

SANCTI IACOBI APOSTOLI, FRATRIS DOMINI, ET HIEROSOLYMORVM PRIMI EPI-

A
38
95

Divinum
& super
caeleste
mysterium.

DECCATORVM
multitudine in-
quinatum ne me
spreueris, Domi-
ne Deus noster.
Ecce enim accedo
ad diuinu[m] hoc
& supercaeleste
mysterium tuum,
indignus quide[m],
sed de tua bonita-
te confusus emito
tibi vocem: De-
us mihi peccatori

propitius, peccaui in caelum & coram te, neque dignus sum, qui oculos obuertam huic sacrae & spiritali mensae, in qua vnigenitus Filius tuus, & Dominus noster Iesus Christus, mihi, qui peccator sum & omnibus maculis labefactatus, mysticè proponitur in sacrificium. Proinde hanc orationem, & gratiarum actionem tibi offero, vt mihi Spiritus tuus paraclerus mittatur, fortificans ac instaurans me ad hanc MISSAM, dignumque me habe, qui vocem illam, quam ex te populo annunciaui, citra meam damnationem proferam in Christo Iesu Domino nostro, cum quo benedictus es vna cum omnibus modis Sancto & bono, & viuificatore, atque Consubstantiali tibi Spiritu, nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

Missa.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, trino & vni, luci diuinitatis quae est singulariter in Trinitate, & quae sine diuisione diuiditur. Trinitas enim vnus Deus Omnipotens, cuius gloriam caeli enarrant: terra verò eius dominationem, & mare eius omnipotentiam, & omnis creatura siue ea sensu aliquo sentiat, siue ratione tantum intelligatur, eius magnificentiam semper praedicat: quia cum omnis gloria, honor, potentia, magnificentia & decus decet, nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

Trinitas.

Domine Iesu Christe, Dei sermo, qui tua sponte, te Deo ac Patri victimam irreprehensam in Cruce obrulisti, duplicis ille naturae carbunculus, qui forcipe labia Prophetarum attigisti, & eius peccata abstulisti: tangere & nostros qui peccatores sumus,
Tom. 4.

A sensus, ac nos purga omni macula, purósque nos siste sancto ALTARI tuo, vt tibi laudis Sacrificium offeramus: & praesentem hunc ex nobis inutilibus seruis tuis suffitum recipe, in odorem suauitatis, faetoremque animae & corporis nostri fragrantem redde, ac vi illa Spiritus tui sanctificante, nos sanctifica: solus enim tu sanctus es, qui sanctificas, & sanctificaris, fidelibusque impartiris, quem vna cum aeterno Patre tuo, ac modis omnibus sancto, bono, & viuifico Spiritu tuo, gloria decet nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

Altare

Benefice Rex seculorum, vniuersaque creaturae opifex, recipe ad te accedentem Ecclesiam tuam per Christum tuum, & singulis, quod vile est, perforce: omnes ad perfectionem adduc, & nos gratia tuae sanctificationis dignos redde, nos in sanctam tuam Ecclesiam congregans, quam tibi asseruisti precioso Sanguine vnigeniti Filij tui Domini, & seruatoris nostri Iesu Christi: cum quo benedictus es, & laudatus vna cum sanctissimo & bono, viuificoque Spiritu tuo, nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

C Dominum rursus oremus:
Deus qui admisisti Abelis dona, Noë & Abraami Sacrificium, Aaronis & Zachariae thymiana, accipe, quaeso, de manibus nostris, qui sumus peccatores, tuis hoc quod tibi adolemus in odorem suauitatis, nostrorumque peccatorum remissionem, ac totius Populi tui, quia benedictus es, & te gloria decet Patrem & Filium, ac Spiritum sanctum, nunc, & semper, & in secula seculorum.

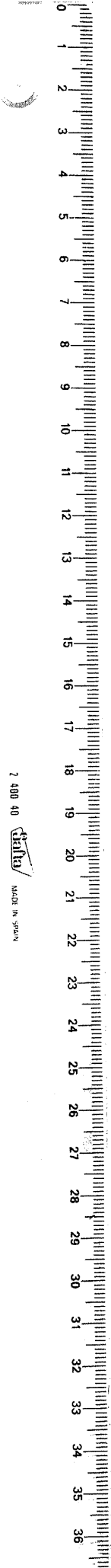
Gen. 4.

Dominus & Deus noster Iesus Christus, qui per immensam bonitatem ac amorem acerrimum crucifixus est, & lancea, clavisque perfodi non reculsauit: qui ARCANVM AC TREMENDVM HOC MYSTERIVM, ad recordationem aeternam, nobis propagandum exhibuit, benedicat hoc in Christo Deo tuum ministerium. Benedicat etiam ingressum nostrum, perfectèque absoluat exhibitionem sacri huius nostri Ministerij, ineffabili sua miseratione, nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

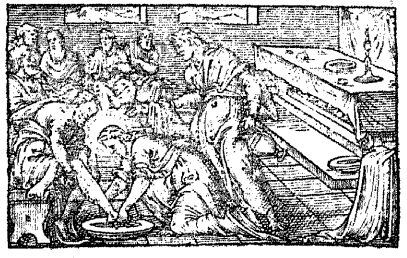
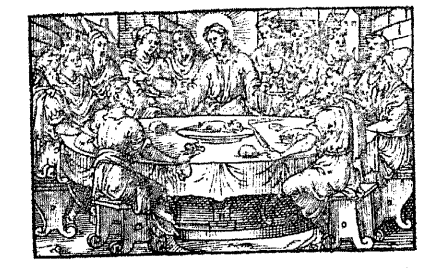
Benedictio
Diaconi.

Dominus benedicat, dignoque nos faciat, qui se

BB

2 400 40
MADE IN SPAIN

SANCTI IACOBI APOSTOLI, FRATRIS DOMINI. ET HIEROSOLYMORVM PRIMI EPI-
SCOPATI, BEATISSIMA VITAE.

A
38
95

Divinum
& super
caeleste
mysterium.

DECCATORVM
multitudine in-
quinatum ne me
spereueris, Domi-
ne Deus noster.
Ecce enim accedo
ad diuinum hoc
& supercaeleste
mysterium tuum,
indignus quidem,
sed de tua bonita-
te confusus emito
tibi vocem: De-
us mihi peccatori

propitius, peccaui in caelum & coram te, neque dignus sum, qui oculos obuertam huic sacrae & spiritali mensae, in qua vnigenitus Filius tuus, & Dominus noster Iesus Christus, mihi, qui peccator sum & omnibus maculis labefactus, mystice proponitur in sacrificium. Proinde hanc orationem, & gratiarum actionem tibi offero, vt mihi Spiritus tuus paraclerus mittatur, fortificans ac instaurans me ad hanc MISSAM, dignumque me habe, qui vocem illam, quam ex te populo annunciaui, citra meam damnationem proferam in Christo Iesu Domino nostro, cum quo benedictus es vna cum omnibus modis Sancto & bono, & viuificatore, atque Consubstantiali tibi Spiritu, nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

Missae.

Trinitas.

Inuisibilis
in
Missae.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, trino, & vni, luci diuinitatis quae est singulariter in Trinitate, & quae sine diuisione diuiditur. Trinitas enim vnus Deus Omnipotens, cuius gloriam caeli enarrant: terra vero eius dominationem, & mare eius omnipotentiam, & omnis creatura siue ea sensu aliquo sentiat, siue ratione tantum intelligatur, eius magnificentiam semper praedicat: quia cum omnis gloria, honor, potentia, magnificentia & decus decet, nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

In nomine Iesu Christe, Dei sermo, qui tua sponte, te Deo ac Patri victimam irreprehensam in Cruce obrulisti, duplicis ille naturae carbunculus, qui forcipe labia Prophetarum artigisti, & eius peccata abstulisti: tange & nostros qui peccatores sumus,

A sensus, ac nos purga omni macula, purusque nos siste sancto ALTARI tuo, vt tibi laudis Sacrificium offeramus: & praesentem hunc ex nobis inutilibus seruis tuis suffitum recipe, in odorem suauitatis, foetoremque animae & corporis nostri fragrantem redde, ac vi illa Spiritus tui sanctificante, nos sanctifica: solus enim tu sanctus es, qui sanctificas, & sanctificaris, fidelibusque impartiris, quem vna cum aeterno Patre tuo, ac modis omnibus sancto, bono, & viuifico Spiritu tuo, gloria decet nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

Altare

Benefice Rex seculorum, vniuersaeque creaturae omnipifex, recipe ad te accedentem Ecclesiam tuam per Christum tuum, & singulis, quod vrile est, perforce: omnes ad perfectionem adduc, & nos gratia tuae sanctificationis dignos redde, nos in sanctam tuam Ecclesiam congregans, quam tibi asseruisti precioso Sanguine vnigeniti Filij tui Domini, & seruatoris nostri Iesu Christi: cum quo benedictus es, & laudatus vna cum sanctissimo & bono, viuificoque Spiritu tuo, nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

C Diaconus. Dominum rursus oramus:
Sacerdos dicitur in oratione, cum dicitur: Dominus Iesus Christus, qui admisti Abelis dona, Noe & Abraam Sacrificium, Aaronis & Zachariae thymiana, accipe, quaeso, de manibus nostris, qui sumus peccatores, hunc hoc quod tibi adolemus in odorem suauitatis, nostrorumque peccatorum remissionem, ac totius Populi tui, quia benedictus es, & te gloria decet Patrem & Filium, ac Spiritum sanctum, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Gen. 4.

Dominus & Deus noster Iesus Christus, qui per immensam bonitatem ac amorem acerrimum crucifixus est, & lancea, clavisque perfodi non recusat: qui ARCANVM AC TREMENDVM HOC MYSTERIVM, ad recordationem aeternam, nobis propagandum exhibuit, benedicat hoc in Christo Deo tuum ministerium. Benedicat etiam ingressum nostrum, perfecteque absoluat exhibitionem sacri huius nostri Ministerij, ineffabili sua miseratione, nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

Benedictio
Diaconi.

E Dominus benedicat, dignosque nos faciat, qui se

BB

raphice dona feramus, & canticum illud celeberrimum diuini atque ter sancti hymni accipiamus ei qui nullius rei est indigus, qui que omni perfectione sanctificante plusquam plenus est, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Virgo Dei para.
 nigenite Fili & Verbu Dei, qui es immortalis, ac dignatus es propter nostram salutem, ex sancta Deipara semperque Virgine Maria carnem induere: sine vlla conuersione homo factus es, Crucique affixus Christe Deus, ac morte mortem conculcasti, vnus cum sis sancta illius Trinitatis, cum Patre, sanctoque Spiritu conglorificatus, serua nos.

Deus Omnipotens, Dominus magni nominis, qui nobis aditum ad Sancta Sanctorum dedisti, per Aduentum vnigeniti Filii tui, Domini ac Dei Seruatoris nostri Iesu Christi, supplices tuam imploremus, inuocamusque bonitatem, quandoquidem contremiscimus, ac trepidamus ad SACRUM ALTARE TVVM accessuri. Fac illabatur in nos, Deus, tua bona gratia, & nostras animas sanctifica corporaque & spiritus, necnon cogitationes nostras ad pietatem conuertere, vt pura conscientia tibi dona offeramus, munera, fructuum oblationes, vt ea delectantur delicta que admisimus, & vt toti populo tuo sis propitius, idque gratia & miseratione ac benignitate vnigeniti Filij tui, cum quo benedictus es in secula seculorum. Amen.

Munera & fructuum oblationes in Missa.

Deinde Diaconus inquit ad ALTARE, dicit: Pax omnibus.
 Populus. Et spiritui tuo.
 Sacerdos. Dominus benedicat nos omnes, & sanctificet in ingressu & celebratione diuinorum & immaculatum Mysterium, animasque beatas requiescere faciat cum Sanctis & iustis, sua ipsius gratia & benignitate, nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

Oratio pro defunctis.

Deinde Diaconus Collectam dicit: Pro pace. In pace Dominum oremus
 vt nobis pacem de celo det, ac benignè nobiscum Deus agat & seruet animas nostras, Dominum oremus.

Hymnus ecclesiasticus

Deinde Cantor canit illud hymnum ter sanctum: Sancte Deus, sancte fortis, sancte immortalis, miserere nostri.
 Deinde Sacerdos, inclinans se, orat: Clemens, & misericors, longanimis, & multæ misericordie, Domine verax, respice ex prompto habitaculo tuo & exaudi nos supplicibus verbis te orantes, ac libera nos ab omni tentatione diaboli, & hominum, & ne tuum auxilium a nobis auertas, nosque ne grauius corripas, quam vires nostræ ferant: non enim superandis aduersis, nos sufficimus: sed tu Domine potens es seruare nos, & eripere ab omnibus calamitatibus & aduersis. Libera nos Deus pro tua bonitate ab omnibus angustis ac molestiis huius mundi vt pura conscientia

Oratio contra tentationes & tribulationes.

ad SACRUM ALTARE TVVM ingressi, beatumque & ter sanctum hymnum recinentes vnà cum cælestibus virtutibus, illum circa vllam tui offensionem tibi mittamus, ac tibi grato & diuino oblato SACRIFICIO digni abs te habeamur vita æterna.

Quoniam sanctus Domine Deus noster, & in sanctis habitas & requiescis: & tibi gloriam, ac ter sanctum Hymnum illum mittimus, Patri, & Filio, ac Spiritui sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Amen. Sacerdos. Pax omnibus. Populus. Et spiritui tuo. Cantor. Alleluia.

Deinde Sacerdos inquit, dicit: Quoniam vnigeniti Filij Dei in carnem conueritatus, Filio, & Spiritui sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum, ac tibi gloriam, ac ter sanctum Hymnum illum mittimus, Patri, & Filio, ac Spiritui sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Lectiones de vtroque testamento in Missa.

Deinde Diaconus dicit: Dicamus omnes, Domine miserere. Domine omnipotens, Deus patrum nostrorum, oramus te, exaudi nos. Vt pacem desuper mittat, & seruet animas nostras, Dominum oremus.

Preces pro pace.

Vt totus mundus pace fruatur, seruésque ac faueas populo omni qui Christum amplectitur, te rogamus, exaudi nos: liberésque ab omni tribulatione, ira, periculo, ac necessitate, captiuitate, morte amara, & iniquitatibus nostris, te rogamus exaudi nos. Pro populo circumstante, & expectante te largamur & magnam misericordiam, supplices oramus te, vt effundas in eum viscera misericordie tue. Saluum fac Deus populum tuum, & Psal. 27. benedic hereditati tue. Visita mundum tuum in misericordia, & miserationibus tuis. Extolle cornu Christianorum, preciosæ & viuificæ crucis potentiam. Domine multum misericors, te supplices oramus, exaudi nos te rogantes, & miserere.

Crux preciosa.

Populus dicit: Domine miserere.

Deinde Diaconus dicit: Oremus Dominum, vt peccata nobis dimittat, nostrisque delictis der veniam, & liberet nos ab omni tribulatione, ira, periculo, & necessitate. Vt dies omnes transigamus in perfectione, sanctitate, pace, & sine peccato, omnes a Domino petamus. Angelum pacis, fidelem ducem, custodem animarum, & corporum nostrorum, a domino petamus. Veniam & remissionem peccatorum ac delictorum nostrorum, a domino petamus. Quæ bona & vtilia sunt animis nostris, & corporibus, vt pacem mundo der a Domino petamus.

Angelus custos.

Vt reliquum vitæ nostræ tempus in pace & bona valetudine peragamus, a domino petamus.

Vt in Christiana sinceræque fide ad finem vique sine dolore, molestia, ac infamia, perseueremus: & bonam defensionem ante verendum & tremendum tribunal Christi a Christo petamus.

Sacerdos. Tu enim es bona illa annuntiatio, illuminatio, seruator & custos Animarum & corporum nostrorum, Deus & vnigenitus tuus Filius, & Spiritus sanctus tuus sanctissimus nunc, & semper, & in secula seculorum.

Populus. Amen. Sacerdos. Commemorantes sanctissimam, immaculatam, gloriosissimam dominam nostram matrem Dei, & semper, & in secula seculorum.

et semper virginem Mariam, cum omnibus Sanctis, & iustis, nos ipsos, & inter nos, & omnem vitam nostram Christo Deo commendemus.

Maria matris dei & omnium sanctorum memoria in Missa. Rom. 2. Tit. 1.

Populus. Tibi Domine, Deus qui sanctis ac diuinis salutaribusque Oraculis tuis nos instituisti, illumina nostras animas, qui peccatores sumus, vt quæ prædicta sunt, affequi possimus: nec auditores tantum spiritualium Canticozum cernamus, sed & bonorum operum factores, fidemque præstemus non simulatam, vitam inculpabilem, & conuersationem irreprehensam. Exclamatio. In Christo Iesu Domino nostro, cum quo benedictus es, cum sancto, bono, & viuifico Spiritu tuo, nunc, & semper, & in secula: Populus. Amen. Sacerdos. Pax omnibus. Populus. Et spiritui tuo, Diaconus. Capita nostra Domino inclinemus. Populus. Tibi Domine.

Sacerdos orat dicens: Domine viuificator, & bonorum suppetitor, qui hominibus Dominum nostrum Iesum Christum, beatam spem vitæ æternæ dedisti, dignos nos facito, qui in sanctitate, hoc quoque tibi DIVINUM SACRUM, perficimus, vt futura beatitudine perfruamur. Exclamatio. Vt sub tua potentia semper protecti, & in lucem veritatis deducti, tibi gloriam & gratiarum actionem referamus, patri & Filio & Spiritui sancto, nunc, & semper. Populus. Amen. Diaconus.

Nullus Catechumenorum, nullus eorum, qui nondum initiati sunt ad sacra, nullus eorum qui orare nobiscum non possunt, ingrediatur. Recognoscite vos inuicem. Ad fores. omnes recti. Deum rursus oremus.

Catechumeni.

Sacerdos dicit orationem incensæ: Domine Omnipotens Rex gloriæ, Deus qui omnia nostri ante quam fiant, adis nobis in hac sancta hora te inuocantibus, & redime nos ab infamia peccatorum, expurga mentem nostram & cogitationes ab impuris cupiditatibus ac impostura mundi, omnique diabolica suggestione: & suscipe de manu nostra (qui peccatores sumus) hunc suffutim, quemadmodum accepisti ea quæ Abel, Noë, Aaron & Samuel, ac Sancti tui omnes obtulerunt: ab omni mala re nos liberans & seruans, vt tibi semper grati simus, te adoremus, glorificemus Patrem vnigenitumque Filium tuum, & Spiritum tuum sanctum, nunc, & semper, & in secula.

Hebr. II. Gen. 4. & 9. 1. Reg. 7. Psal. 98.

Leitores.

Et inuocant Leitores hymnum Cherubicum, & ileat omnis humana ac mortalis caro, stetque cum metu & tremore, ac nihil terreste apud se ipsam cogitet: Rex enim regnantium, & Dominus dominantium, CHRISTVS DEVS NOSTER, PROGREDITVR, VT IMMOLETVR, AC DETVR IN CIBVM FIDELIBVS, ipsum autem antecedunt Angelorum chori cum omni imperio & potentia, Cherubin multorum oculorum, ac Seraphin sex alarum, faciésque velantia, & cum clamore canentia, hymnum, Alleluia, Alleluia, Alleluia. Sacerdos adiens SANCTA DONA, hanc Orationem dicit: Deus Deus noster, qui Panem cælestem cibum vnigeniti mundi, Dominum nostrum Iesum Christum demisit: Seruatore, Redemptoremque ac benefactorem, benedictorem, & sanctificantem nos, ipse benedic hic oblationi, & eam admitte

Alleluia.

Tom. 4.

ad supercælestem Altare tuum: memento (vt bonus & humanus) eorum qui obtulerunt, & propter quos obrulerunt: nosque conferues infontes, & inculpatores in hac sacra tuorum diuinorum mysteriorum operatione; quoniam sanctificatum est mysterium ac glorificatum, venerandum omni ex parte, & tunc operum magnificum nomen tuum Patris & Filij, & Spiritus ratio. sancti, nunc & semper, & in secula seculorum.

Sacerdos. Pax omnibus. Diaconus. Domine benedicto. Sacerdos. Benedictus Deus, benedicens, & sanctificans nos omnes in hac oblatione diuinorum, & ab omni labe mundorum mysteriorum, & in quiete & tranquillitate beatas componens animas cum Sanctis & iustis, nunc, & semper, & in secula seculorum; Diaconus. Sapienter attendamus. Sacerdos. Credo in vnum Deum Patrem Omnipotentem, Symboli factorem cæli & terræ: & in vnum Dominum Iesum Christum Filium Dei. Et reliqua Symboli fidei. Missa.

Deinde orat, cernens inclinans. Deus vnuerforum & Domine, indignos nos hac hora, dignos redde benignissime vt puri & mundi ab omni dolo & omni simulatione, in vnum coniungamur inter nos pacis, ac charitatis vinculo, confirmati sanctificatione diuinæ tui cognitionis, per vnigenitum Filium tuum, Dominum & Seruatore nostrum Iesum Christum, cum quo benedictus es cum sancto, bono & viuificatore Spiritu tuo, nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen. Diaconus. Stemus honestè, stemus reuerenter, stemus cum timore Dei, & cum cordis compunctione. In pace Dominum oremus.

Sacerdos. Quoniam Deus es pacis, misericordie, dilectionis, commiserationis, & humanitatis, tu & vnigenitus filius tuus, & Spiritus tuus sanctus, nunc, & semper. Populus. Amen.

Sacerdos. Pax omnibus. Populus. Et spiritui tuo.

Diaconus. Osculemur inter nos in sancto osculo. Capita nostra Domino inclinemus. Osculum sanctum.

Sacerdos, inclinans se, hanc Orationem dicit: Tu qui solus es Dominus & misericors Deus inclinans cervicem tuam coram SACRO ALTARI, & petentibus abs te dona spiritalia, emitte gratiam tuam bonam, & benedic omnibus nobis omni benedictione spiritali, & quæ adimi non possit, qui in altis habitas, & humilia respicis. Exclamatio.

Quoniam laudabile, adorabile, & per gloriosum est nomen tuum sanctissimum, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nunc & semper, & in secula seculorum, Diaconus. Domine benedic.

Sacerdos Dominus benedicit, & vnà ministrabit nobiscum omnibus, gratia sua & benignitate. Et rursus: Dominus benedicit, & dignos nos faciet, qui assistamus sancto ALTARI, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Etiam. Benedictus Deus, qui benedicit & sanctificat nos omnes qui assistimus, ET OPERAMVR IMMACULATIS IPSIVS MYSTERIIS, nunc, & semper, & in secula seculorum.

Diaconus Collectam Catholicam & vniuersalem facit.

In pace Dominum oremus. Populus. Domine miserere. BB ij

Proces pro Benefactoribus & commendantis.
 Pro infirmis.
 Pro monachis.
 Pro nauiganibus, peregrinis & captiuis.
 Pro peccatis.
 Pro aeris serenitate & terrae fructibus.
 Pro uicinis.
 Pro afflictis.
 Pro defunctis.
 Memoria virginis Mariae, et sanctorum intercessio.
 Pro sacerdote offerente.
 Luc. 2.
 Psal. 56.
 Psal. 70.
 In nomine.
 Psal. 33.
 Luc. 1.

A domine Deus, miserere, commiserare, ac custodi nos Deus tua gratia. Ut mittat Deus de caelo pacem, & ut nobis benignius sit, animasque nostras seruet, Dominum oremus. Pro iis qui sunt viles, & praecleara opera exequantur in sanctis Dei Ecclesiis. qui pauperes commendatos habent, viduas & orphanos, peregrinos, & indigentes: & qui nobis mandantur ut memoriam eorum habere in orationibus, Dominum oremus.
 Pro senibus & imbecillis, infirmis, laborantibus, & iis qui infestantur ab immundis spiritibus: ut Deus celeriter sanitatem & salutem eis mittat, Dominum oremus. Pro iis qui in virginitate & castitate, in Monasteriis, ac in venerando conubio degunt: & pro sanctis Patribus & Fratribus, qui in montibus, speluncis, & foraminibus teret exercentur, Dominum oremus. Pro nauiganibus, iter facientibus, peregrinantibus, Christianis, ac pro fratribus nostris, qui in captiuitate, exilio, carcere, & dura seruitute agunt, ut in pace reuertantur, Dominum oremus. Pro remissione peccatorum, & pro venia errorum nostrorum, & ut liberemur ab omni tribulatione, ira, periculo, & necessitate, & insultu hostium, Dominum oremus.
 Pro benignos, fructuum magnam vim, & ut annus plenam nobis omnium rerum copiam suppeditet, & totius anni curriculo, fructus nobis abundant, Dominum oremus. Pro omnibus Patribus & Fratribus nostris, praesentibus, & nobiscum orantibus in hac sancta hora, & omni tempore: ut studiosi, laboriosi, alacres, ac diligentes sint, Dominum oremus. Pro omni anima Christiana afflictata & vexata, misericordiae & auxilij Dei indigente: & ut errantes reuertantur, & redeant ad pietatem: ut infirmi conualescant, captiui liberentur, patresque ac fratres nostri qui ante obierunt, in pace requiescant, Dominum oremus. Pro oratio nostra exaudiat, & accepta sit coram Deo, & ut mittat nobis largam misericordiam, & commiserationem suam, Dominum oremus.
 Commemorationem agamus sanctissimae, immaculatae, gloriosissimae, benedictae Dominae nostrae Matris Dei, & semper virginis Mariae, ac omnium sanctorum & iustorum, ut precibus atque intercessionibus eorum omnes misericordiam consequamur. Pro propositis preciosis caelestibus, ineffabilibus immaculatis, gloriosis, reuerendis, honorandis, & diuinis Donis, & ut seruet praesentem Sacerdotem qui ea offert, Dominum Deum supplices imploremus. *Deinde ignacata. Sacerdos facit super dona, & iungit, aqua & oleum.*
 Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, hominibus bona voluntas. *Ter.*
 Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. *Ter.*
 Impletur os meum laude tua domine, ut celebrem gloriam tuam, toto die magnificentiam tuam. *Ter. Patris, Amen: Filij, Amen. Et Spiritus sancti. Amen. nunc, & semper, & in secula seculorum. Et inchoans se bene & iure dicit: Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum. Et respondit.*
 Spiritus sanctus uenit super te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.

Verendum et inueniendum sacrum.
Psal. 50.
Spiritus consubstantialis.
Sacrificium immaculatum mysteriorum.

Mosis sacerdotum.
Oblatio acceptabilis in requie Animarum eorum qui dormierunt.
Merces fidelium.

tui sanctissimi. O Deus, respice in nos, & ad nostrum hoc rationale obsequium intueri, idque accipe ut Abel dona accepisti, Noe sacrificia: Mosis & Aaronis sacerdotia, Samuelis pacifica, Davidis penitentiam, Zachariae incensum, ut de manu Apostolorum tuorum verum hunc cultum accepisti: ita quoque e manibus nostris qui peccatores sumus, recipe munera haec proposita per tuam benignitatem, & fac ut oblatio nostra grata, & acceptabilis sit per spiritum Sanctum sanctificata, in propitiationem peccatorum nostrorum, & eorum quae populus per ignorantiam admisit, & in requiem animarum eorum qui ante nos dormiunt, ut & nos abiecti, & peccatores, & indigni serui tui, digni habiti, qui sine dolo ministremus sancto Altari tuo, mercedem accipiamus fidelium, & prudentium dispensatorum, gratiamque inueniamus, & misericordiam in die illa tremenda retributionis tuae iustae & bonae.
Oratio uelamini.
 Gratias tibi, O Domine Deus noster, agimus, quod nobis fiducia dederis ad ingressum sanctorum tuorum: quam renouasti nobis viam recentem, & uiuentem per uelamen carnis Christi tui. Dignos igitur cum nos feceris qui ingrediamur in locum Tabernaculi gloriae tuae, simulque intra illud uelum, & aspiciamus Sancta sanctorum, stetitimus genua ad tuam bonitatem. Domine, miserere nostri: quando quidem ueneramus ac tremimus, eum tuum sanctum Altare nobis accedendum est & offerendum sacrificium hoc uerendum, & inuictum pro nostris peccatis, & pro iis, quae populus per ignorantiam admisit. Emitte O Deus, tua bona gratia, & sanctifica animas nostras, corpora, spiritusque: & conuerte cogitationes nostras ad pietatem, ut in pura conscientia, tibi oleum pacis offeramus, sacrificium laudis, per misericordiam & benignitatem uirgeniti Filij tui, cum quo benedicimus, eum sancto, bono, & uiuificante Spiritu tuo, nunc, & semper. *Populus. Amen. Sacerdos. Pax omnibus. Diaconus. Stemus honeste, stemus reuerenter, stemus cum timore Dei, & compunctione: attenti simus diuinae oblationi, ut Deo pacem offeramus. Populus. Oleum pacis, sacrificium laudis. Sacerdos. Et reuelans inuolucra aenigmatum, quae symbolice hoc sancto sacrificio circumdatur, clare nobis ostende: & imple oculos nostri intellectus luce illa incomprehensibili, & paupertatem nostram purificatam ab omni inquinamento carnis, & Spiritus, dignam effice, quae accedat ad hoc uerendum & horrendum ministerium: quia mirum in modum benignus & misericors Deus es, & tibi gloria, & gratiarum actio nem referimus, Patri, & Filio, & sancto Spiritui, nunc, & semper, & in secula. Deinde exclamatio. Charitas domini & patris, gratia domini & filij & communicatio, ac donum Spiritus sancti, sit cum omnibus uobis. Populus. Et cum spiritu tuo. Sacerdos. Attollamus mentem, & corda. Populus. Dignum & iustum est. Deinde sacerdos orat: Verendum dignum, & iustum est, decens & debitum, ut te laudemus, te hymnis celebremus, tibi benedicamus, te adoremus, tibi laudem decantemus, tibi gratias agamus, omnis creaturae uisibilis, ac inuisibilis opifici, thesauro aeternorum bonorum, fonti uitae, & immortalitatis, omnium*

Deo, ac domino: quem caeli, & caeli caelorum laudibus celebrant, ac omnis uirtus eorum, Sol & Luna, uniuersumque astrorum chorus, terra, mare, & omnia quae in eis sunt: Hierusalem caelestis congregatio, Ecclesia primogenitorum descriptorum in caelis: Spiritus iustorum & Prophetarum: animae Martyrum & Apostolorum, Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, ac Virtutes tremendae, Cherubimque multos oculos habentia; & Seraphim sex alis praedita, quae duabus quidem alis operiunt facies suas: duabus uero, pedes, & reliquis duabus uolantia, clamant alterum ad alterum incessabili uoce, perpetuis laudibus.
Exclamatio.
 Hymnum triumphalem tuae magnificae gloriae, clara uoce canentia, clamantia, glorificantia, uociferantia, ac dicentia. *Populus.*
 Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth, plenum caelum & terra gloria tua, ofanna in excelsis.
 Benedictus qui uenit in nomine Domini, ofanna in excelsis.
 Sacerdos signacula faciens Crucis super dona, dicit: Sanctus es rex seculorum, & omnis sanctitatis Dominus & dator: Sanctus & uirgenitus Filius tuus, Dominus noster Iesus Christus per quem omnia fecisti: Sanctus & Spiritus tuus Sanctus, qui omnia perferatur, etiam profunditates tuas: qui Deus es, Sanctus es, Omnipotens & in omnia potestatem habens, bone, reuerende, misericors & compatiens, maxime creatura tuae, qui fecisti hominem ex terra ad imaginem & similitudinem tuam: qui dedisti ei ut Paradiso frueretur: qui eum postquam transgressus est mandatum tuum, & lapsus est, non despexisti, neque dereliquisti, O benigne: sed correxisti eum, per misericors Pater, cum per legem uocasti, per Prophetas eum instituisti: postremum autem, ipsum uirgenitum filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum demisisti in mundum, ut ueniens tuam renouaret, atque exuicetaret imaginem, qui de caelo descendit, & carne indutus est ex Spiritu sancto, & Maria uirgine, Matremque Dei: qui conuersatus cum hominibus, omnia dispensauit ad salutem generis nostri: & qui uoluntariam, & uiuificam per Crucem mortem expers ipse peccati pro nobis peccatoribus subiturus, ea nocte qua tradebatur, uel potius seipsum tradebat pro uita & salute mundi.
 Deinde Sacerdos pane manibus accipiens, dicit: Accipiens panem in sanctas, immaculatas, inculpabiles & immortales manus suas, in caelum suscipiens, ac tibi Deo, & Patri ostendens, gratias agens, sanctificans, frangens, dedit nobis Discipulis suis, & Apostolis, dicens:
 Diaconi dicunt: In remissionem peccatorum, & in vitam aeternam,
 Deinde exclamat: Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum, quod pro uobis frangitur, & datur in remissionem peccatorum. *Populus. Amen.*
 Deinde accipit calicem, & dicit: Similiter postquam coenauit, accipiens calicem, & permiscens ex uino & aqua, & aspiciens in caelum, ac ostendens tibi Deo, & Patri, gratias agens,
 BB iij

Signacula Crucis.
Gene. 3.
Exclamatio in consecratione.

sanctificans, benedicens, implens Spiritu sancto, dedit nobis discipulis suis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & multis effunditur, & datur in remissionem peccatorum. *Populus. Amen. Sacerdos. Hoc facite in meam commemorationem: quotiescunque enim comederitis panem hunc, & hunc calicem biberitis, mortem filij hominis annuntiatis, & resurrectionem eius confitemini, donec veniat. Deinde dicit: Credimus, & confitemur. Populus. Mortem tuam Domine annunciamus, & resurrectionem tuam confitemur. Sacerdos. Memores igitur, & nos peccatores passionum eius vivificaram, Crucis salutatis, ac mortis, Sepulchri, & Resurrectionis à mortuis tertio die, Ascensionis in caelos, & ascensionis eius ad dexteram tuam Dei & patris, & secundi gloriosi, & tremendi eius aduentus, cum venerit cum gloria ad iudicandum vivos & mortuos, cum reddet unicuique secundum opera eius: offerimus tibi *Sacrificium incrementi* Domine, hoc sacrificium venerandum, & incrementum, orantes, ne secundum peccata nostra nobis tribuas agas, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis, sed secundum æquitatem tuam & ineffabilem humanitatem tuam pratergrediens, atque delens chirographum illud quod est contra nos famulos tuos, largire nobis cœlestia, & æterna tua dona, quæ oculus non vidit, & auris non audivit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ præparasti, Deus diligentibus te: neque propter me, & propter mea peccata repudies populum, benigne Domine. Deinde dicit, ter repetens: *Populus enim tuus, & Ecclesia tua supplicat tibi. Populus. Miserere nostri, Domine Deus, pater omnipotens. Sacerdos in caelos dicit: Miserere nostri Deus omnipotens. Miserere nostri Deus, servator noster. Miserere nostri, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, & demitte super nos, & super hæc dona proposita Spiritum tuum sanctissimum. Deinde inclinata ceruice, dicit: Dominum vivificum, vnâ tecum Deo Patre, & Vnigenito Filio tuo assidentem, simul regnantem, Consubstantiali, & coæternum, qui loquutus est in lege, & prophetis, & in nouo tuo Testamento: qui descendit in specie columbæ super domum nostrum Iesum Christum in Iordane fluuij, & mansit super eum: qui descendit super Apostolos tuos in specie ignearum linguarum, in cenaculo sanctæ & gloriolæ Sion: in die Pentecostes: ipsum Spiritum tuum sanctissimum demitte nunc, quoque Domine in nos, & in hæc dona sancta proposita. Et erigens se, exclamat: Ut superueniens, sancta, & bona, & gloriolâ suâ præsentia sanctificet, & efficiat hunc panem corpus sanctum Christi tui. *Populus. Amen. Sacerdos. Et calicem hunc Preciosum Sanguinem Christi tui. Populus. Amen. Sacerdos apud se itans. Ut sit omnibus ex his sumentibus in remissionem peccatorum, & in vitam æternam, in sanctificationem animarum, & corporum, ad fructus bonorum operum ferendos, in confirmationem sanctæ tuæ, catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, quam præualeant aduersus eam: liberans eam ab omni heresi, & scandalis, & iis qui operantur iniquitatem: seruans eam vsque ad consummationem seculi: Et inclinatus. Offerimus tibi, Domine, & pro Sanctis tuis locis, quos glorificasti diuina apparitione Christi tui, & Aduentu sanctissimi tui Spiritus:***

& præcipue pro gloriosa Sion, matre omnium Ecclesiarum: ac pro sancta tua Catholica, & Apostolica Ecclesia, quæ est per vniuersum orbem larga dono Sancti tui Spiritus, nunc quoque suppedita ei Domine. Memento, Domine, & sanctorum Patrum, fratrumque, qui in ea sunt, ac Episcoporum, qui per vniuersum orbem orthodoxa fide distribuunt verbum tuæ veritatis. Memento, Domine, & omnis ciuitatis ac regionis, eorumque qui in orthodoxa fide in iis habitant, vt in pace, securitateque degant. Memento, Domine, nauigantium, iter facientium, peregrinantium Christianorum, in vinculis, & custodia detentorum, captiuorum, exulum, eorum qui ad metalla & supplicia damnati sunt, & qui in dura seruitute agunt, patrum, & fratrum nostrorum. Memento, Domine, infirmorum, & laborantium, & eorum qui ab immundis Spiritibus infestantur, vt à te Deo celeriter ab iis sanentur, & seruentur. Memento, Domine, omnis animæ Christianæ afflictæ, & vexatæ, implorantis misericordiam, & auxilium à te Deo: conuersionis etiam errantium. Memento, Domine, laborantium & ministrantium nobis, patrum, & fratrum nostrorum, propter nomen sanctum tuum. Memento, Domine, omnium, vt benignè illis facias: omnium miserere, Domine: omnibus nobis reconciliare: redde multitudinem populi tui pacificam, dissipa scandala, abolero bella: siste hereleon irruptiones, pacem tuam, tuamque charitatem largire nobis, Deus, Seruator noster, qui es spes omnium finium terræ. Memento, Domine, temperiæ aëris, imbrum lenium, mitis roris, vberatis fructuum, & in totius anni circulum benignitatis tuæ: oculi enim omnium in te sperant, & tu das illis escam in tempore opportuno: aperis tu manum tuam, & imple omne animal benedictione. Memento, Domine, eorum qui fructificant, & præclata edunt facinora in Ecclesiis tuis sanctis: & eorum qui pauperes, viduas, orphanos, peregrinos, & egenos in memoria habent: & eorum omnium qui nobis mandarunt, vt sui memores essemus in orationibus. Præterea meminisse digneris, Domine, eorum, qui has oblationes obtulerunt hodierno die ad sanctum Altare tuum, & pro quibus vnusquisque obtulit, vel in mente habet, & eorum, quos nuper tibi recensui. Memento, Domine, secundum multitudinem misericordiarum tuarum, & miserationum tuarum, mei etiam qui abiectus & inutilis seruus tuus sum, & Diaconorum circumstantium sanctum Altare tuum, ac largire eis vitam inculpata: eorum ministerium sine macula conserua, & gradus bonos asserere tibi, vt inueniamus misericordiam, & gratiam cum omnibus Sanctis tuis, qui ab æterno tibi placuerunt per generationem ac generationem, Maiorum nostrorum, Patrum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Doctorum, Sanctorum, & omnis Spiritus iusti in fide Christi tui consummati. A ue Maria, gratia plena, dominum tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quia Saluatorem peperisti animarum nostrarum. Deinde exclamat Sacerdos: Præcipue sanctissimæ, immaculatæ super omnes benedictæ, gloriolæ dominæ nostræ, Deiparæ, semperque virginis MARIÆ. Ceterum: Dignum est, vt te verè beatam dicamus Deiparam, semper beatam, & omnibus modis irreprehensam,

Oblatio pro sanctis locis.

Pro viuis

Pro nauigantibus et peregrinis

Pro infirmis.

Pro afflictis.

Pro pace, et contra hereses.

Pro aëris serenitate et terræ fructibus.

Pro benedictis eorum omnium qui nobis mandarunt, vt sui memores essemus in orationibus.

Pro seipso

Diaconi ad altare.

Salutatio Angelica Luc. I.

Memoria Deiparæ virginis.

Ecclesia Catholica Apostolica.

Memoria Deiparæ virginis.

Virgo Dei para.

Pro fidelibus defunctis.

Pro pace.

Pro peccatis.

Preces super oblata.

Oblata.

hensam & Marrem Dei nostri, honorabiliorum quam Cherubin, & gloriosiorum quam Seraphin, quæ sine corruptione Deum verbum peperisti, te reuera Deiparam magnificamus. Tibi, ô plena gratiæ, vniuersa creatura gratulatur, Angelorum cætus, & hominum genus, quæ es templum sanctificatum, paradisi spiritualis, virginum gloria, ex qua Deus carnem assumpsit, & puer factus est Deus noster qui est ante secula: tuum enim vterum thronum fecit, & tuum ventrem, latiorum ac ampliorum cœlis ipsis. reddidit: tibi, ô gratiæ plena, vniuersa creatura gratulatur: gloria tibi. Diaconus. Memento, Domine Deus noster, Sacerdos inclinat dicit: Memento Domine Deus noster Spirituum & vniuersæ carnis, quorum memoria egimus, & quorum non egimus, Orthodoxorum ac recte de fide sentientium, ab Abel isto vsque ad hodiernum diem: fac eos requiescere in regione viuientium in regno tuo, & deliciis Paradisi, in sinu Abraham, Isaac & Jacob, sanctorum patrum nostrorum: vnde exultat dolor, tristitia, & gemitus, vbi præsidet lumen vultus tui, & perpetuo refulget, nostræ verè vitæ fines, Christianos acceptabiles & peccatis puros in pace dirige, Domine, Domine, colligens nos sub pedes electorum tuorum, quando voles, & vt voles: duraxat, sine infamia & offensionibus, per Filium tuum vnigenitum Dominum, Deum, ac seruatorem nostrum Iesum Christum: ipse enim solus est qui absque peccato apparuit super terram. Diaconus. Et pro pace & tranquillitate totius mundi, & sanctorum Dei Ecclesiarum, & pro quibus vnusquisque obtulit, vel cogitat offerre, & pro omni populo circumstante, & pro omnibus. *Populus. Pro omnibus. Sacerdos exclamat. Per gratiam & nobis, & ipsis ac benignis, & humanis. Populus. Remitte, ignosce, & condona Deus, peccata nostra voluntaria, & non voluntaria, quæ opere admisimus, quæ verbo, quæ prudentes & imprudentes: quæ noctu, quæ interdum, quæ animo & cogitatione: omnia nobis condona, vt bonus, & benignus. Sacerdos. Gratia & misericordia, ac benignitate vnigeniti filij tui, cum quo benedictus es & glorificatus, cū sanctissimo, bono, & viuifico spiritu tuo, nunc & semper, & in secula. Populus. Amen. Sacerdos. Pax omnibus. Populus. Et spiritui sancto. Diaconus. Etiam atque etiam semper Dominum in pace oremus. Pro oblatis & sanctificatis, preciosis, supercœlestibus, ineffabilibus, immaculatis, gloriosis, tremendis, horrendis, diuinis donis Domino in sanctum, & super-cœleste, mentale, & spiritale Altare suum, in odorem spiritualis fragrantia, rependat, ac mittat nobis diuinam gratiam, donum sanctissimi spiritus, Oremus. Vnitatem fidei & communicationem sanctissimi eius, & adorandi Spiritus, postulantes nos ipsos ac inter nos, inuicem, & omnem vitam nostram Christo Deo commendemus. *Populus. Amen. Sacerdos ad hæc orat. Deus, & pater Domini & Dei, ac Seruatoris nostri Iesu Christi, magni nominis Dominus, natura beata, bonitas effusa, Deus omnium, ac Dominus, qui es benedictus in secula, qui sedes super Cherubin, qui à Seraphin glorificaris, cui assistunt mille milia, & decies milies decies milia sanctorum Angelorum, & Archangelorum militia: dona tibi oblatam, munera, frugum oblationes, accepisti in odorem**

suauitatis: sanctificatque & perficere dignatus es. ô bone, gratia Christi tui, & aduentu sanctissimi Spiritus tui, sanctifica Domine, & animas nostras, corpora, & Spiritus: nostras quoque mentes cogitationem à nobis aufer, omnem impudicam ratiocinationem, omnem turpem cupiditatem, indecentem omnium cogitationem, omnem inuidiam ac superbiam & hypocrisis: omne mædaciū, omnem dolum, omnem huius vitæ distractionem, omnem auaritiā, omnem vanam gloriam, invidiam omnem, omne vitium, omnem iram, omnem iracundiam, omnem iniuriarum recordationem, omnem blasphemiam, commotionem omnem carnis & Spiritus alienam à voluntate sanctitatis tuæ. *Exclamatio. Et dignare Domine benigne, vt nos audacter, & confidenter, inculpate, puro corde, animo contrito, facie minime confusa, atque erubescente, labiis sanctificatis, audeamus inuocare te sanctum Deum Patrem: qui in caelis es, & dicere: Populus. Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum, &c. Sacerdos inclinat, dicit. Et ne nos inducas in tentationem, Domine, Domine virtutum, qui nostri infirmitatem virium nostrarum: sed libera nos à malo, & operibus eius, ab omni insultu, & machinatione eius, propter nomen tuum sanctum, quod inuocatum est super nostram humilitatem. Exclamatio. Quoniam tuum est regnum, potentia, & gloria, patris, & filij, & Spiritus sancti, nunc & semper. Populus. Amen. Sacerdos. Pax omnibus. Populus. Et spiritui tuo. Diaconus. Capita nostra Domino inclinemus. Populus. Tibi domine. Sacerdos. Tibi inclinamus, qui serui tui sumus, Domine, ceruices nostras sancto Altari tuo, expectantes copiosam à te misericordiam, abundantem gratiam tuam, & benedictionem demitte nobis, Domine, & sanctifica animas nostras, & corpora atque Spiritus, vt efficiamur digni, qui socij & participes simus sanctorum tuorum mysteriorum in remissionem peccatorum, & in vitam æternam. Exclamatio. Tu enim adorandus es, & glorificatus es, ô Deus noster, & vnigenitus Filius tuus, & Spiritus tuus sanctissimus, nunc & semper. Populus. Amē. Sacerdos exclamat. Et erit gratia, & misericordia sanctæ, & Consubstantialis, increatæ, & adorandæ Trinitatis cum omnibus nobis. Populus. Et cum spiritu tuo. Diaconus. Cum timore Dei, & reuerentia attendamus. Sacerdos attollens dopum, apud se dicit: Sancte, qui in sanctis requiescis, Domine, sanctifica nos verbo tuæ gratiæ, & aduentu sanctissimi tui Spiritus: tu enim dixisti, Domine: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum, Domine Deus noster, verbum Dei, incomprehensibilis, & Consubstantialis Patri, & Spiritui sancto, coæternæ, & inseparabilis, suscipe incorruptum hymnum in sanctis, & incrementis sacrificiis tuis, vnâ cum Cherubin & Seraphin, à me quoque peccatore clamante, & dicente: Exclamatio. Sancta sanctis. Populus. Vnus sanctus, vnus Dominus, Iesus Christus, in gloriam Dei patris, cui gloria in secula seculorum. Diaconus. Pro remissione peccatorum nostrorum, & propitiatione animarum nostrarum, & auxilij Dei indigente, & conuersione errantium, curatione infirmorum, liberatione captiuorum, requie patrum & fratrum nostrorum, qui ante nos*

Circa manus las cogitationes.

Matth. 6. Luc. 11.

Sancta misseria.

Incrempta Sacrificia

Collecta generalis.

quodd nostro opus cultu habeas, sed vt nos sancti-
tatis tue reddas participes: sustine nos Domine ad
Altare tuum sanctum accedentes, neque propter la-
hem peccati, qua ego noxius homo commaculatus
sum, despicias seruos tuos qui coram te consistunt.
Tu enim, vt qui ipse fictor es, cognitum explora-
tumque habes figmentum nostri, quodd non iustifi-
cetur corā te vilius, ex muliere natus. Sed tu dignos
efficit nos qui puro corde stemus coram te, tibiq;
ministremus, atque offeramus Sacrificium hoc re-
uerendum & incrementum ad abolenda delicta no-
stra, & pro piaculo Populi tui, eorumque peccato-
rum quæ ille per inscientiam admisit, ac pro tran-
quilla requie eorū qui antehac occubuerunt, cum
spem haberent in vnigenito Filio tuo, Cum quo
tibi debetur gloria, honor, & potestas, ac simul san-
ctissimo tuo Spiritui [bono, adorando, vitam lar-
gienti, tibi que in substantia æquali, nunc, & sem-
per, & in secula seculorum.] Amen.

Stemus decenter, stemus reuerenter,
intenti que simus dū hæc Anaphora cum pace per-
agitur.] *Miserere* Misericordiam & pacem, ac Sacri-
ficium, & gratiarum actionem.

1. Cor. 13. Charitas Dei Patris & gratia Domini nostri Iesu
Christi, ac communicatio sancti Spiritus sit cum
omnibus vobis.] *Populus* & cum Spiritu tuo ad
Dominum. *Sacerdos* Sursum sint mentes. *Populus* Sursum
ad Dominum. *Sacerdos* Gratias agamus Domino
reuerenter. *Populus* Dignum & iustum est.

Hæc respo-
dent Pre-
fationi
Latorū.

Sacerdos Domine Deus omnipotens
adorande, æquum certe & iustum est, conuenitque
maiestati sanctitatis tuæ, vt te laudemus, te cele-
bremus, tibi gratias agamus, tuam gloriam prædi-
cemus: tibi vero Deo offeramus corde contrito, &
Spiritu humili fructus spirituales, Sacrificium lau-
dis, cultum rationabilem: quia tu is es qui donasti
nobis cognitionem veritatis tuæ. Sed quis valeat
eloqui potentiam tuam? aut celebrare omnes lau-
des tuas? vel enarrare mirabilia opera tua, qui rerū
omnium obtines imperium, qui que cæli & terræ,
omnisque creaturæ & aspectabilis, & non aspecta-
bilis es Dominus: qui sedes super solium maiestatis
tuæ, atque intrueris abyssum: principio carens,
non visu, non sensu alio, non vilo denique modo
comprehensibilis: qui es pater Domini nostri Iesu
Christi magni Dei, Redemptoris, & domini nostri
qui est imago bonitatis tuæ, & forma æquali sigil-
lum quod te representat: Verbum viuum, Deus ve-
rus: sapientia que fuit ante secula, vita, sanctitas,
virtus, ac lumen verum quod reuelauit nobis Spi-
ritum illum bonum & sanctum, Spiritum veritatis,
& adoptionis piorum, Spiritum principalem,
arrabonem futuræ hereditatis, primitias bonorum
æternorum, virtutem vitæ effectricem, fontem san-
ctitatis ex quo omnis creatura, quæ ratione prædi-
ta est, & quæ intellectu pollens corpore vacat, san-
ctificata atque illuminata tibi laudem prædicatio-
nemque perpetuam gloriæ offert. *Hic satis-
faciam Sacerdos* Te adorant Angeli, & Archangeli,
te laudant throni, & dominationes: te prædi-
cāt principatus, & potestates, te celebrant virtutes
& exercitus cælestes: coram te consistunt duo ani-
malia veneranda cingentia sanctum solium maie-
statis tuæ, quæ plures habent facies, pluresque ocu-
los, ac fenas alas singula, Seraphim, & Cherubim,
binis alis obtegentia facies suas ne intueantur non

aspectabilem thesaurum diuinitatis tuæ: binis item
pedes suos, ne adurantur ab æstu reuerentiæ tuæ, a
cuius minimi ardoris, exiguæque scintillulæ vehem-
entia confunduntur omnes creaturæ, tum quæ
sola mente intelligitur, tum quæ sensu percipiuntur.
Demum binis volantiæ acclamant inuicem
nunquam cessantibus oribus, & diuina prædi-
cationis vocibus perpetuis laudem victoriæ re-
demptionis nostræ concinentia, vociferantiæque
ac dicentia. *Populus* Sanctus, Sanctus, Sanctus
[Dominus Deus Sabaoth, plena sunt cælum & terra
gloria tua, &c.] *Sacerdos* Sanctus
enim verè es, neque vlla est mensura magnificen-
tiæ sanctitatis tuæ: & benignus es in omnibus ope-
ribus tuis. Nam cum iustitia, & certo veròque iu-
dicio induxisti omnia super nos. Condideras enim
hominem sumpto de terra puluere, honoratumq;
cum tua imagine posueras in Paradiso deliciarum,
vitæ promissa immortalitate, si quidem tuum ob-
seruaret mandatum. Verum quando tibi Deo con-
ditori suo non obtemperauit, subiectus est fallacię
Serpentis, mortuusque per sua ipsius delicta. Tu ve-
rò in exilium quidem misisti æquissimi iudicii
tuis extra Paradisum deliciarum in hunc mūdum,
atq; ad eam ipsam terrā denuo redire coëgisti eum,
ex qua desumptus fuerat: sed ita vt destinares ipsi
salutem per eam regenerationem, quæ est in ipso
Christo tuo. Neq; enim dissoluisti prorsus figmen-
tum tuum quod feceras, ò bone: nec sustinisti vt
ad consummatam internecionem redigeres opus
tuum: sed visitasti ipsum per benigna misericordiarum
tuarum viscera, placuitque tibi vt per denuo
nascendi rationem reduceres nos ad eam vitam
quam amiseramus, variisque oberrantes viis quæsi-
uisti nos, & variis modis nos reuocasti. Exhibuisti
viros iustos sæculis pristinis, qui nobis ad cogno-
scendas veritates tuas viam commonstrarunt: mi-
sisti Prophetas prænuncios futuræ salutis nostræ:
operatus es miracula, atque potentiam exercuisti
per sanctos tuos, nimirum testificans de ipsis quodd
essent dispensatores thesauri tui. Legem in subsi-
dium dedisti: Angelos custodes constituisti. Deni-
que vbi venisset plenitudo temporum, locutus es
nobis per ipsum Filium tuum, per quem feceras et-
iam mundum, qui cum sit splendor glorię tuæ, &
expressa imago tui ipsius, adducatque vniuersæ
hoc ipsum, quodd esset æqualis Deo: sed Deus ipse
æternus super terram visus est, & cum hominibus
est conuersatus: qui cum in forma Dei esset, inani-
uit se ipse forma serui sumpta, incarnatusq; de Spi-
ritu sancto, & ex sancta sempérque Virgine Maria
conformis extitit humili corpori nostro, vt con-
formes redderet nos imagini & gloriæ suæ. Quia
enim per hominem peccatum intrauerat in mun-
dum, & per peccatū mors, voluit vnigenitus tuus,
ille qui est in sinu tuo Patris, cum esset factus ex
muliere, & esset sub lege, damnare peccatū in car-
ne, quod nos, qui per Adam mortui eramus, vi-
ueremus per Christum. Cùmque ætatem ageret in
hoc mundo, instruxit nos præceptis salutaribus, re-
mouitque ab Idolorum cultu, atque deduxit in co-
gnitionem tui, Dei veri, & Patris, comparansque
nos sibi in populum, populum peculiare, regnum
sacrum, cœrum selectum, atq; mundans nos aquis,
& sanctificans nos per Spiritum, dedit ipse se præ-
cium illius

Psal. 42.

Sacrificium incrementum.

Sacrificium pro defunctis fidelibus.

1. Cor. 13.

Sursum mentes.

Hæc respo-
dent Pre-
fationi
Latorū.

Sacerdos
adorande
æquum certe
& iustum est
conuenitque
maiestati
sanctitatis
tuæ

Isa. 6.
Ex. 10

Christi de
scensus ad
inferos.

Luc. 22.

Mar. 14.

Christi se-
cundus ad-
uentus.

Mat. 25.

ciū illius mortis, in cuius manu detinebamur, cum
venudati essemus per peccatū. Porro postquam
descēdisset de cruce ad inferos, vt exleret ipse om-
nia, surrexit tertia die, fecitque viam vniuersæ car-
ni ex mortuis resurgendi. Quia nefas erat, vt is qui
erat principium vitæ, retineretur per corruptionē:
factus est ille qui erat primitiæ dormientium, pri-
mogenitus mortuorū, quod esset ipse primarius in
omnibus. Vt autem ascendit in cælum, confedit
ad dexteram maiestatis in excelsis, is qui etiam ven-
turus est tributum vniuique homini secundum
opera eius. Reliquit vobis memoriam pas-
sionis suæ salutaris ea quæ proposuimus, secundum
ipsius madatum. *Sacerdos* Cùm enim esset exiturus ad crucem suam
voluntariam ac salutarem, in ea nocte qua trade-
batur pro vita & redemptione mundi, accepto pa-
ne in sanctas, incotaminatas, puras, & illibatas ma-
nus suas, gratias egit: benedixit: sanctificauit: fre-
git, & dedit Discipulis suis, & Apostolis sanctis di-
cens: Accipite, comedite de ipso. Hoc est corpus
meum, quod pro vobis & pro multis frangitur, &
diuiditur in expiationem culpæ, remissionemque
peccatorū, ac in vitam sempiternam. *Populus*
Amen. *Sacerdos* Similiter autem & calicem
vini nati è vite, & postquam cœnauerunt, accepit,
miscuitque aquis, gratias egit, benedixit, sanctifica-
uit, ac gustauit, & diuisit Discipulis suis, & Apo-
stolis sanctis, dicens: Accipite, bibite ex eo vos om-
nes: iste est sanguis meus ille noui testamenti, qui
pro vobis, & pro multis effunditur, & spargitur in
expiationem culpæ, & remissionem peccatorū,
atque in vitam æternam. *Populus* Amen.

Sacerdos Quotiescunque enim hoc facitis, mor-
tem meam annunciat, ac memoriam Sepulturae,
Resurrectionisque meæ celebratis, donec ego vene-
ro. *Populus* Mortem tuam Domine [annuncia-
mus, atque Resurrectionem profitemur, & Aduen-
tum tuum secundum expectamus: misericordiæ
tuæ sint super nos omnes.] *Sacerdos* Recolentes
igitur etiam nos Aduentum tuum Domine in
carne, & mortem tuam, sepulturamque tuam, atq;
Resurrectionem tuam à mortuis, quæ tertio die con-
tigit, & Ascensum tuū in cælum, ac sessionem tuā
ad dexteram Dei Patris: præterea Aduentum tuum
secundum formidabilem, & maiestatis plenum, in
quo iudicaturus es orbem terræ cum iustitia, & po-
pulos cum æquitate: Supplices, ò Domine, tibi su-
mus, qui solus fuisti expiatio mundi, & es precium
quod satis sit ad opponendum peccatis nostris: quia
tuum solius est remittere peccata super terram, vt-
pote Dei, in cuius potestate omnia sunt, ne in die
illa qua iudicaturus es orbem terræ per iustitiam,
intres in iudicium cum seruis tuis, aut negligas hæ-
reditatem tuam abalienatā à Gratia sancti tui Spi-
ritus, vt ne extorris fiat à regno tuo cælesti. Propitius
esto nobis & misericors in illa hora pronunciande
sententiæ, neque destituas nos vt siamus heredes
tenebrarū penitus omnis lucis expertium. Nequa-
quam alienemur Domine à peculio tuo, neq; pro-
nuncies aduersum nos illam sententiam: ite maledi-
cti, possidete ignem sempiternū, ne abdicēs nos,
neque dicas nobis, Non noui vos. Neque torquæamur
in inferno cum iis qui non crediderunt, sed ir-
ritauerunt gratiam tuam. Verum recordatus miseri-
cordiæ & benignitatis tuæ, propter quas te ipsum

etiam tradidisti pro nobis, redime nos ò Domine à
damnatione illa ærumnosa, libera nos à tormentis
illis terribilibus, affere nos à verme illo putrido &
amaro, exime nos ab illo flumine ignis horrendo.
Per hoc enim cognoscitur imperuestigabilis the-
saurus placibilitatis tuæ, quodd nostri misereare, qui
bonorum seruorum non obtinemus stationem.
Populus enim tuus, & hereditas tua supplex tibi
est, ac per te, & vnā tecum etiam Patri tuo, dicens
[Populus] Miserere nostri [Domine Deus, Pater
omnipotens.] *Sacerdos* Et nos miseri [peccato-
res consecuti gratiam tuam, gratias agimus tibi de
omnibus, & pro omnibus.] *Populus* Te lauda-
mus: [tibi benedicimus: re adoramus, obsecra-
músque Domine Deus, vt parcas nobis, miseranti-
que nostri.] *Sacerdos* Quam veneranda est
hora [ista, & hoc tempus, dilectissimi, cum Spi-
ritus viuus & Sanctus è supremis cælorum sedibus
descendit, atque incubat, manetq; super hanc Eu-
charistiā propositam, eamque consecrat, tacite
igitur, & reuerentur orare.] *Sacerdos* Inuocatio sancti Spiritus. Propterea Domine &
nos miseri, & peregrini, atq; inuiles serui tui, quos
dignatus es administratos esse sacrosanctorum my-
steriorum, passionumque Christi tui: non quidem
propter iustitiam nostram (nihil enim boni egimus
super terram) sed per misericordiam & clementiam
tuam, quas affatim effudisti super nos. Cum fida-
ciam iam accedimus, vt contingamus Altare tuum
sanctum. Et qui proposuimus typum Corporis &
Sanguinis Christi tui, adoramus, ac supplices ro-
gamus te per bonitatis tuæ benignitatem, veniat
sanctus tuus Spiritus super nos, & super hæc quæ
proposuimus dona, ac sanctificet ipsa. *Sacerdos*
Domine exaudi me. *Populus* Kyrie elei-
son. *Sacerdos* Et efficiat panem istum Corpus
gloriosum Domini Dei nostri Iesu Christi, corpus
cæleste, corpus vitæ efficiens, corpus preciosum in
expiationem culpæ, & remissionem peccato-
rum, vitamque æternā iis qui accipiunt. *Populus*
Amen. *Sacerdos* Et calicem hunc, sanguinem
preciosum Domini Dei regnantis super omnia Ie-
su Christi, sanguinem redimentem, sanguinem vitæ
efficientem, sanguinem expiantem, qui effusus
est pro redemptione & vitæ mundi, in expiationem
culpæ, & remissionem peccatorum, vitamque
æternam iis qui accipiunt. *Populus* Amen.

Sacerdos Nos autē qui de vno Pane vitæ, & Ca-
lice redemptionis accipimus, quo inter nos adu-
nemur, dignare communicatione Spiritus sancti:
neque nostrum quisquam in condemnationem sui
edat, aut bibat propter multitudinem peccatorum
nostrorum, sed misericordiam consequamur in die
iustę atque æquę tuæ retributionis per gratiam,
misericordiam, ac amorem vnigeniti Filij tui erga
humanum genus, per quem, & cum quo tibi de-
betur laus, & gloria, & potestas, cum sanctissimo
tuo Spiritu [bono, adorando, vitam largiente, atq;
tibi in substantia æquali, nunc, & semper, & in se-
cula seculorum.] *Populus* Amen. *Sacerdos* In-
ueniamus. Sancte sanctorum Domine Deus vir-
tutum, offerimus tibi sacrificium hoc reuerendum,
& incrementum pro Ecclesiis sanctis, quæ à finibus
terræ vsque ad fines eius existunt. Memento etiam
Deus huius nostrę ecclesiæ, eorumque qui in eccle-
siis seruiūt, Patrum bonæ memoriæ, & Patriarcharū

Spiritus
sanctus
Eucharis-
tia mensu-
bat.

Populus
adorande
æquum certe
& iustum est

legitur
etiam, Ef-
ficat, po-
testas autē
hoc verbū
etiam in
interpretari
ostēde, si-
ne exhibe-
ant selege.

Sacrificium
reueren-
dum &
incrementum

Oratio pro peccatis.

culum, participatioque in remissionem peccatorum... quae antehac a nobis admilla sunt, atque in medicinam eorum in quibus adhuc versamur, denique in effugium praesidiumque aduersus ea quae posthac a nobis committi possent, & in gaudium, atque exultationem apud sanctos qui inde a saeculo placuerunt tibi: quia tuum est regnum, tibi-que debetur laus, & vnigenito Filio tuo, vna cum sanctissimo tuo Spiritu [bono, adorando, &c.]

Amen. Pax [omnibus vobis.] Et Spiritui tuo. Post [sumptionem] sanctorum sacramentorum quae exhibita sunt, coram Domino misericordie capita nostra inclinamus. Coram te Domine [Deus noster.] Tibi Deo capiti viuorum, & Do-

* vel res.

mino mortuorum offerimus supplices preces nostras, & coram te inclinamus capita nostra nos serui tui, & grex tuus rationalis, sperantes nos visita- tum iri a tua gratia, in qua omnis subsidij copia est posita. Benignus igitur esto Domine, & demitte super nos donum quod abs te est, misericordiaeque tuas diuites, ac elue, expurgatque nos ex omni macula, sordibusque peccati, carnis, & spiritus: imbue nos benedictione benignitatis tuae, confirmans nos certa spe promissionum tuarum, atque in cultu obseruationeque legum tuarum salutarium effice nos sollicitos & reuerentes: inuitos vero contra copias aduersarias, damnosaeque tentationes, atque omnes iniquitates peccati a nobis summe, vt adoremus, profiteamur, & laudemus te Domine, Patremque tuum, & Spiritum tuum sanctissimum [bonum, adorandum, vitam largientem, & tibi in substantia aequalem, nunc & semper, & in secula seculorum.] Amen. Benedic Domine. Benedic omnibus nobis.

Christus Patri aequalis in substantia.

Sacris ordinibus initiari.

Precepto Domini Iohannis, qui solus operans factus est apud Deum, tralata ex Synodo per eundem Iohannem aduersus Nestorianos.

AVDETUR essentia quae omnibus essentis sublimior est: agantur gratiae, bonitati quae omnem excellit bonitatem, & quae omnia dona perfecta largitur. Adoretur diuina Trinitas, quae & ipsa sanctitas est, & omnis sanctitatis domina, cuius radiis illustrantur omnes illae copiae, quae sola ratione intelliguntur: & in cuius gloria celebranda, factae illae mentes prima sua religiosa, & quae sola mente cernitur, functione occupantur: quae perficit religiosos, quae exornat sacerdotes, quae sacris iniitiat ordinibus, quae diuina dispensat dona, atque in tribus diuinae maiestatis Ecclesiis, ternis sanctifi-

DE VRSVM VIRTUTE TRINITATIS INNITIMVR ET DE BENEFICIO ORDINEM BAPTISMATUM SANCTORVM, QVAE ORATIONE DOMINI SANCTI IOHANNIS

Deus per hoc se ostendit seruimus pro peccatis eius.

IGNOS nos effice Domine Deus Omnipotens, vt cum puritate & sanctitate accedamus ad gloriosa diuinaque mysteria positionis filiorum [adoptionis] absque corruptione: & dignificiamur laetitiae indissolubilis, atque aded suauitatis illius quae tecum est Christe Domine & Deus noster in secula.

Officij vniuersi, Misericordie tuae in oblatione

tionibus sancta pronunciat, & in hac etiam nostra terrena Ecclesia, ab Archipresbyteris, presbyteris, & Diaconis suis exaltatur, celebraturque: denique quae in Patre non genito, Filio genito, & sancto Spiritu procedere creditur, atque adoratur ab omnibus copiis, & quae intelligentia sola, & quae sensu percipiuntur: ratione praeiudicis, & rationis expertibus: cui debetur laus, & gloria in hoc tempore.

Archipresbyter.

ACERDOS magne, & religioforum Domine Christe Deus noster, qui teipsum obrulisti genitori tuo hostiam piacularem: placasti; per sacrificium (quod ipse eras) Patrem tuum humanitati nostrae offensum, supernaque cum infernis consociasti, ac pacem nobis omnibus per proprium tuum sanguinem donasti. Tu rerum omnium Domine sustine quae per misericordiam expiationemque tuam, infirmitatem meam, qui nunc coram te consisto. Neque Domine ob respectum sanctitatis animae meae, expertem reddas populum tuum sanctificationis Spiritus tui sancti: aut propter conscientiam meam impuram, Domine, illum non negligas, vel non exaudias. Ne obsecro detesteris Domine victimas eorum qui tuum nomen profitentur, ob iniqua facinora quae patrarunt manus meae. Ne obsecro Domine respexeris me impurissimum peccatorem, meae causa iratus sis populo tuo. Ne memineris Domine turpium sermonum quos ex meo ore protuli, vt non exaudias preces meas quae abs te misericordiam gratiamque flagitant pro Ecclesia tua, quae modò coram te conuenit. Sed inclina Domine aurem tuam, atque audi petitionem meam. Parce paruitati meae, elue maculas peccatorum meorum, exterge sordes cordis mei, emunda mentem meam ab omni putredine delictorum. Constitue Domine custodiam orationis meae, & animo meo, ne loquantur labra mea, verba nugatoria, scurrilia, aut derisionis, detractionisque plena. Ne occupet cogitationibus turpibus & impuris, quae aut vigilanti, aut dormienti mihi obrepant. Contine mentem meam in metu iudicij tui formidabilis, quod in tuo aduentu secundo exercebis, in quo mortales omnes examinandi sunt: neque operam det vanarum rerum recordationi, aut improbo studio teneatur: sed concede mihi Domine, vt mundus, purusque animo & corpore efflagitem, atque conseqvar cum mihi ipsi, tum vniuerso gregi tuo qui pure nunc coram te congregatus est, misericordiam atque clementiam: pro cunctis autem gratis beneficiisque tuis, quae nobis exhibita sunt, laudem & gloriam offerimus tibi, & Patri tuo, qui te misit nobis Redemptorem, sanctoque tuo Spiritui, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Sacerdotis oratio pro suis ipsius peccatis.

Contra vanas cogitationes.

Deus qui medio in Iordane vt homo baptizatus es a Iohanne, & naturam aquarum sanctificasti: ad te accedo, miserere mei. Multum laua me Deus, qui tanquam indigens a Iohanne baptizatus es in fluuio Iordane: & sanctificasti nobis Baptisma apud te: tibi inquam, Domine mi Deus, qui baptizatus es vt homo: & sanctificasti nos, vt Deus in Spiritu sanctitatis, & in virtute apud te. Tu autem in veritate es

psal. 76.

psal. 28.

psal. 44.

ritate es Christus ille Dei, qui in Baptismo suo sanctificauit nobis Baptisma. Mater natorum spiritualium ad te accedo, miserere mei, fatia me.

Respexerunt aquae in te Deus, & extimuerunt, & erupit fluuius a conspectu tuo, cum vidit te venientem ad Baptisma. Ad te, cor purum, Iohannes inter ceteros exclamauit: Hic est Agnus ille Dei, qui tollit peccatum mundi. Ad te accedo, miserere mei: Sed conuertere me Deus, qui dixisti ipsi Iohanni: Manum tuam tantum impone capiti meo: & ego in meipso baptizor apud te. Libera me qui es Christus ille Dei qui per Baptisma suum sanctificauit naturam aquarum, sanctifica seruos tuos, vt baptizentur apud te. Rex Christe qui dedisti nobis arrabonem in Baptismo spiritali, vt Filij Patris ipsius simus, ad te accedo. Gloria. Trinitas interdiu patefacta est, Filius qui baptizatus est, Pater qui clamauit, & Spiritus sanctitatis qui incubauit, ad te accedo. Lumen lucidum & illuminans, cuius splendore conturbatur igniti Seraphim, & cuius aspectu commouetur Spiritus aerei, cuius denique lucerna caligat super, qui tanquam vacuus baptizatus est in medio fluuij Iordanis, manibus serui sui: da nobis Domine vt iugiter stupentes consideremus humilitatem tuam, & percussis contemplerur inanitionem tuam, & admiremur dilectionem tuam, & celebremus misericordiam tuam, & confiteamur beneficentiam tuam, & adoremus Patrem tuum beatissimum, laudibus denique euehnam sanctum Spiritum tuum, nunc & semper in seculum seculorum. Et dicit Plinius: in oblatione canit. Afferte Domino filios arietum, afferte Domino laudem & gloriam. Afferte Domino gloriae nomini ipsius: adoretur Dominum in atrio sanctitatis eius. Vox Domini super aquas: Deus celebrandus intonuit super aquas multas. Vox Domini in potentia, vox Domini in gloria. Quod si sint femininae, dicit: Eructauit cor meum verbum, &c.

psal. 28.

psal. 44.

Responsum. Sordes nostri, & maculas, quas ab inimicis nostris contraximus, hodie per lauacrum quod fit ex aqua & Spiritu, elue nobis: quippe cum in viam deducamur nouam illam minimè veterascenrem, spiritalem, quae nec desinit, nec incipit: sed est in cogitatione eius quem diligit Deus. Sacerdos disponit ordinem primo a Patre. Gloria illi Regi regum, & Domino mundi incorruptibili & inuisibili, sapienti Deo, a quo omnis Paternitas in caelo & in terra sortitur denominationem. In quo oblatione sumus ad diem redemptionis, cuius manibus oblatione acquirimus: cuius solam essentiam mente concipimus, & in Trinitate etiam innotescit: quique adorandus & celebrandus est in hoc tempore.

Deus misericors & longanimis, qui voluntate numinis tui ex nihilo creasti nos, & ex puluere & Spiritu decoris diuini nos coagmentasti, & ad opera tua bona nos effinxisti, & praeparasti nos ad operationem bonorum, nosque sanctorum custodes mandatorum constituisti, & inuististi nos ad hereditatem promissionum tuorum caelestium, & effecisti nos super omnia dilectos & amatos: atque spiritali eloquio nos cohonestasti, & ad illam imaginem & similitudinem tuam, quae sermone sperat, nos eniti fecisti vt ipsa nos inhabitaret: ac libertate domusque principitatum nos exornasti: cumque per incuriam nostram tyrannidi criminantis diaboli, subditi essemus, tu, vt pote bonus, non neglexisti redemptionem nostram, sed a peccati distractione nos collegisti, Tom. 4.

& ad caulam tuam nos introduxisti, & in numerum tuorum nos coopraisti, & inimici iugum a nobis fregisti, & vincula eius excidisti. Cumque viua voce tua vnicuique homini inelamasti, & dixisti: Accipite iugum meum super vos, & discite a me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Quando ad redemptionis exuperantiam vitamque scaturigine traxisti nos, per quam domesticos & dilectos tuos nos effecisti, dicens: Lauate, mundi estote, eluite scelera vestra a cordibus vestris. Nunc igitur, o amator hominum, seruos tuos, & illas ancillas tuas, qui nunc veritatem tuam perspectam & exploratam habent, & accedunt vt oblationem nouae vitae custodiendam suscipiant: & memeto hereditatum earum quae tecum sunt, erga eos quos vocasti redemptionis Euangelio, eosque perfecte libera a subiectione mali illius apostatae: connumerata eos in gregem tuum, & suscipe eos in oculibus tuis: imprimatur in eis lux vultus tui, effice eos terribiles aduersus demones rebelles, & omnem potestatem inimici: cumula eos illius sancti Baptismatis dono, quod ministerio Moysis serui tui figurate designatum fuit, quando populum in nube & in mari baptizauit, istaque perfecta & diuina, indicis & figuris quibusdam praefigurauit. Tu vero hos ipsos aqua & Spiritu perface, & eos effice filios in eam quae denuò sit lotionem in remissionem peccatorum, ad vestimentum corruptionis expertis: exue ab eis veterem illum hominem, qui corrumpitur concupiscentis erroris, & eos indue illo qui renouatur velut agnitione tui, Creator: vbi non est Iudaeus, neque Gentilis, neque circumcisio, neque praeputium, sed in quolibet homine domus in habitationis tuae dominator & conditor omnium. Tu enim in illa illustra & vitam tribuente doctrina tua dixisti, Nisi quis natus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest videre regnum illud tuum caeleste, quod pollicitus es ac praeparasti iis qui te diligunt, nec benedixisti illas & beatas mansiones domus patris tui, in quibus habitant Patres & Patriarchae, Prophetae, Apostoli, & Martyres, atque Confessores, quibus ea pactus fueras praerogatasque: & in quae, eos introducis.

Math. 11.

Isa. 1.

Exo. 10. 1. Co. 10.

1. cor. 7. Gal. 5.

Iohan. 3.

2. par. 6. psal. 32.

Planta eos in oculibus hereditatis tuae in domo illius habitationis tuae perornata, quam crexisti in Sanctuario illo quod appararunt manus tuae: quoniam tu es Deus clemens & misericors, longanimis, ac multa gratia, & veritatis. Te ergo laudibus euehimus cum Patre illo tuo qui est absque principio, & sancto Spiritu tuo, & vitam largiente, tibi que coequali in essentia, & nunc, & semper in secula. Populus. Amen. Sacerdos. Gloria Patri & Filio. Populus. Et cum Spiritu tuo. Sacerdotis oratio cum mulcet aquas. In hunc Deum aquasitas per preceam paruitatis meae, & virtutem sancti Spiritus tui efficacem in eis colloca, ita vt sint spiritalis veteris nativitatis filiorum corruptionis expertum, a quo seruis hunc tuis qui baptizantur in eis, concede vt habeant vestimentum corruptioni minimè obnoxium, & solutionem vinculorum peccati per gratiam tuam, & per bonam voluntatem Patris tui, ac per efficaciam Spiritus tui nunc, &c. Vox in corde. Iohannes miscuit aquas Baptismatis, & Christus sanctificauit eas, atque descendit vt in eis baptizaretur. Altitudo & profunditas impertitae sunt ei gloriam. Quo tempore ascendit ab aquis, Sol inclinavit radios CC ij

*Psal. 31.
Rom. 4.*

Chriftma.

*Baptizati-
onum m-
itio.*

Non quis dicit, terrena baptizati dicitur.
 B eati illi quorum remissa sunt delicta, & quorum
 tecta sunt peccata. *In actibus baptizati dicitur.*
 Hanc autem oblationem in sancto nomine tuo
 recipiant isti serui tui, vt per baptismi fidem cum
 cultoribus tuis annucentur, ita vt hoc Chriftma-
 te omni suauitate odoris repleti spiritualiter, ab in-
 imicis potestatis non inuadantur, non amplius
 timentes à principibus & potestatibus tenebra-
 rum, sed in luce mandatorum tuorum ambulantes,
 sint filij lucis: tu enim es lux vera, proinde te lau-
 dibus euehimus Pater, & Fili, & Spiritus sancte
 in secula. *Et signat omnino coram nobis, eorum-
 que frontem reddat nobis, & c.*

Chriftmate sancto, suauitate odoris Chrifti Dei, si-
 gillo veræ Fidei, complemento pignoris Spiritus
 sancti obfignatur talis N. in nomine Patris, Amen:
 & Filij, Amen: & Spiritus sancti, ad vitam seculi se-
 culorum, Amen.

*Et signat omnia eorum membra & manum, & pe-
 d. s. & c. ut non per amorem duntaxat induantur, sed ec-
 clesiantis, & ipsi dicit hanc per caritatem habentibus.*

Benedictus es Domine Deus Omnipotens, fons om-
 nium honorum, parens veræ lucis, qui per appa-
 ritionem vnici filij tui Domini & Dei, Redempto-
 risque nostri Iesu Chrifti illuminasti, eos nempe
 qui sunt in terra, vt & eos qui sunt in cælo: qui
 dedisti loca beata in baptismo Redemptoris & san-
 ctitatis diuinæ, in vñctione sancta, & vñctione illa
 quæ est apud Chriftum tuum in sancto Spiritu tuo,
 & vitam largiente: & nunc etiam voluisti per mi-
 nisterium nostrum hocce seruos tuos denuo gene-
 rare per aquas, spem vitæ æternæ, in remissionem
 priorum peccatorum ipsorum voluntariorum &
 non voluntariorum applicare: præbe eis aditum
 ad dominationem tuam, immitte super eos illius
 Spiritus tui viuificantis gratiam, & eos imple ip-
 sius sanctitate. *Tum suspendit vocem suam.*

serua eos in scientia tua: confirma eos in ea quæ in
 te est fide: roborata eos in timore tui: funda iter eorum
 in semitis præceptorum tuorum, ostende eos lucis
 filios: dignos eos effice, vt inculpatè viuant sub re-
 gno Chrifti tui, quoniam tu es Deus Redemptionis
 nostræ. Proinde te laudibus euehimus, & vnicum
 Filium tuum & Spiritum sanctum tuum, nunc, &c.
 Populus. Amen. Sacerdos. Pax. Populus.
 Et cum Spiritu. Sacerdos inclinatus.

Domine Deus Omnipotens, qui redemptionem
 in Chrifto applicasti nobis: ac per aquas, in Spiritu
 sanctum hinc seruis tuis, eam, quæ denuò fit, gene-
 rationem dedisti: tu domine amator hominis robo-
 ra eos, & in sanctitate conferua eos & circūfulgen-
 tes scientiæ tuæ lumine, atque coram sacerdotali
 mensa tua stantes, dignos eos effice cælesti beati-
 tudine tua per misericordias vnici Filij tui, ita vt
 nos & ipsi vno cōsensu audeamus inuocare Deum
 cœlestem, sanctum Patrem Omnipotētem, ac prece-
 mur & dicamus: Pater noster qui es in cælis.
 Populus. Sanctificetur, &c. Sacerdos inclinatus.

Etiam Domine Deus, ô tu, cuius per magnum &
 ineffabile donum, Spiritus sancti aduentu istæ san-
 ctificatæ sunt aquæ, vt sint spiritalis vterus genera-
 tionis hominis, è veteri noui facti: quique hocce
 seruos tuos, ea quæ per aquam & Spiritum fit, lo-
 tione cohonestasti: tu igitur Domine, per magnas
 misericordias tuas cælesti regno tuo dignos eos

effice, ita vt nos & ipsi laudem & gratiarum actio-
 nem tibi offeramus & vnico Filio tuo, & Spiritui
 tuo sancto nunc, &c. Populus. Amen. Sacerdos.
 Pax. Populus. Et cum Spiritu. Diaconus.
 Domino capita nostra. Populus. Coram te.
 Sacerdos inclinatus. Coram te nos omnes, & hi ser-
 uui tui qui nunc baptizati sunt, submittimus colla-
 animarum & corporum nostrorum, & obsecramus
 te Domine Deus noster, respice in nos & in hanc
 hereditatem tuam: atque ad completam redem-
 ptionem, & ad eam quæ futura est, vitam æternam
 nos adducito: te, à nobis inuidiam & inimici illius
 tyrandem abolente, & vt participes sumus myste-
 riorum tuorum cælestium, & vitam tribuentium
 in conscientia pura, dignos nos effice per gratiam,
 & misericordiam ac *φιλανθρωπίας* vnici Filij tui,
 cum quo tibi decus, laus, & gloria, & poten-
 tia cū sancto Spiritu tuo, nunc & in omni tempore.

*Et dicitur baptizati ad Albas, & c. utque dicitur
 hanc Eucharistiam & hanc coronam eos Sacer-
 dos, atque hanc pñctionem dicit.*

Deus maxime, ô abditorum cognitor, ô solus
 Sanctus, & in sanctis quiescens, ô Redemptor ho-
 minū maximè fidelium, qui conseruas nobis scien-
 tiam veritatis, qui das nobis potestatem filios Dei
 fieri per regenerationem quæ fit ex aqua & Spiritu:
 tu Domine hocce seruos qui nunc baptizati
 sunt, regenerationis lauacro sanctifica in veritate
 tua, imple eos gratia sancti Spiritus tui, nutri eos, sa-
 pientes eos redde sapientia tua & timore tui, utque
 ad mensuram staturæ (perfectam ætatem) eos ad-
 ducens, serua eis, Domine, scientiam veritatis in re-
 cta fide tua absque labe eos custodiens, ad eò vt in
 omni via iustitiæ eruditi possint cum fiducia stare
 coram tribunali Chrifti tui, cum quo tibi decus,
 laus, & gloria & potentia cum Spiritu tuo.

Et dicitur Collectam hanc.
 Fratres mei, psallite hymnum Filio Dominatoris
 omnium, qui Regum corona vos coronauit, peror-
 pate eam, immutate vestimenta vestra, & candidi
 estote in modum niuis, ac in similitudine Ange-
 lorum splendores vestros illuminare.

In similitudine Angelorum ascendistis, dilecti
 mei, è flumine Iordanis, virtute Spiritus sancti
 haud marcescentes coronas accepistis, Fratres mei,
 & gloriam domus Adami hodie induistis: fructus,
 quem non gustauit Adam in paradiso, hodie in o-
 ribus vestris positus est: cum gaudio bona cælestia
 fratres mei, accepistis: caute à malo, ne exuat vos:
 ite in pace filij Baptismi, adorate Crucem, quæ qui-
 dem conseruat vos. Gloria Patri, & gratiarū actio
 Filio, & Spiritui sanctitatis adoratio & exaltatio.
 Diaconus. Ite in pace. *Precacone dicit Sacerdos.*
 Deus ille sanctus, sanctitatisque dator, cuius si-
 gno obfignati estis, & impressi annulo Chriftmatis
 fragrantissimi odoris, cuius sancto baptifmate ba-
 ptizati estis, ipse dignos vos efficiat cælesti regno
 suo, ac pro hac dissolubili corona coronet vos co-
 ronis iustitiæ, & operibus bonis, vt reuelata facie
 digni, semper efficiamini mysterijs eius sanctis, vi-
 tamque largientibus, & synaxi, nūc, & in omni tē-
 pore in secula. Obfignati estis, ac tanquam depo-
 situm accepistis sacrosanctæ Trinitatis gratiam per
 diuinum baptisma quod induistis. Amen.

Accuratissimi ordinis baptifmi Finis.
 R. V. R. S. V. M.

*Baptizati
dantur
mysteria.*

*Exhorta-
tio ad ve-
stis bapti-
zatos.*

*Sacerdos
sacrificati-
us postu-
lat remis-
sionē pec-
catorum.*

Psal. 50.

Psal. 117.

Psal. 44.

2. Reg. 22.

Psal. 17.

*† deest
panem*

*Isa. 53.
Act. 8.*

*Mar. 17.
Luc. 13.*

RURSUM SCRIBIMUS ORDINEM
 ACCURATISSIMVM OBSESIONIS.
 Pñtionem autem Sacerdos hanc pñtionem.

Gloria Patri & Filio, & Spiritui sancto: sint au-
 tem super nos infirmos & peccatores, miseri-
 cordia & gratia, nunc & in omni tempore. Dignos
 nos effice Domine Deus, vt cum scientia & timore,
 spiritalisque ordinationis bonitate coram te synce-
 rē sanctèque stemus, tibi que ministremus tanquā
 Domino & cōditori omnium, quoniam tibi ab om-
 nibus debetur adoratio Pater, & Fili, & Spiritus
 sancte in secula. *Tum patetale constituit in a-
 laris dōibus & populo, & ait: Miserere mei Deus
 secundum beneficentiam tuam, &c. Quisque
 ingreditur ad Altare nūc. In domum Dei ingres-
 sus sum, & coram throno tuo adoravi, Rex cele-
 stis, parce mihi quæcunque in te admisi peccata.*
Et cum delectatum eorum throno, ait

Deiebus festis vinciar catenis vsque ad cornu Alta-
 ris tui. *Et dicitur eorum pñtionem, dicit*
 Exue me vestimētis sordidus, quibus me induit Sa-
 tanas, laxamento cogitationum mearum, & indue
 me vestibus delectis, quarum vsus est ministerio
 gloriæ tuæ, & laudi nominis tui sancti, Domine
 Deus noster in secula. *Et cum induit tunicam, ait:*
 Indue me Domine stola incorruptibili, & accinge
 me virtute sancti Spiritus tui, Domine noster.

Et quando inierit Curiam, colla sua, ait
 Accommoda ensē lateri tuo strenue, decus &
 gloriam tuam victorose. *Tum singula iumbas
 hanc vñctionem dicit: Accinges me potentia in præ-
 lio, ac subter me deiciēs eos, qui contra me insur-
 gunt, inimicōsque meos in cōspectu meo cōteres.*
*Et quando induit manipulum sinistræ, puluim
 dicit. Arma iustitiæ effice membris meis, & præ-
 parata ad omnia opera bona deextræque, ostendens
 nobis templa pura, & delecta instrumenta, quæ ad
 ministerium gloriæ tuæ & laudem sancti nominis
 tui sint accommodata Domine & Deus noster in
 secula. Et dicitur. Duce manus meas ad præliū,
 & confirma instar arcus ænei brachia mea.*

Tum manipulum dextræ iudicis, ait:
 Arma iustitiæ fac membris meis. *Et subiungit:*
 Dextera tua auxiliabitur mihi, & eruditio tua enu-
 triet me: dilatasti gressus meos subter me, ne tali
 mei commoueantur. *Et cum induit amictum, si-
 gnat tribus crucibus, & ait: Sacerdotes tui in-
 duentur iustitia, & iusti tui gloria: propter David
 seruum tuum ne auertas faciem Chrifti tui.*

*Et sic deiegit operentium mysteriorum, pontique
 patenam in lateri sinistro, calicem autem in dextera
 lateri, & corporale de cohibeat cum patena ad li-
 nistrum, & t. à dextera, & ascendit ceruicem ad
 dexteram & ait: In lumine tuo videbimus lumen
 Iesu plene lumine. Et ad sinistram quoque, & ait:
 Propitiator sancte qui mansiones lucis inhabitas,
 Tum adducens ordinat cibulum (panem pon-
 dum consecratum) in patena, & dicit:*

Inquam ouis ad mactationem ductus est, & tan-
 quam agnus coram tonsore mutus fuit, neque ape-
 ruit os suum in humilitate sua. Præparationem se-
 di tuæ fecisti Domine te ipsum sanctificans, apertisti
 eam manibus tuis. Dominus regnabit in seculum
 seculorum. *Et quando misert calicem, dicit:*

Domine noster Iesus Chriftus crucifixus est inter
 latrones in Hierusalem, & lancea confossus est in

latere suo, & ex eo defluxerunt sanguis & aqua: *Isa. 19.*
 quisque vidit testatur, ac scimus verax esse eius tes-
 timonium. *Tum, Calicē redemptionis accipit, &c.*
Et inquit oratione postulat & pñtionem, & c.
 Eum quem exaltant vigiles Spiritus, & qui mini-
 strant Angeli, & à quo omnis creatura prouenit ac
 dirigitur, cum decet collaudatio.

Obsecramus te Domine noster Iesu Chrifte Deus,
 vt benedicas seruis tuis, & hisce adoratoribus tuis
 qui in nomine tuo sancto congregati sunt in hoc
 Templo, arma tua spiritalia induat, malum & po-
 testatem eius vincant: parce peccatis eorum per
 gratiam tuam, & remitte delicta eorum per miseri-
 cordiam tuam, ita vt te laudibus euehant. *Vñ-*

Portam tuam Domine noster deofculor, & adpor-
 tam quis proficiscens pulsabit: Pater, & Filius, &
 Spiritus sanctitatis, Sit vox precatōnis nostræ, & c.
 sufficit. Veniam consequamur, & mundemur,
 & sanctificemur, & abluamur, & abstergamur ab
 omni sorde peccati per hanc suffumigationem aro-
 matum, quam nūc offerimus coram te Domine &
 Deus noster. *Dicitur Kyrie. Peccavi tibi, propicius
 esto peccatori, suscipe deprecationē meam, & con-
 dona mihi delictum meum, Domine Dominator
 omnium, miserere mei. Tum dicit Kyrie eleison,
 tribus modis, & Pater noster qui es in cælis, &
 que hoc complementum. Sacrificatores laudis
 digni efficiamur, vt sacerdotio tibi fungamur, Do-
 mine, in odorem suauem, omnem cogitationē no-
 stram, & sermonem, & opera, & holocausta pacifica
 tibi offerentes: vtque sine macula appareamus in
 conspectu tuo omnibus diebus vitæ nostræ, Pater,
 & Fili, & Spiritus sancte in secula. *Postea et
 precatōnis ministrum: quod edemur, & c. et
 veteri testamento & lege. Secunda ministrum
 oblationis. Primum glorificat Sacerdos, & dicit**

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. *Postea
 Dignos nos effice Domine Deus, vt contritis cor-
 dibus nostris, & ab omni cōscientia mala purgatis,
 in alta & sublimia Sancta sanctorum tuorum in-
 grediamur, ac purè & sanctè sacrificia verba &
 spiritalia in fide veritatis tibi offeramus, Domine
 noster. Et postea inclinatus dicit, & precatō-
 nem pro seipso dicit. Domine Deus omnipotēs, *Precatō
 iniquitatum humanarum condonator, qui non vis
 mortē peccatoris: ad re-extendō manus cordis mei,
 & à te: pro veniam omnium delictorum à me con-
 tra legem admisorum, quamuis indignus sim: &
 obsecro vt serues mentem meā ab omnibus operi-
 bus illius inimici: oculos meos, ne per contemptū
 aspiciat: aures meas, ne vana audiant: manus meas
 à malorum operatione: renes meos vt in te cōmo-
 ueantur: ita vt totus ego apud te sim, & à te inhabi-
 tetur donum diuinorum mysteriorū tuorum, Chri-
 ste Domine & Deus noster in secula. Amen. *Tum
 † Hic
 surgens, gradus conscendit, & ait: & rursum ait:
 deest quid
 diam.***

Dominus regnauit & magnificentia induit, induit
 Dominus fortitudinem, & roboratus est, &c.
*Et accipit patenam in dextera sua, calicem autem
 in sinistra in modum Crucis, & generalē precatō-
 nē dicit, quæ est huiusmodi: In memoriam Do-
 mini Dei que, ac Redemptoris nostri Iesu Chri-
 sti, & totius salutaris dispositionis eius quæ facta est
 pro nobis ac in primis & nominatim pro † patre
 nostro Adamo & matre nostra Chaua & sacrosan-
 cta genitrice Dei Maria & Prophetis, & Apostolis suis passus*

Psal. 92.

*† Hic
deest quid
diam.*

prædicatoribus & Euāgelistis, Martyribus, & Confessoribus, iustis, & sacerdotibus, & partibus sanctis, ac veris pastoribus, & doctoribus gloria rectis, & Monachis, & Anachoretis, iisque qui nobiscum adsunt & precantur, cum omnibus illis qui à seculo tibi placuerunt, qui sunt de sanguine nostro patres & fratres, & præceptores nostri, necnon peregrinis defunctis, omnibus denique fidelibus: memento etiam Domine eorum qui communicarunt in adificationem huius templi, & in erectionem mansionis huius, fideles huius, atque omnium qui nobiscum, siue parum, siue tantum: siue multum confociationis habent. Deus præsta bonam rem eis requiem, & bonamque memoriā, ac potissimum rem memoriam sanctissimæ Deiparæ Mariæ, in cuius honorem & gratiā hæc offertur oblatio priuatim & separatim, ut ipsa sit, Domine mi, reconciliatrix pro eo qui ad peccationem eius auxilium confugerit.

Oblatio in honorem et gratiam virginis Deiparæ sanctioris Gloriosum ac celebrandum illum, qui Genitricis suæ memoriā in cælo & in terra magnificauit: & sanctorum suorum, omnibus in locis & modis vixit. Et gloriosam reddidit commemorationem: atque rodia super rem misericordiarum & gratiæ, super defunctorum ossa defunctorum.

Maria quæ te peperit. Exaltabo te, Domine mi Rex, cuius vnigenitus Filius Verbum illud quod in natura sua immortalitatem accepit, venitque per gratiā pro vita & redemptione generis humani, & incorporatus est ex sanctissima & laudatissima Virgine pura Dei genitrice Maria: qui sine mutatione factus est homo, & cruci pro nobis affixus est Christus Deus noster, ac morte sua mortem nostram calcavit, & interfecit, ipse est vna persona ex sacrosancta Trinitate, & æquè adoratur & glorificatur cū Patre suo, & Sancto suo Spiritu.

Confer nobis Domine Deus, diuinorum sermonū tuorum scientiam, & nos reple intellectu sacrosancti Euāgelij tui, ac nobis concede, vt cum gaudio custodiamus & adimpleamus mādāta tua omnibus diebus vitæ nostræ, Christe Domine & Deus noster in secula.

Precatio cum signo Crucis. Ipsi Iesu dētur laudes & benedictiones propter viuos eius sermones qui apud nos sunt, & Patri ipsius qui misit eum ad redemptionem nostrā, & Spiritui sancto nunc & semper in seculum seculorum.

Sacrosancta ac celebranda Trinitas miserere mei: Trinitas sanctissima & gloriosissima parce & miserere mei, oblationēque meas suscipe: Trinitas mūdā creatrix sanctifica sacrificia mea. Deus Dominus noster Iesu Christe, hanc de infirmis manibus

meis oblationem suscipe, meaque miseria quæ te semper inuocat, ser opem. Deus præsta requiem bonamque memoriā vniciue societatem nobiscū habenti, & patri meo, & matri meæ, meoque præceptori qui me educavit.

Dilectio Dei Patris, gratia verò vnigeniti Filij, & cōmunicatio ac protectio Spiritus sancti sit cū vobis omnibus fratres nostri in secula.

Sint misericordie Dei magni & Redemptoris nostri Iesu Christi cū vobis omnibus, fratres nostri, in secula.

Tu es Agnus ille Dei qui tollit peccatum mundi. Sic vero ipse passus est Deus Verbum in carne, & immolatus ac perfra-

ctus est in cruce, & separata est anima eius à corpore, quamuis omnino diuinitas eius separata non fuerit, nec ab anima ipsius, nec ab ipsius corpore: & lancea confossus est in latere suo, & ab eo profluxerunt sanguis & aqua, propiciatoriu vniuerso mundo: ipsique conuersum fuit corpus eius, & anima eius ex inferis rediit, atque corpori suo vnita est. Itaque pro peccato orbis vniuersi mortuus est Filius in Cruce, nosque à sinistro insituro (à prauis moribus) ad dexteram restituit: & reconciliauit sanguine Crucis suæ, & vniuit atque consociauit cælestia cum terrestribus, & populum cum gentibus, animam denique cum corpore: & vnus est Amanouil (nobiscum Deus) nec diuisus est postea, vnione eius indiuisibili remanente: & ita credimus, & ita affirmamus, nepe hoc esse corp⁹ huius sanguinis, & hūc sanguinem huius corporis.

Fide obtulit Habel sacrificium pacificum, Abraham etiam fide obtulit Isaac, qui ambo mortui sunt. Ex hac oblatione patet & sentit anima, quando pro ea offertur sacrificium. Non omnis qui defunctus est, recordari meretur inter propiciatorium: sunt defuncti qui ipsum Dei filium nequaquam agnoscunt. Mortui illi qui comederūt corpus eius, & biberunt eius sanguinem, hi sunt quorum æquum est mentionem fieri inter propiciatorium. Panem & vinum introducit Sacerdos in Sancta Sanctorum, Corporis & Sanguinis Filij Dei Sacramentum: motus Iesu, & crucifixio eius ibi commemoratur: tum operti currūs, omnesque adueniunt Spiritūs vt sese oblectent. Gloria Patri, qui suscepit sacrificiū Abrahami, & honor & adoratio Filio qui à gladio Isakum liberauit: laus verò Spiritui, qui holocaustum ipsius Noachi, vnus ex trium numero, recepit.

Tribue mihi, Domine mi, vt ego vigilans vigilanter in conspectu tuo cōsistam: quod si iterum mihi dormire contingat, sit sine peccato somnus meus: si verò in mei excitatione quocumque iniqui admiserō, per gratiam tuam, Domine mi, veniam tribue, & in dormitione mea si peccauerō, sit clementia tua condonatrix, & per depressionis tuæ crucifixum, quietis somnū mihi dato, meque à malis somniis, & fœdis imaginationibus libero, & in som-

Oratio ante somnū. in somnum tranquillitate plenū tota nocte me inducito: ne dominentur in me mala, & cogitationes perueritate plenæ. Angelū lucis da mihi, qui omnia membra mea custodiat: & ab execranda concupiscētia libera me; per corpus illud viuum quod comedi: cubitum eam, & in quiete dormiam: sanguis qui tuus sit custos meus animæque meæ quæ tua est imago, confer libertatem figmento tuo, & corpus quod effinxerūt manus tuæ, protegat dextera tua, & circunda me muro misericordiarum, tanquā acceptabili præsidio, & clausione, vt cum quieuerit ac dormierit corpus, à virtute tua custodiat, & veluti suffusus aromatum sit somnus meus coram maiestate tua: ne accedat malus ad cubile meum intercessionē illius quæ te peperit, ac per sacrificium quod per me factum est, prohibe Satanam. Audiam & exequar voluntatem tuam, Domine mi qui noctem quoque cumulas tranquillitate iustitiæ Iesu Christi redemptoris nostri: quia tu es Lux vera, & in luce habitat gloria tua, & filij lucis te adorant in luce habitantem, & in luce comorantem. Iesus Verbum deus ad vitam defunctos per Crucem tuam conferua, parce propter misericordiam tuam, atque tibi, Patrique tuo qui te misit, & Spiritui sancto, laus detur in omni tēpore.

Magnificat anima mea Deum in vsm, Et exultauit spiritus meus in Deo viuificatore meo: Quod respexerit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim post hac beatitudinem mihi tribuent generationes omnes. Quia egit mecū magnifica is qui potens est & sanctū nomē eius. Et gratia eius in erates & generationes iis qui ipsum reuerentur, præstitit victoriam brachio suo, & dispersit superbos cogitatione cordis sui. Deturbauit potentes de Thronis, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis & dimisit inaniter. Adiuuit Israelē seruum suum, & recordatus est misericordie suæ: Sicut locutus est cum patribus nostris, cum Abrahamo, & cum semine eius in seculum. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Sicut erat in principio, & nunc, & semper in seculum seculorum. Amen.

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus potens. Pleni sunt cæli & terra gloria eius, Ofanna in excelsis. Benedictus qui venit, & qui venturus est in nomine Domini. Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis.

Qui crucifixus es pro nobis, misere nostri. Domine noster miserere nostri, Domine noster miserere nostri, Domine noster parce & miserere nostri. Domine noster suscipe ministerium nostrū & preces nostras, ac miserere nostri. Gloria tibi Deus, gloria tibi creator, gloria tibi Rex Christe, dele nobis peccata. Benedic Domine mi.

PATER noster qui es in cælis; sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Da nobis panem indigentiam nostrā hodie: & remitte nobis debita nostra, nostraque peccata prout & nos remittimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quoniam tuum est regnum, & potentia & gloria in seculum seculorum. Amen.

Pax tibi Maria plena gratiā: Dominus noster tecū. Benedicta tu inter mulieres, & benedictus est fructus qui est in vtero tuo Iesus Christus. Sancta Maria mater Dei ora pro nobis, inquam, peccatoribus. Amen.

Benedictus ille dominus Deus Israel, quod inuiterit populum suum, fecerit ei redemptionem: & crexerit nobis cornu redemptionis in domo Dauid serui sui. Prout locutus est per os Prophetarum suorum nos ab inimicis nostris, & de manu eorum omnium qui oderunt nos. Et egit misericordiam suā

in somnum tranquillitate plenū tota nocte me inducito: ne dominentur in me mala, & cogitationes perueritate plenæ. Angelū lucis da mihi, qui omnia membra mea custodiat: & ab execranda concupiscētia libera me; per corpus illud viuum quod comedi: cubitum eam, & in quiete dormiam: sanguis qui tuus sit custos meus animæque meæ quæ tua est imago, confer libertatem figmento tuo, & corpus quod effinxerūt manus tuæ, protegat dextera tua, & circunda me muro misericordiarum, tanquā acceptabili præsidio, & clausione, vt cum quieuerit ac dormierit corpus, à virtute tua custodiat, & veluti suffusus aromatum sit somnus meus coram maiestate tua: ne accedat malus ad cubile meum intercessionē illius quæ te peperit, ac per sacrificium quod per me factum est, prohibe Satanam. Audiam & exequar voluntatem tuam, Domine mi qui noctem quoque cumulas tranquillitate iustitiæ Iesu Christi redemptoris nostri: quia tu es Lux vera, & in luce habitat gloria tua, & filij lucis te adorant in luce habitantem, & in luce comorantem. Iesus Verbum deus ad vitam defunctos per Crucem tuam conferua, parce propter misericordiam tuam, atque tibi, Patrique tuo qui te misit, & Spiritui sancto, laus detur in omni tēpore.

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus potens. Pleni sunt cæli & terra gloria eius, Ofanna in excelsis. Benedictus qui venit, & qui venturus est in nomine Domini. Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis. Qui crucifixus es pro nobis, misere nostri. Domine noster miserere nostri, Domine noster miserere nostri, Domine noster parce & miserere nostri. Domine noster suscipe ministerium nostrū & preces nostras, ac miserere nostri. Gloria tibi Deus, gloria tibi creator, gloria tibi Rex Christe, dele nobis peccata. Benedic Domine mi.

PATER noster qui es in cælis; sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Da nobis panem indigentiam nostrā hodie: & remitte nobis debita nostra, nostraque peccata prout & nos remittimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quoniam tuum est regnum, & potentia & gloria in seculum seculorum. Amen.

Pax tibi Maria plena gratiā: Dominus noster tecū. Benedicta tu inter mulieres, & benedictus est fructus qui est in vtero tuo Iesus Christus. Sancta Maria mater Dei ora pro nobis, inquam, peccatoribus. Amen.

Benedictus ille dominus Deus Israel, quod inuiterit populum suum, fecerit ei redemptionem: & crexerit nobis cornu redemptionis in domo Dauid serui sui. Prout locutus est per os Prophetarum suorum nos ab inimicis nostris, & de manu eorum omnium qui oderunt nos. Et egit misericordiam suā

cum patribus nostris, ac in memoriam reuocauit Testamentum suum sanctum, & iururādum quod iurauit Abrahamo patri nostro, datum se nobis. Vt liberaremur è manu inimicorum nostrorum, vt absque metu cultum exhiberemus coram ipso omnibus diebus nostris cum æquitate. Tu verò puerule, Propheta Altissimi vocaberis: ambulabis enim ante faciem Domini, vt pares viam eius. Vt det cognitionem vitæ populo ipsius in remissionem peccatorum ipsorum: Per miserationes gratiæ Dei nostri, quibus inuiser nos oriens ex alto. Vt illucescat iis qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Magnificat anima mea Deum in vsm, Et exultauit spiritus meus in Deo viuificatore meo: Quod respexerit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim post hac beatitudinem mihi tribuent generationes omnes. Quia egit mecū magnifica is qui potens est & sanctū nomē eius. Et gratia eius in erates & generationes iis qui ipsum reuerentur, præstitit victoriam brachio suo, & dispersit superbos cogitatione cordis sui. Deturbauit potentes de Thronis, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis & dimisit inaniter. Adiuuit Israelē seruum suum, & recordatus est misericordie suæ: Sicut locutus est cum patribus nostris, cum Abrahamo, & cum semine eius in seculum. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Sicut erat in principio, & nunc, & semper in seculum seculorum. Amen.

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus potens. Pleni sunt cæli & terra gloria eius, Ofanna in excelsis. Benedictus qui venit, & qui venturus est in nomine Domini. Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis. Qui crucifixus es pro nobis, misere nostri. Domine noster miserere nostri, Domine noster miserere nostri, Domine noster parce & miserere nostri. Domine noster suscipe ministerium nostrū & preces nostras, ac miserere nostri. Gloria tibi Deus, gloria tibi creator, gloria tibi Rex Christe, dele nobis peccata. Benedic Domine mi.

PATER noster qui es in cælis; sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Da nobis panem indigentiam nostrā hodie: & remitte nobis debita nostra, nostraque peccata prout & nos remittimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quoniam tuum est regnum, & potentia & gloria in seculum seculorum. Amen.

Pax tibi Maria plena gratiā: Dominus noster tecū. Benedicta tu inter mulieres, & benedictus est fructus qui est in vtero tuo Iesus Christus. Sancta Maria mater Dei ora pro nobis, inquam, peccatoribus. Amen.

Benedictus ille dominus Deus Israel, quod inuiterit populum suum, fecerit ei redemptionem: & crexerit nobis cornu redemptionis in domo Dauid serui sui. Prout locutus est per os Prophetarum suorum nos ab inimicis nostris, & de manu eorum omnium qui oderunt nos. Et egit misericordiam suā

in somnum tranquillitate plenū tota nocte me inducito: ne dominentur in me mala, & cogitationes perueritate plenæ. Angelū lucis da mihi, qui omnia membra mea custodiat: & ab execranda concupiscētia libera me; per corpus illud viuum quod comedi: cubitum eam, & in quiete dormiam: sanguis qui tuus sit custos meus animæque meæ quæ tua est imago, confer libertatem figmento tuo, & corpus quod effinxerūt manus tuæ, protegat dextera tua, & circunda me muro misericordiarum, tanquā acceptabili præsidio, & clausione, vt cum quieuerit ac dormierit corpus, à virtute tua custodiat, & veluti suffusus aromatum sit somnus meus coram maiestate tua: ne accedat malus ad cubile meum intercessionē illius quæ te peperit, ac per sacrificium quod per me factum est, prohibe Satanam. Audiam & exequar voluntatem tuam, Domine mi qui noctem quoque cumulas tranquillitate iustitiæ Iesu Christi redemptoris nostri: quia tu es Lux vera, & in luce habitat gloria tua, & filij lucis te adorant in luce habitantem, & in luce comorantem. Iesus Verbum deus ad vitam defunctos per Crucem tuam conferua, parce propter misericordiam tuam, atque tibi, Patrique tuo qui te misit, & Spiritui sancto, laus detur in omni tēpore.

Magnificat anima mea Deum in vsm, Et exultauit spiritus meus in Deo viuificatore meo: Quod respexerit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim post hac beatitudinem mihi tribuent generationes omnes. Quia egit mecū magnifica is qui potens est & sanctū nomē eius. Et gratia eius in erates & generationes iis qui ipsum reuerentur, præstitit victoriam brachio suo, & dispersit superbos cogitatione cordis sui. Deturbauit potentes de Thronis, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis & dimisit inaniter. Adiuuit Israelē seruum suum, & recordatus est misericordie suæ: Sicut locutus est cum patribus nostris, cum Abrahamo, & cum semine eius in seculum. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Sicut erat in principio, & nunc, & semper in seculum seculorum. Amen.

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus potens. Pleni sunt cæli & terra gloria eius, Ofanna in excelsis. Benedictus qui venit, & qui venturus est in nomine Domini. Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis. Qui crucifixus es pro nobis, misere nostri. Domine noster miserere nostri, Domine noster miserere nostri, Domine noster parce & miserere nostri. Domine noster suscipe ministerium nostrū & preces nostras, ac miserere nostri. Gloria tibi Deus, gloria tibi creator, gloria tibi Rex Christe, dele nobis peccata. Benedic Domine mi.

PATER noster qui es in cælis; sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Da nobis panem indigentiam nostrā hodie: & remitte nobis debita nostra, nostraque peccata prout & nos remittimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quoniam tuum est regnum, & potentia & gloria in seculum seculorum. Amen.

Pax tibi Maria plena gratiā: Dominus noster tecū. Benedicta tu inter mulieres, & benedictus est fructus qui est in vtero tuo Iesus Christus. Sancta Maria mater Dei ora pro nobis, inquam, peccatoribus. Amen.

Benedictus ille dominus Deus Israel, quod inuiterit populum suum, fecerit ei redemptionem: & crexerit nobis cornu redemptionis in domo Dauid serui sui. Prout locutus est per os Prophetarum suorum nos ab inimicis nostris, & de manu eorum omnium qui oderunt nos. Et egit misericordiam suā

acumenica, quam provincialia, quae tale dicitur in geris certis temporibus imperant, certis prohibent. Canon quinquagesimus secutus secula Symon in Trullo Constantinopolis palatium è ieiunio eius episcopi cunctis sic loquitur. In omnibus sancte quadragesima ieiunij dicitur, praeter quam Sabbato & Dominico & festo annuntiationis die, fiat sacrum praesentificatorum ministrum. Quadragesima nonis Laodiceae multo antiquioris provincialis quidem, sed ab aecumenicis approbata & confirmata, non diversum cecinit. Non oportet, inquit, in quadragesima panem offerre, nisi Sabbato & solis Dominicis. Hic ergo libentius duorum insignium Graecorum Patrum Cabasilae & Balsamonis testimonia audio, quibus etiã refutatur & repelluntur hereticorum ieiunia, qui praesentiam corporis Domini in solo Eucharistia usque constituant. Prioris verba sunt. προηγουσιν
 Cabas. in tur hereticorum ieiunia, qui praesentiam corporis Domini in solo Eucharistia usque constituant. Prioris verba sunt. προηγουσιν
 expositio- ipsa sine praesentificata habent Christi corpus & sanguinem, quia alius ante dicitur sanctificata & perfecta. Unde & in
 ne litur- ipsa introductione debent adorari. Posterior praeposito superiori canonis sextae aecumenicae Synodi, commendantis causas, subiicit
 gie, cap. statutum est, ut ieiuniorum dies, luctus & compunctionis dies sint ad sua ministrumque expianda peccata. Deo autem sa-
 24. Theo- crificium peragere est panem & vinum agitare. Panegyricus autem sine festinus dies nihil est aliud, quam gaudium. Cum ergo nemo
 positorus Bal- postit merore & gaudio simul agere, statuerunt Patres ne consecraretur sacrificium tota quadragesima, exceptis Sabbato, Do-
 famon in minico, & Annuntiationis festo. In us enim festum agitare, non flere aut ieiunare aut genua flectere iusti sumus. Praesentifi-
 cae Syn- ficatorum autem ministerium non inveniuntur (sacrificacionem dicimus, sed oblationem prius oblati & perfecti sacrificij sacri-
 feata Sy- ve mystery. Quae ratio est usque Balsamoni Patriarchae Antiocheno placuit, ut quinquagesimi primi Laodiceae causam ex
 modi in eodem fonte deduxerit. Non oportet (habet canon) in quadragesima Martyrum natales peragere, sed sanctorum Martyrum
 Trullo. commemoraciones facere in Sabbatis & Dominicis. Et reperitur 33 q. 4. Canon. Non licet in quadragesima. Unde istud
 (aut Balsamon) Nempe non prohibetur, per totam quadragesimam ne fiat, per sacrificia sanctorum Martyrum memoria, quip-
 pe quae letitiam non afferunt, sed tantum, ne fiant eorum natales, ut qui letitiam afferant & festum, &c.

Quoniam autem diximus hanc Missam coaceruatoribus non venisse in manum, percontaberis fortasse unde ego eam nanc-
 cijci poterim. Certè duo nactus sum exemplaria, quorum unum fuit à Demetrio duca Cretenis anno 1526. Clemente septi-
 mo Pontifice editum & Roma à Claudio Spenceo sempiterna memoria clarissimo Theologo allatum, mihi que datum munere.
 Alterum reperit in Euchologio Graecorum, nonnihil quidem ab illo differens, ut in oratione loco infra annotabimus. Sed ratio di-
 versitas, quae tamen minima, explicata est facilius. Pendet enim è diverso sacrificantium ordine, dum, quibusdam paulum im-
 mutatis vel transpositis, Callogeri monachi sancti Athos, rem diuinam suo monasterio instituto congruenter conficiunt. alij Eccle-
 sia magna Constantinopolitanae vulgatum usum sequuntur. Quoniam verò Euchologium, cuius memini, est Graecorum ve-
 luti sacerdotale, è cuius capitibus quarto, quinto, sexto & septimo haec deprompta inveniuntur, & curatorum manualibus si-
 ne instructoris, siue Euchiridis, uti apud Latinos inscribuntur, respondet, operae pretium duxi illius capitulum indicem, aliaque
 ad ritum Graecanicum pertinentia subicere, priusquam ad promissum contextum accedamus, quòd virius que Ecclesia sacerdo-
 talia munera inter se confrantur & notatores Gnostici intelligant, instituta Ecclesiastica non esse huius aut illius Ecclesiae in-
 uenta, verum spiritus sancti, qui per orbem universus Ecclesiae eadem sentit & loquitur. Hoc praeterea faciet, ut huius &
 similium ministerium sacrorum ratio melius percipiatur.

Igitur Graeci varia Breuiariorum & aliorum quibus utuntur in templis, quemadmodum & nos, habent genera. Nomi-
 na sunt haec,

- 1 Μηνεαία siue Μηνολόγιον, Calendarium mensium 12.
- 2 Ωρολόγιον, breuiarij genus ad decem horas accommodatum.
- 3 Οικτιήριος, preces communes, laicis familiares.
- 4 Ψαλτήριον, Psalterium in suas ferias distributum.
- 5 Εὐχολόγιον, Sacerdotale.
- 6 Λειτουργικόν, Missale.
- 7 Εὐαγγελια καὶ Ἐπιστολά, Euangelia & Epistola totius anni.
- 8 Ἀπόστολος, ex Apostolo sumpta lectiones.
- 9 Προφητεῖαι, Prophetarum lectiones.
- 10 Τριώδιον, Triodum.
- 11 Πενήκοσταριον, Pentecostarium, siue officium quinquaginta dierum usque ad Pentecosten.
- 12 Παράκλητικόν.
- 13 Βίοι ἁγίων τοῦ μεταφραστοῦ, Vita sanctorum è Metaphraste.
- 14 Συνοξαρία, Synaxaria pertinentia ad sacram Synaxim, siue communionem.
- 15 Λόγοι εἰς τὰς ἑορτὰς βασιλείου, γεννητοῦ, χριστο-
 σόμου καὶ ἄλλων πολλῶν, in festa sermones Basilij, Gregorij, Chrysostomi, & aliorum multorum.

INDEXEORVM, QVÆ IN EV-
 CHOLOGIO CONTINENTVR.

- Ordo muneris Diaconorum cap. 1.
 Diuinae Chrysostomi liturgia ordo 2.
 Basilij 3.
 Mysteriorum ante consecratorum in sancta quadragesima of-
 ficium 4.
 Eiusdem de ante consecratis liturgia interpretatio 5.

- Rursum de eadem liturgia 6.
 Mysteriorum ante consecratorum liturgia 7.
 Preces lucernae siue vesperini temporis 8. Hoc capit.
 Matutini temporis officium 9. 8. proprie
 De puerpera preces, primo nati infantis die 10. incipit eu-
 Ad infantem consignandum, cui nomen octavo natiuitatis die datur.
 die imponitur, preces, 11.
 De puerpera post quadagesimum diem precatio 12.
 Cum infans ad ecclesiam sistitur precatio 13.
 De muliere abortiente oratio 14.
 De sancto Baptismo canones siue regulae 15.
 Cum instituitur catechumenus oratio 16.
 Sancti baptismi officium 17.
 Officium de sponsalibus, in quibus dantur anella a sacerdote
 coniugibus, nempe annulus 18.
 Officium coronationis, quo Sacerdos nomine uxorio ornat
 sponsus 19.
 De solutione coronarum octauo die oratio 20.
 De digamis regula 21.
 De digamo officium 22.
 Ordo, dum aliquid execrandum in aqua puteum contingit ca-
 dere 23.
 Ordo dum aliquid execrandum aut immundum recenter in
 vas vinarium, aut olearium, aut mellis, aut rei alterius ceci-
 dit 24.
 Pro polluto vase oratio 25.
 Pro frumento polluto, alijve eiusmodi 26.
 Pro adiuuamento fundamento 27.
 Cum quis in nouam domum ingressus est, oratio 28.
 Pro ecclesia fundamento, officium. 29.
 De Crucis collocatione 30.
 Pro sacra

Pro sacra

Pro sacra mensa commot. a. ordo. 31
 Pro apertura Ecclesiae ab Haereticis profanatae, Oratio. 32
 Pro apertura Templi, à Gentibus vel etiam haereticis profa-
 nati. 33
 Oratio, quae in introitu, ante consuetas preces dicitur, pro a-
 pertione Templi, in quo hominem violentè interficere con-
 tigit. 34
 Ablutio Officium, quod praestatur magno Cena die, dum sacra men-
 sacra men- sa abluitur. 35
 sa. Ordo de sacra mensa, cuius Amphibia corrupta sunt. 36
 † Amphibia De sancto magno unguento, officium. 37
 puo esse Ordo, qui ad consecrationem altarium usurpatur. 38
 ambitum Pro Autumni primitiis offerentibus, Oratio. 39
 & circū- Pro area oratio. 40
 ferentiam Pro Colybi oratio. 41
 mensa. Pro iis, qui in multa haerent, & seipos iuramento obstrin-
 xerunt. 42
 Oratio, quae funditur ante somnum, & de dormiente. 43
 De scortationis bello, oratio. 44
 Pro emergentibus à multa. 45
 Pro temere deuorantibus. 46
 Pro iis qui execranda comederunt. 47
 Pro turpibus cogitationibus 48
 pro penitentibus. 49
 Oratio ad impetrandam indulgentiam post mortem. 50
 Preces ad impetrandam indulgentiam mortis aduersus om-
 nem execrationem & separationem. 51
 Precatio pro omni infirmitate. 52
 Precatio pro putoe fodiendo. 53
 Precatio pro plantanda vinea. 54
 Precatio pro vinearum fructu. 55
 Pro benedictione vini, oratio. 56
 Pro fundo, vel vite, vel hori, si ea ladi à reptilibus & alijs
 eiusmodi contigerit. 57
 Pro sitione, oratio. 58
 De benedictione retium, oratio. 59
 Ad parandum nauigium, oratio. 60
 Pro nauigaturo, oratio. 61
 Oratio sanctorum septem puerorum, pro infirmo, & nò dor-
 miente. 62
 Pro sale oratio. 63
 De adoptione, officium. 64
 De spiritalis fratris institutione, officium. 65
 Chrysostomi exhortatio magna, quinta feria. 66
 Eiusdem Exhortatio sancta in magna Pascha dominica. 67
 Ad benedicenda carniui edulia eadem die, oratio. 68
 Ad benedicendum caseum & oua. 69
 Pro domo à malis infestata. 70
 De camino siue foro recens extructo officium. 71
 Quando dimittitur puer ad discendas sacras literas, oratio. 72
 De pueris male indolis, officium. 73
 † Officium pro infirmorum consolatione, qui infestantur ab im-
 mundis spiritibus. 74
 Illic sunt exorcismi pro animam agente, officium. 75
 Basilij & Chrysostomi ad cychendos è corporibus demones. 76
 Ad benedicendum ouile, oratio. 77
 Parua consecrationis, officium. 77
 Consecrationis Theophaniorum, officium. 78

Diuini & † sancti Lauacri, officium. 79 † Nij & de
 Sanctae Pentecostae officium. 80 lotionem pe-
 Pro varijs supplicationibus & Vigilij consolationum, offi- dum, ubi
 cium. 81 Praeposi-
 Contra Imbrium inopiam & Aestuum, officium. 82 ius, lauat
 Contra terrae motum imminenti. 83 pedes 14
 Contra Pestilentiam. 84 hominis,
 Contra tonitrua & fulgura, oratio. 85 quorum
 Contra veniorum intemperiam & maris tempestates. 86 12. expri-
 Consolatoria praeratio, ad omnem supplicationem. 87 muni 12.
 Contra aduentu Barbarorum & gentium incursum, officium. 88 Apostolos
 Pro bello imminente, officium. 89 duo reli-
 Pro populi calamitate, oratio. 90 qui Dis-
 Pro Christiano populo, oratio. 91 pensatorè
 Pro Imperatore & eius Exercitu, oratio. 92 domus, et
 Ad exaltationem honoranda & iustificata Crucis. 93 Ianitorè.
 Ad dedicationem Templi, oratio. 94
 Officium de sancto oleo, quod canitur à sacerdotibus septem,
 in Ecclesia vel in domo, quod Euchelaum dicitur. 95
 Officium de sancto † Oleo, quod pro Dormientibus siue desum- † De Oleo
 ptis canitur à septem sacerdotibus. 96 quod su-
 Consolationis ordo. 97 Praespul-
 Canon consolationis in peccatoris confessione (quod etiam fit chrum cũ
 in administranda Extrema Vnctione) 98 candela ar
 Officium de sacerdote somno agitato. 99 demis po-
 Pro inimicij pacis, oratio. 100 nitur, &
 Euangelia matutina de Resurrectione Domini, undecim. 101 tandem se
 Lectiones Apostolicae, & Euangelicae totius hebdomadae. 102 pulchro
 Lectiones Apostolicae & Euangelicae de sancto Demetrio, superfur-
 & reliquis magnis Martyribus. 103 datur.
 Lectiones Apostolicae & Euangelicae de sanctis Medicis, qui † Sic vo-
 gratis curabant. 104 cant Ex-
 Lectiones Apostolicae & Euang. de sancto Chrysostomo, & iremi Pn-
 reliquis sanctis Pontificibus. 105 ctionem è
 Epistola & Euangelia magna martyris Barbarae, & aliarum Iacobi &
 sanctorum Martyrum. 106 Capite.
 Epistola & Euangelia sancti Patris Sabbe. Similiter de magno
 Nicolao, & Anthonio, & ceteris magnis sanctis. 107
 De magno martyre Georgio. 108
 Epistola & Euangelia de Prophetis, & pro infirmis. 109
 Ordo, quando Sacerdos Cruce signat morbum cum sancta
 Lancea. 110
 Ordo, pro manus impositione siue ordinatione Lectoris. 111
 Subdiaconi. 112
 Diaconi. 113
 Presbyteri. 114
 Pro ferenda aliqua dumtaxat rasura & cuculla, Ordinandij
 modus. 115.
 Pro consecratione paruae vestis, id est pallij. 116
 Pro consecratione diuina & Angelica magna vestis. 117
 De excessu Monachorum ex hac vita, officium. 118
 Pro Sacerdote mortuo, ordo. 119
 Pro saecularibus mortuis, ferale officium. 120
 Pro feminis dormientibus, ferale officium. 121
 Pro infantibus defunctis, ferale officium. 122

Indicis materiarū Euchologii Graecorū, Finis.

DE GRÆCORVM RITIBVS.

Græci in suis ritibus satis testantur Ecclesiam esse sanctorum communionem. Nam parum à nobis in suis rei diuinae ritibus
 differunt, ut sacram fides capiat, de Transsubstantiatione, de veritate Corporis & sanguinis Domini, de Precatione pro mortuis,
 de inuocatione sanctorum &c. quae plane habent nobiscum communia.
 Primum singulos habent Papas (sic enim vocant Presbyteros vel Curiones) in paractis singulis, cum vno Diacono.
 D. D. ij.

Hodie propter tyrannidem Turcarum (opior) unam duntaxat missam in singulis ecclesiis, dicunt, dixq, aliis quam dominicus & festis diebus. Ieiunij singuli parrochi panem benedictum festis diebus & quoties celebratur osculato sacerdote capiunt. At Paschatis festo post auricularem confessionem etiam communicant, sed sub utraque specie. Ad egrotos tamen panis duntaxat species deferunt. Vestes eorum sacerdotales sere cum nostris conveniunt, nisi quod ultra nos habent υπογονάτιον, q, subgeniale, & ζώνη ad lumbos q, que propendens forma Rhomboidē. prima ergo vestis σοφροειος tunica. 2. επιμαυειναιος manipulus. 3. επιπροχοιδιον stola. 4. υπογονάτιον subgeniale. 5. φελώνιον casula.

Diaconus similiter nihil amplius quam apud nos habet, prater horarium. i. stolam & quasi alas, quibus exprimitur Angelorum velocitas. In hac stola scriptus est Sanctus, ter.

Ecclesiam quinque partes diuisa. Prima & γειον βήμα, sanctum tabernaculum, quod gradibus in illam scandatur solis sacrificantibus perit. illic sumi duo altaria. Maius in medio θυσιαστήριον, sacra mensa, sancta sanctorum, cathedra, locus Dei, regines, propiciatorium, magni sacrificij officina, Christi monumentum & eius gloria tabernaculum, tot enim vocabulis appellatur. Minus altare, in quo sacerdos sacra preparat. Prothesis dicitur, quasi propositio, quod panis consecrandus in eo primum ponatur. Secunda & εγγύθιον sacrarium, chorus, locus cleo & cantoribus deputatus, ubi tabularum duo habens ostia & vela in utroque ostio interiecta. 3. & μίλον pulpitum, ubi recitantur euangelia & Epistola & verba sunt ad populum. Unde & οὐρανίου βραχίονος, oratio ante cancellos, post completam missam. 4. νεός templum, atrium populi nauis ecclesia (inde enim Latini certam templi partem nauim videntur nominasse). In ima eius parte ira mulieres à viris separantur ut à nullo videri possint. In tabulato superiori sunt viri, ex quo per clauos, sacra quæ conficiuntur, prospiciunt.

Quinta baptisterium prope πρόθεον, id est templi vestibulum, ubi herent paniscentes.

Sacram supellectilem habent, τὸ ζέον lagenula capiens aquam calidam, τὸ εἰληθὸν corporale, ἐπιπίδιον stibellum, ἀσπίς & ἀσπερσθὸς aspersus, stellula, λαβίς fuscina, tenaculū, forcipula, ἀήθι sudarium quo velantur res sanctæ, δίσκος, patena, διπλύρα, tabella inscripta mortuorum & sanctorum habentes nomina. λόγγη lancolla, qua defecatur σφραγίς τὸ σφραγισθὸς sigillum oblationis, nempe imago Christi Crucifixi in pane, quæ excisa consecratur. Reliqua enim pars est ἀγίασμα, quam frustulatum incisam sacerdos post missam diuidit ijs qui corpori & sanguini Domini non communicauerint. Unde auidoron, quasi sit loco doni sive Eucharistiae. Aliis διλογία dicitur, ut a nobis panis benedictus. His praepositis quæ sequuntur liquidius animo concipientur. Vale & fructe.

ΕΠΙΜΑΥΕΙΝΑΙΟΣ ΜΑΝΙΠΟΥΛΟΣ. ΕΠΙΠΡΟΧΟΙΔΙΟΝ ΣΤΟΛΗ. ΥΠΟΓΟΝΑΤΙΟΝ ΣΥΒΓΕΝΙΑΛΕ. ΦΕΛΩΝΙΟΝ ΚΑΣΟΥΛΑ. ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟΝ ΤΥΝΙΚΑ. ΕΠΙΜΑΥΕΙΝΑΙΟΣ ΜΑΝΙΠΟΥΛΟΣ. ΕΠΙΠΡΟΧΟΙΔΙΟΝ ΣΤΟΛΗ. ΥΠΟΓΟΝΑΤΙΟΝ ΣΥΒΓΕΝΙΑΛΕ. ΦΕΛΩΝΙΟΝ ΚΑΣΟΥΛΑ. ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟΝ ΤΥΝΙΚΑ.

G. Genebrardo interprete.

- 1 Symeon Stylites.
- 2 Mammas martyr, & Ioannes ieiunator.
- 3 Antimas martyr, Nicomediensis episcopus, & magnus Euthymius.
- 4 Euthymius magnus clericus & M. E. Episcopus.
- 5 Zacharias Baptistæ parens.
- 6 Commemoratio miraculi facti à S. Michaelē Archangelo, Coloffis aut Chonis.
- 7 Professū Natiuitatis virginis, & Sozon martyr.
- 8 S. Mariae Natiuitatis Maria.
- 9 Ioachim & Anna, & Seuerianus martyr.
- 10 Menedora, Metrodora, & Nymphodora martyres.
- 11 Theodora Alexandrina. (res.)
- 12 Autononi martyris officij remittitur in diem præcedentē, quod hoc die repetatur festum Natiuitatis.
- 13 Encænna templi cuiusdam. Professum S. Crucis, Cornelius Centurio.
- 14 Esalatio sanctæ Crucis.
- 15 Nicetas.
- 16 Euphemia.
- 17 Sophia & filie eius tres, Fides, Spes, Charitas.
- 18 Eumenius episcopus.
- 19 Trophimus, Sabbatius, Dorymedon martyres.
- 20 Eustathius martyr, & socij.
- 21 Codrates Apostolus, Ionas. octa. exal. S. Crucis.
- 22 Phocas martyr.
- 23 Conceptoris Inuicis Baptistæ.
- 24 Tecla martyr mulierum prima.
- 25 Euphrosyne.
- 26 Theodorus ieiunans & egypti.
- 27 Callistratus martyr & socij.
- 28 Chariton confessor.
- 29 Cyriacus Anachoreta.

- 30 Gregorius martyr Armeniæ.
- 1 Ananias è Septuaginta discipulis: S. Romanus Melodus.
- 2 Epiphanius episcopus.
- 3 Theodorus episcopus.
- 4 Hierotheus episcopus Athenarum.
- 5 Charitena virgo martyr.
- 6 Theodorus episcopus.
- 7 Sergius & Bacchus martyres.
- 8 Pelagia.
- 9 Theodorus episcopus. Andronicus eremita.
- 10 Eulampius & Eulampia martyres.
- 11 Theophanes graptus & poeta Episcopus Niceæ. Notandum post undecimū diem huius mensis ineunte Dominico cani officium. aduersus Iconomacos Copronymū & epōs ei fauentes execrabili quodam conciliabulo.
- 12 Martyres Probus, Tarachus, Andronicus & Cosmas poeta.
- 13 Carpus & Pappylus martyres.
- 14 Nazarius, Geruasius, Prochastus & Celsus martyr. Cosmas Hagiopolites, poeta Mæumæ episcopus.
- 15 Lucianus Presbyter magni Antiochiæ martyr.
- 16 Longinus martyr Centurio.
- 17 Osee Propheta. Andreas à Copronymo cepus, m.
- 18 Lucas Apostolus & Euangelista.
- 19 Joel Propheta. Varus martyr.
- 20 Artenius martyr.
- 21 Hilarion magnus.
- 22 Abercius par Apostolus Hierapolitanus episcopus. mirificus. Septem pueri Ephesini martyres. effectores.
- 23 Iacobus frater Domini Apostolus.

Mirificos vocat miraculorum effectores. 24 Arethas

- 24 Arethas martyr & socij.
- 25 Marrianus & Martyrius martyres & Notarij.
- 26 Demetrius martyr. Commemoratio magni terræ motus.
- 27 Nestor martyr.
- 28 Terentius, Neoniles martyres. Stephanus Sabbairensis poeta.
- 29 Anastasia Romana martyr. Abramius Abbas.
- 30 Zenobius & Zenobia martyres.
- 31 Stachys, Amplius & socij Apostoli. Epimachus martyr.
- Novas nra habet dies 30. dies habet horas 10. nox horas 14.
- 1 Cosmas & Damianus apostoli mirifici gemini.
- 2 Acindinus, Pegasus, Aphthoni, Elpidiphorus, & Anempodistus martyres.
- 3 Acepsum, Aithala & Ioseph martyres.
- 4 Ioannicus magnus, Nicader eps myrcensis martyr.
- 5 Galaction & Epifemes martyres.
- 6 Paulus Archiepiscopus Cōstantinopolis cōfessor.
- 7 Tringina tres martyres melitenenses. Lazarus Galefij montis incolæ & eremita.
- 8 Michael princeps exercitus, & ceteri Angeli incorporci.
- 9 Onesiphorus martyr. Porphyrius & matrona.
- 10 Eraslus, Olympas & socij Apostoli.
- 11 Menas, Victor & Vincērius & Stephana martyres, Theodorus Studites confessor.
- 12 Ioannes Patriarcha Alexandrinus, Elecmofynarius, Nilus confessor.
- 13 Ioannes Archiepiscopus Cōstantinop. Chrysothomus.
- 14 Philippus Apostolus.
- 15 Gorias, Samonas, Abibus martyres.
- 16 Marcellus Apollonius & Euangelista.
- 17 Gregorius Neocaesariensis mirificus.
- 18 Plato & Romanus martyres.
- 19 Barlaam martyr, Abdias propheta.
- 20 Professum præsentationis virginis in templo, Proclus eps Constantinop. Gregorius decapolis.
- 21 Festum præsentationis. (polites.)
- 22 Philemon Apostolus & socii.
- 23 Gregorius Agrigentinus episcopus, Amphilocheus Iconij episcopus.
- 24 Caterina martyr & virgo, Mercurius Martyr.
- 25 Clemens Romanus Papa, & Petrus Alexandrinus martyres.
- 26 Alypius Sionites.
- 27 Martyr Iacobus Persa.
- 28 Stephanus iunior Martyr.
- 29 Martyres Paramonus & Philomenes & Acacius Climacus.
- 30 Andreas primus ad Apostolatam vocatus.
- DECEMBER habet dies 31. dies habet horas 10. nox horas 14.
- 1 Nahum propheta.
- 2 Abacuc propheta.
- 3 Sophonia propheta.
- 4 Barbara virgo & martyr. Ioannes Damascenus.
- 5 Sabba abbas.
- 6 Nicolaus eps myrensis miraculorum effector.
- 7 Ambrosius Mediolani episcopus.
- 8 Patapius abbas.
- 9 Conceptio B. Annae Dei & Domini auiam.
- 10 Menas, Hermogenes, & Eugraphus martyres.
- 11 Daniel Stylites.

Tom. 4.

- 12 Spiridon miraculorum effector.
- 13 Eustratius, Auxentius, Eugenius, mardarius & Orestes martyres.
- 14 Thyrsus, Lucius, Philemon, Apollonius, Ariannus martyres.
- 15 Eleutherius martyr, Paulus Lattensis abbas.
- 16 Haggens propheta.
- 17 Daniel propheta, & tres pueri Ananias, Azarias, Misael. (mirifici.)
- 18 Stephanus martyr & socij.
- 19 Bonifacius martyr.
- 20 Professum natiuitatis Domini nostri Ignacius martyr Theophorus.
- 21 Iuliana Nicomediensis martyr.
- 22 Anastasia venenorum depultrix martyr.
- 23 Decem martyres Cretenses.
- 24 Eugenia martyr.
- 25 Natiuitas Domini & Dei, & S. Iosephi nostri Iesu Christi.
- 26 Puerperum S. Dei genitricis. Euthymius martyr Sordis episcopus. Dominico die post Christi natiuitatem. Commemoratio sive Iosephi sponsi Virgine. Dauidis regis. Iacobi fratris domini.
- 27 Stephanus apostolus protomartyr & Archidiaconus. Theodorus Craptus confessor, Theophanes frater ipsius poeta.
- 28 Theodorus mirificus martyr in nicomedia viciis.
- 29 Simonides in Babylonia ab Herode occisus ad missa quatuordecim apollus abbas montis Ierij non dormitatum.
- 30 Anyfia virgo & martyr. Zoticus orphanorum domicilij presbyter.
- 31 Melana Romana, cuius tamen officium celebratur die præcedenti, quoniā isto recolitur Christi natiuitatis festum.
- JANUARIVS habet dies 31. dies habet horas 10. nox horas 14.
- 1 Circuncisio, Bassilius.
- 2 Syuefter papa Romanus.
- 3 Malachias & Gordius martyr.
- 4 70 discipuli & Theretistus.
- 5 Theopetrus, & Theonas martyres. Syncretica.
- 6 Theophania Cōstantinopolitanae S. Mariae h. Ioannes Baptista. (piscinus.)
- 7 Domneca Georgius Chozebithes. Emylianus (confessor.)
- 8 Polyeucus martyr.
- 9 Gregorius Nyssenus. Domitianus episcopus Melitæ, Martianus presbyter.
- 10 Theodosius canobiarcha.
- 11 Tariana martyr.
- 12 Hermylus & Stratonicus martyres.
- 13 Sancti abbates montis Sinai & Raithi.
- 14 Paulus Thebeus & Ioannes Calybites.
- 15 Catena Petri Apostoli.
- 16 Antonius magnus.
- 17 Athanasius & Cyrillus Alexandrini Archiepiscopi.
- 18 Macharius Aegyptius.
- 19 Magnus Euthymius.
- 20 Maximus cōfessor, Neophytus martyr, Eugeni, Canidius & Valerianus & Aquila martyres.
- 21 S. Apostolus Timotheus Anastasius, Persa martyr.
- 22 Clemens Ancyranus, Agathangelus martyres.
- 23 Sancta Xena.
- 24 Gregorius Constantinopolis Archiepiscopus Theologus.
- 25 Xenophon cum sua coniuge & liberis.

DD iij

- 27 Translatio reliquiarum S. Ioannis Chriftostomi.
- 28 Effraim Syrus.
- 29 Translatio reliquiarum Ignatij Theophori martyris.
- 30
- 31 Cyrus & Ioannes medici mirifici, qui gratis medicinam faciebant.

Sic appellat
lani festu
purificati
nis, quasi
occurfus
quod ob-
nam si-
meon
Anna ve-
nerint
C. risto
Templum
lato. Vide
Nicepho-
vii lib. 17
cap. 28.

- 1 Simeon qui Christum vlnis excepit.
- 2 Isidorus Pelusiota.
- 3 Agatha virgo & martyr.
- 4 Bucolus Smyrnæ Episcopus
- 5 Parthenius Lampfacenus Episcopus.
- 6 Theodorus martyr, Zacharias Propheta.
- 7 Nicephorus martyr.
- 8 Charalampes martyr.
- 9 Meletius Anthiochus Archiepiscopus.
- 10 Martianus Abbas.
- 11 Auxentius cremi cultor.
- 12 Pamphilus martyr & socij.
- 13 Theodorus Tyro.
- 14 Leo Catanæ episcopus.
- 15 Timotheus Symbolensis & Sanctus Eustathius Anthiochenus.
- 16 Inuentio reliquiarum Sancti Eugenij martyris. Troterius.
- 17 Polycarpus martyr Smyrnenfis episcopus.
- 18 Tarafius Archiepiscopus Constâtinopolitanus.
- 19 Porphyrius Gazæ Archiepiscopus & Symfi.
- 20 Virgeopius cõfessor decapolita, Gelafius senior
- 21 Basilius confessor socius Sancti Procopij monachi.
- 22 Cassianus Romanus.

- 1 Eudocia virgo & martyr.
- 2 Nestor & Theodor⁹ martyr Cyrenæ episcop⁹.
- 3 Eutropius, Cleonicus & Basiliscus martyres
- 4 Gerasimus ad Iordanem cremita.
- 5 Conon martyr.
- 6 Quadraginta duo martyres.
- 7 Cherfonis episcopi, martyres Basilius, Effraim, Capito.
- 8 Theophylactus Nicomedię episcopus, cõfessor.
- 9 Quadraginta paludis Sebastenæ martyres.
- 10 Quadratus martyr & socij.
- 11 Sophronius Patriarcha Ierofolymitanus.
- 12 Theophanes Sigrianæ episcopus confessor.
- 13 Translatio reliquiarum Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani.
- 14 Sanctus pater noster Benedictus & Alexander Pydneus martyr.
- 15 Agapius martyr & sex socij martyres. Olympas.
- 16 Sabianus & Papas martyres Rhodij.

- A 17 Alexius vir Dei
- 18 Chrysanthus & Daria.
- 19 Virgines septem. Sancti patres in monasterio Sancti Sabbæ interfecti
- 20 Iacobus episcopus confessor
- 21 Basilius Ancyranus martyr.
- 22 Nikon martyr & 100. ci⁹ discipuli cū eo occisi.
- 23 Zacharias profestum Annuntiationis.
- 24 Congressus Gabrielis Angeli.
- 25 Matrona Theffalonicensis.
- 26 Stephanus mirificus, & Hilarion iunior.
- 27 Marcus Erethuforum episcopus, Cyrillus diaconus & alij sub Iuliano tyranno pietatē ex-ercentes. Barrachefius.
- 28 Ioannes Climacis siue scalzæ auctor.
- 29 Hypatius Ancyrae episcopus mirificus.

- B 1 Titus mirificus.
- 2 Nicetas monasterij Mediciaē ductor.
- 3 Ioseph hymnorum scriptor, & Georgius.
- 4 Theodatus & Agathopas martyres.
- 5 Eurychius Constantinopolitanus Archiepiscopus. Claudius.
- 6 Georgius episcopus Melitinae.
- 7 Herodion, Agabus, Ruffus & socij Apostoli.
- 8 Eupfychius martyr.
- 9 Terentius, Pompeius & socij martyres.
- 10 Antipas episcopus Pergami Asiae martyr.
- 11 Basilius episcopus Pariaē confessor.
- 12 Artemon martyr.
- 13 Ariflarchus, Pudeus, & Trophimus Apostoli.
- 14 Crescens, Chionia, Agapa, Hircene martyres.
- 15 Symcõ Perfa episcop. & Acaci⁹ Melitinae episc.
- 16 Saba Gothus. Ioannes Sancti Gregorij discipulus decapolitanus.
- 17 Ioannes Palæolaurites.
- 18 Theodorus Thrichinenfis.
- 19 Ianuarius & socij martyres. Theodorus Pergensis martyr.
- 20 Theodorus Syccotes.
- 21 Georgius mirificus martyr.
- 22 Saba martyr. Sancta Elizabeth mirifica.
- 23 Basilius martyr Amasiae episcopus.
- 24 Nouem martyres Cyziceni & Mënon mirificus

- C 1 Hieremias Propheta.
- 2 Translatio reliquiarum Athanasij magni.
- 3 Timotheus & Maura martyres.
- 4 Pelagia virgo, & martyr Olbianus.
- 5 Hircene martyr.
- 6 Commemoratio signi Crucis quod in caelo apparet. Memoriam huius diei noctis tenet impre-

- Acacij memoria
- 8
- 9 Esaias Propheta, Christophorus martyr.
- 10
- 11 Mocion martyr. Natalis dies Constâtinopolis.
- 12
- 13 Gliceria martyr.
- 14 Hidorus martyr.
- 15 Pachimius magnus cremita.
- 16 Theodorus. Pachomij discipulus eremita. Alexander.
- 17 Andronicus Apostolus, & socij.
- 18 Martyres Petrus, Dionysius & socij, Theodotus Ancyranus, & septem eius socij martyres, Sancta Euphrasia.
- 19 Patricius Prusæ martyr & socij.
- 20 Thalalæus martyr.
- 21 Basiliscus martyr.
- 22 Michael Synadorum episcopus, confessor.
- 23 Symeon eremita.
- 24 Therapon martyr. Helladus martyr.
- 25 Niceras episcopus Calcedonenfis.
- 26 Theodofia Virgo & martyr.
- 27 Haacius Abbas monasterij Dalmatarum.
- 28 Hermaus martyr.

- 1 Iustinus alter martyr & socij.
- 2 Nicephorus Constantinopolitanus Patriarcha confessor.
- 3 Lucillianus martyr. Lucianus martyr.
- 4 Metrophanes Patriarcha Constâtinopolitanus.
- 5 Dorotheus Tyri Episcopus martyr. Eustathius.
- 6 Bifarion mirificus, abbas, & S. Hilarion iunior de monasterio Dalmatarum.
- 7 Theodorus Episcopus Ancyranus martyr.
- 8 Theodorus exercitus ductor martyr.
- 9 Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopus.
- 10 Timotheus Prusæ Episcop⁹ martyr. Antoninus.
- 11 Onuphrius & Petrus arthonitus Eremitæ.
- 12 Aquilina virgo & martyr. Tryphillus Lencotiaē Cypti Episcopus.
- 13 Helifeus Propheta, Methodius Patriarcha Constantinopolitanus.
- 14 Amos Propheta.
- 15 Tychon mirificus Episcopus.
- 16 Manuel, Sabel, & Imael martyres.
- 17 Leontius martyr.
- 18 Indes frater Domini Apostolus. Zeofimus.
- 19 Methodius pataræ Episcopus martyr.
- 20 Iulianus Tarcensis martyr.
- 21 Eusebius Samofatenfis Episcopus martyr.
- 22 Agrippina virgo & martyr.
- 23 Phenronia virgo & martyr.

- 1 Iustinus alter martyr & socij.
- 2 Nicephorus Constantinopolitanus Patriarcha confessor.
- 3 Lucillianus martyr. Lucianus martyr.
- 4 Metrophanes Patriarcha Constâtinopolitanus.
- 5 Dorotheus Tyri Episcopus martyr. Eustathius.
- 6 Bifarion mirificus, abbas, & S. Hilarion iunior de monasterio Dalmatarum.
- 7 Theodorus Episcopus Ancyranus martyr.
- 8 Theodorus exercitus ductor martyr.
- 9 Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopus.
- 10 Timotheus Prusæ Episcop⁹ martyr. Antoninus.
- 11 Onuphrius & Petrus arthonitus Eremitæ.
- 12 Aquilina virgo & martyr. Tryphillus Lencotiaē Cypti Episcopus.
- 13 Helifeus Propheta, Methodius Patriarcha Constantinopolitanus.
- 14 Amos Propheta.
- 15 Tychon mirificus Episcopus.
- 16 Manuel, Sabel, & Imael martyres.
- 17 Leontius martyr.
- 18 Indes frater Domini Apostolus. Zeofimus.
- 19 Methodius pataræ Episcopus martyr.
- 20 Iulianus Tarcensis martyr.
- 21 Eusebius Samofatenfis Episcopus martyr.
- 22 Agrippina virgo & martyr.
- 23 Phenronia virgo & martyr.

- 26 Daud Theffalonicensis.
- 27 Samfon hospitalis.
- 28 Translatio ossium S. Ioannis & Cyri.
- 29
- 30

- 1 Cosmas & Damianus, mirifici, medici gratuiti, qui Romæ martyrio coronati sunt.
- 2 Hyacinthus martyr. Anatholi⁹ Patriarcha Constantinopolitanus.
- 3 Andreas Cretæ episcopus.
- 4 Martha S. Symeonis Thaumastoritis mater.
- 5 Athanasius abbas montis Athos.
- 6 Sifoes magnus Eremita.
- 7 Thomas Maleensis. Acacius Climacus, Cyriaca virgo & martyr.
- 8 Procopius martyr.
- 9 Pancratius Tauromeniae Episcopus martyr. Patermuthius.
- 10 Quadragina quinque martyres, qui Nicopoli Armeniae passi sunt.
- 11 Euphemia virgo & martyr Calcedonenfis profutura confessione 630. patrum.
- 12 Proclus & Hilarius martyres. Michael Malcinus abbas.
- 13 Collectio Archangeli Gabrielis. Memoria Ioseph Theffalonicis confessoris. Stephanus Sabaites.
- 14 Iustus Aquila Apostolus.
- 15 Cyricus & Iulitta martyres.
- 16 Athenogenes martyr, & decem eius discipuli.

- 17 Marina virgo & martyr.
- 18 Hyacinthus Amastrideus martyr. Amilianus martyr.
- 19 Dius Eremita. Macrina magni Basilij soror.
- 20 Helias propheta.
- 21 Symeon Eremita & Ioannes collega. Propheria Ezechiel. Phronimus.
- 22 Maria Magdalena Translatio reliquiarum Phocaë martyris.
- 23 Theophanus, Theophilus, & socij martyres.
- 24 Christina virgo & martyr. Parascenæ virgo & martyr.
- 25 Memoria Sanctæ Anne Heliparæ genitricis. Memoria sanctarum mulierum, Olympiadis & Eupraxiæ.
- 26 Hermolaus & socij martyres.
- 27 Pantheleemon martyr.
- 28 Prochorus Nicanor. Timon & Parmenas Apostoli & Diaconi.
- 29 Callinicus martyr.
- 30 Silas & Siluanus Apostoli.
- 31 Eudocimus. Profestum processionis venerandæ & viuificæ Crucis.

Dedicatio
Nicepho.
lib. 15.
cap. 14.

Act. 6.

Avegetva habet dies 30. dies habet 12.
Nov. 11.
Processio veneranda & viuificæ Crucis. Memoria
DD iij

- 1. In signum martyrii Machabiorum, & Sacerdotum eius, & dicitur in eisdem diebus.
- 2. Translatio reliquiarum Stephani protomartyris & Archidiaconi.
- 3. Sancti Patres Isaacus, Dalmata & Faustus.
- 4. Septem dormientes Ephesini pueri. Eudocia martyr.
- 5. Profestum transfigurationis Domini nostri Iesu Christi. Eutignius martyr.
- 6. Transfiguratio Domini & Dei, & Constantino in Iesu Christi.
- 7. Domitius martyr, & eius discipuli.
- 8. Emilianus Cyzicenus confessor.
- 9. Mattheus Apostolus.
- 10. Laurentius Archidiaconus & martyr.
- 11. Eypilus Archidiaconus & martyr.
- 12. Photius & Anicetus martyres. hoc etiam die canitur officium sancti Patris, & confessoris Maximi.
- 13. Maximus confessor. hoc die absoluitur festum D. Maximi.
- 14. Micheas Propheta, Profestum siue peruigilium de conceptione Virginis.
- 15. Dominio Leonis, noster Dei genitricis, & semper virginis Mariæ.
- 16. Translatio ex Edessa, non manufacta imaginis Domini nostri Iesu Christi. Diomedes martyr.
- 17. Mycon martyr.
- 18. Florus & Laurus martyres.
- 19. Andreas exercitus ductor, martyr.
- 20. Samuel Propheta.
- 21. Thaddæus Apostolus. Bassa cum filiis suis martyr.
- 22. Agathonicus martyr.
- 23. Lupus martyr.
- 24. Euthyches martyr Ioannis Theologi Discipulus. Titus Apostolus.
- 25. Reductio reliquiarum Bartholomæi Apostoli.
- 26. Hadrianus & Natalia martyres cum sociis.
- 27. Pœmen Abbas.
- 28. Moses Æthiops Abbas.
- 29. Decollatio Ioannis Baptistæ Dñi præcursoris.
- 30. Alexander, Ioannes, Paulus iunior. Patriarchæ Constantinopolitani. Pantinus.

Vide Nephthi, ybi supra

Deposito zona sanctæ Dei genitricis. Finis Menologij, siue Mensium Calendarij.

OFFICIUM DE MYSTERIIS ANTE CONSECRATIS SANCTAE

Psalmus graduum. sic nominat, quod eorum primus incipiat, Ad Dominum cum tribulatione.

Cum benedixit Sacerdos & Psalmus introitus per versus recitatus est, post altam vocem, Psalmos ad Dominum canimus, Cantica graduum quindecim.

Ad Dominum cum tribulater, &c. Psal. 119. Letatus sum in his, quæ dicta sunt, &c. psal. 121. Ad te Domine leuavi oculos meos, &c. psal. 122. Nisi quia Dominus erat in nobis, &c. psal. 123.

In fine huius psalmi Qui confidunt in Domino, &c. psal. 124. In conuertendo Dominus captiuitatē, &c. psal. 125. Nisi Dominus adificauerit ciuitatem, &c. psal. 126. Beati omnes, qui timent Dominum, &c. psal. 127. Saepe expugnauerunt me, &c. psal. 128.

In fine, Gloria.

De profundis clamaui ad te, &c. psal. 129. Domine non est exaltatum cor meum, &c. psal. 130. Memento Domine Dauid, &c. psal. 131. Ecce quam bonum, & quam iocundum, &c. psal. 132. Ecce nunc benedicite dominum, &c. psal. 133. Gloria, & nunc. Halleluya ter. Antiphod autem, Domine clamaui, namque uersis decem, & psalmis idiomelion dicitur. Et Martyrium, & uita humilata. Triodij & tria. Calendarij ad uentus quatuor Gloria & nunc. Thronorum & Scaurotheotia. Quod si pro hora non inuenitur Triodij, dicitur prout idiomelion, & reliqua. Versus Idiomelion sonus i. bis. Spirituale fratres, assumētes ieiunium. Lingua, ne loquamini dolos. Neque ponatis offendiculum fratri in scandalum. Sed poenitentia decorantes animę lampadem lachrymis, clamemus Domino. Dimitte nobis lapsus nostros, uelut clementissimus. Deinde Martyrium. Clementissimi martyres vos, non terra abscondit, sed cælum suscepit. Apertæ uobis sunt, paradisi portæ, & intus ueritates ligni uitæ usum fructum estis consecuti. Apud Christum intercedite, ut animabus nostris concedatur pax & magna misericordia.

Versus alij, Sonus idem, Celebratissimi martyres. Ieiunium desideremus animæ, quod affectus molestissimos, ope Spiritus rabefacit, & ad diuinas actiones præstandas vim præbet, & mentem in cælum subuehit, & indulgentiam peccatorum nostrorum conciliat, & à Deo misericordiā largitur.

Simile. Totum tempus uitæ mæ turpiter, qui cõsumpsi Domine, cum meretricibus miser, quemadmodum ille luxuria perditus, cõpunctione clamo. Pater cælestis, peccauit, propitijs esto, salua me. Et ne repellas me, me qui à te procul recessi, & diuinorum operum, nunc factus sum inops. Versus alij similes, Sonus 2. dedisti similitudinem. ribue mihi cõpunctionem, & malorum redemptionem, & uitæ emendationem, in corporis affectibus nunc demerso, & à te procul egresso ò Deus omnium rex, nullaque ex parte spem habenti. Atque me salua in temperantissimum, propter multam bonitatem Iesu omnipotens, animarum nostrarum Saluator. Simile. Diuinus Moses, per ieiunium confexit, purificatus Deum desideratum, hunc igitur emulata humilis anima mea, stude in die temperantia, à malis purgari, ut Dominum tibi concedentē remissionem, & propitiationem, & redemptionem, conspicias, qui bonus est & clemens.

Ingenius, propositum, sonus 4. Sperauit in misericordia Dei in seculum, Versus. Quid gloriaris in malitia & potens. Genesis lectio. Noe erat sexcentenarius, & diluuium factum est super terram. Ingressus est autem Noë, & filij ipsius & uxores eius, & uxores filiorum eius cum eo in arcam, propter aquam diluuij, & de uolatilibus mundis, & de iumentis mundis, & de uolatilibus immundis, & de reptilibus repentibus super terrā bina bina. Ex omnibus ingressa sunt ad Noë in arcam mas, & femina quemadmodum præceperat Dominus Deus noë.

Propositum sonus obliqui 1. Prouer. 9. In conuertendo Dominus captiuitatem populi ista pars sui. Versus. Dixit insipiens in corde suo. Paramitarum Lectio. Fili si sapiens fueris, tibi ipsi tur, par sapiens eris, & proximo tuo. Si autem malus extiteris, solus sustinebis mala. Filius eruditus, sapiens deramur. erit.

ibid.

erit. Insipienti autem ministro uteretur. Qui inmittitur mendacis, ipse pascet uentos. Idemque perfectetur aues pennatas. Dereliquit autem uias suæ uinæ. Et ab axibus suæ agriculturalionis errauit, proficiscens per uiam in aquosam, & aruit terra ordinata in siticulis, colligit autem manibus fructuum penuriam. Mulier stulta & audax inops pane efficitur, quæ nescit crubescere: sedit in foribus suæ domus super sellam, apertè in plateis uocans transeuntes per uiam, recta pergentes in itinere suo. Quis vestrum est insipientissimus, declinet ad me. Et uerborum impero, dicens. Vinum absconditum suauiter attingite & aquam furtiuam dulcem bibite. Illa autem ignorauit, quod terra sati ab ipsa perdetur, & in laqueum inferni currunt. Sed exili, ne diu uerferis in loco ipsius, neque affigas oculum tuum ad eam. Sic enim pertransibis aquam alienam. Ar ab aliena aqua abstine & de fonte alieno ne bibas, ut multo tempore uiuas, & addantur tibi anni uita.

Deinde dicitur per ordinem, Quæ si pro hora non inuenitur Triodij, dicitur prout idiomelion, & reliqua. Versus Idiomelion sonus i. bis. Spirituale fratres, assumētes ieiunium. Lingua, ne loquamini dolos. Neque ponatis offendiculum fratri in scandalum. Sed poenitentia decorantes animę lampadem lachrymis, clamemus Domino. Dimitte nobis lapsus nostros, uelut clementissimus. Deinde Martyrium. Clementissimi martyres vos, non terra abscondit, sed cælum suscepit. Apertæ uobis sunt, paradisi portæ, & intus ueritates ligni uitæ usum fructum estis consecuti. Apud Christum intercedite, ut animabus nostris concedatur pax & magna misericordia.

Versus alij, Sonus idem, Celebratissimi martyres. Ieiunium desideremus animæ, quod affectus molestissimos, ope Spiritus rabefacit, & ad diuinas actiones præstandas vim præbet, & mentem in cælum subuehit, & indulgentiam peccatorum nostrorum conciliat, & à Deo misericordiā largitur.

Simile. Totum tempus uitæ mæ turpiter, qui cõsumpsi Domine, cum meretricibus miser, quemadmodum ille luxuria perditus, cõpunctione clamo. Pater cælestis, peccauit, propitijs esto, salua me. Et ne repellas me, me qui à te procul recessi, & diuinorum operum, nunc factus sum inops. Versus alij similes, Sonus 2. dedisti similitudinem. ribue mihi cõpunctionem, & malorum redemptionem, & uitæ emendationem, in corporis affectibus nunc demerso, & à te procul egresso ò Deus omnium rex, nullaque ex parte spem habenti. Atque me salua in temperantissimum, propter multam bonitatem Iesu omnipotens, animarum nostrarum Saluator. Simile. Diuinus Moses, per ieiunium confexit, purificatus Deum desideratum, hunc igitur emulata humilis anima mea, stude in die temperantia, à malis purgari, ut Dominum tibi concedentē remissionem, & propitiationem, & redemptionem, conspicias, qui bonus est & clemens.

Ingenius, propositum, sonus 4. Sperauit in misericordia Dei in seculum, Versus. Quid gloriaris in malitia & potens. Genesis lectio. Noe erat sexcentenarius, & diluuium factum est super terram. Ingressus est autem Noë, & filij ipsius & uxores eius, & uxores filiorum eius cum eo in arcam, propter aquam diluuij, & de uolatilibus mundis, & de iumentis mundis, & de uolatilibus immundis, & de reptilibus repentibus super terrā bina bina. Ex omnibus ingressa sunt ad Noë in arcam mas, & femina quemadmodum præceperat Dominus Deus noë.

Propositum sonus obliqui 1. Prouer. 9. In conuertendo Dominus captiuitatem populi ista pars sui. Versus. Dixit insipiens in corde suo. Paramitarum Lectio. Fili si sapiens fueris, tibi ipsi tur, par sapiens eris, & proximo tuo. Si autem malus extiteris, solus sustinebis mala. Filius eruditus, sapiens deramur. erit.

Hand scio nū synapte de Lucernis. Et post absolutum psalmum dicitur Synapte à Diacono, & post altam pronuntiationem per versus memorantur Graduum cantica factis etiam poenitentis ad Alleluia. In singulis porrò Antiphonis exigua Synapte fit à Diacono &

alta pronuntiatione à Sacerdote. Dum uero incipit uersum psalmodia, ad sanctā Prothesin Sacerdos abijt & Panem iam consecratum in panario acceptum in sacra patena cum summa ueneratione ponit missò etiam in sacrum Calicem uino & aqua iuxta morem solitum. Tacet nihilque recitat, sed thymiam accipiens Asteriscum & uelamina incensò adolet: deinde illa obtegit, nihil planè dicens, ne quidem Prothesis precem, etiam si in aliquibus reperiat. Præter per preces sanctorum Patrum. Nam præ sanctificatum & consummatum est istud sacrificium. Carterum post cathisma, Domine clamaui, ad sonum Idiomeli dici, statuimus decem uersus, & iteramus idiomelon. Deinde Martyrium, tria similia Triodij & tria Calendarij, siue Menæ, unum iterantes, Gloria & nunc Dei partus. Introitus sine Euangelio, siue Euangelico codice. Cum autem dicturus est Euangelium; uerbi gratia, de inuentione uenerandi capitis præcursoris, SS. quadraginta martyrum, Annunciationis & in magna Hebdomada, tunc cum Euangelio ingreditur. Introitus, Sapientia recta, lumen hilarem. Diuinus attendamus. Sacerdos. Pax omnibus. Diuinus. Sapientia. Lector, Prokeimenon, & Genesis. Secundum Prokeimeron & postea alte enunciat. Iubete. Sacerdos autem accipiens dextra manu incensum & manualium cum cereo stat ante sacram mensam, & signo Crucis facto ait, Sapientia recta lumen Christi apparet omnibus. Lector. Lectio Prouerbiorum, & Paræmia. Quibus absolutis Sacerdos dicit, Pax tibi, Diaconus. Sapientia. Psalter siue cantor, Dirigatur. Versus 1. Domine clamaui. Versus 2. Pone Domine custodiam. Versus 3. Ne inclines cor meum. Post quæ facimus tres poenitentias. Deinde Diaconus, in supplicationem uocant, que dicitur, sed thure incensò Sacerdos psalmum recitat Quinquagesimum. Ac post Sanctorum donorum præparationem absoluto, Nunc uirtutes, ne Deum mittimus poenitentias tres, sine tegumento existerentes. Anfert uero Sacerdos uelamina à sacris donis, & ea sudario uelat. Verum cum eleuaturus est sanctum Panem non detegit quidem sancta, sed tectis adhuc diuinis illis donis, infert Sacerdos manum suam multum reuerenter, & sanctum Panem tangit. Cum ueneratione & metu dicente Diacono, Attendamus, alte enunciat Sacerdos, Ante consecrata sancta Sanctis. Et reliqua iuxta morem atque ritum.

Diuina mysteriorum iam consecratorum Liturgia. Diaconus incipit. Benedic Domine. Deinde Sacerdos alta uoce. Benedicunt regnum Patris, & Filij, &c. ut deinceps sequitur.

SACRA MYSTERIORVM ANTE CONSECRATORVM LITURGIA. INTERPRETE G. GENEBRARDO THEOLOGO PARISIENSI DIUINARVM HEBRAICARVMQUE LITERARVM, PROFESSORE REGIO.

Incensum sanctum solenneque officium ieiunij Quadragesimæ diebus duntaxat dicitur, ut habetur in Typico. Sacerdos & Diaconus iam accedunt & ingrediuntur, cuiusmodi preces recitant quales in Typico

Intentam supplicationem uocant, que dicitur, sed thure incensò Sacerdos psalmum recitat Quinquagesimum. Ac post Sanctorum donorum præparationem absoluto, Nunc uirtutes, ne Deum mittimus poenitentias tres, sine tegumento existerentes. Anfert uero Sacerdos uelamina à sacris donis, & ea sudario uelat. Verum cum eleuaturus est sanctum Panem non detegit quidem sancta, sed tectis adhuc diuinis illis donis, infert Sacerdos manum suam multum reuerenter, & sanctum Panem tangit. Cum ueneratione & metu dicente Diacono, Attendamus, alte enunciat Sacerdos, Ante consecrata sancta Sanctis. Et reliqua iuxta morem atque ritum. Diuina mysteriorum iam consecratorum Liturgia. Diaconus incipit. Benedic Domine. Deinde Sacerdos alta uoce. Benedicunt regnum Patris, & Filij, &c. ut deinceps sequitur. Chryso- mo, no te- lebrat. Sed ante conse- cratis sunt nos in sua

est liber... in q. p. l. m. q. u. r. i. s. s. i. m. r. e. r. i. q. u. e. c. h. o. r. u. s. d. i. c. i. t. g. u. s. 102. & 145. 2. Prothesis altaris... 3. Stella. 4. Chorus... 5. In Eucharologia... 6. Loco huius in Eucharologia...

6. Loco huius in Eucharologia... 7. Quia decet te omnis gloria...

7. Quia decet te omnis gloria... 8. Quoniam decet te omnis gloria...

Deus propitius esto mihi. Tunc capis Sacramentum... Credo Domine & confiteor. Domine Deus noster, memento nostri, peccatorum & inuicem salutem tuam, dum inuocamus sanctum & adorabile nomen tuum... In pace Dominum obsecremus. Pro superna pace, & salute. Pro pace vniuersi mundi. Pro sancta hac domo, & Pro Archiepiscopo nostro N. Pro piissimis, & a Deo seruatis. Pro confligendo & subiciendo. Pro sancta hac mansione. Pro temperie aeris. Pro nauigantibus, & iter facientibus: vt liberetur, succurre, salua, miserere, & custodi. Per sancta immaculata, super benedicta. Amen. Quia benedictum, & gloriosum est plane honorandum & magnificum nomen tuum Patris, Filij, & Spiritus sancti, nunc & semper, & in secula seculorum. Cho. Amen. Quatio primi Antiphoni, quam Sacerdos accendit & accendit. Choro legentem Psalms. Ad Dominum cum tribularer. ad vsque Gloria patri, id est, primam stationem. Domine miserator & misericors, longanimis & multae misericordiae exaudi precem meam, & intende voci deprecationis meae, fac nobiscum signum in bonum, dirige nos in via tua vt ambulemus in veritate tua, latitia affice corda nostra, ad timendum nomen sanctum tuum, quia magnus es tu & faciens mirabilia. Tu es Deus solus, & non est similis tibi in diis Domine, potens in misericordia & bonus in fortitudine, ad adiunandum & consolandum, & saluandum omnes sperantes in nomen sanctum tuum. Alta voce Sacerdos post Gloria patri. Quoniam decet te omnis gloria, honor, & adoratio Patri & Filio & Spiritui sancto, semper, nunc & in secula seculorum. Chorus. Amen. Tunc Chorus recitat reliqua & extensate, Nepe secundam stationem. Precatio Antiphoni secundi, quam Sacerdos commemorat secretis. Domine, ne in furore tuo arguas nos, neque in irata tua corpias nos, sed fac nobiscum secundum aequitatem tuam, medice & curator animarum nostrarum, dirigens nos in voluntatis tuae portum, illumina cordium nostrorum oculos, in veritatis tuae agnitione, & largire nobis, vt reliquum huius diei

in pace & sine peccato transigamus, totum praeterea tempus vitae nostrae, intercessionibus sanctae virginis Deiparae, & omnium tuorum sanctorum. Gloria Patri, proces de pace recitat. Post eas alie precatur Sacerdos. Etiam atque etiam in pace Domini, &c. Succurre, salua, &c. Omnino sancta, immaculata, super benedicta, &c. Alta voce. Quia tuum est imperium, & tuum regnum, & potentia & gloria Patris & Filij & sancti Spiritus, nunc & semper, & in seculorum secula. Chorus. Amen. Post hanc altam orationem Chorus tertiam Cathedrali partem incipit. Sacerdos autem recitat Antiphoni precem secreto commemorat. Domine Deus noster, memento nostri, peccatorum & inuicem salutem tuam, dum inuocamus sanctum & adorabile nomen tuum, & ne confundas nos ab expectatione misericordiae tuae, sed largire nobis Deus omnes salutares petitiones, & dignare vt diligamus & timeamus te ex toto corde nostro, atque faciamus in omnibus voluntatem tuam. Absoluta proce & cathisate perfecto, Diaconus Proce de Pace recitat. Etiam atque etiam in Pace. Succurre, salua. Omnino sancta, immaculata. Alta voce Sacerdos. Quoniam tu es Deus noster, Deus miserendi & saluandi, tibi que gloriam referimus Patri & Filio & sancto Spiritui, nunc & semper, & in seculorum secula. Chorus. Amen. Tunc Chorus psallit, Domine clamaui, Sacerdos vero aut Diaconus thure perfundit primo Protheli. Deinde sanctum Panem, mox sanctam mensam, & totum sacramentum atque templum cum vniuerso populo. Post Magnam, Domine clamaui, psallit proprium canticum Titodii dicit & de Martyribus, & de Calcedasio Mensium sine Menaeo. Dumque canunt Gloria patri, egreditur Sacerdos & Diaconus cum incenso & lampadibus & introitum faciunt iuxta morem, recitantesque secretis precem hanc Sacerdos. Vespere & Mane & Meridie laudamus, benedicimus, gratias agimus, & precamur te Domine omnium humanissimae, Domine dirige orationem nostram, sicut incensum, ante te, & ne declinare facias corda nostra in verba malitiae, sed libera nos ab omnibus animas nostras venantibus, quia ad te Domine, Domine oculi nostri, & in te sperauimus, ne confundas nos Deus noster. Post hanc precem benedicit manu Sacerdos, dicens. Benedictus Introitus Sanctorum tuorum perpetuo, nunc, & semper, & in seculorum secula. Altus. Quoniam te decet omnis gloria, honor, & adoratio, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, nunc & semper, & in seculorum secula. Chorus. Amen. Vbi recitatur Chorus 2 tropaeum, dicit Diaconus vel Sacerdos alta voce. Sapientia recta, &c. Et lector dicit 3 propositum & Genesim. Quibus absolutis tenens Sacerdos lampadam cum turibulo dextera manu alte dicit. Sapientia. Lumen Christi apparet omnibus. Et lector recitat Patremiam, qua peracta Sacerdos psallit. Dirigatur oratio mea, sicut incensum ante te. Eleuatio ma-

2 Tropaeum... 3 Propositum... 4 Diaconi... 5 In eucho... 6 in eucho... 7 In eucho... 8 In eucho...

4. In Eucharologia... 5. Vel diu... 6. in eucho... 7. oratio in... 8. Ibid.

uatio manuum mearum sacrificium vespertinum, exaudi me Domine. Chorus idem etiam reperit. Sacerdos, Domine clamaui ad te, Chorus, Dirigatur. Vbi Sacerdos. Pone Domine custodia ori meo, & ostium coeprehensionis circum labia mea. Chorus. Dirigatur. Vbi Sacerdos. Ne declinare facias cor meum in verba malitiae. Chorus. Dirigatur. Et post hanc orationem. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Chorus. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum, Exaudi me Domine. Diaconus. Dicamus omnes tota anima, &c. Domine omnipotens Deus, &c. 4. Praeterea oremus pro piissimis & diuinitus custoditis. Hanc precem Sacerdos dicit cum omni voce. Domine Deus noster intentam hanc supplicationem suscipe ad seruis tuis, & miserere nostri secundum multitudinem misericordiae tuae & miserationes tuas demitte super nos & super vniuersum populum tuum, qui a te locupletem misericordiam expectat. Quoniam misericors & benignus Deus oramus te es, & tibi gloria deferimus Patri & Filio & sancto Spiritui nunc & semper & in saeculorum saecula. miserere, Chorus. Amen. Vbi Sacerdos. Orate catechumeni Dominum. Instructat eos Verbo, Fideles pro catechumenis. Instruat eos Verbo, diuinitus. Reuelat ipsis Euangelium. Vbi Sacerdos. Vniuersi catechumeni procedite, catechumeni capita. Salua, Miserere, opitulare & Carechumeni capita. Oratione pro catechumenis iunioribus voce. Deus Deus noster, creator & opifex omnium, qui omnes vis saluari, & ad agnitionem veritatis venire, inspicere in seruos tuos catechumenos, & redime eos a veteri errore & insidiis aduersarij, & voca eos in vitam aeternam, illuminans eorum animas & corpora & cooptans ipsos in sanctum inuocatum est. Vbi Sacerdos. Vt etiam ipsi nobiscum glorificent omnino honorandum & magnificum nomen tuum, Patris, Filij, & sancti Spiritus nunc & semper, & in saeculorum saecula. Chorus. Amen. Vbi Sacerdos. Hic expulsi Sacerdos corporale, vt in Chrysostrami & Basilij liturgia. Diaconus. Vniuersi catechumeni procedite, catechumeni procedite, quotquot estis, procedite. Nullus catechumenorum (remaneat) Vniuersi fideles etiam atque etiam Dominum oremus. Chorus. Kyrie eleison, Eleison. Vbi desunt 3 Haec sola dicuntur vsque ad tertiam & quartam quaeque hebdomadam. At a quarta, quae est medijs diebus, sequitur postquam recitata sunt superiora verba. Vt etiam vsque ad ipsi nobiscum, &c. commemorantur etiam ista prima si diaconica, huc pacifica. Vniuersi catechumeni procedite, catechumeni procedite, qui ad Baptismum vocamini procedite, orate qui ad baptismum vocamini. Chorus. kyrie eleison. Diaconus. Fideles pro fratribus sese ad sanctam illuminationem parantibus, & eorum salute, Dominum oremus. Chorus. kyrie eleison. Diaconus. Vt Dominus Deus noster firmet eos & potentes faciat, Dominum oremus. Chorus. kyrie eleison. Diaconus. Illuminet ipsos illuminatione cognitionis & pietatis, Dominum oremus. Chorus. kyrie eleison. Diaconus. Dignetur ipsos in tempore opportuno, lauachro regenerationis, remissionem peccatorum, & indu-

mento incorruptionis, Dominum oremus. Chorus. kyrie eleison. Diaconus. regeneret ipsos per aquam & Spiritum, Dominum oremus. Chorus. kyrie eleison. Diaconus. Largiatur ipsis perfectionem fidei, Dominum oremus. Chorus. kyrie eleison. Diaconus. Colligat ipsos in sanctum & electum suum ouile, Dominum oremus. Chorus. kyrie eleison. Diaconus. Salua, Miserere, opitulare, & custodi ipsos Deus gratia tua. Chorus. Kyrie eleison. Diaconus. Qui ad illuminationem acceditis, capita vestra Domino inclinate. Chorus. Tibi Domine, &c. Precatio pro his qui ad baptismum parantur, quam quoniam Sacerdos dicit cum omni voce. OSTENDE Domine faciem tuam super eos, qui se ad sanctum baptismum preparant, & concupiscunt peccati iniquitatem excutere, illustra eos fide, firma spe perfice, charitatis membra Christi tui honoranda effice, qui dedit semetipsum redemptionem pro animabus nostris. Alta voce Sacerdos. Quoniam tu es illuminatio nostra, & tibi gloriam remittimus Patri & Filio & Spiritui sancto, nunc & semper & in saeculorum saecula. Chorus. Amen. Diaconus. Illuminandi procedite, illuminandi procedite. Vniuersi catechumeni procedite, ne quis catechumenorum (remaneat) Quotquot adestis fideles etiam atque etiam in pace Dominum oremus. Chorus. kyrie eleison. Hic Sacerdos quae dicuntur a quarta hebdomada, precatio prima fidelium, submissa voce. Deus magne & laudabilis, qui viuifica Christi tui morte ad incorruptibilitatem, nos & corruptione transtulisti, tu cunctos nostros sensus a mortali sorte perturbationibus obnoxia libera, bonum illi ducem internam rationem praepones. Ac oculus abscedat ab omni prauo aspectu, auditus ne verbis ociosis intradat, lingua purgetur a verbis non conuenientibus. Purifica labia nostra, quae laudant te Domine, manus nostras fac, a prauis temptare actionibus, effice verum quae tibi solus sunt placita, cuncta nostra membra & cogitationem tua gratia tutam securamque efficiens. Diaconus proces de pace, vt in Chrysostrami & Basilij liturgia. Succurre, salua, Miserere. Diem omnem perfectam sanctam. Angelum pacis fidelem ducem. Indulgentiam & remissionem, Pulchra & conferentia animabus. Reliquum vitae tempus, Christiani extrema vitae nostra. Per sancta immaculata. I. In eucho. Sapientia, &c. Quoniam te decet omnis gloria, honor & adoratio Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, nunc & semper & in seculorum secula. Chorus. Amen. Precatio fidelium secunda submissa. DOMINE sancte bonitatem omnem superans, obsecramus te qui miseratione es diues, vt propitius sis nobis peccatoribus, & dignos nos effice perceptione vniuersi filij tui, & Dei nostri, Regis gloriae. Ecce enim immaculatum ipsum corpus & viuificus sanguis hac nunc hora ingredientia, in hac mensa mystica proponenda sunt, quae multitudine caelestis exercitus inuisibiliter stipantur, quorum

1 In eucho... 2 Ante hanc precem in eucho... 3 In pace Domini...

communionem innocuam nobis tribue, vt per ipsa
mētis oculo collustrati, filij lucis & dei efficiamur. A

Succurre, salua. Sapientia.

In beneficio & munere Christi tui, cum quo benedi-
ctus es, cum sancto & bono & viuifico tuo Spiritu,
nunc & semper & in sæcula sæculorum. Chorus
Amen.

Chorus psalmi.

Nunc virtutes cælorum nobiscum inuisibiliter a-
dquirant. Ecce enim ingreditur rex gloriæ. Alleluia.

† Loco isto
rum simp-
pliciter in
Euchol.
Et sit in-
tronus sa-
ctorum, post
quem di-
cit Diaconus,
impleamus
vesperam
orationem
nostram, vt
psalopost.

Sicut prodigus ille filius veni etiã ego misericors, B
Et ait dominus, vt motus est, cum in cœnata &
enit procedentibus lampadibus an que-

Recordetur omnium nostrum Dominus Deus in
regno suo perpetuo, nunc & semper & in sæculo-
rum sæcula.

Statua ingreditur ad sanctam mensam & deponit
sanctam adorationem & thronum adolens cum
peracta autem in cœnata dicitur per cœna-
tum incipit Diaconus

Impleamus vespertinam orationem nostram Do-
mino. Chorus. kyrie eleison. Diaconus. Pro
propositis & ante consecratis venerandis Donis
Dominum deprecemur. Chorus. kyrie eleison. C
Diaconus. Vt benignus Deus noster, qui suscepit
ista in sancto & supercæleste & intelligibile altare
suum in odorem suauitatis spiritualis, vicissim ad
nos demittat diuinã gratiam & donum sancti Spi-
ritus, Dominum deprecemur. Chorus. Kyrie
eleison. Diaconus. Vt liberemur ab omni an-
gustia, ira, periculo, & necessitate, Dominum de-
precemur. Chorus. kyrie eleison.

Submissè orat Sacerdos.

Ineffabilem & inaspectabilem mysteriorum Deus,
apud quem sunt thesauri sapientiæ & scientiæ ab-
scouditi, qui ministerium huius solennis officij re-
uelasti nobis & cõstituisti nos peccatores propter
multam misericordiam tuam ad offerendum tibi
dona & sacrificia pro peccatis nostris, & populi i-
gnorantiis, ô Rex inuisibilis qui facis magna & im-
perferutabilia, insignia & miracula, quorum non est
numerus, respice super nos indignos famulos tuos,
qui in hoc sancto altari, quasi cherubico tuo thro-
no assistimus, super quo vnigenitus filius tuus &
Deus noster per proposita terribilia mysteria re-
quiescit, & ab omni impuritate nos populumque
tuum fidelem liberans, sanctifica omnium nostrum
animas & corpora, sanctificatione stabili, vt con-
scientia pura, facie secunda, corde illuminato, Diui-
nis his participantibus sanctificationibus, & ab eis
viuificati vniamur ipsi Christo vero Deo nostro,
qui dixit, Qui manducat carnem meam & bibit
meum sanguinem, in me manet, & ego in eo, vt in-
habitante in nobis & nobiscum incedente verbo
tuo, Domine, efficiamur templum sancti & adorandi
tui Spiritus, liberati ab omnibus diaboli insul-
tibus in opera & verba & cogitationes factis, atque
consequamur promissa nobis bona, cum omnibus
sanctis tuis ab omni æternitate, tibi placentibus.

Diaconus preces de pace.

Succurre, salua, miserere.
Vesperam omnem perfectam, sanctam, pacificã.

† Diem in
Euchol.

Angelum pacis, fidelem ducem.
Veniam & indulgentiam peccatorum.
Recta & conferentia animabus.
Reliquum tempus vitæ nostræ.
Christiana extrema vitæ nostræ.
Vnitatem fidei, & communicationem.

vt dignare Domine, vt nos cum libertate & fiducia
citra condemnationem inuocare te audeamus, su-
percælestem Deum Patrem & dicere. † Chorus. † In euch.
Pater noster. Populus.

Quoniam tuum est regnum & potentia, & gloria
Parris & Filij & Spiritus sancti, nunc & semper &
in sæculorum sæcula. Amen. Sacerdos est. Cho-
Pax omnibus. Et cum Spiritu tuo. Etiam
Capita vestra Deo inclinate. Chorus. Tibi domine.
Inclinato genibus dicitur Diaconus. Sacerdos
Sacerdotum adocantem. Sicut etiam ipse Sacer-
dos autem inclinatus submisit orat.

Deus qui solus es bonus & misericors, qui in ex-
celsis habitas, & humilia respicis, respice misericor-
di oculo super vniuersum populum tuum & custo-
di ipsum & dignare vt cuncti nos, citra condemna-
tionem participes scimus viuificorum omnium tuo-
rum mysteriorum. Tibi enim inclinauimus capita,
suscipientes à te diuitem misericordiam,

Gratia & miserationibus & benignitate vnigeniti
tui filij, cum quo benedictus es cum sancto & viuifi-
co tuo Spiritu, nunc & semper & in sæculorum
sæcula. Chorus. Amen.

Attende Domine Iesu Christe nos noster est sancto
domicilio tuo & de throno gloriæ regni tui & veni
ad sanctificandum nos qui superius cum Patre sedes
& hic inuisibiliter nobiscum ades, atque dignare
valida manu tua communicare nobis immacula-
tum corpus tuum & venerabilem sanguinem, &
per nos vniuerso populo.

Post hanc preces Sacerdos, itaque Diaconus ter
adorant, similiter & vniuersus populus, dicentes, ter.
Deus propitijs esto mihi peccatori. Sacerdos an-
tem ad recta diuina dona manum mittens, etiam
viuificum panem cum reuerentia & motu multo,
Et dicente Diacono. Attendamus. Alit Sacer-
dos ait. Ante consecrata sancta sanctis. † Chorus. † In euch.
Vnus sanctus, vnus Dominus Iesus Christus ad glo-
riam Dei patris, Amen. locustorum
deinde de-
Non enim modò panem eleuat. Porro vbi ipsum
deceat, communionem sacrorum reliquias per-
ficat. Faciens autem diciturque Sacerdos, & Diaconus
nus & Chorus eadem, que in Chryostomi liturgia
diuinitus
Orat Sacerdos submissè.

Gratias agimus tibi vniuersorum seruatori Deo pro
omnibus quæ præbuiti nobis, beneficiis & pro cõ-
munionem sancti corporis & sanguinis Christi tui, &
rogamus te benignissime Domine, serua nos sub a-
larum tuarum umbra & tegumento, daque nobis
vsque ad extremum nostrum Spiritum, digne par-
cipare sanctificationibus tuis, in illuminationem mensuram
animæ & corporis, ad regnum cælorum hæredita-
te possidendum. Diaconus. Recti participantes
diuinis sanctis, immaculatis, immortalibus.
Succurre, salua, miserere.
Vesperam omnem perfectam, sanctam.

Alit

Ambo
hoc edi-
tus inter
Chorus
naue tem-
pli et pul-
pium.

Quoniam tu es sanctificatio nostra, tibi que glo-
riam deferimus Patri & Filio & Spiritui sancto, nunc
& semper & in sæculorum sæcula. Amen.

Omnipotens Domine, qui omnem creaturam in
sapientia fabricasti, qui ineffabili tua prouidètia &
eximia bonitate adduxisti nos ad venerandos hos
dies, ad purificationem animarum & corporum, ad
affectuum moderationem, in spem resurrectionis,
qui per quadraginta dies tabulas & diuinitus exa-
ratas literas in manu tribuisti Moysi famulo tuo, cõ-
cede etiam nobis ô bone certamen præclarum cer-
tare, cursum ieiunij cõsummare, fidem indiuiduam
seruare, capita inuisibilium draconum conterere,
victoribusque peccati effici & citra cõdemnationem
ante tempus adorare etiam sanctam resurrectione,
quoniam benedictum est & gloriosum venerandũ
& magnificum nomen tuum, Patris, & filij & spiri-
tus sancti, nunc & semper & in sæculorum sæcula.
Chorus. Amen.

Enchiridionem huius psalmi, eadem que in Christo-
phoro & Basilij liturgia. Oratio, dum colligitur
sacramentum.

Domine Deus noster, qui adduxisti nos ad vene-
rabiles istos dies, & participes nos fecisti horribi-
lium tuorum mysteriorum, coniunge rationali tuo
ouili & hæredes effice regni tui, nunc & semper &
in sæculorum sæcula, Amen. Chorus autem recitat
Psalmos. Benedicamus Dominum, & exaltabo te
Domine Deus meus. Sacerdos autem exit & stans
in loco solito, reuertit Antidorum sua panem bene-
dicens, deinde missionem facit, eademque legit &
legit, que in Christophoro & Basilij liturgia.

De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.

Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.

De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba Dei descendet de cælo. Et
mortui in Domino resurgent primò. Deinde nos
qui viuimus, qui residui sumus, simul cum ipsis ra-
piemur in nubibus in occursum Domini, in ætra.
Et sic semper cum Domino erimus. Halleluia.
Versus. Beati quos elegisti & assumpsisti Domine.
De his qui dormierunt. Propositum. Sonus 4.
Anima ipsorum in bonis cõmorabuntur. Versus.
Ad te Domine clamabo, Deus meus.
Lectio Pauli ex Epistola ad Thesalonicensis.
Fratres nolo vos ignorare de dormientibus, vt nõ
contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.
Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resur-
rexit, sic & Deus eos qui dormierunt per Iesum ad-
ducat cum ipso. Hoc enim vobis dicimus, in verbo
Domini, quod nos qui viuimus, qui relinquitur
in presentia Domini, nõ præueniemus eos qui dor-
mierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in voce
Archangelij & in tuba

Fratres habuit primum tabernaculum iustificationis culturæ, & sanctū seculare. Tabernaculum enim constitutum est primum, in quo erant candelabrum, & mensa & propositio panum, quæ dicitur sancta. Post secundum autem velum, tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum, aureum habens thuribulum & arcam testamenti, circumtectā vndique auro, in qua vna aurea habens manna & virga Aaron quæ floruit & tabulæ testamenti. Super ipsam autem, Cherubim gloriæ obumbrantia perptiatorium, de quibus non est nunc dicendum per singula. His autem sic constitutis in primum quidem tabernaculum semper ingrediuntur sacerdotes perficientes cultus. At in secundum semel in anno solus pontifex nō sine sanguine, quem offert pro suis & populi ignorantis.

Halleluia. *Sonus 4.* Audi filia & vide & inclina aurem tuam. *Evangelium secundum Lucam.*

In illo tempore ingressus est Iesus in pagum quædam. Mulier autem quædam Martha nomine excepit ipsum in domum suam. Huic verò erat soror quæ vocabatur Maria, quæ & sedens ad pedes eius audiebat ipsius verbum. Martha autem distrahebatur circa multum ministerium, & instans dicebat. Domine non curæ tibi est, quòd soror mea me solā relinquit ministrare. Dic igitur ei, vt me adiuuet. Respondens autem dixit ei Iesus, Martha, Martha sollicita es & turbaris erga plurima. Porro vnum tibi est necessarium Maria bonā partem elegit, quæ nō auferetur ab ea. Factum est autem dum hæc diceret, extollens quædam mulier vocem è turba, dixit ei. Beatus venter, qui te portauit & vbera quæ suxisti. Ipse autem dixit. Quin etiam beati qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud.

De martyribus. Proximum non. Sonus 4.
Sanctis qui sunt in terra mirificauit.

Versus. Præuidebam Dominum semper in conspectu meo. *Lectio Pauli ex Epistola ad Ephesios.*

Ephes. 6. Fratres, confortamini in Domino & in potentia virtutis eius, induite armaturā Dei, vt possitis stare aduersis insidiis diaboli. Quoniā non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum seculi huius, aduersus spiritalia nequitie in supercaelestibus. Propterea assumite armaturam Dei, vt possitis resistere in die mala & omnia conficientes stare. State igitur succincti lumbos vestros in veritate & induti lorica iustitiæ & calceati pedes in præparationem Evangelij pacis, in omnibus assumentes scutum fidei, in quo poteritis omnia tela maligni ignita extinguere, & galeam salutis accipite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei.

Halleluia, Sonus 2. Iustus, vt palma florebit. *Aut. Expectando expectaui Dominum. Evangelium secundum Ioannem.*

Ioan. 15. Dixit Dominus suis discipulis. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Si mundus vos odio habuerit, scitote, quia me ante vos odio habuit. Si ex hoc mundo essetis, mundus, quod suum esset, diligeret. Quoniā autem non estis de hoc mundo, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Memerote verbi mei, quod ego dixi vobis. Nō est seruus maior Domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur. Si verbum meum seruauerunt, etiam vestrum seruabunt. Sed hæc omnia facient

Avobis, propter nomen meum, quia non cognouerunt eum, qui misit me. Si non venissem & locutus fuisset eis, peccatū non haberent. Nunc & prætextum non habent de peccato suo. Qui me odit, etiā Patrem meū odit. Si opera non fecissem in ipsis, quæ nullus alius fecit, peccatū non haberent. Nunc autē & viderunt & odio habuerunt & me & patrem meū, sed vt impleatur sermo, qui dictus est in lege ipsorum, Quia odio habuerunt me gratis.

Dominica ad Missam beatitudines. Sonus 1.

Per esum eduxit è paradiso inimicus Adamum. Per crucem autem vicissim in ipsum latronē Christus introduxit. Memor esto mei vociferantis, quando veneris in regnū tuum. Crucifixus fuisti innocēs & in monumento volens positus. Sed surrexisti vt Deus, simul excitasti antiquos patres. Recordare mei vociferantis, quando veneris in regnum tuum.

Adoro tuas passiones, glorifico etiā tuam resurrectionem, cum Adam & latrone, cum voce ad te clamo clara. Memento mei Domine, quando veneris in regnum tuum.

Templum, saluator, corporis, post triduanam exuscitans sepulturam. Cum Adam, ortos ex Adam simul suscitasti Christe Deus. Memento mei clamantis, quando veneris in regnum tuum.

Vnguentifera venerunt lachrymāres, ad monumentum tuum Christe Deus. Valde mane, & in albis inuenerunt Angelum sedentem, Quid quæritis, dicentē. Resurrexit Christus. Ne ploretis deinceps. Apostoli tui Domine ad montem, quem cis constitueras, accedentes saluator, te visum adorarunt, quos & misisti ad gentes, baptizare docens eas.

Versus de Trinitate.
Patrem adoremus & filium glorificemus, & sanctum Spiritum fideles omnes celebremus, clamantes & dicentes, sancta Trias salua nos omnes.

Versus de Deipara.

Matrem tuam adducit tibi in supplicationem populus tuus Christe, intercessionibus ipsius intercessionem tuas nobis tribue. Vt te glorificemus qui è sepulchro nobis effulsisti.

Dominica ad Missam beatitudines. Sonus 2.

Recordare misericors etiam nostri, quem admodum latronis in regno cælorum.

Infernum captiuum reddidisti cruce, vitam autem largitus es mortalibus, & regnum cælorum.

Lignum antea exegit Adamum, crux contra introduxit latronem in regnum cælorum.

Sepulchrum suscepit te Christe, qui sepulchra inaniuisti, & mortalibus vitam dedisti, vt Deus.

Resurrexisti triduanus à mortuis, & apparuisti vndecim discipulis.

Saluator in monte oliuarum.

Apostoli gloriosi Christi, remissionem poscite fidelibus, & regnum cælorum.

Versus de Trinitate.

Patrem glorificemus & filium, & Spiritum sanctum fideles, Tribus in personis vnum Deum.

Versus de Deipara.

Omnes beamus te pura. Nam sine semine peperisti in carne Deum regem cælorum.

Dominica ad Missam beatitudines. Sonus tertius.

Negligentem Christe mandatum tuum primum patrem Adam paradiso exterminasti. At latronem qui te

psal. 34.

qui te misericordem confitebatur in Cruce, in ipso collocaisti clamantem, memento mei saluator in regno tuo.

In monte Moses, manus explicans præfigurabat Crucem. Amalec euerrens. Nos autem fideles hanc contra dæmones arma valida capiētes fide, clamamus, memento etiam nostri in regno tuo.

Refurgens à mortuis, simul exsuscitasti nos à passionibus, resurrectione tua Domine, mortis autem vniuersum principatum perdidisti Christe, propterea fide clamamus, memento etiam nostri in regno tuo.

Peccantes nos, mortis damnaſti execratione, vitæ largitor Deus noster. In corpore autem tuo citra culpam patiens, Domine, mortales viuificasti clamantes, recordare etiam nostri in regno tuo.

Vnam Spiritus aurea manna habentē interpretes tuos Christe, Apostolos effecisti, per ipsos alens cælesti pane verè, populū tuum fide clamantē tibi, memento mei saluator in regno tuo.

Cum Cruce sepulturam & sanctam resurrectionem tuam saluator, adorātes glorificamus, qui propter nos volūtarie omnia pati voluisti, Deus in carne, & mundum saluasti à maligni seruitute, atque inferni corruptione.

Vnguentum ferentibus mulieribus, primis apparuisti, refurgens à mortuis saluator, vociferatus, Aucte, ac per eas amicis tuam significasti excitationem Christe. Propterea fide clamamus, memento etiam nostri, in regno tuo.

Versus de Virgine.
Gaude. Aue porta Dei, per quam transit incarnatus conditor, signatam seruans te. Aue nubes velox, imbrē Christum ferens. Aue scala & porta cæli. Aue mons Dei, reuera non sectus manibus.

Illusio ad Dan. 2.

Dominica ad Missam beatitudines. Sonus quartus.

Per lignum Adām, à paradiso factus est exul, per lignum Crucis latro paradisi incoluit. Nam qui gustauit (vetitum lignum) mandatum conditoris neglexit, at cum Christo crucifixus, Deum confessus est latentem. Memento mei in regno tuo.

Exaltatus in Cruce, & mortis soluens potentia, & verè delens contra nos chirographum, Domine, latronis poenitentiam etiam nobis præbe solus misericors, qui fide clamamus tibi, Christe multæ miserationis Deus noster, Memento etiam nostri in regno tuo.

Eum, qui resurrexit à mortuis, & inferni potentiam spoliavit, & apparuit mulieribus, obsecramus, vt de corruptione liberet animas nostras, perpetuo clamantes, latronis beneuoli vocē ad ipsum, Memento etiam nostri in regno tuo.

Ad monumentum tuum Christe, vnguentifera venerunt vt te vngerent, nec inuenientes ò bone vitam afferens immaculatum tuum corpus, hæsitabant cum lachrimis, gementes Domine & quærentes te. Vbi autem inuenerunt te Domine, te desideratum acclamabant tibi, Memento etiam nostri in regno tuo.

Propter nos impatibilis, patibilis factus es, vt homo, libenter autem in Cruce clavis affixus nos simul suscitasti, proinde adoramus tuam, cum Cruce passionem & resurrectionem, per quæ refecti sumus, per quæ & saluati, clamamus, Memento etiam in regno tuo.

Versus de Trinitate.

Tom. 4.

Vt Patrem & filium & spiritum sanctum, vno animo omnes fideles, glorificemus digne, obsecramus, Vnitatem diuinitatis in tribus subsistentes hypostasibus, non confusam, simplicem, indiuiduam, & inaccessam, per quam redimimur à supplicij igne.

Versus de Deipara.

Matrem tuam Christe, quæ te in carne sine semine peperit, quæ & virgo verè etiam post partum mansit, incorrupta, tibi adducimus in intercessionem Domine, misericordissime. Lapsuum veniam largire cunctis, qui ei inclamant, Aue sis verè thesaurus vitæ.

Dominica ad Missam beatitudines, Sonus obliqui 1.

Blatro in Cruce, te Deum esse credens Christe, te est confessus sincerè ex corde. Memento mei, clamans, in regno tuo.

Eum, qui in ligno Crucis, vita floruit nostro generi, & tabefecit ortam ex ligno execrationem, vt saluatorem & conditorem celebremus.

Morte tua Christe, mortis soluisti potentiam, simulque suscitasti ab æuo mortuos te celebrantes Deum verum & saluatorem nostrum.

Ad tuum monumentum Christe, accedentes mulieres illustres, quærebant vt te vitæ datorem vngerent. Apparuit autem ipsis Angelus clamans, surrexit Dominus.

CCrucifixo te, Christe, in medio duorum fontium latronum, vnus blasphemans merito damnatus est. Alter te confitens, paradisi in habitauit.

Vniuersam repleuit terram, Apostolorum tuorum sonus Christe, & imminuit impietatis noctē, irradians cunctis fidelibus, lumen notitiæ.

Apostolorum choro euangelizant mulieres illustres, vociferantes. Christus resurrexit, vt Dominus & opifex, ipsum adoremus.

Versus de Trinitate sine Triadicon.

Trinitas indiuisa vnitas, omnium opifex & omnipotens, Pater, Filius & Spiritus sanctus, tu Deus & lumen, teque celebrans adoro.

Versus de Deipara sine theoricon.

Qui consecuti sumus gaudium in tuo conceptu, ò planè immaculata, salutamus te cum Angelo clamantes. Aue mater Emmanuelis, Dei & saluatoris nostri.

Dominica ad Missam beatitudines, Sonus obliqui 2.

Memor esto mei, Deus saluator meus, quando veneris in regnum tuum, & salua me velut solus clemens.

Per lignum Adam deceptum, per lignum Crucis rursum saluasti latronem clamantem, memor esto mei saluator in regno tuo.

Inferni portas & vctes contriuisi Christe, suscitasti omnes saluator clamantes, Gloria exurrectioni tuæ.

Memor esto mei, qui infernū spoliasti sepultura tua & resurrectione tua, qui gaudio cuncta repleuisti, velut misericors.

Vnguentifera ad monumentum venientes, Angelum clamantem audiebant, Christus resurrexit, illuminans omnia.

Clavis in Crucis ligno confixum Christum, qui mundum ab errore liberavit, communibus vocibus omnes celebremus.

Triadicon.

Patrem & filium glorificemus, & Spiritum sanctum.

E E ij.

etum dicentes. Sancta trinitas animas nostras salua.

Quae ineffabiliter ab extremis concepisti & peperisti tuum conditorem proprium, virgo te magnificantes serua.

Formosus & pulcher erat esu, qui me occidit, fructus. Christus est lignum vitae, quo vescis non morior, sed clamo cum latrone, memor est mei Domine in regno tuo.

In cruce exaltatus, misericors, Adami chirographum veteris peccati, deleuisti & saluasti ab errore vniuersum hominum genus, vnde celebramus te benefice Domine.

Clavis confixisti in cruce misericors, nostra peccata saluator, ac morte mortem interfecisti, excitas mortuos e mortuis. Vnde tuam gloriosam adoramus resurrectionem.

Effudit venenum serpens, auribus Eue olim, Christus autem in ligno crucis effluere fecit mundo dulcedinem, qui clamat, memor esto mei, in regno tuo.

In monumento vt mortalis positus fuisti, vita omnium Christe, & portas mortis contriuisi, exurgens ex inferis, triduanus, vt potens, ac omnes illuminasti, te celebrantes, Gloria tibi.

Simul excitasti in tua exurrectione Adamum vitae dator Christe, antiquam incorruptibilitatem largiens, quae erat in paradiso. Proinde clamo cum latrone, memor esto mei, Domine in regno tuo.

Lumen Pater, lumen Filius, verbum, lumen Spiritus Sanctus, sed vnum lumen tria, vnus enim Deus in tribus personis, vna natura, & principium insecabile, inconfusum saeculis antiquus manens.

Peperisti filium & verbum patris in carne super terram, vt nouit, o Dei genitrix, ipse. Proinde virgo mater per te Desiccati, Aue tibi, christianorum spes, clamitamus.

Memor esto nostri, Christe saluator mundi, quem admodum memor fuisti latronis super ligno, & dignos fac nos o solus misericors, caelesti regno tuo.

Ligno affixus, saluator noster, liberet, ligni execratione Adamum liberaisti reddens veluti misericors primam imaginem, & paradisi habitaculum. Audi Adam & gaude cum Eua, quoniam qui vos ambo ante nudos fecit & fallacia vos cepit captiuos, in Cruce Christi conficitur.

Ligno Adam primus cecidit, ligno latro secundus seruatus est, & antiquae paradisi vitae dignitatem affectus est.

A bite festinater, Angelus diuinis in quiete mulieribus, verbi praedicatricibus, nuntiate his, quoniam resurrexit Christus, omnium resurrectio.

Vt in caelo multitudo Angelorum, sic super terram hominum genus, sancta colit resurrectionem bonitatis tuae Domine.

Expers principij Trinitas, indiuidua essentia, throni eiusdem vntas, natura eiusdem honoris confors, principio superior gloria & regnum, salua nos, qui te fide canimus & celebramus.

Aue Dei amplissimum praedium, Aue arca noui

Testamenti. Aue vna, e qua manna caeleste, cunctis datum est mortalibus.

MODVIL. QUI PRO MORIVIS

Sanctoru Chorus inuenit fontem vitae & paradisi portam. Inueniam & ego viam illam per penitentiam. Ouis ego sum quae peritit, reuoca me saluator & salua me.

Qui agnum Dei praedicastis & interfecisti, tanquam agni, & ad vitam senij experte, & perpetuam translati estis, hunc obnix, o martyres precamini, vt peccatoru remissionem nobis tribuat.

Qui viam angustam per ambulastis, afflictam, o vos omnes qui in vita crucem velut iugum baiulastis, & me sequuti estis in fide, adeste, percipite, quae parauit vobis, brabia, & caelestes coronas.

Imago sum ineffabilis gloriae tuae, est stigmata fero lapsum, Misereere tui operis Domine & purifica tua misericordia, expetitamque patriam praebere mihi, paradisi rursum me ciuem efficiens.

Qui olim nihilo creasti me & tua diuina imagine honorasti, at propter transgressionem madati tui me rursum expulisti in terram, e qua fuerat sumptus, ad tuam similitudinem reduc me, pristinam pulchritudinem restaurans.

Requiem dona Deus seruis tuis, & colloca eos in paradiso, vbi sanctorum Chori, Domine & iusti fulgent, tanquam luminaria. Dormientibus seruis tuis requie praesta omnes ipsorum culpas dissimulans. Gloria, Triadicum. Trinum fulgorem vnicae deitatis pie celebremus, clamantes, Sanctus es o Pater, principij expert, fili simul principio carens & diuine Spiritus, illumina nos, qui te fide colimus, & de igni aeterno eripe.

Aue honorata, quae Deum peperisti ad omnium salutem, per quam hominum genus salutem reperit. Per te enim Dei genitrix pura, benedicta, paradysum inuenimus.

Alleluia, Alleluia, Alleluia. Gloria tibi Deus, ter. Canon super lex, qui de superis potestabilibus Angelicisque, & omnibus sanctis canitur.

Ordine Alphabetico, quem tum Latinis seruari non potuimus, eodem Sem. brando, interprete.

Verbum principij expert, sacris Cherubim, Seraphim, potestatum, thronorum, diuinarum virtutu, Angelorum, Archangelorum, principatuum, dominationum precibus, diuites tuas miserationes nobis, vt clementissimus, tribue.

A diuina me Domini praecursor, Christum obsecrans, Prophetarum multitudo, Apostolorum exercitus, martyrum exercitus, vniuersorum Dominum flectite, vt saluet ego, plurimis irretitus peccatis.

Sancte mulieres, quae egregie pugnauistis, pieratemque exercuistis, sacrorum praesulum turba, sancti & iusti, honorandi sacri martyres, vt bona sempiterna cosequamur, fide nos beantes, intercedite.

Respondet ha Ode profis laborum.

Angeli.

Ioan. Baptista.

Mentem

Ante meam corporis voluptatibus mancipata, Domina bonaque mater, integram in libertatem asserere, & verissimum seruum filij tui, bonis operibus, me effice, vt te, obnoxius glorificem, Oda 3. Qui simulasti principio.

Ab inimici scandalis Seraphim liberate me. Potestates, Cherubim, dominationes, principatus, Throni, Archangeli cum vniuersis Angelis supplices redemptorem obsecrate.

Vitam eximiam Christum mihi semper Praecursor, impetra, cum Prophetis & Choris Apostoloru, praesulum, sanctorum & sacrorum martyrum per sanguinem consummatu.

Quam adeptae estis voluptatem & perennem gloriam, mulieres viriliter luctatae, hoste praclaris exercitationibus superato, eius vt efficiamur participes, precamini.

Deo gratissima, pura & casta virgo cum supernis ordinibus, cu sapientibus omnibus Apostolis, martyribus sacris, atque Prophetis supplica, vt perfectae peccatorum remissionem consequamur.

Vide Christe, nec me spernas, obsecro, omni peccatorum genere implicatum, sed supplicationibus tuorum Angelorum, martyrum atque Apostoloru miserere mei, salua me, tuique regni haeredem, vt misericordia plenus, effice.

Praeco Christi, Praecursor, cordis mei extinctam lucernam nunc accende, qui iam lucerna spiritalis solis nominatus es. Ac cum Prophetis, omnibusque sanctis roga, vt in ardenti penitentia vitam hanc temporariam transigam.

Accende mihi lumen penitentiae, humanissime Iesu sanctarum mulierum, quae te sanctissime coluerunt, intercessionibus, item pontificum, martyrum & Apostolorum tuorum, atque vt salutem consequamur, tribue.

Virgo sanctissima, quae sola immaculatum assumpto corpore peperisti, illum obsecra, vt in die illa terribili, cunctos nos saluet, a supplicio liberet, aeternam vitam atque lumen tribuat cum iis, qui praecclare Deum colerunt.

Spirituales virtutes te nunc obsecrant, misericors Domine, Potestates, Throni, Seraphim, Dominationes, Angeli, cum Archangelis, & Principatibus. Propitius esto populo tuo, & vt misericors, salua.

Qui mirabilem vitam & a communi hominum more alienam egisti, alienum me fac ab omni supplicio, flecte humanissimum Dominum, comitatus Prophetis diuinis, Apostolis, praesulibus, sanctisque martyrum exercitibus.

Qui tuos sacros praesules & martyres illuminasti Domine, qui venerabilium mulierum pietatem ex

colentium diuinum catalogum magnis affectu praemiis, horum omnium peccibus mei miserere, qui infinita mea peccata nosti.

Virgo sanctissima quae verbum Dei sanctissimum enixa es, ab anima mea omnem expelle torporem & molestiam, meas cogitationes dirige, vt diuina praestem opera, vt fide & desiderio te glorificem.

vt liberer supplicio apud inferos inflicto Cherubim, Throni, dominationes, Angeli, Archangeli, prinpatu & potestates, vniuersae creaturae Dominum precamini.

Cum Apostolorum Choris & martyrum exercitibus, praecursor, Christi praeco, vt nascamur hora iudicij misericordiam a Iesu humanissimo Deo nostro impetra.

Thecla prima principisque mulierum, quae pugnarunt fortiter, ipsis comitata intercede, vt prauorum affectuum caligine & variis tentationibus liberemur.

Deo gratissima Domina, te fideles celebramus. Nam Deum, qui omnem celebrationem excedit, peperisti, a quo precibus obtine immaculata, vt vrbis & populum suum in pace conseruet.

Sancti Angeli primi luminis secunda lumina, participatione materiae experte, & beatissima decori excellitis. Itaque clamo, mentem meam illustrare perpetuo obtenebratam vitae affectibus.

Beatus Apostolorum Chorus cum diuino praecursore, itemque sacris & triumphantibus Prophetis, atque sanctis pontificibus precamini, vt humanissimus benedictus Deus noster nostra omnium delicta despiciat.

Anima meae, Christe, labores eiice, eamque miserrare sacrorum martyrum, sacrorum antistitum, & sanctorum tuorum intercessionibus. Ne pudore afficias me quando tuo throno sistar, benedictus Deus patrum nostrorum.

Vt Thronus igne rutilus regem creaturae gestas. Eum Virgo obsecra, cum beatis & sanctis mulieribus, vt me regno suo dignum efficiat, qui tuum patrociniu fideliter cano & celebroy.

Cherubim igneam habentes formam, Seraphim multis insignes oculis, Throni, potestates, principatus, Angeli, omnes Archangeli & dominationes sacrae cum beato praecursore, Prophetis, Apostolis, sanctis praesulibus, vniuersis iustis orate, vt nostri miseretur.

Praestare nobis auxilium, Petre, Paulle, Iacobe, Bartolomee, Thomas, Philippe, Andrea, Marce, cu Luca. Amice Christi Ioannes, Simon & Iuda beatissime, Marthaeque maxime, qui errorum insultius premimur & conturbamur.

Stephane, qui es solaribus fulgoribus fulgidior, Athletaru Christi primus, cum illis supplica, vt om-

EE iij

nes nos illustremur, omnemque peccati caliginem effugiamus Domino clamantes, sacerdotes benedicite. Laici superexaltate in cuncta secula. Vestigia sequar, virgo purissima, sanctorum, qui vitam virtutibus exultam traduxerunt, effice. Hostes maledictione proseques, qui me immaniter excruciant, & ad carnis prauos affectus assiduis turbis impellunt, vt latus clamem. Populi superexaltate in cuncta secula.

Diuinæ potestates & Cherubim, Seraphim, dominationes, Angeli, throni, principatus, omnes etiam virtutes gloriosissimæ, sacri item Archægeli precem ad Deum fundite, vt probè viuamus, salutem consequamur, & à malis liberemur. Cum vniuersis Prophetis, Prophetarum summe præcursor, nobis postula cuncta bona, qui male affectibus afficimur & assidue prauis (Sathanæ) insulsi- tibus implicamur, vitæque illecebris, vt vos, fide decoremus.

Duodenarius inclitus Apostolorum numerus, vniuersi martyres, sacerdotes, beati Prophetæ, sancti & iusti, quæque fortiter dimicatis mulieres pro nobis precem ad humanissimum Dominum fundite. Bonitatis amantissima virgo bonum tuum filium & Dominum obsecra, vt perpetuo fatigaram insulsi- tibus exitialis Draconis, & infirmatam meam animam cures, saluet & cunctis ascensionibus lumen afferentibus bene efficiat.

CANON DE SANCTISSIMA VIRGINE DOMINE IOANNIS BAPTISTAE
Zozima. Liber septimus poemata omnia prope- tydium laertes. Eodem Genesio de vniuersis. Senos Phylloquidii. Oda. Antigon Pharonis. Oda. Antigon Pharonis. S. sanctissima quæ Deum peperisti, eiusdem cum patre naturæ vniuentum verbum, coæuum, paris honoris, etiam si insanus Arius eum creaturam esse senserit à patris essentia alienam, illum, vt nos saluet, obsecra.

Sabellius. Omnium regina tu suscepisti vtero vnã deitatis vnica hypostasim, verè trinam habentis substantiam, nempe filium, etiam si Sabellius confusionem impiè excogitas, in vnã trium nominum personam improbè trinitatem contraxerit.

Macedonius. Spiritum Dei increatum, qui te obumbravit, immaculata virgo, Verbo & patri consubstantialem glorificamus, ab ipso procedentem. Macedonium omnino in suo delirio sinentes, qui cum creaturam opusque Dei asserbat.

Apollinarius. De caelo descendens Dominus in tuu vteru virgo casta, & carnem assumens mentis participem atque animarum, nostram saluauit naturam, Panas autem luat amens ille Apollinarius qui Domini animã sine mente creatam affirmabat.

Nestorius. Ei, qui non te Dei genitricem profitetur, omnium regina virgo, pars sit cum Nestorio, qui quidem Christum tenuè predicabat hominè, teque, qui Dei es genitrix, tantum Christi dicesbat genitricem.

Marcion.

Qui è tuis sanguinibus carnem assumpsit, domina, libera voluntate, contra Marcionem impium tria principia insanè introducens, ouile tuum fide ipse signat & munit.

Applicationibus tuis virgo tuum ouile libera, è suppliciis æternis, quæ mollissimus Eunomius ad comminationem solo figmento conscripta esse delirabat.

Eutyches infantile heresim profundebar, in Christo post vnionem vnica esse naturã, corpus videlicet, quod, virgo, Dominus assumpsit, vnus nobiscu essentia, nequaquam sentiens cum Seuerò, quorum opinionem nos despuimus.

Manes. Manus tua, immaculate fili, me formauit, quæ & vniuersum mundum constituit, et si iuxta suum nomen furès Manes duo introduxerit p rincipia, duof- que docuerit Deos, vnã quidem bonum, alterum prauum, creaturas ipsi dispertiens.

ste miser, pura virgo, etiam corporationem filij tui in figura fuisse asseruit, nec veram eam arbitra- tus, passum fuisse opinionem duntaxat, prodidit, impiè introducens diuinitatis vnica in Christo natu- ra. Ab huius igitur mania & furore, fac, liberemur.

Corpus Christi inanimum affirmabat Arius, quasi ipsi sola diuinitas sufficeret animæ locu, stude- des asturè humana Christi verba diuinitati accom- modare, vt minorem patre filium, o omnium regi- na, ostenderet.

Quid sit, vt quid sit, Origens. Cum fontiu pœnæ sint æternæ, o virgo, iuua me. Neque enim Origens opinionem, docentis terri- bilia inferni supplicia esse temporaria, suscipio.

Didymus, Augustinus. Cum Didymo rursus docet Euagrius animas exitisse ante corpora, hanc hauriens opinionem dif- sentaneam ex Origens placitis. At nobis vera sen- tentia immota constet & maneat, tuis intercessio- nibus, o omnium Regina.

Forundem est dogma, rursus etiam demones alteram conditionem accepturos & homines, qui nefanda commiserint, cum Angelis etiam comple- turos nouem ordines, vt insana opinione fabular- tur.

Marcion. Resurrectionem mortuorū impiè negabat Mar- cion. Baptisma verò triplex lapsus dispensabat. Nos autem vnũ baptisma, & resurrectionem, Dei ma- ter, docemus atque confitemur.

Nouatus. Semitas meas, o veneranda, ditige ad penitentia, quam Nouatus nobis labentibus denegabat & post baptismum, indignum istud existimans Dei huma- nitate.

Encratitæ. Qui nominantur, Encratitæ nuptias prohibent & animalium esum execrantur, Nos autem omnes in filij tui decretis firma, virgo Dei genitrix.

Dei descendens. Mentis humanæ Dominum esse Satanam impiè asseruat Messaliani. Prauitatis, item spiritus in eis personaliter

MISSA QVA ÆTHIOPE COMMVNITER VTUNTUR, QVAE ETIAM CANON VNIVERSALIS APPELLATUR.

IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI. AMEN. Chorus incipit. Alleluia.

Psalm. 5. EGO autem, in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam.

Psalm. 137. Adorabo ad templum sanctu tuum, in timore tuo. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, quoniam exaudisti verba oris mei.

In conspectu Angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctu tuum.

Psalm. 137. Sacerdotes tui induantur iustitia, Et sancti tui exultatione exultent.

Psalm. 50. Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, & lauabis me, & super niuem dealbabor.

Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.

Psalm. 17. Et ab alienis parce seruo tuo.

Psalm. 77. Panem cœli dedit eis.

Panem Angelorum manducauit homo.

Psalm. 25. Lauabo inter innocentes manus meas. Et circumdabo altare tuum Domine.

Psalm. 26. Circuiui, & imolau in tabernaculo eius, hostiam vociferationis.

Psalm. 22. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me.

Impinguasti oleo caput meum, & calix meus inebrians quam præclarus est?

Psalm. 115. Calicè salutaris accipia. Et nomen Dni invocabo.

Psalm. 117. Benedictus, qui venit in nomine Domini: Benediximus vobis de domo Domini.

SALVE mater nostra Ecclesia sancta, munita pariete, ornata topazio. Mater nostra Ecclesia salue. Tu es vas illud puri auris, in quo erat Mana absconditum. & tu es tabernaculum panis, descendens de caelo, prebens omnibus vitam in seculum.

IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI. AMEN. Ante omnia Sacerdos dicit Orationes sequentes: pro Ecclesia, & altari, & indumentis eorum.

DOMINE Deus noster, Tu es solus Sanctus, qui omnibus tua occulta virtute sanctificationem dedisti. Sic te Domine supplicis exoramus, vt super hanc Ecclesiam, & super hoc altare, & super omnia ad sacra-myteria præparata, Spiritum sanctu mittere digneris, & iteru benedic, sanctifica, & ab omni macula, & pollutione munda ea, & nihil incredulitatis, & immundi in eis remaneat. fac huic Ecclesiæ, & altari res mûdas, & electas, sicut argentum igne examinatu probatum & purgatum septu plum. perfice vt super ea sit mysterium Patris, Filij, & Spiritus sancti, nunc, & semper, & in secula seculorum Amen.

Finia oratione vestitur altare, & præparantur omnia ad Sacrificium, & sequitur.

DOMINE, Domine Deus, scrutator cordis omnium, qui manifestas abscondita, & omnia, & singula cognoscis, tu es sanctus quiescens super sanctos. Tu solus sine peccato potes delere peccata. Tu scis Domine, quod huic mysterio Sancto, quod ex te procedit, immundus sum: non est mihi facies appropinquandi, neq; os, laudè tuam sanctam aperiendi, & gratias agendi. Sed solus propter multitudinè miseracionu tuarum, parce mihi Domine, quia peccator

Tom. 4.

sum: præsta, & cõcede mihi Domine (si in hanc horam misericordiã inueniã,) & mitte de sursum Domine fortitudinè tuã, vt tua sancta Mysteria dignus efficiar cõsummare, propter voluntatè, & lætiam cordis tui. fiat incensum & oblatio ista, bonus odor in conspectu tuo, & tu Dominus noster, & Saluator noster IESVS CHRISTE, sis nobiscum, & benedic nos, tu es ille qui deles peccata nostra, & illuminator animæ nostræ, vita, potentia nostræ, & introitus noster, tibi agimus gratias vsque ad sedè tuã, nunc, & semper, & in secula seculorum Amen.

Oratio super Patenam. DOMINE Deus noster IESVS CHRISTE, qui super lignum sancte Crucis manus tuas extendisti, sic super istam patenã excede, qua tuu sacru corpus ministratur: benedic, sanctifica, & munda eam, & corpus tuu sanctum in ea perficiatur, in hac Ecclesia Sancta, & Apostolica: quoniã tibi gloria, & Patri tuo cœlesti, cum Spiritu sancto vitali, nunc, & semper, & in secula seculorum Amen.

Oratio super Calicem. DOMINE Deus noster IESVS Christe, αλιθειας, qui vere Deus, & homo factus es, & nunquam à tua diuinitate separatus fuisti, & sanguinè tuu preciosu propter fragilem creaturã tuã voluntarie effundisti: fac nunc, vt manus tuæ sint super hunc calicem sanctificati, & purificati, vt in eo sanguis tuus sanctus consecratur, in hac Ecclesia tua Apostolica, tibi gloria, cū optimo Patre tuo, & Spiritu sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum Amen. Benedictio puritas, & dulcedo omnibus sanguinem tuum preciosum sumentibus, Alithecis, vere: Amen.

Oratio super Coclear. quod Lancea Crucis significatur. DOMINE Deus noster, qui Esaiæ Prophetæ & famulo tuo, vt ceerneret Seraphim, carbonem ignitu de sacrificio forcipe suscipiẽtem, & labia eius mundantem, concedere dignatus es: sic pater omnipotens Dominus manus tuas sint super hanc lanceã, vt Corpus, & Sanguinem preciosum Filij tui vnici Domini nostri, & Saluatoris nostri, in hac Ecclesia, & super hoc altare possit benedicere, & purificari, & purificari, & gloriam, sicut forcipi illi: tibi gloria cū Filio tuo vnico, cū Spiritu sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum Amen.

Benedictio, & sanctificatio sanctæ Trinitatis, in hac Ecclesia Sancta. Nunc, & semper, & in secula seculorum Amen. Oratio super Arculam in qua ponitur Hostia pro Sacrificio. DOMINE Deus noster, qui in monte Synai, & Regnum Moysi seruo & Prophetæ tuo præcepisti, vt electa de Sacerdotibus, & sanctuarij in tabernaculo tuo: Nunc Domine, quod ap- Deus noster omnipotens præsta vt manus tuæ sint super hanc Arculã, & imple eã virtute, fortitudinè, & puritate et gratia Spiritus sancti ad gloriam tuã vt in ea perficiatur Corpus vnici Domini nostri Dei nostri, et Saluatoris Iesu Christi, in hac sancta Ecclesia Apostolica: tibi gloria, & Filio tuo vnico, & Spiritu sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum Amen.

Sanctificationem acceptabilem, remissionem peccatorum, concedat nobis Deus pater, cui

FF

ac amore erga homines Filij tui vnigeniti Domini Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, cui & tibi ac Spiritui sancto sit gloria & potetia, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Magnus & æternus Dominus plasmauit hominẽ immaculatũ, incorruptibilem. Mors autẽ ingressa est à principio in mundum ob inuidiam Diaboli. Tu Domine eripuisti vim eius per Aduentum vnigeniti Filij tui Domini Dei & Saluatoris nostri IESU CHRISTI, & impleuisti totam Terram pacẽ tuã, propterea celestes Legiones laudant te dicentes. Gloria Domino in cælis & pax in terra hominibus bonæ voluntatis.

Orate pro pace perfecta & amabili ac salutifera & Apostolica: salutate vos inuicem, Qui cõmunicare, nõ vultis, discedite. Qui autem vultis cõmunicare amplectimini inuicem in plenitudine cordis. Qui communicat, custodiat se à malo. O Domine ex beneplacito tuo imple corda nostrã pace tua, & munda nos ab omni mala cogitatione, & immunditia, & ab omni memoria iniuriarum, & ab omni inuidia, & recordatione malorum, quẽ mortem inferunt, ð Domine fac nos omnes dignos vt salutemur ad inuicem salutatione sancta, & immaculata, & recipiamus sine iudicio, & sine morte, donum tuum cæleste, hoc est gratiam tuam cum Spiritu sancto.

CHRISTE Deus noster, fac nos dignos salutandi te salutatione celesti, ac laudandi te vnã cum Cherubin, & Seraphin, dicẽtes: Sanctus, Sanctus, Sanctus, omnipotens, pleni sunt Cæli, & Terra sanctitate gloriæ tuæ. Dominus vobiscum, Sanctus inter sanctos, Sanctus inter sanctos, Sanctus inter sanctos. Gratias agimus tibi Domine per dilectum vnigenitum Filium tuum Dominum Deum & Seruatorem nostrum IESUM CHRISTUM, quem in posteriori tempore misisti nobis Filium tuum Seruatorem, & Redemptorem nuncium consilij tui. Qui Verbum tuum est, & per quem omnia fecisti, secundum voluntatem tuam.

Per beatum & sanctum Patriarcham nostrum N. & per venerandum Antistitem nostrum N. qui suis orationibus, & precibus laudant te, per Stephanum Prothomartyrẽ, Zachariam sacerdotem, Ioannem Baptistam, per omnes Sanctos martyres qui in fide IESU CHRISTI quiescerunt, per Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem, Euangelistas, per MARIAM Dei genitricem, per Simonẽ Petrum, Andream, Iacobum, Ioannem, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Mattheum, Thaddeũ, Nathanael, Iacobum Alfej, & Matthiam Apostolos, per Iacobum Apostolum fratrem Domini nostri, Episcopum Hierusalem sanctæ, per Paulum, Thimotæum, Silam, Barnabam, Titum, Philemona, Clementem, & per septuaginta duos discipulos, & quingentos socios eorum. ac per Trecentos decem & octo rectæ fidei Patres, visita nos, & fac nos participes orationũ eorum omnium: & super omnia recordare Catholicę & Apostolicę Ecclesię in pace, preciose Sanguine per Christũ edificatę, recordare etiã omnium Patriarcharũ, Archiepiscoporum, Episcoporum, Sacerdotũ, & Diaconorũ, qui dirigunt viã verbi quod est in veritate. Dicit Populus.

Miserere Domine animarum seruorum tuorum, & ancillarum tuarum, qui manducarunt carnẽ tuã, & biberunt tuum Sanguinem, & in fide tua quiescerunt. O sancta Trinitas, Pater, Fili, & Spiritus sancte, benedic super populum tuum Christianum, electum benedictione celesti, & mitte super nos gratiam Spiritus sancti. Aperi nobis fores Ecclesię tuę sanctę propter misericordiam tuam, & fidem nostrã: perfice in nobis fidem Trinitatis vsque ad extremũ Spiritum, ð princeps noster IESU CHRISTE visita infirmum populum tuum, & sana cum, dirige patres nostros, & fratres nostros peregrinantes, reduc eos ad lares suos cum salute & pace, benedic vëros cæli, & pluias, ac fructus terræ præsentis anni pro gratia tua: præbe semper gaudium & delicias super faciem terræ, & corrobora super nos pacem tuam. Induc corda Regum proborum ad benefaciendũ nobis, da gratiose honorem principibus Ecclesię sanctę, singulis eorum iuxta eorũ nomen, in conspectu Regum potentium, fac eos gratos: ð Domine præbe requiem animabus patrum & fratrum nostrorũ, qui in recta fide dormiunt, & quiescunt. & benedic his qui laborant circa thura, circa sacrificia, circa vinum, circa oleum, ac butirum, & circa cortinas, & circa etiam libros, & cathedras, & circa res omnes sanctę Ecclesię, vt IESUS CHRISTUS Deus noster remuneretur eos in celesti Hierusalem, miserere omnium qui nobiscum congregati sunt ad querendam misericordiam Dei nostri IESU CHRISTI, & omnibus illis qui nobis elemosinã tribuerunt, in sede iudicij tui mitis sis & placidus: libera Domine ob multitudinẽ misericordiæ tuę omnes animas inopes & afflictas, carceratos quoque ac captiuos, & exules ac in seruitutem adactos, & in amaribus laboribus detentos: Recordare Domine noster IESU CHRISTE in regno cælorum, omnium illorum qui à nobis petierunt recordaremur eorum, ð Domine libera populum tuum & benedic hereditati tuæ, ac nutri eum & exalta vsque in seculum, Custodi eos in recta fide & in gloria omni tempore, & fac vt serueant ineffabili & inexcogitabili charitate per preces ac intercessionem quã pro nobis facit Domina nostra sancta & immaculata Virgo MARIA, & per preces maiorũ Angelorũ splendentium, Michaelis, & Gabrielis, ac Raphaelis, & Vrielis: & quatuor animalũ sine carne, & viginti quatuor Seniorũ Cæli, & Patrũ nostrorum sanctorũ Patriarcharũ, Abraham, Isaac, & Iacob, & omnium proborũ patrũ priorũ, ac quindecim patrũ nostrorũ Prophetarũ, ac sancti Ioãnis Baptistę, & quatuordecim milliũ puerorũ Berlethẽ, & patrũ nostrorũ duodecim principũ Apostolorũ, & septuaginta duorũ discipulorũ, & quingentorũ Sociorũ eorũ, ac trium puerorũ, Anania, Azaria, & Misael, ac sancti Marci Euangelistę & martyris, & sancti Stephani Archidiaconi Prothomartyris, & sancti Georgij stellæ honoris, Theodori, Banadlij, & Claudij, Minas electi, Cosmæ & Damiani, & patrũ nostrorũ principum Episcoporũ Trecentorũ decem & octo, qui fuerunt Nicæ, & centũ quinquaginta, qui fuerunt Constantinopoli, & ducentorũ qui fuerunt Ephesi, & Tecla Aimanor, quorũ orationes & benedictiones & auxiliũ ac gratia sit nobiscum in secula seculorũ. Amen. Istorũ & illorũ omnium animabus requiẽ tribue, & miserere eorũ, ob id enim misisti ex cælo Filium tuum in vterum virginis.

Memoria in Missa. Memoriam Prothomartyrẽ, Zachariam sacerdotem, Ioannem Baptistam, per omnes Sanctos martyres qui in fide IESU CHRISTI quiescerunt, per Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem, Euangelistas, per MARIAM Dei genitricem, per Simonẽ Petrum, Andream, Iacobum, Ioannem, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Mattheum, Thaddeũ, Nathanael, Iacobum Alfej, & Matthiam Apostolos, per Iacobum Apostolum fratrem Domini nostri, Episcopum Hierusalem sanctæ, per Paulum, Thimotæum, Silam, Barnabam, Titum, Philemona, Clementem, & per septuaginta duos discipulos, & quingentos socios eorum. ac per Trecentos decem & octo rectæ fidei Patres, visita nos, & fac nos participes orationũ eorum omnium: & super omnia recordare Catholicę & Apostolicę Ecclesię in pace, preciose Sanguine per Christũ edificatę, recordare etiã omnium Patriarcharũ, Archiepiscoporum, Episcoporum, Sacerdotũ, & Diaconorũ, qui dirigunt viã verbi quod est in veritate. Dicit Populus. Miserere Domine animarum seruorum tuorum, & ancillarum tuarum, qui manducarunt carnẽ tuã, & biberunt tuum Sanguinem, & in fide tua quiescerunt. O sancta Trinitas, Pater, Fili, & Spiritus sancte, benedic super populum tuum Christianum, electum benedictione celesti, & mitte super nos gratiam Spiritus sancti. Aperi nobis fores Ecclesię tuę sanctę propter misericordiam tuam, & fidem nostrã: perfice in nobis fidem Trinitatis vsque ad extremũ Spiritum, ð princeps noster IESU CHRISTE visita infirmum populum tuum, & sana cum, dirige patres nostros, & fratres nostros peregrinantes, reduc eos ad lares suos cum salute & pace, benedic vëros cæli, & pluias, ac fructus terræ præsentis anni pro gratia tua: præbe semper gaudium & delicias super faciem terræ, & corrobora super nos pacem tuam. Induc corda Regum proborum ad benefaciendũ nobis, da gratiose honorem principibus Ecclesię sanctę, singulis eorum iuxta eorũ nomen, in conspectu Regum potentium, fac eos gratos: ð Domine præbe requiem animabus patrum & fratrum nostrorũ, qui in recta fide dormiunt, & quiescunt. & benedic his qui laborant circa thura, circa sacrificia, circa vinum, circa oleum, ac butirum, & circa cortinas, & circa etiam libros, & cathedras, & circa res omnes sanctę Ecclesię, vt IESUS CHRISTUS Deus noster remuneretur eos in celesti Hierusalem, miserere omnium qui nobiscum congregati sunt ad querendam misericordiam Dei nostri IESU CHRISTI, & omnibus illis qui nobis elemosinã tribuerunt, in sede iudicij tui mitis sis & placidus: libera Domine ob multitudinẽ misericordiæ tuę omnes animas inopes & afflictas, carceratos quoque ac captiuos, & exules ac in seruitutem adactos, & in amaribus laboribus detentos: Recordare Domine noster IESU CHRISTE in regno cælorum, omnium illorum qui à nobis petierunt recordaremur eorum, ð Domine libera populum tuum & benedic hereditati tuæ, ac nutri eum & exalta vsque in seculum, Custodi eos in recta fide & in gloria omni tempore, & fac vt serueant ineffabili & inexcogitabili charitate per preces ac intercessionem quã pro nobis facit Domina nostra sancta & immaculata Virgo MARIA, & per preces maiorũ Angelorũ splendentium, Michaelis, & Gabrielis, ac Raphaelis, & Vrielis: & quatuor animalũ sine carne, & viginti quatuor Seniorũ Cæli, & Patrũ nostrorum sanctorũ Patriarcharũ, Abraham, Isaac, & Iacob, & omnium proborũ patrũ priorũ, ac quindecim patrũ nostrorũ Prophetarũ, ac sancti Ioãnis Baptistę, & quatuordecim milliũ puerorũ Berlethẽ, & patrũ nostrorũ duodecim principũ Apostolorũ, & septuaginta duorũ discipulorũ, & quingentorũ Sociorũ eorũ, ac trium puerorũ, Anania, Azaria, & Misael, ac sancti Marci Euangelistę & martyris, & sancti Stephani Archidiaconi Prothomartyris, & sancti Georgij stellæ honoris, Theodori, Banadlij, & Claudij, Minas electi, Cosmæ & Damiani, & patrũ nostrorũ principum Episcoporũ Trecentorũ decem & octo, qui fuerunt Nicæ, & centũ quinquaginta, qui fuerunt Constantinopoli, & ducentorũ qui fuerunt Ephesi, & Tecla Aimanor, quorũ orationes & benedictiones & auxiliũ ac gratia sit nobiscum in secula seculorũ. Amen. Istorũ & illorũ omnium animabus requiẽ tribue, & miserere eorũ, ob id enim misisti ex cælo Filium tuum in vterum virginis.

Diaconus.

Qui sedetis, surgite. In quo portatus, caro factus est, & notus per spiritum sanctum in eius natiuitate. Aspice ut Natum.

Isa. 6.

Coram te assistant millia milliũ sanctorum Angelorum, & principum eorum. Honorata quoque Animalia sex alas habetia, Seraphin, & Cherubin, qui cum duabus alis suis faciem suam, & cum duabus, pedes suos regunt, cum duabus vero volant à sine mudi ad finem, sicut semper te sanctificant, & laudant, sic à nobis sanctificationem nostram recipias, qui dicimus assidue, Sanctus. Dicitur. Dicitur. Dicitur. Dicitur.

Isa. 8.

Apoc. 4.

Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Sabaoth: perfecte pleni sunt cæli & terra, sanctitate gloriæ tuæ. Verè pleni sunt cæli & terra sanctitate gloriæ tuæ, per dominum & seruatorem nostrum IESUM CHRISTUM, cum Spiritu sancto in secula seculorum, Amen. Sanctus Filius tuus venit ex Virgine vt voluntatem tuam adimpleret, & populum sanctum tibi ordinaret. Secundum misericordiam tuam Domine, non secundum peccata nostra. Extendit manus suas ad infirmitatem, infirmatus est vt infirmos sanaret in se sperantes. Qui etiam datus est pro voluntate suam infirmitati, vt mortem destrueret, & vincula Diaboli dissolueret, & calcaret infernum: probos dirigeret, ordinem plantaret, & resurrectionem suam manifestaret. In ea nocte in qua traditus est, accepit panem in sanctas ac beatas & sine macula manus suas. Inspexit in cælum ad te Patrem suum, gratias egit, benedixit, & sanctificauit, & dedit Discipulis suis dicẽs, accipite & comedite ex eo omnes: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur in remissionem peccatorum, Amen.

I. Cor. II.

Amen, amen, amen, credimus & cõfidimus, & laudamus te ð Domine Deus noster. Hoc vere corpus tuum est. Similiter calicem, gratias agens, benedixit, & sanctificauit, & dixit eis: Accipite & bibite ex eo omnes. Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis effundetur & pro redemptione multorum, Amen. Amen, amen, amen, credimus & cõfidimus, & laudamus te, ð Domine Deus noster, hic vere sanguis tuus est. Quoties hoc feceritis, in mei memoriã facietis. Annunciamus mortẽ tuam Domine, & sanctam Resurrectionem tuam, credimus Ascensionem tuam, & secundum Aduentum tuum, rogamus te Domine Deus noster: hæc vera esse credimus. Nunc autem recordamur mortis tuæ, & Resurrectionis tuæ, offerimusque tibi hunc Panẽ & hunc Calicem, tibi que gratias agimus, quod per hoc Sacrificium dignos nos fecisti standi in conspectu tuo, & Sacerdotale officium coram te exequendi: oramus te Domine, & à te instanter petimus, vt mittas Spiritũ sanctum super hunc Panẽ & hunc Calicem, videlicet corpus & sanguinem Domini, & Seruatoris nostri IESU CHRISTI, in secula seculorum, Amen. Tribue simul omnibus ex eo sumentibus, vt fiat eis ad sanctificationem, & plenitudinem Spiritus sancti, & ad corroborationem fidei vt sanctificet, & laudent te, per dominum & Seruatorem nostrum IESUM CHRISTUM.

Christum, cum Sancto Spiritu, in secula seculorum, Amen. Quæsumus te Domine Deus noster roto corde, vt des nobis bonam Spiritus sancti vnionem.

Da nobis vt coniungamur in Spiritu sancto tuo, & sana nos per hoc sacrificium, vt in te salui simus, per omnia secula seculorum, Amen. Benedictum sit nomen Domini, & benedictus qui venit in nomine Domini, & benedictum nomen gloriæ eius: fiat, fiat, fiat. Benedictum sit nomen Domini, & benedictus qui venit in nomine Domini, & benedictum nomen gloriæ eius: fiat, fiat, fiat. Mitte gratiam Spiritus sancti super nos Domine. Surgite ad orationem. Confiteor tibi Domine Deus meus omnipotens, qui sedes super Thronum, Cherubin, & habitas super excelsa, & laudaris ab humilibus: qui in splendore existens mundum cognouisti, absconditum mysterium in cruce nobis ostendisti, Quis Deus misericors & Sanctus sicut tu? Potestas tua nõ est elongata à nobis, quam tuis dedisti Discipulis, qui mudo & sincero corde tibi seruiunt, & offerunt tibi sacrificium suauolentis odoris, per Dominum & Seruatorem nostrum IESUM CHRISTUM, cui, & tibi, & Spiritui sancto sit gratia, honor, & gloria, in secula seculorum.

Qui stas, humiliare capita vestra. DOMINE qui habitas super Cherubin, & respicis super populum tuum, & hereditatem tuam, benedic seruos tuos, & ancillas tuas, & filios eorum: portionem tribue eis qui de miraculosa mensa tua sumere veniunt pro mentis purgatione, & peccatorum remissione, vnioneque Spiritus sancti, ac salute animæ & corporis, & hereditate Regni Cælorũ cum honore & voluntate, per vnicum Filium tuũ, cui, & tibi cum eo, & cum Spiritu sancto, laus & gloria nunc & semper, & in secula seculorum, Amen. Exercitus Angelorum Saluatoris mundi stant coram eo, & legunt corpus, & sanguinẽ Domini & Saluatoris nostri IESU CHRISTI: accedamus ante faciem eius, & in fide eũ reueremur. Adorate Deum cum timore. DOMINE Deus omnipotens, salus animæ & corporis nostri, qui per os filij tui vnigeniti Domini Dei & Seruatoris nostri IESU CHRISTI, dixisti Patri nostro Petro, Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porrẽ inferri nõ preualebunt aduersus eam concutiendam, & tibi dabo claus regni Cælorum: quemcũque ligaueris super terram, erit ligatus in Cælis: & quemcũque solueris super Terram, erit solutus in Cælis: sint solati serui tui, & ancillæ tuæ ab ore sanctæ Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus sancti, & etiam ab ore meo seruo tuo peccatore, & culpis pleno: Domine Deus noster tu tollis peccata mundi, suscipe pœnitentiam seruorũ tuorum, & ancillarum tuarum: orti fac super eos lumen vitæ, euellẽ ab eis peccata eorum, quoniam tu es misericors, & miserator Domine Deus noster, alienus ab ira, abundans misericordiã & vere iustus, Quando in te peccamus Domine aut cogitatione, aut verbo, aut opere, parce, euellẽ, & compatere, quoniam tu es misericors, & hominum amator, Domine Deus noster solue nos omnes, & om-

FF iiii

nes populos tuos : solue Domine summum Pontificem nostrum. & sanctum ac beatum Antistitem nostrum. & omnes alios Pontifices, Episcopos, Sacerdotes, & Diaconos iuxta eorum nomina: custodiendo custodi eos propter nos ad multos annos, & ad longos dies in iustitia & pace, solue Domine Regem nostrum Claudium ab omni vinculo delictorum. Memeto Domine omnium dormientium, & quiescentium in fide Christi. colloca animas eorum in sinu Habrahæ, Isaac, & Iacob: & libera nos ab omnibus culpis, & maledictionibus, & ab omnibus abnegationibus veritatis, & ab omnibus periculis, ac communionem Infidelium & Genitilium, ac Hereticorum: da nobis cor & intelligentiam auferendi ab omnibus operibus Diaboli: da nobis vt faciamus voluntatem tuam in omni tempore, & descebe nomina nostra in Regnis Cælorum, & coniunge cum omnibus Sanctis, & Martyribus, per I E S V M Christum Dominum nostrum, cui ac tibi & Spiritui sancto sit gloria, & potentia, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Pro dormientibus.

Diaconus dicit. Inspiciamus. Sacerdos. Sanctum dare Sanctis. Populus dicit.

Vnus pater Sanctus, vnus filius Sanctus, vnus est spiritus Sanctus. Sacerdos dicit. Dominus vobiscum sit. Populus dicit. Et cum spiritu tuo. Sacerdos dicit. Sacramentum, dicit

Elevatio Sacramenti

alta voce. DOMINE I E S V Christe miserere nostri: Domine I E S V Christe miserere nostri, Domine I E S V Christe miserere nostri. Populi reiterant eadem verba. Sacerdos dicit.

Oramus: qui estis poenitentes, humiliare capita vestra, surgite ad adorandum, Pax omnibus vobis. Populus dicit. Et cum spiritu tuo.

Sacerdos dicit. Hoc est corpus sanctum, honoratum, & vitale, Domini & Seruatoris nostri I E S V Christi, quod datum est in remissionem peccatorum, & ad vitam æternam consequendam vere fumentibus ipsum, Amen. Hic est sanguis Domini, & Seruatoris nostri I E S V Christi, sanctus honoratus, ac viuificans, qui datus est in remissionem peccatorum, & ad vitam æternam consequendam vere fumentibus ipsum, Amen. Vere hoc est corpus, & hic est sanguis Emanuel Dei nostri, Amen, Credo, Credo, Credo ex nunc & vsque in seculum, Amen. Hoc est Corpus, & hic est Sanguis Domini, & Seruatoris nostri I E S V Christi, quod & quem assumpsit ex Domina nostra sancta & immaculata virgine Maria, & vnuit cum diuinitate sine mixtione, aut copula naturali, sine separatione, aut permutatione diuinitatis: quam rem testatur est optimo testimonio tempore Põtij Pylati, quo se sponte præbuit pro nobis in ligno Sancto Crucis, Amen. Credo, Credo, credo quod Diuinitas nõ sit separata ab humanitate, ne hora quidem, neque per icum oculi: dedit autem se pro nobis ad salutem, & in remissionem peccatorum, & ad vitam æternam consequendam fumentibus eum in veritate, Amen: Credo, Credo, Credo ex nunc & vsque in seculum, Amen. Hæc eius sunt qui dignus est honore, gloria, & reuerentia. Hic Sacerdos sumit corpus & sanguinem, & postea communicat ex eadem hostia ministris sacrilicij dicens. Hoc est corpus &c.

Diaconus dicit. Orate pro nobis, & pro omnibus populis Christianis, & illorum memoriam facite, qui nobis dixerunt vt sui recordaremur, lau-

date & psallite cum pace & amore I E S V Christi. Hæc loci dicitur in ministratur sacramentum populo, præstatur dicitur dicitur carnis, in honore Sacramenti, & Sancto quorum festa celebrantur. Composita, quæ populus reiterat cauentem.

Sacerdos dicit. Quos vocasti Domine, & quos sanctificasti, portionem da eis in vocatione tua, & fortifica eos in amore tuo, & custodi in sanctificatione tua per Christum vnicū Filium tuum, cui, & tibi cum eo & cum Sancto spiritu, gloria & honor nunc & semper & in secula seculorum, Amen. Domine qui æternum lumen vitæ & fortitudinem seruis tuis tribuisti, & eos custodisti pluribus diebus ac noctibus præteritis in pace, benedic eis etiã in hac die post Dominum nostrum I E S V M Christum, cui & tibi cum eo & Sancto spiritu, gloria, & honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Diaconus dicit. Gratias agamus Domino, sanctum eius sumpsimus: sit quod sumpsimus medela ad viuificandam animam. laudemus Dominū Deum nostrum, sumpsimus sanctum corpus, & venerandum sanguinem: hoc est Corpus Christi, & gratias ei agimus, quod digni fuerimus participare de hoc venerando & Sancto misterio.

Sacerdos dicit. Exaltabo te rex meus & Deus meus, & benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi. Populus dicit alta voce.

Psal. 144

Pater noster qui es in cælis, non inducas nos Domine in tentationem. Sacerdos dicit. Math. 6. Per singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in seculum & in seculum seculi. Populus iterum dicit.

Luc. 11.

Pater noster qui es in cælis, non inducas nos Domine in tentationem. Sacerdos dicit. Laudem Domini loqueretur os meum, & benedicet omnis caro nomini sancto eius, in seculum, & in seculum seculi. Populus iterum dicit.

Pater noster &c. vt supra. Sacerdos dicit. DOMINE animarum rector, Sanctorum director, & iustorum honorum, da nobis oculos intelligentiæ, qui te semper videant, & aures quæ te solum semper audiant, postquam satiasti animam nostram gratia tua: Cor mundum crea in nobis Domine, vt magnitudinem & probitatem tuam ac amorem tuum erga homines intelligamus, fiat voluntas tua super animam nostram, & mentem puram, ac rectam nobis tribue, qui de corpore tuo, & sanguine tuo sumpsimus, serui tui humiles, quoniam Regnum tuum Domine, Gloria ac benedictio sit Patri, & Filio, & Spiritui sancto, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Sacerdos dicit. DOMINE Deus noster, lumen inextinguibile, respice super seruos tuos, & super ancillas tuas, & semina in cordibus nostris timorem nominis tui, & numera eos quibus corpus, & Sanguis tuus datus est, vt fructificent in benedictione, fac habites in illis populis tuis, qui caput suum ante te inclinant, tam in maribus, quam in fœminis, & pueris, & nos etiam illis adiunge: protege, foue, ac guberna nos per vires principum Angelorum tuorum: Ab omnibus operibus malis separa nos, omnibus operibus bonis coniunge nos, per Christum vnicū Filium tuum, cui & tibi cum eo, & cum Sancto spiritu gloria, & honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Torus Populus dicit comedendo. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Trinus, ineffabilis, da nobis

nobis vt sumamus vitã per hoc Corpus tuum sine iudicio, da nobis vt fructificemus in beneplacito tuo, & fructus noster manifestetur in gloria tua: viuifica nos in te, vt faciamus voluntatem tuam, cum fide inuocamus te Pater, & regnum tuum petimus: sanctificetur nomen tuum super nos, quoniam tu es fortis ac laudabilis & gloriosus: tibi sit gloria in secula seculorum.

Diaconus dicit. Inclinate capita vestra ante Dominum immortalem, vt benedicat vos per manum serui sui Sacerdotis. Pater dicit. Amen: Benedicat nos seruos suos Dominus, in pace sit remissio super nos qui Sanctum corpus & preciosum sanguinem sumpsimus: concede nobis vt spiritu omnes vires inimici conculcemus, benedictio manus tuæ sanctæ, plena est misericordia, in ipsa speramus omnes, ab omnibus operibus malis se iunge nos, in omnibus operibus bonis colloca nos, benedictus sit qui dedit nobis sanctū corpus, & preciosum sanguinem suum, gratiã accepimus, & vitã inuenimus per virtutem crucis I E S V Christi, gratias agimus tibi, cū Spiritus sancti gratiam receperimus, gloria sit Domino qui dedit nobis corpus suū sanctum, & preciosum sanguinē suum, gloria sit diuæ M A R I A E, quæ est gloria nostra, & quæ parauit nobis Sacrificium.

Finis Canonis Paruum nostrorum Apostolorum, quorum oratio & benedictio sit nobiscum, Amen.

BENEDICTIO PVERPERÆ, SECVNDVM VSVM ÆTHIOPVM.

IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI. AMEN.

Orationes, quas dicit Sacerdos, cum imponit manus supra matrem & infantem, postquam ingressi sunt Ecclesiam.

Sacerdos primum hortatur populum ad agendas Deo gratias, dicens.

GRATIAS agamus benefactori nostro, Domino misericordi, Patri domini Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, quia protexit nos, auxiliatus est nobis, custodiuit, & commendatos sibi nos reddidit, attraxit, amplexus est, confirmauit, & peruenire fecit ad hanc horam, rogemusque ipsum, vt etiã custodiat nos in hac die sancta, & in omni tempore vitæ nostræ in omni pace omnipotens Dominus Deus noster.

Diaconus dicit. Orate. Sacerdos autem dicit.

DOMINE, ò Domine pater bone & omnipotens, pater domini Dei, & redemptoris nostri Iesu Christi, laudamus te super omne opus, pro omni opere, & in omni opere, quia protexisti nos, & auxiliatus es nobis, custodisti nos, & commendatos tibi nos reddidisti, attraxisti, & amplexus es: confirmasti, & peruenire fecisti vsque ad hanc horam. Petimus quoque & quærimus a bonitate tua, ò amator humani generis.

Hic Diaconus dicit.

PETITE, & rogare vt parcat nobis Dominus, & misereatur nostri, & suscipiat orationem quæ pro nobis fit à sanctis suis, & faciat nos dignos, vt quæ præstat, accipiamus, & sumamus de participatione & Sacramento suo benedicto, vt dimittantur nobis peccata nostra. Sacerdos subsequitur.

Oratio Sacerdotii pro nobis.

Da nobis, vt perducamus hunc diem sanctum in omne tempus vitæ nostræ in omni pace, cum timore tuo, omnem inuidiam, & omnem tentationem, & omne opus Satanae, consilium hominum malorum, insultationes inimici absconditas & manifestas elonga & expelle à me & ab vniuerso populo tuo, & ab hoc loco sancto tuo, omnia bona (quicquid vtique præstat & iuuat) impera eis per nos, quia tu es, qui dedisti nobis potestatem vt calcaremus serpentem & scorpionem, & omnem vim inimicam, ne inducas nos Domine in tentationem, sed redime, & libera nos ab omni malo, per gratiã & misericordiam & amorem erga humanū genus Filij tui vnicū, domini, Dei, & redemptoris nostri Iesu Christi, cum quo tibi vnã cum Sancto spiritu est gloria & potestas, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen. Postea Sacerdos thus dicit, & dicit hanc orationem.

Luc. 10. Math. 6.

DOMINE Deus noster omnipotens, Pater Domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, creator seculorum, qui natiuitatem nostram fecisti: tu dominè instituisti Moysen seruum tuum in lege tua, & docuisti eum constitutionem mundam, quæ conuenit omni fœminæ quæ pepererit: vt scilicet modicum temporis separaretur: & præcepisti ei, ne appropinquaret ad Sancta tua, sed vt se contineret, quoad liberaretur: ita quoque rogamus bonitatem tuã, & quæsumus pro ancilla tua. N. quæ seruaui constitutionem tuam, & optat ingredi in Sanctum Tabernaculum tuum vt adoret ante altare tuum sanctum, & desiderat sumere sacramentum tuum sanctum & viuificans: rogamus (inquam) bonitatem tuam, & quæsumus, ò amator humani generis, benedic ancillæ tuæ. N. in hac hora, & libera eam ab omni immunditia maligna, quæ propellit à regia tua sancta, & fac vt suscipiat ex Sacramento tuo sancto. Infanti etiam huic paruulo, Domine, qui natus est ex ea, benedic: sanctifica, & cõfirma eum, da ei virtutem, & protege eum, & attingere fac ad metam ætatis suæ, fiat timens, & coalescat in voluntatem tuam sanctam, custodi, & confirma eum in fide recta, in spe, pace, & charitate tua, per vnicū Filium tuum Iesum Christum Dominum nostrum, cum quo tibi conuenit vnã cum Sancto spiritu gloria & gratiarum actio in secula seculorum, Amen.

Luc. 12.

Sacerdos vngit eorum frontem, fœminæ scilicet & infantis, vñctione sancta, & dicit sequentem orationem impositionis manuum.

Vñctio Puerperæ

DOMINE, ò Domine Pater bone, Deus noster, Imposuimus manus nostras super capita famulorum tuorum, in coronam honoris & gloriæ: Amen. coronam fidei, & decotis: Amen. coronam iustitiæ, quæ non expugnatur ab inimico: Amen. fac seruos tuos plenos gratiæ Spiritus sancti, per misericordiam & propitiationem amatoris humani generis, Filij tui Iesu Christi, nam tibi & ipsi cum Sancto spiritu, est gloria & potestas in secula seculorum, Amen.

Postea mater sumit sacramentū sanctū Eucharistiæ. Benedictionis puerperæ Finis.

ORDO BAPTISMI, SECVNDVM VSVM ÆTHIOPVM.

IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI. AMEN.

Orationes que dicuntur in sancto Baptismo.
 Sacerdos mittit oleum in manus eius dicens: Misere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: quia deus tuus dicitur interrogat nomina eorum, qui baptizandi sunt. Orat super eos. Diaconus dicit. Orate. Sacerdos autem dicit. DOMINE noster IESU CHRISTE, qui inclinasti caelos, & descendisti in terram: cuius verbum scindit petras, & acutum est plusquam gladius: cuius praesentia commota sunt aquae, & retro fugerunt: lana hos famulos tuos, qui ingressi sunt ad doctrinam tuam. ostende eis viam quae eis convenit, ut per eam incedant per gratiam Sancti spiritus immaculati, & dona eis remissionem peccatorum eorum. da eis gratiam, ut inveniunt medelam peccatorum suorum, quae coinquinant: & fiant digni sancto Baptismo tuo, quod est regeneratio incorruptibilis: & inveniatur Spiritu sanctum, ut videatur magnitudinem eius, & claritatem, & virtutem intelligentiae tuae, & glorificent te Domine noster: tibi enim convenit gloria, Patrique tuo bono, & Spiritui sancto vivificantem, nunc & semper, & in saecula saeculorum. Amen. Diaconus dicit.

Orate. Sacerdos autem dicit.
 DOMINE Pater bone, Deus noster omnipotens, pater domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, oramus & rogamus bonitatem tuam, o amator humani generis, pro famulis tuis qui docentur: erudi eos, & omnes reliquias Idololatriae elonga, & expelle a cordibus eorum. legem tuam, timorem, & mandata tua, iustitiam, & constitutiones tuas sanctas impone cordibus eorum, & fac eos aptos ad consequendam virtutem verbi tui quod docentur, ut in tempore statuto inveniatur ablutionem regenerationis in remissione peccatorum suorum, & sint habitatio Sancti spiritus, per gratiam vnici Filij tui: ut tibi, & ipsi, & Sancto Spiritui sit gloria & gratiarum actio in saecula saeculorum. Amen.

Accipit postmodum Sacerdos vas olei in manibus suis, & orat super ipsum in hunc modum, dicens.

DOMINE, o Domine pater bone, Deus noster omnipotens, Pater domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi vnici filij tui, Verbi incarnati propter nos tempore Pontij Pilati, (hoc enim vere credimus): oramus & rogamus bonitatem tuam o amator humani generis, mitte virtutem tuam sanctam super hoc oleum, & fiat oleum in mundationem, & propugnaculum contra omnia quae aduersantur. Amen. omnem infidelitatem, & omne veneficium, & omnem adorationem Idolorum, & omne opus mali retrouertatur per virtutem vnici Filij tui Iesu Christi domini & Redemptoris nostri, cui tecum vna cum Sancto spiritu conuenit gloria & honor in saecula saeculorum. Amen.

Diaconus dicit. Orate. Sacerdos autem dicit.
 DOMINE, o domine pater bone, Deus noster omnipotens, Pater domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, oramus & rogamus bonitatem tuam o amator humani generis, qui solus es Deus iustitiae cum vnico filio tuo Iesu Christo Domino nostro, & cum Spiritu sancto, ut aspectu aspicias sub hoc oleum, & facias ut expellat omnes demonas, omnia veneficia & incantationes, & omnem Idololatriam, muta ipsum, & fac victionem mundam, quae faciat animam credere in Iesum Christum, cui tecum, & cum Spiritu sancto est gloria in saecula

Benedictio olei.

saeculorum. Amen. Postea vnigit Sacerdos vnico frontem eorum qui baptizandi sunt, signans eorum. *Baptizandum.* vna, & gratiam peccatorum, in nomine & extentione dorum. parum manus, & similitates dignetur, dom dicit.

Vngo te. N. in nomine vnicae Ecclesiae, quae est concilium, seu congregatio Apostolorum Domini. Qui baptizatus dicit. Amen. Sacerdos vero dicit. Oleum hoc deleat omne opus inimici qui aduersatur. Qui baptizatus dicit. Amen. Sacerdos autem dicit orationem gratiarum actionis, quae est talis haec. Deinde sic dicit brachia eorum qui baptizandi sunt, oraque super eos, & dicit. Benedictus sit Dominus Deus noster omnipotens. Amen. Benedictum sit nomen gloriae eius. Amen. Benedictus sit vnicus Filius eius Iesus Christus, Amen. per quem vocatae sunt omnes gentes a tenebris ad lumen verum & admirandum, & ab errore, qui est idololatria, ad scientiam rectam. Diaconus dicit. Orate. Sacerdos autem dicit.

FAMVLORVM tuorum nomina, quos vocasti ad nomen tuum sanctum & benedictum, scribe in libro vitae, & connumera eos inter greges tuos, & inter populum tuum qui timet nomen tuum o Domine. Dona eis, ut perueniant ad metam aetatis suae in fide & remissione peccatorum. fac eos habitationem Sancti spiritus, per vnicum filium tuum Iesum Christum, ut tibi & ipsi & Sancto Spiritui sit gloria & honor in saecula saeculorum. Amen.

Oratio pro ijs qui dederunt nomina sua ad Baptismum. Et dicit Sacerdos. ROGAMVS etiam, & quaerimus o Domine Pater bone & omnipotens, Pater domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi: famulorum tuorum, qui dederunt nomina sua, miserere, qui ingressi sunt per fidem tuam in gratiam tuam: ut sint digni, qui inueniant donum ad quod venerunt, regenerationem scilicet in remissionem peccatorum: qui accesserunt ad te, ut mundentur a peccatis in aeternum, & ab eorum turpitudine liberentur, quia iudicium omnium in manu tua est domine Deus noster omnipotens.

Diaconus dicit. Orate pro his qui dederunt nomina sua, ut faciat Deus eos dignos Baptismate suo sancto, & remissione peccatorum. Tota Sacerdos flectit genas eorum qui baptizandi sunt, & dicit hanc orationem super eos. DOMINE o Domine pater bone, Deus noster omnipotens, pater domini, Dei, & redemptoris nostri Iesu Christi, rogamus bonitatem tuam & quaesumus o amator humani generis, famulorum tuorum qui dederunt nomina sua, miserere, & fac eos dignos ea gratia ad quam accesserunt ut inueniant Spiritum sanctum, & repleantur Spiritu tuo, & fiant in similitudinem Filij tui Iesu Christi domini nostri, & vnum efficiantur cum eo, dona eis cor mundum, & mentem rectam. ob hoc supplicamus tibi genibus nostris, & rogamus te. da manum tuam Domine, & subleua nos a terra, & attolle mentem & intellectum nostrum. da nobis mentem intellectiuam, & doctrinam. fac nos seruos tuos, & custodi nos gratia Spiritus sancti. dirige spe bonitatis tuae aeterna: hos famulos tuos, per Filium tuum vnigenitum Iesum Christum, cum quo tibi & Sancto spiritui est gloria & honor in saecula saeculorum. Amen. Postea flectit Sacerdos pedes eorum, qui baptizandi sunt, & dicit.

ROGAMVS te Domine multiplicibus precibus

cibus & gemitibus, rogamus bonitatem tuam Domine omnipotens, pater domini, Dei, & redemptoris nostri Iesu Christi pro famulis tuis, qui dederunt nomina sua: te domine rogamus, ut aperias aures cordis eorum, & illumines eos lumine intelligentiae, & des eis desiderium cognoscendi virtutem verbi tui quod docentur: quia potestas quae in te est, potestas est ad misericordiam domine Deus noster omnipotens. Diaconus dicit. Orate.

Sacerdos vero dicit. DOMINE Iesu Christe, Deus & redemptor noster, qui omnia fecisti: rogamus bonitatem tuam, & quaesumus o amator humani generis, ut lateat & inuisibiliter per Spiritum sanctum aboleas omnes demonas malos, qui aduersantur nobis: coerces & castiges eos, quia ipse vocasti populum tuum, & hos famulos tuos qui venerunt a tenebris ad lucem, a morte ad vitam, & ab errore ad intelligentiam iustitiae. post cognitionem verum tuum Deus noster iustissime, scrutare etiam interiora cordis eorum o Domine (quemadmodum dicis, scrutabuntur Ierusalem lucerna sapientiae): nec permitte spiritum malignum latere in eis, dona eis munditiam & salutem, da eis vitam aeternam: genera eos per ablutionem regenerationis in remissionem peccatorum, & fac eos habitationem Sancti Spiritus, per Filium tuum vnigenitum Iesum Christum, dominum, Deum, & redemptorem nostrum, quia tibi cum eo & Spiritu sancto conuenit gloria & potestas in saecula saeculorum. Amen.

Dein Sacerdos ille dicit pedes eorum, qui baptizandi sunt, & dicit hanc orationem. O AMATOR humani generis, misericors, genitor luminis & vitae, scaturigo omnis munditiae, tu omnia quae facta sunt, ab origine fecisti, & dedisti signum singulis operibus tuis: quia autem idem ipse mutare potes omnia, muta horum animas, & dona eis secundam generationem, caelestem: ut non sint caro, sed vere filij Spiritus sancti, per vnicum filium tuum, quia cum eo & Spiritu sancto tibi est gloria & potestas in saecula saeculorum. Amen. Iterum flectit Sacerdos pedes eorum qui baptizandi sunt, & dicit hanc orationem.

DOMINE, o domine pater bone, Deus noster omnipotens, pater domini, Dei, & redemptoris nostri Iesu Christi, qui das vitam animabus nostris: dirige, quaesumus, eos, qui eam quaerunt. o amator humani generis, aspice de caelo & sanctuario tuo, & de excelsa sede regni tui super hos famulos tuos, qui dederunt nomina sua Ecclesiae tuae, ut venerentur nomen tuum sanctum, & ei inserviant. rege cor eorum, ut fiant tibi vasa electa. aptos eos fac Domine ad omne opus bonum, & arce ab eis imminutionem & defectionem fidei pristinam, ut amplectantur verbum tuum sanctum, & accipiant virtutem fidei tuae, & mandata tua faciant. spolia eos veritate per spem vitae quae aeterna est. dele in eis omnem vim inimici. scrutare corum corda, ut dicis per Ieremiam Prophetam, Scrutabuntur Ierusalem lucerna sapientiae: nec permitte, ut Spiritus immundus & malus lateat in eis. nec sint membra carnis & mens mala, sed dona eis munditiam per hanc aquam sanctam, da eis verbum vitae aeternae, & genera eos per ablutionem regenerationis in remissionem peccatorum. fac eos habitationem Sancti spiritus per gratiam vnici Filij tui Iesu Christi nunc & semper, & in saecula saeculorum. Amen.

Postea imponit Sacerdos manus suas super ca-

pitibus eorum qui baptizandi sunt, & dicit hanc orationem. IN NOMINE Filij tui vnici Iesu Christi, cape, munda, & praepara has animas, ut fiat liberae ab omnibus demoniis, & ab omni errore & culpa. fugiant ab eis omnes tenebrae, & quicquid imminuit fidem, & omnis cogitatio mala. in nomine vnici Filij tui Iesu Christi munda & libera eas ab omnibus fraudibus Satanae infempiternum. Amē.

Postea detrahunt vestes eorum qui baptizandi sunt, & omnia ornamenta, & erigunt manus eorum dexterarum, & aspiciere faciunt versus Occidentem, & abnegat Satanam: qui habet artem ipsius: quod enim mer: si autem infans sit, qui sponte loquitur pro eo, & dicitur hoc modo.

ABREVNCTIO tibi Satana, & omnibus operibus tuis immundis. omnibus ministris & incantationibus tuis malis, & omni virtuti tuae. omnibus principibus tuis, omnibus fraudibus, & omnibus adulationibus & illecebris tuis malis & tenebrosis, & omni iurisdictioni & infidelitati tuae. cui abrenuntiat.

Postea versus eorum facies versus Orientem, & dicitur.

Crede in te Christe Deus meus, Crede Legi salutiferae, & omnibus Angelis tuis viuificantibus, & omnibus operibus tuis quae dant vitam.

Postea Sacerdos dicit Symbolum fidei & qui baptizandi sunt, vna cum eo dicunt.

CREDEMVS in vnum Deum Dominum, Patrem omnipotentem, & in vnicum Filium eius Iesum Christum Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum viuificantem, & Resurrectionem carnis, & in vnicam Sanctam, quae super omnes est, Ecclesiam apostolicam, & Credimus in vnum Baptismum in remissione peccatorum, in saecula saeculorum. Amen.

Sacerdos deinde interrogat eos. An no credimus? Ipsi autem ter dicunt. Credimus, Credimus, Credimus: qui quidem artem habent: ut pro infantibus qui nesciunt loqui, respondent qui vades sunt. Deinde Sacerdos dicit hanc orationem.

DOMINE, o Domine pater bone, Deus noster omnipotens, pater domini Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, Domine caeli & terrae, factor omnium saeculorum, qui donasti intelligentiam iis qui in terra sunt per vnicum Filium tuum Iesum Christum Dominum & Redemptorem nostrum, qui praeparasti eos ad Regnum caelorum per hanc vocationem, eosdem confirma virtute tua, & confirma eorum mentem, quia serui tui sunt. habet virtutem tuam in eis, ne reuertantur ad pristinum quod abnegarunt. quin, eorum fidem confirma, ut nihil possit separare eos a te. confirma eos in voluntate fidei, quae est Apostolorum, fides recta & sancta. fac eos dignos magnitudine gratiae tuae: pelle ab eis vetustatem, & innoua vitam eorum, & infunde super eos virtutem Spiritus sancti, ut fiant digni & participes cum Filio tuo vnico: & no sint filij carnis, sed filij iustitiae: & sint serui tui sapientes, & credentes, per Iesum Christum, cum quo tibi & Sancto spiritui est gloria in saecula saeculorum. Amen.

Postea Diaconus dicit. Humiliate capita vestra. Dein Sacerdos dicit pedes eorum qui baptizandi sunt, & orat super eos, dicens.

DOMINE Redemptor noster, amator humani generis, factor caeli & terrae, quia tu solus es qui perficis hoc mysterium, quia te adorant omne genu quod in caelo est, & in terra, & omnis lingua te laudat

Manuum impositio.

Quod enim spiritus originatur tenebrae, aspectus loci illius, in mysterio significat tenebras.

Ue cogitante se contra salutiferae, & omnibus Angelis tuis viuificantibus ad eum, qui se luce esse testatur. Job, 8. 9. & 12.

Deinde recuperasse illi suam hereditatem, a qua exciderant prius.

Gene. 3. Alioqui reuissio matraditio est. Orare ad Orientem, Sap. 16. Exch. 8. Spiritus sanctus. Basil. lib. de clo. cap. 27. Orig. 170. 5 in num. et veteru plerique alii.

(iuxta illud Pauli, Redemptor & Dominus noster Iesus Christus omnia operatus est in gloriam Dei Patris,) hos seruos tuos amplectere, qui festinarunt & venerunt, vt adorarent te genuflexi.

Diaconus dicit, Orate. Sacerdos autem dicit,

PROPTEREA precamur & rogamus te o amator humani generis, omnē inuidiam, & omnem tentationem elonga ab eis: omnem infirmitatem, & omnem afflictionem ab eisdem transfer: scrutate interna eorum, & illumina eorum corda & mentes lumine intelligentiæ. omne opus Satanæ, & omnē immutationem & defectiōnem fidei, & omnem adorationem Idolorum ab eis arce: confirma & dirige eorum corda per assumptionem Spiritus tui sancti, & per voluntatem Filij tui, quæ est sine defectu nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea Sacerdos accipit oleum, & vngit eorum qui baptizandi sunt, scapulas, granum pectoris, seu os Ieronachi, & manus interiores & exteriores patris, genas, & omnes iuncturas corporis eorum in nomine Crucis, & dicit.

Vngo te. N. oleo lætitiæ, quod perumpit omnem vim inimici, quod plantatum est in medio ligni oliuæ dulcis, quæ est Ecclesia sancta Apostolorum Domini. Diaconus, & qui vngitur dicit, Amen.

Sacerdos autem postquam vngit eos oleo dicit hanc orationem.

DOMINE, o Domine, Pater bone, Deus noster omnipotens, inuocamus nomen tuum sanctum & benedictum, vt discutias, & expellas omnem vim aduersantem: rogamus per omnes sanctos tuos, scrutare famulorum tuorum corda, qui venerunt vt cõmmentent, & perficiant gratiam tuam sanctam: & si quas habet reliquias malas demonis, quæ lateant, extrahe, quia serui tui sunt, & credunt in nomine tuo sancto. in noua eorum vitam, & fac eos dignos, qui absque macula & cum syncretitate suscipiant lumen & signum Christi tui, & gratiam Spiritus tui sancti, quibus compar est tecum honor & lumen, Amen. Indumentum salutis, Amen. Scutum fidei quod expugnari non potest ab inimico: Amen. fiant oves gregis tui, & Filij gloriæ tuæ cœlestis, & hæredes regni tui quod in æternum non veterascit neque corrumpitur. Amen. per Iesum Christum Dominum nostrum, cum quo tibi & Sancto Spiritui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen. Diaconus dicit, Orate.

Sacerdos autem orat in hunc modum.

ENS Domine pater bone, Deus noster omnipotens, qui fixisti hominem ad imaginem & similitudinem tuam, & dedisti ei potestatem vitæ, potestatem quæ manet in æternum: & cum cecidisset in peccatum, non deseruisti, sed correxisti eum salute, in carnatione scilicet Filij tui vnigeniti Iesu Christi Domini nostri, qui plenus est salute: hæc signata tua, libera ab operibus inimici, & suscipe ea intra regnū tuū, & aperi oculos cordium eorum. Amen. Clarificentur lumine regni tui, & sit cum eis diuinitas tua per spaciū vitæ eorum. liberet eos ab omni malitia inimici, & a tentatione mala demonij meridiani. Amen. a sagitta volante in die, Amen. & ab opere ambulante in tenebris, & a visione noctis, Amen. arce ab eis omnes Spiritus immundos, Amen. & spiritum malignum, qui perturbat cor, Amen. & spiritum eronis, & omnem malignitatem, Amen. spiritum amoris auri, Amen. & omnem sequitatem

Fractio Pa
pizando
rum.

Psal. 90.

Idolorum, & spiritum mendacij, Amen. & omnem turpitudinem quæ exercetur ex doctrina Satanæ, Amen. fac eos oves gregis Christi tui, Amen. & membra electa Ecclesiæ tuæ, quæ est super omnes, Amen. filios luminis, & vasa sancta, Amen. & hæredes regni tui, Amen. & pugnent in custodiam mandatorum Christi, & ea custodiāt signo immobili, Amen. & indumentum immaculatum, & inueniant constantiam & perseverationem, quæ est electorum, per Iesum Christum Dominum nostrum, cui tecum, vnā cum Sancto Spiritu conuenit gloria & potestas in sæcula sæculorum, Amen.

Postea dicit Sacerdos ad fontem Baptismi, secreto.

DOMINE Sancte, & lux, cõfirma famulos tuos, & fac eos dignos magna hac gratia, Ecclesia scilicet, & Baptismo sancto. aufer ab eis vetustatem, & genera eos secūda generatione in vitam sempiternam. infunde super eos virtutem Spiritus sancti, & sapientiam Christi tui, ne sint filij carnis, sed filij gloriæ tuæ, & hæredes regni tui, quod nūquam inueterascit, in voluntate Vnigeniti, cui tecum, vnā cū Spiritu sancto conuenit gloria, diuinitas & honor in sæcula sæculorum. Amen.

Dein Sacerdos dicit orationē gratiarum actōris, & thus dat.

Diaconus autem legit ex Epistola Pauli ad Titum. Cap. 11.

APPARUIT enim gratia Dei Saluatoris nostri, omnibus hominibus eradiens nos, vt abnegātes impietatem & sæcularia desideria, sobrie & iuste, & pie viuamus in hoc sæculo, expectātes beatā spem, & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio: nemo te contemnat: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obediēte, ad omne opus bonum paratos esse, neminē blasphemare, non litigiosos esse sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. eramus enim aliquādo & nos insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem, cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suā misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus, secundum spem, vitæ æternæ.

Subdiaconus deinde legit ex Epistola Ioannis prima, cap. v.

QUI est qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Iesus est Filius Dei? hic est, qui venit per aquam & sanguinem Iesus Christus: non in aqua solū, sed in aqua & sanguine. & Spiritus est qui testificatur quoniam Christus est veritas, quoniam sunt tres qui testimonium dāt in cœlo: pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnū sunt. & tres sunt, qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres vnū sunt. Si testimonij hominū accipimus, testimonij Dei maius est: quoniam hoc est testimonij Dei, quod maius est: quoniam testificatus est de filio suo, qui credit in filium Dei,

Tit. Cap. 3

Dei, habet testimonium Dei in se. qui non credit filio, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo. Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita in filio eius est. qui habet filium Dei, habet vitam: qui non habet filium Dei, vitam non habet. hæc scribo vobis, vt sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine filij Dei.

Sacerdos autem, qui adiuvat sacerdotem baptizantem, legit ex actis Apostolorum, Cap. VIII.

ANANVS autem Domini loquutus est ad Philippum, dicens, surge, & vade contra meridiem ad viam, quæ descendit ab Ierusalem in Gazam, hæc est deserta, & surgens, abiit & ecce vir Æthiops eunuchus, potens, Candacis reginæ Æthiopum, qui erat super omnes gazas eius, venerat adorare in Ierusalem, & reuertebatur sedes super currum suum, legensque Isaiam Prophetam: dixit autem Spiritus Philippo, accede, & adiunge te ad currum istum. Accurrens autem Philippus, audiuit eum legentem Isaiam Prophetam, & dixit, putāne, intelligis quæ legis? qui ait, & quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? rogauitque Philippum, vt ascenderet, & sederet secum. locus autem scripturæ, quam legebat, erat hic: Tanquam ouis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondete se sine voce, sic non aperuit os suum. in humilitate iudicium eius sublatum est: generationem eius quis enarrabit? quoniam tollitur de terra vita eius, respondens autem eunuchus Philippo, dixit, obsecro te, de quo Propheta dicit hoc: de te, an de alio aliquo? Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens a scripturâ ista, euāgelizauit illi Iesum. & dum irent per viam, venerunt ad quādam aquam: & ait eunuchus, ecce aqua, quid prohibet me baptizari? dixit autem Philippus, si credis ex toto corde, licet, & respondens, ait, credo filium Dei esse Iesum Christum. & iussit stare currum, & descenderunt uterque in aquam Philippus & eunuchus, & baptizauit eum. cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum eunuchus: ibat autem per viam suam gaudens.

Tum sacerdos qui baptizat, dicit, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus fortis & immortalis, miserere nostri Domine.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum.

Accedite ad eum & illuminabit vos, & facies vestræ non confundentur. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum.

Deinde legit ex Euangelio Ioannis, Cap. III.

ERAT autem homo ex Pharisæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorū: hic venit ad Iesum nocte, & dixit ei, Rabbi, scimus, quia a Deo venisti magister: nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Respondit Iesus, & dixit ei, Amen amē dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, nō potest videre regnū Dei. dicit ad eum Nicodemus, quomodo potest homo nasci cū sit senex, nūquid potest in ventre matris suæ iteratō introire, & renasci? respondit Iesus, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei, quod natū est ex carne, caro est: & quod natū est ex Spiritu, Spiritus est. nō

Psal. 31.
Psal. 33.

mireris quia dixi tibi, oportet vos nasci denuo. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat. sic est omnis, qui natus est ex Spiritu. Respondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo possunt hæc fieri? Respondit Iesus, & dixit ei, tu es magister in Israël, & hæc ignoras? Amē, amē dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus, testamur: & testimonij nostrum nō accipitis. Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo si dixerō vobis cœlestia credetis? & nemo ascendit in cœlū, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cœlo. & sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filij hominis, vt omnis qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitā æternā. sic enim Deus dilexit mundū, vt filium suū vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitā æternā. non enim misit Deus filij suum in mundū vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus, per ipsum qui credit in eū, non iudicatur: qui autē nō credit, iam iudicatus est, quia non credidit in nomine vnigeniti filij Dei: hoc est autem iudicium: quia lux venit in mundū, & dilexerūt homines magis tenebras, quā lucem, erāt enim eorū mala opera. omnis enim qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguatur opera eius, qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

Postea dicit orationem pro infirmis, quæ sequitur: populum prius exhortans ad orandum, hinc modo.

ROGEMVS omnipotentem Deum, patrem Domini, Dei, & seruatoris nostri Iesu Christi pro infirmis fratribus nostris, vt omnem languorem, & omnem afflictionem ab eis expellat, & expulso Spiritu infirmitatis, sanitatem eis ipse det, in quo est omnis medelæ potestas, dominus deus noster.

Diaconus dicit, Orate pro infirmis. Sacerdos autem dicit.

DOMINE deus noster omnipotens, rogamus te & quæsumus, infirmis fratribus sanitatem dona: Spiritum infirmitatis dele. omnem ægritudinem, & omnem passionem ab eis transfer. cito inueniat nos misericordia tua o Domine.

Diaconus dicit ad populum, dicamus omnes nos. MEDELA animæ, medicator corporis, tu es visitator omnis carnis, & eorum, qui a Spiritibus immundis torquentur: libera omnem animam afflictam & oppressam, da ei relaxationem, da quietem, omnem infirmitatem, & omnem passionem a nobis extermina, & a domo hac, quæ inuocat sanctum & benedictum nomen tuum, & singularum animarum nostrarum infirmitate sanata, perfectam salutem largire, per vnigenitum filium tuum, cum quo tibi & sancto Spiritui est gloria & potestas nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Tum Sacerdos hortatur populum, vt orent pro peregrinantibus, & postea orat.

ROGEMVS etiam omnipotentem Deum, patrem domini, & redemptoris nostri Iesu Christi pro fratribus nostris, qui peregrè profecti sunt: & pro eis, quos futurum est, vt peregrinentur, siue per mare, siue per flumina, siue per lacus, seu quacunque via peregrinatione faciāt, vt omnes dirigat ad portum salutariū qui omnia continet dominus deus noster. diaconus dicit, Orate pro iis, qui peregrinantur.

Sacerdos autem dicit.

DOMINE Deus noster, qui omnia capis, rogamus

te, & quæsumus, eorum qui profecti sunt peregrè fratru nostrorum, & eorum qui profectari sunt, dirige gressum, & cum eis sis, vt allequatur quod optant, cito inueniat nos misericordia tua o Domine.

Dicamus omnes nos. **V**ic eos ad portum salutarem. offer, & redde eos eorum consanguineis cum lætitia & gaudio, vt lærentur, & lætari faciant: per vnicum filium tuum, cum quo tibi & Spiritui sancto est gloria & potestas nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Rogamus te, o Domine, omnipotentem Deum, patrem Domini, & redemptoris nostri Iesu Christi pro pluuia, vt eam mittat illic, vbi opus est, qui omnia capit Dominus Deus noster.

Omnine Deus noster omnipotens, rogamus te & quæsumus, mitte pluuiam tuam ad loca vbi desideratur, lætari fac faciem terræ, imbue sulcos eius, duc semè ad messem, quod ex bonitate tua cito inueniat nos misericordia tua o Domine.

Rogamus te, o Domine, & pro omnibus, qui sperant in te, fac nobiscum iuxta misericordiam tuam, ciba cor nostrum diuinitate doctrinæ, & intelligentia quæ à te est: per vnigenitum filium tuum, cum quo tibi & sancto Spiritui gloria est & potestas nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Terum rogemus omnipotentem Deum, patrem Domini & redemptoris nostri Iesu Christi pro fructibus terræ, vt eos auget, & vberes faciat, & diuitias gratiæ largiatur Dominus Deus noster.

Domine Deus noster omnipotens, rogamus te & quæsumus, fructus terræ auge, & vberes fac: latari fac faciem terræ: imbue sulcos eius, deduc semen ad messem, quod ex bonitate tua est: cito inueniat nos misericordia tua o Domine.

Propter omnes, qui inuocant sanctum nomen tuum: per vnicum filium tuum, cum quo tibi & sancto Spiritui est gloria & potestas nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Rogamus te, o Domine, omnipotentem Deum patrem Domini & redemptoris nostri Iesu Christi pro aquis fluuijalibus, vt crescant ad mensuram suam, & diuitias gratiæ largiatur Dominus Deus noster.

Domine Deus noster omnipotens, rogamus te, & quæsumus, fluuenta aquarum auge vsque ad mensuram eorum: lætam fac faciem terræ, imbue sulcos eius, multiplica segetes, & benedic circulo anni benignitate quæ à te est. cito inueniat nos misericordia tua o Domine.

Propter omnes, qui inuocant sanctum nomen tuum: per vnicum filium tuum, cum quo tibi, & Spiritui sancto est gloria & potestas nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Rogamus te, o Domine, omnipotentem Deum patrem Domini & redemptoris nostri Iesu Christi, pro pace sanctæ & vnicæ Ecclesiæ Apostolicæ, quæ est super omnes Ecclesiæ.

Orate pro hac Ecclesia sancta vnicæ, quæ est congregatio per apostolos recta in Domino.

Rogamus te, o Domine, & petimus à bonitate tua o amator humani generis, recordare domine pacis Ecclesiæ sanctæ, vnicæ congregationis apostolicæ, quæ fuit ab origine, & erit vsque in finem sæculi. benedic Domine per eam omni populo & omni alimento. pacem quæ de cælis est, mitte super vniuersumque nostri animam, & pacem vitæ nostræ da nobis. Eadem domine largire regi nostro. N. Principibus, ac iudicibus & subditis eius, & congregationi vicinorum nostrorum, tam eorum, qui extra Ecclesiam sunt, quam eorum qui in ea cõtinentur, & orna eos omni genere pacis. Rex pacis, pacem da nobis, quia omnia nobis dedisti, & fac nos peculiare tibi, quia autem præter te alius est nemo quæ cognoscamus, nomen tuum sanctum appellamus & inuocamus, vt viuat anima nostra per Spiritum sanctum, nec inualecat mors peccati super nos famulos tuos, & super omnem populum tuum.

Rogamus te, o Domine, omnipotentem Deum patrem Domini, dei, & redemptoris nostri Iesu Christi. Diaconus dicit, Orate pro Principe nostro, principe Archiepiscoporum & Episcoporum domino nostro. N. & pro capite Episcoporum magnæ provinciæ, N. & capite ciuitatis nostræ venerando antistite patre. N. & pro omnibus Episcopis, sacerdotibus, & diaconis rectis in fide.

Rogamus te, o Domine, & quæsumus à bonitate tua o amator humani generis, recordare domine Patris nostri venerandi principis Archiepiscoporum & Episcoporum patris. N. & domini Archiepiscopi nostri, patris. N. custodiendo custodi pro nobis multis annis & longo tempore in iustitia & pace, omnes & Episcopos & sacerdotes, & diaconos rectæ fidei, & omnè imaginem sanctæ vnicæ Ecclesiæ Christi, quæ est congregatio apostolica: vt fungantur sanctificatione, quam credidisti eis in dignitate sacerdotij, iuxta voluntatem tuam sanctam ac beatam, & vt absoluant in iustitia & æquitate, & pascant populum tuum in veritate. orationem quam faciunt pro nobis, & pro omni populo tuo, ipse suscipe in sacrificium tu excelsum cum odore bono suauitatis. omnes hostes & inimicos eorum arce, & confringe sub eorum pedibus quamprimùm. ipsos autem custodi nobis in iustitia & pace in Ecclesia tua sancta. Amen.

Rogamus te, o Domine, omnipotentem Deum, patrem Domini & redemptoris nostri Iesu Christi pro amore dei rege nostro. N. vt regnum eius absque afflictione in pace & in iustitia custodiat qui omnia capit Dominus Deus noster.

Deus noster, qui omnia continet, rogamus te & quæsumus, regi huius provincie amatori tuo regi nostro vtilitatem suam da: arce vndequaque inimicam ei gentem: loquere iustitiam in corde eius pro sancta Ecclesia tua. cito inueniat nos misericordia tua o Domine.

Dicamus omnes nos. Da ei, absque errore conseruare intelligètiã fidei in honorem diuinitatis tuæ, per vnicum filium tuum, cum quo tibi & Spiritui sancto est gloria & potestas nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amè.

Orate pro hac Ecclesia sancta, & congregatione nostra, quæ in ea est.

Rogamus te, o Domine, & petimus à bonitate tua, o amator humani generis, memento Domine congregationis nostræ, & benedic ei, fac eos, vt sint tibi sine diuisione, & sine otio, & faciant voluntatem tuam sanctam ac beatam. fac eos domum orationis, domum sinceritatis, & domum abundantia gratiæ, gratificare Domine hoc nobis seruis tuis, & post nos venturis, in sæculum. Exurge Domine Deus noster, & dissipentur inimici tui, & fugiant à facie tua omnes qui oderunt sanctum & benedictum nomen tuum. populi autem tui sint benedicti cum infinita benedictione Angelorum, qui faciunt omnè voluntatè tuam, per gratiam, benignitatem & amorem erga homines filij tui vnigeniti Domini, Dei, & redemptoris nostri Iesu Christi, cum quo tibi & Spiritui sancto est potestas & gloria nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

Rogamus te, o Domine, omnipotentem Deum patrem Domini, & redemptoris nostri Iesu Christi, pro famulis nouitijs Christianis, vt impartiatu eis tempore idoneo abluentione regenerationis, remissionè peccatorum, qui omnia capit Dominus Deus noster.

Orate pro nouis Christianis.

Domine Deus noster omnipotens, rogamus te, & quæsumus, famulorum tuorum, qui nondum adulti sunt Christiani, miserere: omnes reliquias idololatriæ ab eis arce: legè tuam, madata, & iustitiam, & cõstitutiones tuas impone cordibus eorum, & in tempore idoneo abluentione regenerationis impartire, remissionem scilicet peccatorum eorum, & tabernaculum sancti spiritus eos fac, per vnicum filium tuum, cum quo tibi & sancto Spiritui est gloria & potestas nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Iterum rogemus omnipotentem Deum patrem Domini, Dei, & redemptoris nostri Iesu Christi, pro iis qui obtulerunt munera sanctæ, vnicæ, quæ est super omnes, Ecclesiæ: sacrificium scilicet primitiarum decimarum, gratiarum actionis signum & monimentum. seu autem quis multum obtulerit, seu parum, seu secreto, seu palam, seu volens & non habens, omnium amplectatur voluntatè qui cœlestem spiritum donat, & in quo omnium bonorum operum est potestas Dominus Deus noster.

Orate pro iis, qui obtulerunt munera.

Domine Deus omnipotens, rogamus te, & quæsumus pro iis, qui obtulerunt dona sanctæ vnicæ, quæ super omnes est, Ecclesiæ, seu multum obtulerint, seu parum, sine secreto, sine palam, sine volentes, & non habentes: omniū voluntatè acceptans, da vnicuique eorum, pro premio, benedictionè, per vnicum filium tuum, cum quo tibi & sancto Spiritui est gloria & potestas nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Oratio pro ecclesia et congregatione.

Isal. 67.

Pro catholice communis oratio.

Pro offerentibus munera oratio. Nihil habentibus quod offerant sufficit bonitas voluntas. Vnde angelus pacè precatur bone voluntatis hominibus.

Acula sæculorum. Amen. Rogemus quoque omnipotentem Deum, patrem Domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi pro iis, qui dormierunt.

Rogamus te, o Domine, vita mortuorum, spes desperatorum, auxiliator laborantium, mundator peccatorum, qui mortè otiosam fecisti, & laqueos satanæ abscondendo salutem generi humano cõtulisti: rogamus te, & quæsumus o immortalis, apud quem est thesaurus vitæ, pro iis qui dormierunt, & quiescerunt in fide, patres primi, principes Archiepiscoporum, Archiepiscopi, Episcopi, sacerdotes, Diaconi, Antagonistæ, virgines, monachi, doctores, coniugati, orbari coniuge, infantes, pupilli, & pro anima famuli tui. & pro animabus omnium quos ipse vocasti de populo iustè & rectè: quiescere fac eorum animas in loco amœno apud aquam quiescis, in sinu Abrahæ simul cum Isaac & Iacob, tu, in quo potestas quietis Domine Deus noster.

Orate pro iis, qui dormierunt. **D**omine Deus noster omnipotens, rogamus te, & quæsumus, animas famulorum tuorum, qui dormierunt, & in fide quiescerunt, suscipe, vnà cum anima famuli tui. & omniū animas, qui hic mortui, aut moribundi sunt nutri in loco amœno apud aquam quiescis in sinu Abrahæ, vnà cum Isaac & Iacob. dona eis transitorium animarum suarum sine peccato. Spiritum consolatorè & sedatorè consanguineis corum mitte. solate eos, & lætos esse fac in Christo, per vnicum filium tuum, cum quo tibi & Sancto Spiritui est gloria & potestas nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Famulos tuos, qui inseruiunt, & adherent nomini tuo sancto, & inclinant capita sua ante te, protege o Domine, & cum eis sis, adiuua eos in omne opus bonum. excita corda eorum ab omni opere malo, quod in terra fit. fac eos viuos, vt scilicet cogitent omnia, quæ sunt ad vitam, & recordentur omnium operum tuorum o Domine: per vnicum filium tuum, vt tibi, & ipsi, & sancto Spiritui sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Deus Prophetarum, Domine Apostolorum, qui nunciasti aduentum Christi tui per os Prophetarum sanctorum, antequam mitteres Ioannem Prophetam, qui præcederet ante te, rogamus te, & quæsumus o amator humani generis pro famulis fontis. Cõfirma famulos & famulas tuas. fac eos dignos vt possint inuenire Baptismum tuum, secundam scilicet generationem in remissionè peccatorum, & spem tuam, quæ nõ fallit. per vnicum filium tuum, vt tibi & ipsi, & sancto Spiritui sit gloria, nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Misericors, miserator, & clemens, qui scrutaris cor & iecur, & cognoscis abscondita hominis, (nihil enim est quod à te abscondatur, sed palam tibi sunt omnia): tu cognoscis abscondita mea: ne me deseras, neque auertas faciem tuam à me: sed auer à me hac hora omnem meam culpam, & absolue horum hominum peccata, qui conuertisti eos ad pœnitentiam, abluemaculas animæ meæ & corporis, & munda iecur

Pro defunctis oratio.

Munus imposio.

Fontis benedictio.

nos ab omni malo. Quoniam hoc est regnū tuum, honor & gloria nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea dicit dicit orationem, cum imponit manum super eos qui baptizandi sunt. quæ est talis. Accipite spiritum sanctum paracletum & eodem modo da cum famulis & famulabus tuis.

Signū cruce in aqua

Sanctus, Sanctus, Sanctus, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Descendat postea in frontem, & in frontem d. d. d. in figuram signi crucis, dicens.

Benedictus est Deus pater, Amen.

Benedictus est Filius vnicus Iesu Christi. Amē.

Benedictus est Spiritus sanctus paracletus. Amē.

Adhuc pes facti signū cruce ambabus manibus inuertis, & non ma facti.

Quoniam elegit Dominus Sion in habitationem, & Psal. xxviii.

Vox Domini super aquas, Deus gloriæ intonuit, & Psal. xxviii.

Accedite ad eum, & illuminabit vos.

Transmisit nos inter ignem & aquam.

Asperges me Domine Myrro & mundabor, & vique me.

Ne proicias me à facie tua.

Deum dicit Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Honor hic omnibus sanctis, benedictus sit Deus, qui illuminat in omne sæculum. Amen.

Tum Diaconus ducit eos, qui baptizandi sunt, & dicit.

EGO BAPTIZO TE IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI PARACLETI. AMEN.

Hoc profecto, dicit sequentem orationem, post ablutionem, & immersionem aquæ in primam riuam.

DOMINE, ò Domine pater bone, Deus noster omnipotens, qui creasti omnia ex eo quod non est, & ex nihilo, sapiētia tuā quæ vera est: tu es, qui congregasti aquas à primordio in vnum cumulum, & definiisti omnia ab origine mundi magnitudine virtutis tuæ, & intelligentia tua imperceptibili: tu es Domine, qui fecisti hanc aquam in emundationem per gratiā Christi tui super eam, & fecisti eam his qui baptizati sunt, famulis tuis in ablutione regenerationis, & in nouatione à veteri errore, vt ab eo rescipiscant, & illuminentur lumine tuo: rogamus te, & quæsumus ò bone, & amator humani generis, vt immutes eam in primū ordinem & in primam naturam supra terram: nobis autem sit auxilium & liberatio, vt semper glorificemus Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, & tribuamus tibi honorem nūc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea imponit manum suam super eos, & dicit.

Benedicite vobis Dominus noster Iesus Christus. Accipite spiritum sanctum per virtutem Dei Patris, per virtutem Filij Iesu Christi, & per virtutē Spiritus sancti. sitis vasa electa & munda Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria cū Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Tem induant, qui baptizati sunt vestem albam, & coronam super capita sua ex myrro, & palma, & tubezin vestem vadularam & hagiaram, seu acu pictam. Sacerdos autem orat in hunc modum.

DOMINE Deus omnipotens, pater Domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui coronasti Sanctos & Apostolos tuos mundos, Prophetasque & Martyres, qui placuerunt tibi, corona incorruptibili,

mulos tuos dignos secunda generatione, & indumento immaculabili, Amen. mitre etiam super eos diuitias misericordie tuæ, & Spiritum sanctū tuum, quem misisti super Apostolos tuos sanctos. Dic eis, Accipite Spiritum sanctum paracletum: & eodem modo da cum famulis & famulabus tuis.

Humiliate capita vestra coram Domino, & dicit.

Orate. Sacerdos autem dicit Epistolam. Oracionem super eos, quæ baptizati sunt, postquam eos vnguit balsamo.

DOMINE pater bone, Deus noster, pater Domini, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui solus es in perpetuum, qui generasti hos famulos & famulas tuas ablutione secundæ generationis ad salutem, & lagitus es eis remissionem peccatorum, Amen. & indumentum immaculabile, Amen. nunc quoque ò Domine mitte super eos Spiritum sanctum paracletum. Amen. & fac eos participes vitæ æternæ, vt in spe vnici Filij tui Iesu Christi, Domini, Dei, & Redemptoris nostri regeneretur ex aqua & Spiritu sancto, & ingrediantur regnum cælorū in nomine eiusdem vnici Filij tui: per gratiā scilicet Iesu Christi, Domini & Redemptoris nostri, cum quo tibi & Spiritui sancto est gloria & potestas nūc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea dicit orationem, & orat super eos, dicens.

DEVS, in quo potestas est: qui solus factor es omnium mirabilium: (nihil enim tibi est impossibile:) cōfirma Domine virtute tua omnem gratiam Spiritus sancti super hoc balsamū, fiat sanctum, Amen, fiat signū vitæ. Amen. & cōfirmatio, famulis tuis: Amen. per vnicum Filium tuum, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea vngit frontem, & oculos eorum, & dicit.

In vntionem gratiæ Spiritus sancti. Amen.

Vngit aures & labia, & dicit.

Pignus regni cælorum. Amen.

Vngit aures, & dicit.

Vntio Sancta Dei nostri Christi, & signum quod non aperitur. Amen.

Vngit dorsum, & granum pectoris, seu os stomachi, & dicit.

Perfectio gratiæ Spūs sancti, fidei, & iustitiæ. Amē.

Vngit tibias & vinas, genua, & omnes iuncturas eorum, sola pedum, & spinam, & dicit.

Vngo te vntione sancta, vngo te in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti paracleti. Amen.

Postea imponit manum suam super eos, & dicit.

Manuum impositio super Cōfirmados.

Benedicite vobis Dominus noster Iesus Christus. Accipite spiritum sanctum per virtutem Dei Patris, per virtutem Filij Iesu Christi, & per virtutē Spiritus sancti. sitis vasa electa & munda Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria cū Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Tem induant, qui baptizati sunt vestem albam, & coronam super capita sua ex myrro, & palma, & tubezin vestem vadularam & hagiaram, seu acu pictam. Sacerdos autem orat in hunc modum.

DOMINE Deus omnipotens, pater Domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui coronasti Sanctos & Apostolos tuos mundos, Prophetasque & Martyres, qui placuerunt tibi, corona incorruptibili,

mulos tuos dignos secunda generatione, & indumento immaculabili, Amen. mitre etiam super eos diuitias misericordie tuæ, & Spiritum sanctū tuum, quem misisti super Apostolos tuos sanctos. Dic eis, Accipite Spiritum sanctum paracletum: & eodem modo da cum famulis & famulabus tuis.

Humiliate capita vestra coram Domino, & dicit.

Orate. Sacerdos autem dicit Epistolam. Oracionem super eos, quæ baptizati sunt, postquam eos vnguit balsamo.

DOMINE pater bone, Deus noster, pater Domini, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui solus es in perpetuum, qui generasti hos famulos & famulas tuas ablutione secundæ generationis ad salutem, & lagitus es eis remissionem peccatorum, Amen. & indumentum immaculabile, Amen. nunc quoque ò Domine mitte super eos Spiritum sanctum paracletum. Amen. & fac eos participes vitæ æternæ, vt in spe vnici Filij tui Iesu Christi, Domini, Dei, & Redemptoris nostri regeneretur ex aqua & Spiritu sancto, & ingrediantur regnum cælorū in nomine eiusdem vnici Filij tui: per gratiā scilicet Iesu Christi, Domini & Redemptoris nostri, cum quo tibi & Spiritui sancto est gloria & potestas nūc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea dicit orationem, & orat super eos, dicens.

DEVS, in quo potestas est: qui solus factor es omnium mirabilium: (nihil enim tibi est impossibile:) cōfirma Domine virtute tua omnem gratiam Spiritus sancti super hoc balsamū, fiat sanctum, Amen, fiat signū vitæ. Amen. & cōfirmatio, famulis tuis: Amen. per vnicum Filium tuum, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea vngit frontem, & oculos eorum, & dicit.

In vntionem gratiæ Spiritus sancti. Amen.

Vngit aures & labia, & dicit.

Pignus regni cælorum. Amen.

Vngit aures, & dicit.

Vntio Sancta Dei nostri Christi, & signum quod non aperitur. Amen.

Vngit dorsum, & granum pectoris, seu os stomachi, & dicit.

Perfectio gratiæ Spūs sancti, fidei, & iustitiæ. Amē.

Vngit tibias & vinas, genua, & omnes iuncturas eorum, sola pedum, & spinam, & dicit.

Vngo te vntione sancta, vngo te in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti paracleti. Amen.

Postea imponit manum suam super eos, & dicit.

Manuum impositio super Cōfirmados.

Benedicite vobis Dominus noster Iesus Christus. Accipite spiritum sanctum per virtutem Dei Patris, per virtutem Filij Iesu Christi, & per virtutē Spiritus sancti. sitis vasa electa & munda Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria cū Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Tem induant, qui baptizati sunt vestem albam, & coronam super capita sua ex myrro, & palma, & tubezin vestem vadularam & hagiaram, seu acu pictam. Sacerdos autem orat in hunc modum.

DOMINE Deus omnipotens, pater Domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui coronasti Sanctos & Apostolos tuos mundos, Prophetasque & Martyres, qui placuerunt tibi, corona incorruptibili,

mulos tuos dignos secunda generatione, & indumento immaculabili, Amen. mitre etiam super eos diuitias misericordie tuæ, & Spiritum sanctū tuum, quem misisti super Apostolos tuos sanctos. Dic eis, Accipite Spiritum sanctum paracletum: & eodem modo da cum famulis & famulabus tuis.

Humiliate capita vestra coram Domino, & dicit.

Orate. Sacerdos autem dicit Epistolam. Oracionem super eos, quæ baptizati sunt, postquam eos vnguit balsamo.

DOMINE pater bone, Deus noster, pater Domini, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui solus es in perpetuum, qui generasti hos famulos & famulas tuas ablutione secundæ generationis ad salutem, & lagitus es eis remissionem peccatorum, Amen. & indumentum immaculabile, Amen. nunc quoque ò Domine mitte super eos Spiritum sanctum paracletum. Amen. & fac eos participes vitæ æternæ, vt in spe vnici Filij tui Iesu Christi, Domini, Dei, & Redemptoris nostri regeneretur ex aqua & Spiritu sancto, & ingrediantur regnum cælorū in nomine eiusdem vnici Filij tui: per gratiā scilicet Iesu Christi, Domini & Redemptoris nostri, cum quo tibi & Spiritui sancto est gloria & potestas nūc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea dicit orationem, & orat super eos, dicens.

DEVS, in quo potestas est: qui solus factor es omnium mirabilium: (nihil enim tibi est impossibile:) cōfirma Domine virtute tua omnem gratiam Spiritus sancti super hoc balsamū, fiat sanctum, Amen, fiat signū vitæ. Amen. & cōfirmatio, famulis tuis: Amen. per vnicum Filium tuum, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea vngit frontem, & oculos eorum, & dicit.

In vntionem gratiæ Spiritus sancti. Amen.

Vngit aures & labia, & dicit.

Pignus regni cælorum. Amen.

Vngit aures, & dicit.

Vntio Sancta Dei nostri Christi, & signum quod non aperitur. Amen.

Vngit dorsum, & granum pectoris, seu os stomachi, & dicit.

Perfectio gratiæ Spūs sancti, fidei, & iustitiæ. Amē.

Vngit tibias & vinas, genua, & omnes iuncturas eorum, sola pedum, & spinam, & dicit.

Vngo te vntione sancta, vngo te in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti paracleti. Amen.

Postea imponit manum suam super eos, & dicit.

Manuum impositio super Cōfirmados.

Benedicite vobis Dominus noster Iesus Christus. Accipite spiritum sanctum per virtutem Dei Patris, per virtutem Filij Iesu Christi, & per virtutē Spiritus sancti. sitis vasa electa & munda Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria cū Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Tem induant, qui baptizati sunt vestem albam, & coronam super capita sua ex myrro, & palma, & tubezin vestem vadularam & hagiaram, seu acu pictam. Sacerdos autem orat in hunc modum.

DOMINE Deus omnipotens, pater Domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui coronasti Sanctos & Apostolos tuos mundos, Prophetasque & Martyres, qui placuerunt tibi, corona incorruptibili,

mulos tuos dignos secunda generatione, & indumento immaculabili, Amen. mitre etiam super eos diuitias misericordie tuæ, & Spiritum sanctū tuum, quem misisti super Apostolos tuos sanctos. Dic eis, Accipite Spiritum sanctum paracletum: & eodem modo da cum famulis & famulabus tuis.

Humiliate capita vestra coram Domino, & dicit.

Orate. Sacerdos autem dicit Epistolam. Oracionem super eos, quæ baptizati sunt, postquam eos vnguit balsamo.

DOMINE pater bone, Deus noster, pater Domini, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui solus es in perpetuum, qui generasti hos famulos & famulas tuas ablutione secundæ generationis ad salutem, & lagitus es eis remissionem peccatorum, Amen. & indumentum immaculabile, Amen. nunc quoque ò Domine mitte super eos Spiritum sanctum paracletum. Amen. & fac eos participes vitæ æternæ, vt in spe vnici Filij tui Iesu Christi, Domini, Dei, & Redemptoris nostri regeneretur ex aqua & Spiritu sancto, & ingrediantur regnum cælorū in nomine eiusdem vnici Filij tui: per gratiā scilicet Iesu Christi, Domini & Redemptoris nostri, cum quo tibi & Spiritui sancto est gloria & potestas nūc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea dicit orationem, & orat super eos, dicens.

DEVS, in quo potestas est: qui solus factor es omnium mirabilium: (nihil enim tibi est impossibile:) cōfirma Domine virtute tua omnem gratiam Spiritus sancti super hoc balsamū, fiat sanctum, Amen, fiat signū vitæ. Amen. & cōfirmatio, famulis tuis: Amen. per vnicum Filium tuum, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea vngit frontem, & oculos eorum, & dicit.

In vntionem gratiæ Spiritus sancti. Amen.

Vngit aures & labia, & dicit.

Pignus regni cælorum. Amen.

Vngit aures, & dicit.

Vntio Sancta Dei nostri Christi, & signum quod non aperitur. Amen.

Vngit dorsum, & granum pectoris, seu os stomachi, & dicit.

Perfectio gratiæ Spūs sancti, fidei, & iustitiæ. Amē.

Vngit tibias & vinas, genua, & omnes iuncturas eorum, sola pedum, & spinam, & dicit.

Vngo te vntione sancta, vngo te in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti paracleti. Amen.

Postea imponit manum suam super eos, & dicit.

Manuum impositio super Cōfirmados.

Benedicite vobis Dominus noster Iesus Christus. Accipite spiritum sanctum per virtutem Dei Patris, per virtutem Filij Iesu Christi, & per virtutē Spiritus sancti. sitis vasa electa & munda Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria cū Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Tem induant, qui baptizati sunt vestem albam, & coronam super capita sua ex myrro, & palma, & tubezin vestem vadularam & hagiaram, seu acu pictam. Sacerdos autem orat in hunc modum.

DOMINE Deus omnipotens, pater Domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui coronasti Sanctos & Apostolos tuos mundos, Prophetasque & Martyres, qui placuerunt tibi, corona incorruptibili,

mulos tuos dignos secunda generatione, & indumento immaculabili, Amen. mitre etiam super eos diuitias misericordie tuæ, & Spiritum sanctū tuum, quem misisti super Apostolos tuos sanctos. Dic eis, Accipite Spiritum sanctum paracletum: & eodem modo da cum famulis & famulabus tuis.

Humiliate capita vestra coram Domino, & dicit.

Orate. Sacerdos autem dicit Epistolam. Oracionem super eos, quæ baptizati sunt, postquam eos vnguit balsamo.

DOMINE pater bone, Deus noster, pater Domini, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui solus es in perpetuum, qui generasti hos famulos & famulas tuas ablutione secundæ generationis ad salutem, & lagitus es eis remissionem peccatorum, Amen. & indumentum immaculabile, Amen. nunc quoque ò Domine mitte super eos Spiritum sanctum paracletum. Amen. & fac eos participes vitæ æternæ, vt in spe vnici Filij tui Iesu Christi, Domini, Dei, & Redemptoris nostri regeneretur ex aqua & Spiritu sancto, & ingrediantur regnum cælorū in nomine eiusdem vnici Filij tui: per gratiā scilicet Iesu Christi, Domini & Redemptoris nostri, cum quo tibi & Spiritui sancto est gloria & potestas nūc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea dicit orationem, & orat super eos, dicens.

DEVS, in quo potestas est: qui solus factor es omnium mirabilium: (nihil enim tibi est impossibile:) cōfirma Domine virtute tua omnem gratiam Spiritus sancti super hoc balsamū, fiat sanctum, Amen, fiat signū vitæ. Amen. & cōfirmatio, famulis tuis: Amen. per vnicum Filium tuum, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea vngit frontem, & oculos eorum, & dicit.

In vntionem gratiæ Spiritus sancti. Amen.

Vngit aures & labia, & dicit.

Pignus regni cælorum. Amen.

Vngit aures, & dicit.

Vntio Sancta Dei nostri Christi, & signum quod non aperitur. Amen.

Vngit dorsum, & granum pectoris, seu os stomachi, & dicit.

Perfectio gratiæ Spūs sancti, fidei, & iustitiæ. Amē.

Vngit tibias & vinas, genua, & omnes iuncturas eorum, sola pedum, & spinam, & dicit.

Vngo te vntione sancta, vngo te in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti paracleti. Amen.

Postea imponit manum suam super eos, & dicit.

Manuum impositio super Cōfirmados.

Benedicite vobis Dominus noster Iesus Christus. Accipite spiritum sanctum per virtutem Dei Patris, per virtutem Filij Iesu Christi, & per virtutē Spiritus sancti. sitis vasa electa & munda Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria cū Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Tem induant, qui baptizati sunt vestem albam, & coronam super capita sua ex myrro, & palma, & tubezin vestem vadularam & hagiaram, seu acu pictam. Sacerdos autem orat in hunc modum.

DOMINE Deus omnipotens, pater Domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui coronasti Sanctos & Apostolos tuos mundos, Prophetasque & Martyres, qui placuerunt tibi, corona incorruptibili,

mulos tuos dignos secunda generatione, & indumento immaculabili, Amen. mitre etiam super eos diuitias misericordie tuæ, & Spiritum sanctū tuum, quem misisti super Apostolos tuos sanctos. Dic eis, Accipite Spiritum sanctum paracletum: & eodem modo da cum famulis & famulabus tuis.

Humiliate capita vestra coram Domino, & dicit.

Orate. Sacerdos autem dicit Epistolam. Oracionem super eos, quæ baptizati sunt, postquam eos vnguit balsamo.

DOMINE pater bone, Deus noster, pater Domini, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui solus es in perpetuum, qui generasti hos famulos & famulas tuas ablutione secundæ generationis ad salutem, & lagitus es eis remissionem peccatorum, Amen. & indumentum immaculabile, Amen. nunc quoque ò Domine mitte super eos Spiritum sanctum paracletum. Amen. & fac eos participes vitæ æternæ, vt in spe vnici Filij tui Iesu Christi, Domini, Dei, & Redemptoris nostri regeneretur ex aqua & Spiritu sancto, & ingrediantur regnum cælorū in nomine eiusdem vnici Filij tui: per gratiā scilicet Iesu Christi, Domini & Redemptoris nostri, cum quo tibi & Spiritui sancto est gloria & potestas nūc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea dicit orationem, & orat super eos, dicens.

DEVS, in quo potestas est: qui solus factor es omnium mirabilium: (nihil enim tibi est impossibile:) cōfirma Domine virtute tua omnem gratiam Spiritus sancti super hoc balsamū, fiat sanctum, Amen, fiat signū vitæ. Amen. & cōfirmatio, famulis tuis: Amen. per vnicum Filium tuum, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Postea vngit frontem, & oculos eorum, & dicit.

In vntionem gratiæ Spiritus sancti. Amen.

Vngit aures & labia, & dicit.

Pignus regni cælorum. Amen.

Vngit aures, & dicit.

Vntio Sancta Dei nostri Christi, & signum quod non aperitur. Amen.

Vngit dorsum, & granum pectoris, seu os stomachi, & dicit.

Perfectio gratiæ Spūs sancti, fidei, & iustitiæ. Amē.

Vngit tibias & vinas, genua, & omnes iuncturas eorum, sola pedum, & spinam, & dicit.

Vngo te vntione sancta, vngo te in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti paracleti. Amen.

Postea imponit manum suam super eos, & dicit.

Manuum impositio super Cōfirmados.

Benedicite vobis Dominus noster Iesus Christus. Accipite spiritum sanctum per virtutem Dei Patris, per virtutem Filij Iesu Christi, & per virtutē Spiritus sancti. sitis vasa electa & munda Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria cū Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Tem induant, qui baptizati sunt vestem albam, & coronam super capita sua ex myrro, & palma, & tubezin vestem vadularam & hagiaram, seu acu pictam. Sacerdos autem orat in hunc modum.

DOMINE Deus omnipotens, pater Domini, Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui coronasti Sanctos & Apostolos tuos mundos, Prophetasque & Martyres, qui placuerunt tibi, corona incorruptibili,

mulos tuos dignos secunda generatione, & indumento immaculabili, Amen. mitre etiam super eos diuitias misericordie tuæ, & Spiritum sanctū tuum, quem misisti super Apostolos tuos sanctos. Dic eis, Accipite Spiritum sanctum paracletum: & eodem modo da cum famulis & famulabus tuis.

Humiliate capita vestra coram Domino, & dicit.

Orate. Sacerdos autem dicit Epistolam. Oracionem super eos, quæ baptizati sunt, postquam eos vnguit balsamo.

DOMINE pater bone, Deus noster, pater Domini, & Redemptoris nostri Iesu Christi, qui solus es in perpetuum, qui generasti hos famulos & famulas tuas ablutione secundæ generationis ad salutem, & lagitus es eis remission

rum Domine.
 Quæserunt principes, & adorauerunt idola:
 Christus per crucem suam expulit ab eis demones.
 Infantes tui Domine lætabuntur palam
 Acceptioe aquæ vitalis, in qua nulla est mors.

A Ab ortu solis vsque ad occasum
 Gratia agantur Domino patri bono.
 Christe rex sæculorum laudamus te,
 Qui ante sæculum fuisti inter sanctos:
 Quis similis tibi:

FINIS.

ORATIONES MISSALLES DEVOTISS. EX VE-
 TVSTISSIMO MANV SCRIPTO GOTTICO MISSALI.

ORDO MISSAE IN LOENA DOMINI.
 Oratio super Oblata.

SACROSANCTAM, fratres dilectissimi, ho-
 dierna die inchoandæ Paschæ solennitatem, ac
 salutiferam Dominicæ immolationis effigiem in
 sacrificio spiritali Christo offerente transfusam, non
 iam in amaritudinem azimi, neque in fermento ve-
 teris malitiæ celebrâtes: sed in nouam & sinceram
 cõspersionem immaculatas sacris altaribus hostias
 offerentes: omnipotentem Deum per vnigenitum
 Filium suum Dominum nostrum Iesum Christum
 deprecemur, qui hæc in sacri corporis & sanguinis
 sui oblatione, benedicere & sanctificare dignatus
 est: ita offerentium famulorum suorum munera ob-
 blata benedicat, & per illustrationem Spiritus sancti
 deferentibus nuntiis, odor suauitatis ascendat. Per
 Dominum nostrum Iesum Christum Filium. &c.

Corpus et
 Sanguis
 Christi.

Collectio sequitur.

DEVS sanctificationum & Dominus caelestium vir-
 tutum, exaudi preces nostras, & benedictam hanc
 plebem Domini nostri Iesu Christi redemptam san-
 guine, de sede sancta inaccessibilis claritatis, exaudi.
 Per eundem Dominum. &c.

DIVERSIS oblationibus sacris altaribus, vna ta-
 men fidei deuotione collatis, mutua inuicem soli-
 citudinis vota promouamus, à Domini pietate poscē-
 tes vt corda omnium offerentium, ad hostiam ratio-
 nabilis & complacitæ sibi sanctificationis emūder,
 & quiescentium animas in sinu Abraham collocare
 dignetur, & in partem primæ resurrectionis admitrat.
 Per Dominum nostrum, &c.

Pro quie-
 scentiis.

Collectio ad pacem.

DEVS, qui assumptum hominẽ euecturus ad cœ-
 los, inter præcipua mandatorum tuorum, patribus
 nostris Apostolis reliquisti: tribue nobis famulis
 tuis inter ceteros eorundem: per exteri hominis of-
 culum interioris hominis pacem. Quod ipse

† Deest
 quidpiam

Immediato Missæ.

Dignetur per Iesum Christum Filium tuum Domi-
 num nostrum, qui suorū pedes discipulorū linteo
 præcinctus abluir, & humilitatis exemplum tran-
 siturus, eisdem, de mundo reliquit: magister quippe
 verissimis factis informabat quos monitis salutari-
 bus frequenter instruxerat. Sed quid enim mirum si
 præcinxit se linteo, qui formam serui accipiẽs habitu
 est inuentus vt homo: aut quid mirum, si misit aquam
 in peluim, vt lauaret pedes discipulorū, qui in terra
 sanguinem fudit, vt immunditiam dilueret pecca-
 torum? Ille itaque linteo quo erat præcinctus, pē-
 des quos lauerat, terfit: qui carne qua erat indutus
 Euangelistarum vestigia confirmat: Lauir ergo
 pedes Discipulorum Dominus: quorum autem pē-
 des extrinsecus ablueret, ipsorum animas indulgen-
 tiæ hylopo intrinsecus expiabat. O admirabile sa-
 cramentum, grandẽ mysterium! Turbatur Petrus

cernens exemplum tantę humilitatis, in Rege tan-
 tæ maiestatis tremiscit paucens humanitas, quia ad
 eius vestigia sese inclinare dignatur diuinitas. Sed
 nisi Deus ad hominem humiliatus inclinaretur, ad
 Deum homo erectus nunquam leuaretur. Extunc
 enim homo viuentium terras cœpit adpetere, ex
 quo Deus in regione mortalium, humanitatis est di-
 gnatus lumen ostendere.

Post Sanctus.

VERE Sanctus & iustus es Domine, vere magnus
 & pius es, qui Filium tuum Dominum nostrum Ie-
 sum Christum nobis lumẽ ad terras ex summa cœ-
 li arce misisti captiuorum corporū Redemptorem.
 Ipse enim qui

† Cetera desunt.

AGENVS Dei qui tollis peccata mundi, respice in
 nos & miserere nobis, factus nobis ipse hostia, qui
 Sacerdos ipse præmiũ qui redemptor à malis om-
 nibus quos redemisti, custodi

ante Oracionem Dominicam.

VIUI panis alimẽta, & sacri sanguinis dona sum-
 pturi, Dominica prece mentes & corda firmemus.
 Agnoscat altissimus Filij sui voces, & verba Christi
 ad aures paternas cõcordis populi clamor attollat,
 & dicat, Pater, &c. Post Oracionem Dominicam.

LIBERA Domine, libera nos ab omni malo, &
 fortissimis aduersariis, Diabolo & morte: cã quæ
 cunctis fortior est, virtutis & dexterae tuę protekti-
 one defende.

Post Communionem.

CONCÈDE nobis omnipotẽs Deus, vt sicut tem-
 porali cœna tuæ passionis reficimur, ita satiari me-
 reamur æterna.

Incipiunt Oraciones

Da nobis Domine perpetuæ benedictionis mu-
 nus accipere, pro quibus Vnigenitus tuus spūs
 illitus palmas accepit & colaphos: qui tecum, &c.

Oratio nra ad dextram.

RESPICE Domine super hanc familiã tuam pro-
 pitius, pro qua Dominus noster Iesus Christus non
 dubitauit manibus tradi nocentium, & crucis su-
 bire tormentum, per eundem, &c.

Oratio nra ad Noxam.

DEVS qui pro redemptione nostra accepisti san-
 guinẽ Iesu Christi, solue operam diaboli, & omnes
 laqueos distumpe peccati, vt creaturam regenera-
 tionis nulla polluant contagia vetustatis per, &c.

Oratio sequitur.

DEVS à quo & Iudas reatus sui proditor pœnam,
 & confessionis suæ, Latro præmium sumptit, cõce-
 de nobis pia petitionis effectum, vt sicut in passio-
 ne sua Dominus noster Iesus Christus diuersa, vtrif-
 que intulit stipendia meritorum: ita à nobis ablato
 vetustatis errore, resurrectionis suæ gratiam la-
 giat: per Dominum nostrum, &c.

Oratio in die Sabbati Paschæ post

DEVS omnipotentem patrem & filium & spiri-
 tum

tum Sanctum vniuersitatis vnum creatorem in hac
 magna magni Matutina Sabbari Dominici scilicet
 corporis requieui, fratres charissimi, suppliciter de-
 precemur, vt qui Adam de profundis inferna-
 lis limi misericorditer eripuit, nos de luto facis
 huius cui inhæsimus sola misericordia tantum cla-
 mante seruet. Clamamus namque & oramus ne vr-
 geat super nos inferni puteus os suum, eruti de luto
 peccati ne infigamur, per Dominum, &c.

COLLECTIO SEQUITUR.

DOMINE Christe Iesu, Deus pie, exaudi nos & præ-
 sta, precamur, quæ corde rogamus. Et hoc rogamus,
 vt tibi placeamus, tibi hæreamus sine fine, vt sem-
 per tibi gratias agamus, quia Domine redemisti nos
 in æternam vitam de æterna morte. qui descendi-
 sti in lacum, vt ex inferis vincitos educeres: descende
 nunc quoque, precamur, visceribus tuæ pietatis, vt
 ex vinculis peccatorum quibus vnusquisque con-
 stringitur, nos absoluas.

Post Oracionem Vespera Paschæ.

Per Domini gratiam (per aquã & Spiritum renati)
 & per multiplicem paternæ dilectionis prouisi-
 onem, innumeris laqueis abstracti: huius diuinæ di-
 gnationis auctorem Dominum, incensu, vespertinæ
 precis Sacrificio, & in caelesti patria per Spiritum
 erecto, & igne illo quem ipse in nobis accendi de-
 siderat soleniter aslato: precariis affectibus (Fratres
 charissimi) deprecemur, vt totius vitæ crimina, &
 quotidiani erroris maculas, & humanæ fragilitatis
 debita, donari septimanæ dierū quadraginta ac sep-
 tultu corporis sui sabbato nobis concedat. Nos
 quoque in numero veri Israelis, Agypto egredi faci-
 at, & inimicis percussis in vnam Ecclesiæ Carho-
 licæ domum pacẽ Domini, celebrâtes Agni imma-
 culati sanguine corporum nostrorum postibus as-
 persis, in istius noctis venerabilis solennitate, à va-
 statura mundum morte defendat, orantibus nobis
 per Dominum, &c.

ORATIO SEQUITUR.

Christe Iesu in vespera mundi vespertino sacrificio
 per crucem effecto, dignare nos noua corpori tuo
 facere sepulchra Amen.

Præfatio ad noctem sanctam Paschæ.

Ductorem lucis, principem luminis, inspectorem
 cordis, credentium redemptorem, fratres dilectissi-
 mi, cunctis confessionibus veneremur, vt vergente
 die vocis rugitus exaudiat, & superuenientem cali-
 ginem, luminis sui splendore illustret, ne sit in no-
 bis vlla tentandi vexandique occasio tenebrarum.
 Sit noster defensor qui est veræ lucis indultor, vt
 semper simus in lumine eius, qui Christum Domi-
 num nostrum gloriamur auctorem. Per, &c.

ORATIO SEQUITUR.

Rege nos Domine per alternas temporum vices,
 & cõserua nos per dispares dierum ac noctium suc-
 cessiones, vt adiuti sanctorum tuorum precibus,
 qui diem hunc per munus misericordiæ tuæ duxi-
 mus, noctem quoque istam placitam tibi animarū
 & corporum puritatem ducamus per resurgentem
 à mortuis Dominum nostrum Iesum Christum fi-
 lium tuum.

BENEDICTIO CEREBI, BEATI AV-
 GUSTINI EPISCOPI, QUAM AD HVC
 diaconus cum esset, edidit & cecinit.

EXultet iam Angelica turba calorū, exultent
 diuina mytheria, & pro tanti regis victoria tu-
 ba intonet salutaris. Gaudeat se tantis illius irra-
 diata fulgoribus, & æterni regni splendore illustrata,
 totius orbis se sentiat amissile caliginem. Lætetur
 & mater Ecclesiæ tanti luminis adornata fulgore:
 & magnis populorum vocibus hæc aula resulter.
 Quapropter adstantibus vobis fratres charissimi
 ad tam miram sancti huius luminis claritatem, vnã
 mecum quæso Dei omnipotentis misericordiam
 inuocate, vt qui me non meis meritis intra sacerdo-
 tum numerum dignatus est adgregare, luminis sui
 gratia infundete carei huius laudem implere præ-
 cipiat. Per Dominum, &c.

CONTRACTIO CEREBI.

Dignum & iustum est, vere quia dignum & iustum
 est, inuisibilem Deum omnipotentem Patrem, Fi-
 liumque eius vnigenitum Dominum nostrum Ie-
 sum Christum toto cordis ac mentis affectu & vo-
 cis ministerio personare, qui pro nobis æterno pa-
 tri Adæ debitum soluit, & veteris piaculi cautionẽ,
 pio cruore deterfit. Hæc sunt enim festa Paschalia,
 in quibus verus ille agnus occiditur, eiusque san-
 guis postibus consecratur. In qua primum patres
 nostros filios Israel educens de Agypto, rubrum
 mare sicco vestigio transire fecisti. Hæc igitur nox
 est quæ peccatorum tenebras colunã illuminatione
 purgauit. Hæc nox est quæ hodie per vniuersum
 mūdũ in Christo credẽtes à vitis seculi segregatos
 & caligine peccatorū reddit, & gratiæ sociat sancti-
 tate. Hæc nox est in qua destructis vinculis mortis,
 Christus ab inferis victor ascendit. Nihil enim nasci
 profuit, nisi redimi profuisset. O mira circa nos
 tuæ pietatis dignatio! O inestimabilis dilectio cha-
 ritalis! vt seruum redimeres, filiũ tradidisti! O certẽ
 necessarium Adæ peccatum, quod Christi morte
 deletum est! O felix culpa quæ talem ac tantum
 meruit habere redemptorem! O beata nox quæ
 sola meruit scire tempus & horã in qua Christus ab
 inferis resurrexit. Hæc nox est de qua scriptum est,
 & nox vt dies illuminabitur, & nox illuminatio
 mea in deliciis meis. Huius igitur sanctificatio no-
 ctis fugat scelera, culpas leuat, reddit innocentiam
 lapsis, & mœstis lætitiã. Fugat odia, concordia
 parat, & curuat imperia. In huius igitur noctis gra-
 tia suscipe sancte Pater, incensu huius sacrificium
 vespertinum, quod tibi in hac Cære oblatione so-
 lenni, per ministrorum tuorum manus de operibus
 apum sacrosancta reddit Ecclesiã. Sed iam colum-
 nę huius præconia nouimus, quam in honore Dei,
 rutilans ignis accendit: qui licet diuisus in partes,
 mutuati luminis detrimenta non nouit: Alitur li-
 quantibus cæris, quam in substantia præciosa huius
 lampadis apis mater eduxit. Apis cæteris quæ sub-

Laus A-
 pum.

iccta sunt homini, animantibus antecellit: Cum sit
 minima corporis paruitate, ingentes animos angu-
 sto versat in pectore: viribus imbecilla, sed fortis
 ingenio. Hæc explorat temporum vicem, cum ca-
 nicem pruinosa hiberna posuerint, & glaciale
 senio verni temporis moderata deterferit, statim
 proeundi ad laborem cura succedit, dispersaque
 per agros libratim paululum paruis turribus su-
 spẽsis incedunt, partim ore legere flosculos & one-
 ratis victualibus suis ad castra remeant. Ibi que alia
 inæstimabili arte cellulas tenacis glutino instruunt
 alia liquentia mella stipant: alia vertunt flores in

cera: aliz ornatus fingunt. Aliz collectis è foliis
nectar includunt. O verè beata & mirabilis apis:
cuius nec sexum masculi violant, fetus non quas-
sit. O verè beata nox quæ expoliavit Agyptios, di-
tauit Hebræos. Nox in qua terrenis cælestia iun-
guntur. Oramus te Domine vt crepus iste in hono-
rem nominis tui consecratus, ad noctis huius cali-
ginem destruendam deficiēs perseueret in odorem
suauitatis acceptus, supernis luminaribus miscea-
tur. Flammas eius Lucifer matutinus inueniat, ille
inquam Lucifer qui nescit occasum: ille qui regres-
sus ab inferis humano generi serenus illuxit. Pre-
camur ergo Domine, vt nos famulos & famulas
tuas, omnem clerum & deuotissimum populum,
vnà cum patre nostro beatissimo viro. **Qui** quiete
temporum concessa, in his Paschalibus gaudiis cō-
feruare digneris. Per resurgentem à mortuis Do-
minum nostrum.

*Maria sem
per virgo*

*Ecclesia
luminaria
colitis pa-
triam splen-
dore mit-
temo ver-
sari in lu-
minediuos
significat
Mant.
Gratiarū
actio.*

*Crucis sig-
num.*

*Pro affli-
ctis & ca-
ptiuis o-
ratio.*

SANCTE Domine omnipotens Deus, qui ad no-
stratum contemplationem tenebrarū hęc in mun-
di huius obscuro luminaria emicare iussisti, præsta,
vt dum ad illum æternitatis Diem & vniuenti tui
properamus occursum ad hanc interim, quā tene-
bris præparasti lucemam dum nox ista transcurrit,
sine peccatorum offendiculo ambulemus. Per
resurgentem, &c.

DEVS templum ignis æterni, Deus veræ lucis ha-
bitaculum, Deus sedis perpetuæ claritatis vota tibi
Domine solennia dici consummationis, & noctis
inchoationis celebrantes, ac luminibus altaris tui
mensis temporarium lumen offerentes, vt famulis
& famulabus tuis verum ac perenne lumen largia-
ris oramus. Per resurrectionem.

EXPECTATVM, fratres charissimi, & desideratū
nobis Paschæ diem adepti, gratias agamus omnipo-
tenti Deo Patri, quod nos in hanc eadem diem per
Filium suum Dominum nostrum Iesum Christum,
quem pro nobis hostiam dedit, in salutem æternam
vocaui. Ob hoc fideli gratiarum actione laudemus,
benedicamus, honorificemus benedictum &
beatum nomen Dei Patris in Filio, filique in Patre
& Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SANCTE Domine omnipotēs Pater, exaudi, tue-
re, ac sanctifica plebem tuam præmunitam signo
Crucis, Baptismate purificatam, chrismate delibuta-
tam, quos ad celebrandam præsentis solennitatis
beatitudinem congregasti, vniuersisque noticiam,
tui participationem sancti Spiritus propitius in-
funde, Per Dominum, &c.

VNANIMES, & vnus corporis in Spiritu Dei pa-
tris omnipotentis Domini misericordiam deprece-
mur pro fratribus & sororibus nostris captiuitati-
bus elongatis, carceribus detentis, metallis depu-
tatis, vt eis Dominus adiutor, protector & conso-
lator existat, neque deesse sibi reputer eos qui fideli
in se innocentia perseuerant.

TRIBE Domine relegatis patriam, vincis abso-
lutionem, captiuus libertatem, vt plebs tua & in
hoc seculo, & in futuro misericordiar tuarū munere
liberetur, Per Dominum, &c.

SANCTORUM sancta admissi, & altaris cælestis sa-
cerdotij æterni participes effecti, Dei patris omni-
potentis misericordiam deprecemur, vt sacerdotibus
suis ac ministris donis repleat spiritualium gratiarū

DOMINE Deus virtutum, iustifica & sanctifica
pastores & præpositos ouium tuarum, vt aduersa-
rius noster diabolus fide eorum & sanctitate super-
ratus, contingere Dominicum gregem ac violare
non audeat, Per resurgentem, &c.

INCORRUPTA æternitatis Deum, & inuolabilis
naturæ Dominum vnanimiter deprecemur, oran-
tes pro fratribus nostris, qui gloriosam virginita-
tem corpore ac mente voverunt, vt eos vsque ad
consummationem propositi sui misericordiar Spi-
ritus prosequatur. Per Dominum, &c.

RESPICE Domine virgines sacras, & spadones
voluntarios: id est preciosas ecclesiæ margaritas,
vt corpora eorum ac Spiritum illarū castitatis con-
scientia, pari existimatione custodiant. Per Iesum
Christum, &c.

SANCTVM ac benedictum retributionis Deum
vnanimis fratres dilectissimi, oratione deprece-
mur, obsecrantes pro fratribus & sororibus nostris,
quorum ministerio atque sumptu inopiam nō sen-
tiunt qui in ecclesia sunt indigentes, vt iisdem Do-
minus Spiritales diuitias communicet, qui fidelium
animarum inopiā secularis substantiæ participant
facultatem. Per Dominum, &c.

VIRES feruorū tuorum precibus annue misericors
Domine, vt quicumque præceptorū cælestium me-
mores, pauperibus tuis quæ sunt necessaria submi-
nistrant, incorruptibili & cælesti gloria miseratio-
nis tuæ & misericordiar coronentur. Per Dominum.

CÆLESTIVM & terrestrium & infernorum Do-
minum Deum Patrem omnipotentem, fratres di-
lectissimi, deprecemur, obsecrantes vt fratres no-
stros ac sorores quicumque peregrinationum ne-
cessitatibus subiacent, omnipotens Deus auxilio
suo comes adiutor reducat ac protegat. Per Do-
minum nostrum, &c.

RESTITVE Domine peregrinis desideratum pa-
triar solum, vt contemplationem misericordiar tuarū
dum ad præsens agunt, beneficiis tuis gratias, ciues
esse sanctorum, ac tui domesticici concupiscant,
Præsta, Per Dominum, &c.

VNIERSAE salutis Deum, & vniuersæ virtutis
Dominum deprecemur pro fratribus & sororibus
nostris, qui secundum carnem diuersis ægritudinū
generibus insultantur, vt his Dominus cæleste me-
dicinæ suarū munus indulgeat. Per Dominum, &c.

DOMINE cui viuificare mortuos facile est, resti-
tue ægotantibus pristina sanitatē, ne terreni me-
dicaminis

dicaminis remedia desiderēt quicumque medelam
cælestis misericordiar tuarū deprecantur. Per resurgē.
Oratio pro penitentibus.

CONFITENTES bonitatis ac misericordiar Deum qui
peccatorum maualt penitentiam quā mortem,
communicatis precibus ac fletibus pro fratribus
ac sororibus nostris, Domini misericordiam depre-
cemur, vt eos peccati sui crimina confitētes, a bo-
nitatis suarū venia non repellat. Per Dominum, &c.

REX gloriæ, qui non vis mortem peccatoris, sed vt
conuertatur & viuatur, da nobis peccatorum labe
pollutis penitentiam simul, vt flere cum fletibus
& dolentibus, & cum gaudentibus gaudere possi-
mus. Per resurgē.

VNUM Deum patrem, ex quo omnia sunt, & vnū
Dominum nostrum Iesum Christum, per quem om-
nia, fratres charissimi deprecemur, vt vnitatem
Ecclesiæ suarū concordis congregationis nostrarū vo-
luntatem confirmet. Per resurgē filium suum.

OMNIPOTENS Domine, qui es Deus bonitatis & to-
tius consolationis, te supplices deprecemur, vt hæ-
reticos & infideles à perpetuis gehennæ ignibus
manifestatione tuarū veritatis eripias, quoniam vis
omnes homines saluos fieri, & ad agnitionē veri-
tatis venire. Per Dominum, &c.

DOMINVM dominantium, & regem regnantium,
fratres charissimi, oratione vnanimis deprecemur,
vt nobis populo suo pacem regum tribuere dignetur,
vt mitigatis eorum metibus, requies nobis cō-
gregationis istius perseueret. Per Dominum, &c.

CARNIS Spirituum totius sator, cūctorūq; re-
gnorum mundialium indultor, da regum culmine
religionis prosperitatem & pacis, vt nobis regno
tuo cælesti in terris adhuc positus liberius liceat de-
seruire. Per resurgē.

DEVM iudicem vniuersitatis, Deum cælestium &
terrestrium & infernorum, fratres dilectissimi, de-
precemur pro Spiritibus charorum nostrorum, qui
nos in Dominica pace præcesserunt, vt eos Domi-
nus in requiem collocare, & in patre primæ resur-
rectionis resuscitet. Per Dominum, &c.

IESV Christe, vita & resurrectio nostra, dona cō-
sacerdotibus & caris nostris, qui in tua pace requie-
uerunt exoprata mansionis refrigerium. Et si qui
ex his dæmonum fraude decepti errorum se multis
maculis polluerunt, tu Domine qui solus potens
es, peccata eorum concede, vt quos damnationis
suarū participes diabolus gloriabatur, effectos esse
per misericordiam tuam socios tuarū beatitudinis
ingemiscat. Per Dominum, &c.

PRECEM spei fratrum nostrorum charissimi vna-
nimes adiuuemus, vt Dominus omnipotēs ad fon-
tem sōs beatæ regenerationis sue euntes omnis mi-
sericordiar suarū auxilio Spiritus prosequatur.

CREATOR omnium Domine, & fons aquarū viuæ,
qui per lauacrum baptismi peccata eorū dele, qui-
bus iam donasti resurrectionis fidem, vt mortem

huius seculi non timeant, vt eple eos Spiritu sancto,
vt formari in illis Christum ac viuere glorientur.
Per Dominum, &c.

DOMINE dignare benedicere eius infantia famu-
lo tuo. quoniam nec conditione quicquam
nec ætate depellitur dicente dilectissimo filio tuo
Domino nostro, Nolite prohibere infantes ve-
nire ad me. Hic enim Domine antequā bonum aut
malum sciant, Crucis tuarū sigillo signentur & qua
indigent pietatem ad facti nominis tui baptismum
percipere mereantur, Per Dominum, &c.

ACCIPERE signaculū Christi, suscipe verba diuina,
illuminare verbo Domini, qui hodie confessus es à
Christo. Per Dominum, &c.

SIGNOTE in nomine Patris & Filij & Spiritus san-
cti, vt sis Christianus, oculos vt videas claritatem
Dei: aures vt audias vocem Domini: nares vt o-
dores suauitatem Christi, Os vt confitearis pa-
trem & filium & Spiritum sanctum. Cor vt credas
trinitatem inseparabilem, pax tecum per Iesum
Christum Dominum nostrum, Qui viuat, &c.

STANTES, fratres charissimi, super ripā victicis
fontis nouos homines adhuc eis de terra litori mer-
catores sua commercia singuli nauigantes pulsant
mare nouo, non virga, sed Cruce, nō tactu, sed sen-
su, non baculo, sed sacramento locus quidem par-
uus, sed gratia plenus, Bene gubernat Spiritus
sanctus. Oremus ergo Dominum & Deum nostrū,
vt sanctificet hunc fontem, vt omnes qui descen-
derint in hunc fontem, faciat eis lauacrum beatif-
simæ regenerationis in remissionem omnium pec-
catorum. Per dominum, &c.

DEVS qui Iordanis fontem pro animarum salute
sanctificasti, descendat super aquas has Angelus be-
nedictionis tuæ, vt quibus perfusi famuli tui acci-
pian remissionem peccatorum, ac renati ex aqua
& Spiritu sancto, deuoti tibi seruiant in æternum.
Per dominum, &c.

DIGNVM & iustum est, domine sancte, pater om-
nipotens, æterne deus, iniiciatur sanctorum chris-
matum pater & noui per vnicū filium tuum do-
minum & Deum nostrum inderit sacramenti qui
portantibus agnis Spiritum tuum sanctum ante di-
uitis mundi largiris, qui Bethsaidas aquas angelo
medicante procuras, qui Iordanis alueum Christo
filio tuo dignante sanctificas. Respice domine su-
per has aquas, quæ præparatæ sunt ad delēda homi-
nū peccata, angelū pietatis tuæ his sacris fontibus
adesse dignare, vitæ prioris sordes abluat, & paruū
habitaculum sanctificet, tui procurans, vt regene-
randorum viscera æterna florescant, & veri bap-
tismatis nouitas reparetur. Benedic domine deus
noster hanc creaturam aquarū, & descēdat super eam
virtus tua: desuper infunde Spiritum tuum sanctū
paraclctum, angelum veritatis. Sanctifica domine
huius laticis vndas, sicut sanctificasti Buenta Ior-
danis, vt qui in hunc fontem descēderint, in no-
mine Patris & Filij & Spiritus sancti, & peccatorū
veniam, & sancti Spiritus infusionem consequi
mereantur. Per dominum nostrū Iesum Christum,

*Crucis sig-
illo bap-
tismatis
sancti
gnari.*

*Benedictio
fontium.*

*Chrismati-
ta.*

qui est benedictus apud patrem & Spiritum sanctū, Per omnia secula seculorum.

EXORCIZO te creatura aquæ, exorcizo te omnis exercitus diaboli, omnis potestas aduersaria, omnis umbra dæmonum, exorcizo te in nomine Domini nostri Iesu Christi Nazaræi, qui incarnatus est in maria virgine, cui omnia subiecit pater in cælo & in terra. Time & treme tu & omnis malitia tua, da locum Spiritui sancto, vt omnes qui descenderint in hunc fontem fiat eis lauacrum baptismi regenerationis in remissionem omnium peccatorū, Per Dominum nostrum Iesum Christum qui venturus est in sedem maiestatis patris sui cum sanctis angelis suis iudicare te inimice, & seculum per ignem, in secula seculorum.

IN FVSIO chrisimatis salutatis Domini nostri Iesu Christi, vt fiat fons aquæ salientis cunctis descendentibus in ea, in vitam æterdam, Amen.

PARTIZO te in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti in remissionem peccatorum, vt habeas vitam æternam, Amen.

PER VNGO te chrisimate sanctitatis, tunica immortalitatis, quæ Dominus noster Iesus Christus traditam a patre primus accepit, vt eam integram & illibatam perferas ante tribunal Christi, & viuas in secula seculorum.

EGO tibi lauo pedes, sicut Dominus noster Iesus Christus fecit discipulis suis, tu facias hospitibus & peregrinis, vt habeas vitam æternam.

ACCIPERE vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi.

OREMVS, fratres charissimi, Dominum & Deum nostrū pro amphidiis suis quomodo baptizati sunt, vt cum in maiestate sua saluator aduenerit, quos regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, faciat eos ex æternitate vestra salutem, Per Dominum, &c.

PARTIZATIS & in Christo coronatis, quos Dominus noster a chrisima petentibus regeneratione donare dignatus est, precamur omnipotens Deus, vt baptismum quod acceperunt immaculatū ipsum perferant vsque in finem. Per Dominum, &c.

SACROSANCTÆ noctis istius gratia tenebris secularibus liberati, & ad iustitiæ atque lucis cœlestis gratiam promissam electi omnipotentis Dei patris infatigabilem bonitatem per Christum filij eius, fratres dilectissimi deprecamur, vt ecclesiam suam sanctam Catholicam diffusam per orbem terrarum, quem sibi amantissimi filij sui passione & gloriosissimo sanguine conquisit iugi maiestatis suæ protectione custodiat, atque contra omnes mundi insidias tutam, defensamque concedat, ac præter tempora tranquilla in perpetuum. Per Dominum nostrum, &c.

REDIMISTI nos Domine Deus per lauacrum regenerationis & sanguinē Crucis, vt illa caro quæ

prius in Adam mortalis fuerat effecta, per passionē maiestatis tuæ rursum reuocaretur in cœlum.

OREMVS pro his qui offerunt munera domino Deo nostro sacrosancta spiritalia pro se & pro charis suis, & pro spiritibus charorum suorum, in commemorationem sanctorum martyrum, vt Dominus Deus noster preces illorum clementer exaudire dignetur, Per Dominum, &c.

COMPLE Domine vota supplicū, exaudi gemitus peccatorum, osculetur nos ab osculo oris sui pacis magister & conditor, vt in nobis hoc recipientibus holocaustum, pacem quam speramus habeamus, Per Dominum, &c.

DIGNVM & iustum est, æquum & iustum est nos tibi hic & vbique gratias agere, tibi laudes dicere, & hostias immolare, & cōfiteri misericordias tuas Domine sancte pater omnipotens æterne Deus, quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus. Tu fecisti cœlos in intellectu. Tu formasti terram super aquas. Tu fecisti luminaria magna. Solem in potestatem diei, Lunam & Stellas in potestate noctis. Tu fecisti nos & non ipsi nos. Opera manuum tuarū non omittas, Tuus est dies, & tua est nox. In die enim mandasti misericordiam tuam, & in nocte declarasti quam hodiernis vigiliis in luminis huius festiuitate celebramus. Hæc est enim nox salutarium conscia sacramentorum. Nox in qua veniam peccatoribus præstas, de veteribus hominibus nouos efficis, de senibus effectis, maturos reddis infantes, quos in nouam creaturā renatos, de sacro fonte producis. Hac nocte in æternum diem renascentes populi procreantur, regni cœlestis atria referantur, & beata lege commercijs diuinis humana mutantur. Hæc est enim nox illa quæ facta est in delictis, in quam maximè delectasti nos Domine in factura tua. Nox in qua inferna paterunt. Nox in qua absolutus est Adam. Nox in qua inuenta est dragma quæ perierat. Nox in qua boni pastoris humeris reportata est ouis perdita. Nox in qua diabolus occubuit, & sol iustitiæ Christus exortus est, & solutus inferni nexibus, claustrisque perfractis, multa sanctorum corpora de sepulchris erumpentia intrauerūt in sanctam ciuitatem. O verè beata nox quæ sola meruit scire tempus & hora qua Christus resurrexit, de qua iam in Psalmo fuerat Prophetarum, quia nox vt dies illuminabitur. Nox in qua exorta est resurrectio in æternum. Te enim omnipotens deus creaturarum cœlestium multitudo, & innumerabiles angelorum chori sine cessatione proclamant dicentes, Sanctus.

Post Sanctus. Tuo iussu Domine condita sunt vniuersa in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Tibi patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, martyres, cōfessores, atque omnes sancti gratias agunt: quod & nos facientes, has hostias spirituales, & sincera libamina vt libens exaudias deprecamur. Te oramus vt hoc sacrificium tua benedictione benedicas, & Spiritus sancti tui rore, perfundas, vt sit omnibus legitima Eucharistia, per Christum dominum nostrum, qui pridie, &c.

Collectio ad panis fractionem. RESPOX ad hanc oblationem omnipotēs Deus, quam

quam tibi offerimus in honorem nominis tui pro salute Regum & Exercitu eorum, & omnium circumstantium, Et præsta, vt qui ex ea sumpserint, accipiant sanitatem mentis, integritatem corpo-

ris, tutelam salutis, intellectum sensus Christi, securitatem spei, corroborationem fidei, æternitatem Spiritus sancti. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

PASCHASII RATBERTI ABBATIS CORBEIENSIS VITA EX TRITEMII

Libro de Scriptoribus Ecclesiasticis.

Aschasisus Ratbertus Abbas Corbeiensis ordinis sancti Benedicti vir in diuinis scripturis valde eruditus, & secularium literarum non ignarus, Græco & Latino nobiliter instructus eloquio, ingenio acutus, sermone compositus, Scripsit metro & prosa non pauca opuscula, De quibus ego tantum reperi subiecta: Ad Placidum Abbatem nostri ordinis, Opus insigne, De Sacramento Altaris. Lib. I. Quisquis cathol. &c. Lib. I. In Trenos Hieremie Prophetæ, Lib. I. Vitam sancti Adelhardi Episcopi, Lib. I. De Græco etiam nonnulla transtulit in Latinum, & alia multa composuit.

CARMEN DOMINI PASCHASII IN SVVM DE CORPORE ET SANGVINE DOMINI, LIBRVM.

Egis adire sacra qui vis solennia Mensæ, Almsicium christi corpus contingere votis, Delicij vesij, pro eum potare cruorem. Bacchica nostra velim, puero que misimus olim, Et nixtos casto condas in pectore flores. Rustica forte animo sordens sed mella meabunt. Hic tantum calamus christi de fonte ministrat, Vnde sitim possis, flammis que extingueret mortis,

Si libeat dignè sectari iussa Tonantis. Libertas etenim fidei, nunquam abnegat illi Eximios vitæ fructus, de cæstite Carnis. Vita, salus, pax, lux, sapientia denique, cunctis Inde meat per eum, cæli sub cardine quadro. Tu quoque muneribus si dignus vixeris istis, Accipies palmam Regni, virtute beatus.

PASCHASII RATBERTI ABBATIS, CORBEIENSIS DE CORPORE ET SANGVINE DOMINI IN EYCHARISTIA.

Liber ad Placidum Abbatem.

VISQVIS Catholicorum rectè Deum cūcta creasse de nihilo, corde credit ad iustitiam, & ore confitetur ad salutem: nunquam dubitare poterit ex aliquo aliquid rursus fieri posse, quasi contra naturam aliud, quod necdum erat. Nam natura omnium creaturarum non ex se est, neque ex sese creat rursus omnia quæ nascuntur naturalia rerum nascentia: sed voluntate Dei, omnium rerum natura condita est. Propterea si rectè quisque sapit, non naturam causam dicit esse rerum: sed omnium naturarum & ex natura sui generis, nascentium voluntatem Dei esse confitetur. Porro voluntas Dei tam efficax est & omnipotens, vt eius velle solum, fieri sit: ac per hoc, voluisse illum, fecisse est. Vnde nimirum omnium rerum & naturarum causa, sola voluntas Dei rectè creditur. Ideoque quotienslibet in seculo videtur quasi contra naturam aliquid euenire, quodammodo non cōtra naturam est, quia potissimum rerum natura creaturarum hoc habet eximium, vt à quo est, semper eius obtemperet iussis: vt sicut velle Dei eius profectū est esse, ita quoque quicquid eam rursus Dei virtus esse decreuerit, iure aut crescendo augeatur, aut nascendo, licet pro nostris offensis diminuat, aut mutando in aliud omnino quod nō erat, prætermisso naturæ ordine conuertatur, rectissime confitemur. Hinc ergo pulchrè à quodam Poëtarum nostrorū dictum est, -- subditur omnis.

Vera fides imò iure naturæ quod necdum erat. Nam natura omnium creaturarum non ex se est, neque ex sese creat rursus omnia quæ nascuntur naturalia rerum nascentia: sed voluntate Dei, omnium rerum natura condita est. Propterea si rectè quisque sapit, non naturam causam dicit esse rerum: sed omnium naturarum & ex natura sui generis, nascentium voluntatem Dei esse confitetur. Porro voluntas Dei tam efficax est & omnipotens, vt eius velle solum, fieri sit: ac per hoc, voluisse illum, fecisse est. Vnde nimirum omnium rerum & naturarum causa, sola voluntas Dei rectè creditur. Ideoque quotienslibet in seculo videtur quasi contra naturam aliquid euenire, quodammodo non cōtra naturam est, quia potissimum rerum natura creaturarum hoc habet eximium, vt à quo est, semper eius obtemperet iussis: vt sicut velle Dei eius profectū est esse, ita quoque quicquid eam rursus Dei virtus esse decreuerit, iure aut crescendo augeatur, aut nascendo, licet pro nostris offensis diminuat, aut mutando in aliud omnino quod nō erat, prætermisso naturæ ordine conuertatur, rectissime confitemur. Hinc ergo pulchrè à quodam Poëtarum nostrorū dictum est, -- subditur omnis.

Sedulius.

Imperis natura tuis ritūque soluto, Transit in aduersas, iussu dominante figuras. Quoniam extra potentiam Dei nihil est, idcirco omnia potest.

Neque enim sic condidit omnium artifex Deus, rerum naturas, vt suum velle ab eis auferret: quia omnium creaturarum subsistentia in eadem Dei voluntate subsistit & virtute: à qua causam habet non solum vt subsistat quicquid est, sed etiam vt sic sit sicut ipsa Dei voluntas decreuerit, quæ causa est omnium creaturarum. Alioquin nec subsisteret vlla creaturarum existentia, nisi in eius voluntate à quo totius eius esse manat. Et idè natura creaturæ quotiens mutatur, aut augetur, vel subtrahitur, non ab illo esse diuertitur in quo est: quia sic est, & sic fit, vt ille decernit in quo est. Patet igitur quod nihil extra vel contra Dei velle potest, sed cedunt illi omnino omnia. Et ideo nullus mouetur de hoc Corpore Christi & Sanguine, quod in mysterio vera sit Caro, & verus sit Sanguis: dum sic ille voluit qui creauit.

Omnia enim quæcunque voluit Dominus fecit, in cœlo & in terra. Et quia voluit, licet figura panis & vini hic sit, omnino nihil aliud quàm Caro Christi & Sanguis post consecrationem credenda sunt. Vnde ipsa Veritas ad discipulos. Hæc inquit, Caro mea est, pro mundi vita. Et vt mirabilis loquar, non alia planè, quàm quæ nata est de Maria, & passa in Cruce, & resurrexit de sepulchro. Hæc inquam ipsa est, & ideo Christi Caro est, quæ pro mundi vita adhuc hodie offertur, Et cum dignè percipitur, vita vti que in nobis æterna reparatur. Quod si minus alicui, quod dicimus, credibile videtur: attendat vniuersa veteris ac noui Testamenti miracula, quæ cōtra naturæ ordinem ob fidei firmitatem à Deo gesta sunt: & videbit luce clarius, quod Deo nihil impossibile sit, dum omnium esse, Dei voluntas est, & quicquid voluerit Deus, hoc singula fiunt.

Ipsi. Christos, vus, est sub figura panis. Ambros.

At verò si quis ista non credit, si vidisset Christum in Cruce in specie serui, quomodo Deum illum intelligeret, nisi per fidem prius credidisset: Ita & in hoc Corpore, vbi species alia monstratur, quomodo Carnem Christi videat, nisi per fidem veracius credat: Cogitet ergo si mare rubrum olim habuit in natura diuidendi te, vt populus per medium sicco vestigio transiret: aut si habuit omnis illa Ægyptiorum aqua ex se, licet per Moysen, vim conuertendi se in Sanguinem, &c. An in voluntate Dei fuit, vt impios periret ad fidem, & monstraret in specie coloris eius, quòd omnis eorum doctrina & morum aspectus veritas esset in Sanguine. Deinde in Euangelio, si aqua perhaulta de fonte, habuit potentiam se de mutandi in vini saporem. Et vt de innumeris pauca conueniunt, Habuit ignis ille babilonius, vbi tres pueri missi sunt, per naturam ne caletet: An in voluntate Dei fuit, vt fieret tanquam Spiritus rotis flantis, vt refrigerium magis quam incendium prestaret sanctis: Cogitet ergo quilibet, patescunt in eodem quinque aut septem si habuerunt substantialiter ex se, vt tot homines satiant, deinde tot sportas replerent, an in gratia fuit, quod factum est, creatoris: Minuendo enim multiplicabantur.

Ambros.

Ioan. 2.

Matth. 14.

Mar. 6. et

Luc. 9.

Genes. 3.

Solavatio non fides miratur aliquid fieri contra naturam.

Necnon & Maria virgo habuit, vt virgo pareret sine coitu Deum, an in virtute Dei: Et vt appetitus dicam, caro nostra vel animalium, nunquid non terra? Imò terra, quia dictum est, Terra es, & in terram ibis. Quamuis ergo terra, vera caro est, licet corruptibilis: quæ si seruauerit iura legis & mandatorum Dei præcepta, vestitur adhuc in mortalitate, per ista quæ exponimus, & quamuis caro, tan. en incorruptibilis erit. Quæ velim, diligenter attendas o homo, & per omnia quæcunque naturaliter videntur esse, vel quæ contra naturam facta leguntur ab initio creaturæ, enucleatus obsecro contide- ra, vtrum ex se, in sua natura fiant singula: vel quæ demutãtur in aliud quòd non erant, vtrum per ordinem sui iuris vt sint mirabilia, aut certe quod magis fatebere, & illa quæ sunt quasi naturalia & ista quæ quasi contra naturam veniunt, prorsus omnia in voluntate Dei esse, & in sapientia singula pro vtilitate rationabilium procreari. Et ideo causam omnium existetium, voluntatem Dei rectè fatemur. Nec immerito, quoniam voluisse eius, fecisse fuit. Vnde quotiescunque aliquid fit ex aliquo, virtute voluntatis fit: & in sapientia eius qualiter fiat, præparatur. Neque igitur voluntas sine virtute, neque virtus sine sapientia quippiam efficit. Quia ergo voluntas Dei, virtus & sapientia est, ideo quicquid vult, ita fit vt vult, & in nullo fallitur: quia in sapientia sua omnia vult, imò ipsa sapientia, eius voluntas est: & propterea nihil mali, nihil quod non possit vult.

Ambros.

Pignus Ec- clestie Spi- ritus San- ctus.

Vnde quia sic voluit, vt caro eius esset & Sanguis hoc mysterium, in nullo dubites, si Deum credis: sed vera fide habes in animo, quòd hæc est caro illa quæ oblata est pro mundi vita. Quam qui dignè comederit, mortem non videbit in æternum. Nihil enim Christus Ecclesiæ suæ maius aliquid in mysterio reliquit, quam hoc, Baptismi que Sacramentum, necnon & Scripturas Sanctas: in quibus omnibus Spiritus Sanctus, qui pignus totius Ecclesiæ suæ est, interius mystica salutis nostræ ad immortalitatem operatur. Sed in his denique nihil incredula-

lis mirabile: credentibus verò nihil melius, nihil mirabilius, nihilque locupletius in hoc seculo præbetur. Non vt mirabilia visui pateant oculorum, sed vt in fide & intellectu diuinis redoleant mysteriis, & Sacramenti in eisdem æternitas mortalibus, & participatio Christi in vnitatem corporis concedatur. Hæc igitur de causa, longè ab omnibus quæ facta sunt à seculo miraculis, distat hoc mysterium: quia illa omnia ideo facta sunt vt hoc vnum credatur, quòd Christus est veritas, veritas autem Deus est. Et si Deus veritas est, quicquid Christus promisit in hoc mysterio, vti que verum est: & ideo vera est Christi caro & Sanguis, quam qui manducat dignè, habet vitam æternam in se manentem. Sed visu corporeo & gustu propterea non demutantur, quatenus fides exerceatur ad iustitiam: & ob meritum fidei, merces iustitiæ consequatur. Alia namque Christi miracula, hoc vnum passionis confirmat Sacramentum. Et ideo non ob miraculum ista mutantur exterius in speciem, sed interius, vt fides comprobetur in Spiritu: verissimè confitemur, vt quia iustus ex fide viuunt, habeat iustitiam fidei in mysterio, & per fidem vitam in se suscipiat manentem, qua securior adhuc mortalitatis, immortalitate passus, quantum ad immortalia festinet, vbi non pedibus, sed fide cum bonis operibus peruenitur. Constat igitur modis omnibus, quòd sicut in Paradiso lignum vitæ fuit, ex quo iugis subsisteret status hominis si mandata Dei seruasset & immortalitas: ita prouisum est in Ecclesia hoc mysterium salutis, non quòd eidem ligno hoc esset in natura, sed re visibili, virtus inuisibilis intrinsecus operabatur. Ita siquidem & in isto communione Sacramentum visibili, diuina virtus ad immortalitatem sua inuisibili potentia, quasi ex fructu ligni paradisi, nos & gustu sapientiæ sustentat & virtute: quatenus per hoc immortales in Anima, quamdiu ex hoc dignè sumimus, demum in melius transpositi, ad immortalia feramur. Ad hoc ergo Verbum caro factum est & habitauit in nobis: vt per Deum Verbum, carnem factum, caro proficeret in Deum Verbum: Quæ nimirum caro Verbi, fit esca in hoc mysterio cibisque fidelium, dum verè creditur esse Caro pro mundi vita, neque aliud aliquid quam Caro Corporis Christi, ex qua Christus manet in nobis: vt & nos per eam transformemur in illo, qui nihil aliud factus est quam Deus Caro, dignatione sua vt habitaret in nobis. Si ergo habitat in nobis, & nos membra Corporis eius manemus in illo: iustum est, quia in illo sumus, vt ex eo viuamus, & ideo Carne verbi pascimur, & potamur Sanguine. Hæc est, inquam, firmitas fidei nostræ, hæc vnitatis & vitæ communicatio. Vbi si natura ordo requiritur, succumbit ratio, & ratio in remanet extra humanam rationem facti veritas, si causa ita vt in ratione fidei, vis deitatis & potestas efficacis modis omnibus credatur: quia dubietas mentis, licet bonæ vitæ sit, qui accipit, excludit ne ad huius Sacramenti intelligentiam pertingat.

Quòd hoc mysterium Christi, nullus fidelium debeat ignorare. CAP. 2.

Sacramentum itaque Dominici Corporis & Sanguinis, quod quotidie in Ecclesia celebratur, nemo fidelium ignorare debet, nemo nescire mentis quid ad fidem, quidve ad scientiam in eo pertineat: quia

quia nec fides in mysterio sine scientia rectè defenditur, nec scientia sine fide, quæ quia necdum capit, quandoque vt percipiat, enurritur. Ac per hoc tanti Sacramenti virtus inuestiganda est, & disciplina Christi fides erudienda: ne forte ob hoc censeamur indigni, si non satis discernimus illud, nec intelligimus, mysticum Christi Corpus & Sanguis, quanta pollear dignitate, quantaque præcineat virtute: & discernatur à corporeo gustu, vt sit præstantius omni sacrificio veteris Testamenti. Hoc sane si quis ignorat, non discernit: & ideo timendum, ne per ignorantiam, quod nobis prouisum est ad medelam, fiat accipientibus in ruinam.

Leu. 22.

Vnde Dominus in Leuitico, Qui comederit de sanctificatis, per ignorantiam, inquit, addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit Sacerdoti in sanctuario, nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel quæ offeruntur Domino, ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint. Et addidit: Ego Dominus qui sanctifico eos. Ac deinde, Sancta sanctorum sunt. Vbi profectò mysterium Corporis Christi & Sanguinis designatur, ex quo non habet potestatem edendi, non solum omnis alienigena, inquilinus, & mercenarius: verum nec qui per ignorantiam tanti mysterij obcæcatur. Per ignorantiam autem illud percipit: qui virtutem eius & dignitatem, atque circumstantiam ipsius Sacramenti penitus ignorat, qui nescit verè, quòd Corpus & Sanguis sit Domini secundum veritatem, licet in Sacramento accipitur per fidem. Hic quidem mysterium accipit, sed nescit mysterij virtutem. Vnde Salomon, imò per eum Spiritus diuinus iubet, Cùm federis ad mensam potentis, vt comedas cum principe, diligenter adtende quæ apponuntur coram te, quoniam talia te oportet præparare: id est, mortificationem Christi in Corpore circumferendo quotidie prædicare. Diligenter ergo intelligere, & spiritalia Sacramenta palato mentis & gustu fidei dignè percipere, quasi legaliter, quintam partem ad ea quæ prius per ignorantiam comederat, superaddere est: dum diuina intelligibiliter interior homo noster per Christi gratiam excipit, & per ea virtute fidei Christo incorporatur. Alioqui quomodo lex iuberet ad ea quæ comederat aliquis per ignorantiam, quintam superaddere partem: cum iam non superessent, quibus ulterius addi quippiam posset? Non enim superadditur illi rei quæ iam non est, sed ei vti que hæcenus est. Vnde bene Septuaginta, super ipsum addi quintam partem iubent. Quinta igitur pars illius tunc rectè à nobis superadditur ei quod prius per ignorantiam accipiebat, si quinque sensus corporis intus ad intelligibilia spiritalia conuertantur. Quia si rectè sapimus vel rectè percipimus, diuinus Spiritus qui in nobis est, etiam & per eandem gratiam ampliarur, eisdemque sensus nostros ad ea percipienda instruit, & componit: ita sanè, vt non solum gustum interius ad mystica perducatur, verum & visum atque auditum, necnon odoratum & tactum, ita quodammodo illustrat, vt nihil in eis nisi diuina sentiantur, nihilque nisi cælestia. Terribile fati est quod communicatur. Vnde quàm bene dicitur, Addat quintam eius partem super eum, vel sicut alij comitantes habent, cum eo: & dabit Sacerdoti, qui ad iur homo. uertat omnem sanctificationem mystici sacrificij, Tom. 4.

Sola fides discernit naturam huius Sacramenti.

Ecle. 31.

Septuaginta interpretes.

Huius Sacramenti gustus, totus emenda tur homo.

& efficaciam, quomodo sensibilis res intelligibiliter virtute Dei per verbum Christi, in Carnè ipsius ac Sanguinem diuinitas transferatur, vel qualiter per hoc communicantes ad spiritalia nutriuntur: siquidè Christo qui verus & summus Sacerdos est, catholicè totum tribuere oportet, totumque eius virtuti atque ipsius potentia designari, nempe quia ipse liberat ab omni ignorantia, & remouet nos à carnalibus huius vitæ illecebris. Neque itaque sinit terrenum aliquid aut vile ibidem suspicari, sed mystica & spiritalia in his sapere, ita vt nostri corporis sensus ad ea interius sanctificandi audius transferantur: si quo modo dicere possit præminentior pars hominis, Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum visum. Rectè igitur in Deum visum totus homo exultat: quia licet ab omnibus Christi caro & Sanguis quotidie comedatur, ipse tamen Agnus viuus & integer permanet. Non enim moritur, mors ei ultra non dominabitur: sed ramentum in mysterio quotidie veraciter immolatur, in ablationem delictorum comeditur. Vnde illico in eadem legis sententia infertur: Ego Dominus qui sanctifico eos. Sanctificat autem eos qui per hæc competet ad Deum sanctificantem tendunt, & cum deuotione, modo quo oportet ea percipiunt: quia sanctificationis causa, & non contaminatio, renatis in Christo ista proponit. Alioquin portabit iniquitatem delicti sui, vt Lex ait, qui sanctificata contaminat comedens per ignorantiam, vel indignè appetens ea ex contemptu. Hinc ergo erudiri oportet eos, qui percipiunt vitæ Sacramenta: ne forte si quis per desideriam salutaria ignorat fidei rudimenta, & ipse à Domino penitus ignoretur.

Quid sint Sacramenta, vel quare dicantur. CAP. 3.

Sacramentum igitur est, quicquid in aliqua celebratione diuina nobis quasi pignus salutis traditur, cum res gesta visibilis, longè aliud inuisibile intus operatur, quod sanctè accipiendum sit. Vnde & Sacramenta dicuntur, aut à secreto, eo quòd in ceteris visibili, Diuinitas intus aliquid ultra secreti efficit per speciem corporalem: aut à Consecratione sanctificationis, quia Spiritus sanctus manens in corpore Christi, latenter hæc omnia Sacramentorum mystica, sub regimento visibilium pro salute fidelium operatur. Magis igitur vis diuina ex hoc mentes credentium ad inuisibilia instruit, quam si visibiliter ea monstraret, quæ interius præstat ad effectum salutis: Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Sunt autem Sacramenta Christi in Ecclesia, Baptismus & Chrysmus, Corpus quoque Domini & Sanguis: Quæ ob hoc Sacramenta vocantur, quia sub eorum specie visibili qua videntur, secretius virtute diuina caro consecratur, vt hoc sint interius in veritate, quod exterius creduntur virtute fidei. Est & Sacramentum iuris, in quo post electionem partium iurat vnusquisque quod suo pacto decreuerit. Vnde & Sacramentum dicitur, quòd secretius fides inuisibilis, per Consecrationem inuocationis Dei, vel alicuius facti teneatur, ex eo quod foris visu vel auditu iurantis sentitur. Fit ergo & Christi natiuitas, atque quoddam Sacramentum: quia in homine visibili diuina maiestas intus ob consecrationem nostram, HH ij

psal. Quomodo Christi cor exultat, non absumatur. Rem. 6. immolatur.

Sacramentum quod dicitur, non est ceteris sacramentis.

2. Cor. 5. que.

1. Tim. 3.

ea quæ se habent, secretius potestate sua inuisibiliter operabatur, Vnde mysterium vel Sacramentum, quod Deus homo factus est, iure dicitur. Sed mysterium Græcum est, eo quod secretum & reconditum in se habeat dispositionem. Est autem & Sacramentum in scripturis diuinis ubi cunque facer spiritus in eisdem interior aliquid efficaciter loquendo operatur. Sed Sacramento scripturarum erudiendo diuinitus introitus pascimur, & pascendo ad operationem & disciplinam Christi erudimur. Sacramento vero natiuitatis & humanitatis eius & nos redimimur ad veniam, & scripturæ aperitur ad intelligentiam, & via per eum nobis monstratur, & potestas largitur, vt in adoptionem filiorum ex seruitute trāscamus. Perro Baptismi Sacramento intrandi ad eandem adoptionem ostium credentibus panditur: vt deinceps in membris Christi per eandem renascentiam liberati à malo, vnum corpus efficiamur. In quo nimirum Baptismo, & deinceps Spiritus Sanctus in animam renascentis diffunditur, vt vniuersa Christi Ecclesia, vno Spiritu percepto viuificetur, & vnum corpus efficiatur, quia sicut omnia corporis nostri membra, vna viuificatur & reguntur anima, vt ex compage membrorum vnum corpus fiat: ita totius Ecclesiæ membra, vno sancto reguntur & viuificantur Spiritu, vti vnum corpus Christi efficiant, quia si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius.

Rom. 8.

Sicut nemo igitur dubitat, quod vnusquisque nostrum vtero matris adhuc clausus accipiat, licet occulte, animam, vt sit homo in animam viuente, ita interdum vt mater nesciat quando per eam in illum priusquam exeat vita ingrediatur: Sic planè nemo dubitare debet, quod in alio Baptismi, priusquam infans à fonte surgat, Spiritus sanctus in eum qui renascitur aduertat, & si non videatur, quia non minus est diuina virtus prouida & præstabilis ad regenerationem sacræ adoptionis, quam fuit prius in natiuitate carnis, vt viuificaret fara hominis membra, licet concepta sint ex delicto. Quæ de re sit non dubium nobis argumentum quod Deus scrutator omnium & præstabilis, semper proficua dispense gratiam, ne quod disposuit immutetur. Si inter paterna interdum stupra, & materni criminis flagitia, ex libidine fata viuificat membra hominis, quanto magis vbi que præfens Spiritus sanctus, quia replet orbem terrarum, offert, vt omnibus per fidem renascentibus se promptus ingerat, quatenus per eum membra Christi vnum sentiant, & ex omnibus vnum fiat corpus? Cæterum Sacramento corporis & Sanguinis tantundem pascimur in via & potamur, vt ex eo nutrirī, vñ efficiamur.

1. Cor. 3.

Ezech. 1. Apoc. 2.

Quo nimirum vegetati gustu, ad immortalia & æterna præparemur: quatenus spiritualiter iam Angelica gratia saginati, in eo viuificemur. Operatur autem nobis in his omnibus Sacramentis Spiritus diuinus. Siquidem in scripturis sanctis corda nostra illustrat, quia neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat, Deus. Hinc sanè Ezechiel ait, Quia Spiritus vitæ orat in rotis. Et Ioannes, Qui habet, inquit, aures audiendi, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis. Cæterum in Christo idem cooperabatur Spiritus, quia conceptus creditur de ipso & Maria virgine. Simili quoque modo & in Baptismo per aquam ex illo omnes regeneramur, deinde virtute ipsius Christi corpore

quotidie pascimur, & potamur Sanguine. Vnde nec mirū, si Spiritus Sanctus, qui hominem Christum in vtero virginis sine semine creauit, etiā ipse panis ac vini substantiā, carnem Christi & Sanguinem inuisibili quotidie potetia, per Sacramentum suū sanctificationem operatur, quamuis nec visu exterior, nec gustu saporis comprehendatur, Sed quia spiritualia sunt, fide & intellectu pro certo sicut Veritas prædixit, plenissime sumuntur.

Vnum sub figura, an in veritate hoc mysterium vera caro & verus sanguis Christi fiat. C. A. P. 1111.

Quod in veritate Corpus & Sanguis fiat consecratione mysterij: nemo, qui verbis diuinis credit, dubitat. Vnde veritas ait, caro enim mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus. Et vt hoc sacra- diuinitus non rectè intelligentibus claresceret, de mens esse qua dicebat carne, vel de quo Sanguine, manifestans insinuat: Qui manducat meam carnem, in se ipso manet, & bibit meum Sanguinem: in me manet, & hæret. ego in illo. Ergo si verè est cibus, & vera caro: & si verè est potus, vti que & verus Sanguis. Alioquin quomodo verum erit quod dicit, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, nisi vera sit caro? Vti que & panis qui de cælo descendit, verus panis. Sed quia Christum vorari fas dentibus non est, voluit in mysterio hunc panem & vinum verè carnem suam & Sanguinem consecratione Spiritus sancti potentialiter creati: creando verò quotidie pro mundi vita mysticè immolari, vt sicut de Virgine per Spiritum vera caro sine coitu creatur: ita per eundem ex substantia panis ac vini mysticè idem Christi corpus & Sanguis consecratur. De qua videlicet carne ac Sanguine, Amen, amen, inquit, dico vobis, nisi manducaueritis Carnem filij hominis, & biberitis eius Sanguinem, non habebitis vitam æternam in vobis. Vbi profectò non aliam, quam veram Carnem dicit & verum Sanguinem, licet mysticè. Vnde quia mysticum est Sacramentum, nec figuram illud negare possumus. Sed si figura est, quærendum quomodo veritas esse possit: Omnis enim figura alicuius rei figurata est, & semper ad eam refertur, vt sit res vera, cuius figura est. Nam figuras veteris testamenti vmbra fuisse, nemo qui sacras literas legit, ambigit. Hoc verò mysterium aut veritas est, aut figura, ac per hoc vmbra est, aut certè quærendum est hoc totum, vtrum veritas dici queat, sine falsitatis vmbra, quamuis mysterium huiusmodi res appellari debeat. Sed figura esse videtur, dum frangitur, dum in specie visibili aliud intelligitur, quam quod visu carnis & gustu sentitur, dum que Sanguis in Calice simul cum aqua miscetur. Porro illud fidei Sacramentum, iure veritas appellatur.

Veritas ergo dum corpus Christi & Sanguis virtute Spiritus in verbo ipse, ex panis vini que substantia efficitur: Figura verò, dum sacerdos quasi aliud exterius gerens, ob recordationem sacræ passionis ad aram venit, & quod semel gestu, quotidie immolatur agnus.

Sed si veraciter inspicimus, iure simul veritas & figura dicitur: vt sit figura vel character veritatis quod exterius sentitur: veritas verò quicquid de hoc mysterio interior rectè intelligitur aut creditur. Non enim omnis figura, vmbra vel falsitas. Vnde Paulus de vnicò Dei filio ad Hebræos loquens ait, Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ

Quod hoc mysterium veritas esse possit: Omnis enim figura alicuius rei figurata est, & semper ad eam refertur, vt sit res vera, cuius figura est. Nam figuras veteris testamenti vmbra fuisse, nemo qui sacras literas legit, ambigit. Hoc verò mysterium aut veritas est, aut figura, ac per hoc vmbra est, aut certè quærendum est hoc totum, vtrum veritas dici queat, sine falsitatis vmbra, quamuis mysterium huiusmodi res appellari debeat. Sed figura esse videtur, dum frangitur, dum in specie visibili aliud intelligitur, quam quod visu carnis & gustu sentitur, dum que Sanguis in Calice simul cum aqua miscetur. Porro illud fidei Sacramentum, iure veritas appellatur.

immolatur Agnum.

Heb. 1.

substantiæ eius, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens. Quibus profecto verbis, duas in Christo substantias declarat, & verasque veras. Nam cum dicit, Qui cum sit splendor gloriæ, diuinitatis consubstantiā prædicat: Cum verò figura vel character substantiæ eius, humanitatis designat naturam, vbi corporaliter plenitudo inhabitat diuinitatis: & tamen in vtroque vnus & verus Christus Deus, catholicè cōmēdatur. Vnde vnā rem sumit ad demonstrationem duarum substantiarum, quam, figuram substantiæ & characterē nominauit. Quia sicut per characteres vel figuras literarum, infantia nostra prius gradatim pertingit ad lectionē, deinde ad spiritualia scripturarum sensus & intelligentiam: sic humanitate Christi, ad diuinitatem patris peruenitur, & ideo iure figura vel character substantiæ illius vocatur. Quid enim aliud sunt figuræ literarum, quam characteres earundem, vt per eas vis & potestas ac spiritus prolatio oculis demonstratur? Sic itaque formatum Verbum caro, vt per carnem nostra infantia ad diuinitatis intelligentiam nutritur. Veruntamen neque characteres literarum, falsitas, neque aliud quàm literæ: neque Christus homo, falsitas dici potest, neque aliud quàm Deus, licet figura, vel character substantiæ diuinitatis iure dicatur, quia nostram infantiam per se ad spiritualia interior intelligenda prouehit, & sensibus nostris, vt ea quæ in illo sunt capiamus, visibilem se ostendit. Sed quia illum secundum carnem cælos oportuit penetrare, vt per fidem illic in illo renati, confidentius sequi appeterent: reliquit nobis hoc

† al. sacra- mentum visibilem figuram & characterem carnis & sanguinis, vt per hæc mens nostra & caro visibile, figura nostra ad inuisibilia & spiritualia capessenda, per fidem, &c. fidem vberius nutriatur. Est autem figura vel character hoc quod exterius sentitur, sed totum veritas & nulla adumbratio, quod intrinsecus percipitur: ac per hoc nihil aliud hinc inde quàm veritas & Sacramentum ipsius carnis aperitur. Vera vti que caro Christi, quæ crucifixa est, & sepulta, & re illius carnis Sacramentum, quod per Sacerdotē super altare in verbo Christi per spiritum sanctum diuinitus consecratur. Vnde ipse Dominus clamat, Hoc est corpus meum. Et ne mireris, o homo, neque requiras naturæ ordinem. Si carnem illam verè credis de Maria virgine in vtero sine semine, potestate Spiritus sancti creatam, vt Verbum caro fieret: vere crede, & hoc quod conficitur in verbo Christi per spiritum sanctum, Corpus ipsius esse ex Virgine. Vbi si rationem quæris, quis explicare poterit, aut verbis comprehendere? Imò scias quærendam ad so, quia ratio in virtute Christi est, scientia in fide, sensum huiusmodi causa in potestate, effectus verò in voluntate: quod potetia diuinitatis contra naturam, ultra nostræ rationis capacitatem efficaciter operatur. Idcirco habeatur scientia in doctrina salutis, teneatur fides in mysterio veritatis: quoniam in his omnibus per fidem ambulamus, & non per speciem.

Matt. 26. Ambros. lib. 4.

Ioan. 1.

Ratio minus ex Veritate ad so, quia ratio in virtute Christi est, scientia in fide, sensum huiusmodi causa in potestate, effectus verò in voluntate: quod potetia diuinitatis contra naturam, ultra nostræ rationis capacitatem efficaciter operatur. Idcirco habeatur scientia in doctrina salutis, teneatur fides in mysterio veritatis: quoniam in his omnibus per fidem ambulamus, & non per speciem.

2. Cor. 5.

Exod. 12.

Quid intersit inter immolationes veterum figurarum que legatum, & inter sacramentum dominici corporis et sanguinis. C. A. P. V.

Immolationem illam Agni, figuram fuisse passionis Christi & nostræ Communionis, rectè nullus fidelium ignorat. Sed quærum sit inter illud & hoc Sacramentum, seu inter cibum qui de cælo descendit, nec non & aquam quæ de petra fluxit, atque inter illud spirituale ac diuinum commercium, quærendum arbitror, præsertim cum beatus Apostolus clamat, quod omnes Patres nostri eandem spirituales manducauerunt, & omnes eundem potum spirituales biberunt. Vbi si eandem percipientiam, & eundem potum, quid necesse fuit immutati quod ipsum erat: aut dari quasi aliud, si atque nos. nihil amplius est? Ex quo fatendum, sic eandem fuisse, quam nunc percipimus, eandemque potum, sicut eandem fuisse petram de qua manarunt aquæ, vbi Christus, Apostolo teste, prædicatur. Eadem quippe fuit esca, quia manna spiritualiter percipientibus, typus fuit esca corporis Christi, & aqua qua illa quæ de petra fluxerat, potus & figura Sanguinis. Siquidem in præfiguratione idem, sed non idem in adimpletione veritatis: quia quod tunc adumbrabatur in designatione futurorum, imago veritatis, & vmbra corporis atque exemplaria erat, nunc autem mysterium impletæ veritatis & facta est Eucharistia ex resurrectione caro Christi, quæ prius per agnum, vel per eandem è cælis escam figurabatur credentibus ad futura. De hoc verò pane, David cecinit in prouerbis, Panem angelorum manducauit homo. Alioquin esca illa, licet de cælo venerit, & potus, quia corporeus erat, Angelis non congruebat, sed ille vti que panis & potus qui per hæc præfigurabatur. Christus ergo cibus est Angelorum, & Sacramentum hoc, verè caro ipsius & Sanguis, quam spiritualiter manducat & bibit homo: ac per hoc vnde viuunt Angeli, viuunt & homo, quia totum spirituale est & diuinum in eo quod percipit homo. Patet igitur quod & agnus ille legalis & manna, & omnia huiusmodi, quæ figuram gesserunt carnis ac sanguinis Christi, quod passus semel in Pascha, & quotidie super altare, manè ac vesperè immolatur, non nisi figuram istius habuere mysterij: & si qua in his virtus sacrædi latuit, totum ex ista gratia fidei qua fruimur, præfulsit. Quæ profectò illi per hæc quasi promissam suspirantes participabant tantundem per fidem, & de figuris Sacramentum veritatis intelligebat. Nos verò longè hanc Patribus gratiam re-promissam iam suscepimus, & susceptam veneramus: venerantes autem ex ipsa pascimur & potamur: Non figuris quidem legalium ænigmatum adumbratam, sed his defectis & euacuat, sola Veritate fruimur, & veram carnem Christi, & Sanguinem in mysterio sumimus. Vnde Saluator, caro, inquit, mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: hanc qui manducat carnem, & hunc qui bibit sanguinem, habet vitam æternam. Cæterum, Dominus ad Iudæos, Patres vestri, inquit, manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Nunquid & nos qui ista comedimus, temporaliter non moriemur sicut & illi? Moriemur sanè, sed non sicut illi in anima, quia illi carnalia manducantes, mortui sunt in æternum. Nos autem dum nihil carnale in eo sapimus, imò & spiritualiter intelligentes, in Christo manducamus. Idcirco de his qui rectè percipiunt, clamat ipse: Qui manducat hunc panem, viuunt in æternum. Non enim à nobis propter hanc vitam, ne moriamur temporaliter, sed propter æternam, caro Christi & sanguis sumitur spiritualiter. Ad quam nimirum vitam, nec illi sunt ingressi, qui prius

dit, nec non & aquam quæ de petra fluxit, atque inter illud spirituale ac diuinum commercium, quærendum arbitror, præsertim cum beatus Apostolus clamat, quod omnes Patres nostri eandem spirituales manducauerunt, & omnes eundem potum spirituales biberunt. Vbi si eandem percipientiam, & eundem potum, quid necesse fuit immutati quod ipsum erat: aut dari quasi aliud, si atque nos. nihil amplius est? Ex quo fatendum, sic eandem fuisse, quam nunc percipimus, eandemque potum, sicut eandem fuisse petram de qua manarunt aquæ, vbi Christus, Apostolo teste, prædicatur. Eadem quippe fuit esca, quia manna spiritualiter percipientibus, typus fuit esca corporis Christi, & aqua qua illa quæ de petra fluxerat, potus & figura Sanguinis. Siquidem in præfiguratione idem, sed non idem in adimpletione veritatis: quia quod tunc adumbrabatur in designatione futurorum, imago veritatis, & vmbra corporis atque exemplaria erat, nunc autem mysterium impletæ veritatis & facta est Eucharistia ex resurrectione caro Christi, quæ prius per agnum, vel per eandem è cælis escam figurabatur credentibus ad futura. De hoc verò pane, David cecinit in prouerbis, Panem angelorum manducauit homo. Alioquin esca illa, licet de cælo venerit, & potus, quia corporeus erat, Angelis non congruebat, sed ille vti que panis & potus qui per hæc præfigurabatur. Christus ergo cibus est Angelorum, & Sacramentum hoc, verè caro ipsius & Sanguis, quam spiritualiter manducat & bibit homo: ac per hoc vnde viuunt Angeli, viuunt & homo, quia totum spirituale est & diuinum in eo quod percipit homo. Patet igitur quod & agnus ille legalis & manna, & omnia huiusmodi, quæ figuram gesserunt carnis ac sanguinis Christi, quod passus semel in Pascha, & quotidie super altare, manè ac vesperè immolatur, non nisi figuram istius habuere mysterij: & si qua in his virtus sacrædi latuit, totum ex ista gratia fidei qua fruimur, præfulsit. Quæ profectò illi per hæc quasi promissam suspirantes participabant tantundem per fidem, & de figuris Sacramentum veritatis intelligebat. Nos verò longè hanc Patribus gratiam re-promissam iam suscepimus, & susceptam veneramus: venerantes autem ex ipsa pascimur & potamur: Non figuris quidem legalium ænigmatum adumbratam, sed his defectis & euacuat, sola Veritate fruimur, & veram carnem Christi, & Sanguinem in mysterio sumimus. Vnde Saluator, caro, inquit, mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: hanc qui manducat carnem, & hunc qui bibit sanguinem, habet vitam æternam. Cæterum, Dominus ad Iudæos, Patres vestri, inquit, manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Nunquid & nos qui ista comedimus, temporaliter non moriemur sicut & illi? Moriemur sanè, sed non sicut illi in anima, quia illi carnalia manducantes, mortui sunt in æternum. Nos autem dum nihil carnale in eo sapimus, imò & spiritualiter intelligentes, in Christo manducamus. Idcirco de his qui rectè percipiunt, clamat ipse: Qui manducat hunc panem, viuunt in æternum. Non enim à nobis propter hanc vitam, ne moriamur temporaliter, sed propter æternam, caro Christi & sanguis sumitur spiritualiter. Ad quam nimirum vitam, nec illi sunt ingressi, qui prius

Nota de typo mancipantibus, & a. n. s.

Psal. 77.

Sacrificium legale, huiusmodi Sacramentum, & mensi g-rare, manè ac vesperè immolatur, non nisi figuram istius habuere mysterij: & si qua in his virtus sacrædi latuit, totum ex ista gratia fidei qua fruimur, præfulsit.

Patres qui de sub figura carnis Christi est: nos vero ne ipso corpore & sanguine Christi cibamur.

Ioan. 6. al. spirituale. Ioan. 6.

dignè in figura ista percipiebāt: donec veniret gratia nobis & illis pariter re promissa. Vnde patet quia multum interest, quamuis eadem esca, idemque potus ab Apostolo prædicetur, quia idem necdum in re, sed in spe ac figura vbi promissio veritatis inerat.

Fabes De qua spiritualis intelligentia atque fidei Sacramenta illis licet futura impertiebantur, ita vt nec illis deesset in Spiritu, quod iam spe potarent, nec nobis quod de ipsis recolendo ad fidei firmitatem & vitam percipiendam, copiosius proficiat. Nos tamē & illos spiritualis perceptio viuificat: quia bibeant illi de spirituali conueniente eos petra, si simul significans quod Christus post eos venturus esset. Bibeant & nos spiritualiter, ac comedimus spirituales Christi carnes in qua vita æterna esse creditur. Alioquin sapere secundum carnem, mors est: & tamē veram Christi carnem spiritualiter percipere, vita æterna est.

Quæritur nos in Christo & Christus in nobis maneat: & quid sit ad vitam percipere Corpus Christi. C. P. P. 11.

Augustin. Hoc sanè Christus exponit, Qui manducat, inquit, meam carnem, & bibit meum sanguinem: in me manet & ego in illo. Hoc est ergo manducare illius Carnem & Sanguinem bibere: si in Christo maneat, & Christus in illo qui percipit dignè, manere possit. Ille igitur in Christo manet, qui renatus ex aqua & Spiritu, nullo mortali crimine reus tenetur. Et Christus in eo vtiq; qui aperuit illi ianuam fidei in Spiritu sancto consecratus, & membrum est in eius corpore, & templum Spiritus sancti, quia si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Qui autem eius non est, verè nec in illo, nec in corpore eius esse potest: & qui non manet, neque vita Spiritus viuunt in corpore, in illo vtiq; nec Christus est, neque in Christo potest esse, quia omnino Christus vita est: hic autem mortali crimine reus, à vita longe alienatur. Hinc quoque est quod ait, Qui manducat meam Carnem, & bibit meum Sanguinem, in me manet, & ego in illo. Alioquin nisi prius in me maneat, & ego in illo: Carnem meam manducare non potest, neque Sanguinem bibere. Et quid est quod manducant homines? Ecce omnes indifferenter quàm sæpe Sacramenta altaris percipiunt? Percipiunt planè: sed alius Carnem Christi spiritualiter maducat & Sanguinem bibit: alius verò non, quamuis buccellam de manu Sacerdotis videatur percipere. Et quid accipit cum vna sit consecratio, si corpus & Sanguinem Christi non accipit? Verè, quia reus accipit indigne, sicut Apostolus Paulus ait, iudicium sibi hoc Sacramentum, mors non vtiq; sibi manducatur cæteris Sacramentum altaris percipere. Et quare? Quia nō se probat, nec diiudicat Corpus Domini. Cogitat enim infidelis, quod Digna & Sancta indignus possit accipere, non aliud quid attendens nisi quod videt, neque intelligēs: nisi quod ore sentitur. Nequaquā igitur credit aut intelligit, quale vel quantum iudicium sumit. Nempe quia simul omnes hæc sacra ex vno edere visibiliter cernit, nec si aliqua sit virtus in eo satis ex fide sapit. Propter quod illi vni modo proptionem iudicium reatus duplicatur. Vnde Apost. Probat se homo prius, & sic de pane illo edat, & de

Quomodo homo maneat in Christo. Rom. 8. Ioh. 6.

Accedit res indigne hoc Sacramentum, mors non vtiq; sibi manducatur

Sumpturi Eucharistie sacra ex vno edere visibiliter cernit, nec si aliqua sit virtus in eo satis ex fide sapit. Propter quod illi vni modo proptionem iudicium reatus duplicatur. Vnde Apost.

Probat se homo prius, & sic de pane illo edat, & de

calice bibat. Quibus duobus seruatis videat vtrum dignè accipere possit: videlicet, vt diiudicat corpus Domini, quid est, quantumve Sacramentum, qualisque virtus Sacramenti, quia diuinum ac spirituale est, Deinde semetipsum probet, vtrum ipse in corpore Christi, vel si Christus in eo maneat. Alioquin nisi & illud spiritualiter iudicet, & semetipsum ad percipiendum idoneum probet: iudicium sibi manducatur, quia bono male vtiur: vnde non illud ad vitam, sed in eo iudicium ad penam sumit.

Quod tribus modis Corpus Christi appellatur. Cap. VII.

Tribus sanè modis in Scripturis sacris, Corpus Christi appellatur: profectò quia generalis Christi Ecclesia, corpus eius est vbi Christus caput, & omnes electi membra dicuntur, Ex quibus vnum colligitur quotidie corpus in vnum perfectum, & mensuram plenitudinis Christi. Corpus autè Christi, sponsa videlicet Dei, Ecclesia iure dicitur: iuxta illud quod Apostolus ait: Et erunt duo in carne vna. Hoc, inquit, Sacramentum magnum est in Christo & in Ecclesia. Quod si Christus & Ecclesia in mēto coacarne vna sunt: vtiq; vnum Corpus, vbi sponsus lesere caput, singuli autem electi, alter alterius membra. Ex quibus videlicet quisquis tollit membrum Christi & facit membrum meretricis, aut certè per se quodlibet graue delictum, membrum diaboli: hic nunc profectò iam non est in corpore Christi, quia factus est alterius membrum. Idcirco ei iure non licet edere de hoc mystico Corpore Christi. Quod sanè Corpus, vt vera caro Christi sit, pro mundi vita quotidie per Spiritum sanctum consecratur, ex qua non habent potestatem edere, qui ex aduerso sunt. Vescuntur autem ea condignè, qui sunt in corpore illius, vt solum corpus Christi, dum est in via, ipsius Carne reficiatur, & discat nihil aliud esse, quam Christum, nihil scire, nisi Christum, nihil aliud sapere quàm Christum, non aliunde viuere, non aliud esse, quàm corpus Christi. Cæterum illud Corpus quod natum est de Maria Virgine, in quod illud transfertur, quod pepedit in cruce, sepultum est in sepulchro, resurrexit à mortuis, penetravit cælos, & nunc Pontifex factus in æternum, quotidie interpellat pro nobis. Ad quem, si rectè communicamus, mentem dirigimus, vt ex ipso, & ab ipso nos Corpus eius, Carnem ipsius, illo manente integro sumamus. Que nimirum Caro ipsa est, & fructus ipsius Carnis, vt idem semper maneat, & vniuersos qui sunt in corpore pascat.

Si enim hydria farina vel lechytus olei, seu panes secundo crescunt, & non minuuntur dum faciant: quid putas Caro Christi? Arbor quidem ligni vitæ, Christus nunc in Ecclesia est, cuius imago in paradiso arbor illa fuit. Idcirco scire conuenit, quod veritas hinc completur quam prius figura præmisit. Nam si homini ex illa semper, Dei seruatis mandatis, edere licuisset: nunquam mori potuisset. Sic itaque ex hoc ligno Corporis quicumque spiritualiter comedunt, si mandata obseruauerint: nunquam in Spiritu mortales erunt. Alioquin præcedendi sunt vt melius reinscrantur. Vnde & lignum vitæ iure dicitur: quia sicut illud immortalitatem corporis sumptum præstitisset, ita istud, imò solidius vitam præstat, cum obseruatione matorum Dei æternam. De quo in laude sapientiz. Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam. Et in

Et in Apocalypsi Ioannes: Qui vicerit dabo ei edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei: quia profectò non aliis largitur, etiam in mysterio, quàm vniuersis. Sed quoniam de tribus vocabulis corporis Christi diximus: restat etiam intelligere scripturas sanctas, doctrinamque Christi quàm sæpe typice Corpus Christi interpretari debere, vt vnum corpus ex omnibus perficiatur, quia hæc sunt dotalia, hæc mystica vt Christus & Ecclesia vnum corpus solidius confirmetur. Alioquin quomodo auderet Apostolus asserere Christi Ecclesiam de carne & de ossibus eius constare: Vtiq; hoc Sacramentum velint nolint inimici, magnum est in Christo & in Ecclesia, quod erunt duo in carne vna. Et si vna caro Christus & Ecclesia: iam vnitas natura amborum plenius commendatur. Quapropter illo integro Agni carnes, nostra vt tollat peccata, munda accipiamus: quatenus per hoc Christus in nobis maneat, & nos in ipso renati, vnum efficiamus.

Quod in hac communiōe, aut iudicium, aut præmium percipiatur. C. P. P. 8.

Nihil in præsentiarum periculosius, quam lateraliter peccare, & à Christi corpore coram inter iudicium oculis decidere. Deinde nihil damnabilius, antequam quis corrigatur, propter perfidiam humanam, cum Iuda à mysterio sanctæ communionis pedem non retrahere. Vnde à primordio huius celebratis iudicium male accipientibus minatur, dum continuo post buccellam de manu Domini perceptam, Iudam Diabolus peruasit. Vbi mox ostenditur futurum in Ecclesia iudicium, quia Sancta sanctorum sunt. Si quis ergo elapsus de corpore Christi factus membrum meretricis vel diaboli præsumperit: non dubium quin iudicium excipiat, & cum Iuda culpæ societari obnoxius, tã quia corrui, quàm quia in conscientia damnatus, ausus est sine penitentia & correctionis venia, sancta mysteria temerare. Nec præsentiam igitur diuinæ maiestatis veritatis dum cogitat nihil amplius, quàm quæ videntur, nec intelligit miser, quod nunquam caro Christi, nisi de manu eius & sublimi ara vbi Christus Pontifex futurorum bonorum pro omnibus assistit, iure accipitur.

Vnde Sacerdos cum hæc incipit immolare, inter cætera, Iube, inquit, hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum in conspectum diuinæ maiestatis tuæ. Et cogitas ô homo aliunde illud accipere quàm de altari, vbi sublimius transpositum consecratur? Sed fortassis ad hæc cæca cogitatio dicit, Et quomodo in cælum ante conspectum diuinæ Maiestatis tam subito offertur, cum hic aut panis aut caro licet videretur, in manu Sacerdotis visibiliter semper teneatur? Hoc quippe est infelix homo, quod Sacramentum vel mysterium vocatur. Si enim totum visibile fieret, nullum in eo mysterium vel secretum esset, nulla fides, nulla vis subiaceret. Nunc autem longe aliter virtus diuina interior operatur, quia per fidem ambulamus, & nō per speciem. Habet enim fides præmium meritorum: vt quicumq; per fidem tibi sapuerit, hoc interiorius totum præbeat. Vnde scriptum legimus, Dediti eis Domine panem de cælo habentem omne delectamentum, & omnem saporem. Alioquin, nisi per fidem & intelligentiam, quid præter panem & vinum in eis gustantibus sapit? Et ideo populus ille carnalis manna fastidiuit, quia inibi non nisi carnalia quæsiuit. Cæterum quibus omnem saporem & omnem delectamentum præbuit, eandem de cælo escam, quam nunc percipimus spirituales, etiam typica illa perceptio in ore sapuit. Hinc Apostolus patres nostros eandem comedit escam spirituales testatur, sed non in pluribus eorum beneplacitum fuisse Deo: profectò quia fastidientes spiritualia, carnaliter sapiebant. Non quidem patres nostri spiritualia prægustantes, sed infideles planè patres Pharisæorum de quibus Dominus dicebat, quod mortui sunt in deserto. Illi vtiq; mortui sunt, in quibus beneplacitum non fuit Deo: Isti verò mori non poterunt spiritualiter comedentes: quia eis esca illa cælestis, saporem & delectamentum immortalitatis præbuit. Simili itaque modo nunc in Ecclesia cibus iste, quibusdam vita est, quibusdam verò pœna & supplicium peccati. Porro illis vita est, quibus Christus est vita: illis verò mors, qui per carnem, & ignorantiam membra sunt diaboli. Vnde ô homo disce aliud gustare, quàm quod ore carnis sentitur: aliud videre, quàm quod oculis istis carnis monstratur. Disce quia Deus spiritus illocaliter vbiq; est, intellige quia spiritualia hæc, sicut nec localiter, sic vtiq; nec carnaliter ante conspectum diuinæ maiestatis in sublime feruntur. Cogita igitur si quidpiam corporeum potest esse sublimius, cum substantia panis & vini in Christi Carnem & Sanguinem efficaciter interiorius commutatur, ita vt deinceps post consecrationem iam vera Christi Caro & Sanguis veraciter credatur, & non aliud quam Christus panis de cælo à credentibus æstimetur. Putasne aliud esse Altare vbi Christus pontifex assistit, quàm Corpus suum, per quod & in quo Deo Patri vota fidelium & fides credentium offertur? Quod si veraciter Corpus Christi Altare illud cæleste creditur: iã non aliunde Carnem & Sanguinem quàm de ipso Christi corpore sumere puta.

De Angelorum præsentia.

Cæterum de Angelorum præsentia, dubitare omnino non debet, quia ad hoc secundum Apostolum Paulum administratorij Spiritus positi sunt in ministerio, propter eos qui hereditatem accipiunt salutis. Idcirco inter Angelorum frequentiam, quàm terribile sit indignè ad communionem accedere debet quisque cogitare, imò quàm terribile sit ipsum Corporis ac Sanguinis Sacramentum, vbi plenissimè virtus Christi accipitur, & neque ab alio quàm ab ipso Christo Pontifice porrigitur, licet visibilis Sacerdos assistere, & singulis tribuere videatur. Quia quod iste per ignorantiam omnino indifferenter tribuit, Christus virtute maiestatis suæ interiorius, cui ad remedium, cuique ad iudiciū tribuatur diuinitus discernit. Quis enim Carnem ipsius & Sanguinem, nisi ab ipso, iure percipit, cuius est Caro? Et ideo alius accipit mysterium ad iudicium damnationis, alius verò ad virtutem mysterij ad salutem. Nam is qui cum Iuda contemptu suo & vitio criminis reus tenetur, cum Iuda vtiq; condemnatur, & qui cum Petro ac cum cæteris fideliter ac deuotè participatur, cum Petro quoque & cum cæteris Apostolis in corpore consecratur. Hoc ergo iudicium in natali calicis mox excipitur, vt doceatur quid cõtemptroribus imminet, si damnari à cõscientia, pedem de mensa Domini non retraxerint. Vnde Dominus in Leuitico ad Moysen, H H iij

dicatur

Nota quod Christus ministrat corpus

Nota de immortalitate spiritus.

maneat in Christo. Tertio ut quicunque dignè hanc vitam sumunt, renati vnum efficiantur, ut sicut iam per Baptismum Christum induunt, ita Christus in eis per hoc sacramentum corporaliter maneat: ut sint credentes vnum in Christo, & Christus in eis maneat, quatenus illud compleatur, quod ipse ad Patrem orat, Non pro his autem, inquit, rogo tantum, sed pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi vnum sint in nobis. Hæc itaque vnitas, non sicut hæretici volunt, sola voluntate in te Patrem & Filium prædicatur, & sicut laborant ex eo quod ait, Ego & Pater vnum sumus, tentant igitur ad vnanimitatis illud conferre consensum, ut vnitas voluntatis in his sit, non naturæ, sicut multitudinis credentium in Hierusalem dicitur cor vnum, & anima vna fuisse. Sed nos patrum vestigia sequentes, credere oportet quod Deus ex Deo substantialiter genitus, naturaliter hoc est quod Pater, ac per hoc vnitate naturæ, Pater & Filius vnum esse probantur.

Iesus Eu-
charistia.

Ioan. 17.

Act. 3.

Hilarius
libro 8. de
Trinita.

Christus
verus De-
us homo.

Ioan. 6.

Ioan. 3.

Iuc. 22.

1. Cor. 11

sed donec ipse Dominus ad iudicium veniat. Interim autem semper mors Christi pro sæculi vita posteris est nuntianda: ut discant, qua charitate Deus suos dilexit, qui pro eis mori dignatus est: cui omnes vicem debemus rependere charitatis, quia ad hoc nos prior dilexit, cum efflemus gehènæ filij, ut diligeremus eum à morte iam liberati. Dicunt etiam quidam quod & ideo quotidie celebratur, ut qui de Iudæis credidissent, haberent per hanc gratiam assueti diebus singulis domino hostias immolare, quo possent suæ religionis vota celebriter offerre, & omnium veterum sacrificiorum atque holocaustorum legitimis, huius mysterij præferre veritatem. Sed licet ita videatur, tamen plenior & perfectior sententia est quam præmissimus: quia nõ minus pro nobis, quam pro illis in Ecclesia hoc mysterium celebratur. Hæc quippe figura præcessit in Melchisedech, sicuti fides in Abraham: sed quia lex quasi medius paries sese iniecit, potius in omnibus legum sacrificijs, veritas huius mysterij adumbrabatur. Quibus profecto remoris, quod prædictum erat secundum ordinem Melchisedech, Christus vere pontifex successit, sacerdotium habens in æternum. Hoc itaque Abraham in Melchisedech fide conspexerat, & ideo decimas ei obtulisse legitur, atque benedictionem ab ipso percepisse. Vnde rex ille Melchisedech, Rex iustitiæ vel Salem & sacerdos dicitur: ut per eum Christus, cuius typus ille gessit, euidenter Rex & Sacerdos monstraretur. Alioquin quis mortaliu Rex iustitiæ iure queat vocari, cum nullus, nisi iustitia fidei salte iustus inueniatur? Idcirco teneamus nos ad istum pontificem & sacerdotem Christum, & in illo maneamus: quia per hoc quod ille in nobis est, & nos in illo, etiã & ipsi omnes sacerdotes dicimur & sumus. * Fecit enim regnum nostrum sacerdotes Deo, & ideo gens sancta, sacerdotium regale, populus acquisitionis ab Apostolo prædicatur. Hoc igitur notum, quia nos in ipso, & ille in nobis, per hanc gratiam cõcorporatur, transfigurans nos in corpore claritatis lux: ut cum ipso, & in ipso sit nobis regnum pacis. Hoc quippe, Salem, interpretatur & sacerdotium æternum. Hinc quoque Propheta canit, Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion: qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te. De quo nimirum frumento, cœlestis illa Hierusalem saginatur. Et notandum, quod hoc frumentum, Corpus videlicet Christi, adipem habeat, & non solum adipem, sed & omnes delicias, ita & potus Sanguinis. Vnde quod de petra typice manauit nunc mel, nunc oleum, nunc aqua, nunc quoque potus dicitur: quia quicquid prægustare spiritualiter poteris, hoc totum ibidem inuenies.

Gen. 14.

Heb. 7.

* Fecit nos
regnum et
sacerdotes
Deo.

1. Pet. 2.

Psal. 147

Cœlestis
Hierusalem
id est, cre-
dentiũ tur-
ba, hoc sa-
cramento
pascitur.

Et hinc est quod tradunt Iudæi, quod Manna quando comedebant carnaliter, secundum voluntatem vniuscuiusque sic sapiebat vnicuique in ore. Verbi causa, Si pirus, si mala, si vnam, si panem, si carnes desiderasset, seu alia quæcunque: omnia Manna sapiebat in ore desiderantis. Hæc illi carnalia semper querentes: nos verò fitemur fide, quod spiritualia & æterna potius, non solum ista, sed & illa in cordibus fidelium præstabit. Vnde per hæc confidenter oportet credere, si quis dignè perceperit: quod vitam percipiat immortalitatis, & delictis fruatur cum omni delectamento, in spe positus æternorum.

Quod hoc

Quod hoc mysterium in unum & Caro & Panis esse dicitur: & de vno quod de multis liquatur vnus.

C A P. IO.

Christi ca-
ro longe
alio, quã
nostra.

vera Chri-
sti Caro:
vnde est pas-
sus & cruci-
fixus, sub
figura pa-
nis porri-
gitur.

Ioan. 12.

Christi
Corpus
quære dicitur
panis.

* geratur

Ioan. 15.

Christus
vitis ve-
ra vnum
quod bibi
vitis, qui
de latere
eius fluxit.
Nam vitis
& palmes
in ea vnum
corpus sunt,
& ideo vnum
ferre videtur
fructum, verus
sanguis
fluxit vitis.
Hinc quoque
& Christus
vna dicitur,
vitis.
Num. 13
gestantes
derulere.
Vnde Paulus
egregius præ-
dicator,
Precio, inquit,
empti estis:
portate Deum
in corpore
vestro. De qua
denique vna
dum prælo
præmitur
passionis,
Sanguis effluxit
salutis. Hinc
Moses canit
in Cantico,
quod constituerit
populum
suum Deus
super excelsum
terram ut comederet
fructus agrorum,
& sugeret mel
de petra, oleum
que de saxo
durissimo, &
sanguinem
væ biberet
meracissimum.
De quo nimirum
Sanguine,
inebriatur
omnis Christi
Ecclesia, & ideo
speciem vini iure
tenet in sensu,
dum spiritualiter
Sanguis potatur
in mysterio:
quia hinc lætificatur
spirituali lætitia
ad gaudium,
hinc verò redimimur
de morte ad vitam,
& precio salutis
nostræ interius
saginamur. De quibus
duobus David
cecinerat in
mysterio, quod
panis confirmat
cor hominis,
& vinum lætificat,
vique lætitia
spirituali. Propter
quod in eadem
substantia

Deut. 32.

igitur in pane ideo celebratur, quia Christus est panis, qui de cœlo descendit. Sed sicut ille panis longè aliud ab isto pane intelligitur: ita longè aliud Caro à mortali iam nostra carne scernitur. Caro itaque per passionem, & vera caro redemptionem suæ conditionis explet: panis verò victum ad æternitatem, renatis, immortalitatis præbet, atque ideo nec mirum si Caro Christi panis dicitur, dum & Caro sub specie panis visibili, nihil aliud, quam caro porrigitur. Sed caro quia in eadem Carne passus in veritate creditur: Panis verò, quia granum frumenti cadens in terram, & nos ex ipso nihil aliud quam frumentum per fidem genuit. Vnde per hoc seipsum suis membris ex se natis: vitam præbuit, & præstando nihil nobis aliud, quam panis æternus fuit. Nihil enim ad figuram manifestius, nihil ad mysterium euentius. Granum quippe frumenti Christi in terram cecidit, sed multa grana de se genuit, quæ nimirum grana nihil sunt aliud quàm frumentum quod in horreum coaceruatur. Vnde mira in ipso nostræ naturæ vnitas prædicatur. Nam omnes nouimus, quod panis vnus ex multis naturaliter granis efficitur, ex quo nostra in Christo commendatur vnitas, & figura veritatis in mysterio approbatur. Ad hoc quippe illud vnũ mortuũ est in terra, ut ex eius adipe & pinguedine nos fecundaremur, quia ut ipse ait, nisi mortuũ fuerit, ipsum solũ maneret, Nunc verò quia mortuus resurrexit, multum iam fructum adiicit in se credentibus. De quo nimirum fructu vnus panis efficitur: quia Christus & Ecclesia vnũ corpus esse probatur, Vnde dictum est. Erunt duo in carne vna, Rectè ergo hoc mysterium in pane celebratur: quatenus per hoc alius designetur, quod in eo generatur. Simili modo & in vino, quod ex multis liquatur vnus & de multis in vnum confluit granis. Quæ nimirum grana virtutum, ex illa creuerunt vite, quæ dixerat. Ego sum vitis vera, vos autem palmites. Non potest ergo palmes ex seipso, nisi in vite manserit, facere fructum. Idcirco vinum quod bibimus, Sanguis est eiusdem vitis, qui de latere eius fluxit. Nam vitis & palmes in ea vnum corpus sunt, & ideo vnum ferre videtur fructum, quia vna quam palmes adfert, de radice profudit fluxit vitis. Hinc quoque & Christus vna dicitur, vitis. Num. 13 gestantes derulere. Vnde Paulus egregius prædicator, Precio, inquit, empti estis: portate Deum in corpore vestro. De qua denique vna dum prælo præmitur passionis, Sanguis effluxit salutis. Hinc Moses canit in Cantico, quod constituerit populum suum Deus super excelsum terram ut comederet fructus agrorum, & sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo, & sanguinem væ biberet meracissimum. De quo nimirum Sanguine, inebriatur omnis Christi Ecclesia, & ideo speciem vini iure tenet in sensu, dum spiritualiter Sanguis potatur in mysterio: quia hinc lætificatur spirituali lætitia ad gaudium, hinc verò redimimur de morte ad vitam, & precio salutis nostræ interius saginamur. De quibus duobus David cecinerat in mysterio, quod panis confirmat cor hominis, & vinum lætificat, vique lætitia spirituali. Propter quod in eadem substantia

iure celebratur hoc mysterium salutis: quia Christus est panis, qui de cœlo descendit, & vinum, quo lætificat corda credentium.

De quo nimirum Ioseph meridie, qua hora Christus passus est, mysticè cum fratribus suis legitur inebriatus. Vnde & nos, si adhuc aquam tantum non sapimus, intus inebriamur & gaudemus de bonis Domini super frumento, vino & oleo, quo perfusi sumus lætitia æterna, & gaudio exultationis in Domino. Nos enim non solum vinea Domini, sed & vindemia eius sumus. De qua nimirum vinea, Christus in Canticis, Vindemiaui, inquit, myrrham cum vnguētis meis: mādūcaui panē meū cum melle meo, & bibi vinum cum lacte meo. Sed prius panis comeditur, quam myrrha in nobis mortificationis turgescat, & vnguentum boni odoris naribus respargatur. Tunc itaque panem cum melle, quod de petra, quæ Christus est, fluxit, comedimus: tunc itaque vinũ suauitatis cum lacte bibimus. Propter quod quia in istis duobus hæc mystica tegebantur, rectum fuit ut in his diuinum fieret Sacramentum: quatenus totum spiritualiter intelligere mens fatageret, vbi nihil carnale sentire licet. Vnde idem panis Christus qui de cœlo descendit, in hoc mysterio accipitur: sicut & Caro quæ in cruce pependit, cum integer deinceps Christus perseueret, licet ab omnibus quotidie edatur, & sit panis quidem ad vitam & firmitatem animi, Caro verò ad vnitate naturæ nostræ redemptionis præmium. Vnde ipse ait, Caro mea est pro mundi vita, & Sarguis qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Hinc est sanè quod sapientia Dei Patris maluit hoc mysterium in specie panis ac vini permanere, quam in colore ac sapore Carnis & Sanguinis demutari: quia nec hoc est iã quod videtur, nec fieret illud amplius ut esset Caro & Sanguis, quam ut percipitur. Nos enim in eo, illum panem qui de cœlo descendit, comedimus, & ideo dicitur, Comedi panem cum melle meo: quoniam in illo diuinitatis dulcedo, & humanitas prædicatur. Idcirco sicut in isto sapore panis aut colorem non attridimus, ita namque si mutaretur in Carnem, nihil amplius Christi Caro esset, quæ est: quia totũ spirituale est, quod comedim, imò durius esset cõtra consuetudinem humanam, licet carnem salutis, tamen Carnem hominis Christi in speciem & colore ipsi mutatam, & vinum in cruorem conuersum, accipere. Inde & illi adhuc rudes discipuli carnaliter sapientes, dicebant dñus est hic sermo cum diceret, Nisi manducaueritis Carnem filij hominis, & biberitis eius Sanguinem, non habebitis vitam in vobis manentem: Et non poterant sustinere, utique quia carnaliter ea intelligebat. Sic itaque & ille carnaliter sapit, qui ideo non credit Carnem Christi esse & Sanguinem: quia speciem & colorem exterius non mutauit. Vnde orandum, ut ipse per se Christus veniat, & comedat panem cum melle suo in nobis, & vinum cum lacte bibat: quia nisi Christus Deus & homo verè intelligatur, & vinum sanguis eius cum lacte doctrinæ admisceatur: non potest infirma mēs capere lucem veritatis, & mysterium vel quod diuinum est agnoscere. Vbi mira vnitas in hoc, sicuti in aliis quibuslibet locis Christi & Ecclesiæ declaratur, dum quod nos in illo gerimus, & ille in nobis se agere monstrat. Nam dum nos rectè panem cum melle comedimus, & vinum calicis cum lacte potamus;

Gen. 43.

Credentes
Christi vi-
na et vni-
demia.
cant. 5.

+ præmii.
Ioan. 6.

can. 6.

Ioan. 6.

Sacramen-
to, hoc in
vnum cer-
pus traji-
cimur.

tunc & ipse ea se in nobis sumere testatur, quia per
haec nos in suum corpus trahit, & vnum in illo ef-
ficimur. Pro talibus igitur & huiusmodi negotiis,
fili charissime, prouide sanè in pane & vino, sine vi-
la decoloratione substantiae, hoc mysterium interi-
vi & potestate diuina peragitur: vt & virtus fidei
eniteat in intellectu, & doctrina fluat hinc inde in
operatione Sacramenti, & veritas resplendat de
praefiguratione mysterij.

Melchise-
dech figu-
ra.

Nam Melchisedech pius in figura ista obtulerat
panem & vinum, ideo necesse fuit, vt verus rex pacis
& pater noster, secundum ordinem illius eade offerret:
quatenus per hoc figuratum veritas claresceret,
& qui clariunt iustitiam & sicut, duobus istis
in via interdum satiarentur: siquidem pane, qui
pro omni cibo quam saepe in scripturis ponitur, &
cum omnibus ceteris congruere videtur, ceteris tem-
peraretur, potu vero sanguinis, sitis quasi caelesti
rore madesceret, & per hoc, amplius homo ad iusti-
tiam refectus, in fortitudine cibi caelestis constanti
desudaret.

3. Reg. 19

Hoc quippe potu ac cibo, Helias de manu Ange-
li passus, quadraginta diebus, per quos praesens sa-
culum designatur, in fortitudine vsque ad montem
Dei dicitur peruenisse. Ex quo patenter innuitur,
quod cibus iste manibus Angelicis deferretur, & re-
fertur, per quem nostra infirmitas diuinitus releua-
tur. Qui non nisi solis amicis & fratribus porrigitur:
Vnde sponsus adhortatur in Canticis, Comedite
amici & bibite, & inebriamini charissimi: quia pro
se ad talis esca & potus nunquam dignè sine ebrie-
tate Spiritus sancti degustatur. Hinc quoque Da-
uid ebrius gratanter in persona nostra canit, Parasti
in conspectu meo mensam, aduersus eos qui tribu-
lant me, Impinguasti in oleo caput meum, & calix
meus inebrians quam praeclarus est? Praeclarus vi-
que: quia omni veritate & fulgore clarius resplen-
det, & luce sancti Spiritus illustratur, ac per hoc fi-
delium inebriat mentes. Quo nimirum haustu, illi
ebrii erant hora diei tertia, super quos se idem Spi-
ritus sanctus plenius diffuderat. Idcirco & no-
stra * accipientium praeparanda sunt corda, vt
tali epulo refecti, ad altiora in fortitudine transca-
mus. Nemo igitur dignè accipit, nisi qui transit. Vn-
de & Pascha transitus appellatur. Pascha aurem no-
strum immolatus est Christus. Ad quod qui vult veni-
re & videre hanc visionem, transcat & ipse cum Mo-
yse, sicut & Christus transiit de hoc saeculo, vt totus
iam spiritualis, spiritualia ista condignè percipiat.
Vt quid aqua cum vino miscetur, dum in cena Domini fac-
tum non legitur? cap. 11.

Cant. 7.

Neminè
nisi spiri-
tu sancto
ebrius, hinc
esca digne
sumere.
Psal. 22.
Aet. 2.

* ad acci-
piendum.

Pascha
Christi
norum

i. diu pri-
mi calice
institue-
retur.

Ioan. 19.

Planè aqua in sanguine quare miscetur, dum in
natali calicis factum fuisse à Christo non legitur,
illa permaxima causa est, quia de latere Christi, vbi
passio completur, sanguis pariter & aqua manauit.
Quod rectè mysterium Apostoli plene intelligen-
tes, faciendum in calice censuerunt: vt nihil deesset
nobis in hoc Sacramento ad commemorationem
passionis, quod tunc extitit in cruce in consumma-
tionem nostrae redemptionis. Nam postquam emi-
sit spiritum, veniens vnus militum accepit lanceam
& aperuit latus eius: vnde quasi de vno fonte, ma-
nauit sanguis & aqua. Et hic est verus calix, quia
veraciter passus pro salute nostra, non minus sangui-
nem precij, quam vnam Baptismi fudit: & quod
tunc de carne fluxit, hoc nunc credentes in calice

bibunt. Caro quidem datur in cibum, Sanguis & a-
qua verè in potum: vt quod simul de latere mana-
uit, hoc tantum noster homo his duobus renouat-
us bibat, vt si quam peccati maculam post fontem
traxit, habeat in hoc vnda veniè qua diluatur,
& precium suae redemptionis quo vnusquisque re-
demptus, de die in diè rursus renouetur. Sed & plu-
res dixerunt, aquam ideo admisceri debere, vt simul
in Christi sanguine, Baptismus & precium salutis
fluat: vt non iam duae, sed vna sanguinis substantia
videlicet fiat. Nam & sanguis in corpore vt crescat,
his duobus pascitur. Ex quo patet, quod satis prouide
ob dispensationem salutis nostrae, diuina sapientia
hoc simul de suo latere produxit, vt vnde mulier
quae deceperat priorè Adà, creata est, inde rursum Ec-
clesia formetur, cuius Christi in cruce peccata tulit.
Quo constat, quia omnes in se lauauit, dum causas
omnium in cruce pertulit. Idcirco Ecclesia quae in
illo simul fuit, iure de latere dicitur manasse, quae
bene per aquam sicut Cyprianus sanctissimus ait, libro 2.
designatur. vnde & in Apocalypsi: Angelus aquas
populos esse interpretatur. Et ideo rectè prouidum
est, quia simul cum sanguine fluxit, vt hoc in myste-
rio veri sanguinis admiscetur, quatenus & nos in
illo simus, vt per hoc salutis Sacramentum, diuinis
obutibus ilico vniti, mysticè offeramur. Nam si vi-
num sine aqua offeratur, Sanguis Christi incipit esse
sine nobis. Si autè aqua sola, iam plebs videtur esse
sine Christo. Quando autem vtrunque miscetur &
coniungitur, tunc rectè mysterium Ecclesiae spiritua-
liter perficitur. Nulli igitur liquores sic se coniungunt
quomodo vinum & aqua, profectò: quia illud ex a-
qua per vitem, sicut Christus ex carne per Mariam
nascitur. Sed longè excellentius vinum quam a-
qua. Quas denique aquas, Dominum idcirco com-
mutasse legimus, vt insipientia nostra euacua-
ta, vinum iucunditatis in nobis exuberaret. Hinc
sponsa in Canticis, Introduxit me rex in cellam vi-
nariam ordinauit in me charitatem. Ac deinde:
Exultabimus & letabimur in te, memores vberum
tuorum. Exultant ergo fideles, dum se intelligunt
ad tantam vnitatem Christi sociatos per gratiam,
& ad tantam flagrantiam charitatis prouectos. Et
ideo quàm benè in hoc mysterio nostra figura per
aquam admittitur: vt vnusquisque in illo Christi
sanguine susceptum se intelligat. & in melius
transmutatum. Vnde licet prius mysticè vinum &
aqua commiscetur, post consecrationem tamè non
nisi sanguis bibitur, quia in illo prius ex aqua Bap-
tismi, suscepti rursus cum esuriendo & sitiendo
quotidie potamus. Nec dubitum, quin sub hoc mys-
terio illam bibamus aquam, de qua Dominus: Qui
biberit aquam, inquit, quam ego dabo ei, fiet in
eo fons aquae salientis in vitam aeternam. Propterea
non inconuenienter etiam ob hoc ibidem aqua con-
secratur, non quod aqua permaneat, sed vertatur in
Sanguinem: vt significet quid fides percipiat. Nam
tria sunt quae testimonium dant quod Christus est ve-
ritas, spiritus, sanguis & aqua. Nimirum, quia post
quam emisit spiritum, de fonte peccatoris sui contra
naturam manauit foelix vnda Baptismi, & sanguis
redemptionis. Quibus non nisi vnum salutis opus
mysticè consecratur, vt corpus nostrum & anima ac
spiritus integer ad vitam in Christo seruetur. Vbi
nemo dubitet, quod & caro nostra ex hoc repare-
tur ad vitam, quia totus homo redimitur. Caro qui-
dem

* totum

libro 2.
Epist. 3.

Cant. 2.

Ioan. 4.

1. Ioan. 5.

* quia

Leuit. 17.

dem carne pascitur spiritualiter, quia verbum Caro
factum est, Anima vero, Christi sanguine repa-
ratur. Omnis itaque anima, teste Scriptura, in san-
guine est, vt vbi habet in corpore sedem & per què
ipsa, vt aiunt, viuificat corpus, inde à Christo & i-
psa habeat vitam aeternam in se manentem. Sed
quia spiritus noster atque anima, vna substantia est,
licet spiritus aut mens dicatur ea pars quae praemi-
net in homine, ex qua spiritualis interdum appel-
latur, dum praecoccupauerit suis legibus totum ho-
minem, & viuificatur à Deo, anima verò inferior
eius portio qua corpus animatur, & homo anima-
lis dicitur: animalis autem homo non percipit ea
quae sunt Spiritus Dei. Hac de causa, in hoc Sacra-
mento sicut aqua admittitur: vt tria haec tribus
istis sacerentur mysticè rebus. Constat igitur, quia
& si tria prius ponuntur, non nisi Caro & Sanguis
postea rectè creditur: dans iudicium, quod anima-
lis homo totus debeat transire in spiritum, & spiri-
tualis fieri. Omnis namque anima in sanguine est.

1. Cor. 2.

Leuit. 17.

1. Sol. 62.

Quod typicè dictum accipimus, quia omnis vita e-
ius vt beatè viuatur, in Christi sanguine reparatur.
Quam benè ergo in sanguine: quia per quem habet
cognationem ad carnem, iustum erat, vt per eum
haberet regressum ad vitam. Et ideo in via duobus
istis duntaxat pascimur & potamur: vt totus homo
noster qui duobus constat substantiis, integrè repa-
retur. Hinc quoque David: Sitiuit in te anima mea,
quàm multipliciter tibi caro mea. Sitiuit ergo ro-
tus homo, vt de carne & anima transiret ad spiritum:
quatenus spiritualis totus in Deo esset. Propter quod
licet dixerim sanguinem ad animam pertinere, quo-
dammodo simul caro & anima rectè sitiunt, & pota-
tur Sanguine, sicuti & pascuntur simul Carne Chri-
sti, quia non carnaliter ista percipiuntur, sed spiri-
tualiter. Sitiit igitur anima talibus refrigerari, sicuti
& corpore: cedit anima, comedit autè & corpore: quia ta-
lis esca non minus pertinet ad animam, quàm ad corpore.
Quibus vsque ad finem vegetati, anima immortalis
ad vitam transit, caro vero propter sententiam pri-
mi hominis ad terram redit. Sed quia Christo con-
corporata per lauacrum, & per immortalitatis alimo-
nia enurita, femina vitae percipit, nunquam post
finem seculi in morte detineri poterit, imò quod in
capite praecessit, membris praestabitur.

Quod non in merito sacerdotis hoc mysterium consecratur, &
nullus magis, vel minus percipit sacerdotè qui ministrat.

CAP. 12.

Christus est
qui bap-
tizat, ita ipse est,
qui per spiritum sanctum hanc
luam efficit carnem,
& transfundit in sanguinem.
Quis enim alius in vtero creare potuit, vt Verbum
caro fieret? Sic itaque in hoc mysterio credendum
est, quod eadem virtute Spiritus sancti, per verbum
Christi, Caro ipsius & Sanguis efficiatur inui-

Tom. 4.

sibili operatione. Vnde & sacerdos: Iube, inquit,
haec perferri per manus sancti Angeli tui in subli-
me altare tuum, in conspectu diuinae maiestatis tue.
Vt quid perferenda illuc ea deposcit, nisi vt intelli-
gatur, quod in eius sacerdotio ista fiant? Ipse enim
factus est Pontifex in aeternum, secundum ordi-
nem Melchizedech, teste Apostolo, ad interpellan-
dum pro nobis, offerens semetipsum Deo patri. Ad
hoc quippe semel introiuit in Sancta, non in san-
guine alieno, sed proprio sanguine. Vnde non ab alio
rectè percipitur quod proprium eius est, sed ab
ipso summo Pontifice. Neque ab alio Caro eius crea-
tur & Sanguis, nisi à quo creata est in vtero virgi-
nis, vt Verbum caro fieret. Verbo enim Patris di-
ctum est: Crescite & multiplicamini, & ecce adhuc
hodie ex eo cuncta creatur animantia, non noua, sed
ex eodem semine. Ita & Caro Christi eodem verbo
fit Caro, quo Verbum caro factum est, & habita-
uit in nobis. Vnde si ex illa benedictione tanta ma-
nar multitudo, quid putas ex Carne Christi? Nun-
quid inefficax est ex se, qui tanta fecit ex nihilo? Et
sicut panes auxit ex nihilo quantitate substantiae,
quam natura non dederat: nunquid impotens est,
facere ex aliquo, quod, sine semine in vtero
creauerat? Pullulat ergo illa vbertas carnis Christi,
& manet integer Christus: quia natura manente in-
tegra, etiam in creaturis ad iussum eius cuncta exu-
berant. Propterea licet semel dixerit, Germinet ter-
ra herbam virentem: adhuc hodie ex eo què per sin-
gulos nascuntur annos omnia creantur: Sic vtique
& in eo quod semel voluit, & deinceps Carnem &
Sanguinem in hac commemoratione iussit esse, fit
quod iubetur. Quae si quis non credit, impio dete-
rior est, quia ille quod non didicit, approbare
non potest: iste quod in multis cognouit contra na-
turam fieri, etiam in carne Christi non credidit. Pro-
pter quod, homo, si attendis sacerdotem, attende
Christum Verbum Patris quod caro est, & quod
semel factum est, quotidiè fieri non dubites, dum
per hoc Caro & Sanguis, cibus noster efficitur, ad
hoc quippe, vt & nos eius corpus simus.

Verba sa-
cri Cano-
nis.

Gen. 1.

Gen. 1.

Quod sa-
cerdos non
obsecrans per
filium, patrem,
per quem ad eum
accessit creator
cessum habemus:
Rogamus hanc
oblationem, inquit,
huius sacramenti,
per quam nos omnes
in caelo consecramur:
sed ipse
Christus.
Verba sa-
canonis.

11

inter Deum et populum agere videtur: infer per manus Angeli, vota populi ad Deum, & refert. Vota quidem offert & manera, refert autem impetrata per Corpus & Sanguinem, & distribuit linguis: non quantum visus exterior præbet, sed quantum fides capit.

Mat. 26.

Sacerdotij gradus.

2. Cor. 6.

Luc. 9. Mat. 9. Ioan. 9.

Vbi licet sacerdos in conscientio malus esse conuincatur, non solum est quod offert, sed omnium preces & vota per omnem Canonis textum commendat. Nam & finis orationis cunctorum vocibus confirmatur: vbi omnes, Amen, voce consona dicunt. Idcirco non vnus est, quod pro multis offertur, & multorum precibus confirmatur. Nam & dominus ait. Quod pro multis euidenter in remissionem peccatorum. Si enim pro se tantum esset, eius mensura Deus solita non attenderet. Nam autem licet leprosus sit qui offert, munda sunt quæ hauriuntur: quia Caro & Sanguis Saluatoris, nullius in munditia soluantur. Ex officio ergo Sacerdotis ista, & non ex merito præstantur: idcirco licet reus sit, officium ministerij facit, & gradus sacerdotij a summo Iouehæ & Iusto compensatur, vt nihil minus carnis & sanguinis habeat hoc mysterium à quouis indigno, quam ab Apostolica propagine consecrata exhibeatur, quia non ex eo, sed ex eius officio, a summo pontifice gratia quam ipsa veritas repræsentat, impletur, vt in nullo sacerdotij officio & Pontificatus officium, alicuius merito minoretur. Virtus enim consecrandi est in eo quod habet is qui ordinatur. Et ideo reuertentes, qui baptizati sunt prius, sicut non rebaptizantur ita vtique qui prius ordinati sunt, autus non reordinantur ad unitatem catholicam, si recesserint redeuntes. Sed aut mittant, si hoc Ecclesiæ utilitas postulet, aut si nec, sacramento tamen ordinationis suæ gerunt. Et ideo eis manus inter laicos non imponitur. Manet igitur in eis Sacramenti virtus sibi inuoluntate, etiam rei dum consecrant, satis tamen utilis potestas & ordinatio consecrandi, illis qui gratiam per præ benedictionis & administrationis, fide, spe, & charitate communicant. Neque penultimo ad salutem proficiunt hæc vitæ Sacramenta de cælesti fonte manantia: quoniam nulla participatio iustitiæ cum iniquitate, sicut nec luci cum tenebris. Tamen tales licet oderint, aduerti sint & homicidæ, & ex parte diaboli plura admiserint, dum falce Euangelica necdum præcisi sacrificant, non cogitandum qui & quales sint, sed quid dent, vel quid accipiat is qui cum fide communicatur, neque quis habeat virtutem consecrandi, sed quid habeat. Nam sicut nomine Christi, ipso teste, etiam à membris diaboli damonia pelluntur, & virtutes ab eis plurimæ operantur: ita eiusdem virtute in Sacramento à malis Corpus & Sanguis conficitur, licet dictum sit, quod Deus peccatores non audiat, quia & super aquam Baptismi & super oleum, & super Eucharistiam & super capita eorum quibus manus imponitur in sacramento, hæc omnia celebrantur & fiunt, idcirco valent etiam & per homicidas eo quod & si non habeant Spiritum sanctum, Deus est qui dat per ministerium eorum eundem Spiritum sanctum, & consecrat ex officio munus suæ largitatis. Alioqui angustior est gratia Christi, quam traus, & calliditas diaboli. Si enim hortus ille delictiarum clausus, potuit habere spinas aduersarij, multo magis extra, & in eos qui membra non

sunt Christi, profectò emanat fons ipsius gratiæ. Non igitur euacuatur quod vbiq; poller, neque alterius esse potest quod propriū Dei est. Quia & si sunt qui dicat hæc sui meriti esse, & fornicatur à Deo, nequaquã illa ex honoranda sunt diuini iuris Sacramenta, vt eorū illa esse putentur, cū Dominus sub specie meretricis Synagoga, Protulisti, inquit, de auro meo, & argēto meo, & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis. Deinde ait, Accipisti vestimenta mea verticoloria, & operuisti idola tua, Oleum quoque meū & incensum meū posuisti ante faciem idolorum. Nam & panes meos quos dedi tibi, & similitudinem postque melle & oleo cibauit. Profectò quia hæc carnalis anima conuertatur ad imaginem fantasmatum suorum, omnia Sacramenta & verba sacri eloquij: tamen non sua hæc sunt, neque amatorum suorum, sed Dei, licet habeat fornicationem suam seducta vel seducens. Vnde & Dominus sua hæc esse protestatur: & ideo non debemus ipsis tribuere quæ Dei sunt, neque quali non agnita reprobare, imò quamuis apud fornicariam mulierē, dona viri legitimi recognoscere, & verbo veritatis illam fornicationem corrigere si valeamus, quæ propria est impudicæ mulieris, non illa dona culpate quæ propria sunt Domini miserantis. Quia & si sacramentum gratiæ dat Deus etiam per malos, ipsam verò gratiam non nisi per seipsum in qua est remissio peccatorum, quam tribuit etiam interdum per sanctos suos. Vnde nihil maius aut minus est à quolibet in ministerio, & si adhuc in tenebris sit, dum & Sacramentum præstatur ex officio, & gratia ex participatione & unitate columbæ, in qua fuit fons vitæ, & manat remissio peccatorum. Cuius sacerdos Christus & pontifex in æternum, expiat & offert seipsum pro nobis quotidie, ante conspectum diuinæ Maiestatis. Tamen si nihil eiusmodi oculis carnalibus appareat, virtute tamen fidei hæc veraciter sumi. CAP. 13.

Quod verò colorem aut saporem carnis minime præbet, virtus tamen fidei & intelligentiæ quæ nihil de Christo dubitat, totum illud spiritualiter sapit & degustat: quia vt dixi, qui verbo cuncta creauit, hæc Verbo vnà cum Spiritu sancto cooperatur, & ideo nihil dubitandum vbi Deus Trinitas iure opifex creditur. Nihil enim in eodem Christi est dubium, vbi efficax virtus eiusdem rei sentitur, carnē vbi plena similitudo exterius, & vera virtus Agni, & im atque Caro eius immaculata, interius voratur. Nima clatū hil enim rationabilis, vt quia iam nos similitudine hoc in Sacramentum mortis eius in Baptismo accepimus, similitudinem quoque Carnis eius sumamus, & similitudine dine preciosi Sanguinis potemur: ita vt & veritas non desit in Sacramento, & ridiculū nullū fiat Paganis, quod cuorem occisi hominis bibamus. Auidius enim requiritur quod latet, & preciosius est, quod cum fide quæritur. Ideo quoque sic debuit hoc mysterium temperari, vt & arcana secretorum cælerentur in fide, & meritū cresceret de virtute fidei, & nihil deesset interius verè credentibus promissæ veritatis. Insuper & quod maius est, per hæc secretius præstata, ad illā tenderent speciem satietatis, vbi iam nō pro peccatis nostris quoridie Christus immolabitur, sed satietate manifestationis eius sine vlla corruptione omnes sine fine fruemur. Alioqui quomodo ferrent hæc adhuc increduli, si iā discipuli olim ista sono vocis audiētes, ferre nequiverunt? Ioan. 6. Nam

Ioan. 6.

Nō ratio, sed fides, Christi veraciter sumi.

Exemplū

Nam cum Saluator diceret, Qui manducat Carnem meam & bibit Sanguinem meum, in me manet &c. tum inquit, Durus est hic sermo, & qui poterit sustinere eum? quanto magis adhuc insidij & perfidi ista durius fuerint, & culparent Christianos fore immundissimos, quod carum hominis comederent, & potarent sanguinem, ac per hoc fieret execrabile, quod per fidem debemus credere esse desiderabile, & iam per intelligentiam non carnaliter, sed spiritualiter gustare? Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Quod si carnis species in his visibilis appareret, iam non fides esset aut mysterium, sed fieret miraculum, quo aut fides nobis daretur, aut à perfidis execratio communicantibus importunior grassaretur: Hæc igitur credentibus & iam si delibus data sunt: signa verò & miracula, vt fidem percipiant, non credentibus. Vnde oportuit ista nō permolari, & credentibus de his nihil saltem ad modicum dubitari. Quod sæpe hæc visibili specie apparuerint. CAP. 20.

Nemo qui sanctorum vitas & exempla legerit, potest ignorare, quod sæpe hæc mystica Corporis & Sanguinis sacramenta, aut propter dubies, aut certe propter ardentius amantes Christum, visibili specie in agni forma, aut in carnis & sanguinis colore monstrata sint: quatenus de se Christus clementer adhuc non credentibus fidem faceret: ita vt dum oblata frangitur, vel offertur hostia, videretur agnus in manibus, & cuor in calice, quasi ex immolatione profuere: vt quod latebat in mysterio, patenseret adhuc dubitantibus in miraculo. Fecit enim hoc pietas diuina quibusdam iam credentibus & tamen adhuc dubitantibus: vt & ipsi fiduciam de veritate perciperent, & alij de miraculo ad fidem solidarentur & de Christi gratia per eandem fidem vberius participarent. Nam quæ veritas repromisit, sine aspectu credenda sunt. Sed quia duri corde sumus, voluit diuina mansuetudo, in quibusdam, omnibus satis facere, vt vterius de his iam nemo dubiter. Porro quod si nec ostensa creduntur, nec ea, quæ veritas testatur, ex fide communicantur, querat quilibet ob satisfactionem sui, quid expectet, quoniam nihil extra veritatem est, & quicquid veritas habet, hoc ostensio per speciem, quado placuerit, repræsentat. Vnde credere oportet quod & hæc oportunitate ostensa sint, & nihil dubitare de ijs quæ veritas repromittit: quia quisquis extra veritatem aliquid querit, non nisi falsitatem inuenit, & semetipsum (si ea quæ à Christo dicta sunt non receperit) extra veritatem secludit. Quod autem dixi, sæpe quibusdam ardentius Christum amantibus hæc præmonstrata fuisse, vnū è pluribus pandam. Nam quidam presbyter fuit religiosus valde, Plegils nomine, frequenter Missarum solennia celebrans ad corpus sancti Nini Episcopi & cōfessoris. Qui cum digno moderamine sanctam Christo propitio duceret vitam: cepit omnipotentem Deum pijs pulsare precibus, vt sibi monstraret naturam Corporis Christi atque Sanguinis. Itaque non ex infidelitate, vt assolet, sed ex pietate mentis ista petiuit, fuerat enim à puero diuinis legibus imbutus, & propter amorem superni Regis olim patriæ finces, & dulcia liquerat arua, vt Christi mysteria exul sedulè disceret, Idcirco eius amore magis succensus quotidie preciosa munera offerens pos-

cebat sibi præmonstrari, quæ foret species latitans sub forma panis & vini. Non quia de Corpore Christi dubius esset: sed quia vel sic Christum credere vellet, quæ nemo mortaliū iā super astra leuatum, in terris passum, conspiciere potest. Venerat ergo dies, & idem celebrans piè solennia Missarum more solito procubuit genibus. Te deprecor, inquit, omnipotens, pade mihi exiguo in hoc mysterio naturam Corporis Christi: vt mihi liceat cum presbyter prospicere præsentem corporeo visu, & formam religiosus pueri, quem olim sinus matris tulit vagientem, videri christi nunc manibus contrectare. Qui dum talia precare-stum in tur, Angelus de cælo adueniens affatur, Surge, inquit, prope, & si Christum videre placet, adest præles corporeo vestitus amictu, quem sacra puerpera gessit. Tum venerabilis presbyter pauidus, ab imo vultum erigens, vidit super aram Patris filium puerum quem Simeon infantem portare suis vlnis promeruerat. Cui Angelus inquit, quia Christū videre placuit, quem prius sub specie panis verbis mysticis sacrare solebas, nūc oculis conspice, manibus atrecta. Tum sacerdos cælesti munere fretus, quod dictu mirum est, vlnis tremantibus puerum accepit, & pectus proprium Christi pectori iunxit. Deinde profusus in amplexum dat oscula Deo, & suis labijs presfit pia labia Christi. Quibus ita exactis, præclara Dei mēbra restituit in verticem altaris, & repleuit cælesti pabulo Christi mensam. Tunc rursus homo prostratus, deprecatus est Deum, vt dignaretur ipse iterum verti in pristinam speciem. Qui expleta oratione surgens à terra inuenit Corpus Christi in formam remeasse priorem, vt deprecatus fuerat. Et mira omnipotentis Dei dispensatio, qui ob vnus desiderium ita se præbere dignatus est visibilium, non in figura Agni, vt aliis quibusdam sub hoc mysterio, sed in forma pueri: quatenus & veritas patenseret in ostensio, & sacerdotis desiderium impleretur ex miraculo, nostraque fides firmaretur ex relatu. Veruntamen non prius idem communicasse pueri Corpus & Sanguinem legitur, quam rediret in prioris formæ speciem: ne absurdum videretur quod præsumperat & fides vberius requiratur interius in eodem quod exterius visu conspexerat. Hoc interim dixisse sufficiat de ostensione carnis Christi pro adfertione veritatis. cæterum si quis ex eo non credit illud quod in Euangelio prædicatur, prioribus, inquam, illis deterior videtur, qui sub vnus speciei gustu, omnem saporem & omne delectamentum fide perceperant. Nec tamen illud tunc aliud monstratum, licet quicquid saporis & delectamenti est interius, sub vno eodemque colore, totum manna præstiterit. Potior quippe virtus rerum est, quam species & fucatus color. Idcirco virtus magis consideranda est, quam color seu sapor exterius: quia qui vnuerfis virtutem naturæ dedit, hic huic Sacramento diuinitus indulsit vt sit caro & Sanguis ipsius, vt quod Caro & Sanguis Christi Ecclesiæ contulit, hoc totum Sacramentum huius mysterij compleat, & ad immortalitatem suos immaculatos clementer perducatur: carnales quoque & corruptibiles, ad spiritualia & incorruptibilia perficit. Propterea ergo debuit spiritualiter celebrari: quatenus per hoc de visibilibus ad inuisibilia feramur, & quod adhuc latet, fide instantius requiramus. Nihilque dubitandum de specie, cum

Dei virtus is potius quam verum coloris habenda ratio.

virtus Christi interius totum præstat ex mysterio, quicquid Evangelium repræsentat ex ÷ diuinitatis oraculo.

Quod hoc mysterium nullius meritis consecratur, nisi illius cuius nutu omnia reguntur & sum.

CAP. 15.

N Vlli dubium, quod sicut quando in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, ÷ ter mergimur in fonte, tunc vtrique baptizamur: non in virtute illius & potestate qui hæc dicit, sed in virtute Christi, qui hoc præcepit. Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: sic vtrique & hoc Sacramentum non meritis, non verbis humanis, sed procul dubio diuinis efficitur & consecratur mandatis. Creatur enim ex aliquo ibidem, non qualiscunque, sed noua salutis creatura, Caro & Sanguis Christi: veluti in baptismo homines, noua efficiuntur creatura, & corpus Christi. Idcirco nõ estimadũ est, quod alterius verbis, quod vltius meritis, quod potestate alicuius ista sunt: sed verbo creatoris, quo cuncta creatasunt, visibilia & inuisibilia. Cuius ergo potestã creata sunt prius, eius vtrique verbo ad melius recreatur: quia nemo creator alicuius rei, aut recreator, nisi vnus Deus catholicè prædicatur. Propterea veniendũ ad verba Christi, & credendum, quod in eiusdem verbis ista conficiantur.

Reliqua cuncta quæ sacerdos dicit aut clerus canit, nihil aliud, quam laudes & gratiarum actiones sunt, aut certè obsecrationes, supplicationes, petitiones. Verba autem Christi, sicut diuina sunt, ita efficacia: vt nihil aliud proueniat, quam quod iubent quia æterna sunt. Cælum, inquit & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, sed facient omnia, ad quæ missa sunt, quia Patris non nisi vnum & substantiuum & consubstantiale sempiternum est verbum. Vnde sacerdos prius inter cetera etiam verba Evangelistarum assumens, ait: Qui pridie, quàm pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis in cælum, ad te Deum patrem suum omnipotentem, gratias tibi agens, benedixit, fregit, & dedit discipulis suis. Ecce vtrique ad istum locum verba sunt Evangelistarum. Porro deinceps verba sunt Dei, potestate & omni efficientia plena, Accipite & manducate ex hoc omnes, Hoc est enim Corpus meum. Sed ne forte putares, quod de illo vno tantum pane, & in illa vna hora hoc eum esse iussit, secutus, adiunxit & ait, Hoc facite in meam commemorationem, Vnde fatendũ est, quod quicquid ruc illud fuit, quod Apostoli ab eo perceperunt, hoc totum est illud, quia id ipsum est. Et si velis audire quid est, Hoc est, inquit, Corpus meum quod pro vobis tradetur. In hoc ergo verbo creatur illud Corpus: quia diuinum verbum est, & omnipotentia plenu, vbiq; præfens, vbiq; omnia complens. Et quod dicit, Hoc est Corpus meum, quod pro vobis tradetur: crede õ fili, quia ita est, quoniam ipse dixit, & factum dubitare non potes. Ipse mandauit & creatum est. Præceptum ergo posuit, dicens, In meam commemorationem hoc facite. Et ideo quotienscunque fit catholicè, verè hoc fit, quod dictum est, Hoc est Corpus meum.

Simili modo postea quam cœnatum est, refert sacerdos verba Evangelistæ, accipiens hunc præclarum calicem. Et notandum quod hunc, quem offerimus, non alium in sanctas, ac venerabiles manus, item tibi gratias agens benedixit, & dedit discipulis suis dicens. Audis ne vbiq; quod ipse gratias agamus Deo, ille est, qui pro nobis gratias agit per se, & nos tamen per illum. Et quia per illum eius gratiarum actio iure dicitur, sic itaque licet sacerdos benedicat: ipse est, qui benedicit ac frangit. Alioquin nisi eius esset benedictio, nulla sanctitas in eo esset. Vnde in Exodo ad Aaron & filios eius ait, Inuocabitis ergo nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eos, Sacerdos ergo inuocat, sed ipse benedicit & frangit: quia nisi ille frangeret hunc panem, paruuli omnes ieiuni remanerent. Hinc quoque Propheta suspirans quia necdũ venerat Christus, aiebat in Lamentationibus suis, Paruuli petierunt panem, nec erat qui frangeret eis. Et ideo hic solus est qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum distribuit credentibus, dicens, Accipite & bibite ex hoc omnes, tam ministri, quàm & reliqui credentes. Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti. In hoc quippe verbo Sanguis efficitur quod antea vinum & aqua fuerat. Efficitur ergo Sanguis, sed ille vtrique, quem discipulis tradidit, Sanguis planè noui & æterni Testamenti, quod Testamentum nunquam immutabitur, quia æternum est: nunquam veteraret, nunquam irritum erit. Et hoc est testamentum hæreditatis nostræ, per quod nobis diuina & cœlestia traduntur. Hoc igitur est mysterium fidei. De huius nimirum Sanguinis figura populus sanctificatus est veteris testamenti. Sed in illo sanguine vmbra erat, hic est autem veritas. Qui pro vobis, inquit, effundetur & pro multis in remissionem peccatorum. Nam vbi Lucas dixit, pro vobis, ibi Matthæus, pro multis, posuit. Vnde credendum, quod Christus vtrumque dixerit quia hic sanguis & pro Apostolis, & pro multis qui credituri erant per verbum eorum, effusus est. Hic itaque & non alius, neque alterius alicuius, sed Sanguis Iesu Christi, in hoc verbo efficitur. Viget autem hoc verbum, & manet. Hic est enim calix Sanguinis mei, qui pro vobis effundetur & pro multis. Quapropter õ homo quotienscunque bibis hunc calicem, aut manducas hunc panem, non alium sanguinem te putes bibere, quam qui pro te, & pro omnibus effusus est in remissionem peccatorum.

Neque aliam carnem, quam quæ pro te, & pro omnibus tradita est, & pependit in cruce, quia sic veritas testatur, Hoc est Corpus meum, quod pro vobis tradetur, Et de calice, Hic est enim Sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Vnde sicut in remissionem hodie in remissionem comeditur & potatur delictorum: vt quia in terris sine quotidianis, leuiusque delictis viuere non possumus, vt præmissi, tali esca & potu refecti, sine macula & ruga inueniamur, & non solum hoc, sed etiam omni benedictione cœlesti, quæ in illis est, repleamur, ac per hoc vnum corpus cum illo & in illo maneamus vbi Christus caput, & nos omnes membra censeamur.

Quod quantitas in hoc mysterio non sit consideranda, sed meritum & virtus.

Quod

Quod

rimus, non alium in sanctas, ac venerabiles manus, item tibi gratias agens benedixit, & dedit discipulis suis dicens. Audis ne vbiq; quod ipse gratias agamus Deo, ille est, qui pro nobis gratias agit per se, & nos tamen per illum. Et quia per illum eius gratiarum actio iure dicitur, sic itaque licet sacerdos benedicat: ipse est, qui benedicit ac frangit. Alioquin nisi eius esset benedictio, nulla sanctitas in eo esset. Vnde in Exodo ad Aaron & filios eius ait, Inuocabitis ergo nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eos, Sacerdos ergo inuocat, sed ipse benedicit & frangit: quia nisi ille frangeret hunc panem, paruuli omnes ieiuni remanerent. Hinc quoque Propheta suspirans quia necdũ venerat Christus, aiebat in Lamentationibus suis, Paruuli petierunt panem, nec erat qui frangeret eis. Et ideo hic solus est qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum distribuit credentibus, dicens, Accipite & bibite ex hoc omnes, tam ministri, quàm & reliqui credentes. Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti. In hoc quippe verbo Sanguis efficitur quod antea vinum & aqua fuerat. Efficitur ergo Sanguis, sed ille vtrique, quem discipulis tradidit, Sanguis planè noui & æterni Testamenti, quod Testamentum nunquam immutabitur, quia æternum est: nunquam veteraret, nunquam irritum erit. Et hoc est testamentum hæreditatis nostræ, per quod nobis diuina & cœlestia traduntur. Hoc igitur est mysterium fidei. De huius nimirum Sanguinis figura populus sanctificatus est veteris testamenti. Sed in illo sanguine vmbra erat, hic est autem veritas. Qui pro vobis, inquit, effundetur & pro multis in remissionem peccatorum. Nam vbi Lucas dixit, pro vobis, ibi Matthæus, pro multis, posuit. Vnde credendum, quod Christus vtrumque dixerit quia hic sanguis & pro Apostolis, & pro multis qui credituri erant per verbum eorum, effusus est. Hic itaque & non alius, neque alterius alicuius, sed Sanguis Iesu Christi, in hoc verbo efficitur. Viget autem hoc verbum, & manet. Hic est enim calix Sanguinis mei, qui pro vobis effundetur & pro multis. Quapropter õ homo quotienscunque bibis hunc calicem, aut manducas hunc panem, non alium sanguinem te putes bibere, quam qui pro te, & pro omnibus effusus est in remissionem peccatorum.

Neque aliam carnem, quam quæ pro te, & pro omnibus tradita est, & pependit in cruce, quia sic veritas testatur, Hoc est Corpus meum, quod pro vobis tradetur, Et de calice, Hic est enim Sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Vnde sicut in remissionem hodie in remissionem comeditur & potatur delictorum: vt quia in terris sine quotidianis, leuiusque delictis viuere non possumus, vt præmissi, tali esca & potu refecti, sine macula & ruga inueniamur, & non solum hoc, sed etiam omni benedictione cœlesti, quæ in illis est, repleamur, ac per hoc vnum corpus cum illo & in illo maneamus vbi Christus caput, & nos omnes membra censeamur.

Quod quantitas in hoc mysterio non sit consideranda, sed meritum & virtus.

Quod

Quod

Quod

Quod

Quod

Quod panis etiam, quauis vera caro sit, hoc mysterium possit nominari, probat Apostolus, vbi dicit, Probat se homo, & sic de panis illo edat & de calice bibat: quia Christi Caro, & vera Caro, & tam è panis viuus qui de cælo descendit, iure catholicè prædicatur. Caro quidem secundũ gratiã, panis verò secundum efficientiã, quia sicut hic panis terrenus vitam subministrat temporalem: ita ille cœlestis, vitam præstat æternam & cœlestem quia vita est sempiterna. Denique & Sanguis hic secundum efficientiam, simili modo vinum typicè potest vocari: quia sicut vinum lætificat cor hominũ, sobriè potatum: ita longè locupletius hoc vinum Sanguinis, lætificat cor hominis interioris, & inebriat mentem amore spirituali. Vnde dictum est, Calix meus inebrians, quàm præclarus est, Et vinum lætificat cor hominis. De quo nimirum vino, sponsa in Canticis exultat, quod Christus in ea, suam ordinauerit charitatem. Ceterum, secundum præmissam doctrinã veritatem, nihil aliud quàm Caro Christi & Sanguis iurè creditur: quæ non sapore carnis, sed spirituali dulcedine degustatur, & fidei ratione intelliguntur.

Præ rationem huius Sacramenti Corporis & Sanguinis Domini, prorsum à rationis sensu esse reconditam.

Si enim figura istis Sacramenti, in manna illo cœlesti præcessit: verè & huius rei ratio exinde aperte monstratur quod dicitur. Qui plus collegerat, non habuit amplius. Non est omnino quantitas visibilis, in hoc estimanda mysterio: sed virtus Sacramenti spiritualis, sicut nec quantitas hominis Christi metienda in corpore, sed virtus in eo, & diuinitas consideranda. Nã plus retulit mulier illa in Euangelio, quæ simbria vestimenti eius tetigit, quã turba, quæ totũ corpus pressit: quia plus eũ mente concepit & fide credidit. Idcirco cogitadũ à nobis est, nõ quantum dēte premit, sed quantum fide & dilectione capitur. Nõ enim rectè Caro Christi sine diuinitate sumitur, nec diuinitas sine Carne præstat. Vnde in Euangelio, regnum cœlorũ simile dicitur thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo, vadit & vendit omnia, & emit agrum illum: quia nec ager Corpus videlicet Christi, sine thesauro, id est, diuinitate, nec thesaurus diuinitatis sine agro carnis iurè comparatur. Qui quàm bene i agro thesaurus absconditus dicitur: quia in Carne Christi diuinitas corporaliter inhabitans etiam in hoc mysterio ab aspectu oculorum, ne Caro videatur, subtrahitur, vt fide audius quærat, quæ sita verius inueniatur, inuenta verò charius habeatur & habita desiderabilius fruatur, quia in Christo omnis plenitudo corporaliter inhabitat sine dubio diuinitatis. Idcirco necesse est, qui Corpus eius comederit, de plenitudine diuinitatis illud fide percipiat. Vnde sanctus Evangelista, Er omnes nos, inquit, de plenitudine eius accepimus. Alioquin, nisi prius de plenitudine eius accipias, nec ad modicum carnis peruenire possis, quia thesaurus non emitur propter agrum, sed ager propter thesaurum, nam thesaurus de plenitudine diuinitatis cum eo & in eo credentibus emittitur. Et ideo sili, hoc mysterium dum comunicas, dilata sinum mentis tuæ, emunda conscientiam & percipe, non quantum mica exhibet, sed quantum fides capit: quia in Christo plenitudo diuini-

Corporis simul & Sanguinis domini perceptionem, nobis ad salutem esse necessariam.

Atet sensus, quod iam Caro frangitur, quia sanguis est in calice, qui de latere manauit, & ideo quàm rectè Caro Sanguini sociatur, quia nec Caro sine Sanguine, vtrique nec Sanguis sine Carne iurè comunicatur. Totus enim homo, qui ex duabus constat substantijs, redimitur, & ideo Carne simul Christi & Sanguine saginatur. Denique non sicut quidam volunt, anima sola hoc mysterio pascitur, quia non sola redimitur morte Christi & saluatur: verum etiam & caro nostra per hoc ad immortalitatem & incorruptionem reparatur. Carni quidem caro spiritualiter conuiscerata, trans-

Quod

Quod

Quod

tatis manet, in te autem de plenitudine, non quanta est, sed quantum idoneus fueris, præstat. Quare ante passionem Corpus suum discipulis dedit.

Acclebratum est: vt de legali Pascha continuo quia vmbra remouenda erat, veritas claresceret. Nunquam igitur vmbra potest desistere, nisi radiante luce. ÷ Alium verò Christus nouerat, quod & boni dignè & mali indignè hoc mysterium, licet præsumptiuè, acceptum essent, voluit formam dare cunctis communicantibus, quid boni, quidve mali percipiant. Et ideo Iudas in figura omnium malorum ad percipiendũ admittitur. Nam si post resurrectionem fieret, iam Iudas, cum sanctis Apostolis communicare non posset, quia iudicio æterni iam damnatus erat. Nam per hoc mysterium, passio domini & mors prædicanda erat, ideo magis cogruit in ipso passionis articulo hoc tradere, quia post resurrectionem: quia ad hoc immolatus est agnus, vt nos eius Carnem comedamus. Vnde Paulus, Pascha nostrum, immolatus est Christus, itaque epulemur. Ceterum ipse transurus iam de hoc seculo ad Patrem, id est, de hac mortalitate ad immortalitatem, fecit adhuc mortalis, quod nos post eum, & in illo facturi eramus simili modo mortales: quatenus tali nos refecti pabulo, & inebriari poculo, faciamus nos pro illo securi de immortalitate, quod ille pro nobis prior fecit ÷ mortalibus. Ad hoc quippe immortalitatis præstitit alimoniam: vt mortem non timeamus. At verò quod vltimum est, si post resurrectionem hoc dedisset, dicturi essent hæretici, quod incorruptibilis iam Christus, & in cælo positus non posset in terris eius Caro à fidelibus vorari. Nunc verò quod integer & incorruptibilis manet, dicimus contra eos, quod in morte ista percipimus, vt vsque ad finem seculi omnes inde pascamur: & tamen quod seminatam est resurrecti incorruptum permaneat. Ob hoc ergo granũ frumenti cecidit, vt multum fructum adferret. Si enim hoc ille concessit feminibus, multo magis id sibi præstitit: vt & ipsum maneat incorruptum, & deinceps multam alimoniam immortalitatis præbeat ex sua fructificatione credentibus. Vnde qualis ille resurrexit, talia sunt & hæc semina immortalitatis: quæ immortales faciant dignè percipientes. Et ideo quotiens ista comedimus, mortem domini annunciamus: quia de morte ista immortalia meruimus, donec veniat viuus & mortalis vt cum eo etiam & nos tali longè diuque refecti immortalitatis cibo per eum immortales regnemus.

Corporis simul & Sanguinis domini perceptionem, nobis ad salutem esse necessariam.

Atet sensus, quod iam Caro frangitur, quia sanguis est in calice, qui de latere manauit, & ideo quàm rectè Caro Sanguini sociatur, quia nec Caro sine Sanguine, vtrique nec Sanguis sine Carne iurè comunicatur. Totus enim homo, qui ex duabus constat substantijs, redimitur, & ideo Carne simul Christi & Sanguine saginatur. Denique non sicut quidam volunt, anima sola hoc mysterio pascitur, quia non sola redimitur morte Christi & saluatur: verum etiam & caro nostra per hoc ad immortalitatem & incorruptionem reparatur. Carni quidem caro spiritualiter conuiscerata, trans-

Quod

Quod

Quod

Quod

Esai. 55.

Joan. 6.

Aug. in Joan. 14. 6.

Infalibile esse qui non credit ea qua in hoc sacramento la vent.

Joan. 6.

formatur, vt & Christi substantia in nostra carne inueniatur, sicut & ipse nostram in suam constat adsumpsisse deitatem. Vnde orantes ad Deum cum Propheta dicimus, Memorare meae substantiae, nū quid enim vanē constituisti omnes filios hominū: Quae igitur maior securitas hominis, quam ad suam substantiam orare, & eam in Deo venerari, atque per unitatem personae fidenter dicere, O Deus mea substantia, qui me constituisti & creasti, nunquid vanē me creasti: Nō vtiq; licet vanitati subijciatur omnis homo viuēs, quia Deus creator & Verbū Patris, factus est homo. Vnde constat per hoc, quod & nos in illo, & ille vtiq; est in nobis: dū in carne spiritualiter se refudit, vt nos per hoc in incorruptionem transformemur. Porro Sanguis eius, vt dixi, potatur, quatenus anima, quae in sanguine peccati est, renouetur: quia & Christi anima, non in sanguine peccati, sed in sanguine carnis etiā vti natura est hominis, carnē humanam, quam Christus susceperat, viuificauit. Idcirco non recte caro sine sanguine communicatur, sed vt caro habeat relationem ad animam quae in sanguine Christi est, & anima viuificatur carnis per sanguinē relationem habeat ad Deū, atque ita totus homo sanetur. Hinc quoque Dominus cum dixisset, Qui manducat Carnem meam, & bibit Sanguinem meum, habet vitam aeternam, continuo subiicit: Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Habet, nāq; ideo dixit, quia mox anima carnis soluta, intrat in vitam promptuarā, vbi sanctorum animae requiescunt. Deinde quod ad corpus pertinet, addidit, Ego resuscitabo eum in nouissimo die, vt sicut integrē creatus est homo, ita quoque redemptus integrē praedicetur, ac deinde in nouissimo ad integrum reparandum credatur. Interim tamen iustum & peccatum est, vt redemptus alatur ad incorruptionem, & poterit ad vitam. Propterea mox Saluator intulit, Caro enim mea verē est cibus, & Sanguis meus verē est potus, ac si diceret: Quia generaliter homines cibo & potu id permaxime appetunt, vt non esuriant, neq; sitiant & ne moriantur: hoc vtiq; communis iste non praestat cibus & potus, sed Caro mea & Sanguis, qui immortales & incorruptibiles facit, idē dō verē cibus & potus nominantur. Constat igitur & liquet omnibus, quod in hac mortali vita sine cibo & potu non viuunt. Sic itaque ad illam aeternam non peruenitur, nisi duobus istis ad immortalitatem spiritualiter nutriatur. Et ideo bene in calice simul redduntur, quia de calice vno passionis Christi haec duo nobis ad vitam manantur.

Sed infelix est animus, qui hoc non satis credit, & tamen non dubitat, quod cibo & potu vita humana sustentetur. Si enim in hoc mortali cibo tanta vis inest, vt quotidie vitam labentem reparat & vires restituat: qui d sentendum de hoc immortalis Cibus & Potus, in quo vita aeterna praestatur, & immortalitas regnat? Veritas enim Deus est, et Christus Veritas est, qui a vtiq; dō est. Propterea dō homo, si veritas est, crede, quia caro Christi & Sanguis vita est: et ideo Veritas praestatur. Qui manducat meam carnem & bibit Sanguinem meum, habet vitam aeternam in se manentem. Manentem vtiq; & non labentē, quia in hac vita nemo viuunt, nisi viuēdo labatur in mortē: in illa verō semper in eodē statu manendo sine defectu viuunt. Igitur si quis se quitur vitam, tenet veritatem, & qui veritatem tenuerit,

iam vitam habet in se manentem: quia Christus est via, veritas & vita. Vnde hoc mysterium nonnuncquam viaticum appellatur, quia si quis illo frui- cur dicatur in via, peruenit ad vitam quam iam in se habet: & salutate nulla fallitur, quia veritate Domini Corporis & Sanguinis, ad vitam illustratur per Christi & vegetatur.

Quare carnis Corpus suum dederit, cum nos ieiunium sumamus. CAP. 20.

Sacramentum * vti dicitur, quod Dominus post cenam Apostolorum hoc tradidit. Sic enim illud oportebat impleri circa finem diei ad vesperam: vt hora ipsa sacrificij, estederet iam finem saeculi aduenisse. Vnde Iohannes, Filii mei, iam nouissima hora est. Porro Apostoli ideo ieiunij iam non erant, quia necesse fuit, vt Pascha illud typicū prius compleretur, deinde ad verum Paschae Sacramentum transirent. Hoc enim in mysterio tunc factum est, vt & vmbra finem acciperet veritate ostensa, & ipsi deinde ad veram mox transiret nouitatem. Ex quo factum est, vt ieiunij Corpus & Sanguinem primitus non perciperent: Ceterum vniuersaliter in Ecclesia omnes cum summa religione ieiunij communica re consueverunt. Sic enim placuit Spiritui sancto, epist. 118. per Apostolos ordinare, vt in honore tati mysterij, ca. 6. primitus Corpus Christi & Sanguis sobriē acciperetur, quam ceteri cibi: & ideo per omnem Ecclesiam Christi mos iste satis decenter ac prouidē inoleuit. Neque obseruandum, sicut Aporhyphorum monumenta decernunt, donec ea digerantur in corpore, ne communis cibus accipiatur. Sed satis inuigilandum, vt antea quisque se praeparat, & post acceptam gratiam nullus indignum se reddat. Spiritualliter enim haec sunt accipienda, & nō carnaliter. Licet igitur panis in carnem, & vinum conuertatur in sanguinem, veluti a natura probatur, tamen altius consideranda sunt haec, vbi non modo Caro aut Sanguis Christi in nostram conuertuntur carnem aut sanguinem, verum nos ad carnalibus eleuant, & spirituales efficiunt. Hoc sane in nobis nutriunt, quod ex Deo natum est, & non quod ex carne & sanguine. Dedit namque Christus nobis potestatem filios Dei fieri: verum tamen non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nascimur. Illa ergo natiuitas nostra, quae ex Deo est, vtiq; spiritualis est, quia Deus Spiritus est. Et ideo haec mysteria non carnalia, licet Caro & Sanguis sint: sed spiritualia iure intelliguntur. Vnde longē inferius vita ista temporalis, corporeo isto communi alitur cibo & potu: longē verō excelsius ac praeminentius vita illa quae ab iconsa est cum Deo, qua conformes illi & configurati sumus, illo saginatur cibo & potu, quem in scripturis & de Altari accipimus, & transfuchit nos ad spiritualia, vt ibi exinde viuamus, vbi vita nostra seruat aeterna. Et qui dignē illud acceperit, habet vitam aeternā in se manentem. Friuolum est ergo, sicuti in eodem Aporhypho libro legitur, in hoc mysterio cogitare de stercore, ne commisceatur in alterius cibi digestionem. Denique vbi spiritualis esca & potus sumitur, & Spiritus sanctus per eum in hominem operatur, vt si quis in nobis carnale adhuc est, transferatur in spiritum, & fiat homo spiritualis esca: quid commixtionis habere poterit?

Quantū igitur distat vita illa aeterna ab ista mortali vita, tantū & iste cibus omnino praeminet: ab illo interst in commu-

ter cibum communi, quo simul nobiscum etiam animalia viuunt. Et ideo communis appellatur, quia omnium est, bonorum scilicet, & malorum, necnon & animalium.

1. Cor. 11.

Joan. 4.

Mat. 26.

Mar. 14.

Fabula mille annorum.

communi, quo simul nobiscum etiam animalia viuunt. Et ideo communis appellatur, quia omnium est, bonorum scilicet, & malorum, necnon & animalium. At verō iste non nisi filiorum Dei est cibus, vt inde alantur vnde viuunt. Christo enim viuimus, cuius & membra sumus. Dispensatiuē satis prouidit, vt ex illo interdum pascamur, quatenus per hoc cum illo, & in illo vnum Corpus inueniamur. Verum tamen, quod ieiunij communicamus, satis prouidē, vt dum sobrietas flagrat in corpore, dum omnis feruor carnis conquiescit, & omnis animi sensus, intelligentia & discernendi ratio fortius vigent, illo prius cibo interior noster homo inebrietur, quatenus deinceps quod praeminet in nobis vegetatur caelesti dulcedine, illud regat & gubernet, quod inferius est, ne ad noxia & superflua se relaxet. Dignum igitur fuit, vt quod sublimius est, maiore honore potiretur, deinde quod inferius & tamen necessarium, indulgentia istius vitae perciperet, prius tamen ad caelestia & aeterna felicitatis inuitatum. Haec est namque vera & noua conspersio sinceritatis & veritatis, vt simus azymi, sine fermento malitiae & nequitiae. Nam in Calice nihil aliud bibimus quam Christi Sanguinem, vbi & nos per aquam admixti, conuicti sumus. In pane verō, nihil praeter Corpus, vbi nos per Christi conspersione, eius iam membra sumus. Quae nimirum conspersio, per aquam Spiritus sancti fit, de qua Dominus in Euangelio, Qui credit, inquit, in me, flumina de ventre eius fluēt aqua viua. Et continuo Euangelista: Hoc autem dicebat de Spiritu quē accepturi erant credentes in eum. Haec igitur conspersio, de multis granis fecit vnum Corpus, Corpus in qua sinceritatis & veritatis, si tamē sumus azymi, id est, absque fermento malitiae & nequitiae, vt dignē hunc panem de hac aqua conspersum accipere possimus. O mira Dei omnipotentis dispensatio! quantis instrumur disciplinis & fruimur exemplis, si non sit mens ingrata de tantis beneficiis, & dubia de tam immensis promissis? Idcirco, dō homo serua consperione gratiae, quia licet triticum sis, nisi doctrina & virtute Spiritus sancti, ad hanc vnitatem & consperionem fueris bene in farinam attenuatus, deinde conspersus gratia, & igne charitatis excoctus, nō poteris ad soliditatem fidei firmari. Propterea sit tibi semper mola interior timoris, & superior perfectae charitatis: quibus bene attenuatus possis Spiritus sancti gratia, in Christi corpore vniri. Pater igitur fili, quod haec mystica sunt, & ideo sic ista debes cogitare, quasi caelestis sic cōtingere, quasi diuina: sic accipere, vt salutaria in quibus vita aeterna repromittitur, sic credere, vt dicuntur: deinde sic viuere, vt in Christo semper veritate & sinceritate conspersus, membrum eius inueniaris.

Quomodo illud intelligendum Christi, Non bibam amodo de hoc genimine vitis, donec illud bibam nouum in regno Patris mei. CAP. 21.

Ex hoc ergo loco, quidam mille annorum fabulam astruunt, quod Christus corporaliter sit regnaturus, quando noua corporaliter debeat comedere vel potare, quae usque ad consummationem saeculi non se facturum, vt aiunt, denunciauit. Nos autem catholicē sensum ipsius Domini requirantes, non haeticorum nānias sequamur: sed eius quia ait, Accipite & comedite ex hoc omnes. Hoc

est enim Corpus meum. Et calicem illum esse dicamus. de quo idem, Hic est calix meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. De quo nimirum calice, Propheta ait, Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Per hunc itaque, passio Domini designatur, vnde idem ad Patrem, Pater, inquit, transfer à me calicem istum scilicet mortis passionem, ne per manus Iudaeorum fiat. Ac deinde, Pater, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Propter quod & mos benē inoleuit, vt Sanguis Christi nunquam in catino, nunquam in cratere, neque in alio vase, quam in calice consecratur. Sed neque alio nomine, vt fieri solet in aliis quibusque vasis, nisi semper iuxta proprietatem linguarū calix vocatur, vt exinde omnibus calix passionis Christi ad memoriam reducat. Ex quo nimirum calice, id est, ex eadem morte, Sanguis, & per Sanguinem vita hauritur aeterna: quem cum bibimus, quid aliud, quam mortem Domini annūciamus? Idcirco necesse est, vt vnusquisque prius mortem nunciat, ita nemo exinde vitam sumit, nisi resurgens in nouitate vitae ambulet, & iam in Christo maneat. Vnde si volumus ea cum Christo percipere, sursum in caenaculum vitam ascendamus. Vtiq; in caenaculum magnum & stratum, quia nisi magnum sit, non omnes capit. Ascendamus autem sursum, quia qui deorsum iacent, non multa cum Christo, sed fel draconum infelicitate cum Iuda, vt sint in felle amaritudinis, bibūt. Hinc quoque Paulus ait: Quae sursum sunt, sapite, non quae super terram. Non enim alicubi hic calix noui Testamenti, quam sursum accipitur, Et quia noui Testamenti est, nō nisi ab innouatis, qui sunt sine vetustate peccati, communicatur. Noui autem Testamenti ob distinctionem veteris dicit. De quo Moses cum aspergeret populum de Sanguine holocaustorum, medium eius in crateras, & medium effudit super altare, & ait: Hic est Sanguis Testamenti, quod mandauit Dominus. Sanguis Testamenti, quia figura erat, & vmbra huius mysterij, per quod testatus est Dominus daturum se nobis. Cuius nimirum Sanguine populus aspersus est Christianus, & medium Sanguinis passim per crateras refunditur, quia mysticum mentis fides & morale ex scripturis, quod in eo percipimus: quia deinde medium eius super altare propter multorum exhaurienda commissa. Vnde nunc salutis potum sumimus, quoniam & sapientiam doctrinae ex illo habemus, & redemptionis precium, inde pro nobis offerimus. Ergo quod tunc ille pro nobis semel fecisse legitur, hoc nos, ipso iubente, quotidie facimus. Necnon & in Salomone legimus, quod sapientia miscuerit in crateras vinum suum, quod sanē vitium, illa moralis intelligentia est, de qua inebriantur animae fideles, & illud quod refunditur ad altare, quando dicitur: iube haec perfecti per manus Angelorum tui, in sublime altare tuum in conspectu diuinae maiestatis tuae. Idem fit, vt Sanguis Christi inde pro nostris exhauriendis quotidie delictis, rursus in precium sumatur redemptionis, & interior homo noster per hoc plenius innouetur, & coniungatur Christo: non modō moribus & vita, verum etiam & vnitatem naturae per Corpus, vt hinc inde in illius forma inueniamur.

Neque enim hic Sanguis integrē percipitur, nisi

& moraliter inebriat mentem, & spiritualiter de altari Corporis Christi ob renovationem nos refundat, vbi profecto Christus conuiuium & conuiuium noster simul esse voluit. Per hoc ergo quod nos Corpus eius sumus, de carne & ossibus eius, ille nobiscum illud bibit nouum in regno Patris, quia Sanguis est noui Testamenti: Nos verò, quia corpus eius sumus, & ille in nobis vt caput regnat, regnum Patris iure vocatur. In quo nimirum Christus iam illud bibit nouum, quotiens fideles intra Ecclesiam dignè istud percipiunt. Sicut enim patitur in suis, & elurit, & litit, & vestitur, ac suscipitur: sic quotiens bibit illud nouum in regno Patris, id est, in Ecclesia. Quotiens eum dignè tui aut comedimus, aut potamus. Nam de vinea illa que fecit labruscas, felle amaritudinis potatur, quod est calix passionis. Ceterum in regno adoptionis, de gemimine vitis nouæ bibit, & vinea Sorech, quæ interpretatur electa. Rubentia enim musta, in eo prælo Crucis eliquantur, dum quotidie Christi Sanguinem de altari sumimus. Idcirco quotiens nouum ex hoc vinum bibimus in regno Dei, Christus illud se bibere fateretur, cuius nos membra sumus & qui bibimus. Hinc ergo conuiuium nostrum dicitur, quia Pascha nostrum immolatus est Christus. Conuiuium verò, eo quod cum illo epulatur transformati in nouitate, quia Corpus eius sumus, ex quo se in regno Patris illud nouum bibere testatur. Alioqui cum in illo regno futuro, hunc potum corporeo gustu & hanc escam non biberit, nec percepturum credimus, sed sicut ipse sacerdos & auctor salutis instituit. Ex quo enim renouati sunt sancti Apostoli, per aduentum sancti Spiritus de cælis & inebriati multo charitatis: ex eo sane credimus hunc calicem in Ecclesia consecratum, quoniam ille Spiritus præparatur, in quo renouati sunt ex vetustate, induxerat eos in omnem veritatem, & confirmauerat in plenitudine doctrinæ. Profecto vbi iam securi à Christo, ita sanè ab eis, & deinceps in nouitate Spiritus sancti consecratur. Aliter autem, Meus cibus est, inquit, vt faciam voluntatem eius qui in cælis est, qui misit me, & impleam opus eius. Ergo dum facimus voluntatem Patris, & impletur opus charitatis, Christus vtiq; nobiscum bibit in regno Ecclesiæ suæ Sanguinem suum, quia ille caput, & nos membra sumus.

Hunc itaque cibum, Iacob Patriarcha esuriebat, dicens: Si fuerit Dominus mecum, & dederit mihi panem ad edendum, & vestimentum ad induendum. Quotquot ergo in Christo baptizantur, Christum induunt & panem Angelorum comedunt. In quo nimirum mysterio, benedixit Isaac eundem Iacob filium suum, quasi nulla esset alia benedictio, quam frumenti & vini, scilicet in pane Carnis Christi, & in potu Sanguinis, que de agro corporis nobis quotidie per officium Sacerdotis maturescunt, & comedimus. Hinc quoque idem ait: Der tibi Deus de rore cæli & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & vini. In rore quidem cæli, quia hæc mysteria, diuinitatis ope conficiuntur: In pinguedine verò terræ, quia hæc Caro Christi de virgine orta creditur, vbi proculdubio Christianorum plenissima præstatur abundantia panis & vini, in quibus sine dubio vita fruatur Angelorum. Non igitur charissime filii, ista parumpendat, vbi vitæ tanta redolent Sacramenta. Habes quam à longè tantus Patriarcha

Christus, quotidiana in suis patitur, et sicut, et vestitur, et suscipitur: sic quotiens bibit

Christus, quotidiana in suis patitur, et sicut, et vestitur, et suscipitur: sic quotiens bibit

1. Cor. 5.

Ioan. 4.

Gen. 28.

Gen. 27.

Ibidem.

cha sensit in filio fragrantiam huius mysterij: ait enim: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus: quia profecto in isto agro corporis Christi, thesaurus absconditus vernat floribus immacessibilibus, & redolet suauitate odoris. Quæ qui inuenit homo, vadit & vendit omnia quæ habet, & emit agrum istum, vbi thesauri omnes sapientie atque scientie contemplantur. De quo sanè agro, panis vitæ, id est, Carnis, & potus Sanguinis, credentibus quotidie exuberat, & à fidelibus mesuitur. In quo vtiq; Iacob verus benedicitur, & Dominus fratrum suorum constituitur: quia nimirum sine isto, nulla rerum alia proficit benedictio. Vnde beatus Isaac, cum ferus venator Esau ad benedicendum tardius occurrisset, benedictione hæc iam fratri indulta, ait: Venit germanus tuus fraudulenter, ac deinde: Frumento & vino stabiliui eum. Quod est appetere dicere, Firmavi cum pane Corporis Christi, & vino Sanguinis, in quibus illi æterna maneat abundantia: tibi autem, filij, vltra quid faciam? Quid igitur? tantus & talis Dei cultor si nihil inuenit filio vltra quod præbeat, nisi eadem illi votis impleret: putas ne, quod absit, si fueris indignus tanta gratia, vllis quod polleas bonis vltra quam nihil amplius in hac vita præstatur? Aut forte ideo parumpendes, quia in ore nō tibi sapit, quod in Spiritu ille longè præsentat in eo & frui desiderabat? Sed hoc licet in spe relictus olim Abraham fuerat, ideo benedictus Deo excelsio dictus est: quia denique benedictione, post eum Deus Isaac perfuderat. Propterea & ipse filium suum Iacob eisdem ditabat donis & Prophetali eloquio implorabat, quod omnibus erat repromissum.

Magnum igitur bonum, & summæ benedictionis archanum, in hoc mysticè Christi Ecclesiæ præparatur, vbi & Christus est conuiuium deliciarum & conuiuium. De hoc quippe bono, Zacharias olim repromisso admirans, ait: Et quid bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines: Vbi notandum, quod non nisi electorum est cibus, ex quo bonum salutis Ecclesiæ, & pulchritudo decoris præstatur: quia & si quotidie sordescit, exinde reparatur, vt sponsa Christi sine macula & ruga, talibus inueniatur respersa munentibus. Alioqui dum quotidie peccamus, licet in minimis, quomodo sine macula esse possumus? Non est ergo immaculata, quam nœui obsecratis dedecorat. Sed quia per hæc purgatur iugiter, pulchrum eius est hoc Corpus, ex quo iam speciosa per lauachrum amplius pulchrescit, vt cædore lilij, & rubore Sanguinis in hoc mysterio decoretur. Bonum quippe, vt ad vitam æternam proficiamus: pulchrum verò, dum immortalitatis gloria vestimur: vt & interius fruamur vitæ dulcedine, & exterius fulgeamus nitidius de tanti beneficij gratia. Et vinum, inquit, germinas virgines. Felix fructus vbertatis, ex quo virginitas germinatur, nam in hoc nostri germinis vino, castitas corrumpitur, ab isto verò virgines procreantur.

Et ided iurè omnis Ecclesia Christi virgo nominatur, quia isto repleta vino, nullum præter Christum amare nouit, nullum esurire alium, nullumque sitire, quoniam summum eius bonum Christus est, & summa pulchritudo, vestis illa contexta desuper ex vellere agni, quæ nuptialis alibi appellatur. Sed & charitatis vino inebriata, iure omnia

Ibidem.

Zach. 9.

anima, quæ Christi potatur Sanguine, virgo dicitur. Habes, charissime, sanctorum vitæ bonum, quod nullum est aliud, habes pulchrum venustatis, quod tuas infantie ablus fœditates. Exerce te in castitate: quoniam hic Sanguis nihil magis diligit, quam in Christo virgines. Virgines inquam, sed prudentes & pudicas, quia sunt & fatuæ intus in animo, non habentes oleum secum Spiritus sancti. Quem profecto si quis non habuerit, hic non est Christi. Nam neque frumentum carnis sine vino sufficit Sanguinis, neque caro aut Sanguis sine oleo Spiritus sancti prodest nobis, imò magis officit. Ideò qui vult rectè vult communicare, sic viuat necesse est, vt templum Spiritus sancti semper esse queat: quia si quis templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Hinc Paulus ait, Nolite contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis: profecto, quia sine illo nulla Christi gratia habetur. Propterea & Iohel, cum penitentibus veniam promitteret, Respondit Dominus, inquit, & dixit populo suo, Ecce ego mitto vobis frumentum, vinum, & oleum & replebimini in eo. In eo vtiq; replebimini, licet tria promiserit: quia Caro & Sanguis per eundem Spiritum sanctum consecratur: alioqui malo nec Caro est nec Sanguis, sed iudicium quod percipit, quia sine donante Spiritu, nullum malè præsumentibus donum ex Deo præstatur, nam idem Spiritus donū dicitur. Et si septem ipsius dona dicantur, quibus Christus & Ecclesia repletur, sed & ille ad plenum hæc omnia donorum possidet, Ecclesia verò per partes indiuiduè, sicut eidem placuerit, qui se diuidit in singulis, & impartitur omnibus, in eo tamè diuinitus adimpletur, quia sine illo, anima cuiusque vacua inuenitur. Ided hunc semper oremus, hunc desideremus iugiter, vt eius repletur bonis desiderium nostrum, & semper ab illo renouetur, ac si aquilæ, iuuentus nostra. Liquer ergo quod sine illo, nihil est, quod habetur, nihil quod percipitur: ed quod omnia dona virtutum hoc vno claudantur. Idcirco si volumus cælestibus ditari donis, donum Patris ac Filij, qui ab eis consubstantialis procedit & coæternus, ardenti animo petamus: vt per eum charitas in cordibus refundatur nostris, atque in ipso renascentes quotidie ad vitam sanctificemur, quia quoscunq; sanctificauerit sui roris aspersione, eos profecto Patrem & Filium inhabitare credimus. Hinc idem filius ait, Ego & Pater ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Non quasi prætermissio Spiritu sancto, sed signanter insinuans, quod ad eos tantum Pater & ipse veniat, quos idem suæ præuentu aspirationis sanctificauerit Spiritus, licet in omnibus sibi semper cooperatrix sit tota trinitas.

Qua de causa, sicut nihil in hac vita felicius bono Christiano: ita nihil illo periculosius, si desertus à tanta gratia, fiat membrum meretricis. Et ided, charissime, casti te custodi, quia hoc munus, quo virgines generantur, nimirum nō modo carnis luxuriam, verumetiam mentis execratur desidiam, & omne quod est, vnde noster interior homo possit maculari. Quo velim, quia ordinante Deo, iam sacris adfultis altaribus laua inter innocentes nō cum Pilato manus: quia nulla excusatio prodest, vbi testis est conscientia iudex. Et cum probaueris te puri, tū de pane illo ede, & de calice securus bibe. Sin autem da honorem Deo, & corrige quantocius pe-

Ioel. 2.

Ioan. 14.

Bono christiano nobile esse se fecerunt.

nitudine cordis, maculam erroris, si quomodo valeas, demum Christi altaria circumdare piis amplexibus, & ad Sancta Sanctorum, mente pura deuotior introire. Alioqui grauius est in sordibus adhuc sordescere & ad illicita Dei mysteria contempto Deo, impudenter accedere. Hæc igitur ob cautellam tui dixerim dilectis fili: quia noui perosque, vcluti sues immunda, qui sub obrentu penitentia, redunt ad volutabra vitiorum tanto procliuus, quāto facilius adhæc sine præiudicio reatus sui accedunt ista pedibus calcare, nec quia semel eos Dei patientia sustinuit, dum indigni vitæ mysteria præsumerent, vltius ea quæ dicimus vera malunt credere. Verentur enim coram humanis obtutibus suam portare verecundiam, quam coram maiestate diuina, & omnium supernorum spirituum presentia, temeritatis incurrere offensam. Quibus profecto cordis induratio, cum nec se corrigunt, nec Dei visitantur pietatis verbere, iam pœna peccati est, & contemptus superbiæ. Sed Dominus, quia eos continuo non punit, vt prætulimus, nunquid non curat, aut suas iniurias iratenus inultas obliuiscitur? Nequaquam hoc dixerim, præsertim cum idem videat, & ad iracundiam exinde amplius concitetur, eo quod prouocent eum filij sui ac filia in iram, quos Angelorum gratis sociauerat ad mēsam. Hinc quoque est quod sequitur, Abscondam faciem meā ab eis, & considerabo nouissima eorum. Propter quod & sæpe hi tales interdum proponunt ad horam in melius conuerti, cum summa deliberatione mentis, sed iterum tērationis impetu peius ruunt. Idcirco tu si vis saluari, & his ad vitam frui: velim sic te agas, vt Deum præsentem semper vbique intelligas, & sic coram ipso verferis, vt in nullo maiestatis eius oculos offendas: quia si quis se putat ab eo vsquam delitescere, nouerit eum omnino quod offensum non effugiet, qui vbique virtute poller, sed apud eum omnia recondita quæ gessit, & signata in thesauris eius inueniet.

An aliqua differentia sit in hoc mysterio iusto & penitentium reconciliato. C. A. P. 22.

Pater igitur ex lege diuina, licet Christus immoletur Agnus in Ecclesia: quod pro differentia meritorum, hæc & præmia tribuantur. Vnde Dominus in Exodo cum de Pascha loqueretur, decima die mensis huius, tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas, Erit autē, inquit, agnus absque macula, masculus, anniculus, iuxta quem ritū tolletis & hœdum. Vbi Septuaginta, Erit vobis, agnus immaculatus de agnis inquit, & hœdis sumetis eum. Ex quo profecto liquet, quia ob differentiam meritorum ista præcipiuntur: si forte quis agnum non potuerit pro paupertate vitæ assequi, id est, vitam immaculatam offerre: saltem hœdum habeat, qui semper in sacrificiis pro penitentibus mactatur. De quo diuinæ legis interpres beatus Hieronymus ait, quod Christus in domo Ecclesiæ dupliciter immolatur, si iusti sumus, inquit, de agni carnibus vescimur: si peccatores & penitentiam agimus, nobis hœdus occiditur. Non quod Christus hœdus sit, quos à sinistris stare docuit, sed pro diuersitate meritorum, vnicique aut agnus aut hœdus sit. Alioqui ex lege, cur hœdus simul cum agno iuberet tolli, nisi ob meritorum distinctionem? Vbi mox, Et seruabitis eum, inquit, vsque ad quartam decimam diem mensis huius, immolabitque eum

Christi altaria amplecti.

Indignè comunicātes corpori Christi.

Deus ubique presentis omnia videt.

Exod. 12.

Ibidem.

uniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Nec tamen aperte insinuat, si de solo agno accipiendum est, quod de hœdo iubeat: sed ex hoc, uti moris est, in scripturis diuinitate latenter ostendit, quod aliud est quod profectò perfectioribus mandauit: aliud verò, quod lapsis & torpētibus ad indulgentiam prouidit. Idcirco de solo agno quid agendum sit aperte instituit: de hœdo verò quasi nolens deditur pressius reticuit, Quoniam aliud est quod ipse ubique vult perfectus, aliud autem interdum quod indulget. Vnde & alio loco de Pascha præcipitur, ut qui primo mense Pascha facere non poterit, secundo faciat: id est, si cum perfectus in primo mense, quasi in prima gratia sine mortis reatu, agnum edere non poterit, saltem si secundo mense, id est, in penitentiâ reatus sui, hœdum indulgentiarum percipiat. Ait enim ita, Nemo qui fuerit immundus super animam, siue in via præcul in gente vestra, faciat Pascha Domino, mense secundo. Aliter autem, Si autem immundus in anima non fuerit, aut procul pro corpore vitæ à templo Spiritus sancti non recesserit, & Pascha Domino non fecerit: exterminabitur anima illa de populis suis, quia omnino nisi manducauerit Carnem filij hominis, vitam nequibit æternam habere, quoniam sacrificium Domino non obtulit in tempore suo. Et ne putares, quod de his forte diceret qui sunt extra Christum, addidit, in gente vestra. Quia omnes Christiani, quasi sub vna generatione reputantur. Humilius est sanè cum penitentibus hœdum, quam cum perfectioribus & sanctis Christum Agnum comedere. Quod bene intelligens senior ille filius de agro reuerſus, sed malè contra dulcissimum patrem, inuidia motus, obiurgat dicens, Tot annis seruiotibi, nunquam mandatum tuum præteriens, & non dedisti mihi hœdum saltem, ut cum amicis meis epularer. Et quàm iustè, quia profectò cæcatus mente, noluit intrare intus, nec corde repenitere. Idcirco profusus ex omnibus bonis paternis nec hœdum indulgentiarum meruit adquirere, dum vitulus, repenitenti filio iuniori, tenerimus immolatur. Et quod grauius est contumaci animo in patrem refert iniurias, quas ille ex sua carnalitate impenitens sibi cor contraxerat. Quapropter naufragium, quæ secunda tabula est, feruenti animo, penitentiam agamus. Nimirum quia melius est, saltem hœdum mysticè intra conuiuium Christi, ubi Agnus immolatur Christus, cum fratribus epulari, dumtaxat, quia sumus rei & noxij: quàm cum iurgio cõtra pium patrem insolere & ob inuidiam dedignari, ne ad ineffabile patris gaudium saltem rogati veniamus. Nec dubium quin diuinitus reconciliati, quantoties per hanc humilitatis viam, vsque ad pios paternos amplexus reascendentes in hoc cœlesti conuiuio, pro nobis non solum hœdus indulgentiarum Christus immolabitur: verum sua benignitate agnus seu vitulus, verbi diuinitate saginatus, pro gaudio nostræ salutis, mysticè mactabitur. Alioquin quomodo inter agnos, quos à dextris locabit, peccator venia recepta, ovis centesima restituetur, nisi gratiæ Christi vnitus, iam in eo, vnum Corpus inueniatur? Veruntamen nec mirum, si in hoc mysterio Christus pro peccatoribus quasi hœdus accipitur, qui in lege quàm sæpe sub figura, hircus immolatur. Vnde quia duabus constat substantiis, duo ex lege hirci simul in loco iubentur

ediffere-re.

Num. 9.

Num. 15.

offerri: quorum vnus pro peccatis sorte Domino mactatur: alter verò viuens admittitur, quem amissarium lex vocat, & super caput eius omnes iniquitates filiorum Israel confitendo vniuersa delicta atque peccata eorum imprecabantur, & sic ad eremum mittebant, portantem omnia peccata filiorum Israel in terram solitudinis. Ex quo profectò liquet, quod Christus in similitudine Carnis peccati occubuit pro nobis, & omnia maledicta legis & peccata nostra super se tulit, & ad eremum ubi nonaginta & nouem oues in deserto reliquerat, festinus reuoluit. Non quod illic hircus, aut hic hœdus iure credatur: sed quia pro nobis figurâ carnis peccati adsumpsit, & de peccato damnauit in carne peccatū, ut qui erant hœdi, à sinistris iure locandi, sint oues in dextris clemeter restituti. Sic quoque & post lauachrum idem qui agnus est iustus, sit & peccatoribus hœdus: quatenus per hoc & ipsi iusti constituantur, ut nemo à Carne Christi & Sanguine extraneus deputetur, nisi qui seipsum culpis exigentibus absciderit. Ecce qualis est ordo.

Nam qui non manducat Carnem Christi, neque bibit eius Sanguinem: proculdubio nec vitam habet in se manentem. Et quicumque indignè comederit, non virtutem carnis, sed iudicium sibi sumit. Porro si quis peccator est & iam peccare desit, licet hœdus ei sit, tamen Caro Christi Sacramentum efficitur, ut per hoc & ipse ad veram innocentiam redeat, & inter agnos à dextris connumeretur. Illi verò qui semper deinceps post lauachrum protegente Deo in corpore Christi manserunt, nullis obuoluti criminibus, dignè accipiunt agni carnes, & potantur Sanguine. Veruntamen etsi ira loquimur, non æstimandum est, quod hic aut ille aliud accipiat, quam Christi Carnem & Sanguinem. Quia sicut nec hœdus dicitur, nisi dispensatiuè ob mysticam significationem, ita nec agnus, nisi ut ille intelligatur verus aduenisse agnus qui ex lege multoties præfigurabatur & vera mentis innocentia per eum cunctis patesceret. Ceterum quamuis hœdus dicitur mihi pro qualitate meriti & obfuscatione delicti, tanti est omnino precij pro mundi vita, quanti est & Caro Christi, nimirum quia nihil aliud est mihi, quàm Caro Christi. Sed ideo rursus hœdus sit penitenti pro mysterio, ut maledicta facinorum & peccata expiet, sicuti & agnus leuiora quæque. Hinc & prius canitur, Agnus Dei, quàm comedatur: quatenus per hoc fides incalescat, quia ipse est Caro immolata pro nobis, ut tollat rursus peccata mundi. Implet autem hoc Sacramentum ad expiationem pro peccatis nostris ea quæ demum contraximus, si nos cessemus ab his, & ita comedimus ut iubemur, in vna scilicet domo, quæ est sancta Dei viui Ecclesia, extra quam nulli fas est edere Agni carnes. Neque crudum quid ex his aut coctū aqua: sed assas tantum igni, passiones Christi cum lactucis agrestibus absque fermento, id est, in azymis syceritatis & veritatis eas comedamus absque fermento corruptionis. Deinde probet se vnusquisque, & ut præcipitur, sic se agat. Renes vestros, inquit, accingetis, quia hæc sunt vitæ femina, quibus virgines generantur. Vnde constat, quod nulli periculosus ea contingunt, quàm luxuriosi & incesti. Propterea primum hoc loco & lex castitatis in renibus, quorum scrutator est Deus, per seipsum adfigitur. Nam si qui vxoribus debitum reddunt in lege,

Exod. 12.

Psal. 22.

Psal. 16.

in lege, non possunt ad Deum, neque ad panes propositionum, neque ad vlla legis cõsecrata, nisi prius saltem tri duo, vel eo amplius sanctificentur, accedere: quanto magis, si volumus panem illum qui de cœlo descendit, & agni Dei carnes dignè comedere, necesse est ab omnibus peccati operibus vacare, purificationemque mentis ad Deum dirigere: Et calceamenta, inquit, habebitis in pedibus, ne dum sumus in via istius sæculi, à serpente mordeamur, & baculum in manibus, de quo legitur in Psal. Virgata & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Quibus ita præmissis, sic ait: Comeditis illum festinantes. Est enim Pascha, id est, transitus Domini. Alioquin delicia torpentes, & hic in sæculi actibus remorantes, non dignè comedunt Pascha, videlicet Carnes Agni, & ideo satis rimendum, talibus ne cum Agyptiis nocte perimantur, dum sopore peccati premuntur. Vastantur enim ab Angelo, quorum mentes Agni Sanguine non sunt respectu tam exteriori in Carne, quàm & intrinsecus in conscientia. Saluantur verò lumbis succinèti, & calceati pedibus, baculoque Christi sustentati, ad patriam, hinc quantocius summo mentis ardore vel desiderio festinantes. Est enim Pascha, id est, transitus Domini. Putas ergo charissime, quod lateat Deum vllius conscientia, non dico si criminibus est obuoluta: verum ignauia si torpeat? Patet igitur, quod nisi desiderio cœlestis patriæ ad superna, ubi Christus est in dextera patris, fide plenissima & spe certa, necnon charitate non fida, festinus transeat: de agni carnibus iure nõ comedit, quia legem in hoc iubentis violat. Propterea quoties eam percipimus, attollamus mentes in desiderium, & per ardorem fidei festinemus ad tantam facietatem visionis: quia nimirum hic gustus est, illic autem facietas, Satiabor, inquit Propheta, dum manifestabitur gloria tua. Transit ergo Christus in nobis de hoc sæculo ad Patrem: transeamus & nos in illo, quia cum illo simul omnes, si eius membra connumeramus, vna persona & vnum Corpus sumus. Qui autem adhuc resident per desideriam super ollas carnii & negligetiam: non cum illo transeunt, neque festinant ad patriam. Idcirco nunquam Pascha ritè celebrant: quia Pascha à transitu nominatur. Vnde votorum filii, transeamus hinc festinantes succinètis mētibus, & calceatis in præparationem Euangelij pacis, pedibus: ut ad illa resurrectionis gaudia quantocius venire valeamus.

PASCHASII EPISTOLA DE CORPORE ET SANGVINE DOMINI.

Dilectissimo fratri & cõmilitoni Frudegardo, Paschasius senex tuus, & monachorum omnium Peripsema, plurimum & sempiternum saluem.

RERLECTIS literis tuis, charissime, cū occuparet quorundam hospitem negotiis, minimè potui adimplere quæ mandasti. Interdum tamen tuo repletus amore, & literarum tuarum dulcedine, cogitare nõ distuli, quia librorum nulla nobiscum pars est, in quibus inuenirem quod requiris, ut responderem tibi. Multi de cui negare non possum, quæ exis, etiam si adimplere nequeo quæ iniungis. Quæris enim de re expore.

intelligunt, utique credere debuerant verba Saluatoris, qui non mentitur verax Deus, cum ait: Nisi manducaueritis Carnem filij hominis, & biberitis eius Sanguinem, non habebitis vitam in vobis manentem. Caro enim mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus. Et ad discipulos cum panem porrigeret: Accipite, ait, hoc est Corpus meum quod pro vobis tradetur. Similiter & de Calice, Bibite ex hoc omnes, quia hic est Sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ergo cum ait: hoc est Corpus meum, seu hic est Sanguis meus, non aliam puto insinuassem quam propriam & quæ nata est de Maria Virgine, & pependit in Cruce, neque Sanguinem alium quam qui profusus est in Cruce, & tunc erat in proprio corpore. Nemo igitur qui sanè sapit, credit lesam aliã Carnem aut Sanguinem habuisse quàm quæ nata est de Maria Virgine, & passa est in Cruce. Ipsa namque eademque Caro quocumque modo sentienda est ut credo, cum ait, hoc est Corpus meum quod tradetur pro multis, vel hic est Sanguis meus. Et ne putares quia in Sacramento loquebatur, quod de alio diceret quàm de proprio in eodem mysterio, demonstratiuè dixit, hoc est Corpus meum. Nã cum ait, meum, & hoc est: non qualemcumque vult intelligi Corpus, sed illud quod tradendum erat, ut ipse mox adiecit, & nõ alium Sanguinem, quàm qui fundendus erat in proprio corpore in remissionem peccatorum. Alias autem qualitercumque intelligitur si alius esset Sanguis & alia esset Caro in hoc mysterio: non in eo esset remissio peccatorum. Et si in eo vita non esset, nequaquam funderet vitam. Alioquin non qualiscumque cibus nisi de viuo Domino & æterno vitam præstaret æternam accipientibus se in salutem. Quoniam ut ipse ait: Qui non manducat hanc Carnem, neque bibit hunc Sanguinem, non habet vitam æternam in se manentem. Et ideo Sacramentum quod vitam tribuit, in se habet quod tribuit dignè accipientibus se, & vita in eo est Caro verè viuens, & Sanguis in quo verè vita æterna est. Quod dicit te sic antea credidisse, Paschasij & in libello meo quem de Sacramentis edidi ita Liber de legille, sed profiteris postea te in libro tertio de Doctrina Christiana beati Augustini legisse, quod tropica loquutio sit, ut Corpus Christi & Sanguis esse dicatur. Quod si figurata locutio est, & schema potius quàm veritas, nescio, inquis, qualiter illud sumere debeam. Deinde addis, Et si credam ipsum esse quod assumpsit ex Maria Virgine genitrice sua, e contrario etiam ipse egregius Doctor hoc magnū facinus esse proclamat. Quod sanè dictum, horrorem percipientibus nimium videtur incutere, si nõ credant illud esse in Sacramento, quod veritas esse testatur in aperto. Et si crediderint hoc ita esse ut quidam credunt, nihilominus illud incurrunt facinus, eo quod falsè credunt, quia sic dictum est ut fas sit eum dentibus vorari. Vnde facinus esse sic credat quis, sicut illi tunc crediderunt quibus dicebat, Nisi manducaueritis Carnem filij hominis: & non potuerunt ferre, quia malè sapuerunt. Et ideo si quis dicit hanc Carnem & hunc Sanguinem sic ipsa esse absque mysterio & Sacramento, nec in figura ex parte sumendam, ut illi tunc carnales carnaliter sapientes senserunt, totum dissipat. Et ideo fortè beatus Augustinus hoc ita sapere, magnum

facinus esse dicit. Alioquin quomodo ipse idem-
que doctor tam egregius contra se diceret, vt reco-
lo in sermonibus ad Neophytos: Hoc accipite, in-
quit, in pane, quod pependit in ligno: Et de Calice,
Hoc accipite, ait, in Calice, quod manauit ex Chri-
sti latere. Non credo quòd aliud pependerit in Cru-
ce quàm Caro, neque aliud profluxerit de latere
Christi, quàm Sanguis & aqua. Et si hoc ita est, hoc
accipiunt credentes, id est, Carnem & Sanguinem
cui admiscetur aqua, in quibus renati sunt Sacra-
mentis, & idèd hæc duo miscentur in Calice. Aqua
in qua renati, Sanguis quoque in quo redempti
sunt fideles. Et sicut sanctus testatur Cyprianus, nec
aqua in Calice sine Sanguine esse debet, nec San-
guis sine aqua: quia per aquam populus ablutus vna
Baptismatis significatur: & per Sanguinem, Chri-
stus qui ex eo nos redemit, ac per hoc intelligitur
& formatur Christus & Ecclesia vnū Corpus. Ita-
que nec Christus sine Ecclesia pontifex in æternum,
nec Ecclesia sine Christo, Deo patri offertur. Hæc
quippe mystica sunt in quibus veritas Carnis est &
Sanguinis, non alterius quàm Christi, in mysterio
tamen & figura. Nec igitur mirū si figura hoc my-
sterium est, & huius mysterij verba tropica locutio
appellatur: cum ipse Christus ab Apostolo Paulo
character vel figura dicitur, quamuis ipse sit veritas.
Ait namque, Nouissimè locutus est nobis, scilicet
Deus Pater, in filio suo, qui cum sit splendor
gloriæ & figura vel character (sicut alij codices ha-
bent) substantiæ eius. Ecce vt audis, summa veritas
ipse Christus, character appellatur & figura, tamen
in eo nihil fictum fuit, nihil vacuum à veritate, sicut
nec characteres vel figuras vacuas esse dicimus lite-
rarum à vi & potestate earum, cum easdem figuras
tropicè literas vocemus. De quo sanè intellectu in
eodem libello meo quem legisse testaris propriū
Capitulum edidi, vt hoc mysterium & veritas in-
telligatur, nec tamen figura esse negetur. Quia im-
presentiarum sicut ex parte scimus, quicquid sci-
mus de Deo, & ex parte teste Apostolo, Prophetam
de futuro & de cœlesti regno: ita ex parte præ-
gustamus non palato oris, sed palato cordis, & per
fidem Christi Corpus & Sanguinem esse credimus:
quatenus ex eo viuamus, & in eo à quo, & in quo,
& per quem redempti sumus & renati, necessarium
est in nouam creaturam transformari & innovari,
vt & ex hac noua creatura viuamus. Dicit enim B.
Augustinus (cuius te commoueri sententia dixisti)
Epist. 23. de hac re ad Bonifaciū Episcopum in Epistola sua,
Sicut & nos, inquit, solemus dicere de die passionis
Christi per singulas solennitates Paschæ: hodie, in-
quimus, resurrectio Christi est, quæ ante plures an-
nos semel facta est, licet per tot curricula annorum
ipsa eadèmq; reuolura esse dicatur, vt & esse ipsa
credatur, & nō nisi semel facta intelligatur. Et idèd
verè non mentitur qui dicit, hodie Christi resurre-
ctio est, quia ipsa eadèmq; est quodammodo pro-
pter reuolutionem temporis. Deinde addidit præ-
fatus doctor vt modum loquendi intelligeremus,
non quod sibi contrarius esse credatur, aut præmis-
sam sententiam suam ad Neophytos velit referre,
sed vt intelligere possemus quòd alibi tropicè
dictum esse monstrauerat. Neque mentitur, inquit,
qui interrogatus fuerit, si eum, id est, Christum ho-
die responderit immolari, quia ex ipsa similitudine
rerum earum quarum Sacramenta sunt, accipiunt

Heb. 1.

Cap. quar-
tum. sup.
1. Cor. 13.

Epist. 23.

nomina. Alias autem nisi aliquem similitudinem
haberēt eiudem rei cuius sunt Sacramenta, Sacra-
mēta non essent. Ergo dum immolatur ille qui iam
non moritur, neque mors ei vltra dominabitur, in
Sacramento fit. Vnde ait idem doctor: Secundum
quendam modum sicut Sacramentum Corporis
Christi, Corpus est Christi: sic Sacramentum San-
guinis Christi, Sanguis est Christi. Ecce ipse in hoc
contrarius sibi non est, vt quidam putant, neque
beato Ambrosio, cuius sententia hæc plenissima in-
quam & verissima in eo est libro quo ait quia ipsa
est Caro Christi in Sacramento quæ in Cruce pe-
pendit, & quæ de Maria Virgine sumpta est, & Sā-
guis qui fluxit ex latere. Ita & beatus Cyprianus
D. Cypri-
annus.
confirmat in eo opere ad populum vbi de Sacra-
mento Corporis Christi & Sanguinis loquitur.
Quos sequutus subtilissimus disputator præfatus
Pater Augustinus, vt dixi, hoc accipite, inquit, in pa-
ne quod pependit in ligno, & hoc accipite in cali-
ce quod manauit ex Christi latere. Et alibi de Iu-
dæis: hoc, inquit, postea biberunt in calice creden-
tes, quod fuderunt in cruce sauentes. Hinc quo-
que Eusebius Emisenus: Recedat ergo, inquit, om-
ne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui au-
tor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam
inuisibilis Sacerdos, visibiles creaturas in substan-
tiam Corporis & Sanguinis sui verbo suo secreta
potestate conuertit, ita dicens: Accipite & edite,
hoc est enim Corpus meum. Et sanctificatione re-
petita, Accipite & bibite, hic est Sanguis meus. Er-
go sicut, inquit, ad nutum præcipientis Domini re-
pente ex nihilo subiterunt excelsa cœlorum, pro-
funda fluctuum, vasta terrarum: pari potētia in spi-
ritualibus Sacramentis, vbi præcipit virtus, rei ser-
uit effectus. Et post pauca: Sacrum Domini tui cor-
pus & Sanguinem fide respice, mente continge, ho-
nora, mirare, cordis manu suscipe, & maxime hau-
stu interiori assume. Ac deinde, Nec dubitet quis-
quam primarias creaturas nutu potentia, præsen-
tia maiestatis, in dominici corporis transire posse
naturam: cum ipsum hominem videat artificio cœ-
lestis misericordia, Christi corpus effectum. Hæc
sanctorum fides, charissime, quamuis multi ex hoc
dubitent, quomodo ille integer manet, & hoc cor-
pus Christi & Sanguis esse possit. Qui non crede-
rent, si vidissent duodecim cophinos fragmentorū,
& septem sportas, quinque aut septem panes esse.
Non enim aliud in fragmentis erat, quam ipsi pa-
nes & aliud in esu comedentiū. Nam ex ipsa Chri-
sti benedictione manauit tanta vbertas, & nō aliud
fuit quod comestum est, & quod sublatum, nisi ipsi
quinque panes aut septem. Quanto ergo magis,
quia verbum caro factum est, pullular verbi caro,
& manat in Sacramento vbertas Christi & Sangui-
nis? Et non alia quàm caro Christi est, & tamē ma-
net integer Christus. Nihil ergo dissentit in his om-
nibus, vt opinor, beatus Augustinus à reliquis
sanctis patribus qui in quāplurimis hoc ita esse,
vt Saluator ait, senserunt, & credunt quod credit
sancta Dei Ecclesia. Quia sic est, inquit idem egre-
gius Pater ad præfatum Bonifacium, corpus Chri-
sti & Sanguis, sicut Sacramētum fidei fides est. Ni-
hil enim est aliud credere, ait, quàm fidem habere
propter fidei Sacramentum, quia & ipsa responsio
quando interrogati confitemur Christum quotidie
in mysterio immolari, ad celebrationem pertinet
Sacramenti,

Matth. 14.
Luc. 9.
Ioan. 6.

Ioan. 1.

Sacramenti, quod semel factum est quando immo-
latus est pro salute mūdi in seipso. Ac per hoc quia
sic credimus spiritualiter fieri, nec istud est sine ipso
quod tunc gestum est Sacramento: nec illud reite-
ratur in factu vt moriatur Christus, sed immolatur
pro nobis quotidie in mysterio, vt percipiamus in
pane quod pependit in Cruce, & bibamus in Calice
quod manauit ex Christi latere. Per fidē enim am-
bulamus & non per speciem. Et idèd in Spiritu spi-
ritualiter ista credere debemus, & non carnaliter,
ne facinus incurramus. Quia sicut ipse doctor di-
cit Sacramento fidei fides est: sic Corpus Christi
& Sanguis in hoc Sacramento vera Caro & Sanguis
est. Nihil est autem aliud, inquit, credere, quàm fi-
dem habere propter fidei Sacramētum, quia & ipsa
responsio ad celebrationem pertinet Sacramenti.
Ex quo datur intelligi, quia nō omnes qui beatum
Augustinum legunt, intelligunt. Cuius rei Sacra-
menta beatus Gregorius in Dialogorū libro quar-
to ita confirmat dicens: Debemus itaque præsens
seculum vel quia conspicimus defluxisse, tota men-
te contemnere, quotidiana Deo lachrymarum fac-
rificia, quotidianas Carnis eius & Sanguinis ho-
stias immolare. Hæc namque singulariter victima,
ab æterno interitu animam saluat, quæ illam nobis
mortem vnigeniti, per mysteriū reparat. Qui licet
surgens à mortuis iam non moritur, & mors ei vl-
tra non dominabitur: tamen in seipso immortaliter
atque incorruptibiliter viuēs, pro nobis iterum
in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Eius
quippe ibi Corpus sumitur, eius Caro in populi sa-
ludem partitur, Eius Sanguis non iam in manus in-
fidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo
pensemus quale sit pro nobis Sacrificium, quod
pro absolutione nostra, passionē vnigeniti filij sem-
per imitatur. Quis enim fidelium habere dubium
possit, in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vo-
cem cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio An-
gelorum choros adesse: summis ima sociari, terrena
cœlestibus iungi, vnū ex visibilibus atque inuisi-
bilibus fieri? Sed & de hoc Sacramento sanctissi-
mus Cyrillus cum centum quinquaginta qui in E-
pheso sunt congregati, inter cætera fidei documen-
ta: Necessariè, inquit, & hoc adicimus, Annun-
tiantes enim, secundum carnem mortem vnigeniti
filij Dei id est Christi Iesu, & resurrectionem eius,
& in cœlos ascensionē pariter consistentes, incruen-
tam celebramus Sacrificij in Ecclesiis seruitutem.
Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus &
sanctificamur participes sancti Corporis & præ-
ciosi Sanguinis Christi omnium nostrum Redem-
ptoris effecti. Non vt communem carnem perci-
pientes, quod absit, nec vt viri sanctificati & ver-
bo coniuncti secundum dignitatis vnitatem, aut
sicut diuinam possidentis habitationem, sed verè
viuificatricem & ipsius Verbi propriā factam. Vi-
ta enim naturaliter vt Deus existens, quia propriæ
Carni vnitus est, viuificatricem eam esse professus
est. Et idèd quamuis dicat ad nos, Amen amen di-
co vobis, nisi manducaueritis carnem filij homi-
nis, & biberitis eius Sanguinem: non tamen eam vt
hominis vnus ex nobis existimare debemus. Quo-
modo enim iuxta naturam suā viuificatrix esse Ca-
ro hominis poterit? Sed vt verè propriam eius factam,
qui propter nos filius hominis & factus est
& vocatus. Quapropter charissime non rectè sa-
Tom. 4.

2. Cor. 5.

Gregor.
Cypri.

Rem. 6.

Cyrillus.

Ioan. 6.

piunt quicunq; carnaliter de hoc mysterio sapiunt,
sanè quia spiritualia sunt in eo Sacramenta, à qui-
bus animalis quisque homo icuinat, eo quòd intel-
lectu spirituali non capir, neque vult credere quæ
non intelligit. Habes ad præsens dilectiss. quæ oc-
currere potuerunt, quoniam pars animæ meæ es
mibi: cœlare non debui, quæ loqui vt oportuit mi-
nimè potui. Tu autem velim relegas libellum no-
strum de hoc opere, quem olim te legisse dicis: &
si quid in eo reprehenderit aut dubitaueris, relege-
re non pigear. Quia et si nil in eo legentibus dignū
scripti quem cuiuslibet puero dedicaui, tamen ad in-
telligentiam huius mysterij plures vt audio com-
mou, quia dictum est quòd Caro nihil prodest, vt
B sciant & intelligant dignè cogitare de Christo, cui-
us dum Corpus non corrumpitur quia spirituale
est, & totum spirituale est quod celebratur in hoc
Sacramento, quia spiritus est qui viuificat & opera-
tur in eo credentibus & dignè percipientibus vi-
tam: non credentibus verò & indignè illud mandu-
cantibus, verè iudicium damnationis. Facit enim
hoc Corpus & Sanguis, quod ipsum fecisse Chri-
stum in Cruce legimus, dum vni eorum qui erant
cum eo in patibulo, cōfidenti, Paradisi præstitit re-
gnum, alteri verò scilicet blasphemanti, mortis iu-
diciū determinauit. Addidi autem huic respon-
sioni nostræ Expositum quod de cœna ex hoc my-
sterio in Matthæum exposueram, vt ex ipso consi-
derare queas, quid intelligibilis credendum sit,
vel quid in me reprehendum cum charitate.
Veruntamen quid horum censeas quæso hanc Epi-
stolam & hoc Expositum in eodem libello adiugas:
quatenus ex hoc, lectori amplius augeatur sensus,
& confirmetur Patrum autoritas.

EXPOSITVM PASCHASII
RATBERTI, ABBATIS
Corbeienfis.

In illud Matthæi, Canantibus autem eis, accepit Iesus panem,
benedixit ac fregit, deditque discipulis suis & ait, Acci-
pите & comedite: Hoc est Corpus meum, &c.

Oenantibus autem eis, accepit Iesus pa-
nem, benedixit ac fregit, deditque disci-
pulis suis, & ait: Accipite & comedite,
hoc est Corpus meum, &c. Audiant qui
volunt extenuate hoc verbum Corporis, quod non
sit vera Caro Christi quæ nunc in Sacramēto cele-
bratur in Ecclesia Christi, neque verus Sanguis eius,
Nescio quid volentes plaudere aut fingere quasi
quædā virtus sit carnis & Sanguinis in eo admo-
dum Sacramento, vt Dominus mētiatur, & non sit
vera Caro eius neque verus Sanguis, in quibus vera
mors Christi annunciat, cum ipsa veritas dicat:
Hoc est Corpus meum. Similiter & de calice: Bibi-
te ex hoc omnes: Hic est enim Sanguis meus, noui
Testamenti, non qualiscunq; sed qui pro vobis
effunderetur in remissionē peccatorum. Nec itaque
dixit cum fregit & dedit eis panem: hæc est, vel in
hoc mysterio est quædam virtus vel figura Corpo-
ris mei: sed ait non fictè, Hoc est Corpus meum. Er
ideo hoc est quod dixit, & nō quod quisque fingit.
Vbi Lucas addidit, Quod pro vobis tradetur, vel
sicut alij Codices habent, datur. Sed & Ioannes ex
persona Domini: Panis, inquit, quem ego dabo,
KK

† istum-
modo.

Luc. 22.
Ioan. 6.

Caro mea est, non alia quam dabo pro mundi vita. Ac deinde, Qui manducat Carnem meam, & bibit Sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Vnde miror quid velint nunc quidam dicere non in te esse veritatem Carnis Christi vel Sanguinis: sed in Sacramento virtutem quandam carnis, & non carnis virtutem fore Sanguinis, & non Sanguinem figuram, & non veritatem: vmbra, & non Corpus: Cum hic species accipit veritatem, & figura veterum hostiarum, Corpus. Vnde veritas ait, eam porrigeret discipulis panem: Hoc est Corpus meum, & non aliud quam quod pro vobis tradetur. Et cum calicem: Hic est calix novi Testamenti, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Necdum itaque erat factus, & tamen ipse porrigitur in Calice Sanguis qui effundendus erat. Erat quidem iam in calice, qui adhuc tamen fundendus erat in precium. Et ideo idem ipseque Sanguis iam erat in calice, qui & in corpore, sicut & Caro vel Corpus in pane. Erat autem integer Christus, & Corpus Christi coram oculis omnium positum, nec non & Sanguis in corpore fuit, sicut & adhuc hodie integerrimum est & manet, qui verè datur eis ad comedendum, & ad bibendum in remissionem peccatorum. Dicat similiter aliquis, si in alio aliquo remissio est peccatorum, quam in Christo. Constat ergo quia non est, & quia in hoc Corpore ac Sanguine remissio est peccatorum, verè Christi Caro est & Sanguis. Vnde qui dignè manducant & bibunt, verè vitam æternam manducant & bibunt, & integra manet vita. Et tunc erit unicuique Corpus Christi & Sanguis vita: si quod in Sacramento sumitur, in ipsa veritate, sicut aliquando dixisse me memini, spiritualiter manducetur & spiritualiter bibatur. Quia, sicut dicit Apostolis, caro nihil prodest, quantum magis panis sine Spiritu qui cernitur: Sed Spiritus est qui vivificat. Hæc idcirco prolixius dixerim & expressius, quia audivi quosdam me reprehendere, quasi ego in eo libro quem de Sacramentis Christi edideram aliquid his dictis pro tribuere voluerim, aut aliud quam ipsa veritas repromittere, timentes fortè hoc quod ipsi tunc timuerunt quibus loquebatur, quod partes facere voluerim, & eius per singulos membra dividere concisa vel dispersa, sicut tunc illi putarunt qui scandalizati dicuntur & abierunt retrorsum. Quibus Saluator ait, Hoc vos scandalizat? Si videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius? Ac si diceret: Si hoc intelligere possitis, sciretis utique quiddam qui integer ascendere potest ubi erat prius, vnus idemque Christus, consumi non potest dentibus, nec dividi per partes. Hoc quippe videre multum est, quia in Spiritu est. Hoc cognoscere vel credere, quomodo vnus Christus ascenderit filius hominis ubi erat prius, quis hoc sensu explicet? & quod descendit de celo filius hominis qui est in celo, quæ hoc ratio capit? Nec non & quod Verbum Caro factum est, quæ hoc verba eloquuntur, & quod incommutabile est, factum dicitur: vel quomodo qui homo erat filius hominis in terra coram oculis eorum positus, in cælis esse dicatur. Quomodo ergo de Cælo venit vnde nunquam absuit? Ascendit descendens, quia in nullo resoluitur Christus. Est qui erat, & quod est non erat. In omnibus ergo istis & in aliis quam plurimis locis excedit humanas mentes diuina potestas, nec subiacet humanis sensibus, ratio & cælestis &

Mat. 26. Marc. 14.

Augustin. ser. 2. de verbis Domini.

1 Cor. 6.

diuina. Quia natura inferior causam & rationem naturæ potioris & immentæ non capit nec intelligit. Et ideo de talibus rebus quæ diuina virtus operatur, dubietas auferenda est & cunctatio remouenda: quia scientia earum in fide est, ratio in virtute: effectus in rebus ex potestate est, causa in voluntate, ita vt nihil habeat homo quod conqueratur de singulis quæ Deus dixit & voluit, quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt vt voluit. Sublimia quidem sunt & diuina in huiusmodi rebus Sacramenta quæ pro salute humani generis aguntur, & quotidie mysticè in hoc mysterio, vt tradita sunt Apostolis, celebrantur. Et ideo in cœnaculo hoc Pascha agitur: quia nisi qui ascenderint, ista non capiunt vt comedat & bibant quod effusum est in remissionem peccatorum, & tamen integrum manet. Hinc quoque ipsa veritas, Bibite, inquit, quia hic est Sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Quod si effusus est, iam quomodo nunc rursus effunditur? & si Caro consumpta est, quomodo adhuc manet integra & comeditur? Ecce quod bibitur quotidie & effunditur, & quod semel immolatum est, adhuc quotidie immolatur. Non ergo immolatur nisi quod vnus est. Bibitur quidem in remissionem peccatorum & effunditur. Si autem quæris quomodo effunditur vt maneat quod effusum est: intellige quomodo charitas Dei diffusa est in cordibus nostris & manet integra Charitas, scilicet Spiritus sanctus, sic fortè cognoscere poteris quod est ineffabile quicquid Spiritus sanctus operatur. Et si charitas Dei in nobis diffusa est in se manens, verè Sanguis noui Testamenti Dei diffunditur admodum in cordibus in remissionem peccatorum. Quo effuso remittuntur in eo omnia peccata nostra, quoniam ipse pontifex Christus est qui porrigit nobis hunc panem, suum videlicet Corpus, & effundit hunc calicem, Non enim discedit ab officio suo. Et si manet in nobis, bibit eum etià ipse nobiscum nouum, eo quod est in toto corpore suo, & in omnibus nobis: quia sine eo sumere non possumus, neque de pane illo mādūcare vel de Calice bibere. Nec mireris frater qui fortè ista non credis, quia non nostra sunt quæ dicimus, omnipotens enim est Dei verbum, & efficax ad omnia quæ vult secundum multitudinem virtutum suarum, cum sit ipse vnus omnium virtutum virtus. Cuius verba non alicuius quam vnus verbi, quod ipse est, sunt verba, & ideo plena sunt veritate, quia Spiritus & vita sunt, nec habent aliud in se præter quod ipsa per se profiteretur veritas. Accipite, inquit, Hoc est Corpus meum, Et de Calice, Hic est Sanguis meus. Poterant enim Apostoli tunc, si non crederent verba vitæ & veritatis, respondere vel quærere quomodo panis ille vel calix vini Corpus & Sanguis esset Christi, cum ipse integer Christus in corpore suo coram oculis eorum erat. Sed quia crediderunt quod dixerat, silentio consenserunt, & accipiunt quæ nobis postea tradiderunt. Tradiderunt autem non aliam quam ipsam eandemque cœnam quam ipsi tunc manducauerunt & biberunt. Vnde volo perpendar fidelis animus quid intersit inter illud typicum Pascha quo Agnus immolatus est & in eadem cœna comestus, & istud quod secundum ordinem Melchisedech in pane & vino cōtinuo celebratur. De quo

1 Pe. 3. 2. et 148.

Rom. 5.

Apostoli tradiderunt nobis quod a Christo ac ceperant.

Luc. 22.

Luc. 22.

2. Calices porrecti discipulis a Christo.

Exod. 12.

Phil. 2.

De quo sanè Pascha te dixit eadē hora omnibus suis, Desiderio desideravi mādūcare hoc Pascha vobiscum, antequam patiar. Quod si nihil amplius habet hoc mysterium præter figuram Corporis & Sanguinis Christi, & non hoc est quod ipse dixit: quid necesse fuit iterare in facto, quia hoc totum præfiguratum erat in agno? Vnde & Lucas duos calices datos esse discipulis in eadem cœna commemorat. Vnum prius post Agni comestione antequam panem acciperet, aliud verò postquā benedixit ipsum panem ac fregit & dedit discipulis suis. Similiter, inquit, postquam cœnauit dicens: hic calix nouum Testamentum est in meo Sanguine qui pro vobis effundetur. Vbi datur intelligi, quod Agnus ille legalis cum suo Calice in figura præcessit passionis Christi. Deinde Corpus & Sanguis in calice ad expletionē factum est veritatis, vt quod in Melchisedech præcesserat, totum completeretur in Christo. Nam quod calix passionem Christi demōstrat, nemo qui hoc Euangelium legit, ambigit. Et ideo aliquos mouet vt rursus duos calices Lucas voluerit significare Iesum accepisse an vnū eūdemque, quia anticipauerat de eo dicere rursus recapitulando bis eum commemorare. Ita quidem nonnulli sentiunt non duos esse calices, sed vnum qui & ante diuidendus & postea bibendus commemoratur datum esse discipulis. Sed alij melius, vt præmissi, duos porrectos affirmant discipulis, vt in vno eorum, id est, in primo, passionem suam voluerit exprimere, in alio verò fidelium suorum passionem præfigurare. Rursus alij cōtendunt in vtroque calice illud ostendere quod in veteri Testamento præceptum est, vt qui Pascha non primo mense Agnum comedendo ageret, ac secundo mense in hœdi comestione perageret, ac propterea duos calices discipulis dominum tradidisse. Et astruunt verè in vtroque calice quod vtrunque debeat intelligi Testamentum, ac per hoc vnus eorum pertineat ad Agnum, alius verò ad mysterium Corporis. Sed siue hoc siue illud quisque sentiat, nullus tamen eorum ad vera fide inuenitur extraneus, tantum vt intelligat in hoc facto quod de figura & vmbra veritatis benignissimus Iesus accipiens panem & calicem ad verum transeat Paschæ Sacramentum, ne apex Iotæ detruncaretur a lege, imò quia lapis angularis est, vtraque tenens & adimplens leges, ac si verus Melchisedech panem offerat & vinum, quod erat Sacramentum sui Corporis præfiguratum ac Sanguinis. Et norandum est quod ait: Benedixit & fregit, in qua nimirum benedictione ac fractione noua creatura efficitur, vt panis in cōmemoratione mortis Christi Deo fide oblatum, Caro eius iure credatur. Similiter & Sanguis in eadem gratiarū actione quam Deo Patri egit, creatur, vt verè Sanguis credatur qui effusus est pro multis in remissionem peccatorum.

D. Ambrosius de Trinitate.

Pari modo obedientiam filio obicere solent Ariani, quia scriptum est, Et specie inuētus vt homo, humiliavit semetipsum factus obediens vsque ad mortem. Et hominē præmissi, & vsque ad mortem dixit, vt intelligeremus obedientiā mortis, non diuinitatis fuisse sed humanitatis, in qua officia nostra suscepit & nomina. Dicimus itaque vnā esse potentiam Trinitatis, quam nos in ipsa atque post ipsam docuit passionem. Filius enim patitur per corporis

Tom. 4.

Sacramentum, Apostolis Spiritus sanctus infunditur, in manus Patris commendatur Spiritus, Deus quoque Pater maxima voce signatur. Hæc beati Ambrosij posui, vt cognoscas fili charissime, quia non solū passio Domini, mysteriū est & Sacramentum salutis: verum etiam Christi natiuitas & incarnatio, quia verbū Caro factum est, & habitauit in nobis. Hæc omnia, inquam, quæ gessit Deus homo, Sacramenta sunt diuini muneris & mysterium fidei: nec tamen aliud sunt quam veritas, quia Sacramenta dicuntur. Idcirco Sacramentum Corporis Christi & Sanguinis quamuis Sacramentum dicatur: non est aliud quam veritas, & quod ipsa veritas repro-mittit. Vnde beatus Augustinus: Sacramentum, inquit, fidei, fides est, ac deinde: sic & Corpus Christi atque Sanguis in hoc Sacramento, vera Caro & Sanguis est. Nihil est aliud, inquit, credere quam fidem habere propter fidei Sacramentum. Et ideo quisquis de hoc dubitat, fidem se habere denegat, quia in fide Christi nihil aliud quam veritas esse potest. Et sicut Leo testatur Apostolicus, hoc verè ore sumitur quod fide creditur, & ideo ait, sic communicare deberis, vt nihil profus de veritate Corporis Christi & Sanguinis ambigatis. Quod autem propria sit Christi Caro & Sanguis testatur omnes Catholici, testatur & Cyrillus cum suis centum & quinquaginta Coepiscopis in Epheso congregatis. Testatur inter cætera viuificatricem carnem esse & ipsius verbi propriam factam, quæ vita naturaliter vt Deus existit, quia propriæ carni vnitus est. Ergo vbi hæc vnitas naturaliter, nulla est diuisio. Et propria si est, & vna Christi Caro, utique ipsa est quæ nata est de Maria, quia Verbum caro factum est, & quæ pependit in Cruce. Hoc itaque credere in Sacramento fides est, & Sacramentum fidei vera Caro & Sanguis est, Ac per hoc Apostolo teste sicut nemo dicit Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto: ita nemo credit hoc ita esse nisi per Spiritum sanctum per quem hæc fides data est & per quem hoc efficitur Sacramentum, vt vera sit Caro, atque ipsa & non aliud quam ipsa Caro. Alias autem sine Spiritu sancto sicut nec Caro Christi prodest quicquid: ita nec hoc Sacramentum Carnis prodesse potest. Quia in his omnibus vnus est opifex Spiritus sanctus, vnus & Christus qui conceptus de Spiritu sancto ex Maria Virgine, vnus & Creator atque Sanctificator Corporis & Sanguinis ipse Spiritus. Sine quo nemo dicit Dominum Iesum in Sacramento, nemo rectè credit eadem ipsa Sacramenta, nemo eandem confitetur esse Carnem quæ passa est & propria facta atque vna, ex quo fidei Sacramento fides est, & si fides vera est, vera est & Caro atque Sanguis, vt sit fides quæ per Apostolum prædicatur: Fides est, inquit, sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium, & tamè vera substantia, quamuis dicatur argumentum. Et ideo non videtur hæc Caro neque vita æterna quæ speratur, quia Verbi Caro propria est. In fide substantia est quæ iam credit & communicatur, & adhuc tamen hodie speratur. Et ideo rerum non apparentium argumentum, hoc est, quia sperandarum substantia est. Quæ omnino iam per hæc in fide est, quinimò ipsa fides est. Et ideo verè qui manducat dignè hanc Carnem, & bibit hunc Sanguinem, iam vitam æternam manducat & bibit, & Christus in eo manet per veram Carnem verbi & per suum Sanguinem.

1 Cor. 12

Heb. 11.

KK ij

ficut & nos in illo per verum quem assumpsit hominē. Quod si verē Deus homo est vt credimus, vera & Caro Christi in hoc fidei Sacramento est, vera & in nobis per hoc præstatur veritas, & in Corpore Christi vera adoptio, atque per hoc quamuis quisque manducet & bibat hanc vitam, tamen integer manet & vivit Christus qui est via, veritas & vita.

Sed quidam loquacissimi magis quam docti dum hæc credere refugunt, quæcunque possunt, ne credant quæ veritas repræsentat, opponunt, & dicunt nullum Corpus esse quod non sit palpabile & visibile. Hæc autem inquit, quia mysteria sunt, videri nequeunt nec palpantur, & idēdō Corpus non sunt: etli Corpus non sunt, in figura Carnis & Sanguinis hæc dicuntur, & non in proprietate naturæ Carnis Christi & Sanguinis, quæ Caro passā est in Cruce & nata de Maria Virgine. Ecce quā benē disputant contra fidem sine iudē, ne credant, quia fides non eorum est, teste Apostolo, quæ videntur, sed quæ non videntur. Vnde quia non videntur, mysteria sunt & Sacramenta. Et idēdō in fide hoc sunt quod dicuntur, vt veritas testatur. Propterea quia sperandorum sunt, non aliud iurē quām Caro & Sanguis Christi creduntur.

11. 11.

Synod. Ephesine, vt Evangelio credendum.

interim.

Alloquin præfata sancta Synodus Ephesine cui contradicere nulli fas est, plus quā Evangelio, quicquid in ea sancitum est, nunquam audeat abnegare quod abnegat, nisi ex Evangelio, & affirmare verē viuificatricem Carnem Christi in hoc Sacramento & ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter vt Deus existens, quia propria Carni vnitus est. Vnde si peritus de his dici possit nescio, aut si manifestius vbi totum quod est Christus prædicatur, non in figura, sed in re & in proprietate atque in natura quæ vita naturaliter vt Deus existit, & idēdō non virtus tantum, sed proprietate naturæ iure creditur. Ac per hoc isti qui negant hoc visibile esse mysterium atque palpabile, non ob aliud, nisi ne credant & ne sit quod veritas ait, Hoc est Corpus meum, & hic est Sanguis meus. Ascendant ergo hi vbi Christus est in dextera Dei Patris & inuentum visibilem & palpabilem ipsū eundēmq; Christum quem requirunt. Nos autem quia per fidem ambulamus & non per speciem, credimus & communicamus & inter dum quod later, & quod est verum in mysterio, quia omnino si non lateret, fides & mysterium non esset. Vnde fit visibile & palpabile in Christo quod accipimus, & visibile in mysterio, & in fide Caro Verbi in Spiritu sancto propria facta & vna eademque quæ passā est & non alia. Similiter & Sanguis ad salutem quibus fruimur in via, quia mediator Dei & hominum est Christus, vt per hoc cum illo & in illo vnum inueniamur.

Ecce habes amantissime in calce libelli huius, sententias Catholicorū patrum breuitatis compendio adnotatas, ex quibus addiscere possis, non temeritatis affectu, talia olim puerū vidisse, sed autoritate diuina & sanctorum Patrum, ea petentibus proposuisse. Nunc autem exinde quia claruit quod non omnium est fides, discant quæso cum talibus credere, si adhuc nequeunt intelligere quod Deo nihil est impossibile discant, & verbis diuinis in omnibus acquiescere, & in nullo de his dubitare. Quia vsq; ad præsens nemo decessisse legitur, nisi qui & de Christo errauerunt: quamuis plurimi dubitauerint vel ignorauerint: tantū mysterij Sacramenta,

Quin potius admiremur profundissimum Dei cōsiliū quod magni cōsiliij Angelus instituit, qui vult omnes saluos fieri homines. Admiremur & laudemus atq; intelligam⁹ in his quod B. Hila. intellexit, Hila. li. 8. quo artificio vt ita loquar, nos Christus in se collegit, vel quo mysterio vnum in se nos esse naturaliter voluit, non per concordia solummodo voluntatis, sed per naturam Carnis suæ & Sanguinis. Ait enim: Quomodo non naturaliter manere Christus in nobis existimandus est, qui naturam Carnis nostræ iam inseparabilē sibi homo factus assumpsit, & naturam Carnis suæ ad naturam æternitatis sub Sacramento nobis communicandæ Carnis admiscuit? Itaque, inquit, omnes vnum sumus, quia & in Christo Pater est, & Christus in nobis est & c. Similiter quoque & Augustinus testatur & reliqui quod eodem modo ille in nobis est, & nos per assumpsum hominem in illo: & si quis hoc destruere velit, totum destruat necesse est, sibi ad perniciem, quod homo Deus fieri dignatus est, in Sacramento ad salutem. Idēdō verū est quod Ambrosius ait sanctissimus, quia ipsa eademque Caro est & Sanguis quem accipimus & communicamus, quæ nata est de Maria Virgine, & quæ pro nobis pendit in Cruce. Hoc & beatus martyr Cyprianus testatur. Vnde si quis hoc negat ita esse, quia Sacramentum vocatur, erit ei, sicut sanctus Augustinus testatur, mors, non vita, qui mendacem putauerit vitam. Hinc & Leo Apostolicus ait: Hoc ergo ore sumitur, quod fide creditur. Et frustra ab illis Amen responderetur, à quibus contra id quod accipitur, disputatur.

Quod si quæris charissime super quibus vniuersaliter ab omnibus, Amen respondeatur in tota Ecclesia Christi: respice in Sacramentorum celebratione instituentem beato Petro (vt credimus) quid orat Sacerdos in Canone exceptis his quæ post communionē dicuntur. Vt fiat, inquit, Corpus & Sanguis dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi. Qua prece expleta, cōsona voce, omnes, Amen dicimus: sicq; omnis Ecclesia in omni gēte & lingua orat & cōfiteatur quod hoc sit quod orat. Vnde videat qui contra hoc venire voluerit magis quā credere, quid agat contra ipsum Dominū, & contra omnem Christi Ecclesiam. Nefarium ergo scelus est orare cum omnibus, & non credere quod ipsa veritas testatur, & vbi que omnes vniuersaliter verū esse fatētur. Vnde quia ipse suum esse dicit Corpus, & suū Sanguinem, non oportet (etli oculis carnis nō videmus quod credimus) dubitare in aliquo. Audiuius etiam quid Gregorius Papa de hoc sentiat, Audiuius quid & sanctus Cyrillus cum vniuersis copiscopis in Epheso congregatis, quid Græcia cum eisdem, quid Ægyptus & quid sanctus Hieronymus

Presbiter qui & ipsas sanctorum Patrum vitas Latino edidit sermone. Et ideo quamuis ex hoc quidā de ignorātia errēt, nemo tamē est adhuc in aperto, qui hoc ita esse contradicat quod totus orbis credit & confitetur. Quoniam ex magno Dei consilio, vt dixi, hoc ita esse sancitum est à Deo in cœna, vt Saluator quia eximium est, dicat discipulis: Desidero desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. Aliās autem nisi esset in eo cuius Sacramentum, nequaquam diceret: Desidero desideravi. Quoniam maius est dicere, Desidero desideravi, quā si diceret simpliciter, desideravi: quamuis & hoc esset magnum. Nam hoc genus locutionis

locutionis in scripturis diuinis, nunquam nisi pro magno intellectu cum tali additamento ponitur, sicut est: Vita viuet & non morietur, & de amico sponsi. Qui stat & audit vocem sponsi, gaudio gaudet, & alia huiusmodi. Et ideo nō puto sine aliquo magno iudicio ita dici debere, quāquam nemo rectē se desiderare dicat, nisi ex desiderio. Tamē quia nec vnus apex ioræ in scripturis sacris superfluous esse creditur: rectē talis exaggeratio plus aliquid innuit, quā si diceret, desideravi. Non enim de solo Agno illo legali hoc dictum credere debemus, quia & illum iam retro cum eisdem more Iudaico comederat: sed de veritate tanti mysterij. Quoniam in illa vmbra futurorum, & Prophetia erat in Corpore & Sanguine verē Christi, imō in ipso veritas Christo. Ipse namque erat Agnus quem Abel primus obtulit, quem Moyses dudum manē & vesperē offerri Deo in sacrificio præcepit. Erat autem in eadem cœna Agnus ille typicus, erat & veritas: oportebat autem de vmbra trāsire ad veritatem. Et idēdō gaudium gaudet, gratias agens Deo Patri, quia iam implebatur quod cum desiderio diu desiderauerat. Assumpserat enim hominem in Deum, quando Verbum Caro factum est, vt per eum essemus in illo: sed necdum ille admiscuerat se per Carnem & Sanguinem suum nobis, vt singuli membra in illo vnum essemus Corpus. Quia etli Caro nihil prodest per se, Spiritus sanctus est qui viuificat Corpus, vt in nobis omnibus vnus sit Christus. In vno eodēmq; viuificatur Spiritu, & manemus in illo per hominem quem assumpsit, sicut & ipse per hoc mysterium Corporis & Sanguinis sui in nobis. Et idēdō nostræ salutis summa, quia in isto consistit Sacramento, desiderio diu desiderari adimpleuit, vt cum suis antequam pateretur hoc verum manducaret Pascha: quatenus per hoc antequam se daret in precium, nos in illo & ipse in nobis vnus essemus Corpus. Et idēdō in Cruce nos cum illo simul Crucifixi sumus, in Baptismo simul consepulti, & in resurrectione simul conresuscitati. Vnde ait Apostolus: Si conresurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite. Quapropter charissime, nihil in hoc dubites mysterio, quod veritas

10. 6.

Genes. 4. Exod. 29 Num. 28

Col. 3.

Christus de se largitus est nobis, quia etli seder in dextera Patris in cœlis, non dedignatur sub Sacramento quotidie per manus Sacerdotis ac si vera hostia, non infideliter, sed fideliter immolari.

Qui etli non moritur, neque mors iam ei vltra dominabitur: tamen in Sacramento verē communicatur, vt in nobis maneat naturaliter, sicut & nos in illo. Hinc est quod ait, Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui manducar me, ipse viuet propter me. Ille autem viuuit propter Patrem, qui natus est vnigenitus ex Patre: & nos propter ipsum, quia manducamus ipsum. Et idēdō dilectissime summopere cauendum, vt nullus Christianorum hinc sine viatico exeat, id est, sine Corpore Christi & Sanguine, vt Christum in se habeat sicut in fide, ita & in cibo Carnis & Sanguinis, quia beati mortui qui in Domino moriuntur, autem in Domino morimur, si nos in illo, & ille in nobis per hoc mysterium maneamus. Interim verō prouidendum, ne propter incuriam & mentis ignauiam, nobis proueniant hæc (quod ablit) ad perniciem & ad damnationis cumulum, quæ tradita sunt in reparationem cum tanto desiderio æternæ salutis. Ad vltimum quæso ne sequaris ineptias de tripartito Christi Corpore, non salem aut mel in eo admisceas, quod quidam voluerunt, nec aliud adicias nec subtrahas, sed totum vt Christus instituit, ita esse credas & intelligas: quatenus per hoc ille in nobis incorporatus maneat, sicut & nos in illo per hominem Deum quem assumpsit, cui iurauit Deus Pater: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: & non secundum de-

Rom. 6.

10. 6.

Apo. 14

1. 107.

Heb. 6. 7.

1. Cor. 11.

LANFRANCI PRIMVM CADOMENSIS IN NORMANIA ABBATIS DEINDE CANTHVA-RIENSIS ARCHIEPISCOPI VITA, EX TRITHEMIJ Libro de scriptoribus Ecclesiasticis.

Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis Ecclesia in Anglia, ex Abbate Cadomēsis canobij ordinis sancti Benedicti, natione Italus, ex ciuitate Papiensi, vir in diuinis scripturis eruditissimus, & in secularibus literis, maxime in Dialectica, suo tempore omnium opinione doctissimus, & non minus sanctitate quam scientia clarus, reliquit ingenij sui monumenta egregia, de quibus ego reperi dumtaxat subiecta: Opus insigne in Epistolas Pauli Apostoli omnes lib. 14. In Psalterium, Commentariorum lib. 1. Aduersus Berengarium lib. 1. Cuius initium est: Lanfrancus misericor & c. Gesta Guilelmi comitis lib. 1. De cæteris nihil reperi. Claruit sub Henrico imperatore tertio, Anno Domini 1060.

LANFRANCI PRIMVM CADOMENSIS ABBATIS, DEINDE ARCHIEPISCOPI CANTVARIENSIS, DE EV-CHARISTIÆ Sacramento aduersus Berengarium Liber.

ANFRANCVS misericordia Dei Catholicus, Berengario Catholicæ Ecclesiæ aduersario. Si Diuina pietas cordi tuo inspirare dignaretur, quatenus respectu eius atque animæ tuæ mecum loqui velles, locum que oportum in quo id competenter posset fieri, salubri deliberatione eligeres: multum fortas-

se tibi, proculdubio autē plurimum iis consuleres quos decipis, deceptos verō ac morte præuertos, in pœnas æternas trāsmitis. Etenim cooperāte Spiritu qui vbi vult spirat, & quæ vult aspirat, euenit e duob⁹ alterutrum, videlicet vt aut tu ipse deposito superbiæ fastu (quo plen⁹ cōtra orbē terrarum sentire cœpisti) autoritati toti⁹ S. Ecclesiæ rectisq; sanctarū

scripturarum expositionibus acquiesceres: & sic te ac lequaces tuos de tenebris erroris, ac profundo iniquitatis erueres: aut te in tua pertinacia persistente, ipsi auditis rationibus miserante Deo respicerent, & ad veram fidem quam sancta Ecclesia predicare non cessat, consilio meliore redirent. Sed quia elegisti prauitatem, quam semel imbibisti, clandestinis disputationibus apud imperitos tueri, palam autem atque in audientia sancti Concilii orthodoxam fidem non amore veritatis, sed timore mortis confiteri: propterea refugis me, refugis religiosas personas quae de verbis tuis ac meis possint terre sententiam. In quarum praesentia de nulla re te audire, tecumque conferre libetis velle: quam quod sententias tuis sententis comodis plectenda temeritate cōsingis, easque seu studio nocēdi, seu ignorantia veri sacris Doctoribus attribuis, dicēs: hoc vel hoc in illo seu illo opere testatur Augustinus, Gregorius, Hieronymus, vel quilibet eorum quos in arte auctoritatis politos Ecclesia Christi insigniter veneratur. Ibi enim conquireceret omnis veritas tergiuersario, cum sacri codices te audiente legerentur, vel tibi ad legendum in manus traderentur: caelestique lampade splendens emitteret, quaedam quae de scripturis sanctis te sumere nonnunquam dicis, aut penitus esse falsa, aut aliqua ex parte, prout ratio tui negotij postulat, deprauata. Per quae, diabolica fallacia, ignaras diuini mysterij mentes tibi que credulas inuadis, decipis, subruis, tanto iniquior, quanto in malo proposito ad eorum qui tibi in Christo fratres sunt subuersionem & scandalum pertinacior, parui ponderans verba Domini comminantis ei qui de pusillis suis aliquem scandalizat, nec facis tremens increpationem Apostoli ad superbam Corinthiorum gentem scribentis & dicentis, Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam: in Christum peccatis. Quo peccato plurimum detineris, subuertens eos qui nescientes tibi resistere, contemplantur ea quae videtur, non ea quae non videntur. Sed firmum Dei fundamentum stat immobile, habens signaculum quo discedit ab iniquitate, qui inuocat nomen Domini: nequaquam sine graui scandalo ferēs, quod non es contentus ut peruersus peruersa dicas, nisi etiam praua scripta per prauos discipulos tuos in diuersas regiones trasmittas. Et caetera quaedam ad beatę memorię Nicolao totius Christiani nominis summo Pontifice, & ad ceterum tredecim Episcopis Romę audita, examinata atque damnata sunt. Tu quoque inclinato corpore, sed non humiliato corde igne accendisti, librosque peruersi dogmatis in medio sancti Concilij in eum cōiecasti: iuras per id quod rebus omnibus incomparabiliter maius est, fidem ad Patribus qui praesentes erant traditam, inuolabiliter te seruaturum, veteremque doctrinam tuam de Corpore & Sanguine Domini ab illa die aliis non predicaturum. Huius propositi sacrilegus violator, contra praefatam Synodum, contra catholicam veritatem, contra omnium ecclesiarum opinionem, Scripturam postea cōdidisti: cui in hoc opusculo, cōsilius de Christi misericordia, respondere disposui. Et ut euidentius appareat quid tu dicas, quid ego respondeam: alterutras sententias vicaria nostrorum nominum positione distinguam. Nec ad omnia respondurus sum: quia spinis rosas interferis, & albis atque nigris coloribus phantasma tuum depingis. Quaedam etiam dicis quae nihil pertinent ad propo-

Mat. 18.

1. Cor. 8.

2. Tim. 2.

Berengarius 113, Episcopus Romae dicitur.

situm quaestionis. Compendio autem in quantum potero operam dabo. In talibus enim naniis nobilem vitam deterere: si populi Dei, antiquam permitteres pacem habere. BERENGARIUS. Scriptum Humberti Burgundi, quem fecerat Romę Episcopum Cardinalē, quod scripsit contra catholicam veritatem, quod inferius patebit, ut cogeret ex illo Berengarius quasi profiteri errorem inepissimi Burgundi. LANFRANCUS. Humbertum virum fuisse religiosum, fide Christiana & sanctissimis operibus perseverantissime decoratum, scientia diuinarum ac secularium literarum apprime eruditum, testantur omnes qui vel propria experientia eum nouerunt, vel ab aliis qui ipsum experti sunt, eius cognitionem acceperunt. Hunc non de Burgundia, sed de Lotharingia sanctus Leo Romam traduxit: & ad predicandum Siculis verbum Dei Archiepiscopum ordinauit. Postea vero sancta Romana Ecclesia Praefulem sibi Cardinalem constituit. Quo in loco positus taliter vixit, taliter docuit: ut de fide vel doctrina eius, nec saltem sinistra suspitione fama aliquando exorta sit. Huius rei testis est tota ferē Latinitas: quae pro excellentia Apostolicae sedis, cuius Conciliis & cōsiliis semper aderat & praerat, eum ignorare non potuit. Qui si etiam Burgundus esset, insipienter tamen arrogantia tua nomen suę gentis pro infamia sibi adscriberet: cum Spiritus Domini ubi vult spiret, & quem vult adspiret, & Domini sit terra, & vniuersi qui habitant in ea: & princeps Apostolorum dicat. In veritate comperi, quonia non est personarum acceptor Deus: sed in omni gente qui timeret eum & operatur iustitiam acceptus est illi. Item Doctor Gentium ad Galatas: Deus personam hominum non accipit. Quem dum contra catholicam veritatem scripsisse assens, non ipsum solum, sed & Romanos Pontifices, Romanam Ecclesiam, multosque sanctos Patres redarguis: incurrisque in illud quod beati Doctores si non eisdem verbis, eisdem tamen sententiis multis in locis concorditer astruxerunt, haereticum esse omnem hominem, qui ad Romanam & vniuersalem Ecclesiam in fidei doctrina discordat. Euenitque tibi iusto Dei iudicio, ut qui alios esse haereticos astruere conaris: tu ipse in haereticum deuolutus haereticus esse conuincaris. BERENG. Anathematizo omnem haereticum, praecipue eam quae astruere conatur, panem & vinum quae in altari ponuntur, post consecrationem solummodo Sacramenta esse, & non verum Corpus Christi & Sanguinem. LANFR. Principium huius tui iurisdictionis propterea, ut opinor, hic non inferuisti, ut lectores tui putarent haec verba non esse tua, sed venerabilis Humberti Episcopi. Nec ad iniuriam. Nam quia haeretica esse pertinaciter contendis: si manifeste tua diceret, manifeste reipsum haereticum comprobaret. Sed ne quis nescius Romani Concilij indiscretam de negotio ferat sententiam: principium eius, medium atque finem simul hic apponam. Ego Berengarius indignus Diaconus Ecclesiae sancti Mauritij Andegauensis, cognoscens veram catholicam & Apostolicam fidem, Anathematizo omnem haereticum, praecipue eam de qua haecenus infamatus sum: quae astruere conatur, panem & vinum quae in altari ponuntur, post consecrationem solummodo Sacramentum & non verum Corpus & Sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: nec posse sensualiter nisi in solo Sacramento manibus Sacerdotum tractari, vel fran-

Humbertus Lotharingus.

Ioan. 3.

Psal. 23.

Act. 10.

Galat. 2.

Haereticus est qui ab Ecclesia Romana discedit.

Palinodia Berengarii Diaconi Andegauensis.

Papa Nicolaus.

Ioan. 15.

vel fragi, aut fidelium dentibus atteri. Cōsentio autem sanctae Romanae Ecclesiae & Apostolicae sedi, & ore & corde profiteor de Sacramentis Dominicae in ensa, eam fidem tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & haec sancta synodus auctoritate Euangelica & Apostolica tenendam tradidit, nihilque firmavit: scilicet panem & vinum quae in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & Sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & sensualiter non solum Sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri, iurans per sanctam & homouisionem Trinitatem, & per haec sacrosancta Christi Euangelia. Eos vero qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis aeterno anathemate dignos esse pronuncio. Quod si ego ipse aliquando aliquid contra haec sentire ac predicare praesumpsero: subiaceam Canonum seueritati. Lecto & perlecto sponte subscripsi. Cum ergo venisses Romam, fretus iis qui plus impensis a te beneficiis, quam ratione a te audita opere tibi promiserant, non ausus defendere quod antea senseras, postulasti Nicolaum Pontificem eiusque conciliū quatenus fidem quam teneri oporteret verbis tibi traderet, scripturam firmaret. Iniuncta est huius rei cura Humberto Episcopo. Itaque verba fidei superius comprehensa scripsit, recitauit, assensum omnium ad legendum & consistendum tibi tradidit. Tu vero acquiescens accepisti, legisti, confessus es, te ita credere iururando confirmasti, tandem manu propria subscripsisti. Nicolaus Papa gaudens de conuersione tua, iururandum tuum scripturam misit per vrbes Italiae, Galliae, Germaniae, & ad quaecunque loca fama tuae prauitatis antea potuit peruenire: ut sicut Ecclesiae scandalizatae prius dolebant de te auerso atque aduerso: ita postea gaudeant, gratiasque Deo agerent de tuo uersu at que conuerso. Cur ergo scriptum hoc magis ascribis Humberto Episcopo quam tibi? quam Nicolao Pontifici? quam eius concilio? quam denique omnibus Ecclesiis quae id eam debita reuerentia susceperunt, & pro conuersione tua Deo gratias rerulerunt: Cur inquam, nisi quia facilius persuades imperitis potuisse vnum hominem errare, quam tot personas, tot Ecclesias: Tibi vero si ascripsisses, cum ipsum destruere moliaris: petiurum te esse videretis astruere. Sed iam qualiter redarguis, videamus. BERENG. Apparet quia lux in tenebris lucet, & tenebrae eam non comprehendunt. LANFR. Hoc rectissime in te retorqueri potest. Lucet namque lux fidei in tenebris huius mundi, quantum per speculum & aenigma, reuelante Deo possumus conueniri. Verū hanc lucē tenebrosa mens tua nequit comprehendere, despectis ceteris putans se solum sapientem esse, euanescentis cogitationibus suis stulta facta apud Deū. BERENG. Quia veritatis inimicus velis noli veritatem asserit. LANFR. Parum videris attendere quid dicas, tantum ut seruum Dei illatis opprobriis in contemptum adducas. Assertorem veritatis tam volentem quam nolentem, inimicum pariter constituis veritatis. Quisquis autem veritatem asserit, aut volēs, aut nolēs id agit, Nihil enim medij poterit reperiri. Omnis igitur asseritor veritatis, te autore, inimicus est veritatis. Sed abist. Ipsa namque veritas asserores suos plurimum distanti nomine in euangelio vocat, dicens, Iam non

dicam vos seruos, sed amicos meos. Et alibi: Vos amici mei estis. Falsum est ergo asseritorem veritatis tam volentem quam nolentem, inimicum constituisse veritatis BERENG. Quia sicut Goliath proprio Burgundus ense deperit. LANFRAN. Tui modis est alios deprimere, te efferre, & te iactare, de te magna sentire. Te quidem David, Humbertum vero Goliath appellas. Equidem rectius te nominasses Goliath: quia homo arrogantissimus es, & ea sentis, scribis, & loqueris, quibus tu ipse velut ense proprio iuguleris: Illum vero David, qui humiliter vixit, humiliter docuit, membrum Ecclesiae pugnans pro Ecclesia, assumens scutum fidei, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. BERENG. Erat autem Burgundus in sententia, imò vae cordia vulgi, Paschali atque Lanfranci: minime superesse in altari post consecrationem, substantiam panis & vini. LANFRAN. Tempore sancti Leonis Papae delata est haeresis tua ad Apostolicam sedem. Qui cum Synodo praesideret, ac resideret secum non parua multitudo Episcoporum, Abbatum, diuersisque ordinis a diuersis regionibus religiosarum personarum: iustum est in omnium audientia recitari quas mihi de Corpore & Sanguine Domini literas, transmisisti. Portitor quippe carū legatus tuus me in Normannia non reperto, tradidit eas quibusdam Clericis. Quas cum legissent, & contra vltatissimam Ecclesiae hęc scriptas animaduertissent: zelo Dei, accensi quibusdam ad legendum eas porrexerunt, plurimis earum sententias verbis exposuerunt. Itaque factum est, ut non deterior de te quam de me fuerit orta suspitio, ad quem videlicet tales literas destinaueris: putantibus multis me fouere ac fauere quae a te dicerentur, vel gratia qua te diligerem, vel fide qua te reuera ita esse indubitanter tenerem. Igitur cum a quodam Remensi Clerico Romam perlatas recitator legeret, intellecto quod Ioannem Scotum extolleret, Paschasium damnare, communi de Eucharistia fidei aduersa sentires: promulgata est in te damnationis sententia, priuans te communionem sanctae Ecclesiae, quam tu priuare sancta eius communionem satagebas. Post haec praecipit Papa ut ego surgerem, praeiuramentis me maculam abstergerem, fidem meam exponerem, expositam plus sacris autoritatibus quam argumentis probarem. Itaque surrexi, quod sensu dixi, quod dixi probaui, quod probaui omnibus placuit, nulli displicuit. Dehinc declarata est synodus Vercellensis, quae tunc proximo Septembris eodem praesidente Pontifice est celebrata Vercellensis. Ad quam vocatus non venisti. Ego vero praecipit ac precibus praefati Pontificis usque ad ipsam Synodum secum remasti. In qua in audientia omnium qui de diuersis huius mundi partibus illuc conuenerant, Ioannis Scoti liber de Eucharistia lectus est, ac damnatus, sententia tua exposita ac damnata: fides sanctae Ecclesiae, quam ego teneo ac tenendam astruo, audita, & concordi omnium assensu confirmata. Duo Clerici qui legatos tuos se esse dixerunt, volentes te defendere, in primo statim aditu defecerunt & capti sunt. Ab hac sententia nunquam discessit S. Leo in omnibus suis Conciliis, seu quibus ipse praesentiam suam exhibuit, seu quae per legatos suos in diuersis prouinciis congregari instituit. Quae sententia non effugit successorem quoque suum felicis memoriae Papam Victorem. Sed quicquam de hac re seu caeteris ipse statuit, statuit ut praecipit: hoc

1 Reg.

Ephes. 6.

Ioannes Scotus.

Synodus Vercellensis.

In Ecclesia
catholica
duo sunt
hominum
Ordines

etiam iste sua atque omnium Conciliorum suorum auctoritate firmavit. Denique in concilio Turonensi, cui ipsius interfuere ac præfuere Legati, data est tibi optio defendendi partem tuam. Quam cum defendendam suscipere non auderes: confessus coram omnibus communem Ecclesiam fidem, iurasti te ab illa hora ita crediturum, sicut in Romano Concilio te iurasse est superius comprehensum. Porro quid de hac re tempore Nicolai gestum sit, breuiter supra referam. Digrediendo autem hæc ideo dixi, quia dixisti: Erat autem Burgundus in sententia vulgi, Paschalisij atque Lanfranci. Nam cum catholica Ecclesia diuidatur in clericalem ordinem, atque laicalem: clericalis verò ordo consistat in Episcopis, ac reliquis Christi sacerdotibus, aliisque diuersarum dignitatum Ecclesiasticis personis, hos autem omnes præter paucissimos schismaticos hanc fidem tenere manifestissimum sit: rectius dixisses, Erat autem Burgundus in sententia Catholice Ecclesie, sed non in mea meorumque sequacium: qui malimus nos ab ea superbè separare, & contra eam ad nostram perniciem schisma facere, quam humiliter membra eius esse, & communem cum ea fidem salubriter retinere. Hoc reuera dixisses, si amator veritatis & seruator iustitiæ extitisses: si abiecto inanis gloriæ appetitu, peccata tua confiteri quam tueri maluisses. Quod verò sententiam, qua panem in veram Christi carnem, & vinum in verum Christi sanguinem conuerti credimus, uacordiam nominas: de hac re oportunitus tunc tibi respondebo, cum fidem hanc autore Deo diuinis auctoritatibus & manifestis rationibus veram esse monstrauero. Porro autem quod dicit: Erat autem Burgundus in sententia vulgi, Paschalisij, atque Lanfranci: me etiam cum vulgo deputas: Certissimum habeto tu, indubitanterque credant amici mei, atque Ecclesia Christi: quia si etiam deesset mihi auctoritas atque ratio, quibus fidem meam tueri possem, malle tamen cum vulgo esse rusticus & idiota catholicus: quam tecum exillere curialis atque factus hæreticus. Sed si dominus Deus te atque me in audientia sancti Concilij dignaretur coniungere: de pietate eius confido, quia mutares verba, mutares sententiam. **B E R E N G.** Quam sententiam superioribus suis verbis ille ipse deiecit, nec attendit. **L A N F R A N.** Dum insatiabili odio illum insequeris, te ipsum turpiter infamare minime erubescis. Quisquis enim contraria iurat, necesse est in alterutro periurij crimen incurrat. Ergo cum verba ad iurandum tibi tradita inter se contraria esse astruas: manifesta voce periurum te esse impudenter proclamas. O infelix homo, & miserima anima: cur te credere iurabas quæ tantopere inter se dissidere intelligebas? None præstabat, si veram fidem te habere putabas, vitam honesta morte finire: quæ periuriū facere, perfidiā iurare, fidē abiurare? Sed ablit vt scriptura sancti cōcilij aliqua iter se cōtrarietatis oppositione dissideat: si remoto calūniandi studio diligens lector ad intelligendum curam impendat. Et hoc posterius patebit. **B E R E N.** Qui enim dicit, panis & vinum altaris solummodo sunt sacramenta, vel panis & vinum altaris solummodo sunt verum corpus Christi & sanguis: modis omnibus panem & vinum superesse constituit. **L A N F R A N.** Nihil horum Romana Synodus credendū esse decreuit: nec Humberus Episcopus ad confitendum vel iurādū, horum tibi aliquid tradidit. Prior

quidem sententia per quam dicitur, panis & vinum altaris solummodo sacramenta sunt: tua est, tuorumque sequacium. Posterior verò quæ enunciat, panis & vinum altaris solummodo sunt verum Christi corpus & sanguis: nullius hominum est. Nam & tu veritatem carnis & sanguinis negas, & Ecclesia Christi sic panem in carnem, vinum credit conuerti in sanguinem: vt tamē salubriter credat, & veraciter recognoscat Sacramentum esse dominicæ passionis, diuinæ propitiationis, concordie & unitatis, postremo assumptæ de virgine carnis & sanguinis, singula suis distinctisque modis, de quibus suo loco ac tempore euidentius disseretur. In præsentia tantum suscepi ostendere verba Romani Concilij, quæ te seruaturum iureiurando firmasti, nulla à se inuicem contrarietate differre. Arguentibus enim te amicis ac necessariis tuis, quod aut non seruanda iurare non debueris, aut iurata seruare: infamare soles Nicolaum Pontificem, reliquodque patres Romani Concilij, videlicet quod docentes ac scribentes contraria, cui fuerint causā periurij. Id quoque in hoc opusculo, quod destruendum suscepi, vbique ferè laboras efficere. Propterea conferenda sunt verba tua verbis eorum. Nicolaus Papa cōperiens te docere panem vinumque altaris post cōsecrationem sine materiali mutatione in pristinis essentis remanere: concessit tibi, sicut superius dictum est, respondendi licentia, cum non auderes pro tuæ partis defensione, aliquid respondere: pietate morus ad preces tuas præcepit tradi scripturam tibi, quam superius posui. Eius principium hoc erat: Ego Berengarius anathematizo eam hæresim de qua hæcenus infamatus sum, quæ astruere conatur panem & vinum quæ in altari ponuntur, post cōsecrationem solummodo Sacramentum, & non verum corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi esse. Rectissime id quidem & ipse præcepit, & Synodus assensit, & tu executus es, si non labio doloso in corde & corde locutus fuisses: si ad pristinū vomitum, & ad volutabrum luti infeliciter periurus postea non redisses. Sacrorum namque Canonum auctoritate instruiamur, vt nemo ab hæresi reuertens, Ecclesiasticæ communionis particeps esse permittatur, quo ad usque peruersum dogma inculcatum anathematis damnare compellatur. Verum in his verbis nec verba tua superius posita, nec eorum sententias quisquam poterit inuenire. Vnde apparet peruersiorē ac subuersiorē esse diuinā literarū: & ex deprauatis fictisque scitatis erroris nebulas spargere imperitis: falsumque esse quod ex falso principio constitit emanare. **B E R E N G.** Sicut enim qui Berengarij dicit, Christus est summus angularis lapis, Christum non aufert, sed Christum esse omnino constituit: ita qui dicit, panis altaris solummodo est sacramentum: vel panis altaris solummodo est verum corpus Christi, panem in altari esse non negat, panem & vinum esse confirmat in mēsa Domini. **L A N F R.** Verum annecteres, si ignarus veritatis priorem propositionis partem quisquam statueret, nisi forte figurato locutionis modo verbum illud proferret. Solemus enim aliquas res, illarum rerum ex quibus efficiuntur, nominibus appellare: quamuis in aliam naturam translatæ iam non possent esse illud quod sunt res illæ ex quibus probantur effectæ, sicut B. Augustinus in extremo Psalmorum explanationis opere, crystallum vocat niuem multorum annorum

Panis quo
modo in
Corpus
mutetur.

Hæretici
quandore
cipiantur

in cōmu-
nionem.

Ep. 2.

147.

Gen. 3. d.

I. Pet. 1.

Autor
inuitus
Dialectice
disputat.

Dialecti-
ca vsus.

Feliciani
vex.

duratam tempore & serie seculorum: cum nix sit liquida & humida, crystalli verò natura existat dura & sicca. Ac per hoc cum tam diuersa naturæ sint in vtrisque, non rectè quæ crystalli niuem vocauerit: nisi eo locutionis modo quo res effecta, materia si solet nomine appellari, Et creator ex terra creato primo homini in Genesi dicit: Terra es, & in terram ibis. Quasi diceret, Quia factus es ex terra: quæ doque fies terra, & reuertere in terram. Veruntamen vt dixi, has sententias nemo catholicus recipit, Christiana eas religio non admittit. Nam priorem tuam esse tantū, tuæque sectæ, nemo est qui ambigat: Posteriorem verò neque tu recipis, qui carnis & sanguinis negator existis: neque nos qui sic vtrūque facemur, vt tamen multarum & excellentiarum figuram, ac sacramentum esse minimè abnegemus. Porro similitudo quam de domino Iesu Christo & lapide angulari posuisti, te impedit, nos expedit. Sicut enim qui dicit, Christus est lapis angularis, non reuera Christum lapidem esse constituit, sed propter aliquam similitudinem quam ad se inuicem gerunt, tale ei nomen imponit: eodem modo cum diuina pagina corpus Domini panem vocat, sacra ac mystica locutione id agit, seu quoniam ex pane conficitur, eiusque nonnullas retinet qualitates, seu quia animam incomprehensibiliter penetrando satiari, eique æternæ vitæ substantiam subministrat: vel quod corpus est filij Dei, qui est panis angelorum, & in quem, sicut ait princeps Apostolorum, desiderant angeli prospicere: si u aliquo alio modo, qui à doctoribus comprehendendi potest, à nobis non potest. **B E R E N G.** Non enim constare poterit affirmatio omnis, parte subtrata, & hoc licet dicit B. Augustinus in libro de doctrina Christiana, in ipsa æternitatis veritate quæ Deus est, indissolubiliter constat. **L A N F.** Relictis sacris auctoritatibus ad dialecticam confugium facis. Et quidem de mysterio fidei auditurus ac responsurus quæ ad rem de beant pertinere: malle audire ac respondere sacras auctoritates, quam dialecticas rationes. Verum contra hæc quoque nostri erit studij respondere: ne ipsius artis inopia, me pures in hac tibi parte deesse. Fortasse iactantia quibusdam videbitur, & ostentationi magis quam necessitati deputabitur. Sed restis mihi Deus est, & conscientia mea, quia in tractatu diuinarum literarum nec proponere, nec ad proposita respondere cuperem dialecticas quæstiones, vel earum solutiones. Et si quando materia disputandi talis est, vt huius artis regulis valeat enucleari explicari: in quantum possum per æquipollentias propositionum teogo artem, ne videar magis arte quam veritate, sanctorumque Patrum auctoritate cōfidere. Quamuis B. Augustinus in quibusdam suis scriptis, & maxime in libro de Doctrina Christi ana hanc disciplinam amplissime laudet: & ad omnia quæ in sacris literis veltigantur, plurimum valeat confirmet. Denique contra **F E L I C I A N V M** hæreticum Arianum contendens, ita hac arte eum cōcluit, vt ipse hæreticus non valens ferre locorum ac syllogismorum implicitas atque implicatas cōnexiones, publica voce exclamaret, dicens: Aristotelica mecum subtilitate contendis, & omnia quæ à me dicuntur torrentis more præcipitas. Igitur superius volens astruere, panem vinumque altaris inter sacrandum, essentialiter non mutari, duo quædam pro argumentorum locis assumpsisti: quorum vnū

tantummodo esse tuum, alterum nullius hominum manifestis rationibus approbavi. In qua re negatio vitio rem prædictam effectisti. Nā quod tuum erat, quæstio erat. Ex eo quippe quærimus: id opprimere atque euertere omni argumentorum nucle atque impulsu satagimus. Porro nulla quæstio locus esse poterit argumenti. Argumenti quippe locum necesse est aut per se esse certum, aut certis rationibus approbatum. Quod ergo tantummodo tuum erat, ad probandam rem dubiam assumi minimè oportebat. Reliquum verò quod nullius hominum esse constitit, ne id quidem dubiæ rei fidem facere aliqua ratione oportuit. Quis enim certum esse, aut certum fieri posse arbitretur? quod omnes negant, nullus constitetur? Igitur ne id quidem ad argumentum sumi, rationis fuit. Male ergo vtrunque posuisti. His duobus vitiosissimis principiis totam argumentationem tuam identidem repetendo ad finem vsque contextis: ac propterea necesse est vitiosum, nec cōcedendum esse quicquid ex vitiosis nec concessis principiis constitit emanare. Adhuc alio argumento probare contendis, panem vinumque post cōsecrationem in principalibus permanere essentis, dicens: Non enim constare poterit affirmatio omnis, parte subtrata. Ad cuius rei probationem nō oportuit inferri particularem negatiuam, quæ, de præsentia quæstione nihil colligitur: sed vniuersalem potius per quam enuntiat, nulla affirmatio constare poterit parte subtrata. Age ergo, sit particularis negatio tua: Non omnis affirmatio constare poterit parte subtrata. Rursus assumptio tua: Panis & vinum altaris solummodo sunt sacramentum: vel panis & vinum altaris solummodo sunt verum Christi corpus & sanguis, vtrumque affirmatio est. His duabus particularibus præcedentibus, poterit sine regulariter concludere parte subtrata ea non posse constare? Absit. In nulla quippe syllogismorum figura, præcedentibus duabus particularibus consequenter inferitur conclusio vlla. Male igitur eam collocasti. Illud verò perfunctoriè non est prætereundum, quod præfatæ propositionis tuæ veritatem in ipsa æternitatis veritate quæ Deus est, indissolubiliter constare perhibuisti: idque beati Augustini de Doctrina Christiana, auctoritate firmasti. Et quidem propositio ipsa veræque propositionis in suo loco posita vim obtineret: sed tu malè & inefficaciter eam posuisti. Nec eius magis quàm omnium tam rerum, quam aliarum propositionum veritas apud veritatem omnia scientis ac præscientis Dei æternaliter constat, qui & res ipsas in principalibus ac secundis essentis condidit, eaque tam verarum, quàm falsarum propositionum causas esse disposuit. Veruntamen in opere de Doctrina Christiana, nec huius propositionis, nec allicuius eius similis beatus Augustinus aliquo loco mentionem facit: quod facile quibus scire poterit, si curer ipsam librum legere si nunquam legit: vel telegere si fortasse iam legit. In qua re vehementer mitior siue errorem, siue stultitiam tuam. Errorem quidem, si prolata testimonia in sacris codicibus aut aliter esse, aut penitus non esse ignoras. Stultitiam verò, si ita cæteros væcordes æstimas, vt dictis tuis contra antiquam Ecclesie fidem procius credant, eaque velut sacrosancta indiscussa prætereant. **B E R E N G.** Est autem affirmatio notissimis partibus suis constans, prædicato & subiecto, quæ ita enuntiat: Panis & vinum

Quæstio
nequit
esse locus
argumenti

Ex puris
particularibus
concluditur.

quæ in altari ponuntur sunt solummodo Sacramēta. Nihilominus quæ ita enuntiat: Panis & vinum quæ ponuntur in altari, post consecrationem solummodo sunt verum Christi Corpus & sanguis. LANFR. Eadem te repetere minime pudet: propterea quæ paulo ante posui, me etiam replicare oportet. Priorem sententiā tantummodo esse tuam, posteriorem verò nullius esse hominum superius dixi, & ita esse documentis clarioribus approbavi. Nam & tu carnem & sanguinem negas, in solo Sacramento rem totam constituens: & nos Sacramētum fatemur, & tamen vtriusque veritatem fideliter & veraciter cōfitemur. Quod verò dialectica verba affirmationē, prædicatum, subiectum, cæteraque in hunc modum tractatui tantæ rei laboras inferere: propter nihil aliud videris id facere, nisi vt hac occasione peritum te disputandi imperitis valeas suadere. Nam & tu sine his nominibus, quod moliris non impariter posses asserere: & nos quæ à te dicerentur, sacris solummodo possemus testimoniis abolere. BERENG. Susceperat autem Burgundus negare panem & vinum in mensa Dominica superesse. Hoc minime negatimò omnino panem & vinum esse confirmat in mensa Dominica. LANFR. Membrum Ecclesiæ ab Ecclesia discrepare nec potuit, nec debuit. Cōfiteretur enim Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad faciendū proponi in altari: sed inter faciendum incomprehensibiliter & ineffabiliter in substantiam carnis & sanguinis commutari. Quod suo loco opitulante eo, de cuius sacratissimo corpore loquimur, diuersis diuersorum patrum testimoniis ita esse, nec aliter posse esse monstrabitur. Non tamen panem negat, imò confirmat. Sed panem qui de cælo descendit, & dat vitam mundo: panem, quæ Ambrosius & Augustinus iisdem verbis vocant *ἄρτος ζῳοῦ*, id est super substantialem: quia caro Christi omnibus creatis substantiis maior existit, omnes creaturas excellentissima dignitate præcellit. Vinum quoque non qualecunque, sed feruorum Dei corda lætificat, quod animas inebriat, & à peccatis purgat. BERENG. Dum ita enuntiat: Panis & vinum quæ ponuntur in altari, post consecrationem solummodo sunt verum Christi Corpus & sanguis. LANFR. Dixit quidam spiritu Dei plenus: Os quod mēditur, occidit animam. Hanc timendam sententiā si timeres, falsam seruo Dei calumniā non imponeres. Cætera namque dixit, at verbum hoc solummodo, nequaquam posuit. Quicquid igitur ex mēdacio te mendaciter adstruere colligitur, quicquid infertur: necessarid totum dispergitur, infirmatur, cassatur. De quo quia in anterioribus iam satis egi, plura hic dicere trāsirus ad alia superfedi. BERENG. GARIUS. Per consecrationem altaris fiunt panis & vinum Sacramentum religionis: non vt desinant esse quæ erant, sed vt sint quæ erant, & in aliud commutentur, quod dicit beatus Ambrosius in libro de sacramentis. LANFR. Omentem amentem, ò hominem impudenter mentientem, ò puniendam temeritatem: Ambrosium accite teste præsumis, quod panis & vinum altaris per consecrationem non desinant esse quod erant, sed commutantur in aliud quod non erant. Et quidem si de sacramentis seu cæteris de quibus Ambrosius scripsit, omnes reuoluas libros quos Ecclesia in vñ nūc habet, tale quid ab Ambrosio dictum, taliterque ex

Cur tam
Dialectice
disputa
ret Beren
garius.

Sap. I.

Berengarius
D. Ambrosium
teste
citat.

positum nusquam repetere valebis. Quod si dixisset, præclarissimæ famæ suæ plurimum detraxisset, sibi ipsi contrarius extirisset, rem incredibilem credendam esse constituisset. Quis enim compos sui credat rem aliquam conuerti in aliam: nec tamen in ea parte desinere esse quod erat: Sed veritas ipsa quæ Deus est, procul semper auertat, vt testis veritatis contra veritatem testis existat. Accipe potius quid in libro de mysteriis siue initiandis dicat. Volens enim discrepantiam ostendere inter Manna Iudeorum, & Sacrificium Christianorū, per hoc videlicet quod illud umbra & figura erat, hoc verò lux & veritas: illud è cælo, hoc corpus domini cælorum: ne tantam elementorum in tantarum rerum conuersionem mens credere humana refugeret, subiunxit, dicens: Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremque vim esse benedictionis quam naturæ, quia bene dictione etiā natura ipsa mutatur. Panem vinūque à natura formari nullus est qui ambigat, nemo qui nesciat. De quorum vera in verum corpus domini conuersione non oportere dubitari manifestis ostēdit exemplis, congruis per similia asserit argumentis: narrās in primis Moysi virgam in serpentem versam, deinde serpentē in virgam, post hæc aquas in sanguinē mutatas de hinc sanguinē remeasse in aquas, pluraque in hūc modū. Adultumū premisso illo magno ac singulari miraculo de partu Virginis, inquit: & hoc quod cōficimus corpus ex Virgine est. Et ne naturā potētiam Diuinæ præponeres, quasi non possit Deus cuiuslibet rei mutare naturam, occurrit, dicens: Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cū præter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex Virgine? Sextum quoque de sacramētis librum in quo opere præfatum mendacium cum dixisset mendaciter affirmasti, sic incipit: Sicut verus est Dei filius dominus noster Iesus Christus, non quemadmodū cæteri homines per gratiam, sed quasi filius per naturam, id est, ex substantia Patris: ita vera caro eius est quam accipimus, & verus eius sanguis est quem potamus. Paucissima de multis me dixisse sufficiat, vt lectores tuarum atque mearum sententiarū perspicaciter agnoscant, qua fraude fingis non inuēta, qua astutiatur deprauas inuenta, qua pernicacia in aliud detorque re conaris quæcunque relinquis illæsa. Cui nequitia nulla ferè hæreticorum prauitas à tempore Luciani & Iſychij similis extitit: quorum vterque Propheticas & Evangelicas atque Apostolicas scripturas ad suæ causæ commodum deprauauit. Quæ quæ hæresis sacras quidem literas male intellexit: sed tamen sine vlla euerfione vel peruersione in suo eas statu manere permisit. In quarto verò de sacramentis sermone, cum præfatus doctor fatageret approbare, non esse mirandum, si ea quæ sunt Diuina potentia in aliud trāscaunt, propterea quod ipsa quoque iubente, omnia ex nihilo facta subistat, subiunxit: Si igitur tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant: quanto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Esse quidem secundum visibilem speciem testatur quæ erant, commutari verò secundum interiorem essentiam in naturam illarum rerū quæ antea non erant. Hoc modo ante & post ipsemer exponit, diuersis quidem verbis, sed non diuersis sententiis. Aque arbitrator hinc te assumpsisse quod superius

Cap. 9.

Exod. 6.
7.

Lib. 6. de
sacra.

Lucianus.
Iſychius.

Cap. 4.
libri

superius intulisti: quodque tolerabiliter dictum intolerabiliter expoluisti. In quibusdam tamen codicibus præfata sententiā verbis aliis inuenitur, hoc modo: Si igitur tanta vis est in sermone Domini Iesu vt inciperent esse quæ non erant: quanto magis operatorius est, vt quæ erant in aliud commutentur? Quæ literaturæ plurimū in sententiā cōcordat cum ea, quæ in libro ab eodē de mysteriis siue initiandis edito in hæc verba reperitur: Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod non erat: non potest, ea quæ sunt, in id mutare quod non erat: BERENG. Sacrificiūque Ecclesiæ duobus cōstat, duobus conficitur, visibili, sacramento & re sacramenti. Quæ tamen res, id est Christi corpus, si esset præ oculis, visibilis esset: sed eleuata in cælum, sedēnsque ad dexteram patris, vsque in tempora restitutionis omnium quod scribit Apostolus Petrus, cælo deuocari non poterit, sicut Christi persona constat Deo & homine. LANFR. Cayphas cum esset Pontifex anni illius, verum de Salvatore nesciens prophetauit, dicens exp̄dire magis pro mundo mori vñum hominem, quàm totius mundi perire omnem hominem. Verū quidem dixit: veruntamen quod eius verbum vergeat, ignorauit. Sic & tu volens loqui contra causam nostram, inanifecisti quam defendendam suscepim⁹, alleris partem nostram. Hoc est namque quod dicimus, hoc modis omnibus cōtra te ac sequeces tuos approbare contendimus: sacrificiū scilicet Ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili elementorū specie, & inuisibili Domini Iesu Christi carne & Sanguine: Sacramēto, & re Sacramēti. Quæ res, vt verbis tuis vras, est corpus Christi, sicut Christi persona te quoque autore cōstat, & conficitur Deo & homine, cū ipse Christus sit verus Deus & verus homo: quia omnis res illarū rerum naturā & veritatē in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem, te etiam teste, sacrificiū ecclesiæ sacramento & re sacramenti, id est corpore Christi. Est igitur sacramentum & res sacramenti, id est, corpus Christi. Christus tamen resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur: sed sicut dicit Andreas Apostolus, cum verè in terris carnes eius sint comestæ, & verè sanguis eius sit bibitus, ipse tamen vsque in tempora restitutionis omnium in cœlestibus ad dexteram patris integer semper perseuerat & viuus. Si quæris modum quo id fieri possit, breuiter ad præsens respondeo, Mysterium est fidei: credi salubriter potest, vestigari vtiliter nō potest. BERENG. Vnde beatus Augustinus in Evangelio, Quando Christus manducatur, vita manducatur: Nec quādo manducamus, partes de illo facimus. LANFR. Beatus Augustinus in Evangelio nihil dixit, quia aliquid in Euāgelio dixisse aliquem nūquam legitur, præter Dominum & Euāgelistas, eāque personas quæ pro qualitate rerum, & euentu temporum loqui in Euāgelio à scriptoribus Euāgelij perhibentur. Scriptis verò prolixum opus, historialiter exponēdo Euāgelij Domini secundum Ioannem: in quo opere præfata sententiā reperitur quàm nos deuote suscipimus, & debita reuerentia honoramus, quia pro nobis facit, & veritatē consonat, vbi ait, Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Absit enim vt sic intelligamus manducari Christum quæ admodum intellexerunt illi, qui cum audirent di-

Cap. 9.

Ioan. I.

Sacrificiū
Ecclesiæ.

Rom. 6.

D. An-
drea testi-
monium
corporis

Credi
quædam
vtiliter
possunt,
quæ non
possunt

Ioan. 6.

centem Dominum: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: continuo responderunt: Durus est hic sermo, & quis potest cum audire: Purauerunt namque, sicut præfatus autor multis in locis dicit, quod in terris degentem Dominum in frustra essent conscissari, & sic carnes eius aut dexas in lebetibus, aut assas in veribus essent comesturi: aut si hoc nolent, non possent esse eius discipuli. Propterea elegerunt abire, & iam amplius cum eo non ire. Procul auertat Deus ab Ecclesia sua talem sententiā. Sic nempe in terris immolatum Christum manducamus & bibimus, vt in cœlestibus ad dexteram Patris integer semper perseueret & viu⁹. BERENG. Vnde beatus Augustinus in libro de ciuitate Dei, Sacramentum est sacrum signum. Signum diffinit in libro de doctrina Christiana. Signum est res præter speciem quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire. LANFR. Et nos Sacramentum de quo agimus, sacrum esse signum credimus, & credendum suademus. Quo signo præter speciem, quæ se oculis intuentium ingerit, longe aliud valdeque diuersum in cogitationem salubriter intelligentium venit. Quid autem illud sit, seu potius quæ illa sint, breuiter superius memorauimus, latius paulo post commemoraturus. Veruntamen beatus Augustinus in libro de Ciuitate Dei non ita abrupte, vt tu dicis, Sacramentum, sacrum esse signum diffiniuit. Nihil verò eo in loco de corpore & sanguine Domini loquebatur, sed tractans de ritu Iudaicorum sacrificiorum, quo per sacrificia quæ viderentur, res inuisibiles per quas humana locutione ad diligendum Dominum proximumque consulitur significarentur, paucis, approbatā sententiā concludit, dicens: Sacrificiū ergo visibile inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est. Quid verò visibile, quid inuisibile sacrificiū vocauerit, post aliqua his verbis exponit: Non vult ergo Deus sacrificiū trucidati pecoris, sed vult sacrificiū contriti cordis. Et paulo post: Porro autem misericordia verum sacrificiū est. BERENG. Augustinus in epistola ad Bonifacium Episcopum: Si Sacramenta rerum quarum Sacramēta sunt, similitudinem non haberent, omnino sacramenta non essent. Idem de Cathechizandis rudibus: Signacula quidem rerum diuinarum sunt visibilia, sed res inuisibiles in eishonorantur: nec sic habenda est species benedictione sanctificata, quemadmodum habetur in vsu quolibet. LANFR. Hoc ignorare quicquam nequit, quicunque vel tenuem sacris literis operam impendit. Sacramenta enim, illarum rerum quarum sacramenta sunt semper similitudinem gerunt: sicut in Sacramento de quo hæc quæstio ventilatur, dum frangitur hostia, dum Sanguis de calice in ora fidelium funditur: quid aliud quàm Dominici Corporis in Cruce immolatio, cuiusque Sanguinis de latere effusio designatur? Alioquin Sacramentum non esset: si tamen Sacramenti nomen eo intelligatur modo quo nunc intelligimus & intelligi à lectoribus seu auditoribus aestimamus. Dicitur namque Sacramentum etiam iurandum, non quod rei cuiuspiam similitudinem habeat: sed quia supra res sacras, alicuius rei confirmatio vel abnegatio fiat. Vnde beatus Gregorius in epistola ad Iustinum: At beati, inquit, Petri sacratissimum Corpus districta cum ex abundantia feci-

Ioan. 6.

Sacramē-
ter

locutione

Berengari⁹
testem suę
hæresis

D. Augu-
stinum ci-
tat.

Sacramē-
tum quid
significet.

hominum vita per suæ vitæ celsitudinem segregatum, qui templum Dei esset, qui Diuinam in se habitationem verissimè possideret: in cuius carnem ac Sanguinem commutari posse panem, vinumque Altaris hæretica pertinacia delirabant. Factum est autem hoc paucis annis post obitum beati Augustini, tempore Celestini Papæ, & Cyrilli Alexandrini Episcopi: quibus præcipientibus atque annitentibus, indicta ac celebrata est Synodus Ephesina vna de quatuor, quas beatus Gregorius in epistola ad Patriarchas fatetur se ita suscipere, completi ac venari, quemadmodum sancta quatuor Evangelia Domini nostri Iesu Christi. In qua Synodo damnatae sunt vitæque superius comprehensa lætales pestes: roborata est fides, qua credimus panem conuer- ti in eam carnem que in cruce pependit, vinumque in eum Sanguinem, qui dependentis in cruce late- re emanauit. Denique auctenti, qui eidem Concilio interfuere Episcopi, inter cætera de hoc sacramento sic scripserunt: & Nestorio Episcopo quasi hæretico- rum capiti transmissit. Ad benedictiones, in- quunt, mysticas accedimus, & sanctificamur parti- cipes sancti Corporis & preciosi Sanguinis Christi omnium nostrum Redemptoris effecti: Non ut com- munem Carnem percipientes, quod absit, nec ut viri sanctificati, & Verbo conuerti secundum di- gnitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentis ha- bitationem, sed vere viuificaticem, & ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter ut Deus existens quia propriæ carni vnitus est, viuificatri- cem eam esse professus est. Et ideo quamuis dicar- ad nos: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius Sanguinem: non tamè eam ut hominis vnus ex nobis existimate debemus. Quomodo enim iuxta naturam suam viuifi- catrix esse caro hominis poterit: Sed profitemur ve- re propriam eius factam, qui propter nos filij hominis & factus est & vocatus. Et circa finem Concilij: Si quis nõ cõsuetur carnem Dñi viuificatricem esse, & propriam i- plius verbi Dei partis, sed velut alteri præter ipsum cõiuncti eidem per dignitatem, aut quasi diuinam habentis habitationem, ac nõ potius viuificatricem esse, quia facta est propria verbi viuificare valentis: anathema sit. Quid manifesti audire desideras, si studiosè no- ue cõtentionis animu studio antiquæ pacis omittas? Nõ est ut sancta Synodus definit, hæc Caro alicui de vulgo hominis, nõ iusti & sanctificati hominis, sed potius cui ipse vnitus, & incarnatus est, Dei & ho- minis. Quid verò ait, benedictiones mysticas: sic di- citi accipe, quasi diceret secretas. Mysteriu nõque, sicut beatus Augustinus in libro de catechizandis rudib' dicit, à secreto nomẽ accepit. Quid eni secre- tius, quã panis viniq; speciem cõpicere, saporem gustare, tactu sentire: & tamè mirabiliter operante Deo verã carnem, verumque Sanguinem credere, comedere, bibere? Has & huiusmodi scripturas per totum ferè diuinarum literarum Corpus sparsim diffusas, si amoto inanis iactantia appetitu, pro in- tentione vitæ æternæ humiliter legeres, si inter legè- dū effusus ad Deū precibus impetrata diuina gratia intelligeres, si ea quæ ad litteram accipi, & ea quæ spi- ritualiter oportet intelligi, Christiana cautela disti- gueres: proculdubio crederes, quod vniuersalis Ec- clesia credit: prædicares, quod Apostolica doctrina in tota mundi latitudine prædicadū instituit, carnem scilicet ac Sanguinẽ Domini nostri Iesu Christi, & o-

4. Syno- dos, vt 4. Euagelia recipit ma- gnus Gre- gorius.

Ephesinũ Conciliũ de carne Christi quedam habet.

Taliam quẽ eadẽ pro- pria eorũ Ioan. 6.

Mysteriu vnde.

Preces in- ter legèdũ scripturas diuinas.

re corporis & ore cordis, hoc est corporaliter ac spi- ritualiter manducari & bibi. Corporali si quidem o- re, corporaliter manducamus & bibim': quoties de Altari Dominico ipsum dominicum corpus per ma- nus sacerdotis accipimus: Spirituali verò ore cor- dis spiritualiter comedimus & hauritur: quando sua- uiter, & vtiliter, sicut beatus Augustinus dicit, in memoria reconditur, quod vnigenit' Dei Filius pro salute mundi, carnem accepit, in cruce pependit, re- surrexit, apparuit, ascendit, venturus in die iudicij dignas singulis mercedes rependere pro suis operi- bus. Quæ comestio tunc est vtilis pauperibus Chri- sti, si ad tanti diuitis tam magnam in eam sedentes, sic edunt ut saturantur, sic recolunt ut imitentur: pa- rati semper mori pro Christo, mortificantes iugiter membra sua quæ sunt super terram, & crucifigentes carnem suam cum vitiis & concupiscentiis, sicut scriptum est: Ad mensam magnam sedisti, scito quoniam talia te oportet præparare. De corporali comestione discipulis à Domino dicitur: Accipite, manducate & bibite: hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Et: hic est calix Sanguinis mei, qui pro vobis effundetur. Et Apostolus ad Corinthios: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi mā- ducat & bibit, nõ diiudicans Corpus Domini. Spi- rituale autè comestione demõstrare satagebat B. Augustinus in Homilia vicesima sexta super Ioanẽ, cū diceret: Panẽ cœlestẽ spiritualiter māduca- re, nõ moriatur. Sed quod pertinet ad virtutẽ sacramenti nõ quod pertinet visibile sacramentũ. Qui māducat int' nõ foris, q̃ māducat in corde, nõ qui pmit dẽte. Quæ autè sit hui' sacramenti virt', paulo post expo- nit dicens: Nõ sũt fideles Corp' Christi, si corp' Chri- sti esse nõ negligat. Fia't corp' Christi, si volũt viuere de spũ Christi. Et post aliqua: Inde est quod expo- nes nobis Apostol' Paulus hũc panẽ, Vnus panis, in- quit, vnũ corpus multi sumus. O Sacramentũ pieta- tis, O signum vnitatis, O vinculum charitatis. Prop- pulsatis quantum satis visum est caluiniis, quas in cõ- rumeliam Humberti Episcopi, sanctæque Romanæ Ecclesiæ temere protulisti, scripsisti, edidisti: reliqu- um est ut fidem sanctæ Ecclesiæ atque opinionem tuã sectæ compendiose exponamus, expositas pau- cis autoritatibus, breuib'que rationibus vnã pro- bebimus, Alteram improbemus. Plurima enim ac pro- lixa vel testimonia scripturarum, vel firmam eã dis- putationum epistolæ breuitas inseri non permit- tit, nec ratio aut necessitas vlla exposcit. Nam qui fideles sunt, sed deprauati, prauitati suæ defendendæ pertinaciter non insistant: sed potius intellectus au- toritatibus, auditibusque rationibus ad vitam veritatis humiliter reuerti concupiscunt, pauca eis & pau- cis sufficere possunt. Qui verò contentionibus de- seruire, atque in sua infidelitate persistere decreue- runt: nec si plura apponerentur, possent pluribus ef- se contenti. Credimus igitur terrenas substan- tias, quæ in mensa Dominica per sacerdotale mi- nisterium diuinitus sanctificantur, ineffabiliter, in- comprehensibiliter, mirabiliter operante superna potentia, conuerti in Essentiam Dominici corpo- ris, referuatis ipsarum rerum speciebus, & quibus- dam aliis qualitatibus, ne percipientes cruda & cruenta horrent: & ut credentes fidei, præmia am- pliora perciperent: ipso tamen Dominico corpore

Eccle. 31. Mat. 26.

1. Cor. 11.

1. Cor. 10.

S. ecclesiæ catholice fides de Eucharis- tia.

pore existente in cœlestibus ad dexteram patris im- mortalis, inuiolato, integro, incontaminato, illato, vt vere dici possit & ipsum corpus quod de virgine sumprum est, nos sumere, & tamen non ipsum: Ipsum quidem, quantum ad essentiam veræque pro naturæ prietatem, atque virtutem: non ipsum autem, si species panis viniq; speciem, cætera- que superius comprehensa. Hanc fidem tenuit à priscis temporibus, & nunc tenet Ecclesia, quæ per totum diffusa orbem catholica nomina- tur. Vnde sicut superius dictum est Dominus ait in Euangelio: Accipite & manducate, hoc est cor- pus meum, quod pro vobis tradetur. Et: Hic est ca- lix Sanguinis mei, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Beatus Ambrosius discernens sacramentum Chri- stianorum à Sacramento Iudæorum, in sermone de mysteriis ad Neophytos sic ait: Considera nunc vt- trum præstantior sit panis angelorum, an caro Chri- sti, quæ vtique corpus est vitæ. Manna illud è cœlo, hoc supra cœlum, illud cœli, hoc Domini cœlorum illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum ser- uaretur: hoc alienũ ab omni corruptione, quod qui- cunque religiose gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi Sanguis è Christo. Illos ad horam satiatur aqua, te Sanguis di- luit in æternum. Iudæus bibit, & sitit: tu cum biberis sitire non poteris, & illud in vmbra, hoc in veritate. Si illud quod miraris, vmbra est: quantum istud cui- us & vmbra miraris? Et paulo post: Cognouisti præstantiora. Potior est enim lux quàm vmbra, ve- ritas quàm figura, corpus auctoris quàm manna de cœlo. Forte dicas, Aliud video: quomodo tu mihi asseris quod corpus Christi accipiam? Et hoc nobis adhuc superest vt probemus. Quantis igitur vtimum exemplis? probemus non hoc esse quod natura for- mauit, sed quod benedictio consecrauit, maiorem que vim esse benedictionis quam naturæ, quia bene- dictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tene- bat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens, Rur- sus * prendit caudam serpentis, & in virgẽ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis muta- ta esse naturam, & serpentis & virgæ: Curtebant Aegypti flumina puro aquarũ meatu, subito de fon- tium venis Sanguis cœpit crumpere. Non erat pot' in fluuiis. Rursum ad prophetæ voces cruor cessauit fluminum, aquarum natura remeavit. His & aliis huiusmodi miraculis quæ ineffabili diuinitatis ope- ratione fiunt enarratis, post aliqua subiugit: Aduer- timus igitur maioris esse virtutis gratiam quam na- turam, & adhuc tamẽ prophetica benedictionis nu- meram gratiam? Quod si tantũ valuit humana be- nedictio, vt naturã cõuerteret: quid dicimus de ipsa cõsecratione Diuina, vbi verba ipsa Domini saluato- ris operantur; Nam Sacramentũ istud quod accipis, Christi sermone cõsecitur. Quod si tantũ valuit ser- mo Helia, vt igne de cœlo deponeret: non valebit Christi sermo vt species mutet elementorũ? De to- tius mundi operib' legisi, Quia ipse dixit & facta sũt ipse madauit & creata sunt. Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod nõ erat: non potest ea quæ sunt, in id mutare quod nõ erãt? Non enim mi- nus est nouas res dare, quam mutare naturas. Sed quid argumẽtis vtimum? suis vtamur exẽplis, in carna- tionib'q; exemplo astruamus mysterij veritatẽ. Nũ- quid naturæ vsus præcessit, cum Dominus Iesus ex

Ambros. Cap. 9.

* prebẽdit

Tom. 4.

Maria nasceretur: Si ordinem quærimus, viro mix- ta femina generare consuevit. Liquer igitur quod præter naturam ordinẽ virgo generauit, & hoc quod conficimus Corpus, ex virgine est. Quid hic queris naturæ ordinem in Christi corpore: cum præter natu- ram sit ipse dominus Iesus partus ex Virgine? Itẽ in quarto de Sacramentis. Tu forte dicis: Meus pa- nis est vtitatus. Sed panis iste panis est ante verba Sacramentorum: Vbi accesserit consecratio, de pa- ne fit corpus Christi. Et paulo post: Cœlum non er- rat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicẽtem Dauid: Ipse dixit & facta sunt, ipse madauit & crea- ta sunt. Ergo tibi vt respondeam, non erat Corpus Christi ante cõsecrationem, sed post consecratio- nem, dico tibi quia iam est Corpus Christi. Ipse di- xit & factum est, ipse madauit & creatum est. Et post aliqua: Antequam cõsecratur, panis est: vbi au- tem verba Christi accesserint, Corpus est Christi. Denique audi dicẽtem: Accipite & edite ex eo om- nes, Hoc est enim corp' meum. Et ante verba Chri- sti, calix est vini & aqua plenus: vbi verba Christi o- perata fuerint, ibi Sanguis efficitur qui plebem red- demit. Ergo videte quantis generibus potens est ser- mo Christi vniuersa cõuertere. Deinde ipse Domi- nus Iesus testificatur nobis, quod Corpus suum ac- cipiamus & Sanguinem: Nunquid debemus de ei' fide & testificatione dubitare? Itẽ in sexto de Sacra- mentis, quod & superius dictum est: Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, nõ quem- admodũ cæteri homines per gratiã, sed quasi filius per naturam, id est, ex substantia patris: ita verus eius caro est, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus Sanguis eius est quẽ poramus. Sed forte dicas quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi, au- dientes dicẽtem: Nisi quis manducauerit carnem meam & biberit Sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam æternã. Forte dicas: Quo- modo vera? qui similitudinem video, nõ video Sanguinis veritatem. Primo omnium dixi tibi de sermo- ne Christi, qui operatur vt possit mutare & conuer- tere genera instituta naturæ. Deinde vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, audiẽtes quod Carnem suam daret māducare, & Sanguinem suum daret bibẽdum, recedebant: solus tamen Petrus di- xit, Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quo rece- dã? Ne igitur plures hoc dicerent, veluti quidã esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis: i- deo in similitudine quidem accipis Sacramentum, sed verã naturæ gratiam virtutemque consequeris. Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo descendi. Sed caro non descendit de cœlo, hoc est, carnem in terris assumpsit ex Virgine. Quomodo ergo de- scendit panis de cœlo, & panis viuus? Quia idem do- minus noster Iesus Christus consors est & diuinitatis, & Corporis: & tu qui accipis eius carnem, diu- nitæ eius substantiã in illo participas alimẽto. Item in epistola ad Irenæum: Quæris à me cur Dominus Deus manna pluerit populo partum, & nunc non pluar. Si cognoscis pluit, & quotidie pluit de cœlo manna seruientibus sibi. Et corporeum quidem il- lud manna hodie pluitque in locis inuenitur: sed nunc non est tanti miraculi, quia venit quod per- factum est. Perfectum autem panis de cœlo, Corpus ex Virgine est, de quo satis te Euagelium docet, quã- to præstantiora hæc superioribus? Augustinus in Homilia secunda Psalmsi tricesimi

Cap. 4.

Psalmi 48.

Cap. 5.

Cap. 1.

Ioan. 6.

LL ij

tertij, Accesserunt Iudæi ad Christum vt crucifigerent: nos ad eum accedamus vt corpus & Sanguinem eius accipiamus. Illi de crucifixo tenebrati sunt: nos manducado crucifixum & bibedo illuminamur. Et post aliqua: Vere magnus Dominus, & magna misericordia eius, vere, qui nobis dedit manducare corpus suum in quo tanta perpessus est, & Sanguinem bibere. Item in homilia Pfalmi quadragesimi quarti ad Iudæos loquens: In illius nomine quem occidistis baptizamini, & dimittuntur vobis peccata vestra. Medicum vel postea cogitavit, tunc securi bibere sanguinem quem sibi iussit. Item in Homilia psalmi sexagesimi quinti: Modo hominibus donatus est Sanguis fufus innocentis, & puri sanguinem, quæ per infamiam fuderunt, per gratiam biberunt. Item in Homilia psalmi 98. Quæ quæ dicit scabellum pedum eius, & dicit mihi scriptura: Tera scabellum pedum meorum, fluctuans conuerter me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit. Inuentum est quem admodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Et paulo post: Tunc autem quando dominus hoc commendauit de carne sua locutus erat & dixerat: Nisi quis manducauerit carnem meam, non habebit in se vitam æternam. Scandalizati sunt quidam discipuli eius septuaginta ferme, & dixerunt: Durus est hic sermo & quis potest eum intelligere? Et recesserunt ab eo, & amplius cum eo non ambulauerunt. Durum illis visum est quod ait: Nisi quis manducauerit carnem meam, non habebit vitam æternam. Acceperunt illud stulte, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt quod præcisus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt: Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo. Er paucis intermissis, Spiritualiter, inquit, intelligite quod locutus sum: Non hoc corpus quod videtis manducatur estis, & bibitur illum sanguinem quem fufuri sunt qui me crucifigent.

In his postremis beati Augustini verbis exultas, hic vicisse te, & superiorem esse gloriaris: hic firmamentum tuæ defensionis te inuenisse gratularis. Quomodo, inquis, persuadere contendis quod vera carne verumque sanguinem in hoc Sacramento sumamus: eum manifeste audias quod corpus quod videbatur, non essent discipuli comesturi, neque bibitur sanguinem quæ crucifigentes erant fufuri? Calumiosa quidem ista obiectio est. Qui enim superius testatur est quod carne quæ de matre virgine sumpsit, & in qua in terris ambulavit, ad manducandum nobis salubriter tribuit: quomodo huic tam præclaræ sententiæ alia contraria sententiâ ponit obuiare? Absit a sobrio lectore, & catholico expofitore, tam peruersæ sententiæ de Colūna ecclesiæ, de firmamento veritatis: de quo Cælestinus Papa in Decretis suis asserit, quod nec saltim sinistra suspitionis rumor dæuileret eum asperferit. Imò reuera ita dixit quod catholica Ecclesia in omnibus membris suis fideliter fateatur & credit: quodque ego in professione fidei breuiter superius posui, breuiter comprehendere, videlicet ipsum esse corpus, & non

Esai. 66.
Vide
Ambrosii
lib. 3. de
spiritu
sancto
capite 12.

* audire?

ipsum. Neque enim eo quo ipsi putabant modo credimus quod visibile Christi corpus comedamus, aut Sanguinem quem fufuri & oculis suis conspecturi erant persequentes, bibamus: sed potius id credimus quod non videmus, vt valeat esse fides, quæ non potest esse, si res quæ creduntur corporalibus sensibus constituerit subiacere. Vnde exponens quod obscurè posuit, Et si necesse est, inquit, illud visibiliter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi. Existimabant namque quod præciperet eis Dominus aut bestiali, aut humano more comedere corpus quod videbant, aut bibere sanguinem quem persequentes fufuri erant: hoc est aut crudum, aut aqua coctum aut substratis carbonibus in veribus assum.

Hanc carnalem eorum intelligentiam redarguens Dominus in Euangelio secundum Ioannem, dicit: Spiritus est qui viuificat, caro autem non prodest quicquam. Quod exponens beatus Augustinus in vicesima septima eiusdem Euangelij Homilia ait: Quid est ergo, non prodest quicquam caro? Non prodest quicquam, sed quomodo illi intellexerunt. Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in caduere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. De his hæc tenus: Ad propositum reuertamur.

Augustinus in Homilia vndecima super Ioannem: In populo enim Iudæorum figuratus est populus Christianorum. Ibi figura, hic veritas: ibi vmbra, hic corpus. Item in Homilia tricesima prima: At illi viderunt Christum suo scelere morientem: & crediderunt in Christum suis sceleribus ignoscentem. Quousque biberent Sanguinem quem fuderant, de sua salute desperauerant.

Item in quadagesima: Qui sciuientes occiderunt, mutati crediderunt: & quem Sanguinem feruendo fuderunt, credendo biberunt. Item in sermone ad Neophytos: Hoc accipite in pane, quod pendit in cruce: & hoc accipite in calice, quod effusum est de Christi latere. Erit enim illi mors non vita, qui mendacem putauerit vitam. Item in libro quarto de Trinitate: Apud eum paucissimi remanserunt, agnoscentibus Gentibus, & pia humilitate bibentibus precium suum, eiusque fiducia deserentibus hostem suum. Et in subsequenti capitulo post aliqua: Quid tam mundum pro mundanis vitis mortaliū: quam sine vlla contagione carnalis concupiscentiæ caro nata in vtero, & ex vtero virginali? Et quid tam grate offerri & suscipi possit: quam caro sacrificij nostri corpus effectum sacerdotis nostri?

Leo Papa in sermone de ieiunio septimi mensis: Hanc confessionem dilectissimi, toto corde promittes, impia hæreticorum commenta respuite: vt ieiunia vestra & elemosynæ nullius erroris contagio polluatur. Tunc enim & sacrificij munda est oblatio, & misericordiæ sancta largitio: quando hi qui ista dependunt, quod operatur intelligunt. Nam dicente Domino: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius Sanguinem, non habebitis vitam in vobis: sic sacre mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & Sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur. Et frustra ab illis, amen, responderetur: à quibus contra id quod accipitur disputatur. Item in epistola Anatholio Episcopo missa: Aliter enim in ecclesia Dei, quæ corpus est Christi, nec rata sunt sacerdotia, nec vera sacrificia: nisi in nostre proprietate nature, verus

Cap. 13.

Cap. 14.

Leo Papa
primus,
serm. 6.

verus nos Pontifex reconciliet, verus immaculati agni sanguis emundet. Qui licet in Patris sit dextera constitutus, in eadem tamen carne quæ sumpsit ex Virgine, Sacramentum propitiationis exequitur.

Serm. 11. Item in sermone de passione Domini: Fefellit ergo illum malignitas sua, intulit supplicium filio Dei, quod cum filius hominum in remedium verteretur. Fudit Sanguinem iustum, qui reconciliando mundo & precium esset & poculum. Sanctus Gregorius in Homilia Paschali: Quid namque sit sanguis agni bestiali, aut humano more comedere corpus quod videbant, aut bibere sanguinem quem persequentes fufuri erant: hoc est aut crudum, aut aqua coctum aut substratis carbonibus in veribus assum.

Gregorius in Homilia Paschali: Quid namque sit sanguis agni bestiali, aut humano more comedere corpus quod videbant, aut bibere sanguinem quem persequentes fufuri erant: hoc est aut crudum, aut aqua coctum aut substratis carbonibus in veribus assum.

Exo. 12. His diuinorum eloquiorum testimoniis quæ ex multis, compeditis causa, pauca excerptis, clarè vt arbitror, innotescit, quod vera Christi caro, verusque eius Sanguis in mensa Domini immoletur, comedatur, bibatur, corporaliter, spiritualiter, incomprehensibiliter. Et ne quis peruersus atque peruerso aliter ea intelligeret vel exponeret, quàm vniuersalis Ecclesiæ spirituales filij intelligunt & exponunt: facta sunt tam antiquis quàm modernis temporibus in diuersis Ecclesiis huic fidei congrua miracula, quædo, & vbi, & quibus tantum secretum demonstrare voluit æterna Dei sapientia, cui nulla sunt non possibilia, attingens à sine vique ad sine fortiter atque suauiter disponens omnia. Quæ miracula facta esse ignorat nullus, quisquis in Ecclesiasticis historiis que sanctorum patrum gestis est aliquantulum studiosus.

Sap. 8. Quæ scripturæ ramesi illam excellentissimam autoritatis arcem non obtinent, qua donatæ sunt, quas propheticas seu Apostolicas nuncupamus: hoc tamen probare sufficit, quod hanc fidem quam nunc habemus, omnes fideles qui nos præcesserunt à patris temporibus habuerunt. Alioquin cum in decretis Romanorum Pontificum sacrisque Canonibus apocryphæ scripturæ nominatim damnatæ sint: hæc quoque specialiter damnarentur, nec in Ecclesia Catholica à Catholicis solenniter legerentur. Aduersus tantam Diuinam autoritatem lucem, quæstionis caliginem opponere non desistis, dicens: Quod tu verum Christi corpus asseris esse, in sacris literis appellatur species, similitudo, figura, signum, mysterium, sacramentum. Hæc autem vocabula ad aliquid sunt. Nulla verò quæ ad aliquid referuntur, possunt esse id quod sunt ea ad quæ referuntur: Non igitur Corp' Christi. Hoc enim in quodâ scripto tuo diuersis ac plurius verbis, sed non mutata sententiâ reperit: hoc garrit discipuli atque sequaces tui, subuersores quidem aliorum, sed & ipsi auro & argento, cæteraque pecunia tua à te subuersi, errantes & alios in errorem mittentes, non intelligentes, sicut dicit Apostolus, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Verum his vocabulis in nullo præscribitur fidei qua credimus, & veritati quæ defendimus. Species namque & similitudo illarum rerum, vocabula sunt quæ ante fuerunt, & ex quibus corp' Christi, sanguis que constituitur: Panis dico ac vinum. Vnde in sine cuiusdâ Missæ oratur & dicitur: Perficiat in nobis Domine quæsum' tua sacramenta quæ cõtinè: vt quæ nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus. Postular quippe Sacerdos, vt Corpus Christi quod sub specie panis vini; nunc geritur: manifesta visione, sicut reuera est, quandoque capiatur. Veritas enim pro manifestatione in sacris sæpe literis reperitur. De qua manifesta visione Dominus in Euangelio secundum Ioannem Discipulis, dicit:

1. Tim. 1.

1. quod

Veritas
Iuan. 14.
Manifesta

Tom. 4.

Qui autem diligit me, diligeretur à patre meo & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Et David in persona Dei Patris: Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutarem meum. Quàmuis non improbabiler quidam exponant hoc in loco esse carnis ac sanguinis veritatem ipsam eorum efficientiam, id est, peccatorum remissionem. Illis namque omnibus modis, vera Christi caro ac sanguis existit, qui digne percipiunt, qui percipiendo delictorum indulgentiam consequuntur. Vnde in Canone missæ sacerdos dicit: Vt nobis corpus & Sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi. Nobis, inquam, id est, credentibus, & misericordia tua digne fumentibus. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Hinc & sanctus Gregorius in quarto dialog. libro: Tunc vera pro nobis Deo hostia erit, cum nosmetipsos hostiam fecerimus. Est quidem etiam peccatoribus & indignè fumentibus vera Christi caro, verusque Sanguis: sed essentia, non salubri efficientia. Huius rei testis est beatus Augustinus in quinto libro de Baptismo dicens: Sicut enim Iudas cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed male accipiendo, locum in se, diabolo præbuit: sic indignè quisque sumens Dominicum sacramentum, non efficit vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini & Sanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus: Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Ambrosius in texto de Sacramentis: Quomodo vera? qui similitudinem video, non video Sanguinis veritatem. Et paulo post: Ideo in similitudine quidem accipis sacramentum: sed veræ naturæ gratiam virtutemque consequeris. Similitudinem hoc in loco, nullo dubitante, panis vini que speciem intelligit: sub qua, corporis Christi natura contegitur, & sine cruoris horrore à dignè fumentibus in salutem accipitur. Inuenitur etiam species, similitudo, figura, pro veritate. Vnde Dominus in Euangelio secundum Ioannem. Neque vocem eius vnquam audistis, neque speciem eius vidistis. Apostolus ad Corinthios: Per fidem enim ambulamus & non per speciem. Ambrosius in libro de mysterijs, species autem & pro veritate accipiendam legimus, & de Christo: Et specie inuictus vt homo. & de Patre Deo Neque speciem eius vidistis. Item in quarto de fide ad Gratianum: Caro enim mea vere est esca, & Sanguis meus vere est potus: carnem audis, Sanguinem audis, mortis dominicæ sacramenta agnoscis. Et paulo post: Nos autem quotiescunque sacramenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium in Carnem transfigurantur & sanguinem: mortem Domini annuntiamus. Augustinus in libro de catechizandis rudibus: Efficiemur enim sicut ab illo speramus & expectam', æquales Angelis Dei: & cum eis pariter illa Trinitate perfruemur: per speciem, in qua nunc per fidem ambulamus. Apostolus ad Philippenses: In similitudine hominum factus, & habitu inuictus vt homo. Itæ ad Hebræos: Qui cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius. Porro signum, mysterium, sacramentum, & si quid huiusmodi est: Dominicæ passionis designatiua nomina sunt: si tamen Sacramentum ea significatione accipiatur, qua Sacrum esse signum in libro de ciuitate Dei à beato Augustino diffinitur. Vnde beatus Gregorius in quarto dialogorum libro.

1. Cor. 11.

Cap. 8.

1. Cor. 11.

1. Cor. 5.

2. Cor. 5

1. Cor. 53.

Philip. 2.

1. Cor. 1.

LL iij

Hæc namque singulariter victima ab æterno interitu animam saluat, quæ illam nobis mortem vnigeniti per mysterium reparat. Et paulo post: Hinc ergo pensemus quale pro nobis sit hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti filij semper imitatur. Et post aliqua: Qui passionis dominicæ mysteria celebramus, debemus imitari quod colimus. Item in Homilia paschali: In vtroque enim potest Agni sanguis positus est, quando sacramentum passionis eius cum ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque intantum: Et cogitur. Sacramentum sanæm diuinis codicibus non vna tantum significatione positum reperitur. Denique sanctus Ambrosius in libro ad Gratianum apparuisse dicit hominibus Vnigenitum Patris, per sacramentum assumpti hominis. Quod tantum in significat, quantum si diceret apparuisse eum per hominem quem assumpsit, & quem Diuinitati suæ dignum habitaculum consecrauit. Habet autem & alias significationes, de quibus satis superius dictum est. Quod verò panis dicitur, consueto factorum codicum more id sit: qui res quaslibet sæpe vocant nominibus illarum eorum ex quibus sūt seu quæ esse putantur & non sunt, siue quibus aliquo modo similes existunt. Vnde beatus Hieronymus in secundo Explanatonum libro in Osee: Postquam autem reuerfa fuerit terra in terram suam, & tam nos qui scribimus, quàm eos qui de nobis iudicant pallida mors subtraxerit. Et superbo homini à viro sapiente dicitur. Quid superbis terra & cinis? **Eccl. 10.** Et Abraham tres viros visisse legitur, cum essent Angeli. De qua re beatus Augustinus in secundo libro de trinitate dicit: Subillice Mambre tres viros vidit Abraham, quibus & inuitatis hospitioque susceptis, & epulantibus ministravit. Et in libro Indicum, mulier sterilis ad vitum suum de Angelo dicit: Vir Dei venit ad me: Et paulo post, Ecce apparuit mihi vir quem videram ante. Et post aliqua: Et nesciebat Manoe quod Angelus Dei esset. Et beatus Hieronymus in eodem Explanatonum libro super Osee prophetam de Deo dicit: Quasi tineca efficitur & putredo: Nō quod Deus tineca sit vel putredo, sed quod sustentibus & cenis, hæc vniuersa videatur. Et in Euangelio secundum Ioannem: Maledixerūt ei & dixerunt: Tu discipulus eius sis: cum non maledictio sit, sed benedictio esse discipulum Christi. Vnde beatus Augustinus in expositione eiusdem Euangelij dicit: Tale maledictū super nos, & super filios nostros: Maledictum est enim si cor discutias, non si verba perpendas. Et in Euangelio secundum Matthæum, & similiter secundum Lucam: Si ergo vos cū sitis mali, nostis bona dare filiis vestris. De qua sententia B. Augustinus in secundo libro de sermone Domini in mote sic disputat: Quomodo mali dant bona? Sed malos appellauit, dilectores seculi huius & peccatores. Bona verò quæ dant, secundū eorū sensum bona dicenda sunt, quia hæc pro bonis habent. Et dominus Iesus Christus propter quasdam similitudines in iisdem literis vocatur Leo, agnus, vermis, lignum, petra, lapis angularis, multaque in hūc modum. Sic & Corpus Christi vocatur panis, vel quia ex pane cōficitur, seu quia intuentium oculis cū caro sit panis videtur: siue quod corporali & visibili panis similitudine quadam cōiungitur. Nā sicut iste materialis panis discretè sumptus humanam carnem nutrit & sustentat: sic spirituale & inuisibile

Eccl. 10.

Gen. 18.
Ind. 13

Ioan. 9.

Matth. 7.
Luc. 11.

Cor. 1.
Corpus
Vocatur
Panis.

corp^o Christi, animā digne sumentis alit & vegetat. Adhuc obicit, & autoritate Ambrosij ipsum Ambrosium infirmare molis, dicens: Ambrosius in libro de Sacramentis ait: Sicut enim mortis similitudinem sumpti: ita etiam similitudinem præciosi Sanguinis bibis. Hæc verba exponens: Quid comparatus inquis, quid similitus? Negari non potest, beatum Ambrosium sacramento baptismi, Sacramenta comparauisse Altaris. Non est autem vera Christi mors in baptismo: igitur nec verus eius sanguis in hoc Sacramento. Pace tua dictum sit, multum falleris in hac verborum intelligentia. Neque enim similitudinis aduerbia, identitatem seu æqualitatem vbiq; posita significant. In Euangelio namque Saluator dicit: Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est, Non tamen eadem, seu æqualis misericordia potest inesse Deo & hominibus. Et in Euangelio secundum Ioannem: Et ego, inquit, claritatem quam dedisti mihi dedi eis: vt sint vnus sicut sicant. & nos vnus sumus, Et alibi. Dilexisti eos sicut & me dilexisti. Vnde & beatus Augustinus in expositione eiusdem Euangelij ait: Neque enim semper æqualitatem significat qui dicit, sicut illud, ita & illud: sed aliquando tantum, quia est illud, est & illud, aut quia est illud, vt sit & illud. Est aliud quod obicitis, quod concessa loquedi facultate multis in locis clamatis & dicitis: Si panis in veram Christi carnem conuertitur, aut panis sustollitur in cælum, vt illic i Christi carnem transferatur: aut caro Christi ad terrā defertur, vt istic i eā panis cōmutetur. Atqui nec panis sustollitur, nec caro defertur. Nō est igitur vera caro in quā panis cōuertitur. Hæc vos colligitis secundū humanā sapientiā nō secundū diuinā. Humana autē sapientiā perquiri diuina opera prohibet Apostolus ad Romanos, dicens: Nō plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatē. Et ad Corinthios: Sermo me^o & prædicatio mea, nō in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis: vt fides vestra nō sit in sapientiā hominum, sed in virtute Dei. Et ad Colossenses: Videte ne quis vos decipiat per philosophiā, & inanē fallaciam: secundū traditionē hominū secundū clementiam mundi. Et beatus Gregorius in Homilia paschali, Sciendum, inquit, nobis est, quod diuina operatio si ratione cōprehenditur, non est admirabilis, nec fides habet meritum cui humana ratio præber experimētū. Propterea in tanta rerū profunditate magis oportuit te orare Deū, vt aut intelligeres quæ pro humana capacitate intelligi possūt, aut pariter & humiliter ferres & tūc crederes quæ in tanto arcano humani ingenij vires excedunt, & in hac vita intelligi minime possunt: quā litē mouere, ab vniuersali Ecclesia dissentire, nouum scisma verbis & scriptis contra sanctōrū Patrū præcepta inferre. Profecto hoc modo ageres, quod agi oportere præcipit legis lator dicens: Ne transgrediaris terminos patrum. Et B. Augustinus in primo libro de sermone Domini in monte. Quod verò, inquit, aut absurdum aut absurdum illi sonat, non inde conciter cōtradictionum certamina: sed oret vt intelligat. Et in libro tertio de Trinitate: Mihi autem, ait, vile est vt meminerim virum mearum, fratresque meos ad meam, vt meminerint suarum: ne vltra quàm tutum est humana progrediatur infirmitas. Et in libro cōtra Felicianum hereticum: Scripturarum autoritate cōtēsus, simplicitati obedire potius studeo quā tumori. Et

Similitudinis aduerbis nō
semper
æqualitatem signifi-
ficant.

Ioan. 17.
Ibidem.

Trac. 10.

Rom. 12.
1. Cor. 2.

Coloss. 2.

Proh. 22.

Cap. 2.

Et paulo post: Quam rationem afferre potes, si partum prædicas virginis? si redditis oculos non negas cæcis: si sepultos ostendis rediisse à mortuis? Si ergo horum & incomprehensibilis est ratio, & veritas prompta est: facilius in negotiis fidei, testimonii creditur, quàm ratio vestigatur. Probaris quæ probari oportebat, & exclusis quæ excludi ratio suadebat: iam tandem quid tu credas, & credulitatem tuam quid sequatur videamus. Tu credis panem vinumque Dominicæ mensæ inter consecrandum quantum ad substantiam immobilia permanere, hoc est, panem & vinum extitisse ante consecrationem, & panem vinumque existere post consecrationem, Christi Carnem ac Sanguinem propterea vocari, quod in memoriam crucifixæ carnis & de latere effusi Sanguinis in Ecclesia celebrentur, vt Dominicam passionem per hoc admoniti semper recolamus, & recolentes carnem nostram cum vitiis & concupiscentiis incessanter crucifigamus. Quæ si vera sunt, præstantiora & diuiniore fuerant Sacramenta Iudæorum Sacramentis Christianorū. Quis enim nesciat manna quod de Cælo pluebat Dominus, seu animatas & sensibiles creaturas quas populus ille sacrificare consueuerat, parua buccella panis, modicòque vini præstantiora extitisse? Rursus quis non intelligat diuinitas fuisse prænuntiare futura, quàm narrare præterita: cum illud non possit facere nisi Spiritu Dei plenus, Hoc autem hæpe faciat idiota etiam vel quilibet imperitus? Sed absit hoc à fidelium corde & Christiana intelligentia. Christi namque miles Ambrosius illa inferiora, hæc potiora & digniora esse in libro de mysteriis confirmat, dicens: Summo studio volumus comprobare, quia & antiquiora sunt Sacramenta Ecclesiæ quàm Synagoga, & præstantiora quàm manna est. Et paulo post: Probaturum est antiquiora esse Ecclesiæ Sacramenta, nunc cognosce potiora. Et post aliqua: Cognouisti præstantiora. Potior est enim lux quàm umbra, veritas quàm figura. Itē in quarto de Sacramentis: Accipe quæ dico diuiniore esse Sacramenta Christianorum quàm Iudæorum, Ergo falsa sunt quæ proponis. Amplius: Si verum est quod de Corpore Christi tu credis & astruis: falsum est quod ab Ecclesia vbiq; gēgium de eadem re creditur & astruitur. Omnes enim qui Christianos se & esse & dici latantur, veram Christi Carnē, verumque eius Sanguinem vtraque sumpta de Virgine, in hoc Sacramento se percipere gloriantur. Interroga vniuersos qui Latine linguæ nostrarumve literarum notitiam perceperūt: Interroga Græcos, Armenios, seu cuiuslibet nationis quoscunque Christianos homines, vno ore hanc fidem se testantur habere. Porro si vniuersalis Ecclesiæ fides falsa existit: aut nunquam fuit catholica Ecclesia, aut periit. Nihil namque efficacius ad interitum animarum, quàm perniciosus error. Sed non fuisse, aut periisse Ecclesiam, catholicis nemo consensit. Alioqui non est verum quod Abraham veritas promissit, dicens: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Item in Psalmo: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuā terminos terræ. Item: Reminiscantur & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ. Et alibi: Quos redemit de manu inimici de regionibus congregauit eos, à solis ortu & occasu, ab aquilone & mari. Item beatus Augustinus in prima Expositio-

Cap. 3.

Cap. 9.

Cap. 3.

Gen. 22.

Psal. 2.

Psal. 21.

Psal. 106

Trac. 2.
In psal. 21

nis Psalmorum parte: Ecclesia magna quid est fratres? Nunquid exigua pars orbis terrarum Ecclesia magna est? Ecclesia magna, totus orbis est. Item in eadem: Annunciant iustitiam tuam in Ecclesia magnas. Quam magna? Toto orbe terrarū, Quam magna? In omnibus gentibus. Quare in omnibus gentibus? Quia in omnem terram exiit sonus eorum. Item in tertia eiusdem operis parte: Corpus Christi constat ex multis credentibus in toto orbe terrarū. Item in eadem: Tabernaculū Domini est ipsa sancta Ecclesia in toto orbe terrarum diffusa. Et alibi: Chorus Christi iam totus mundus est: Chorus Christi ab oriente in occidentem consonat. Item in libro de agone Christiano: Nec eos audiamus, qui sanctam Ecclesiam quæ vna catholica est, negant per orbem esse diffusam. Et quibusdam intermissis, Populus autem ipsius, inquit, quando non audit Prophetas & Euangelium, in quibus apertissimè scriptum est, Ecclesiam Christi per omnes gentes esse diffusam, & audit schismaticos, non Dei gloriā quærentes, sed suam: satis significat se seruum esse non liberum. Et Dominus in Euangelio: Ager est hic mundus. Et paulo post: Simile est regnum cælorum saganæ mullæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: Et ad discipulos: Ite in orbem terrarum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Aduersus tam clara ipsius Domini & sancti Spiritus eius de Ecclesia & de statu Ecclesiæ testimonia, obicitis tu, & obiciunt qui à te decepti alios decipere moluntur. Itaque dicitis: Prædicatum est Euangelium in omnibus gentibus, credidit mundus, facta est Ecclesia, creuit, fructificauit, sed imperitia male intelligentium postea errauit & periit: In nobis solis, & in iis qui nos sequuntur sancta in terris Ecclesia remansit. Hanc sacrilegam vanitatem cuertit Euangelica veritas, & Prophetarum arque sanctorum Patrum non violanda autoritas. Vnde Ecclesiæ suæ sanctæ in Euangelio suo Dominus pollicetur dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Quod minimè diceret, si Ecclesiam suam ante consummationem seculi perituram esse prænosceret. Et alibi: Tunc si quis vobis dixerit: ecce hic Christus, aut ecce illic, nolite credere. Augustinus in secunda Psalmorum expositionis parte. Corpus autem est Ecclesia, non ista aut illa, sed toto orbe diffusa. Item in eadem: Spes omnium finium terræ, nō spes vnus anguli, non spes vnus Iudæa, non spes solius Africa, non spes Pannoniæ, non spes Orientis aut Occidentis: sed spes omnium finium terre, & in mari lōge. In eadem: Hæc Prophetia propter eos præmissa est, qui putant religionem nominis Christiani vsque ad certum tempus in hoc seculo victurā, & postea non futuram. Permanebit autem cum sole, quàm diu sol oritur & occidit: hoc est, quàm diu tempora ista voluntur, non deerit Ecclesia, id est, Christi Corpus in terris. Item in eadem: Domū tuam Domine decet sanctitudo: domum tuam totam, domum tuam non hic, aut hic, aut ibi, sed domum tuam totā per totum orbem terrarum. Quare per totum orbem terrarum? Quia correxerit orbē terræ qui nō commouebitur. Domus Domini fortis erit: per totum orbem terrarum erit. Item in extrema eiusdem operis parte: Quid est quod dicit hæreticæ iam periisse Ecclesiam de omnibus gentibus: quando ad hoc prædicatur Euangelium vt pos-

Mat. 21.

Mat. 21.

Mat. 13.

In psal. 71.

In psal. 93.

fit esse in omnibus gentibus? Ergo vsque in finem A
seculi Ecclesia est in omnibus gentibus. In eadem:
Vbi sunt qui dicunt petiisse de mundo Ecclesiam,
quando nec inclinari potest? Item in eadem: Quis-
quis putauerit Ecclesiam in vna parte esse, & non
cognouerit eam diffusam toto orbe terrarum, &
344. 13. crediderit eis qui dicunt: ecce hic est Christus, &

ecce illic, sicut modo audistis cum Euangelium le-
geretur, cum ille totum orbem emerit, quia ratum
precium dedit: ille tanquam in proximo scandali-
zatur, à Luna vritur. Fallum est igitur quod de cor-
pore Christi à te creditur & astruitur. Ergo vera est
Cōclusio.
eius Caro quam accipimus, & verus est eius San-
guis quem potamus.

GVITMVNDI VITA EX IOANNE TRITEMIO.

GVITMVNDI Archiepiscopus Aversanus, ex monacho canobij De cruce sancti Leufredi, ordinis sacratissimi patris Bene-
dicti, vir in diuinis scripturis studiosus, & valde peritus, secularium quoque literarum non ignarus, scripsit ad Roge-
rium monachum contra errores Berengarii Turonensis, de Corpore & Sanguine Christi Libros tres, Quorum initium est, Ad
rem his temporibus: Et quaedam alia nobis inuisa. Claruit sub Henrico Imperatore tertio, Anno Domini 1060.

GVITMVNDI ARCHIEPISCOPI AVERSANI, DE CORPO-
RIS ET SANGVINIS CHRISTI VERITATE IN EVCHARI-
STIA, Liber primus: Interlocutoribus ipso Guimundo & Rogerio,
Benedictini instituti Confratribus.

GVITMVNDVS.

AD rem his temporibus necessariam
quidem, sed meliori, quam ego sum
iniungendam, dilectissime frater Ro-
geri me vocas: scilicet, vt de verita-
te Domini Corporis contra quaes-
tiones huius temporis differam, ac
Berengarii Turonensis nugas pro meo captu scri-
bendo refellam. Sed quamuis ad alias Animæ vti-
litates me voluntas, imò necessitas mea ducat: tuis
tamen desideriis & precibus, quem mihi valde cha-
rum intueor, deesse non possum, cum etiam noue-
rim communi commodò religiosam deseruire pe-
titionem tuam. Tu verò hoc vnum exolueris quaes-
to, quod in hac re obedienti certe debes: vt orando
propensius Dominum, mihi subuenire non cesses.
In manu quippe eius sumus & nos & sermones no-
stri. R O G E R. Omnino quod postulas exquisitum
est, nec de tantis Sacramentis nisi comitantibus
semper precibus disputari decet. Proinde adiuuan-
do Domino ita fiet. Tu verò hūc mihi obsecro mo-
rem gere, vt meis obiectionibus auditis, quæcūque
in super, seu ex ipsius Berengarii libris, seu ex mul-
torum interrogationibus, quibus de hac re multo-
ties interrogatus es, seu ex teipso, iure tibi opponi
posse perpenderit: non reticescas. G V I T M V N D.
Quæ mihi super his Sacramentis, & quemadmodū
coram Deo conscientia loquitur: quantum satis
esse videbitur, iuuante Domino propalabo. Sed vt
totius erroris causam exortumque plenius noueris,
primum de viti moribus & doctrina perpaucā di-
camus. R O G E R. Rem profectò congruam dicis:
Nam quoddam veluti pondus, nescio cuiusmodi
grauitatis eius, & antiquæ doctrinæ fastum, non-
nulli attridentes: eum imitari maluerunt. G V I T M.
Ipsa Be-
rengarii.
Artes in
Gallia
bolita.

dem sibi arrogare, & cuiusdam excellētiæ gloriam
venari, qualitercūque poterat, affectabat: Factūm
est vt pompatico incellu, sublimi præ cæteris sug-
gestu, dignitatem magistri potius simulans, quam
rebus ostendens, profunda quoque inclusione in-
ter cucullum, ac simulatione longæ meditationis,
& vix tandem satis desideratæ diu vocis, lentissimo
quodam quasi plangore incautos decipiens, doctri-
nam se se artium penè inscius profiteretur. Sed post-
quam à D. LANFRANCO in dialectica de re satis
parua turpiter est confusus, cūmque per ipsum D.
Lanfrācum virum æque doctissimum liberales ar-
tes Deus recalcere, atque optime reuiuifcere fe-
cisset: desertum se iste à discipulis dolens, ad eru-
tuā impudētè diuinarum scripturarum Sacra-
menta, vbi ille adhuc adolefcens, & aliis eatenus
detentus studiis nondum adeo intenderat, sese con-
uertit. Sed & ibi insipiens, quippe in maleuolam
animam non introibit sapientia, & ea quorum om-
nitate omnium corda permoueret, atque ad se om-
nium oculos traheret, studiose perquirens: maluit
esse sub aliqua admiratione hominum hæreticus,
quàm sub oculis Dei priuatè viuere Catholicus. Tūc
illa quibus mundanis hominibus, & si inultè liceat
semper peccare cupientibus, placere, aperuit: legiti-
ma videlicet coniugia, quantum in ipso erat de-
struens, & paruulorum Baptisma euertens: Ita vt in
altero, pessimis hominibus diabolus per os eius li-
cite omnibus fœminis abutendum esse: In altero
cassato Baptismate infantia in profundum omnium
malorum, vt pote postmodum Baptizandis, impu-
ne ruere suaderet. Lege Epistolam Leodiensis E-
piscopi contra Berengarium ad Henricum Regem
Francorum: & eisdem penè verbis eadem ipsa ibi
scripta reperies. Illis sanè diebus & hanc quoque
(contra quam Deo propitio acturi sumus) est ausus
demētissime propinare blasphemiam, ad hoc etiam
hic diabolus militans, vt ablata veritate Domini
Corporis, peccare volētes, nulla reuerentia, nullus
metus percipiendæ sacræ communionis ab aliquo
scelere reuocaret. De cæteris sanè impietibus,
quas satis multas per id temporis euomuit, nunc te
remorari nolo. Ita igitur huius initium pestis ac-
cepimus. Nunc autē qualiter, & per quos tantisper
retenta

Aug. pro
nuptiis, et
de Bapt.
paruulo-
rum.

Quales cre-
diderint
Berengario
1. Cor. 11.

Verecelen-
se concilij

Psal. 134.

retenta sit, qualiter etiam & per quos expugnata
& damnata sit: vt oru atque processu, casu quoque
cognito, quid de illa sentias, melius noris, nisi lon-
gum putes, aperiā. R O G E R. Imò verò sitibun-
dus hæc audiam. Multum enim ad rem propositam
existimo profutura. G V I T M. Cum igitur superio-
res blasphemias, primam quidem propter iniurias
matrum, cæterorumque effectuum, secundam ve-
rò propter damnationem paruulorum suorum, nec
aures etiam pessimorum sustinere possent: ipse ve-
rò in scripturis sacris locum tuendi eas nullum pe-
nitens inueniret, maxime disputante contra eas co-
piosissime beato Augustino, in hanc se defendendā
totum contulit: vbi & quodam velut testimonio
sensuum nri videbatur: nec tam copiosissime ab a-
liquo sanctissimorum patrum (quippe non indige-
nt adeo temporibus illorum Ecclesia, cum tam-
men quid inde tenerēt, perspicue & lucidissime sa-
pientissimi eorum multi scripserunt) contra hanc
disputatum sentiebat. Aucupatis ergo nonnullis
velut ratiunculis (neque enim vlla vnquam hære-
sis sine aliqua verisimilitudine rationis inualescere
potuit) adhibitis quoque paucis male intellectis à
se capitulis scripturæ sacræ quæ multis errantibus
laqueus est mortis, per egenos scholasticos iam per
alimonia quæ sustentabat eos, & per suos dulces
sermone corruptos, quæquauerisum potuit clanculo
huius tanti mali nefandissimum virus effudit. Si
qui autem præterea aliquo modo receperint eum:
hi sunt qui ex Apostolica sententia territi (qua di-
citur, qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi
manducat & bibit) communionem sacram, quam
pro Ecclesiastico more sumere coguntur, mallent
aut nullam, aut non tantam esse, quàm eius metu se
à flagitiis aliquatenus temperare. Ita igitur & per
tales execranda pestis paululum adoleuit. Mox er-
go incipientibus his palam audiri, catholici viri
grauiter commoti, atque intolerabiliter ferentes,
præsidente per semetipsam beatissimæ memoriæ
Domino Papa Leone, Vercellis concilium ponunt:
In quo etiam per nos aliqua dici cupis: iam nunc
quæ tibi proponenda videntur exponere. R O G E R.
Berengarius & qui cum sequuntur, asseuerant Eu-
charistiam Domini, non esse verè substantialitèrque
Corpus & Sanguinem Domini: sed sola voce sic
appellari, pro eo quòd tanquam vmbra & figura
significatiua sit Corporis & Sanguinis Domini. Nec
de hoc moueret adeo, si carnaliter sapientes, secun-
dum sensum fallerentur, nisi quòd nonnullas (vt su-
pra memorasti) ratiunculas obtendere, & eas ex
quibusdam beati Augustini sententiis munire vi-
dentur. Aliqua etiam verba Domini Saluatoris ia-
ctitant, ex quibus infirmi scandalizari forsitan pos-
sint. Ac primum ipsas ratiunculas, deinde authori-
tates ponam. Natura, inquirunt, hanc mutationem
nō patitur. Cūmque afferatur eis scriptum, quia om-
nia quæcūque voluit Dominus fecit, Sed hanc,
inquirunt, mutationem nolluit. Absit enim vt fas sit
Christum dentibus atteri, aut partibus dissipari,
sicut ista dentibus atteruntur, & in partes dissipantur.
Ad hæc si placet, interim responde, postmodū
verò cætera proponam, quo diligentius opere di-
stributo, singulis à me propositis responsa tua com-
parando, mihi ad vnguem de omnibus intelligam
satisfactum. G V I T M V N D. Quoniam quidem stu-
perius postulasti vt tuis inquisitionibus, si qua mihi

viderentur addenda, superaddere: cognosce pri-
mum, quia non omnes qui de istis Sacramentis erant
vna incedunt via erroris, Nam Berengariani
omnes quidem in hoc conueniunt, quia panis &
vinum essentialiter non mutantur, sed vt extorque-
re à quibusdam potui, multum in hoc differunt,
quòd alij nihil omnino de Corpore & Sanguine
Domini Sacramentis istis inesse, sed tantummodo
vmbra hæc, & figuræ esse dicunt.
Alij verò re cōtis Ecclesiæ rationibus cedentes, nec
tamen à stultitia recedentes, vt quasi aliquo modo
nobiscum esse videantur, dicunt ibi corpus & san-
guinem Domini reuera, sed latenter contineri, &
vt sumi possint quodammodo (vt ita dixerim) im-
panari. Et hanc ipsius Berengarii subtiliorem esse
sententiam aiunt. Alij verò non quidem iam Beren-
gariani, sed acerrime Berengario repugnanres, ar-
gumentis tamen eius, & quibusdam verbis Domi-
ni paulisper offensi (quòd suo loco dicemus vbe-
rius) solebant olim putare quòd panis & vinum ex
parte mutentur, & ex parte remaneant. Aliis verò
irrationabilem istorum sensum longè horribitibus,
sed eadem verba Domini, quibus isti mouentur, nō
fatis aptè intelligentibus, videbatur panem & vinū
ex toto quidem mutari, sed cum indigni accedunt
ad communicandum Carnem Domini & Sangui-
nem, iterum in panem & vinum reuertit. Quorum
omnium erroribus, sicut Dominus dederit, obuia-
re tentabimus.
Nunc primum Berengarianis vtrisque respōdea-
mus. Isti etenim, licet inter se diuersi sint, contra
nos tamen vnam habent pene sententiam, & argu-
mentis nituntur eisdem. Vtrique enim nihil de pa-
ne & vino mutari essentialiter asserunt. Nunc
argumenta eorum videamus: ac primum quid de na-
tura asserant discutiamus. Nam cum dicunt, non
potest hanc mutationem natura pati: aut absolute
& absque vlla exceptione dicere hoc habet vt nul-
latus scilicet, nec volēte Deo hoc possit, aut cum
aliqua exceptione. At si absolute & absque vlla ex-
ceptione dicunt. Primum quidem voluntatis Dei
manifestos aduersarios se esse declarant: dum ei al-
iquid impossibile esse confirmant. Ipsi denique
seipos destruunt, quoties illum (quem dixisti) Psal-
mi versiculum canunt: Omnia quæcūque voluit
Dominus fecit. Nam si versum hunc nō recipiunt,
frustra eum canunt, nec iam Dominum omnipo-
tentem credunt, cui volenti, naturam aliquam resi-
stere posse contendunt. Si autem omnipotentem
non credunt, nec Deum credunt. Non enim vere
Deus est, qui quod vult non potest. Sed Deum ipsi
(vt puto) credere se non negant. Recipiant igitur,
quia omnia quæcūque voluit Dominus fecit. Si-
mūl ergo necessario recipiant quoniam hanc mu-
tationem vt possit natura pati, si voluit Dominus
fecit. Si enim ipsa omnium rerum natura, cum om-
nino nihil esset, volente Deo factum est vt esset, &
in tot rerum varias species formaretur: quomodo
panis & vini natura iam existens, volenti Deo resi-
stet, vt vel in vnum aliud non transferatur? Perri-
diculi homines, qui dum se defenditare naturā exi-
stimaunt, vim naturæ se potius ignorare demon-
strant. Nam sicut tu ipse testaris, qui per artem me-
dicinæ ciborum naturas & hominum nosti, quoti-
die natura panis quem comedimus, & vini quod
bibimus, naturaliter in nostram carnem & nostrā

Quis ge-
nerat
Bereng.

Impa-
sententiam
aiunt.

Hinc vi-
detur se-
qui Luth-

Primum
argu. hæ-
re. de na-
tura.

Psal. 134.

Sanguinem transmutatur. Quod si tantum potest venter hominis seu etiam cuiuscunque animalis, vt panem & vinum, vel quoscunque cibos intra se clausos, in viuam carnē, & viuum Sanguinem quotidie mutet: nonne tantundem, si vult, poterit presentia suā maieſtatis, & virtute verbi sui Deus vt videlicet in Carnem & Sanguinem suum, panem vinūque transformet? Quod si vel tantum volunt Christiani concedere Deo quantum concessit paganorum magnus philosophus Plato, qui rerum naturam dixit esse id quod vult Deus: quid vnquam erit absurdius, quā id quod vult Deus, Deo volenti contraire? Quapropter isti, nisi omnino careant corde, nunquam ita absolute dicent, naturam mutationem hanc non posse pati, vt non excipiant vel Dei voluntatem. Si autem excipiunt tanquam si dicerent: Natura non potest hanc mutationem pati, nisi Deus velit: frustra ergo hoc quasi magnum aliquid contra nos agunt. Nemo enim Christianorum credit hanc fieri mutationem, nisi per Dei voluntatem. Desinant igitur inaniter dicere: natura non patitur: & id tantummodo an Deus hanc mutationem velit, requiramus. Sed absit, inquit, vt vnquam hoc Deus velit. Non enim fas est Christum dentibus atteri. Ego verò in primis quæro quid dicant significare atteri. Si enim intelligunt atteri, velut pressus tangi, aut fortius premi: quæro quare non sit fas Christum dentibus atteri? Nam si idcirco hoc ipsum non est fas, quia non possit fieri: eadē ratio est, quam de natura dicunt, scilicet quia natura non potest pati. Et nimium vana ratio. Nulla quippe rerū impossibilitas potest impedire voluntatem Dei. Deinde quare non possit dentibus premi, qui manibus Thomæ, & post resurrectionem potuit attereri? Et sanctæ mulieres, quibus occurrit post resurrectionem, scriptum est, quia tenuerūt pedes eius. Nulla namque ratio est, vt non possit tangere dens, quod tēgit manus: Nam sicut ad manus, ita & ad totum Corpus pertinet tactus. Quare quicquid tangit manus, potest & toto Corpore tangi: potest igitur & dentibus tangi. Porro quod potest vel leuiter tangi, cum solidum Corpus sit: cur non possit etiam fortiuscule tangi, quod est atteri? Si ergo Corpus Domini post resurrectionem manibus Thomæ Apostoli & sanctarum mulierum potuit tangi: cur hodiēque à credentium dentibus non possit vel lenius, vel pressius tangi, id est atteri, nulla obſtare ratio videtur. Porro autem si idcirco dicunt non esse fas Christum dentibus atteri, non quia impossibile est, sed eo quod indignum videatur: quæro iterum quare indignum debeat videri? An quia nimium Christus humiliari videatur? Sed qui designatus non est ob salutem fidelium, virgīs infidelium, corona spinea, cruce, clauis, lancea, nimis irreligiosissimē, quantū in ipsis erat, atteri, sicut scriptum est, Atteritus est propter scelera nostra: is pro salute eorumdem fidelium dentibus ipsorum dedignatur religiosissimē in quantum possunt atteri? Si enim id quod erat indignius, pro nobis pertulit, quomodo quod minus indignū est, dedignabitur pati? maxime cum sicut oportuit Dominum Iesum Christum in ligno suspendi, vt mors quæ per lignum venerat, per lignum Crucis vinceretur: ita oporteat reuera Christum manducari: vt quia veteres homines non ymbra fructus, sed ipsum fru-

Quid Platonis naturam.

Ioan. 20. Matt. 28.

Esā. 53. Comparatio.

ctum ligni vetiti verè comedendo mortem susceperunt: noui homines non ymbra, sed ipsum qui in ligno pependit obedientiæ, id est, Crucis, verè comedendo mortē euadant & vitam sumāt. Quod mysterium Esaias Prophetasse videtur, vbi ait: Faciet Dominus exercituum omnibus populis in morte hoc conuiuium pinguium, cōuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defecatae, & præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, & præcipitabit mortem in sempiternum. Propheta in Hierusalem erat. Quid est ergo dicere, in monte hoc: nisi vbi crucifixus est Christus? Et quid est, conuiuium faciet omnibus populis: nisi quia illud quod pendit ibi, manducant omnes populi? Quid in pinguibus istis medullatis, nisi carnem gratia Spiritus sancti pinguisſimam, in qua habitat plenitudo diuinitatis corporaliter? Quid in vindemia defecata, nisi Sanguinem sanctum, qui in specie vini bibitur, signat? Et quid nobis per istud conuiuium fiet? Præcipitabit, inquit, mortem in sempiternum. At fortasse immundi sunt dentes. Sed Apostolus ait: Omnia munda mundis. Igitur neque dens, neque aliud quicquam immundum est Christo. Certe sordidiores videntur manus esse quā dentes. Manibus quippe multas sordes tangimus, quas ad mouere dentibus horremus. Qui ergo se palpandum & post resurrectionem manibus obtulit: detes propter immunditiam non vitabit. At fortasse metuunt isti saluatorem ledere, dentibus atterendo: quem ledere non metuunt proacaciter mentiendo. O destruat Deus ad salutem inimicos defensores, si hoc scire nesciunt, quia Caro Domini resurgentis, quod naturæ erat retinuit, quod infirmatis, amisit. Tāgi namque naturale est Carni, ledi autem infirmitatis est. Ita ergo potest Christus etiam dentibus tāgi, vt quacunque pressura dentium iam non valeat ledi. Quare quoniam nec vlla obſistit impossibilitas, nec Christi abhorret humilitas (siquidem id nobis quoque ita expedit ad vitam) cum neque per hoc vlla immundicia saluatori, vel læsura timenda sit, nullaque occurrat alia ratio cur nephas sit Christum dentibus atteri. (Si atteri accipitur quasi pressus tangi) nihil proſus contra nos valet, quod vanissimē iactitant, dicentes: non est fas Christum dentibus atteri. Porro si atteri intelligunt quasi comminui vel frangi: tunc iam non duæ, sed vna sola ratio est, quod dicunt dentibus atteri, & partibus dissipari, nisi quia plus est partibus dissipari quā dentibus atteri: & ita intelligendum est tanquam si dicerēt: Non est fas Christum per partes dissipari, vel dentibus atterendo, id est, comminuendo, vel vllō alio modo. Hoc equidem & nos confitemur: scilicet, quia non est fas Christum vlla quidem violentia, siue dentibus, siue alio modo per partes dissipari. Si verò illi cui omnia possibilia sunt, altissima & inscrutabili consilij sui ratione placet, vt Corpus suū per partes ipse diuidere possit, ita duntaxat, vt iam vltra non moriatur, neque lædeatur, neque vllam corruptionem patiat (nullam enim misericordiam amplius sustinebit) quis impossibile hoc audeat æstimare? Quod igitur inferunt quia ista Sacramenta dentibus atteruntur, & in partes dissipantur: si atteruntur, ponant quidem quasi diminuantur: respōdemus, quoniam si ei, cui nihil impossibile est, & qui de omnibus rebus quicquid vult facere potest

Esā. 25.

Col. 2.

Tit. 1.

est sic ut dictum est, placet, vt non quidem per nostram violentiam, sed per suam in nostro ministerio voluntatem, Corpus suum sine morte vel læsione, vel aliquo sui incommodo in istis Sacramentis diuidatur, & per partes distribuatur: si & nos ita credimus, nemo super hoc inconueniens aliquid valeat annotare. Eius quippe hic (vt sanctus Gregorius ait) Caro in populi salutem partitur. Si autem ei non placet, vt sine aliquo sui incommodo, Caro eius possit per partes diuisa distribui: tunc nos ista neque dētibz minui, neque per partes aliquo modo credimus dissipari. Et tunc nobis intelligendum est hoc quod dicitur, Eius Caro in populi salutem partitur: dictum esse, non quia partitio minuat, sed propter similitudinem fractionis, sicut immolari quotidie dicitur Christus propter similitudinē passionis. Licet enim hæc magni causā mysterij, sacerdos quasi diuidere videatur, nos tamen Dominum & Saluatorem nostrum, quando Corpus eius venerabile fidelibus distribuatur, non se per singulos diuidentem, sed participatione sui diuersos credere debemus vnientem. Possimus quoque dicere tantundem esse in vna quasi portiuncula, quantum erat in hostia tota. Sicut de manna legitur, quia nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus collegerat, habuit minus. Ita ergo tota hostia est Corpus Christi, vt nihilominus vnaqueque particula separata sit totum Corpus Christi: Nec tamen res particulae separatae, sunt tria corpora, sed vnum Corpus. Nec ipsæ etiam particulae à se tanquā plures differunt, quia quod Corporis totius vna est, hoc & cætera sunt. Itaque iam nec plures particulae dicendæ sunt, sed vna potius hostia integra & indiuisa, licet officio Sacerdotis videatur quasi diuidi, propter magnum (vt dixi) mysterium, quod ita oportuit celebrari. Similiter & si dētibz, vel aliquo alio modo hæc frangi videntur, intelligimus non hæc frangi: quia nihil aliud in toto, quā in qualibet vltre partem separata credimus contineri. Ne autem me quis existimet hanc sententiam ex meo sensu commentatam: præfationem istam, quæ per totum penè orbem Latinum, inter Epiphaniam & Septuagesimam, in quadam die Dominica habetur, hic supposui hæc continentem: Æterne Deus: & tibi hanc immolationis hostiam offerre, quæ est salutaris, & ineffabile Diuinæ gratiæ Sacramētum: quæ offertur à plurimis, & vnum Corpus Christi, sancti Spiritus infusione perficitur. Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Propterea ipsi qui sumimus Communionem huius sancti Panis & Calicis, vnum Christum Corpus efficiunt. Eusebius Emisenus ita dicit: Verus narrat historia: nec qui plus collegerat, habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus: eo quod Eucharistiæ sacra perceptio non in quantitate, sed in virtute consistat. Quod corpus Sacerdotis dispensante, tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto: quod dum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis, ita integrum esse probatur in singulis. De quo sensu Apostolica sententia deriuata est, dicens: Qui multum habuit, non abundauit, & qui modicum, non minorauit. Si forte esum panis esurientibus apponeremus, nō ex toto perueniret ad singulos, quia particularim & minutatim pro portione

Gregori.

Quomodo diuidatur Christum.

Exod. 16. Tota hostia Christi in quolibet particula totum.

Præfatio Missæ. Ambrosiana præfatio.

Eusebius Emisenus. Exod. 16.

1. Cor. 8.

sua vnusquisque præsumeret. De hoc verò pane cui assumitur, nihil minus habet singuli, quā vnuerſi: Totum vnus, totum duo, totum plures, sine diminutione percipiunt: quia benedictio huius Sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi. Idem quoque dicimus, & si mille Missæ eodem tempore celebrentur. Nam ita in singulis totum credimus esse Christum: vt nec plures Christos, nec diuisum Christum faciat, aut Sacerdotum diuersitas aut locorum. In quo quidem illi contra nos esse non possunt, qui Corpus Domini in omni Missa adesse inuisibiliter credunt. Nam cum simul mille celebrentur Missæ, & sicut ipsi consentiunt, in omni Missa est totū Corpus Christi (diuidi enim posse Corpus Domini & ipsi negant) aut mille tunc erunt Christi Corpora, aut fatebuntur nobiscum, vno eodēque tempore, mille in locis vnum idēque Christi Corpus totum & indiuisum posse haberi. Sed mille Christi Corpora nec ipsi dicunt. Restat ergo, vt in mille Missis eodem tempore, vnū idēque Corpus Christi & indiuisum esse credere debeant. Similiter igitur & in vna hostia, & si videatur quasi in plures partes diuidi: nullam tamen in eis diuisionem attendimus, quia quod omnes simul iunctæ, id ipsum singulae separatae sunt, totum Christi Corpus. Nec cuiquam incredibile id debet videri. Quotidiano enim experimento cognoscimus, quia intellectus noster, id est, verbum cordis nostri, cum illum quodammodo voce vestimus vt qui in corde nostro latens nobis solus cognitus erat, per vocem aliis etiam manifestari possit: eodem tempore & totus in corde nostro remanet, & totus æque mille hominibus cui assumpta voce sua quantum in se est, ita apparere potest, vt non solum ipse simul omnium corda collustrat, sed aures etiam cunctorum ipsa qua vestitus est voce, eodem tempore tota & indiuisa perstringat. Si igitur humano verbo Deus tantum præstitit, vt non solum ipsum, sed etiam vox, qua quodammodo vestitur, ad mille homines eadem simul totaque pertingere valeat: nemo hoc ipsum de omnipotentis Dei vnico & co-omnipotentis & coæterni verbo, & de carne eius, quam similiter vt nobis ipsum Verbum appareret, vestit, & si capere non possit, habere incredibile debet, quod de fragilissimo & transitorio verbo hominis, & momentaneis vocibus vixque existentibus, & nunquam præualeat capere, & tamē penè semper experimento habet. Ipsam certe animam nostram corpore quod corrumpitur aggrauatam, nō particularim per singula corporis membra diuidi, sed in singulis portiunculis totam atque integram contineri, beatus Augustinus validissime probat. Qui ergo hanc nostræ animæ potentiam præbuit, vt vna eadēque & indiuisa in singulis quibusque particulis sui corporis, eodem tempore tota consistat: quare suæ propriæ carni id dignitatis si vult dare, non valeat, vt & ipsa in diuersis, sui cuiusdam corporis, quod est Ecclesia, partibus, tota simul & indiuisa possit haberi: Cum sicut anima nostra vita est corporis, ita sit Ecclesiæ (imò multo melius per Dei gratiam) vita Caro saluatoris: Per animam quippe sit, vt corpus vt cunquē temporali ter viuat: per carnem verò Saluatoris agitur, vt Ecclesia non quomodocunque sed beatē in æternum viuat. Cum verò sapiētissimus Salomon cunctas res esse difficiles dixerit, ita vt explicare eas

Missæ.

vox humana tota simul est in pluribus locis.

Caro Christi vita Ecclesiæ.

quibus nostra cæcitas aut multo magis, aut certè non minus repugnare videtur? De providètia namque & libero arbitrio, cum vtrunque fideliter teneamus, & vtrunque teneri oporteat, ita sibi rationes humanæ videntur altrinfecus obviare, vt potius vtrunque vicissim deltruant, quàm vel alterutrum esse concedant. Nulla mens hominis potest capere quomodo id, quod in vno loco totum est, eodem tempore totum esse possit in altero, cum de voce tamen hominis, id omnes teneant: animam quoque singulis inesse membris simul totam, beatus Augustinus inexpugnabili ratione confirmet. Et ecce omnium rerum creatio creditur, cum tamen ab homine non capiatur. Quis enim vt de comprehendio loquar, valeat capere illud, quod primo factum est, quando habuit fieri? Quod enim adhuc omnino non est, non fit: fieri enim iam ad esse pertinet: postquam autem est, non fitiam quippe est. Sed nec inter esse & non esse, illud quod primum factum fuit, potest esse aliquid. Nam illud aliquid quod interesset, primo factum esset, illud vero alterum posterius. Quando ergo id quod primo factum est, habuit fieri: habuit tamen. Quod enim non caret initio, nullatenus esset, nisi fieret: Ipe quippe dixit & facta sunt. O admirabile fieri quod necessario creditur, & nullo cogitatu comprehenditur. At si quis hæc absurdè ratiocinari aestimat, etque hæc omnia displicent, dicat vel ipse quod placet: & inueniet se certè in omnibus verbis, in cunctis etiam cogitationibus suis, si tamen subtiliter aduerterit, de rerum primis initiis, deficientem. Hæc itaque cum fidem necessario exigat, discussionem omnimodo non admittant: ad ipsius authoris corpus, nõne rationabiliter expetunt simplicem creditorem, arguunt improbum discussorem? Hic tanè disputationis quoque huius recollere decet initium. Proposueramus nempe ita, vt cum dicunt naturam non posse mutationem hanc pati, vel addi paterentur, nisi Deus velit, vel non. Si non patiuntur hoc addi, sed præter exceptionem asserunt id naturam non posse pati, eriam si Deus velit: non ergo credant quia omnia quæcunque voluit Dominus, fecit. Si autem non credunt quoniam omnia quæcunque voluit Dominus fecit, primum quidem scripturas canonicas, quas frequentissimè & ipsi recitant, imò eum cuius sunt scripturæ, videlicet Deum despiciunt: deinde verò ipsum Deum nec omnipotentè nec Deum credunt.

Non posse Non enim verè omnipotens, aut verè Deus est, omnia, ex qui quod vult non potest. Sed quoniam hæc & cludit om apud ipsos nephandissima sunt: fateantur necesse nipotentia est: quoniam omnia quæcunque voluit Dominus fecit. Et hanc igitur mutationem quamlibet nobis difficilem, si facere voluit Deus, absque dubio fecit. Requirendu ergo tantummodo est, an id Deus voluerit. Quod cum voluisse Deum ipso adiuuante opportuno loco monstraerimus, siue possit intelligi quomodo fiat, siue non possit, obtinebimus tamen necessaria ratione quoniam fecit. Non enim satis argumento est, si nostræ infirmitatis cæcitas id nõquam in hac vita capere valet, quominus debeas credere, si manifestæ rationis necessitas, rem ita vt diximus, probauerit esse. Non enim præcepit tibi Christus, intellige, sed crede. Eius est curare quomodo id quod fieri vult, fiat: tuum est autem non discutere, sed humiliter credere: quia quicquid

omnino fieri vult, fiat. Non enim intelligendum prius est, vt postmodum credas: sed prius credendum vt postmodu intelligas. Nec Propheta Esaias dixit: Nisi intellexeritis, non crederis: sed nisi credideritis, non intelligetis. Vtatur igitur verbis sancti Augustini contra Felicianum dicentis: Hoc fides credat, intelligentia non requirat: ne aut non inuentum putet incredibile, aut repertum non credat singulare. Idem in secunda Epistola ad Volusianum: Hic si ratio quaeritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deo aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse. In talibus rebus tota ratio facti, est potentia facientis. Non est inquit beatus Hilarius, humano aut sæculi sensu in Deirebus loquendum. Vnde beatus Ambrosius in libro de Sacramentis de hac ipsa quaestione agens, Quid, ait, argumentis viturmus? utatur exemplis, incarnationis que ex- Vna est singularis viri, neque de viro, neque de femina, sed de limo terre, quæ est Adæ. Altera huic quodammodo contraria, de viro & femina, ex qua & viri & femina: quæ omnium ferè solennis est. Alia rursus absque exemplo, qua de virgine viro prodiit virgo femina: de Adâ videlicet Eua. Quarta nihilominus singularis atque vnica, pro reliquis omnibus facta, omnibusque melior, & vtilior reliquis, contraria & ipsa quodammodo tertie: qua vir de femina virgine virgo, de Maria vtique Saluator omnium Christus nostro seculo natus illuxit. Ex his itaque generationibus illam qua de viro & femina viri nascuntur & femina, qua quotidiana vsu tenetur, nemo miratur, nemo incredibilem iudicat. In qua tamen illud quid extra cæteras valde mirabile est: quod ex duobus corruptis nunquam nisi integrum, neque integrum vnquam nisi ex duobus non integris, tanquam ex contrariis cõtrarium nasci possibile est. Illud verò penitus incomprehensibile scito Salomon asserit, quomodo compingantur ossa in ventre prægnantis. Illam quoque qua de nõ homine homo, Adam videlicet de limo formatus est, quæ & in hoc cæteris lóge videtur mirabilior, & illam qua de virgine Adam virgo Eua producta est: vix vnquam aliquis impugnavit, vix aliquis accusauit. Quando verò de Virgine Maria virgo Christus prædicatus est natus, totus mundus innumeris cõtradictionibus contrâ infremuit: & vi & dolo, omnique genere malitiæ, hanc generationem de medio prorsus auferte conatus est. Satis certè iniuste, cum reliquis omnibus hæc excellentior sit atque vtilior: vt pote reliquarum omnium nõ solum honor atque nobilitas, verum etiam medicina. Siquid hæc ab aliis nostri generis raturam naturam trahens, nihil autem honoris inde, imò verò infirmitatem ac tentationum plurimam mens: ad perfectam vniuersæ felicitatem per virtutem diuinam sibi ipsa sufficeret. Cætera verò per hanc de sub pedibus infelicissimi omnium rerum diaboli, vsque ad consortiu Dei omnipotentis sub-

limata, vt simus (vt ait beatissimus Petrus Apostolus) diuinæ consortes nature: nisi huius ope atque medela vterentur, irrecuperabiliter omnes perditum irent. Tum etiam perspecta diligenter inter tres singulares, vltatissimæ generationi multo vicinior multoque similior, ideoque credibilior inuenitur. Cui enim non satis elucet, communi generationi, quæ de viro & femina est, similiorem forte hanc quæ de horum est altero, quàm illam quæ est de neutro? Item si contemplerur illam qua de viro solo, femina prodiit: valde à communi vsu, & illa remotior. Familiarius quippe & accõmodatius communi naturæ est, vt femina marè (nam id quotidie fit) quam vt mas feminarum pariat. Sed neque fortassis Eua generacionem, partum quispiã dixerit: atque ideo etiam à communi vsu longinquior est. Sed quid & illud, quod de viri latere dormientis, illa, imò costa de qua facta est illa, contra confectum naturæ cursum repente prorupit: hic verò sicut cæteri homines in matris aluo nouem mensibus paulatim creuit, communis que nascendi lege exiuit, hoc excepto quod mater in partu nõ doluit, & quod matris ipse, vt talem decebat filium, virginalia integerrima seruans, singulari prærogatiua decorauit? Neque enim fas erat, vt qui corrupta restauraturus, atque inhonesta honoraturus veniebat: integra violaret, honesta dehonestaret. Multoque decetius erat, si de viro virgine violatura mundum Eua prodiit: vt de virgine femina restauraturus mundum Christus procederet. Addo etiã quod omnes aliæ seruatorum sunt, hæc Domini. Ex aliis homines, ex hac Deus. Alias omnes Deus fecit ex solo, vt ita dixerim, præceptor: hanc quasi ex magno studio faciens, & verbis & rebus gestis, & miraculorum nouitate promittere ab initio & præfigurare non destitit. Vnde tanquam de opere speciali scriptum est: Sapiètia edificauit sibi domum. Quibus omnibus aliisque permultis dignè consideratis: satis hæc credibilior cariõque quam primæ duæ debuit iudicari. Sed quid atineant hæc ad rem de qua loquimur, dignum est intueri. Quatuor enim nihilominus rerum mutationes subitantiæ siue efficientiæ nobis scriptura diuina commendat. Vnam qua de omnino nihil in id quod sunt, facta sunt omnia. Alteram huic contrariam, quam tamen experimento non ita scimus, ratione tamè colligimus: qua videlicet de eo quod sunt, quantum in ipsis est, redire in nihilum possunt. Nam si hoc solo, quia vult Deus, omnia sunt: si voluntatem suã qua præstat vt sint, vel modicè subtrahat, ilico in nihilum suum omnia remeabunt. Ita denique beatus Augustinus contra Felicianum, Creatura, inquit, ex nihilo prolata est: & propterea quantum ad se pertinet, ex eo quod est in id quod nõ est, id est in nihilu nisi perperua gratia fecerit, naturæ suæ qualitate vertenda est: Quamuis de accidentibus singulis, quæ superuenientibus aliis cedunt non apparet verè posse aliud dici quàm quod omnino nihil sunt. Nam si aliquid essent, in subiecto essent. Sed contrariis superuenientibus, nec in suo possunt remanere subiecto, nec ad alia transire. Omnino igitur nihil sunt, nisi quis forte illa dicat in ea quæ superueniunt transmutari. Quod si ita est: innumera nobis exempla occurrerit earum rerum quæ essentialiter in eas, quæ similitur existunt, transmutantur. Age enim verbi causa, atramento nigerrimo

membrana albissima inficiatur: albedo nigredini cõtinuo cedit. Si igitur albedo in nigredinem versa est, in id vtique versa est quod iam erat. Neque enim dici potest tunc ibi augeri nigredinem in quã transferatur albedo, quando quidem nec atramentum nigrius est quã prius erat, neque aliquid membranae præter atramentum occupauit nigredo. Idè quoque in aliis sæpè numero inueniri potest. Vnde fit vt accidentia recedentia, sicut diximus, aut penitus nihil fiant: aut si permutantur in aduenientia, quod nostræ causæ non parum accedret, in ea vtrique multoties permurentur, quæ iam erant. Tertiam autem mutationem solenniter cernimus, qua videlicet substantiæ in eas quæ non erant substantias vel naturali vsu, vel per miracula transeunt: sicut nucleus in arborem, semè in herbam, esca & porus in Carnem & Sanguinem: vel sicut virga in serpente, serpens in virgam, & cætera huiusmodi.

Quarta verò mutatio est, qua id quod est, transit in id quod nihilominus est: sicut panem & vinum, virtute diuina, in Corpus Christi proprium singulari quadam potentia credimus commutari. Et hæc quidem tribus aliis longe melior, longèque vtilior à creditibus facile iudicatur. Melior quidem, quoniam in diuinam carnem, quæ rerum est omnium optima, id quod mutatur, transit. Vtilior autè, quoniam hanc propter alias factam, singulare nobis medicinam Christus constituit. De nihilo quippe primò facta sunt elementa, è quibus non felices facti sumus. Sed & aliæ duæ mutationes nihil nobis profuerant, quin ad summas iraduceremur miserias: nisi quarta medicinaliter superueniens, subueniret. Cum itaque cæteris omnibus hæc honorabilior sit atque vtilior, tum etiam illi quæ vltatissima est, multo vicinior atque similior: ideo multo credibilior, quàm duæ reliquæ reperitur. Cui enim non luce clarius pateat, ei mutationi, quæ vltatissime de aliquo in aliquid fit, eam quæ etiam ipsa de aliquo fit in aliquid, licet aliquanto mirabilius, propinquior admodum ac similitior esse: quàm illam, quæ de nihilo fit in aliquid, aut illa quæ de aliquo fit in nihil: illæ enim duo aliqua habent: istæ vnum tantum: Adeoque à capacitate intelligentiæ nostræ remotæ sunt, vt neque mutationes eas quis fortasse vocauerit: difficillimèque verbum reperiat, si tamen vel difficillimè, quo eas aliquatenus propriè exprimere possit. Et cætera quidem mutationes rerum subiectarum sunt, hæc Domini, illæ creaturarum cæterarum: hanc suo proprio corpori author ipse retinuit. Et cæteras quidem semel in principio iussit esse Deus, & factæ sunt: hanc autem & prophetis oraculis, & rebus gestis, maximèque sacrificiis & miraculorum nouitate promittere & præfigurare ab initio non cessauit: cum etiam magna insuper precum solennitate & studio, per verba quæ ad hoc ipsum propria Deus ipse, ac Dominus noster Iesus Christus dictauit quotidie reperita præbet effectum. Quibus omnibus, aliisque permultis digne perspectis: valde credibilior hæc, chariõque, quàm illæ duæ potest & debet iudicari. Si enim Deus id quod difficilior, & ab intellectu nostro remotius est, quia voluit, fecit: quomodo non id quod videtur aliquo modo facilius & intelligibilius, si voluit, fecit? Atqui difficilior illud Deum fecisse nemo dubitat: istud igitur facilius Deum facere, si vult, nemo dubitare

debet. Aut quare hanc quartam mutationem non deberet addere Deus ob medelam hominum, qui quartam generationem (vt ostendimus) addidit ob reparacionem salutis ipsorum: vt sicut ille summe bonus concta bona in creaturis, quae fore in eis dicebat, sine inuidia esse voluit: ita quoque mira varietatis pulchritudine nullus generationis modus decens deesset hominibus, nullus mutandi modus competens deesset rebus? Quomam igitur satis de propositione, vt arbitror, constitit (scilicet quoniam mutationem hanc Deus, si veluit, fecit). robanda, tantum restat assumptio, scilicet quia voluit. Sed quoniam multa adhuc exhaurenda venena superflua, oportunitus id suo loco seruamus. Nunc igitur prioribus aduersariorum calumniis discussis, hic si placet, aliquantulum quiescimus: vt & quae dicta sunt diligentius recolas, & dum nouo initio in ea quae sequuntur assurgimus, animus tuus noua intentione reparatur.

LIBER SECVNDVS.

GVITMVNDVS.

DVM tuis obiectionibus respondeo, prudenter aduertat si quis haec legerit, non me laborare nunc ad expugnandum nostris argumentis penitus hostem: sed ad munendam interim contra hostilia argumeta catholicam fidem. Et illud quidem Deo auxiliante postmodum fiet. Nunc vero rem ita distinguere volumus, vt primo hostilem disputationem debilem esse, & nihil contra fidem nostram conficere possit ostendamus: vt cum in suis inimicis ubique defecerit, nostris ad vltimum (Deo fauente) plenius subruatur. Ex qua re putato fieri, vt haeretica fallacia citius fileat, & catholica veritas clarius eluceat. Sed haec propter eos dicta sunt, qui festinantius quam res postulari satis fieri libi omnino volentes, quia non omnia nostra hic expendimus, apud se nos forsitan de inefficaci opere reprehendant. Iam vero caetera profequamur. **R O G E R.** Berengarius dicit: Caro Christi incorruptibilis est. Sacramenta vero altaris, si diutius seruentur, possunt corrumpi. Videtur enim putrescere. **G V I T M V N D V S.** O calumnia lingua, O lingua blasphemica assueta: promptior ad extorquendam superbè de scripturis Dei suam perditionem, quam ad percipiendam cum fidelibus salutem refectionem. Credidit scripturis sanctis dicentibus Christum esse incorruptibilem, & non credidit Christo dicenti: Panis quem ego dederò, caro mea est pro seculi vita, sed contra hoc ponit corruptionem. Videatur itaque male sanis corruptisque hominibus, iuxta infidelitatem suam, corruptibilis & putribilis panis diuinus, & sicut scriptum est, tollatur impius ne vnamquam videat gloriam Dei: sed semper ignominiosa de Deo somniet, semper scandala meditetur, sitque ei Christus semper lapis offensionis, & petra scandalali. Nobis enim panis ille Dei caelestis, illa Eucharistia, diuinum illud manna, quod immaculati agni carnem impassibilem factam, de sacris altaribus sumimus, per quod & viuimus, & a corruptione sanamur, nunquam corrumpitur, nunquam putrescit: quia cum de die in diem nos renouet, ipsum veterascere nunquam nouit. Cui sententia beatus Ambrosius astipulatur in libro de Sacramentis his

Ex corruptis speciebus arguit corruptio nem corporis.

Es. 26.

Cap. 9.

verbis: Considera nunc vtrum praestantior sit panis Angelorum, an Caro Christi, quae vti que corpus est vita. Manna illud è caelo, hoc supra caelum. Illud caeli, hoc Domini caelorum. Illud corruptioni obnoxium si in diem alterum seruaretur: hoc alienum ab omni corruptione, Quod quicumque religiose gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Si ergo forte cuiquam vetustate corruptum & Duo gutturidum aliquando videatur, si is non credit hoc quod videt, esse Corpus Domini, iuxta cor suum, denique cum eo credimus agi: (vt quemadmodum de Christo peregrino, & duobus discipulis cum ipso in via loquentibus beatus ait Gregorius) tale illi foris apparet, quale intus in corde videlicet creditur. Si autem credit, hoc quod videt esse Corpus Domini: id cum eo fieri credimus, vt aut aliqua eius negligentia corrigenda, vel punienda declaratur, pro eo videlicet, quod Domini sui Corpus, quantum in se est, indigne tractauerit, vel contra Ecclesiasticas regulas diutius retinendo inobedienter egerit: aut certae fidei eius soliditas copiosius remuneranda comprobetur, qui contra id etiã quod oculis cernit de verbis ac potètia Domini sui, & communi Ecclesiae fide non dubitarit. Ad haec quae dicimus, ex Diuinis libris exempla nobis in promptu sunt. Maria namque Magdalene nondum resurrexisset Dominum credens, iuxta incredulitatem suam quasi hortulanum vidit. Discipulis quoque dubitantibus, ipsa resurrectionis die tanquam peregrinus apparuit. Vbi etiam quomodo credentium negligentia puniatur vel corrigatur videri potest. Nam quoniam Prophetias de Christo minus negligenter attendebant, de negligentia primum quidem puniri, dum stulti vocantur: deinde corrigi, dum scriptura eis aperiantur, meruerunt. Quomodo autem ad comprobandos remunerandosque fideles incorruptibilis Christus quasi corruptibilis videri dignatus sit, beatus Gregorius declarat de quodam Martyrio monacho narrans, qui Dominum Iesum in specie leprosi sibi apparentem propriis meruit humeris baiulare. Cumque is, inquit, qui quasi leprosus videbatur, de collo eius euauisset, ab ipso mox sententiam remunerationis accepit: Quoniam, inquit, non erubuiisti me in terra doli martyri, nec ego erubescam te in caelo. Sicut igitur ad comprobendam & munerendam Martyrij humilitatem siue dilectionem, in terra deformi horredaque specie Dominus noster Iesus Christus apparuit: ita ad comprobendam & remunerandam serorum suorum fidem, si nulla incredulitas est, vel negligentia punienda vel corrigenda, in specie corrupti illius panis si quando hoc contingat, credendus est videri. Et sicut non alium leprosum illum deformissimum fuisse nisi seipsum de collo Martyrij euanescentis Christus ostendit: ita non alium quam Christi carnem & Sanguinem in Diuinis Sacramentis, etiam si sub specie quasi putrefacti panis & vini aliquando videantur, orthodoxorum prudentia credere nouit. Quod si obiciat (vt dici assolet) quia Berengarius vitas sanctorum pro autoritate non recepit, scias, quia tamen quasi quaedam sanctorum vitas non recipit: beati Gregorij tamen libros nunquam eum respuisse prout recordor, accepi. Quapropter & dialogum beati Gregorij pro autoritate assumptimus, in quo de Martyrio memorantur ista quae diximus. Tantus enim autor non ea scriberet, nisi & ipse vera esse crederet, &

Joan. 20.

Luc. 24.

Rog. 1.

Quid totam ipsam dispersionem humanitatis Dominicae animo percurramus. Tota quippe talis extitit, de qua & inimicorum incredulitas magis excandea, propterea que damnanda, scandalizaretur: & credentium hdes magis augmentanda, & propterea coronanda probaretur. Quid enim hoc ipsum, quod de Virgine desponsata Ioseph nasci voluit? Nonne & inimicis ad augmentum mortiferae impietatis scandali causa fuit, vt appellaret eum filium fabri: & credenti Petro ad augmentum remunerandae fidei profuit, qui in nullo per hoc impeditus dixit, Tu es Christus filius Dei viui? Quid denique rota carnis eius infirmitas? Nonne & ipsum diabolum vsque adeo excacauit, vt nec miracula inaudita prius attendens, vsque ad occidendum eum insurgeret, nec damna irreparabilia sibi exinde promeritura prauideret? Ex eadem tamen infirmitate tantisper illuminatur per fidem hodierna fideles, vt non solum valeant ipsius adiutorio fidei in suis infirmitatibus non deficere: sed eiusdem insuper Domini sui auxilium credentes charitati qua pro ipsis infirmatus est, vsque quaque fiducialius audeant implorare. De morte autem eius quid dicam? Nonne dicit Apostolus, quia per ipsam Christus Iudaeis est scandalum, gentibus autem stultitia: Christianis vero Christus Dei virtus & Dei sapientia? Sicut igitur tunc cum inter homines mortalis adhuc Christus viuere, circa eius carnem agebatur: ita etiam quamdiu Ecclesia eius vsque ad consummationem seculi mortalis erit, pro eadem vilitate Ecclesiae, qua illa tunc fiebat circa ipsam eandem carnem, salua incorruptio eius, tale quid specie tenus apparere potest vnde scandalizetur & contenebrentur semper increduli, exerceantur autem & illuminentur magis electi. Quapropter definant homines mente corrupti & putridi, corruptelam & putredinem opponere Sacramentis Dei: quia sicut assumpta peregrini vel hortulani vel leprosi species, fidelium negligentiam vel increpuit, vel corripuit, vel fidem dilectionemque probauit, veritatem tamen essentiae Christi non euacuauit: ita si quando putredo, vel aliud simile indecens quid in Ecclesia Sacramentis appareat, ad negligentiam ministrorum puniendam vel corrigendam, vel certe ad fidem dilectionemque probandam, vt diximus, valet: Veritatem tamen essentiae Dominicae carnis & Sanguinis euacuate non potest. Proinde ergo nec istas Ecclesiae Dei haereticorum versutias metuar: quae ipsam etiam totam carnalem in terris dispensationem Domini sui sibi quidem salutem, scandalum autem semper fuisse reprobis non ignorat. **R O G E R.** A muribus quoque, vel huiuscemodi quibuslibet animalibus corrodi vel consumi haec Sacramenta posse obiciunt. **G V I T M V N D V S.** Mihi equidem Sacramenta haec nequaquam a muribus, vel aliquibus brutis animalibus videntur posse corrodi. Quod si aliquando velut corrofa videantur, quod nunc de hortulano, de peregrino, vel leproso diximus, responderi potest, id est, non esse corrofa: sed vel ad puniendam seu corrigendam ministrorum negligentiam, vel ad probandam eorum qui hoc viderint, fidem, in tali specie posse videri. Ad hoc vero quod a brutis animalibus consumi posse dicuntur, respondere possumus ob praedictas causas, id est probandae fidei, aut damnae seu corrigendae curae.

Matth. 1.
Luc. 1.
Matth. 13.
Marc. 6.
Luc. 4.
Matth. 16.
Marc. 8.
Luc. 9.

1. Cor. 1.

Luc. 24.
Joan. 20.

Obiectio de muribus corrodenibus specie.

stodum negligentiae, bruta animalia cotenus ad Corpus Christi posse accedere, quousque potest humanus visus aspicere: Deinde aut mox inuisibiliter Angelorum sibi semper assistentium ministratio, vel iuxta virtute raptum iri, in caelisque constitui. Cuius sententiae martyr gloriosus Tarritius s. Tarritius nobis idoneus testis occurrit. Qui cum venerantibus da Dominici Corporis Sacramenta portaret, a paganis forte superuenientibus, & quidam ferret exquiritibus comprehensus est. At ille mori potius quam sanctum dare canibus eligens, palmam preciosae mortis emeruit. Illi vero curiosissime omnia scrutantes, raptò caelitus Dominico Corpore, nihil penitus, nisi sola linteamina repererunt. Porro vero si quis se vidisse dicat (nam isti contra quos agimus non curant quid proferant, dum tamen aliquid ne recte credant semper obiciant) haec a brutis animalibus deuorari, & intra eorundem corpora iueneri, licet tale testimonium non facile recipiendum, dignumve responsione videatur: tamen ne quid neglexisse vel euitasse putemur, responderi potest, quoniam si placet Christo, vel propter eas quas modo diximus, vel propter alias quascumque, quas ipse nouerit causas, vt haec Sacramenta abtque tui corruptione a bestiis siue aubus comedi possint: quid hoc ad veritatem, quam credimus, Dominici Corporis obstat? Certè enim non magis bestiarum vel auium, quam nostro laeditur gustu. Sed nec pro vtilitate bestiarum ora vel auium rostra refugit, qui in lapide sepulchri iacuit, qui post resurrectionis etiam gloriam, terram calcavit. Manifestissimum quippe est ex ordine Dei, animata corpora inanimatis, sensibilia insensibilibus meliora esse: Neque huic sententiae vllum vel tenuiter sciolum refragaturum credo. Quae autem meliora sunt, apud optimum Dominum chariora, idè que honorabiliora sunt: quo fit vt corpus cuiuslibet viui animalis non sit apud Deum vilius quam terra & lapis. Sed ipsum Christi Corpus, sicut iam diximus, in lapide iacuit, & terram calcavit: non igitur propter aliquam vilitatem cuiuscumque animalis corpus horrescit. Quapropter, etiam si aliquo diuino iudicio bruta quaelibet animalia non solum sacrosanta mysteria tangere, sed etiam valeat deuorare: nulla tamen ex hoc nobis ratio obuiat quae veritatem Dominicae Carnis & Sanguinis, qua tenemus in sacris mytheriis, nos negare compellat. Quocirca sufficienter excussa & hac blasphemia, caetera videamus. De igne grandis quoque quaestio oritur: pro eo quod in quibusdam, vt aiunt, canonicis igni, tanquam absumenda, sacra mysteria tradi iubentur. Veruntamen non vt combustionem consumantur, id praecipitur, sed tanquam omnium elementorum purgatissimo, ac mundissimo dignissimoque, quod omnia reliqua elementa purgat, ipsum vero ex reliquis nec inquinari valet, nec indiget expurgari, venerabiliter committi iubentur. Satis tamen mihi placeret, vt quando aliqua negligentia vel certè miraculum nouum de tatis mytheriis accidit, id inde fieret, quod mihi magister meus, vir eximius sine dubitatione credendus, D. Lanfrancus se puero in Italia factum esse narrauit: Nam cum Presbiter quidam Miltam celebrans, Mira de inuenta super altare veram carnem & verum in calice Sanguinem, secundum propria carnis & Sanguinis speciem, sumere trepidaret: rem protinus suo

Lanfrancus.
Mira de
Sacramento
altaris huius
speciem, sumere trepidaret: rem protinus suo

Episcopo consilium quæsiturus aperuit. Episcopus autem cum multis coepiscopis ad hoc conuocatis, calicem illum cum eadem Carne & Sanguine Domini diligenter optatum ac sigillatim in medio altaris includit, pro summis reliquis perpetuo referuandum. Si tamē sacra mysteria ignibus imponuntur, non traduntur equidem ignibus cremanda, sed mundissimo, vt dixi, elemēto fideliter committuntur, nobis occultanda, & supernis sedibus ilico reponenda. Quod si fortē cuius curioso videantur comburi, certissimē nouerit, quod Dominici Sacramenti substantia quidem nullatenus crematur, sed à nobis, vt dictum est, cœlestia petens abripitur: qualitates verò tenitates, quas ibidem post immutationem substantiæ Deus remanere altissimo consilio voluit, ostendunt quod suum est. Vnde fit vt color & sopor, odor quoque, & si qua huiusmodi accidentia prioris essentia videlicet panis seruata fuerint, quemadmodum in pane vel vitulato vel nimis diu seruato solent fieri: Simili modo hic quoque salua omnino Dominici Corporis substantia, corruptioni exterius ipsa accidentia aliquatenus videntur obnoxia: quatenus cœlestis altitudo mysterij, retentis velata accidentibus, nec passim reueletur incredulis, & probatæ fidei merito, vberius & gratius commendetur iustis. R O G E R. Si panis & vinum in Christi Carnem & Sanguinem verterentur, iam toties tam magnū vt ingentissimus mons fuisset, iam totum deuoratum cōsumptūque fuisset. G V I T. Ita equoem videretur cōsequens, si nos cōcederemus Corpus Domini membratim discerni: atque ita particulatim à fidelibus māducari, vt iam sine villo sui damno totū apud se remanere nō possent. Sed quoniam ad instar vocis, quæ inter mille homines (vt supra dictū est) ab vno prolata, ad singulos tota peruenit, & apud dicentem tota remanet: ita Dominicum Corpus à singulis comedi credimus: vt tamē apud se totum, integrūque remanere fateamur, iam nos in nullo impediēs hęc obiectio vana conticeat: quia sicut beatus Augustinus & Eusebius Emislenus dixerunt, hęc gratia Dei scit distribui, nescit distributione consumi. R O G E R. Corpus Domini inconueniens est in secessum mitti. Omne autem quod intrat in os, vt Saluator ait, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Denique de Sacramenti istis si multi panes, vt inquit, & multa vina sacrentur: potest quis longo tempore viuere, nihil aliud comedens aut bibens: vnde igitur habebit secessum illo tempore, nisi ista in secessum vadant? Hęc sunt interim quæ mihi de rationibus Berēgarij occurrunt: quibus postquā respōderis, autoritates apponam. G V I T. Corpus Domini quidem nullo modo in secessum mitti, & nos credimus, Sed non omnia quæ in os intrant in secessum ire concedimus: Non enim sententia illa Dominica, nisi de cibis qui ad sustentandam huius mortalitatis corporis vitam ingeruntur, competenter intelligi potest. Nemo est enim qui de eo, quod Saluator post resurrectionem suam comedit, sicut nec de Angelis qui apud Abraham comederunt, id vel audeat suspicari. Sicut igitur cibis corruptibilis, cum ab immortalibus sumitur, hac secessus lege congruē creditur non teneri: ita cibum incorruptibilem, quod est Corpus Domini, cum à mortalibus editur, secessum necessitatem pati nephās est

Alia insunt enlato.

Augustin. Eusebius.

Matt. 15.

Gen. 19.

arbitrari. Absit enim vt inhonestam corporis egestionem cibis ille sustineat: qui corpus & animam ad æternam honestatem parat. Sed si cui hoc quod diximus fortasse non sufficit: audiat quod de ipsis nostris corruptibilibus cibis Phisici, & medici maxime, certissima ratione doceant: dicentes, partem ciborum & potuum eam videlicet quæ corpulentior & corruptior est, per secessum egeri: partem autem subtiliorem & vtiliorem, vt naturæ per diuersas corporis partes distrahi, & in carnis naturam ac Sanguinis versum iri: partem verò aliam, subtilem quidem, sed minus vtilem, per partes corporis similiter transfusam, per poros euaporari: partem autem residuam, neque tantisper subtilem, neque adeo vt prima est, corpulentam, per fluxum narium aut per sputa, vel quolibet simili modo iactari. Quæ si ita sunt, imò quia ita sunt: non igitur cibis qui in v̄trem vadit, omnis in secessum emittitur. Sed neque Dominus hoc in Euāgelio dixit. Illud quidem ex sententiā Domini intelligimus, quod omnis cibis & potus, qui ad sustentandum corpus in os intrat, in ventrem naturaliter vadit: nō tamē dixit, & omnis in secessum emittitur, sed tantum dixit, & in secessum emittitur, de parte videlicet omnibus notissima loquens. Er hęc quidē quantum ad hunc locum attinet, de hac sententiā Euāgelica dixisse sufficiat. Ceterum si quis hęc Domini sententiā enucleatius sibi exponi desiderat, expositiones Euāgeliorū studiosus legat: Nobis enim in præsentiarū hoc tantum dixisse sufficit, ne quis nos existimet Dominicæ sententiæ contraire. Sive autē hoc modo, sive quolibet alio, prædicta quæstio de sententiā Domini conuenientius soluat: hoc intererim quod ad susceptā disputationem satis est, constat: scilicet, quia non omne quod in os intrat, in secessum emittitur. Frustra igitur & hęc nobis offertur obiectio: quia nullo modo per eā impedimur, quod de mensa Domini sumimus, Corpus & Sanguinem Domini credere, cum tam multa alia sciamus, quæ in os intrant, in secessum non ire.

Illud nunc quod addunt ex se, videamus. De istis, inquit, Sacramentis, si multi panes & multa vina sacrentur, potest quis longo tempore viuere nihil aliud comedens aut bibens, vnde igitur secessum habebit tempore illo, si non ista secessum petant? Illud equidem ego confiteor, quoniam ex virtute sacrosancti corporis, si placet ita Deo, propter aliam quam ipse nouerit causam: non dico ex multitudine panum, sed vel ex modica portiuncula potest quis longo tempore melius, quam ex omnibus huius mundi epulis sustentari. Nam si Helias, ex virtute refectionis illius quam ex duobus subcineritiis panibus & modico aquæ Angelo ministrante perceperat, quadraginta diebus totidemque noctibus vixit: quanto magis ex virtute huius cœlestis diuini que conuiuij, in quo non iam subcineritios panes, & aquam de manu Angeli, sed ipsius Verbi Dei propriam Carnem & Sanguinem de manu eiusdem sumimus Christi, potest quispiam nullo alio cibo vtens, si quando ita voluntas Dei est, optime sustentari? Denique & hoc de quibusdam sanctis patribus legimus, qui nullum aliud alimentum prorsus edulium, sola communionem Dominicæ, diebus tantum Dominicis saginati, multis annis vixerunt.

Helias. 2. Reg. 16.

Solo Sacramento memo posse quem sustentari

aliquem ex virtute dominici corporis per diuinum miraculum longo tempore viuere: secessum autem ei posse fieri exinde, omnino denegamus. Si quid sanē interim habet secessus, aut ex reliquiis præteritorum ciborum, aut ex defectu sui corporis id esse necesse est. Sed hoc, inquit Berengarius, iam manifestè probatum est (ita enim nonnulli pro eo nobis responderunt) neque ex reliquiis præteritorum ciborum, quippe propter diurnitatem longi temporis iam cōlumptris, neque ex defectu propriæ carnis, quippe consueta corporis pinguedine permanens, Eucharistia pastos habuisse secessum. O hæretica malicia, hocine experimento ausa es probare? hoc te probasse ausa es dicere? hoc manifestè ausa es pro palare? Quam immanissima audacia, nec præsentis Dei tremendam maiestatem in experiendo pertimuit, nec Christiani populi pro tanto scelere digne scaturam indignationem in referendo formidasti? Hic ego tamen quæro, quando vel à quo istud probatum est. Si enim antiquis temporibus id probatū esse dicat: cum nullus hoc autorū probabilitū referat, nullo modo credendum est. At si propius temporibus probatum est, quis probauit? catholicæ partis equidem nullus. Quis enim hunc sacramentum Christi corpus verè esse credens, de experiendo tam nephandissimo scelere cogitaret? Quod si ipse, vel suæ partis quispiam panes multos, aut per grandem vnum, tale quid probaturus sacrauit: nos de Missa infidelium & maxime tantum nephās probare volentium, quicquid eis contigerit, non magno opere iam curamus. Non enim nisi apud eos, qui verba Christi per virtutem diuinam tantæ rei operatoria esse credunt, panem & vinum in carnem & Sanguinem Domini transire necessario credimus. Apud eos autem qui fidem huius rei tenent, hanc mutationem per verba Christi necessario fieri & credimus, & confirmamus. At si forte aliquando quemlibet simplicem, catholicum presbyterum ignorantem ad quid hoc fieret, vt plures sibi panes, aut vnum maximum sacraret, ob id ipsum experimentum deceptus suæ partis quispiam forte cum catholicis Missam celebrans itidem fecit: corpus equidem Christi, quod Sacramentum est credimus, sed aut nunquā in secessum isse, aut eodē tempore Dñi inuisibiliter absumpto, dignum fallēdis refellēdisque hæreticis qui secessū faceret panē ab Angelis siue à malignis spiritibus repositū respondemus. Nam in Vitis Patrum (quas & si Berengarius recipe re non vult, ad instructionem tamen aliorum hoc proferam) legitur, quod aspiciente quodam sanctissimo patre, cuius ad id cernendum Deus oculos aperuerat, quibusdam indignis comunicaturis corpus Domini inuisibiliter Angelus subtrahens, carbonem porrigebat, contra hanc de secessu quæstionem posteros fortasse præsumens. Non quod id semper indignis comunicaturis faciat, sicut de hac re volēte Deo posteros ostendimus. Sed & beatus Augustinus, quem saltem Berengarius nunquam respuit, in libro de Ciuitate Dei, similem subtractionem per A postatas Spiritus factā de Ephigenia virgine, regis Agamennonis filia, dicit, asserens, quod cum à patre diis immolanda esset, vt miraculi nouitate miseris homines altius falleret, diabolus eam subtraxerit, pro qua interim alicubi sumptam certam supposuerit. De quodam etiam suis temporibus magna cōtigisse miracula refert, qui inter iumenta

Christi-norum indignatio contra Sacramentarios.

deest corpore

deest corpore

Augustin. lib. 18. cap. 18.

videbatur in specie caballi frumenta subuehere, cū ipse interim grauissimo sterteret velut somno oppressus, & eius specie assumpta diabolus, ac deinde corā hominibus in caballum transformatus frumenta portaret. Quocirca, quoniam vel in Missa non credentium virtutem verbi dominici, corpus domini non fit, vel certe Corpore Domini diuina virtute, vel Angelico ministerio inuisibiliter ablatro, potest hæreticis secessui congruus panis, aut ab Angelis, aut à dæmonibus subici: iam de tali experimento Berengarius, & sequaces eius contra Ecclesiam Dei desinant oblatrare, cum salua vique quæue in sacrosanctis mysterijs Domini corporis veritate, magis ipsi altius in sua stultissima curiositate conuincantur errare. R O G E. Reuera Dei gladio armatus multiplicem serpentem quæstionis huius mira viuacitate cōcidisti. Et ego gratias ago Deo: quia de quo vehementer agebar, sufficienter mihi satisfactum esse conspicio. G V I T. Nōne & illud audisti, in quo vel maxime deridendo catholicos, gloriatur? R O G. Qujdam illud: G V I T. Christus, inquit, nunquam fuit seminatus, neque collectus in agris, Sed ista fuerunt seminata in agris & collecta: quomodo ergo possunt esse corpus Christi? R O G E. Hoc profectō argumentum vel nunquam audieram, vel mente excelsat: cui quid responderi congruē dēbeat, abs te consequenter exponi desidero. G V I T. Irridenda planè hæretici insana derisio. Quis enim hominum, in cuius carnem manducata non mutantur ea quæ fuerunt seminata & collecta in agris? Quo fit vt omnes homines, qui vescuntur his, quæ in agris seminata & collecta sunt, seminati & collecti in agris possint dici. Et sic falsum est quod ait Berengarius, Christus nunquam seminatus est neque collectus in agris. Aut si propter hanc causam nullus homo seminatus vel collectus in agris creditur quid ergo impossibile est, si in Christi corpus neque seminata in agris, neque collecta, ea quæ in agris seminata & collecta sunt couertantur? Sed neque ea, quæ fuerunt in agris seminata & collecta, conuerti hic dicimus. Panem enim in carnem conuerti hic dicimus: panis verò nunquam in agris seminatur vel colligitur, sed grana ex quibus conficitur. Quod si ita est, falsum ergo & illud est, quod ait Berēgarius, ista fuerunt seminata & collecta in agris. Rideatur igitur & in his, nec timeatur vanus irrisor: cum omnia firmamenta oppositio eius, velut araneæ retæ, conatu facili distrumpantur. R O G E. Recipienda dignissime & toto corde amplectenda videtur mihi cuncta quæ dicis. G V I T. Hęc igitur sunt omnia, in quantum adhuc audiimus, quibus tanquam rationibus Berengarius, & fautores sui contra Ecclesiam Dei hætenus cauillati sūt. Quibus arbitror sufficienter explosis, iam nunc ad ea quæ de scripturis sanctorum patrum sibi videntur lumere patrocina veniamus. R O G E. Augustinus in libro de doctrina Christiana, cibum Domini Altaris signum & figuram, vt ipsi asserunt, nominat, dicens: Hoc verò tempore posteaquam per resurrectionem Domini nostri manifestissimum indicium nostræ libertatis illuxit, nec eorum quidem signorum quæ iam intelligimus operatione graui onerari sumus: sed quædam pauca pro multis, eademque facta facillima & intellectu augustissima & obseruatione castissima, ipse dominus, & Apostolica tradidit disciplina. Sicuti est baptisimi Sacramentum, & celebra-

Eodē lib. cap.

Augustin. de doctrina Christiana lib. 2. cap. 9.

tio corporis & Sanguinis Domini, Quæ vnusquisq; cum percipit, quo referantur imbutus agnoscit: vt ea non carnali seruitute, sed spiritali potius libertate veneretur. Vt autem literam sequi, & signa pro rebus quæ his significantur accipere, seruilis infirmitatis est: ita inutiliter signa interpretari, male vagantis erroris est. Audisti igitur, inquit, quoddam Sacramenta, altaris signa dicitur? Deinde infert: Quæ vnusquisque cum percipit, quo referantur imbutus agnoscit: vt ea non carnali seruitute, sed spiritali potius libertate veneretur. Audisti quia non carnali seruitute, sed spiritali potius libertate veneranda esse ista dicitur? Et quasi quæres, quid est carnali seruitute signa venerari: litera, inquit, sequi: & signa pro rebus quæ his significantur accipere, seruilis infirmitatis est. Item in sequentibus: Si autem flagitium aut facinus iubere, aut vtilitatem & beneficentiam videtur vetare: figurata locutio est. Nisi manducaueritis, inquit carnem filij hominis & Sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis, facinus vel flagitium videtur iubere: figura ergo est præcipiens passioni Domini esse communicandum, & suauiter atque vtiliter recondendum in memoria, quoddam pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit. Audisti ergo, aiunt, figuram? Quid amplius requiris? Adde tamen quod apud omnes Ecclesiasticos auctores, sed & in collectis Missarum quas vbiq; Ecclesia facit, panis Altaris, dicitur Sacramentum: quod est Sacrum signum. G V I T M V N D I. O viri insipienter sapientes, nec Augustinum, nec cæteros auctores sanctos, nec consuetudinem Ecclesiæ verba intelligentes, aut certe male peruerentes præclara diligentia. Nisi quæ enim Augustinus in libro de doctrina Christiana, cibum Altaris Domini, signum vel figuram vocauit sed celebrationem Dominici Corporis signum dixit, quod idem & nos credimus. Nam quoties celebratio Corporis & Sanguinis Domini agitur, non equidem Christum iterum occidimus, sed mortem eius in ipsa, & per ipsam celebrationem memoramus: Et quædam celebratio, passionis Christi quædam commemoratio. Commemoratio autem passionis Christi, ipsam passionem significat. Celebratio igitur corporis & Sanguinis Domini, passionis Christi est signum. Et hoc est quod ait beatus Augustinus: Hoc verò tempore, postquam per resurrectionem Domini nostri manifestissimum indicium nostræ libertatis illuxit, nec eorum quidem signorum quæ iam intelligimus operatione graui onerati sumus, sed quædam pauca pro multis, eademque factu facilissima, & intellectu augustissima & obseruatione castissima ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina: sicuti est baptismi Sacramentum & celebratio corporis & Sanguinis Domini. Quoddam verò addidit, quia sequi literam, & signa pro rebus quæ his significantur accipere seruilis infirmitatis est: de signis veteris testamenti, de quibus tunc loquebatur hoc dicit, Reuera enim seruire erat & infirmum secundum literam tantum circūcidi, pecudes immolare, neomenias & sabbata celebrare, agnum, petram, & cætera huiusmodi quæ Christum significabant, pro Christo accipere. Quoddam si etiam de celebratione Dominici corporis, quam signum vocauit, hoc Augustinus dixit, & nos vltro sequimur. Nam cum dicimus in celebratione Dominici corporis Christus immolatur, nemo carnaliter hæc secundum literam debet accipere, Christus enim semel mortuus,

Lib. 3. cap. 16.

Missarum collectæ.

Rom. 6.

iam non moritur, mors ei vltra non dominabitur. Sed dum passionem eius, missas celebrando memoramus, pro nobis olim mortuus designatur. Denique si quis dicat: Celebratio dominici corporis est Dominica passio tanquam carnaliter sentiens à nobis repellitur. Non est enim celebratio ipsa dominica passio: sed Dominicæ passionis iam peractæ significatio commemoratio. Vbi autem sequitur Augustinus dicens: Si autem flagitium aut facinus iubere, aut vtilitatem & beneficentiam videtur vetare, figurata locutio est: nisi manducaueritis carnem filij hominis, & Sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis, facinus vel flagitium videtur iubere, Figura ergo est, præcipiens passioni domini esse communicandum, & suauiter atque vtiliter in memoria recondendum, quod pro nobis caro eius crucifixa, & vulnerata sit. In qua re facinus vel flagitium videatur præcipere, ipse Augustinus in alio loco satis diligenter exponit. Non nostram opinionem in vrbis Augustini sequamur: sed ipsum se diligentissime exponentem audiamus. Exponens enim Psalmum nonagesimum octauum, sic dicit. Durum illis visum est quod ait, Nisi quis manducauerit carnem meam, non habebit vitam æternam. Acceperunt stulte, carnaliter illud cogitauerunt: & putauerunt quoddam præcipiens esse Dominum particulas quasdam de corpore suo, & daturus illi, & dixerunt durus hic sermo. Sed & super Euangelium secundum Ioannam, ubi hæc eadem verba copiosius tractauit, hoc ipsum flagitium vel facinus quod eum præcipere putabant, latissima expositione profertur: curus est dicens: Hoc vos scandalizat, quia dixi carnem meam do vobis manducare, & Sanguinem meum bibere: Hoc vos nempe scandalizat. Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius. Quid est hoc? Hic soluit quod illos mouerat, hic aperuit vnde fuerant scandalizati: Hic planè si intelligerent. Illi enim putabant erogatum corpus suum, ille autem dixit se ascendurum in cælum vtiq; integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius, certè vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis, erogat corpus suum: certe vel tunc intelligetis, quia gratia eius non consumitur moribus. Et iterum: Isti autem cito defecerunt, talia loquente Domino Iesu. Non crediderunt aliquid magnum dicentem, & verbis illis aliquam gratiam cooperientem: sed prout voluerunt ita intellexerunt, & more hominum, quæ poterat Iesus aut hoc disponebat Iesus, carnem quia indurum erat verbum, veluti concisam distribuere credentibus in se. Et paulo post: Quid ergo? Non prodest quicquæ caro, non preest quæ: sed quomodo illi intellexerunt. Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Et iterum: Spiritus est qui uiuificat, caro autem non prodest quicquam sicut: illi intellexerunt Carnem, non sicut ego do ad manducandum meam carnem. Certè ergo satis in hic verbis declarauit sanctus Augustinus quod flagitium vel facinus videbatur Dominus iubere: hoc videlicet, quod eis qui audiebant, durum visum est. Vnde & scandalizati sunt, quia acceperunt, inquit, stulte & carnaliter. Sed quare stulte & carnaliter? Quia putauerunt, inquit, quoddam præcipiens esse Dominum particulas quasdam de corpore suo & daturus illis: putauerunt quoddam gratia eius consummeretur moribus, & carnem quia indurum erat verbum

Aug. in psal. 98.

Tract. 27.

Quomodo Eucharistia sit figura.

Quomodo Eucharistia sit figura.

Luc. 2.

Mat. 8. Esai. 11.

verbum veluti concisam, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello veditur, distribuere credendum non sicut spiritu vegetatur. Hoc est ergo facinus vel flagitium, quod, vt ait beatus Augustinus, videbatur Dominus iubere, non quia facinus aut flagitium iubere iubendo manducari carnem suam, sed videtur, inquit, iubere illis videlicet, qui putauerunt, quod hoc iubendo, necessario etiam se iuberet occidi, & membratim conscindi, atque ita demum carnem eius crudam vel coctam manducari. Proinde ergo figura est, inquit, in hac locutione. Hic iam obstruit, adgaudet fortassis vmbaticus, hic iam Noli præpostere, vmbaticus, noli præcipitanter gloriari: Huius rei figura dicitur hic esse, patienter & diligenter aduerte. Figura ergo est, ait Augustinus, præcipiens. Quid præcipiens? Quid figurans? Hoc enim figurat, quod præcipit, Passioni Domini, inquit, communicandum, & suauiter atque vtiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa, & vulnerata sit. Deo gratias. Quicquid igitur illud est, quod Augustinus hic figuram appellat (nā quid figuram dicat in his eius verbis agnosci non rā facile potest) non vtiq; corpus domini, sed crucifixionis eius & vulnerationis, hoc est, occisionis nostræque communicationis cum ea, id est, vt imitemur Christum, & communicemus passionem eius, cooperando, manifestissime figuram esse demonstrat. Paulo quoque Apostolo concordante, qui ait: Quo tiescumque panem hunc manducabitis, & calicem Domini biberitis, mortem Domini annunciabitis donec veniat. Quod si queramus quid hic figuram Augustinus dixerit, nihil vtiq; tam congrue videri occurere, quā id quod paulo superius doctor idem iam dixerat, id est, celebratio ipsa corporis & Sanguinis Domini. Quas ob res, stulte & insipientissime Berengariani librum de Doctrina Christiana nobis obijciunt, cum cibis Altaris Domini nusquam ibi figura, nusquam ibi signum dicatur: & qui quid illud sit, quod signum ibi & figura dicitur, non vtiq; signum & figura corporis & Sanguinis Domini, sed passionis domini & nostræ communicationis cum ea, certissime demonstrat. Pōd autē si ipsam Eucharistiam contentiose asserunt ab Ecclesia vocari signum & figuram (vocat enim Sacramentum, id est, sacrum signum) quid sibi querō in hoc conferent, quid nobis oberunt? Nos quippe illam non veremur dicere figuram & sacramentum. Hic fortasse respondebit vmbaticus, quod & dicere solitus est: Si figura est, quomodo veritas? Si sacramentum, quomodo veritas? O male cordati hominis insulsiſſima ratio. Non legisti in Euangelio ipsum Christum signum appellari? dicente Symeone: Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. Et in Canticis canticorum ipse ad sponsam suam dicit: Pone me vt signaculum super cor tuum. In Esaiā quoque legitur. Erit radix Iesse, qui stat in signum populorum. Quapropter si Christus, & verus Christus est, & signum: nihil nos impedit, si hoc quod de Altari Domini sumimus, cum sit verus Christi corpus, dicatur & signum. Sed cuius rei forsitan inquires, nisi Dominici corporis est signum? Et ego vicissim abs te requiro, cuius rei Christus est signum? Si mihi respondes, tu ipse quod interrogas soluis. Si illud mihi non respondes, nec me respondere hoc cogis. Ad instructionem tamen fidelium,

de hac re sicut dominus dederit aliqua dicam: Christus enim, quoniam seipsum pro nobis obtulit, factus est nobis signum redemptionis. Omne enim precium translationis, eius rei cuius est precium, signum est. Christus igitur quoniam quidem redemptor noster est, de morte ad vitam ipse nos transtulit: & quoniam ipse est & precium nostrum, huius nobis translationis, id est, nostræ redemptionis est signum. Non absurdè ergo credimus, si simili quoque ratione cibum Altaris Domini, & propter virtutem diuinitatis in eo plenissime habitatis, nostræ salutis effectiuum, & quoniam precium nostrum est, eiusdem salutis nostræ credimus significatiuum. Christus denique inter Deū & homines mediator, dū nobis semper velut arcus in nubibus, ex diuina consistens & humana substantia, fulger in predicatoribus, cumque pater pro nobis interpellantē semper aspicit, inter Deum & homines signum est fœderis sempiterni, iuxta quod scriptum est: Ponam arcum meum in nubibus, & erit signum fœderis mei inter me & inter terram. Huius quoque diuini fœderis, huius tam saluberrimæ pacis, sacrosancta Altaris oblatio, à nobis creditur signum. Sed & illud quod de virgine natus est Christus, nobis est signum quod & nos de matre virgine in Christo renascimur, quam despondit Apollolus vni viro virginem castam exhibere Christo, quæ est Ecclesia. In Christo crescente profectum nostrum donec occurramus omnes in virum perfectum, præsignatum attendimus. Ipse dæmonia eijcit, sanitates perficit, terra die consummatur. Et nos primo quidem vitia expellimus, virtutes deinde nutrimus, tertio perficimur. Et quid amplius referam? cum tota eius in hoc mundo carnalis conuersatio, omnisque secundum carnem dispensatio, nostræ vitæ Christianæ proponatur in signum? Si enim dicimus nos in Christo manere, debemus sicut ipse ambulauit & nos ambulare. Vt tamen & de sine aliquid memorem, idem crucifixus, mortuus, sepultus & resurgens, ad patris dextram demum ascendens: nonne iuxta Apostolū hoc nobis designat, vt quotidie sicut ipse præcipit, crucem nostram baulemus, quotidie huic mundo moriamur, conspuli quoque ei iam non attendamus presentia, sed sicut filij resurrectionis ambulamus in noua vita, vt post labores huius seculi cōscēdamus & nos ad cœlestia regna: Si enim, ait Apollolus, complantati fuerimus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: hoc sciētes, quod verus homo noster simul crucifixus est cum illo, vt destruat corpus peccati. Et quicumque baptizati sumus in Christo Iesu: in mortem ipsius baptizati sumus, conspuli ei per baptismum in mortem, vt quemadmodum Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nam quod post hanc vitam bene gestam cœlestia petamus, omnium christianorum orthodoxorum testis est fides. Scimus enim iuxta beatum Apollolum, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur: quod habitationem habemus ex Deo, domum non manufactam in cœlis. In his igitur omnibus suis sanctæ Ecclesiæ signum nobis Christus occurrit, quod in cruce pendens sanctissima sua auctoritate ipse confirmauit, dicens: Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me, Vbi enim pater eum, aut quando dereliquit, cum ipse dixerit: Non sum solus, quia pater mecum est, Et iterum: Pater,

1. Tim. 2

Genes. 9.

2. Cor. 11. Eph. 4.

Luc. 13.

1. Ioan. 2.

Luc. 9.

Rom. 8. Collos. 3.

2. Cor. 5.

Matth. 28

Ioan. 8.

Ioan. 11.

scio quia semper me audis: In se ergo Ecclesiam suam quondam in Adam derelictam sine dubio figurabat. Cūque sicut nos B. Apostolus Paulus docuit, ipse caput Ecclesiae sit, & Ecclesiae corpus eius: ipsum suum proprium, quod de beata Virgine sumplerat corpore, Corporis sui, quod est Ecclesia, signum est, & figura, & Sacramentum. Quod videlicet Ecclesiae corpore ad instar capitis sui, de Spiritu sancto & Ecclesia virgine corde nascitur: & ex omnibus gentibus, tanquam ex diuersis membris in vnum nouum hominem congregatur, Omnia porro haec, per id quod de altari Dominico sumitur, non in congrue credimus figurari. Nam vt inde facili compendio satisfaciam, neque tamen rationes altissimas diuinitatis mysteriorum passim prodam: de hoc certe vniuersalis Ecclesia testis est, quia quotiescunque id sumimus, nos vtiq; christianos esse, id est, spiritualiter natos ostendimus. Consequenter ergo & crucifixos, & conmortuos, & consepultos domino nostro per baptismum in mortem, sed & conresurrexisse nos declaramus. Per hanc quoque vitia expellimus, per hanc nos in noua vita confirmari confidimus: per hanc postmodum perfectos, ad regnum aeternum nos ascensuros speramus. Iam vero quod vnitatem Corporis Ecclesiae sacra figuret oblatio, non est necesse vt hoc probando laborem: Paulus enim id sufficienter declarat Apost. dicens: Panis quem frangimus, & calix cui benedicimus, nonne participatio corporis & sanguinis Domini est: quia multi vnum sumus in Christo. Quod beatus Cyprianus intelligens in epistola ad Magnum quendam ita prosequitur, Denique vniuersitate christianos firma sibi atque inseparabili charitate connexos, ipsa etiam Dominica sacrificia declarant. Nam quando Dominus Corpus suum panem vocat, de multorum granorum adunatione congestum, populum nostrum quem portabat indicat adunatum: Et quando Sanguinem suum vinum appellat, de botris atque acinis plurimis expressum atque in vnum coactum, gregem item nostrum significat, commixtione adunatae multitudinis copulatum. Vnde *Tract. 26.* & beatus Augustinus super Ioannem dicit: Hunc itaque cibum & porum, societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est sancta Ecclesia. Et paulo post. Propterea quippe, sicut ante nos intellexerunt, ait, homines sancti Dei, dominus noster Iesus Christus, corpus & Sanguinem suum in eis rebus commendauit, quae ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud in vnum ex multis granis conficitur: aliud vnum ex multis acinis.

Aptissime igitur & rationabiliter, sacra oblatio, cum aliorum multorum bonorum, tum etiam corporis Domini, id est, Ecclesiae ex multis hominibus vel populis velut granis, inter duo testamenta, tanquam superiorem & inferiorem molam contritis, i. humilitatis: per aquam baptismi, & ignem spiritus Sancti in vnum collectae atque compactae, dicitur signum. Ipsius vero corporis quo diuinitas saluatoris proprie induta est, apud quempiam autorem, aut nusquam, aut vix signum aperte dici reperies. Vbi sane inuenitur Eucharistia dici Sacramentum corporis Domini, aut constructionem verborum sic resoluimus: Eucharistia est Sacramentum quod est Corpus Domini, vt ipsa quidem sit vere corpus Domini: Sacramentum vero sit aliarum re-

Coloss. 1.

Virtus Eucharistiae

1. Cor. 10

Cyprianus lib. 1. episto. 6.

Tract. 26.

rum, praedictorum videlicet bonorum, sicut solemus dicere: Deus est fons bonitatis, id est, fons qui est bonitas, & plenitudo diuinitatis, i. plenitudo quae est diuinitas, & multa huiusmodi alia. Aut certe intelligimus, quod ipsa quidem sit Corpus Domini, ipse videlicet verbi Dei proprium, & Corporis domini, quod est Ecclesia, sicut beatus. Apostolus docuit, Sacramentum. Quod si vpiam inueniretur etiam ipsius corporis quo verbum Dei indutum est (quod tamen nusquam aut vix clare occurrit) Sacramentum dici: quid nobis officeret, in quo fidem nostram labefactaret: Nunquid enim nullum Sacramentum est, id cuius est Sacramentum? Aut nulla figura est id cuius est figura? Quid ergo de filio Dei in epistola ad Hebraeos Paulus dicit: qui cum sit splendor gloriae, & figura substantiae eius, id est, patris? Nunquid non est filius id quod pater? Absit. Filius enim id omnino quod pater, est: & nihil aliud quam id quod pater est. Falsum est igitur dicere, quod nulla figura sit id cuius est figura. Denique & Christus olim docens, miracula faciens, iustissime inter homines viuens, manducans, bibens, dormiens, ceterisque nostrae humanitatis proprietates in se ostendens: quid nobis aliud quam seipsum Deum hominemque designabat? Sed & nunc quoque pro nobis interpellans, hodieque Corpus suum cum cicatricibus vultu patris ostendens: se pro nobis natum, passum, ac resurrexisse, atque ad caelos ascendisse designat. Idem igitur Christus sui ipsius est sacrum signum, id est, Sacramentum. Haec eadem quoque diuina nobis oblatio, sine fidei nostrae periculo signare potest. Cum haec igitur ita sint, eadem nobis per omnia, quae & Christus, Eucharistia nostra significare inuenitur: Et quarum rerum illa, eadem & Christus Sacramentum. Quae cum ita sint, nemo tamen idcirco dicit Christum vmbraem Christi, & non verum Christum esse: nec Corpus eius, quoniam corporis sui, quod est Ecclesia, & sui ipsius vt nunc ostendimus, significatum est: vmbraeque & non verum corpus existere. Nemo igitur dicat Eucharistiam nostram propter praedictas significantias, vmbrae illius Domini Corporis, quod diuinitas saluatoris sibi proprie induit, & non ipsum verum & proprium Saluatoris Corpus existere. Nam si ob praedictas significantias ipsa non est verum Christi & proprium Corpus: propter easdem significantiones nec Christus erit verus Christus. Sed absit ab omnium mentibus hoc, vt quoniam tot tantorumque bonorum nobis est Sacramentum Christus, idcirco eius veritas vltatenus euacuetur. Absit ergo pariter ab omnium cordibus, vt Eucharistia nostra, quoniam nobis eadem bona significat, idcirco verum Christi & proprium corpus esse negetur. Quapropter satis vt arbitror, abundeque monstratum est, quicquid ex praedicta beati Augustini scriptura, aut ex nominibus, Sacramenti videlicet, & figurae, & signi, quae in vso tenet Ecclesia, aduersarius objicit, nostrae fidei nihil obesse: verum quam pueriliter etiam in aliis desipiat, ex his patere, *ro. 1. v. s.* Constat equidem, satisque probatum est nunc abs te, quia sui ipsius Christus est signum: verum tamen id quomodo esse possit, desidero plenius declarari. *g. v. t. m. v. n. d.* Quid super hoc miraris: Res enim ita solennis est, vt neminem deceat dubitare. Quis enim hominum est (verbi causa) qui operans quilibet, vel etiam solo suo motu spontaneo,

Heb. 1.

psal. 98.

neo, non significet se viuentem: itaque sit, vt vnus homo in substantia semper idem, secundum diuersa opera seipsum significare possit. Ita ergo Christus substantialiter semper idem, tamen visibilia operans, se ipsum significat inuisibilia operantem. Sed & verbo & habitudine, seu specie corporis his quibus aliquando apparuit, significauit se proprium vel iratum. Ad hunc quoque modum sacri Altaris oblatio, cum substantia corporis Christi veraciter sit: secundum visibilem speciem & visibilia mysteria, vel de ipso Domino, vel de eius Ecclesia, absque fidei nostrae periculo aliqua significare potest. *ro. 1. v. s.* Perge quo intenderas, nam de his infamissimum est amplius dubitare. *g. v. t. m. v. n. d. 1.* Illud sane Berengarium mouere permixtione solet, quod in expositione supra dicti nonagesimi octauo psalmi beatus Augustinus de verbis Domini ad discipulos ita dicit: Cum remansissent cum illo discipuli duodecim, instruxit illos, & ait illis: Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest. Verba quae locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Non hoc Corpus quod videris manducatur estis, & bibitur illud Sanguinem quem fusi sunt qui me crucifixerunt. Si ergo, ait Berengarius, non hoc Corpus, neque illum Sanguinem: restat vt quod de Altari sumitur, vmbra tantum sit Corporis & sanguinis, & figura.

Quod si superiora Augustini verba in expositione eiusdem psalmi, vel certe in expositione Evangelij vbi haec eadem verba Domini tractantur, diligenter aduertisset: nunquam ex his forsitan erroris huius calumniam perstruxisset. Sed infelix homo, diu in peste haeretica inueteratus suadente diabolo, cuius retibus penè inexplicabiliter implexus est, libentius omnes ingenij sui vires ad aucupandum vnum verbum, quo male intellecto, propagatae stultitiam munire videatur accommodat, quam diuinae scripturarum prouidentissimam vigilantiam contra se valide reclamantem, vel tenuiter attendar. In eodem quippe psal. haec praedixerat beatus Augustinus. Suscepit Christus de terra terram, quia caro de terra est: & de carne Mariae carnem accepit, & in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Si ergo ipsam carnem, quam de carne Mariae accepit, in qua hic ambulauit nobis manducandam ad salutem dedit, quomodo non hoc corpus, nisi quia ipsam carnem dat nobis manducandam in eadem substantia, non hoc autem corpus, id est, in eadem forma, ac si diceret: Corpus quidem meum, sicut audisti, dabo vobis, sed non secundum hoc quod videris, id est, non tale quale videris, non in hac forma, non in hac specie quam videris. Alioquin cur addidit quod videris, cum sufficeret dixisse non hoc: nisi quia hoc secundum essentiam, non hoc, secundum quod videris: Denique vt hoc quod dicimus Augustinum sensisse cognoscas, recensent attentius quid in eis qui scandalizati sunt in expositione huius psalmi vel Evangelij culpauerat. Certè enim substantiam illam quae cernebant oculis, datum iri sibi ad manducandum putabant: non panem, non aliud quicquam. Augustinus autem hoc stulte & carnaliter dicit eos accepisse.

Putauerunt enim, inquit, quod praecibus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis. Putauerunt, quod gratia eius consumeretur morsibus, & carnem qua indutum erat verbum, non integram sicut ascendit in caelum, sed ve-

luti concisam, vel quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, distribuetur credentibus: non quomodo spiritu vegetatur, id est, non viuam. Nam si spiritu vegetatur, viuam est. Quid ergo si putassent se accepturos carnem integram, non per particulas concisam, non mortuam, sed viuam, non sicut in macello venditur, sed viuam sicut spiritu vegetatur? nunquid errassent? Vtiq; non errassent. Dum enim culpantur, non ideo, quia illam carnem, id est, eiusdem substantiae se manducatos putabant: sed hoc solo, quia non integram, non viuam: atque consequenter absque culpa fuissent, si eandem, id est, eiusdem substantiae carnem se manducatos putassent integram & viuam. Quod si consequitur, imò quia consequitur: vide quam efficaciter Berengarij sententiam, omnemque vmbraeque errorum prostris interimit. Quare si hoc modo, quo diximus, conuenientissime praedicta Augustini verba nulla circumstante parte scripturae reclamante, imò tota serie diligenter inspecta, & Euangelij expositione suadente, imò necessario cogente, intelligi possunt: quid sibi in his praesidij Berengarius contra nos collocat? quae, vt indulgentius loquar, etiam si in ambiguo essent: non magis suae parti, quam nostrae opitularentur. Nunc autem cum & ipsius scripturae circumstantia, & tractatus Euangelij tam perspicua ratio, & vniuersalis Ecclesiae autoritas, nostro sese intellectui conferant: nihil hic loci vltius habens haereticae corruptionis infectio conticeat. Aut certe, si quo pacto nostram se confidit reprobare posse sententiam, aut suam ostendere meliorem: æquo animo audire parati sumus. Non enim quicquam subterfugere volumus, quod non diligenter auxiliante Christo discutiamus. Hoc idcirco dico, quoniam me audisse existimo, quod Berengarius de pronomine Hoc, ad hunc modum ratiocinetur. Hoc inquit, pronomen est, Pronomina autem substantiam sine qualitatibus significant. Cum igitur dicit, non hoc corpus, de substantia corporis, non de qualitatibus dicit. Hic exclamate compellor iuxta Prophetam & Apostolum: Vbi est literatus? Vbi trutinator verborum: Vbi legis verba ponderans? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi. Verè stultam dixerim hanc sapientiam. Nam iidem ipsi Grammatici, qui huiusmodi proprietatem partium orationis dixerunt, figuras etiam loquendi, quibus à sua proprietate partes orationis decentissime plerumque deficiunt, tradiderunt, & mirifice laudauerunt. Quis denique est, qui quotidiano vsu loquens, aut dictans reprehendatur, si ita dicat: non sum ego ille qui quondam fui, tu non es is vel ille qui solebas, cum eadem substantia sit, sed qualitates diuersae: Sed & Dialectici, qui pernimum verba appedunt, quotidie res differre, & easdem esse, non tantum secundum substantiam, sed etiam secundum qualitates, & dicunt & legunt. Quod si ille & is & idem, pronomina sunt, & non semper substantiam, sed etiam qualitates apud doctissimos etiam per sepe significant: cur & (hoc) pronomen non possit idem pati? An quia Berengario non habenti vnde suam aliter munit haeresim, id non placet? Placuit tamen summæ autoritatis quibusdam autoribus Grammaticae artis, non solum figuratè qualitates in pronomibus posse accipi: sed etiam talis & qualis, quae propriae qualitates significantia sunt, inter pronomina numerari. Sed viderit ille peritissimus gram-

Argumentum super pronomine Hoc.

1. Cor. 1. Esai. 29.

Talis pronomi

Auguſt. in ſerm. ad Neo-

maticus Donatus, qui, qualis, & talis pronomina ef-
 fe voluit qui dixerit. Ego enim de autoribus Gram-
 maticæ artis iudicare nunc opus non habeo, cum ip-
 ſa argumentatione aduerſarij commodiſſime mihi
 vti poſſim dicens: Ipſa pronomen eſt, Pronomina
 autem ſubſtantiam ſignificant ſine qualitatibus: Cui
 igitur Auguſtinus dicit: In ipſa carne ambulauit, &
 ipſam nobis manducandã ad ſalutem dedit, ſubſtan-
 tiam carnis Chriſti, non figuram nos manducare
 dicit. Idem, hoc, pronomen eſt, Cum igitur idem
 Auguſtinus dixerit in ſermone ad Neophitos, hoc
 accipite in pane quod præpedit in cruce, & hoc ac-
 cipite in calice quod enuſum eſt de Chriſti latere:
 ſubſtantiam corporis & Sanguinis Chriſti, non fi-
 guram nos manducare & bibere declarauit. Hæc
 igitur argumentatio tua o quiſquis ea niteris, ſi qui
 dem infirma eſt: nobis adeo curanda non eſt. Si au-
 tem firma, plus nobis quàm tibi prodeſt: cum eam
 tu non niſi in vno loco habeas, uos verò in multis.
 Cumque ſibi Auguſtinus ita contrarius ſit, aut non
 eſt iam recipiendus, aut in pluribus testimonijs ma-
 gis, quàm in vno credendus. Facilius quippe in vno
 quàm in pluribus vel ipſe errare, vel codices eius ab
 aliquo falſatore corrumpi potuerunt. Elige igitur
 quod placet, aut infirma eſt hæc tua ratiocinatio, &
 nihil conficit: aut firma, & nobis plurimum profi-
 cit. Nam ſi infirma eſt, vbi dicitur, non hoc corpus,
 non de ſubſtantia dictũ eſt: cõprobat. Si autem firmum
 eſt, vbi dicitur, ipſam carnem nobis manducandum
 dedit, & hoc accipite, & cætera ſimilia, de ſubſtan-
 tia intelligenda eſſe cõfirmat. Aut ſi forſitan dicas,
 ego ſic illa pronomina reſoluam: Ipſam carnem no-
 bis manducandam ad ſalutẽ dedit, id eſt, ipſius car-
 nis figuram: & hoc accipite in pane, id eſt, huius cor-
 poris figuram accipite in pane, & ad hunc modum
 cætera. Si hoc, inquam, dicas: & nos eodem modo
 tuum pronomen reſoluimus dicentes, Non hoc cor-
 pus quod videris dabo vobis, id eſt, non huius cor-
 poris figuram: non vnam, ſed veritatem dabo vo-
 bis. Illas enim tuas reſolutiones, talis reſolutio ſe-
 quitur. Si ergo reſolendi figuras in pronomini-
 bus contra nos luſcipis, qua fronte eandem contra te
 recuſare poſſis? Aut igitur eas adhibe, & tuas tibi
 vmbraſ auferunt: aut reſpue, & nobis plurimum
 conferunt. Nam ſi prædictas reſolutiones pronomi-
 num contra nos proponis: quod nobis oppoſueras
 capitulum, contra te & vmbraſ tuas manifeſtẽ cõ-
 uertis. Si autem reſpue, & ſubſtantiam ſignifican-
 tiam ſemper in pronominiſ obſtinatẽ requiris:
 Auguſtinum in multis alijs, vt dixi, huic vni capitulo
 aduerſantem, tibi que & ſibi contrarium aut non
 recipimus, aut pluribus testimonijs magis credẽtes
 quam vni, concludimus quod oprabamus, ſcilicet
 quia ſubſtantia non vmbraſ eſt. Corpus Domini
 manducamus. Quaquæſum igitur fugias, ex his
 palã eſt, quia ſi doctorem præcipuum Auguſtinum,
 quo maximẽ nitebaris, diligenter aduerſis: huius
 erroris ſcilicet vmbraſ tibi peſtem abſque vlla reſpi-
 ratione proſus euerſis. Proinde hac diſſoluta ca-
 lumnia, ad illud etiam quod de epiſtola facti Augu-
 ſtini ad Bonifacium Berengarius obiicit, tranſeam.
 Qua in re contentionis amore magis quàm ratio-
 ne aliqua, laboratẽ facis apertẽ videtur. Quod enim
 ait ſanctus Auguſtinus. Sicut Sacramentum Cor-
 poris Chriſti, ſecundum quendam modum corpus
 Chriſti eſt: & Sacramentum Sanguinis Chriſti, ſe-

cundum quendam modum Sanguis Chriſti eſt, ita
 Sacramentum fidei, fides eſt: non id de ſacramentis
 noſtri Altaris eſt neceſſe intelligi. Generaliter enim
 de Sacramentis dixerat. Si enim ſacramenta quan-
 dam ſimilitudinem earum rerum, quarum Sacramẽ-
 ta ſunt, non haberent: omnino ſacramenta non eſ-
 ſent. Ex hac enim ſimilitudine plerumque iam Sa-
 cramenta ipſarum rerum nomina accipiunt, Deinde
 à genere ad partem deſcendens, per ſimile id quod
 intenderat concluſit, dicens: Sicut ergo ſecundum
 quendam modum Sacramentum corporis Chriſti,
 eſt corpus Chriſti, & cætera. quod libera facultate
 intelligere poſſumus dictum eſſe de manna, vel de pa-
 ne & vino Melchiſedech, vel de aliquo veterum ſa-
 crificiorum, quæ ſacramenta corporis & Sanguinis
 Chriſti fuerunt. Poſſunt enim quodammodo per
 figuram corporis & Sanguinis Chriſti appellari, ſi-
 cut petra vocatur Chriſtus, Et ideo non latet atten-
 dit homo quid opponat. Nam & ſi ex abundanti de
 Sacramentis quoque Altaris noſtri dictum id veli-
 mus accipere, fidelis & facilis intelligentia pater.
 Cum enim Sacramenta noſtra ſint ſubſtantiaue cor-
 pus illud quod eſt filij Dei propriũ, ſunt quodam-
 modo per figuram ipſum corpus Chriſti, cuius ſa-
 cramenta ſunt: id eſt, Eccleſia. Quod in expoſitione
 ſuper Ioannem confirmat Auguſtinus his verbis:
 Hunc itaque cibum & potum ſocietatem vult in-
 telligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt
 ſancta Eccleſia. Huius rei Sacramentum, id eſt, vni-
 tatis corporis & Sanguinis Chriſti aliqui quori-
 die, alicubi cetris interuallis dierum in Dominica
 menſa præparatur, & de Dominica menſa ſumitur.
 Idem in quodam ſermone de Sacramentis: Quia
 paſſus eſt, inquit, pro nobis. commendauit nobis in
 isto Sacramentum Sanguinem ſuum & corpus, quod
 etiam fecit & nos ipſos. Nam & nos ipſius corpus
 facti ſumus, & per miſericordiam ipſius quod acci-
 pimus, nos ſumus: Ecce quomodo cibum & potum
 Altaris dixit eſſe quodammodo ſocietate corporis,
 quod eſt Eccleſia. Non quod ipſe cibus & potus ſit ipſa ſo-
 cietas, ſed ipſius ſocietatis Sacramentũ: & hoc quod
 accipimus, dixit quodammodo eſſe nos, quia noſtri eſt
 Sacramentum. Ita ergo corpus Chriſti propriũ eſt
 quodammodo per figuram illud corpus Chriſti cuius
 eſt Sacramentum, quod eſt Eccleſia. Nec mirum
 cum ipſe Dominus per prophetam dicat: Indumen-
 to iuſtitia circumdedit me, quali ſponſum decora-
 tum corona, & quali ſponſam ornata monili-
 bus ſuis. Se dicit ſponſum, quia ipſe ſponſus eſt:
 ſe dicit ſponſam, quia ipſe eſt quodammodo illud
 Corpus ſuum, quod eſt Eccleſia, cuius ipſe eſt Sa-
 cramentum. Hanc intelligentiam nobis aptiſſime ſimi-
 litudo ſecuta commendat. Sicut enim dicimus pro-
 prium corpus Domini, alterius ſui corporis quod
 eſt Eccleſia, Sacramentum: ſic baptiſmum viſibile,
 Alterius, inuiſibile ſcilicet baptiſmi, cognoviſſimus
 Sacramentum. Eſt namque baptiſmus exterior, aqua
 viſibilis, carnem abluens: Eſt baptiſmus interior, fi-
 des inuiſibilis, animam ſimili modo purificans, teſte
 beato Apoſtolo qui ait: Fide mundans corda eorũ.
 Et iterum, Sic & vos ſaluos facit baptiſma, non car-
 nis depoſitio ſordium, ſed conſcientia bonæ inter-
 rogatio in Deum. Proinde ſaris conuenienter, & ſa-
 na fide intelligere poſſumus dixiſſe Auguſtinum, ſi-
 cut Sacramentum Corporis Chriſti, i. ſicut illud
 proprium filij Dei corpus, quod eſt Sacramentum
 Corporis

Gen. 14.

Math. 16

Tract. 26

1. Pet. 3.

Act. 15.

Berengarij obſer-
 ctio.

Act. 3.

1. Jo. 22.

1. Jo. 4.

1. Jo. 4.
1. Jo. 4.
1. Jo. 4.
1. Jo. 4.
1. Jo. 4.

Corporis Chriſti, quæ eſt Eccleſia, ſecundum quen-
 dam modum Corpus Chriſti eſt, illud ſcilicet cuius eſt
 Sacramentum, quod eſt Eccleſia. Ipſe enim ſponſus,
 ipſe ſecundum quendam modum & ſponſa: ita Sa-
 cramentum fidei, id eſt, exterior baptiſmus, pro eo quod
 fidei ſignum eſt, ſecundum quendam modum fides
 eſt. Offendit adhuc Berengarius ſanctus Perrus de
 Domino dicens: Quem oportet cælum ſuſcipere vſ-
 que in tempora reſtitutionis omnium. Si vſque in fi-
 nem, ait Berengarius, cælo ſuſcipi debet: nunquam de
 cælo exit, vt in terris aliquando teneri poſſit. Nos cre-
 debamus Chriſtum in cælo regnare: iſte verò ita in-
 carcerari, vt etiam ſi velit corporaliter vſque in finem
 miſeras non poſſit terras viſere. Et Auguſtinus in li-
 bro de Ciuitate Dei dicit, vnumquemque ſanctorum
 ad tantam gloriam peruenturum, vt vbiſcunq; voler
 ſuus ſpiritus, continuo ſit & corpus: Et Berengarius
 aſſerit, Chriſtum ad tantam impotentiam deueniſſe,
 vt qui de terra ſuum corpus eleuauit ad cælum, non
 poſſit illud vſque in finem vel ad horam reddere ter-
 ris. O nimium cæca vanitas, & vana cæcitas: Quis e-
 nim quotidiano vſu loquens, dicere metuat: Tot men-
 ſibus, vel tot annis in ciuitate illa manſit ille, etiam ſi
 quotidie ad opus ſuum de ambitu exeat ciuitatis: In
 euangelio de Anna ſcriptum eſt, quia non diſcedebat
 de templo, cum tamen ſæpius illam corporalis neceſ-
 ſitas auocaret. Quapropter ſi ad terras Chriſtum
 quotidie corporaliter deſcendere diceremus, beati Pe-
 tri oppoſita nobis ſententia non obſeſt. Sed abſit hoc
 à Chriſtianorum prudentia, vt ſic dicamus Chriſtum
 in terris ſacrificari, vel manducari, vt neceſſario interi-
 rim deſerat cælos. Ipſe namque in cælis totus eſt,
 dum totum corpus eius verè manducatur in terris.
 Quod non eſſe habendum incredibile ex virtute diui-
 nae potentia, & ex ſupradictis exemplis, ſcilicet vocis
 & animæ, ſatis facile cõprobari poteſt. Quis verò
 riſum tenere iam valeat, audiens Berengarium ipſa
 Domini verba de Sacramentis interpretantem? Hoc,
 inquit, neceſſario panis, eſt Corpus meum, & hic ca-
 lix neceſſario vinum. O impudentiſſima ſtultitia, &
 nimium patens, nec quid dicat, nec quorſum tendat
 aſpiciens. Quæ eſt enim hic neceſſitas, vt ſubaudiatur
 tam neceſſario panis & vinum, cum poſſit contra
 congruè dici: hoc, ſubaudiſ corpus iam non panis,
 eſt Corpus meum: & hic ſubaudiatur, potus, iam non
 vinum, eſt calix Sanguinis mei? Vel certe ſic: Hoc,
 ſubaudiatur hætenus panis, ex hoc iam eſt Corpus
 meum, non panis: Et hic calix, ſubaudiatur, hætenus
 vinum, ex hoc iam eſt Sanguis meus, non vinum. Vel
 certe ſic abſque iſtis ſubauditionibus: Hoc, ſcilicet
 quod vobis do, eſt Corpus meum. Hoc enim prono-
 men non eſt ad ſupradicta relatiuum, ſed tantummodo
 demonſtratiuum: Et ideo panis & vinum quæ ſu-
 pra in Euangelio nominata ſunt, nulla hic neceſſitate
 ſubaudiuntur. Iam miſerer me illius, & erubeſco pro
 illo. Quis enim niſi ſe ipſe ita proderet, eius nominis
 virum tam pueriliter garrere, & tam friuolè deſperere,
 credere poſſet: Sed videamus per has tam neceſſarias
 ſubauditiones, tantus hic ratiocinator, quo peruenerit,
 quid conſecerit, quid obtinuerit. Hoc, inquit,
 vt Sacramenta altaris panis dicantur & vinum. Huc-
 cine igitur totus labor ille tendebat. Ad hoc ſolum
 ita te profundisti, vt nec tuæ ſenectuti parceres, quin
 te pro diſputatore egregio, calumnioſiſſimum cauillato-
 rem: pro conſtructore perito, qualiumcunq;

panniculorum inertiffimum & ineptiffimum aſſuro-
 rem demonſtrares? Quis enim id negat? Quis non
 id libenter fateatur, quod Sacramenta Dominicæ men-
 ſæ rectè panis & vinum vocantur: vel quia panis &
 vinum prius fuerunt, vel quia panis & vini ſimilitu-
 dinem ſubſtantialiter tranſmutata ſeruant? Sic nam-
 que ſerpens, qui de virga factus eſt, virga dicitur. Scri-
 ptum quippe eſt: Deuorauit virga Aaron virgas eo-
 rum: id eſt, ſerpens qui de virga Aaron factus fuerat,
 ſerpentes eorum. Sic homo qua inde factus eſt, ſape
 terra, & puluis, & lutum vocatur. Sic etiam propter ſi-
 militudinem dicit Apoſtolorum: Petra erat Chriſtus, Et
 in Pfal. canitur.

Exod. 7.

1. Jo. 21.

Ego ſum vermis & non homo, cum ſubſtantiali-
 ter eſſet homo, ſola ſimilitudine vermis. Sic ultra
 numerum alia multa. Si igitur multæ res propter har-
 um cauſarum alteram, rectè aliarum rerum longè
 diuerſarum vocabulis nuncupantur: quanto magis
 Sacramenta noſtra propter vtramque hanc cauſam,
 rectè panis & vinum dici poſſunt, rerum videlicet
 quæ fuerunt multam retinentia ſimilitudinem, cum
 ſubſtantialiter propriè Dominici Corporis & Sanguinis
 teneant veritatem?

Iam hunc illud quod Eccleſiaſtica orationis au-
 thoritate ſe conſicere Berengarius iactitat, videa-
 mus. Eccleſia, inquit, in Miſſa quadam ita orat: Per-
 ficiant in nobis quæſumus Domine tua Sacramen-
 ta quod continent: vt quod nunc ſpecie gerimus: rerum
 veritate capiamus. Hic ergo oſtendit ſe non ha-
 bere rerum veritatem, ſed ſpeciem. Hæc bone in-
 tellector, quarum inquam, rerum ſpeciem, non veritatem?
 Corporis inquires & Sanguinis Domini. Bene.
 Conſidera ergo diligenter quod dicitur, ac mihi
 reſponde.

Quid eſt quod nunc ſpecie gerimus? Corpus in-
 quies, Domini ſpecie, non ſubſtantiaue manducamus.
 Adde ſequentia. Rerum veritate capiamus. Quid? In
 futuro ergo ſeculo Corpus & Sanguinem Domini
 verè & ſubſtantiaue manducabimus? Hoc quippe ora-
 tur, vt id quod nunc ſpecie gerimus, quicquid illud
 ſit, illud idem in veritate capiamus. Quare ſi ſemper
 in hoc ſeculo Corpus Chriſti vt tu deliras, ſpecie, id
 eſt, vmbraſſe commedimus: reſtat vt illud in altero
 ſeculo ſubſtantiaue commedamus.

Quod ſi ſentire abſurdiſſimum eſt, quæ ſtultiſſi-
 me interpretis orationem prædictam, iam nec teipſum
 latere puto. A capite igitur orationis quid velit ſcri-
 ptura dicere, diligentiſſime videamus. Perficiant in
 nobis quæſumus Domine tua Sacramenta quod con-
 tinent. Supra iam diximus, & beati Apoſtoli Pauli
 verbis approbauimus, quod diuina Sacramenta vni-
 tatem Corporis Chriſti, quæ eſt Eccleſia, designa-
 rent: & hoc eſt quod ſignificando continent. Hoc
 igitur rogat Eccleſia dicens, Perficiant in nobis quæ-
 ſumus Domine tua Sacramenta quod continent, id
 eſt, perficiant vt nos vere ſimus vnum Chriſti Corpus,
 vna Eccleſia, quod videlicet ſignificant: vt quod nunc,
 id eſt, dum manducamus corpus filij tui ſpecie gerimus,
 id eſt, figura tanti Sacramenti ſignificamus: hoc
 rerum veritate capiamus, id eſt, reuera vnum Chriſti
 Corpus & vna Eccleſia ſimus. Iſte credo intellectus
 poſſibilis eſt, iſte & ſcripturæ eſt conuenientiſſimus,
 & nobis vtiliſſimus, hunc beatus Paulus Apoſto-
 lus cõprobat, huic totius Eccleſiæ fides concor-
 dat: aduerſarij porro veſtiam nullius autoritas mu-
 NN

nit, sed Ecclesia tota vt venenum mortiferum fugit: Non eum vlla protus utilitas, non oratio ipsa commendat: sed absurditas intolerabilis, quæ illum sequitur, omnino recusat. Quis igitur pro bestiali, pro stultissimo, imò impossibili sensu, vllatenus debeat impediri: cum habeat rationabilem & congruentissimum intellectum, ac sapientibus omnibus amplectendum? Vtrum ergo iam hæc sufficere æstimas, an adhuc plura requiris? R O G E R. Mihi planè ad cumulum ista sufficiunt: mirorque hæreticum suis obiectionibus prostratum, ac propriis rebus irretitum. G V I R. Hæc quidem sunt, quæ ex libris beati Augustini vel ex nomine Sacramenti seu ex oratione nunc discussa, Berengarium fidei nostræ obicere solere comperimus. Si qua verò alia ex beato Augustino obiicit, in virtute Christi confidens dico, quia diligenter animaduersa, aut pro nobis, aut non contra nos erunt. Proinde disputationis huius hic terminum faciamus: ea quæ restant alio initio, si voluerit Dominus, aggressuri.

LIBER III.

Adtenus oratio ea, quibus aduersarius & secundum rationes, & secundum scripturas contra Ecclesiam nitetur, argumenta dissoluit. Quocirca hostium machinis, Deo auxiliante, copiose frustratis: etiam si nil amplius adderemus, sola tibi Catholicæ fidei sufficere generalis consuetudo deberet. Illa enim sola firmissimè tenenda est fides, etiam si valde impugnetur, quæ catholica est. Quicumque enim vult saluus esse, sicut sancti patres sanxerunt, & totus concinit mundus: necesse est vt teneat Catholicam fidem. Quod si impugnata fortissimè retinenda est: quanto magis si omnia quæ sibi opponuntur expugnans, patet ipsa inexpugnabilis, nullatenus relinquenda est? Sed quoniam & valde multa ad roborandas adhuc partes nostras, & aduersariorum diruendas, Deo iuuante addi possunt, & te stitenter ea desiderare certè scio: ruis orationibus Domino nobis fauente, de sanctis scripturis adhuc aliqua proferemus, quibus & hostis lubricus plenius prosternatur, & nostræ partis robur inuincibile per propria argumenta nostra amplius demonstrat. Ac primo quidem iuxta ordinem quæstionum, quod corpus Christi verum in substantia sua, non in vmbra Berengariana comedimus, approbemus: Deinde contra impanatores Dominici corporis vigilabit oratio.

Augustin. In principio ergo disputationis nostræ quoniam ex beato Augustino scandali pendè totius videtur esse principium, quid nobilissimus idem doctor de sacrificio Ecclesiæ in expositione tituli tricesimi tertij Psal. sentiat, videamus. Tractans enim quomodo David in manibus suis ferebatur coram Abimelech, ait: Hoc verò fratres quomodo possit fieri in homine quis intelligat? Quis enim portatur manibus suis? Aliorum potest portari homo in manibus, suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum litteram non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum Corpus suum ait: Hoc est Corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. O sententia lucidissima, O sententia fidelissima, O sententia verè beatissimo & excellentissimo doctore August. dignissima: A qua nulli est recedendum, Cui ab

Augustin. *Psal. 33.*

omnibus est reuerentissimè concedendum. Quod in David inquit, & in aliis hominibus secundum litteram non inuenitur, in Christo inuenitur. Quid illud? Ferebatur enim, inquit, Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum. Si secundum litteram, id est, sicut litera sonat, hoc in Christo inuenitur: non igitur vmbaticè, non figuratimè, sed substantiè Christi corpus erat quod ferebatur. Si enim in Christo accipitur hoc, vt isti volunt, secundum figuram, non secundum corporis sui substantiam, quod ferebatur in manibus suis: quomodo id inuenitur in eo secundum litteram? Nunquid secundum litteram Christus est petra, & leo, & agnus, & serpens: cum sit hæc omnia secundum figuram? Minimè. Sed in Christo inuenimus, inquit, quomodo intelligatur secundum litteram. Aliter enim nullo modo construi potest oratio, quæ de Christo concedit quod de David negauerat. Non igitur vt isti volunt, secundum figuram, sed secundum substantiam. Diligenter quæso omnis prudens lector aduertat, quàm efficacissime hinc omnia hæreticorum istorum sophismata excludantur.

Ponamus enim, si placet, quod aduersarij hinc dicere possunt: vt quid sequatur clarius eluceat. Cum enim ait: Ferebatur Christus in manibus suis, & deinde, Ferebat illud corpus in manibus suis: Si aduersarij nostri hoc pro sua parte sic exponunt: Ferebatur Christus in manibus suis, id est, ferebatur vmbra tantum vel figura Christi non substantia in manibus suis: & ferebat illud corpus, id est, vmbra vel figuram illius corporis, non substantiam. Si hoc, inquam, ita exponunt, hoc idem in David, hoc idem in omnibus ferè hominibus inuenire possumus. Quis enim ferè hominum aliquam sui figuram, in qua non sit substantia sua (verbi gratia, vel statuum vel picturam) in manibus suis ferè non possit? Sed hoc, inquit, in ipso David non inuenimus: & manibus suis nemo portatur. In Christo autem, ait, inuenimus. Quoniam ergo dicit in Christo inueniri, quod in David, & in aliis hominibus quomodo intelligatur non inuenit: Facile autem aliquam figuram sui, in qua nihil sit de substantia sua, manibus suis ferè & David & cæteri homines intelligi possunt: restat manifestissime, & absque vilo scrupulo sentiendum, quod non figuram tantum vel vmbra, sicut aduersarij nostri dicunt, sed substantiam sui corporis iuxta Augustinum ferebat Christus. Quid hic vmbaticè respondebunt? Vbi in tanta luce lucifuge nostri vmbra parabunt? Ecce Augustini manifestissima documenta recitantur: nihil in eis scrupulosum, nihil ambiguum. Aut de his se explicent, aut Augustinum nobis obicere desistant: & sicut Augustinus testatur, veritatem Dominici corporis nobiscum credant. Sed forsitan hoc non aduerterant scriptum. Si enim hoc fideliter attendissent: adhuc suam hæresim ex beato Augustino non traxissent. Nam quicquid ex eo pro se decerpunt: id attentè perspectum, sicut iam diximus, aut pro nobis, aut certè nihil contra nos facit. Hoc verò quod nunc protulimus, tam manifestissime illos destruit, vt qua exeant, nulla ratione inuenire queant. Ita quippe scriptura per spicua, ita est omnino cautissima: vt istorum garrulitas nulla penitus tergiverfandi argumenta reperiat. Nam vt virtutem eius quàm breuissime nunc ostendam, aut substantiè Corpus Christi erat quod Christus ferebat de quo dicebat. Hoc est corpus meum,

meum, aut tantum figuratè. Sed tantum figuratè non possunt pati præmissa, quibus dicitur, quia in aliis non inuenitur, quod in Christo inuenitur. Alioquin inueniretur & in aliis. Omnis quippe homo figuram sui, in qua nihil de substantia sua est, ferè potest. Sed in aliis, inquit, non inuenitur. Manibus enim, ait, suis nemo portatur. Non igitur figuratè tantum, non vmbaticè: quapropter substantiè Corpus Christi erat quod ipse ferebat. Non satis exprimere possum, quatum in his beati Augustini verbis oblector, quatumque super horum miserabili cæcitate admiror. Ex his namque patenter ostenditur, quid voluerit idem vir beatissimus intelligi in expositione. mox eiusdem tricesimi tertij Psal. vbi dixit: Nos ad eum accedamus, vt Corpus & Sanguinem eius accipiamus. Illi de crucifixo tenebrati sunt: nos manducando crucifixum & bibendo illuminamur. Item alibi. Hoc accipite, inquit, in pane, quod pependit in cruce: & hoc accipite in calice, quod effusum est de Christi latere. Et in alio loco: Hoc biberunt postea credentes, quod prius fuderant sauentes. Item in alio quod supra iam diximus: Suscepit Christus de terra terram, quia caro de terra est: & de carne Mariæ carnem accepit, & in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Et multa alia in pluribus libris suis in hunc modum. Cum igitur beati Augustini scripta vt sacrosanctam protulimus, & intemerabile illi venerentur & teneant: quid eos aliud iam, nisi fortè inolita diu cæcitas remorari potest quin nobiscum credant?

Ambros. Sed & tu doctor egregie, beatissime Ambrosi, spiritualis pater beati Augustini, quem idem vir sanctissimus in libris suis, sanctum & beatum nominat, cuius auctoritatem (teste Augustino) martyrum reuelator Paulus Apostolus commendat: quem beatus Gregorius vir planè Apostolicus præ se gerit: cuius doctrinam recipiendam beatissimus Benedictus, teste sancto Gregorio, sanctorum Prophetarum spiritu plenus iudicauit: cui totius Ecclesiæ Mediolanensis gloria specialiter attestatur, quem merito fidei totus orbis veneranter amplectitur (non enim tot & tanti testes si te in fide Catholica errare scissent, tanto præconio te prædicassent.) Quid tu inquam, de Sacramentis altaris sentias explanato. Dixisti certè in libro tuo de Sacramentis: Sicut verus Dei filius est, Dominus noster Iesus Christus, non sicut cæteri homines per gratiam, sed quasi filius per naturam, id est, ex substantia patris: ita vera eius caro est, quam sumimus, & verus eius sanguis est quem poramus. Teneo ergo te dixisse, quia vera eius caro est quam sumimus, & verus eius sanguis est quem poramus. Sed quatenus vera? Figuratè an substantiè? Doce per præpositam similitudinem, cuiusmodi intelligamus hanc veritatem. Sicut verus Dei filius est, Dominus noster Iesus Christus, non sicut cæteri homines per gratiam, sed quasi filius per naturam, id est, ex substantia patris: ita ergo dicis veram eius carnem quam sumimus, & verum eius Sanguinem quem poramus. Quomodo verò ita? Id est, non sicut cætera res, quæ propter aliquam gratiam significationis, caro & sanguis Christi possunt dici. (Sicut verbi causa, per gratiam figuratiuam caro & sanguis

lib. 6. Cap. 1.

id quod: & Arius admiserit

Agni paschalis in Ægypto immolati, caro & sanguis Christi possunt appellari: Eodem quoque modo & manna & cætera quàm plura similiter.) Sed sicut caro & sanguis per naturam Carnis & Sanguinis Christi. Aliter enim coaptari similitudo non potest, nisi quod ibi negat hic negemus: quod ibi affirmat hic affirmemus. Quamobrem si hanc similitudinem tam expresse positam sequimur: id quod de altari sumimus, Christi carnem & sanguinem substantialiter confitemur. Si enim sic esset dictum: Sicut verus Dei filius est Dominus noster Iesus Christus, ita vera eius caro est quam sumimus, & verus eius sanguis est quem potamus: poterat equidem adhuc (vt dictum est) in ambiguo esse sententia. Nam Dominus noster Iesus Christus secundum id quod homo est, verus Dei filius est: sed per gratiam, vt diximus, non ex substantia patris. Ac per hoc dici posset, ita vera eius caro est quam sumimus, id est, per gratiam figuratiuam, non per substantiam carnis: & de sanguine similiter. Quod si doctor egregius sensisset, nihil amplius addidisset. Quid enim necessarium erat addere, quod huic sensui tam euidenti contrarium esset? Nunc verò tam diligentissime addita determinatio dicentis: Non sicut cæteri homines per gratiam, Et ne qua fortè hic erroris nubecula remaneret subiungentis, Sed quasi filius per naturam: Et ne hoc etiam obscurum videretur, expressius exponentis, Id est, ex substantia patris: His inquam, omnibus tam diligentissimis determinationibus subiungendo, ita vera eius caro est quam sumimus, & verus eius sanguis est quem potamus: omnes aduersariorum calumniolas argumentationes excludit, & carnem Christi & Sanguinem substantiè esse, quod sumimus & potamus, ostendit. Quare si contra reipsum non disputas & beate Ambrosi, ab hac fide non dissentis. Si autem non dissentis: te vique quàm Berengarium fatius est imitari.

Vidisti planè quid nobilissimus doctor hoc in loco de Sacramentis altaris absque vilo velamine sentiat. Attende iam quàm breuiter quid etiam in alio loco eiusdem libri dicat, Quid argumentis, inquit, vtitur? De mysteriis vtamur exemplis, incarnationis quæ exemplo astruimus mysterij veritatem. Liqueat quod præter naturam virgo generauit: & hoc quod cõficimus corpus, ex virgine est. Quid quæris naturæ ordinè in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Christus parvus ex virgine? Quid melius quæso, quid apertius dictū quæris? Si enim Sacramenta altaris vmbra tantum & figura Dominici corporis essent, quid hic præter naturam fieret: cum petra non præter naturam, sed potius propter naturam suæ stabilitatis, & agnus non præter naturam, sed per suam naturam, id est, per innocentiam, & similiter cætera Christum figurent? Longum est si cuncta, quæ ex beato Ambrosio contra Berengarium possumus adhibere testimonia, differamus. Iam ad alios auctores transeundum est.

Sanctissimus Papa, Leo antiquissimus, omni Ecclesiæ Dei venerabilis, dixit in quodam sermone: Sic facta est mensæ communicare debetis, vt nihil profus de nio sepi veritate Corporis Christi & Sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur. Et frustra ab illis amen responderetur: à quibus contra id quod accipitur disputatur.

Beatus quoque Cyrillus cū ducetis episcopis in Ephesina Synodo, quàm b. Gregorius tanquã vnũ ex quatuor Euãgelis suscipiendam asserit, sic ait: Ad benedictum NN ij

cliones mysticas accedimus, & sanctificamur partici-
pes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi om-
nium nostrum redemptoris effecti: non ut comunem
carnem percipientes, quod absit, nec ut viri sanctifica-
ti & verbo coniuncti, secundum dignitatis unitatem,
aut sicut diuinam possidentis habitationem: sed verè
uiuificatricem, & ipsius verbi propriam factam. Vta
enim naturaliter ut Deus existens, qui eidem proprie
carni vnitus est, viuificatricem eam esse professus est.
Et ideo quauis dicat, Nisi manducaueritis carnem fili-
ij hominis: non tamen eam ut hominis vnus ex no-
bis existimare debemus. Quomodo enim iuxta natu-
ram suam viuificatrix esse poterit caro hominis? Sed
prodestur verè propriam eius factam: qui propter
nos filius hominis & factus est & vocatus. Et iterum:
Si quis non constitetur carnem Domini viuificatricem
esse & propriam ipsius verbi Dei patris, sed velut al-
terius prater ipsum cõiuncti eidem per dignitatem, aut
quasi Diuinam habentis habitationem ac non potius
uiuificatricem esse, quia facta est propria verbi viuifi-
care valentis: anathema sit. Sed ducentorum istorum
Pontificum anathema Berengarius non metuit: qui
suum proprium anathema, quod ipse sacramento Ro-
mæ fecit proprio ore, & proposuit & adiecit, tanquam
proprium gladium furiosus incurrit.

Gregor.
Hom. 22
In Euang.
Cap. 58.

Roma. 6.

Hilarius.

Beatus quoque Gregorius in Homilijs ait: Quid
nanque sit sanguis agni, non iam audiendo, sed biben-
do didicistis. Qui sanguis super vtrumque possem po-
nitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore
cordis hauritur. Idem in libro dialogotũ ultimo: Hæc
nãque, ait, singulariter victima, ab æterno interitu ani-
mam saluat, quæ illam nobis vnigeniti mortem per
mysterium reparat, Qui licet surgens à mortuis, iam
non moritur, & mors illi vltra non dominabitur: ta-
men in seipso immortaliter atque incorruptibiliter vi-
uens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ obla-
tionis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius
caro in populi salutem paritur, Eius sanguis non iam
in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc
ergo pensemus, quale pro nobis hoc sacrificium sit,
quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti filij
semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium
possit in ipsa immolationis hora, ad Sacerdotis vo-
cem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Ange-
lorum choros adesse: summis ima sociati, terrena cæ-
lestibus iungi, vnum quid ex visibilibus atque inuisi-
bilibus fieri? Quapropter iam nunc sibi ponant vm-
bratici isti silentium, quibus tot tantique auctores in
contradicibili autoritate resistunt. Considerent etiam
atque etiam, quid in multis locis sanctus Hierony-
mus, quid Isidorus, quid Beda, sed & omnes doctores
præcipui, tam Græci quàm Latini, de corpore Do-
mini doceant: atque errori suo, tot cedentes tantis-
que doctoribus, finem ponant. Non enim omnia dis-
cutere propter tedium longi operis debemus: cum
his quæ discussimus rationabiliter contradici non
possit.

Beatissimum tamen Hilarium Pictauiensem Pon-
tificem, fidei penè suo tempore singularem colum-
nam, sanctissimi Martini institutorem, à beato quo-
que Augustino, cæterisque posteris doctoribus, nec
non & ab omni ecclesia Dei summa deuotione susce-
ptum, ad medium volo deducere. Commodissimum
nanque reor fore vt quid etiam hic mirabilis disputa-
tor, de Eucharistia Domini in libro octauo de Trin-
itate sentiat, subtiliter attendamus. Contra Arianos

quippe disputans, vt substantialiter patrem esse in fi-
lio demonstret: ipsum filium in nobis substantiali-
ter esse per Eucharistiam probauit hoc modo, Eos
nunc, inquit, qui inter patrem & filium voluntatis in-
geunt unitatem, interrogo vtrum ne per naturæ
unitatem hodie Christus in nobis sit, an per concor-
diam voluntatis. Si enim verè verbum caro factum
est, & verè nos verbum carnem factum cibo domini-
co sumimus: quomodo non naturaliter manere in no-
bis existimandus est, qui & naturam carnis nostræ
iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & na-
turam carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacra-
mento nobis communicandæ carnis admisit? Ita
enim omnes vnum sumus: quia & in Christo pater
est, & Christus in nobis est. Quisquis ergo patrem na-
turaliter in Christo negabit, neget prius non natura-
liter vel se in Christo, vel Christum sibi inesse: quia in
Christo pater, & Christus in nobis vnum in his esse
nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis nostri Chri-
stus assumpsit, & verè homo ille qui ex Maria natus
fuit Christus est, nõque verè sub mysterio carnis
corporis sui sumimus, & per hoc vnum erimus, quia
pater in eo est, & ille in nobis: quomodo volun-
tatis vnitas asseritur, cum naturalis per sacramentum
proprietas, perfectæ sit sacramentum vnitatis? Non
est humano aut seculi sensu in Dei rebus loquendum:
neque per violentiam atque impudentem prædica-
tionem celestium dictorum à * sanitate alienæ atque
impia intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ
scripta sunt legamus, & quæ legerimus intelligamus:
& tum perfectæ fidei officio fungemur. De naturali
enim in nobis Christi veritate quæ dicimus: nisi ab
eo didicimus, stultè atque impie dicimus. Ipse enim ait:
Caro mea verè est esca, & sanguis meus verè est potus.
Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum:
in me manet & ego in eo. De veritate carnis & san-
guinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim
& ipsius Domini professione, & fide nostra verè ca-
ro est, & verè sanguis est: & hæc accepta atque hau-
sta id efficiunt, vt & nos in Christo & Christus in
nobis sit. An ne hoc veritas non est? Contingat planè
iis verum non esse, qui Christum Iesum verum esse
Deum negant. Est ergo in nobis ipse per carnem, &
sumus in eo: dum secundum hoc quod sumus, ipse
est. Quam autem in eo per Sacramentum commu-
nicatæ Carnis & Sanguinis sumus, ipse testatur dicens: in Deo est.
Et hic mundus iam me non videt, vos autem me vide-
bitis, quoniam ego viuo, & vos viuetis. In illa die vos
cognoscetis, quoniam ego in patre meo & vos in
me, & ego in vobis. Si voluntatis tantum vnita-
tem intelligi vellet: cur gradum quandam atque ordi-
nem consummandæ vnitatis exposuit? nisi vt cum
ille in patre per naturam diuinitatis esset, nos con-
tra in eo per corporalem eius nativitatem, & ille rur-
sum in nobis per Sacramentorum eius inesse mysterium
credetur: ac sic perfectæ per mediatorem vnitas do-
ceretur, cum nobis in se manentibus ipse maneret in pa-
tre, & in patre manens, maneret in nobis: & ita ad vn-
itatem patris proficeremus, cum qui in eo naturaliter
inest, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipse in
nobis naturaliter permanente. Quam autem natura-
lis in nobis hæc vnitas sit, ipse attestatus est: Qui edit
Carnem meam, & bibit Sanguinem meum, in me
manet & ego in eo. Non enim quis in eo erit, nisi
in quo ipse fuerit: eius tantum ipse assumptam
habens Carnem, qui suam sumpsit. Perfectæ au-

tem

sanitati
Ioan. 6.

hoc quod
nos sumus
in Deo est.
Quod
Ioan. 14.

Quod
Ioan. 6.
in se.

tem huius vnitatis Sacramentum superius iam do-
cuerat, dicens: Sicut me misit viuus pater, & ego viuo
per patrem: & qui manducauerit meam carnem, & i-
pse viuet per me. Viuit ergo per Patrem: Et quomo-
do per Patrem viuit, eodẽ modo nos per carnem eius
viuimus. Omnis enĩ cõparatio ad intelligentiæ for-
mã præsumitur: vt id de quo agitur secundũ propo-
sitũ exemplũ allequamur. Hæc ergo vitæ nostræ cau-
sa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem
Christum habemus: victuris nobis per eum, ea con-
ditione, qua viuit ille per Patrem. Si ergo nos natu-
raliter secundum carnem per eum viuimus, id est,
naturam suæ carnis adepti: quomodo non naturali-
ter secundum spiritum in se Patrem habeat, cum
viuat ipse per Patrem? Hoc totum ex prædicto bea-
ti Hilarij libro seriatim hic idco interponere volui:
vt perfecta atque vnitas huius dispositionis huius ra-
tio, quid de veritate Domini corporis, quod de
Altari sumimus, beatus Hilarius, inuariabili
certitudine nos perdoceat. Probat nãque disputa-
tor mirabilis, quia pater naturaliter est in filio, id
est, substantialiter. Aliter enim istud naturaliter nõ
debet intelligi. Nam de substantiali vnitate patris
& filij tota contra Arianos quæstio versabatur. Nec
disputator peritissimus tantopere illud probaret, ni-
si in quæstione esset. Id autem per hoc probat: quia
naturaliter, id est, substantialiter ipse filius est inobis
Non enim & istud naturaliter alio modo intelligi
debet. Nam si alio modo intelligeretur, tota ipsa dis-
putatio vacillaret. Quomodo enim nostra cũ Chri-
sto vnitas si substantialis non esset, patris & Christi
vnitate substantiali probaret? cum sibi hinc magis
Ariani argumentũ contra conficerent, eo quod
sicut nostra cum Christo vnitas, quæ ad probandam
patris & filij vnitatem asseritur, substantialis non es-
set: ita inter patrem & filium consequenter intelligi
oportere confirmarent, huius ipsius autoritate nitẽ-
tes, qui ait: Omnis enim comparatio ad intelligen-
tiæ formam præsumitur: vt id de quo agitur, secun-
dũ propositum exemplũ allequamur. Constat ergo
& disputationis ratione, & eiusdem viti autoritate
cogente, quia naturaliter hic per substantialiter est
accipiendũ. Ex hoc igitur disputator egregius huius
modi conficit syllogismum: Si Christus in nobis est
naturaliter, id est, substantialiter, nõ tantũ per cõcordiã
voluntatis: & pater in Christo naturaliter, id est,
substantialiter, non tantũ per cõcordiã voluntatis
Hæc propositione assumptio comitatur, ab anteceden-
ti hoc modo: Est autem Christus naturaliter, id est,
substantialiter in nobis, nõ tantum per concor-
diam voluntatis. Quã assumptione mirabili peritiam
disputandi interrogando maluit ponere, tãquã res-
ponsonẽ interrogatione extorquẽs, cum ait: Eos
nũc, qui inter patrem & filium voluntatis ingerunt vnita-
tẽ interrogo vtrumne per naturæ veritatẽ hodie
Christus in nobis sit, an per cõcordiã voluntatis: Deĩ
de huius assumptionis probatio: Si enim verè verbũ
caro factũ est, & vere nos verbũ carnẽ factum cibo
Domini sumimus: quomodo nõ naturaliter man-
nere in nobis existimãdus est, qui & naturam car-
nis nostræ iam inseparabilem sibi homo natus as-
sumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternita-
tis (subauditur contentam sub Sacramento) nobis
communicandæ carnis admisit? Et cætera quæ
sequuntur id ipsam inuolunt. Et quasi quæretes, quo-
modo scio quod verbum carnem factum cibo do-

minico sumimus, vel quod naturam suæ carnis sub
Sacramento nobis communicandæ carnis admisit:
De veritate, inquit, carnis & Sanguinis, non
est relictus ambigendi locus. Quare autem non est
relictus ambigendi locus, conuenienter probat di-
cens: Nunc enim & ipsius Domini professione &
fide nostra, verè caro est, & verè Sanguis est. Quo-
modo & ipsius Domini professione & nostra fide
verè caro est, & verè Sanguis est: iam hic proxime
præmonstrauerat dicendo: Non est humano aut se-
culi sensu in Dei rebus loquendum: neque per vio-
lentiam atque impudentem prædicationem celestium
dictorum à * sanitate alienæ atque impia intel-
ligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ scripta
sunt legamus, & quæ legerimus intelligamus: & tũ
perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim
in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo di-
dicimus, stultè atque impie dicimus. Ipse enim ait:
Caro mea verè est esca, & Sanguis meus verè est potus,
Qui edit carnem meam, & bibit Sanguinem
meum, in me manet & ego in eo. Hic sanè interro-
gare placet, Qui sunt qui in his rebus Dei, humano
aut seculi sensu loquuntur? Nonne illi, qui clausis
internis luminibus, secundum sensus exteriores huic
seculo congruos, de mysterijs cælestibus ratiocina-
tur? Qui sunt, inquam, qui violententer extorquent
impiam intelligentiam celestium dictorum? Illine,
qui ea quæ scripta sunt, sicut iubet Hilarius, le-
gunt, & sicut legunt simpliciter absque planè vl-
la adiectione sua intelligunt: an illi qui vexatẽ scri-
pturam quod illa sonat, respuunt, & figurationes
quasdam ei pro arbitrio sui cordis imponunt? Illi cer-
tè non eam extorquent, nõ ei violenti sunt: qui sim-
pliciter, sicut eam legunt, intelligunt. Illi igitur iu-
dicio beati Hilarij hæc verba saluatoris perucisẽ ar-
que impie intelligunt: qui simplici intellectu cõtrẽ-
pto, ad figuras, addendo quod sibi placet, ea trai-
ciunt. Ex his ergo verbis dominicis cum probasset
quia nos verbũ carnem factum verè cibo dominico
sumimus, ad assumptionem syllogismi sui reuertit-
ur, & quomodo per hoc non tantum concorditer,
sed etiam substantialiter sit Christus in nobis, exequi-
tur dicens: Et hæc accepta atque hausta id efficiunt
vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Annẽ
hoc veritas nõ est? Contingat planè iis verum non esse,
qui Christũ Iesũ verũ esse Deũ negat. Ad hoc ipsum
cætera quoque referuntur, quæ vsque ad conclusio-
nem inferuntur. Deinde iam ad conclusionem fidẽ-
ter accedit, assumptione cũ sua probatione satis arti-
ficiose breuissime repetẽdo, hoc modo: Si ergo nos
naturaliter secundũ carnẽ per eũ viuimus, id est, na-
turam suæ carnis adepti: quomodo nõ naturali secun-
dũ spiritũ in se patrem habeat, cũ viuat ipse per patrem.
Hunc ergo beati Hilarij syllogismum vmbratici
nostri si valent euadant. Aduertite enim o vmbra-
tici, quia per hunc cibum sumptum probat in no-
bis substantialiter esse Christum. Cũ ergo hunc
cibum sumimus, substantiam Christi sumimus.
Quomodo enim per hoc quod nos verbum car-
nem factum cibo Domini sumimus, probatur
quia Christus in nobis substantialiter est: sic in hoc
cibo vmbrã tantum Christi, & non substantiam Chri-
sti est? Aut quomodo hæc accepta atque hausta id
efficere possunt, vt Christus in nobis sit substanti-
uè: si in eis ipsis non est nisi vmbraticè? Quomodo,
inquam, si nos verbum Carnem factum cibo do-

sanitati
Ioan. 6.

annunciauerunt. Anathema igitur isti Apostolica
Ambros. autoritate incurunt. Beatus sanè Ambrosius in
de myste. libro de Sacramentis de his copiose disserens: non
in panem & vino Corpus & Sanguinem Domini la-
tere, sed panem & vinum in Corpus & Sanguinem
 Domini commutari docuit, ita dicens: Si igitur tan-
 ta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse
 quæ non erant: quanto magis operatorius est, vt
 sint quæ erant, & in aliud commutentur? Audis
 igitur quia in aliud commutantur. Et hoc diligen-
 ter nota, quia non dixit, vt sint quod erant, sed vt ea
 quæ erant (inquit) sint, sed aliud quàm erant. Quod
 videtur sentire, cum subiungit, & in aliud commu-
 tentur: tanquam suam comparationem explicaret,
 sic: Si sermo Domini Iesu operatus est, vt inciperent
 esse quæ non erant, id est, vt essent res ex eo quod
 non erant, id est, ex nihilo: quanto magis operatorius
 est, vt sint quæ erant, id est, vt sint ista, id est,
 corpus & Sanguis ex eis quæ erant non ex nihilo?
 Aliter enim comparatio ista rectè intelligi non po-
 test. Quæ igitur erant, id est, panis & vinum sunt:
 sed non sunt quod erant, sed in aliud commutata.
 Et hoc est quod ait, vt sint quæ erant: & ita sint, vt
 non in se sint, sed in aliud commutentur. Hunc sen-
 sum in eodem libro idem doctor aperitissime ostendit,
 dicens: Quantis igitur vtitur exemplis vt probe-
 mus nõ hoc esse quod natura formauit, sed quod
 benedictio consecrauit, maiorémque vim esse be-
 nedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam
 natura ipsa mutatur. Si igitur non sunt quod natu-
 ra formauit: non sunt quod erant, id est, non sunt
 panis & vinum. Ex superiori igitur sententia, & ex
 ista, clarè ostenditur, quia quæ erant, sunt, id est,
 non de nihilo fit hic Corpus & Sanguis Christi, sed
 de his quæ erant, non tamen sunt id quod erant:
 quia non sunt id quod natura formauit, id est, non
 sunt panis & vinum: sed in aliud commutantur: &
 sunt id quod benedictio consecrauit, id est, corpus &
 Sanguis, quia benedictione ait, natura ipsa mutatur.
 Et adhuc attende doctorem veritatis. Quod si
 tantum inquit, valuit sermo Helix, vt ignem de cœ-
 le deponeret: non valebit Christi sermo, vt species
 mutet elementorum? De totius mundi operibus
 legisti, Quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit
 & creata sunt. Sermo ergo Christi qui potuit ex
 nihilo facere quod non erat: non potest ea quæ
 sunt in id mutare quod non erant? Non enim mi-
 nus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas.
 Item: Panis iste, panis est ante verba Sacramento-
 rum, vbi accesserit consecratio, de pane fit Corpus
 Christi. Et iterum: Antequam consecraretur, panis
 est; vbi autem verba Christi accesserunt, Corpus est
 Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite
 ex eo omnes: Hoc est enim Corpus meum. Et ante
 verba Christi calix est vini & aquæ plenus: vbi ver-
 ba Christi operata fuerint, ibi Sanguis efficitur, qui
 plebèrem redemit. Ergo disce quantis generibus po-
 tens est sermo Christi vniuersa conuertere. Deinde
 ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quod Cor-
 pus suum & Sanguinem accipiamus: Nunquid de-
 bemus de eius fide & testificatione dubitare? Hæc
 beatus Ambrosius.
 Sanctus autem Eusebius Emisenus, Verè vnica,
 inquit, & perfecta hostia fide estimanda non spe-
 cie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affe-
 ctu. Vnde cœlestis confirmat authoritas: quia caro

De myste. ininitias, cap. 9.
3. Reg. 18. Esal. 134.
De Sacra- mentis lib. 4. cap. 5.

mea verè est cibus & Sanguis meus verè est potus.
 Recedat ergo omne infidelitatis æmbiguum, quan-
 doquidem qui author est muneris, ipse etiam tes-
 tis est veritatis. Nam inuisibilis Sacerdos visibi-
 les creaturas in substantiam Corporis & Sanguinis
 sui verbo suo secreta potestate conuertit, ita dicens:
 Accipite & edite, hoc est enim Corpus meum. Et
 sanctificatione repetita: Accipite, & bibite, hic est
 Sanguis meus. Ergo sicut ad nutum præcipientis
 Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa cœ-
 lorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: pari po-
 tentia in spiritualibus Sacramentis vbi præcipit vir-
 tus, rei seruit effectus. Et vt tibi nouum & impossi-
 bile non debeat videri quod in Christi substantiam
 terrena & mortalia commutatur, te ipsum qui iam
 in Christo regeneratus es, attende, & reliqua. Ecce
 quomodo pater sanctissimus doctorq; præcipuus,
 verbis paucissimis hæresim cõfutat vtramque. Im-
 panatores etenim destruit: dum nequaquam Chri-
 stum in panè & vino latere, sed visibiles creaturas,
 id est, panem & vinum, in substantiam Corporis &
 Sanguinis Christi conuertit: & iterum, terrena &
 mortalia in Christi substantiam commutari dicit.
 Vmbraticos quoq; nihilominus dissipat: dum hæc
 conuertit non in quamlibet creaturam, sed in sub-
 stantiam Corporis & Sanguinis Christi confirmat.
 Item ipse: Nec dubitet quisquã, ait, primarias crea-
 turas nutu potentæ, præsentia maiestatis, in Domi-
 nici corporis transire posse naturam. Et iterum:
 Quando benedicendæ verbis cœlestibus creaturæ
 sacris altaribus imponuntur: antequam inuocatio-
 ne summi nominis consecrentur, substantia illic est
 panis & vini: Post verba autem Christi, Corpus &
 Sanguis est Christi. Quid autem mirum, si ea quæ
 verbo potuit creare, verbo possit creata conuertere?
 Imò iã minoris videtur esse miraculi, si id quod
 ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in
 melius valeat commutare. Quid apertius? Quid ex-
 pressius? Hæc non habent exponi, quia nihil vnquã
 manifestius ab homine potest dici. In quodam mis-
 sali Hispano quod dicunt sanctum dictasse Isidor-
 rum, in hebdomada ante Pascha, in quadam Missa
 sic inueni: Totum hoc Domine, diuinum est, to-
 tum pater de cœlo est: Demutatam in naturam fi-
 lij tui, & Corpus & Sanguis est. Non iam figura,
 sed veritas, non creatura mortalis, sed natura cœles-
 stis, edentibus vitam æternam, regnũque perpe-
 tuum collatura potantibus. Hos impanatores suos
 ipse Dominus Iesus verbo oris sui interficit, cum
 accipiens panem gratiasque agens ac benedicens, *Christus*
 ait: Hoc est Corpus meũ. Non ait, In hoc latet cor-
 pus meũ: Nec dixit: In hoc vino est Sanguis meus:
 sed dixit, Hic est Sanguis meus. Vnde & Ecclesia
 Dei consequenter à se eosdem separat, cum in ipso
 Canone Missæ ex Apostolica traditione ita orat:
 Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus
 benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acce-
 ptabilemq; facere digneris: vt nobis corpus & san-
 guis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu
 Christi. Non hic oratur vt in ea corpus & sanguis
 lateat, aut in eam corpus & sanguis adueniat: sed
 vt ipsa oblatio & corpus & sanguis fiat. In hac o-
 ratione Cyprianus, Hylarius, Ambrosius, Augusti-
 nus, Hieronymus, Gregorius, & ceteri omnes Ec-
 clesiastici authores istos vno ore percipiunt: & qui-
 cumque Missas celebrantes ipsi orationi tota deu-
 otione

Isidoror.
Impana- tores suos
Christus
confutat.

tionem consentiunt. Equidem ego de hac impanatione
 mecum etiam atque etiam retractans, non satis verbis
 exprimere possum quantum super istorum stultissima
 audacia, & insanissima præsumptione admiror pariter
 & indignor. Nam contra diuinas auctoritates, humana
 ratione incedere, id quidem insanum: sine ratione au-
 tem, id longe insanius. At verò & sine ratione, & con-
 tra rationem aduersus Deum, semper latrare, id pro-
 fus supra quàm dici possit insanissimum. Isti enim ne-
 quiores nequissimis, fratres suos umbraticos præ se iu-
 stificauerunt. Illi quippe iudicium sensuum transcen-
 dere non valentes, tanquàm ex infirmitate errasse vide-
 ri possunt. Hi verò neque ex sensibus, neque ex vlla
 ratione, neque scriptura aliqua causas erroris sui rati-
 tuantes, sola penitus superbia vesanire videntur, dum
 reclamante natura quam tantopere defenditare solent
 (quomodo enim in solido corpore panis, alterum cor-
 pus latere possit, videri non potest) reclamante inquã,
 natura, reclamantibus scripturis sacris, nullo sancto-
 rum patrum testimonio, nullo diuino oraculo, nullo
 miraculo sulti, munitam vndique Catholicam pietatem,
 bestialiter obstinati, ob hoc tantum oppugnare
 videntur, ne ab ea victi esse videantur. O infelices, quos
 pietas non vincit. O infelicissimos, qui dum subici
 pietati renuunt, impietatis serui esse non erubescunt.
 Contra quorum manifestissimam stultitiam responde-
 re indignissimum videretur: nisi quia ad cumulũ per-
 ditionis suæ non eis mors propria sufficit, nisi etiam
 quoscunque possunt vilissimã falsitate perditum eant.
 Et hæc quidem specialiter contra istos. Deinceps verò
 vtrosque præfatos hæreticos communitè Deo propi-
 tiorum disputatio secutura percutiet. Quibus quàm maxi-
 me in primis ad argumentum videndæ falsitatis suæ
 ipsa hæresim scissura satis esse debuerat: quod nunc vi-
 delicet nihil carnis & sanguinis nisi tantum umbram
 & figuram, Sacramentis Dei inesse, nunc verò substan-
 tiam carnis & sanguinis in eis latere contendunt. Fides
 namque Apostolica quæ sola vera fides est, in affirma-
 tionem & negationem non scinditur. Apostolus nam-
 que dixit: Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma.
 Apostolica igitur fides vna est tantum. Istorum autem
 vana credulitas dum quod in vna opinione tenet, in al-
 tera non tenere conuincitur: in affirmationem & ne-
 gationem scissa, non est vna. Istorum ergo credulitas
 non est Apostolica fides, atque ideo neque vera fides.
 Quapropter Apostolicam fidem non habentes, ab A-
 postolica quoque Ecclesia seiuncti sunt: contingetque
 illis quod Saluator ait: Omne regnũ in seipsum diuisum
 desolabitur. Berengariani quippe in seipsis diuisi
 sunt, vt ostendimus. Sed fortassis quis dicat, Non sunt
 ipsi regnum, quia pauci sunt. Ad quod respondeo: Si
 non sunt regnum, non sunt Ecclesia Christi, Ecclesia e-
 nim Christi, regnum Dei est, in quo Deus, id est, ipse
 Christus regnat. Si autem sunt regnum quia mentiri
 veritas non potest: cum in seipfos sint diuisi, desolabũ-
 rur. De Catholica sanè Ecclesia Propheta prædixit: Fũ-
 datur exultatione vniuersæ terræ mons Sion: quod de
 nostra Ecclesia videmus impletum. Berengariana verò
 portio, non fundatur exultatione vniuersæ terræ: Ne-
 que enim eis vel vna ciuitatula, vel etiam vna villula
 concessit. Non sunt igitur mons Sion, id est, Ecclesia.
 Idem quoque Propheta ait: Cantate domino canticum
 nouum: cantate domino omnis terra. Vnde beatus
 Augustinus in expositione huius versiculi audet &
 dicit: Si omnis terra domus Dei, qui non hæret omni
 terræ, ruina est, non domus. Si Berengariani non hæ-

rent omni terræ: Non sunt igitur domus Dei, sed rui-
 na. Esaias de Ecclesia Christi dicit, Latere sterilis quæ
 non patris, exulta & lauda quæ non parturis: quia mul-
 ti filij desertæ: magis quàm eius quæ habet virum. Il-
 lam quæ habebat tunc virum, Synagogam Iudaorum
 intelligendam docet Apostolus: sterilem verò Eccle-
 siam. Quare si Berengariani Ecclesia Dei sunt, osten-
 dant nobis multo plures filios suos per tam longa iam
 tempora, quàm sint Iudaorum. Quod non esse, omni-
 bus patet. Item Esaias de Ecclesia: Reges, inquit, erunt
 nutritij tui. Et Ioannes in Apocalypsi, Reges, inquit, ter-
 ræ afferent gloriam suam in eam. Sed quis regum ter-
 ræ, hanc Berengarianam stultitiam fouit? Quis regum
 terræ in eam, gloriam suam attulit? Et quidem in Arianam
 vesaniam reges olim aliqui concesserunt: in Be-
 rengarianam autem nullus. Per Malachiam Deus dixit:
 Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen
 meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur &
 offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum
 nomen meum in gentibus dicit dominus exercituum.
 Quamobrem si dominus exercituum oblationem quæ
 in omni loco ab ortu solis usque ad occasum sacrificatur
 & offertur nomini suo, mundam dicit: cum præter
 hanc nulla possit esse oblatio munda, viderit Berenga-
 rianus cum suis, quàm sit oblatio eorum immunda, quæ
 non dico in omni loco, sed vix vt in aliquo esset obti-
 nuit. Daniel Propheta cum vidisset lapidem de mon-
 te sine manibus abscissum, qui statuat in pedibus tuis
 ferreis & scissilibus percussit atque comminuit: visionẽ
 hanc ita exposuit, vt à regno Dei quæ est Ecclesia, qua-
 tuor principalia regna mundi Chaldaeorum videlicet,
 Medorum, atque Persarum, Græcorum quoque nec-
 non & Romanorum, sicut exponente postmodum ipso
 eodem Propheta perspicuè declaratur, in diebus quarti
 imperij, id est, Romani, antequàm ferreum esse desiste-
 ret, percutienda & comminuenda confirmaret, dicens:
 In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus
 cœli regnum quod in æternum non dissipabitur, & reg-
 num eius populo alteri non tradetur. Comminuet autem
 & consumet vniuersa regna hæc, & ipsum stabit in
 æternum: secundum quod vidisti, quod de monte ab-
 scissus est lapis sine manibus, & comminuet ferrum, &
 testam, & æs, & argentum, & aurum.
 Hoc sanè de nostra Ecclesia luce clarius videmus.
 Ipsa enim Romanum imperium, cum adhuc ferreum
 esset, & cætera regna contriuit. Ipsa hodièque, quod
 nemo negare potest, in ipsa domo quondam Romani
 Imperatoris, domũ obrinet Saluatoris. Inde enim ipsa
 per beatum Leonem Papam hæc Berengariana signifi-
 ca mox suo exortu damnauit. Deinde per hunc ipsum,
 qui nunc præest, D. Gregorium Papam tunc Archidia-
 conum eiusdem Romanæ sedis in consilio Turonensi
 conuicit: ipsumque Berengarium, vt videbatur, corre-
 ctum, ac propriæ manus Sacramenta satisfacientem,
 clementer suscepit. Reuersumque aliquatò post ad vo-
 mitum suum, agète sanctæ recordationis Nicolao Pa-
 pa in generali concilio Romæ iterum cõfutat: atque
 eundẽ Berengariũ coram ipso venerabilis orbis terra-
 rũ Conuentu, in verba certa quæ supra scripta sunt, &
 in multis habentur Ecclesiis iurare, prædictasque insa-
 nias proprio ore abiurare, ac libellos suos quos ad tuẽ-
 das easdem blasphemias fecerat, propriis manibus cõ-
 cremare coegit. Berengarianam potro plebeculam non
 dico quatuor principalia regna, sed nec vnum solum
 regnum aliquo vnquam tempore obtinuisse monstrari
 potest. Aut si obtinuisse constringitur iam nunc regnum

Esa. 54.
Gal. 4.
Esa. 49.
Apoc. 21.
Mal. 1.
Danielis de Christi Ecclesia vniuersa.
Daniel. 2.
Ecclesia Christi Ro manũ imperium o- Imperatoris, domũ obrinet Saluatoris.
Leo 9.
Grego. 7.
Nicol. 2.

Audiant hæc Iulianus.
Nequiores impietatis vt stultissimis ymbraticis.

Contra impanatores ymbraticos.

Fides Apostolica in affirmatiõnem & negationẽ non scinditur.

Ephes. 4. Luc. 11.

Ecclesia Christi regnum Dei est.
Esal. 47.

Esal. 95.

Cap. 25.

Vna fides

Cap. 5.

Cap. 6.

Cap. 53.

Transsubstantiatio eostenfione vniuersa- lia Eccle- sia robo- rata est.

eius populo alteri, id est, Catholico nostro traditum est. Noster enim populus, Romanum, cum omnibus regnis christiano nomini subiectis, tenet imperium. Daniel autem dicit, quia regnum populi Dei, populo alteri non tradetur, sed ipsam stabit in aeternum. Berengariani igitur non sunt illud regnum, quod Deus caeli suscitaturus praedicitur. Quod si non pertinet ad regnum Dei caeli: consequitur ut sint de regno diaboli. Vides plane quomodo conclamantibus Prophetis testimonii nostra Ecclesia confirmatur. Berengariana verò portio vtraque reprobatur: De quibus testimonii Beatus Augustinus in libro de Ciuitate Dei vltimo contra quosdam Philosophos sic ait: Si propterea dicunt alio modo esse credenda, ne si dixerint vana esse conserpta, iniuriam faciant illi Deo cui tam magnum perhibent testimonium: tantam proflus ei vel etiam grauiorem faciunt iniuriam, si aliter dicunt esse intelligenda, non sicut mundus credidit, quem crediturum ipse laudauit, ipse promissit, ipse compleuit. Non itaque credentes quod mentiri possit, credant esse facturum, quod se facturum esse promissit: & sic credant sicut credidit mundus, quem crediturum esse praedixit, quem crediturum esse laudauit, quem crediturum esse promissit, quem credidisse iam ostendit. Si ergo vobis o Berengariani beatus Augustinus ita vt solet clarissimus est, iudicium eius sequimini, credite de corpore & sanguine Domini quod mundus credit, & sic credite sicut mundus credidit. Si enim aliud, aut ipsam aliter creditis, dicit vobis Augustinus vester, quod grauem Deo iniuriam facitis, quia creditis de Christo aliter quam sicut mundus credidit, quem crediturum esse Deus praedixit, laudauit, promissit, ostendit. Quod si fidem mundi Deus laudauit, vestra vti que signa reprobauit. Non enim est nisi vna fides laudabilis apud Deum. Vnde & vobis iure obueniet, quod idem sanctus Augustinus in eodem vltimo libro de Ciuitate Dei dicit his verbis: Si rem, inquit, credibilem crediderunt, videant quam sint stolidi qui non credunt. Si autem res incredibilis est, vnde toto terrarum orbe iam credita est: Quocirca beati Augustini iudicio vos stolidi estis, qui de corpore Christi quod in toto terrarum orbe creditur, credere recusatis. Item beatus Augustinus in quarto libro de baptismo contra Donauistas: Quod vniuersa, inquit, tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est: non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur. Item in septimo eiusdem libro. Id autem ait, fiducia securae vocis possumus asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri & saluatoris Iesu Christi vniuersalis Ecclesiae consensione roboratum est. Quapropter fides quam de corpore & sanguine Domini semper Ecclesia vniuersa tenuit, multis insuper Conciliis Generalibus roboratur, ex Apostolica auctoritate tradita rectissime creditur. Nam si illud quod semper Ecclesia tenuit nullis Conciliis Apostolicum est: quanto magis illud quod & semper tenuit, & multis est (vt dixi) Conciliis Generalibus confirmatum, ex Apostolica auctoritate traditum, esse credendum est: Sed panem & vinum altaris Domini in corpus & sanguinem Christi substantialiter commutat, (non sicut delirat Berengarius corporis & sanguinis Domini figuras tantum esse & vmbas, aut intra se latentem Christum tegere) vniuersalis Ecclesiae consensione roboratum est. Secura igitur voce gubernante Domino Deo nostro & Saluatore Iesu Christo, id a nobis afferri potest. Diligenter sane si daretur locus, cum ipso Berengario discutere vellem, cum aliquos

doceat nihil in cibo altaris Domini corporis & sanguinis Christi nisi vmbam tantum & figuram haberi, aliquibus verò, tanquam subtilius quaerentibus, satisfaciens, ipsum ibi corpus Christi esse, respondeat, sed impanatum latere: quid sibi in priore sententia displiceat, vt satisfactorius quaerentibus transfigurat ad alteram, aut quid in polsteriore abhorreat, vt redeat ad priorem. Migrando enim ad secundam, priorem reprobatur: redeundo ad priorem, alteram damnatur. Quo fit vt vtramque defendendo, neutram teneat. Vnde consequitur, vt cum reliquis sententias omnes oderit, de his dominicis Sacramentis quid debeat credere penitus nihil sciat. Exinde quoque id accidit quod certissime nouimus, quod Berengarius & sui, si ab eruditissimis Catholicis de sua fide discutantur: id quod de corpore Domini tenent, aut terri denegant, aut si profiterentur, defendere non valent. Sed negatores verè fidei de Christo, sententia illa Christi terribilis excipit, qua dixit: Qui me erubuerit & meos sermones: hunc filius hominis erubescet. Et Paulus: Si negauerimus, inquit, & ipse negabit nos. At verò si profiterentur & defendere nequeunt, si quidem verè fidei defensores sunt, vbi est quod suis Christus pollicitus est, dicens: Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri? Si enim veram fidem isti defenderent, esset vel aliquis eorum cui aduersarij omnes resistere non valerent. Non enim potest mentiri veritas quae suis hoc promissit. Nullus autem horum inueniri potest, cui non possint resistere nostri Catholici: vsquadeò vt haereticus Berengarius multoties reuictus, etiam Sacramento propriae manus in generalibus Conciliis vesanias istas abiurasse teneatur. Quamobrem palam est quia non sunt isti defensores verè fidei: nec filij, sed aduersarij Christi Ecclesiae. Porro autem si isti sunt Ecclesia Christi, aut à Christo Ecclesia non cepit, aut aliquo post tempore esse desinit. Notissimum namque est hoc tempore priusquam Berengarius infansset, huiusmodi vesanias nunquam fuisse. Sed ex tempore Christi Ecclesia in Apostolis & Apostolorum discipulis fuit: sed neque postea vnquam desinit. Mentiretur enim scriptura per Prophetas clamans: Et regni eius non erit finis. Mentiretur Gabriel Archangelus idipsum beatæ Mariæ dicens. Mentiretur & ipsa veritas quae ait: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Sed absit hoc vt mentiri possit veritas vel in verbis propriis, vel in tantis testibus suis. Nunquam igitur post Christum, Ecclesia Christi esse cessauit. Non sunt igitur Ecclesia Christi. Aut certe si se à Christo cepisse, & huc vsque perseverasse imprudentissimè mentientes dicunt: ostendant iuxta Danielis vaticinium quatuor principalia regna mundi se contriuisse, ostendant se orbem terrarum impleuisse, ostendant suum regnum alteri populo non cessisse. Quod eos non posse, omnibus satis abundèque perspicuum est, cum noster populus regna mundi possideat, & hos ipsos & auctoritate & ratione confringat. Quapropter Ecclesia nostra à Christo fundata non à Berengario, neque incepta à Turonis vel Andegauis, sed sicut praecipit Christus, & Prophetae praedixerunt, ab Hierosolymis in aeternum veleat, Berengariana verò vesaniam ad Ecclesiam Christi non pertinens, in aeternum confusa conticescat.

Nunc sane illam etiam propositionem quam in primo libello tantopere probauimus, an consistere aliquid substantia possit, videamus. Probanimus enim quoniam si Deus hanc mutationem panis & vini quam credimus, facere vult:

Luc. 9. 2. Tim. 2. Luc. 21.

Ecclesia regni per peccatum.

Daniel. 7. Mich. 4. Luc. 1. Mat. 28.

Quod tris substantia non dem velis.

Doctores Ecclesiae vniuersales sancti Spiritus.

Ecclesiae fides sola vera conuincibilis.

re vult: facit. Nunc autem assumptum atque etiam factis probatum est, quia illam Deus facere vult. Nam spiritus Sanctus per sanctissimos auctores quos Templum eius fuisse constat, hoc (vt ostendimus) clarè perdocuit: veteris ac noui Testamenti incontradicibilis auctoritas confirmavit, mundus vniuersaliter credidit, cuius solius fides Deus ipse laudauit. Indubitanter igitur quod euidentissimè necessarioque conficitur, concludamus: scilicet, quia mutationem panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Christi Deus facit. Quapropter sileant apud omnes prudentes insipientissimorum hominum noua, irrationabilia, falsa, inutilissima, vtilissimaque commenta. Cedant, inquam, vniuersa Ecclesiasticae fidei. Illa enim non est recens, illa non est huius, aut illius hominis, sola totius orbis. Illa sola rationalis, sola vera, sola rata, vsquequaque inuincibilis, & invincibilis, vtilissima, necessaria, iucundissima & honestissima comprobatur. Christi autem impanatio vbi in veteri aut in nouo Testamento legitur? Quare ratione, quibus argumentis, aut miraculis munitur? Quae necessitas, quae vtilitas, quis honor, Christum Dominum nostrum pro nihilo impanare & inuincere? Aut verò panem tantum & vinum in figura & vmbra Christi edere, quod isti credunt, & Christum in ipsa veritate substantiae suae manducare, quantum ad utilitatem & honorem & excellentiam nostram pertinet, quis vel dementissimus in aliquo momento conferre potest? Dum enim verbum Dei carnem factum cibo Dominico absque impanatione & inuincione substantiae, non vmbriticè nos sumere credimus: dum ex virtute plenitudinis vitae aeternae in eodem cibo manentis nos in aeternum victuros speramus: quid hac fide, cum sit tot & tantis testimonij approbata, verius, quid rationabilius excogitari potest? Quid hac inquam, fide vtilius, quid magis necessarium, quid honorabilius: dum purum Christum, non vmbriticum, neque impanatum ipsa suscipiens, vt pote tantae gloriae munere diues, summo reuerentiae metu peccata magis abhorreat, summo desiderij ardore in omnem iustitiam amplius ferueat, tanquam Domini sui hostem studeat summopere quotidie fugere mundum: iamque de promissionibus eius pro tanto pignore certior, ardentius atque ardentius reuelatae facie ipsum vitae fontem voris omnibus gestiat apprehendere Deum?

Multa contra istos iam diximus, multa quoque adhuc dici possunt: sed pijs mentibus (vt arbitror) ista sufficiunt. Quid enim amplius aduersus istos quaerent, cum obiectiones eorum sine per rationes, siue per scripturas, nostrae fidei nihil obesse, immò verò ipsas eadè scripturas nobiscum magis esse satis lucidèq; monstratū sit: cum istorum demencias & singularitatem & communiter tam venerabilium auctorum quam Prophetis & Euangelicis testimonij teneant plenissimè destruktas: nostram verò fidem vsquequaque firmissimam, vtilissimam, excellentissimam, summeque necessariam, videant euidentissimè declaratam? At verò impijs quid sufficit, si duriores saxo tot argumentorum malleis percussis cedere nolunt, si tenebroso inferno tanta fortissimarum rationum luce collustrari non possunt, aut certe meretricum similes, de sua turpitudine vel perspicua erubescere nesciunt, aut demonum simillimi ceptam semel vecordiam tanta pertinacia diligunt, vt veritatem gratis odio habeant, & à salute vel mansuetissima nunquam respiciant? O miserimos homines & immenso lachrymarum imbri lugendos, si tanta peruersa eos propagandae famae cupiditas, vt à bla-

sphemiis propalatis nec clarissima veritas, nec summa ipsorum infamia, nec vitae aeternae amor, nec aeterna damnatio valeant reuocare. Redite quæso, redite pernaricationes ad cor. Quare moriemini gratis? Non talis haec disputatio est, quae vtrouique valeat leuiter componari. Non hic, sicut in scholis, pro victoria, aut, sicut in iudicijs, pro quibuslibet terrenis commodis agitur: sed, sicut coram Deo, pro vita aeterna atque caelestis speratur: falsam etenim partem sempiterna mors deuorat, veram autem, vita aeterna coronat. Quocirca iusto examine vestra & nostra pendite, si quid dignum contra nos habetis, asserite: si non habetis, adquiescite. Quare moriemini gratis? Sed quid amplius istos prosequar? Iam disputationi huic ponendus est finis. Nam de duabus reliquis propositionibus sermo breuis habendus est. Non enim longam disputationem res flagitat.

Esai. 46 c. Alia est de rebus fidei, alia de negotijs terrenis disputatio.

Contra eos qui dicunt partem propter indignos immutabilem remanere.

EX his ergo vna, panis & vini partem in carnem & sanguinem Domini transmutari confirmat: partem verò propter indignos immutabilem retineri. Altera verò, totum quidem panem & vinum altaris in carnem & sanguinem Domini conuerti asserit: sed cum indigni ad communionem veniunt, in panem & vinum iterum reuerti. Nam vtriusque sententiae assertores, nolunt ab indignis hominibus corpus & sanguinem Domini posse participari. His ergo cum sit error dispar: vna tamen causa erroris est. Quem eisdem quoque muniunt argumentis, hoc modo: Christus ait, inquit, Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem bibit in me manet & ego in eo. Indigni autem non manent in Christo, nec Christus in eis. Non enim possunt duobus dominis seruire, nec membra Christi simul esse & diaboli. Non igitur, aut, manducant carnem Christi, neque sanguinem bibunt. Idque etiam exemplo conantur astruere, quia videlicet in vitis Patrum cuidam seni visus sit Angelus ad communionem sacram indignis accedentibus corpus Domini subtrahere, & loco eius carbonem dare. Si igitur, inquit, tales carnem & sanguinem Domini non sumant: necesse est, id quod accipiunt, aut non fuisse mutatum, aut in naturam priorem esse reuersum. Et haec tenent quidem istorum ratio: Cui auxiliante Domino nunc obuiandum est.

Ac de exemplo quidem primo notandum, quod nihil eis afferat: immò longe eorum opinioni repugnet. Si enim panis porrigendus indignis immutabilis remanet: quid sibi vult carbo datus eis & non panis? Quod si omnes carbone indigni pasti sunt, digni verò omnes carne & sanguine Domini: nihil igitur de pane non mutatum remansit. Aut si caro & sanguis mutabantur indignis accedentibus in carbonem, non igitur mutabantur in panem & vinum: Non enim carbo est panis neque vinum. Quapropter hoc exemplo, istorum (vt dixi) opinio magis destruitur quam astruitur. Nobis porro exemplum hoc in nullo aduersari videtur. Potuit enim fieri sub oculis senis illius vt caro & sanguis in ea quidem specie qua porrigebantur iustis, iniustis subtraherentur: & ad ostensionem iniquitatis eorum, ipsa eadem in specie carbonis porrigerentur. Aut certe (sicut iam superius dixi) non quidem vt semper ita fiat: sed vt seni qui aderant peccatorum iniquitas per ipsum corrigenda panderetur, reuera caro & sanguis potes-

runt per Angelum subtrahi, carbo verò mox aliunde aduectus dari. Vtrot autem horum modo factum sit, sana fide nostra fieri potuit.

Nunc ad verba Domini quibus dicitur, qui manducet meam carnem, & meum sanguinem bibit, in me manet & ego in eo, accedamus. In quibus exponendis non nostram interpretationem, sed beati Augustini ex libro de verbis Domini ponimus. Ait enim non vniuersaliter hoc: sed cum modo quodam debere intelligi: quo videlicet modo: qui manducet carnem & bibit sanguinem Christi, in Christo manet, & Christus in eo. Is autem illo modo manducet, qui dignè manducet. Qui enim manducet & bibit indignè: iudicium sibi manducet & bibit. Quapropter si omnis qui manducet & bibit indignè, iudicium sibi manducet & bibit: necesse est intelligi, vt ille solus qui manducet alio modo, id est, dignè, in Christo maneat, & Christus in eo. Ad cuius comparationem ille qui indignè manducet, nec estimandus est manducans: sed potius quantum in ipso est, conculcans. Manducet ergo & non manducet. Manducet corporaliter, sed non manducet spiritualiter: non eo sensu, non eis moribus, non ea charitate, vt dignè manducet. Similiter & illa verba Domini accipienda sunt, quibus dicit: Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Nam verba hæc nisi specialè quendam peccati modum sentiant, stare non possunt. Alioquin omnis qui peccat in filium, peccat in spiritum sanctum: Non enim filium quis offendere potest, quin offendant & spiritum sanctum. Sed si quis contra filium, inquit Dominus, verbum dixerit: remittetur ei. Quare & in spiritum sanctum peccanti remittetur. Quia ergo ratione hinc exhibitur, nisi quidam modus peccati in spiritum sanctum specialis intelligatur tam magnus, vt ad eius comparationem cætera non dicantur in spiritum sanctum? Talis & illa sententia: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et illa: Quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Non enim omnes qui credunt & baptizati sunt, neque omnes qui inuocant nomen Domini salui erunt: sed soli illi qui cum bonis moribus credunt, & dignè inuocant nomen Domini, salui erunt. Per multæ quoque aliæ huiusmodi sententiæ in scripturis sacris reperiuntur quæ nisi cum modo competenter intelligi non possunt. Ita igitur & illud de quo iste sermo inceptus est, intelligendum est: Qui manducet meam carnem & bibit meum sanguinem, dignè videlicet, in me manet & ego in eo. Nam quod indigni qui scilicet in Christo non manent, nec Christus in eis, eandem carnem manducant, & eundem sanguinem bibant: audi eundem beatum Augustinum in libro quinto de Baptismo contra Donatistas ita dicentem: Sicut Iudas, inquit, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum diabolo in se præbuit: sic indignè quisque sumens Dominicum Sacramentum non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit: aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini & sanguis Domini nihilominus erat etiam illis quibus dicebat Apostolus, Qui manducet & bibit indignè, iudicium sibi manducet & bibit. Hæc Augustinus. Quare cum eandem carnem digni cum indignis, sed diuersis mentibus comedant, & eundem sanguinem Domini bibant: cumque Evangelica sententia qua dicitur, Qui manducet meam carnem & meum sanguinem bibit, in me manet & ego in eo, iuxta Apostolum & beatum Augustinum, ad similitudinem quoque multarum talium sententiarum competenter intellecta nihil i-

Serm. 11.

I. Cor. 11.

Matt. 12. Peccare in spiritu sanctum quid.

Mar. 7. 11.

Ioc. 2. 8.

stis afferat, * exemplum porro senis adiunctum totum * Excepit illis potius auferat: cum & causa documentum huius nulla sit & argumeta cuncta deficiat: ceterè hæc noua à Christianis hominibus prorsus inuentione: ne si aliter doceat, Apostolicum illud anathema incurrat quo dicitur: Si quis vobis annunciauerit præterquam quod accepistis, anathema sit. Quid enim si nemo indignus corpus Domini accipit, & idcirco portio panis, propter indignos videlicet, immutabilis remanet? Cum se nemo dignum audeat dicere, quia scriptum est, Nescit homo vtrum amore an odio sit dignus in vita sua, sed neque de alio audeat iudicare, scriptum est enim, Ne laudes hominem in vita sua, homo enim videt in facie, Deus autem in corde: nemo vtiq; confidenter audebit confiteri, corpus esse Domini quod ipse vel totus etiam populus accipit.

Galat. 1. b

Eccles. 9.

Quod si nemo id confidenter audebit confiteri, temere ergo sacerdos affirmat, hoc est corpus Christi: temere populus, amens, respondet, hoc est, verum est: cum omnino quid hoc sit, nesciant, quoniam merita omnium tam sua quam cæterorum cuncti ignorant. Sed absit hoc vt totius Ecclesie religiosa confessio vllatenus sit reprehensibilis. Cōfidenter igitur credat & dicat vnusquisque etiam si se fateatur indignum, Christi corpus esse quod accipit. Huc accedit, quod sacerdos plerumque indignissimus missam celebrat, solusque id quod consecratum est, totum sumit. Si ergo id quod sumpturus erat indignissimus iste propter ipsum immutabile remanet: quoniam totum sumpturus erat, nihil de pane & vino in carnem & sanguinem Christi immutatum est. Si autem propter indignum Presbyterum nihil de pane & vino mutatum est: præualuit igitur (quod absit) iniquitas sacerdotis verbis Domini saluatoris, falsa est etiam & fides Ecclesie, quæ & per bonos & per malos ministros verba Domini credit æqualiter operari. Sed absit à cunctis fidelibus hoc, vt iniquitas hominis verba saluatoris infirmare posse credatur. Absit vt Ecclesie fides falsa sit, quæ sola apud Deum laudabilis est, quæ & per bonos & malos ministros verba Christi æqualiter operatoria credit. Non igitur quod sumpturus erat indignissimus Presbyter, propter ipsum immutabile remanet. Cum ergo totum quod consecratum est sumat: carnem & sanguinem Christi Presbyter indignissimus comedit & bibit. Quod si ita est, immò quia verè ita est: frustra dicitur, partem panis & vini immutabilem remanere propter indignos. Quamobrem fileatur huiusmodi semper humana suspitio: & id tantum quod nobis commèdatur in ipso Canone missæ teneamus. Nam illic ita scriptum est: Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris: vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui: Non hic dicitur, vt pars eius fiat corpus & sanguis. Nec Dominus noster Iesus Christus, cum dixisset, manducate ex hoc omnes, addidit, pars enim eius est corpus meum: sed id tantum, hoc est enim corpus meum.

Sine per bonos sine per malos ministr.

Christi verba æqualiter operantur

Verbas Canonis.

Illud sanè extremum, quis vel mediocriter eruditus solo auditu non perhorreat: quod videlicet caro & sanguis Domini propter indignos in panem reuertantur & vinum? Caro quippe & sanguis Domini incorruptibilis est. Quod autem incorruptibile est, nec corrumpitur, nec corrumpi potest. At essentiam suam perdere, & in panem corruptibilem ac vinum corruptibile reuerti, ista quidem magna corruptio est: Igitur caro & sanguis Domini, in panem & vinum iam reuertit

uerti non potest. Quapropter & hic error sepeliatur æterno silentio. Cauent verò vtrique isti alienam ignè afferre circa diuina altaria, ne moriantur coram Domino. Cauent etiam transgredi terminos patrum suorum, quos posuerunt sibi. Multi quippe cibi, vt Salomon ait, in noualibus patrum: alij absque iudicio congregantur. Huiusmodi verò doctrinarum cibi in noualibus patrum non possunt inueniri. Igitur absque iudicio congregantur. R O G E R I V S. In quantum pendere valeo, omnia te ratione firmissima video profecatum. G V I T M V N D V S. Vt igitur ad quid totus sermo noster profecerit, breuiter ostendamus, quoniam sacrificium nostrum nec vmbra tantum vel figura carnis & sanguinis Christi esse, nec Christum intra se impanatum

Leuit. 10.

Pro. 22.

Pro. 13.

Rom. 10.

EIVSDEM GVITMVNDI ARCHIEPISCOPI DE SANCTA TRINITATE, CHRISTI humanitate, corporisque ac sanguinis Domini nostri veritate, confessio.

Noties Deum cogitare volumus, minus vtiq; volumus quam debeamus: nec tamen tantum valeamus, quantum volumus: quantum minus igitur quantum debeamus? Quod si humanæ mentis cogitatio interior debitum suum quomodo soluat non inuenit: ipse oris sermo exterior quid perfoluit? Verum dilectissime frater Roberte, & si pater noster in corde nostro sicut deceret non agnoscat verbum suum: nos tamen quasi paruuli sub vberem vel balbutiando ostendamus ei affectum nostrum. Quoniam itaque scriptum est, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: liquet omnino, quoniam quamuis in corde fides recta teneatur quæ iustificet, pernecessaria est tamen in ore confessio quæ nos saluet. Sed quid de Deo illic pronuntiabit: qui distortum aliquid, aut fortasse nihil adhuc inde cogitauit. Quorum alterum æternæ damnationis sacrilegium, alterum verò, si ille quicumque est iam ratione vritur, mortiferi somni est iudicium. Vigilet ergo cor christiani in fidei suæ cogitatione, vt si necesse fuerit, sciat aperire os in confessione. Hæc per paucis prælibauimus, vt quam necessaria sit fidei scientia & confessio ostendentes, ad eiusdem fidei tractatum Domino adiuuante licentius veniremus.

De Sacrosanctæ diuinitatis vnitatem & Trinitatem.

Crede in eadem vnitatem æternam vnitatem: Creator, enim omnium vnus est Deus & trinus autem, quia pater est, & filius, & Spiritus Sanctus. Non dico quod idem ipse sit pater, & filius, & Spiritus Sanctus: sed dico quod idem ipsum est pater, & filius, & Spiritus Sanctus. Cum dico ipse, ostendo personam quæ est pater, vel filius, vel Spiritus Sanctus: cum verò dico ipsum, ostendo substantiam quæ est Deus. Creditur itaque per singulos alia persona, sed non creditur in tribus nisi vna substantia.

Sumamus nunc aliquod exemplum inter nos, per quod aliquantulum valeamus ascendere super nos. Videmus aliquem hominem filium genuisse, videmus eum patrem filij esse. Si igitur a me quæras quid sit ille pater qui genuit filium: respondeo, homo. Si quæras quid

tegere iuxta Berengarium potest, neque verò substantiam panis & vini ex parte mutari, & ex parte non mutata permanere veritas patitur. Neque post mutationem in id quod fuerat reuerti, aut in aliud quicquam mutari iam vltra fas est. Restat vt hæc tantum sit Deo iuante mera & solida fides, vt totus ille panis & totum illud vinum altaris dominici, ita per diuinam consecrationem substantialiter commutetur in carnem & sanguinem Christi: vt postea iam in æternum aliud nihil omnino, quam caro & sanguis saluatoris Domini Dei nostri Iesu Christi esse possint. Cui pro tanta charitate gratias referamus æternas: regnanti cum Deo patre & Spiritu Sancto, per infinita secula seculorum, Amen.

fit filius, respondeo, homo. Cum dixi homo, substantiam patris & filij indicauit. Vides igitur quia eadem substantia est patris hominis, & filij hominis. Si enim diceretur, pater homo, & filius equus: quis aliud quam monstrum, aut horrendum aliquid cogitare posset? Mox enim vt à me patris & filij diuersas substantias audires: aut iocari, aut insanire potius quam veritatem dicere me non dubitares. Sed si iterum quæras quis est ille: dico, pater illius est. Si quæras de filio, quis est ille: dico, filius illius est. Vides charissime quia in personis diuersa nomina posui quæ sunt pater & filius: in substantia verò vnum nomen ostendi, quod est homo. Quod in homine vides, hoc in multis creaturis videre potes. Si igitur in creaturis vt in vna substantia sint plures personæ, & in pluribus personis vna substantia natura postulat, & Deus hoc facit: quanto magis in Deo qui omnia creauit? Verumne creatori creaturam cœquamus? Absit. Quamuis enim in creaturis de patre dicam quia homo est, & de filio quia homo est, & ita patris & filij vna substantia est: tamen iterum dico, quia pater homo, & filius homo duo homines sunt. De Deo autem, valde aliter. Sic nanque dico de patre, quia Deus est: & de filio quia Deus est, & de Spiritu sancto quia Deus est: vt nulli tamen credere liceat, quod tres Dij sunt. Iam nunc annuete eo de quo loquimur, de eadem Trinitate aliquid apertius loquamur. Creata consideremus, & in creaturis creatoris admirantes laudem. Cælum itaque terram, mare & quæ in eis sunt videmus: & hæc omnia creasse vnū deū corde retinemus, ore confitemur. Hæc tanta & tam multa, & tam admiranda ineffabili prorsus sapientia cōdidit: quam ipse non fecit, nec creauit, sed genuit. Quemadmodum enim in anima nostra videmus quoniam ipsa gignit consilium suum, & illud consilium quasi proles est animæ quod apud se habet, & per illud omnia exteriora operatur: ita Deus quomodo deum decet sapientiam suam de seipso genuit, per quam omnia quæcumque sunt, ab eo facta sunt, & disponuntur. Hæc igitur est sapientia Dei filius, Deus de Deo genitus: de quo patri Deo dicitur: Omnia in sapientia dicit. Sed quid Deus per sapientiam suam faceret, si eandem sapientiam ipse non diligeret? Aut quid in illa diligeret, si & ipsa eum à quo genita est similiter non amaret? Constat igitur quia à patre procedit amor ad filium, & à filio procedit ad patrem suum. Iste amor est Spiritus Sanctus, qui ab vtroque ita procedit, vt semper in vtroque maneat: & ita semper in vtroque manet, vt ab

Christus sapientia patris, per quam omnia condiginitus: de quo patri Deo dicitur: Omnia in sapientia dicit. Spiritus sanctus est amor patris ad filium, & à filio procedit ad patrem suum.

utroque semper procedat. Coeternus autem est patri filius, quia pater sine sapientia sua nunquam fuit: Coeternus patri & filio Spiritus Sanctus, quia utrorumque vnam substantiam ipse amor inseparabilis qui est eadem substantia, semper vniuit. Totum autem se sapit pater, & totum se diligit quicquid est: tanta est igitur sapientia sua, & tanta charitas quantus ipse est. Aequalis est ergo patri filius & Spiritus Sanctus. Quod si de patris volumus substantia cogitare quid sit, prius de eius sapientia cogitemus quantum possumus, quid & ipsa sit. Ipsa enim est quae dixit: Nemo venit ad patrem nisi per me. Et, Qui videt me, videt & patrem meum. In sapientia itaque nec latitudinem nec longitudinem, nec rotunditatem, nec ullam quantitatem, aut qualitatem videmus. Non in ea diuersorum membrorum quemadmodum in corpore nostro distinctiones inuenimus. Nihil igitur corporale, in sapientiae essentia inuenitur, sed totum est spiritus, quicquid de ea recte cogitur. Errant igitur vehementer qui Deo patri figuram hominis tribuunt, quia qualis est filius, talem vti que patre & spiritum Sanctum, qui non credunt, desipiunt. Iste autem pater, & filius, & Spiritus Sanctus, vbique est totus, vnus Deus, vbique incircumscribitus, vbique indiuisus. Quod ut aliquantulum intelligamus, diligentius attendamus. Ponamus itaque coram nobis aliquod minutissimum corpus, vel ipsam vngulam nostram, quae praesto est aspiciamus, & in ipsa quomodo Deus totus sit videamus si possumus, si videre non possumus, credamus. Video in vngula mea quinque, Superiora, inferiora, dextra & sinistra, & media, haec omnia per sapientiam suam Deus iam fecit: & modo etiam ut subsistat, disponit. Non est autem sapientiae Dei pars dextro, vngulae, lateri, & altera sinistro lateri, & alia superiori, atque alia inferiori vngulae eiusdem praesens est parti, & alia medietati: sed sicut tota omnia operatur, sic tota praesens est omnibus. Eius enim praesentia non localiter, sed potentialiter est aestimanda. Quae quoniam eadem hora & eodem momento quo ista facit, etiam caetera omnia prout sibi voluntas est, disponit, praesentem se vti que semper & simul & in omnibus ostendit. Quod de sapientia, id est, de filio vidimus, hoc de patre, hoc de spiritu sancto sentiamus: quia eos inseparabiles esse omnino necesse est ut credamus. Ad imaginem Dei quae est anima nostra redeamus, & in ipsa si possibile fuerit trinitatem in vnitatem videamus. Anima nostra, spiritus vti que non corpus est. Quae habet in se & de se, id est, de substantia sua tria, intellectum, memoriam, voluntatem. Horum singula in omnibus, & omnia in singulis sunt. Singula in omnibus sunt: quia intellectus intelligit seipsum, intelligit memoriam suam, intelligit voluntatem suam. Ecce intellectus in memoria, & in voluntate est. Memoria recollit seipsam, & intellectum suum, & voluntatem suam. Voluntas vult, id est, diligit seipsam, & intellectum suum, & memoriam suam. Ita sunt in omnibus. Omnia vero sunt in singulis, quia eadem ratione, intellectus, memoria & voluntas, omnia simul in vno sunt. Et haec non nisi vna substantia sunt, quae est anima. Dicamus igitur similiter de patre, & filio, & spiritu sancto. Pater vita est, filius sapientia, spiritus Sanctus charitas. Vita itaque viuunt, & sapientia sapit, & charitas diligit, & vita diligit, & sapientia diligit. Et haec tria non nisi vna substantia, quod est Deus.

Cauendum est tamen ne vel animam nostram Deo nostro aequare velimus: ne forte dum eius similitudinem supra nos appetimus, ab hoc quod per eum su-

*Trinitas
in
vna
substantia
con-*

mus, decidamus. Sicut igitur in opere imaginem vidimus operantis: sic iterum videamus quod factum est quantum distat ab eo qui condidit. In anima quippe & intellectus, memoria, voluntas, vna substantia est, quae mens vocatur: non tamen intellectus est memoria vel voluntas, neque memoria est intellectus, vel voluntas, neque voluntas memoria, vel intellectus. Aliud est enim in anima praeteritorum meminisse, aliud praesentia intelligere, & aliud quod meminisset, & quod intellexerit, velle. Vnde intelligitur plus esse in anima tria haec intelligere, meminisse, velle: quam solum velle, vel solum intelligere, vel solum meminisse. Intellectus enim intelligit sibi, & memoriae, & voluntati: memoria recollit sibi, & intellectui, & voluntati. Voluntas autem vult sibi, & memoriae, & intellectui. In Deo autem qui omnino simplex est natura, non est aliud viuere, aliud scire, aliud diligere: nec plus tria haec quam vnum, nec vnum minus quam tria credimus esse. Quod ita potest intelligi. Pater est viuens, filius sapiens, spiritus sanctus diligens. Et pater viuens, sapiens, diligens. Et singulus quisque itidem. Quoniam vero Deus omnino simplex est natura, sic viuens, ut sit vita, sic sapiens, ut sit sapientia, sic diligens, ut sit dilectio, singulus quisque autem Deus, singulus quisque igitur vita, sapientia & dilectio. Inconsequens autem est credere in simplici natura aliud esse vitam, aliud sapientiam, aliud dilectionem. Redigamus igitur haec tria ad vnum, & dicamus: Pater & filius & Spiritus Sanctus vita, vel sapientia, vel dilectio. Ergo manifestum est non plus esse tria quam vnum, nec minus vnum quam tria. Videndum est tamen ne confundamus personas. Ita enim est pater sapientia vel dilectio, ut tamen filius sit sapientia patris, & spiritus sanctus dilectio patris & filij. Hic oritur quaestio difficilis. Si enim pater sapiens, & filius sapientia, quaeritur vtrum sit sapiens sapientia sua, quae est filius suus. Omnis enim sapiens, sapientia sapiens est. Ad quod ita respondetur: Deo hoc est sapientia, quod est essentia. Si igitur pater à filio suo sapiens est: à filio habet sapientiam. Ad ipso ergo & essentiam. Pater igitur à filio, non filius à patre. Atqui pater non est à filio, Non igitur sapientiam habet, à filio. Quod similiter disseritur de Spiritu Sancto, qui dilectio est utrorumque. Credendum est ergo quia pater perfecta vita est, & sapientia, & dilectio à seipso: Et filius perfecta vita, & sapientia, & dilectio est à patre suo: & Spiritus Sanctus hoc idem à patre & filio. Hanc trinam vnitatem, & vnam Trinitatem, Adam ante peccatum incorrupta imagine Dei anima sua, lucidè intellexit, quam lucem peccatum commissum obscurauit. Peccauit autem hominis anima voluntate: corpus opere. Vtrumque igitur mortuum est, quia ab utroque peccatum commissum est. Quoniam vero mortuus est homo per insipientiam, oportuit eum viuificari per sapientiam. Incarnata est igitur Dei sapientia, ut deleteretur hominis insipientia. Sed insipientia hominis animam rationalem & corpus occidit: Dei vero sapientiam, id est, filius, & animam rationalem & corpus suum assumpsit. Et sicut ille sine peccato de immaculata terra factus est: ita iste sine peccato de incorrupta virgine natus est. Assumpsit autem ita Deus hominem, ut nec Deus in hominem mutaretur, nec homo absorberetur in Deum. Si enim Deus in hominem mutaretur, iam non esset Deus, sed homo solus: & ideo non adiuuaret. Si vero homo absorberetur in Deum, iam non homo, sed Deus solus: & ideo mori non posset. Mori autem cum aliis multae rationes quibus non redimeret supererent, voluit: ut & diabolus iustitia magis quam

*Homo qui
per insipientiam
mortuus erat,
per Christum
vniuersum
carne debuit
vitate
Christi.*

*Cur Deus
per mortem
nos salu-*

potentia

*re
vni-*

potentia vinceret. Iustum enim erat, ut qui hominem vicerat, ab homine vinceretur: & nobis quanta charitate reducat nos, ostenderet. Hinc est quod de Spiritu Sancto conceptus dicitur, quia Spiritus Sanctus charitas est, & totum hoc mysterium charitas operata est. Factus itaque homo est cum Deo vna persona: sed conseruata est vti que propria substantia. Homo iste sine peccato vixit, ut vinceret diabolus, & dolores sustinuit, ut deleteret hominis peccatum. Miracula fecit, quia Deus erat: mortuus est, quia homo erat. Seipsum mortuum suscitauit, ut Deus crederetur: in carne palpabili postea apparuit, ne homo esse dubitaretur. Corpus quidem in cruce mortuum, in lapide sepeliri permisit, anima vero vna cum Deo permanens, in infernum, non ut pateretur, sed ut dominaretur, descendit, quae liberatis inde quos dignos iudicauerat, caeteris vero dimissis, corpus suum tertia die resumpsit. Resuscitato autem corpore, cum discipulis, non continue, sed certis vicibus apprensus, & etiam comedens, quadraginta diebus mansit. Quadagesimo die, videntibus illis caelos ascendit. Quod vero post resurrectionem comedit, non indigentia, sed argumentum manifestae resurrectionis fuit. Regnat itaque Dominus noster Iesus Christus in gloria patris, venturus ad iudicium omnibus in manifestatione carnis: reprobos traditurus aeternis tormentis: electis se ostensurus in perpetuis gaudiis, in quibus nos regnemus per aeuum, & cum ipso Domino Iesu Christo, qui cum patre & Spiritu Sancto viuunt & regnant Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

De Corpore & Sanguine Domini.

Interim autem dum ab eo in hoc mundo peregrinamur, corpore & sanguine eius in via pascimur: sicut Apollolis suis hoc mysterium in caena vltima ante mortem suam tradidit, & nobis sequentibus frequentandum per eos mandauit. Adhibenda est ergo fides dominicis verbis: quibus dicit, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Omni ergo exerebrata dubitatione, sicut credimus, quia vniuentus Deus, coeternus Deo patri filius verè in carne nostra natus, verè mortuus, verè resurrexit, verè in caelum ascendit, verè sederat dexteram Patris sui: ita indubitanter credamus, quia corpus eius & sanguinem verum & integrum in altari post consecrationem manduca-

amus. Verum, inquam, corpus dominicum & integrum, quod & totum in patris dextera sedens gloriatur, & totum de sacerdotis manibus sumitur, & si per partes quali frangatur, in vnaquaque tamen parte, quamuis minutissima, totum & integrum habetur, & si eadem hora, & eodem momento, mille sacerdotes hoc mysterium operantur, in singulorum tamen manibus corpus Christi totum & integrum consecratur, à singulis totum & integrum sumitur.

Hic queri potest, cur mysterium, vel Sacramentum, vel etiam figura haec consecratio dicitur, si ipsa res & ipsa veritas est: & nihil aliud per hoc significatur. Ad quod ego respondeo, quia & mysterium est, quia aliquod mysticum portat: & Sacramentum, quia sacrum aliquid intelligendum intra se occultat: & figura, quia excepto hoc quod corporaliter agitur, spirituale aliud valde necessarium figurat. Mysticum enim & sacrum, & spirituale, per hoc mysterium figuratur: quoniam sicut nos omnes Christi corpus corporaliter sumimus, ita nos ipsi eius corpus spiritualiter viuendo effici debemus: non illud corpus, quod verbum Dei in persona sua assumpsit & dominicum dicitur, sed quod in scripturis sanctis Ecclesia vocatur: de quo Paulus dicit: ipse est caput nostrum, & nos membra eius. Hinc est enim quod de pane & vino Sacramentum istud conficitur. Panis enim ex multis granis vnus efficitur, & vinum ex multis vinacis in vnum liquatur. Similiter & nos ex multis granis vnum corpus effici-mur, de corpore & sanguine domini bene viuendo, & credendo catholica fide reficimur. Vnde & per Paulum dicitur: Vnus panis sumus omnes. His itaque & aliis si plures sunt significationibus conseruatis, conseruetur etiam fides, qua Domini corpus ipsum verum non qualitatiue, sed substantialiter creditur: ut quod ipsa veritas omnino verum esse testatur, nostra fallacia falsum, aut imaginarium esse non opinetur. Hoc corpus si indignè sumitur, (indigne autem tunc sumitur, si in mortiferis peccatis maneat anima, & cum ipsis accipitur) omnino ibi iudicium manducatur & bibit. Cum vero dignè in quantum potest humana fragilitas per gratiam Dei suscipitur, absque dubio per hoc Sacramentum anima nostra vitam aeternam consequitur: quae verè nobis à Domino nostro Iesu Christo per eius corpus & sanguinem concedatur in perenni saeculo, Amen.

ALGERI, IN LIBRVM

DE SACRAMENTIS CORPO-

RAE ET SANGVINIS

DOMINICI,

PROLOGVS.

Via Sancti de corpore & sanguine Domini variè scribentes, aliquando de vniuerso Christo, capite scilicet & membris: aliquando non de vniuerso, sed vel de capite, vel de membris loquuntur: aliquando cum Sacramento, aliquando sine Sacramento: simplicibus (vbi de re ineffabili non intellecta) errores, plus autem quam oportet sapere volentibus gignuntur haereses: ad eò, ut simplices nisi perfectius instructi, circa Sa-cramentum perirent: plus quam oportet sapientes nisi correcti fuerint, docendo & defendendo quod nesciunt, se & alios perdant. Alij enim quod de membris dicitur, capiti adscribunt: alij, quod de capite, membris imponent: & de vtroque vel alterutro tam confuse sentiunt: ut, vel caput nimis humilient, vel membra nimis glorificent, & sic nec quod verum nec quod dignum est vrinque diiudicent. Nec solum de veritate corporis Christi, sed & de Sacramento ipsius varij errores, varièq; proueniunt haereses. Alij enim panem & vinum non mutari, sed solum Sacramentum, sicut aqua baptismatis, vel oleum christiatis, corpus Christi non verè, sed figuratè vocari dicitur: sicut cum dicitur, accipe & est eadè

*Diversae
circa Sa-
cramentum
haereses*

Ioan. 6.

I. Cor. 12.

* mirabilia.

Matth. 3.

Psal. 113.

Psal. 48.

I. Petr. 1.

Rom. 12.

Greg. dia-

logorum

lib. 2. c. 35

I. Cor. 13.

quam per se ante tribunal Christi, nec tamen ipsam, sed ab ipsa significatam. Alij autem dicunt panem non solum Sacramen-

Quia ergo tot haereses, et si quae sunt aliae, de Sacramento corporis et sanguinis Christi pullulant: de veritate et virtute ipsius asperant divina gratia, quanto fidelius potero absoluam: non humana quidem ratione, quae ad hoc non suppetit, sed ipsius Christi sanctorumque testimonio, quibus Ecclesia roborata consistit: a quibus quo firmius veram obinet fidem, eo certius aeternam assequitur salutem. Non enim, ut ait Apostolus, in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed per stultitiam in praedicationis placuit saluos facere credentes: quia quod stultum est Dei, fortius est hominibus. Videtur enim stultum, sed stultius, Christum in specie panis et vini, brutae scilicet rei, praesentem nobis corporaliter fieri: tantilla formula panis, tantam maiestatem contineri. Sed quis in Deo reprehendere debet, quod in ipso primum, nobis autem est necessarium? Congruere quidem non videtur eius dignitati, ut corruptibilis substantia panis incorruptibile eius corpus fiat: Sed congruit nostrae salutis, ut tali Sacramento pane Angelorum nos reficiat. Sapientissime quidem, ut occulto mysterio fides exerceretur ad meritum: fortissimè autem, ut mens talicibo roborata, hoste desicto, fortius nitatur ad regnum. Sapientissimè, inquam, et fortissimè: ut tantis sui operis de re minima et maxima nec comprehendere possit potentia, nec artificium. Super omnia enim est mirabile existentem substantiam panis, in coexistentem substantiam carnis suae committere: quod est non videri, quod videtur non esse: ipsamque carnem cuius sit localis, praesentem in celo et in terra vere et subtiliter esse: et cum vere caro comesta, et sanguis eius bibitus fuerit, ipsam tamen Christi vitam et integram suo permanere in regno. Sed haec rationi caeca, fidei sunt manifesta. Quod ergo ex se Christus tam mirabiliter, tamque salubriter dignatur pro nobis operari, non parum mirandum, sed iociter a nobis venerandum est: colendum: quia cum potens sit de lapidibus suscitare filios Abraham, qui elementa brutae panis et vini in suam conuertit substantiam: multo magis fideles suos sub tanta spei imagine et virtute, in corporis sui transfigurabit gloriam, non pro merito, sed pro gratia dans gratiam. Vnde Augustinus: Mysterium vestrum de mensa Domini accipitis: estote quod videtis, et accipite quod estis.

De tam mirifico itaque, tamque necessario mysterio dicturus, prius fideles admonendas arbitror, ut quamvis sit incomprehensibile, non tamen videtur incredibile: quia et si capaces non sumus ad intelligendum, Deus vique non est impotens ad peragendum: qui, ut ait Psalmista, omnia quaecumque voluit fecit in celo et in terra. Pensare enim debet humana paruitas modum suum: ut quia non accepit et magnalia Dei valeat comprehendere, non minus credat esse. Cum enim homo creatura sit, sed excellens, sicut praestitit quibusdam creaturis super quas factus est: sic etiam quibusdam nondum aequatus, subest longe dissimilis ei a quo factus est. Sicut enim lapidi datum non est ut sentiat, nec pecudi ut intelligat: sic nondum homini datum est ut cum Angelis Deum sicut est videat. Cum ergo nec sentiat ut lapide: nec intelligat ut pecude cui praestitit nunquid homo se minus esse intelligit, quia hoc suis inferioribus non innotescit? Sic igitur Deus, qui incomprehensibilem maiestatem suam bestialibus sensibus, vel intellectibus humanis, sicut res terrenaes quilibet communiter non exhibet perceptibilem: nunquid a nobis longe suis inferioribus minus esse putandus est, qui longe longius quam nostra inferiora nostram comprehendere non possumus suam veritatem?

Quoniam enim sensus vel intellectu longe sunt a nobis, quae sub nobis facta sunt: tanto et incomparabiliter amplius longe sumus ab eis qui nos fecit. Ex quo enim homo cum in honore esset non intellexit, et comparatus iumentis insipientibus similis factus est: in corpore quidem bestiales sensus recepit, quibus tantum corporalia, nec illa etiam vere perfecteque sentiret: in mente vero ita hebetem intellectionem habuit, ut parum corporalia, minus spiritualia discerneret. Non igitur decet, ut bestiali sensu vel modo dico intellectu nostro, quo nec terrena ista scire sufficimus, immensitatem diuinam maiestatis comprehendere velimus: cum ipsi Angeli, qui adhuc nobis superiores sunt, in eum desiderant prospicere, nec tamen immensitatem eius maiestatis valeant penetrare: quamvis eius sicut est, faciem contemplantur, et eius manifesta gloria satientur. Quae enim creatura, cum circumscripta sit, immensum possit comprehendere? Si enim aliquatenus comprehendere potest, immensum non est. Ut ergo ait Apostolus non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: et vnicuique sicut diuisit Deus mensuram fidei.

Non enim omnia dat omnibus, sed vnicuique proprium donum est a Deo. Quod ut in praesentibus, Ecclesiae congrua corporis nostri probemus similitudine, variis membris varij sensus distribuuntur, per quos color oculis, sonus auribus dissimiliter sentiuntur: et sic in ceteris.

Et igitur figuratè loquar, si visus auditus varietatem colorum, et visui praedicatè auditus varietatem sonorum: nonne alterum alteri credere oportet in his quae minime sentiret? Non enim deberet esse incredibile, quia ei esset incomprehensibile. Nunquid enim minus sunt quae videntur, quam quae audiuntur, et e conuerso? Ecce oculus plaustrum videt, auris stridorem eius tarditate sua non percipit. Cum ergo motus et stridor sine se non sint, nunquid minus simul sunt quia visus et auditus simul ea non percipiunt? Nunquid totus mundus simul non est, quia nulli sicut Beato Benedicto simul visibilibus est? Cum ergo sensus non debeat praediacare sensui pari suo quo minus credat esse, quod non sibi, sed alijs est sensibile: quomodo praediacare debeat intellectui maiori suo, quos minus esse credat quod sibi non est intelligibile? Sicut enim sonus oculo est inuisibilis, color auris est inaudibilis: sic omnibus corporeis anima intellectus est insensibilis. Nunquid ergo minus est quod intellectus suo anima corporalia et spiritualia discernit, in virgulis vel herbis naturam caloris vel frigoris, humoris vel siccitatis deprehendit, cogitationes a se dissidentes insensibili sua discretionem compeccit, ad corporeos etiam sensus regendos insensibiliter se afficit, et in his omnibus sola a se intelligitur et intelligit? Quorsum haec? Et sicut illa quae incomprehensibilia sunt sensibus, non minus esse credantur: sic quae sunt incomprehensibilia intellectibus humanis, non minus esse credantur. Et igitur ait Apostolus Deum nunc per speculum et in enigmate contemplantur, multum de ipso cognoscimus, si ipsum nobis incomprehensibilem, in his quae ex nihilo fecit mirabilem, in seipso credamus mirabilem. Hortando quidem et inducendo ad fidem, modum Prologi excedere visus sum: sed ideo, quia fidem magis videri necessariam

necessariam ad percipiendam veritatem sacramenti, unde acturus sum. Nunc igitur primam portunculam huius operis Deo amnente expediam de veritate Domini corporis, secundam, de ipsius sacramenti variis quae sunt inculis.

ALGERI LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Aug. 1. lib. 3. c. 2. Philip. 2. Philip. 2. Lib. 2. c. 5. Psal. 8.

Via a vere fidei cognitione Originalis delicti caecitate tenti, ad varios errores decidimus: ut instigante diabolo idololatriae et peccatorum passionibus deseruientes, ad mortem obstinata mente tenderemus: magna sua gratia verbum Dei caro factum est, et habitauit in nobis: ut qui de suo erat incomprehensibilis, de nostro nobis fieret cognoscibilis, et de nostro quasi è vicino fieret appetibilis: dum germanae carnis nostrae gloriam in ipso, gloriam quasi vnigeniti à patre, videremus: et ex ipsius iam quasi cooriginalis gloriae visibilibus signis, in inuisibilium amorem rapti, ad vitae aeternae patriam reduceremur. Dominica igitur incarnationis opus, sicut ipsi Deo praecateris omnibus operibus suis proprie proprium: sic praecateris omnibus operibus suis praecipue fecit praecipuum: ut hominem in veritate personae suae assumptum, et quasi ex adiuncta diuinitate deificatum ita glorificaret, ut non solum hominibus, sed et omnibus Angelicis spiritibus adorandum praeferebat, in dextera Dei patris collocaret. Vnde Augustinus in libro contra Maximinum, ait Apostolus: Propter quod cum super exaltauit, et dedit illi nomen quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum. Nec quomodocumque donauerit, vtrum homini an Deo. Quomodo enim donauerit, euidenter apparet. Humiliauit, inquit, semetipsum vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus super exaltauit illum, et donauit ei nomen quod est super omne nomen. Nunquid antequam hoc fieret, non erat altus filius Dei, verbi Deus apud Deum: sed postquam propter hoc exaltatus est, quia factus est obediens vsque ad mortem crucis, tunc coepit esse altus filius Dei, vnicus Dei Deus: tunc coepit habere nomen quod est super omne nomen? Quis hoc insipientissimus dixerit? Hoc ergo illi donatum est ut homini, secundum quem factus est obediens vsque ad mortem crucis, quod iam habebat idem ipse filius Dei, Deus de Deo natus aequalis. Item in eodem Homini ergo donauit ista, non Deo. Neque enim cum in forma Dei esset, non excelsus erat, aut non ei genitrix flectebat, caelestia, terrestria et inferna. Sed cum dicitur, Propter quod illum exaltauit: satis apparet propter quod illum exaltauerit. In qua ergo forma crucifixus est, ipsa exaltata est, ipsi donatum est nomen quod est super omne nomen: ut cum ipsa forma serui nominetur, vnigenitus filius Dei intelligatur. Item August. in tractatu Psalmi octau: Et constituiti super opera manuum tuarum. Quandoquidem et opera manuum Dei sunt Angeli, etiam super Angelos constitutum accipimus vnigenitum filium: quem minutum paulo minus ab Angelis per humilitatem carnalis generationis et passionis audimus et credimus. Omnia, inquit, subiecisti sub pedibus eius. Nihil excipit cum dicit omnia. Et ne aliter liceat intellegi, sic Apostolus credi iubet, cum dicit: Excepto eo qui ei subiecit omnia. Nec mirum si filius hominis filio Dei in vna persona vnitas, sicut participium diuini nominis, sic etiam diuinae gloriae assequatur: ut exaltatus super omnem creaturam, flexione genuum ab omnibus adoretur, et vnigenitus Dei per ipsum cui vnitus

est nominetur. Cur enim hoc minus Deus faceret homini sibi personaliter vnito: quam per eum facit anima corpori sibi vnito: Confert enim participium nominis et naturae quam habet: ut ab anima animatum viuat et sentiat, quod ex se non habebat. Sed et ignis ferrum transuerberans, ignitum reddit: candoremque suum et calorem conferens, ipsum scintillare, flammescere et vrere contra suam naturam facit. Cum ergo ignis igniat, anima animet: quid Deus nisi hominem sibi vnito deificet, et super omnem creaturam exaltat, puritatis, omnipotentiae, et Deitatis etiam praerogatiua secum glorificet?

CAP. II.

Ed et vt certius in simili natura nostra per gratiam Christi speremus gloriam, nos eius fratres fecit, et cum illo omnia nobis donauit: ut dum dominicum hominem in vnitate personae Dei, credimus deificatum, non dubium sit, quod mediante ipsius gratia, super omnes teste Ioan. nobis est datum. Ait enim: Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui ex Deo nati sunt. Vnde Augustinus in secundo sermone super Ioannem: vt homines nascerentur ex Deo, primo ex ipso natus est Deus. Noli ergo mirari o homo quia efficias per gratiam filius, quia nasceris ex Deo secundum verbum eius. Prius ipsum verbum voluit nasci ex homine, vt tu securus nascereris ex Deo. Reuera enim vt securiores essemus in ipso de conformitate et vnitate te tantae gratiae in humili nostra natura, naturam carnis nostrae sibi vnuit Deus in eadem persona: vt dum eam tam mirabiliter glorificatam videremus, de germanae carnis nostrae glorificatione non desperamus. Quia igitur in hanc gratiam nos adoptare voluit, et qui nec digni serui fueramus, filios Dei faceret, et Christo cohaeredes ordinaret: ipsum quem primogenitum in multis fratribus et sibi vnigenitum esse voluit, in quo erat plenitudo diuinitatis corporaliter, privilegio omnium gratiae non ad mensuram, sed super omnem creaturam insigniuit: ut ipse de Spiritu Sancto conceptus et Dei filius non renatus, sed natus, nos in iniquitatibus conceptos, et seruos diaboli natos, per gratiam filios Dei renasci faceret: et eos secunda natiuitate recolligens et immutans, ad suam gloriam prouideret, quibus prima sua natiuitate omnimodis praecelleret. Vt ergo deificum corpus Christi cuius esset potentiae claresceret, sicut sol vitrum sine sua vel illius laesione penetrat: sic ipsum non phantasticum, sed verum virginis matris virginalia integra integrum pertransiens, nec ab eis dissipatur, nec ea dissipat. Res quidem stupenda et ineffabilis, sed nobis non incredibilis, quia omnipotentem non impossibilem. Vnde August. cap. 9. super Ioannem: Omnia quidem caeterorum miracula superat quod est natus ex virgine, matrisque integritatem solus potuit nec conceptus violare nec natus. Vt autem sic nasceretur Deus, illum decuit, nobis profuit: vt mundus natus nos mudaret, poteter natus infirmos roboraret. Suam enim munditiam, vt conformitate illa sibi vniti placeremus, nostram esse voluit: ne vero contra hoste saeuissimam nostram infirmitate deficeremus, suam potentiam nostram fecit: vt dum sua fortitudo promptior est nobis quam nostra, per suam gratiam sibi deuotiores: et dum fortior, per suam omnipotentiam contra ho-

Mar. 9.

Rom. 8.

1. Cor. 12.

1. Cor. 12.

Rom. 8.

Itē simus superiores. Vt enim potentes non tamen omnipotentes creati potuimus per naturam: sed modo dum omnipotens est fortitudo nostra, quasi omnipotentes efficiuntur per gratiam. Vnde & dominus in Euangelio: Omnia possibilia credēti. Si ergo quia nobis omnia possibilia sunt, omnipotentes efficiuntur: quid Deo adiutore nobis nocet nostra infirmitas, quæ & humilitatis auget meritum, & virtutis nescit detrimentum? Quid enim fortitudinis rusticus amitteret: si in causa sua contra aliquem potentem Rex ei patrocinaretur vbi ipse non posset? Vnde & Apost. Si Deus pro nobis quis contra nos? Item in Psal: In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros. Item Dominus in Euangelio: Confidite, quia ego vici mundū. Quod cur diceret, nisi illa sua victoria, nostra esset? Vnde August. in sermone de natali Martyrum: Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non etiam & cum illo omnia nobis donauit: Quando ipsum nobis donauit, cum illo nobis omnia donauit. Terret te fremitus mundi, cui donatus est artifex mundi? Christum nobis donatum esse gaudeamus, & nullos in hoc seculo inimicos timeamus. Quicquid ergo potentia seu nascēdo, seu infirmos curando, mortuos suscitando, ipse à mortuis resurgendo, cælos ascendendo, monstrauit, nobis fecit: vt ad roborandam infirmitatem nostram & salutem conferendam potens crederetur & esset, & illuc non desperaret caro peruenire, quo carnem cognouerit ascendisse. Vnde Augustinus in sermone vndecimo de verbis Euangelij: Serpentis astuta pernicies, Vt laude Christi auertat à Christo, dolosè prædicat, quem vituperare non audeat: exaggerat maiestatem eius, vt singularem faciat: ne tu speres tale aliquid, quale in illo resurgente monstratum est. Excita ergo fidem & dicenti, Christus solus potuit, nos non possumus: responde & dic: Ideo Christus potuit, quia Deus. Respondebit ille: Vtique quia Deus. Dic & tu: Et quia Deus, quia omnipotens, cur desperabo quod poterit & in me, quod monstrauit in se propter me? Reuera enim quia, vt ait Esaias, puer natus est nobis, & filius datus est nobis: & cum illo, vt dictum est, omnia, quicquid in homine gessit propter nos fecit, vt quum ipse habens omnia, nobis datus esset, in ipso tam abundanti dono, nihil ad salutem pertinens nobis deesset: sed etiam in hac vita, vt ait Apostolus, Deus omnia in omnibus esset. Vt igitur hoc patenter nobis constaret, ne vllatenus de sua gratia diffideremus: doctrinis, exemplis, Sacramentis, promissionibus, beneficiis, dilectione suam nobis commendans, & nostra excitans, fragilitatemque roborans, pietatis affectu se nobis patrem vocati & esse voluit, quæcunque in nomine suo peteremus se daturum promisit: & quia originaliter & miserabiliter serui eramus hostis nostri, hostes autem Dei patris nostri, eadem natura qua perieramus maiori nostro honore, maiori hostis confusione nos reparans, ad soluendum pro nobis Adæ debitum, ipse nihil ex se debens, noster vicarius extitit: & vt nos liberos & securos ab hoste redderet, pro voluptate cibi veteri Adæ oblata, facultatem sanguinis sui voluntati eius permissam recompensans, hoc precio nos ita redemit: vt quia Dominus à nequâ seruo suo iniuste vita spoliatus est, ipsum iure suis omnibus (nobis scilicet) spoliatis, & quia nos captiuauerat, captiuans, simpla morte sua duplam nostram, triduanam æternam auferret: cuiusdemque mortis pœna sibi indebita, Adæ peccatum, quod inultum esse non poterat, luens, patris iram pro nobis satisfaciendo placaret,

pœnamque sine fine nobis debitam relaxaret: & quia ipsi patri solus ab origine mundi plenam obedientiam vsque ad mortem seruando de hoste suo triumphauit, hoc singulari suo merito, in ipso homine, quo mortem pertulit, super omnia, vt dictum est, exaltatus, nos patris gratia reconciliatos, de seruis diaboli faceret filios Dei: baptisimi Sacramento regenerans, & spiritu adoptionis filiorum corda fidelium mundans, illuminans & roborans, ac variis charismatibus ornans.

CAP. III.

Ad vltimum etiam ne aliquid in ipso nobis alienum videatur aut arduum, ita verè & perfecte communicauit nobis seipsum, vt visibiliter etiam corporis & sanguinis sui mirifico Sacramento, Ecclesiam sibi vniens & incorporans tanta gratia insigniret, vt ipse caput eius, & ipsa esset corpus suum, non nominatenus tantum, sed in veritate sui corporis, verè sibi incorporatum: vt in illo nullius gratia nobis esset diuortium, cum quo nos solidaret tam vnica vnitate Sacramentum: certumque esset hoc pacto nos cum ipso per ipsum, in vita æterna, similem dignitatis obtinere gloriam, si cum ipso per ipsum, in hac vita similem innocentia seruare voluerimus gratiam: maxime cum ipse moriturus, sub ipsius sacrosancti sanguinis sui nouo testamento, cui, vt ait Apostolus, superordinari aut mutari nephas est, vitæ æternæ pactum nobis assignauerit, & ipse à mortuis resurgendo, in se capite nostro, quomodo corpus suum glorificare deberet ostenderit. Non enim esset misericordia Dei & iustitiæ condignum, si eos repelleret à regni sui consortio, quibus tam familiariter vniri dignatur in mundi exilio, eiusque honoris vicissitudinem non rependeret in manifeste visione suæ maiestatis, à quibus dignè susceptus & adoratus est in occultis & peregrinis Sacramentorum suorum figuris. Quomodo etiam ibi fieret diuersum quod hic factum est vnum? Vnde Hilarius in libro octauo de Trinitate: Si verè verbum caro factum est, & verè nos verbum carnem factum cibo dominico sumimus: quomodo non naturaliter in nobis manere existimandus est, qui & naturam carnis nostræ iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub Sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit? Ita enim omnes vnum sumus: quia in Christo pater, & Christus in nobis vnum in his nos esse faciunt. Si ergo nos verè sub mysterio carnis corporis sui sumimus, & per hoc vnum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis: naturalis per Sacramentum proprietates, perfectæ Sacramentum est vnitate. Ideoque sancti caput Ecclesie Christum, Ecclesiam membra vel corpus Christi dixerunt ipsamque cum ipso capite suo Christum. Vnde August. in libro de Trinitate: Sicut corpus vnū est, inquit, & membra habet multa, ita & Christus, Non dixit: ita & Christi, sed, ita & Christus: ostendens Christum rectè appellari etiam vnuersum, hoc est, caput cum corpore suo quod est Ecclesia. Et multis scripturarum locis inuenimus Christum etiam hoc modo appellari, vt cum omnibus membris intelligatur, quibus dictum est: Vos estis corpus Christi & membra. Vnde idem Augustinus admirans in sermone 26. super Ioannem ait: In corpore esto Christi. Non potest viuere corpus Christi nisi de spiritu Christi. Inde est quod exponens nobis hunc panem Apostolus: Vnus panis, inquit, vnum corpus multum sumus. O Sacramentum pietatis, o signum vnitate, o vinculum charitatis. Qui vult viuere, habet vbi viuat, habet vnde viuat. Accedat, credat, viuat in Deo,

Quod ad maiorem tantæ gratiæ certitudinem ipsam caput nostrum Deus, nos membra ipsius ita constituit, vt nos cor pater cum ipso capite dicitur: Christus: Sicut Sacramentum vnuerse vnitate corporis sui nos sibi vniens, & incorporans. Galat. 3. Hilarius.

1. Cor. 12.

1. Cor. 10.

De

De Deo incorporetur, vt viuificetur. Non abhorreat à compage membrorum, non sit putre membrum quod releccari mereatur: hæreat corpori, viuat Deo de Deo. Item August. in tract. Psal. 130. loquens Apost. de membris Christi, non ait, sic & membra Christi, sed totum hoc quod dixit, Christum appellauit. Multa membra vnum corpus Christus. Ergo simul omnes cum capite nostro Christus, sine capite nostro nihil valentes. Item idem in sermone 111. super Ioannem: Quomodo dilectio qua dilexit pater filium est in nobis, nisi quia membra eius sumus & in ipso diligimur, cum ipse diligitur totus, id est, caput & corpus: Ideo subiunxit: Et ego in ipsis: tanquam diceret: Quoniam ego sum, & in ipsis. Aliter enim est in nobis tanquam in templo suo: aliter autem nos in eo, quia & nos ipse sumus, cum secundum id quod vt caput nostrum esset homo factus est, corpus eius sumus. Item idem in tractatu Psal. 142. Omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum est corpus: ita & Christus. Non ait, ita Christus & corpus: sed corpus vnum membra multa, ita & Christus. Totum ergo Christus. Et quia totum Christus, ideo caput de cælo, Saul, Saul, inquit, quid me persequeris? Item in eodem: Tenere hoc, & fixum omnino mandate memorie, vt agnoscat Christus caput & corpus, & inde videatis quanta gratia ad Deum pertineatis, vt ipse voluerit nobiscum esse vnus, qui est cum patre vnum. Quomodo cum patre vnum? Ego & pater vnum sumus. Quomodo nobiscum vnus? Non dicit, & feminibus quasi in multis: sed tanquam in vno, & femini tuo qui est Christus. Sed ait aliquis: Si Christus semen Abraham Christus: ac per hoc si & nos semen Abraham, ergo & nos Christus. Et post pauca: Erunt duo in carne vna. Apostolus dicit, Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Christus & Ecclesia, duo in carne vna. Hæc autem vnitas capitis nostri & Corporis Ecclesie, quomodo in Sacramento corporis & sanguinis Christi communicando per geminam dilectionem Dei & proximi solidetur & confirmetur, ait ipse: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Vnde sanctus Augustinus in sermone 27. super Ioannem: Signum quia manducauit & bibit, hoc est, si manet, & manetur, si habitat & inhabitatur, si hæret, & non deseritur. Hoc ergo nos docuit & admonuit mysticis verbis vt sumus in eius corpore sub ipso capite in membris eius, edentes carnem eius, non relinquentes vnitatem eius. Quæ vnitas vera Dei dilectione seruatur, vt corpus suum corpori suo, id est, nobis vnietur. Vnde August. in sermone de Sacramentis fidelium feria 2. Paschæ: Quia passus est pro nobis, commendauit nobis in isto Sacramento corpus & sanguinem suum, quod etiam fecit nos ipsos. Nam & nos corpus ipsius facti sumus: & misericordia ipsius quod accipimus, nos sumus. Quia igitur corpus Christi sumus qui corpus Christi accipimus: non solum capiti per dilectionem: sed etiam cum membris nostris inuicem vniri debemus. Vnde idem in serm. 26. super Ioannem, Petra Christus in signo, verus Christus in carne & verbo. Hic est ergo panis de cælo descendens: vt si quis manducauerit ex ipso, non moriatur. Sed quod pertinet ad virtutem Sacramenti, non quod pertinet ad visibile Sacramentum, qui manducat intus, non foris: qui manducat corde, non qui premit dente. Hunc itaque cibum & potum societatem vult

intelligi corporis & membrorum suorum, quod est sancta Ecclesia. Huius rei Sacramentum, id est, vnitate corporis Christi de Dominica mensa sumitur, aliquibus ad vitam, aliquibus ad exitium. Res verò ipsa cuius Sacramentum est, omni homini ad vitam, nulli ad exitium quicunque eius particeps fuerit. Virtus enim & res Sacramenti est vt inuicem se diligendo, de vnitate corporis Ecclesie sint quicunque de eo participantur, quod nulli est ad exitium, sed omni credenti ad salutem: quicunque tantæ societatis, conformante & vniente Christo, verè particeps esse potuerit. Vnde idem August. in sermone de Sacramentis fidelium: Ad aquam venistis, conspersi estis, panis Dominicus facti estis. Quomodo vnum videtis esse quod factum est: sic vnum estote vos diligendo vos. Hæretici querunt diuisionem: cum panis iste non indicet nisi vnitatem. Sic & vinum in multis racemis fuit, & modo in vnum est. Quia igitur corpus Christi sumus, & Christus sumus, ita vt etiam in altari eodem Sacramento signemur, cum panis Dominicus corpus Christi sit in seipso, & corpus Christi in Ecclesia mirabili vnitate gratia nos ad se pertinere voluit, cum mysterium nostrum sicut & suum in Sacramento altaris, ne moriamur, sumere nos concessit: ita vt etiam mysterium suum in veritate corporis sui sumptum nulli proficiat, nisi mysterium nostrum, societatem scilicet Ecclesiasticam eodem Sacramento assumpserit: quia sicut caput non est vitale sine corpore, sic Christus nulli vitam confert sine vnitate corporis Ecclesie. Sed nec mysterium nostrum vllatenus in Sacramento corporis Christi fit sine suo, vt sicut per dilectionem vnum sumus inuicem, sic & plus etiam cum eo: quatenus sicut ipse in nobis, sic & nos maneamus in ipso: quia cum à corpore suo sit indiuisus, nec in Sacramento suo veraciter sumi dicitur Christus, nisi sumatur vnuerfus, suo & nostro mysterio nobis incorporatus. Vnde August. in sermone de Sacramento, Apostolum audi dicentem: Vos estis corpus Christi & membra: mysterium vestrum in mensa Domini positum est, mysterium vestrum accipitis: ad id quod estis, amen, respondetis. Esto membrum corporis Christi, vt verum sit amen tuum. Quare ergo in pane? Recolite quia panis non fit de vno grano, sed de multis. Quando exorcizabamini, quasi molebamini. Quando baptizati estis, quasi conuersi estis. Quando spiritus sanctificationem accepistis, quasi coacti estis. Estote quod videtis, & accipite quod estis. Sic & de vino fratres recolite. Grana multa pendent in botro, sed liquor granorum in vnitatem confunditur. Ita Dominus Iesus Christus nos significauit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitate nostræ in sua mensa consecrauit. Qui accipit mysterium vnitate, & non tenet vinculum pacis: non mysterium pro se, sed testimonium accipit contra se. Quia igitur per vnitatem spiritualem, ita concorporales & consacramentales sumus Christo, vt similitudine prædicta dicamur panis Dominicus, dicamur etiam corporis Christi cibus, & sanguinis eius potus: quia scilicet sicut cibus & potus temporalem vitam, sic vnitas Ecclesie confert æternam: ideo sancti eandem vnitatem vocant virtutem & rem Sacramenti, rem, quia ab eo significatur, virtutem, quia effectum diuinæ gratiæ cum Christo maxime operatur: quamuis Christus vt caput nostrum virtus principalis & res Sacramenti sit substantialiter & verè, societas verò & vnitas Ecclesiastica, figuratè. Non igitur errorem generet quod sancti

† vultuerit

1. Cor. 12.

OO iiii

philip. 3.

aliquando de corpore Christi, aliquando per se loquuntur de corpore Ecclesie in eodem Sacramento : quia etsi in unitate & effectu salutis veriisque corporis est similitudo in eminentia dignitatis, in veritate substantie, soli capiti nostro Christo seruanda est, suae singularitatis summa discretio. Quamuis enim hoc Sacramento reformet corpus humilitatis nostrae, etiam in hac vita configuratum corpori claritatis suae : non tamen nos vsque adeo superextendere debemus, ut quantumcunque nos sua humanitate vel similitudine exaltet, vsque ad eius dignitatem pertingere presumamus: sed sic suscipiamus misericordiam suam in medio templi sui, ut vsque in fines terrae sit laus sua secundum nomen eius. Ipse enim est caput corporis Ecclesiae, non unitate personae, sed gratiae.

C A P. IIII.

Quid sit sacramentum, et quomodo accipiatur. Cap. 5.

Quia igitur hoc suo Sacramento Christus Ecclesiam suam unit sibi & concorporat, de veritate eius & virtute, quasi de re ineffabili, quantum Deus dederit differamus : si tamen prius quid Sacramentum sit discutientes, quomodo figura à veritate rei quam significat, discernenda sit, ostenderimus. Augustinus in 10. libro de Ciuitate Dei: Sacramentum visibile, inuisibile rei Sacramentum est: id est, sacrum signum. Item Augustinus in 2. de doctrina Christiana: Signum est res praeter speciem quam ingerit sensibus, aliud aliud ex se faciens in cognitionem venire. Item alibi: Sacramentum est inuisibilis gratiae visibilis forma. Sciendum autem quoddam Sacramentum & mysterium in hoc differunt: quia Sacramentum signum est visibile aliquid significans, mysterium verò aliquid occultum ab eo significatum. Alterum tamen pro altero ponitur, ut superius dictum est: mysterium vestrum accipitis: ut sit mysterium occultans & occultum, & Sacramentum signans & signatum. Vnde Maximus in quadam homilia Epiphaniae, Mystica eius natiuitas sempiterno gaudio & terram laetificauit & caelum.

Homilia 5.

† caelium

Ioan. 1.

Rom. 13.

Hunc ergo regem † caelium, hominumque rectorem sub carnis mysterio venientem, impius tremet Herodes. Nec solummodo Sacramentum pro alterutro, id est, vel pro signo vel pro signato inuenitur: sed etiam pro utroque. Sicut cum dicitur: Verbum caro factum est, caro pro carne & anima. Itemque, Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit: anima pro carne & anima accipitur. Nec mirum, si Sacramentum pro Sacramento & re Sacramenti sepius ponitur: quia & corpus Christi pro Sacramento & corpore Christi inuenitur. Augustinus de Sacramentis altaris: Corpus Christi, & veritas & figura est. Veritas, dum corpus Christi & sanguis, virtute spiritus in verbo ipsius, ex panis vinique substantia efficitur. Figura verò est, id quod exterius sentitur. Sciendum etiam quod Sacramentum in sacris codicibus non semper pro sacro signo, sed Sacramentum aliquando iusurandum, aliquando res sacra accipitur. Vnde Ambrosius in libro ad Gratianum, apparuisse dicit hominibus vnigenitum patris per Sacramentum assumpti hominis, quasi diceret: per hominem quem sibi sacrauit, quia homo non signum, sed potius occultatio diuinitatis fuit.

Quid visibile sacramentum panis & vini, nuncupatiue dicitur corpus Christi.

C A P. V.

Quia igitur sancti Sacramentum pro Sacramento & re Sacramenti, & corpus Christi pro veritate & figura indifferenter usurpant: ne errorem generent, quid in pane Dominico sacramentum, & quid corpus

Christi verè & propriè sit, discernamus. Formam panis & vini & ceteras elementorum remanentes & visibiles qualitates, Sacramentum tantummodo verè dici & esse: substantiam autem illam inuisibilem, quae ipso Sacramento operata est, & in quam panis & vini substantia translata est, verè & propriè dici & esse corpus Christi testatur Augustinus in libro Sententiarum Prosperi, ita ea discernens: Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus, sacrificium Ecclesiae duobus confici, duobusque constare: visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine: Sacramento & re Sacramenti, id est, Christi corpore: sicut persona Christi constat & conficitur ex Deo & homine, cum ipse Christus verus Deus sit & verus homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiae duobus, Sacramento & re Sacramenti, id est, Christi corpore. Quae ergo duo esse approbat, visibile scilicet Sacramentum & inuisibilem rem Sacramenti: non vnum & idem, sed aliud & aliud esse demonstrat. Vnde item August. in sermone de verbis Domini: Quod videtis in altari, panis & calix est, quod estiam vobis oculi vestri renunciant: quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus, calix est sanguis. Et Paulo post: Ista fratres ideo dicuntur Sacramenta: quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spirituale. Quia igitur aliud est corporale quod videtur, aliud spirituale quod intelligitur: aliud ergo est Sacramentum quam res Sacramenti, id est, corpus Christi. Item August. in libro Sententiarum Prosperi: Caro eius est quam forma panis operata in Sacramento accipimus. Non dicit ergo formam panis esse carnem Christi vel formam: sed operamentum carnis Christi. Vnde etiam in fine cuiusdam Missae oratur & dicitur: Perficiant in nobis Domine quaesumus Sacramenta Sabbato

quatuor corporum Christi quod sub specie panis & vini nunc geritur: manifesta visione sicuti reuera est, quandoque capiatur. De qua visione Dominus in Euangelio secundum Ioannem: Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Er de hoc eodem Sacramento legitur in passione beati Dionysij: qui dum sacrum mysterium celebraret in carcere, apparuit ei Dominus, dñsque illi sancta dixit: Accipe hoc charere meus, quod mox complebo tibi vna cum patre meo. Ac si diceret: Quod tibi do modo in viatico, non mutabo in praemio, ut dem aliud: sed id ipsum complebo, meipsum manifestans. Cum igitur Sacerdos dicat Sacramenta non corpus Christi esse, sed in se continere, nec etiam ipsius corporis veram formam, sed tantummodo similitudinariam speciem & figuratiuam illius quod in rerum veritate, id est, in vera suae claritatis specie capere desiderat: quod etiam Dominus beato Dionysio non perfectum esse in hac vita, sed in alia complendum asseuerat: quomodo Sacramenta quae visibilia & mutabilia sunt, erunt verum corpus eius, vel vera species corporis illius, in quo post resurrectionem inuisibilis & immutabilis est Christus? Vnde Augustinus contra Faustum: Quid enim aliud sunt quaeque Sacramenta corporalia, nisi quasi quaedam verba visibilia, sacrosancta quidem, & tamen mutabilia & temporalia? Absit ergo ut transitoria species panis & vini, sit vera substantia vel vera species immutabilis

Christi, nuncupatiue & non verè oportet intelligi. Vnde Augustinus ad Bonifacium: Si Sacramenta quaedam similitudinem earum rerum quarum Sacramenta sunt non haberent, omnino Sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine praerunque ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quandam modum, Sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: sic Sacramentum fidei fides est. Ac per hoc paruulus qui non habet fidei affectum, respondetur credere, & fidem habere, propter fidei Sacramentum. In quo notandum est, Sacramentum corporis Christi, secundum quandam modum, id est, similitudinariè & nuncupatiue, non propriè corpus Christi vocari, quantum ad elementorum speciem & formam: quod tamen verè & propriè corpus Christi vocatur & creditur, quantum ad substantiam quam continet, & in qua panis & vini substantia conuertitur est. Vnde Eusebius Emisenus: Verè vnica & perfecta hostia fide estimanda non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Cum enim exterius non videatur nisi species panis, interius creditur veritas Dominici corporis: Et ut ait August. sanguis Christi est, quem sub vini specie ac sapore potamus.

Quod Christus in pane Sacramento accipitur, ut in carne incarnatus. Hac contra Lutheranos.

Quod Christus in pane Sacramento accipitur, ut in carne incarnatus. Hac contra Lutheranos.

Epist. 23.

Eusebius.

Lib. sententiarum Prosperi.

Quod Christus in pane Sacramento accipitur, ut in carne incarnatus. Hac contra Lutheranos.

Error immanitatis nullis auctoritatibus sulcitur.

Lib. 19. Cap. 16.

center ut Sacramentum, sed ipsum etiam continet, & substantialiter conuersus sit in ipsum. Item non omnipharia similitudo accipienda est, qua dicit Augustinus sacrificium Ecclesiae ita consistere duobus sicut persona Christi duobus constat: cum non vtrouique personalis unitatis contulerit similitudinem, sed qualiter tantum vtraque duobus consent fecerit collationem. Sed item opponunt, quia ita dicitur Christus assumere speciem vel formam panis in altari, sicut verbum Dei speciem vel formam carnis in vtero virginali: & sicut verbum sit caro, sic panis sit eadem caro. Sed nunquid vel sic vincunt, qui confusione similitudinum peruertere quaerunt Dei veritatem? Reuera enim verbum sit caro, & panis sit eadem caro: sed longè diuerso modo. Verbum sit caro, & nascitur caro de carne, assumendo carnem, non mutatum in carnem: sic factum quod non fuerat, ut non desisteret esse quod erat. Panis autem sit eadem caro, non nascitur caro, nec assumit carnem, sed mutatur in carnem: sic factus quod non erat, ut desistat esse quod fuerat: pulchra spe nostra pulchroque mysterio: ut in corpus Christi traici non desuperet rationalis natura, in quod traicitur & bruta: si desistat esse quod ex se male fuerat, & sit in Christo quod bene non erat.

C A P. VI.

Quomodo Christus in pane, qui iam non est, impanari dicitur, quum Christus in panem nec conuertatur, nec aliquatenus panis fiat: sed econuerso, panis in corpus Christi conuertatur, & corpus Christi fiat, ita ut panis non remaneat: Non enim ita sumere dicendus est in altari speciem vel formam panis: sicut in vtero virginali speciem vel formam carnis: quum in vtero sumperit speciem vel formam cum substantia: in altari verò speciem vel formam panis mutata & panis non permanens substantia. Quum enim dicitur species vel forma panis & vini: haec illarum rerum sunt substantia: quae ante fuerunt, scilicet panis & vini. Panis enim & vinum in Sacramento iam non sunt, sed ante fuerunt. Quam igitur in Sacramento Christi possunt creare nouam personam, in quo nec antiquam suam retinent substantiam? Vnde notandum est, quum diuina pagina corporis Domini panem vocat, non substantialiter, sed mysticè & figuratè dici: vel quia ex eo quoniam animam pascit, eique vitae aeternae ministrat substantiam, vel quoniam panis est Angelorum. Solent enim scripturae quilibet res vocare nominibus illarum rerum ex quibus sunt: ut cum dicitur homini, quid superbit terra & cinis, cum homo non sit cinis, sed ex cinere factus seu quae putantur esse & non sunt, ut cum legitur Abraham vidisse tres viros, cum essent Angeli: seu quibus similes aliquo modo existunt, ut cum Deus dicitur leo propter fortitudinem. Sic igitur corpus Domini panis vocatur, vel quia, ut dictum est,

Quod Christus in pane Sacramento accipitur, ut in carne incarnatus. Hac contra Lutheranos.

Quod Christus in pane Sacramento accipitur, ut in carne incarnatus. Hac contra Lutheranos.

Quod Christus in pane Sacramento accipitur, ut in carne incarnatus. Hac contra Lutheranos.

Quod Christus in pane Sacramento accipitur, ut in carne incarnatus. Hac contra Lutheranos.

Quod Christus in pane Sacramento accipitur, ut in carne incarnatus. Hac contra Lutheranos.

Quod Christus in pane Sacramento accipitur, ut in carne incarnatus. Hac contra Lutheranos.

ex pane conficitur, vel quia intuentium oculis, cum sit caro, panis videtur: vel ea similitudine qua sicut panis materialis carnem, sic ipse spiritualis alit mentem. Sed opponitur, quia sicut verbum assumpsit veram speciem carnis cum substantia, sic Christus in altari veram speciem panis cum substantia. Cum enim dicat Augustinus in sermone de verbis Domini, Quod videtis in altari, calix & panis est, quod etiam vobis oculi vestri renuntiant: testimonio oculorum veritatem panis astruere conantur. Quod autem subsequenter ait: panis est corpus, calix est sanguis, unitatem personalem mentiuntur, quamuis ipsis sensibus corporeis per omnia credendum non sit: ut cum oculi in aqua remum fractum putant, vel longinquitate victi, quod magnum est paruum renuntiant, vel obscuritate aliud quam sit, ut Maria in tenebris Iesum hortulanum, & discipuli nocte super mare ambulantes phantasma aestimant. Sed quae perfectio possit esse humani visus, cum ad ea penetranda, quae superscietenus videt, lynceis oculis non aequetur? Quis ergo dubitet de veritate corporis & sanguinis Domini, quae spiritualiter creditur: quicquid sensus corporei de ipso vel forma, vel odore vel sapore extrinsecus mentiantur? Non minus verè erar Christus cum Maria putaret hortulanum: quam cum recognouit eum.

CAP. VII.

Quod remanens in substantia sua panis & vini in verum corpus Christi mutatur.

Sed iterum teste beato Ambrosio, ubi ait sermonem Christi operatorium esse, ut panis & vinum sint quae erant, & in melius commutentur: videtur astruere ut sint substantialiter quae erant, & in aliud mutentur. Quod tamen tolerabiliter dictum est, nisi à prauo interprete intolerabiliter exponatur. Si enim intelligatur ut panis & vinum sint quae erant non secundum substantiam, sed secundum formam & ceteras suas qualitates ibidem remanentes, & secundum substantiam in aliud mutentur: quamuis aliquantulum impropiè, tamen tolerabiliter & verè dictum erit. Et reuera ne suis & ceterorum sanctorum auctoritatibus contradicat, ita necessariò est exponendum. Quicquid enim mutatur in aliud, in aliquo definit esse quod fuerat: siue substantialiter, siue accidentaliter. Sed in pane & vino cum in corpus Christi mutantur, accidentia esse non desinunt, sed omnia remanent: ergo panis & vini substantia esse desinit. Quia igitur sanè expositum est, ut sint quae erant secundum visibilem speciem remanentem, & mutantur secundum interiorum essentiam ineffabiliter: ut & inuisibili Sacramento vera probeatur elementorum species esse quae fuerat, & interiorum substantia eorum mutari in melius quod prius non fuerat: ut videamus beatum Ambrosium sibi vel aliis sanctis non esse contrarium, verba sua in ordine suo ponamus. Ait enim in libro de Sacramentis:

Ambros. lib. 4. c. 4.

Tu forte dicis: Meus est panis vitatus, Sed panis iste panis est ante verba Sacramentorum: ubi accesserit consecratio, de pane fit corpus Christi. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Ergo Christi sermo hoc conficit corpus. Quis sermo Christi? Nempe is quo facta sunt omnia. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse quae non erant: quanto magis operatorius est, ut sint quae erant, & in melius commutentur? Ergo ut tibi respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, post consecrationem iam corpus est Christi. Ipse dixit & factum est, ipse mandauit & creatum est. Ergo didicisti, quod ex pane fiat corpus Christi, & quod vinum & aqua in calicè mittitur, sed fit sanguis

consecratione verbi caelestis. In quo notandum est beatum Ambrosium cõparatione à maiori ita usum: ut quandoquidem Deus de nihilo fecit substantiam & formam, multo magis altera manente, in melius mutare possit alteram. Vnde idem in eodem: Antequam conficeretur, panis est: ubi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Et ante verba Christi calix est vino & aqua plenus: ubi autem verba Christi operata fuerint, ibi sanguis Christi efficitur, qui plebem redemit. Ergo vide quantis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere. Deinde ipse Dominus Iesus testificatur nobis quod corpus suum accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Item Eusebius Emislenus. Nec dubitet quisquam primarias creaturas, nutu potentiae, praesentia maiestatis in Domini corpore trãire posse naturam: cum ipsum hominem videat artificio misericordiae caelestis, Christi corpus effectum. Sicut autem quicumque ad fidem veniens ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti, his verò commemoratis, mox exiit omni sece peccati: ita benedicendae verbis caelestibus creaturae, sacris altaribus imponuntur, & antequam inuocatione summi nominis consecrentur, substantia illic est panis & vini: post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. Quid autem mirum est, si ea quae potuit verbo creare, verbo possit creata conuertere? Imò iam minoris videtur esse miraculi: si id quod ex nihilo condidisse agnoscitur, iam conditum in melius valeat commutare. Requirit quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia & inuisibilia voluntatis imperio suscitare: cui facile fuit hominem de limi materia figuratum, imaginem etiam suae diuinitatis induere, corpus humanum conforme corpori suae claritatis reddere. Item August. in Homiliis: Ante verba quando offertur, panis dicitur: ubi verba Christi depraempta sunt, iam non est panis, sed corpus Christi appellatur. Quia sancti dicunt, quod post consecrationem iam non est panis, sed corpus Christi, nihil omnino de pane in Sacramento remansisse aliqui autumant: sed sicut virga mutata in serpentem, iam nõ virga, sed serpens vocatur, quamuis in serpente non virgae substantia, ex qua factus est, sed tantum forma periisse creditur: ita in Sacramento, panis non est panis, quamuis in eo non forma panis, sed substantia mutari credatur. Cur enim Deus, qui vtrunque ex nihilo creauit, non possit aequè mutare substantiam, vel etiam ad nihilum redigere, sicut & formam? Vnde & beatus Ambrosius: Vide quantis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere, quia vel in diuersam formam, ut virgam in serpentem: vel in diuersam gloriam, ut hominem de mortalitate in immortalitatem: vel in diuersam substantiam, ut panem in corpus Christi: vel in aliud quam sint, siue melius siue peius multis modis aliis, sibi tantum cognitis. Vnde Diuus August. in libro sententiarum Prosperi: Nos autem in specie panis & vini quam videmus, res inuisibiles, id est, Christi carnem honoramus & sanguinè: nec similiter pendimus has duas species, quemadmodum ante consecrationem pendebamus: cum fideliter fateamur ante consecrationem esse panem & vinum, quod natura formauit, post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Quod quamuis ideo dicat, ne quis paret pro remanente elementorum visibili specie ipsorum etiam substantiam, quae iam corpus Christi facta est, remansisse: euidenter tamen astruit ante & post consecrationem eandem esse

Cap. 5.

Eusebium Hom. 5. de pascha.

Homil. 28 de verbis Domini.

Forma panis nõ mutatur, sed substantia.

Cur visibiles elementorum species in Sacramento remanent.

esse species, quas propter substantiae mutationem ante & post non similiter se dicit pendere. Quia tamen ex ipsis elementorum visibilibus speciebus erratur à multis, quomodo satis constat quod de eorum substantia corpus Christi fiat, quia ut ait Augustinus, corpus Christi & sanguis, ex panis & vini substantia efficitur: de ipsis speciebus videamus. Si enim panis omnino ita mutetur in corpus Christi, ut nihil ex ipso supersit vel appareat, aut si quod apparet, non verum, sed phantasticum fiat: rationi videtur contrarium. Si enim pane mutato nihil visibile reseruaretur, minueretur fidei meritum, vel pro euidenti miraculo, quia in consecratione Sacramenti panis omnino euanesceret, vel quia obliuione sopita fidei deuotio torperet, cum in tanto mysterio signum aliquod, vnde memoria admoneretur, non superesset. Non enim superesset aliquod visibile, circa quod mystica passionis signa & crucifixio in sancta Ecclesia possent celebrari: nec vnde in perceptione corporis & sanguinis eius incorporationis suae & nostrae mystica complerentur, vel in inferis vaticum dari: nec cetera quae visibilibus & salubriter per ipsum in sancta Ecclesia sunt, valeret administrari. Non enim frustra dixit Dominus: Hoc facite in meam commemorationem, Sacramentum exhibens sicut verum fidei, sic verè visibile excitandae commemorationi: ut quod fidei certum est, mentem pascat, quod visui certum est, deuotionem accendat. Quia enim illum secundum carnem caelos oportuit penetrare: ut illic cõfidentius tenderemus, reliquit nobis carnalibus huius Sacramenti visibilem figuram & characterem carnis & sanguinis sui: ut suae passionis memoria incitati, constantius hoc faceremus. Item si elementa omnino mutarentur in Christi carnem: nihil amplius esset Christi caro quam modo est. Sed et si propria species humanae carnis corporaliter appareret: nihilominus spiritualis crederetur quam creditur & est. Et quid prodest videre eum in propria specie humanae carnis: qui tamen credendus esset verè habere spiritualementem speciem resurrectionis? Ut autem in sequenti astruatur, minueretur fidei meritum, pro tam manifesto veritatis experimento: vel impediretur perceptionis eius commoditas, pro humanae corporis comedendi horrore linesto. Cum autem in Sacramento forma panis, soliditas, color, sapor sentiantur: vel verum hoc esse, vel phantasticum dicitur. Sed absit ut perfecta veritas phantastica fallacia astruatur: maxime cum ipsi Angeli, & ipse spiritus sanctus in columba vel linguis igneis, quoties apparuisse leguntur, non phantastica, sed vera corpora in aere assumere astruantur: & in ceteris omnibus Sacramentis noui Testamenti & veteris, nihil phantastica, sed omnia vera inueniantur. Absurdum enim reuera est, ut quod non verè est, veritatem approbet: & quod de se fallit aestimationem, de alio veram exhibeat fidem. Phantastica enim illum, magicis congruit & diabolicis fraudibus: veritatis autem assertio, diuinis sanctionibus. Ne ergo phantastica species, Sacramentum Christi aliena prorsus & indigna, superinduci credatur, quae magis nouit fallere quam veritatem astruere: quomodo id non solum rationi, sed & auctoritati sit contrarium, videamus. Vt ait August. Caro eius est, quam forma panis operata in Sacramento accipimus: Sanguis eius est, quem sub vini specie ac sapore potamus. Sed quia ut supra dictum est, in fine Missae oratur, ut corpus Christi quod sub specie panis & vini nunc geritur, rerum veritate capiat: ne pateretur ipsa species panis & vini, quam corpori Christi non

Inc. 22.

dicit veram vel propriam, similiter in seipsa non esse vera, sed phantastica: sicut solent videri phantasticae species rerum in somniis, vel magorum prestigiis: quid est quod S. August. approbare contendit modis omnibus, sacrificium sanctae Ecclesiae duobus confici, duobusque constare, visibili elementorum specie, & inuisibili Christi carne & sanguine? Si fallum & friuolum erat: frustra hoc tatus vir omnibus modis approbare contendeat, frustra ad consecrationem Sacramentalis, verè ex veris rebus ostendendam personalem consecrationem Christi, ex vero Deo & vero homine in similitudinem adducebat: Frustra etiam vniuersalem propositionem (qua vtramque consecrationem, Sacramenti scilicet, & personae Christi, ex veris rebus constare astruere) subdebat dicens: Quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Quod absit. Sacrificium enim Ecclesiae reuera veritatem, & naturam in se continet eorum rerum ex quibus conficitur, quia verè & naturaliter continet corpus Christi & sanguinem: & nihilominus verè & naturaliter elementorum eadem quae fuerat species. Alioquin quomodo verum erit, quod de elementis Sacramentalibus Ambrosius dicit, ut sint quae erant, & in aliud commutentur: nisi de eis in Sacramento & aliquid reseruaretur, ut sit quod fuerat, & aliquid mutetur, ut melius fiat? Item quomodo verum erit, quod praesente Nicolao Papa, & 113. Episcopis sanctae Synodus Romae Berengario haeretico de huius rei catholica fide scriptum tradidit, & ille iureiurando firmavit: panem scilicet & vinum post consecrationem non solum Sacramentum, sed & corpus Christi esse & sanguinem? Si panis post consecrationem vtrunque est, Sacramentum scilicet panis & corpus Christi: oportet quod Sacramentum sit specie: & corpus Christi factum sit substantiae mutatione. Vnde Augustinus: Quod videtis in altari, panis est & calix, quod etiam oculi vestri denuntiant: oculorum testimonio non phantasia, sed speciei veritatem approbans. Et subdidit: Quod autem fides postulat, panis est corpus, calix est sanguis, mutatione scilicet substantiae. Alioquin si ex phantasia & veritate Sacramentum Christi confici creditur, iam consecratio non erit: quam ex aliqua re & nulla consecratio constare nõ possit. Conficitur ergo Sacramentum ex vero corpore Christi & sanguine, & ex veris speciebus panis & vini.

CAP. VIII.

Sed quia de consecratione Sacramenti dictum est: quomodo Sacramentum corporis Christi ab aliis differat Sacramentis, vel quomodo conueniat, videamus. Cetera enim Sacramenta noui Testamenti & veteris, vis Christi figurae tantum fuerunt: nec aliqua species eorum, ut id fierent quod significabant, ab hoc quod fuerant, ut manna, Petra, aliquatenus mutatae sunt. Aqua verò baptismatis, & oleum chrisimatis in Sacramento ab hoc quod est non mutatur: nec spiritum sanctum, quae significat aqua abluentem, emundantem, oleum verò roborantem, illuminantem, quamuis credentibus suo mysterio exhibeat, non tamen continere essentialiter, sed figuratinè tantum creditur. Solum Sacramentum panis & vini ita mutatur, ut substantialiter non sit quod ante fuerat: sed substantia eius corpus Christi fiat, forma verò remanens ipsam significet & contineat. Hanc autem panis & vini substantiam ideo Christus in suo Sacramento remanere non voluit: ne si duae substantiae veritates, panis scilicet communis noster, & ipse verus & verus panis in eodem Sacramento essent, cr-

De consec. dist. 2. ca.

Ego Berengario haeretico de huius rei catholica fide scriptum tradidit.

Quomodo consecrationem vtrunque est, Sacramentum scilicet panis & corpus Christi: oportet quod Sacramentum sit specie: & corpus Christi factum sit substantiae mutatione.

Unde Augustinus: Quod videtis in altari, panis est & calix, quod etiam oculi vestri denuntiant: oculorum testimonio non phantasia, sed speciei veritatem approbans.

Et subdidit: Quod autem fides postulat, panis est corpus, calix est sanguis, mutatione scilicet substantiae.

Alioquin si ex phantasia & veritate Sacramentum Christi confici creditur, iam consecratio non erit: quam ex aliqua re & nulla consecratio constare nõ possit.

Conficitur ergo Sacramentum ex vero corpore Christi & sanguine, & ex veris speciebus panis & vini.

Quomodo Sacramentum corporis Christi ab aliis differat Sacramentis, vel quomodo conueniat, videamus.

Cetera enim Sacramenta noui Testamenti & veteris, vis Christi figurae tantum fuerunt: nec aliqua species eorum, ut id fierent quod significabant, ab hoc quod fuerant, ut manna, Petra, aliquatenus mutatae sunt.

Aqua verò baptismatis, & oleum chrisimatis in Sacramento ab hoc quod est non mutatur: nec spiritum sanctum, quae significat aqua abluentem, emundantem, oleum verò roborantem, illuminantem, quamuis credentibus suo mysterio exhibeat, non tamen continere essentialiter, sed figuratinè tantum creditur.

Solum Sacramentum panis & vini ita mutatur, ut substantialiter non sit quod ante fuerat: sed substantia eius corpus Christi fiat, forma verò remanens ipsam significet & contineat.

Hanc autem panis & vini substantiam ideo Christus in suo Sacramento remanere non voluit: ne si duae substantiae veritates, panis scilicet communis noster, & ipse verus & verus panis in eodem Sacramento essent, cr-

maneat.

Cur substantia eius corpus Christi fiat, forma verò remanens ipsam significet & contineat.

Hanc autem panis & vini substantiam ideo Christus in suo Sacramento remanere non voluit: ne si duae substantiae veritates, panis scilicet communis noster, & ipse verus & verus panis in eodem Sacramento essent, cr-

maneat.

Cur substantia eius corpus Christi fiat, forma verò remanens ipsam significet & contineat.

Hanc autem panis & vini substantiam ideo Christus in suo Sacramento remanere non voluit: ne si duae substantiae veritates, panis scilicet communis noster, & ipse verus & verus panis in eodem Sacramento essent, cr-

maneat.

rorem gignerent veritatis: dum ibi esset & ipse verus panis, quia vita æterna: & panis communis suo modo verus, quia temporalis vitæ substantia. Facilius enim & certius creditur corpus Christi in illo Sacramento fieri & esse, vbi corporaliter non fuerat, non solum pro Sacramento, sed & pro miraculo: dum ibi panis desinit esse quod fuerat. Et forsitan hæreses impanationis & fædæ digestionis huic singulari suo Sacramento ascribi possent, ipsum ab omni corruptibilis naturæ vel materiæ contagio purum esse voluit. Sciendum tamen quod beatus Augustinus hoc Sacramentum in significando Christum aliis comparat: quamuis tanto privilegio, vt dictum est, omnibus tam nouis quam veteribus præcellat. Ait enim in libro 3. de Trinitate: Si

Cap. 4.

1. Cor. 13.

Apostolus Paulus, quamuis adhuc ex parte & in anigmate videret, potuit tamē significando Christum prædicare, aliter per linguam suam, aliter per Epistolam, aliter per Sacramentum corporis & sanguinis eius: nec significantes sonos lingua æditos, nec signa literarum conscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinem dicimus: sed illud tantum, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, ritè sumimus ad salutem: quid mirum, si etiam in creatura cœli & terræ, matris & aëris, facit Deus quæ vult sensibilia & visibilia, ad seipsum in eis, sicut oportere nouit, significandum & demonstrandum? Cum igitur per Sacramentum corporis & sanguinis Domini Christus significari dicatur, & ipsum cæteris significantibus adnumeretur, & eius exemplo cæteræ significationis species à Deo posse fieri astruatur: constat ipsum Sacramentum sicut cætera esse signifiatiuum. Item August. in sermone 26. super Ioannem: Et nos hodie accipimus visibilem cibum. Sed aliud est Sacramentum, aliud virtus Sacramenti. Et Paulo post: Hic est panis qui de cælo descendit, hunc panem significauit manna, hunc panem significat altare Dei. Sacramenta illa fuerunt: in signis diuersa sunt, in re quæ significatur paria. A-

Ioan. 6.

1. Cor. 10.

postolus audi: Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt. Spiritualem vtique eandem: nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud: spiritualem verò quam nos. Et omnes eandem potum spiritualem biberunt. Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili: quod tamen idem significaret virtute spirituali. Quomodo enim eundem potum? Bibebant, inquit, de spiritali sequente petra, petra autem erat Christus. Inde panis, inde potus. Petra Christus in signo, verus Christus in verbo & in carne. Manna & speciem visibilem panis & vini corporalis escam dicit, diuersa illis & nobis: sed quod credentibus illis & nobis per hanc diuersam escam significatur idem est, scilicet Christus: & ideo dicit in signis diuersa esse manna & panem, in re, id est, in Christo qui significatur per illa paria: cum tamen Sacramentum panis familiarius significet Christum quam manna, quia manna futurum, panis præsentem, manna tantum extrinsecus, panis ita vt substantialiter sit conuersus in corpus Christi, & formaliter significet corpus Christi. Eadem enim fide Christi saluati sunt qui ante Christum, qua saluantur & illi qui modo sunt: quia crediderunt venturum esse quem nos credimus venisse. Vnde August. in lib. de penitentia: Vt quid paras dentes & venterem? Credere in eum, hoc est manducare panem & bibere vinum. Qui credit in eum, manducat eum. Item Augustinus in

Tract. 25. in Ioan.

Psal. 104.

Psal. 104. Panis cœli est assumptum corpus Agni, quod

nos reficimur in Ecclesia, sicut illi refecti sunt manna. Nec solum comparatur Sacramentum corporis Christi cæteris Sacramentis consignificando: sed & in corpore Christi æternaliter non permanendo. Quamuis enim panis substantia mirificè, vt dictum est, in corpus Christi conuersa esse credatur: forma tamen in Sacramento remanens, non in corpore Christi manere perpetualet, sed post hanc vitam omnino desinere creditur, sicut & cætera Sacramenta. Quum enim scriptum sit: Panem Angelorum manducauit homo, quia eodē Christo reficitur homo in via credēdo, quo satiantur Angeli in patria, eum sicut est videndo, cum eodem fruuntur vt viuunt sine Sacramento quo & nos ne moriamur cum Sacramento: quando erimus sicut Angeli Dei, nunquid eum quem Angeli sine Sacramento vident reuelata facie sicut est videre poterimus, nisi ablata vmbra Sacramenti: Quomodo enim facies sua vel nostra erit reuelata: nisi omnis veli vmbra reiecta, & nos appareamus filij Dei, quod sumus, & ipse nobis appareat quod est, sicut est Deus? Frustra oraremus, vt quod nunc specie geritur, rerum veritate capiamus: si ibi etiam huius Sacramenti haberemus vmbra, vbi facie ad faciem sicut est videre speramus Christi gloriam. Quæ enim remuneratio esset nobis in alia vita: si vmbra Sacramenti contegente, veritas gloriæ Christi nunquam nobis fieret manifesta? Vnde Ambrosius in libro de officiis: Illa igitur sunt nobis expectanda, in quibus perfectio, in quibus veritas est. Hic vmbra, hic imago, illic veritas. Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cœlestibus. Ante Agnus offerebatur & vitulus: nunc Christus offertur, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi Sacerdos, vt peccata dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem quasi aduocatus pro nobis interuenit. In quo notandum est, quia in veteri testamento, dedit Deus tantum figuræ vmbra, in nouo veritatem cum figura, in futuro dabit veritatem non cum figura, sed manifestam: vt tali profectu temporum nos perfectæ veritati viciniore ostenderet, quibus post vmbra tam veritatem, nihil nisi eandem manifestam dari restaret. Vetis enim testamentum, veritatem promisit, non dedit: nouum dedit, sed non ostendit. Quid restat, nisi vt eadem veritas in alia vita manifestetur? Vnde & venerabilis Beda presbyter ait in expositione huius Euangelici capituli: Non est arbor bona, quæ facit fructus malos. In hac vita lumine sanctorum scripturarum & Sacramentorum cœlestium refectio opus habemus: in futuro autem talibus non egebimus subsidiis, vbi iuxta Psalmistæ vocem, quicumque apparuerint cum iustitia, satiabantur manifesta gloria Christi. Quomodo enim egebimus refectioe vbi sempiterna erit lacietas? vel quomodo egebimus Sacramento, quod vtique oculus corporaliter videt: cum Deus diligentibus se (teste Apostolo) quod oculus non vidit, & auris non audiuit & in cor hominis non ascendit, præparauerit? Item cum ipse Dominus nobis præceperit, quotiescunque hoc facimus, facere ad suam cōmemorationem: cum eum videbimus sicut est, quomodo necessaria erit huiusmodi commemoratio: cum in præsentem eius visione, nulla possit interciderè obliuio? Vnde dominus Hieronymus in primam Epistolâ ad Corinthios: Hanc vltimam memoriam nobis reliquit, quemadmodum si quis peregre proficiscens, aliquod pignus ei quem diligit relinquit: vt quotiescunque illud viderit, possit & eius beneficia & amicitias memorari: quem si ille perfectè dilexerit, sine ingenti illud desiderio vel

Lib. 1.

Cap. 48.

Lib. 1.

Cap. 48.

NOTA.

Luc. 6.

In cap. 2.

Actu

Actu videre non potest. Ideo hoc Saluator tradidit Sacramentum: vt per hoc semper commoneamur, quia pro nobis mortuus est. Nam & ideo cum accipimus, à Sacerdotibus comunemur, quia corpus & sanguis est Christi: vt non sumus ingrati tantis eius beneficiis. Quia igitur commemoratio mortis non erit necessaria ad concitandum desiderium vel fletum, vbi nõ peregrè profecta, sed præsens semper erit vita æterna & gaudium: ideo Apostolus huic Sacramento, ne æternam videatur, finem denuncians ait: Quotiescunque manducabitis hunc panem & calicem bibetis: mortem Domini annūciabitis donec veniat. Quod August. exponens in lib. cōtra Faustū ait: Significat finem seculi, quando erit sanctorum requies, non adhuc in Sacramento spei, quo in hoc tempore confortatur Ecclesia, quando bibitur quod de Christi latere manauit: sed iam in ipsa perfectione salutis æternæ, cum tradet regnum Deo & patri: vt in illa perpetua contemplatione incommutabilis veritatis, nullis mysteriis corporalibus egeamus. Quia ergo hoc Sacramento non est in æternam mors Christi annuncianda, sed tatum donec veniat, quia postea nullis mysteriis egebimus. constat illud transitorium esse signum & temporale, quo tantum egeamus nunc, dum videmus per speculum & in ænigmate. Vnde item August. in sermone super orationem Dominicam: Cum trāsierit vita ista, nunquid petemus panem quotidianum? Tunc enim non vocabitur quotidie, sed hodie. Nunc vocatur quotidie, quando transit dies, & venit alius dies. Nunquid vocabitur quotidie quando erit æternus vnus dies? Sanè duobus modis intelligēda est ista petitiō de pane quotidiano, siue pro necessitate carnalis victus, siue pro necessitate spiritualis alimonie. Norunt spirituales alimoniam fideles, quam & vos si puri estis accepturi estis de altari Dei. Panis erit & ipse quotidianus huic peturi sumus, quum ad ipsum Christum venerimus, & cum illo in æternum regnare cœperimus? Ergo Eucharistia quotidianus panis est: Sed sic accipiamus eum, vt non solum ventre, sed & mente reficiamur. Et paulo post: Quando illoc venerimus, ipsum verbum manducaturi sumus & bibeturi, quomodo Angeli modo. Vident enim ipsam veritatem, & ipso fonte satiantur, vnde nos irroramur. Quum igitur Eucharistia sit panis quotidianus, huic vitæ necessarius, quem nõ sumus accepturi, cum ad ipsum Christum venerimus, quando manducaturi sumus ipsum verbum quomodo Angeli modo: constat eam non esse æternam specierenus, quam tamen ipsa sui veritate æternam credimus.

Eucharistia panis quotidianus.

Luc. 21.

Quia igitur panis mysticus sit nobis, non nascitur, nec ipso suo mysterio æternus habetur, sed temporalis & quotidianus, quod nec origine, nec æternitate Christo congruit: quomodo vnus persona cum ipso credendum erit, cum de nostra persona etiam Dominus dixerit: Quia capillus de capite vestro non peribit? Quapropter de forma huius Sacramenti ita iudicemus, sicut beatum Augustinum in libro primo contra Maximinum formam imperfonatam & formam mysticam distinxisse cognouimus. Ait enim, Adhuc in forma humana est filius, quam leuauit in cœlum & sempiterna erit in regno, hæc eadem forma immortalis. Nam de spiritali sancto qui nullam suscepit formam ad vnitatem personæ suæ, quamuis se per subiectam creaturam visibiliter & ipse, siue per columbæ speciem, siue per linguas igneas sit demonstrare dignatus: nunquam dictus est minor patre. Ad horam quippe appa-

Tom. 4.

ruerunt illa quæ spiritum sanctum significando monstrarent visibiliter inuisibilem, columba propter amorem sanctum, ignis autem propter charitatis lumē atque feruorem: & peracto significationis officio corporales illæ species transierunt, atque esse vterius destiterunt, sicut columna ignis nubilosa per diem, luminosa per noctem. Christus autem non humanam ad horam sumpsit effigiem, in qua hominibus appareret, ac deinde species illa periret: sed in vnitatem personæ suæ, manente inuisibili Dei forma accepit visibilem hominis formam, non solum natus in ea de homine matre, verum etiam creuit in ea, manducauit, bibit, dormiuit, occisus est in ea, resurrexit, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram patris in ea, & in regno suo ei qui illi subiecit omnia, erit subiectus in ea. Sic igitur in Sacramento corporis Christi, panis formam Christo non dicimus imperfonatam. Sed quamuis ipsa panis substantia mirificè in corpus Christi conuersa sit, panis tamē forma in Sacramento remanens, mansura perpetualet in Christi corpore non putetur: sed sicut cætera Sacramenta post hanc vitam omnino desistere credatur, ne de impanatione aliqua hæresis oriatur. Nam si impanatur Christus, vel in panem conuertitur, quod est nefarium, cum sit immutabilis, vel sit panis sicut verbum caro factum est, quod friuolum est: cum non astringatur autoritas Evangelica vel Prophetica, cum contrario etiam panis fiat caro Christi, ita vt non remaneat panis. Non enim esset magnum quoddam Apostolus ad commendandam hominibus Dei dilectionem, & humanæ naturæ dignitatem ait, quia filius Dei Angelos non apprehendit, sed semen Abraham apprehendit: si ille qui naturæ Angelorum contempserit personaliter vniri, brutæ panis substantiæ imperfonatus, panis vellet fieri. Sua enim imperfonatio iam non hominibus singularis, quia etiam panibus facta communis: sicut humanæ naturæ minueret dignitatem, sic etiam Dei erga homines minus commendaret dilectionem. Non ergo moueat quemquam quoddam ipse de se ait: Ego sum panis viuus figuratè, quia si ipse creditur panis fieri verè: quomodo eandem redemptionem, quam semel fecit in cruce, operari poterit, etiam in altari quotidie? Nam qui semel incarnatus, paulo minus ab Angelis est minoratus, quia factus passibilis: hic toties impanatus, quoties in altari consecratus, ipsis hominibus multo minor fieret, quia factus irrationalis. Sicut enim imperfonationis iure, vt verus homo esset in homine, accepit animam cum ratione sua, & carnem cum sensibus suis, vt in ea pati posset, sic panem acciperet cū irrationalitate sua: & ita quia minor fieret suis redemptis, non videretur æquum & sufficiens esse precium redemptionis. Si enim neque in cœlo, neque in terra, neque sub terra inuentus est dignus qui aperiret librum nostræ redemptionis, quia neque Angelus, neque viuus homo, neque mortuus: quanto minus aliquis infra hominem factus. Absurdum est igitur de Dei sapientia tam stultè sentire, aliquasque scripturas ad huiusmodi sensum inflectere. Cur enim Deus fieret aliud quàm quod semel factus est, homo scilicet ad nostram salutem: cum nihil aliud operetur in Sacramento, quam quod semel operatus est nobis in seipso, in cruce scilicet & altari, nostram redemptionem: ad quæ semper dignè suscipiendâ, semper signo suæ præsentis nostræ voluit excitare deuotionem, per tanti sui beneficii præsentis & præteriti cōmemorationem? Sicut ergo Spiritus sanctus in specie columbæ vel linguis igneis sine vnitatem personæ

Species & sacramenti

non sunt

Cōtra eos

qui credunt

stantiam

panis manere.

Ioan. 6.

Apo. 5.

P P

apparuisse creditur: sic Christus in Sacramento panis & vini corporaliter confici, sed non personaliter vniri astruatur.

CAP. IX.

Quid nomen panis et vinum in corpus Christi mutata, non nam carne vel sanguine non generant.

Ed iterum huius mutationis trahunt aliqui nimis simpliciter a communi natura similitudinem: vt sicut panis & vinum in viuentem carnem & sanguinem transferunt nostrum, vel etiam in viuentem & viuificatricem carnem ipsius Christi, quam diu nobiscum conuertatus est per naturam comestionis: sic etiam in viuentem & viuificatricem carnem & sanguinem Christi transferatur per gratiam Sacerdotalis benedictionis. Sed longe aliter panis & vinum fit caro & sanguis Christi in Sacramento per gratiam: quam in cuiuslibet vel etiam ipsius Christi stomacho per naturam. In stomacho enim Christi panis & vinum non mutata vel deficiente substantia sed forma, nouam carnem & nouum sanguinem, corruptioni aliquatenus obnoxio, sicut in ceteris hominibus generantur: in Sacramento autem mutata substantia non forma, panis & vinum non fit noua caro & nouus sanguis, sed existens substantia panis & vini mutatur in coexistentem substantiam corporis Christi: ita vt nouitate sua nihil in ipso inouet, mutatione sua nihil immutat. Si enim est mutabilis, vel in augmentum mutatur vel in detrimentum. Sed si eger augmento, non in virtum perfectum resurxit: Si detrimento obnoxio est, corruptionem non dum euasit. Sed e contra August. in Epistola ad Consistentium de corpore Domini post resurrectionem: Constat itaque nec villo modo dubitandum est, corpus Christi quod licet corruptionis putredinem in sepulchro non viderit: vnde scriptum est, Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem: clavis tamen & lancea perumpi potuit, nunc omnino in incorruptione consistere.

Epist. 146

Psal. 15.

Cap. 8.

Cap. 9.

Si quaeris itaque quomodo res corruptibilis in incorruptibilem, existens in coexistentem, noua in antiquam sine illius inuouatione vel mutatione mutetur: respondet tibi August. in libro sententiarum Prosperi. Si quaeris modum quo id possit fieri, breuiter ad praesens respondeo: Mysterium fidei est, credi salubriter potest, inuestigari vtiliter non potest. Item idem contra Felicianum: Omittamus in Deo corporalis intelligentiae legem: ne operibus suis similem dicamus effectorem. Et post pauca: Hoc fides credat, intelligentia non requirat, ne aut non inuentum putet incredibile, aut repertum non credat singulare. Item Ambrosius in lib. de mysteriis inuitandis, omnis naturae terrenae originem vel conditionem ab hoc singulari diuinae gratiae Sacramento excludens ait: Fortè dicas, Aliud video, Quomodo tu mihi asseris, quod corpus Christi accipiam? Et hoc superest nobis vt probemus. Quaevis vtitur exemplis, vt probemus, non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit: maioremque esse vim benedictionis, quam naturae, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses: proiecit eam & facta est serpens. Et post pauca: Tetigit Moyses petram, & aqua de petra profudit. Nunquid non praeter naturam operata est gratia: vt aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Aduertimus igitur maioris esse gratiam, quam naturam. Quod si ratum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret: quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba Domini saluatoris operantur? Nam Sacramentum istud quod accipis, Christi conficitur sermone. Sermo igitur Christi qui potuit ex nihilo fa-

cerere quod non erat, non potest ea quae sunt, in id mutare quod non erant: Nonne maius est nouas rebus dare, quam mutare naturas? Quid argumētis vtimur? suis vtatur exemplis, incarnationisq; exemplo astruatur mysterij veritatem. Nunquid naturae vius praecessit, cum Christus Dominus ex Matia nasceretur? Liquet ergo quod praeter naturae ordinem virgo genuerit. Et hoc quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid hic quaeris naturae ordinem in Christi corpore cum praeter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? Vera vtique caro Christi: quae crucifixa est, quae sepulta est. Vere igitur carnis illius Sacramentum est. Ipse Dominus Iesus clamat: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum caelestium, alia species nominatur: post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. In quo notandum est, quia beatus Ambrosius ad comprobandum huius singularis mysterij tertium miraculum, duo mirabilia opera Dei praemittit: vnum creationis, qua fecit existere quae non erant: alterum mutationis, qua ea quae erant fieri fecit quod non erant. Quorum quia ab altero quieuit, ne deinceps ex nihilo substantias crearet ac formas: alterum naturae communicauit, quo ea quae sunt, in id quod non sunt, mutantur secundum formam: vt virga in serpentem, mirabiliter, & omne semē in fructum sui generis naturaliter. Tertium privilegio diuini sermonis ascribens, subiicit: & hoc quod conficimus corpus, ex virgine est. In praesenti enim quod dixit, conficimus nouitatem panis: in corpore quod ex virgine est immutabilitatem antiquae veritatis astruxit: vt dum panis manente forma sua mutatur in id quod non erat, corpus scilicet Christi quod ex virgine erat praeter ordinem naturae: nec de nihilo credatur corpus Christi creati in Sacramento, secundum primariae naturae originem: nec panis formam mutari secundum naturae communem consuetudinem: sed nouo & inaudito modo ita mutari substantiam panis in substantiam corporis Christi, vt panis non sit, sed appareat esse quod fuerat, & corpus Christi non desinat esse quod erat. Dignum namque erat, vt quia hoc sibi in seipso erat proprie proprium: ceteris suis operibus incommunicabile faceret tanti sui mysterij miraculum. Queritur autem cum Dominus ante passionem discipulis Sacramentum corporis sui dederit, quando erat naturae passionibus obnoxio, si ita incorruptibile & immortale dederit illud in Sacramento, sicut datur nobis modo: maxime cum dixerit, Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, hic est sanguis qui pro vobis effundetur. Sed non est mirum, si ille qui ante passionem transfigurauit se in tale corpus, quale post resurrectionem ostendit corpus suum vulneratum & palpabile, quale ante passionem habuerat: ita immortale dederit corpus suum in Sacramento quod erat moriturum, sicut post resurrectionem idem corpus suum quod erat invulnerabile, ostendit vulneratum. Sicut hoc, sic & illud diuinae potentiae ascribatur. Diuina enim operatio (vt ait beatus Gregorius) si ratione comprehenditur, non est admirabilis: nec fides habet meritum, cui humana ratio praebet experimentum. Qui ergo duplici forma, humana scilicet & Sacramentali praesentem se exhibuit quasi alterum, cum omnino idem esset, & comedendum se distribuit cum viuus & integer permaneret: nonne in illo Sacramento se incorruptibilem & immortalem praebuisse credendus

Tria mirabilia opera Dei.

Quale corpus Christi in eadem dederit.

Homi. 26 in Euang.

credendus est, in quo nec morsibus attritus corrumpti, nec comestione tot hominum deuoratus potuit occidi? Sicut ergo moriturus in seipso, factus est immortalis in Sacramento supra naturam: sic etiam tunc cum caro eius & sanguis cibus & potibus inuouari posset, ac mutari per naturam in seipso, non tamen nouo vino & nouo pane inuouari aut mutari potuisse credenda est eadem caro vel idem sanguis in Sacramento. Quod autem seipsum distribuerit discipulis, restatur Augustinus in tit. Psalmi 33. cum fugeret Dauid Saul persecutorem inquitens ita. Et ferebatur in manibus suis. Hoc verò quomodo fieri possit in homine, quis intelligat? Quis enim portatur manibus suis? Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum litteram non inuenimus: in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans corpus suum ait: Hoc est corpus meum. Ferebatur enim illud corpus in manibus suis. Cum ergo constet, quia seipsum moriturus immortalis, visibilis inuisibilem in Sacramento dederit: constat quia illud corpus suum, quale nos modo sumimus, tale fuit, nūquid idemque omnino in substantia & tunc & nunc: sed tunc tamē differens mortalitate & immortalitate, in hominis & Sacramenti forma, nunc hominis tantum & Sacramenti forma. Quam identitatem substantiae, diuersitatemque formae Augustinus discernens: de identitate substantiae, vt omnem nouitatem vel diuersitatem excludat, ait in Serm. ad Neophytos: Hoc accipite in pane, quod pendit in cruce: hoc accipite in calice, quod effusum est de Christi latere. Erit enim ei mors, non vita, qui mendacem existimauerit vitam. Qui ergo de substantia tam veraciter astruxit, illud idē hic esse quod ibi fuit: de diuersitate formae in Epistola ad Ireneum ita ait, Non hoc corpus quod videtis manducaturus estis, nec bibiturus illum sanguinem, quae fusi sunt qui me crucifigunt. Ipsum quidem & non ipsum. Ipsum inuisibiliter, non ipsum visibiliter. Quasi diceret: Ipsum quidem secundam inuisibilem substantiam, & non ipsum secundum visibilem formam.

CAP. X.

Ed ex hac beati Augustini sententia qua dicit: non hoc corpus quod videtis manducaturus estis, & ex ipsius Domini verbis nata est haeresis tempore Caecilianus Papae, & Cyrilli Alexandrini Episcopi, quibus adnitentibus celebrata est Synodus Ephesina, & destructa est haeresis, quae dicebat panem & vinum altaris, non in propriam carnem & sanguinem Christi, quae iam in caelo erat, posse in mundo mutari, sed in carnem & sanguinem cuiuslibet filij hominis iusti & sancti, qui templum Dei, & merito suo corpus Christi esset de quo Christus ipse dixerat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Igitur 150. Episcopi in Epheso congregati, contra hanc haeresin, ita scripserunt Nestorio Episcopo haereticorum: Sanctificamur participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris effecti, non vt communem carnem percipientes, quod absit, nec vt viri sanctificati & verbo coniuncti secundum dignitatem vnitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem: sed verè viuificatricē, & ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter vt Deus existens, qui eidem propriae carni vnitus est, viuificatricem eam esse professus est. Et ideo quamuis dicat, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non tamen eam vt hominis vnus ex nobis existimare debemus.

Tom. 4.

Quomodo enim iuxta naturam suam viuificatrix esse poterit caro hominis? Sed profiteamur verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis & factus est & vocatus. Quum ergo hac Synodo satis astructū sit, non alicuius de vulgo hominis carnem & sanguinem in mysterio sumi, sed carnem viuificatricem, & ipsius verbi propriam factam: ne ramen verbis beati Augustini, quibus dixit ex persona Domini, non hoc corpus quod videtis manducaturus estis, quasi illud remouendo à se, & iterum mysterium vestrum in mensa Domini positum est, estote quod videtis & accipite quod estis, nec ex hac quasi vnitatis familiaritate subrepat, vt ad hanc dignitatem aspirare praesumat aliquis, vt suum vel alicuius corpus de vulgo sumi aestimet in Sacramento: quod verè solius Christi corpus ibi sit astruamus. Augustinus in libr. de Trinitate 4. Quis tam sanctus & iustus Sacerdos, quam vnicus filius Dei? Cap. 14. Quid tam grate offerri & suscipi posset, quam caro sacrificij nostri, corpus effectū Sacerdotis nostri: vt quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur: idem vnus ipse verusque mediator per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnus cum illo maneret cui offererebat, vnus in se faceret pro quibus offererebat, vnus ipse esset qui offererebat, & quod offererebat. Item Leo Papa in Epistola Anatholio Episcopo Missa, Epist. 24. Aliter in Ecclesia Dei, quae corpus est Christi, nec rata sunt Sacerdotia, nec vera sacrificia: nisi in nostrae proprietate naturae verus nos Pontifex reconciliet, verus immaculati Agni sanguis emundet: qui licet in patris sit dextera constitutus, in eadem tamen carne quam sumpsit ex virgine. Sacramentum propitiacionis exequitur. Item Leo: Dicente Domino, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: sic facta mensa communicare debetis, vt nihil profusus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis: Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: & frustra, Amen, ab illis responderetur: à quibus contra id quod accipitur disputatur. Item Eusebius Emisenus: Inuisibilis Sacerdos, visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit, ita dicens: Accipite & bibite, Hoc est enim corpus meum: Et repetita sanctificatione: Accipite & bibite, Hic est sanguis meus. Ergo sicut ad nutum praecipientis, repente ex nihilo substiterunt excelsa caelorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: pari potentia in spiritualibus Sacramentis vbi praecipit virtus, rei seruit effectus. Quis ergo de vulgo talis, vt vnicus Dei filius, qui in eadem carne quam sumpsit ex virgine Sacramentum propitiacionis nobis in dextera Dei sedens exequitur, & inuisibilis Sacerdos visibiles creaturas in substantiam sui corporis conuertit? A qua praesumptione Eusebius profusus nos compefcens ait: Cum ad reuerendum altare cibis satiandus accessis: sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, mente continge, honora, mirare, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiori assume. Et post pauca. Ad agnoscendum & percipiendum sacrificium veri corporis, ipsa te roborat potentia consecrantis. Qui tunc lauit praefiguratus in manna, est tibi manifestatus in gratia. Ipsum autem in manna illius specie praefiguratum etiam Propheeta ostendit dicens: Panem Angelorum manducauit homo. Et quis est panis Angelorum, nisi Christus qui eos cibo suae charitatis, & lumine suae claritatis exatit?

PP ij

Cap. 14.

Epist. 24.

Sermone sexto de ieiunio septimi mensis.

Hom. 5. de Pascha.

Ascendit.

Psal. 77.

Quid in Sacramento visibile sit spirituale & invisibile corpus Christi.
 1. Cor. 15.
 Ioan. 20.
 Homilia 26. in Eu.
 De mysteriis inuicibilis.
 Cap. 9.
 Psal. 33.
 † Domini.
 Cap. 16.
 Luc. 22.
 Litera occidens.

Sed ecce ex verbis Eusebij, quibus asseruit inuisibilem Sacramentum, visibiles creaturas, in substantiam sui corporis conuertere: nosque monet ipsum Dei corpus & sanguinem, fide, mente, cordis manu, interiori haustu, spiritualiter sumere: videtur querendum, si Sacerdos est inuisibilis, quomodo sua substantia sunt, cum sint visibilia corpus & sanguis? Sed sciendum quia post resurrectionem corpus Christi sicut incorruptibile, ita & inuisibile fuit: quia vt ait Apost. non animale, sed spirituale surrexit: & quale prodit de sepulchro, tale est in panis & vini Sacramento. Quod enim legitur post resurrectionem discipulis ostendisse manus & latus, beatus Gregorius ita distinguit in homilia Paschali: Corrupti necesse est quod palpatur, & palpari non potest quod non corrumpitur. Sed miro & inestimabili modo, redemptor noster & incorruptibile post resurrectionem, & palpabile corpus exhibuit: vt monstrando incorruptibile inuitaret ad premium, praebedens palpabile formaret ad fidem. Et incorruptibile ergo se, & palpabilem demonstrauit: vt ostenderet corpus suum post resurrectionem & eiusdem naturae, & alterius gloriae. Quod autem corpus Christi spirituale sit, & incorruptibile, & inuisibile, nec tamen minus substantiale in Sacramento: restant ceteri sancti cum Eusebio: Vnde Ambrosius in libro de Sacramento: His Sacramentis palcat Christus Ecclesiam suam, quibus animae firmatur substantia. Quid edamus & bibamus, per Prophetam spiritus sanctus expressit dicens: Gustate & videte quoniam suauis est Dominus. In illo Sacramento Christus est, quoniam corpus est Christi. Non ergo corporalis esca, sed spiritualis est. Corpus enim † Dei, corpus spirituale est: corpus Christi, corpus est Diuini spiritus. Item August. Hoc est quod dicimus sacrificium Ecclesiae duobus constare, visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine. Item idem. Nos autem in specie panis & vini quam videmus res inuisibiles, id est, carnem Christi & sanguinem honoramus. Sed in ista carne & sanguine nil creatum, nil corruptibile mens humana concipiat: sed viuificatrice substantiam atque saluatricem & ipsius verbi propriam factam, in pane & vino, per quae si dignè sumantur, nobis est peccatorum remissio collata. Item August. ad Ireneum, Non hoc corpus quod videtis manducatur estis. Ipsum quidem & non ipsum. Ipsum inuisibiliter, & non ipsum visibiliter. Vnde & subditur: Si necesse est visibiliter illud celebrari, necesse est inuisibiliter intelligi. Quia ergo corpus Domini spirituale, non est corporalis esca, sed spiritualis, & necesse est inuisibiliter illud intelligi, ideo Augustinus in libro 3. de doctrina Christiana ait: Locutio si flagitium aut scinus videtur iubere, aut vtilitatem & beneficentiam vetare, figurata est. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: facinus vel flagitium videtur iubere. Figura ergo est praecipiens passioni Domini esse communicandum, & vtiliter recondendum in memoria, quod caro eius pro nobis crucifixa & vulnerata sit. Quod & ipse Dominus praecipit, Hoc facite in meam commemorationem. Item Hieronymus in Homilia super Lentricum: Non solum in veteri testamento littera occidens deprehenditur: Est & in nouo Testamento littera, quae occidit eum qui non spiritualiter aduertit. Si enim litteram sequaris, hoc ipsum quod scriptum est, nisi manducaueritis carnem meam, &

biberitis sanguinem meum, occidit haec littera. Si enim spiritualiter eam intelligas, non occidit, sed spiritus viuificans est in ea. Quod Augustinus in expositione Psalmi 34. apertius exponens, prima, inquit, haereticis in discipulis Christi, velut à duritia sermonis eius facta est. Quum enim diceret: nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam aeternam: illi non intelligentes, dixerunt ad inuicem: Durus est hic sermo: & separauerunt se ab illo. Illis descendentibus, instruxit illos qui remanserant: Spiritus est, inquit, qui viuificat, caro non prodest quicquam Verba quae locutus sum ad vos, spiritus & vita sunt. Intellexistis spiritualiter: spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt. Spiritualiter intelligite quae locutus sum. Non hoc corpus quod videtis, manducatur estis, nec bibitur illum sanguinem, quem fufuri sunt qui me crucifigerunt. Sacramentum aliquod vobis commendaui: spiritualiter intellexit, viuificabit vos. Caro autem non prodest quicquam, sed quomodo illi intellexerunt. Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur. Sciens autem Iesus ait: Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius. Quid est hoc? Illi putabant illum erogaturum corpus suum, ille dixit se ascensurum in caelum, vti que integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius: certe vel tunc videbitis quia non eo modo, quo putatis, erogatur corpus suum: certe vel tunc intelligetis, quia gratia eius non consumitur morsibus. Non enim vera credendum est corpus Christi, cum spirituale sit & inuisibile, more ciborum communium dentibus & morsibus nostris posse discerpi & contumi: sed quomuis in Sacramento suo verè sit, & verè sumatur quantum ab substantiam, verius tamen & perfectius fide ac deuotione sumitur quantum ad salutis gratiam. Vnde Augustinus in libro secundo de Penitentia: Vt quid paras dentes & ventrem? Credere in eum, hoc est manducate panem viuum. Qui credit in eum, manducat eum. Item idem in libro de verbis Domini: Tunc autè vta viuicium erit corpus & sanguis Christi: si quod in Sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducatur, spiritualiter bibatur. Quod euidentius Gregorius in Homilia Paschali exponens ait: Quid sit sanguis Agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis. Qui sanguis super vtrumque posuitur: quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. In vtroque enim posite Agni sanguis est positus: quando Sacramentum passionis illius, cum ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque intenta mente cogitatur.

In quo notandum est, quod Augustinus & Gregorius idem dicunt, in Sacramento visibiliter ore corporis sumi, quod in ipsa veritate spiritualiter ore cordis hauriri: non quòd substantialiter aliquid verius creditur corde, quam sumatur ore. Sed si pura veritate sumi veritas dicitur, quando quod spirituale est spiritualiter, inuisibile inuisibiliter, salutare salubriter, quod est sicut est sumitur interius amando. Quod idem tamen exterius non in ipsa veritate sumi dicitur in Sacramento: quia in eo nec quod est sicut est sumitur, quantum ad extraneam & visibilem formam: nec quod est sicut est male sumentibus operatur quantum ad gratiam. Licet enim alter gustus sine altero non proficit si negligitur: in hoc tamen spiritualis est verior, quia semper salutem

Augustin.

Ioan. 6.

Aug. tra.

Eu. 27. in

Ioan. et in

psal. 98.

Trac. 27.

in Ioan.

Homil. in

Eu. 22.

salutem operatur bonis, corporalis autem aliquando etiam mortem malis. Quia igitur spirituale corpus Christi & sanguis non carnalis, sed spiritualis cibus & potus est, quo spiritualiter Christus, suam sibi, vt corpus capiti vnit & incorporat Ecclesiam: ideo August. figuratam locutionem, qua caro Christi manducari iubebatur, allegoricè intelligendam dixit. Item Hieronymus litteram occidentem, nisi spiritualiter intelligeretur, vocauit: vt corpus Christi non membratim discerptum, & coctum vel crudum manducari debere videretur, sed potius spiritualiter, vt dictum est, incorporati & vniti fidelibus crederetur. Quamuis autem corpus & sanguis Christi spiritualis cibus & potus sit, & spiritualiter sumi iubeatur: non tamen ita per omnia accipiendū est spiritualiter, vt tantū animæ & non corpori nostro salutem aeternam operetur. Ait enim Ambrosius in prima Epistola ad Corinthios: Calicem mysticum ad tuitionem animæ & corporis percipimus: Caro Saluatoris pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra effusus est: vt totum hominè saluum faceret. Item August. in sermone 26. super Ioan. cum dixisset, Qui manducat carnem meam & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam: continuo subiicit, Et ego suscitabo eum in nouissimo die, vt habeat interitum secundum spiritum vitam aeternam, in requie quae sanctorum spiritus suscipit. Quod autem ad corpus attinet, nec ei vita aeterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum in nouissimo die. Vnde etiam secundum corpus dicimus membra capitis Christi esse. Augustinus in serm. de verbis Apostoli: Si Dominus noster Iesus Christus animam tadammodo suscepisset humanam, membra eius non essent nisi animæ nostrae. Quia verò & corpus suscepit, per quod etiam caput nobis est, qui ex anima & corpore constamus: profecto membra illius sunt & corpora nostra. Quia igitur nos ex corpore & anima constamus, Christus autem ex corpore & anima & deitate: videamus si in tam vnico vnitate Sacramento, quo Ecclesiae, vt corpori suo corpus suum incorporat, sicut corporis & animæ Dominicæ, sic etiam ipsius diuinitatis suae mereamur habere consortium. Ait Ambros. de Sacramento. Quia idem Dominus noster Iesus Christus confors est & diuinitatis & corporis: & tu qui accipis carnem eius, diuinæ eius substantiae in illo participaris alimento.

Quia ergo spirituale & inuisibile corpus Christi astruximus, & per ipsum tamen non solum spiritualiter, sed & corporaliter humanitatis & diuinitatis eius participamus: eundem habentes ad tuitionem nostram in viatico, quem ad glorificationem habituri sumus in praemio, vt substantialiter & verè in Sacramento suo esse credatur, quo ipse nobis & nos sibi vter, non tam minus nifestè dictū sit, certius tamen adhuc differemus. Cum substantia igitur Augustinus dicat, erit ei mors, non vita, qui mendacem existimauerit vitam: quis non credat ei, quem pater Deus mundo commendans, & vt summum pontificem praefrens ait: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite: Inobedientes erimus Deo patri: si vt ipse praecipit, non audierimus filium, auribus audiendi, id est, auribus fidei. Ipse autem filius testatus est mundo, quia nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et quia omnis caro in sua est potestate, ne possit alia quam sua propria caro intelligi,

subiecit: Qui manducat me, viuere propter me. Sed quia manducare hominè, erat contra humanam consuetudinem & legem, discipuli eius scandalizati dixerunt: durus est hic sermo, & recesserunt ab eo. Vnde Aug. in Psal. 33. Videbantur ignatis infantilia verba Domini haec: Nisi quis manducauerit carnem meam & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam aeternam. Sed haec verba tegebant virtutem ipsius. Quasi infans putabatur Dominus, quando haec dicebat: sed norunt fideles, quia Sacramenta praedicabat. Item idem in libro de verbis Domini, Audiuius veracem magistrum, diuinum redemptorem, humanum saluatorem, commendantem nobis precium nostrum, sanguinem suum. Locutus est nobis de corpore & sanguine suo: corpus escam dixit, & sanguinem potum. Sacramentum fidelium, agnoscunt fideles. Cum ergo commendans talem esset, & talem potum, dixisset: Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis, & hoc diceret de vita: quis alius loquebatur quam ipsa vita? Erit autem illi homini mors, non vita, qui mendacem putauerit vitam. Scandalizati erant discipuli eius. Ne ergo, vti discipuli putabant, per frustra discerptus, & crudus vel coctus manducari crederetur ipse summus Sacerdos seipsum pro nobis patri offerens, Sacramentum quo verè & salubriter manducari posset ac bibi, consecit: tradensque discipulis, ne in mysterio mysticè, & non propriè vel verè loqui putaretur ait, Non futurum praedico, non absens aliquid denuncio: sed hoc quod praesentialiter do, est corpus meum, non figuratum, sed verum, ipsum quod pro vobis tradetur. Hic est sanguis meus idem ipse, qui pro vobis effundetur: addens etiam propriè proprium suae carnis & sanguinis effectum, scilicet in remissionem peccatorum. Cum enim solius Dei sit remittere peccata, cui soli peccatorum debetur remissio: cuius sanguis nisi ipsius Dei, posset remissionem peccatorum operari? Vt enim hoc priuilegium remoueatur ab omni filio hominis, si etiam sine vnitate Dei, filius esset virginis: quomodo remissionem peccatorum mundo faceret, cum Adam sine patre, sine matre de virgine terra formatus, non modo hoc non praestiterit, sed etiam omnibus peccatum propagaauerit, quia nec Deus fuit, nec Dei verbo regi voluit? Cum igitur certissimo sui sanguinis priuilegio, veritatè carnis & sanguinis sui astruxerit in mysterio, ille cuius obedientia nobis iniuncta est patris edicto: restat tantum, vt scandalizatorum stultitiam vitantes, ipsum vt pater de caelo iussit, audiamus: & quia veritas & vita est, veracem esse sicut verè est, credamus. Quod vt certius & verius fiat: scandalizatis discipulis à Christo recedentibus, princeps Apostolorum Petrus requisitus cum aliis num & ipse vellet abire, quid responderit videamus. Ait enim pro se & pro aliis, Domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes. Quam eius responsionem ne meo sensu interpretari videar, exponit August. in sermone 27. super Ioannem ita: Videte quem admodum Petrus dante Deo intellexerit. Vnde, nisi quia credidit? Verba vitae aeternae habes. Vitam enim aeternam habes in ministracione corporis & sanguinis tui. Et nos credidimus & cognouimus quia tu es Christus filius Dei, id est, quia ipsa vita aeterna tu es, & non das in carne & sanguine tuo, nisi quod es. Ecce idem quod Christus de veritate corporis sui, testatur & Petrus: & quia pro aliis etiam loquebatur, cum eo & alij Apostoli. Videamus itaque si testimonio Christi cum Petro & aliis Apostolis attestentur etiam ceteri sancti.

In praefatione.

In sermone 26. in Psal. 98.

C

Augustin.

Ioan. 6.

Petrus.

Ambros. e. 5. lib. 4.

Hilarius.

Eusebius.

Quaest. 2.

Mat. 13.

Eucharistia adoranda. Io. Chryso. de Sacerdot. lib. 3. c. 4. Li. 6. c. 4.

Ait Ambrosius in lib. de Sacramentis. Dominus Iesus testificatur nobis, quod corpus suu accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare: Item Hilarius in libr. 8. de Trinitate, Ipse ait: Qui edit carnem mea & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis, non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione & fide nostra, verè caro est, & verè sanguis est: & hæc accepta atque hausta, id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An ne hoc veritas non est? Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc quod nos sumus in Deo est. Et post pauca: Hæc ergo vitæ nostræ causa est, quod in nobis carnalibus per carnem Christum manentem habemus: victuris nobis per eum, ea conditione qua viuut ille per patrem.

Item Eusebius Emisenus: Cælestis confirmat auctoritas, Quia caro mea verè est cibus, & sanguis me verè est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum: quandoquidem qui auctor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Item Hieron. in Epist. ad Edibiam: Nos autem audiamus panem quem fregit Dominus, deditque discipulis, esse corpus Domini saluatoris, ipso dicente ad eos: Hoc est corpus meum: & calicem illum esse de quo locutus est iterum: Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Si ergo panis qui de cælo descendit, corpus est Domini, & vinum quod discipulis dedit, sanguis est illius noui Testamenti, qui effusus est in remissionem peccatorum: non Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus. Ipse conuiuia, ipse conuiuium: ipse comedens, & qui comeditur. Illius bibimus sanguinem, sine ipso potari non possumus: & quotidie in sacrificiis eius de germine vitis veræ, & vineæ Sorech, quæ interpretatur electa, nouum vinum bibimus in regno patris, id est, in regno Ecclesiæ: non in verustate literæ, sed in nouitate spiritus.

Testimonio Christi testes alios adhibere præsumpsi: sed quia ipse quidem semper verè, aliquando tamè loquitur propriè, aliquando figuratè, auditore que suos ita discreuit, vt his datum sit nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, sciens cuius spiritus essent. Quod ipsi sanctis non pigrum fuit scribere, necessarium duxi repetere: vt ipse intellectus veritatis, non meæ videatur præsumptionis, sed catholice auctoritatis, eorum qui ita crediderunt, & ita saluari meruerunt: quia fides christiana quo sit certior, eo est utilior. Vt ergo certior sit, aliorum sanctorum subdatur auctoritas. Ait Augustinus in expositione Psalmi nonagesimi octauis. Inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim Christus de terra terram, quia caro de terra est: & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit. Inuentum est quem admodum tale scabellum pedum Domini adoremus: & non solum non peccemus adorando, sed & peccemus non adorando. Hanc filij Dei verè adorandam carnem beatus Basilius admirans, ait in Dialogo suo de dignitate Sacerdotij, O miraculum, o Dei in nos beneuolentiam. Qui sursum sedet ad dexteram patris, sacrificij tamen tempore hominum manibus continetur, traditurque lambere cupientibus eum, & cum benedictione completi, sitque hoc totum sub oculis hu-

manis. Item ipse, Cùm Sacerdos spiritum sanctum aduocauerit, & rueredam illam hostiam immolauerit, communemque omnium Dominum subinde cõgigerit: vbi illi dic mihi, nostra æstimatione ponemus: Quantam ab eo integritatem exigemus: quantam religionem? Expende epim quales oporteat eius esse manus tantarum rerum ministras, qualem linguam verba illa fundentem, aut quo genere non mundiorem & sanctiorè animam, talis spiritus recepticem. Tunc etiam Angeli circumsunt Sacerdotem, & tribunal atque altaris locus cælestibus virtutibus adimpletur, in honorem illius qui immolatur & c. Itè Gregorius in quarto Dialogorum libro. Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem cælos aperiti, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum ex visibilibus atque inuisibilibus fieri? Sed necesse est vt cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus. Et qui passionis Domine mysteria celebramus: debemus imitari quod agimus. Tunc ergo verè pro nobis Deo hostia erit: cum nos ipsos Deo hostiam fecerimus. Vnde Augustinus in libro 10. de Ciuitate Dei: In forma serui Deus manducatum esse quàm sumere: ne per hanc saltem occasionem quiquam existimaret, cuiuslibet sacrificandum esse creaturæ. Pro hoc & Sacerdos est ipse offerens, ipse & oblatio: cuius rei Sacramentum, quotidianum vult esse sacrificium Ecclesiæ, quæ cum capitis ipsius corpus sit, seipsum per ipsum discit offerre. In quo notandum est, in Sacramento verè Dei carnem esse: quæ tantæ dignitatis est, vt eam Angelicæ virtutes honorent ministrando, & homines adorando, & seipfos hostias offerendo. Hæc certitudine sancti manducari Christum affirmant. Augustinus in ser. 26. super Ioannem, Temporaliter hi profecto moriuntur, qui Christum manducant: sed viuunt in æternum, quia Christus est vita æterna. Item idem in Homilia secunda Psalmi 33. Accesserunt Iudæi vt Christum crucifigerent: nos ad eum accedamus, vt corpus eius ac sanguinè accipiamus. Illi de crucifixo tenebrati sunt: nos manducando crucifixum & bibendo illuminamur. Et post aliqua: Verè magnus Dominus & magna misericordia eius verè, qui nobis dedit corpus suum manducare, in quo tanta perpessus est, & sanguinem suum bibere. Item Ambrosius de Sacramentis: Ista esca quam accipis, iste panis viuus qui de cælo descendit, vitæ æternæ substantiam subministrat: & quicumque hunc manducaverit non morietur in æternum, & corpus est Christi, Item idem: Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, non sicut cæteri homines per gratiam, sed quasi filius per naturam, id est, ex substantia patris: ita vera eius caro est, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus eius sanguis est quem potamus. Item August. in Homilia Psal. 65. Modo homicidis donatus est susus sanguis innocentis: & ipsum sanguinem quem per insaniam fuderunt, per gratiam biberunt. Item idem in Psal. 45. ad Iudæos. In illius nomine què occidistis baptizimini, & dimittuntur vobis peccata vestra: Medicum vel postea cognouistis, iam securi bibite sanguinem quem fudistis. Item idem in sermone 38. super Ioannem: Crediderunt inde multi, donatus est eis sanguis Christi: vt magis cum biberent quo liberarentur, quam rei de illo usus tenerentur. Item idem in Sermone de quarta feria, Si sanguinem Christi tota cum reuerentia percipis: cognosces per illum tuam tibi dimitti peccata. Item idem in Sermone 31. super

Gregor. cap. 58.

Ambros. de mysterijs inuitand. cap. 8.

De Sacramentis lib. 6. cap. 1.

Sermo 11.

Quod de vris corporis Christi visibilibus etiam signis sit scriptum.

August. cap. 2.

Gen. 22. Mat. 27.

super Ioannem: Illi viderunt Christum suo scelere morientem, & crediderunt in Christum, suis sceleribus A ignoscentem. Quousque biberent sanguinem quem fuderant, de sua salute desperauerant. Item Leo Papa in sermone de passione domini, Fefellit illu malignitas sua, intulit suppliciu filio Dei quod cunctis filiis hominum in remedum verteretur. Fudit sanguinem iustum, qui reconciliando mundo & precium esset, & poculu.

CAP. XIII.

Quid ergo de veritate corporis & sanguinis Christi in Sacramento dici potest certius: nisi forte eam ipsam oculis videre velimus: In quo tamen nec ipse Dominus nobis deesse voluit: sed modicæ fidei nostræ per omnia consuluit. Quamuis enim ipsius Christi, & tot sanctorum testimonij, & vniuersalis etiam Ecclesiæ Catholica fide, quæ ab initio conuersionis suæ ita credidit, & ita saluata est, sufficere astructu sit, quod vera caro Christi verusque sanguis in mēsa dominica immoletur. ne quis tamè peruerso aliter intelligeret vel exponeret, facta sunt à Deo cõgrua huic nostræ fidei miracula, quado vel vbi vel quib' reuelare dignatus est huius mysterij secreta: quæ nimiru facta esse nõ ignorabit, qui quis studiosius sanctorum patrum gesta legerit, quæ testantur Sacramentum corporis & sanguinis Christi, ablata panis & vini specie, carnem & sanguinem naturali sua specie, sicut esse solet exhibuisse. Vt enim ait Augustinus contra Felicianum: Si incomprehensibilis est ratio, & veritas prompta est: facilius in negotijs fidei testimonij creditur, quàm ratio inuestigatur. Hæc igitur scripturæ quàmuis cum Prophetis & Apostolicis æquam auctoritatis excellentiam non obtineant: eandem tamen fidem cum fidelibus & sanctis antecessoribus nostris nos tenere sufficienter probant, huiusque probationis in hoc sibi perfectam auctoritatem vendicant: quia nisi ita esset vt docent, in factis canonibus vel Romanorum pontificum decretis, sicut hæretica vel apochrypha scripta damnata essent: nec eas in Ecclesia Catholici viri vel legerent vel recitent.

Cùm ergo præteriti & præsentis fideles vbique terrarum hoc credant & hoc astruant: si hæc vniuersalis Ecclesiæ fides vera ad salutem nõ extitit, aut nunquam Catholica Ecclesia fuit aut perit. Sed aut nõ fuisse, aut periisse Ecclesiam nemo Catholicus consenserit. Nam cum Ecclesia & Prophetis & Euangelij instituta sit, vbi est quod veritas Abraham promisit, In semine tuo benedicentur omnes gentes: Itemque vbi est quod eadem veritas Apostolis ait: Decete omnes gentes. Qui crediderit saluus erit? Cùm enim omnes gentes ita le credere gloriantur: si salutis benedictione carent, vtrobique veritas Dei, & in Prophetia & in Euangelio periclitatur. Item cum carnem & sanguinem suum naturali sua specie fidelibus suis reuelare dignatus sit: si causa desiderij satandi fecit & ita non est, seruatorum suorum deuotionem non compleuit, sed fefellit: si causa dubietatis sananda fecit & ita non est, infirmorum errorem non abtulit, sed auxit: quod de pietate & veritate diuina vel leuiter suspicari, non modo sacrilegium, sed & nephacium est. Anathema ergo maranatha sit, qui auctoritati diuinæ in hoc Sacramento contradicere præsumperit: & corpus Christi, panem verum qui de cælo descendit & dat vitam mundo, verè vt est esse nõ crediderit: quem Ambrosius & Augustinus epionationem, id est, super substantialè appellant, quia caro Christi

sit omnibus creatis substantijs iure præcellit.

CAP. XIII.

Via igitur spirituale corpus Christi & sanguinem in Sacramento panis & vini verè & substantia- Quod corpus Christi- liter esse, ipsius Christi, & tot sanctorum testimonij e- sit locale- st videnter astructum est: quod de veritate constat, de e- in cælo et- ius etiam potestate videmus. Quamuis enim omne in terra. corpus, omnisque creatura localis sit: de hoc tamen super substantiali corpore credendum est, quod eodem tempore & verè est in Sacramento suo in terris, & verè in cælo sedet ad dexteram patris. Frustra enim immolationis suæ tempore diceremus: Qui sedes ad dexteram patris miserere nobis: si quem adoramus in Sacramento, mentiremur esse in cælo. Quia ergo astructum est de Sacramento vbi minus esse videbatur: astruamus & de cælo, vbi ascendens corpus suum coram relictibus suis Apostolis leuauit, & Symbolo etiam fidei nostræ attestante, ibi sedet ad dexteram Dei patris, vnde venturus est iudicare viuos & mortuos. Cùm igitur vsque ad diem iudicij ibi sedere credatur: quin ibi sit etiam hora immolationis suæ, nihil dubitationis relinquatur. Vnde, vt dictum est, Augustinus libro secundo contra Maximinum, Adhuc in forma humana est filius quam leuauit in cælum: & sempiterna erit in regno hæc eadem forma immortalis. Et post pauca: Christus accepit visibilem hominis formam, non solum natus in ea: sed & ascendit in cælum, & sedet ad dexteram patris in ea. Item idem in Psal. 75. Si patrem & filium secundu diuinitatem cogitas, vbique præfens est. Si autem filiu sic intelligis, quomodo visus est in carne inter homines, & crucifixus est & resurrexit: nouimus quia ascendit in cælum, & in circuitu eius sunt Angeli. Item idem in Psal. 54. Donec seculum finiatur, sursum est dominus: sed tamen hic etiam nobiscum, veritas Dominus. Corpus enim in quo resurrexit, vno loco esse oportet: veritas autem eius vbique diffusa est. Item idem in Sermone 27. super Ioannem. Christus secundum vnitatem persone in cælo erat, quando in terra loquebatur. Sic erat filius hominis in cælo, quomodo filius Dei in terra. Filius Dei in terra in suscepta carne: filius hominis in cælo in vnitatem persone. In quo notandum est, quia forma illa humana, in qua Christus cœnans cum discipulis, tradidit illis seipsum in Sacramento quasi alium, & tamen eundem: loco est in cælis ad dexteram patris integra, sicut integra fuit in cœna, quando in Sacramento comedebatur à discipulis, & tamen & in humana, & in Sacramentali forma, idem verus vbique Christus, & in cælo & in terris. Vnde Leo Papa in epistola Anatholio Episcopo missa: Quilibet in patris sit dextera constitutus, in eadem tamen carne quam sumpsit ex virgine, Sacramentum propitiationis exequitur: Item Basilius in dialogo suo: Qui sursum sedet ad patris dexteram, sacrificij tamen tempore hominum manibus continetur, Vnde etiam soft. lib. 3. Sacerdos vice Christi corpus Dominicum in terrèno altari conficiens, nec tamen aliquid suis meritis, sed tota de sacerdotio c. 4. diuina potentia & gratia attribuens, orat in Canonè Deum patrem dicens: Iube hæc oblata tibi per manus & virtutem filij tui Angeli tui qui est Angelus magni consilij, non in hoc humile & visibile altare vbi modo est, sed in sublime altare tuum, id est, filium tuu, quem vsque ad dexteram tuam in conspectu maiestatis tuæ sublimasti, deferri: vt fiat nobis corpus & sanguis dilecti filij tui: ostendens ipsum filium, iussione patris in cælis esse offerentem, & hostiam, & id super quod offertur: quia omnino fidei & gratiæ eius innitit PP iiii

mur, quæ terrena corpora in Christum conuerti, ipsūque in cœlestibus ad dexteram patris sedentem, pro nobis interpellare, & in Sacramento altaris consecrari & esse credimus. Cū ergo dictum sit quia corpus Christi tale accipimus in Sacramento, quale post resurrectionē est in seipso, cuius gloriæ & virtutis corpora nostra post resurrectionem futura sint, videamus: ut visis membris, facilius prerogatiuam tantæ dignitatis in capite cognoscamus. Ait Augustinus in libro Enchiridion: Resurgent sanctorum corpora sine vilo vitio, sine vlla corruptione, sine oneris difficultate. In quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit: propter quod & spiritalia dicta sunt, cū proculdubio sint futura, non spiritus. Item Augustinus in libro 12. de Ciuitate Dei: Surgit corpus spirituale, quia spiritui summa & mirabili obtemperandi facilitate subditur: vsque ad implendam immortalitatis indissolubilis securissimam voluntatem, omni molestiæ sensu, omni corruptibilitate, omni tarditate detracta. Et post pauca: Corpora, carnis sunt habitura substantiā: sed nullam tarditatem corruptionemque carnalem spiritu viuificante passura. Quod si tantæ facilitatis futura sunt corpora sanctorum, ut ad implendam voluntatem spiritus nulla sua tarditate impediatur: quid de corpore Christi capitis nostri credendum est, cui non modo facilitas quæ nō tardetur ad faciendū quæ voluerit, sed etiam ut ipse ait, Omnis potestas mihi data est in cœlo & in terra, ut cum Deo in vnitatem personæ omnia possit? Si corpora nostra spiritalia futura sunt, quia spiritui * corporaliter iuncta: quid corpus dei nisi diuinū, quia Deo vnitū? Carnē igitur diuinā substantialiter quidē eandē cū Deo nō dicimus: sed profectū cū apollo dicit, quia omnia subiecta sunt ei, præter eū qui sibi subiecit omnia: & ipse filius Dei testetur, quia omnis potestas ei data est, sic in vnitatem personæ, Deo coniunctā credimus, ut quod habet Deus per naturam, hoc ipsa per gratiam. Cū ergo nos habituri simus, & Angeli modo habeant, ut quantacunque internalla locorum, nullo ferē temporis intervallo, nimia sua celeritate pertranseant: non tamen hoc habēt, ut vnde recedunt, ibi remaneant.

Quo priuilegio sola caro Christi, quæ super omnem creaturam à Deo exaltata est, super omnem & præter omnem naturam insignita est: ut per omnipotentiam, quæ ei data est in cœlo & in terra, vbicunque, quomodocunque sibi placuerit, non de loco ad locum transeundo, sed ibi, vbi est, remanendo, & alibi vbicunque voluerit existendo, tota & integra & substantialiter sit & in cœlo & in terra. Quam enim omnipotentiam ab eo, qui totus vbique est reciperet: si ipsa vbicunque vellet substantialiter tota esse non posset? Vel in quo differret ab Angelis, quibus est superexaltata: si non aliter nisi de loco ad locum recedendo, posset esse in cœlo & in terra? Artificio humano molentis mola circuitus sui nimiam celeritatem, stabilitatem esse mentitur: Natura humana in ictu oculi tot terrarum maris, & aëris spacia ab occidente ad Orientem in videndo solem transuolans atomum momenti æquare videtur: Et cū celeritas Angelorum sit velocior, in quo his creaturis caro Christi superexaltabitur: si quod est in cœlo & in terra, non potestati, sed celeritati ascribitur.

Mat. 7.14.

* al. personarum.

1. Cor. 15.

Caro Christi super omnem creaturam exaltata.

CAP. XV.

UT ergo & in cœlo & in terra omnipotentiam se habere ostenderet Christus, Deificum corpus suū cœlo illaturus & mundo daturus, quod quantum ad sum eorum à humanam formam nobis abstulit, non minus tamen

substantialiter & verò in Sacramento corporis & sanguinis sui nobis obtulit, ut hic & ibi præsens etiam corporaliter: vtpote qui vnus personæ cum illo est qui nunquam deest, & ibi reconciliationem cum patre, & hic in altari redemptionem, remissionemque peccatorū nobis operetur sicut semel fecit in cruce: dum ipsum corpus suum in ora fidelium datum, & singulis diuiditur, & vnum totum vniuersis indiuiduum & integrum habetur, sumptum non consumptum: ut sicut indiuiduum cum diuiditur, sic incorruptum cum sumptum fuerit, credatur. Quomodo enim incorruptionem nobis largiretur, si in seipso corruptionem resurgens pareret? Aut quomodo Sacramento suo nos sibi incorporans, ut corpus capiti, vel nos nobis in membra membris vnum faceret: si in seipso non vnus, sed diuisus & comminutus dentibus sumentium esset? Quomodo tamen corpus Christi & cœlo & mundo præsens, & diuidatur indiuisum, & sumatur inconsumptum, ratio stupet, fides ipsa miratur: sed ex adiuncte diuinitatis potentia, quæ vbique tota præsens est in corpore suo spiritali, immò per omnipotentiam sibi collatam, diuino iam factū, id fieri posse, non diffidens veneratur. Si enim facta, vel miracula, vel dicta, quibus filius Dei maiestatem suam mundo aperuit, perfecte timari velimus, inueniemus hominem, quem sibi vnitū, in vna persona, in nulla disiectum gratia, ut etiam pro parte carnis omnia (ut dictum est) sicut ei subiecta, præter eū qui subiecit sibi omnia. Sed huic miranti & mirandæ fidei, vtrum sancti consentiant videamus. Augustinus in sermone de verbis Domini, Inuitat Dominus feruos, & preparauit cibum seipsum. Quis audeat manducare dominum suum? Et tamen ait: Qui manducat me, viuet propter me. Dum enim Christus manducatur, vita māducatur: nec occiditur, ut manducetur, sed mortuos viuificat quando manducatur, quia surrexit occisus: nec quando māducatur, partes de illo facimus. Et quidem in Sacramento sic fit. Norunt fideles quemadmodum carnem Christi manducant. Vnusquisque partem suam accipit, per partes manducatur & integer manet: totus in cœlo, totus in corde tuo. Item Eusebius Emislenus: De hoc pane vetus narrat historia: Nec qui plus collegerat, habuit amplius, nec qui minus parauerat, repetit minus, sed in virtute consistat. Quod corpus Sacerdotis dispensante, tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto: quod cum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis, ita integrum esse probatur in singulis. De hoc pane quum assumitur, nihil minus habent singuli quàm vniuersi. Totum vnus, totum duo, totum plures sine diminutione percipiunt: quia benedictio huius Sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi. Item Augustinus in sermone de verbis Domini: Putatis, quia de hoc corpore quod videtis, partes facturus sim, & membra mea concisurus, & vobis daturus? Quid ergo si videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius: Certè qui integer ascendere potuit, consumi non potuit. Ergo de corpore & sanguine suo dedit nobis salubrem refectionem: & tam magnam breuiter soluit de integritate sua questionem. Manducant ergo & bibant: vitam manducant, & vitam bibant. Illud manducate, refici est. Sed sic reficere, ut non deficiat vnde reficere. Manduca vitam, bibe vitam: & integra est vita. Item Ambrosius de mysteriis inuitandis, Considera nunc vtrum præstantior sit panis Angelorum, an caro Christi, quæ vtiq; est corpus vite. Manna illud è cœlo, hoc supra cœlum, illud

Christo loquimur subiecta sunt omnia.

August.

Ambros. Cap. 9.

Præfatio missæ.

3. Reg. 17.

3. Reg. 17.

10. Chryf.

Humil. 17.

lud cœli, hoc Domini cœlorum. Illud corruptioni obnoxium: si in diem alterum seruaretur: hoc alienum ab omni corruptione, Quod quicunque religiosè gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Item Ambrosius Dominica quinta post Epiphaniā: Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulas minuitur, sed integrum se præbet in singulis.

Sed quomodo impossibile videatur, ut caro verbi Dei, quæ multo spiritalior & potentior est verbo nostro, sit tota & integra in ore omnium sumētium: cū verbum nostrum vnum idēque, totum & integrum sit in auribus omnium audientium? Quod euidentius ipse Christus in seipso manifestans, in cœna corpus & sanguinem suum discipulis suis distribuit: & cum ipse à singulis sumptus comederetur & biberetur in Sacramento, ipse tamen vnus & integer mansit in seipso. Sed quid mirum si Christus comeditur & integer manet: cum Sareptana vidua non minus oleum comederit, quia testante sacra historia, lechythus olei non est imminutus: cum eadem scripturā dicat, abiit & fecit iuxta verbum Helie, & comedit ipsa & domus eius? Vnde Ambrosius in Epistola ad Hebræos. In Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potēs. Quid ergo nos? Nōne per singulos dies offerimus, sed ad recordationem mortis eius: & vna est hostia, non multæ. Quomodo vna & non multæ? Quia semel oblatus est Christus, Hoc autem sacrificium exemplum est illius: id ipsum, semper id ipsum. Proinde hoc idem sacrificium vnum solum, Alioquin quoniam multis in locis offertur, multi sunt Christi: Nequaquam. Sed vnus vbique est Christus: & hic plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim quod vbique offertur vnum corpus est, & non multa corpora: ita & vnum sacrificium. Pontifex autem ille est, qui hostiam obtulit nos mundantem. Ipsam offerimus etiam nunc: quæ tunc oblata, consumi non potest. Quod nos facimus, in commemorationem fit eius, quod factum est. Hoc enim facit, ait, in meam commemorationem. Quod igitur vt sancti testantur, diuersis locis, diuersisq; temporibus sacrificatur: non multa tamen corpora, sed vbique vnum Christi corpus est, quod à diuersis famitur, & vnum idēque corpus integrum est: omnipotentia, quæ Christo etiam pro carnis parte collata est, attribuendum est: quæ ut supra dictum est, & in cœlo & in terra præsens etiam corporaliter potest esse, vbicunque, quomodocunque sibi placuerit: ut ideo vbicunque voluerit sit caro Christi, contra naturam carnis integra & præsens, quia facta in cœlo & in terra omnipotens. Quod autem Augustinus ait, Et quidem in Sacramento sic fit, vnusquisque accipit partem suā, & per partes manducatur: ne hoc quidem impedit eius integritatem aliquatenus. Fieri enim hoc dicit in Sacramento, quod videtur, non in re Sacramenti, quæ nō videtur corpore scilicet Christi quod inuisibile est. Cū enim, ut idem Augustinus ait, corporalia Sacramenta sint quasi quedam verba, quia, signa rerum sunt hæc vt illa, sicut variis nominibus appellatus Cephas, Symon, Petrus, idem est Petrus: Sic Christus non est alius, quamuis variis Sacramentis representatus: quia cū species panis & vini duo sint Sacramenta, non tamen in eis duo diuersi Christi, sed in vtroque vnus est Christus, qui nec distributione ipsius Sacramenti in seipso diuiditur, nec pro quantitate portionis maius vel minus accipitur: quia in spiritali sua virtute semper totus esse creditur, ita vt nec qui plus Sacramenti acce-

perit, abundet, nec qui minus, deficiat: Quia semper idem est totus, in magno totus, in paruo totus, in integro totus, in fracto totus, quia quomodocunque varientur signa, semper idem est in seipso. Vnde merito Eusebius ait, Verè vnica & perfecta hostia, fide æstimanda non specie: nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Vnica enim est, quia non varietate locorum vel temporum sunt multa: sed vna semper hostia perfecta, quia nec augeri potest nec minui. Et quia species elementorum, panis scilicet & vini, Christi figura est non veritas: deo non æstimanda specie, vel exteriori censenda visu, sed interiori fidei affectu: quia & si videtur Sacramentalis species elementorum variari in signo, corpus tamen Christi immutabile creditur in seipso. Sicut ergo manna specietenus erat vni modum, sed ita intrinsecus variis saporibus condidatur pro voluntate vtiuntium, ut multorum corporum sapor in vna esset specie: sic e contrario omnimoda est corporis Christi veritas interiori in varia Sacramentorum quantitate: vt sicut legitur de manna, nec qui plus collegerat, habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus: ita in Sacramento corporis Christi, nec in minori defectus, nec in maiori sit abundantia: quia non in specie vel quantitate Sacramenti, sed in virtute Christi est gratia.

Eusebius.

CAP. XVI.

Videndum autem est, cū Ambrosius paulo ante dixerit, quia in Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens, cur quasi quotidiana nostra oblatio post illam semel oblata veram, non esset vera: vel post illam potentem & sufficientem ad salutem, esset superflua quæsierit: Quid ergo nos? Nōne per singulos dies offerimus? Sed sciendum, quia si nostra quotidiana oblatio alia esset quàm illa in Christo semel oblata: non vera esset, sed superflua. Cum enim oblatio illa in Christo semel oblata, & verè sit vera, quia verè vita æterna & sufficiens, ut eam nobis conferat, ipsa sola nostra oblatio: quam aliam vitam posset promittere vel conferre, si esset alia? Aliam enim oblationem, aliam oporteret conferre salutem: vel ad eandem ad quam conferendam sola Christi sufficit oblatio, esset superflua & vana. Quia ergo impossibile est aliam conferri salutem, oportet eandem esse illam semel oblata, & nostram quotidianam oblationem: ut eadem sibi ipsi non sit superflua, sed eadem semper sufficiens & semper necessaria. Primum itaque vtrum eadem nostra & illa sit videamus: deinde vtrum semper eandem semper idem salutis sequatur effectus. Sed Ambrosius quasi respondens suæ quæstioni ait: Offerimus, sed ad recordationem mortis eius: Et vna est hostia non multæ, quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum est illius: id ipsum, semper id ipsum.

Quod immolatio Christi in altari, non dicitur: sed quod iterum occiditur: sed quod re-oblatio illa in Christo semel oblata, & verè sit vera, molatio refertur.

10. Chryf.

10. Chryf.

10. Chryf.

10. Chryf.

10. Chryf.

10. Chryf.

10. Chryf.

Notandum ergo quia quotidianum nostrum sacrificium idem ipsum dicit cum eo, quo Christus semel oblatus est in cruce, quantum ad eandem veram hic & ibi corporis Christi substantiam: quod verò nostrum quotidianum illius semel oblatus dicit esse exemplum, id est, figuram vel formam: nō dicit vt hic vel ibi essentialiter alium Christum constituat: sed vt eundem in cruce semel, in altari quotidie alio modo immolari & offerri ostendat: ibi in veritate passionis, quæ pro nobis occisus est, hic in figura & imitatione passionis ipsius, quia Christus non iterum verè patitur, sed ipsius verè memoria passionis quotidie nobis iteratur. Quod & ipse Ambrosius notans subiicit: Quod nos facimus,

in commemorationem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Nō aliud sacrificium, sed ipsum semper offerimus, magis autem sacrificij recordationem operamur. Non ergo est in ipsius Christi veritate diuersitas, sed in ipsius immolationis actione: quæ dum veram Christi passionem & mortem quadam sua similitudine figurando representat, nos ad imitationem ipsius passionis inuitet & accendat, contra hostem nos roborat & munit, & à vitis purgans & virtutibus condecorans, vitæ æternæ nos idoneos ac dignos exhibeat. Licet enim eius oblatio in cruce semel suffecerit ad omnium salutem & redemptionem: tamen quotidie est etiam necessaria ad muniendam & mundandam humanam fragilitatem, quæ quotidie tentatur & labitur, vel criminalibus, vel saltem venialibus peccatis, sine quibus hæc vita duci non potest. Non enim hac singulari victima tantummodo peccatorum absolutionem à Deo consequimur, sed & cōtra tentationes munimur: quia cum ex perceptione corporis Christi viderit aduersarius hospitium nostrum occupatum cœlestis fulgore præsentia, intelligens locum tentamenti suis intercludi per Christum, fugiet ac recedet. Sciendum igitur, quia licet oblatio Christi semel in cruce sit vera, quotidiana autem in altari sit figurata: prorsus tamen eadem hic & ibi nostræ salutis est gratia, hic & ibi vera, sufficiens, & semper necessaria, quia hic & ibi idem verus Christus potens est ad omnia. Quod quàm euidenter sancti attestentur, subiectis eorum authoritatibus videamus: tam de Christi hic & ibi essentiali veritate, quàm de nostræ salutis hic & ibi vera & æqua utilitate. Augustinus in libro sententiarum Prosperi: Semel oblatus est Christus in seipso, & tamen quotidie immolatur in sacramento. Quod ita intelligendum est, quia in manifestatione sui corporis, in distinctione suorum membrorum omnium, verus Deus & verus homo semel tantum in cruce pendit, offerens parti seipsum, hostiam viuam, passibilem, mortalem, viuorum atque mortuorum redemptionis efficacem: eorum videlicet, quos altitudo diuini consilij redimendos iudicauit, præsciuit, prædestinauit, modis atque temporibus quibus id fieri congruebat. Dicit ergo Christum in manifesto corpore suo, & in distinctis membris humanitatis suæ, semel passum in cruce: qui non manifestè, sed inuisibiliter est in Sacramento quotidie, non passus, sed quasi pati representatus. Vera enim passione Christum iterum immolari nullatenus cōgruebat, tū quia impossibile erat immortalè occidi, tū quia crudele erat in sacrificio Ecclesiæ hominem more bestiarum sacrificando lanari, dentibusque vorari. Quia itaque in Deum simul esse non poteramus crudeles & deuoti, incrementum esse congruebat, quod pium erat fidelibus Christi: vt non vera Christi passione & morte ab eis immolatio completeretur, in qua Christus propitiationem suam exequi omnibus dignaretur. In quo enim meliores essemus his qui eum crucifixerunt: nisi pietate & deuotione differeremus ab eis, qui eum perdere præsumperunt? Vnde Ambrosius in Epistolam ad Hebræos: Sed in ista carne & sanguine nil cruentum, nil corruptibile mens humana concipiat, sed viuificatricem substantiam, atque salnatricem & ipsius verbi propriam factam in pane & vino credat: per quæ si dignè sumantur, nobis est peccatorum remissio collata. Vnde Augustinus in libro Sacramentis altaris: Veritas ait, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Alioquin quomodo verum erit, panis quem ego dabo, caro mea est

NOTA.

102. Chry.

Joan. 6.

pro mundi vita: nisi vera sit caro? Sed quoniam Christum vorari dentibus fas non est, voluit hunc panem & vinum in mysterio verè carnem suam & sanguinem consecratione spiritus sancti potentialiter creari, & quotidie pro mundi vita mystice immolari: vt sicut de virgine per spiritum vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini, mysticè idem corpus Christi consecratur. Iteratur autem quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus sit: quia quotidie peccamus, saltem peccatis, sine quibus mortalis infirmitas viuere non potest. Et ideo quia quotidie labimur: quotidie Christus pro nobis mystice immolatur. Hanc autem immolationem non vero, sed imaginario actu passionis & mortis fieri, & tamen veram salutem operari, testatur Gregorius in quarto libro dialogorum: Hæc singulariter victima ab æterno interitu animam saluat, quæ nobis mortem vnigeniti per mysterium reparat. Qui licet surgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur: tamen in seipso immortaliter atque incorruptibiliter viuens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ immolationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem partitur: eius sanguis non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pèsemus quale sit pro nobis sacrificium: quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti filij semper imitatur. Quamuis ergo non dixerit, passionem vnigeniti operatur verè, sed imitatur imaginariè: tamen testatur illam victimam, nos verè ab æterno interitu saluare. Vnde venerabilis Beda in homiliis suis. Non solū lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinè suū fudit in cruce: verū etiā quotidie lauit nos in sanguine suo à peccatis nostris, cū eiusdè beate passionis memoria ad altare replicatur, cum panis & vini creatura in Sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili spiritu transferretur sanctificatione: sicque corpus & sanguis illius non infidelium manibus ad perniciem ipsorum funditur & occiditur, sed fidelium ore suam sumitur in salutem. Item Eusebius Emislenus: Quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis nostris, & syderibus illaturus, necessarium erat, vt nobis in hac die Sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium: vt quia quotidiana & indefessa curretur pro hominum salute redemptio, perpetua etiam esset redemptionis oblatio: & perennis illa victima viueret in memoria, & semper præfens esset in gratia. Item Augustinus in Serm. de 4. feria. Si sanguinem Christi tota cum reuerentia percipis, cognosces per illum tua tibi dimitti peccata. Item in eodem. Tu anima Christiana, vide ne deseras mensam sponsi tui, vt pulchra permanas. Carnes eius quotidie māducabis, vt vitam æternam habeas: & sanguinem eius potabis.

Quotidianam igitur Christi immolationem peccatorum remissioni, vitæ æternæ adeptioni necessariam, & sufficientem nobis astruximus. Ipsi autem Christo non supplicio passionis vel occisionis esse molestam: sed quadam ipsius passionis imagine nobis vtilem ad memoriam concitandam, & deuotionem augendam, & imitationem prouocandam ostendimus. Cur enim beatus Ambrosius ad recordationem mortis eius hostiam Christi quotidie offerri diceret, & nostrum sacrificium, exemplum illius sacrificij: si tatis beneficiis nos veller esse ingratos & non magis deuotione & imitatione nostra, tantæ gratiæ esse obnoxios? Sed tamen quia cōsacramentales & cōcorporales sumus Christo, licet

Cap. 58.

Rom. 6.

Eusebium.

August.

Cap. 4.

Cap. 6.

102. Chry.

licet non vera, sed imaginaria passione in seipso immoletur, vera tamen & non imaginaria passione in membris suis immolatur: quādo nos, qui in memoriam passionis suæ Sacramentum tantæ suæ pietatis agimus sacrificando ipsum, sicut & cor nostrum vera compunctione atterendo, mortem tam pij & dilecti Domini & patris annunciamus. Sicut enim cum Petrus diceret: Domine quo vadis? Christus respondit, venio Romam iterum crucifigi, vel sicut Paulus ait, Suppleo ea quæ defunt passionum Christi in carne meata: & omnibus membris suis compatitur, vt & sibi compatiens contregat: facilius credatur: quia reuera dignabitur eos esse participes suæ gloriæ, quorum non designatur esse participes eorum. Cum enim vinum pro Christo, aqua sacrificetur pro populo, & vtrumque vnus sanguis fiat, quid nisi capitis & membrorum inde compatione & morte vnitatem significat? Vnde Augustinus in lib. 10. de Ciuitate Dei: Huius rei Sacramentū, quotidianum voluit Ecclesiæ esse sacrificium: quæ cum capitis ipsius corpus sit, seipsum per ipsum discit offerre. Non enim potest corpus crucifixi esse, qui crucifixus non est. Vnde Apostolus Per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Vnde Gregorius in dialogorum libro 4. Qui passionis Dominicæ mysteria celebramus, debemus imitari quod agimus. Tunc ergo verè pro nobis Deo hostia erit: cum nos ipsos hostiam fecerimus. Item Ambrosius in libro de Sacramentis: Quia crucis ipsius signatus es forma, ab ipsius passione accepti signaculum atque similitudinem: vt ad ipsius formam resurgas, ipsius viuas figura, qui peccato crucifixus est & deo viuat.

Gregor.

duplicem substantiam credendus est, sed quantum ad duplicem eiusdem substantiæ formam, qua nunc in panis & vini intelligitur forma. Quod Augustinus apertius ostendit, qui cum tertium modum corporis Christi dixisset Ecclesiæ, de eodem duplici corpore, vnde Hieronymus ita dixerit: Corpus Christi est & illud mysticum quod ex substantia panis & vini per spiritum sanctum consecratur. Et addidit: Carcerum illud corpus, quod natum est ex Maria virgine, in quod illud transfertur. &c. Quod istud per consecrationem altaris in illud transferri & conuerti dicit, nota eandem substantiam. Quod autem discernit dicens, hoc vel illud: facit, vt dictum est, secundum diuersam formam. Quam substantiæ identitatem perfecte subinnuens, ait de tertio corpore Christi, quod est Ecclesia. Ad quem si rectè communicamus, mentem dirigimus: vt nos corpus eius ex ipso & ab ipso carne ipsius illo manente integro sumam. Cum enim carne ipsius ex ipso nos monet ab ipso sumere: quid nisi dantem & donum idem significat esse? Et addidit: Quæ nimirum caro ipsa est, & fructus ipsius carnis, vt idem semper maneat, & vniuersos qui sunt in corpore pascat. Hoc corpus dicit Eusebius, syderibus illatum, coli iugiter à nobis per mysterium. De hoc Sacerdos in fine cuiusdam missæ orat, vt quod nos specie gerimus, rerum veritate capiamus: idem quidem notantes in substantia, diuersum in forma. Quam suam duplicitatem in cœna ipse Christus ostendit, cum ipse in humana forma præfens seipsum in Sacramento discipulis exhibuit. Hanc duplicitatem non substantiæ, sed formæ, sancti notauerunt, quoties de corpore Christi ipsum non ipsum dixerunt: vt ipsum secundum substantiam, non ipsum sit secundum formam.

Cum igitur corpus Christi in humana forma, corpus Christi in Sacramento, corpus Christi Ecclesia tripliciter dicatur: his qui in Sacris Scripturis hoc discernere nequeunt, magna confusio nascitur: vt quod de vno corpore Christi dicitur, de alio dictum esse credatur. Est & alia item confusio, quia cum corpus Christi tripliciter dicatur, corpori Christi in altari panis & vini attribuunt Sacramentum, ipsumque corpus Christi in altari, Sacramentum faciunt corpus Christi in humana forma. Dum ergo forma panis & vini, Sacramentum corporis Christi in altari, & ipsum corpus Christi in altari Sacramentum dicitur humani corporis Christi, quod ipsum est, non idem ipsum esse contendunt, sed hoc quasi diuersum ab illo constituunt. Dicit enim aliquis, Illud in altari, quod tu afferis esse verum corpus Christi, in Sacris literis appellatur species, similitudo, figura, signū, mysteriū, Sacramentū. Hæc autē vocabula ad aliquid sunt, nulla verò quæ ad aliquid sunt, possunt esse id quod sunt ea ad quæ referuntur: Non est igitur Sacramentū, corpus Christi. Et sic de cæteris vocabulis. Verum his vocabulis in nullo præiudicatur fidei qua credimus, & veritati quæ tenemus. Vt enim super dictum est, quantum ad visibile Sacramentum, species & similitudo illarum rerum sunt nomina: quæ ante fuerunt: panis scilicet & vini, non corporis Christi: Corpus verò & sanguis Christi vocantur nuncupatiue, eo locutionis modo, quo res significans, solet rei significatæ vocabulo nuncupari. Vnde Augustinus in libro locutionū Genes. cap. 59. Locutio notanda est, vbi aliqua significantia earum rerum quas significant nomine appellantur: inde est quod ait Apostolus. Petra autem erat Christus, non ait, petra significabat Christum.

CAP. XVII.

Quod dupliciter vel tripliciter dicitur corpus Christi. Hierony. August.

HAC de causa etiam sancti de corpore & sanguine Domini variè loquuntur, sed non contrarie: adeo vt beatus Hieronymus illud dupliciter, Augustinus autē tripliciter astruat accipi debere. In quo ne sibi vel aliis sanctis dissentire videantur: quomodo corpus Christi duplex credendum sit videamus. Ait Hieronymus in Epistolam ad Ephesios. Dupliciter sanguis Christi & caro intelligitur, vel spiritalis illa atque diuina, de qua ipse ait: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: & Nisi manducaueritis carnem meam & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam æternam: vel caro illa quæ crucifixa est, & sanguis qui milis effusus est lancea. Quod non dixisse quantum ad

In Cap. 1.

1. Cor. 10.

Quod inuisibile corpus Christi in Sacramento
ET hoc quidem Sacramentum vel figura, diuersa est à re sua, vt res visibilis ab inuisibili, vt supra dictum est. Sed tamen non iuste quisquam mouebitur, si etiam eadem vera caro, idemque sanguis Christi sui ipsorum Sacramenta existant, secundum aliud atque aliud accepta, imaginaria panis fractione & sanguinis de calice effusione, ita representando veram fractionem corporis sui & effusionem sanguinis in passione: verbi gratia, sicut ego senex balbutiendo & reuiscendo & alia puerilia mea imaginando representarem me puerum, non alium tamen, sed me ipsum, esseque ego ipse figura & figuratus: actio tamen qua me ipsum representarem in me sene, esset imaginaria illius, quæ in me puero fuisset vera. Sed & Christus post resurrectionem suam diuersa actione diuersaque temporum ratione, sui ipsius typum gessit & figuram. Vt enim ait Augustinus apparatus duobus discipulis, dum finxit se longius ire, significauit se post paucos dies ascensurum in cælum: quod iter longius est remotum à communi hominum vita. Christus itaque longius sese ire fingens: Sacramentum est Christi ascendens in cælum. Idem eiusdem: nec tamen velle quæque eiusdem. Idem nanque verus Christus & fingens & ascendens: verum tamen aliud est signum terreni itineris, aliud est veritas in cælum ascendens. Nec aliquis ita desipit, vt propterea neget fingentem se longius ire, esse verum Christum: quia signum longioris itineris, significat se verum Christum in cælum ascensurum. Ne ergo in re tanta, fide rudes titubent, diuina gratia aspirante quid de hac re sentiendum sit, sanctorum autoritates ostendunt: vt corporis Christi in Sacramento Sacramentum significans & significatum, in panis & vini forma itemque in hominis forma substantialiter & verè, vnum eundemque Christum credant esse. Et de Sacramento quidem panis & vini, quod significet & sit nuncupatiuè corpus Christi, superius dictum est. Quod verò verum corpus Christi inuisibile post resurrectionem sit Sacramentum visibilis corporis Christi, in passione scilicet sui ipsius: testatur Augustinus in libro sententiarum Prosperi, Caro eius est, quam forma panis operam in Sacramento accipimus, & sanguis eius quem sub vini specie & sapore potamus: caro videlicet carnis, & sanguis Sacramentum sanguinis. Carne & sanguine utroque inuisibili, intelligibili, spiritali, significatur corpus visibile Domini nostri Iesu Christi, & palpabile: plenè gratia omnium virtutum, & diuina maiestate. Item in eodem, Sicut ergo cælestis panis, qui verè Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cum reuera sit Sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale, in cruce positum est: vocaturque ipsa carnis immolatio, quæ Sacerdotis manibus sit Christi passio, mors, crucifixio, non in rei veritate, sed significante mysterio: sic Sacramentum fidei, quod baptisma intelligitur, fides est. Vnde itè beatus Augustinus in epistola ad Bonifacium: Nonne semel immolatus est Christus in seipso? Et tamen in Sacramento non solum per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populus immolatur: nec vti que mentitur qui interrogatus, eum responderit immolari. Si enim Sacramenta quandam similitudinem carum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent: omnino Sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine, plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim secundum quendam modum Sacramentum corporis Christi, corpus Christi

August.

est, Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita Sacramentum fidei, fides est.

In quo notandum est, immolationem quam non rei veritate dixit fieri, sola similitudine Sacramenti veram immolationem Christi representantis, mortem, passionem, crucifixionem, ipso mysterio significantem debere intelligi: sicque baptisma, quod est Sacramentum fidei, non in rei veritate, sed sola similitudine fidei dici. Quod verò veram carnem Christi suo modo corpus Christi dixit vocari, cum reuera sui ipsius Sacramentum sit, nõ ita intelligendum est, quasi non verè dicatur corpus Christi, sed suo modo, id est, sibi singulariter proprio: quia cum omne corpus sit visibile atque palpabile, solum corpus Christi post resurrectionem mutata natura non substantia, non est corporale, sed spirituale inuisibile, vt dictum est superius. Quod verò dixit ad Bonifacium: Sicut Sacramentum corporis Christi secundum quendam modum corpus Christi est, ita Sacramentum fidei fides est: intelligendum est de forma panis & vini, quæ nõ verè, sed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Christi. Quia igitur Augustinus ad comprobandum, quod Sacramentum fidei fides diceretur, duas similitudines dedit, Vnam actualis Sacramenti, immolationis scilicet imaginariæ, alteram verò realis, formæ scilicet panis & vini: vt immolatio imaginaria figuratè vocatur mors, & crucifixio Christi, & sicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Christi: sic Sacramentum fidei, scilicet baptisma, figuratè vocetur fides. Norandum quod in altera harum similitudinum cælestem panem, qui verè Christi caro est, non communi, sed suo, & quasi proprio modo Corpus Christi vocari dixit: quia scilicet corpus illud non corporale, sed spirituale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit. In altera autem Sacramentum corporis Christi, id est, formam panis absolute secundum quendam modum corpus Christi dixit: quia communi figura non existentium quod dicuntur, illud dici corpus Christi notauit. Quod autem inuisibile corpus Christi Sacramentum visibilis corporis Christi dixit: intelligibiliter tantum per exterioris aliquam actionem, & non sensuualiter accipiendum est.

Quomodo enim morte cæterorum Sacramentorum visibilium, id quod videri non potest, rei visibilis esse poterit signum: nisi per exterioris alicuius actionis circa se imaginem?

Quia itaque de tertio corpore Christi, quod est Ecclesia, superius satis dictum est, quia scilicet consacramentalis est capiti suo Christo, & vt caput & membra vnum corpus cum ipso est per gratiam, aliud tamen per substantiam: quot modis Sacramenta suis rebus simulentur, & eas significant in triplici corpore Christi videamus. Duobus enim modis id facere videtur: scilicet vel sua ex se similitudine, vel alicuius exterioris actionis circa se. Sua ex se similitudine Sacramentum significat, sicut cum dominus dicit: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, & Ego sum panis viuus qui de cælo descendi: quia sicut cibus & potus temporalem vitam, sic ipse dat æternam. Vnde ait: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuuet in æternum. Et merito. Si enim tanta vis est in cibo qui non viuuit, nec manet, vt labentem vitam huius temporis foueat & retineat quàm diu Deo placuerit: quãto magis Christus cibus viuens immortaliter, vitam æternam conferre credendus est, quibus sibi placuerit: Magis enim credendus est vitæ cõferre, qui vitã in se habet, & vita est: quàm

Quod Sacramentum duobus modis significat: vel sua ex se similitudine, vel alicuius exterioris actionis erga se.

* d. nos

* viuit.

Serg. Pap.

Inius Pa.

quàm qui nõ habet. Cum enim sit via, & veritas, & vitæ: corpus eius nobis viaticum est, ne moriamur & deficiamus in via, sed perducamur ad vitam: Veritas est, ne eius promissionibus fallamur. Vita est, vt ea in petitione feliciter fruamur. In hac ergo mortali vita immortali cibo vitæ nos pascit, ne in æternum moriamur. Nec solum sua ex se similitudine cibi & potus nomine & specie, significari se voluit vitam æternam: sed etiam ex panis & vini similitudine significari voluit aliud corpus suum, id est, Ecclesiam. Vnde Augustinus in serm. de Sacramentis fidelium Feria 2. Paschæ. Quia passus est pro nobis, commendauit nobis in isto Sacramento corpus & sanguinem suum, quod etiam fecit nos ipsos. Nam & nos corpus ipsius facti sumus, & misericordia ipsius quod accipimus, ipsi sumus. Et post pauca: Ad aquam venistis, conspersi estis, panis Dominicus facti estis. Quomodo vnum videtis esse quod factum est: sic vnum estote vos, diligendo vos. Item in serm. 26. super Ioannem: Hunc itaque cibum & potum, societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Et post pauca: Huius rei Sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi, de mensa Dominica sumitur: quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitum: res verò ipsa cuius Sacramentum est, omni homini ad vitam, nulli ad exitum, quicumque eius particeps fuerit. Cum enim cibo & potu id appetant homines, vt non esuriant neque sitiant: hoc veraciter non prælat nisi iste cibus & potus, qui eos à quibus sumitur, immortales facit, id est, ipsa societas sanctorum, vbi pax erit & vnitas plena atque perfecta. Propterea quippe Dominus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Nanque aliud in vnum ex multis granis conficitur, aliud in vnum ex multis acinis confluit. Ecclesiasticam societatem, cibum & potum ac panem Dominicus dixit: tum quia verè satiat in æterna beatitudine, tum quia multos in vnum redigit, vera charitate: quam societatem qui verè acciperit, non potest priuari æterna salute. Quia ergo Sacramentum corporis Christi, ipsum Christum, vel eius Ecclesiam sua ex se similitudine signat: videamus si similitudine alicuius exterioris actionis circa se idem faciat. Augustinus in libro sententiarum Prosperi: Dum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur: quid aliud quàm Dominici corporis in cruce immolatio, eiusque sanguinis de latere effusio designatur: Ideo etiam ipse corpus suum fregit & tradidit: vt signaret, quod sponte sua in passionem se frangeret & traderet pro nobis, qui solus potestatem habebat ponendi animam suam: quod etiam in altari vice sua imitantur Sacerdotes, vt idè representent, id est, corpus Christi Sacramentum Christi & Ecclesie per exteriorè actionem. Ait Sergius Papa, Triforme est corpus Domini, Pars oblatæ in calicem missæ, corpus Christi quod iam resurrexit monstrat: pars comesta, ambulans adhuc super terram: pars in altari vsque ad finem Missæ remanens, corpus iacens in sepulchro: quia vsque ad finem seculi corpora sanctorum in sepulchris erunt. Item Iulius P. lius Papa in decretis, Episcopis per Ægyptum missis: Calix Dominicus iuxta canonum præceptum vino & aqua permixtus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur: & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & cõiunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini: vt mixtio illa nõ

possit separari. Nam si vinum quis tantummodo offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si verò aquam solum, plebs incipit esse sine Christo. Sciendum tamè, quia licet prius mystice vinum & aqua miscetur, post consecrationem tamen non nisi sanguis bibitur: quia prius per aquam baptismatis renati, postmodum non solum concorporales, sed & consanguinei Christo spiritualiter efficiuntur. Ad signandum autem Christum, vinum: & ad signandum populum aqua miscetur: quia estis vinum, de aqua, dignius tamen per vitem, & Christus de carne nostra per Mariam generatur, & potentius ad reficiendum & inebriandum quàm aqua inuenitur, quia calix Domini inebrians, quàm præclarus est? dum sui amoris feruore mens debriata, omnium terrenorum obliuiscitur. Vnde etiam inuitato & stupendo miraculo postquam spiritum emisit, de latere Christi sanguis & aqua contra naturam manauit: vt regenerationis & redemptionis vnum nostræ salutis opus esse mysticè signaret: dum hoc duplici Sacramento vnum corpus Christi & Ecclesie per spiritum sanctum conformaret. Vnde & tria sunt, quæ Christo testimonium dant in terra: spiritus, aqua, & sanguis: quia & mirum fuit, mortales de cælo secundum promissionem Christi, spiritum sanctum accipere: & mortuum more vitentis non saniem, sed sanguinem, immò supra mortè viuorū & mortuorum, cum sanguine aquam de vulnere lateris fundere: quod tamen sicut miraculum, sic constat fuisse & mysteriū. Sed quid curram per singula? Quicquid sit in officio Missæ, Sacramentum est Christi & Ecclesie. Vnde & August. in libro de Trinitate: Quia morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & bibendo carnem & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt significamus. Quod enim corpus Christi in Sacramento manibus fidelium tenetur, frangitur, dentibus atteritur, & ipsis incorporatur: significat eum in passione manibus impiorum tentum, & vsque ad mortem fractum, & propter nostra scelera attritum: Ecclesiam verò, corpus suum scilicet, huius suæ passionis imitatione sibi incorporatã & conformatã. Quod ipsi Christo iam immortaliter & incorruptibili factò nullus putet esse indignum, si fidelium deuotio hoc sibi in Sacramento representet, ad dominicæ passionis imitationem, quod ipse Dominus passurus fieri præcepit ad suam commemorationem: vt tãtæ rei memoria excitata, præsentia quæ diuinæ auxilio & exemplo roborata, velit & possit per ipsius gratiam quod nullatenus præsumit per suæ fragilitatis naturam. Quod enim in Christi corpore permissum est malis ad suam damnationem, nec ignominiosum visum est Deo patri propter nostram salutem: multo magis ipsi placitum & gloriosum est, vt fidelium suorum manibus deuotè in Sacramento frangatur, dentibus atteratur, sicut ipse præcepit in suam commemorationem: non vt in veritate quidem passionis, crucifixionis, mortis, vt supra dictum est, sed significante mysterio, vt ipse quidem fractus & attritus integer permaneat, & redemptionis suæ gratia omnibus diuina proficiat. Quod vt certius innotescat fidelibus: Berengarij Andegauensis hæretici confessio, quam de huius rei Catholica fide scripsit, & Romæ præsentem Nicolao Papa, eorum 113. Episcopis iureiurando firmavit, ad medium deferatur.

Ego Berengarius indignus Ecclesie sancti Mauritij Andegauensis diaconus, cognoscens veram, Catholicam, & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresin, præcipuè eam, de qua hæcenus infamatus sum: quæ astruere conatur panem & vinum quæ in

Psal. 22.

1. Ioh. 19.

1. Ioh. 5.

Palinodia Berengarij.

pro eo quod corpus Domini indignè tractauerint, vel contra Ecclesiasticas regulas minus attentè, vel diutius quàm deberent seruauerint. Nonne enim manna, si in alterum seruaretur diem putrescebat, quia interdicitum erat à Domino: & tamen si pridie Sabbati collectum, usque in Sabbatum seruaretur, incorruptum permanebat, quia sic erat institutum ab eo.

Quicquid ergo deformitatis in Christi Sacramento contigerit specietenus, non debet à nobis fidem extorquere veritatis eius: quia qui in corpore suo cum verus Deus esset, multa indigna pertulit, nihilominus in Sacramento suo perfert, quamuis verè ibi sit. Ut enim ait Gregorius in dialogo suo, in specie leprosi Christus Martyrio monacho apparuit: qui cum baiulatus de collo eius euauisset, subsequenter ait: Quia non me erubuiti o Martyr in terra, nec ego erubescere te debeo in celo. Quis igitur in Sacramento Christi quilibet indignitates debeat erubescere: cum pro digna eius reuerentia cœlestem remunerationem debeat obtinere? Senex Symeon saluatoris quasi brutam & insensatam infantiam, eiusque exilem & debilem quam in vlnis gerebat formam, vilibusque pannis oblitam personam non attendens: maiestatem deitatis in tantillo corpore agnouit & credidit, Dominum vocauit, se eius seruum professus est, ut ab eo in pace dimitteretur orauit, salutare Dei se videre perhibuit, lumen esse ad reuelationem omnium gentium, & gloriâ plebis suæ Israel Prophetauit. Ut ergo quilibet indignitates in Sacramento Christi fides vera non erubescat: sciendum est, quia sicut multa aguntur in Sacramento Christi quæ non videntur: sic in eo multa videntur fieri quæ aliter dispensantur. Gregorius enim dicit in ipsa immolationis hora cœlos aperiri, Angelorum choros adesse, &c. quæ quamuis verè fiant, non tamen videntur. Item idem ait: Caro eius in salutem populi partitur, eiusque sanguis funditur: sitque aliter quàm videatur, cum ipse integer perseveret & viuus. Sed quid mirum de his? Ipsum corpus Christi videtur panis esse, & non est panis. In eo igitur quod videtur esse & non est, fieri multa videntur quæ non sunt: velut, quia Christus Martyrio leprosus apparuit, nunquid Christus speciosior sole, vera lepra resperfus fuit? In vitis patrum legitur: Aspiciente quodam sanctissimo patre Angelum Domini quibusdam indignè communicantibus corpus Domini subtrahere, & pro illo carbones porrigere. His igitur aliud videbatur, & aliud fiebat. Item legitur Tharsitius martyr corpus Domini ferens, cum à paganis comprehensus requireretur quid ferret, & sanctum canibus dare nollet: martyrium obtinuisse. Cumque illo mortuo curiosè quærerent quid ferret: corpore Christi cœlitus sublato, linteamina tantum quibus ipsum continebatur, reperta sunt. Sic & alia multa in hoc spiritali Sacramento inuisibiliter fieri credenda sunt, Angelico ministerio.

Quicquid igitur in Sacramento Christi specietenus (ut dictum est) fieri etiam monstruosè videatur: seu pro aliquorum negligentia puniendâ vel corrigendâ, seu pro fide probandâ & instruendâ, seu pro perfidorum scandalo & ruina, fidem Christi non euacuat: quia dispensante aliter Deo, nullatenus ad sui corporis indignitatem attinere credendū est. Nec solum corpori Christi, sed & ipsi Sacramento visibili eadem causâ mucorem negamus & putredinem, qua superius digestionē: quia cum illæ species sine panis & vini substantia sint, quomodo mucescere & putrescere magis quàm digeri possint, non facilis patet causâ. Ipsis verò speciebus,

Greg. Homil. 39. in Evangelia.

Luc. 2.

Lit. dialo- gorum 4. cap. 58.

S. Thar- sitius mar- tyr.

cum non sint æternæ, defectum negare non possumus: sed ipsum defectum ita dicimus simplicem, ut nullam fœditatis admittamus corruptionē. Possunt tamen videri mucidæ & putridæ, quamuis ita non sint: sicut Christus hortulanus, peregrinus, prout erant intuentium mentes: sed hac visione cum eis quibus sit ita agitur, ut supradictæ causæ in eis compleantur.

Quod autem ventrem distendere vel inebriare dicuntur, ne hoc quidem suum esse approbamus: sed quando ista facere videntur, eisdem supradictis causis id fieri credimus. Si autem in vomitu ebriorum vel infirmorum huiusmodi forma deprehenditur, vel etiâ in ventre bestiarum, quid aliud protenditur, nisi quia cum ebriosus vel impœnitentibus infirmis, ut dignum est, manere contempsit: vel eos à quibus seruari & summi debuit bestis deteriores ostendit? Cum enim præter peccatum creatori, qui ubique est, omnia munda sint: quomodo videtur immundus esse in ventre muris, quàm in ventre adulteri impœnitentis?

Quod autem etiam à religiosis incendio tradi, & ibi disparere dicuntur ipsæ Sacramentales species, non ad indignitatem Christi sit, quasi ignibus exurendis tradatur, quod impossibile est, cum sit omnium elementorum Deus: sed quoties aliqua talis indignitas ipsi Sacramento negligenter acciderit, ut horrorem sumendi incantant ipsæ sensuales species, quas ibidem Deus altissimo suo consilio post mutationem suæ substantiæ remanere voluit, ignibus traduntur: ut ostendant quod suum est, desiccando & disparando sine omni fœditate in illo purissimo ignis elemento.

Quapropter sicut summa sumi reuerentia, sic summa etiam seruari debet diligentia: quia res tantæ dignitatis, tantæque salutis, negligentiæ vel obliuioni subiacerere non debet: sed quod magna Dei gratia agitur, decet & oportet ut magna Ecclesiæ sollicitudine deuotè & indefinenter super omnia honoretur.

C A P. I I.

Varitur autem cum sacrificium Ecclesiæ constet visibili elementorum specie, cur Deus illud visibile esse voluerit: cum ipse inuisibilis sit, & à veris adoratoribus patrem in spiritu & veritate adorandum esse dixerit, & Psalmista sacrificium Deo spiritu communicatum astruxerit? Sed sciendum quia in Sacramento visibili præsentiam inuisibilis corporis sui exhiberi nobis voluit: ut sic nostram magis excitaret memoriâ ad recolendam tantæ suæ pietatis gratiam. Sicut enim cum omnia posset, non in nobis ipsis, sed in exterioribus alimonis temporalem vitam nostram retineri voluit: ne nobis debere videremur quod sumus, sed ei potius à quo sunt illa munera vnde viuimus: sic etiam visibili suo Sacramento quo vitæ æternæ pignus accipimus admoneri nos voluit, eius gratiæ esse referendum, quod ab ipso vitam æternam accipimus, quam in nobis non habebamus, imò per nos perdidderamus. Sicut ergo teste Apostolo, inuisibilia ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sic inuisibilis præsentia suæ signum Sacramentum suum esse voluit, ut sic intellectum nostrum de sua reddens gratia certior, affectum nostrum faceret erga se ardentior. Ne autem existimeretur, cum ipse inuisibilis sit, visibilibus Sacramentorum sacrificia ei non congruere: ait Augustinus in libro 10. de Ciuitate Dei, Qui autem putant hæc visibilia sacrificia diis alienis congruere, illi verò tanquam inuisibilia, inuisibilia, & maiori

ita.

NOTA.

Cur visibile sacrificium inuisibile Deo fiat. Ioh. 4. Psal. 50.

Rom. 1.

maiori maiora, meliorique meliora, qualia sunt puræ mentis bonæque voluntatis officia: profectò nesciunt hæc ita esse signa illorum sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes & laudantes ad Deum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Sciédum enim est, nos qui non solum spiritus, sed & corpora sumus, corporalia etiam sacrificia exhibere debere: ut sicut ex vtrisque consistimus, ne quid ociosum remaneat, ex vtrisque Deo corporaliter & spiritaliter seruiamus.

C A P. I I I.

Varitur autem, quare Sacrificium Ecclesiæ non constet solo Sacramento, vel tantum corpore & sanguine Christi sine Sacramento, vel quare vitroque. Ad quod respondetur, quia si solo Sacramento, id est, pane & vino consecrato & non mutato constaret, non esset causâ, quare noui Testamenti sacrificium veteri Testamento superordinatum esset: cum sicut illud tantummodo fuit umbra & figura futurorum, sic istud tantummodo esset figura & commemoratio præteritorum. Cum enim Christus dixerit, Hoc facite in meâ commemoracionem: quid nisi figuraret & repræsentaret præteritam Christi passionem? Conferamus ergo nouam umbram veteribus, simplicem simplicibus: ut quæ ex his præpollent tam corporaliter quàm spiritaliter videamus. Cum enim præsens Sacramentum si tantummodo Sacramentum est, corporalis cibus sit sicut vetus fuit: nonne manna quod Deus de cœlo pluebat, & omne delectamentum saporis in se continebat, erat dignius & melius: Itemque panes propositionum, simlagines, & vituli, & cætera quæ ille populus sacrificabat, nonne meliora erant ad rescindendum, quàm modicum panis & vini vix ad degustandum? In nouo enim Sacramento ablata fide gratiæ interioris, exterior species in panis mica vel vini gutta nullus est æstimationis, quia & in eo ideo nullus æstimationis, exteriora facta sunt, ut ei quæ interior creditur gratiæ, omnis impenderetur summa deuotionis. Causa enim videretur tot hominum assistentium, & huic Sacramento ministrantium vel adorantium veneranda sedulitas: nisi ipsius Sacramenti longè maior crederetur quàm videretur veritas & vtilitas. Cum ergo exterius quasi nulla sint, quibus tanta impenduntur veneracionis obsequia: ut insensati sumus, aut ad intima mittimur magnæ salutis mysteria.

Sed & Sacramentali officio non præpollent nouum veteri. Cum enim sit memoria tantum & figura passionis Christi: tanto indignus est nouum renouandis præterita, quod memoriæ cuiuslibet hominis est, quanto vetus melius & diuinius est, prænunciando eadem futura, quod solummodo Prophetiæ diuinæ est. Si enim panem non verè carnem Christi, sed umbraticè tantum in memoriam crucifixæ eius carnis dicimus: nonne nouum Sacramentum umbra tantum & figura, sicut & vetus erit? Ideo autem detèrius, quia illud umbra futurorum fuit spiritaliter: istud præteritorum carnaliter. Sed & effectu non præpollent, quia nec peccata remittit, nec cœli ianuam aperit. Cum enim solummodo vetus in cibis & potibus & variis Baptisimatibus, & iustitiis carnis non potuerit iuxta cōscientiam perfectum facere seruientem, ut ait Apost. quia

Hebr. 9.

umbram quidem futurorum bonorum habebat, non ipsam imaginem rerum: quomodo nouum, cum similiter sit umbra, remissione peccatorum, profectu virtutum, iuxta conscientia munditiam, perfectum seruientem reddere poterit? Quia ergo vetus in hac vita, perfectam meritorum conferre non potuit gratiam, ideo nondum reuerata paradisi ianua non statim post hanc vitam, perfectam mercedem contulit, sed distulit coronam: sanctis quidem animabus requiem tribuens à labore, sed requiem cum gloria non retribuens pro labore. Cum igitur nec ventris saturitate, nec Sacramentali Prophetia, nec effectu spiritalis gratiæ, temporalis & æternæ, nouum veteri præpollent: quomodo magis quàm illud proficere habeat? Nisi enim in hac vita conferat plenitudinem gratiæ, post hanc vitam non conferet plenitudinem quietis & gloriæ. Si ergo nouum Sacramentum neque corporaliter neque spiritaliter melius esset antiquo: quare ei superordinari deberet nulla esset ratio. Quid ergo dignius contulisset Christus quàm Moyses, filius Dei in domo propria, quàm seruus in aliena? Si autem umbram umbra mutaret, nec completeret: quando vel à quo veritas veteribus Sacramentis figurata & promissa, complèda esset, si ille qui veritas est, non veritatem, sed umbram pro umbra daret? Dedit ergo Ecclesiæ suæ veritas veritatem, Christus corpus suum & sanguinem: ut quod vetus umbra non poterat, ipse redemptionem remissionemque peccatorum, quam semel fecerat in cruce, faceret similiter in altari quotidie: & quotidiano peccatorum contagio, salubrius quotidiano subueniret remedio: idemque ipse qui futurus erat electis vita & præmium, in præsentem esset medicina & viaticum. Nisi enim ipse Sacerdos qui cœlos penetravit, fieret nobis via ad seipsum, cœli ianua nobis clausa foret in æternum: quæ ideo post passionem Christi reuerata est creditibus, quia idem qui est Sacerdos sacrificium factus vniter sibi commorientibus: ut dum vnus sunt cum ipso, ubi ipse est, ipsi sint in ipso. Vnde etiam ad magnam spem iustis & peccatoribus, in passione Christi, eadem die iustus, eadem die iustus, eadè die cum Christo in paradysum est assumptus, præ omnibus iustis primus: ut non solum constaret eadem die paradisi ianuâ hominibus reueratam, sed & constaret Dei gratiam nõ articulo temporis astringi, non peccatorum quantitate vinci: cui ad æternæ vitæ præmia statim conferenda suffecit vix vnus horæ pœnitentiæ post tot flagitia. Quis ergo dubitet Christi passionem, verè omnium peccatorum esse remedium: quæ tam fero, tam cito, quasi omnium peccatorum primitias iustificauit & saluauit sceleratissimum? Tantam gratiæ prærogatiuam in Sacramento Christi beatus Ambrosius intuens: ait in ser. de Sacramentis ad Neophytos, noua Sacramenta veteribus præferens: Summo studio volumus comprehendere, quod & antiquiora sunt Sacramenta Ecclesiæ, quàm synagoga, & præstantiora quàm manna: Et paulò post: Probatum est antiquiora esse Ecclesiæ Sacramenta, nunc cognosce potiora. Reuera mirabile fuit, quod Deus manna pluerit patribus: sed tamen qui illum panem manducauerunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca quam accipis, iste panis viuus qui descendit de cœlo: vitæ æternæ substantiam subministrat, & corpus est Christi. Cōsidera nunc vtrum præstantior sit panis Angelorum an caro Christi, quæ vtrique est corpus vitæ: Manna illud è cœlo, hoc supra cœlum. Illud cœli, hoc Domini cœlorum. Illud corruptiõni obnoxium, hoc alienum ab omni corruptione.

Cap. 8.

Cap. 9.

ib.

Cap. 8.

Cap. 9.

Cap. 9.

Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis de Christo. Illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in aeternum. Iudaeus bibit & sitit: tu cum biberis sitire non poteris. Illud in umbra, hoc in veritate. Si illud quod miraris umbra est, quantum istud est, cuius & umbram miraris: Cognouisti praestantiora. Potior est enim lux quam umbra, veritas quam figura, corpus auctoris quam manna de caelo. Et paulo post: Accipe quod dico, diuiniore esse Sacramenta Christianorum quam Iudaeorum. Iure ergo noua Sacramenta superordinata sunt veteribus: quae ita eis praeminet veritate, dignitate, potestate & gratia, ut omnia compleant, quae illis fuerant immobilia. Quam verum enim Christus seipsum daturus est sanctis ad gloriam in futuro, tam verum ad omnem gratiam dat seipsum Ecclesiae suae modo: quamuis non ita manifeste, sed sub Sacramento. Si enim sine Sacramenti velamine corpus suum & sanguinem daret, quis sumere non abhorreret?

NOTA.

Ambros. lib. de Sacramen. 6. cap. 1.

Rom. 6.

Math. 17

Ibidem.

Math. 20.

ad requiem dicens, Calicem meum bibetis: quia vidit eis magis expedire, ut per meritum ordinem dignius & fructuosius ad praemia peruenirent. Quia igitur nec per se Sacramentum, nec per se expediebat in sacrificio suo dare corpus suum: Sacramentum vnum omnibus legalibus Sacramentis dignius superordinauit: quo & nobis praedictas incommunitates horrores vel splendoris corpus suum abscondendo auferret, & veritate sui corporis umbras & figuras sacrificiorum veterum complendo ut superfluas repelleret, & eis ipsa sui Sacramenti figura quia plus quam figura est, praecelleret. Licet enim Augustinus dicat quia Sacramenta in signis diuersa sunt, in re quae significatur patia: hoc tamen singulare Sacramentum, dum figura & corpus Christi est, sicut Ioannes, quia quod praedixit ostendit, Propheta & plus quam Propheta fuit: ita etiam hoc Sacramentum figura est & plus quam figura, significando quidem par consignantibus, sed significans & significatum existendo, praecellens tantum significatibus. Nec solum pius Dominus umbras & figuras veteres ut superfluas, superueniente nouitate & veritate sui sacrificij dispulit: sed & multipliciter Sacramentum veterum singularitate sui sacrificij abbrevians, occupationem exteriorem nobis minuit, beneficiorum nobis gratiam multiplicauit: vno vnicuique suo sacrificio redemptionem remissionemque peccatorum faciens, profectumque fidei, ceterarumque virtutum, ad vitam aeternam perducat. Sciendum enim quod idcirco Deus tam multa sacrificia dedit in lege, ut nullum eorum sufficiens esse ostenderet, quia cetera essent superflua, si vnum sufficere posset, ut vnum suum sufficiens magis desideraretur: & interim in eis, etsi modicum sentirent suffragium, in eorum tamen multitudine maiori occuparentur exercitio, quo Deum discerent colere, & ab idolorum cultura recedere, & certiori tot figurarum instruere testimonio, quo futuram veritatem non dubitarent sperare. Egregium igitur & super omnia excellens Sacramentum nobis prouidit Deus in sacrificio suo, quo corporis & sanguinis sui veritatem panis & vini qualitibus tectam abscondit digna causa: ne scilicet infidelibus pateat, & eorum blasphemis vilescat, ne nos iudicent inhumanos & crudeles, ut potest humani corporis comestores & sanguinis bibitores. Fidelibus autem quibus parauit ad salutem, in panis & vini specie & sapore sumendi fecit aptitudinem: ne, ut superius dictum est, si carnis & sanguinis humani colorem videret, saporisque sentiret, humana pietas abhorreret: splendore autem eius si intolerabili praestingeretur, stupore mentis incurreret: si glorioso demulceretur, bonorum operum torpore hebesceret. Sicut enim carnalem nobis occupationem abstulit, extirpata multitudine sacrificiorum veterum, ut mentem spiritualibus expediret: ita iniustis quibuslibet sacrificij sui circumstantiis impedire noluit, quo spiritualis & liberius nos sibi in suo Sacramento vniret. Ne ergo insolita visione mens turbaretur, consuetam suo Sacramento reliquit speciem: ut ad interiora contemplanda puriore fidei dirigeremus aciem. Per acceptionem enim huius Sacramenti Christo perfecte vniri & incorporari debemus, & in hac vita conformitate innocentiae quantum possumus, & post hanc vitam simili beatitudine quantum digni fuerimus: nec decet ad exteriora distendi, nec ad multiplicia dissipari, quos ab omnibus, ut vnum cum Christo sint, oportet recolligi. Quod tamen Ecclesiae suae Deus voluit esse tam fructuosum, non omnimodo voluit esse ociosum:

Math. 11.

Augustin.

sum: quia dum in mysterio, quod non est, apparet, quod est, occultatur, fidei luce proponitur ut meritum augetur: dum contra hoc quod videtur, credens quod non videtur, de credita intus veritate, de superata exteriori falsitate duplicem assequitur gratiam. Cetera enim Christi miracula cum sint infidelibus in signum, ut conuertantur: hoc solum fidelibus datur ad meritum, ut illo erudiantur. In illis enim quae Deus in extrinseca materia fecit, roboratur fides: in hoc autem solo quod ex seipso facit, fides exercitatur: ut victa & inuicta felicitius coronetur.

Victa inquam ne comprehendat, sed inuicta ne diffidat: dum exteriores quidem sensus, obiecta panis & vini specie, colore, odore, & sapore, ipsum quod fuerat mentiando, panem & vinum quod non est nituntur astruere: interior autem intellectus, ipsum quod est corpus scilicet Christi contemplans, nec comprehendere sufficiens, non tamen desistit credere. Hanc credendi difficultatem sancti attendentes & cauentes, de hac Sacramentali confectione astruenda diu multumque laborauerunt: quia non solum inuisibile, sed etiam inuisitatum esse videntur, & admirabile, ut inuisibilis Sacerdos, visibiles creaturas in substantiam suae carnis inuisibiliter conuertat, & quod terrenum est, caeleste faciat, ut qui pro nobis tanta in se operatur, nobis de nobis maiora promittat. Qui enim aquam pro nobis figurate oblatam sicut & vinum pro se oblatam, in veritatem & vnitatem sui sanguinis mutat in suo & nostro Sacramento: quanto magis nos secum faciet vnum in aeternitatis suae praemio? Sed & in tanti mysterij fide, intellectus intrinseci & exterioris sensuum luctum subinuenit Augustinus in sermone de verbis Domini: Quod videtis in altari, panis & calix est, quod etiam oculi vestri renunciant: quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus, calix est sanguis. Sed potest animo cuiuspiam cogitatio talis suboriri, Dominus Iesus Christus nouimus vnde carnem accepit, de virgine Maria scilicet, nutritus est, creuit, sepultus est, resurrexit, caelum ascendit, illic leuauit corpus suum, vnde venturus est iudicare viuos & mortuos. Ibi est modo sedens ad dexteram patris: Quomodo ergo panis corpus eius, vel quod habet calix, quomodo est sanguis eius? Ista ideo fratres dicuntur Sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur, speciem habet corporalem, quod intelligitur, fructum habet spirituales. In quo videtur innui, quasi quaratur cum Christus in humana forma rationabiliter se gesserit, vel natura humana, vel potentia diuina, & in caelo usque ad diem iudicij corporaliter mansurus sit: quis corpus Christi huc deduxerit, vel panem nostrum illic leuauerit, ut tam subito in corpus Christi mutari possit? Quod quia ineffabile est, quomodo corpus Christi hic fiat, & ibi maneat, ad intelligentiam spirituales & fidem talia cogitantes reuocat: quia etsi sciri non potest, credi potest: quia quod videtur, non materiale corpus panis est, sed species corporalis, quod autem intelligitur Christus est, qui omnia quaecumque vult in caelo & in terra potest. Sicque dum exteriorum sensuum testimonio non acquiescit, nec interiore inquisitione comprehendens, de veritate tamen non titubat: fit per Dei gratiam, ut in tali suo agone fides nostra exerceatur, exercendo augetur, augendo perficitur, perfecta coronetur. Vnde Augustinus in sermone super Ioan. 68. Fides qua coram Deum visuri sunt, quam diu peregrinantur, corda mundantur: quod non videt, credit. Nam si vides, non

est fides. Credenti colligitur meritum, videnti redditur praemium. Eat ergo Dominus, eat ne videatur, lateat ut credatur: creditus desideretur, ut desideratus habeatur. Quia ergo in hac peregrinatione nostra, expedit latere Christum ut credatur, &c. bene igitur Christus sub Sacramento dedit nobis seipsum, ut per hoc nobis & fidei meritum, & gratiae suae augetur beneficii: dum in terrena quadam, & prorsus stolidi panis & vini forma, maiestatem sapientiae verbi Dei substantialiter comprehensam, incomprehensibilem credere & venerari non erubescimus: quae quantitate & qualitate sua ita eius excellentiae videtur indigna, ut nullatenus etiam aestimari debeat, nisi quia ipse est Deus, qui omnia quaecumque voluit fecit in caelo & in terra, nisi quia etiam caro eius ipsa est cui data est omnis potestas in caelo & in terra: ut potestate tali sit in vnitate personae in caelo & in terra, quando cunquē, quomodo cunquē sibi placuerit. Hac fide ipsum Sacramentum quasi diuinum quiddam adoramus, quasi viuum quiddam & rationabile alloquimur & rogamus: Agnus Dei qui tollis peccata mundi miserere nobis: quia non quod videtur, sed quod verum est, Christum ibi esse credimus.

NOTA.

Sacramentum quadam re adoretur.

CAP. IIII.

Quaeritur autem quare fides tantopere exigatur in hoc Sacramento: quia videlicet falsa fide mundus perit, quando Adam plus diabolo quam Deo credidit: dum in ligno scientiae boni & mali verito plus sperauit diuinitatem assequi, quae ab hoste promittebatur, quam incurere mortem quam Deus minabatur. Sicut ergo diabolus non umbram in ligno exhibens, promissit id quod non videbatur, scilicet, eritis sicut diis: sic & Deus non umbram, sed ipsum qui in ligno pependit obedientiae, in suo visibili Sacramento exhibens, promissit vitam aeternam quae non videtur, ut dum in ea re plus ei modo creditur quam hosti, ut dignum est, sanctur hac vera fide illa perfida fides, quae olim plus diabolo quam sibi iniuste creditum est. Sicut igitur non in ligno verito, sic nec in Christi Sacramento debet visus aut gustus, sed fidei vigere iudicium: quia sicut pomum visu decoctum & suauē ad comedendum, cibis vitalis videbatur, & mortem intulit: sic e contrario Sacramentum corporis & sanguinis Christi videtur cibus mortalitatis nostrae, cum verum vita aeterna sit. Quapropter vtrique rei media vera fides videtur necessaria: Adde, ut crederet mortem esse in pomō, & ita vitaret: nobis, ut in Sacramento Christi vitam credamus, & ita eam assequamur. Vtrique enim ex se contrarium visui effectum parit, illud dum videtur cibus voluptatis & vitae, mortem inferens: istud dum videtur cibus mortalitatis, vitam aeternam exhibens. Sicut igitur à Petro post trinam negationem trina confessio repetita est: sic ab homine ut saluari possit, pro perfida fide qua periit, vera fides exigenda est: quia tantum Sacramentum nec sine fide potest intelligi, nec nos etiam per illud sine fide saluari.

Cur magis consecratur in pane & vino.

CAP. V.

Quaeritur item quare in pane & vino consecratur corpus Christi, quam in ceteris corporum speciebus: cum cibo mortalitatis non videatur apte vita immortalis designari. Sed sciendum quia Christus in hoc Sacramento non se hoc modo significari voluit, quo se habet cum patre per naturam, sed quo in ceteris se habet nobiscum per gratiam: quia non scilicet quod sit patris sapientia, sed quod sit omnium hominum vita, species.

vt sic suam charitatem nobis magis commendaret, & nostram erga se magis accenderet. Vita verò æterna, cum in corporum speciebus nulla perfecta similitudine exprimi potuerit: nulla tamè aptiori quàm illa, quæ aliquo modo vita est, quia humanæ vitæ alendæ & retinendæ congruit. Quia enim temporalis cibus & potus noster vita æterna esse non poterant nec debebant, nomine eorum & specie Christus se significari voluit vitam æternam: vt non solum consueta cibi similitudine congrueret in sumendo, sed & eadem cibi similitudine nobis proficeret in sperando: dum scilicet sicut cibus & potus sunt nostra vita temporalis, quàm diu Deo placuerit: sic & multo amplius ipse panis cælestis sit vita æterna, quibus ipse voluerit. Et quid mirum si creator creaturæ conferre possit vitam æternam: cum etiam creatura creaturæ retinere poterit æternaliter eam? Sicut enim lignum vitæ in paradiso positum est, quo æternaliter homo in corpore viueret: sic Christus in Ecclesia lignum vitæ seipsum posuit, vt in se credentibus vita æterna esset: quod non solum fuit ipsius Christi mysterium, sed & fidei nostræ magnum firmamentum. Quia si hoc creaturæ non viuenti fuit naturale, vt corpori vitam æternaliter retineret: quanto magis vero ligno vitæ viuentis, creatori Christo est omnipotentiale, vt corpori & animæ gloriosius conferat æternaliter vitam? Vnde etiam quia cibo & potu ita viuimus, vt alterutro carere nequeamus, vtrumque in Sacramento suo esse voluit: ne si alterutrum deesset, quasi imperfecto vitæ signo, ipse non plena, sed imperfecta vita signari videretur. Dignum etiam fuit, vt eisdem speciebus quibus alitur & creatur caro & sanguis in quolibet homine naturaliter, consecratur etiam in Dominico homine spiritaliter: non solum propter commodiorem aptitudinem Sacramentalis perceptionis, sed & vt adiuuaret fides aliqua euidentiâ similitudinis: quia si panis in carnem, & vinum in sanguinem cuiuslibet transformatur naturaliter: quanto magis si Deus voluerit, in carnem & sanguinem suum transfertur omnipotentialiter? Sed & aliis speciebus non potuit aptius significari in nobis vnitas suæ incorporationis: quàm eis quæ in communibus cibis & potibus familiaris & verus solent incorporari nobis. Item ipsius Ecclesiastici corporis vnitas ad inuicem aptius signatur: quia sicut panis ex multis granis, & vinum ex multis acinis, sic Ecclesia ex variis personis colligitur. Item quia panis & vinum propriè proprius cibus & potus est, nō bestiarum, sed hominum: ideo Christus vtriusque est vnus mysterio, vt singularis & propria hominum crederetur refectio: cui etiam postmodum per Apostolos aquam admisceri voluit, qui communis potus est bestiarum & hominum, vt ad vnitatem tanti mysterij pertinere signaret, non solum iustorum, sed & peccatorum, si penitere vellent, confortium: vt quod suum erat, ipse per se in exordio Sacramenti prius exequeretur, & nos quod nostri erat mysterij postmodum adderemus. Idem autem cibus mortalitatis videri voluit exterius in Sacramento, cum intrinsecus verè vita æterna sit, nostro contemperauit mysterio: vt quia eodem suo Sacramento interius renouamur ad vitam, nec tamen exterius immutatur ad immortalitatis gloriam: ita in suo Sacramento nihil exterius immutaretur, sicut & in nobis nihil exterius innouaretur: cum tamen interius idem hoc in nobis inueniremus, quod de ipso crederemus, quia vitam de vita recipemus. Quia igitur nos necdū apparemus quod sumus, ideo

Genes. 3.

* Quid.

Christus noluit apparere quod est, vt sit desiderabilior: qui tunc quidem apparebit quod est, quando nos apparebimus quod sumus, vt sit gloriosior. Vnde Diuus Ioannes in Epistola sua. Filij Dei sumus: & nondū apparet quid erimus. Et Paulus, Cum autè apparuerit Christus vita nostra, tunc & nos cum ipso apparebimus in gloria. Sicut ergo in Emaus peregrinis à fide peregrinus apparuit in specie: sic nobis peregrinis in mudi exilio peregrina & extranea sibi specie apparet in Sacramento: vt quia quod de nobis exterius apparet, mortale est, mortalitatis cibus ipse exterius videatur: cum tamen per ipsum qui immortalitatis est alimonia, intus verè & inuisibiliter mors æterna sanctur.

C A P. V I.

Q Væritur etiam quando quidem tantum Sacramentum vita est, cum Christus dicat, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: quare non statim etiã in corpore per vim tanti Sacramenti viuimus æternaliter, cum ipse non in futuro dixerit, habebit vitam æternam, sed habet præsentialiter. Sed sciendum quia sicut Adæ dictum est, Quæcunque die vetitum comederis, morte morieris, & tamen eadem die non in corpore, sed in anima mortuus est: sic Christus dicit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, non quòd in corpore statim æternaliter viuat, sed vt animam quæ prius in Adam mortua fuit quàm corpus, per vnitatem tanti Sacramenti resuscitatum astruat: vt scilicet recto ordine, ipsa quæ peccado à Deo (qui vita æterna est) diuisa, prius fuit mortua, per communionem tanti Sacramenti, iterum coniuncta Deo & vnita, credatur & sit sicut prius rediuisa. Quia enim peccando Adam à Deo diuisus est, ideo Deus postmodum in morte corporali, diuiduum eum fecit à seipso: vt in corporis & animæ diuisione cognosceret, quia ipsa eius anima, Deo qui vera est vita, non adhæsisset. Quia igitur mors exterior, mortis intrinsecæ tam erat figura quàm pœna, idèoque hinc terrendo, hinc monendo erat quædam ipsius culpæ medicina. Si Deus prius abstulisset pœnam medicinalem, quàm culpam mortiferam, incurabiles nos redderet: quia ablata pœna magis condelectaremur culpæ, & ita culpa vigente & obstante, nullus diuine relinquere locus gratiæ. Cum igitur culpa mors sit animæ, interim puniendæ erat per temporalis mortis molestiam, & sic sananda per gratiam: vt interim in regno mortis amaritudo passionum & laborum, peccata excoquens purgaret, & ita gratia cælestis virtutum germina, quo liberius eo vberius inferens, nos vitæ æternæ reformaret. Propter peccatorum igitur excoctionem & purgationem non erat interim mors temporalis auferenda, sed æterna: ne aut immundi & impuri requiem obtineremus illicitam, aut imbelles & immeriti, iustitiæ reciperemus mercedem nobis indebitam. Non enim esset diuinæ discretions æquitati còdignum, vt vel sociata sibi peruersorum immunditia suam susciperet puritatem: vel immeritorum ignauiam remuneras, nullo magis merito homini quàm lapidi tantæ suæ gloriæ largiretur dignitatem. Ne itaque peccati obstinatione incurabiles fieremus, magna sua gratia mortem non abstulit temporalem, ne in æternum moreremur: vitam æternam distulit, vt maiori etiam merito, maiori que fructu reciperemus: quia pro certo nisi ita esset, ad fidem Christi omnes conuolarent, tantummodo propter

Cur sum-
pro corpe-
re Christi
no statim
etiã in car-
ne viuimus
æternam
Gen. 2.2.

pter præsentis vitæ æternitatem: & ita dum tantæ securitatis torpore non exercebantur ad bonum, futuræ gloriæ Christi maius amitterent lucrum. Vnde etiam Deus Adæ misericorditer prohibuit lignum vitæ dicens: Videte ne forte sumar de ligno vitæ. Quia si ille qui in anima perierat per lignum inobedientiæ, viueret etiam in carne æternaliter per cõcessum lignum vitæ, ex toto perisset: dum carne æternaliter viuens, & in anima peccando æternaliter moriens, incurabilis esset vt dæmones, vel etiam post hanc vitam cum carne victurus æternaliter vt mali homines. Mali enim etiam in corpore vitam æternam habebunt: quam tamen magis mortem dixerim, quia Deo qui verè vita est, non placebunt: & ideo sine diuina gratia misera eis erit æternitas, quia æterna miseria.

C A P. V I I.

Cur tem-
poralibus
meritis æ-
terna re-
tributio
fit.

Rem. 8.

Mat. 11.

Mar. 6.

Q Væritur iterum, quare æternitas felicitatis vel pœnæ retribuatur temporalibus meritis, reatus vel iustitiæ. Ad quod respondendum est, quia Deus non temporalem actionem, sed perpetuam boni vel mali remunerat vel damnat voluntatem: quæ si in æternum viueret, in æternum in suo proposito permaneret, idèoque iuste æternitatem retributionis æternitati voluntatis appendit. Vnde etiam cum, vt ait Apostolus, passionis huius temporis non sint condignæ ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, quia si ab initio mundi vsque ad finem, non modo quis pro Deo laboraret, sed & pateretur, non tamen esset condignus, vt hoc temporali commercio æternitatem merceretur: ne tamen malis diutius liceret peccare ad maiorem sui pœnam, ne etiam bonos in mundi exilio tæderet viuere, si nimia foret eis dilatio ad patriam: breuiavit Deus humanæ vitæ dies propter electos, ne prauorum afflictione, vel nimio suo labore deficerent. Sed & ne minutio temporalis laboris aliquod æterni præmij videretur dispendium, ipse præcursoris sui vitam, quo nemo maior ipso teste surrexit, triginta duorum & semis annorum esse voluit, sui etiam ipsius, qui super omnes est, eodem numero consummauit: vt quia Deus non curat ex quanto tempore, sed ex quanto corde sibi seruiatur, perfectionem meriti non temporis ascriberet, sed virtuti. Ecce enim in tantillo tempore plenam obedientiam Deo patri seruauit, quod nullus ab origine mundi facere potuit. Et quis diutius eo vixisset, si temporis diuturnitatem, & non virtutem meritorum perfectioni sufficere vidisset? Sed & quomodo Ioanne nemo maior surrexisset, cum Abraham Isaac & Iacob & cæteros quàm plures in obsequiis diuinis diutius laborasse constet? Sed euidenter est pro certo, quia etsi plures eo laborauerunt diutius, nemo feruentius & purius qui tempore inuentus suæ inuentus est in tentatione fidelis & fortis, quo caro spiritui semper magis est rebellis, adeò vt occidendus etiam Herodem increpare non metueret in carcere, quia fratri suo vxorem suam præsumpsisset tollere.

C A P. V I I I.

Cur panis
in carnem
et vinum
per se datur,
nec tamen
diuisum duo
Christi,
sed in vtroque
consecra-
tur.

Q Væritur quoque quare panis in carnem, vinum in sanguinem per se consecratur, & illud per se caro, & illud per se sanguis dicatur: cum in carne totus Christus, & in sanguine totus Christus sumi crentur per se datur, nec tamen diuisum duo Christi, sed in vtroque vnus solus Christus. Ad quod responderetur, quia iste mos inoleuit in Ecclesia ab ipso Christo, qui corpus suum & sanguinem diuisim consecrauit & dedit: non

ad diuisionem substantiæ suæ, vt illi duos Christos acciperent, cum in vtroque vnum Christum acceperint: sed ad discretionem figuræ: vt panis dum dentibus teritur, carnem Christi in passione attritam, & dum vinum in ora fidelium funditur, sanguinem de latere Christi fufum signaret. Sed nec ideo corpus & sanguis per se dicitur, quasi corpus exanimè, & sanguis effusus & diuisus à corpore credi debeat, cum vtrumque vnus sit Christus immortalis, indiuisus: sed in memoria passionis eius ita dicitur, quia in ipso Sacramento mortem Domini annunciare debemus. Vnde etiam aqua in Sacramento admiscetur, non solum vt capiti suo Christo, populum Ecclesiasticum vniri significet: sed etiam vt aquam quæ de latere Christi cum sanguine fluxit, repræsentet. Dicuntur autem duo diuersa Sacramenta panis & vinum, quantum ad diuersas suas species: cum tamen sint vnus, quantum ad vnã eandem suam significationem. Vnde Augustinus sacrificium Ecclesiæ dicit duobus confici, duobusque constare: vno scilicet Sacramento, quia panis & vinum idem significant: & vna re Sacramenti, quia corpus & sanguis vnus est Christus. Alioquin non duobus, sed quatuor constaret Ecclesiæ Sacrificium, essentque sicut duo Sacramenta panis & vinum, sic duæ discretæ res Sacramenti, corpus & sanguis, quod est impossibile, cum Christi corpus non sit exanguè & mortuum. Ideo etiam corpus & sanguis diuisim in Sacramento videntur: vt quia Christus pro nobis mortuus est, nos qui corpore & anima perieramus, corpus per corpus, & animam per animam redimens, corpus & animam suam pro nostra redemptione in morte diuisa fuisse signetur: dum corpus eius in sepulchro iacuit, anima verò ad liberandas sanctorum animas ad inferna descendit. Cum igitur in tali mysterio corpus per corpus, anima autem Christi significanda esset per aliquam visibilem speciem: nihil inuentum est in creaturis, per quod vicinius & aptius repræsentaretur, quàm per sanguinem, qui est sedes animæ. In quo etiam vt signetur animas nostras & corpora, animæ Christi & corpori vniri & conformari debere, simul corpus & sanguis sumitur à fidelibus: vt sumpto corpore & anima Christi, toto Christo totus homo, in anima & corpore viuificetur: dum ipsa caro Christi, vt dictum est, non exanguis & mortua, sed viuã & viuificatrix creditur. Vnde vt ait August. nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur. Item Gelasius Maiorico & Ioanni Episcopis: Competimus quòd quidam sumpta tantum corporis sacri portione à calice sacri cruoris abstineant: qui proculdubio aut integra Sacramenta accipiant, aut ab integris arceantur, quia diuisio vnus eiusdemque mysterij, sine grandi sacrilegio non potest provenire.

C A P. I X.

Cur cor-
pus Chri-
sti magis
consecra-

Q Væritur autem quare in candido pane consecratur magis corpus Christi, quàm in nigro, vel ne candido, cuiuscunque coloris: cum sanguis consecratur in viuo albo vel rubro, vel cuiuscunque coloris. Pane quicunque annone sue coloris non prohibetur fieri corpus Christi, si necessitas fuerit: sed decet coloris: cui reuera eum candidissimum esse & mundissimum si factus non defuerit, qui transferri debet in splendidissimo corpore immaculati Agni. Sicut enim mucor & vetustas in tali Sacramento prohibentur, ne irogent que coloris sumentibus fastidium: sic in eo nihil debet esse, quod vino sumendi minuat desiderium.

R R

NOTA.

Cur magis conficitur ceruus Christi in pane azymo quam fermentato.

Item quaeritur, quare in azymo pane consecratur caro Christi magis, quam in fermentato, vel faciat: cum sanguis consecratur in vino seu defecato & puro, seu cum fecce, ut musto de racemis statim expresso. Quare igitur fax vel fermentum in pane refutatur: cum recipiatur in vino quo idem Sacramentum conficitur: Vi ergo supra dictum est, panis & vinum vnum Sacramentum est, quia in vtroque vnus Christus est, Vtrum ergo ex azymo an ex fermentato pane corpus Christi confici debeat inter Latinos & Graecos magna concertatio est: in tantum vt illi istos Azymitas, isti illos Fermentarios quasi cuiuslibet haeresis notent vocabulo: cum tamen, vt multis bonis catholicis videtur, non sit contra fidem christianam seu azymum seu fermentatum sacrificetur: tum quia vtrumque panis est, & sicut vtrumque vitam transitoriam, sic corpus Christi dat aeternam, tum quia etiam quamuis Christus de azymo pane corpus suum fecerit, (forfitan non quia res quae fiebat hoc exigebat, sed quia caena in qua hoc factum est, panem alium non exhibebat) panem tamen fermentatum non prohibuit. Quamuis enim in veteri lege praecipitur sit azymum panem in pascha comedi, vt per eum figuraretur Christus syncerus & mundus fore, & nos etiam qui manducaturi eramus corpus eius, similiter moneremur purgari ab omni fermento malitiae & nequitiae: figura tamen tali in pane illo non indigemus, de quo carnem Christi conficimus: quia qui de figura veteri ad veritatem transiuimus, azymam & puram carnem Christi in quocumque pane consecrato sumimus. Astruunt etiam, quia sicut ad inuocationem diuini nominis, quae in nullo Sacramento adnullari creditur, sed sola per Dei gratiam omnia in omnibus operatur, non obfunt vel profunt Sacerdotum merita, quo magis vel minus fiant Ecclesiastica Sacramenta: sic nec color, nec species aliqua panis & vini obest vel prodest, quo minus vel magis corpus Christi fiat, dum tantummodo sit panis & vinum, quorum substantia, vt Christus praecipit, in substantiam corporis Christi & sanguinis transfertur.

Dicunt tamen Graeci Latinos iniuste azyma immolare: cum azyma veteris testamenti sit, & Christus omni vetustate ablata, vtpote praesente veritate, salutis humanae superflua, non in azymo, sed fermentato nouum testamentum instituerit. Contendunt enim quia nouum testamentum non perfecte instituit: nisi omnino vetus tam in azymis, quam in caeteris suis ritibus, destituerit. Detestantur ergo Latinorum sacrificia: quia in eis ipsos Iudaizare repetant, immolando azyma.

Dicunt e contra Latini Christum in azymo pane nouum Testamentum instituisse, quia cum xiiii. luna ad vesperum vetus testamentum compleuerit, & nouum instituerit, fermentatum in cunctis finibus Israel inueniri non licuit: quapropter quia caena ipsa in qua hoc factum est panem tantummodo azymum exhibebat, azymo pane nouum Testamentum instituit. Quod si Christus non Iudaizando fecit, quis nos eum imitando Iudaizare dixerit? Sed opponunt Graeci Christum fermentatum panem mirabiliter sibi exhibuisse, sicut de quinque panibus legitur quinque milia hominum pauisse.

E contra Latini: Quia hoc miraculum eum fecisse non legitur, licet potuerit, quod tamen fecerit nulla auctoritate firmatur: praesertim qui eotenus ita legem

seruauerat, vt ex ea nec iota vnum soluere voluerit. Quia enim natus ex muliere, factus sub lege, debitor legis extiterat: si eotenus legem soluisset, legem transgrediendo peccator fieret, causaque nostrae salutis periret. Nisi enim omnino innocens & mundus pro nobis immundis & iniustis occumberet, non alienae, sed suae culpa debitum moriendo solueret: & sic Ade peccato non delero, regnum mortis aeternae non cessaret. Cum enim de obseruantia azymorum lex dicat, Quicumque fermentatum comederit, peribit anima illa de Israel, iustam occisionis suae causam Iudaei inuenissent, si eum vt legis transgressorem punirent. Qui enim aduersus eum tam studiose tot falsos testes subornauerunt, proditore ipso qui caenae interfuit deferente, tam iustam causam non reticissent.

Opponunt Graeci: quia & si ante passionem legis debitor fuit, post resurrectionem legi nihil debuit, quia vt ait Apostolus, Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, quod enim viuit, viuunt Deo. Quoniam igitur post resurrectionem non legi, sed Deo viuunt: ideo ipse nil iam legi debens, baptismum nouae gratiae, quod ante non fecerat, in remissionem peccatorum, non Iudaeis tantum, sed & omnibus gentibus praedicari & praestari instituit. Vnde etiam astruunt, quia etiam si Christus panem azymum consecrauerit, non tamen hoc imitandum sit in ipso: sicut nec circumcisionem cum baptisinate, nec celebrationem veteris paschae cum nouo vsurpamus: quamuis ipse vt mediator noui Testamenti ac veteris, illud complendo, istud instituendo, peragere sit dignatus: quia ante passionem quidem, aliqua noui Testamenti ac veteris pro sua dignitate rite perfecit, sed post resurrectionem omni legalis vetustatis umbratica superfluitate remota, solius gratiae veritatem omnibus instituit.

Dicunt e contra Latini, quia reuera hoc salubriter imitandum est in ipso: quod Ecclesiae suae faciendum tradidit, exemplo, testimonio, praecipio. Cum enim dixisset: Panis quem ego dederam, caro mea est pro mundi vita: azymum panem benedixit, fregit & dedit. dicens: Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur. Et addidit: Hoc facite in meam commemorationem.

Cum ergo testatus sit azymum panem corpus suum factum, & sine exceptione praecipit hoc in sui memoriam faciendum esse: quis attestante Deo non credat azymum panem corpus Christi fieri: quis ad hoc idem faciendum non obediat praecipiti, sub exemplo idem facienti? Si mortiferum scisset Christus fidelibus suis fore de azymo corpus suum conficere: sicut caetera peccata ne hoc faceremus interdixisset, vel saltem facere non praecipisset. Nunc autem cum dixerit hoc facite, & azymum non exceperit: quis audeat excipere quod ipse non excepit: aut quis audeat prohibere, quod ipse in Sacramento suo non prohibuit? Sed ipse faciens, nos hoc ipsum facere praecipit. Cum dicit, hoc facite, conuenienter subauditur, quod ego: quis aequae competenter subaudire audeat, sed non de hoc vnde ego? Item si mutandum est fermentato azymum, mutetur etiam quolibet alio liquore vinum. Si enim vinum recipitur, cur azymum resuratur? cum sicut ex azymo, sic ex vino Christus vetus pascha finierit, & nouum inchoauerit, & vtrumque nobis in Sacramento suo aequae celebrandum tradiderit: Iudaei autem aequae vrantur in suis caeremoniis vino sicut & azymo. Hoc vtiq; Christus faciens, non fecit tantummodo vt praecipit de azymis in pascha seruari:

† affima.

1. Cor. 5.

1. Cor. 5.

Rom. 6.

Leuit. 7.

Leuit. 23.

2. Cor. 5.

seruaret: sed etiam vt fermentarios, quos prauidebat, reprobos, azymitas approbare: aut certe si etiam fermentarij approbarentur, ipse azymita, azymitas praeponeat. Si enim diuina Sacramenta per eas elementorum species quae digniores sunt, celebrare debemus: quem panem digniorem existimabimus, quam eum quem & vetus lex ad significandam, & Euangelium elegit ad exhibendam Dominici corporis veritatem? In lege azymus panis afflictionis dicitur: vt per hoc etiam nos, qui memoriam passionis Christi in Sacramento recolimus, animas nostras affligere doceamur. In gratia enim (vt ait Apostolus) non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis & veritatis epulari monemur, vt per azymum synceri & puri esse debere signemur. Quid igitur ad conficiendum Christi Sacramentum dignius, quam illud, quod & veritate & figura, saltem omnimodis operatur: Nec tamen figuris vtentes Iudaizare putandi sumus: quia licet in hoc idem faciamus quod Iudaei, non tamen eadem causa facimus quae & ipsi, quia non facimus vt Iudaismum seruemus. Et cum ipsi suis figuris futura tantum portendant, non Christum per azymi figuram qualemcumque futurum significamus: sed potius quod sine fermento, id est, in perfectione peccati fuit ille cuius corpus immolatur, & repraesentamus: & nos ipsos secundum Apostolum, vt epulemur non in fermento malitiae & nequitiae, sed in azymis sinceritatis & veritatis admonemus. Cum ergo nos Christum non talem futurum vt Iudaei, qui figurant futura & expectant, sed fuisse purum, vt Christiani significemus, & nos tales fieri qualis ipse est, moueamus: in azymo frustra nos reprehendunt Graeci, Nisi forte velint, vt quia vetera transferunt, in quibus futurorum umbratae necessariae erant, nullis figuris vrantur Christiani. Vbi est quod ait Apostolus, Consepulti sumus cum Christo per baptismum in morte, & sepulturae? Sed forte non eisdem nos vt volunt figuris, quibus illi vrantur in suis caeremoniis. Sed si idem vetera azymum quia eo vrantur Iudaei in ritibus suis: ita etiam eorum vetera fermentata, quia eo etiam vrantur Iudaei in sacrificiis suis. Vnde in Leuitico: Offeret panes fermentatos cum hostia gratiarum, quae offerretur pro pacificis. Item in eodem: In Pentecoste offeretis panes primitiarum de duabus decimis simile fermentatae.

Quia nulla ratio cogit vt azymum a Christi sacrificio repellatur: dignum est, vt quod Christus instituit, omnis autem Ecclesia praeter Graecam a primordio sui ex traditione principum Ecclesiae, Petri scilicet & Pauli, celebravit, indecenter conseruet, donec Christus ad iudicium veniat, sicut ipse instituit. Si enim quia Apostolus ait, vetera transferunt, ecce omnia facta sunt noua, credantur transisse omnia, & periisse veteris testamenti instituta: vbi est dilectio Dei & proximi, vbi sunt praecipua decalogi, vbi est ordo Levitarum & Sacerdotij, dedicatio altaris & templi? Haec omnia ab illis ad nos non deficiendo, sed proficiendo transferunt. Encenia, Pascha, Pentecosten, quadragesimam, quia in veteri lege instituta sunt, celebrari non desistimus: Pontifices, Sacerdotes, Leuitas, reliquosque Ecclesiasticos ordines ad exemplum veterum instituiimus, & caetera quam plura in hunc modum.

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Tom. 4.

VI A de peccatoribus ministris, sed tamen Ecclesiasticis, quod vera & rata Sacramenta celebrent astruximus: nunc de extra Ecclesiam peccatoribus haereticis scilicet vel schismaticis, quamuis non rata, si saltem vera sint quae celebrant, videamus: maximè quia sancti aliquibus in locis ea Sacramenta esse negant, & potius ea sacrilegia vocant. Et quia de corpore & sanguine Domini, quod praesentis est negotij, maior est dubitatio, de ipso, ipso auxiliante, sed & de caeteris, praesens fiat disputatio. Positis ergo auctoritatibus quibus sancti haereticorum Sacramenta detestantur tanquam irrita, & quantum ad ipsos noxia: subiungamus auctoritates & rationes, quibus astruantur, quantum ad Deum, vera & sancta. Ait Augustinus, Extra catholicam Ecclesiam veri sacrificij locus non est. Pelagius Papa Viatori & Pancreatio inter caetera: A schismaticorum Sacrificiis, potius autem sacrilegiis abstinere debetis. Item idem ad eosdem: Non est corpus Christi quod schismaticus conficit. Item Augustinus in Enchiridio: Si quae ad Christum pertinent cogitentur, nominetenus inuenitur Christus apud quoslibet haereticos: re autem ipsa non est apud eos. Item Cyprianus: Constat eos oleum vnde baptizati vnguntur sanctificare, & Eucharistiam apud illos fieri non posse: vbi spes nulla eum, & fides falsa, vbi omnia per mendacium geruntur. Item Ambrosius in libro de inuitandis rudibus: Non sanat baptismus perfidorum, non mundat, sed polluit: quia in harum diluio aquarum ad Deum non approximatur. Item Hieronymus in Aggaeum Prophetam: Omne quod fecerint haeretici, vel quod mihi obtulerint, vel vota vel caetera: contaminata erunt in conspectu meo. Quamuis enim sancta videantur specie sui, quae offeruntur: tamen quia tractata sunt ab illo qui pollutus est in anima, polluantur omnia. Item beatus Gregorius in dialogo: Superueniente Paschalis festiuitatis die ad Ermigildum perfidus pater Arianum Episcopum misit: vt ex eius manu sacrilegae consecrationis communionem perciperet, atque per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo & dilectus eius a se perfidiam dignis increpationibus repulit. Item idem: Cur non perperditur quia benedictio illi in maledictionem conuertitur, qui ad hoc vt fiat haereticus promouetur? Item, Sacerdotium illic subsistere non arbitror. Item Cyprianus: Ad haec omnia accedit etiam illud malum, vt antistes diaboli audeat Eucharistiam facere: cum nec sanctificari illic oblatio possit, vbi spiritus sanctus non est. Et paulo post, Falsa altaria & illicita sacerdotia, & sacrilega sacrificia, & omnia adulterata singentes: inter ethnicos & publicanos computentur omnes, quos constat a charitate atque vnitatem Ecclesiae catholicae recessisse. Ergo omnia quae faciunt haeretici: carnalia sunt, inania & falsa. Non statim suscipienda & assumenda sunt, quae iactantur in Christi nomine: sed quae geruntur in Christi veritate. Quomodo enim perficere quae agunt, & impetrare aliquid a Deo possunt: qui contra Deum quod eis non licet moluntur? Item Greg. in Moralibus: Haereticorum sacrificia Deo accepta esse nequeunt: nisi pro eis vniersalis Ecclesiae manibus offerantur. Item idem: In vna namque domino Agnus comeditur: quia in vna catholica Ecclesia vera hostia redemptoris immolatur.

His omnibus auctoritatibus videntur sancti astruere, extra Ecclesiam ab haereticis vel schismaticis corpus Christi confici non posse: cum nec Christus nec spiritus sanctus, per quae omnia sanctificantur, sit apud eos, RR ij

Quod sancti quibusdam suis auctoritatibus videntur astruere, haereticorum Sacramenta esse irrita & noxia.

pelagius.

Cyprianus.

Ambrosius.

Hieronymus.

Gregorius li. 3. cap. 37.

† deditus.

Li. 23. c. 3

ibidem li. 35. ca. 6.

nec locus sacrificij, nec sacerdotij subsistat apud eos: & ideo offerant sacrificia sacrilega, inania, & falsa. Ad hoc etiam accedit, quod cetera Sacramenta forma sunt tantum & figura sanctorum effectuum, non ipsa veritas: possuntque apud hereticos vera quidem dici quantum ad formam, & inania & falsa, quantum ad effectus gratiam, quam apud eos non conferunt. Sed Sacramentum corporis Christi cum nullatenus sit sine corpore Christi, si verum est apud hereticos, nullatenus est inane & falsum apud eos: quia ubicunque est Sacramentum corporis Christi, ibi & Christus, qui non est inanis & falsus, sed semper verus. Si ergo sacrificium eorum est sacrilegum, cum Christus sit sacrificium: ergo Christus est sacrilegus. Si non est acceptum Deo: ergo filius in quo sibi pater complacuit, patri non est acceptus. Si non accipiendum & assumendum ab hominibus: ergo ille qui adorandus est ab Angelis, est ab hominibus reprobatus & respiciendus.

Quod de Christo, qui Agnus immaculatus est, sentire est nepharium: ut alieno scelere aliquatenus eum credamus contaminandum, qui omnia peccata mundi solus perulit & abstulit. Ne ergo aliquatenus de eo credatur hoc inconueniens, consentiunt Pelagio, quod non sit corpus Christi, quod schismatici conficit, & Cypriano, quod apud hereticos Eucharistia fieri non possit, volutque inuocationem diuini nominis, quam Gregorius sacrilegam consecrationem vocat, in hoc irritam duci, quia Cyprianus dicit non statim suscipi debere, quae iactantur in Christi nomine, sed quae geruntur in Christi veritate: ut dum omnino nihil esse astruunt quod heretici conficere videntur, ignominiam illam a Christo auferant, qua sancti de sacrificiis, vel ceteris hereticorum Sacramentis attestatur.

C A P. I I.

Quod solus Deus sit, omnia sacramenta facere semper vera & sancta esse quantum ad ipsum.

Sed si ita est credendum, quam late pateat inconueniens videamus. Primum inuocationem diuini nominis in Sacramentis suis annulari, credere nefas est. Ait enim Augustinus ad Parmenianum: Sacrificia inquit, impiorum execratio est Domino. Etenim iniquo offerunt illa. Et post pauca: Sacrificia ergo impiorum eis ipsis oberunt qui offerunt impietate. Nam vnum idemque sacrificium propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique sit, quali corde ad accipiendum accesserit. Item idem in Homilia super Ioannem 80. Vnde ista tanta virtus est aquae, ut corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur. Item ad Donatistas: Si Deus adest Sacramentis & verbis suis, per quoslibet administrantur: & Sacramenta Dei ubique recta sunt, & mali homines quibus nihil profunt, ubique peruersi sunt, id est, intus & foris, Item: Ergo non foris, sed nec intus quisquam qui ex parte diaboli est, potest in se vel in quoquam maculare Sacramentum quod Christi est. Quomodo enim posset maculare malus quod non potest consecrare vel meliorare bonus: quod solus efficit Christus & nullus alius? Si enim alius efficeret, iam ad Christum non attineret. Sed quod bonum sine summo bono esse possit? Quamuis ergo omnia Sacramenta Christi esse dicantur & Ecclesiae: non tamen ita ut in eis Ecclesia Christo, quasi par conferatur, sed ut particeps Christi gratiae astruatur: ut & solius Christi sint, quantum ad potestatem qua sunt: & Ecclesiae, quantum ad v-

tilitatem qua conferuntur: ut in eis & ille suam exhibeat gratiam, & illa suam suppleat indigentiam. Scitis enim Christus vel hominum peccata impedire, vel merita non sufficere ad vitam, Sacramentorum suorum adhibuit gratiam: ut Ecclesia quod minus habet in meritis, diuinis credens suppleri Sacramentis, quanto in sua imperfectioe Deo esset humilior, tanto in superabundantia beneficiorum eius fieret perfectior. Quod ergo suis Christi gratia referuauit privilegijs, nihil debere voluit ministrorum meritis vel officiis: sed quod suum est, ita se cit sibi liberè liberum, ut nec eorum dignitate sit melius, nec indignitate deterius: ne vel boni diuino operi superaddidisse videantur, tanquam Deo meliores, vel mali minuire, tanquam contra Deum fortiores, vel tanquam sint ipse Deus, suum omnino deputare quod omnino diuinum est. Ne ergo Sacramenta Ecclesiae bonorum vel malorum hominum, sed solius Dei esse astruantur, apud omnes indifferenter quantum ad se, vera & sancta esse creduntur: ut cum apud omnes ab eodem eadem sint semper, sicut Deus incommutabilis seipso nunquam peior vel melior est, sic & sua Sacramenta incommutabiliter apud omnes eadem, nunquam seipsis sint peiora vel meliora.

C A P. I I I.

Si enim pro meritis ministrantium apud hos vel illos melius vel peius fieri putarentur, iam non Christi gratia, sed eorum meritis ascriberentur: & cum quilibet nunc peius, nunc melius, non idem, sed diuersum sit, iam non staret vnitas baptismi vel corporis Christi, quia baptismus eius in his vel illis melior vel peior, esset diuersus: & similiter corpus Christi diuersum. Si enim a malo mala, a bono bona, a meliori meliora fierent Sacramenta: nonne pro varijs meritis hominum, varia essent baptismata, & Christi corpora? Et si multa corpora Christi: ergo non vnus, sed multi Christi, nec vna Ecclesia, sed multa: quod est nefas. Et quia constat multos Christos non esse, de vnitate baptismi & Ecclesiae videamus: ut de maiori magis pateat, quod de minori Sacramento probabitur. Ait Augustinus super Ioannem Homilia 6. Per hanc potestatem quam Christus sibi retinuit, & in neminem ministrorum transfudit, quamuis per ministros baptizare dignatus sit, per hanc stat vnitas Ecclesiae, quae significatur in columba de qua dictum est: Vna est columba mea, vna est matri suae. Si enim transferretur potestas a Domino ad ministros: tot essent baptismata quot ministri, & non staret vnitas baptismi. Quamuis ergo baptizent siue iusti siue iniusti: non tribuitur sanctitas baptismi, nisi illi super quem descendit columba, de quo dictum est: Hic est qui baptizat in spiritu sancto. Petrus baptizat, hic est qui baptizat: Paulus baptizat, hic est qui baptizat: Iudas baptizat, hic est qui baptizat. Nam si pro diuersitate meritorum baptismus sanctus est: quia diuersa sunt merita, diuersa erunt & baptismata. Sed quomodo cum baptizat bonus & melior, non ideo iste bonum accipit & ille melius, sed vnum est & aequale quod acceperunt: sic & cum baptizat malus, quod datum est, vnum est, nec impar propter impares ministros, sed par & aequale, propter, hic est qui baptizat. Sed ne putetur dictum de his malis, qui vel ignoratur aut toleratur in ipsa Ecclesia: ait Augustinus ad Cresconium grammaticum: Si quaeris quomodo baptizent quos damnauit Ecclesia: respondeo, sic eos baptizare, quomodo baptizant

Quod Sacramenta Christi pro meritis ministrorum fieri credenda sunt, ne pereat vnitas Sacramentorum & Ecclesia.

Cont. 6.

Ioan. 1.

Augustin. lib. 2. c. 21

baptizat quos damnauit Deus, antequam de illis quicquam iudicaret Ecclesia. Item, Si inter bonos ministros, cum sit alius alio melior, non est melior baptismus qui per meliorem datur, nullo modo est malus qui etiam per malum datur, quia idem baptismus datur: & ideo per dispares ministros Dei munus aequale, quia non illorum, sed eius est. Item idem in libro 6. de baptismo. Etiam corde tardiores intelligunt baptismum Christi nulla peruersitate dantis vel accipientis posse violari. Item idem in 6. Illud & in homine iusto, & in homine iniusto semper sanctum est: quod neque alicuius aequitate augetur, neque alicuius iniquitate minuitur. Item idem in libro 3. de baptismo: Catholica Ecclesia propterea non debet iterare baptismum qui apud hereticos datus est: ne iudicare videatur ipsorum esse quod Christi est: aut eos non habere, quod intus cum acceperint, amittere. utique foras excedo non possunt. Vnus igitur idemque baptismus Christi est apud omnes, bonos scilicet & malos, damnatos & non damnatos, hereticos & non hereticos: ita ut per dispares ministros munus Dei semper aequale sit, quia non illorum, sed eius est: nec melius nec peius quantum ad sanctitatem, nec maius nec minus quantum ad veritatem: non a dante vel accipiente violatum, non recedenti ab Ecclesia amissum, non redeunti iterandum, ut in quo nullius momenti omnia hominum iudicantur merita, sola Dei valere credatur gratia. Si enim pro meritis suis ab Ecclesia recedendo possent amittere, permanendo obtinere: quod ipsi sibi possent conferre vel auferre, ipsorum non Dei videretur esse. Item quod recedenti esset amissum, redeunti esset iterandum: fierentque duo baptismata, quibus bis renasceretur spiritualiter, semel natus carnaliter. Item si quod sit apud hereticos non est Sacramentum: quod cum illis refutatur, ipsorum non Christi esse iudicatur.

Item annullatur apud eos inuocatio diuini nominis, iteranda ut valeat a catholicis: sicque gratia Dei iam quasi per se impotens, quod valet hominum meritis debet, iam ubi non vult libera non gratuita, sed meritis hominum obnoxia: dum apud hereticos nihil sine meritis, apud catholicos autem operatur tantum pro meritis, & ita gratia iam non est gratia. Vnum igitur idemque apud omnes in sua veritate credendum est esse baptismum, ut catholica eadem maneat in sua vnitate Ecclesia. Sicut enim vnus est Pater noster qui est in caelis, sic & sponsa eius mater nostra Ecclesia vna est quae generat, sic & vnum baptismum quod generat: quia licet diuersae sint aquae diuersis locis & temporibus, non tamen consistetur nisi vnum baptismum in remissione peccatorum: quia teste Apost. vnus Dominus, vna fides, vnum baptismum. Similiter & diuersi baptismae, semper vnum baptismum. Si enim quot baptismae, tot patres regenerare crederentur, esset regeneratio generatione deterior. Generatio enim carnalis ab vno homine capit, ne contra se humana propago erigeretur, & a se diuideretur per superbiam: si non ab vno, sed ab isto & ab illo melius & peius habuissent originem primam. Quam multo deterius regeneratio spiritualis non ab vno Deo, sed ab isto & ab illo melius vel peius fieret: si tot patres quot baptismae haberet. Secunda enim generatio nihil amplius conferens quam prima, non caelestis, sed terrena, sicut & prima, dicitur, filique Ecclesiae terrenis patribus renati, quia filij Dei non essent, nec haeredes Dei, nec cohaeredes Christi fierent: quia in regeneratione sua tanti patris nobilitate & hereditate orbi essent. Ecclesia etiam diuisa tot patribus,

Eph. 4.

variorum schismatum confusione periclitaretur: dum ego Apollo, ego autem Cephae, ego autem Pauli ab omnibus adulterinis filiis, quasi in diuisionem Christi perstreperetur. Et quae esset charitas ubi non esset vnitas? Cum igitur radix omnium bonorum sit dilectio, Ecclesia sine dilectionis vnitate omnium bonorum priuaretur & merito & praemio.

C A P. I I I I.

Nemo ergo Ecclesia tot patres habere videatur, quibus vnitatem suam dissipet, & a nobilitate caelestis degeneret, omnia Sacramenta solius Dei creduntur esse: quae quam gratuita, quam vtilia, quamque magnifica fecerit, studeamus perpendere, ut cum viderimus de quantulis rebus quanta Ecclesiae suae conferat, si solius Dei sint ipsa, & per ipsa operari manifestissimum fiat. Omnes Sacramentales species natura vel quantitate sua ita nullius aestimationis sunt in pretio, ut ad Sacramentalem dignitatem nullo suo assurgere videatur privilegio: nisi quod dum naturali similitudine sua effectus Sacramentalis praetendunt umbram vel imaginem, ad similem sancti spiritus gratiam percipiendam magis accendunt & certificant fidem. Verbi gratia: In quatuor speciebus Ecclesiae Sacramenta maxime consistunt, aqua scilicet oleo, pane & vino. Aqua licet omnibus sit necessaria, nulla tamen sua venalitate est preciosa. Oleum vero, panis, & vinum, in Sacramento, ita paucitate sua effugiunt precij quantitatem: ut nullam nisi in spirituali gratia sibi vindicare videatur vtilitatem. Quod tamen non ideo fecit Deus, ut quia Sacramenta sua specietenus venalitati non sunt idonea, magis vilia videantur & abiecta, sed magis gratuita: ut dum in eis nihil videtur valere, nisi quod suum est, omnes de eis sibi soli haberentur gratia: qui in suis beneficijs nostram abstulit expensam ne grauemur, suam contulit incomparabilem gratiam, ut hilarius iuauemur. Si enim in quibuslibet preciosioribus speciebus Sacramenta sua Deus instituisset, quae natura & quantitate sua ita essent preciosa, ut mundus totus non sufficeret ad ea comparanda: non quidem Sacramentorum esset digna comparatio, sed difficilis & onerosa pauperibus ad ea fieret accessio. Ideoque ut gratia Dei omnimodo esset gratuita: in Sacramentalibus speciebus non quae sunt dignitatem, sed aptitudinem. Quia enim aqua extinguit, mundat, & candidat praeter ceteris liquoribus, ideo etiam in baptismate, carnis incentiua extinguit, peccatorum tam originalium quam actualium labem abluat, innocentiae candorem reducit: & dum sic caelestis patris imaginem reformat, filios adoptionis regenerat. Oleum vero, quia athleticis est congruum, incendio & lumini obnoxium: ut contra spirituales nequitias humana fragilitas fortius muniatur: oleo chrismatis & baptismate & in confirmatione perungitur, ut sic datus spiritus geminae dilectionis, animam fide illuminet, dilectione inflammet, spe caelesti muniat & roboret. Quia vero panis & vinum homini incorporatum, vita est temporalis: ideo Christus hoc Sacramentum nobis tanquam caput membrum incorporatum sit vita aeterna fidelibus. His tribus Sacramentis baptismus rite perficitur: ut quia in Trinitatis nomine celebratur, Trinitatis etiam fidem suo ministerio attestans, per aquam Deo patri nos regeneret, per corporis & sanguinis Christi communionem filio Dei ad vitam nos concorporet, per olei vnctionem

1. Cor. 1.

Quod Deo pretiosus Sacramenta in non pretiosis speciebus possunt esse vnitas & abiectiones, sed gratuita.

NOTA.

spiritus sancti virtute confirmet: vt qui in initio regenerationis tanta Dei gratia indigni praeuenimur, non desperemus ad vitæ palmam perducere, si cum eadem admitti voluerimus.

CAP. V.

Quid tan-
ta sunt
Dei Sacra-
menta, et
omnium
hominum
superent
merita.

Cuius ergo est tantam conferre gratiam: nisi solius Dei, qui in Sacramentorum suorum excellentia vel potestate aspirare omnino iudicentur indigna? Quis enim de filiis diaboli potest regenerare filios Dei, nisi pater Deus? Quis peccatores iustificare potest, nisi qui pro peccatis nostris mortuus est Christus? Et cum spirituale sit quicquid in Baptismo geritur, quis hoc potest peragere, nisi spiritus sanctus? Frustra enim hoc in Trinitatis nomine feret, si ad alium quælibet à Trinitatis potestate transfret. Non ergo præsumat homo sibi deputare, quod solius Dei est facere.

1. Cor. 12.

Ait enim Apostolus: Diuisiones gratiarum sunt: vnus autem Dominus, qui operatur omnia in omnibus, diuidens singulis prout vult. Vnde etiam Christus cum diceret, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: de ministris omnino tacuit, quia de tanta gratia nihil ad eos attinere vidit. Vnde beatus Augustinus super Ioannem: Sed dicit mihi hæreticus: Non habes Baptismum, quia malus tibi dedit. Si malus est inquam Christus, & malus mihi dedit. De officiali non disputo. Fuerint qualeslibet homines, ego à Christo accepi, ego à Christo baptizatus sum: ego noui, quia docuit me columba quam vidit Ioannes: Sint iusti ministri si volunt: sin autem, securum me facit magister meus, de quo dixit spiritus eius: Hic est qui baptizat.

Tract. 5.

Si fuerit iustus minister, computo eum cum Paulo, qui gloriam suam non querit dicens: Ego plantavi, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Qui fuerit superbus minister, cum Zabulo computatur: sed non contaminatur donum Christi. Spirituales enim virtus Sacramenti ita est vt lux: & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Cum ergo teste Apostolo, ministri non sint aliquid, sed Deus qui operatur omnia in omnibus: quid ipsi cum nihil sint in Dei Sacramentis operantur cum solus Deus operetur omnia? Vnde item Augustinus super Ioannem: Baptismus, talis est qualis est ille in cuius potestate datur: non qualis est ille per cuius ministerium datur.

1. Cor. 3.

Si fuerit iustus minister, computo eum cum Paulo, qui gloriam suam non querit dicens: Ego plantavi, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Qui fuerit superbus minister, cum Zabulo computatur: sed non contaminatur donum Christi. Spirituales enim virtus Sacramenti ita est vt lux: & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Cum ergo teste Apostolo, ministri non sint aliquid, sed Deus qui operatur omnia in omnibus: quid ipsi cum nihil sint in Dei Sacramentis operantur cum solus Deus operetur omnia? Vnde item Augustinus super Ioannem: Baptismus, talis est qualis est ille in cuius potestate datur: non qualis est ille per cuius ministerium datur.

ibidem.

CAP. VI.

quod lai-
co vel pa-
gano bap-
tizare per-
mittitur.
Gelasius.

VT ergo ministris auferretur meritorum iactantia, concedunt sancti si necesse sit laico, nec abnegant pagano baptizandi gratiam: quibus sine officio, sine merito non tantum quid permitteretur, si hominum merita vel officia ad baptizandum necessaria viderentur. Vnde Gelasius Papa cap. 7. Diaconi absque Episcopo vel presbytero baptizare non audeant: nisi prædictis fortè officiis longius constitutis, si necessitas extrema compellat: quod & laicis Christianis facere plerumque conceditur. Item Isidorus: Si quis per negligentiam ordinetur antequam baptizetur, debent ab eo baptizari & ipse ulterius non ordinetur. Romanus enim pontifex non hominem iudicat qui baptizat, sed spiritum Dei subministrare baptismi gratiam licet paganus sit qui baptizat. Item Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum cap. 104. A quodam vt audio, nescitis vtrum Christiano an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis & quid inde sit agendum consultis. Hi profecto, si in nomine Trinitatis, vel tan-

Isidorus.

Nicolaus
Papa.

tum in Christi nomine, sicut in actibus Apostolorum legimus, baptizati sunt: vnus quippe idemque est, vt sanctus exponit Ambrosius: constat non esse denuo baptizandos. Ne tamen existimetur talis baptismus esse imperfectus, ait contra Aug. de baptismo libro 4. Potest dici alius alio doctior, alius alio magis vel minus baptizatus dici non potest.

CAP. VII.

Sed ne sibi etiam attribuant officiales, laicum vel paganum saltem vicem suam expleuisse attendant, gratiamque Dei ita liberam, vt nullis hominum meritis vel officiis ascripta, quando vult, quomodo vult, cuiusque vult, seipsam infundat. Cum enim constet sanctos vel suo sanguine vel sola fide baptizari: quid hic officiales suis attribuent meritis, vbi nullius funguntur ministeriis? Cum ergo Deus sine illis baptizet, patet quia hic solus est qui baptizat. Vnde Augustinus de baptismo libro 4. Baptismi vicem aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est, Hodie mecum eris in paradiso: beatus Cyprianus non leue documentum assumit, Quod etiam atque etiam considerans, inuenio non tantum passionem pro nomine Christi id quod ex baptismo debeat, posse supplere: sed etiam fidem conversionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succuri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: neque quia credit passus est, sed dum patitur credit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili baptismi Sacramento, quod ait Apostolus, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur inuisibiliter: cum mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et sicut in illo latrone quod baptismi Sacramento defuerat, compleuit omnipotentis benignitas, quia non superbia vel contemptu, sed necessitate defuerat: sic & in infantibus qui baptizati moriuntur, eadem gratia omnipotentis expleat credenda est: quod non ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad institutum, & nec confiteri possunt ad salutem. Baptismus quidem potest inesse, vbi cordis conuersio defuerit: conuersio autem cordis potest quidem inesse non percepto baptismo, sed contempto non potest. Neque vilo modo dicenda est conuersio cordis ad Deum, cum Dei Sacramentum contemnitur. Item in libro sententiarum Prosperi: Verus baptismus constat non tam ablutione corporis quam fide cordis: quemadmodum doctrina Apostolica tradit dicens: Fide mundans corda eorum. Et alibi: Saluos facit baptismus, non carnis depositio sordium, sed conscientie bonæ interrogatio in Deum. Ecce cum Dominus dicat in Euangelio: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit; & sola fide sine baptismo saluantur homines, vt latro: & solo baptismo sine fide, vt pueri: sed tunc tantum ceteri non contemptus religionis, sed articulus necessitatis alterutrum excludit. Vnde Isidorus de officiis, libro 2. cap. 23. Partuuli alio proficiente baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nesciunt: sicut ægri, muti, vel surdi: quorum vice alius proficitur, vt pro eis respondeat dum baptizantur. Item Augustinus de Libero Arbitrio, libro 3. Illud persecutori homines solent, Sacramentum baptismi Christi quid paruulis proficit: cum eo accepto plerumque moriuntur priusquam ex eo quicquam cognoscere poterint. Qua in re satis piè rectèq; cre-

ditur,

CAP. VIII.

Quia igitur altractum est ad officialium merita baptismi gratiam non attinere, videamus etiam de Christi corpore & sanguine conficiendo: quamuis vbi constat de minori, satis etiam de maiori videatur Sacramento. Corpus enim Christi & sanguis non solum par baptismum est, sed & fundamentum eius & completio: adeo vt sicut Eua de latere Adæ dormientis, sic & Ecclesia producta credatur de latere Christi in morte quiescentis: quia sicut illa inde generata, sic ista inde regenerata. Vnde mirificè sua profufluxerunt Sacramenta, aqua in regenerationem, sanguis in redemptionem. Vnde Ioan. in Epist. sua ait: Hic est qui venit per aquam & sanguinem Iesus Christus, non solum in aqua, sed in aqua & sanguine. Et bene repetit: quia nihil profuisset aqua sine sanguine, qd non solum abluat, sed & redimit, sed & quia redimit, ideo abluat. Vnde in Apocalypsi. Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Ne igitur etiam de hoc maiori Sacramento aliquid sibi vsurpet ministrorum arrogatia: quid sancti inde sperant attendamus. Ait Augustinus * libro de corpore Domini: Intra Catholicam Ecclesiam in mysterio corporis & sanguinis Domini, nihil à bono magis, nihil à malo minus perficitur Sacerdote: quia non in merito consecratis, sed in verbo efficitur creatoris, & in virtute Spiritus Sancti. Si enim in merito Sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem sicut ipse est qui baptizat: ita ipse qui per Spiritum Sanctum hanc creaturam suam efficit carnem, & transfundit in sanguinem. Credendum est enim quod in verbis Christi Sacramenta conficiantur. Cuius enim potentia creantur prius, eius vtiq; verbo ad melius reuertantur. Cum ergo Augustinus ea quæ prius creata sunt, dicat iterum in Sacramento creati: si hoc homines possent facere, equaret eos esse factores corporis Christi, & ita quasi creatores esse creatoris sui, quod est impossibile. Ait enim Eusebius emisenus: Inuisibilis Sacerdos, visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo suo secreta

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

dirur prodesse paruulo eorum fidè, à quibus cõsecrandus offertur. Et hoc Ecclesiæ commendat saluberrima autoritas, vt ex eo quilibet sentiat quid sibi proficit fides sua: quando in aliorum quoque beneficium, qui propriam nondum habet, potest aliena commodari. O ineffabilis Dei gratia, quæ vbi alterutrum deest necessitatis articulo, & fidem præueniens Sacramenti mysterio, & Sacramenti vicem complex fidei merito: vt nullis legibus teneatis ascripta, ne quantum in te est salutis æternæ aliquatenus partiamur dispensa. Ne tamen sit mirum quod sine ministris Deus per se quod suum est operetur: quid in vtroque legis & gratiæ initio fecerit videamus. Ait Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros: & duces eos ad tabernaculum sœderis, & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis. Non dixit, auferes & trades, sed auferam & tradam. Quod ne fortè ducatur Moysi imputaretur, duo ex his qui descripti fuerant, ad tabernaculum non venerunt: & tamen Moyse non ducente sicut & carere spiritu acceperunt. Similiter & in noua gratia, cum solebat tantum dari per impositionem manus: tamen adhuc loquente Petro cecidit Spiritus Sanctus super omnes. Quis ergo diuinam gratiã suis imputet meritis vel officiis: cum in legistatore, in Apostolorum principe, Deus ad eam prout vult distribuendam, neutrum horum assumpserit?

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

Num. 11.

potestate conuertit. Item B. Ambrosius. Vbi accesserit consecratio, de pane fit corpus Christi. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Ergo sermo Christi hoc conficit corpus. Item Augustinus in homiliis. Ante verba quando offertur panis dicitur: vbi verba Christi deprompta sunt, non iam panis, sed corpus Christi appellatur. Si ergo inuisibilis Sacerdos corpus suum verbo conficit: quomodo fit vel in verbo, vel in merito alicuius visibilis Sacerdotis? Cum verò nihil ad visibilem attineat Sacerdotem: quomodo id à bono melius, à malo peius consecratur Sacerdote, à quo nullatenus? Quod cum ita sciam non secundum diuersa merita, diuersa Christi corpora, sed semper vnus Christus est, qui quibuscumque ministris sacrificantibus, solus est pro nobis offerens & oblatus. Vnde Augustinus in libro de Trinitate: Quid tam grate offerri & suscipi possit, quam caro sacrificij nostri, corpus effectum Sacerdotis nostri: vt idem vnus ipse verusq; mediator, vnus esset qui offerebat, & quod offerret? Item idem ad Parmenianum: Sacrificia, inquit, impiorum execratio Domino: etenim iniquè offerunt illa. Jam supra responsum est, quia non est iniquus Christus, qui seipsum pro nobis obtulit, & noster in cœlo mediator est: quo suam Ecclesiam gubernante, bonis mali non obertunt, qui vel ignorantur, vel pro pace tolerantur.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

potestate conuertit.

CAP. IX.

Sed opponunt, quia extra Ecclesiam non est locus sacrificij: nec est Christus, nec spiritus Sanctus apud hæreticos. E contra Augustinus ad Vincentium Donatistam: Ex Catholica Ecclesia sunt omnia Sacramenta Dominica, quæ sic habetis & datis, quomodo habebantur & dabantur etiam priusquam inde exiretis: nec tamen ideo non habetis, quia non estis ibi vnde dabatis. Item ad Emeritum: Sacramenta quæ non mutastis, sicut habetis approbantur à nobis: ne fortè cum vestra prauitatem corrigere volumus, illis mysteriis quæ in vestra prauitate deprauata non sunt, sacrilegam faciamus iniuriam. Item Augustinus in libro de baptismo. Qui seipsum à societate cæterorum separantes, charitate violata, vnitatis vinculum rumpunt, si nihil faciunt eorum quæ in vnitatem acceperunt, in omnibus separati sunt: & ideo quem sibi sociant, si ad Ecclesiam redierit, sed & quia redimit, ideo abluat. Vnde in Apocalypsi. Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Ne igitur etiam de hoc maiori Sacramento aliquid sibi vsurpet ministrorum arrogatia: quid sancti inde sperant attendamus. Ait Augustinus * libro de corpore Domini: Intra Catholicam Ecclesiam in mysterio corporis & sanguinis Domini, nihil à bono magis, nihil à malo minus perficitur Sacerdote: quia non in merito consecratis, sed in verbo efficitur creatoris, & in virtute Spiritus Sancti. Si enim in merito Sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem sicut ipse est qui baptizat: ita ipse qui per Spiritum Sanctum hanc creaturam suam efficit carnem, & transfundit in sanguinem. Credendum est enim quod in verbis Christi Sacramenta conficiantur. Cuius enim potentia creantur prius, eius vtiq; verbo ad melius reuertantur. Cum ergo Augustinus ea quæ prius creata sunt, dicat iterum in Sacramento creati: si hoc homines possent facere, equaret eos esse factores corporis Christi, & ita quasi creatores esse creatoris sui, quod est impossibile. Ait enim Eusebius emisenus: Inuisibilis Sacerdos, visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo suo secreta

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

ditur,

Quod Sa-
cramenta
hæretico-
rum de
Ecclesia
sunt, &
in Ecclesia
sunt.

Quod Sa-
cramenta
hæretico-
rum de
Ecclesia
sunt, &
in Ecclesia
sunt.

Quod Sa-
cramenta
hæretico-
rum de
Ecclesia
sunt, &
in Ecclesia
sunt.

Quod Sa-
cramenta
hæretico-
rum de
Ecclesia
sunt, &
in Ecclesia
sunt.

Quod Sa-<

387
Ind. 6.
3. Reg. 18

Nullus nisi ad hoc ordinatus consecrare potest.

De baptis. molib. 4. cap. 4.

* latum

Hierony.

Hierony.

Cum scriptura restetur, quod ad microbaal preces ignis descendit de celo, & rursus precante Helia ignis missus est, qui sacrificium consumpsit: non merita personarum consideres, sed officia Sacerdotum. Apud hereticos autem nec merita sunt, nec officia. Ait autem D. Augustinus in libro questionum veteris testamenti: Per quod ostenditur Spiritum Sanctum gratiarum, non personam sequi digni aut indigni, sed ordinem traditionis: ut quamvis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere nisi fuerit ordinatus, ut officium ministerij exhibeat. Cum igitur non merita sint consideranda, sed saltem officia, quia nemo potest benedicere nisi ordinatus sit, ut officium ministerij exhibeat: quomodo benedicere possunt heretici, ubi non subsistit ministerij officium, quod recedendo ab Ecclesia in oculis Domini amiserunt? Sed contra ait Augustinus in Genesi ad literam, Etsi aliqua culpa quis ab officio remoueat: Sacramento Domini semel imposito non carebit, quamuis ad iudicium permanente. Item ad Parmenianum: Quod quidam dicunt baptismum quod accepit non amittit qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dandi quod accepit amittit: multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primo, quia nulla ostenditur causa cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi possit amittere. Vtrumque enim Sacramentum est, & quadam consecratione vtrumque homini datur: illud cum baptizatur, istud cum ordinatur: ideo non licet à Catholico vtrumque iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes etiam prepositi pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse vt eadem officia gererent quæ gerebant, non sunt rursus ordinati.

Sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra: quia in præcissione fuerat vitium, quod vnitatis pacis correctum est, non in Sacramentis, quæ vbiunque sunt, ipsa sunt. Item idem ad Donatistas: Sicut vgeri videor, cum mihi dicitur, ergo hereticus dimittit peccata, cum iuxta te baptizatur, sic & ego vrgeo cum dico, ergo auarus religionis simulator peccata dimittit. Si per vim Sacramenti Dei, sicut & ille ita & ille: si per meritum suum, nec ille nec ille. Illud enim Sacramentum & in malis hominibus Christi esse cognoscitur: in corpore autem vnicæ columbæ, incorruptæ, sanctæ, pudicæ, non habentis maculam aut rugam, nec ille nec ille inuenitur. Item idem: Cum tatum valet baptismus per hominem contemptibilem, quantum per Apostolum datus: ita nec illius nec illius, sed Christi esse cognoscitur. Sed quia ius dandi baptismum tam laxum est Sacramentum, vt etiam laicis si necesse est concedatur: videamus si ordinatio hereticorum integra (vt dictum est) in dando baptismum, sit etiam integra in Christi corpore consecrando. Ait Hieronymus ad Luciferianum: Sicut hic est qui baptizat Christus, ita hic est qui sanctificat. Et paulo post: Oro te inquit, vt aut sacrificandi ei licentiam tribuas, cuius baptismum probas: aut reprobos eius baptismum, quem non putas esse Sacerdotem. Neque enim fieri potest, vt qui in baptisate sanctus est, sit ad altare peccator. Quia igitur qui heresi vel schismate ab Ecclesia recedit, sacrorum ordinum Sacramenta non amittit, quæ vbiunque sunt, ipsa sunt, quæ ipse quidem sicut etiam Ecclesiasticus peccator non per meritum suum, cum neuter in corpore vnicæ columbæ inueniatur, sed per vim ipsorum Sacramentorum sicut ille & ille administrat: Sacerdotium omnino integrum apud hereticos, quamuis ad iudicium manet: cum vt ait Hieronymus, & quæ

sit eis concedenda licentia sacrificandi sicut & baptizandi. Item cum Augustinus astruat recedentem ab Ecclesia, sicut baptismum, sic nec ordinem dandi baptismi posse amittere, quia vtrumque Sacramentum quadam consecratione homini datum, non est à Catholico iterandum: quod & vsu comprobans Ecclesiastico, dicit quod ex ipsa parte venientes, non sunt rursus ordinati, vt eadem officia gererent quæ gerebant, sed sicut baptismus ita ordinatio eis mansit integra: quis dubitet hereticis integram sacrificij esse administrationem, cum & si amissa creditur iteranda sit, quod est nepharium: & ipsum Sacerdotium non alio modo sit integrum, nisi tam in baptizando quam in sacrificando non imminutum? Vnde Leo ad Mauros Episcopos: Maximum quoque ex laico licet reprehensibiliter ordinatum, tamen si Donatista iam non est, ab Episcopali, quam quomodo adeptus est, non repellimus dignitate. Item ad eosdem: Donatum autem Seiacensem ex Nouatiano vt comperimus cum sua plebe conuersum, ita Dominico gregi volumus præsidere, vt Nouati dogmatis damnet errorem. Ecce his hereticis Leone annuente, ordinatio redeuntibus non est iterata, sed mansit integra: quæ cum Episcopalis fuerit, quis eam neget integram in sacrificando, cum integra concessa sit etiam in Sacerdotes consecrando?

C A P. XI.

Quod etiam hereticos testatur sacrificium non solum vel salutare esse & sanctum, sed & salutare: ita in dialogo suo scribens ad Petilianum: Petilianus dixit: Si quisquam cum hereticis Sacerdotis memoriter teneat: nunquid inde Sacerdos est quod ore sacrilego carmen publicat Sacerdotis? Augustinus: Ita istud dicit quasi quæramus quis sit verus Sacerdos, & non quid sit verum baptismum. Vt enim quis sit verus Sacerdos, oportet vt non solo Sacramento, sed iustitia quoque induatur, sicut scriptum est: Sacerdotes tui induantur iustitia. Qui autem solo Sacramento Sacerdos est: quamuis ipse non sit verus, quod dat tamen verum est, si nõ det suum sed Dei. Si Apostolus nescio cuius alienigenæ testimonio, quia verum comperit, etiam ipse attestatus est: cur nos apud quemlibet inuenerimus quod Christi est, & verum est, etiam si apud quem inuenitur peruersus & fallax est, non discernimus vitium quod homo habet & veritatem quam non suam, sed Dei habet, & dicimus, Sacramentum hoc verum est, sicut ille ait, testimonium hoc verum est? Item: Vos autem necesse est vt semper eretis, quamdiu propter hominum vitia Dei Sacramenta violatis: aut nos propter Dei Sacramenta, quæ in vobis violare volumus, etiam vestri schismatis sacrilegium assumere pataris. Item Saul non habebat innocentiam, & tamen habebat sanctitatem: non vitæ suæ, sed Sacramenti Dei, quod & in malis hominibus sanctum est. Item, Nos dicimus tale cuique fieri sacrificium, qualis accedit vt offerat, & qualis accedit vt sumat: & eos de sacrificiis talium manducate, qui ad illa tales accedunt, quales & illi sunt. Ita que si offerat Deo malus, & accipiat inde bonus: tale cuique est, qualis quisque est, quia & illud scriptum: Omnia munda mundis. Per hanc sententiam veridicam & Catholicam, etiam vos Optati sacrificio non estis polluti, si facta eius displicebant vobis. Nam vtique panis illius, panis luctus erat, sub cuius iniquitatibus Africa torungebat: sed panem luctus omnibus vobis communem, omnium vestrum malum schismatis

August.

Leo Papa.

Quod etiam

salutare

scribens ad

Petilianum:

Petilianus dixit:

Si quisquam

cum hereticis

Sacerdotis

memoriter

teneat: nunquid

inde Sacerdos

est quod ore

sacrilego carmen

publicat

Sacerdotis?

Augustinus:

Ita istud dicit

quasi quæramus

quis sit verus

Sacerdos, &

non quid sit

verum bap-

tismum.

Vt enim quis

sit verus

Sacerdos,

oportet vt

non solo

Sacramento,

sed iustitia

quoque

schismatis facit. Item ad Parmenianum: In omnibus questionibus intelligendum admonemus, quia schismata omnia Sacramenta cum ob sint indignè tractantibus, profunt tamè per eos dignè sumentibus, sicut & verbu Dei. Vnde dictum est: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Cum ergo sancti omnia Sacramenta quia Christi sint, tam apud hereticos quam Catholicos astruant vera esse & sancta, & eadem etiam mudè vt etibus salutaria, quia omnia munda mundis: testetur etiã nihilominus eadè polluta, quia tractata sunt ab illo qui pollutus est in anima: sollicitè attendendum est, quia discretionem sint à Catholicis sumenda, ne heresis nefariam auctoritatem in Ecclesia obtineat, si in Sacramentis suis hereticos & Catholicos, nulla eligendi vel sperendi ratio discernat. Ait Apostolus: Hereticum hominem post primam & secundam correctionem deuita, sciens quod huiusmodi delinquit, proprio iudicio condemnatus. Quod cum de omni heretico semper spiritualiter, aliquando etiam corporaliter sit obseruandum: in prelatiis tamen, & eis qui pacem Ecclesiæ perturbare possunt, discretus est agendum. Cum enim canonicè statutum sit, vt si pastor à fide exorbitauerit, sit prius à subditis secretè corrigendus: quod si incorrigibilis, quod ab sit, apparuerit, erit accusandus: quomodo interim à subditis suis esse vitandus, quamuis Apostolus cum huiusmodi nec cibum sumere iubeat, cum ordo canonicus ne accusatus prohibeatur à communionem, nisi ad iudicium venire distulerit interdicat? Vnde sciendum est quia si non corporaliter, saltem spiritualiter ne ei consentiant, debent vitare, sicut & Augustinus paulo superius ait: Optati sacrificio vos polluti non estis, si facta eius displiceant vobis. Ecce isti seibant Optatum esse schismaticum: sed quia non consentiebant eius communioni impolluti erant. De quo etiam, quia pacem Ecclesiæ perturbare poterat, ait Augustinus ad Emeritum: Non reprehendimus, si eo tempore ne multos secum excommunicatus traheret, & communionem vestram schismatis furore præcideret, Optatum excommunicare noluitis.

C A P. XII.

Structum est hereticorum Sacramenta, quia Christi sunt, Catholicis si eis discretè vtantur esse vtilia: quæ tamen pro certo sciendum est, ipsi hereticis, vel eorum complicibus noxia esse & lætifera. Quia vt ait Augustinus ad Petrum Subdiaconum, tantum valet Ecclesiasticæ societatis communitas ad salutem, vt etiam baptismum non saluetur, cui ibi nõ datur vbi oportet vt detur. Vnde in Aphricano Concilio cap. 24. In Ecclesia omnia Sacramenta salubriter & vitaliter accipiuntur quæ per seuerantibus in hæresi, magnam damnationis penam conquirunt: vt quod eis in veritate ad vitam esset luminosus, hoc in errore sit tenebrosus atque damnosus. Eadem ergo Sacramenta vbi que vera & sancta: in Ecclesia accipiuntur salubriter, extra Ecclesiam damnabiliter. Vnde etiam B. Augustinus sacrificio Optati, quod mundum mundis astruxerat, panem luctus vocat, quia eos contaminabat, quibus extra Ecclesiam veri sacrificij locus non erat. Quod etiam à sanctis execrabile Domino dicitur, non respectu illius quod sanctum est, sed respectu illorum qui a quædam damnantur, illud illicite sacrificando & sumendo, sicut aliquid Deo execrabile perpetrando. Vocant etiam sancti illud sacrilegum, pollutum, inane & falsum. Sacrilegum ideo: quia sicut aurum verum quem quidem est in arca furis vt in thesauro Regis, sed tamen sacrilegum, quia à fure illicite usurpatum: sic & illud ab hereticis. Pollutum: non quod in se ita sit, sed sicut dies lætus dicitur quia lætos facit: ita ipsum quia magis polluit, sacrificiæ reum constituendo, quam mundet iustificando. Inane autem & falsum: quia effectum salutis, quem videtur promittere, non confert, quæ conferret si rite fieret. Vnde & Deus dicit: Maledicam benedictionibus vestris, eas priuando fructu salutis. Quod autem dicitur, non est corpus Christi quod schismaticis conficit, quia apud huiusmodi Eucharistia confici non potest: non ita intelligendum est, quasi corpus Christi essentialiter verum, in Sacramento non conficiat: sed quia cum in altari Ecclesia concorporalis & consacramentalis sit Christo, vniuersum corpus Christi caput scilicet cum membris non conficit: qui cum extra Ecclesiam sit, seipsum Christo & Ecclesiæ in vtriusque Sacramento non vnit. Cum enim altaris sacrificium, signando ipse Ecclesiæ & Christi vnitatem, vniuersi corporis Christi sit Sacramentum: non conficitur ibi Christus, vbi non conficitur vniuersus. Et ideo non fit ibi Eucharistia, vbi vnitatis totius Domini corporis non administratur gratia. Vnde Augustinus: Heretici quærent diuisionem, cum panis iste indicet vnitatem. Et alibi: Qui accipit mysterium vnitatis, & non renet viniculum pacis: non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Nec Christus igitur, nec spiritus Sanctus apud eos est per gratiam, qui tamè vbi que est per essentiam. Vnde Hieronymus in Amos Prophetam: Odit Deus sacrificia hereticorum, & à se proicit: & quoties in nomine eius congregati fuerint, deserta sunt fetorem eorum, & claudit nates suas. Quod dicit humano more loquens: nõ quod Deus sancta sua improbet, sed quod eorum propitiationem non recipiat. Hæc igitur & si quæ alia à sanctis contra Sacramenta hereticorum ceu detestabiliter dicta reperiantur, non ita exponenda sunt, vt veritatem vel sanctitatem Sacramentorum, cum omnia omnino Christi sint, improbet: sed in malitiam & damnationem illorum, qui illicite usurpant, redudent.

Quomodo scilicet illud de improbandis hereticorum sacrificiis dicitur.

Mala. 2.

August.

C A P. XII.

Primum Sa-
cramentum
rite fiant
si solenni-
bus verbis
aliqua co-
tra fidem
vel inicu-
ria, vel ha-
eresi inter-
ferantur.
Lib. 1. c. 8.

Queritur autem, cum solennia verba, & inuocatio diuini nominis tantæ virtutis sint, vt omnia Ecclesie Sacramenta perficiant: si in ipsis ex industria vel negligentia proferentis aliquod erroris vitium sonet, vt tunc etiam tunc Sacramenta rite perficiant. Vnde sciendum est, quia qui tacendo vel male proferendo quod debet in solennibus verbis perfidè peccat: corum Sacramenta ita damnat Ecclesia, vt ea vel pro nullis reputando iteret, vel pro imperfectis consummet: ita tamen, vt quæ in eis vera sunt, agnoscat & approbet. Vnde Augustinus in libro de baptismo. Qui seipfos à societate cæterorum separantes, charitate violata, vnitatis vinculum rumpunt, si nihil faciunt eorum quæ in vnitatem acceperunt, in omnibus separati sunt: & ideo quem sibi sociant, si ad Ecclesiam redierit, debet omnia quæ non accepit accipere. Si verò nulla eadem faciunt, non se in eis separauerunt, & ex ea parte Ecclesie conueniunt: & ideo si quis eis sociatus ad Ecclesiam venire voluerit, in eo sanatur, vbi laniatus errabat, vbi verò sanus conueniebatur, non curatur, sed agnoscitur. Laicos igitur à Paulianistis, qui nomen Trinitatis refutant, non dicam baptizatos, sed aqua lotos: Ecclesia omnino baptizat. Arianorum verò & cæterorum hæreticorum baptisma, quia nomen Trinitatis inuocant, non iterat: sed cum pœnitentia & manus impositione consummat. Sciendum enim quia fide omnia Sacramenta complentur: quoniam vt ait Apostolus, corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Item Augustinus: Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur. Constat ergo quia cum in Sacramentis conficiendis, & dicendum sit, & credendum, verumque syncerè fieri oportet: maxime ne mens in fide titubet, etiam si lingua per incuriam in sermone erret. Exteriora enim nostra non ad eum pensantur à Domino, quantum cordis intima: qui in omni negotio magis examinat non quid, sed qua intentione vel fide fiat. Vnde Augustinus in Epistola ad Ioanis, cap. 7. Si pater tradidit filium, & filius seipsum, Iudas quid fecit? Facta est traditio à patre, facta est à filio, facta est à Iuda. Vna res facta est, sed quæ res discernit eos? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, Iudas autem in prodicione. Videtis quia non quid faciat homo considerandum est, sed quo animo & voluntate faciat. Item idem in homiliis suis, Tu es Christus filius Dei viui. Hoc dixit Petrus: & audiuit: Tu es Simon Bariona. Hoc dixerunt & dæmones: & audierunt, Obmutescite. Vna vox est: sed Dominus interrogat radicem, non florem. Item Hieronymus in Osee, Illi offerunt panem sacrilegum &c. Quæ si verè fiant, holocausta interpretor: cum autem scientiam Dei reliquerint, frustra capite fidei truncato, cætera membra se habere iactant. Patet igitur quia si in solennibus verbis vel reticendo vel admiscendo hæresin inducunt, Sacramentum eorum vel veritate vel utilitate mutilatur: teste Ambrosio in libro de inuitandis rudibus. Quia secundum Apostolum, quidquid ex fide non est, peccatum est: & ipsis qui faciunt, & quibus faciunt, non solum non prodest, sed & ad iudicium est.

Rom. 10.

Tract. 7.

Math. 16
Mar. 16
Luc. 4. f

Cap. 15.

Si autem vel incuria, vel negligentia, vel ignorantia aliqua erroris verba inferuntur, non ideo Sacramentum minus fieri credendum est: quia vt supra dictum est, Deus interrogat veræ fidei radicem, non locutionis florem: Vnde Augustinus de baptismo libro 6. Si non sanctificatur aqua cum aliqua erroris verba per imperitiam peccator effundit: multi non solum mali, sed etiam boni fratres in ipsa Ecclesia non sanctificantur aqua.

Multorum enim preces emendantur quotidie, si doctoribus fuerint recitate: & multa in eis reperiuntur contra Catholicam fidem. Nunquid si manifestetur aliquos esse baptizatos, cum illæ preces dictæ fuissent: iubentur denuo baptizari? Quid ita? Quia plerumque precis vitium superat precantis affectus: & quia cuncta verba illa Evangelica sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, vt per illa sic euacuentur quæcunque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodum dæmonium Christi nomine excluditur. Ita si quis preces afferat contra regulam fidei, arbitratur quod bonæ sint, non tamè quod in eis peruersum est, euacuat illa quæ ibi recta sunt, sed ab eis potius euacuat.

Item Zacharias Papa Bonifacio Episcopo: Detulerunt nunciij tui, quod fuerit in eadem Prouincia Sacerdos, qui Latinam linguam penitus ignorabat: & dum baptizaret nesciens Latine eloqui, linguam infringens dixerit: Baptizo te in nomine Patriæ & filia & Spiritus Sancta: Et per hoc tua reuerenda fraternitas considerauit rebaptizare. Sed sanctissime frater si ille qui baptizauit non errore inducens aut hæresin, seu pro sola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguam (vt supra faci sumus) baptizans dicit: non possumus consentire vt denuo rebaptizentur.

Ecce Augustinus baptizatos, precibus contra fidem dictis quia precis vitium superat precantis affectus, nō denuo sunt baptizari. Zacharias ipsis verbis vitiat, sine quibus baptismus non potest rite fieri: quia baptizans hæresin non inducibat, prohibet rebaptizari: quibus tamen si hæresis induceretur, profecto rebaptizandum fuisset, quia Trinitatis nomen non verè prolatum fuisset. Vnde etiam cum vt supra dictum est, Nicolaus Papa ad consula Bulgarorum baptizari in nomine Trinitatis vel tantum in nomine Christi, vnum idemque teste etiam Ambrosio astruat: contra Pelagium Papa quia per hoc hæresim induci vidit, id fieri vetat, dicens Gaudentio Episcopo: Multi sunt qui in nomine solummodo Christi, vna etiam mersione se asserunt baptizari. Euangelicum verò præceptum ipso Domino Deo & Salvatore nostro Iesu Christo tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis, trina etiam mersione sanctum baptismum vniciuique tribuere, dicente Domino nostro Iesu Christo discipulis suis. Ite baptizate omnes gentes in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Si reuera de præfatis hæreticis qui in locis tuæ ditionis vicinis commorati dicuntur, solummodo in nomine Christi baptizatos fuisse forsitan confitentur: sine cuiusquam dubietatis ambiguo eos ad Catholicam fidem venientes in sanctæ Trinitatis nomine baptizabis. Quod ideo dicit quia forsitan isti hæretici vt Paulianistæ nomen Trinitatis refutabant. Et ideo in nomine Trinitatis eos rebaptizari præcepit, ne in nomine Domini quasi vnus personæ tantum se posse baptizari credant: quod tamen vbi sine periculo hæresis fieri potuit, Nicolaus Papa concessit. Sed contra Augustinus in libro de vnico baptismo ait. Satis ostendimus ad baptismum qui verbis euangelicis consecratur, non pertinere cuiusquam dantis vel accipientis errorem: siue de patre, siue de filio, siue de Spiritu Sancto aliter sentiant quam doctrina celestis insinuat. Ecce hi hæretici quia aliter senserunt, annullato priori baptismo rebaptizari iussi sunt: quia quamuis in nomine Domini, tamen in nomine Trinitatis baptizati non sunt. Vnde Gregorius Quirino Episcopo in Hybernia. Hæretici qui in Trinitatis nomine minimè baptizantur, sicut sunt Sono facii, & Catha-

... & Catha-

* 1014

Mat. 7. h.

Epist. 48.

& Cathafrige, cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur: quia baptismus non fuit, quod in errore positi in sanctæ Trinitatis nomine non perceperunt. Nec potest ipsum baptismum dici iteratum, quod in Trinitatis nomine non erat datum. Vnde etiam Innocentius Papa capitulo quinquagesimo cum à Paulianistis venientes rebaptizari iuberet, causam subdidit: Quia Paulianistæ, inquit, in nomine patris & filij & Spiritus Sancti minimè baptizant. Sed opponitur, quia si baptismus dei nomine sine Trinitatis nomine consecratur irritum iudicatur: ergo diuini nominis inuocatio annullatur, & quod multis sanctis auctoritatibus est prohibitum, prætorum malitia Sacramentum Christi violatur. Sed contra sciendum est, quia non est Sacramentum Christi, quod in errore positi contra institutionem Christi faciunt: nec est vera diuini nominis inuocatio, quia contra Christi præceptum christianæ fidei periclitatur perfectio: nec ipsum nomen Domini vel Dei verum est, quod perfidia proferentis adulteratum, verbotenus quidem Deum sonat, sed secundum hæresin aliud sonat: dum scilicet in Deo vel Domino, fidem Trinitatis perfugens hæreticus, ipsum nomē singularitatis vnus personæ tantum astringit: vel secundum quoddam varia hæresis, Deum sibi præpingere præsumit. Sicut ergo sancti eos in nomine Saluatoris petere non prædicant, qui contra salutem petunt: sic illi nomen domini non inuocant, qui contra fidem mutato Ecclesie ritu hoc faciunt. Cum ergo verba Ecclesiastica mutantur, & error vel hæresis introducit, vbi nec fides est, nec fidei verba: quomodo credenda est subsistere veritas Sacramenti? Vnde Augustinus ad Emeritum, Sacramenta quæ non mutastis, sicut habetis approbantur à nobis. Et pauld post: illa quæ schismatici & hæretici non aliter habent, nec aliter agunt quam vera Ecclesia: cum ad nos veniunt non emendamus, sed approbamus. Item idem ad Vincentium, Ex Catholica Ecclesia sunt omnia Sacramenta Dominica, quæ sic habetis & datis quomodo habebantur & dabantur prorsus inde exiretis. In quo notandum est, quia si hæreticorum Sacramenta ab eo ritu mutantur quem Ecclesia instituit & obtinet, non sunt à Catholicis approbanda: quia mutata iam non sunt Ecclesiastica, sed hæretica, sicut Innocentius, Pelagius, Gregorius, baptismus hæreticorum quocunque Dei nomine factum refutauerunt: quia mutatum ab Ecclesiastica institutione, non in nomine Trinitatis celebratum videntur. Si autem solennia verba non mutantur, sed rite proferuntur, & ipsa executio Sacramenti veritatem non impedit: quia quod hæretici aliter non habent nec agunt quam vera Ecclesia, non emendatur à Catholicis, sed approbatur. Vnde Augustinus de Ecclesiasticis regulis: Si qui apud illos hæreticos baptizati sunt, qui in sanctæ Trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad Catholicam Ecclesiam, recipiant vt baptizati: ne sanctæ Trinitatis inuocatio vel confessio annullentur in Sacramentis. Ergo conficiendis & nocet error cordis, cum verba contra fidem proferuntur in prece, quia non ea superat precantis affectus in fide: & non nocet cum ipsa verba proferuntur nullatenus mutata ab usu Ecclesie. Si autem error cordis non est, non nocet mutatio prolationis verborum, vel executionis Sacramentorum: quia verba etiam si contra fidem sunt, precantis affectus superat: & in vna fide non nocet diuersa consuetudo Ecclesie. Vnde etiam cum Pelagius hæreticos in Christi nomine baptizatos vna mersione, iubeat rebaptizari trina mersione: bea-

tus tamen Gregorius vnam mersionem sicut & trinam approbat. Sed tamen in vna fide hanc Ecclesie diuersam consuetudinem commendat: inueniens quod vbi fides vna est, diuersa executio Sacramenti non impedit. Ait enim Leandro Episcopo, De trina mersione baptismatis nihil respondere verius potest, quam ipsi sensistis: quia in vna fide nil officit Ecclesie diuersa consuetudo. Nos autem quod tertio mergimus, triduanæ sepulture Sacramenta signamus: vt dum infans tertio ab aquis educitur, resurrectio triduanæ temporis exprimat. Quod si quis etiam pro summa Trinitatis veneratione existimet fieri, neque enim aliquid obstitit, baptizandum semel in aquis mergere: quia in tribus personis vna substantia est. Reprehensibile nullatenus esse potest infantem in baptismate vel ter vel semel mergere: quando & in tribus mersionibus personarum Trinitatis, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Cum ergo Pelagius hæreticis trinam tantum mersionem indicet, sanctus Gregorius in vna fide trinam & vnam æquè approbet, Nicolaus in nomine Christi baptismum ratum concedat. Pelagium hæreticis iterari iubeat: constat quia mutatio verborum vel executionum Sacramentalium quæ fidelibus rata conceditur, apud hæreticos irrita iudicatur. Qui enim baptizauit in nomine Patriæ & Filia & Spiritus Sancta, si ita vt sonat verba credidisset, procul dubio errasset, & sic errando, nomen veritatem Sacramenti annullasset? Si enim in habitatione alicuius patriæ, sicut Donatistæ Africanam tantummodo Ecclesiam credebant esse Catholicam, & Iudæi Iudæam locum sanctificationis, & in filia alicuius coniugio, & in sancta aliqua crederet baptismi constare sanctitatem & salutem: quis hoc hæresin esse non iudicaret? Quis his tam Prophanis verbis baptismum consecrari crederet? Et tamen hæc verba contra finem prolata quia simplicitas proferentis & fides excusauit, concedente Zacharia baptismi veritas rata permansit. Vnde sciendum est, quia cum in omnibus Sacramentis omnia sint fideliter & attentè dicenda, & agenda quæ solenniter instituta sunt, si tamen (quod absit) apud fideles per incuriam aliter eueniat in aliquo, non irrita iudicanda sunt, quia vt dictum est, & precantis affectus superat, & series Euangelicorum verborum rite prolatorum, cætera etiam contra fidem admixta euacuat.

CAP. XIII.

Queritur autem quare Christus præ cæteris Dei nominibus maximè in nomine Trinitatis baptismus consecrari voluerit, ad eum vt baptismus cæteris Dei nominibus præter fidem factum sit irritum: in nomine autem Trinitatis etiam præter fidem Trinitatis consecratur, sit ratum? Sed contra sciendum est, quod in nomine suo consecratur sine fide vel aliquo merito, est ratum, ideo fit vt dictum est, vt omnia Sacramenta suæ gratiæ esse deputentur. Quod autem in nomine Trinitatis hoc maximè fieri voluit, ideo factum est, quia in eo Christianæ fidei perfectio summæque consistit: quia & generationis filij à patre, & processions sancti spiritus ab vtroque continet arcanum, veròque Deo ita est propriè proprium, vt à seculo nulli falso Deo fuerit communicatum. Quia quum, vt ait Apostolus, sint quidem Dij multi, & Domini multi, præter ipsum tamen in nullo potuit vt Trinus & vnus diceretur inueniri. Hoc enim nomen à seculo variis mysteriorum figuris occultatum, non solum pro sua nouitate est mirabile,

Quare in nomine Trinitatis baptismus fieri institutum sit

1. Cor. 8.

sed & pro diuina maiestatis arcano ineffabile: quia in eo & quod trinum est, unitatem non excedit, & quod vnum est, trinitatem non adimit. Vt ergo nos a falforū deorum errore renocaret ac distingueret, non nomine falsis Diis communicato, sed solius veri Dei proprio nomine Trinitatis ad omnia peccata diluenda in baptismo daturus plenitudinem gratiæ, plenitudinem etiam huius fidei dignatus est reuelare: quam quia ad innouandos homines nouam, ad consummandos perfectam dedit contra hæreticorum versutias, ratam etiã & certam esse voluit. Nouo ergo nomine Trinitatis in baptismo instituit dari nouam fidem Christianitatis: vt vnde haberet regenerationis initium, renouationis consequeretur effectum: certiusque & fortius contra omnes hæreses fidem illam obtineret, sine qua nulli parere ingressum vel Ecclesiæ vel cælestis patriæ cognosceret. Nouo etiam nomine Trinitatis Christianam regenerationem initiari voluit & consecrari: vt per illud quod nullo prius seculo reuelatum fuerat, fides nascens Ecclesiæ tanto maiori fulgeret merito & præmio, quanto maioris cognitionis diuinæ instrueretur arcano, quod ad reuelandum hominibus, solius filij Dei reueratum erat privilegio. Vnde ipse per Prophetam: *Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa: quia qui loquebar ecce adsum. Item in Euangelio, Pater manifestauit nomen tuum hominibus. Quamuis enim sancti prioribus seculis credidissent Trinitatem siue cuius fide salui esse non poterant, non tamen ita manifestè vt in plenitudine gratiæ, quia vt ait Dominus in Euangelio, multi reges & Prophetæ voluerunt videre quæ videris & non viderunt, & audire quæ auditis & non audierunt: quia non eis fuerat reuelatum. Præmonstrans ergo Christus fide & nomine Trinitatis baptismum nunciandum esse consecrandum, cum baptizaretur, vox patris audita est, quæ filium sibi placitum eum testaretur: Spiritus Sanctus in columbæ specie super eum visus est: vt Ecclesia in suo crederet Trinitatem non deesse, quam in sui capitis Christi baptismo corporaliter etiam cognouisset adesse: patrem in sono audiens, filium in carne, Spiritum Sanctum in co-*

Esai. 54. Ioan. 17.

Luc. 10.

Math. 3.

lumbæ specie præsentem videns. Super huius fidei firmitatem Christus Ecclesiam suam fundari instituens, Ecclesiæ suæ pastori Petro dicenti, Tu es Christus filius Dei viui, quia in hoc de Trinitate perfectè sententiar: respondit, Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petra, id est, super huius fidei firmitatem, ædificabo Ecclesiam meam. Vnde etiam Deus pater per Prophetã, Ponã in Syon lapidem angularẽ, preciosum, in fundamento fundatum, qui crediderit in eum, non confundetur. Item Paulus, Vt sapiens architectus fundamentum posui, Fundamentum autem aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, qui est Christus Iesus. In Christo enim tota Trinitas intelligitur teste Beda, in actus Apostolorum. Cum Ecclesiæ regula sit fideles in nomine sanctæ Trinitatis baptizari: quomodo Lucas per totum huius libelli textum, non aliter, quàm in nomine Iesu Christi baptismum dari testatur? Quod ita Ambrosius soluit, quod per communitatem nominis impletum mysterium sit: quia siue Christum dicas & Deum Patrem à quo vnctus est filius, & ipsum qui vnctus est filium, & spiritum quo vnctus est designasti: scriptum est enim, Iesum à Nazareth, quomodo Deus vnxit eum spiritu suo: siue patrem dicas & filium eius, & Spiritum sanctum, tres pariter indicasti, si tamen & id corde comprehendas: siue spiritu dicas & Deum patrem à quo procedit Spiritus Sanctus, & filium quia filij quoque est spiritus nuncupasti. Quum ergo Christus in fide & nomine Trinitatis Ecclesiam suam fundari disponat, quis contra hanc institutionem aliter agens, ratum & aliquid faciat verum, quæ & Prophetice & Euangelice autorizata est, & præter quàm aliud fundamentum neminem posse ponere Apostolus clamat: In celebrandis igitur Christi Sacramentis non sectarum nouitates vel hæreses inducere, sed eius institutionibus studeamus fideliter deferuire: vt sicut eius potestate verum, ita eius autoritate ratum est quod in eis agimus, sic eius gratia saluiferum nobis sentiamus. Qui cum patre & Spiritu Sancto viuunt & regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen.

Mat. 16.

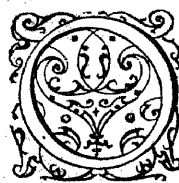
Esai. 26.

I. Cor. 3.

Act. 10.

SACRI CANONIS MISSÆ EXPOSITIO,
VIRI VETVSTATE, RELIGIONE, ET ERVDI-
TIONE VENERABILIS ODONIS QVONDAM
Ecclesiæ Cameracensis Episcopi, quatuor diuisa distinctionibus.

Domini Odonis Cameracensis Episcopi Præfatio in tractatum super Canonem Missæ.

Ecol. 3.

Do Cameracensis Ecclesiæ minister indignus, Odoni dilecto filio suo, sub venerabili Abbate Hasliginensi Fulgentio, dominicis castris militanti, salutem. Præsumptionis argui timeo, quod ausus sum rem difficilem contingere, & extendere conatus in alta profunditate: scilicet exponere Canonem altaris, & probare tanta mysteria, sicut scriptum est: Altiora te ne quæsieris & fortiora te ne scrutatus fueris. Sed quomodo cunctumque me iudicent alij, tu scis frater, quanta precū infantia me viciisti, vt tantum onus sustollerem: magis credens adiuuari deuotione & precibus tuis, quàm mea virtute. Impium enim erat tanto desiderio non acquiescere, etiam si vires excedat: & iudicauit magis sub

Et false ruendum, quàm tibi omnino contradicendum. Itaque confisus in Dei auxilio vt tuis precibus tibi capi præsens apud te, & absens perfecti sine te. Oro autem vt textus cuiusque capituli præscribatur expositioni totius: ne cito præsumantur additiones vel detractones, vel mutationes in Sacro Canone: quod nephas ducimus fieri, sine Romano Pontifice.

TEXTVS CANONIS PRIMA
DISTINCTIO.

T E igitur clementissime pater, per Iesum Christum filium tuum &c.

DOMINI ODONIS EXPOSITIO.

Quia dignum & iustum est nos tibi agere gratias: te igitur clementissime pater rogamus, vt à nobis sacrificium accipias. Et quia nostras voces supplici confessione admititis, te igitur

igitur clementissime pater, per Iesum Christum filium tuum supplices rogamus, & reale sacrificium acceptari: vt laudes vocum substantiale sequatur sacrificium (Rogamus & petimus) Rogatio ostendit humilitatẽ, petitio cõfidentia qui aliquid implorat, humilitatẽ debet ostendere, & de impetratione cõfidere. Itaque supplices rogamus, cõfidenter petimus.

Isa. 1. Mat. 11.

Vnde scriptum est: Petar à domino nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris. Et iterum: Quicquid credentes petieritis, accipietis. (Vt accepta habeas & benedicas) Accepta, id est grata & placita. Accepta habeas, culpis nostris data venia: non offensus, imò nostra deuotione placatus. (Et benedicas) multiplicando gratiam, augendo dignitatem, imò conuertendo in excelsissimam immortalitatis & incorruptionis creaturam. (Hæc dona) Hæc dona, quæ tibi donamus, vt tibi maneat per tuã benedictionẽ firmata: hæc dona, quæ tibi donamus, vt apud te consistant per tuã benedictionem incorrupta: Hæc dona, quæ tibi donamus, vt fiat sibi Deus assumpta. Siquidem verbum caro factum est (Hæc munera) Solemus illos munerare, à quibus aliquid molimur obtinere. Hæc munera, quibus te in pane terreno muneramus vt obtineamus eum cõlestem: Hæc munera, quibus in corporali cibo te muneramus, vt alimentum inde spirituale consequamur.

Hæc munera, quibus te muneramus in substantia panis & vini, vt percipiamus inde corpus & sanguinem Christi. (Hæc sancta sacrificia illibata) Sancta quia Deo oblata: illibata, quia adhuc integra & intacta. Neque enim contingi debent, donec sumpsent vim spiritualem, & conuersa fuerint in Christi corpus & sanguinem. Nam prius sumpta, corpus tantum pasceret. Vnde quidam superioribus adiungunt quod sequitur, sic distinguendo, Illibata imprimis: id est intacta primum quousque diuina benedictione munita, ad salutem sumantur animæ & corporis. Ex hoc verbo admonemur, vt appositus panis integer sit & nulla fractione vel læsaraviolatus (Imprimis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta catholica) Imprimis, quod superioribus iungitur secundã prædictũ sensum, iugitur etiã inferioribus: significando quod offeramus hostiam, primum pro tota Ecclesia, deinde pro aliis qui sequuntur (Quam pacificare) ab hostibus visibilibus & inuisibilibus: vt nec hominum persecutionibus conculetur, nec instinctu demonum criminibus polluat (Custodire) in ipsa pace, adunare, Ne schismatibus vllis & hæresibus diuidatur, sed in unitate sacramentorum catholicæ fidei, in omnibus tota adunetur Ecclesia, (Et regere digneris toto orbe terrarum) vt in suis cõsiliis, dispositionibus, iudiciis, decretis, institutis, actionibus nullo decipiatur errore, & in omnibus tuo ducatur moderamine. (Vna cum famulo tuo Papa nostro, & Antistite nostro, & Rege nostro, & omnibus Orthodoxis, atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus) De toto descenditur ad partes: vt cū imprimis pro tota Ecclesia, oratio fieret, postea de singulis solliciti sumus. Alio nãque tota Ecclesia eget regimine, alio singulæ ecclesiæ, & alio singuli homines. Alia cura rebus est exhibenda publicis, alia priuatis. In tribus autem personis pro quibus orandum proposuit, hoc obseruandum videretur, vt pro Papa vero, & Antistite, & Rege, orent reliqui Presbyteri. Tom. 4.

Orthodoxis, id est, vita & doctrina gloriosis, quorum fama dilatatur in populo, merito vitæ & doctrinæ. (Fidei cultoribus) non fidem tantum habentibus. Aliud est enim fidem habere, & aliud fidem colere. fidem colit, qui studet & intendit secundum fidem viuere: cum multi fidem habeant, qui hoc non faciunt.

Qui fidei cultor.

TEXTVS CANONIS, DISTIN-
CTIO SECVNDA.

Memento domine famulorum famularumque tuarum, N. & omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio: pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, &c.

D. ODONIS CAMERACENSIS
EXPOSITIO.

P R I M A periodus hucusque protensa pro tota Ecclesia, omnibus fidei cultoribus, orat. Secunda, quæ hic incipit, pro præsentibus se accingit, qui sancti sacrificij sunt stipulatores & cooperatores. (Memento domine famulorum famularumque tuarum & omnium circumstantium) id est, Memento quidem eorum quos supra proposui, id est, omnium catholicæ fidei cultorum, tam masculinorum quàm foeminarum & omnium circumstantium, scilicet qui corporaliter allunt, sanctorum cooperatores mysteriorum. Neque enim tanta sufficio sacramenta conficere, nisi collectæ multitudinis adiutus oratione, quam prius etiam sum hortatus ad orationes, dicendo: Orate fratres. Et sicut prima periodus, à toto descendit ad partes, ita secunda hæc ab vniuersali procedit ad particulare, Omnes vero circumstantes, particulariter sequuntur. Et ne præsentibus intersint aliqui fidei præuicatores, & viciosa vitæ, subiungitur. (Quorum tibi fides cognita est) id est, qui probatæ fidei sunt, & de positionis apud te: Cognoscere etenim Dei, approbare est. Aliter (Memento domine famulorum famularumque tuarum) Et quia consequens in quibusdam codicibus inuenitur. N. litera, aliquorum fieri memoriam nominatim, significatur. Vnde quidam vsu tenent hoc in loco memorandi, quos chariores habent, consequenter subiungentes: Et omnium circumstantium, vt facta memoria charorum absentium, fiat & absentium. (Et omnium circumstantium) Cum primitus missæ sine collecta non fierent, postea mos inoleuit Ecclesiæ, solitarias & maxime in cœnobiis fieri Missas.

Sacerdos assaniam precibus iuuatur.

Et cum non habeant quam pluraliter collectam saluent, nec plurales mutare possunt saluationes, conuertunt se ad ecclesiam, dicentes se Ecclesiam in Ecclesia salutare, & in corpore totum corpus alloqui, & virtute totius communionis in Ecclesia confici sancta mysteria per gratiam Dei, nec esse quemquam alicubi fidelium, qui viuificorum non fiat particeps & cooperatorius sacrosanctorum, dū in corpore Ecclesiæ adhæret capiti, velut vile membrum. Secundum quem sensum, in hoc loco circumstantes accipiuntur omnes vbique fideles, qui in unitate totius corporis, & sibi adherent iuicem, & summo capiti: vt quicquid boni fiat in toto cor-
SS

Nota attendente.

pore, ab eo nullo modo sit alienus, quisquis ab ipso corpore non est diuisus, sed omne bonum cuiuslibet membro in salubrem succum ministratur, vt totum corpus vegetetur a spiritu Dei. Et hoc modo repetitur oratio, quæ prius facta est pro omnibus catholicæ fidei cultoribus a solitariis dicentibus frequenter iterandas orationes, vt saltem importunitate vincatur Deus. (Quorum tibi fides cognita est) id est, Ideo domine memento omnium circumstantium, omnium scilicet fidelium, quia eorum tibi fides cognita est & nota deuotio. Sic solitarij hunc locum intelligunt. (Pro quibus tibi offerimus vel qui tibi offerunt) Non solum sacerdotes & clerus, (qui secundum diuersos gradus diuinis occupantur officijs) offerunt, sed etiam audientes, qui votis & orationibus assistunt cooperantes, & osculo pacis tanquam comunicant, confirmantes quod actum est. (Hoc sacrificium laudis) vere laudis est diuinæ hoc sacrificium, sicut in hoc officio testati sumus: dignum & iustum est, æquum & salutare, Deo patri gratias agere, & cum laudibus angelicis precari sumus nostras voces admitti (pro se suisque omnibus) pro nobis offerimus, quando sacrificio poscimus Deum habere, & tutorem contra pericula corporis & animæ, & propiciam ad obtinendos successus bonos in vtraque parte. Pro nostris omnibus quando oramus pro amicis nostris & rebus. Supplicamus enim pro pace amicorum, quando sunt in bello: pro tranquillo reditu, si sint in itinere: pro sanitate, si in infirmitate decubunt: pro conuersione, si peruersi viuunt: & contra amicorum incommoditates, vt adiuuante Deo euadant. Pro rebus nostris frequentes in libris Missalibus inuenimus postulationes. Oramus enim tempore sacrificij contra incendia, pro locis nostris: contra nimiam aeris siccitatem, vel tempestatem, pro fructibus nostris: contra pestem pro animalibus nostris: contra alia damna, pro rebus alijs. Habemus enim secundum Apostolum in Christo consolationem presentis vitæ & futuræ. (Pro redemptione animarum suarum) Hoc enim solum est sacrificium quo redimi potuimus, cuius bonum sufficit contra nostrum malum quod magis est bonum, quam peccatum nostrum sit malum, & ideo maiori precio redimit nos a nostro malo. (Pro spe salutis, & incolumitatis suæ) Hoc sanctum sacrificium, non solum liberat nos a malis, sed etiam accumulat nos bonis, non solum nos eripuit a pœnis, sed etiam auget gaudia salutis & incolumitatis. Salutis (inquam) æternæ animarum, incolumitatis, id est, incorruptionis perpetuæ corporû, & hoc est pro quo offerimus tam preciosum munus (Tibi que reddunt vota sua) Offerendo sacrificium laudis, reddunt tibi vota sua. Aliter forsitan vota sua non redderent, nisi tale sacrificium offerrent. Adiuuantur sacrificij virtute, vt vota queant reddere: Difficile est comprimere vicia, virtutes in habitum trahere. Sed vt hæc vota queant reddere sancti, a Deo necesse habent roborari, Aeterno Deo viuo & vero. Ad differentiam falorum deorum & insensibilium, quibus gentes frustra soluebant, Communicantes, Tibi offerunt sacrificium laudis, tibi que reddunt vota sua communicantes. Extra communionem namque non est locus offerendi deo veri sacrificij vel vota soluendi, Et memoriam venerantes, Aliter Deo gratum non offerimus sacri-

Offertur
sacerdote
& populi
deuotio.

Tit. 4.

ficiam, aliter Deo vtiliter vota non soluimus, nisi memoriam sanctorum veneremus. Qui enim membra Christi non honorat, nec Christum qui caput est honorare potest. Et qui non honorat filium, non honorat illum qui misit illum. Honoremus ergo caput in membris, Deum in sanctis suis: vt eorum meritis precibusque, in omnibus protectionis diuinæ muniamur auxilio (In primis gloriosæ &c. vsque Muniamur auxilio per eundem Christum dominum nostrum, In veneratione sanctorum hæc ratio custodienda est, vt primum & super omnes beata Dei genitrix honoretur, secundo Apostoli, tertio sancti Martyres, inde alij sancti omnes (Hanc igitur oblationem) Quia hoc sacrificium tibi offerimus, in corpore Ecclesiæ communicando, & memoriam sanctorum venerando, Igitur hanc oblationem, precamur, vt placatus accipias: vt scilicet si peccatis nostris præpedimur, communionem saltem sanctæ Ecclesiæ & sanctorum tuorum veneratione placeris, ad accipiendum quod tibi offerimus sacrificium (Seruitutis) id est, cleri (qui tibi secundum acceptos gradus in hac oblatione sacrificij seruiamus) Sed & cunctæ familiæ tuæ, id est, totius assistentis collectæ. Solitarij sic intelligunt seruitutis nostræ, id est, mecum meo ministro Sed & cunctæ familiæ tuæ, id est, cunctæ Ecclesiæ (Quæ sumus domine, &c. vsque ibi grege munerari per Christum dominum nostrum) Dielque nostros in tua pace disponas. Signanter tua posuit. Est enim pax mundi, est & pax Dei. Pax mundi inutilis, pax Dei salubris. Pacem constituit mundus, vt libere liceat vti voluptatibus. Pacem dat sanctis Deus, vt mandatis intenti diuinis secretè studeant virtutibus.

Nota de
sanctorum
veneratio
nibus.

Pax di-

TEXTVS CANONIS, DISTIN-
CTIO TERTIA.

Quam oblationem tu Deus in omnibus quesumus benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris: vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui, domini nostri Iesu Christi.

EXPOSITIO DOMINI
ODONIS.

N superioribus periodis prima scilicet & secunda, orauimus pro ecclesia, pro fidei cultoribus, pro astante collecta. Hæc tertia periodus quam ingredimur, maxime occupatur circa sacrificium, vt fiat perfectum, & in aliam mutetur substantiam immortalem, & incorruptam (Quæ oblationem & caræ. vsque: Acceptabilemque facere digneris) In omnibus benedictam gloria, vt gloriosa fiat: benedictam immortalitate, vt fiat immortalis: benedictam incorruptione, vt incorrupta fiat: benedictam diuinitate, vt Deus fiat. Transit ad partes a toto, vt vniuersalis benedictionis partes impreceetur hostiæ, cui vniuersam benedictionem faceret imprecat, vt cum prius posuerit in omnibus benedictam, particulariter subiungat, ascriptam, & ratam, & rationabilem, & acceptabilem, quæ sunt partes omnimodæ benedictionis

tionis (Ascriptam) Scimus quia in Trinitate quæ Deus est, filius sit splendor paternæ gloriæ, & figura substantiæ eius. Qui ergo figura & imago est patris, patrem imaginatur & affigurat, quasi sculptura quædam eius, vel scriptura in qua pater splendet: Id est, bene apparet, vt recte filius dicatur splendor eius. Est ergo pater insculptus atque inscriptus filio, cuius figura filius est & imago, vt filius sit eius scriptum, quem sibi habet inscriptum. Aliter filius dicitur scriptum, qui habet in se formam omnium rerum. Sic enim omnia creata sunt, vt diuini verbi formæ digesserunt: nec aliter in essentiam prodierunt, quam in verbo summo formæ dictauerunt. Non sunt ibi aliud formæ, aliud ipsam verbum, vbi nihil est aliud & aliud, sed omnia sunt id ipsum: vt quamuis formarum diuersitas intelligibiliter ibi subluceat, non sunt tamen omnia nisi vnum & id ipsum verbum. Et quamuis ibi est vera & perfecta vnitatis, ibi tamen, secundum creatas res quædam apparet diuersitas: sicut cum semel loquutus est Deus in Psalmo, Propheta duo intelligit in vno verbo. Vnde scriptum est. Quod factum est, in ipso vita erat. Factum est de nihilo, erat tamen in verbo: factum est creaturæ, erat æternaliter. Erat in summa arte, factum est in re. Viuebat in ratione artificis formaliter, factum est in realitate subsistenti substantialiter. De nihilo prodiit, vt substantialiter esset, quod factum est. In verbo viuebat, vt formaliter esset antequam substantialiter esset. Factum est multiplex, verbum est simplex. In verbo simplex erat, quod multipliciter factum est. Mirabiliter videtur in vno pluralitas, in simplici multiplicitas: videtur & non comprehenditur. Potest videri, nequit explicari, quomodo vnum verbum inscriptum sit omnibus formis omnium rerum, sicut alibi scriptum est: Calamus scribæ velociter scribentis. Pater est scriba, qui verbo suo velociter inscribit omnia. Velociter scribit, quia alterum non moratur pro altero. Velociter scribit, quia sine mora scribit omnia. Est ergo filius Dei, verbum scriptum. Sed & corpus assumptum, recte dicitur scriptum. Sicut enim vox transitoria scribitur, vt quæ per se fugit, scripto permaneat: sic corruptibile aliquid scribitur, cum in incorruptum transit: vt quod corruptione transitoria erat, scripto incorruptionis permaneat. Sic ergo corpus Christi quoddam scriptum est, quod de passibili carne impassibile factum est in Resurrectione, & de pane terreno quotidie fit cælestis, super altare. Sic ergo in Christo, & verbum dicitur scriptum, & corpus etiam nihilominus dicitur scriptum. Quid autem est ascriptum, nisi scripto appositum scriptum? Est ergo corpus Christi non solum scriptum, sed etiam ascriptum, id est scripto appositum scriptum, id est verbo corpus adiunctum. Quando igitur oramus hostiam fieri ascriptam: quid aliud optamus, nisi vt quæ adhuc est panis corruptibilis, fiat substantia incorrupta? id est, de voce fiat scriptum, scripto, id est verbo, adiunctum. Fac ergo domine nostram oblationem ascriptam, id est, scriptum scripto adiunctum, vt preciosum Christi corpus fiat, verbo Dei adunata, & in vnitatis personæ coniuncta. (Ratâ) Ratam dicimus, quod certum & fixum habemus. Fiat ergo rata, id est, non remaneat

instabilis & mutabunda corruptione, sed permanens & fixa fiat incorruptione, & ideo certa. (Rationabilem) Sanguis taurorum aut vitulorum non sufficit expurgare nos a peccatis. Minor est enim ad hominem. Pro homine ergo rationali, rationalis hostia sufficit sola. Fiat ergo nostra hostia rationalis: siquidem homo assumptus a verbo, ex anima rationali & humana carne subsistit. Fiat hostia nostra rationalis, vt hominem verum pro hominibus offeramus, & in hostia rationali Deus propitiatur hominibus. Fiat rationalis, vt offeramus rationabiliter. Nam qui offert emundari non studens, offert irrationabiliter. Qui offert habens cor impenitens, irrationabiliter offert: sicut Cain recte quidem offerens sed non recte diuidens. Recte quidem obtulit Deo, sed non recte diuisit, quia emendari non studuit. Vnde scriptum est: Ad Cain & ad munera eius non respexit. Nam quem Deus non nouit, nec oblationem eius recipit. Pessimam namque hostia, irrationabilis est, sicut scriptum est: Qui non audit legem, oratio eius erit execrabilis. Fiat ergo rationalis hostia, vt rationabiliter eam cum timore & penitentia offeramus. Vel fiat rationalis hostia, id est, pro rationabili & recta vel honesta causa. Si quis enim offerat, vt quæ furto ablata sunt reuenerit, seu hostem occidere, vel rapinam perpetrare, seu nummos aut gratiam acquirere valeat, rationalis non dicitur offerendi causa, ideo nec acceptabilis est talis hostia. Hostia ergo nostra, & merito offerentium, & offerendi causa fiat rationalis, vt consequenter fiat etiam acceptabilis. (Acceptabilem.) Non potest non esse acceptabilis, quæ superiores tres species recipit omnimodæ benedictionis. Non potest Deum odisse Deus. Sed quia charitas est Deus, diligit Deum Deus, & acceptabilis est Deo hostia quæ Deus est. Quid ergo oramus fieri acceptabilem, quæ non potest displicere? Nam quæ acceptabilis est per se, displicet pro offerente. Pro offerente respicitur, quæ quantum sua refert acceptatur. Acceptatur pro sanctis, non acceptatur eadem ipsa pro impijs. Pios adiuuat, impios damnat. Pius prodest ad salutem, nocet impijs ad damnationem. (Vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi) Posuerat ergo in omnibus benedictam, subiunxit quatuor species: Ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem. Sed hæc omnia clausa erant, minus intelligebantur, minus patebant: aperuit ostium, patefecit totum, scilicet vt nobis fiat corpus & sanguis Christi. Hic totum completur, hic totum perficitur, vt fiat corpus & sanguis Christi tantum. Solum Christi corpus & sanguis, est hostia in omnibus benedicta, ascripta, rata, rationalis, acceptabilisque. (Vt nobis corpus & sanguis fiat) Signanter posuit nobis, id est, catholicæ fidei cultoribus. Nobis exclusit paganos, exclusit Iudæos, exclusit hæreticos. Nobis communicantibus, memoriam sanctorum venerantibus. Non est enim locus veri sacrificij, extra catholicam Ecclesiam. (Qui pridie quàm pateretur, vsque manus suas) Accepit panem adhuc panem, nondum carnem. (Et eleuatis oculis in cælum ad te deum patrem omnipotentem tibi gratias agens benedixit.) Bene

Psal. 61.
Ioh. 1.

Psal. 44.

Gen. 4.

Prot. 28.

I. Ioh. 4.

vt votum & deuotio nostra, per filium veniat ad patrem, & virtute tanti sacrificij vota nostra profectantur ante conspectum Dei, quasi filius ad Patrem non ascendat, si deuotio nostra illuc non perueniat. Tali ratione rogamus, vt sicut Christus ante discipulos à terra translatus est in cœlum, & factus inuisibilis in conspectu ipsius, postea missurus sancti Spiritus donum: ita hostia hæc ab altari terreno, super quod immolatur, in altare sublime ante conspectum Dei transferatur, vt inde omni benedictione cœlesti & gratia repleamur: vt quæ visibiliter tractatur in terra, inuisibiliter operetur in cœlo. Hic oblata, ibi accepta: non mutatione loci, vel temporis accessu, vt cœptus ab hoc loco translationis motus ad alium postea perficiatur locum. Sed sub eodem loco, qui panis erat, fit verbi caro. Non transfertur loco, vt de pane fiat caro: transfertur tamen ab altari ad cœlum, quia transfertur de pane ad Deum. Sed quia Deus est vbique, non fit loci inuentione, vt coniugatur Deo de pane facta caro. Transfertur intus ad Deum inuisibiliter, nec mouetur exterius ab altari visibiliter: oblata in altari deuotione hominis, accepta in cœlo propitiatione Dei. Tunc enim à Deo quasi acceptatur, quando Deus nobis propitiatur, & cœlestis benedictio nobis ab eo mittitur. Sed Christus iuamine non eguit Angelorum, quando sua virtute ascendit in Cœlum: Quid ergo rogamus hanc hostiam perferri per manus Angeli ante conspectum Dei, cum Angelorum officia necessaria non sint huic perlationi? Sed hoc est quod dictum est, quia perlatione corporis & sanguinis Christi, rogamus vota nostra perferri. Sunt tamen nobis Angeli deputati qui offerunt quotidie Deo vota nostra: Vnde scriptum est, quia Angeli eorum semper vident faciem Patris. Oramus itaque sub occasione Christi, perferri vota nostra per manus Angeli, vt vota bona perferant boni Angeli, sub pretextu tanti sacrificij (Supplices te rogamus omnipotens Deus) Supplicamus tibi, curuamur ante te, obnixius deprecamur: ostende omnipotentiam, extende manum validam, vt quæ propicio ac sereno vultu respicis, etiam ad inuisibilia & sublimia tua perferantur, & conspectui maiestatis admittas. Hic necessitas incuruationis, hic opus supplicationis, hic incumbit consummatio totius nostri laboris: vt hæc hostia perferatur in sublime altare tuum, in conspectu diuinæ maiestatis tuæ. Quid est hoc? Quid est perferri hostiam in sublime altare, nisi ouem humeris pastoris imponi? Et quid ouis humeris imposita, nisi homo assumptus à verbo? Et quid est sublimius verbo Dei? Quotidie assumit sibi fideles verbū Dei, participatione huius sacrificij. Verbum ergo Dei sublime altare est, ad quod oramus hostiam perferri in conspectu Dei, & per eam nos introduci. Conspectus Dei est verbum patris, in quo conspicit omne quod fecit. Nam omne quod agit pater, in verbo eius est. Nam quod factum est, in ipso vita erat. Et: In principio creauit Deus cœlum & terram, id est, in verbo. Et: Verbo domini cœli firmati sunt. Et: Omnia in sapientia fecisti. Quid rectius dicitur conspectus Dei, quam sapientia sua, in qua conspicit omne quod agit? Hostiam ergo perferri in sublime altare, in conspectu Dei, quid est, nisi oblationem nostram coniungi verbo, vniri verbo, fieri Deum,

Quaratione perimur per manus Angelorum perferri sacrificium nostrum.

Mat. 17.

Ioan. 1. Gen. 1. Psal. 32. Psal. 103.

& per eam nos in Deum assumi, & vota nostra acceptari? (Vt quotquot ex hac & cæte, vsque & gratia repleamur. Per eundem Christum dominum nostrum. Amen). Habet Ecclesia altare visibile in terra, est & altare inuisibile in cœlo apud Deum. Hostia quam in hoc altari Deo offerimus, Deo coniungitur, & fit Deus. In hoc sacrificio coniunguntur terrena cœlestibus, creatura Deo. Cum de hoc altari sumi huius creaturam, accipimus de sublimi Deum. Cum hic corpus & sanguinem Christi sumimus, de cœlo Deum accipimus, in quo omni benedictione cœlesti & gratia replemur. Sumimus hic visibiliter corpus & sanguinem Christi, sumimus inuisibiliter de cœlo, quo perlata sunt, benedictionem & gratiam Dei. Sumimus (inquam) gratiam & benedictionem, siquidem digne sumimus Christi corpus & sanguinem. Nam qui indigne sumit, ore quidem sumit, & dente terit corporaliter, sed nihil proficit spiritualiter. In eo qui corpus & sanguinem Christi sumit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Ideoque rogamus, vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumperimus, inde quo perlata sunt, omni benedictione cœlesti & gratia repleamur.

Duplex altare, habet Ecclesia.

1. Cor. 11.

TEXTVS CANONIS, DISTINCTIONE QUARTA.

Memento etiam domine famulorum famularumque tuarum, qui nos precesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Ipsi domine & omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerij, lucis & pacis vt indulgeas deprecamur, per eundem Christum dominum nostrum, Amen.

EXPOSITIO DOMINI ODONIS.

In tertia periodo, quæ in confectione corporis & sanguinis Christi sudauit, huc usque finita, sumit hinc exordium quarta. Quæ confectione corpore & sanguine Christi, redit ad rogandam pro mortuis, fidentior exaudiri patrocinio sacrificij (Memento etiam domine) Hic solet fieri memoria amicorum & familiarium defunctorum (Ipsius domine & omnibus in Christo quiescentibus) Ipsis, id est, quorum memoriam fecimus, & postea reliquis omnibus indulget (Nobis quoque peccatoribus famulis tuis) Scilicet qui officium huius sacrificij celebramus presentes: vel secundum solitarios, qui in corpore Ecclesiæ per totum orbem terrarum fideliter tibi seruimus. Totum vero textum qui sequitur, nescio verbis aliis facere planiorem, vsque. (Per quem hæc omnia domine semper bona creas.) Per quem, dictum est relatiue ad hoc quod dixerat, per Christum dominum nostrum Sed mirum est, quod dixit pluraliter. Hæc omnia bona, cum corpus & sanguis Christi non sit nisi vnum. Sed in vno Christi corpore, sunt multæ formæ: & cum vna sit substantia, multæ sunt figuræ. Quot enim apponuntur panes, tot manent figuræ, substantiarum pluralitate conuersa in vno corpore: vt visibiliter appareat pluralitas, vbi est inuisibiliter substantiæ vnitas, & vnum

Quomodo pluraliter dictū sit hæc omnia bona.

& vnum sit indiuiduum in substantia, vbi multiplex est figura. Apponuntur panes figura plures, & substantia sunt vnum corpus Christi: manet pluralitas figurarum, cessat pluralitas substantiarum. Est vnum indiuiduum, apparent plura. Proinde modo sicut est, mo sicut apparet, de corpore Domini loquimur. Sepe dicimus, in distributione Domini ci corporis hostias multas expendimus, vel pluribus hostiis multos vno corpore Christi refecimus: in vno versiculo monstrantes, & eorum quæ apparent pluralitatē, & ipsius substantiæ inuisibilis vnitatem, cum hostias plures & vnum dicimus corpus. Sic & in hoc loco dicimus. Hæc omnia bona, omnes scilicet hostias quas in orbe toto immolat Ecclesia. Quæ quidem, si sensibilis intueris qualitates, infinitæ sunt numero, si substantiam, sanguis est vnus, & vna caro: quæ semper à Deo creantur, quia qui semel verbi sui corpus creauit de virgine, quotidie de pane creat eius carnem, & de vino sanguinem (Sanctificas) Quotidie sanctificat, oratione sacerdotis, & cooperatione spiritus sancti (Viuiticas) Quotidie viuiticat, corpori prius inanimato dans vitam. Vnde & prius dicebatur rationabilis, hæc hostia (Benedicis) Quotidie benedicit, quomodo superius eam precabamur in omnibus fieri benedictam, & quatuor species subiunximus benedictionis (Et præstas nobis) Quotidie præstat nobis corpus filij sui, quia quod est apud patrem in sublimi, quotidie præstat nobis in altari. Et quod apud eum donum est in cœlo, apud homines datum est in terra. (Per ipsum & cum ipso) Per quem pater de pane carnem creat, sanctificat, viuiticat, benedicit, & præstat: per eundem ipsum filium, est Deo patri, cum spiritu sancto, omnis honor & gloria. Est honor & gloria patri per filium, sicut scriptum est. Pater manifestauit nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi. Et: Pater clarifica filium tuum, vt & filius tuus clarificet te. Habet enim honorem & gloriam pater cum filio, cum quo communem habet potentiam & diuinitatē. Nam cum quo habet omnia, cum ipso habet etiam honorem & gloriam. Habet etiam cum ipso honorem & gloriam pater, in quo est. Nam scriptum est. Pater in me est, & ego in patre. Quia pater est in me, ideo quicquid habet pater, habet in filio. Non enim habere potest, nisi in ipso in quo est. (Oremus. Præceptis salutaribus moniti) Cohortatur orare, subdens causam: quia sumus inde salutari præcepto moniti. Lege Euangelium, & inuenies præceptum. Cur hanc solam orationem præcedit adhortatio, cum plures in hoc Canone faciamus, & ad nullam hortati sumus? Quia illæ sunt inferiores, & humana ratione compositæ: Hæc perfecta, & à solo Deo formata. Vnde & sequitur (Et diuina institutione formati) Sicut narrat Euangelium, Dominum rogabant A

postoli, docere nos orare: Et Dominus informauit eos, huius orationis institutione. (Audemus dicere) Audacia videtur & presumptio, homines infirmos diuina institutione. Audemus obedientia, non audacia. Audentes audacia, rei sunt, audentes obedientia, laudandi. Ausus obedientiæ bonus: audacia superbia, mala. Et sicut orandi causa subiuncta est, quia præceptum est, ita audendi causa præcessit, quia inde sumus diuina institutione formati. Oremus ergo, quia inde sumus præceptis salutaribus moniti: & audemus dicere, quia sumus inde diuina institutione formati. Nam ideo oramus, quia inde præceptum accepimus: & ideo audemus, quia nos pauidos ad hoc Deus animauit. Dedit præceptum orandi ad salutē, dedit fiduciam audendi propter timorem (Pater noster qui es in cœlis). Dominicam orationem non expono, quia multos patres exposuisse reperio. Nec oportet hic ponere, quod in multis locis promptum est inuenire. Libera nos quesumus Domine. Facta confirmatione dominicæ orationis dicendo Amen, totus textus, qui sequitur pro venia peccatorum orat, & pro pace: suo principio sumpto de fine dominicæ orationis, qui orat contra peccata, dicendo. Sed libera nos à malo. Deinde sequens textus incipit pro peccatis, dicendo, libera nos quesumus Domine ab omnibus malis. Deinde sequitur pro pace, da propicius pacem in diebus nostris: Iterum pro peccatis. Vt à peccato simus semper liberi. Deinde pro pace. Et ab omni perturbatione securi. Iterum pro pace sequitur, Pax Domini sit semper vobiscum. Deinde pro peccatis iteratur, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis: Iterum pro pace, Domine nobis pacem. Et sic finis & consummatio sacrificij fit de pace, vt maneamus in pace. Vnde in consummatione sacrificij osculum sumimus: quo & in sacrificio assensum & participationem ostendimus, & quod debemus in pace manere signamus.

CONCLUSIO.

Sanctissimi Canonis textu studiosissime inquisito, obsecro te quicumque transcribis, vt distinctiones diligenter obseruans, singulorum capitulorum principia grandiusculis literis prenotes, & periodos, in quibus totum quaternarius concludit opusculum, capitalibus literis illumines, appositis titulis, quibus & periodorum diuersitas prima fronte preclare effulgeat, & singulorum capitulorum principia primo visu se offerant, & immutata cola & cōmata, confatis distinctionibus sententias non conturbent.

Finit Expositio Domini Odonis.

DOMINI STEPHANI EDVENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTO ALTARIS TRACTATVS.

TRACTATVS DOMINI STEPHANI EDVENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTO ALTARIS, PROLOGVS.

Sap. 8. c

Redinatrix omnium Dei sapientia attingens a fine usque ad finem foriter et disponens omnia suaviter scilicet Dei Filius. mirro et ineffabili modo se carne induens...

deatimonium.

1. Cor. 12.

a Cor. 6.

sum. 6.

Iudic. 13.

Capitulum

Tonfo in

stima ab

Apostolis

Na'arce

rum Ex-

emplo.

non dividitur, omnia continet: et in omnibus est. Qui dat: ipse donum est. Et cum dona sint diuisa: vnus manet et induit diuisiones suas, qui donat, vnus est qui in se dato, dat plura: Et cum sit quod datur, ipse est dona diuersa. Omnia qua donantur, ad vnum gratiarum referuntur: velut cum quis distribuat alij aurum, alij argentum, alij copiam gemmarum multa diuidit, et vnum facere intendit scilicet mutuum obsequij et amicitia cum gratiarum actione. Ita in distributione donorum Spiritus sanctus plura distribuit: et vnum efficit. Sed quod vnum Templum Dei: de quo Apostolus: Templum Dei sanctum est, quod estis vos, hoc templum Spiritus sanctus sui infusione imbre saluifero rigat, et ab omni ruina et corruptione conseruat. Hac est pluuia voluntaria qua aspergit hominem. Sepiformis gratia. Prima custodit ostium cordis: et vitia introire non permittit. Secunda: que sint facienda, scrupulo mentis legit, et deliberat ut se et alios erudiat. Tertia: que sordes vitiorum purgat, et corporibus obsessis demones fugat. Quarta: expulsi tenebris introducit opera lucis. Quinta est in operibus misericordiae: ut in pauperum visitatione, peregrinorum susceptione, pedum ablutione, mortuorum inhumatione. Sexta, a seruitute peccati eximitur homo ad libere seruendum Deo. Septima, in ara crucis crucifigit hominem cum vitii et concupiscentiis. Sic fingitur in se homo vice Ostiarij, Lectoris, Exorcistae, Acolyti, Subdiaconi, atque Sacerdotis, his virtutibus homo interior adornatur. Ad quod significandum: quod habent in summitate capitis expressum, et a rotunditate corona nuncupatum. Tonfo capillorum et rasura: ostendunt vitia que pullulant et succrescunt esse refecanda. Rotunda forma tonsionis, regnum spirituale quo praeuincunt ceteris. Hi sunt genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitiouis. Prædicto stigmatæ insigni dicuntur Clerici: eo quod eos Dominus fortiter et ipsi Dominum fortiuunt. Quod autem sint de sorte Domini designant qui in tonsione in persona eorum dicunt: Dominus pars hereditatis mee. Item: haec est generatio quaerentium Dominum, quaerentium faciem Dei Iacob. Et in alio Psalmo. Eunes ceciderunt mihi in praeclearis: renim hereditas mea praecleara est mihi. Ad cuius gloriam praecleara hereditatis perueniunt milites Christi: qui mundo renunciant et Deo militant, de laboribus suis vita necessaria quaerunt, superflua abiciunt, et mundum contemnunt. Vnde non immerito. signo regio signatur: qui se Dei heredes, et in regia et in praecleara hereditate regnatos se prostentur. Tonfo capillorum a Na'arce videtur habuisse exordium: qui crine seruato, deuotione completa caput radebant. Vnde ab Apostolis est institutum, ut qui diuino cultui sunt mancipati: hoc signaculo sint Domino consecrati. His praebatis, ordinem praedictorum Graduum exequantur.

OSTIARIORVM OFFICIVM. CAPVT PRIMVM.

Claves Ecclesiae. Cathedramini.

Inde enim quo dantur eis clauces Ecclesiae. Episcopo dicente. Sic agite, quasi reddituri rationem de rebus que his clauibus recluduntur. Sed ad discernendum qui sint digni vel indigni: cautela Ostiariæ ministræ eget auxilio gratiæ spiritualis. Primitiua etenim Ecclesia, usque ad Euangelium Catechuminos recipiebat. Post Euangelium iubeantur exire: quia nondum renati, indigni erant communicare Sacramentis. excludebantur. et ethnici, qui omnino a fide erant alieni. Sic excommunicati, ab introitu Ecclesiae, et Sacramentorum participatione sunt eliminandi.

De Lectorum Officio, et ordinatione. Cap. 2.

IN secundo sunt Lectores, qui debent Scripturas Canonicas legere, et que legerint distincte pronuntiare, et fideliter intelligere. Qui cum distincte legunt et pronuntiant, Auditoribus intelligentiam

parant: qui vero confuse, census eorum perturbant. Oportet Lectorem esse præditum scientia, munitum eloquentia: quatinus cola et comata, distinctiones, subdistinctiones, accentuum varietates discernere sciat, et que secundum sytolem vel diastolem, siue enclitice fuerint pronuntianda. Sed nisi intus sit qui doceat, in vanum lingua docentis laborat. Opus est eum esse moribus ornatum, honeste vite probatum, ne a se Spiritum docentem repellat. His datur tenendus in manibus Codex Diuinarum Scripturarum, præcipiente episcopo et monente, ut conuenienter tractent suum ministerium, his verbis. Accipite, et estote Verbi Dei relatores: si fideliter et vtiliter officium vestrum impleueritis, partem habituri cum iis qui verbum Dei bene ministrauerint.

De Exorcistarum Officio, et ordinatione. Cap. 3.

Tertium ordinem ornant exorcistae sic vocati a potestate adiurandi: quia in fide sancte Trinitatis demones expellunt de corporibus obsessis. Hi debent coram Deo et hominibus clarere munditia vite, foribus vitiorum expulsis. Sancti Spiritus gratia mundante. Qui enim super immundos spiritus habent imperium, eos oportet habere Spiritum mundum, et qui tradita sibi potestate malignos spiritus eiiciunt de cor-

liber exorcismorum

de corporibus obsessis, spiritu benignitatis et operibus mundis vicia et immunditias expellant de corporibus suis, et quorum medicina aliis proficit: sibi met sciant mederi. Non enim probatus est medicus qui alij medetur nesciens curare morbum quo leditur: præcipue cum eodem languore laborent, ipse, et ille cui medetur. His quia ex re nomen habent, dat Episcopus librum Exorcismorum, dicens: Accipite, et habete potestatem ponendi manus super Energuminos et Cathecuminos.

De Acolytorum Officio, et ordinatione. Cap. IIII.

sacrosanctum missæ

candelabrum cæcere, vireolu.

oblatores in Altari.

Officium Acolytorum qui quartum obtinent gradum: est, ante Diaconem ferre Cereum accensum cum Cerofenario usque ad Analogium, et tenere debent dum legitur Euangelium: et dum Missæ celebratur sacrosanctum Mysterium. In quo significatur quod sicut in manibus gestant lumen visibile, ita lumen splendidum quod est Christus, habeant in mente, fide, et operatione. Exemplo enim vitæ, et verbo doctrinæ tenentur de suis et aliorum cordibus tenebras expellere: et radio sui luminis alios illuminare. Vnde quia et nomine et re sunt Cerofenarij, accipiunt Candelabrum cum Cereo, ut sciant se ad Luminaria accenderda mancipatos. Accipiunt et Vireolum: in quo datur eis potestas infundendi aquam in Calicem Dominicum, quibus dicitur. Accipite Cerofenarium cum Cereo: ut sciatis vos ad accendendam Ecclesiam luminaria mancipari. Accipite Vireolum: quo infundatis aquam in Calicem Domini.

De Officio, et ordinatione et continentia Subdiaconorum. Cap. V.

Quinto gradu præcellunt Subdiaconi, non ordine numerandi, sed priuilegio dignitatis. Horum est ministerium: Epistolam legere, Leuitis ministrare, Altaria componere, Substratoria, Pallas, Corporalia lauare, aquam ablutio in Baptisterio vergere, de Oblationibus ponere in Altario quantum possit sufficere populo. In ministerio Altaris approxinant, quia Vasa in quibus fit Consecratio Domini corporis et sanguinis, portant. Vnde sermo Propheticus ad istos dirigitur. Mundamini qui fertis vasa Domini. Propterea lex continentie que iudicia parat et conseruat, eis inducitur: cuius obseruantia non est nature, sed gratie. quod enim de carne est caro est: quod de spiritu, spiritus est. Dicuntur Subdiaconi, quasi sub Leuitis ad eis seruendum ordinati, et quia plus aliis prædictis ordinibus ministerio Altaris se appropinquare permittitur, inter Sacros Ordines numerantur. Ad designandum eorum officium, dat eis episcopus Patenam et Calicem. Archidiaconus, virecum cum aqua et Manutergium: quibus Presbyter et Leuita tractaturi Dominica Sacramenta, lauent et mundent manuum inquinamenta. Manipulus eis datur ab episcopo dicente. Accipe manipulum, imple ministerium tuum: potens est enim Dominus, ut augeat tibi gratiam. Induendo runicam, dicitur episcopus. Induat te vestimento salutis, et indumento iustitie circundet te semper.

Quod Christus ecclesiasticas Administrationes suscepit. Cap. VI.

Dominus noster in propria persona prædictas suscepit administrationes, quatinus exemplo sui, cum pia deuotione et vite emendatione suscipiendas esse demonstraret. Qui enim Spiritus est in circumscriptus, sanctus sanctorum, deus homo factus, in utero virginis circumscriptus: de plenitudine sua voluit nobis circumscribere vntionem sancti Spiritus, qua vngimur in singulis Ordinibus. Vnde quicunque ad suscipiendum ordines accedit, solite bene viuendo caueat ne effectum vntionis spiritualis amittat. Euacuatur enim sancta Trinitas, vbi interuenit vite turpitudine. Qui enim de vlturis, simoniis, falsis testimoniis, periurijs, et alijs modis illicitis male acquirendo lucra sectantur: vntionem a se expellant et peluere sordido squalidi efficiuntur. Officio Ostiarij vltus est vnus, quando de Templo eiecit, et cathedras numulariorum euerit. Hoc autem spiritualiter in ecclesia agitur, cum Giezæ et Simoniaci, et alij qui de donis dei gratuitis turpia quantunt lucra, a consortio Fidelium expelluntur. Propterea ipse ait. Ego sum ostium: per me si quis introierit, ingredietur et egredietur, et pasca inueniet. Ingredietur: ipso cooperante et ducente in presenti, ad iustitiam, et bene expleta sibi credita dispensatione: in futuro egredietur ad gloriam. Lector fuit, cum in medio Seniorum, in libro Esaie legit: Spiritus domini dulcis super me, ad Euangelizandum pauperibus misit me. Exorcistam se ostendit in demoniorum eiectione, et in aurium fudi et muti apertione dicens: Effeta, quod est aperire, in quo Exorcistis significandum reliquit eorum ministerio aperiri ora ad confitendum, et corda ad credendum, et bene operandum: Quod fit, quando expulsis demoniacorum operum tenebris, verum lumen Iesum Christum suscipiunt in cordibus suis. Acolyti vices in se ostendit, dicens: Ego sum lux mundi. Qui me sequitur: non ambulat in tenebris, sed habebit lucem vite. Subdiaconi: quando aqua missa in peluim, lintheo se præcinxit, et pedes discipulorum lauit. In quo docetur quod pedes suos et aliorum lauant, qui puluere terrene cupiditatis expulso, irriguo charitatis quod legitur ciuitatem dei, lauant pedes vitiorum, et desideria carnalia expellunt.

De ordine Diaconi seu Diaconatus. Cap. VII.

Auctoritate noui et veteris Testamenti, et humilitate domini nostri Iesu Christi in se hoc mysterium suscipientis, commendatur Ordo diaconi, cui sextus gradus attribuitur, ut ex perfectione senarij, eius dignitas demonstraretur. In veteri Testamento post ordinationem Aaron et filiorum eius, ex precepto domini a Moyse institutum, eidem preceptum fuit quatinus in adiutorium diuini Mysterij tribus Leui ordinaretur: quibus fuit iniuncta dispensatio coram Aaron et eius filiis seruire in Tabernaculo fœderis. Arcam et vasa et utensilia gestabant, et in circuitu castrametantes, tentoria constituebant. Et quia a viginti annis et supra: hominis vigor ascendit, in hac ætate iusti sunt in omnibus prædictis ad transportandum deponendis et iterum resumendis deservire. Ad exemplar huius institutionis, Apostoli tempore gratiæ, septem viros boni testimonij, plenos spiritu sancto eligentes, et oratione facta manus imponentes ordinauerunt. dicti autem sunt

Vita tua pro domini

Quando Lectoris

Esa. 61. a. Luc. 16.

Quando Exorcistæ

Mat. 7. d. Quando Acolyti

Ioan. 8. b.

Quando Subdiaconi.

Ioan. 13. d.

Diaconi, quasi seruitio Altaris mancipati. Quibus institutum est super humerum sinistram stolam portare, & in diebus ieiunij super eundem humerum Planetam complicare. Cum enim ordinantur, debent iugum Domini accipere, quo omnia ad sinistram, id est, vitam temporalem pertinentia premant & deficiant, donec finitis laboribus, in dextra, id est, in vita aeterna & beata requiescant. De his statutum est Canonica & Apostolica preceptione, vt vicario Christi in sancta sanctorum introeunte, septem in sublimiori gradu assistentes, mensae Altaris seruiant: & gratia septiformi insigniti, Spiritum sanctum coadiutorem habeant. Hi sunt septem Angeli tuba canentes, septem Candelabra, septem Tonitrua. Debent enim sapientes, alta Mysteria resonando manifestare, sicut scriptum est. Quasi tuba exalta vocem tuam, tu qui Evangelizas Sion: exalta, noli timere. Et iterum. Clama, ne cesses, Opera eorum lucida sunt: ne turpitudine vite reprobi sint, cum aliis predicauerit. Asperitas sermonis sit in aliorum correptione, vt comminando, arguendo, quodam modo videantur Tonitruum emittere. Sic Dominus comminando terrebat, dicens: Omnis arbor quae non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et beatus Iohannes: Genimina viperarum, quis docuit vos fugere a ventura ira? Officium istorum est, preconizare ad orandum, monere genua ad flectendum, legere Euangelium. Horum etiam est, sacramenta dominici Corporis dispensare, Mensam dei adornare. Sacerdos autem, de manu diaconi debet accipere Calicem Domini, causa vitandae praesumptionis, dum hi celebrant, albis induti, altario assistant: & habeant interius albedinem, quam praefereunt exterius, mundiciam mentis significantem: quatinus qui exteriori habitu humiliter vestiuntur, spiritualiter virtutibus induantur. In quibusdam habent vicem sacerdotis: vt in ministerio Baptizandi, comunicandi, delicta continentium misericorditer suscipiendi. Vt illis qui ministerium sibi creditum pie & iuste non implerint, quia peribunt morte horribili. Audiatur quid indictum est Leuitis a Moyse, de morte corporali. Interdictum erat in lege, ne vasa tangere nuda presumeret, nisi prius a sacerdote inuoluta fuisset. Illi metuebant mortem corporis: Plus metuenda est mors animae aeternalis. Propterea dicente Apostolo, oportet diaconos esse irreprehensibiles, id est, sine crimine, continentibus, non bilingues, non turpia lucra sectantes. Probet se vnusquisque & sic ministret.

Quando Christus Leuitarum officium suscepit. Cap. VIII.

Leuitarum ministerium Dominus suscepit: quando cena facta sacramentum sui Corporis dispensauit, & discipulis tradidit. Vbi Apostolos dormitantes, ad orandum excitauit, Leuitam se ostendit. Ait enim, Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Cum autem ordinatur (quod debet fieri ab anno. 21 & supra) Episcopus solus manus imponit: quia non ad Sacerdotium sed ad ministerium ordinatur. Ponit etiam stolam super sinistram humerum: in quo mouentur iugum Domini aequanimiter esse sustinendum, & vt pertinentia ad sinistram, corde & ore deficiant. Datur eis textus Euangelij, in quo accipiunt potestatem legendi Euangelium, & praedicandi.

De ordine presbyteratus. Cap. IX.

Esai. 58. d. 1. Cor. 9. d.

Mat. 3. c. Officium Diaconorum.

Diaconi in quibusdam sacerdotibus vicem obtinent. Num. 4. b. Cantalege.

Textus Euangelij.

Ordo Presbyterorum primus & summus, in perfectione septenarij ultimus est ordinatus. In quo figuram Aaron & filij eius seruiebant in Tabernaculo Foederis, sicut scriptum est, Moyses & Aaron in sacerdotibus eius. In lege sacerdotes dicebant, qui nunc Presbyteri vocantur, & qui tunc principes Sacerdotum: nunc Pontifices sive Episcopi dicuntur. Hi successores Apostolorum, alios ordinant ad sui ordinis ministerium. Ordinatur Presbyteri: vt sint Episcopo rum coadiutores ad regendum & instruendum dominicum gregem. Sic Moyses, 70. viros prudentes elegit, quorum consilio innumeram populi multitudinem rexit. Inde est quod, 7. discipulorum vices obtinent, in ministerium sibi commissum. Sicut enim illi missi sunt a Domino in omnem ciuitatem & locum quo erat ipse venturus, vt ei praedicando & miracula faciendo viam prepararent, & infidelium corda ad fidem conuenerent, ita Presbyteri nostri coadiutores, baptizando, rudes populos instruendo, communicando, & cetera sacramenta dispensando, nostras vices supplere debent. Excipiuntur illa, quibus quaedam prerogatiua fulget & preminet Episcopalis dignitas, quae sunt quinque. Basilicarum dedicatio, Christum in vntio, manuum impositio, Clerico rum ordinatio, super populum benedictio. Haec potestas solis Episcopis attribuitur, ne ab omnibus veditata, quae solis obediencia vinculo insolentia generaret. Vtrique sunt vicarij summi Pontificis qui primo offensus culpa originali, quotidie offenditur Actuali. Vt illa euacuaretur, semel mortuus est in cruce: vt ista deleteretur, voluit ministerio sacerdotum sacrificari iterata immolatione. Vnde quidam vrsificator: Mortuus ille semel, licet ultra non moriatur: Idem quotidie sine vulnere sacrificatur. Ipse sacrificans est & sacrificium, hostia & sacerdos, quia Deus est & homo. Vicarius eius quia tantum homo: sacrificans tantum est & sacerdos. Ille mediator Dei & hominis, homines Deo reconciliat: iste, populum Deo placabilem reddit. Ille ad dexteram Patris pro nobis interpellat, iste pro grege sibi credito orat. Ille peccata dimittit, iste ligat & soluit. Ille in ara crucis hostiam sanctam & Deo placentem se Patri obtulit, iste ipsum eundem offert in mensa altaris. Nobis autem qui quotidie labimur, vt eius interuicta releuemur, fuit necessarium habere presentem hunc salutis nostrae auctorem. Vnde Deus misericors iterata immolatione voluit se nobis exhibere praesentem, non tamen visibilem: quatinus eo praesente summo & vero sacerdote, sine illo horrore corda fidelium magis conterantur, & fidei deuotio augeatur. Sic enim recolimus eius passionem, resurrectionem, atque gloriosam ascensionem. Quod ita a nobis recolendum est, vt memores suorum beneficiorum, ipsi commortendo conformemur, vt in gloria Patris per ipsum & cum ipso resurgere valeamus. Nullus modus fuit conuenientior excitare peccantes ad poenitentiam, quam Christi opera reducere ad memoriam. Visus est in laborum tolerantia egisse poenitentiam qui nec poenituit, nec amminiculo poenitentiae indiguit, sicut scriptum est, peccatum non fecit nec inuentus est dolus in ore eius. Vnde in eo poenitentia non fuit, sed poenitendi formam nobis donauit. Et licet crux Christi haec omnia representet, tamen res ipsa efficacior est quam figura. Et cum praesens est vniuersi largitor, magis confidit exaudiri deuotus peccator. Mirra potestas non humana sed Angelica, quam Dominus in

De his quae solis Episcopis attribuitur, vt illa deleteretur, voluit ministerio sacerdotum sacrificari iterata immolatione. Vnde quidam vrsificator: Mortuus ille semel, licet ultra non moriatur: Idem quotidie sine vulnere sacrificatur.

Chr. inuisibilis sit Christus in sacramento.

nus in se suscipiens commendauit, & a nobis suscipiendam contrito corde & humilis, demonstrauit. Inter conandum, Corpus & Sanguinem suum discipulis tradens, inquit: Hoc facite in meam commemorationem. & ipse suscepit, cum tormentum crucis patienter & voluntarie sustinuit. Oblatus est enim quia voluit. Quod exemplo docuit a nobis summa deuotione celebrari. Vnde Apostolus. Quicumque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indigne, reus erit Corporis & Sanguinis Domini. Suscipiatur igitur cura sacerdotij, eorum summo & vero sacerdote fulgante puritate conscientiae, & munditia vitae. Isti cum ordinantur, ab Episcopo super capita eorum manum tenentur, benedicuntur. Omnes autem Presbyteri astantes cum Episcopo, manus leuant, & Spiritum sanctum inuocant. Inuocatione facta, stola super vtrumque humerum ponitur, vt per arma iustitiae a dextris & a sinistris muniantur. Datur eis calix cum vino, & patena cum hostia, in quo traditur eis potestas ad offerendum Deo placabiles hostias. Propterea oleo sancto manus inunguntur, per quod gratia sancti spiritus eis oblati significatur & quod abundant operibus misericordiae designatur. In his etiam, manus sacerdotis quae in figura crucis oleo sancto signatur, conformantur manibus Christi, & illud insigne miraculum & saluterium quod inter manus sacerdotis fieri creditur: haec manus Christi operantur, qui ait. Sine me nihil potestis facere. Vnde cum ipso & per ipsum & in ipso, totum agitur sacrificium. Vntio Episcopus fit in capite, quia ordinantur vicarij illius qui vntus est oleo laetitiae in plenitudine. In vntione visibili, quae est sacramentum spiritualis vntionis, datur potestas ligandi atque soluendi. Induti amictua, lba, cingulo, Stola, Planeta superuectiuntur: per quam supereminencia charitatis intelligitur.

De significatione vestimentorum sacerdotalium. Cap. X.

Quoniam de indumentis veteris sacerdotij, eorumque significatione a multis tractatum est: ea sub silentio praetermittentes, noui sacerdotij vestimenta & eorum significationes (quod ad praesens attinet) paucis explanare curauimus. Sciendum autem est, quod sacerdos celebraturus sacrosanctum mysterium quod excellit omne sacramentum: capit sui scilicet Christi (cuius membrum est) vices in se suscipit. Capat eius, amictus velatur: in quo diuinitas velata humanitate figuratur. Vnde in Apocalypsi, Angelus nube amictus, de caelo descendisse legitur. Cingulo. Alba designat gloriam dominice resurrectionis quam nuntiantes Angeli apparuerunt in vestibus albis. Mappula. Ideoque induitur veste alba, vt candidatione virtutum ostendatur ornatum esse nouum sacerdotium. Cingulum quo alba constringendo renibus coaptatur, mittit nos ad illum Euangelicum sermonem, quo Dominus ad praecingendum lumbos nostros nos hortatur. Mappula qua solent sicari stulticia oculorum, excitat nos ad vigilandum. Vnde Dominus discipulis ait, Vigilate, & orate ne intretis in tentationem. Et alibi Vigilate, quia nescitis quando Dominus veniet. Stola circumdata collo, ad interiora descendens: significat obedientiam filij Dei, & iugum seruitutis quod pro salute hominum portauit. Obediuit Patri usque ad mortem crucis, & subiecit se seruituti. Quae enim maior seruitus ea, qua oppro-

Calix est vntio, patena cum hostia. Inuicem manuum sacerdotis. Ioh. 15. a. Indumentum sacerdotum.

Amictus alba.

Cingulo.

Luc. 12. g.

Mappula.

Mar. 14. d.

Mat. 13.

ad Phil. 2.

Stola.

bria, irrisiones, & flagella sustinuit: Qui ergo stolam humeris superponit, sciat iugum Domini esse suauem & onus eius leue quod se portaturum promissit. Casula vndique integra, vnitatem fidei designat. Haec est illud vestimentum Aaron in cuius barbam vnguentum a capite effluxit, & in oram vestimenti eius. Per hoc autem signatur vntio spiritualis qua vntus est Christus praefortibus suis. Haec in Apostolos & in vniuersos Ecclesiae ministros emanauit. Extensio manuum sacerdotis extra casulam, praetendit in cruce, manuum Christi extensionem. Quae ante & retro quasi diuiditur: hoc est quod duos parietes dissidentes, angulari lapidi vniuntur. Amictus ad decorem super casulam replicatur, quia filij Dei humanitate, omnis Ecclesia decoratur.

De ornamentis Episcoporum. Cap. XI.

Praeter hoc Pontifices vna tunica vtuntur: secundum quosdam, duabus tunicis, & Annulo, Pallo, Mitra, & Sandaliis. Vnus est Aaron hyacinthina tunica, quam sibi induit Dei sapientia, & Apostolos vestiuit, dicens. Omnia quaecumque auditi a patre meo, nota feci vobis. Haec est tunica illa inconsultis quae sine damno scindi non potuit. Alia tunica serica, trahens originem a vermibus, Christi est caro coepta de Spiritu sancto, qui de se ait. Ego sum vermis & non homo. Annulus in digito, Ecclesiam cuius minister est, sponsam Christo associat: & fulgore suo, dona sancti Spiritus fulgentia demonstrat. Pallium de ouino vellere contextum, humilitatis est ornamentum: quato enim quisque altior, tanto debet esse humilior. Illis solis Pontificibus datur, qui a sede Apostolica mittuntur. In Sandaliis signatur, quia venit ad nos calcata diuinitas, sicut scriptum est. In Idumeam extendam calcamentum meum. Mitra quae est corniculata, praetendit coronam sphearam, per quam, ad vniam fidem conuenerunt duo Testamenta, illa grauitate pungens, nostra suauiter demulcens. Illa, amara: nostra, dulcedine plena. Vt illis qui illam non gestant poenitenti corde, ad sui & aliorum correptionem, Vt illis qui de cruce descendunt: & crucis mysterium in se depingunt.

De obseruandis in Missae celebratione. Cap. XII.

Alibus indumentis sacerdos decenter ornatus, veniens ad altare, consistitur se indignum celebrare tam excellens mysterium quia in conspectu illius cuius immolatio representatur, nullus nisi per gratiam suam est iustificatus. In confessione percussione pectus, gemit pro peccatis & oratione fratrum, & Domino postulat sibi indulgentiam, dicens: Mea culpa, promittit vt de his poenitentiam agat: in quibus conscientia eum accusat. Osculatur Euangelium & Altare, significans illum qui osculo suae incarnationis fecit vtraque vnum, conuersione Iudaorum & Gentium. Tenet dexteram partem Altaris, quia Christus in lege promissus, primum iudaeis quam gentibus praedicauit. Tunc gentes sinistram tenebant, quia alieni erant a diuino cultu propter idololatriam. Interim de Prophetis vel Apostolicis scripturis Chorus Deo laudes concinit: & pneumatico kyrie eleison, supplicat sibi misereri. Ter triplicatum signat Trinitatem Angelorum, quae triplicata, laudes incessanter summae Trinitati decantat.

Casula.

Psal. 138.

Extensio manuum sacerdotis.

Extensio casulae.

Amictus super casulam replicatione.

Exod. 28.

Ioh. 15.

Psal. 21. g.

Psal. 59. b.

Euangelij.

Alta.

ris osculatus.

Progressus ad dexteram partem altaris.

kyrie eleison.

Capitulum de ecclesia christiana.

Memento.

De speciali oratione qua fit a sacerdote in memento.

Alio modo pro se orandum exigunt Ecclesiasticae personae, ut Dominus Papa, archiepiscopi, & episcopi, alio rex, & fideles singuli. Infideles cum non sint in Ecclesia: non sunt de corpore Ecclesiae cuius caput Christus est, cui non communicat alienus a fide: & licet pro diuersitate personarum orationes varientur, earum tamen intentio vno sine concluditur. Sic enim orandum est pro vniuersis fidelibus: ut abstractantur à noxiis & ad salutaria dirigantur. Memento Domine famulorum famularumque tuarum. In precedenti capitulo oratio fit generaliter pro Ecclesia. Deinde distinguendo partes Ecclesiae: rogamus pro Papa, & pro antistite, pro rege, pro omnibus orthodoxis, scilicet pro iis quorum gloria est rectitudo fidei Christianae, conscientia ei testimonium perhibente sanctae meditationis & honestae conuersationis, pro his etiam qui fidem excolunt vomere praedicationis, & semine boni operis. Hoc autem sequenti capitulo oramus pro familiaribus, absentibus, praesentibus: prostantibus, scilicet pro iis omnibus qui assistunt praesentes mysterio altaris. Communicantes: quorum Deo cognita est fides & nota deuotio. Solus enim est qui scrutatur corda & renes Deus: cui omne cor patet, & omnis voluntas loquitur. Vel quorum fidem Deus approbat. Eius enim cognoscere est approbare. Pro eis omnibus supra memoratis offerimus sacrificium laudis, & ipsi offerunt Deo: referendo gratiarum actiones qui per filium suum à nobis voluit laudari, benedici & glorificari. Offerimus re: ipsi offerunt fide, & deuotione. Offerimus sacramenta conficiendo: ipsi offerunt vota solvendo, immolant sacrificium laudis: & reddunt altissimo vota sua. Adiuui virtute sacramenti comprimunt ipsi vicia & peccata: in edificando, & Deo uendo virtutes & bona opera. Offerimus vinum & oblatam: ipsi offerunt mentem sanctam & deuota. Itaque offerimus pro nobis & pro ipsis: ipsi pro se & pro nobis. Vnde superius postulauimus eorum orationibus adiuuari: dicentes, orate pro nobis. Sciendum est autem quod ubi orauimus pro tota Ecclesia, rogauimus & pro istis. Specialiter tamen familiares abentes & praesentes, & alios assistentes memoramus: ut circa eos augeatur nostrae deuotionis affectus. Vnde quos chariores habemus, hoc loco nominare lolemus. Potest autem esse repetitio generalis orationis, ita. Memento domine famulorum famularumque tuarum, omnium scilicet fidelium corporaliter absentium & hic assistentium. Iterandae enim sunt orationes: quia assiduitate orationis multotiens placatur deus, & postulationibus nostris fit propicius. Item sciendum est quod si vnus tantum sit praesens, vel nulli sint praesentes, ut in missis solitariis: non ideo mutantur quae pluraliter solent fieri orationes. Primo enim non solebant missae celebrari, sine collecta fidelium multitudinem. Postea mos inoleuit, solitarias sicut monachos: celebrare solitarias, quod eis concessum est ex indulgentia. Inde etiam saeculares consueuerunt missas cantare priuatas. Tunc fiunt salutationes ad omnes fideles, qui assistunt: quasi praesentes fide & charitate sacramentis communicantes. Quotquot enim sunt de corpore Christi, quod est Ecclesia, saluantur: & eorum suffragia postulantur, quorum fides per gratiam Dei adiuuat fieri tanta mysteria. Nec est aliquid fidelium, qui non sit particeps sacramentorum. Qui enim à corpore praesens sunt quod est vera vitis, qui sunt palmites, & putrida membra: ab hoc sacramento

sunt alieni. A capite enim in totum corporis membra: à vite in palmites effunditur humor salutaris totum corpus viuificat gratia dei. Itavno praesente sacerdos plures alloquitur, & salutatur quia praesens astat ois Ecclesia. Singula membra sibi inuicem & capiti & corpori coheret: quadiu vegetatur spiritu Dei. Inde est quod non solum sacerdotes & clerus qui secundum dispensationem ministeriorum diuersis officiis occupantur, aut diuinis laudibus hoc sacrificium offerunt: ad etiam audientes osculo pacis communicantes cooperantur: & omnes vbicunque sint fideles, nulli separantur, nisi qui à corpore Christi praeciduntur. Omnia enim membra huius corporis quadiu sibi coheret glutino charitatis, sicut quasi vna persona. Qui diuiduntur ab hac unitate, & eiciuntur à sacramentorum comunione: alieni sunt à Christi regno & Ecclesiae. Subiungitur causa oblationis, cum dicitur, pro se suisque omnibus. Offerentes erant pro salute animarum suarum, suisque omnibus. i. pro amicis, & rebus suis & amicorum, pro pace illorum, pro reditu peregrinantium, pro sanitate infirmorum, pro conuersione errantium, pro fructibus terrae, pro aeris serenitate, pro aliis commodis adipiscendis vel conseruandis, pro obtinendis successibus prosperis. Habemus enim in ipso consolationem praesentis vitae & futurae. Pro redemptione animarum nostrarum, pro spe salutis & incolumitatis nostrae. Facta est nostra redemptio, Christo semel in cruce passio. Nam passione Christi redempti sumus & liberati de manu inferi Culpis nostris exigentibus quotidie labimur, ab hoc lapsu iterata immolatione, quae fit in altari, resurgimus & renouamur. Immolatio iteratur, non Christus occiditur, sed ipso praesente passio eius repraesentatur. Superabundante misericordia, maius fuit praecium, quam nostrum delictum, Deus enim homo factus, mortuus est, ut dei ficeretur homo & non moriatur. Qui se dedit, maius dare non potuit. Si autem Deus maius praecium dare non potuit, quid retribuemus ei? Offerimus ei calicem salutaris sacrificij quo redempti, quo liberati, sed etiam saluati, habentes beatam spem resurgendi cum animarum salute, & corporum incorruptione. Supra memorati offerunt, tibi que reddunt vota sua, non idolis, non daemoniis, sed tibi Deo viuo & vero. Communicantes & memoriam venerantes. Alii enim, nec conuenienter offerrent Deo, nec vota redderent, nisi digne communicarent, quia extra communionem fidelium & venerationem sanctorum, non est locus offerendi verum sacrificium. Orationes enim fidelium, & sanctorum suffragia, adiuuant, ut Deo fiant acceptae oblationes & vota, postulantes eorum suffragia, eos & in ipsis Christum veneramus, qui tantum sanctis suis contulit, ut valeamus meritis & precibus eorum adiuuari. Qui honorat filium, & patrem honorificat qui misit illum. In memoria & veneratione sanctorum talis ordo est considerandus, ut primum memoretur beata virgo domina & regina hominum & Angelorum, secundo virtutes caelorum, tertio fiat memoria patriarcharum & duos. Prophetarum, quarto Apostolorum, quinto Martyrum, sexto confessorum, septimo virginum. Haec sequuntur agnum quocunque ierit. Sicut gratiarum septiformis est donatio, ita facta est septenaria diuino ordinante spiritu sancto. Ante consecrationem, fit memoria plurimorum martyrum qui stolas suas in sanguine agni dealbauerunt, & cum eo coronati non velata facie sed manifesta visione deum agnoscerunt, hos

in memoria venerantes precamur ut beatae virginis quae praecellit omnibus sanctis, & eorum intercessio, sit nobis salutifera propiciatio. Numerum non attendimus quare plures vel pauciores: quia qui canonice ordinantur: quos sibi placuit, dictante Spiritu sancto, memorare instituit. Hanc igitur oblationem, quia in unitate sanctae Ecclesiae offerimus cum sanctorum veneratione, adiuti eorum intercessione. Igitur hac oblatione seruitutis nostrae, i. humilitatis nostrae, quae in prochinctu est tibi seruendi, vota soluendi, & sacrificium laudis tibi offerendi. Signanter apposuit seruitutis, respiciens ad illud quod dictum est superius, In spiritu humilitatis & in animo contrito suscipiamur à te Dñe. Haec oblatio non tantum est sacerdotis, sed cunctae familiae. i. cleri & populi, & non assistentis familiae: sed totius Ecclesiae. Hanc quae sumus ut placatus accipias. Licet culpis nostris nobis sis infensus: rogamus ut efficiaris placatus fidelium orationibus, & sanctorum intercessionibus, meritis & precibus. Ab ipso placato tria petimus: dies nostros in pace custodiri, & ab aeterna damnatione nos eripi, & inter electos numerari. Non est medium inter infernum, ubi est damnatio, & caelum, ubi est beatitudo & salus. Qui enim non danantur, omnes saluari non dubitant. Vnde circa idem videtur verborum conculcatio cum dicitur, à damnatione eripi & inter electos numerari. Sed intelligendum est in praesenti. i. fac nos in praesenti mereri ne danemur: ut in futuro per gratiam Dei saluemur. Notandum est quod duplex est pax mundi, vna per quam orat Ecclesia: ut cessent malignantium perturbatioes & hostiles incurusiones. Altera perniciosa & omnino vitiosa: quoniam licet hostibus absque contradictione libere uti carnis desiderijs & suis voluptatibus. Prima est pax sed transitoria, secunda non est pax, sed confusio & iniquitas odiosa. Itae pax Dei duplex est quae omnibus modis est appetenda. Vna est tranquillitas mentis & quies sanctae meditationis: de qua scriptum est: Elegit suspendium animae meae. Altera est quae exuperat omnem sensum: in qua nulla est inquietudo, nulla perturbatio vicissitudo, sed aeterna beatitudo. Vtraque dominus discipulis suis promisit, & dedit dicens. Pacem meam do vobis: pacem relinquo vobis: pacem relinquit militantibus, pacem suam dat ad se peruenientibus. Cum utraq; pax sit à Deo: proprie dicitur sua, pax super pacem exuperans omnem sensum intelligentiam. Quae oblationem. Memoratis illis pro quibus offerimus, quosque Deo patri mediante hostia & interpellante reconciliare intendimus: ut oblatio habeat efficaciam & virtutem conferendi quod petimus, rogamus eam in melius promoueri, & in aeternitate ascribi, & ratam, i. firmam & immobilem fieri. Oramus ut cibus hominum fiat cibus Angelorum: scilicet ut oblatio panis & vini transubstantietur in corpus & sanguinem Iesu Christi: qui est oblatio benedicta: hoc est omnium gratiarum benedictione plena, de cuius plenitudine nos omnes accepimus. Pater enim ad mensuram non dat filio: sed data est ei omnium gratiarum plenitudo. Ipse est super quem requiescit spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & spiritus timoris domini. De eius vocatione descendit vnguentum in barbam summi pontificis: & in oram vestimenti eius emanauit, fons est viuus, puteus aquarum viuentium: à quo deriuantur omnes riuuli misericordiae, pietatis, & iustitiae. Ipsi est omnimoda benedictio & sanctificatio: ascripto in eternitate patris, & aequalitate patris, & agnoscit. Filij Dei dicitur oblatio ascripta: scripturis sanctorum

meritum.

duplex pax mundi.

Joan. 14. d. Ad Philip. 4. b.

Transubstantiatio.

Jo. 3.

oblatio benedicta.

patri designata, & nulla obliuione delenda, & ideorata id est firma & immobilis, scilicet firmata statu immortalitatis & incorruptionis, in eternum permanens & ad dandam salutem & remissionem peccatorum sufficiens. Filius etiam patri quodammodo dicitur ascriptus: quia scriptura de filio loquens, patrem manifestat, & quasi ipsum representat. Est enim splendor paternae gloriae: & figura substantiae eius. Vnde ipse ait ad patrem. Pater manifestauit nomen tuum hominibus. Hic est liber vitae: in quo & per quem pater disponendo omnia scribit, & ad esse producit. Vnde scriptum est. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil. Pater est scriba velociter scribens: filius est scriptum omnia continens. Pater in eo omnium rerum formas insculpsit: & per ipsum omnia creat, regit, & disponit. Vnde ait Propheeta. Omnia in sapientia fecisti. Idem est oblatio rationalis, non peculiaris: & si enim sanguis taurorum & pecudum sufficiebat ad emundationem carnis, non tamen e. Solus Christus ratificat ad emundationem spiritus, ad redimendum nos à peccatis. Vnde necesse fuit ut pro redimendo homine offerretur hostia rationalis: scilicet homo assumptus à Verbo, ex anima rationali & humana carne subsistens. Haec sola ad hominem redimendum sufficit: & nulla alia sufficere potuit, quia nec homo nec Angelus, nisi homo Deus. Haec autem sola, Deo est accepta pro dilectis omnium propiciatio. Possumus autem tria praecedentia referre ad oblationem. Abel duo sequentia ad offerentem. Qui enim rationabiliter offert: recte diuidit. Ideoque oblatio eius est acceptabilis. Vnde Abel quia recte obtulit, & recte diuidit, Dominus ad eius munera respexit. Ad Cain autem & ad munera eius non respexit: quia & si recte obtulit, recte non diuidit: quia sibi cor impunitens retinuit. Male ille diuidit, qui id quod Deo magis placet, scilicet cor contritum & humiliatum, ei non tribuit. Exteriora dat Deo & offert: & seipsum sibi retinet. Vnde si quis recte offerat & recte diuidat, rationalis est hostia & accepta: sicut, in fructuosa. Vnde Propheeta. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exuriet Dominus. Itaque aliis in resurrectionem, aliis in ruinam. recte diuidentibus, salus & vita aeterna, mors & perpetua miseria. Quod sacerdos orat oblationem panis & vini fieri corpus Domini & sanguinem Domini nostri Iesu Christi: primo factum est conuentionibus discipulis, in his verbis à Christo prolatis. Hoc est corpus meum. Hic est calix sanguinis mei, noui & aeterni testamenti. Sed priusquam sacerdos haec verba proferat: quod sequitur, praecedentibus continuat dicens. Qui pridie quam pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas: & eleuatis oculis in caelum ad te Deum patrem suum omnipotentem tibi gratias agens &c. Dum haec verba profert: sumit panem de altari, & eleuatum facto signaculo crucis benedicit, & postea praetaxatis verbis Domini & representatis: super corporale deponit. Deinde Calicem tollit, & signans representat verba Domini, dicens. Benedixit, dedit discipulis suis dicens. Accipite & bibite ex hoc omnes. Hic est calix sanguinis mei, &c. O inigne miraculum. O mirabile & diuinissimum sacramentum. Quae mens non exaueat? Quis intellectus non deficiat? Omnis sensus hebetescit, omnis ratio euanescit: profus dialecticorum inquisitio absit: hoc sola fides probat & agnoscit: quia cibus hominum fit cibus Angelorum. Quod

Psal. 103. in sapientia fecisti. Idem est oblatio rationalis, non peculiaris: & si enim sanguis taurorum & pecudum sufficiebat ad emundationem carnis, non tamen e. Solus Christus ratificat ad emundationem spiritus, ad redimendum nos à peccatis. Vnde necesse fuit ut pro redimendo homine offerretur hostia rationalis: scilicet homo assumptus à Verbo, ex anima rationali & humana carne subsistens. Haec sola ad hominem redimendum sufficit: & nulla alia sufficere potuit, quia nec homo nec Angelus, nisi homo Deus. Haec autem sola, Deo est accepta pro dilectis omnium propiciatio. Possumus autem tria praecedentia referre ad oblationem. Abel duo sequentia ad offerentem. Qui enim rationabiliter offert: recte diuidit. Ideoque oblatio eius est acceptabilis. Vnde Abel quia recte obtulit, & recte diuidit, Dominus ad eius munera respexit. Ad Cain autem & ad munera eius non respexit: quia & si recte obtulit, recte non diuidit: quia sibi cor impunitens retinuit. Male ille diuidit, qui id quod Deo magis placet, scilicet cor contritum & humiliatum, ei non tribuit. Exteriora dat Deo & offert: & seipsum sibi retinet. Vnde si quis recte offerat & recte diuidat, rationalis est hostia & accepta: sicut, in fructuosa. Vnde Propheeta. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exuriet Dominus. Itaque aliis in resurrectionem, aliis in ruinam. recte diuidentibus, salus & vita aeterna, mors & perpetua miseria. Quod sacerdos orat oblationem panis & vini fieri corpus Domini & sanguinem Domini nostri Iesu Christi: primo factum est conuentionibus discipulis, in his verbis à Christo prolatis. Hoc est corpus meum. Hic est calix sanguinis mei, noui & aeterni testamenti. Sed priusquam sacerdos haec verba proferat: quod sequitur, praecedentibus continuat dicens. Qui pridie quam pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas: & eleuatis oculis in caelum ad te Deum patrem suum omnipotentem tibi gratias agens &c. Dum haec verba profert: sumit panem de altari, & eleuatum facto signaculo crucis benedicit, & postea praetaxatis verbis Domini & representatis: super corporale deponit. Deinde Calicem tollit, & signans representat verba Domini, dicens. Benedixit, dedit discipulis suis dicens. Accipite & bibite ex hoc omnes. Hic est calix sanguinis mei, &c. O inigne miraculum. O mirabile & diuinissimum sacramentum. Quae mens non exaueat? Quis intellectus non deficiat? Omnis sensus hebetescit, omnis ratio euanescit: profus dialecticorum inquisitio absit: hoc sola fides probat & agnoscit: quia cibus hominum fit cibus Angelorum. Quod

Commentarius in memento.

sacerdos eleuat: non deponit. Eleuatum & depositum idem videntur esse in specie, colore & sapore: pro-

Quaestio circa benedictionem panis à Christo in caena factam. CAP. XIII.

Utm in caena Dominus panem benedixit: queritur si benedictione sua de pane corpus suum fecerit. Quod videtur: in eo quod post benedictionem fregit & dedit discipulis suis, dicens. Hoc est corpus meum. Nisi in benedictione sua corpus suum fieret: nihil aliud quam panem communem frangeret, & discipulis suis daret. Itē si benedictione sua panem in corpus suum conuerterit in verbis istis, Hoc est corpus meum, non reliquit nobis virtutē sacramenti: quia priusquam haec verba diceret: benedixit, fregit, & dās discipulis, praedicta verba protulit: eis dans virtutem sacramenti, quasi diceret. Panem quem accepi, in corpus meum transubstantiaui: & illud do vobis. Propterea debemus & credimus, quod cum benedixit, corpus suum fecit: & in his verbis, Hoc est corpus meum. Hic est calix sanguinis mei &c. data est virtus sacramenti. Dixit enim & facta sunt. Vnde intelligendum est, verba à Domino prolata prius dicta & iterum repetita. Sic enim legendum est. Benedixit dicens. Hoc est corpus meum. Deinde fregit & dedit discipulis suis iterum dicens. Hoc est corpus meum. Vel potest esse: quod benedictio facta tradēs corpus suum discipulis praedicta verba protulit, eis dans virtutem sacramenti.

Quid credendum circa verba sacramentalia. CAP. XV.

Itaque fides nostra est, & vere credendum est, quod sacerdote proferente haec verba: Hoc est corpus meum, iam non est panis terrenus, sed ille panis qui de caelo descendit, mediator Dei & hominum Iesus Christus. Item virtute verborum istorum. Hic est calix sanguinis mei &c. vinum conuertitur in sanguinem suum. Sub vtraque specie & sub vtriusque speciei particula singula, totus est Christus Iesus: & sumitur residens in caelo sedens ad dexteram patris: ipse vere est in hoc sacramento, dentibus teritur: & integer manet. Manducatur: & non corrumpitur. Immolatur, & non moritur, qualem se praebuit discipulis edendum. talem se praebet nobis communicandum, & qui post resurrectionem incorruptibilis & impalpabilis praebuit se discipulis palpabilem: mortalis eisdem potuit se dare immortalem.

Quaestio circa haec verba, accipite & manducate. CAP. XVI.

Itē cū Dñs discipulis suis dixerit: accipite & manducate: queritur si acceperint & sibi ministrauerint. Ad hoc dicamus, quod quia qui ministrare venit & non ministrari, & qui consecrauit, ipse ministrat. Nec est intelligendum quod in manibus suis acciperet & sibi ministrarent: sed dñs de manu sua ministrat & manducare praecipit. Non videtur dñs in caena hūc calicē accepisse: cū fortasse ille à Domino acceptus fuerit luteus vel ligneus, iste argenteus vel

Psal. 148

Conuertitur vinum in sanguinem Christi, virtute verborum. Mortalis Christus se dedit immortalē.

areus, vel alterius metallorum. Propterea sciendum est hoc dictū referendū esse ad similitudinem nō ad identitatē. Sicut enim Dominus inter cœnandum, vinum in calice accepit, & benedicens sanguinem suum fecit: ita in isto calice à sacerdote vinum accipitur, & virtute verborum à Domino in caena prolatorum sanguis eius efficitur. Vnde similitudo in vini acceptio: identitas in sacramenti veritate. Nā quotidie fit cōsecratio illius eiusdem sanguinis: quē Dominus in caena ministrat. Dicit itaque calicem praclarū: non propter hoc quod vinum in eo cōtinetur, sed propter hoc quod devino in eo consecratur. Non enim pro fulgore attribuitur claritas calicis: sed pro dignitate sacramenti. Veruntamen si attendam⁹ vnitatem fidei: ante consecrationem & post vnus calix, sicut vna est fides, vna Ecclesia, sicut in canticis vna columba, vna amica. De hoc calice scriptum est: Calix meus inebrians quam praclarus est. Quod dicit hic calix sanguinis mei: legendū est vt cōtinens accipiatur pro cōtento sic. Hic est sanguis meus noui & aeterni testamenti, subaudi confirmator. In passione enim sua Dominus vmbra legis euacuauit: & haeredibus suis hereditatem confirmauit. Ratum enim est testamentum ex morte testatoris. Mysteriū, id est, secretum fidei dicitur: quia quod sensibus nostris est occultum, fidei est reuelatum. Ratio humana querit dicens. Manu: quid est hoc? quō est? quō est? Non comprehendit: ad hoc secretū non ascendit: sola enim fides credit & agnoscit. Sensibus apparet in sapore & colore panis & vini: fides sub vtraque specie contemplatur Dominum & saluatorem suum Iesum Christum. Apparet sensibus quod non est: fidei quod est. Sensus quod vident iudicant inanimatum, & omnium viuentium sensibus videtur corporale alimentum: fidei panis viuus qui de caelo descendit, panis quidem Angelorum, fons viuus aquae salientis in vitam eternam. Fides credit & diligit ipsum: per quam sperat peccata dimitti & veniā dari, & in gloria sua refici & satiari. Vnde Apostolus Fides est substantia rerum inuisibilium, argumentū non apparentium. Ex fide enim: spes nostra firma est & subsistit, charitas roboratur, speranda probantur. Sanguis Domini effusus est pro multis, scilicet ad fidem vocatis: non pro Iudeis, Paganis, Hereticis, & in infidelitate perseverantibus. Eo tamen genere loquendi quō dicitur: Venit Dominus omnes saluos facere, & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: poterit dici effusus pro omnibus. Omnibus attulit poculum salutis: quod alij receperunt, alij recipere noluerunt: sicut medicus venit curare egrotum, quem tamen non curat, propter negligentiam egroti mandata non custodientis. Quotiens haec sacramenta conficimus, passionem domini memoriter tenere debemus & mortem: corde & opere Christo gratias agentes, qui per gustum assum ptē humanitatis nos inuitat ad gustum scilicet ad amorem & cognitionem suae diuinitatis. Propterea ad renouandam passionis memoriam: affectu lachrymabili, accessuris ad hoc sacramentum ait Dominus, Haec quotienscunque feceritis; in memoriam mei facietis. Sciebat enim monumenta scripturarum ad haec non sufficere: nec scripturis, animos sequentium ad eum diligendum tanta moueri deuotione, quanta mouerentur ipso praesente. Quis enim sine lugubri compunctione potest hanc immolationem repraesentare? Quis tenens in manibus Domini

Psal. 22

Manhu.

Ad Heb. 11.4.

De memoria passionis.

Lnc. 22.

num suum pro se crucifixum & mortuum: quasi seruus nequam & immemor beneficiorum contemnat, quod morte sua conscripsit testamentum? Hic iustitia fidei concalescit in camino charitatis: vbi ignis est non comburens sed illuminans, non consumens sed edificans. Vnde cum Dominus ad discipulos suos loquens diceret, quō ego vado vos non potestis venire: sui memoriam commendauit, vt in eius memoria intenderent eum sequi haec conscientia sacramenta. Quod Petro interroganti: Domine quō vadis: responsum est à Domino. Quō ego vado non potes me modo sequi, sequeris autem postea.

Triplex quaestio circa materiam sacramenti altaris. Caput XVII.

Hoc autem loco praeterendum non est quare panis & vinum offerantur ad faciendum hoc sacramentum: & si sub vtraque specie consecratur corpus & sanguis Domini, an sub altera tantum: & cur immolatio fiat de azimo, & non de fermentato. Tria in hoc sacramento fidem interrogant: atque animū rectē sapientis, & fideliter intelligentis ad credendum sollicitant: vnum est species panis & vini, aliud corpus & sanguis Domini: tertium vno membrorum & capitis. Primum apparet sensui, secundū reuelatur fidei, tertium efficit virtus sacramenti. Primum virtus percipit: Secundum fides intuetur & credit: tertium est gratia salutaris: per quam duo sunt in carne vna, Christus & Ecclesia. Secundum est res primi, tertium effectus secundi. Nam species panis & vini tantum est sacramentum, id est sacre rei & inuisibilis inuisibile signum. Quod enim videtur, signum est eius quod nō videtur. Videtur panis terrenus quo reficitur caro: & vinum quo lactificatur, & non est: sed panis caelestis, panis viuus qui de caelo descendit quo anima saginatur, & potus quo plenissimum gaudium datur, & sitis indefinente lacticia mitigatur, de eo qui biberit, non sitiet in eternum. De hoc pane dicit Dominus. Caro mea vere est cibus: & de hoc vino: Sanguis meus vere est potus, & iterum ait. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Corpus & sanguis Domini Iesu Christi: dicitur res sacramenti, scilicet occulta sub praedictis speciebus: & est sacramentum altaris rei scilicet illius quae datur gratiae & dilectionis. Itaque primum est sacramentum tantum: secundum res sacramenti & sacramentum: tertium res tantum & non sacramentum. Sciendum est quod duplex est sumptio Corporis & sanguinis Domini: sacramentalis & spiritualis. Sacramentali communicant boni & mali: soli boni spirituali. De sacramentali dicit Apostolus: Qui manducat carnem & bibit sanguinem Domini indigne: reus erit corporis & sanguinis Domini. De spirituali Dominus ait: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam eternam, & beatus Augustinus. Crede, & manducasti, quod intelligendum est: si non fuerit contemptus religionis, sed euentus necessitatis. Ita duplex est caro Christi. Illa quae nata est de virgine & sumitur in sacramento: & ea quae manducatur fideliter credendo sine qua non prodest sacramentalis: quia Deus declarauit dicens. Caro non prodest quicquā: spiritus est qui viuificat, quasi diceret. Carnem meam sumere & sanguinem meum bibere quicquam non prodest: nisi percipiatur fide

Ioan. 6. Ioan. 6. Ioan. 6. Ioan. 6.

Ioan. 6. Ioan. 3.

& charitate. Cū enim Dñs dixerit. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei, multi tamē introierūt in regnū Dei in sanguine suo baptizati. Sic carnē Christi manducare: est eā sumere in spiritu & veritate. Et haec sumptio omnibus est ad salutē: nulli autem ad damnationem. Vnde Dominus. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem: non habebitis vitam in vobis. Sacramentalis sumptio: aliis est ad vitā, aliis ad ruinā. In talibus enim remuneratur solus fidei & dilectionis effectus. De pane & vino fit hoc sacramentum, ad significandum quod sicut panis cor hominis confirmat, vinum lactificat: ita hoc sacramentum est fortitudo & salus, & perfecta laetitia corporū & animarum. De pane triticeo conficitur: quia hoc est vere illud granum de quo Dominus ait. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Solus Christus descendit & mortuus est: solus non ascendit, quia in passione germinauit, creuit, & in segete innumerabilem fructificauit. De azimo pane non fermentato immolat sancta Romana Ecclesia: vt expurgato fermento veteri reficiamur azimis sinceritatis & veritatis. Quod enim greci immolant de fermento ad significandū tumidū virginis vterum de spiritu sancto impregnatum, non consentit sanctorum patrum doctrina: quia in sacro eloquio, nunquam inuenitur fermentum accipi in bonum. Quod in nostro vsu loquendi dicitur. Corpus & sanguis sumitur, non intelligas separatim: cum ipse totus Christus & integer sumatur. Totus sub vtraque specie panis & vini: & sub qualibet particula vtriusque speciei totus. Inde est quod panis & vinum non transeunt in diuinam naturam: sed in humanam substantiam. Credimus enim in Christo duas fuisse naturas, diuinam, & humanam: & tres naturas sustentias, diuinam, carnem & animam, Athanasio attestante, qui ait. Sicut anima rationalis, & caro, substantia vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus. Ipse est qui in sacramento manducatur, & sumitur, non sicut alius cibus manducanti incorporatur: sed qui manducat debet ei per fidem & dilectionem incorporari. In propria forma non sumitur: ne abhorreat humanus animus, vt fides comprobetur. In preparatione panis & vini, aqua vino miscetur: vt vtrūque de latere Dñi fluxisse memoreretur: in quo etiam significatur nos per aquam & sanguinem saluari: Aqua dico baptisimi, sanguine Iesu Christi: quorum neutrum prodest, si desit alterum. Quotiens hoc conficimus: mortem Domini annunciamus, vel repraesentamus. Vnde ne memoria dominicę passionis labatur de cordibus nostris, sed vt crucifigentes nosmet ipsos cū vitis & concupiscentiis mortui peccato viuentes Deo interpellatione eiusdem filij ad vitam resurgamus: haec sacrosancta offerimus, & hoc est quod sequitur. Vnde & memores &c. Omnes offerunt: qui fide & opere in vnitatem Ecclesie consistunt. Cū autē dñs in ministerio nostrę redemptionis multa mira & inaudita egisset: triū eorū, scilicet passionis, resurrectionis, & ascensionis, fit commemoratio per quae facta est nostrę salutis cōpletio. Corpus & sanguis Domini: dona sunt & data. Nam dona sunt vel dicuntur, quę sunt in potestate donantis: data, in manu recipientis. Vnde ab eterno sunt haec dona, & in tempore nobis data. Qui immolatur: ipse est hostia pura, sancta, & immaculata, Agnus sine macula, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.

Vnde memores.

Hestia fuit pura in passione, sancta & immortalis in resurrectione, preclara & prefulgens in ascensione. Panis est vite, non panis in quo videtur: sed ille quo homines & Angeli reficiuntur. Eo homines videntur in medicina: Angeli in deliciarum gloria. Hic panis in presenti dat iustificationis gloriam: in futuro autem, cum Angelis ineffabilem letitiam. Cum vna sit & eadem res sacramenti, nec corpus sit sine sanguine, nec sanguis sine corpore: diuisum tamen & pluraliter loquimur, non pro distinctione rerum, sed pro varia forma specierum. Et cum sanguis nominatur in calice, corpus extra calicem: utrobique creditur esse & in calice & extra calicem Deus & homo. *Ioan. 6.* Potest aliquis dicere vel meditari. Durus est hic sermo, quis potest eum audire? At redat operantem, commoget omnipotentem, & desinet mirari: quia quecumque voluit fecit. Quinaria cruce signamus, ut non eum a quo omnis sanctificatio sanctificamus: sed ut vulnera pedentis in cruce duo manuum, duo pedum, quintum lateris flebiliter & deuote recolamus. Ab hinc enim, vsque dum corporale desuper calicem tollatur. Post consecrationem rogamus patrem, ut super dona predicata respiciat & accepta habeat. Sed cum patri filio nihil sit acceptius, que propicio & sereno vultu sepe sibi dei equalem intuetur: quid aliud oramus, nisi ut mediate & interpellante filio nobis Deus fiat placabilis & propicius, & per eum qui sibi placet ei placeamus? Itaque oramus eum per hec sacrificia nobis miserando placatum fieri: sicut miserus est patribus nostris propiciando eorum sacrificiis. Vnde atrededa est hec comparatio in sola similitudine non in quantitate: nec est referenda ad sacrificia, sed ad offerentium vota. Plus valet res quam figura. Omnibus sacrificiis precellit eucharistia. Est autem talis similitudo, ut recte offerendo similes simus patribus nostris qui recte obtulerunt & recte diuiserunt. Tres eorum nominat: quia in eorum sacrificiis prefigurata est hostia per quam fracta sunt tartara. Abel cor contritum & humiliarum Deo obtulit, & se Deo totum committens, sibi se non retinuit. Recte obtulit & recte diuisit: & ideo Dominus ad munera eius respexit. Cain vero peccauit: quia & si munera que debebat Deo, reddendo recte obtulit, male diuisit, quia se sibi retinuit. Iniquitate in corde suo aspexit, & ideo Deo eum non exaudiuit. Abraham se Deo totum obtulit: que Deus precipiendo filium immolare, examinavit. Melchisedech in sublimi cor suum posuit: & ideo meruit per noscere, & in sacrificij figura panem & vinum offerre. Itaque si volumus sicut oramus, patribus nostris assimilari: per iniquitatem Deo cor nostrum non auferamus, sed in sublimi altari deponamus cor nostrum scilicet in conspectu diuine maiestatis: & sobrie & pie & iuste viuendo, propiciis & placatum inueniemus eum nobis. Hoc autem est quod in sequenti oramus dicentes. Iube hec perferri per manus sancti Angeli tui, non ut Christi mutatione loci ascendet sepe ad patrem qui assistit vultui patris interpellans pro nobis: sed ut deuotio nostra perferat per manus sancti Angeli .i. per filium tuum qui est dextra tua, per quam omnia operaris, & Angelus magni consilij per quem omnia ministras & disponis, creas, sanctificas & benedixit. Ipse est conspectus patris, id est, sapientia: per quam pater facit & disponit. Ideoque per ipsum, & in ipso, & ante ipsum precamur vota nostra perferri. Quis enim perferre potest nisi ille qui ait ad patrem: Pater sepe me audis, & in quo pater caelum & terram creauit: & quo omnia stabiluit. Quod sumitur in altari: non prodest si-

Ioan. 6.

Cain. Abrah. Gen. 22.

Melchisedech.

Ioan. 11. g.

ne gratia spirituali. Vnde oramus ut corpus & sanguinem de altari visibiliter fumentes, inuisibiliter in altari, inuisibili carne Christi reficiamur: ex qua omnibus benedictio & gratia fumentibus datur, & ab eo qui corporaliter est in altari visibili, datur omnia gratia benedictionis. In altari est, qui ad dexteram patris sedet: potes in celo & in terra: ubique est, ascendens in celum, descendens in infernum: sepe eum inuenies. Sepe signacula crucis iteramus: que quoties facimus, passionem & mortem Domini annunciamus. Dicentes, Nobis quoque peccatoribus, voce paululum eleuamus: ut ex gemitu cordis in silentio, peccata gemens oris confessio. Ante consecrationem & hic recensemus sanctorum nomina: postulat eorum intercessionem & suffragia, atredentes non numerum, sed eorum adiuuans suffragium. Ibi sit memoria beate virginis, que omnibus sanctis precellit, & Apostolorum & Martyrum qui in sanguine agni dealbati sunt: ut eorum interuentu suffragante, ad salutem nostram fiat ministerium. Hic sanctorum memoriam facimus, ut compatiantur nobis peccatoribus. Pro veneratione enim sanctorum suorum solet nobis propiciari Deus: donans veniam delictorum, quod manifestis iudiciis, signis, & miraculis Dominus ostendit ad eorum (que sua est) laudem & gloriam: conferendo egris sanitatem, desolatis consolationem. Qui enim membra honorat, et Christum qui caput est honorificat. Et qui filium honorat, & patrem qui misit illum, per quem hec bona creat, sanctificat, viuificat, & benedicit. Vnde ut diximus, vna sola res in sacramento, scilicet Christus deus & homo. Vnde in figuris & nominibus quibus res eadem recensetur, pluralitas apparet: & ubi vnum tantum est in substantia, multiplicitas videtur in figura. De corpore autem Domini loquimur aliquando sicut est, aliquando sicut apparet. Dicimus enim nostro vsu loquenti, multas hostias communicando distribuimus, tot referuimus, & sic plures hostias dicimus, & vnum credimus esse. Nec mirum si deficiat proprietates verborum: ubi dispensat ineffabile sacramentum. Pater per verbum suum creauit naturam: per idem dedit gratiam: & cum ad totam trinitatem pertinet vniuersitatis creatio, ad solum filium nostre reparationis. Tres cruces signando de pingimus ad honorem salutiferę crucis: per quam facta nostra redemptio, vita mortua in ligno, a qua fluentibus riuis sanguinis & aque emanauit omnis sanctificatio, vita & benedictio. Inde datur homini tanta gratia, ut qui dignepersicit, sanctificetur, viuificetur, omni benedictione repletur: ipsum etiam sacramentum, virtute crucis ministrante sacerdote sanctificatur, benedicitur, cum corpus inanimatum transt in viuificum. Quotidie nobis hec dona prestatur: quando corpus & sanguis in altari sumuntur. Itaque quia pater cuncta operatur per filium: sanctificat & benedicit per ipsum filium, qui patrem manifestauit hominibus, & cum ipso qui patri est coequalis & coeternus: & in ipso qui est splendor & figura substantie eius, & in quo est totus pater: & ipse totus in patre, Deo patri omnipotenti omnis honor & gloria. Hic ter signamus quasi per ipsum qui Crucifixus est, & cum ipso qui in cruce mortuus est, & in ipso qui vita est, Deo patri omnis honor & gloria: per filium enim pater clarificatur, & in filio honorificatur. Vnde scriptum est. Qui honorificat filium, & honorificat eum qui misit illum. Hic iterum duas cruces facere solemus, recolentes aquam & sanguinem, que de latere filij fluxerunt. Veni t

Nobis quoque peccatoribus.

Ioan. 5.

Triplex crux.

Ad Heb. 1.

Ioan. 5. duplex crux.

Exod. 12. per totum.

Venit enim in aqua & sanguine: ut fide sue passionis, & aqua regenerationis nos mundaret & sanctificaret. Quomodo in serie canonis representatur agonia dominice passionis, & quomodo veritas velata fuerit sub veteribus figuris, intuitu diligentioris doctrinae, quasi recapitulando dignum duximus aperire. Quae in summa & eo ordine, quo facta sunt tractantur liquidius apparent, quam si in suis locis singula notarentur. Sciendum itaque est quod ab initio canonis, scilicet. Te igitur, vsque ad finem, memorantur quae gesta sunt in septimana subsequente ramos palmarum. Sicut enim paschalis agnus luna decima de grege assumebatur in domibus Iudaeorum, & 14. immolabatur ad vesperam: ita hic noster agnus Christus Iesus nos saluans & viuificans, venit in Hierusalem 14. die celebraturus agnum paschalem, acclamante ei laudes populo Hebraeorum. Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Hoc autem significat responso chori concinens sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus Sabaoth. Silentium quod sequitur illum concentum, designat certam memoriam instantis passionis & quod scriptum est. Iesus autem iam non palam ambulabat propter metum Iudaeorum. Quod autem a Te igitur, incipit mysterium passionis: ex eo inuitur quod statim apponuntur signacula Crucis. Ea die quae dicitur rami palmarum: se incipit exponere manibus Iudaeorum. Quarta feria, est a Iuda traditus: in cuius signum traditionis sit triplex signaculum Crucis. Secunda autem & tertia feria non ausi sunt contingere metu Iudaeorum: sed illis diebus docebat in templo nihil metuens furorem insidiantum. Pontifex legalis cum sanguine semel in anno ingrediebatur sancta sanctorum, figurans illum qui proprio sanguine introiuit in caelum. Hoc autem representat sacerdos accedens cum sanguine ad hoc mysterium scilicet lachrymabili deuotione retinens in mente memoriam dominice passionis. Quinta feria (de qua illud est, qui pridie quam pateretur) vetus Pascha celebratur: & illud finiens, corpus & sanguinem suum discipulis tradidit. Sequenti nocte ligatur, & capitur & multis insonibus irridetur. Sexta crucifigitur. Sabbaro fuit in sepulchro. Tertia die resurrexit, discipulis pacem totius mundi nunciando. Cum dicitur, Nobis peccatoribus, solet rumpi silentium, paululum suppressa voce proferendo, ut veniat nobis in mentem latronis confessio, & pietas domini de Cruce dicentis. Hodie mecum eris in Paradiso. Cum ventum est ad haec verba, Per quem haec omnia: memoratur illud dominicum verbum, consummatum est. & quod voce magna exclamans emisit spiritum, & velut templi scissum est: vnum corporale desuper calicem tollitur. Sublato corporali dicendo, Per ipsum, confessionem exprimitur centurionis: qui viso terrae motu, confessionem exhibuit Verbo Dei. Tunc Sacerdos & Diaconus calicem parum de altari eleuatum iterum deponunt: quia Ioseph & centurio & Nicodemus accepta licentia a Pilato, corpus de Cruce deponentes sepelirunt. Vnde calix iterum corporali cooperitur. Et quia clamor magnus factus est morte domini, tunc ex lamentatione mulierum, tum voce Centurionis & aliorum lugentium: sacerdos rumpit silentium alta voce canendo. Per omnia saecula saeculorum. Post sit breue silentium, significans spacium sabbati quo quiescit in sepulchro. Item eleuata voce sacerdotis, Pax domini, respicit illud quod

Luc. 12. g.

Heb. 9. d.

Luc. 23. f.

Luc. 24.

dominus stans in medio discipulorum ait illis, Pax vobis. Postea Agnus Dei cantatur, & osculum pacis inuicem datur: quia Deus pater filium suscitauit ad dandam remissionem peccatorum: & cum resurgentem exaltauit, dans ei nomen quod est super omne nomen, & in caelo & in terra omnem potestatem, qua nos Deo patri & Angelis reconciliauit. Post acceptum cibum salutarem sequitur communio: quod est gratiarum actio. Solemus enim Deo gratias agere in corporali refectione: multo melius in ea de qua qui gustabunt non esurient neque sitient. Quia in fine orationes proferuntur: insignum est quod Christus resurgens interpellat pro nobis.

Philip. 2. Agnus Dei Communio.

1. Pet. 2. 1.

Alia Canonis declaratio. Cap. xvij.

Billo capitulo, in primis, vsque Communicantes, Aaron orabat intra sancta sanctorum: & Christus antequam pateretur, pro se suisque discipulis orauit, oranti dans exemplum: minister euangelicus sequens vtrumque, pro vniuersa orat ecclesia. A Communicantes, vsque, Hanc igitur, minister noster commemorat nomina sanctorum quibus debet conformari, vita & moribus: ut in eo accendatur thuribulum feruens igne charitatis & odore virtutum: quod figuratum est in eo quod pontifex legis ferebat thuribulum intra sancta sanctorum, & in pectore scripta nomina patrum. Christus autem plenus aromate omnium virtutum, ascendit in caelum: agnoscens conscientias, & nomina suorum. Dum legalis Pontifex orabat, fumo thymiamatis obumbratus erat: ne videretur dum oraret & incensum cremaret: quod erat figura Christi interpellantis pro nobis, quod excedit omnem intuitum, & intelligentiam. Nemini enim datur scire, quomodo Christus sedens ad dexteram patris interpellat pro nobis: nec etiam cogitari potest. Latet enim homines & Angelos, quanta virtus sit in verbis, & mysticis Crucis signaculis. A supplices te rogamus, vsque, preceptis salutaribus, secundum legem exterius sacramentum aspergebatur sanguine. Christus autem aspergit, dum nos sanctificat sui sanguinis effusione. Sacerdos aspergit, dum hoc sacrificio Deum placat, & datur gratia veniae. Quod nominat altare sublime, commemorat legis sancta sanctorum, & illud sanctum sanctorum in quo Christus semel introiuit, & per sanguinem proprium. Bis recensentur in canone nomina sanctorum: ut ostendatur figuratiue ferre logion & superhumerali in quibus erant scripta nomina patrum. Peracto sacrificio legalis pontifex reuertitur ad populum lauans vestes, & immundus erat vsque ad vesperum: figurabat Christum qui cotidie venit ad nos miserando, & fideles suos mundificando, nec eos deserens vsque ad saeculi consummationem. Sacerdos noster orando lauat populum, & immundus est tamen vsque ad vesperum: quia nullus a deo mundus quin in eo sit vsque ad mortem, quod lauetur. Ut dictum est, Omnis honor & gloria, est patri per filium, qui venit sibi & patri acquirere regnum: & discipulos suos orare monuit, & docuit. Monuit dicens: Vigilate & orate. Docuit: quando orationem composuit, & in eo formam orandi instituit. Querentes enim discipulos, ut doceret eos orare: hac oratione ad orandum informauit. Propterea sacerdos oraturus: monet alios secum

Hanc igitur.

Exod. 28.

Bina sunt Etorum in canone memoratio.

orare dicens: Oremus, præceptis salutaribus scilicet euangelicis moniti, & institutione huius orationis à domino informati: fiducia instituentis qui præfens est & interpellans pro nobis ad impetrandam veniam: clamamus corde & voce. Pater noster. Cum hic dici solet oratio quam composuit: visum est beato Gregorio melius vt oratio diceretur, qua discipulos ad orandum informauit, dicēs, Pater noster, &c. Quod cum à grecis accepisset: voluit tamen à solo sacerdote cantari, quæ apud grecos dicebatur ab omni populo. A responsione cleri succinentis, Sed libera nos: sacerdos sumit exordium iterum orandi. Rogat se & alios interuentu beatæ Virginis & Apostolorum & aliorum sanctorum à malis liberari: & pacem fieri in diebus nostris: & chorus orat, vt præfente Rege Pacifico, in pace & sine omni perturbatione sit spiritus eius. Cum autem dicitur, Pax domini: intra calicem sit triplex signaculum Crucis ad laudem & honorem sanctæ Trinitatis, quæ misit agnū qui per Crucem saluauit mundum, & fecit pacem hominū & Angelorum. Trina Crux fit intra ambitum calicis: ad significandum illud gaudium irreprehensibile & secretum quod erit in fruendo visione Trinitatis, per quam data nobis pax veniæ, pax iustitiæ, pax gloriæ. Deinde sequitur vox ecclesiæ: supplicās agno largitori pacis & misericordiæ. Ter cum eodem principio cantatur: & duplici sine terminatur. itaque orat, Miserere nobis: dando veniam. Miserere: conseruādo iusticiam. dona nobis pacem: quæ superat omnem sensum & intelligentiam. Miserere captiuis, miserere peregrinis, da nobis sine laboris. miserere peccatoribus, miserere exulibus: da requiem laborantibus: tri bue peccatorum remissionem, perduc ad patriæ certam mansionem: da post laborem, pacem & requiem. In fractione panis hostiæ repræsentatur minister legis, qui similitudinem particulatim offerebat: & dominus qui panem fregit in Cæna, & quem fractione panis cognouerunt discipuli euntes in Emmaus. Frangitur hostia & in tres partes diuiditur: sanctæ Trinitati dedicata: quarum vna in calicem demissa sanguini immergitur: pro illa parte Ecclesiæ, quæ naufragio huius sæculi agitata multis perturbationibus passionum concutitur: aliæ duæ extra calicem sunt, pro illis, quarum vna igne examinatur quæ est fidelium, altera, est sanctorum, quæ cum Christo regnat in æternum. Tunc deuota memoria Christo præfenti, & ad dexteram patris sedenti, & interpellanti pro nobis: pro glorificatis grates referuntur: prouisi, vt illis alcribi mereantur: pro fidelibus, vt à pennis citius soluantur. Diaconus, Missæ finem imponit, decantans. Benedicamus domino: vel, Ite missa est, in diebus festiuis, vel requiescant in pace, vt in mortuorum exequiis. Hoc fit vt semper & sine intermissione pro acceptis beneficiis redemptioni nostro gratias referamus: sanctos suos honoremus, quorum meritis & intercessionibus adiuuamur: & pro cunctis fidelibus defunctis (vt ipsi ad optatam requiem perueniāt) exoremus. Hac salutatione mouentur astantes recedere: quia Missa est hostia, cui omnis laus & honor, Benedictio & gloria: ad quam de hoc exilio transire festinandum est celeriter cursu, sancto que mentis recessu. Ea enim ad reconciliationem nostram sufficiens legatio mittitur. Propterea ministerium sacrosanctum Missa nuncupatur.

Pax domini sit semper vobis. Triplex Crux.

Agnus Dei.

Luc. 24.

Triplex finis Missæ.

Expositio orationis Dominicæ Cap. xix.

EXPOSITIONEM dominicæ orationis à patribus nostris plene & lucide digestā inuenimus. Eam tamen paucis verbis exponere pro modulo nostro curauimus, non spiritu arrogantia: sed ne lectori videatur onerosum quotiens hanc legerit, eam querendo reuolueret libros aliorum. Sermo iste dominicus breue est verbum & abbreviatum: pauper verbis, diues sententiis. Nam dominus sub paucitate verborum docuit orare: confutata superstitione ethnicorum in multitudine verborum gloriatum. Vnde dominus. Orantes nolite multum loqui. Distinguitur septem petitionibus, pro septiformi gratia Spiritus sancti: qua liberati à septem viciis, & totidem virtutibus decenter ornati, mereamur percipere septenarium fructum æternæ beatitudinis. Septem itaque sunt petitiones, septem dona, septem virtutes, septem vicia, septem beatitudines. Eorum quæ petuntur tria sunt, scilicet sanctificatio nominis, aduentus regni Dei, perfectio diuinæ voluntatis, quæ pertinent ad futurum statum. Quatuor ad temporale subsidium: hæc sunt panis cotidianus & spiritualis: qui licet sit æternus, quia cotidie sumitur, huic temporari accommodatur dimissio peccatorum: non moueri tentatione malorum, nec infestatione tribulationū. Quæ prius ponuntur, priora sunt dignitate: quæ posteriora, priora tempore. Nam ex his quæ temporaliter aguntur, ad æternam peruenitur. Septem sunt gratiarum diuisiones: spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & spiritus timoris domini. Non quoddam multiplex sit spiritus secundum differentiam nominum: sed simplex vnus semper, & idem fons & origo omnium virtutum & bonorum. Idem enim Spiritus est à quo sunt sapientia maturi, intellectus prouidi, consilio cauti, fortitudine liberi, scientia discreti, pietate mites, timore humiles. Septem sunt vicia: Superbia, Inuidia, Iracundia, Acidia scilicet tædium mētis cum tristitia, auaritia, gastrimargia, luxuria: à quibus deriuantur omnium delictorum inquinamenta. Septem sunt virtutes: humilitas, pietas, compunctio, iustitia, misericordia, munditia, pax siue tranquillitas: humilitas conculcat superbiam, pietas extinguit inuidiam, compunctio mitigat iracundiam, iustitia exhilarat mentem: pellens omnem tristitiam: misericordia damnat auaritiam: munditia reprimit gulam: pax eliminat luxuriam.

Septem sunt beatitudines, regnum cælorum, terra viuentium, consolatio sine perturbatione, fatietas sine esurie, misericordia sine iudicio, Dei visio, Dei filiatio seu similitudo, & si in nominibus & proprietatibus sit distinctio, vna tamen eademque est beatitudo. In his promerendis & adipiscendis necessaria est gratia septiformis, quam Esaias describit: siue qua nullum meritum pertingit ad salutem. Nota quod Esaias incipit à summo: dominus in sermone suo ab imo. Ibi enim docetur dominus ad ima descendurus: hic, homo ad similitudinem Dei ascensurus. Itaque singulis meritis competentia assignat præmia, pauperibus regnum cælorum: quia initium sapientiæ timor domini. Mitibus hæreditas patris: qui de se ait. Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Lugentibus consolatio per scientiam, esurientibus & sitientibus quasi in fortitudine laborantibus refectio: misericordia misericordibus opè consilij. Mundis corde visio Dei, oculo mentis purgato

Mat. 6.4.

Septem beatitudines.

Mat. 5. Prou. 1. Mat. 11.

gato intelligentia, id est, pacificis similitudo Dei tribuitur: vt ipsius filijs in quibus caro obtemperat spiritui, sensus subseruit rationi, moderatione & maturitate sapientiæ. Hæc prælabuimus vt facilius animus legentis præparetur ad intelligendum quod intendimus. Sciendum quod omnia quæ sunt salus & vita petuntur in oratione dominica: quia ipse interpellans pro nobis formam oradi docuit scilicet purgari fece viciorum, decorari splendore virtutum, illustriante gratia spirituali, & perducere ad præmium repositionum. Primo ergo petimus nomen domini sanctificari in nobis: vt pede humilitatis, calcata superbia, humiliemur sub potenti manu Dei. Et ipsum sanctum à quo sanctificati timeamus & veneremur, timore casto permanenti in sæculum seculi. Sanctificatio quæ nobis à Deo confertur, incipit ab humili eius aduertu, sicut Apostolus ait. Neque fornicarij, neque masculorum concubitores regnum possidebunt. Hæc quidem fuistis: sed sanctificati estis in nomine domini Iesu Christi in spiritu Dei nostri. Vnde non sanctum sanctorum à quo omne sanctum sanctificari oramus: sed vt in sanctificatione nobis ab eo data perseueremus. Et qui ab eo recesseramus per superbiam vanitatem, ad ipsum reuertentes per humilitatem, sanctificati ei iungamur, & ad beatitudinem regni cælestis pertingere mereamur, de qua dominus ait. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Secunda petitio est, Adueniat regnum tuum. In ordine donorum ascendendo, spiritus pietatis ponitur donum secundum. Regnum Dei communis est salus omnium, quæ adueniet cum in fine sæculi manifestabitur eius regnū. Pietas siue benignitas compatiendo proximis, congratulando prosperis, & condolendo aduersis. Vnde pietatis est commune, salutem omnium velle & optare, & ita omnem inuidiam relegare. Qui enim fideliter alijs optat sibi quod petit: inuidiam omnino excludit. Sed cum Deus ab æterno regnet, & regnum ipsius omnibus dominabitur: regnum eius petimus aduenire scilicet salutem promissam, passionis filij sui acquisitam: vt exuti à corpore huius mortis siue seruitutis, cum Christo regnemus sicut pollicitus est. Percipite regnum Dei, quod paratum est vobis ab origine mundi. Itaque inuidia reprobat, benignitate siue mansuetudine spiritu pietatis addepta, terram viuentiū possideamus, quod est initiū & stabile fundamentum. Iuxta illud. Beati mites &c. Tertia est petitio: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Voluntas Dei est custodia mandatorum eius: in quibus exequendis retributio multa. Oramus voluntarem Dei fieri in cælo & in terra, id est, in corpore & in anima: vt ei casto corpore seruiamus & mundo corde placeamus. Cum enim corpus à terra, spiritum ex cælo habeamus: in nobis (qui sumus cælum & terra) voluntatem Dei fieri in utroque postulamus. Quod dato spiritu scientiæ executioni damus: per quem scimus diuinæ voluntati obtemperare, & datur nobis itam, indignationem, & prauos illicitus mitigare. Caro enim concupiscit aduersus spiritum: & spiritus aduersus carnem. Nam caro inclinat se ad terrena: spiritus erigit se ad celestia. Ideoque implorandum est diuinum auxilium: vt mittat spiritum scientiæ cuius ope discernamus quid beneplacitum sit diuinæ voluntati: & corde conteramur postpositis secularibus gaudijs, vt in multitudine dolorum & compactionum, spiritu

Mat. 5.4.

Pietas.

Mat. 5. c.

Gal. 5. c.

Sciencia.

scientiæ latificante spiritum nostrum, obtineamus inestimabilis lætitiæ perenne solatium, secundum illud. Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. Tunc in nobis voluntas Dei perfecte complebitur: adaptione suæ consolationis. Quarta petitio est. Panem nostrum cotidianum da nobis hodie. Cū mens tædio acidia languescens, ab interiorum amore bonorum retrahitur: animus in torporis lecto iacet quasi languidus, qui pane spirituali id est corpore Christi est reficiendus. Vnde spiritu fortitudinis oportet animum à torpore excitari, & operibus iustitiæ inhiare: ne aliquo graui delicto intercedente, abstinemus ab illo pane de quo apostolus ait. Probet se vnusquisque, & de pane illo edat. Vnde precamur dari nobis panem nostrum cotidianum: vt ex iustitiæ operibus in Christo viuentes à corpore suo non recedamus, sed sit nobis cibus cotidianus quo plene satiabitur iustus cum apparuerit gloria eius. Vnde dominus. Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam: quoniam ipsi saturabuntur. Accepta fortitudine huius cibi spiritualis: statim recte petitur vena delicti. Vnde sequitur. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Peccata nostra dicuntur debita nostra: scilicet quia ei qui commodat scilicet diabolo debitor existit homo. Quotiens delinquitur: debitum mutuatur. Qui enim fuerunt debitores deo per iusticiam: peccantes, sunt debitores diabolo per iniustitiā. Commodat diabolus ad vsuram delinquentibus peccatorum malitiā: vt inde consequantur mortem æternam. Hoc debitum diabolus primo homini commodauit: qui domino accepti beneficij debitor esse noluit. Si misericordes, beati: sanum est consilium alijs misereri & non astuari facibus auaritiæ, sed bona largiri. Hoc consilium datur per spiritum Dei, vt remittamus odia, iniurias: quatinus dominus dimittat peccata nostra, & misericordibus misericordiam impendat. Vnde ipse ait. Cum steteritis ad orationē, remittite si quis aduersus aliquem habet querelam: vt & pater qui in cælis est remittat vobis. Secundum hoc in die iudicij iudicaberis: vt quod feceris patiaris. Si beati mundo corde: mundemur mente & corpore: vitanda est ciborum crapula, gula, iracundia: interior refectio spiritu intelligentiæ est appetenda. Cum enim anima interior reficitur: minus moleste exteriori famem patitur. Vnde dominus tentatori respondit. Non in solo pane viuit homo. Orandum est itaque vt tentatio non deiciat: sed oculo mentis lucido tentationibus resistat: vt Deum contemplatione intueri non cessans: Deum in futuro sicuti est videat. Vltima petitione comprehendit quicquid est necesse: scilicet à malo liberari. Nihil enim est vltra quod debeat queri: cum sit perfectio totius religionis. Qui enim à malo est liberatus: in se requiescit, generans animum pacis & tranquillitatis: non est quod interior vel exterior repugnet, quia nec caro per luxuriam, nec mundus per auaritiam, nec diabolus per maliciam possunt deicere à tranquillitate. Hoc fit spiritu sapientiæ: qui omnes motus sensuum componit, & rationi subicit. De talibus dicit dominus. Ego dixi, dij estis &c. Vnde beati pacifici: quoniam in monte discipulis: Nam ille qui prophetiam addidit, & qui sermonem discipulis in monte fecit: ipse

Fortitudo

1. Cor. 11.

Mat. 5. c.

Mat. 5. d.

Misericos

& dia.

Col. 3. c.

Sapientia.

Mat. 5. c.

hanc orationem composuit. Sermo autem & oratio quasi riui à fonte manant ab illo Eliaze septenario in quo est omnium bonorum plenitudo.

De additis ad officium Missæ per summos pontifices. Cap. xx.

Nota quòd (sicut magister docuerat) Apostoli se & alios communicando, consecrationem corporis & sanguinis domini facere cœperunt, & fieri per vniuersas ecclesias prædicando instituerunt. Primo sine aliquo ordinatu fiebat canonis mysteriũ: postea cum canone legebantur epistola, & Euangelium. Deinde A Romanis pontificibus quibusdam additis ad ornatum & decoratum ecclesiæ celebranda aliqua susceperunt. Cœlestinus Papa. 150. psalmos cum antiphonis cantari instituit. Ex hac institutio-

ne mos inoleuit vt omiffis psalmis ex illis introitus, graduale, offertorium, communionem exciperentur. Gregorius à græcis Kyrie eleyson assumpfit: & à solo clero sonora modulatione cantari præcepit, & orationem dominicã dici decreuit. Symmachus Gloria in excelsis Deo. in festiuis diebus addidit. T elephorus papa tantum in natali domini Missas in ipsa nocte cantari voluit: & quæ sequuntur verba Angelorum dictauit. Gelasius præfationes composuit. Innocentius pacis osculum adiecit. Damasus, Credo in vnum Deum, ex decreto concilij Cõstantinopolitani post Euangelium cantari instituit. Alexander aquam vino misceri, vt nec vinum sine aqua, nec aqua sine vino offeratur: ad repræsentandum vtrumque de latere domini fluxisse. Sixtus, sanctus triplicatum modulauit. Sergius, Agnus Dei inter communicandum terno concentu cecinit.

Symmachus.

B. SAMONÆ GAZAE CIVITATIS ARCHIEPISCOPI, DISCEPTATIO, CVM ACHMED SARACENO, PERSPICVE DOCENS, PANEM AC VINUM vtrumque per sacerdotem consecratum, verum esse & integrum corpus ac sanguinem domini nostri Iesu Christi.

LIQUANDO fortè proficisceremur emesam cum multis aliis, & familiari colloquio de variis atque diuersis rebus vtentes, quod nos in itinere consolabatur, vltra quã decuit in sermone progressi sumus: ex quorum numero vir quidam doctus atque facundus, genere Saracenus, ad narrationem mysteriorum conuersus, me interrogauit his verbis: Heus ex te audire velim Episcopo, quam obrem vos sacerdotes Christianis illuditis, dum panem ex farina coctum eis minutim partientes, corpusque Christi nominantes, remissionem peccatorum exhibere posse iis, qui cum recipiunt confirmatis. Vobisne ipsi illuditis, an eos, in quos habetis imperium?

Quem: atque ita sit infantis incrementum in virum, pane ei in corpus mutato, & potione in sanguinem. A C H. Vera memoras. S A M. Eodem etiam pacto intelligas fieri nostrum mysterium. Sacerdos enim panem super mensam sanctam deponit, pariter & vinum: & comprecando, inuocatione sancta Spiritus sanctus descendit, & superuenit in ea, quæ sunt proposita: & igne suæ diuinitatis, in corpus & sanguinem Christi, panem & vinum commutat, non minus quàm iecur alimentum in corpus cuiusdam hominis, An non, amabo, concedis posse sacrosanctum Dei spiritum idem præstare quod tuum iecur? A C H. Concedo. S A M. Hoc igitur corpus & sanguinem assumimus in remissionem peccatorum, & in vitam æternam, domino nostro dicente, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Iis verò qui non facillè credunt ob id quod apparet, tanquam non videntibus id euenire quod res pollicetur corporaliter effici (panis enim & vinum apparent), præterea iis qui dicunt. Quo pacto fieri potest, vt oratio & diuinæ virtutis inuocatio super pane facta, transmutet eum in carnem viuam simplex & vnica ratio satis erit. Contra enim interrogabimus, cum ratio carnalis generationis, omnibus sit perspicua, qui illud humidum quod infunditur ad procreationem animalis in hominem conuertitur? Atqui nulla est in hac re ratio quæ rationatione aliqua probabile excogitare queat. Quidnam enim commune definitio hominis collata cum illa qualitate quæ cernitur habet? Nam homo est quiddam rationis particeps vique intelligendi præditum: illud autem in humida quadam qualitate cernitur. Nilque amplius quàm id quod sensu cernitur comprehendit intelligentia: sed virtute diuina illud conuertitur in hominem: qua sublata, perstat immortum & inefficax. Si igitur illic, non id quod subiectum est hominem efficit: sed virtus diuina transfert id quod apparet in naturam hominis, extremæ est inscitia, illic tantam tamque immensam dei potetiam attestantes existimare hinc Deum impotentem esse,

Panis & vinum in Christi corpus & sanguinem commutatur. Io. 6.

Nutritio- nis ratio.

S A M O N A S. Quid narras? pausane, Dei corpus efficitur? A C H M E D. In vtram partem contradictionis respondeam, mihi incertum est. S A M. Tantumne quantus es te genuit mater tua? A C H. Minime, S A M. Sed quantum? A C H. Paruulum. S A M. Quis te in magnitudinem ita produxit? A C H. Alimentum, Deo ita annuente. S A M. Ergo panis tibi in corpus conuersus est? A C H. Ita profus existimo. S A M. Quo tandem pacto panis tibi conuersus est in corpus? A C H. Haud quidem scio. S A M. Per guttur cibis & potus in ventriculum demittuntur, tanquam in ollam aliquam. Sed cum hepar calidum adiaceat stomacho, coquitur alimentum, & in chylum conuertitur: quòdque crassum est, deorsum abit: quod autè tenue, in chylum mutatum innarat. At verò cum iecur sit calidum, molle & laxum, ad se attrahit & in sanguinem conuertit: necnon vniuersum corpus per venas veluti per canales irrigat, alimentum in chylum conuersum in ventriculo distribuens, in ipsoque in sanguinem conuersum, singulis membris commutatam, cuiusmodi est illud: Offibus os, medullæ medullam, nervis neruum, oculis oculos, capillis capillum, cuti cutem, vnguibus vn-

vt

vt adimpleat suam voluntatem. A C H. Sed quid pani commune est cum carne? S A M. Dic mihi quæso, quid commune humori cum imagine Dei? Verum quemadmodum nil est illic nouum & inauditum, si volente Deo humidum transeat in animal nobilissimum: ita etiam hic pariter credendum est, non esse mirum si virtutis diuinæ accessu ad immortalitatem panis transeat, & in corpus Christi conuertatur. A C H. At verò quomodo Christus hoc discipulis suis tradidit, non multas preces effudit, neque sic vos admonuit dicere: quomodo igitur vos non ita facitis: imò precibus multis vobis opus est? S A M.

Christus quatenus Deus, dominus erat sui corporis & animæ, vt ipse ait, Potestatem habeo dandi animam meam, & rursum accipiendi eam. Cum igitur ipse natura esset Deus, illico tunc panem illum sua potentia diuina & gratia sanctificauit: Hoc est corpus meum, dicens, habens patrem ac Spiritum sanctum in semetipso, sicque panem in corpus proprium conuertit: nec alio quopiam se præstantiore opus habuit qui sanctificaret panem. Nam quod inferius est, benedicitur à superiore. Siquidem ipse Christus, cum non sit inferior patri & Spiritu sancto, sua potentia quicquid velle efficiebat. Sacerdos autem qui est apud nos, etsi Christi typum gerat, tamen homo est, omnino obnoxius peccatis, & obuiectus (Nemo enim expers peccati, vt diuinus sermo habet, licet vnus horæ sit vita eius, nisi solus deus) propterea indiget multis precibus, deinde pro peccatis populi, vt ait Apostolus Paulus. Quocirca & omnis populus astans extra aditum, cum sacerdote comprecatur, cumque adiuuat. Sacerdos igitur Deum patrem orat, vt pote qui sit inter Deum & homines constitutus legatus, ne quid intercedat impediendi, quominus sacro sanctus Spiritus adueniat: sed rursus demittat spiritum diuinum, sacre huius operationis initiatorè atque sanctificatorem, qui nullo non loco præsens est, per quem omnia quæ in cælo & in terra, sancta dicuntur, participatione eius sanctificantis gratiæ sanctificantur, vt propositum panem & calicem in sacrificium perficiat, & ea commutet in illud ipsum dominicum corpus & sanguinem Christi. Nam patri complacitum est, vt aiunt oracula nostra, & filius habitauit, & virgo peperit Deum incarnatum, & Spiritus sanctus cooperatus est, qui ex virgineo sanguine parte sumpta, edificauit corporale templum Christi. Hinc quoque demonstramus inseparabilitatem, potentia simul & naturæ æqualitatè, insuper omnipotentiam sanctæ Trinitatis, licet tribus distinguatur personis: quòdque vbi vna est trium personarum, ibi & simul natura adsunt reliquæ duæ inseparabiliter, tanquam cooperatrices, suaque prouidentia vniuersitatem creaturaram moderantes.

A C H. Probè arcana memoras: sed cur tandem Christus tradidit corpus suum edendum in se credentibus? S A M. Ineffabili erga nos benignitate, miraque dispensatione factum est: partim ad auersionem cordis animæ nostræ simul & corporis: quandoquidem nõ amplius fieri poterat, vt Christus vnà nobiscum in terra corporaliter versaretur, & habitaret vsque ad consummationem seculi, & omnifarios morbos nostros singulis horis sanaret: hanc sanè ob causam omnipotens cum sit, multum misericors, clemens, atque benignus, noluit nos à se separari: sed perinde

que filios suos secum esse per participationem atque communionem huius panis atque vini & aquæ: eò quòd res istæ familiaris naturæ nostræ congruat, nec quisquam eas fastidiat aut excreetur, quæ in corpus ipsius & sanguinem mutantur diuina virtute, iuxta illius præceptum, quòd etiam credit in remissionem peccatorum & in vitam æternam, ac in tutelam animæ & corporis, dignè illud cum sincera fide assumentibus. Nisi enim manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. Quocirca nobis ita traditum & seruatur, & citra vllam controuersiam creditur, quoad ipse venerit, iuxta Pauli vocem. A C H. Hæcne communicatio & sacrificium corporis & sanguinis Christi, quod offertis sacerdotes, Verumne est Christus, corpus & sanguis verus, an exemplar corporis eius, perinde atque sacrificium hirci, quod Iudæi offerunt? S A M. Absit nos appellemus exemplar corporis Christi, sanctam communionem, aut panem nudum, aut figuram, aut imaginem: quinimo corpus ipsum reuera, & sanguinem Christi Dei nostri in Deum conuersum assumimus, qui incarnatus, & genitus est ex sancta Dei genitrice semperque virgine Maria. Sic enim credimus, & ita prostemur iuxta vocem ipsius Christi, quam ad discipulos in Cœna illa mystica tradens eis panem viuificantem, pronuntiabat: Accipite, comedite, hoc est corpus meum. Similiter & calicem eis tradens, inquit: Hic est sanguis meus, non dixit: Hoc est exemplar mei corporis & sanguinis, aut imago. Et in plerisque aliis locis constat Christum dixisse, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Cæterum cum ipsemet Christus testificetur, corpus suum esse reuera & sanguinem, id quod nos fideles offerendo assumimus, quid amplius est opus de hac re dubitare, si Deum & filium Dei ipsum esse credimus? Si enim ex nihilo mundum condidit, & verbum eius verum est, viuum, efficax atque omnipotens: & quæcunque voluit Dominus fecit omnia, nõne potest panem in suum ipsum corpus mutare, & aquæ & vini commixtionem in proprium sanguinem? Nam quemadmodum initio dixit: Germinet terra herbam virentem, & vsque in hodiernum diem, eo pluriam mittente terra germinat herbas, quæ Dei auxilio protegitur, eiusque iussu id præstare cogitur: ita loquutus est Deus: Hoc est corpus meum: &, Hic est sanguis meus, & hoc facite in meam commemorationem: idque omnipotentis mandato vsque ad eius secundum aduentum sit, diuina inspiratione & accessu Spiritus sancti. A C H. Sed quare Christus sub specie panis, vini, & aquæ abditum suum corpus & sanguinem potius assumendum tradidit, quam sub alia materia? S A M. De hoc superius dixi, rursus etiam dicturus: demittente enim se Deo, perque ipsius inenarrabilem prouidentiam, condonationem, & erga nos dignationem factum est, vt per ea quæ nobis vsu ad edendum & bibendum familiaria sunt, transeamus, & ad ea sustollamur quæ nostram exuperant naturam, id est, ad mysteria diuina. Quinetiam inter alios omnes cibos, panis sibi primum locum vendicauit. Itidem & inter potiones aqua & vinum primas tenent. His igitur, pane, inquam, vino & aqua nobis assuefactis, Dominus coniuncta sua diuinitate, virtute sui verbi, qua omnia vt essent ex nihilo produxit, in proprium suum corpus & sanguinem ea transf-

rationes eius Christi- sus cor- pus suum edendum tradidit credentibus.

Io. 6.

Verbum Dei effi- cax est.

fert. Veruntamen panis & vinum, assumuntur, & apparet. Idque prudenti dispensatione ac gratuita demissione sui ad captum nostrum, tollit à nobis horrorem atque metum, qui deterriti ab eo resiliissemus, si carnem suam in sua propria specie, & sanguinem iussisset nos assumere. Ad hæc exteræ quoque nationes condemnassent nos voracitatis carnis humanæ, dicentes nos more ferarum sanguinem bibere, & crudam carnem vorare: quæ propter incredulitatem solum panem & vinum intuentur: sed fideles corpus Christi & sanguinem ex incontaminato eius latere effusum: quemadmodum & in lauacro baptismatis, qui sunt infideles, solum aquam in piscina vident: fideles autem, aquam, ignem, & spiritum contemplantur. Quum verò illi etiam participes baptismatis fuerint effecti, tunc ipsi quoque firmitatem ac robur à re sensibus percepta sumunt ad inuisibilem regenerationem. Itaque si qua est gratia in aqua, non est ex aquæ natura, sed ex aduentu Spiritus sancti. A C H. Non dubium est, quin omnibus modis, rectè prædices & recenscas mysteria fidei Christianæ: verum de hac re ambigere quis posset, quo pacto cum sit vnus Deus & verum corpus Christi, in infinita corpora & partes diuidatur. Multi sunt ergo Christi ea quæ diuiduntur, an vnus? aut in singulis partibus vnus & idem saluus & integer? S A M. His exemplis quæ sub sensum & materiam cadunt, declaramus ea quæ carent materia, & quæ supra naturam sunt. Audiat igitur quispiam hoc exemplum, & intelligat vim verbi quæ in eo abdita est. Ponamus ita esse: Quispiam habes speculum allisit terræ, & in multa fragmenta comminuit, in singulis tamè fragmentis vmbra sui saluam quis videre possit: sic intelligat oportet ex hac vmbra, carnem Christi esse saluam atque integram in vnoquoque frusto, quocumque tempore, quocumque, & vbi cunq; frangitur. Rursusque tibi aliud exemplum assume. Omne que frusto verbum quod homo proferendo emittit, & qui loquitur ipsum audit atq; intelligit, & qui circumscribitur.

Corpus Christi verum & integrum esse saluam atque integram in vnoquoque frusto, quocumque tempore, quocumque, & vbi cunq; frangitur. Rursusque tibi aliud exemplum assume. Omne que frusto verbum quod homo proferendo emittit, & qui loquitur ipsum audit atq; intelligit, & qui circumscribitur.

MAXIMI MONACHI, DE ECCLESIASTICA MYSTAGOGIA. ET QUORVMNAM SVNT SIGNA QUÆ IN SANCTA ECCLESIA, IN DIVINA SYNAXI seu communione peraguntur.

CAPVT PRIMVM.

UOMODO sit sapiens, accepta occasione, sapientior, & iustus qui cognouit, adicit vt accipiat, vt est diuinum Proverbium, ipse ò omnium mihi maximè venerande, apertè ipsa docuisti experientia, re ostendens, quidnam SACRA SCRIPTURA, Sapienter quidem, sed paulo obscurius significet. Cum enim ea quæ ab alio quodam magno Sene, & in rebus diuinis planè erudito pulchrè & mysticè, & certà quadam, quantum fieri poterat doctrinæ via & ratione, de SANCTA ECCLESIA, & SANCTA quæ in ea peragitur, SYNAXI considerata fuerant, me cursim, & quàm breuissimè poteram, semel narrantem audiisses, vehementer vrgens à me postulasti: vt eorum tibi narrationem scriptis mandarem, vt qui statueres scri-

pturam esse obliuionis medicamentum, & memorie auxilium. Quæ (vt dicebas) habet naturaliter tepus, quod domat, & rerum quæ in ea repositæ sunt, pulchrarum & honestarum typos & figuras, per obliuionem potest insensibiliter auferre, & penitè delere. Et ideo renouante ratione omnino indiget, qua dicendi facultas perpetuè viget, impartibilem & minimè minuendam memoriam suæ possit naturæ cõseruare. Quanto autem sit sapientius hoc agere, vt quæ audita sunt, ita permaneant, vt eripi non possint, quàm solummodo audire, nemo omnino nescit, qui dicendi præstantiæ vllam vel paruam curam gesserit, & non ab omni cum ratione & eloquentia necessitudine sit plane alienus. Atque ego quidè in principio (verum enim dicitur) hoc suscipere, impositum argumentis onus recusans. Non quod nollem vobis ò dilecti, omni ratione dare pro viribus

bus, quod esset gratum futurum: sed quod neque eius sim gratia participes, quæ dignos possit ad hoc inducere, nec dicendi facultatis & exercitationis vllam habeam experientiam, vt qui in vita priuata sim-educatus, nec in artificiosa eloquentiæ mysteriis vnquam fuerim omnino initiatus, quæ in sola pronuntiatione habet gratiam, qua multi maximè delectantur, qui auditione voluptatem circumscribunt, & si sepe nihil quod sit præciosum, magnè faciumdam, in profundo habeat. Et quiddam, vt id quod est penitus & verius dicam, vereretur ne beati illius viri summæ de rebus diuinis aliloquentiæ & pulcherrimæ contemplationi vili & abiecto meo sermone iniuriam facerem. Postea tamen vi dilectionis, quæ est omnibus fortior, cedens, lubes, mandatū suscepi, malens ab iis qui ad reprehendendū facile mouentur, propter meam obedientiam, vt arrogans, & imperitus videri, quàm per meam cunctationem in omni re honesta existimari nolle vobis gratificari, quomodo sit dicendum, in Deum curâ & sollicitudinem reiciens, qui solus est operum admirabilium effector, & docet quidem hominem scientiam, linguam autem eorum qui impeditioris sunt linguæ, planam & expeditam efficit, & in dubiis exitum inuenit: & ex terra quidem mendicium excitat, & stercore verò erigit pauperem. Eum dico, qui ex cogitatione carnali & fatido earum quæ in carne insunt, perturbationum cœno est egenus, eum qui est pauper spiritu, vel eum qui est ex improbitate mendicus, & eget ex eo qui est in ipsa habitu. Vel contra etiam eum qui adhuc lege carnis & perturbationibus detinetur, & propterea virtutis & scientiæ gratiæ pauper est & egenus. Sed quoniam à sanctissimo & vero Dei interprete, Dionysio Areopagita, in suo opere de Ecclesiastica Hierarchia, ea etiam signa quæ sunt in Sanctæ synaxis mysterio, pro magnæ suæ mentis dignitate considerata sunt: sciendum est quod non eadem nostra hæc oratio nunc persequitur, nec per eadem per quæ ille progreditur. Audaciæ enim & arrogantia fuerit & insolentia aded amentia proximam, eadem per quæ ille adgredi, vt qui nec ipsi comprehendere vel mente assequi possunt, ea etiam tanquam propria proferant mysteria, quæ illi soli per spiritum manifestata sunt. Sed quæ etiam ab aliis, quæ comprehendendi possunt, ex ipso Dei voluntate accepta sunt, ad diuinum efficiendum & exercendum eorum in diuinis ex desiderio habitum: & per quæ eis conuenienter & commoderatè splendidissimus eorum quæ in mysterio peraguntur, radius intellectus notus euadat: & eos qui desiderio capti sunt, apud se detinet, ne eius posteritoto presentis vitæ tempore sint ociosi, non habentes qui ad illam diuinam vitis culturam conducit sermone, qui pro spiritualis vitis spirituali operatione, quod à principio per fraudem in præcepti transgressione, à maligno surreptum est, spiritalem diuinæ & in primis regie imaginis denarium scilicet restituit. Non autem omnia quæ à beato Sene mysticè considerata sunt, per ordinem dicere profiteor. Nec ea ipsa quæ dicuntur, ita vt ab illo intellecta & dicta sunt.

Ille enim præter id quod erat philosophus, & omnino disciplinæ magister, cum per virtutis & diuini ingressu, dixit beatus ille senex, ferre Dei typum & imaginem, vt quæ in imitatione & figura

copiam à materiæ vinculis & quæ in ipsa sunt visis, seipsum liberum constituisset, iure habebat & mentem diuino splendore illustratam: & quæ propterea iure poterat diuinè intueri, ea quæ à multis non cernebantur, & orationem eorum quæ mente comprehenderat accuratissimam & perfectissimam interpretem, & quæ cum instar speculi, à nulla perturbationum macula impeditur, purè posset aliis ea quæ nec mente comprehendi poterant & deferre & dicere, aded vt possent auditores totam mentem oratione portatam intueri. Quæ autem tota mente comprehensa fuerant, toti eorum menti purè apparerent, & intercedente oratione, illa ad eos transmissa ab ipsis exciperentur. Sed ea quæ in memoria habeo, & quæ exiliter cogitatione complecti, & exilius possum dicere piè tamen, gratia Dei, qui quæ sunt obscura illuminat. Neque enim vos existimare oportere existimo, qui iuste iudicare scitis, me aliter posse cogitare vel dicere, quàm vt possum cogitare vel dicere, & superna concedit gratia, quæ potestatis mihi propriè conuenientis & commoderatè curam gerit, & si maximè is qui tralidit & docuit, sit altissimus. Ab iis enim, qui virtute & cognitione non sunt æquales, æqualia quærere, propemodum perinde esse videtur, ac si qui ostendere conentur Lunam æquè ac Solem lumen præbere, & quæ non sunt omnino eadem, posse inter se in omnibus conuenire. Quod omnino fieri non potest. Dux autem sic Deus eorum quæ & mente cogitantur & quæ dicuntur. Qui solus est mens eorum qui mente agitat, & eorum quæ in mente versantur: & ratio eorum qui dicunt, & eorum quæ dicuntur: & vita eorum quæ viuunt, & eorum quæ vitalia redduntur: & est omnibus omnia: & est & generatur, cum sit omnibus quæ sunt & sunt longè superior, vt qui nulli eorum quæ sunt omnino naturaliter coniungatur: & ideo non esse, propterea quod quicquid est, immenso intervallo superat, tanquam magis propriè de se dictum admittit. Oportet enim, si quidem Dei & creaturarum nosse differentiam necesse est, statui id quod omnia quæ sunt, superat, esse eorum quæ sunt oblationem: & statui ea quæ sunt, esse ablationem eius quod omnia quæ sunt, superat. Et vtraque ablationem de ipsis piè considerare, & nullam propriè vtpote quod illa quidem Deam esse statuat ex causa eorum quæ sunt, hæc verò quæ per excellentiam causa est, ab iis quæ sunt, omnino suum esse auferat: & nullam rursus propriè, nempe quod nulla constituar id de quo quæritur, ex ipsa substantia & natura eius quod est, esse. Cui enim nihil omnino naturaliter ex causa coniunctum est, siue id quod est, siue id quod non est, nihil eorum quæ non sunt & non dicuntur, ad eum propè accedit. Habet enim simplicem & ignotam, & ad quam nullus adire potest substantiam, & quæ omnino explicari non potest, & quæ omnem affirmationem & negationem superat. Et de his quidem hæctenus. Ad propositum autem de quo dicamus, argumentum veniamus.

Quomodo & quanam ratione Dei typos, & figura est sancta Ecclesia.

CAP. II.

Sanctam ergo Ecclesiam, in primo contemplationis ingressu, dixit beatus ille senex, ferre Dei typum & imaginem, vt quæ in imitatione & figura

eandem habeat operationem. Sicut enim Deus qui infinita sua potentia omnia fecit & inuicem & sibi ipsi ea quae mente intelliguntur, & ea quae sunt sensilia, per prouidentiam constringit & connectit, & circa se, tanquam causam & principium, & finem omnia continens, quae secundum naturam sunt à se inuicem seiuunctissima, per vnā qua ad ipsum, tanquam ad principium referuntur facultatem, facit ut inter se inuicem consentiant. Perquam, ad eundem motum & substantiam, nec discriminis, nec conclusionis quicquam habentem, omnia deducuntur, ita ut nihil ex iis quae sunt, principaliter in natura vel motus differentia distideat, vel disungatur, cum omnia in vna vnus principij & causae, quae dissolui non potest, relatione & custodia inconfuse coaluerint. quae omnes, & quae in omnibus, pro vnus cuiusque eorum quae sunt natura, considerantur habitudines, ociosas, inanēque efficit & operit, non quod eas corrumpat & perimat, & ut non sint efficiat, sed quod vincat & supereminet, ut totum partes, vel ipsa potius totius causa supereminet, per quam & ipsum totum, & partes totius, ut & apparent & essent, naturam sortita sunt, ut quae totam causam habeant eis immodico lumine praefulgentem, & sicut Sol, qui omnia claritate superat, stellarum naturam & potestatem, ita etiam eorum ut effectorum causam substantiam obtegentem. Sicut enim partes à toto, ita etiam effecta à causa, ut & propriè sint & cognoscantur accipere, & ut ociosam & planè cessantem suam habeant proprietatem, quando ab ea quae sit ad causam relatione cōprehensam, in vna, ut dictum est, eius quae ad ipsam refertur, habitudine, qualiter accepit. Qui est enim omnia in omnibus, qui infinitis mensuris omnia superat, Deus, vel maximè solus ab iis qui sunt pura mente, videbitur, quando mens naturales eorum quae sunt, rationes contemplatiuè colligens, in ipsum Deum desinet, ut qui sit causa, principium & finis totius productionis & generationis, & ad res omnes continendas basis inseparabilis. Eodem modo etiam Sancta Dei Ecclesia, eadem quae Deus in nos, ut quae sit exemplar archetypum, facere ostenditur. Cum enim sunt propemodum innumerabiles viri, mulieres, & pueri, & genere, & forma, & gentibus & lingua, & viuendi ratione & aetate, studisque, animis, artibus, & moribus, rursus autem scientia, auctoritate, fortuna, ordine, statu, & habitu plurimum à se inuicem seiuuncti & differentes, qui in ea sunt & ab ea spiritu rursus sunt generati & recreati, vnā ex aequo omnibus dat & largitur diuinam formam & appellationem, ut à Christo scilicet sint & nominentur. Et ut per fidem simplex sit & quae diuidi & seiuungi non possit relatio & habitudo, quae multas atque adeò inenarrabiles quae sunt in vnoquoque differentias, ne quod sunt quidem, cognosci permittit, quod omnes in eam generaliter referantur & conueniant, per quam nemo omnino sibi ipsi à communi seiuunctus est, cum omnes inter se inuicem coalescentes in vna simplici & quae nequit diuidi, fidei gratia & potestate coniuncti sint. Erat enim omnium, inquit, cor & anima vna, adeò ut ex diuersis membris corpus vnum & esset & videretur, & ipso Christo vero nostro capite verè dignum, in quo, inquit, Diuinus Apostolus, non est masculus, nec foemina, nec ludæus, nec Grae-

cus, nec circuncisio, nec praeputium, nec Barbarus, nec Scytha, nec seruus, nec liber: sed omnia & in omnibus ipse, qui omnia per vnā simplicem bonitatis infinitam eandemque sapientissimam potestatem in seipso includit, veluti centrum, à quo dependent aliquot rectae lineae, vna simplici & singulari ac viuente causa & potestate, eorum quae sunt principia, non sinens finibus seiuungi, eorum productiones circumscribens, & eorum quae sunt & ab ipso facta sunt, definitiones ad seipsum deducens, ne sint omnino sibi inter se aliena & inimica vnus Dei effecta & opificia, cum non habeant, quam in re, & ubi amicitiam, pacem, & se inter se esse eadem possint ostendere, & venient in discrimen, ne ipsa eorum substantia, eò ut non sit, recidat, si à Deo separentur. Est ergo Dei imago sancta, ut dictum est, Dei Ecclesia, ut quae eandem quam Deus in fideles vnionem efficiat, et si sunt proprietatibus diuersi & ex diuersis & locis & moribus qui in ea per fidem sunt vniti, quam in eorum, quae sunt, substantiis inconfuse facit Deus, eam quae est in ipsis differentiam, ea quae sit ad seipsum tanquam ad causam, principium, & finem, ut dictum est, relatione & vnione & consolans, & idem faciens.

Quomodo & quam ratione Ecclesia est imago Mundi, qui constat ex substantiis quae sub aspectum cadunt & quae non cadunt.

CAP. III.

IN secundo autem contemplationis loco, Vniuersi mundi, qui constat ex substantiis, quae sub aspectum non cadunt, & quae cadunt, esse typum & figuram dixit, Sanctam Ecclesiam, ut quae eandem, quam ipse vnionem & discretionem accipiat. Quemadmodum enim ipsa, cum aedificatione quidem vna sit domus, ex quadam quae est in figurae positione, proprietate differentiam accipit, dum diuiditur, & in locum solis Sacerdotibus & ministris attributum, nempe *ἱερότερον*, hoc est, Sacrarium, & cum ad quem patet aditus omnibus populis fidelibus, quem vocamus *ναός*, id est, templum. Rursus vna est in substantia, ut quae non vnā cum suis partibus propter ipsarum inter se inuicem partium differentiam diuidatur: sed etiam partes ipsas, sui ipsius ad vnū relatione, ab ea quae est in vocatione, differentia liberat, & ambo idem inter se esse ostendit, & alterum alteri vicissim idem esse, quod vtrunque sibi ipsi efficit. Et Sacrarium quidem potentia templum reddens, ut quod diuini mysterij ad finem relatione consecratur. Et rursus templum sacrarium, actu ipsam habens diuini sui mysterij principium, per vtrunque vna & eadem permanet. Ita etiam qui à Deo per generationem deductus est, eorum quae sunt mundus, qui & in mundum qui intelligentia percipitur, & intelligentiis & incorporeis substantiis completur, & in hunc sensilem & corporeum, & qui ex multis formis & naturis magnificè est cōtextus, diuiditur, cum sit quodammodo alia non manu facta Ecclesia, per hanc manufactam aperte ostenditur. Et veluti sacrarium habens superiorem mundum, & superioribus potestatibus attributum. Templum autem, eum, qui est inferius, & iis cessit, quibus ut per sensum viuerent, obrigit. Rursus vnus est mundus, & vnā cū suis partibus non diuiditur

uiditur: contra autem, ipsarum etiam partium, quae ex naturali proprietate habent differentiam, ad id quod est sui ipsius vnū, & diuidi non potest, relatione circumscribens & eandem esse sibi & inter se inuicem citra confusionem & totū totū ingredi, & ambo eorum ipsum, eāquam partes vnū cōplere, & itidem tanquam totum & partes & vnica forma, plenèque & integrè compleri indicans. Totus enim mundus qui intelligentia percipitur, à toto mundo sensili formis symbolicis mysticè figuratis, ab iis certitur qui possunt videre. Et totus sensilis toti ei qui mente percipitur in mente per cognitionem rationibus simplex effectus, vnū est. Hic enim in illo est, rationibus: & ille in hoc, figuris: & eorum est operatio, perinde ac si fuerit rota in rota, ut dicit mirabilis rerum magnarum spectator Iezechiel, id de duobus, ut puto, mundi dicens. Et rursus: Inuisibilia enim ipsius à creatione mundi, operibus intellecta conspiciuntur, ait diuinus Apostolus. Et si videtur per ea quae apparent, ea quae non apparent, sicut scriptum est, multo magis utique per ea quae non videntur, ab iis qui diuinæ contemplationi animum adhibent, ea quae apparent, intelliguntur. Eorum enim quae mente percipiuntur, symbolica quae sit per ea sub aspectum cadunt, contemplatio, est eorum quae videntur, per ea quae sub aspectum non cadunt, spiritalis scientia & intelligentia. Oportet enim ea quae se inuicem significant, habere omnino veras & claras sui inuicem, demonstrationes, & eam quae est in ipsis relationem, seu habitudinem nulla ex parte laedi posse.

Quod etiam solius mundi sensilis imago est sancta Dei Ecclesia.

CAP. IIII.

ET rursus solius mundi per sese sensilis symbolum, ac signum Sanctam dixit esse Ecclesiam, ut quae caelum quidem habeat diuinum sacrarium: terram autem, quae templi decorem teneat. Similiter autem & mundum esse Ecclesiam, qui caelum quidem habeat sacrarium simile: templum autem, eum qui in terra est ornatum.

Quomodo & quam ratione hominem symbolicè effingit & representat Sancta Dei Ecclesia, & ipsa tanquam homo ab ipso effingitur.

CAP. V.

Rursus etiam alio modo contemplationis, dixit esse hominem Sanctam Dei Ecclesiam, quae animam quidem habeat Sacrarium, & mentem diuinam altare, & corpus templum, ut quae sit imago, & similitudo eius qui ad Dei imaginem & similitudinem homo factus est. Et per templum quidem, tanquam per corpus, mortalem praese fert philosophiam, per Sacrarium autem, tanquam per animam, naturalem contemplationem spiritualiter exponit. Et per diuinum altare, tanquam per mentem, mysticam theologiam ostendit. Et contra, Ecclesiam mysticam, hominem, ut qui per corpus quidem, tanquam per templum, actiuam animae potestatem in mandatis exequendis per moralem philosophiam ex virtute exhilarat: per animae autem velut sacrarium, quae ex sensu ducuntur rationes, purè in spiritu à materia circuncisas, ex naturali contemplatione per sermonem Deo offerat & tanquam per mentis altare, id quod est in adyis decatissimum,

Tom. 4.

obscura & ignota diuinitatis magniloquentiae silentium, per aliud loquax & vocalissimum silentium, pro uocat & quoad eius ab homine fieri potest, cum ea per mysticam Theologiam vnā versatur, & talis sit, qualem cum esse consentaneum est, qui Dei aduentu dignatus est, & longè clarissimis eius splendoribus signatus.

Quomodo & quam rursus ratione, anima quoque quae per seipsam intelligitur, imago est & typus sancta Dei Ecclesia.

CAP. VI.

ET non solius quidem hominis, qui ex anima & corpore componitur & constituitur, solum esse posse imaginem docuit sanctam Ecclesiam, sed etiam ipsius animae quae ratione per se consideratur. Quandoquidem ex intelligenti & animali seu vitali facultate dixit esse animam, ut summam dicere compositam: dum intelligens quidem, libere ex voluntate mouetur: animalis autem secundum naturam citra vllam electionem ut se habet, remanet. Et rursus intelligentis quidem esse & contemplantem & agentem facultatem. Et contemplantem quidem dixit appellari mentem: agentem verò rationem. Et intelligendi quidem facultatem à mente moueri: animalis autem curam gerere rationem. Et illam quidem esse & dici sapientiam, dico autem mentem, quando motus qui ad Deum feruntur, omnino sibi ipsi immutabiles conseruauerit. Similiter autem rationem & esse & vocari prudentiam, quando animalem quae ab ipsa per prouidentiam regitur, facultatem operationibus prudenter menti coniungens, eam ipsi citra vllum discrimen esse & eandem & similem, per virtutem diuinitatis vim eundem gerentem ostenderit: quam etiam & menti & rationi dixit naturaliter distribui, sicut magis esse & principaliter constitutam ostendi animam ex mente & ratione, ut quae sit intelligentia & ratione praedita, animali facultate ex aequo in vtraque mente scilicet & ratione considerata. Neutrum enim eorum fas est ex pers vitae cogitare, quae etiam ab vtrisque comprehenditur. Per quem mens quidem, quam etiam diximus vocari sapientiam, per contemplarium habitum ex arcano silentio & cognitione simplex effecta, ad veritatem per cognitionem quae obliuioni dari non potest, nec vnquam desinit, ducitur. Ratio autem quam vocauimus prudentiam actiuo habitu conseruatiuè ex virtute in bonam, per fidem desinit. Ex quibus vtrisque vera diuinarum & humanarum rerum constat scientia. Quae est verè cognitio quae minimè falli potest, & totius diuinissimae Christianorum philosophiae finis. Et (ut de his dicam apertius) animae quidem alteram partem dixit esse contemplatiuam, alteram verò actiuam: & contemplatiuam quidem, mentem vocauit: actiuam verò, rationem, ut quae sint, scilicet primae facultates animae. Et rursus mentem, sapientiam: rationem verò, prudentiam, ut quae sint primae operationes. Rursus rem persequendo, dixit, Intelligenti quidem animi facultate esse mentem, sapientiam, contemplationem, cognitionem, quae obliuioni dari non potest cognitionem: eorum autem finem esse veritatem.

In ratiocinandi autem facultate esse rationem, prudentiam, actionem, virtutem, fidem. Finem autem

VV ij

corum esse bonum. Veritatem autem & bonum, dixit Deum significare. Sed veritatem quidem, quando ex substantia videatur significari quod est diuinum. Res enim simplex & sola, & vna & eadem, & quæ nec in partes diuidi, nec mutari potest, & est im- patibilis veritas, & obliuioni dari nequit, nec vllis omnino interuallis aut dimensionibus seiungi: Bonum autem quando ex operatione. Bonum enim benefacit, & omnium quæ ex ipso sunt, curam gerit atque conseruat & custodit, & eo quoddam valde sit vel statuatur vel currat, *theos dictus*, vt ij opinantur, qui veram verborum rationem inquirunt, omnibus quæ sunt vt sint & permaneant & moueantur, largitur. Quinque ergo coniugationes quæ de anima intelliguntur, dixit versari in vna coniugatione, quæ quod diuinum est significat. Coniugationes autem nunc dico mentem & rationem, sapientiam & prudentiam, contemplationem & actionem, cognitionem & virtutem, quæ obliuioni dari nequit, cogitationem & fidem. Eam autem, quæ id quod diuinum est, significat veritatem & bonum. Quibus per progressum mota anima vniuersorum Deo vnitur, eius substantiæ & operationis immutabilitatem & beneficentiam per firmum & stabilem & qui dimoueri nequeat, in bono ex electione & instituto habitum imitans. Et vt his parum aliquam conducibilem contemplationem adiungam, hæc fortasse est diuina chordarum decas eius quod in anima intelligentia comprehendere potest psalterij: quæ habet rationem spiritu resonantem per aliam beatam præceptorum decadem perfectosque consonantes & numerosos intelligentia apprehendendos sonos efficit, per quos Deus laudatur, vt discam quænam sit eius quæ canit & eius quæ canitur decadis ratio, & quomodo decadi decas mysticè vnitur & coniungitur. Vt meum quidem Deum & seruatores completum per me seruatum ad se adducat, qui est semper plenissimus, & supra omnem modum plenissimus: & à seipso nunquam potest excedere. Me autem hominem mirabiliter mihi ipsi restituit, vel Deo potius, cui quod sum, acceptum fero, & ad quem eminus festino, vt bene sum accipere desiderans. Quod qui cognoscere potuerit ex eo quod dicitur dicuntur, euenerint, sciet omnino propriam dignitatem, experientia euidenter cognoscens. Quomodo redditur imaginem id quod est secundum imaginem: & quomodo honoratur exemplar: & quæ est nostræ salutis mysterij potestas: & pro quo Christus mortuus est: & quomodo rursus in ipso manere possumus, & ipse in nobis, sicut dixit: & quomodo rectum est verbum Domini & omnia opera eius in fide. Sed ad orationis seriem orationem reducamus, hæc de iis dixisse contenti. Dixit mentem motam per sapientiam venire ad contemplationem per contemplationem autem ad cognitionem: per cognitionem autem ad cognitionem quæ nunquam datur obliuioni: per cognitionem autem quæ nunquam datur obliuioni, ad veritatem, in qua mens terminum motus suscipit, ei circumscripta substantia, facultate & habitu & operatione. Dicebat enim sapientiam esse mentis facultatem seu potentiam: & ipsam mentem esse potestatem sapientiam, contemplationem verò habitum: cognitionem autem operationem. Quæ obliuioni autem dari nequit, cognitionem sapientiæ & contemplationis, cognitionis seu facultatis & habitus

& operationis, eum qui est circa id quod cognosci potest, quod est supra omnem cognitionem, & desinere non potest, & in habitu est, motum perpetuum: cuius finis est vt res quæ cognosci, obliuioni autem mandari non potest, veritas. Quod etiam iure est admirandum, quomodo quod obliuioni dari nescit, circumscriptum definit: Anne clarum est, quod Deo veritate definitum: Deus enim est veritas, circa quem mens quæ nunquam desinens, & citra vllam obliuionem mouetur, nunquam potest à motu desinere, cum non inueniat finem, vbi non est interuallis seiuncta dimensio. Admirabilis enim diuinæ infinitatis magnitudo est expers quantitatis, nec diuidi potest, & nullam habet quæ eam seiungat dimensionem, nec vllam habet comprehensionem quæ ad hoc vt res quælibet quæ est in substantia cognoscatur, eam præuenit. Quod autem non habet dimensionem, vel vlla in re comprehensionem, nulla re definiti potest. Rationem similiter quæ per prudentiam mouetur tendere ad actionem: per actionem autem ad virtutem: per virtutem autem ad fidem, quæ verè firma & quæ labi non potest, est rerum diuinarum probatio. Quam primam habens potestate per prudentiam ratio, actu postea per virtutem ostendit, eam operibus manifestando. Fides enim sine operibus mortua est, vt scriptum est.

Quicquid autem est mortuum & non operatur, nemo vnquam qui sapuerit inter ea quæ bona sunt esse annumerandum dicere ausus fuerit. Per fidem autem ad bonum, in quo finem accipit ratio, à suis cessans operationibus, ei circumscripta potestate & habitu & operatione. Rationem enim dicebat esse potestatem, prudentiam, & ipsam rationem esse potestatem prudentiam, habitum autem actionem, operationem verò virtutem. Fidem autem, prudentiam & actionis & virtutis siue potestatis, habitusque & operationis immobilem & immutabilem concretionem, sine coagmentatione, cuius finis bonum est. In quo desinens ratio, cessat à motu. Deus enim est bonum, in quo quæuis & cuiusuis rationis facultas suapte natura finem accipit. Quomodo autem & quænam ratione vnusquodque eorum rectè efficitur & in actum deducitur, & quænam vniciquæ eorum repugnat vel coniuncta sunt, & quatenus, diuidere & dicere non est præsentis institui, præterquam vt tantum cognoscamus, quod omnis anima, quando per sancti Spiritus gratiam & suum studium & diligentiam, hæc inter se inuicem coniungere & contexere potuerit, rationem (inquam) menti & sapientiæ prudentiam, & contemplationi actionem, & cognitioni virtutem, & cognitioni quæ obliuioni dari nescit, fidem: ita nullum ex his alteri collatum, vel minus sit, vel superabundet, rescissa omni eius exuperatione & defectu, & vt paucis complectar, vnitatem suam Decadem fecerit. Tunc ipsa quoque Deo vero & bono & vni soli vnietur, pulchra & magnifica & ipsi (quoad eius fieri potest) similis generalium virtutum complementum; quæ diuinam quidem, quæ est in anima Decadem significant: continent autem aliam beatam præceptorum decadem.

Quaternio enim decas est potentia, ab vnitatis serie per progressionem composita. Et rursus idem est vnitatis per congressum, bonum monadicè continens, & quod diuinæ operationis simplex est & diuidi non potest, insecabiliter in seipsa ostendens. Quibus proprium

propriam quidem bonum ab alio non inuadendum, anima strenuè & constanter conseruauit: alienum autem fortiter vt malum profligauit & repulit, vt que mentem habeat recta ratione præditam, & prudentem sapientiam, & contemplationem quæ in actione versatur, & cognitionem virtute præditam: & quæ eas consequitur, cognitionem quæ dari non potest obliuioni, quæ simul est fidelissima, & excidere non potest obliuioni quæ simul est fidelissima, & excidere non potest, & vt quæ cum effecta causis & operationes facultatibus prudenter coniungas Deo obtulerit, accipiat diuinitatem quæ est effectrix eorum simplicitatis. Est enim operatio & manifestatio, mentis quidem ratio, vt affectum causæ & sapientiæ prudentia & contemplationis actio, & virtus cognitionis, & eius quæ obliuioni non datur cognitionis, fides. Ex quibus qui erga bonum & veritatem, Deum inquam, interne afficitur, habitus fabricatur, quem dicebat esse diuinam scientiam, & quæ labi & falli non potest, cognitionem & dilectionem & pacem, in quibus & per quas afficitur diuinitas seu edificatio: Illam quidem, vt quæ sit complementum totius eius quam homines de Deo & diuinis assequi possunt, cognitionis & virtutum comprehensionis. Hanc verò, vt quæ germanè ad veritatem ascendat, & sufficientem diuinitatis præbeat experientiam. Et illam quidem, vt quæ totius Dei ex tota affectione delectationis sit particeps: hanc verò, vt cui eadem cum Deo vsu veniant, & vt iis qui eam habere digni fuerint eueniante, præparat. Si enim, quod diuinum est, est omnino immobile, vt quod non habeat, quod ei vlla ex parte molestiam exhibeat: quid enim illius circumspicionem præuenit? Pax autem est, quæ labefactari & moueri non potest, stabilitas, & præterea læticia, quæ molestia affici & vexari non potest. An non cuius quoque animæ diuina vsu venerint, quæ vt diuinam partem acciperet, digna habita fuerit, vt quæ non solum vitij & ignorantia, falsi & mali, quæ sunt vitia virtuti & cognitioni, veritati, & bono repugnantia, quæ motibus animæ qui sunt præter naturam assistant, sed iam etiam ipsius virtutis & cognitionis, veritatis rursus & bonitatis, qui à nobis discreti & distincti fuerunt, fines, si fas est dicere transgressa & supra omnem modum verissimo & optimo Dei cubili, verissimis eius promissis conuenienter, ineffabiliter & incognita ratione coniuncta, & nihil deinceps habens eorum quæ ei sua natura possint molestiam asserre, quod ad suam in Deo occultationem & beatissimum & sanctissimum cubile possit peruenire, reuerendum illud eius quæ est supra mentem & rationem, vnitatis peragit mysterium. Per quod vna caro & vnus spiritus sit Deus erga Ecclesiã animam, & erga Deum anima. Quomodo te Christe propter tuã bonitatem admirabor? Neque enim me laudaturum audebo dicere, qui nec satis quidem te possim admirari pro dignitate. Erunt enim duo in carne vna: Mysterium autem hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia, inquit diuinus Apostolus. Et rursus, Qui adhæret Domino, est vnus spiritus. Ita ergo vniformem effectam animam & in se & in Deum coactam, non erit amplius ratio quæ eam in multa per cogitationem diuidat, vt quæ caput habet coronatum primæ & vni soli rationi & Deo, in quo per vnã quam mente comprehendere non potest, vnitatem, omnes eorum quæ sunt, ra-

tiones vniformiter & sunt & subsistunt, vt pote eorum quæ sunt opifice & effectore. In quem fixis oculis respiciens, cum extra eam non sit, sed totus in tota, simplici applicatione, sciet ipsa quoque eorum quæ sunt rationes & causas, per quas fortè priusquam desponsata esset verbo & Deo, via & ratione diuisionis inducebatur: & conseruatiuè numerosè que ac concinnè ad eum ferebatur, qui omnem rationem & causam & continet & efficit. Quia ergo hæc sunt animæ, quæ (vt diximus) in mente habet potestate sapientiam, ex sapientia autem contemplationem, ex ea autem cognitionem, ex cognitione autem eam quæ obliuioni mandari nequit, cognitionem, per quam ad veritatem, vt quæ sit finis & extremum bonorum, quæ sunt in mente ducitur. In ratione autem habet prudentiam: ex ea verò actionem: ex actione autem virtutem, ex ea verò fidem per quam in bono, vt pote eorum quæ ex ratione sunt, operatione beato sine desinit. Per quæ rerum diuinarum sciẽtia ex congressu vnionis horum qui sit inuicem colligitur: ad hæc omnia aperte quadrabit, animæ per contemplationem assimilata sancta Dei Ecclesia, omnia quidem quæ esse in mente, & ex mente per processum existere ostensa sunt per sacrarium significans, quæ autem esse in ratione & ex ratione per distinctionem existere ostensum est, per templum ostendens, & omnia ad id quod in diuino altari peragitur, mysterium congregans. In quo qui per ea quæ in Ecclesia celebrantur, potuerit prudenter & sapienter mysterijs initiari: verè Dei & diuinam suam animam reddiderit. Propter quam fortasse & huius quæ manu facta est Ecclesiæ sapienter per varietatem eorum quæ in ea sunt, diuinorum symbolicè exemplar existens, vt nos ad id quod est melius deduceret, data est.

Quomodo & quænam ratione sancta quæque scriptura homo dicitur.

CAP. VII.

Quemadmodum autem Anagogica, & quæ mentem sursum euehit, contemplatione dixit Ecclesiam esse hominem spiritalem: hominem autem mysticam Ecclesiam: ita etiam vniuersam simul comprehendens scripturam, eam hominem esse dixit. Nempe quod vetus quidem Testamentum habeat corpus, Nouum verò animam, spiritum & mentem. Et rursus, quod totius sacræ scripturæ, veteris, inquam, & nouæ historica quidem litera corpus: Mens autem & scopus eorum quæ scripta sunt, animam. Quod ego quidem cum audissem, perfectam & accuratam similitudinem valde sum admiratus, & eum qui pro dignitate vnicuique dona largitur, pro viribus, vt par fuit, laudauit. Quemadmodum enim homo qui in nobis, quod ad id quidem quod videtur attingit, est mortalis: quod verò ad id, quod non videtur immortalis: ita etiam Sancta scriptura, habens quidem literam quæ exhibet id quod videtur, spiritum verò qui in litera cæclatur, quique nunquam esse desinit, veram contemplationis rationem constituit. Et quemadmodum homo qui est in nobis cupiditatē atque appetitionem imperio suo regens & continens, vt caro marcescat & flaccescat efficitur: ita etiam sancta scriptura spiritualiter intellecta, literam suam circuncidit.

Dicit enim magnus Apostolus. Quantum noster homo corrumpitur, tantum internus renouatur de die in diem. Hoc etiam intelligatur & dicatur in Sacra scriptura, quæ homo esse tropice seu figurate intelligitur. Quo enim magis cedit eius litera, eò magis abundat & plura possidet spiritus: & quantum eius quæ ad tempus introducta est, adorationis umbræ prætereunt: tantum quæ omni ex parte clara est, illustris & umbra penitus carens, fidei veritas ingreditur. Ex qua & per quam principaliter & est, & scripta est, & dicitur scriptura, quæ in mente per spiritalem gratiâ imprimitur. Quæ admodum etiam homo qui in nobis est, per animam mente & ratione præditam principaliter homo maximè & est & dicitur: ex qua & per quam est imago & similitudo Dei qui eum fecit, & à reliquis animalibus se iungitur, ut qui eius q̄ ad ea referatur, facultatis nullum omnino euidentis signum habeat.

Quomodo mundus homo dicitur, & quam ratione etiam homo mundus.
CAP. VIII.

Per eandem rursus similitudinem aprè, & ad imitandum appositè vniuersum etiam mundum, qui ex iis quæ sub aspectum cadunt, & quæ non cadunt, constituitur, hominem esse subiecit: & mundum rursus hominem qui constat ex anima & corpore. Dicebat enim ea, quæ intelligentia percipiuntur, obtinere rationem animæ: sicut etiam anima eorum quæ percipiuntur intelligentiâ. Et corporis locum tenere sensilia, sicut etiam corpus sensilium. Et sensilium quidem esse animâ ea quæ sola intelligentiâ apprehenditur, eorum verò quæ intelligentiâ apprehenduntur, corpus: sensilia. Et ut animam quæ inest corpori, sensili mundo esse eum qui sola mente percipitur. Ei autem qui mente intelligitur: sensilem, ut corpus, cum anima commixtum est & temperatum, & vnum ex utrisque esse mundum, quemadmodum ex anima & corpore vnum hominem, neutro corû sibi inuicem per vnionem coniunctorum & coalescentium, alterum negante & deiciente propter legem eius qui colligauit, per quam vnificæ potestatis ratio in se ipsa est, quæ non permittit ut propter naturalem diuersitatem ignorentur esse eadem substantia in vnione, nec ut pronuncietur proprietatem, quæ vnum quodque eorum sibi circumscribit, ad diuisionem & scissionem plus posse quàm eam quæ mysticè eis in vnione indita est amicam cognationem. Per quam, qui in vniuersum & vnus est modus eius quæ est in vniuersis obscuræ & ignotæ præsciētiae eius quæ omnia continet causæ, qui variæ inest in omnibus, & per se, & inter se inuicem omnia inconfusa & indiuidua constituit: & ut suauiter inter se inuicem potius, quàm sua sint separatim per vnificam habitudinem efficit, donec ei qui colligauit, soluere visum fuerit, maioris & magis mysticæ dispensationis gratia tempore generalis quæ speratur consummationis, quo & mundus, & homo in eo quod videtur, morietur: & rursus nouus ex senio confecto consurgat per eam quæ protinus expectatur Resurrectionem. Quando etiam qui in nobis est homo, ut pars cum toto, paruus cum magno vna resurgat, accepta facultate ut amplius corrumpi nequeant. Quando & animæ corpus, & iis quæ mente intelliguntur, sensilia decore & gloria familia effecta

fuerint, vna vniuersis euidenti & efficaci præsentia, pro vniuscuiusque modo & proportione diuina potestate apparente & per seipsam vnionis vinculum in infinita secula non dissoluendum conseruante.

Si quis ergo vult vitam & rationem piam & Deo gratiam habere trium horum hominum, mundi, inquam, & sanctæ scripturæ & eius qui in nobis est hominis, ea quæ sunt meliora & præstantiora plurimi faciat. Et animæ quidem pro viribus curam gerat, quæ est immortalis & diuina, & ex virtutibus Deus est efficienda. Et carnem negligat quæ interitui & morti est obnoxia, & neglectam animæ dignitatem potest commaculare. Corruptibile enim, inquit, corpus aggrauat animam, & deprimit terrenū tabernaculum mentem multum sollicitam. Et rursus, Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, & rursus. Qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem. Dum in corporeis autem & intelligentibus potestatibus mente per cognitionem certamen moueat, relictis iis quæ sunt præsentia & quæ videntur. Quæ enim videntur, inquit, sunt temporalia: quæ autem non videntur, æterna. In quibus propter habitus, qui ex pace est, multitudinem, Deus quiescit, & ad sanctum Spiritum per prudentem sanctæ scripturæ meditationem. Literam transiliens, sapienter se conferat. In quo est plenitudo omnium bonorum, & thesauri sapientiæ & cognitionis absconditi, intra quos si quis esse dignus visus fuerit, Deum ipsum inueniet in tabulis cordis in scriptum, per gratiam quæ est in spiritu, reuelata facie Dei gloriam aspiciens, ablato literæ velamine.

Quorundam sunt signa, primus Sanctæ Synaxis introitus, & quæ post eum peraguntur.
CAP. IX.

Post breuem earum quæ à beato Sene de sancta Ecclesia dictæ sunt contemplationum expositionem, restat nunc ut quàm breuissimè fieri poterit, dicamus de sancta Synaxi. Primum ergo pontificis in Ecclesiam ad sanctam Synaxin introitum, primi filij Dei & seruatoris nostri Christi per carnem in hunc mundum aduentus typum & imaginem ferre docuit, per quem cum humanam naturam ab interitu mancipatam, & à seipsa morti peccatorum venundatam, & diaboli tyrannide oppressam liberasset & redemisset, & omne pro ea debitum tanquam reus debendi exoluisset, qui nulli debito, nec peccato erat obnoxius, ad regni gratiam quæ erat ab initio rediit, dans seipsam precium, Pæonium medicamentum & toti mundo salutare, post quem aduentum eius in caelos, & in thronum supercælestem ascensus & restitutio, symbolicè figuratur per ingressum sacerdotis in sacrarium & ascensum in thronum sacerdotalè.

Quidam significat etiam Populi in Sanctam Dei Ecclesiam introitus. CAP. X.

Populi autem vnâ cum pōtifice seu Sacerdote in Ecclesiam ingressus, infidelium ab infidelitate ad fidem, & ab ignorantia & errore ad Dei cognitionem, infidelium conuersionem, & fidelium à vicio & inscitiâ ad virtutem & cognitionem, traductionem significat. Non solum enim infidelium ad verum & solum deum conuersionem, in Ecclesiam introitus significat, sed etiam vniuscuiusque nostrum, qui

qui credimus quidem, sed Domini præcepta per turpem & intemperantem vitam infirmamus & transgredimur, per penitentiâ & correctionem. Omnis enim homo siue homicida, siue adulter, siue fur, siue vitiosus, siue arrogans vel insolens, ac cõtumeliosus vel detractor, vel qui odiu ac inimicitias gerit, vel iracundus vel cõuiciator, vel caluniator, vel susurro, vel ad inuidiâ propensus, vel ebriosus, vel ut semel dicam, ne omnia vitij genera enumerans, sim prolixior: qui cunque à quouis vitio tenebatur, postquàm eo amplius sua sponte & consulto teneri, & ex proposito operari cessauerit, & vitam in melius mutauerit, pro vitio virtutem eligens, is propriè & verè cū Christo Deo & pontifice, intelligatur & dicatur introire ad virtutem quæ tropicè dicitur Ecclesia.

Quorundam sunt symbola diuina lectiones.

CAPVT XI.

Diuinas autem sacrorum librorum lectiones diuinas & beatas sanctissimi Dei voluntates & consilia dicebat significare magister. Per quæ eorû, quæ sunt agenda, admonitiones vniuscuiusque nostrorum pro ea quæ inest ei, facultate conuenienter accipimus, & diuinorum ac beatorum certaminum leges discimus. Quibus conuenienter legitime certantes, quæ victoribus iure dantur, regni Christi coronis digni habebimur.

Quorundam sunt signa diuina cantica.

CAPVT XII.

Spiritalem autem diuinorum canticorum delectationem, dicebat significare voluptatem diuina bona significantem, quæ animas ad sincerum & beatum Dei amorem commouet, ad vitij autem odium magis incitat.

Quid significant pacis acclamationes.

CAPVT XIII.

Per pacis autem acclamationes quæ intus ex sacro introitu iustu Antistitis in vnaquaque lectione, eas quæ per sanctos Angelos deferuntur, diuinas susceptiones significari dicebat sapiens senex. Per quas Deus definit eorum certamina qui legitime pro veritate contra aduersas potestates decertant, quæ sub aspectum non cadunt, & congressiones dissoluens, & pacem dans in exinanitione corporis & pro suscipiendis pro virtute laboribus, sanctos impatibilitatis gratia remunerans. Ut cum pugnare cessauerint, ad spiritalem agriculturam seu virtutum operationem, animæ potestates transferant, per quas malorum spirituum cateruas diloluerunt, eos Christo ducente, difficilisque & inuitabiles Diaboli machinas dissipante.

Cuiusnam in vnoquoque propriè signum est, sancti Euangelij lectio, & mystica, quæ eam consequuntur.

CAPVT XIII.

Vnde statim post eas, diuinam Sancti Euangelij lectionem sacra sanctæ Ecclesiæ constitutio fieri iussit, propriè quidem eam quæ ab bonis pro verbo suscipitur, afflictionem introducens, postquàm is qui est cogitationis & contemplationis veluti Pontifex, è caelo ad eos adueniens verbum, eis carnis prudentiam, tanquam sensilem Mundum perficit, rationes quæ deorsum adhuc in terram spectant, tanquàm initiatas, ab eis repellens, & ad eorum quæ mente in

telliguntur, considerationem, per portarum claustræ & sanctorum mysteriorum introitum, eos deducens. Et cum rationum & actionum iam sensus clauerint & extia carnem & mundum fuerint: eos arcana docet iam antè ad seipsos & ad eum per salutationem introductos, & pro multis in ipsos beneficiis, solam pro sua salute gratiarum actricem confessionem grato animo referentes, quam diuinum significat tibi Fi dei Symbolum. Deinde cum eos per ter sanctum in Angelorum numerum retulerit, & eadem quam eis sanctificantis Theologiæ gratiam cõcellerit, ad Deum & patrem adducit adoptatos spiritu, per orationem per quam digni habiti sunt qui patrem Deum vocarent: & deinde rursus: tanquam qui iam scitè ac sponte omnes, quæ sunt in iis quæ sunt, rationes perfecterint, incognitè ad incognitam, per hoc quod est, Vnus Sanctus, & ea quæ deinceps sequuntur deducit vnitatem, gratia deos effectos, & per eius solam, in quod potestate non cadit diuisio, participatione, similes affectos.

Cuiusnam est signum, ex eo quod generaliter significatur, anima sancti Euangelij lectio.

CAPVT XV.

Generaliter autem mundi huius consummationem significat. Post diuinam enim sancti Euangelij lectionem, quando pontifex descendit de se, & Catechumenorum & reliquorum qui diuinam ostendendorum sacramentorum contemplatione indigni sunt, fit per sacros ministros dimissio & eiection, quæ per se veritatem significat & præfiguratur, cuius imago est & typus: & inter eos quodammodo clamat, quod postquam Euangelium regni fuerit prædicatum in vniuerso mundo, ut scriptum est. In testimonium omnibus gentibus, tunc veniet finis, aduenient te in secundo eius aduentu ex caelis, cum magna scilicet potentia, magno Deo & Seruatore nostro Iesu Christo, (ipse enim Dominus in voce Archangeli & in sono tubæ descendet de caelo, inquit diuinus Apostolus) & aduersarios vlciscente & per sanctos Angelos, fideles ab infidelibus segregante, & à iustis iniustos, à sanctis scelestos, & vt semel dicam, ab iis qui in Dei spiritu ambulauerunt, eos qui post carnem iuerunt, & infinitis & nunquam finiendis sæculis, ut dicit diuinorum eloquiorum veritas, pro eorum quæ in vita egerint dignitate iustam reddente retributionem.

Cuiusnam signum est, quod sanctæ Ecclesiæ fores clauduntur post sanctum Euangelium.

CAPVT XVI.

Quod autem post sacram sancti Euangelij lectionem, & Catechumenorum eiectionem, sanctæ Ecclesiæ fores claudantur, significat & rerum materialium transitum, & eum qui post terribilem illâ segregationem, & terribiliorem sententiam, in mundum, qui mente tantum intelligitur, seu in spouasi Christi thalamum futurus est, dignorum ingressum & eius quæ per fraudem fit in sensibus, operationis perfectam eiectionem.

Quid significat sanctorum sacramentorum introitus.

CAPVT XVII.

Sanctorum autem & venerabilium mysteriorum ingressus, est initium & proœmium, ut magnus ille dicebat senex, nouæ doctrinæ quæ in caelis futura est, de Dei erga nos dispensatione, & reuelatio mystica

sterij nostrae salutis, quod est in diuina occultationis adytis. Non bibam enim (inquit suis discipulis Deus & verbū) deinceps de genimine vitis vsque ad diem illum, quando ipsum bibam nouum vobiscum in regno patris mei.

Cuius est symbolum diuina saluatio. CAP. XVIII.

Spiritualis autem quae omnibus acclamatur saluatio, omnium quae inter se inuicem futura est in tempore reuelationis bonorum ineffabilium, consensum & concordiam, & rationalem (vt ita dicam) identitatem per fidem & dilectionem, per quam cū ratione seu verbo & Deo familiaritatem & coniunctionem digni suscipiunt, describit & praefigurat. Rationis signum est os, per quam omnes maxime qui rationis, vt pote ratione praediti, fuerunt participes, etiam prima & soli rationi, ac verbo omnique rationis ac orationis auctori coniunguntur.

Quid significat diuinum fidei symbolum.

CAPVT XIX.

Diuini autem fidei symboli quae fit ab omnibus confessio, eam quae propter admirabiles sapientissimae in nos Dei prouidentiae modos & rationes, in futuro seculo faciēda est, gratiarum actionem praefigurat, per quam se propter diuina beneficia gratos qui digni sunt, constituunt, cū praeter eam, pro innumerabilibus diuinis quae acceperunt, bonis, aliquid aliud omnino referre nequeant.

Quid significat ter sancti glorificatio. CAP. XX.

Terina autem, quae fit, diuinae laudis sanctitatis exclamatione à toto populo fidei, eam quae cum in corporis & intelligentibus potestatibus in futuro est apparitura, vnionem & aequalitatem significat, per quam conuenienter supernis potestatibus, (propterea quod immutabilis & perpetuus in Deum motus eius idem sit) tribus sanctificationibus vnam diuinitatem, quae tres habet personas siue hypostases, laudare, & sanctificare humana natura docetbitur.

Cuius est symbolum sancta praecatio. Pater noster.

CAPVT XXI.

Sanctissima autē & in primis veneranda magni & beati Dei & Patris, innocatio est eius quae gratias & spiritus sancti gratia, dāda est, existentis & subsistentis adoptionis symbolum, per quam omni superata & cetera humana proprietate, aduentu gratiae, filij Dei appellabuntur: & erunt omnes sancti qui per virtutes hic se diuina bonitatis pulchritudinem splendide & gloriose exornarunt, speciososque reddiderunt.

Quid significat mystici sacrificij finis, dum exclamantur hymni, videlicet, vnus sanctus, & quae sequuntur.

CAPVT XXII.

Quae autem in mystici sacrificij fine à toto fit populo, scilicet, vnus sanctus, & eorum quae sequuntur, confessio: eam quae supra rationem & mentem erga vnum diuinae simplicitatis arcanum, futura est eorum qui mystice & sapienter in Dei mysteriis initiati sunt, in eorum quae sola intelligentia percipiuntur, ab interitu alieno seculo coniunctionem & vnionem significat. In quo eius quae non apparet & est supra omnem modum ineffabilis, gloriae lucē aspicientes, ad beatam puritatem cum supernis potestatibus suscipiendam, sunt idonei. Postquam fit,

tanquam finis omnium, Sacramenti communicatio quae in seipsum transformatur: & bono per causam similes ex gratia & participatione, efficit eos qui digni sunt participes, quibus nihil deest, quantum homini contingit & datur, quo minus ipsi sint & vobiscum adoptione Dei, per gratiam, propter totum Deum, qui eos totos seipso impleuit, & nihil ex eis reliquit sua praesentia vacuum.

Quomodo & quanam ratione, anima quoque per se intellecta in vnoquoque seorsum, Deum efficiens & perficiens per praedicta consideratur constituitur.

CAPVT XXIII.

Age verò via & ordine per eadem procedentes, Arripis etiam eadem de cognoscente anima consideremus: & parumper pro viribus ratione ad alio rem contemplationem pie ascendere, & considerare, & intelligentia consequi, quomodo diuini sanctae Ecclesiae ritus animam ad suam perfectionem perverā, & efficacē cognitionē deducunt, mentem quae id vult & desiderat, Deo, si videtur, deducente, minime prohibeamus.

Cuiusnam ex animae virtutibus signum est, primus sanctae synaxis introitus. CAP. XXIII.

Respice ergo quisquis es beatae Dei sapientiae verus & sincerus amator, mentis oculis in primo sanctae synaxis ingressu, ab externo materialium errore & perturbatione, sicut scriptum est. Mulieres venientes à spectatione, venite: ca, inquam, quae fit, in forma & figura per aspectum, errorem seuilium. Neque enim verum est eam dicere contemplationem, quemadmodum dicunt insipientes Graecorum sapientes (Sapientes enim à nobis nunquam dicentur, qui Deum per eius effecta cognoscere non potuerunt, aut noluerunt) per quam est sensibus perpetuum inter se bellum, mutuum sibi interitum affectibus, & in se inuicem intereuntibus, & hoc solum firmum & stabile habentibus, quod sunt inabitilia, & corrumpantur, & in concordia ac perseuerentia à pugna & seditione aliena, nunquam possint conuenire. Respice, inquam, ab his venientem & quam citissime fugientem animam, & tanquam ad Ecclesiam, asylum, & pacis templum, ad naturalem in spiritu contemplationem, quae est à pugna & omni perturbatione libera cum ratione, & à ratione seu verbo magno, & vero nostro Deo, & Pontifice ingredientem, & quae per diuinas lectiones, tanquam per signa, & eorum quae sunt, rationes magnum & admirabile diuinae quae in legibus & Prophetis significatur, prouidentiae docetur mysterium, & in vnoquoque pro pulchra eius disciplina, per sanctas potestates, cum ea per mentem & intelligentiam loquentes, pacis datrixes significationes cum confirmante & conseruante delectatione diuini & ardentis ex Deo desiderij, per diuinorum canticorum, quae intelligentia percipiuntur, voluptatem mysticē cantantem accipit. Rursus eam aspice ab his transeuntem, & ad vnum & solum has rationes vnice comprehendentem verticem se conferentem, dico autem sanctum Euangelium in quo omnes & prouidentiae, & eorum quae sunt rationes, per vnam comprehendenti facultatem vniuersim per praeriterunt. Post quod, diuino sensu rursus fas est piis impercubatis mentis oculis videre Verbum & Deum de caelis ad eam descendētē, sicut Pontificis à Sede sacerdotali descensus significat, & instar catechumenorum perfectē discernentem

cernentem rationes, quae in sensus & eius quod in eo diuidi potest, visione versantur. Deinceps rursus eam, cum extra sensilia fuerit, vt sanctae Dei Ecclesiae portarum obferatio intelligendum suggerit, ad eam quae per ineffabilem mysteriorum introitum significatur, materiae expertem & simplicem, & immutabilem, & deiformem, & ab omni forma & figura liberam, eorum, quae intelligentia percipiuntur, scientiam deducentem. Per quam cum rursus ad seipsum proprias facultates collegerit, rationi autem seipsam in mente per intelligentiam salutationem, seu complexum, vniter eas quae in ipsa sunt, salutis rationes & modos, per fidei symbolum, grato & memori animo consideri docentem. Post haec autem rursus, vt quae iam deinceps per simplicem, & quae diuidi non potest, facultatem, & sensum, & eorum quae mente percipiuntur, rationes, per disciplinam cognitione comprehendit, ad sublimis & illustis Theologiae cognitionem, postquam omnia perualerit deducentem, & Angelis aequalem, quantum assequi conringit, praesentem ei intelligentiam, & moderatē eam tanquam docentem, vt sciat Deum vnum, vnam substantiam, tres personas, seu hypostases, ter subsistentem substantiae vnitatem, & eiusdem cum hypostase seu personis substantiae trinitatem, vnitatem in trinitate, & trinitatem in vnitate, non aliam & aliam, neque aliam praeter aliam, neque aliam per aliam, neque aliam in alia, neque ex alia aliam: sed eandem in seipsa, & per se sub seipsa, sibi ipsi idem, & vnitate & trinitatem, in compositam & inconfusam vnionem habentem, & discretionem, quae nec diuidi nec in partes scindi potest. Vnitatem quidem, ex substantiae, seu quatenus est, ratione, sed non ex substantiae compositio, vel contractione, vel cuiusmodiunque positione. Trinitatem verò, ex modi existendi & subsistendi ratione, sed non per diuisionem, vel alienationem, vel cuiusmodiunque partitionem. Neque enim vnitas hypostasei seu personis diuina est: neque reuelatiue vnum est, & in eis consideratur. Neque in vnitate compositae sunt personae, vel eam explent contractione, sed eadem sibi ipsi idem, sed tamen aliter & aliter. Est enim sancta Trinitas personarum vnitas eiusmodi, vt substantia, & simplici, quae in ipsa est ratione, confundi non possit: & est trinitas, personis & existendi modo, sancta vnitas. Eandem totam hoc & illud diuerse, alio & alio modo, vt dictum est, intellectionem, vnam, & solam, & quae nec diuidi, nec confundi potest, & simplicem, & cui nihil potest detrahi, & quae mutari nequit, diuinitatem, vnitatem in tota substantia existentem, & totam trinitatem eandem cum personis, & vnum vnus trine apparentis luminis radium, vniuersim resplendentem. In quo etiā animam, cum aequē ac sancti angeli apparatus, & quas creatura assequi potest, de diuinitate rationem susceperit, & eodem cum eis concentu, absque silentio, vnam diuinitatem trine celebrare dixerit, ad adoptionem per gratiam, per conuenientem similitudinem euehi, per quam in precibus Deū patrem, & mysticum gratia, & solum habent ad id quod vnum est eius occultationis, per omnium extensionem contrahetur, & hoc ei potius eueniet, quam vt diuina cognoscat, quatenus nec suipius esse vult, nec ipsa ex seipsa vel seipsa, vel alio aliquo cognosci possit, quam solo eo qui totam benignē & vt bonum decet, eam susceperit, toto Deo, & ei toti, vt Deum decet, magnificē, & impatibiler seipsum im-

mitit, & totum Deum efficit, & in seipsum immutabiliter transformauit. Vt sic sicut dicit sanctissimus Dionysius Areopagita, imago & manifestatio obsecrari luminis, speculum purum, maxime perspicuum, illud, inapollutum, immaculatum, totam in se suscipiens, si fas est dicere, boni exemplaris, diuinae formae speciem, & citra diminutionem, in seipso (quoad eius fieri potest) bonitatem silentij, quod est in adytis, illuminans.

Quidnam operetur & efficiat, mysteriorum per ea quae in sancta synaxis peraguntur, ritus in fidelibus & iis qui fideliter congregantur, ad Ecclesiam accedens spiritus sancti gratia. CAP. XXV.

Existimabat itaque beatus senex, nec adhortari cessabat oportere omnē christianū sanctae Ecclesiae vacare, & nunquam abesse à sancta communione quae in ea peragitur, propter sanctos Angelos qui in ea permanent, & eos qui ingrediuntur, semper describunt & Deo aperiunt, & pro eis orationes faciunt. Et propter sancti spiritus gratiam quae inuisibiliter quidem semper permanet, maxime autem & propria ratione tempore sanctae Synaxis, & vnumquemque eorum qui inueniuntur, transmutat & transformat, & vt verē dicamus pro modo & proportione ipsorum, ad id quod est diuini, traducit & effingit, & ad id quod significatur per mysteria quae peraguntur, deducit, & si ipse non sentiat, fit ex iis qui sunt in Christo paruuli, & in profundum eorum quae fiunt, nequit intueri: & propter eam quae significatur per vnumquodque eorum quae peraguntur, diuinorum signorum salutis in ipso operantem gratiam, per ordinem & seriem ab his quae coherēt vsque ad omnium finem procedentem. Et in primo quidem introitu, efficientem infidelitatis eiectionem, fidei incrementum, vitij diminutionem, virtutis augmentum, ignorantiae deletionem, cognitionis additamentum. Per diuinorum autem verborum audicionem, eorum quae dicta sunt, fidei inquam, & virtutis & cognitionis solidos & immobiles habitus & affectiones. Per ea autem quae illa consequuntur, diuina cantica, voluntarium animae virtutibus assensum, & quae propter eas in ipsa inest in mente versantem voluptatem & delectationem. Per sacram autem lectionem sacri Euangelij, terrenae cogitationes & prudentiae, tanquam mundi sensilis consummationem. Per portarum autem quae postea fit, obsecrationem qui ex affectione ab hoc mundo interitu & corruptione obnoxio, ad mundum qui intelligentia percipitur, sit animae transitum & traductionem, per quam cum sensus instar portarum mysterijs initiauerit, eos ab imaginibus quae sunt in peccato puros efficit. Per sanctorum autem mysteriorum ingressum, perfectionem & magis mysticam & nouam de Dei in nos dispensatione doctrinam & cognitionem. Per diuinam autem salutationem, omnium in omnes, & vniuersumque que prius in seipsum, & Deum concordiae & consensionis & dilectionis (si dicere liceat) identitatem. Per symbolum autem confessionis fidei, propter admirabiles & opinione maiores salutis nostrae modos vtilem gratiarum actionem. Per Ter sanctum autem, cum sanctis Angelis vnionem & honoris equalitatem, & non cessantem sanctificantis Dei glorificationis modulatam consonantiam. Per orationem verò, per quam patrem Deum vocare digni habemur,

verissimam sancti spiritus quæ sit in gratia adoptionem. Per hoc autem quod canitur, Vnus sanctus, & quæ sequuntur gratiam & coniunctionem quæ cum Deo vnus efficit. Per sanctam autem immaculorum & viuificorum sacramentorum participationem, eam quam cum ipso esse contigit, ex participatione per similitudinem communicationem, & (vt eodem verbo rursus utar) identitatem, per quam ex homine Deus fieri homo dignus habetur. Quorum enim hic in præfenti vita per gratiam in fide credimus esse donorum sancti spiritus participes, eorum in futuro seculo verè, & vt re ipsa ita sit, per spem fidei nostræ quæ non excidit, & eius qui est pollicitus, firmam & stabilem, & quæ transiliri non potest, promissionem, cum præcepta pro viribus seruauerimus, credimus nos futuros participes, transeuntes à gratia quæ est in fide, in gratia quæ est in forma, Deo scilicet & seruato re nostro Iesu Christo, per oblationem eorum quæ in nobis corruptionem & interitum significant, in seipsum transformante & transmutante, & quæ per signa sensilia hic ostensa sunt, archetypo & primitiua largiente sacramenta. Vt autem memoriæ facilius mandentur eorum quæ dicta sunt, vim (si videtur) breuiter percurrentes, ita in summum redigamus. Est ergo sancta Ecclesia typus, vt dictum est, & imago Dei, quoniam quam infinita sua potestate & sapientia, in diuersis eorum quæ sunt substantiis inconsumam vnionem, tanquam opifex in summo sibi coniungens & continens: ea quoque per fidei gratiam, eam efficit, omnes quidem in vna fidei & gratia & vocatione, fideles inter se inuicem vniformiter coniungens: eos autem qui in rerum actione, & in virtute versantur, per mentem quæ est vna & eadem: eos autem qui se contemplationi & rerum cognitioni dederunt, vltra hæc etiam per concordiam quæ frangi & diuidi non potest. Mundi autem tam eius qui intelligentia percipitur, quàm sensilis typus est: vt quæ eius qui cadit in intelligentiam, signum habeat sacrarium: sensilis verò templum. Hominis autem rursus est imago, vt quæ animam per sacrarium imitetur: corpus autem, per templum representat. Ipsi autem animæ per se intellectusque typus est & imago, vt quæ contemplantis facultatis gloriam ferat per sacrarium, agentis verò decorem & honestatem per templum habeat. Sanctæ autem, quæ in ea pergitur, synaxis, primus quidem ingressus, generaliter quidè significat primum Christi Dei nostri aduentum: separatim verò, quæ per ipsum, & cum ipso, eorum qui ab infidelitate ad fidem, & à vitio ad virtutem, & ab ignorantia ad cognitionem introducuntur, conuersionem.

Quæ autem post eam sunt, lectiones, generaliter quidem diuinam voluntatem, cui conuenienter oportet omnes erudiri & vitam suam instituere, significat: priuatim verò ac separatim eam quæ est ex fide doctrinam, & eorum qui crediderunt, profectum, & agentium firmam ac stabilem ex virtute effectiorem, per quam in diuina lege præceptorum ingredientis fortiter ac constanter diaboli insidiis resistunt, & quæ eis aduersantur opera, ratione effugiunt & eorum qui se cognitioni dedunt, habitum qui versatur in contemplatione. Per quam sensilium, & eius quæ in eis est prouidentie, spirituales pro viribus rationes colligentes, citra errorem feruntur ad veritatem. Diuinæ autem canticorum modulationes, diuinam voluptatem ac delectationem quæ omnium

mentibus ingeneratur, per quam mystice confirmati, præceptorum quidem virtutis laborum obliuiscuntur, ad eorum autem quæ restant, diuinorum & à corruptione alienorum bonorum vehemens intentumque desiderium iuuenes recentisque redduntur ac renouantur. Sanctum autem Euangelium, est quidem generaliter huius mundi consummationis signum: seorsum verò ac peculiariter significat eorum quidem qui crediderunt perfectam & omni ex parte absolutam antiqui erroris deletionem. Eorum autem qui in actione versantur mortificationem, & legis secundum carnem & insipientie consummationem. Eorum verò qui cognitioni se dant, multarum ac diuersarum rationum, ad eam quæ maximè continet, contractionem & relationem, naturali contemplatione, quæ maiori traiectione vititur & est magis varia, eis consummata ac finita. Antistitis autem de sede descensus & Catechumenorum eiectione, generaliter quidem significat, secundum magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi de cælis aduentum, & peccatorum à sanctis segregationem, & iustam pro vniuersis quem meritis retributionem: seorsum verò ac seunctim, perfectam in fide eorum qui crediderunt confirmationem, & comprobationem, quem Deus & verbum eis accedens, facit, cum tamen sub eorum aspectum non cadat, per quam quælibet adhuc in fide vlla ex parte claudicans ratio, more Catechumeni, ab eis eicitur. Eorum autem qui in actione versantur, perfectam impatibilitatem, per quam quælibet affectionibus obnoxia & non illustrata ratiocinatio, ab anima recedit. Eorum autem qui se cognitioni dederunt, ea quæ cognita sunt continentem scientiam, per quam omnes materialium imagines ab anima expelluntur. Portarum autem obseratio & sanctorum mysteriorum ingressus, & diuina saluatio, & symboli fidei exclamatio generaliter quidem significant sensilium transitum, & rerum quæ in intelligentiam tantum cadunt, manifestationem, & nouam diuini quod est in nobis mysterij doctrinam & omnium in omnes, in seipos & Deum futuram concordiam & consensionem, dilectionem, & (si dici possit) identitatem, & quæ pro iis sit, propter quos seruati sumus, modis, gratiarum actionem: separatim autem ac propriè, fidelium quidem, qui sit ex simplici fide ad dogmatum doctrinam, imitationem, consensionem & pietatem, profectum. Primum enim ex his significat portarum obseratio, secundum autem sanctorum introitum. Tertium verò saluatio, & quartum symboli exclamatio. Eorum autem, qui in actione versantur, ab actione ad contemplationem, cum sensus compresserint & extra carnem & mundum fuerint, eiectionis, quæ ex eis sunt operationibus traductionem: & à modo præceptorum ad eorum rationem ascensionem & ipsorum præceptorum, ex propriis rationibus cum animæ facultatibus coniunctionem & intelligentiam, & ad Theologicam gratiarum actionem, aptum & commodatum habitum. Eorum autem qui se cognitioni tradiderunt, à naturali contemplatione ad eorum quæ cadunt in intelligentiam, simplicem mentis considerationem. Per quam nequaquam per sensum, vel aliquid eorum quæ videntur, diuinam & ineffabilem rationem persequitur, & cum anima suarum ipsius facultatum vnionem, & quæ in mente, diuinæ prouidentie rationem vniformiter comprehendit, simplicitatem. Quæ autem nunquam cessat, sanctificans sanctorum Angelorum

Ter sancti

Ter sancti glorificatio, generaliter quidem significat eam quæ simul & eodem tempore futura est in futuro tempore, cælestium & terrenarum potestatum æqualem vitam rationem, & Dei gloria afficiendi consensio, vt pote cum corpus per resurrectionem hominibus immortale effectum, & corruptio non amplius grauet animam, nec grauetur, sed per immutationem ad alienationem à corruptione & interitu, ad Dei suscipiendam præsentiam, potestatem aptitudinem acceperit. Separatim autem & propriè, fidelium quidem cum Angelis theologicam in fide contentionem. Eorum autem qui in actione versantur, Angelis æqualem, quoad eius fieri potest hominibus in vita splendorem, & Dei decantanti intentum studium & vehementiam. Eorum verò qui cognitioni se dant, Angelis æquales, quantum hominibus datum est, diuinitatis mente comprehensiones, laudationes & perpetuos motus. Beata autem magni Dei & Patris inuocatio & vnus sanctus, & eorum quæ sequuntur acclamationem, & sanctorum & viuificorum mysteriorum participatio, eam quæ in omnibus digna futura est, per Dei nostri bonitatem in filios adoptionem, vnionem & coniunctionem & diuinam similitudinem & deificationem significat. Per quam erit omnia in omnibus qui seruantur, ipse Deus similibus. Vt lux primaria, seu lucis exemplar quæ in eis resplendet, qui per virtutem & cognitionem ex gratia similiter resplendent. Fideles autem & virtutis studiosos & cognitioni deditos vocauit eos qui introducuntur, & eos qui proficiunt, & eos qui sunt perfecti, seruos scilicet & mercenarios, & filios tres ordines eorum qui seruantur. Serui enim sunt fideles, qui metu eorum quæ comminatus est Domini mandata exquuntur, & non propter amorem & beneuolentiam eorum quibus crediderunt.

Mercenarij autem, qui promissorum bonorum desiderio, pondus & æstum diei tolerantiter ferunt, hoc est, quæ præfenti vitæ ingenerata & coniuncta est à primi parentis condemnatione afflictionem, & quæ in ea pro virtute suscipiuntur tentationes, & præfenti vita, vitam futuram, libera & spontanea sententia sapienter commutant. Filij autem, qui nec minarum metu, nec promissorum desiderio, sed qui more & habitu inclinationis & affectionis animæ, quæ ad id quod honestum est, fertur, à Deo nunquam separantur, conuenienter illi sententiæ, quam dictum est, Filij, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt: vt quibus per adoptionem in gratia hoc esse contingat, quod ex natura & causa Deus est creditur. Ne ergo à sancta Dei Ecclesia recedamus, quæ tot in sancta eorum quæ peraguntur, diuinorum signorum ordinatione, nostræ salutis mysteria continet: per quæ vnumquemque nostrum, maximè qui vitam rectè instituit, pro modo & proportionem suam, sicut Christus fabricans, quod datum est per sanctum Baptismum in spiritu sancto adoptionis donum, in manifestationem deducit, Christo conuenienter peractum, sed omni facultate & studio exhibeamus nos ipsos dignos diuinis donis, per bona opera Deo gratias agentes, non conuersantes sicut gentes quæ Deum non norunt, in passione desiderij: sed quemadmodum dicit sanctus Apostolus, mortificantes membra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, passionem, desiderium malum, & auaritiam, quæ est cultus idolorum, propter quæ venit ira in filios dissidentie, & iram omnem & in dignationem

& turpiloquium, & mendacium, & (vt se mel dicam) omnem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria deceptionis cum actionibus eius & desiderijs, deponentes, Deo dignè ambulemus, qui nos in regnum suum & gloriam vocauit, induentes viscera misericordie, benignitatem humilitatem, mansuetudinem, longanimitatem, in dilectione se inuicem sustentantes & sibi inuicem condonantes. Si quid aduersus aliquem querelam habeat, sicut & Christus condonauit nobis: & in omnibus vinculis perfectionis, charitatem & pacem, in quam vocati sumus in vno corpore. Et, vt in summa dicam, noui hominem qui renouatur ad cognitionem ad imaginem eius qui creauit ipsum. Ita enim viuentes, poterimus ad finem diuinarum promissionum cum bona spe venire, & implere agnitione voluntatis eius; in omni sapientia & prudentia spiritali, fructificantes & crescentes in agnitione Domini, in omni potestate confirmati, secundum potentiam gloriæ ipsius, in omnem edificationem & longanimitatem, cum gaudio gratias agentes Patri, qui nos fecit sufficientes in partem sortis sanctorum in lumine. Huius autem gratiæ clara est demonstratio, voluntaria, ac spontanea in id quod est cognatum, vna cum eo affectio. Cuius opus est, vt homini, qui vlla in re nostro auxilio indiget, pro viribus, sicut Deus, necessitudine & familiaritate iungamur, & non sinamus vt curæ & prouidentie sit expertus, sed conuenienti studio, re ipsa factisque ostendamus viam esse, quæ in nobis est, in Deum & proximum affectionem. Ex facto enim demonstratur affectio. Nihil enim est nec tam ad iustitiam facile, nec ad hoc, vt Dij (vt ita dicam) reddamur, & ad Deum quam proximè accedamus, aptum est, vt misericordia, quæ ab anima indigentibus lubenter & hilariter offertur. Si enim Deum verbum, eum qui vt beneficio afficiatur, indiget, seipsum esse ostendit: Quoties enim, inquit, vni ex his minimis fecistis, mihi fecistis: Deus est autem, qui dixit multo magis eum qui benefacere potest & facit, verè per gratiam & participationem Deum esse ostenderit, vt qui eis beneficentiæ operationem & proprietatem aptè imitando, assumpserit. Et si pauper Deus est, propterea quod Deus pro nobis pauper factus, se ad nostram imbecillitatem demiserit, & vniuersisque affectiones misericorditer in seipsum suscipiat, & vsque ad sæculi consummationem, pro modo & proportionem vniuersisque passionis, semper propter bonitatem, mysticè patitur: multo magis probabili ratione Deus est, qui ad Dei imitationem, eorum qui patiuntur affectiones per seipsum diuinè medicatur, & eandem cum Deo, per proportionem, conseruantis prouidentie in affectione potestatem se habere indicat. Quis est ergo ad virtutem aded tardus, & motu difficilis, vt diuinitatem non desideret, quæ tam facile emi, parari & possideri potest? Eorum autem secura est, vt quæ fures & prædones non timeat, custodia, & facilis est via ad salutem, sine qua (vt puto) nihil verè ab eo qui possidet, sine damno conseruatur. Hæc est, quæ per se & à se propriè exercetur actio, per quam ea quæ sunt in nobis ipsis solis considerare & perspicere discentes ne ab aliis inaniter damnum accipiamus, liberamur. Si enim nos ipsos solos inueneri & examinare didicerimus, nunquam ea quæ sunt aliorum, cuiusmodicumque fuerint, inuademus: scientes vnum esse solum iudicem sapientem & iustum Deum, qui sapienter &

iuste omnia que sunt, ex ea ratione ex qua facta sunt, in dicat, non ex ea, ex qua manifestata sunt, qua fortasse possint etiam homines iudicare, ad id quod apparere obsecure respicientes In quo tamen est omnino virtus, nec eorum que sunt, ratio. Deus autem & animam motum qui sub aspectum non cadit, & appetitionem que videri non potest, & ipsam rationem qua impulsus est anima, & rationis scopum & institutum, hoc est totius rei, qui in mente prius erat, sine respiciens, iuste (vt dixi) omnia iudicabit que sunt ab hominibus. Quod si recte gerere studuerimus, & nos ipsos nobis ipsis circumscribemus, non iis que exterius accedunt, nec videre, nec audire, nec loqui, oculum, vel aurem, vel linguam ea que sunt aliorum sinemus, si maximè quidem fieri potest, omnino: si minus, ex misericordia potius quam ex animi perturbatione, eis agere, & non ad lucrum nostrum videre & audire & loqui permittentes, & solum tantum quantum diuinæ rationi, que ea, vt auriga currum, regit, videtur. Nihil enim est his instrumentis ad peccatum pronius, si ratione non reprimatur & castigetur. Et nihil est rursus eis ad salutem promptius, si ea ordinat & componat ratio, & ad que oportet & vult deducat. Ne ergo neglexerimus, Deo pro viribus, parere vocanti nos ad vitam æternam & beatam finem per diuinorum & salutarium suorum & mandatorum executionem. Vt accipimus misericordiam & inueniamus gratiam in auxilio opportuno: quod est, inquit diuinus Apostolus, cum omnibus qui amant Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione: hoc est, qui in virtutis incorruptione & sinceritate, & cum vires pura & non dissimulata honestate, amant Dominum: vel (vt dicam apertius) qui amant Dominum in facienda eius voluntate & diuinorum eius iussorum nihil corrumpunt.

Hæc ego de his, propter mercedem obedientiam, pro viribus, vt doctus sum, exposui, ea que sunt magis mystica & altiora, attingere non ausus. Que si quis studiosus cupit cognoscere, ea legat que a sancto Dionysio Arcopagita diuine elaborata sunt, & reuera inueniet ineffabilem mysteriorum reuelationem, per diuinam eius mentem & linguam hominum generi donatam, propter eos qui salutis heredes futuri sunt. Et si non longè quidem à vestro desiderio aberrarunt, Deo gratias qui que bona & honesta sunt, suppeditat: & vobis qui vt ea dicerentur, cogitatis. Sin autem à vestra spe & expectatione longè abfuerunt, quid agam, vel quomodo afficiar, cui in dicendo vires non supererunt? Imbecillitati enim venia danda, non autem puniendæ est. Et suscipiendum est potius quam reprehendendum, si quod dari potest datur & maximè à vobis qui propter Deum

amare proposuistis, Deo certe gratum & acceptum est, quicquid pro viribus pure & sincerè ex animo datur, etiam si cum magnis collatum videatur exiguum. Qui nec viduam quidem, cum duo minuta obtulisset, repulit. Quæcunque esset hæc vidua & duo eius minuta, siue anima vitio viduata, & que verem quidem legem, tanquam coniugem, amiserit, summa autem cum ratione, seu verbo, & Deo coniunctione nondum digna est. Ei tamen, aræ instar, offert tanquam minuta, incommoeratam vitam & rationem vel fidem & bonam conscientiam: vel habitum & operationem que in honore versatur, vel eis conuenientem contemplationem & actionem: vel que cum eis habet proportionem, cognitionem & virtutem, vel que sunt his paulò superiores.

Dico autem que sunt in naturali & scripta lege, rationes quas animæ possidens, pro earum, tanquam totius vitæ intellèctus, & remissione, soli verbo & Deo coniungi volens, offert & violentis moribus & ritibus qui sunt ex lege & natura, tanquam maritis, viduari suscipit. Siue aliquid aliud magis spiritale & quod ab iis solis considerari potest, qui mente puri sunt per impletam in historia literam, ratio significat. Quæcunque enim in hominibus ex virtute magna esse videntur, si cum contemplante in Theologia ratione conferantur, parua sunt, præterquam quod etiam si parua sint & ex vili & non preciosa materia: æque tamen ac aurea nummifera, que sunt ex omnium preciosissima materia, offeruntur autem ditioribus, regalem ferunt characterem, & plus fortasse habent, nempe offerentis ex tota affectione propositum. Hanc ego quoque viduam imitans, Deo & vobis, o dilecti, parua hæc & vilia & ex vili & paupere mente & lingua oblata, cogitata & verba tanquam minuta, ea de quibus iussistis, obtuli, rogans benedictam vestram & sanctam animam, primum quidem, vt nihil eorum que à me dicuntur, scriptis mandari amplius petatis, duabus de causis: Vna quidem quod timorem Domini purum & immaculatum ac permanentem nondum parauit, nec solum virtutis habitum, nec vere iustitiam firmitatem ac stabilitatem: que de eorum que scribuntur firmitate, maximum ferunt testimonium.

Altera autem, quod multi perturbationum vndis seui instar maris, adhuc agitat & à Diuino impatibilitatis portu longè remotus, & vitæ finem nesciens nolo præter ea que feci, ea etiam que scripsi, me aculare. Deinde vt suscepta, si par est, obedientiam gratia, me enim & soli Deo, & nostrarum animarum seruatori commendet, cui gloria & potentia, cum patre & Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

NICOLAI CABASILLÆ DE, DIVINO
ALTARIS SACRIFICIO.
GENTIANO HERVETO AVRELIO INTERP.
AD LECTOREM ADMONITIO.

Hæc vobis de religione nostra controuersis, que à caecodamone capitali humani generis hoste, nostris temporibus excitata sunt, nulla maior, nulla Christiana reipublica perniciosior esse videtur ea que in iis que ad sanctissimi Domini nostri corporis & sanguinis mysterium pertinent, a receptissima omnium fidelium persuasione aliena inueniuntur. Cum enim præcipua atque adeo tota salutis nostræ spes, que in est certissima, ita neminem confundit, ex hoc potest dici, si & Christi corpori, tanquam membra capiti, vnamus: & verum qui ex eius passione percipitur, fructum decerpamus,

Cabasillam, vobis in altum et hereticum in se de eorum animam et spiritum sancti, caute legere oportet.

panis, qui a teretri aliquid detrahit, aut de eo male sentit, vt summo crimini est affinis, ita etiam exiis sit proximus, nisi respiciat, necesse est. Atque eorum quidem, qui hodiernis temporibus à perpetuo & unico Ecclesie consensu se se iunxerunt, de hac re sententia in duas se partes diuiserunt. O Ecclampadiani enim seu Zuingliani, aut, vt vulgo per antiphrasin dicuntur, sacramentarij, quod sacramentorum dignitati quantum possunt detrahunt, idque sibi laudi esse dicunt, inquam, O Ecclampadiani veterem Berengarij errorem renouantes, in Eucharistie sacramento esse tantum corpus & sanguinem signum non autem verum corpus & sanguinem aferunt: quod autem fiat illud in altari sacrificium, nullo modo admittunt. Lutherani autem, cum in hoc cum orthodoxis sentiant, quod in hoc sacramento sit verum corpus & sanguis Christi, & quod in altari peragatur sacrificium, in eo rursus toto, vt auii, celo aberrant, quod panem & vinum simul cum Christi corpore remanere existimant, cum constet post consecrationem, que panem & vinum in corpus & sanguinem conuertit, symbolorum seu signorum solas remanere species, conuersa iam & mutata eorum substantia. Deinde quod solum laudis & gratiarum actionis sacrificium esse putant, cum præter laudem & gratiarum actionem, sit etiam verum & expiatorium pro peccatis sacrificium. Accedit us, quod nec sanctorum in eo memoria fieri, nec pro defunctis orari, nec pro illo homine priuatim preces in eo fundi volunt, & ideo sanctissimum Missæ canonem, tanquam rem impium & execrandam deest, aut, quod offerendi vocabulo vitatur, sanctorum in eo memoria agatur, pro defunctis & separatim pro vniuersis aliquibus, & iis maximè pro quibus orari iubet Paulus, oratur. Ad eorum autem consuetudines, vt res aij alia, & vnicuique eorum magis expedire visum est, via ingressi sunt: alij enim productis sacra scriptura testimoniis, alius efficacibus argumentis solidis que rationibus, alij antiquissimorum quoque & probatissimorum doctorum auctoritatibus aduersus eos decertarunt. Maxima certe laude omnes digni sunt, qui nostris aduersariis, quid ni enim aduersarios vocem, qui cuiusmodiunque sint eorum protestationes, sua certe relictâ ratione non bis cum amplius non stant: qui nostris, inquit, aduersariis ostenderunt, se non modo eis vlla ex parte cedere, sed veritate & ratione esse eis etiam longè superiores. Mihi ad eorum reprimendam & frangendam audaciam, summamque perniciam penitus infirmamdam, & ad populum in fide & officio continentem, nihil melius & validius esse videretur, quam si vnicuique & perpetuum omnium gentium, que Christo nomen dederunt, hæc in re consensum nobiscum facere ostendatur. Quamuis enim ad probandum quid in eis de fide & religione exoriantur controuersis sequendum, sit iure debeat sufficere sanctæ Romanæ ecclesie auctoritas, que quod à dino Petro, Apostolorum principe, Christi que vicario est traditum, perpetua tot pontificum serie vno & eodem tenore semper seruauit, & a qua, tanquam à sanctissimo totius orbis oraculo, de rebus ad fidem pertinentibus, si vlla exorta esset dubitatio, responsa in hodiernum usque diem data sunt: tamen quoniam horum scelerum auctores, sua tum demum decreta firma & stabilia fore existimantes, se per eam suo loco mouissent, eam frustra quidem, sed magno tamen conatu labefactare conati sunt, externa etiam euocare auxilia non fuerit alienum, non quod non satis per se posset petra super petram, hoc est supra Christum fundata, omnium hæreticorum quamuis cumque copis, duce Christo, qui eam fundauit, resistere: sed vt cum vniuerso mundo planum factum fuerit, omnes qui Christi ubique terrarum susceperunt, rectè nobiscum sentire, & hæretici suæ discordiæ morbum agnoscentes, donec aliquid est medicine locus, ad optimum medicum, nempe Christum reuertantur, & qui primo quidem aspectu probabilibus, sed non miris venenatis quam subtilibus, si rectè ponderentur eorum argumentis adductis, aliquam eis fidem habuerunt, eos deinceps, vt deploratos & immedicabili peste affectos fugiant & auertantur: reliqui vero, hæc accepto veluti antiodo: si eos omnino vitare non possint, quod esset consilium summum, de sua certe salute & cauitores & securiores euadant. Hoc itaque primum statuendum est, quod id quod ab omnibus gentibus & nationibus que Christum colunt, ubique citra vllum discrimen seruatur, id non potest non esse à Christo et Apostolis traditum: quod autem à Christo & Apostolis traditum est, id non esse cum omni veneratione amplectendum, suscipiendum & retinendum, est planè impium & nefarium dicere. Cum itaque apud omnes Christianas nationes, sacerdotes diuinum sacramentum facientes, post consecrationem, per quam verum effici Christi corpus & sanguinem, exterioribus tantum signis remanentibus, apud omnes in confesso est, stulti non dicant, Tui mandati memores, nempe eius quod dixit Christus, Hoc facite in mei recordationem tibi offerimus, omnino necesse est hoc esse sacrificium à Christo institutum, & per manus ab Apostolis ad nostra usque tempora traditum. Porro autem cum id & in venerationem peccatorum ubique offeratur, & in eo de sanctis memoria agatur, & pro vniuersis ac defunctis tum generaliter quam pro aliquibus nominatim oratur, non est, libitum altaris sacrificium, quod Hebræo vocabulo ab Apostolis relicto missam dicimus, & peccata expiare, & tam vniuersis quam defunctis, & tum generaliter quam priuatim aliquibus applicare ac prodesse, idque, velint nolint Lutherani, à tempore Apostolorum ad nos usque peruenisse. Quo sit vt canon Missæ, quem si tantoperè execrantur, apud alios omnes fideles iure sacrosanctus, vt est, dicatur et habeatur. Rogentur omnes omnium nationum sacerdotes, & omnes vno ore respondeant, hæc que dixi omnia ita habere. Rogentur Æthiopes, qui Chaldaea lingua vtuntur, & si hæc ita esse non inficiabuntur. Rogentur Armenij, qui licet fortasse in nonnullis aliis aliquando à nobis differant, in his quidem certè nobiscum semper optime consertere. Rogentur Greci, & si ea ita esse asseruerint, vt interim mirentur illos esse omnino Christianos qui audeant aliter sentire. Quamquam quid eos rogare opus est, cum Venetijs haud ita pridem striditum eorum exchologion seu sacerdotale Græcum, ex quo prioriter eorum sacrificandi ritum quilibet studiosus cognoscere. Sed quoniam pulcherrimam eorum linguam non vniuersis fidei datum est, hæc res, Christiandæ nauau operam, vt diuini Christofomi, & diuini Basilij dei τοου γλωσσι, hoc est sacrificij seu missæ ritum ordinationem, ex eorum sacerdotali, in linguam Latinam verterem. Quæ vt facilius intelligeretur, Nicolai quoque Cabasilla, viri in primis pij, & docti compendiosam in eam interpretationem illi aduincit: & vt qui sublimium rerum contemplatione delectantur, per hoc sanctum, & mysticum sacrificium, ad ea que sunt ab omni materia remota, mente versanda deducantur, & Deo, quoad eius fieri poterit, imantur, Maximi Monachi optimi Dionysij interpretis, de Mystagogia Ecclesiastica, hoc est, de introductione ad sacra Ecclesie mysteria, opusculum adieci.

Ex quibus omnibus non dubito studiose lector, quin si ea diligenter perlegeris, non leuem si ex eis utilitatem accepturus: nempe, vt non omni venio doctrina circumactus, à Cynosura, hoc est à Christi Ecclesia, optimi fidelium duce, oculos minime dimoueas. Hoc autem omnis eo libentius suscepi, quod cum Lutherani, vt suam causam vulgo probabiliorum & plausibiliorum efficiant, & Græcos vno se facere iactent, & eo nomine pulcherrimam linguam apud bonos quidem, sed plus satis simplices, in inuidiam vocent: his quidem certè perlectis facile intelligent, quam longè latèque Græci ab eis differant, & pro parte orthodoxorum vni cum ceteris Christianis nationibus faciant.

Es tamen admonèd studiosè lector, vt 29, et, 30, apud libri Cabasilla caute legas, ex quo imprudens fortasse quispiam possit facile colligere aliud sentire Græcos de verbis consecrationis, quæ Latina Ecclesia sentiat, cum res tamè aliter habeat. Vt autem ad hæc

gendatutius accedat, operaprecium fortasse fuerit te paucis praeuincere. Primum itaque oportet intelligas Græcos Latino- rum sententiam se penumero non satis intellexisse: ubi autem fuisset exposita, facile consensisse. Quod vsu veni in consilio Florentino, cum de spiritus sancti processione ageretur.

Cum enim existimarent Latinos duo principia statuerent, & ideo ab eis dissentirent, ubi rem aliter habere intellexerunt, facile acquievere. Similiter hic Cabasila videtur existimasse Latinos credere se per solam Verborum Christi narrationem Christi corpus & sanguinem consecrare, cum tamen nemo Latinorum dubitet non sufficere formam consecrationis, nisi ad sit consecrantis sacerdotis institutum ac propositum. Quo accedente, forma verborum in persona Christi prolata, dicitur esse efficiax, & habere conuertendi potestatem, virtute ipsius Christi summi sacerdotis. Idem etiam falso arbitratu Latinos conuenere orationes, quæ sunt a Sacerdote super dona, post verba Christi recitata, & ex ritu consecrandi pronuntiata. Id enim falsum esse liquet ex canone Ecclesie Latine, in quo ponuntur tres ad minus orationes post consecrationem super diuina munera: Prima est: Super quæ propitio &c. Secunda: Vnde & memores. Tertia: Hæc omnia semper bona creas, sanctificas, & benedixisti. Quamquam secundam quoque orationem aliter interpretantur, quam Latini intelligant, ut statim dicitur.

Quod autem videtur esse in hac opinione, ut existimet post verba consecrationis adhuc remanere panis & vini substantiam, nec nisi post sacerdotis orationes & benedictiones fieri conuersionem, id esse falsum vel ex ipsius Basilii & Chrysostomi sacrificandi ritibus facile potest percipi.

Nam post verba consecrationis super panem & vinum prolata, sacerdos & Diaconus ea vniueque ostendunt ut adorentur. Quinimo ipsi etiam ad mensam ter adorant: quod non fieret, nisi re ipsa facta esset conuersio. Deinde si per benedictiones & orationes, quæ consequuntur & dicuntur a sacerdote fieret conuersio, non fieret conuersio panis ante conuersionem vini. Nam post ritibus quæ benedictionem & orationem, tandem dicit sacerdos, Mutans spiritu tuo sancto, & tamen si vera sunt quæ dicit, per orationem sacerdotis fieri mutatio tam panis quam vini in suo ordine. Eius itaque expositio nec secum satis constaret, neque Christi ritibus & ordini consecratio Græcorum, si ea esset eiusmodi, responderet, qui prius suum corpus verè consecit, deinde sanguinem, non vtraque simul. Dicendum est ergo Latinorum & Græcorum esse mentem, ut eodem veritate consecrationis referant, alioqui sermo Christi non esset opifex, ut ait Chrysostomus, quem quidem adducit Cabasila tanquam sua opinioni contrarium, nec eius tamen auctoritati in diluendo satis facit. Nam quod attinet ad vim verborum, Crescite & multiplicamini, quibus ut alia adduntur, requiritur, nempe matrimonium, alimentum, & cætera: id in causa est, quod ea ad futurum referuntur, & quæ requirebantur includerent. Hic autem, Christus veram & re ipsa substantiam sui corporis præsentem significauit, & ita ut ipse fecit fieri ius sit, ut sermo eius esset efficiax & operax eo ipso momento quo dicitur, non quando iam transiit, ut videtur sentire Cabasila. Nec obstat quod in missa Chrysostomi & Basilii, post prolationem verborum Christi, dicit sacerdos: Fiat corpus, fiat sanguis &c. Non est enim intelligendum tunc primum fieri conuersionem, quæ iam paulo ante facta est: sed ut ostendatur quod licet sermo Christi in voce transierit, tamen remanet effectus potentie eius sub similibus seu speciebus panis & vini. Similis modus loquendi inuenitur Marci quinto, de muliere profluuio sanguinis laborante, quæ postquam à Christo sanata est, & eius simbria vestimenti contraxit, à Christo nihilominus audit, Esto sana à plaga tua, quæ tamen iam sanata fuerat. Sed hoc dicere voluit Christus, ut licet tactus simbria transiisset, effectus tamen inde consecutus per se uenerat. Cum itaque Cabasila interpretatur locum illum Canonis Ecclesie Latine, ita visus sensus congruat, id discedit ab intelligentia Latinorum qui id aliter accipiunt. Nam præferri, siue suscipi, siue interpretari mutari. Latini autem intelligunt offerri per manus sancti Angeli, Christi scilicet, qui est magni consilij Angelus, vel etiam Angeli, seu Angelorum, qui orationes & vota nostra Deo offerunt, ut legitur in libro Thobia, & Actu. x. Postremo, quod dicit post sermonem Christi, dona altaris, panem & vinum adhuc vocari, id quidem verum est, de vino autem non iudicari inuenio, calix enim vocatur in missa Chrysostomi, & Basilii. Quamuis autem id verum esset, nihil tamen obstat, cum res in quas alia conuertuntur soleant retinere nomina earum quæ conuersæ sunt: ut patet in virga Moysi: & aqua in vinum conuersa. Ioan. 2. Immo verò etiam Latini interdum vocant vinum sanguinem Christi. At enim sanctus Cyprianus. Lib. II. Eph. III. Quomodo autem creaturæ de creatura, vitis nouum vinum cum Christo in regno patris bibemus, si in sacrificio Dei patris vinum non offerimus. Et Hieronymus. q. II. ad Hedibiam: Panis qui de celo descendit, corpus est Domini, & vinum quod discipulis dedit, sanguis illius est noui testamenti. Hæc autem quæ à nobis dicta sunt, confirmat consilium Florentinum, quod Armenis dedit formam & ritum consecrandi Ecclesie Latine, quem quidem receperunt, ipsi Græcis nequaquam reclamantibus. Hæc, visum est admonere, ne quis existimaret Græcorum sensum, quod ad corporis & sanguinis Domini consecrationem attinet à Latinorum sententia, hoc est ab Ecclesia veritate, discedere. Quod posset fortasse quispiam ex his duobus capitibus colligere. Cætera autem quæ sunt in hoc libello, sunt eiusmodi, ut nihil magis prius nec magis Christianum dici aut fingi possit. Ea itaque studiose lector saclegas, & aqua boni consulas, & si quid spiritualis commodi ex eis percipias, Deo omnis boni auctori & datori age gratias. Vale & fructuere.

NICOLAI CABASILAE ~~...~~ COMPENDIOSA INTERPRETATIO

in diuinum Sacrificium.

CAPVT PRIMVM.

Quid sibi vult in summa diuinitatis missione, & regni caelorum hereditate simul acciperent, preces, Psalmique & sacrarum literarum lectiones, & ut semel dicam, omnia quæ ante dono-

Ante sacrarum mysteriorum celebrationis opus & effectus quidem est, donorum in diuinum corpus & sanguinem mutatio. Finis autem, ut fideles per ipsa sanctificentur, peccatorum remissionem, & regni caelorum hereditate simul acciperent, preces, Psalmique & sacrarum literarum lectiones, & ut semel dicam, omnia quæ ante dono-

rum sanctificationem, & post sanctificationem sacrosanctè dicuntur, & sunt. Et si enim gratis dat nobis Deus sancta omnia, & ad ipsum nihil afferimus, sed sunt reuera gratiæ, ut tamen ad ea recipienda & conseruanda apti simus, à nobis necessariò postulat, nec sanctificationem impertierit, nisi is qui ita affecti & dispositi fuerint. Ita baptizatur, ita vngitur, ita conuiuio excipitur, & sacra mensa impertitur. Hoc autem significauit in parabola seminis.

Exiit

Exiit enim, inquit, qui seminat, non ut terram arer, sed ut seminet, nempe quod oratio & omnis preparatio à nobis afferri debet. Quoniam ergo ad allequenda sacramenta ita erat necessarium, ut qui rectè haberent, & parati essent accederent: oportebat hoc inesse in sancti sacrificij constitutione, & inest. Hanc enim nobis habent potestatem preces psalmi, & si quid sacrosanctè in ea sit & dicitur. Nos enim sanctificant & disponunt, partim quidem ut rectè suscipiamus, partim autem ut sanctificationem conseruemus, & retinere pergamus. Dupliciter autem sanctificant. Vno quidem modo, quo ab ipsis precibus iuuamur, & psalmis, & lectionibus. Preces enim ad Deum conuertunt, & peccatorum remissionem conciliant, & psalmodiæ familiariter eum nobis efficiunt propitium, & quod illinc dependet momentum attrahunt. Sacrificia enim, inquit, Deo sacrificium laudis, & libetabo te, & glorificabis me. Sacrarum autem scripturarum lectiones, Dei benignitatem, & huiusmodi annuntiantes, & rursus iustitiam, & iudicium, & eius merum in animas nostras immittunt, & dilectionem in eum accendunt, & ita ad eius seruanda mandata multam promptitudinem, & animi alacritatem afferunt.

Hæc autem omnia, & Sacerdoti & populo pulchritudinem & diuiniorem animam efficiunt, utrosque ad susceptionem & conseruationem aptos reddunt, qui est finis sacrificij: priuatim autem ac seorsim Sacerdotem, ut non indignè ad sacrificium peragendum accedat, preparant, quod quidem est mysterij celebrandi opus, ut dictum est. Hoc ipsum autem etiam in multis precum locis situm est, & precatur Sacerdos ne videatur indignus proposito, sed puris manibus, & anima, & lingua, & mysterio seruiat, & sic ab ipsa verborum, quæ dicuntur, & canuntur, potestate, ad sacrum celebrandum ad iuuamur. Alio autem modo ab his, & præterea omnibus quæ in sacrificio peraguntur, sanctificantur, quatenus in eis videmus Christum figuratum, & ea quæ pro nobis fecit & passus est. Et enim in Psalmis & lectionibus, & omnibus quæ à Sacerdote per totam sacri celebrationem fiunt, Seruatoris nostri humane nature susceptionis œconomia significatur, quæ eius quidem prima sunt, iis quæ in sacrificio sunt prima, significantibus: quæ verò secundo loco, secunda: quæ autem postremo loco, ea quæ consequuntur, & licet iis qui hæc vident, omnia habere ante oculos. Donorum enim sanctificatio, ipsam sacrificium, eius mortem annuntiat, & resurrectionem, & assumptionem, quoniam preciosa hæc dona in ipsum corpus dominicum mutantur, quod hæc omnia suscepit, quod crucifixum est, resurrexit & in caelos ascendit.

Quæ autem ante sacrificium dicuntur & fiunt, ea quæ ante mortem fuerunt, aduentum, ostensionem, & perfectam manifestationem. Quæ autem post sacrificium, patris promissionem, ut ipse dicit, sancti spiritus ad Apostolos descensum, gentium ad Deum per illos conuersionem & communionem, & est vniuersa mysterij celebratio, veluti vna quædam imago vnius corporis reipublice Seruatoris, omnes eius partes ab initio ad finem, per ordinem, & inter se conuenientiam sub aspectum deducens. Vnde psalmi quidem, ut qui canuntur in procœmiis, & adhuc ante eos, quæ in donorum propositione & sunt & dicuntur, primum tempus Christi Œconomie significat.

Quæ autem post psalmos, sacrarum literarum le-

Tom. 4.

ctiones, & alia id quod sequitur. Nam & si dicatur alius esse vsus lectionum & Psalmorum, ea enim adsumpta esse, ut scilicet ad virtutem nos yngant, & ut Deum propitium reddant, nihil tamen prohibet quo minus & hoc & illud possint, & eadem, & fideles ad virtutem inducant, & Christi œconomiam & dispensationem in carne significant. Quemadmodum enim vestes, indumenti quidem vsum implent, & corpus tegunt: eo autem quod tales vel tales sunt, nonnunquam & artificium, & vitam & dignitatem eorum qui induti sunt significant, ita etiam in se habet in his. Quia enim diuina scripturæ, & verba diuinitus inspirata, & hymnos Dei comprehendunt, & ad virtutem adhortantur, eos qui legunt & canunt sanctificant. Quia autem talia electa sunt, & ita sunt ordinata, & aliam habent potestatem, & sufficient ad significandam Christi peregrinationem, & eius institutionem. Neque enim ea solum quæ continentur & leguntur, sed ea etiam, quæ in celebrando peraguntur, eodem modo se habent. Fit enim vnum quodque, præsentis vsus gratia: significat autem etiã aliquid ex operibus vel actionibus, vel passionibus Christi.

Quemadmodum oblatio Euangelij ad altare, oblatio preciosorum donorum. Fit enim vtrumque ut vsus postulat, illa quidem, ut legatur Euangelium, hæc verò ut sacrificium peragatur: significant autem vtraque, Seruatoris ostensionem & manifestationem, illa quidem, incipientis manifestari, obsecrationem, & adhuc imperfectam: hæc verò perfectissimam & vltimam. Sunt autem etiam eorum quæ fiunt, nonnulla quæ nullum vsum implent, sed alicuius tantum rei gratia significantur: sicut panis punctio, & quæ in ipso sit crucis inscriptio, & quod fericulum, quod ipsum pungit, est ad formam lanceæ factum, & postremum, aquæ in sancta immisio, Porro autem in aliis etiam sacramentis multa talia inueniuntur, quemadmodum in baptismo, eos qui sunt baptizandi, & calceos & vestes oportet exuere, & ad occidentem respicientes, manus extendere, & insulfare. Sed hæc quidem illi docent, quantum maligni odium in nobis esse oportet, & quomodo necesse est eum se gerere, qui est verus Christianus futurus, & si quid aliud huiusmodi in sacramentis: aliam habeat significationem. Quæ autem sunt in mysterij donorum celebratione, ad Seruatoris susceptæ carnis œconomiam omnia referuntur, ut eius contemplatio nostris oculis subiecta, animas sanctificet, & sic apti efficiamur ad sacrarum donorum susceptionem. Sicut enim tunc cum fuit, orbem terræ erexit, ita semper considerata, pulchriorem iis qui ipsam contemplantur, & diuiniorem animam efficit, immò quod magis est, ne tunc quidem quicquam iuuisset, nisi considerata & credita fuisset, & ea de causa fuit prædicata, & ut crederetur, Deus innumerabilia machinatus est, nempe quod non posset quod suum est facere, & homines seruare, si eos qui ab ipsa seruandi sunt, eam fuisse laceret. Sed tunc quidem prædicata, reuerentiam in Christum, fidemque & dilectionem ingrati animi hominibus, cum antea non essent, fabricabatur. Nunc autem ab iis qui iam crederent diligenter considerata, beatas has affectiones eis quidem non inserit, sed insitas conseruat, & renouat, & auget, & in fide quidè firmiores, in pietate autem & charitate ipsos feruentiores efficit, quæ enim cum non essent, ut fierent effecit, ea multo

XX ij

facilius seruare, & custodire, & renouare poterit. Hæc autem sunt, cum quibus ad sacra accedere necesse est, & sine quibus vel eo aspicere est omnino nefarium, religio, fides, dilectio in Deum valde vehemens. Propterea oportebat contemplationem, quæ in nobis hæc possit inferere, in sacrificij constitutione significari, vt non mente solum, sed etiam quodammodo oculis, videremus multam diuitis paupertatem, eius peregrinationem qui omnem locum obtinet, probra eius qui est benedictus, passionis eius qui est impatibilis, quantum odio habitus, quantum dilexit, quantum quum esset, quantum seipsum humiliavit, & quid passus, & quam re à se facta, hanc coram nobis mensam parauit: & ita salutis nouitatem admirantes, & propter misericordiarum multitudinem stupore percussi, reuereamur eum qui sic misertus est eum, qui sic seruauit, eique credamus animas, & vitam commendemus, & corda accendamus igne suæ dilectionis: & quum tales fuerimus, poterimus, & securè & familiariter in mysteriorum igne versari. Non enim sufficit ad hoc vt tunc tales simus, ea quæ Christi sunt aliquando didicisse: & ea scire: sed necesse est etiam tunc mentis oculum illic figere, & ea actu contemplari, omnia alia cuncta cogitatione, siquidem ad sanctificationem illam, aptam, & accommodatam, vt dixi, sumus animam red dituri. Si enim tenemus quidem rationem pietatis, ad eum vt de ea rogati rectè respondeamus, quando autem oportet mysteriis imbui, non rectè omnia consideramus, nec mentem adhibemus, nulla est nobis illius cognitionis utilitas: non enim potest nobis vllam earum quæ dictæ sunt affectionum imittere, ex iis enim quæ tunc nos detinent, cogitationibus afficimur, & tales habemus affectiones, quales illæ sunt efficiere: Propterea talis excogitata est figura, partim quidem non verbis solum significans, sed omnia etiam sub aspectum deducens, partim autem quæ toto sacrificij tempore appareat. Vt per illam quidem, agat in animas facilius, & non sola contemplatio, sed etiam affectio & passio in animis infideat, vt pote euidentius nobis per oculos impressa imaginatione: per illam autem non det locum obliuioni, neque finat cogitationem ad aliquid aliud conuertere, donec ad ipsam mensam deduxerit, & ita illis cogitationibus referti, & vigentem memoriam habentes, sumus sacrorum mysteriorum participes, sanctificationi sanctificationem inducentes, contemplationum sanctificationi, sanctificationem mysterij, & transformati à gloria in gloriam, in eam quæ est omnium maxima, ab ea quæ minor est. Et hoc quidem sibi vult totum, vt summatim dicam, sacrificium, deinceps autem vnumquodque ab initio, eius fieri poterit, sigillatim considerandum est. Primum quidem preces quæ sunt initiis, & sacræ benedictiones, & sacræ cantica, & electiones: postea ipsum sacrum opus, ipsum sacrificium: post hoc autem sanctificatio, qua per ipsum sanctificantur animæ Christianorum, & viuorum & mortuorum. Præterea autem & quæ ea consequuntur, populi & sacerdotis ad Deum cantica & preces, si quid eorum consideratione & contemplatione indiget: ante omnia autem, & in omnibus, quæ per totam mysterij celebrationem apparet Seruatoris susceptæ carnis œconomia, quid eorum quæ ad illa pertinent, per quodnam eorum quæ in Sacri celebratione fiunt, significatur.

Anitium autem ducamus ab eorum, quæ in propositione sunt & dicuntur, contemplatione, & ipsa eorum allatione, donorumque oblatione. Cur enim non statim ad altare ducuntur & sacrificantur, sed primum tanquam dona Deo dedicantur? Quia offerebantur quidem Deo sacrificia ab antiquis, ratione carentium animalium cædes, & sanguis: offerebantur autem etiam dona, quemadmodum vasa aurea vel argentea. Corpus autem Christi etiam vtraque habere videtur. Etenim sacrificium quidem posterius extitit, quando pro gloria patris est interfectus, dedicatus autem erat & oblatus Deo ab initio & donum erat ipsi preciosum, & tanquam adsumptum vt nostri generis primitiæ, & propter legem, quod erat primogenitus. Ea de causâ, ea quæ nunc offeruntur, per quæ corpus illud significatur, non statim ad altare ducuntur & sacrificantur, sed hoc quidem fit postea, prius autem Deo dedicantur, & dona preciosa Deo, & sunt, & vocantur. Ita fecit Christus. Quando enim panem & vinum manibus acceptum ostendit Deo & patri, tanquam dona, ea Deo offerens & dedicans, ostendit. Et vnde nam hoc constabit? Ex eo quod Ecclesia hoc facit, & ea dona vocat.

Non enim id faceret, nisi Christum hoc fecisse sciret. Audiuit enim ipsum iubentem, Hoc facite & nõ dissimiliter eum esset imitata.

CAPVT III.

Sed quænam est figura donorum? Fructuum primitias offerebant antiqui, vel pecorum, vel armentorum, vel aliarum possessionum. Nos autem, tanquam vitæ nostræ primitias, hæc dona Deo consecramus, vt quæ sunt humanum nutrimentum, per quod corporea vita constat: & nõ constat solum per nutrimentum vitæ, sed etiam per ipsum significatur. Vna enim cum eo comedimus & bibimus, post resurrectionem dicebant de Christo Apostoli, vt ostenderent, quod viuente ipsum viderent, & Christus, quem excitauit, mortuo iussit dari quod comederet, vt nutrimento vitam ostenderet. Quamobrem est satis probabile eum qui nutrimento vesci incipit, videri ipsam vitam inchoare. Sed dixerit fortasse quispiam, quod etiam omnia ferè quæ ab antiquis Deo offerebantur, poterant hominem alere: erant enim fructus, pro quibus agricolæ terram colunt, & animalia esculentia. Quid ergo illane omnia erant vitæ humanæ primitiæ? Nequaquam. nihil enim illorum est propriè nutrimentum humanum: commune est enim aliorum animalium: hæc quidem, volucrum & eorum quæ herba vescuntur: illa verò ferarum, quæ carnem deuorant. Humanum enim illud dicimus, quod ad solum hominem pertinet, confectione autem panis opus habere vt comedat, & vinum conficere, vt bibat, est solius hominis proprium. Et hæc quidem est forma donorum oblationis.

CAPVT IIII.

Quæ est autem causa, & quæ ratio, quamobrem oportet nos primitias vitæ Deo hæc dona offerre? Quod Deus vitam nobis pro his muneribus remuneratur: & par erat munus à remuneratione non omnino discrepare, sed aliquid cognatum habere, & illius existentis vitæ ipsum quoque esse quodammodo vitam, & maximè, quoniam ipse est

Quod hæc dona Deo offeruntur, sed pars quæ scilicet est.

Cur non totus panis offeratur, sed pars quæ scilicet est.

ipse est & doni legislator, & remunerationis supplicator, qui iuste iudicat, & omnia lance & statere ponderat. Ipse iussit panem & vinum offerre. Ipse pro eis retribuit panem viuente, & calicem vitæ æternæ. Vnde quædammodum Apostolis pro piscatione piscatione reddidit, pro piscatione piscium, piscatione hominum: & diuiti, qui de regno interrogauerat, pro terrenis diuitiis cælestes diuitias pollicetur: ait contra hic, quibus vitam æternam erat daturus, dico autem viuificum suum corpus & sanguinem, eis offerre iussit ea quæ breuis & momentanea vitæ causæ sunt, vt pro vita, vitam reciperemus: pro temporali, æternam, & gratia, gloria fit retributio & nostri misericordia, habeat etiam aliquid iustitiæ, & impleatur illud eloquium: Ponam misericordiam meam in statere. Et hoc non solum fit in hoc sacramento, sed etiam in baptismo, & vitam vitam commutamus: & illam quidem prodigimus, hanc verò pro illa accipimus.

Sed vitæ quidem profusio, mors est in quadam imagine & pictura, resurrectio autem est vera vita. Quia enim Seruator, qui & mortuus erat & resurrexerat, nouam suam vitam nobis quoque voluit impartiri: iussit nos etiam ex hoc magno dono ipsi aliquid offerre. Et quid hoc est? imitari eius mortem. Et quomodo? cum corpus in aqua, tanquam in sepulchro, absconderimus, & hoc ter ostenderimus, tanquam iam mortis & sepulchri nos socios acciperit, noua sua vita dignatur. Et hæc quidem ita habent.

CAPVT V.

Porro autem illud etiam notandum est, quænam ob causam, non panes simpliciter, sed quem ipse Sacerdos ex eis abscondit, hoc est donum facit, & Deo offert, & ad altare allatum consecrat. Et hoc est proprium oblationis. Alia enim dona, ij qui possidebant, ea ab iis quæ erant eiusdem generis separabant & in templum afferbant: & in manibus sacerdotum ponebant: Sacerdotes autem suscipiebant, & offerebant, vel sacrificabant, vel quicquid aliud fieri oportebat, ex iis quæ oblata erant.

Corpus autem Domini ab eo ipso Sacerdote, & ab iis quæ erant eiusdem generis, separatam, & ablatam, & assumptam, & Deo dedicatam, & postremo sacrificatum est. Ipse enim seipsum à nostra massa separans, separauit Dei filius. Ipse autem donum Deo dedit, ponens id in sinu patris, vt pote ab illo sinu ipse nunquam separatus, sed illi etiam hoc acquirens & apponens, vt simul ac formatum esset, Deo quoque esset datum: postremò autem ipse quoque in crucem egit & sacrificauit, propterea panem mutandum in ipsum corpus, ipse Sacerdos & ab iis quæ sunt eiusdem generis & naturæ abscondit, & Deo offert, ponens in sacra tabula, & postea ad altare allatum sacrificat.

CAPVT VI.

Abscissus ergo panis, donec in propositione situs est, panis purus & simplex, qui nihil aliud accipit, nisi quod Deo est dedicatus, & donum effectus, quando etiam significat Christum in illa ætate ex passionem qua donum factus est.

Factus est autem ab ipsa natiuitate, quemadmodum prius dictum est, quod etiam propter natiuitatem donum erat secundum legem, quia erat primogenitus. Qui autem, quæ postea factæ sunt in illo corpore passionem propter salutem nostram, crux Tom. 4.

& mors, antiquis prius figuratæ sunt: ea de causâ etiam Sacerdos hic priusquam panem ad altare afferat & sacrificet, illos typos & figuras prius in ipso conatur ostendere. Et quomodo interca dum ipsum à panibus integris auferens, facit donum Domini passionem & mortem in eo scribit, veluti in tabula & omnia quæcunque facit, partim quidem ad vsum pertinentia, partim verò de industria facta, ad hanc significationem deducuntur, & sunt ea quæ tunc fiunt, salutarium passionum & mortis actiua narratio. Hic erat autem mos antiquus, & actiue nonnunquam & narrabant, & suadebant &, prædicebant: Etenim Propheta cum veller ostendere Hebræorum captiuitatem, seipsum ligauit: & Agabus postea hoc ipsum fecit, significans Pauli vincula. Dicunt etiam quendam ex diuinis patribus, rogatum quid est Monachus, nihil quidem respondisse, sed qua indutus erat vestem exuram conculcasse. Porro autem ipsam Domini mortem, & à Christo susceptæ carnis œconomiam, veteres non solum verbis, sed etiam factis & ipsi significabant: & à Deo disciebant. Cuiusmodi erat mare, quod virga scindebatur, & rubus, qui in flamma ardebat: & Isaac, qui à patre ad eandem ducebatur, & alia per quæ ab initio significabatur mysterium. Sacerdos etiam ea videtur facere, quæ de illo nouit sacrificio, & verbis narrans, & factis ostendens, quoad eius fieri potest, vt in ea materia ostendatur: propemodum dicens, Ita venit ad passionem Dominus, ita mortuus est, ita in latere punctus est, ita à puncto latere sanguis & aqua tunc illa effusa est. Et hæc facit, primum quidem, vt ostendat, sicut dixi, quod huius veritatis & rerum typi, & scripturæ quædam ante præcesserunt, & præsignificauerunt hominibus, quemadmodum ipse priusquam panem ad altare afferat & sacrificet, ea quæ ad sacrificium pertinent in ipso describit.

Deinde ostendens quod hic panis festinat mutari in illum verum panem crucifixum, sacrificatum: præter hæc autem omnia, quoniam mortem Domini oportet annunciare: vt nullum modum annunciationis & narrationis prætermittat, ad quam innumerabilia ora non sufficerent, eam & verbis & factis recenset.

CAPVT VII.

ET Primum pane accepto, à quo oportet sacrum panem abscondere, dicit, in recordationem Domini & Dei & seruatoris nostri Iesu Christi, ex illius præcepto. Hoc enim, inquit, facite in meam recordationem. Et non de pane illo hoc solum dicit, sed de vniuerso quod celebratur mysterio, vt qui hinc sacrum operari incipiat. Nam etiam dominus postquam vniuersum mysterium peregit, hoc dictum subiunxit, Hoc facite in meam recordationem. Sed quænam est hæc recordatio? & quomodo in rei sacræ celebratione Domini meminimus, quid agentis, quomodo se habentis: Dico autem, qui de ipso reputâtes, quid narrantes: an quod mortuos suscitauit, & cæcis visum dedit, & ventos increpauit, & ex paucis panibus ad satietatē milia aliquot nutriuit, quæ cum & Deum esse, & omnia posse ostēderunt: Nequaquam: sed ea potius quæ videntur significare imbecillitatem, crucem, passionem, mortem, in his nos iussit facere eius commemoracionem. Et vndēnam hoc scire possum? Ita intellexit Paulus qui quæ eius sunt, optime nouit.

Ad Corinthios eum scribens de mysterio eum narrauerat XX iij

Quid est Domini recordatio

gratias egerunt? Quia dum pacem dixit, illa etiam comprehendit, si quis velit exacte considerare. Neque enim qui non est contentus iis, quae sibi in vita eueniunt, potest in se pacem habere, sed qui est gratus & in omnibus agit gratias, ut praescribit lex beati Pauli: nec qui non habet puram conscientiam, fieri autem non potest ut sit pura conscientia sine confessione. Qui ergo orat cum pace, gratias agentem & contententem prius habuit animam. Ad haec autem etiam petitio quam faciunt, eos & gratias agentes & contententes ostendit. Quid enim petunt? misericordiam. Haec autem est petitio eorum qui rei aguntur, qui quando omni sui defendendi ratione ablata, nihil possunt dicere quo se iustificent, & causam suam tueantur: hanc vocem postremo ad iudicem emittunt, non iure, sed ex eius clementia ea quibus indigent assequi aspectantes. hoc autem est eorum qui multam quidem iudicis esse benignitatem, & clementiam, magnam autem esse suam improbitatem vitiumque testantur. Quorum hoc quidem est confessio, illud verò gratiarum actionis. Hortatur autem sacerdos ab initio populum ad orationem, ut qui talis sit qui ad orandum est ordinatus, & ideo si populi propositus intercessor & mediator, ut eius operans oratio multum valeat, sicut dixit Iacobus Apostolus. Operatur enim oratio iusti, quando illi etiam omnino pro quibus preces fiunt ex se omnia contulerint, morum bonitatem, preces, lenitatem, & aequitatem, & quocumque alio sciunt Deum delectari. Quae est autem eorum prima protinus petitio? Pro superna pace, & salute animarum nostrarum. Cum prius docuisset quomodo se habentes orare oportet, nunc etiam docet quid sit primum petendum, superna scilicet pax, & animarum salus. Ita enim iussit Christus petere primum regnum dei, & iustitiam. Regnum enim salus animarum: superna autem pax, Dei iustitiam significat. De qua dixit Paulus: Pax Dei quae supereminet omnem mentem, quam Dominus reliquit discipulis, ascendens ad Patrem. Pacem, dicens, relinquo vobis, pacem meam do vobis. Sicut enim illic nomen iustitiae, non significat solum eius quod aequum est, distributionem, sed absolute omne genus virtutis: ita hic etiam nomen pacis est quid vniuersale, est enim omnium simul virtutum & vniuersae philosophiae fructus. Neque enim fieri potest ut pacem perfecte habeat, cui vel vna aliqua virtus deficit: sed necesse est, ut qui pacatus est futurus, per omnes veniat. oportet ergo seipsum primum exercere ad pacem quae potest haberi ab hominibus: deinde à Deo petere suam pacem, sicut se habet etiam in vnaquaque virtute, est enim temperantia, quae paratur per exercitationem: & est temperantia, quae à Deo datur anima, & charitas, & oratio, & sapientia, & in aliis eodem modo. Propterea etiam sacerdos de pace illa primo loquitur quae est in nostra potestate, & à nobis recte geri & administrari potest: & cum ea iubet ad Deum facere orationes, deinde de ea quae à Deo datur, & pro ea hortatur Deum orare. Oremus, dicens, pro superna pace. Pacem autem dicit, non eam solam quae est inter inuicem quando nulli male volumus, nec vllius sumus iniuriae memores: sed eam etiam quae est erga nos ipsos, quando cor nostrum non condemnat nos. Magna est autem pacis utilitas, vel potius ea est omnino necessaria. Ut perturbata enim mens cum Deo conueniat, minimè fieri potest: primum quidem, propter ipsam perturba-

tionis naturam. Quemadmodum enim pax multas vnum reddit, ita etiam perturbatio vnum multas efficit. Quomodo ergo adaptari & conuenire poterit vni & simplici Deo? Propterea quod neque rectè orare, neque aliquid boni ex oratione consequi potest, qui orat, sine pace. Siue enim ira hominem perturbat, & acceptae iniuriae memoriae pacem ex anima eiecit, nec peccatorum quidem veniam inueniet ex oratione, tantum abest vt vllam aliam gratiam assequatur. Si quis peccatorum suorum causa à conscientia pungitur, & habet cor quod eum accusat, & ea perturbatione agitur, omni apud Deum libertate priuatus est, vt ait diuinum eloquium, & quando orat, sine libertate loquitur, hoc est, sine fide. Qui autem sine fide orat, frustra orat, nec vllam ex eo sentit utilitatem. Propterea iubemur etiam cum pace Deum orare, & ante omnia supernam pacem petere: postea autem etiam pro aliis liberaliter preces fundere, non solum Ecclesia, & imperio, & vtriusque praefectis, vel iis qui sunt in periculis, & rebus aduersis opprimuntur, sed pro omnibus omnino hominibus vniuersae terrae. Pro pace enim, inquit, vniuersi mundi, maxime quidem quia sciunt suum Dominum esse communem omnium dominum, & quod omnia ei curae sunt tanquam sua opera, & si quis eorum curam gerat, magis eum colit, quam si ei sacrificet. Praeterea autem, vt sentit beatus Paulus, vt nos sub eorum tranquillitate quietam vitam agamus, in omni pietate, & honestate. Et non solum pro iis quae ad animam conferunt, sed etiam pro bonis corporalibus necessariis oramus, bona aëris temperie, & fructuum terrae fertilitate. Vt sciamus esse omnium autorem & suppeditatorem Deum, & ad illum solum respiciamus, quoniam etiam panem ab ipso petere quotidianum cum aliis iussit ipse Christus.

CAP. XIII.

Illud quoque querendum est, quam ob causam Sacerdos quidem iubet orare pro multis & diuersis, circumstantes autem fideles rogant solum misericordiam, & eam solum omnino vocem ad Deum emittunt. Primum quidem vox eiusmodi, vt dictum est, gratiarum actionem & confessionem continet. Deinde à Deo petere misericordiam, est eius regnum petere, quod se petentibus daturum Christus est pollicitus, & alia etiam quibus opus habemus se adiutorum: & propterea eis haec sufficit precatio, vt pote quae omnia simul possit. Et videntem sciri potest, quod misericordia vni eius regnum significat: Ex eo quod Christus praemium misericordiam narrans, & quam ab eo accipient benignitatis remuneratione, nunc quidem illos misericordiam assecuturos, nunc verò regnum dicit: perinde ac idem sit, & ab ipso misericordiam assequi, & regnum accipere. Beati enim inquit, misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur. Deinde alibi veluti seipsum interpretans, & quid sit misericordiam consequi significans, Dicit, inquit, Rex iis qui sunt à dextris, dicens ad misericordes: Venite benedicti Patris mei, haeredes esse parati vobis regni. & alioqui si quis ex iis quae faciunt homines misericordes, voluerit diuinam misericordiae opus perspicere, ea nihil aliud inueniet valere, quam ipsam regnum. Quid ergo misericordes? Esurij, inquit, & dedistis mihi comedere: sitiuus & potum dedistis mihi. Ergo & Christus quorum miseretur, eis suam mentem imperit. Quanam est autem illa: Vt comedatis, inquit, & bibatis in mensa mea

Quid sibi vult misericordiam ubique petunt.

sa mea in regno meo. Et vt scias illius mentis splendorem, & quod non est seruum, sed Regum, & scias ministrum esse ipsum omnium Dominum. Accingitur enim, inquit, & eos faciet accumbere, & accumbere, & accedens ministrabit ipsis. Quinetiam vestiet eum cuius miserus fuerit, quum sit nudus. Dabit ergo vestem regalem: è domo enim, & ex suis cum induet. nihil est autem apud eum seruale, cum sit Rex, sicut nihil est apud nos è domo regale, quum serui simus. hoc est autem indumentum nuptiale: Quo qui induti sunt, necesse est eos regni esse. Nihil enim habet rex, quum cum in eis reprehenderit, ex nuptialibus aedibus eiciat. Quid praeterea? domus eius aperiet, & introductos faciet quiescere. Hospes enim erit, & me collegistis. Sed qui hac gratia dignati sunt, non amplius serui dei, sed filij. Seruus enim, inquit, non manet in domo in aeternum. Filij autem etiam haeredes, non regni solum, sed etiam eius qui regnum complectitur. Haeredes enim, inquit, dei, cohaeredes autem Christi. Ita à Deo petere misericordiam, & petere, vt regnum sibi liceat assequi.

CAP. XIII.

Postquam autem orauerit pro omnibus, iubet eos Deo seipsum commendare, dicens: Sanctissima, intemerata, superbenedicta, gloriosae dominae nostrae Deiparae, & semper virginis Mariae cum omnibus sanctis memoriam facientes, nos ipsos, & nos inuicem, & omnem vitam nostram Christo Domino commendamus, & custodiendos deponamus, non est omnium Deo seipsum commendare, & custodiendos tradere. Non sufficit enim dicere, sed oportet etiam Dei consensum habere. hoc autem omnino indiget libertate: libertatem autem facit pura conscientia, quando cor nostrum nos non condemnat, quando quae sunt eius, curamus: quando vt eorum quae sunt eius, curam gerimus, nostra negligimus. Tunc enim & ipsi verè à cura nostri recedimus, & eò eam securè committimus, quando firmam & stabilem fidem habemus quod depositum nostrum suscipiet, & seruabit. Quia autem res tanta consideratione & studio indiget, propterea nunc quidem sanctissimae Dei matris, & omnium sanctorum coetus inuocato auxilio, ita commendationem seu depositionem facimus: hoc enim sibi vult illud, commemorare, vocare, orare. Nunc autem fidei vnitatem, & sancti Spiritus prius petita communionem, deinde nos ipsos & omnem vitam nostram Deo commendamus, & custodiendam tradimus. Quid est autem vnitatis fidei? Homo, inquit, duplici corde, est instabilis in viis suis, duplici corde hominem vocans eum qui est dubius & minime firmus & stabilis. Qui enim talis est, is in vtranque partem declinans, in neutra parte firmiter ingreditur. Huius autem contrarium per vnitatem significatur, id quod scilicet est firmum, illius gratiam significat. dicitur autem communio costans & stabile. Qui enim constanter credit, vnum quidpiam de re credit, vel esse, vel non esse. Qui autem est dubius, eum ad vtranque declinare vel ex ipso vocabulo manifestum est. Hoc ergo, fidei scilicet vnitatis, est id quod est immobile, & ab omni dubitatione liberum. Sancti autem Spiritus communio, quia quum Dominus per Crucem, interiectam seps maceriam, quae inter nos & Deum erat, diruisset, quoniam eos qui tunc disuncti erant, nullo modo posse conuenire, & communicare cognouerat: deinceps sancti Spiritus Apostolos aduentus hoc efficit. Hinc enim san-

ctum baptisma, & omnis fontis diuinarum gratiarum, hominibus apertus est. & vt dicit beatus Petrus, diuinæ naturae locij facti sumus participes.

Opus est ergo & fide firma & Spiritus auxilio ei qui seipsum Deo est commendaturus, & se ei custodiendum daturus. Neque verò vnusquisque seipsum solum, sed etiam nos inuicem commendamus. Oportet enim non tantum querere quod suum est, sed etiam aliorum, propter legem charitatis.

CAP. XV.

Interea autem dum petitiones praet Diaconus, & sacer orat populus, Sacerdos intus orat per se submissa voce, pro astantibus, & pro hac sancta domo, vt eis diuites effundantur misericordiae & misericordiae. Deinde dicitur: nunc ad Deum, & adiicit causam propter quam praet Diaconus, & Deus quae petiuit iuste praebuerit, non quod digni sunt qui sunt accepturi, non quod ea iure accipere mereamur, sed quia tibi conuenit omnis gloria, honor & adoratio. Propter tuam gloriam, inquit, haec te rogo. Benignum enim & misericordem esse in nos qui sumus indigni, ad tuam gloriam pertinent: hoc autem, scilicet glorificari, tibi conuenit, vt est illud B. David: Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloria. Propterea cum perfecit orationem, hanc causam allationem, quia & est in extrema parte, & est glorificatio, legit omnibus audientibus, vt omnes hymni participes accipiat, & Deus ab omni Ecclesia laudetur. Audientes ergo, sunt hymni cum illo participes. postquam enim ille dixit, & glorificauit, fideles omnes Amen dicunt, & cum hoc verbo acclamarunt, omnes illius voces vt proprias sibi assumunt. Deinde sacras psalmodias incipit quidem Sacerdos, implet autem vniuersum is qui circumstant, diuinitus inspirata sacrorum Prophetarum verba canentes: Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo altissime. Principio conueniens statim verbum, quia de ipso dicit hymno, quod est bonum, quod oportet omnino scire ante omnem hymnum, appellans Confiteri, gratias agere, hymnos canere. His autem & iis quae sequuntur cantatis, Diaconus fideles ad orationem adhortatur. Interea autem dum peragebantur psalmodiae, & fideles orabant, Sacerdos postquam intus ad Deum fecit orationem, & generaliter pro toto corpore Ecclesiae, & seorsum, pro iis qui sanctam domum eius ornant, & eam vndiquaque splendidam reddere desiderant, vt & ipsi ab ipso glorificentur: causam adiicit in primis opportunam & conuenientem. Quia tua est potentia, tuum est regnum. Apud Reges, inquit, est gloria, & posse splendidos efficere quos voluerint. Tu autem Rex aeternus, & tua est potentia, & tuum est regnum. Et cum hac causae redditionem, vt pote quae sit glorificatio, omnium fidelium auribus inelamauit, & nos hymni ad Deum participes effecit, sicut & prius: rursus incipit psalmodias, & fideles eas complent. Deinde petit à Deo petitiones, quas praet Diaconus, vt ante dictum est. Sacerdos autem rursus facta oratione pro iis qui vna cum eo precantur fidelibus, vt quae vnusquisque priuatim petit à Deo consequatur, prout ei vtile fuerit: & praeterea vitam aeternam in futuro, adiicit causam, ipsius bonitatem & clementiam. Quam vt pote, vltimam, postquam omnibus audientibus dixit, incipit tertiam psalmodiam. Quae dum canitur, Euangelium introducit stiparum lampadibus, omnibus iis deudentibus qui sunt ministri altaris, diacono ipsum

De antiphonis quae in ipse sunt.

afferente, vel si nō adst, Sacerdote, Sacerdos autem, quando est ad altare ingressurus, stans paruo interiecto spatio ante fores, donec completa fuerit psalmodia, orat Deum, vt sancti Angeli vnā cum eo ingrediantur, intrante ad altare, & sacrificium contrectent, & sint cum ipso glorificationis participes, & adiicit causam: Quia & ab hominibus & ab Angelis conuenit ipsum glorificari & adorari. Hoc enim sibi vult illud: Omnis gloria, honor, & adoratio ab omnibus qui Deum glorificare, honorare, & adorare sciunt. Et hæc præcatus, ingreditur ad altare, & ponit super sanctam mensam Euangelium.

CAP. XVI.

Significatio Sacrificij in summa.

Necessè est autem ab alto sigillatim persequi verba psalmodiarū, si prius illud dixerimus, quoddam mysterium incarnationis Christi significatur quiddam per ipsum sacrificium: significatur autem etiam per ea quæ præcedunt sacrificium, & per ea quæ post sacrificium & fiunt & dicuntur. Sacrificium enim mortem ipsius annunciat, & resurrectionem, & assumptionem, quoniam preciosa dona in ipsum dominicum corpus mutantur, quod resurrexit, quod in cælos ascendit. Quæ autem ante sacrificium fiunt, ea quæ ante mortem fuerunt, aduentum, ostensionem, perfectam manifestationem. Quæ verò post sacrificium, patris promissionem, vt ipse dixit, Spiritus ad Apostolos descensum, gentium illos ad Deum conuersionem & communionem. Et est vniuersa mysterij celebratio, veluti vnum quoddam corpus historie, ab initio vsque ad finem conuenientiam & integritatem conseruans, aded vt vnumquodque eorum quæ fiunt vel dicuntur, separatim aliquid ad vniuersi confectionem conferat. Vnde psalmi vt qui in diuini mysterij celebrationis exordio canuntur, primum tempus Christi incarnationis significant. Quæ autem ea consequuntur, nempe sacrarum scripturarum lectiones, & reliqua, id quod deinceps sequitur. Atqui alia esse causa dicta est scripturarum & psalmodiarum, quoddam scilicet præpurgationes & præparationes ad sacra mysteria. Sed nihil prohibet ea & hoc, & illud posse, & eadem & fideles sanctificare, & incarnationis mysterij œconomiam significare. Quemadmodum enim vestes implēt quiddam vsum amictus, & corpus tegūt, eodē autem quod tales sunt, vel tales, & studium vitæque exercitium significant, & dignitatem eorum qui induti sunt: ita etiam se habet in his, quoddam enim sunt omnino diuina scripturæ, & verba diuinitus inspirata quæ canūtur & leguntur: eos qui legunt & canunt sanctificāt. Quoddam autem talia electa sunt, & sic ordinata, etiam aliam habent potestatem: & sufficiunt ad significandum Christi aduentum, & eius institutionem. Non solida enim ea quæ canuntur & dicuntur, sed etiam quæ sunt, eodem modo se habent, & fit vnumquodque propter vsum præsentem: significat autem etiā aliquid ex operibus, vel actionibus, vel passionibus Christi. Sicut est Euangelij ad altare allatio, preciosorum donorum importatio. Fit enim vtrunque quiddam ad vsum, illa quidem, vt Euangelium tegatur, hæc verò vt peragatur sacrificium. Significat autem vtræque Domini ostensionem & manifestationem, illa quidem eius incipientis manifestari, adhuc obscuram exilētemque & imperfectam: illa autem perfectissimam & vltimam. Sunt autem etiam eorum quæ in mystica celebratione fiunt, quæ nullum vsum implent, significandi autem gratia tantum

fiunt, vt lancea & panis punctio, & Crucis inscriptio, & postremò aquæ calidæ in sancta iniectio, Quinetiam in aliis sacramentis multa eiusmodi inueniuntur: quemadmodum in Baptismo, eos qui sunt tingendi, se & calceis & vestibus exuere oportet, & ad occidentem aspicientes, manus tēdere, & insufflare. Hæc enim & alia eiusmodi nullum quidem vsum ad sacramentum inducunt: sed docent eum qui initiatur, odium, & inimicitias, quas aduersus malignū gerere necesse est, & quomodo oportet malignum auerfari, eum qui verus Christianus futurus est. Hic ita se habentibus, contemplerur sigillatim vniuersum sacrificium, quatenus seruatoris incarnationis fert imaginem & primum psalmodias.

CAP. XVII.

Prima ergo est adhortatio ad glorificationem, incipientibus conueniens. Bonum, inquit, confiteri domino. Hymnus ad Deum & patrem, & de vnigenito: Bonum est confiteri domino, & canere nomini tuo altissime, altissimum patrem dicens, dominum vnigenitum. Bonum laudare filium, & patrem. Et quid hæc sibi volunt? Ad ea quæ sunt deinceps dicenda exordium ducit. est enim vtriusque communem hymnū dicturus. Quomodo? Clamabit ea quæ sunt filij: per quæ pater quoque glorificatus est. Quænam est enim laudationis occasio: Filij exinanitio & paupertas, in carne opera & passiones: ea enim vocat misericordiam, & veritatem. Misericordiam quiddam, quoddam omnium miserimè affectos, cum eius essemus inimici & hostes, propter multam suam benignitatem & clementiam non despexit: & non solum nostræ calamitatis miserus est, sed ipsorum etiam malorum fuit socius & particeps, interitus & mortis: & non solum nos erexit à graui illo casu, sed regno etiam & maximis bonis dignatus est. Quocirca Paulus quoque, Quando, inquit, benignitas & humanitas apparuit seruatoris nostri Dei, vt quæ tunc primum ostensa, & manifestata est quanta sit. Et Dominus, Sic Deus dilexit mundum, insignem dilectionem hoc verbo ostendens. Misericordiam ergo his de causis vocat susceptæ carnis œconomiam. Veritatem autem, quia vult vmbra & figuræ vetera omnia ad eam respiciēbāt. Propterea de ea loquēs propheta, Iurauit, inquit, Dominus Dauid veritatem. Quæ sunt enim quæ iurata sunt? Domini per carnē peregrinatio, & recta vitæ institutio. De fructu, inquit, ventris tui ponam super sedem tuam, ipsum seruatore significat. & vndēnam hoc sciri potest? Gabriel docuit in iis in quibus arcanum partum significans, & quantus sit qui nasciturus est docens, Dabit ei, inquit, Dominus Deus sedem Dauid patris sui, & regnabit super domum Iacob in secula, & regni eius non erit finis. Sed ipsa veritas est & iudiciū & iustitia. Quoniam modo? Quia seruator in ea cæcō peccato, & diabolo interfecto, non insigni aliquo robore, nec quod potentia vinceret hoc fecit, sed iudicia & iustitia, sicut dictum est: Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ: sicut, & nos in iudiciis aduersarios sententia iudicum vincimus. Propterea, Nunc est, inquit, iudicium mundi huius, nunc princeps mundi huius eicitur foras. Hæc sciens beatus Dionysius, diuinæ bonitatis maximè infinitam dicit benignitatem, de se dicitur multitudine, Dæmonum scilicet, potentiam aduersus nos dissoluere, non per potentiam, tanquam exuperantem, sed, vt mysticè dicit traditum eloquium, in iudicio, & iustitia.

Quia

Quid significat in primis opibus sacrificij quæ canuntur pro phetia.

Interpretatio primæ Anaphoræ.

Quia ergo quod laudatur, non solum est misericordia & veritas, sed etiam iustitia & iudicium, propterea subiunxit Psalmographus: Quoniam rectus Dominus noster, & non est iniquitas in eo. Bonum annunciare, inquit, mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. Diu & noctu, inquit, oportet Deum laudare. Hoc enim est illud, Mane & per noctem. Et hæc quidem prima psalmodia.

CAP. XVIII.

Secunda autem psalmodia ipsum regnum laudat, & decorem, & potentiam filij Dei, quæ ex exinanitione & paupertate ei accessit. Sed quis est hic vsum horum verborum propheticozum, & quidnam significant seruatoris susceptæ carnis œconomia? Principia eius præsentia, quando aderat quidem, sed non cognoscebatur à multis, quando in mundo erat, & mundus ipsum non cognouit, tempus quod fuit ante Ioānem, prius quam accensa esset lampas. Tunc enim ei adhuc opus erat dictis prophetis. Postea autem apparuit ipse qui prædicabatur, & non erat amplius ipsi prophetis opus, sed præsentem ipsum ostendit Ioannes, & ante Ioānem ipse pater. Propterea, Omnes, inquit, prophetae Prophetarunt vsque ad Ioānem. Hoc ergo tempus, quod fuit ante Ioānem, significant prophetica quæ canuntur, quando etiam preciosa dona, per quæ Christus significatur, nondum in medium adducuntur, sed seorsum cooperta reposita sunt. Et hæc quidem sic. Ipsa autem psalmi verba consideremus. Dominus regnauit, decorem indutus est. Cognitionem qua ipsum cognorunt homines, & ei subiecti fuerunt, regnum appellauit, quando & decorum, & pulchrum & potentem eum cognouerunt, vt nosse oportebat. Hoc est illud seruatoris. data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra, quia cum iis qui sunt in cælo, etiam ij qui sunt in terra, verum dominum agnouerunt. Nam & si quis ea quæ deinceps sequuntur percurrat, eadem omnia inueniet. Regni itaque & potestatis modum narrans propheta, dicit: Etenim firmavit orbem terræ qui non commouebitur, firmamentū fidem dicens. Stare fecit eos qui errore commouebantur, & sibi colligauit. talis est enim: qui erat, minime stare potest. Dominus autem, Euntes inquit, docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomine Patris & filij & Spiritus sancti, quod est doctrina fidei. Sed non sufficit hoc regnum, fides: neque perfectè subiectæ fuerint gentes hoc modo. Propterea cum eo etiam mandatorum obseruationem oportere adicere: propheta quidem, Testimonia, inquit, tua credibilia facta sunt valde. Dominus autem, ei quod de baptismo dixit, de mandatis quoque sermonem adiecit, dicens: Docentes eos seruare quaecumque mandauit vobis. Quæ enim seruator mandata, propheta vocat testimonia. & hæc vbi que in scriptura inuenies, testimonia Dei leges appellante. Post hæc, Domum decet sanctificatio domine. Sanctificationem vocans sacrificia dona, omnem cultum qui Deo debetur, qui dicens decere domum dei, ostendit non esse vacuam domum Dei neque Deo destitutam, sed ipsam in seipsa habere domus Dominum. Si enim ea Deo esset vacua, non dece rent eam illa quæ soli Deo cōueniunt. Hoc autem etiam Dominus iis quæ dicta sunt adiecit, pollicitus se semper futurum cum ecclesia. Ecclesiam autem, domum Dei viuētem vocat Paulus. Dicit enim, Vt scias quomodo oportet in domo Dei ver-

fari, quæ est Ecclesia Dei viuētis. Ecce ego vobiscum sum. & quod ille, In longitudinem dierum dixit, Dominus dicit, Omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Et hæc quidem psalmodia est ad ed exacta prophetia eorum, quæ per Crucem & mortem à seruatore gesta sunt.

CAP. XIX.

Quæ autem sequitur, videtur esse quiddam occurfus, tanquam domino iam accedente & apperente: & ideo in ingressu euangelij & ostensione ponitur & canitur, per quam Christus significatur. Quoddam autem Christi apparitionem ante oculos animæ habens propheta, hanc cecinit psalmodiam, maxime quidem ostenditur ex gaudio & lætitia, quæ ea de causa ipse plenus videtur, & alios omnes vocat ad societatem: Venite exultemus domino. Non poterat enim homo gaudere, nisi dominus cum eis verlaretur, quia solus Christus nobis gaudium attulit: & si quis antequam ille in terram veniret, gaudius est, in iis quæ ad illum pertinent, initiatus, gaudius est. Sicut Abrahā exultauit, inquit, vt videret diem meum, & vidit, & gaudius est. Et ipse Dauid, Redde mihi lætitiā salutaris tui. Quam enim habebat lætitiā in Christo antequam peccaret, eam per peccatum amissam vt reciperet Deum orauit. Quemadmodū ergo si dixisset, Venite & illuminemus, lucis præsentiam significasset: ita cum dixit, Venite exultemus domino, ostendimus eum apparuisse qui affert lætitiā. Deinde etiam seruatore hunc dominum appellat. Seruatore autem, & salutem, & salutare Christum vocat scriptura, & ex diuinis personis solus filius fuit nostræ salutis opifex, & per seipsum vniuersum effecit, quemadmodum dixit Paulus. Per seipsum purgationem faciens peccatorum nostrorum. Quod etiam ipse ostendit exemplo boni pastoris, qui nō misit qui ouem perditam quaerentem, sed ipse quaesuit, & inuenit, & sustulit, & in humeris gestauit. Propterea etiam cognomen sortitus est, quod rei conueniret, appellatus Iesus, præoccupemus faciem eius in confessione, faciem apparitionem eius dicens: ne expectemus eum videre cum domi fuerit, obuiam eamus in confessione, scilicet glorificatione. Et in psalmis iubilemus ei. Deo conuenientem ei reddamus honorem. Ipse quidem in serui forma esse elegit, nos autem dominum ne ignoremus, & carne ostendamus, ne eo abducamur, vt vilia & abiecta de excelso, animo concipiamus, propter id quod apparet. Quia deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnē terram, qui in hac carne regitur. & quæ deinceps sequuntur omnia Deo conuenientia adiecit, & sunt eiusmodi quiddam Prophetica, & opportune canuntur.

CAP. XX.

His autem peractis, Sacerdos stans super altare, in altum tollit Euangelium, & ostendit Domini ostensionem significans, quādo cœpit multis apparere. Per Euangelium enim Christus significatur, quemadmodum & Prophetici libri dicuntur Prophetæ, quemadmodum diuiti ab Abraham dictum est: Habent Moſen & Prophetas, dicebant autem libros. Quia autem eo qui prædicatur ostēso, & per seipsum apperente, verbis Prophetarum nemo vult attendere, propterea ostēso Euangelio cessant prophetica. Canimus autem si quid est noui testamenti. Vel enim sanctissimam Dei matrem, vel alios sanctos laudamus vel ipsum Christum canctis

Interpretatio ter-tiæ Anaphoræ.

De ostensione Eua-gelij, & de hymno Ter sancti

celebramus, propterea quod nobiscum versatus est, vel ob ea quæ dum nobiscum versaretur passus est vel fecit. Propter quæ Ecclesia diem festum semper celebrat. Deinde etiam ipsum ut trinitatem Deum decantamus, qualem ipsum esse nos docuit seruatoris apparitio. Hic autem hymnus, ab Angelis quidem dictus est, acceptus est autem ex libro Psalmorum sanctorum Prophetarum. Collectus est autem à Christi ecclesia, & Trinitati dedicatus: Hoc enim, Sanctus, quod ter canitur, est Angelorum: illud verò, Deus & fortis & immortalis, & beati David, ubi dicit, Sitit anima mea ad Deum fontem viuum. Hæc autem suscepisse & illis coniunxisse, & supplicationem adiecit, dico autem illud Miserere nostri, est ecclesie eorum qui trinitatem vnum Deum & sciunt & prædicant: partim ut ostendatur veteris testamenti cum nouo conuenientia: partim autem, ut Angeli, & homines fiant vna ecclesia & chorus vnus, per Christi aduentum qui est supercælestis & terrenus. Propterea, postquam est ostensum & altarum Euangelium, hunc hymnum canimus, propemodum clamantes, quod is nobiscum versatus, nos statuit cum Angelis, & in illo choro posuit. Et hæc quidem hoc modo.

CAP. XXI.

De oratione in hymno **S**acerdos autem ante hanc laudationem, Deo supplicat ut hymnum suscipiat, & laudatoribus gratiam retribuatur. Et quamnam gratiam? hymno conuenientem, ut sanctificet ipsorum animas & corpora, data peccatorum venia, ut cum in sanctitate colant omnibus diebus. Et causam adiicit: Quia sanctus es, & in sanctis requiescis. Verè enim sancti est delectari sanctis & sanctificare. Et cum hoc exclamauit, & glorificationem adiecit, cantandi hymni ter sancti sacro populo hoc veluti signum proponit: & cum ipsi, ut mos est, glorificationi Amen subiecerint, hymnum incipiunt. Post hymnum autem, Sacerdos iubet omnes non solum sed & negligenter stare, sed ea quæ sunt & canuntur attendere *πρόσχωμεν* enim, quo vocabulo vtuntur, idem est quod, Mentem adhibeamus. Deinde precatur pacem omnibus, & sapientiam in memoriam reuocat, cum qua oportet ad mysteria accedere & mentem adhibere. Quenam est autem sapientia? Cogitationes mysterio conuenientes, cum quibus oportet audire & videre ea quæ sunt & dicuntur eos qui fide pleni sunt, qui nihil habent humani, hoc est enim Christianorum sapientia, & hoc sibi vult Sapientia, quæ in multis locis sacrificij fidelibus acclamatur à Sacerdote, harum scilicet cogitationum recordatio. Ita enim nos inuicem admonemus & in memoriam reuocamus, integram cogitationem vno verbo in auditorum animis renouantes. Quid autem hac in mentem reuocatione opus est? Magna est obliuionis tyrannis & nulla humana affectio tam frequenter & tam facile hominem subuertit, ut hæc affectio. Quia autem cum conuenientibus cogitationibus necesse est stare & mysterij esse participes, & sacrarum eius auditionum & contemplationum, nisi eis frustra sumus interfuturi & tempus consumpturi, hoc autem non est facile: propterea opus est quidem ipsos à nobis ipsis excitari & esse sobrios: opus est autem externa admonitione, ut nostram mentem ab obliuione assidue surreptam, & ad vanas curas attractam, possimus recipere. Hoc etiam sibi vult canticum quod canitur, dum precipiosa dona ad altare afferuntur.

Omnem, inquit, de victu solitudinem deponamus. Et hæc quidem hoc verbum significat. Hæc quoque acclamatio, Recti, habet adhortationem. Quæ est autem adhortatio? Vult nos esse ceramini intentos, qui ad Deum & diuina mysteria accedimus & non solum sed cū studio & diligentia, omniq; reuerentia in eis versari, siue videre, siue dicere, siue audire aliquid ex facris oportebit: & hoc primum signum ostendere huius studij & reuerentiæ, corporis creationem, ut non sedentes, sed recti hoc agamus. Talis est enim habitus & figura supplicum, talis habitus seruorum, qui ad nutum Dominorum omnem mentem erectam habent, ut statim ad ministerium, postquam iustum arripuerint, recta currant: nos autem sumus Deo de maximis supplices & omni seruitutis genere serui. Et horum quidem verborum hæc est ratio.

CAP. XXII.

De lectione seruiturum & ordine eorum, & significatione. **P**ost ter sanctum hymnum, legitur liber Apostolicus. Deinde Euangelium, hymno prius Deo ab ecclesia cantato. Cur autem ante lectiones sacrarum scripturarum, Deum laudamus? Quod in omnibus oportet hoc facere, quibus ille nos perpetuo donat, maxime autem propter assecutionem magni alicuius boni, quale est diuinorum eloquiorum auditio. Sed in Apostolo quidem, hymnus cum supplicatione. Ad dicitur enim illud, Miserere. In Euangelio autem pura à supplicatione facimus hymnodiam, ut sciamus quod Christus per Euangelium significatur, quæ qui inuenierint, iis omne quod queritur est in manibus. Etenim intus est sponsus, & non opus est eis de vlla re supplicare, cum omnia habeant. Sicut nec consentaneum ieiunare filios sponsi, quandiu est cū eis sponsus, sed cum tantum venerari & laudare, quando quidem & Angelorum hymnus, qualem ipsum Prophetæ docent, propter eandem rationem, solum hymnus est ab omni supplicatione liber. Sed quid sibi vult hic sacrarum literarum lectio? Si vis quidem vsum scire, sicut est, non enim præparat & præpurgant ante magnam mysteriorum sanctificationem. Sin autem queris significationem, Domini manifestationem significant, qua manifestatus est paulatim post ostensionem. Primum enim ostenditur complicatum Euangelium, quod domini apparitionem significat, per quam ipsum recentem Pater ostendit, quando ille nihil loquens prædicatoris voce opus habuit. Hæc autem perfectiorem manifestationem significant: per quæ publicè cum omnibus cõuersabatur, & seipsum docebat, non solum ex iis quæ ipse dicebat, sed etiam ex iis quæ docuit Apostolos dicere, Mittens eos ad oues quæ perierant domus Israël. Propterea leguntur quidem literæ Apostolicæ, legitur autem ipsum quoque Euangelium, Cur non ergo primum Euangelium? quia perfectioris manifestationis signa sunt, quæ per ipsum Dominum, quam quæ per Apostolos dicuntur. Quia autem non repente, & vno simul tempore apparuit hominibus Dominus quanto erat robore, & quanta bonitate: hoc enim est secundum eius aduentus: sed via procedens, ab eo quod est minus apertum, ad id quod est manifestius processit. ea de causa eos qui eius ostensionem paulatim fuisse factam volunt ostendere, Apostolica legere ante Euangelia est consentaneum. Propterea enim etiam quæ perfectam eius ostensionem significant vltima seruauerunt, ut manifestum erit in iis, quæ consequuntur.

CAP. XXIII.

De precationibus post Euangelium.

Postquam autem lectum est Euangelium, iubet Diaconus populum orare. Orat autem intus ipse Sacerdos per se, ut preces illorum à Deo suscipiantur. Deinde cum Deum magna voce glorificauit, ipsos quoque socios & participes glorificationis accipit. Quamnam autem orationem ab omnibus fieri maxime conuenit post Euangelium, nisi pro iis qui seruauerunt Euangelium, qui imitati sunt benignitatem & humanitatem Christi, qui per Euangelium significatur? Et qui sunt hi? Præfules ecclesie, populorum pastores, qui remp. ordinant. Hi enim, si seruauerunt quod professi sunt, quæ illic scripta sunt pulchre seruauerunt & docent, & quod deest Christo, ut ceteri apostoli, adimplent post illum, illius gregem illi conuenienter pascentes. Præterea autem etiam sacrarum domorum extructores & curatores & virtutis doctores, & si vlli quomodocunque communi ecclesie & sacris sunt viles, ad eum numerum referuntur, & communes preces assequi digni sunt. Ad sacrificium autem iam processurus, cui nefas est interesse eos, qui non sunt mysterij initiati quos nos carechumenos adhuc vocamus, quod ad auditionem vsque & quantum doctrina solum licuit, Christianis non suscepimus, eos eiicit ex choro fidelium, lecta prius pro eis oratione. Oratio autem est, ut ipsi perfecti, tempus baptismi assecuti. Causa autem orationis, est Dei gloria. Ut & ipsi, inquit, nobiscum glorificent omni ex parte venerandum & magnificum nomen tuum. Quæ postquam etiam tanquam glorificationem in-clamauit & fidelium populum glorificationis participem accepit, alia facit orationem, in qua primum quidem Deo agit gratias, quod dignus omnino habitus sit coram eo stare, & manus ad eum tollere pro se & aliis, præterea orat, ut dignus semper habeatur hoc facere cum pura conscientia. Causa autem huius quoque orationis est dei gloria. Quoniam te decet, inquit, omnis gloria: & ita postquam pro more cum populo glorificauit, rursus apud se orat pro seipso & populum, ut seipsum quidem sanctæ mensæ non cõdemnandum exhibeat, purum ab inquinamento carnis & spiritus: eos autem qui vnà precantur, fideles, ut esse mysteriorum participes digni habeantur, absque reatu & condemnatione, & præterea cælo-rum regno digni habeantur. Et orationis rursus causa est Dei gloria, in quam omnia facere iubet Paulus, dicens: Omnia in gloriam Dei facite. Hic sit, inquit, nobis semper scopus, Deum glorificare. Agricola laborum sibi finem proponunt, fructuum productionem, propter quos lubenter laborat: mercatores autem lucrum, & alij aliud. Vos autem in omnibus quæ facitis, gloriam dei querite. Serui enim sumus, hoc dñs debet ministerium, ut qui pro ipso & ab initio cõditi sumus, & postea empti: propterea inuenies ecclesiam, Dei gloriae vbique curam gerere, & hoc verbum susque deque clamare, & cæ per omnia laudare, & cæ omnia existimare, & ad cæ omnia facere, orationes, preces, mysteriorum seu sacramentorum celebrationes, adhortationes, quicquid sacræ. Et hæc quidem hoc modo.

CAP. XXIII.

In Intro-ductione sacrarum donorum ad altare.

Sacerdos autem, postquam cum clamore deum glorificauit, venit ad dona. & cū ea in caput valde honestè & reuerenter sustulit, egreditur: & sic ea ferens, ducit ad altare, de industria circūducens in templo propter populum, quietè & pederetim. Ipsi autem canunt, & genua cū omni reuerentia & religione inflectunt, rogantes ut eorum sit memor in donorum oblatione. Ipse autem procedit comitatus lapidibus & suffutibus, & ita se habens, altare ingreditur. Hæc autem sunt quidam ad vsum, oportebat enim afferri & in altari reponi dona quæ sunt sacrificanda, idque cū quàm maximo fieri potest honore & reuerentia. Ita enim introducebantur dona Dei, quandoquidem & Reges, cum oporteret ipsos dona offerre, re non aliis cõmitterent: sed ipsi per se ipsos ferentes, ea coronati introducebant. Possunt autem hæc etiam habere significationem vltimæ Christi ostensionis, per quæ maxime Hebræorum inuidia accendit, quado etiã profectus est via quæ ducit à patria in Hierusalem, in qua oportebat eum sacrificari, quado & in asino vectus, vrbem ingressus est, à multis deductus, & canticis celebratus. Oportet autem etiam tunc ad sacerdotis genua procidere, & orare ut illis orationibus nostri meminerit. Neque enim est alius modus supplicationis qui tantum possit, & qui magis firmam & stabilem nobis spem præbeat, quæ qui sit per hoc venerandum sacrificium, quod impietates & iniquitates mundi gratis purgavit. Si qui autem eorum qui Sacerdote cum donis ingrediuntur hu mi procubunt, tanquam corpus & sanguinem Christi, dona quæ deferunt adorant & alloquuntur, ab ingressu præsanctificatorum donorum decepti sunt, ignorantes differentiam huius & illius sacrificij. Hoc enim in ipso ingressu non sacrificata habet dona, & nondum perfecta: illud autem perfecta & sanctificata, & corpus & sanguinem Christi. Et hæc quidem sic habent.

CAP. XXV.

Sacerdos autem dona quidam ponit super mensam: Ipse autem, ut qui iam versetur in mysterij celebratione, & venerandam sit hostiam contrectaturus, ad huc seipsum cõponit, & per preces purgat, & ad sacrificium præparat, & non solum seipsum, sed circumstantem etiã multitudinem præparat, & disponit ad gratiam oratione, & inter se inuicè dilectione, & fidei confessione. In his autem consistit vniuersa preparatio, quæ Dominus iussit, dicens: Estote parati. Hic enim fides & opera: fides quidem, quæ apparet per confessionem: opera autem per charitatem, quæ suis omnibus boni operis, & summa omnis virtutis. Sed hæc quidam paulo post. Ante hæc autem fideles qui circumstant orare iubet pro iis pro quibus tunc orare oportet. Pro propositis, inquit, donis orate Dominum. Pro eo quod est propositum Deo supplicemus, ut dona sanctificentur, & ad finem perducatur, quæ fuit ab initio propositio. Deinde cum alia etiã adiecit pro quibus oportet Deum orare, & tadem cum seipsum, & inter se inuicè, & totam suam vitam iussit Deo commendare: deinde cum ipse quoque vltimam orationis partem, quam apud se ad Deum fecit, auditoribus omnibus, ut mos est, alta voce clamauit, & glorificauit, & ipsos glorificationis participes accepit, postea pacem omnibus inter se inuicè precatur, & suadet. Postquam enim dixit, Pax omnibus, subiungit, Diligamus inuicem. Quoniam autem pro se inuicè precari, est præceptum apostolicum, propterea populus quoque ei ipsam pacem precatur, dicens: Et cum spiritu tuo. Quia autem nostram inter nos inuicè dilectionem, etiã amor dei, Dei autem dilectionem, fides in eum perfecta & visa consequitur, propterea qui dixit dilectionem, & se inuicem diligere hortatus est, statim introduxit confessionem fidei: Vt in concordia, inquit, confiteamur. Et fideles clamant quem confiteri oportet, Deum, sanctam Trinitatem.

De precationibus post hoc sacrificium donorum introductionem, & præceptum Sacerdotis ad populum.

De confessione fidei, & de iis quæ post ipsam sacerdos fidelibus suadet & precatur, & de iis quæ illi ipse respondens.

CAP. XXVI.

Deinde Sacerdos adhuc iubet omnes dicere quæ de Deo didicerunt, & credunt, veram sapientiam de qua dicit Apostolus. Sapientiam autem loquimur inter perfectos, quam sapientiam mundus non cognouit, scilicet mundi sapientes, & qui sensibilibus cognitione nihil maius nec altius norunt, neque omnino esse credunt. In hac sapientia iubet omnes portas aperire, ora nostra, aures nostras. In hac, inquit, aperite sapientia, eadem assidue & dicentes, & audientes, & hoc non fœcorditer, sed diligenter facite, & attendentes vobis ipsis. Ipsi autem omnem exclamant confessionem, fidei symbolum. Deinde sacerdos, stemus, recte, stemus cū timore. In hac, inquit, confessione stemus, nec propter aptum ad persuadendum Hæreticorum sermonem moueamur. Stemus cum timore: quia magnū est periculum iis qui dubitationē aliquā de hac fide in anima susceperūt, Ita autem firmiter in fide stantibus, inquit, etiam donorum nostrorum ad Deum oblatio secundum rationem fiat? Quid autem secundum rationem. In pace attendamus, inquit, sanctam oblationem in pace offerre. Recordemini enim verborum Domini: Si offeras munus tuum, & recordatus fueris quod d habet quispiā aliquid aduersus te, primum reconciliare, deinde accedens offer munus tuum. Fideles autem respondent: Offerimus non solum cum pace, sed etiā ipsam pacem loco muneris & alius sacrificij. Misericordiam offerimus ei qui dixit: Misericordiam volo, & non sacrificium. Misericordia autem est fœtus firmæ & puræ pacis. Quando enim animā nulla perturbat affectio, nihil vetat quod minus ea sit plena misericordia, & sacrificio laudis. Hæc autem postquam dixerunt, precatur sacerdos quæ sunt omnium diuinissima & maxima. Gratia domini nostri Iesu Christi, & dilectio Dei & Patris, & communicatio sancti Spiritus, sit cum vobis omnibus. Et ipsi etiam eadem pro Sacerdote donantes: Et cum Spiritu tuo, ad eum respondent, conuenienter præcepto quod iubet pro se invicē orare. Hæc autē oratio sumpta quidem est ex epistolis B. Pauli. Postulat autem nobis à Sancta Trinitate bona, omne donum perfectū: & hæc ab vnaquaque ex beatis personis proprio quodam nomine appellat. A filio quidem Spiritu communicationem. Quia enim filius iis qui nihil contulerant, sed etiā adhuc debendi rei erant, seipsum nobis seruatorem præbuit: etenim cū impij adhuc essemus, inquit, pro nobis mortuus est, eius nostri cura, gratia est. Quia autem pater per passionem filij humano generi reconciliatus est, & dilexit inimicos, propterea ea quæ ille in nos fecit, appellatur dilectio, Quia autē amicus ex inimicis effectus oportebat eū qui diues est in misericordia, propria bona communicare, hoc facit Spiritus sanctus qui venit ad Apostolos. Propterea illius in homines benignitas communicatio dicitur. Sed dixerit quispiam, hæc omnia bona, cū aduenit Seruator, hominibus data esse: quid est ergo adhuc opus oratione pro bonis quæ iam data sunt? Clarum est, quod ne ea accepta amittamus, sed ea perpetuò habeamus: & ideo nō dixit: Dentur vobis omnibus, vt ea quæ iam data erant, sed sint cum vobis omnibus. Non recedat, inquit, à vobis gratia quæ data est. Postquam autem eos eiusmodi oratione dignatus est, & sic animas crexit, cogitationes eorum à terra

extollit, & dicit: Sursum corda habeamus. Quæ supra sunt cogitemus, non quæ in terra. Illi autem consentiant, & dicunt se illic corda habere, vbi est thesaurus noster, vbi est Christus in dextra patris sedes. Habemus ad Dominum.

CAP. XXVII.

Qui autem pulcherrimè & sanctissimè sic affectus est, quid restat, nisi vt ad gratias agendas cōuertatur Deo, qui bona omnia suppeditat? maxime primum sacerdotem imitans, Deo & patri gratias agentem, antequam daret sacramentum cōmunionis. Ipse etiam ante orationem mysterij, perquam sancta consecrat, hanc gratiarum actionem fundit ad Deū & patrem Domini nostri Iesu Christi. Gratias agamus Domino, & cum omnes consenserint, & digni & iustum est, dixerint, ipse Deo offert gratiarum actionem: & postquam ipsum glorificauit, & cū Angelis laudauit, & gratias pro bonis omnibus egit, quæ ab æterno in nos contulit, & postremò arcanis eius, & quæ omnem sermonem & rationem excedit incarnationis meminit, deinde preciosa dona consecrat, & totum sacrificium peragitur. Et quomodo? Cū venerandam illam cœnam narrauit, & quomodo ipsam ante passionem dedit sanctis suis discipulis, & quod accepit calicem, & quod accepit panem, & actis gratis sanctificauit, & quod dixit ea per que significauit mysterium, & cū ea ipsa verba dixit deinde procidit, & orat, & supplicat, diuinas illas voces ipsius vnigeniti Seruatoris nostri etiam in donis propositis applicans, vt susceperit, probra, contumelias, vibices: quod crucifixum, quod interfectum, quod sub Poncio Pilato pulchrum testimonium confessum est, quod colaphis appetitū, contumeliis affectum, spūta passum est, & fel gustauit. Similiter & vinum, ipse sanguis qui exiliit occiso corpore, hoc corpus, & sanguis qui ex Spiritu sancto constitutus est, natus ex Maria virgine, qui sepultus est, qui resurrexit tertio die, qui ascendit in cœlos, & sedet ad dexteram patris.

CAP. XXVIII.

Et quænam est fides? Ipse dixit: Hoc est corpus meū, hic est sanguis meus. Ipse etiam iussit postolis, & per illos vniuersæ Ecclesiæ, hoc facere. Hoc enim, inquit, facite in meam recordationem. Non iussit autem facere, nisi esset potestatem daturus, vt possent hoc facere. Et quænam est potestas? Spiritus sanctus, quæ ex alto Apostolos armauit, Spiritus sanctus, quæ ex alto Apostolos armauit, sedet à Domino ipsis dictū est: Sedete in ciuitate Hierusalem, donec induamini virtute ex alto. Hoc est opus illius descensus. Non enim semel descendit, deinde nos reliquit, sed est & erit semper nobiscum. Propterea enim cum misit Seruator, vt nobiscum maneat in æternum. Et alium, inquit, aduocatum mittam vobis, vt maneat vobiscum in æternum

Quoniam de causa sacerdos ad donum sanctificationem non filius, sed pater innotat.

dem non figura mactationis, sed vera mactatio esse ponitur. Deinde quomodo Christus semel est mortuus, & suscitatus, nō amplius moritur: & semel passus est in cōsummatione seculi: & semel dicitur oblatus, vt multorum peccata auferret? Si cū in vnaquaque mysterij celebratione ipse sacrificatur, quotidie moritur. Quid ad hæc ergo dicendū est? Sacrificium neque antequam panis sanctificetur, neque postquam est sanctificatū, peragitur, sed eo ipso tēpore quo sanctificatur. Sic enim necesse est omnia quæ de eo creduntur conseruari, & nihil omnino excidere. Quænam autem ea sunt? Sacrificium hoc non esse imaginem & figuram sacrificij, sed verum sacrificium, non esse panē id quod sacrificatur, sed ipsum Christi corpus, & præterea vnū esse agni sacrificium, & quod semel factum est. Et primum videamus, an nō figura, sed re ipsa sacrificium sit mysterij celebratio. Quod enim est omnis sacrificiū quæ ab eo quod non est omnino occisum, in occisum sit mutatio, hoc etiam hic fit, Panis enim qui est infacriticatus, mutatur tunc in id quod est sacrificiū. Mutatur enim à pane non mactato, in ipsum corpus Christi quod verè mactatum est. Vnde quemadmodum in oie mutatio, verè sacrificium operatur: ita iam hic propter hanc mutationem id quod peragitur, verum est sacrificiū, mutatur enim non in figurā, sed in rem mactationis, in ipsum corpus Christi quod sacrificatū est. Sed si panis quidem manens fuisset sacrificatus, panis esset qui mactationem suscepit, & fuisset mactatio tūc panis sacrificium. Quoniam autem vtraque mutata sunt, & in sacrificiū & panis: & factus est pro infacriticato quidem sacrificatus, pro pane autem corpus Christi: propterea mactatio illa nō in pane, sed tanquā in subiecto considerata, corpore Christi nō panis, sed agni Dei sacrificium, & est, & dicitur. Clarum est autem quod his positis, nihil necesse est multas fieri oblationes corporis Domini. Quia enim sit hoc sacrificium agno non tunc occiso, sed pane mutato in agnum occisum, clarū est quod sit quidem mutatio, sed non tunc sit occisio, & sic id quod mutatur quiddē, multa, & mutatio sepe: id autē in quod mutatur, nihil prohibet vnum & idem esse, sicut vnū corpus, ita etiā occisionē corporis vnā. Et hæc quiddē de his.

CAP. XXXI.

Ed quænam de causa, non filium ad dona sanctificanda vocat sacerdos, cū is sit, & sacerdos, & sanctificet, sicut dictum est, sed patrem? Vt scias quod seruator habet illud, nempe sanctificare, nō vt homo, sed vt Deus, per diuinam potentiam, quam habet communem cum patre.

Hoc ipsum etiam volens Dominus significare, quando peregit mysterium, in cœlum aspexit, & patri panem ostendit. Ea de causa etiam nonnulla miracula ita videbatur facere sub specie orationis ad Deum, vt ostenderet non esse hæc humanæ naturæ per quam habuit matrem in terra, sed suæ diuinitatis per quam deum habuit patrem. Porro autem quando Crucem erat ascensurus, volens significare duas voluntates, diuinā scilicet, & humanam, suæ quidem diuinitatis voluntatem patri attribuit, humanitatis autē voluntatē suam esse dixit. Non sicut ego volo, inquit, sed sicut vis, & nō mea voluntas, sed tua fiat. Quod enim ipse etiā hâc habuit voluntatem, quā patri impleuit, ex his ipsis etiam verbis manifestum est, in quibus videtur separare voluntatem suam à voluntate patris. Hoc enim, Non voluntas mea sed tua fiat, est eius qui assentitur & vult eadem. Id etiam ostendit, quādo Petrum increpauit, qui Crucem eius & mortem deprecabatur: & præterea quando dixit, Desiderio desiderauit hoc pascha manducare vobiscum, antequam ego patiar. Pascha, inquit, ante passionem desiderauit: propemodum dicens, Desiderio desiderauit ipsa passionis videre vestibula. Et hæc quidem hæcenus.

CAP. XXXII.

De sacrificio suo ipso, & quid est quod sacrificij suscipit.

De ipso autem sacrificio operæ precium est illud querere. Quia enim non figura sacrificij, neque sanguinis imago, sed verè est mactatio & sacrificiū: queramus quid est sacrificatur, panis an corpus domini, videlicet quando dona sacrificantur, prius quā sunt sanctificata, an postea. Et si panis quidem est quod sacrificatur, primum quidem quodnam fuerit panis sacrificiū. Deinde nō est hoc nobis mysterium, videre panē mactatum, sed agnum Dei qui sua morte tollit peccata mundi. Sin autem ipsum dominicū corpus sacrificatur, hoc certè ne fieri quidem potest. Non enim amplius occidi vel percuti potest, cū iam ab interitu & corruptione alienum & immortale effectū sit. Quod si fieri posset vt adhuc aliquid tale pareretur, oportet esse & qui crucifigeret, & omnia alia conuenire quæ illud sacrificiū effecerunt, si qui-

dem non figura mactationis, sed vera mactatio esse ponitur. Deinde quomodo Christus semel est mortuus, & suscitatus, nō amplius moritur: & semel passus est in cōsummatione seculi: & semel dicitur oblatus, vt multorum peccata auferret? Si cū in vnaquaque mysterij celebratione ipse sacrificatur, quotidie moritur. Quid ad hæc ergo dicendū est? Sacrificium neque antequam panis sanctificetur, neque postquam est sanctificatū, peragitur, sed eo ipso tēpore quo sanctificatur. Sic enim necesse est omnia quæ de eo creduntur conseruari, & nihil omnino excidere. Quænam autem ea sunt? Sacrificium hoc non esse imaginem & figuram sacrificij, sed verum sacrificium, non esse panē id quod sacrificatur, sed ipsum Christi corpus, & præterea vnū esse agni sacrificium, & quod semel factum est. Et primum videamus, an nō figura, sed re ipsa sacrificium sit mysterij celebratio. Quod enim est omnis sacrificiū quæ ab eo quod non est omnino occisum, in occisum sit mutatio, hoc etiam hic fit, Panis enim qui est infacriticatus, mutatur tunc in id quod est sacrificiū. Mutatur enim à pane non mactato, in ipsum corpus Christi quod verè mactatum est. Vnde quemadmodum in oie mutatio, verè sacrificium operatur: ita iam hic propter hanc mutationem id quod peragitur, verum est sacrificiū, mutatur enim non in figurā, sed in rem mactationis, in ipsum corpus Christi quod sacrificatū est. Sed si panis quidem manens fuisset sacrificatus, panis esset qui mactationem suscepit, & fuisset mactatio tūc panis sacrificium. Quoniam autem vtraque mutata sunt, & in sacrificiū & panis: & factus est pro infacriticato quidem sacrificatus, pro pane autem corpus Christi: propterea mactatio illa nō in pane, sed tanquā in subiecto considerata, corpore Christi nō panis, sed agni Dei sacrificium, & est, & dicitur. Clarum est autem quod his positis, nihil necesse est multas fieri oblationes corporis Domini. Quia enim sit hoc sacrificium agno non tunc occiso, sed pane mutato in agnum occisum, clarū est quod sit quidem mutatio, sed non tunc sit occisio, & sic id quod mutatur quiddē, multa, & mutatio sepe: id autē in quod mutatur, nihil prohibet vnum & idem esse, sicut vnū corpus, ita etiā occisionē corporis vnā. Et hæc quiddē de his.

CAP. XXXIII.

Sacerdos autem, peracto sacrificio, & pignus dei benignitatis videns, agnum eius propositum, tanquam iam intercessore accepto, & secum habens aduocatum, notas facit suas ad Deum petitiones: effundit preces cum bona, iā & firma spe: & quorum panes proponens meminit, & pro quibus preces in celebrandi mysterij præparatione fecit, & dona obtulit, & vt ea susciperentur, supplicauit, ea his iam susceptis, vt in opus exeant orat. Quænam autem sunt hæc? Communia, & viuis, & iis qui excefferunt. Vt pro donis gratia demittatur à Deo qui illa suscipit: separatim autem defunctis quidem, animarum requiem, & regni hereditatem cum sanctis consummatis: Viuis autem, vt sint sanctæ mensæ participes, & sanctificentur, & nemo sit eius in iudicium vel condemnationem particeps: remissionem peccatorum, pacem, fertilitatem, rerum necessariorum suppeditationem, & postremò vt regno digni apud Deum appareant. Quia autem oblatio sacrificij, nō solum versatur in supplicatione, sed etiam gratiarum actione, quemadmodum in procemio celebrationis mysterij, quando sacerdos tanquam dona

Deo dedicat quae offeruntur, & gratiarum actionem ostendit, & supplicationem: ita etiam nunc sacrificatis & perfectis donis, & per ea Deo gratias agit & offert supplicationem. & ponit quidem gratiarum agendarum causas, adiicit autem etiam supplicationis materiam. Et quoniam sunt causa agendi gratias? Sancti, sicut prius dictum est. In iis enim ecclesia inuenit quod petebat, & quod orabat assecuta est, nepe regnum caelorum. Quae est autem materia supplicationis? Qui nondum sunt consummati, qui opus habent oratione. Et de sanctis quidem, Praeterea offerimus tibi, inquit, rationabilem hunc cultum, pro iis qui in fide prius requieverunt, auis, Patribus, Patriarchis, Apostolis, Prophetis, Euangelistis, Martyribus, Confessoribus, continentibus, & quolibet spiritu in pace consummato, praecipue autem sanctissima inemerata Domina nostra Deipara, & semper virgine Maria, & deinceps enumerat omnem sanctorum coetum. Hi sunt ecclesiae agendarum Deo gratiarum causa. Pro iis offert rationabilem hunc cultum, tanquam Deo gratiarum actionem, & praeter ceteris omnibus pro beata Dei matre, vt quae omnem sanctitatem excedat. Propterea nihil pro eis orat sacerdos, sed potius eos orat, vt ab eis in orationibus adiunetur. Quia non ad supplicationem, sed ad gratiarum actionem, vt dictum est, facit pro ipsis donorum oblationem. Post haec offert etiam supplicationem, & enumerat ea pro quibus supplicat & precatur omnibus salutem, & si quod bonum est unicuique congruens & conueniens.

In quibus haec etiam dicit, Praeterea offerimus tibi rationabilem hunc cultum, pro orbe terrarum, pro sancta Catholica & Apostolica ecclesia pro iis qui in veneranda reipublicae administratione versantur, pro fidelissimis & Christi amantissimis imperatoribus nostris. Et haec orat. Et ita quidem beatus Ioannes duplicem sacri huius cultus habitum esse significans, gratiarum actionis & supplicationis seorsum quidem ponit eos pro quibus agit gratias, seorsum autem pro quibus supplicat. Diuinus autem Basiliius admiscet supplicationi gratiarum actionem. Et ita facit ubique in sacri mysterij celebratione. & omnes ferè eius orationes inuenies, quae vtrunque vim habent. Meminit autem etiam sanctorum, quorum & diuus Ioannes etiam in eodem loco sacrificij, sed non eodem modo. Postquam enim orauit vt omnes digni habeantur communione sacramentorum, non in iudiciu, vel in condemnationem, subiungit. Sed vt inueniamus gratiam cum omnibus sanctis qui tibi à seculo placuerunt, maioribus nostris, auis, Patribus, Patriarchis, & quae sequuntur: deinde praecipue sanctissima. Sed haec quidem verba habent supplicationem: ostendunt autem etiam gratiarum actionem, & Deum generis benefactorem praedicant, vbi meminit eorum hominum qui ab ipso sanctificati sunt, & consummati, propemodum dicens, Vt des nobis gratiam, quam sanctis prius dedisti: vt nos sanctifices, sicut & alios prius sanctificasti, qui sunt eiusdem generis nobiscum. Et de iis quidem haec sufficit.

CAP. XXXIII.

Sacerdos autem postquam omnibus ea quae par est orauerit, etiam pro se orat vt à donis sanctificetur. Quana sanctificatione? Vt accipiat remissionem peccatorum. Hoc enim est donorum principatrat pro sale officium. Et vnde nam potest hoc fieri? Ex iis quae eius donis, Dominus dixit, Apostolis panem ostendens: Hoc

est corpus meum, quod pro vobis frangitur, in remissionem peccatorum. Et in calice similiter, Qui pro vobis, inquit, Domine etiam mea indignitatis, & condona mihi omne delictum voluntarium & inuoluntarium. Et ne propter mea peccata, prohiberis gratiam sancti Spiritus à donis propositis. Remissionem peccatorum dat sanctus Spiritus, qui sunt donorum participes. Haec, inquit, gratia in me, ne prohiberetur ex donis, propter mea peccata. Dupliciter enim dicitur gratia operari in preciosis donis. Vno quidem modo, per quem ipsa sanctificatur. Alio, per quem gratia nos per ipsa sanctificat. Primo ergo modo, in donis gratiam operari nullum potest humanum malum, vt dicitur. Sed quemadmodum eorum sanctificatione, non est humanae virtutis opus: ita nec fieri potest vt eam hominum vitium prohibeat. Secundus autem nostro etiam studio & diligentia indiget. Nos enim gratia per dona sanctificat, si nos ad sanctificationem aptos & accommodatos ceperit. Sin autem in nos imparatos incidit, nec vllam vtilitatem attulerit, & plurimum etiam detrimentum damnatione dederit hanc gratiam, siue est solum remissio peccatorum, siue cum illa etiam aliud donum datur, iis qui cum pura conscientia sacram hanc Coenam sumunt, orat sacerdos ne à donis prohibeatur, vt quae possit prohiberi per humanum vitium. Hanc facit orationem etiam paulo post cum vniuersa communiter multitudinem, postquam enim omnibus concordiam precatus est, vt vno ore & corde Deum glorificent, sic quoque disponit annuncians misericordiam magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi. Deinde iubet eos rogare Deum, & ad eum facere illam orationem quam dixit, omnium sanctorum implorato auxilio: hoc enim, scilicet memoriam facere omnium sanctorum, est inuocare, orare. Et quid dicit? Oremus Dominum pro donis sanctificationis: non vt ea sanctificationem suscipiant (propterea enim dixi ea sanctificata, ne tu hoc putares) sed vt ipsum nobis imperent. hoc enim est, benignum & clementem deum, qui ea suscepit, gratiam nobis vicissim remittere. Oremus, inquit, pro donis, vt in nos operetur, ne ad hanc gratiam non sit potens: sicut quando cum hominibus versabatur hoc omnipotens corpus, in nonnullis ciuitatibus non poterat signa facere, propter eorum incredulitatem. Cum autem haec ad populum sic clamauit, deinde ipse quoque per se submisit orat de iisdem Deum precans, vt sint venerabilium mysteriorum participes cum bona conscientia, fruuantur autem sacramenta, peccatorum remissione, Spiritus sancti participatione regni hereditate, & non in iudiciu vel in condemnatione. Deinde postquam precatus est omnibus dei auxilium, & custodiam, iubet etiam eos orare, vt totum diem, perfectum, sanctum, pacificum, & sine vlllo peccato transigant, habentes custodem Angelum pacis, fidelem, propter Angelum mendacij, cui non est tutu sua credere. Oramus autem pro bono Angelo, non vt tunc nobis derat, datus est enim ab initio unicuique fidelium Angelus: sed vt operetur, & suo officio fungatur & custodiat, & nos ad viam diuinam deducat, & non abscedat succensens propter nostra peccata. ad haec remissionem peccatorum, & omnia quae sunt bona & vilia nostris animabus, & modo pacis, & praeterea in futuru securitatem, in pace & penitentia transacto reliquo vitae tempore, vt sit Christianis finis qui eis conuenit, deinde vt seipsum & inter se inuicem deo commendent, & per tota corum

corum

eorum vitam vnitatem fidei & sancti spiritus communicationem petentes. Quid autem sibi vult fidei vnitatis, & sancti spiritus communicatio, & quam ob causam iis indigemus, prolixè ante dictum est.

CAPVT XXXV.

Sed cum sic ipse edificauit, & ad bonum omni ex parte instituit, & comparauit, tanquam iam petentibus, & diuina adoptione dignos. Deum, vt digni reddita, et habeantur orationem illam cum ipso liberè facere, inclinatio in qua audemus ipsum patrem vocare. Postquam autem omnes illam cum eo dixerint, ipse quum vltimam eius partem ad Dei glorificationem exclamauerit, orationem concludit. Post hoc pacem precatur omnibus. Quum autem eorum nobilitatem sic in mentem reuocauit, & patrem Deum vocauit, deinde etiam tanquam Dominum iubet agnoscere, & quae sunt seruos in ipsum ostendere, & ei capita inclinare, & eo habitu seruitutem confiteri: & inclinari non solum tanquam natura Domino, & opifici & Deo, sed etiam serui empti, ei qui emit precioso sanguine vngenti, pro quo etiam duplices seruos nos acquisiuit, & filios suos fecit: etenim & seruitutem auxit & maiorem reddidit, & adoptionem effecit vnus & idem sanguis. Omnibus autem capita inclinantibus, sacerdos apud se Deo gratias agens pro eorum quae sunt creatione, precatur ea quae sunt vtilia omnibus, mentionem faciens apud eum, & nominis vngenti, & gratiae eius & benignitatis, tanquam sic petita accepturus, vt ipse Seruator professus est. Omnia enim inquit, quaecumque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Deinde adiecta glorificatione, audiente circumstante multitudine, laudat sanctissimam trinitatem, & cum eos glorificationis participes accepit, deinde rursus ad seipsum conuertitur, & submissa voce per se precatur. Orans autem vocat ipsum Christum vicissim, sacerdotem, panem vt ipse per se eum seruis communicet.

CAPVT XXXVI.

Et ad mensam & ipsa accessurus, & alios vocaturus, quoniam non absolutè omnibus sacramentorum communio est licita, ipse quoque non omnes vocat: sed viuifico pane accepto, & ostenso, eos qui dignè sunt ipsius participes futuri, vocat. Sancta, inquit, sanctis, propemodum dicens: Ecce panis vitae què videtis. Accurrite ergo, participes futuri, sed non oēs sed si quis sanctus. Sancta enim sanctis solis permituntur. Sanctos autem hic non dicit virtute perfectos, sed quicumque ad illam quidem tendunt perfectionem, sed nondum sunt assecuti, etenim eos nihil prohibet sanctorum effectos mysteriorum participes, sanctificari, & hanc partem esse sanctam, sicut & vniuersa Ecclesia sancta esse dicitur, & beatus Apostolus scribens ad vniuersum populum, Fratres sancti, inquit, vocationis supercaelestis participes. Sancti enim vocantur, propter sanctum cuius sunt participes, & quo corpori & sanguini communicant. Membra enim illius corporis existentes, carnes ex carnisbus eius, & ossa ossibus eius, donec ei coniuncti sumus, aptamque compagem & connexionem seruamus, viuimus, vitam & sanctificationem per sacramenta ab illo capite & corde trahentes. Postquam autem abscissi fuerimus, & à sanctissimi corporis integritate exciderimus, frustra sacra mysteria gustamus: nec enim transmittetur vita ad membra mortua & abscissa. Quid autem quod membra abscin-

dit ab illo sancto corpore? Peccata vestra, inquit, diuidunt inter me & vos. Quid igitur? Omne peccatum facit hominem mortuum? Nequaquam, sed id solum quod est ad mortem: & ideo ad mortem dicitur. Est enim peccatum non ad mortem, vt vult beatus Ioannes, & ideo eos qui sunt mysterijs initiati, si non eiusmodi peccata peccant, quae à Christo separant, & mortem afferunt, nihil prohibet mysterijs communicantes, sanctificationis esse participes, & propter rem nomen, vt quae sint adhuc viua membra, & capiti coniuncti sint. Et ideo cum clamauit sacerdos, sancta sanctis, fideles contra exclamant: Vnus sanctus: vnus Dominus Iesus Christus in gloriam Dei patris. Nemo enim ex se habet sanctificationem, nec est humanae virtutis opus, sed ex illo omnes, & per illum, & quemadmodum si multa specula sub sole posueris, omnia quidem resplendent, & radios emittunt, & videberis multos soles videre, verè autem est vnus sol, qui fulget in omnibus: ita etiam vnus sanctus, nihilo secius. In gloriam patris. Deum nemo glorificauit ea quae ipsi conueniunt gloria. Vnde Iudaeis exprobrans dicebat: Si Deus ego sum, vbi est gloria mea? Sed solus vngentus dedit ei gloriam quae debetur. Quamobrem etiam cum esset in passione, dixit patri: Ego te glorificaui in terra. Quomodo enim glorificauit? Non alia ratione, quam illius sanctificatione hominibus ostensa, sanctus apparet, sicut ipse est sanctus pater. Siue enim tanquam huius sancti patrem, Deum eius intellexerimus, filij ipsè dor est gloria patris: siue tanquam Deum propter humanitatem, est omnino gloria opificis, opificij dignitas vel virtus.

CAP. XXXVII.

Ita autem conuocatis ad sacram coenam fidelibus ipse primum est eius particeps, & quotquot sunt eiusdem ordinis, & quicumque sunt ministri altaris, aqua calida prius in calicem iniecta, ad significandum sancti spiritus ad Ecclesiam descensum. Descendit enim tunc, vniuersa incarnationis Dominicae peracta oeconomia: nunc autem oblato sacrificio, & consummatis donis, versatur cum iis qui dignè fuerunt eorum participes. Vniuersa enim humana à Christo susceptae naturae oeconomia, in sacro Eucharistiae mysterio, in pane, tanquam in tabula inscriptionum & infantem ipsum, tanquam in figura contemplatur: & ad mortem ductum, & crucifixum, & in latere punctum: deinde etiam ipsum panem, in illud sanctissimum corpus, quod haec verè sustinuit, & resurrexit, & assumptum est, & sedet ad dexteram patris, mutatum oportebat etiam horum omnium finem post haec significari, vt esset integra mysterij celebratio, vniuerso negotio, & incarnationis dispensationi sine affectuque adiecto. Quod est enim opus, & quis effectus Christi passionum & operum & dictionum? Si quis ea, quod ad nos attinet, considerat, nihil aliud sunt quam sancti spiritus in Ecclesia aduentus. Oportebat ergo cum post illa significari. Atque is quidem significatur aqua calida in mysteria infusa. Haec enim aqua, cum & aqua sit, & ignis sit particeps, significat sanctum spiritum, qui etiam aqua dicitur, & tanquam ignis apparuit in Christi discipulos dilapsus, hoc autem tempus illud tempus significat, tunc enim descendit, postquam omnia quae ad Christum spectabant peracta erant. Nunc autem perfectis & consummatis donis haec aqua immittitur. Per mysteria autem significatur Ecclesia,

YY iij

De iis que sacerdotes clamant ad populum sancta eleuans, & de iis quae illi vniuersim ad eum clamant.

Quid significat aqua calida in mysterio? Quae calidam in mysterio, sancti spiritus ad Ecclesiam descensum. Descendit enim tunc, vniuersa incarnationis Dominicae peracta oeconomia: nunc autem oblato sacrificio, & consummatis donis, versatur cum iis qui dignè fuerunt eorum participes.

quæ est corpus Christi, & membra ex parte, quæ & tunc accipit spiritum sanctum, & postquam Christus in cœlos assumptus est, etiam nunc accipit donum spiritus, susceptis donis in altari supercœlesti, id nobis contra remittent Deo, qui illa accipit, ut antea dictum est, quod idem est intercessor & tunc, & nunc, & idem spiritus.

CAP. XXXVIII.

Quanam ratione misteria significam Ecclesiam.

Significatur autem Ecclesia in mysteriis, non tanquam in signis, sed tanquam in corde membra, & in arboris radice ramus, & sicut dixit Dominus, tanquam in vite palmites. Non enim est hic solum nominis communio, vel analogie similitudo, sed res eadem. Etenim corpus Christi & sanguis, mysteria: sed Ecclesie hæc sunt cibus & verus potus: & eorum participes effecta, non ea mutat in corpus humanum vel utriusque alium cibum: sed ipsa in illa mutatur vincitibus iis quæ sunt præstantiora. Nam etiam ferrum cum igne habens consuetudinem, fit ignis: non autem dat igni ut sit ferrum: & quemadmodum ferrum inflammatum, non ferrum, sed ignem aperit & videmus, ferri proprietatibus omnino ab igne deleris: ita etiam Christi Ecclesiam si quis videre poterit, eo ipso quod ei unita est, & est eius carnis participes, nihil aliud videbit quam ipsum corpus Domini. Propter hanc rationem, Vos estis corpus Christi, inquit Paulus, & membra, ex parte. Non enim Christi in nos curam & providentiam, instructionem & admonitionem, & nostram in eum subiectionem significare volens, illum quidem caput, nos autem membra appellavit, sicut & nos cognatorum vel amicorum membra vocamus, hyperbole videntes: sed illud ipsum significans quod dicebat, fideles scilicet iam per hunc sanguinem viventes in Christo vitam & verè ab illo capite dependentes, & hoc corpore indutos. Propterea non est à ratione alienum hic Ecclesiam per mysteria significari.

CAPVT XXXIX.

De vocatione fidelium ad communionem, & quæ ostendit donis dicuntur fideles.

Sacerdos autem, postquam participes sunt sanctificatorum, ad populum convertitur: & ostendit sanctis, vocat eos qui participare voluerint, & iubet accedere cum timore Dei & fide, neque contemnentes propter id quod apparet, neque dubitantes, quod sit supra rationem id quod creditur, sed eorum dignitatem agnoscentes, & quod sunt vitæ æternæ causæ iis qui illorum sunt participes, credentes accedere. Ipsi autem pietatem ostendentes & fidem, & adorant & benedicunt, & Iesum qui in eis intelligitur, ut Deum celebrant: & ut sit splendida glorificatio, ex verbis Prophetis eam faciunt: Benedictus qui venit in nomine Domini. Deus Dominus, & apparuit nobis. Ego veni, inquit, in nomine patris, & non accipitis me. Si quis venerit in nomine proprio, illum accipietis. Hoc germani Domini, hoc unigeniti, patrem laudibus efficere. Illud autem, est serui fugitivi arrogantia & defectio. Hæc quum sciisset Propheta, & intellexisset, quidnam distinguit bonum pastorem à lupo, eminens benedicit venientem in nomine Domini, Dominum patrem dicens, & cum qui apparuit eundem Deum esse dicit. Iisdem ipsi quoque verbis videntes, tanquam nunc ad eos venientem & apparentem Christum benedicunt.

CAP. XL.

Deinde iis qui fuerunt participes mysteriorum precatur Sacerdos à Deo salutem & benedictio nem, Et quæ est oratio? Serva Deus populum tuum, & benedic hereditati tuæ. Et hoc est verbum Propheticum, quemadmodum ipse etiam Propheta alibi dicit: Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam fines terræ, tanquam à patre dictum filio. Quod enim tanquam Deus habuit ab initio, eius postea tanquam homo hæres factus est. Cur ergo, cum idem etiam nobis est opifex, non dicit, Benedic opera tua, quorum tu es effectus, sed hereditatem tuam? Ut maiorem eis reverentiam exhiberet, paupertatem quam pro nobis sustinuit, ei in mentem reuocans. Pro eo, inquit, te oro, quod ipse sustinuit te esse cum servis, & mandatum accipere, & stare cum iis qui accipiunt, cum omnia habeas: & appellari hæres, cui nihil est acquisitum, maxime cum perfectioris meminisse nostræ cum Christo necessitudinis, magis ipsum mouet ad misericordiam. Est autem hereditas, multo creatione perfectior possessio. Multo enim amplius & melius nos possedit hæres effectus, quam prius habet cum est fabricatus. Ex creatione enim, humanæ solummodo naturæ dominium obtinuit. Ex hereditate autem, rationis & voluntatis Dominus constitutus est, quod est verè hominibus imperare. Illud enim est commune & iis quæ carent ratione, & iis quæ sunt inanimata. Omnia enim natura Deo subiiciuntur, ut quæ sint eius opera. Sed quomodo per hereditatem, rationis & voluntatis constitutus est Dominus? Quia cum in terram descendit, & crucifixus est, & resurrexit, ei nostram rationem subiecimus & voluntatem. Rationem quidem, quod eum Deum verum cognouimus & uniuersæ creaturæ Dominum. Voluntatem autem, quia eum dileximus & eius dominium, & iugum eius cum gaudio humeris sustulimus. Ita Deus homines perfectè accepit, ita verè possedit. Hanc possessionem Esaias Propheta longè ante desiderans, dicebat, Domine Deus noster posside nos. Hæc est possessio & hereditas, quam dicitur unigenitus à patre accipere. Et talis quidem est oratio.

CAPVT XLII.

Hic autem uniuersum completur sacrificium, & De gratia diuinæ Eucharistiæ mysterium finem accipit. Nam & dona sunt sanctificata & sacerdotem sanctificant, & omnem qui cum circumstitit chorum, & per ipsos reliquum Ecclesie cœtū perfecit & sanctificauit. Propterea in Dei gratiarum actionem & glorificationem & ipse Sacerdos desinit, & qui eum circumstant fideles. Et ille quidem, Benedictus Deus, inquit, nunc & semper & in sæcula sæculorum. Populus autem canit proœmium canticum acceptum ex dictis Prophetis: Impletauros nostrum laude Domine, ut celebremus gloriam tuam. Non sumus, inquit, sufficientes, Domine, ne hymnum quidem & laudem tibi offerre, pro bonis quibus nos dignatus es. Sed tu hoc quoque nobis dona. Quoniam modo? Implens os nostrum laude: & quemadmodum das orationem orantibus, ut sciamus quoniam oportet & quomodo petere: ita etiam ad laudem tuam, da ori facultatem. Deinde orant, ut quam acceperunt sanctificationem habentes permancant & gratiam non perdant, nec donum amittant, ab eius manu adiuti, Conserua nos in sanctificatione. Quid agentes? Etenim iis quoque quæ à nobis proficiuntur opus est.

est. Toto die meditates iustitiam tuam. Iustitiam dicentes, quæ in mysteriis consideratur, Dei sapientiam & benignitatem quemadmodum Paulus accipit. Non enim erubescit, inquit, Euangelium Christi. Iustitia enim Dei in ipso reuelatur in omnes & super oes credentes. Huius iustitiæ meditatio potest in nobis sanctificationem conseruare. Nam & fidem in Deum auget & charitatem accendit, & nihil mali animam subire permittit. Non ergo frustra ante diximus, quod sine cogitationibus quæ conueniunt mysteriis, fieri non potest ut in nobis constet & permaneat sanctificatio.

CAPVT XLIII.

De iis qui dormiunt, an sanctificentur à mensa, sicut et qui viuunt.

Hoc quoque præter ea quæ dicta sunt, necesse est examinare, Duobus enim modis sanctificare cernitur diuinum hoc & sacrum mysterium. Vno quidem modo, intercessione, oblata enim dona, eo ipso quod offeruntur, eos qui offerunt, sanctificant, & eos pro quibus offerunt, & Deum eis propitium efficiunt. Alio autem modo, participatione, quia fit nobis verus cibus & potus, ut dicit Dominus, Horum modorum, primus quidem est communis viuus & mortuis, etenim pro vtriusque offertur sacrificium. Secundus autem modus solis viuentibus permittitur, mortui enim non possunt amplius comedere nec bibere. Quid igitur? Propterea nec sanctificantur hac sanctificatione quæ prouenit ex participatione, & deteriori sunt hac in parte conditione mortui quam viuentes? Minimè. Nam & Christus ipsis seipsum communicat, eo modo quo ipse nouit. Et ut id fiat apertum, consideremus causas sanctificationis, an non etiam animæ mortuorum se habent, sicut & viuentiam. Quoniam sunt autem causæ sanctificationis: nunquid corpus habere, pedibus ad mensam currere, manibus sancta accipere, ore sumere, comedere, bibere? Nequaquam: ad multos enim qui hæc fecerunt, & ita ad mysteria accesserunt, nulla rediit utilitas, & pluribus malis obnoxij recesserunt. Sed quedam sunt causæ sanctificationis iis qui sanctificantur, & quæ sunt quæ Christus à nobis exigit? Animæ purgatio, in Deum dilectio, fides, desiderium mysterij, alacritas ad participationem, seruens appetitio, sistentes currere. Hæc sunt quæ hanc sanctificationem attrahunt, & cum quibus necesse est eos qui accedunt esse Christi participes: & sine quibus fieri non potest. Sed hæc omnia non sunt corporalia, sed dependent à sola anima. Nihil ergo prohibet etiam animas hoc posse mortuorum, sicut & viuorum. Si ergo animæ quidam ad suscipiendum mysterium sunt paratæ & promptæ: iis autem in cuius est potestate sanctificare & perficere, vult semper sanctificare, & seipsum semper impertiti desiderat: quid est prohibitorium hanc participationem? Nihil omnino. Ergo dixerit quispiam. Si quis etiam viuorum, bona quidem quæ dicta sunt in anima habeat, ad mysteria autem non accedat, habebit illinc nihil secus sanctificationem? Non qui libet, sed si quis non potest corporaliter accedere, sicut defunctorum animæ, quales fuerunt ij qui in desertis errabant montibus de speluncis & foraminibus terræ, qui altare ad sacerdotem nullo modo videre poterant. Eos enim Christus ipse hac sanctificatione inuisibiliter sanctificabat. Vnde nam potest hoc scire? Quod vitam in se habebant, non habituri

nisi huius essent sacramenti participes. Ipse enim Christus dixit, Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et ut hoc significaret, multis horum sanctorum misit Angelos dona ferentes. Si quis autem cum posset, ad mensam non accesserit, fieri non potest ut quæ ex eis prouenit, sanctificationem allequatur: non quod non accessit solummodo, sed quod cum posset, non accessit, & propterea clarum est, quod bonis quæ debentur sacramentis, vacuam habet animam.

Quæ est enim ad mensam adeundam alacritas, & quod desiderium in eo qui cum facillè potest ad eam accedere, non vult? Quoniam est autem fides in Deum apud eum qui non timet minas quæ in Domini verbis sita sunt, aduersus eos qui hanc carnem contemnant. Quomodo autem amare crederetur, cui cum liceat accipere, non accipit? Propterea non est nouum, si animis à corporibus liberatis, quæ nullius huiusmodi vitij insimulari possunt, hanc mensam Christus impertit. Illud enim nouum est & admirabile, quod homo qui in corruptione & interitu versatur, ab interitu alienum corpus comedat. Quod autem anima, quæ est immortalis substantia, sit eius quod est mortale participes, modo sibi conueniente, quid mirum? Si autem hoc nouum & admirabile, per ineffabilem humanitatem & arcanam sapientiam, inuenit quomodo perficeret: id quod est probabile & consentaneum quomodo non facere crederetur?

CAPVT XLIII.

Quoniam autem iis etiam qui adhuc viuunt cum corpore, datur quidem donum per corpus, sed primum peruenit in animæ substantiam, & per animam in corpus transmittitur. Et hoc significans beatus Paulus. Qui adheret, inquit, Domino, vnus est spiritus, utpote quod in anima primo & principaliter hæc vnio & coniunctio consistat. Illic enim proprie Dominus. Illic etiam sanctificatio quæ proficitur ex virtutibus & humano studio, & illud quod peccat. Corpori autem omnia sunt ex anima: & quemadmodum à malis cogitationibus quæ ex corde exeunt, inquinatur: ita etiam illinc est ei sanctificatio, sicut quæ à virtute, ita etiam quæ à sacramentis. Nonnulli autem morbi etiam corporales, quorum causa fuit animæ improbitas. Quod volens significare seruator, in liberanda à morbo anima, quod est eam liberare à peccatis, à corpore insemitatem depulit. Si ergo nec ad sanctificationis quidem susceptionem, habet anima opus corpore, sed illud ea potius, cur sunt magis mysterij participes animæ quæ corpus habent, quam quæ ab eo sunt liberæ? Quod sacerdotem vident, & ab eo dona sumant? Atqui ille etiam habet æternum sacerdotem, qui omnia ei factus est, qui etiam iis qui ex viuus verè sumunt, impertit. Non enim omnes quibus dat sacerdos, verè sumunt, sed illi omnino soli quibus dat ipse Christus. Sacerdos enim omnibus, ut semel dicam, qui accedunt, Christus autem dat iis solum qui participes esse digni sunt. Vnde clarum est, quod qui animas sacramento perficit & sanctificat & viuos & mortuos, solus est ipse seruator. Ex dictis utique omnibus sit illud manifestum, quod quæcumque ad facti mysterij celebrationem pertinent, sunt communia & viuus & mortuis. Causæ enim sanctificationis, cum ad animam perti-

Quod autem eius qui communicat, sit principaliter significatio.

conuolue.

neant, etiā vtrisque insunt, & id quod primo ac principaliter & propriè sanctificationem suscipit, idem & sacerdos qui sanctificat, idem quod solūm adest iis qui viuunt in corpore, non est in iis qui è viuis excesserunt: vt etiam qui mysteriis indigni sunt, videantur sanctificari, quoniam dona ore sumūt. Illic enim nec accedere quidem potest quispiam, si sit imparatus sed solis iis qui digni sunt datur participatio, hoc autem non tribuit viuus sanctificationem, sed contra, habet vltimum supplicium, & propterea multum abest vt viuorum genus sit eis hac in re superius. Preterea autem etiam propter illam rationem clarum est, quod non solum licet, & quod nihil verat, sed etiam quod illas animas necessario consequitur sanctorum donorum participatio. Si enim esset aliquid aliud, quod illic animis & delectationem & quietem præberet, esset illud præmium iis quæ purè sunt & mundè, & non eis hac mensa necessario opus esset: nunc autem id quod omnem voluptatem & beatitudinem iis qui illic sunt efficit, siue dicas paradysum siue sinus Abrahæ, siue ab omni dolore & tristitia pura & lucida & viridia & refrigerantia loca, siue ipsū regnū, nihil est aliud quā hic calix & hic panis. Hæc enim sunt intercessor, qui pro nobis in facta fuit precursor, qui solus ducit ad patrem, qui solus sol animarum, qui nunc quidem apparet & participatur, & ipse voluit vindictis carnis: tunc autem videbitur & participabit sine velis, quando videbimus ipsū sicut est, quādo ad cadaver conuocabit aquilas, quādo succingetur, & eos faciet discumbere, & accedens ministrabit ipsis, quando fulgebit in nubibus, & per eum iusti replentur debent vt sol, vt ei coniuncti, vt no- nit mensa coniungere, quietem assequantur, vel aliquid boni illic percipiant vel paruum vel magnum, absque eo fieri omnino non potest.

CAP. XLIII.

De Christi si intercessor sione.

Est enim intercessor, per quem omnia assecuti sumus bona, quæ à Deo nobis data sunt, vel potius semper dantur. Non enim postquam semel fuit intercessor, & omnia nobis tradidit pro quibus intercesserat, recessit, sed semper intercedit, non verbis quibusdam & precibus, sicut solent legari: sed re ipsa. Quænam autem ea res est? Sibi coniungere & proprias per se gratias impartiri, pro vniuscuiusque dignitate & modo purgationis: & quemadmodum lux quæ per se visum præbet videntibus, quibus defecerit, iis quoque visus defuerit: ita etiam cū Christo consuetudinem esse perpetuam animis necesse est, si sint omnino victuræ & quieturæ. Neque enim sine luce potest videre oculus: neque fieri potest vt sine Christo vera vita & pax insit inanimis, quoniam est qui solus Deo reconciliat, qui eam pacem facit, siue qua nulla spes est, vt qui Dei sunt inimici, sint eis bonorum participes. Siue ergo ab initio quis Christo coniunctus non est, siue coniunctus non mansit, est inimicus, & à diuinis bonis alienus. Quid est enim quod humanæ naturæ Deum reconciliauit? Omnino quod hominem vidit filium suam dilectum. Ita etiam vnicuique homini reconciliatur, si quis gerat formam vniuentis, & illius ferat corpus, & apparet vnuscum eo spiritus. Sine his autem, vnusquisque ipse per se est homo verus, qui Deo est inuisus, qui cum eo nihil habet commune. Si ergo credendum est animis requiem procedere ex oratione Sacerdotum &

oblatione sacrorum donorum, antea credendum est hoc quoque eo modo fieri, quo solo fieri potest, vt homo quiescat. Quis sit autem modus, dictum est: eo scilicet quod Deo sunt reconciliati & non sunt inimici. Hoc autem quomodo? Quod sunt contempti, & vnus facti sunt spiritus cum dilecto, in quo solo pater complacuit. Sed hoc est sacræ mensæ opus, quod commune ostensum est per ea quæ dicta sunt viuus similiter & mortuis.

CAPVT XLV.

Nvx autem corporibus animæ plus habent cōmodi ad sanctificationem, quā eque viuunt in corporibus. Purgantur enim & peccatorum remissionem accipiunt per orationes Sacerdotis, & donorum intercessionem, nihilominus quā eorum qui viuunt.

Quod iis qui dormierunt perfectior sit sanctificatio.

Sed non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adiiciunt, vt faciunt vt plurimum viuentium animæ, sed tantummodo vel nulli sunt rationi reddendæ obnoxie, vel semper vtique de criminibus detrahunt: & ita ad Seruatoris participationem propius & melius se habent pluribus in corpore viuentibus, atque adeo etiam seipsis si essent cum corpore. Quinetiam hoc ipsum solūm, quod scilicet sunt nudæ corpore, efficit vt sint multo aptiores ad participationem mysteriorum, quā fieri posset si esset rectæ corpore. Cum enim sint illic multæ & diuersæ mansiones, vt omnis virtutis modus honoretur, & nihil sit non remuneratum apud iustum & clementem iudicem: quemadmodum qui sunt maximis digni præmiis & perfecti, perfectæque beatitudinis hæredes, Paulus, & si quis est eiusmodi, ea purius fruuntur dissoluti, quā cum in hac vita aderant: ita qui mediocres in hac quiete collocati, eos contenta neum est melius se habere cū hinc recesserint, quā dum viuūt cum corpore. Ostensum est autem quod omnis quies animarum & omne præmium virtutis, siue paruum, siue magnum, non est aliud quā hic panis & hic calix quæ ab vtrisque, viuus inquam & mortuis, conuenienter participantur. Propterea em Christum quoque sanctorum in futuro fruitionem, cœnam vocauit, vt ostenderet nihil illic esse præter quā mensam, ita etiam pro defunctis, sicut & pro viuus, est diuinum Eucharistiæ sacrificium & cūm dupliciter dictum est sanctificatur, ipsi quoque duobus modis sanctificantur: & neutro modo sunt ij qui migrarunt, deteriori conditione iis qui viuunt, sed aliquo modo etiam meliori.

CAPVT XLVI.

Illud autem deinceps consideremus. Quod enim ex sacro mysterio omnes sacrificantur fideles, clarum est ex iis quæ dicta sunt, An autem etiam semper, operæ precium est quærere. Quoniam enim donorum est oblatio sacrificium, dona autem non semper à Deo suscipiuntur, sed sunt nonnulla, quæ propter eorum qui offerunt improbitatem, & odio habentur, & repudiantur: & multæ sunt huius rei & apud veteres, & apud eos qui viuunt in gratia, probationes: quæramus nunquid hæc quod dona nonnunquam frustra sanctificantur, non sacrificata, vt quæ non sint accepta, vt factum profiteretur mysterium, vt quæ non semper à viris bonis, sed nonnunquam etiam

etiam à malis offerantur. Quod enim Deus etiam hæc dona auersatur, quando fuerit sceleratus is qui offert, clarum est ex eo quod facit. Ecclesia. Quando enim nouit qui mortalia peccant, non sinit eos hæc dona offerre, & si ausi fuerint, non suscipit, sed eum à donis repellit. Sed quoniam omnes tales rectè nouit Ecclesia, sed plures latent, & eorum dona sacra mensa suscipit: quid de illis donis oportet statuere, an Deo non esse accepta, & omni esse sanctificatione destituta? & si hoc datum fuerit, incertum quando sancta, cum de moribus eorum qui offerunt, vel vt plurimum dubitetur, vel ij omnino ignorentur: & ita hæsitantes, & sine fide ad sacramenta accedentes, necesse est fideles nihil ab eis inuari. Quid ad hæc ergo dicendum est. Quod cum sit duplex donorum oblatio, prima quidem eius qui ea dono defert in manus sacerdotum: secunda autem, Ecclesia ad Deum: prima quidem oblatio, quando est improbus qui offert, est inanis & nihil confert offerenti, quoniam ipse est malus. Non enim ea quæ offeruntur, ipsa per se sunt Deo execranda. Omnis enim Deo creatura bona est, Secunda autem quæ fit à bonis viris, & pro Dei gloria & sanctorum, & totius orbis salute, & omni, vt semel dicam, iusta petitione, nihil verat quominus sit accepta. Nulla enim donis in qui natio allata est à manibus eius qui ab initio obtulit, sed pura manentia, etiam sanctis oblata & sanctificantur, & sanctificant eos qui accedunt. In nullo enim rationis expertium animantium, vel inanimatorum, potest insidere aliqua peccati macula. Peccatum enim est morbus voluntatis, & solūm est eorum quæ sunt ratione prædita, peccati inquinari. Cur ergo, si semper pura sunt dona quæ à malis offeruntur, ea lex Ecclesiæ non suscipit? Vt eos qui offerunt admoneat vt cognoscant maximam Dei iram quam ipse ostendit, qui etiam creaturas suas quibus non habet quod quicquam corporis obiciat, propter ipsos auersatur & habet odio, & cūm hæc intellexerint, timeant, & vitam corrigant: ipsa autem dona nullius vitij condemnata. Propterea nihil prohibet quominus ea sint accepta & sanctificentur, cū secundam oblationem faciant boni viri. Sed dixerit quispiam: Atqui non omnes qui offerunt sunt viri boni, sed nonnulli etiam laborat extremo vitij morbo. Vnde ad eadem vtrouque oblatorem Deo esse inuisos contigerit (contingit enim) vndenam donis accedat, vt Deo grata sint & accepta, & sancta & sanctificantia? Nusquam, sed tunc quidem verè accepta non sunt. Sunt autem dubia, eò quod de moribus eorum qui offerunt & sacrificat dubitatur.

Nemo enim, inquit, certè nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus qui est in ipso: & ita multa est circa sacrum mysterium infidelitas & dubitatio, certitudo autem nusquam, & sanctorum participatio nihil proderit fidelibus, qui sine fide participant. Hæc dixerit & dubitauerit, si quis putat ipsum Sacerdotem esse Dominum horum donorum oblationis, sed non est. Sed quod eorum quidem oblationem proprie efficit, est gratia sanctificans. Hoc enim est oblatum esse, esse sanctificatum. Qui autem quotidie sacrificat, est illius minister.

Nihil enim domo affert, neque aliquid audet facere vel dicere ex suo iudicio vel ratione: sed illa solūm quæ illinc accipit, siue res est, siue sermo, siue factum, eo quo iustus est modo offerens, Deo red-

dit: & ita dona quæ prout ei placet, Deo semper offerunt, necesse est semper ei esse accepta. Quid tum enim, si is quo offert, in iis quæ ad se pertinent malus est? Illius enim improbitas donis nihil adiciit, neque reddit oblationem deteriolem, sicut nec medicamentum salutare esse prohibetur, quod simplex & idiota, & qui artem nihil caller, hoc composuit, si modo iubente medico, & eam compositionem tradente, id composuit. Fuerit enim non propter eius qui inseruit imperitiam, vanum, sed propter artem eius qui tradidit, salutare. A ministri enim inscitia nihil accepit, ab arte autem medici omnem suscipit compositionem. Ita hic etiam gratia vniuersorum efficit. Sacerdos autem solum est minister, nec ipsum quidem ministerium domo prolatum habens. Nam id etiam habet à gratia. Hoc est enim sacerdotium, potestas quædam ministratrix sacrorum. Sed quod fideles quidem sanctificant omnia dona & semper, vt quæ Deo semper accepta sint, clarum est ex iis quæ dicta sunt.

CAPVT XLVII.

Sequitur vt etiam consideremus quatenus sunt accepta. Quid enim hoc sibi vult, Esse donum acceptum, etiam apud homines? Quidnam facientes, dicuntur ea dona suscipere? An quod manibus sumimus & ea in sinum ponimus: Nequaquam. Multa enim sunt quæ nec qui accipiunt ferre, nec suscipere possunt, quemadmodum si sit ager quod datur, vel domus, vel quid tale. Sed quidnam fuerit Accipere, in omnibus donis? In propriis statuere, propria & domestica efficere & ea ratione ea accepta esse dicuntur. Deus autem hæc dona ita propria & familiaria efficit, vt ea faciat esse corpus & sanguinem vniuentis. Sic ergo huic familiaritati nihil potest simile excogitari: nec quatenus sunt accepta potest modus inueniri. Preterea autem, etiam ex remuneratione facile sciri potest quā acceptum fuerit ei qui accipit, id quod datum est. Quæ ergo hic remunerationis? Iplum rursus Christi corpus & sanguis. Accipiens enim à nobis panem & vinum Deus ipsum reddit filium. Et vndenam, inquit, sciemus quod hæc dona nobis pro iis quæ offeruntur Deo datur? Ex his quæ is qui illis rectus est, dicit nobis dicens, Accipite. Ita enim ostenditur donum. Hac voce & qui donat & qui accipit, & quod donatur, significatur. Potest etiam alias aliquid accipi, tanquam depositum, quo non fas est vti eos qui acceperunt. Tu autem ne hoc existimes, sed scias esse tuum, quo te etiam vti iussit, dicens. Comedite. Ita sunt dona Deo accepta & tam insigniter, propterea semper sanctificant omnes Christianorum animas, & viuorum & mortuorum, quæ sunt adhuc imperfectæ & egent sanctificatione. Sancti enim perfecti ac consummati, stantes cum Angelis, in cœlestem hierarchiam iam adoptati, nõ egent amplius herarchia terrestri.

CAPVT XLVIII.

Hic autem consequens est illud quærere: Si e-ratio, pro-nim hæc sancta, Deo quidem donantur, eos an perquam sanctificant qui sanctificatione indigent; quam etiam sanam ob causam etiam iam sanctificatos & omni ex parte perfectos, hac donorum oblatione coli cre- dimus, & quando eos aliquid orantes, in auxilium vocauerimus, horum donorum ministerium pollicemur.

cemur, tanquam vel ipsis ea donaturi, vel pro ipsis, vt fiant meliores? Quod quidem est etiam aliud modus donorum oblationis quam prius dixi, per quem hæc dona fiunt etiam sanctorum, quando Deo tanquam pro gratiarum actione offeruntur, quod eis perfectionem & consummationem dederit. Sunt enim Dei dona, vt quæ ei donantur. Sunt & fidelium, vt pote iis qui auxilio indigent, vt auxilia: sunt etiam sanctorum, quod eorum gratia Deo donatur.

Quod enim mea gratia datum est, ego accipio, quicumque is sit qui accipit. Non enim omnia quæ nobis vnde cuncte donantur, nostris manibus accipimus, sed etiam amicorum & familiarium, & vt semel dicam, omnium quibus donator donat, vt nobis re gratam faciat. Propterea etiam Dominus, pauperibus accipientibus, quia qui eis suppeditant, eius gratia hoc faciunt, ipse se dicit accipere. Ita etiam sancti hæc dona accipiunt, quod eorum gratia Deo donantur. Quemadmodum enim propter Christi dilectionem illud fit, ita hoc etiam propter dilectionem sanctorum. Quia enim valde eos diligimus, eadem bona nostra esse ducimus, & eis de felicitate gratulamur tanquam ipsi bonorum participes. Ita etiam gaudentes de omni ipsis à Domino datis, gratias agamus ei qui dedit, & pro gratiarum actione dona offerimus.

Non propter hoc autem solum ista dona accipiunt, quod propter eorum dilectionem sit donorum oblatio, sed quod hoc etiam est eis iucundissimum & longè gratissimum, dico autem quod Deo per ipsos gratias accipit, & glorificatur. Quemadmodum enim est maximum peccatum malorum hominum, quod blasphematur nomen Dei per ipsos, ita sanctis est magnum beneficium, & magno studio appetendum, quod per ipsos Deus glorificatur. Hoc & cum corpore viuentibus erat perpetuum certamen, postquam in cælum migrarunt, cõtinuum est opus, & voluptas, & illius beatitudinis caput. Si enim quando bona eis in spe solum erant, Deo gratias perpetuò agebant, & omnia ad eius gloriam faciebant, cuiusmodi oportet eos in talibus existimare, quando multò maior quidem est ei gratitudo & beneficij recordatio, cum omni iam virtute perfecti sint, bona autem non sperant amplius, sed ipsa experientia dicunt Domini benignitatem: quando vident quales ex qualibus facti sunt, pro terrenis soles, pro seruis contemptis honorati filij, & regni cœlestis hæredes, pro reis, potentes vel alios è reis eximere, per eam quam habent apud Iudicem dicendi libertatem. Propter ea nulla est, inquam, eis Deum laudandi satietas. Vnde nec existimant seipso solos sufficere ad agendas gratias.

Vnde volunt etiam omnes Angelos & homines ad eius laudem celebrandum habere adiutores. Vt eorum debitum gratiarum scilicet Deo actio, eò proptius pro dignitate soluatur, multiplicata per laudatorum additamentum. Et hoc testantur sancti Azariæ filij, qui cum ignem vicissent, & eam tunc gratiam à Deo accepissent, quando quidem oportebat ipsos propter hanc admirabilem & inopinatam salutem Deo gratias agere, qui eos seruauerat, & eum laudare, non satis habuerunt, si ipsi soli laudarent, nec suum auxilium sufficere existimarunt, sed etiam Angelos conuocarunt, & omnia hominum genera, & cælum ipsum, & solem, & astra, & terram, & montes, & omnia rationis & animæ ex pertia, & omnem, vt semel dicam, creaturam. Tantum est Deum

laudandi apud sanctos desiderium, etiam adhuc cū corpore viuentes, & multò magis postquam à corpore discesserint.

Vnde si quis eorum recordatus, eorumque honoris beatitudinis & gloriæ, Deum qui eos coronauit, laudauerit, tribuit eis gratiam omnium gratiarum præstantissimam, & maximè quando non se his uocibus laudem celebrat, sed etiam donorum pro gratiis agendis oblatione, & donorum Deo ad eò acceptorum & preciosorum supremo honore. Tunc enim, quemadmodum ipse Seruator propitius ipsa suscipiens, & super omnem cultum legalem, suum corpus & sanguinem retribuit: ita etiam ipsi eis gaudentes, vt nullo Angelorum, quibus ipsos colere uide-mur, totos seipso nobis præbent ad ferendum auxilium in omni re quæ nobis conducit. Dominum enim suum omni ex parte imitantur.

CAPVT XLIX.

Ed hic nonnulli decepti sunt, non gratiarum actionem, sed pro sanctis ad Deum supplicationem, eorum memoriam esse putantes, nescio vnde nam accepta hac cogitadi occasione. Neque enim ex ipsis rebus est hæc credere consentaneum, nec ex ipsis uerbis sacrificij. Et quod rerum quidem uerisimilitudo multū abest vt hæc concedat, hinc apertum est. Si enim pro sanctis orat Ecclesia, illa omnino orauerit, quæ semper orare consueuit. Quænam autem sunt quæ orantur iis qui dormierunt? Remissio peccatorum, regni hæreditas. Qui es in sinu Abrahæ cum consummatis sanctis. Hæc sunt oratio Ecclesiæ. Præter hæc nihil eam orantem inuenies iis qui emigrarunt. In his definita est nostra ad Deum supplicatio. Non enim quicquid desiderauerit quispiam, id etiam fas est orare. Sed hic quoque lex est & terminus quem non licet transgredi.

Quid enim orabimus, vt oportet, nescimus, inquit, sed ipse spiritus interpellat pro nobis: hoc est, quæ orare oportet nos docet, ita enim Ecclesiæ doctores acceperunt. Considera ergo, si præter ea quæ dicta sunt, in omnibus sacrorum mysteriorum celebrationibus inueniri possit orans Ecclesia, & non inuenies. Ergo orabant quidem iis qui rei non sunt, remissionem peccatorum, tanquam adhuc reus & obligatis. Orabant autem sanctis, tanquam non sanctificatis, cum sanctis requiem. Orabant perfectis consummationem, tanquam nondum consummatis, & sic necesse est eos alterutrum peccare. Vel enim consentientes beatitudinem & perfectionem sanctorum, lubentes uolunt apud Deum nugari, & inanem pro eis orationem contexere, quod est uicium diuina ludibrio habentium, potius quam sacerdotum, vel serid facientes orationes, tanquam existimantes se sanctos per eas iuuare, eorum gloriam inficiantur, quod est blasphemare non ipsos tantum, sed etiam Deum ipsum, vt qui promissa non seruauerit quæ promisit, se eos glorificaturum, & regnum impertiturum: vel potius utrumque est manifesta blasphemia: hoc quidem tanquam omnino negantium sanctorum beatitudinem: illud autem, tanquam facientium ea quæ faciunt qui negant. Quos enim beatos esse credunt, vt qui in filiorum ordinem relati sunt, & ipsius regni hæredes, eos nullo esse munere affectos & inhonoratos & reos, eo ipso quod

*Aduen-
sus eos
qui dicunt
sanctorum
gratias
quæ sit in
sacro my-
sterio, me-
moriam
esse sacer-
doti pro
eis ad Deum
supplicatio-
nem.*

pro eis talia precantur, testantur. Ita ergo harum rerum gratia absurdum esse uidetur, si quis existimet Ecclesiæ pro sanctis ad Deum oblationem esse supplicatorem. Videamus autem etiam ipsa uerba.

Præterea offerimus tibi rationabilem hunc cultum pro iis qui in fide requieuerunt, maioribus partibus patriarchis, Prophetis, Apostolis, prædicatoribus, Euangelistis, Martyribus, confessoribus, continentibus, & omni spiritu in fide consummato, præcipuè sanctissima, intemerata, gloriosa Domina nostra, Deipara & semper uirgine Maria, sancto Propheta præcurfore & Baptista Ioanne, Sanctis & Benedictis Apostolis: & omnibus Sanctis: quorum precibus respice nos Deus, & memento omnium qui dormierunt in spe resurrectionis & uitæ æternæ, & fac illos quiescere ubi respicit lumen uultus tui. Hæc sunt uerba in quibus nulla continetur pro sanctis ad Deum supplicatio, nec eis sacerdos quicquam consuetum precatur. Sed aliorum quidem fidelium qui dormierunt, faciens memoriam statim adiicit pro eis orationem: Fac eos, inquit, quiescere, ubi respicit lumen uultus tui, in sanctis autem totum est contrarium. Non enim pro eis facit intercessionem, sed ipsos potius intercessores statuit. Quam enim dixisset, & sanctos annumerasset, adiicit, Quorum intercessionibus visita nos Deus. Quod autem maximè ostendit non orationem aliquam & supplicationem, sed pro sanctis gratiarum actionem esse hæc uerba, est quod etiam Dei mater in eo catalogo ponitur. Neque enim poneretur, si is chorus aliqua intercessione egeret, vt quæ est ultra omnem intercessionem, non solum humanæ hierarchiæ, sed etiam Angelorum, quum sit ipsis etiam sanctissimis mentibus incomparabiliter sanctior. Atqui Christus, est, inquit, qui hoc peragit sacrificium. Quid ergo mirum: si etiam pro sanctis & matre intercesserit: Sed hoc nullam habet rationem.

Non est enim hic modus intercessionis Christi. Fuit enim intercessor Dei hominum, sed non uerbis quibusdam & precibus, sed seipso, nempe quod cum Deus & homo esset, Deum hominibus coniunxit communem terminum, seipsum utrisque naturis iniiciens. Existimare autem ipsum, per preces quæ sunt in sacrificio, semper intercedere, est omni blasphemia & absurditate plenum.

Et si enim ipse est qui peragit sacrificium, non tamè omnia quæ illic dicuntur & fiunt, ei attribuemus. Mysterij enim opus & finem, sanctificari scilicet, & sanctificari fideles, ipse est solus qui peragit. De his autem preces sunt orationes, & supplicationes sacerdotis. Illa enim sunt Domini: hæc uero serui, & hic quidem precatur: ille uero preces perficit, & Seruator quidem donat: sacerdos uero pro iis quæ data sunt, agit gratias, & sacerdos quidem offert: Dominus uero dona accipit. Offert enim etiam Dominus, sed seipsum patri, & dona hæc quando ipsa facta fuerint, quando in eius corpus & sanguinem conuersa & mutata. Quia enim seipsum offert, ideo dicitur idem esse & qui offert, & qui offertur & suscipit. Offerens quidem & suscipiens ut Deus, oblatum autem ut homo: Panem autem & uinum, dum adhuc dona sunt, offert quidem sacerdos, suscipit autem Dominus, & quid agens dona suscipit? Ea sanctificans, in suum corpus & sanguinem mutans. Hoc enim est suscipere proprium, & familiare esse, ut dictum est. Hic est modus quo Christus hoc sacrificium ce-

lebrat. Hæc sunt quæ ei sacerdotium constituunt. Si autem præter ea quæ dicta sunt, etiam orationes quæ fiunt in mysterij celebratione, vel omnes, vel aliquas Christianos esse dixerit, nihil hac in re ab impiis differet, qui eius gloriæ detrahere ausi sunt. Lege omnes orationes, & scies uerba illa omnia esse seruorum uerba. Lege etiam eam in qua sanctorum meminit, quam audent Christo tribuere, & inuenies nihil illic conuenire filio, qui est patri honore æqualis: omnia autem seruorum. Primum enim non in vna persona sed communis est generis gratiarum actio, vt qui peccarunt, & non sunt despecti à Dei misericordia & clementia, agunt gratias: & gratiarum actio, non ad patrem solum, sed etiam ad filium eius & sanctum spiritum: & Dei matris tanquam Domine serui meminerunt, & eius & sanctorum intercessionibus, vt à Deo uisitentur, & eorum cura habeatur, petunt.

Hæc autem quidnam commune habent cum vno Domino vnigenito Dei filio, peccato non obnoxio, omnium domino? Gratias agimus, inquit, tibi, & filio tuo vnigenito. Christus ergo gratias agit filio Dei vnigenito, & ecce, duo crunt filij, vt uoluit insania Nestorij, adeo est impium & stultum existimare Christum pro sanctis intercedere, cuiusmodi que legationis & intercessionis munus ei tribuere. Ostensum est autem hæc ne esse quidem sacerdotum. Restat ergo hæc uerba non esse supplicationem, sed gratiarum actionem. Certè, inquit, sed nõ permittit dictio, quæ aperte supplicationem indicat. Pro enim prepositio hoc uult significari, non omnino, non semper enim eum qui rogat, ostendit. Non enim solum quando supplicamus, sed etiam quando gratias agimus, hac dictione utimur. Et hoc ex multis sciti potest, & ab ipsa etiam proposita oratione. Pro his omnibus, inquit, tibi gratias agimus & vnigenito tuo filio & spiritui sancto, pro omnibus quæ scimus & quæ nescimus, tibi gratias agimus. Agimus tibi gratias etiam pro hoc sacrificio, quod ex nostris manibus suscipere dignatus es. Videmus hanc dictionem, Pro, poni etiam in gratiarum actione. Ad hunc itaque errorem nulla relinquitur excusatio. Ita ergo fieri non potest vt sit supplicatoria sanctorum commemoratio. Eam autem uersari in gratiarum actione, hoc ipsum ostendit, quod non est supplicatoria. Duorum enim alterum necesse est ea vel supplicari, vel gratias agi.

Et hic duobus modis apud Deum commemorationem facimus bonorum quæ nobis à Deo sunt, vel vt ea accipiamus, vel quod ea iam acceperimus. Et est illud quidem supplicatio, hoc uero gratiarum actio. Ostendit autem hoc etiam, quod Dei in homines donorum sit longè maximum, sanctorum consummatio, & ideo non ipsi Ecclesiam hoc nomine gratias agere esset nefarium. Et quid dico esse donorum maximum, sanctorum consummationem? Hæc certè est vniuersum Dei donum.

Omnium enim bonorum quæ in nostrum fecit genus, hic est finis, hic fructus, chori sanctorum, & hac de causa cælum nobis est fabricatum, terra, & quicquid uideret: propterea Paradisus, propterea Prophetæ, propterea ipse deus in carne, & dei sermones & opera, & passiones, & mors, vt à terra in cælum migrent homines, & regni quod illic est, fiant hæredes. Si est ergo omnino gratiarum actio in sacro mysterio, & hæc dona tam in gratiarum actione quam

in supplicatione versantur, omnino necesse est gratiarum agendarum & summam & causam esse, ipsos sanctos consummatos.

Omnino autem quid in nobis causa est gratiarum actionis: an non quod acceperimus quod petimus? Cuius hoc clarum est. Ergo idem est propter quod gratias agimus, & quod petimus. Quid ergo petit à Deo Ecclesia? Quod ab ipso petere iussa est. Eius regnum, videlicet ut fideles eius sint hæredes: ut fiant sancti, sicut is qui eos vocavit, sanctus est. Si hæc autem à Deo rogat & postulat, clarum est quod pro iis ipsis quoque agit gratias. Orat ut fideles in sancti tate perficiantur, & propterea pro sanctis iam perfectis & consummatis, ei qui perfecit, gratias agere est necesse: consentaneum. Propter hanc pro sanctis gratiarum actionem, hoc sacrum mysterium Eucharistia dicitur. Et si enim aliorum quoque multorum hic mentionem faciat, sancti tamen sunt finis omnium, & pro quibus illa petantur. Vnde quando pro illis agit gratias agit gratia pro factorum perfectione. Quemadmodum enim quæcumque fecit Dominus, ea fecit ut eorum sanctorum statueret, ita etiam Ecclesia, ubi illum laudat pro omnibus, ad sanctorum eorum respiciens hoc agit. Ea de causa quando tradidit servator sacramentum, patri gratias agens tradidit, quod per ipsum nobis cælum esset aperturus, & hunc primogenitorum cætum illic congregaturus. Eum imitans Ecclesia, non solum supplicentem sed etiam gratias agentem facit donorum oblationem. Et hoc quidem etiam aliunde ostendit, maxime autem ex oratione, in qua totius sacrificij scopus continetur. Cum enim recensuisset omnia quæ nobis à Deo data sunt, & gratias egisset pro omnibus: & postremo addidisset Domini in carne aduentum, & huius sacramenti traditionem, & quod nobis quod hoc iussit facere, subiunxit, Recordantes ergo salutaris huius præcepti, & omnium quæ pro nobis facta sunt, crucis, &c. & enumeratis deinceps omnibus quæ crucem consecuta sunt, deinde dicit, Tua ex tuis tibi offerimus: de omnibus, & per omnia, te laudamus, te benedicimus, tibi gratias agimus Domine, & oramus te Deus noster. Vides? Beneficiorum, inquit, recordantes, hanc tibi donorum oblationem facimus, hoc autem est gratias agere, pro bonis iam nobis donatis, donis benefactorem honorare. Deinde etiam apertius ostendens gratiarum actionem, ait, Offerentes oblationem hanc, te laudamus, te benedicimus, tibi gratias agimus Domine, & rogamus te, Deus noster.

Hoc ergo est institutum donorum oblationis, laudare, gratias agere, supplicare, ut à principio diximus, ut eadem & in supplicatione & in gratiarum actione versetur. Et hæc facimus, inquit, duorum recordantes, & præcepti quod nobis dedit, dicens: Hoc facite in meam recordationem: & omnium quæ pro nobis facta sunt. Beneficiorum enim, ut semel dicam, recordatio nos ad retributionem adhortatur, & ad aliquid omnino offerendum ei qui nos prior innumerabilibus beneficiis sic affecit. Præcepti autem memoria, & ipsa forma retributionis nos docet, quanam ipsi dona offerre oporteat. Illam ipsam oblationem admittimus, quam ipse vnigenitus tibi ostendit Deo & patri, & gratias agimus, quia ipse etiam eam ostendens egit gratias. Propterea ad hanc donorum oblationem nihil domo afferimus. Neque enim do-

na sunt nostra opera sed tua omnium opificis. Nec nostrum est inuentum hæc colendi forma, sed neque nostra sponte hoc volumus: neque domo & ex nobis ipsis ad eam impulsus sumus: sed ipse docuisti, ipse adhortatus es per vnigenitum. Et ideo quæ tibi offerimus, ex tuis quæ nobis dedisti, tua sunt in omnibus & per omnia. Ita etiam pro ipsa qua aguntur gratiæ oblatione, aliam rursus gratiarum actionem Deo debemus, quia nihil eius nostrum est, sed tota est illius donum, & hoc ipsum quod id volumus & operamur, idem est qui in nobis operatur, ut ait diuinus Apostolus. Propterea hoc quoque in orationibus dicitur, Gratias agimus tibi pro sacrificio, quod è nostris manibus suscipere dignatus es: Quæ ergo docent, sanctorum in sacrificio commemorationem non esse ad Deum pro ipsis supplicationem, sed gratiarum actionem, hæc sunt.

CAPVT L.

Videamus autem quoties & in quo sacrificij locum hæc commemoratio. Fit enim bis: primum quidem in eius principio, quando dona offeruntur: secundo autem, quando sacrificantur. Quia enim duplex est oblatio, hæc quidem tanquam solummodo donorum, & munerum, ut antea dictum est: illa autem tanquam sacrificij, necesse est etiam eos pro quibus offeruntur & primæ & secundæ oblationis meminisse. Itaque quemadmodum in prima, in recordationem, inquit, Domini & Dei Seruatoris nostri Iesu Christi, ita etiam in secunda, Recordantes ergo eorum quæ pro nobis facta sunt, crucis & aliorum quæ Christus pro nobis sustinuit. Quæ enim hic sibi vult crucis memoria & aliorum quæ crucem consecuta sunt, hoc illic est Domini commemoratio. Non enim, ut miracula facientis Seruatoris, sed ut crucifixi & morientis, tunc Sacerdos meminit, ut in illo loco per multa ostensum est. Et rursus sicut in prima, ad gloriam sanctissimæ, ad intercessionem sanctorum dicit, ita etiam in secunda, pro sanctis omnibus, præcipue sanctissima. Sicut enim illic excellentiam ostendit, eam aliis omnibus præferens, ita hic quoniam post aliquos alios eius meminit, illud præcipue adicit: & quemadmodum in prima, post sanctos, eorum qui agebant misericordia meminit: & pro quibus supplicat, viuorum & mortuorum: ita etiam in secunda. Est autem differentia: in secunda enim narrat oblationem, dicit enim. Offerimus tibi hunc cultum rationalem & simul etiam ponit causas oblationis, vel prius dicens, vel subiungens memoriæ passionum Seruatoris, memoriam sanctorum.

In prima autem ponit solas causas oblationis: In memoriam Domini, in gloriam sanctissimæ, & quæ sequuntur. In quibus meminit & eorum pro quibus agit gratias, & eorum pro quibus supplicat. Quæ est ergo ratio, quod in hac quidem facta se offerre ostendit? De pane enim detrahens, id Deo offert: & ideo non opus fuit verbis quæ hoc significarent: in secunda autem oblatione nihil facere cernitur, sed fit quidem oblatio, fit autem inuisibiliter. Gratia enim sacrificium latenter operatur per sacramentalia orationes sacerdotis, Opus ergo fuit verbis, quæ prædicarent eam, quæ non apparebat oblationem.

CAP. LI.

EA de

EA de causa eum etiam vocat cultum rationalem aut verbalem, quod nullum inducit factum, sed solis vtens verbis sacramentalibus, hanc offert oblationem. Prima enim oblatio, est factum quod fieri potest ab homine, & ideo quum fiat ab homine, actiuus cultus fuerit. Secunda autem, mutatio donorum in diuinum corpus & sanguinem, quæ est sacrificium, cum sit supra vires humanas: operatur enim gratia, orat autem solum Sacerdos. Vnde & si vera opus est & factum, sacrificium: sed tamen quia ipse nihil agit, sed tantum dicit, merito non actiuum, sed rationalem aut verbalem cultum se offerre dicit.

CAPVT LII.

Illud quoque est operæ precium querere. Quoniam enim sacrum mysterium in gratiarum actione & supplicatione versatur, cur non etiam utrumque, sed Eucharistia, hoc est gratiarum actio tantum dicitur? Ab eo quod est amplius, plures enim sunt cause gratiarum actionis quam supplicationis: plura enim accepimus, quam ea sunt quibus adhuc opus habemus. Hæc enim pars, illa verò rotum.

Quæ enim rogamus accipere, pars sunt eorum quæ accepimus. Omnia enim accepimus, quod ad Deum attinet, & nihil prætermisit quod non dederit, sed hæc quidem adsequendi nondum tempus habemus, sicut est corporocum incorruptibilitas & immortalitas & regnum in cælis: illa verò accepta non retinemus, sicut est remissio peccatorum & alia dona, quæ per sacramentalia nobis suppeditantur, alia autem perdidimus, quia male vsi sumus, ne reddamur deteriores, sicut consolacionem & sanitatem & diuitias, quibus tanquam deliciarum & nequitie instrumentis vsi, non ad lacrum maius, ut Iob, præsentibus bonis priuamur. Vnde clarum est quod supplicationis nullum locum reliquit Deus: agendarum autem gratiarum occasionem omnem suppeditauit, sed nos nobis ipsis inopiam propter socordiam parentes, egemus supplicatione. Videamus enim de quibus supplicamus. De remissione peccatorum: sed eam copiosam accepimus absque vilo nostro certamine & contentione, per sacrum baptismum, cur ergo eam rursus petimus: quia rursus peccatis obnoxij facti sumus. Sed quanam causa est quod obnoxij sumus: Nos ipsi. Ergo nos etiam supplicationis causa sumus. Præterea de regno, ut eius hæredes sumus, supplicamus: at qui data est nobis hæc hereditas. Etenim filij Dei facti sumus, qui regno indutus est. Quis enim hæres, nisi filius: Quid autem rerum paternarum hæredem effugit? Nihil. Quomodo ergo petimus id quod iam datum est? Aliena à filiorum adoptione perperauimus, postquam ex Deo nati sumus & ad eum honorem peruenimus: pro filiis mali serui facti sumus, & propterea tanquam de re aliena & quæ nihil ad nos pertinet, supplicamus.

Ergo nos quoque huius supplicationis nobis causa sumus. De bonis autem corporalibus iussit Dominus, Petite primum regnum Dei & iustitiam, & hæc omnia adicientur vobis, &c. Ne sitis solliciti de nutrimento, & de indumentis, & pater vester cælestis quicquid opus fuerit suppeditabit. Nos autem quando eis egemus, vel propter socordiam & infelicitatem nostram hoc patimur, & quod de eis præ-

Tom. 4.

ceptum non seruamus: & tunc egestas nostrum est opus, & quæ propter eam fit supplicatio. Vel propter Dei prouidentiam & benignitatem, sicut Iob, ut maiora & præstantiora bona consequamur. Et tunc illa egestas Dei opus est: non præbet autem orationis aut supplicationis, sed glorificationis & gratiarum actionis materiam.

Quemadmodum Iob dicebat: Sit nomen Domini benedictum in seculum seculi. Vides quod omnia quæ à Deo in nos proficiuntur, nos ad glorificationem & gratiarum actionem tantum deducunt, orationum autem & supplicationum nos causa sumus. Propterea omnium bonorum & corporis & anime, in nostris ad Deum interpellationibus memoriam facientes, ad gratiarum actionem omnium commemorationem facimus, siue ea nobis ad suum siue nõ adfuit. Ille enim semel dedit omnia, & apud se nihil reliquit.

Et hoc sciens Beatus Paulus iussit pro omnibus gratias agere, scribens, Semper gaudete, in omnibus gratias agite. Hac de causa perfectissimam & exactissimam nostram cum Deo colloquutionem, mysterij communionis celebrationem, in quo mentionem facimus, non huius vel illius gratiæ sed omnium, ut semel dicam, Dei bonorum & quæ actu nobis sunt & futura sunt, Eucharistiam, hoc est gratiarum actionem, nominare erat consentaneum, non ex iis, quæ in miseria versantes, & eam implorantes rogamus, sed ex iis quæ Deus in nos confert beneficiis: nec ex nostra paupertate, sed ex diuitiis illius benignitatis. Quia enim in ea Deo supplicamus, & gratias agimus: sed gratiarum quidem actio, Dei opus est, ut dictum est: supplicatio vero humane imbecillitatis: & gratiarum quidem actio, propter plura: supplicatio verò, pro paucioribus. Illa enim propter omnia, ut semel dicam, bona: hæc verò, in nonnullis: propterea oportebat ex melioribus & pluribus ei nomine imposito, appellare Eucharistiam. Ita enim etiam homo dicitur animal ratione præditum, licet sit alicuius particeps quod caret ratione, ut qui à meliori & maiori parte vocetur, & maxime quia primus qui id ostendit, Dominus noster Iesus Christus, non supplicans, sed solum patri agens gratias, hoc mysterium peregit & tradidit: & ea de causa, quod illud esse accepit, hoc vocat, Eucharistiam nominans. Et hæc quidem hætenus.

De communi propter sacramentorum communionem gratiarum actione, et vltima oratione.

CAPVT LIII.

Acerdos autem eos qui sunt sacramentorum participes, pro participatione iubet agere gratias Deo qui impertit, idque non ociose, neque obiter & socorditer, sed attentè & diligenter. Hoc enim sibi vult illud, Recti, non iacentes, nec sedentes, sed animam & corpus ad ipsum intendentes. Deinde cum alia quoque quæ consueuerunt, deum orare iussit, egreditur ab altari & stans ante fores, legit quæ fit pro omnibus orationem. Hic autem illud notandum est quomodo post sacrificium, & quæ fit propter ipsum glorificationem, tanquam omnibus quæ Deo debebantur peractis, cum Deo conuersationem, & illam al-

ZZ ij

titudinem veluti relinquens, ad hominum allocutionem videtur paulatim descendere, idque sanctè, & ut decet Sacerdotem. Etenim orans hoc facit, & modus orationis & locus ostendit eum descendere. Prius enim ad altare, & apud se, & nullo audiente, & ad Deum intentus, orat, nunc autem ab altari egressus, & in medio populi existens, omnibus audientibus, pro Ecclesia & omnibus fidelibus communem facit orationem.

Deinde etiam oblatum panem, ex quo sacrum panem abscidit, in multa diuisum tradit fidelibus, ut qui sanctus sit, eo quod templo fuerit dedicatus & oblatum illi autem cum omni reuerentia suscipiunt & dexteram deosculantur, ut quæ sanctissimum seruatoris corpus recenter tetigerit, & quæ ex eo pro credit sanctificationem & suscepit, & iis qui attingunt impertiri credatur. Interea autem eum quoque qui illis horum honorum auctor est & supplicator, glorificans, & glorificatio scripturæ, Sit nomen Domini benedictum, & quæ sequuntur. Et cum hoc sæpè clamauerint, Psalmum postea legunt, plenum glorificatione & gratiarum actione, Quis est autem Psalmus? Benedicam Dominum in omni

tempore. Panem autem distributo, & psalmo peracto, precatur Sacerdos populo vltimam precationem, non solum ab altari disiunctus, & omnibus audientibus, sed etiam ad ipsam multitudinem dirigens verba orationis, maiorem nunc quam antè ostendens cum multis consuetudinem.

Quæ est autem oratio? Ut misericordiam affectu seruemur, ut qui domo nihil afferre possim quod sit dignum salute, sed ad solam respicientes eius qui seruare potest benignitatem & clementiam. Propterea enim hic etiam multorum meminit intercessorum, qui ad hoc nobis latari sunt auxilium, & ante omnes, sanctissimæ Dei matris, per quam & ab initio misericordiam sumus consecuti. Proxiimum autem orationis, Christus verus Deus noster.

Non ex adulterinis & iis qui falso nomine appellantur, quos multos aliquando coluimus, sed quem postea vix inuenimus, Verus Deus noster: propterea etiam illi conuenit, tanquam Deo omnis gloria, soli honor & adoratio, qui cum patre eius principio carente, & sanctissimo & bono & viuifico eius spiritu, nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

NICOLAI EPISCOPI METHONENSIS, AD EOS

QUI HESITANT AIVNTQVE CONSECRATVM PANEM ET VINVM NON ESSE CORPVS ET SANGVINEM DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI.

autem in suis precibus, ac charmatibus, ut in deo ablatum dicitur

Mysticam hanc & incruentam consecrationem, qua panem & calicem consecratos in corpus & sanguinem Domini transmutari credimus, à quonam principium accepisse dicat: nonne ab ipso Deo & seruatore nostro Iesu Christo, quemadmodum nos sacra docent Euangelia? Proferat ab eo. Quis verò ille est sermo, quo id traditur? Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Et D. Paulus: Quotiescunque enim comeditis panem hunc, & calicem hunc bibitis, mortem Domini annunciat. Quo modo, quoque ritu, ab ipso seruatore didicimus. Accipiens enim, inquit, panem, & gratias agens, fregit, ac dedit discipulis, & ait: Accipite, comedite, Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur & traditur: similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, id autem idem est, quod & D. Paulus inquit: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis effunditur. Quis verò sermo ac finis huius traditionis? quid aliud quàm participatio Christi, & vita in Christo participantium aeterna? Si quis enim, inquit, comederit ex hoc pane, viuere in æternum: &, Panis autem quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita: & Nisi manducetis carnem filij hominis, & bibitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis: qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam: & rursum, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: Quemadmodum misit me viuens Pater, & ego viuo propter patrem: &, Qui edit me, & ille viuere propter me. Carnem enim suam quasi escam homo circumponit,

diuina sua virtute, serpentem quidem deprimat, nos autem erigit. Pape, quam expauescendum & tremendum mysterium. Qui hoc tradidit, Deus est, qui propter clementiam & benignitatem suam homo quoque factus est, & tanquam ouis ad macerationem & mortem processit, ut obnoxium morti propter peccatum hominem morte eximeret. Causa huius traditionis est, magni huius beneficii recordatio. Corpus & sanguis Christi ea sunt, quæ hoc ritu perficiuntur: ritus finis, participatio Christi & vita aeterna, quod idem est quasi diceret, participantium deificatio: ut diuus Paulus magna voce proclamat, Calix benedictionis cuius sanguinis Christi est: quandoquidem vnus panis, vnus corpus multi sumus, omnes enim vno pane participamus. Quid enim est, ait, panis: nimirum corpus Christi. Quid verò sunt participantes? nimirum corpus Christi, nam participantes corpore Christi, nos etiam ipsum efficiuntur.

Nam quia vniuersa nostra caro corrupta est à peccato, opus nobis fuit noua carne. Quis ergo tam audax & proteruus temerarius existat, ut aduersus hanc traditionem aliquid noui moliat, mysteriumque falsitatis accuset, atque abroget eum, qui ita tradidit & instituit? Si quis legem Moysis abroget, inquit, Apostolus, sine misericordia vlla, sub duobus aut tribus testibus moritur: quâto dignus deteriori supplicio censendus erit, qui filium Dei conculcarit, & sanguinem testamenti prophanum existimarit, & spiritum gratiæ iniuria affecterit: Verum quis ille, qui conculcat

calcat filium Dei, & aliorum quæ diximus reus censetur: nonne qui sanguinem eius ingratus abrogat, nec admittit, & veracis ab omni mendacio alieni oris traditione & mandatum nihil facit? Hoc est corpus meum dicentis, &, Hic est sanguis meus, & Nisi manducetis carnem filij hominis, & bibitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis, quid hæsitat? quid omnipotenti impotentiam attribuit? Nonne ipse est qui ex nihilo omnia ut essent fecit: vnus trium personarum diuinitatis? qui postremis temporibus incarnatus est, & panem in suum corpus transmutari iussit.

Quid requiris causam & ordinem naturæ panis transmutationis in Christi corpus, & aquæ vini que in sanguinem? cum supra naturam, rationem, mentem, & cogitationem ex virgine sit natus. Non credes itaque nec mortuorum resurrectionem, nec in deos itaque eius assumptionem, & alia Christi miracula supra naturam, mentem & cogitationem eminentia. Id tibi accidit, quod Christum, non Deum verum ac filium Dei confiteris, sed Arrianismum vel potius Iudaismum respicis. At fortassis dabis minimè que credis, quod non videas carnem & sanguinem, sed panem & vinum. Quæ de re scias oportet, tu qui ingrato iniquoque animo erga beneficii affectus es, Deum qui omnia nouit, cum humanissimus sit, prouidè hoc fecisse, ad hominum imbecillitatem sed demittens, ne auerfarentur multi arrhabonem æternæ vitæ, & ægrefferent, carnem & sanguinem in tuentes. Itaque rebus naturæ consuetis hoc fieri voluit, iis suam diuinitatem coniungens, cum dixit. Hoc est corpus meum, &, Hic est sanguis meus, & Accipite, comedite, & bibite ex eo omnes, in remissionem peccatorum: & rursum, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita: & Nisi manducetis carnem filij hominis, & bibitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis.

Hoc facite in meam commemorationem. Propterea ei credentes, ita offerimus panem perfectum, vinum, siue corpus Christi quod perfectum etiam post passionem permanet & integrum (Neque enim os eius contritum est) & à diuina vita inseparabile, plane quale ipse primus noster ac magnus pontifex & sacrificus victimæque, suis ipsius discipulis tradidit: iique, denique qui ab initio suis ipsi oculis Verbum in uerbi sunt, eique ministrarunt, catholice Ecclesiæ ab extremis ad extremos vsque orbis terrarum limites tradiderunt: omnes quidem Hierosolymitanæ, vbi & diuus Iacobus primi magnique pontificis frater ac successor, mysticam incruentamque Liturgiam exposuit. Petrus autem & Paulus Antiocheni: Paulus verò peculiariter, orbi vniuerso: Marcus, Alexandrinus: Ioannes & Andreas, Asia & Europa: Omnes que vniuersæ Ecclesiæ vbicumque sit, per eam quam sanctus Clemens conscripsit Liturgiam tradiderunt: qua hæc ita ad verbum habentur: Memores igitur coram quæ propter nos passus est, gratias agimus tibi Deus omnipotens, non quantum debemus, sed quantum possumus, & eius statum adimplemus. In qua enim nocte tradebatur, accipiens panem in sanctas & immaculatas suas manus, & eleuatis oculis ad te Deum ac patrem suum, fregit deditque nobis dicens: Accipite ex eo, comedite: Hoc est corpus meum quod pro multis comminuitur, in remissio-

nem peccatorum. Similiter & calicem ex vino & aqua temperatum, sanctificauit, deditque nobis dicens, Bibite ex eo omnes: Hic est sanguis meus qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem. Memores igitur passionis eius, mortis, resurrectionis, reditus in cælos & futuri eius secundi aduentus, in quo veniet iudicaturus viuos & mortuos, redditurusque cuique secundum opera sua, offerimus tibi regi ac Deo, secundum eius institutionem panem hunc, & hunc calicem, gratias tibi per eum agentes, quod nos dignatus fueris ad stare coram te & tibi sacrificare. Et te rogamus ut propitio serenoque vultu respicias supra hæc propolita dona coram te, tu qui nullius indiges Deus: & tibi complacitum sit in eis ad honorè Christi tui, & mittere digneris sancti tui spiritum super hoc sacrificium, testem passionum Domini Iesu, ut efficiat panem hunc, corpus Christi tui: & calicem hunc, sanguinem Christi tui.

Et iterum magnus ille Paulus, Ego accepi à Domino quod & tradidi vobis, quod Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & benedixit, fregit, deditque: Accipite, comedite: Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur. Hoc facite in meam commemorationem. Quotiescunque enim comeditis panem hunc, & calicem hunc bibitis, mortem Domini annunciat. donec veniat. Si vero censes hoc quod à nobis perficitur, illo minus esse, necis Christum etiam, hoc tempore operari, nuncque adesse. Ero enim vobiscum dies vniuersos ad consummationem vsque sæculi, pollicitus est. Hoc item mysterium summo opere admirans quasi obtupefactus diuus Apostolus, cum timore Dei ac fide ut dignè eo participemus adhortatur, & supplicium transgressori definit. Quicumque comederit, inquit, panem hunc, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Id perinde est, ac si dixerit, diui Chrysostomi sententia, quemadmodum tradidit quidem eum Iudas, in cum verò petulantè debacchati sunt Iudæi: ita dedecore & infamia cum afficiunt, qui sanctissimum eius corpus indignè ore sumunt, & corpori adiuuent impuro. Itaque inquit, probet se ipsum homo, non alter alterius hoc enim iudicare est: sed primum quisque seipsum: & sic de pane edat: & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diudicans, hoc est perpendens & considerans corpus Domini propositum. Quod si iis, qui per se in aliquod humanorum vitiorum delapsus est, & indiscretè accessit, ut indignè communicans, tanta mulctatur condemnatione: qui in ipsam consecrationem peccat, & immediate ipsum dominicum contumeliis afficit corpus atque negat, traditionem que abrogat, & auctorem qui tradidit, conculcat, quanam fuerit, & quanto magis deteriori ac maiori dignus tum accusatione tum supplicio? Horrorène plena sunt ea dicta? Reliquumne est vllum noui facinoris, præuaricationis, impietatis genus, quod ad hanc sceleris audaciam accedere possit? Verum libera d. Domine, per tuam misericordiam ab hac impostura & dementia omnes eos, qui non rectè confitentur, quem consecramus panem & vinum corpus perfectum & sanguinem preciosum esse Christi tui.

ORDO INSTITVENDI DIACONVM, VIDELICET QVOMODO MINISTRAT DIACONVS CVM SACERDOTE

IN MAGNO VESPERTINO ET DILVCVLO ET LITVRGLIA,

compositus & expressus à sanctissimo & Oecumenico Patriarcha D. Philotheo.

CAPVT PRIMVM.

Sciendum quod nusquam aliis induitur in vespertino & diluculo, nisi in vespertinis Sabbathorum & diluculis dicrum Dominicalium totius anni. Similiter in vespertinis & diluculis festorum Dominicalium & Dei Matris. Pariter induitur in vespertinis & sanctissimis diebus Sancte & magne Quadragesime & in Die festo Annunciationis & in vigilia sancte Passionis, & prorsus in omnibus vespertinis habentibus introitum. Pariter est, & in diluculis in quibus cantatur magna doxologia. In omnibus vero liturgiis totius anni si vult ministrare, & aduentante tempore abire sacerdos cum Diacono, & ambo tres penitentias faciunt coram imagine Domini nostri Iesu Christi, omnibus sedentibus fratribus faciunt, quin etiam penitentias tres coram imagine deipare virginis, in medio templi vna, & in choro vnam, & postea ingrediuntur Sacramentum. Et accepto Diacono stachario, & horatio ter versus Orientem adoratione facta accedit ad sacerdotem, & dicit: Benedic, Domine, stacharium & horarium. Et sacerdos benedicit ipsum, dicens: Benedicte Dominus noster nunc & semper in secula. Deinde induit vterque suas stolas. Hoc nunc non sic fit: Verum sacerdos solus adoratur & solus incendit tantum superhumerali indutus, lectore facem tenente, & iubete exclamante. Diaconus vero induitur circa tertiam antiphonam Psalterij, & dicit parvam collectam. Quod si non est versus repetitio, induit se postquam primus Psalmus dictus est, & dicit magnam collectam: & preeunte Diacono cum cereo, sacerdos sacris ianuis egressus solito more totum templum incendit, Diacono ante sanctas valvas exclamante, Iubete, omnibus erectis dicente. At postquam totum suffumigauerit templum sacerdos, egreditur & in vestiarium se confert, vbi illic incendens, ingreditur per speciosas portas: & cum cantu exclamat, Domine miserere: rursusque sanctis imaginibus Thure asperis, ingreditur per sanctas portas, & incenso supra sanctam mensam effuso, exclamat: Gloria sancte & consubstantiali ac viuifice, atque indiuidue Trinitati, assidue nunc & semper & in secula seculorum. Et post Amen, monachus ad hoc ordinatus cantat Primum Psalmum, Verum sacerdos sacris ianuis clausis stat intra sanctum Tribunal. At cum incipiunt cantare illud, Te manum tuam aperiente, exit cum canonum Magistro, & faciunt penitentiam. In medio vnam, & sic reuertitur Sacerdos ad proprium locum. Et tunc canonum magister dicit versus in medio templi stans. Verum cum carant illud, Omnia in sapientia fecisti, discedit sacerdos, dicit preces Lucernarum, stans ante sanctas valvas, idque inconspicuus, & postquam omnia compleuit, dicit magnam collectam. Hæc quidem ita sunt disposita dum vigilia est: quod si non est vigilia, nihil

tale fit, neque penitentias agunt, neque ante sacerdos incendit, neque sancte valvas aperiuntur, sed ante ipsas sanctas portas inconspicuus stans, solo ceruicali indutus, exclamat illud, Benedicte Deus noster, assidue nunc & semper in secula seculorum. Et monachus ad hoc destinatus incipit primum Psalmum, In fusionem, Et dicit sacerdos preces Lucernarum. Et post completorium, dicit sacerdos vel Diaconus stans in loco assueto, magna collectam, In pace Dominum oremus, & reliqua. Sciendum quod sancte portæ nunquam aperiuntur nisi in initio magnarum vespertinarum, cum solus incendit sacerdos in omnibus introitibus scilicet vespertinarum & Liturgiæ sancti Euangelij: Similiter aperiuntur dum dicitur, Accedite, vsque ad completorium diuina Liturgiæ seu Missæ. Sciendum præterea quod si non gestauerit Diaconus in initio vespertinarum, si est stichologia, id est, versus repetitio, induitur cum cantatur tertia Antiphona Psalterij: suo minus, induitur cum cantatur primus Psalmus, vt dictum est, sic autem induit se facit penitentiam adstanti, & per obliquum, ingreditur in sanctum suggestum, vbi inuenit sacerdotem stantem: Nam ipse prius ingreditur, & accipiens stachoriam eius Diaconus, accedit ad sacerdotem & dicit: Benedic, Domine, stachoriam eius. Diaconus accedit ad sacerdotem & dicit: benedic, Domine, stachoriam eius horario. Et sacerdos benedicit, dicens: Benedicte Deus noster nunc & semper in secula seculorum, Amen, & sic ipso indutus Diaconus finita stichologia, exit, & in consueto loco stat, & parvam collectam dicit: Iterum atque iterum in pace Dominum oremus, & reliqua. Et tunc exclamat sacerdos, Enim tua est potentia, & tuum est regnum, & virtus & gloria Patris & filij & spiritus Sancti, nunc & semper & in secula seculorum. Et sic cantatur Psal. ille: Domine clamaui. Et versus solito more. Quibus ad finem perductis & decantatis, accipiens Diaconus thuribulum & thus in ipsum coniciens, accedit ad Sacerdotem qui est in sancto suggestu, & dicit. Benedic Domine: & respondet sacerdos: Benedicte Dominus noster nunc & semper & in secula seculorum. Et tunc incendit Diaconus sacramentum, & totum templum: Et conuertens se deponit thuribulum hic expectans. Cum vero canauerit gloria & tunc ingreditur sacerdos & induit Peritrachelium & fascidam & casulam, & fit introitus. Accipiens, n. Diaconus Thuribulum & thus immittens, petita, vt diximus, à sacerdote benedictione, exit cum ipso sacerdote per portam que tendit versus austrum, sanctis ianuis apertis & prætereuntibus lectoribus duobus cum facibus ac Diacono cum ipsis tenente incensum. Egreditur etiam retro sacerdos demissam portans casulam: & sic abeunt in assuetum locum. Vbi lectores manualia deponunt in medio templi hinc inde. Verum sacerdos stat è regione sanctarum valvarum: stat etiam & diaconus à dextris sacerdotis parum oblique & aliquantum se incli-

Philos. viou.

QVOMODO MINISTRAT DIACON. CVM SACERDOTE.

se inclinans tribus digitis dextræ manus horarium tenens dicit secretè, ita vt solus audiat sacerdos, Dominum oremus. Tunc sacerdos secretè hæc orationem dicit vespere & mane & meridie: Qua finita surgentes, Diaconus sacerdoti dicit, ostendens simul versus Orientem cum horatio quod tribus digitis dextris tenet: Benedic Domine sanctum introitum: & benedicte sacerdos versus. Benedicte introitus sanctorum tuorum Domine. Deinde Diaconus discedit: & sanctæ imagini, quæ est in statione proxima, incensum dat etiam proximè, rursusque in loco in quo prius stabat, stat, expectans finem versus, quo cõpleto ingreditur Diaconus & stat in medio: & Cruce cum Thuribulo facta, exclamat, sapientia vestra & subito Monachus ad hoc destinatus cantat, lux inuicada. Lectores vero iterum facies, quas tenent, tollentes præcedunt vsque ad sanctas valvas. At Diaconus ingressus suggestu sancti subfelli gradum sanctam mensam incendit: & sacerdos adorans ante sanctas valvas: ipsis salutatis ingreditur, & tunc sanctæ valvas clauduntur. Postquam vero lumen inuicadum ad finem perductum est, dicit Diaconus, Attendamus: & sacerdos, Pax omnibus. Et iterum. Diaconus, Cum sapientia attendamus, & cantat lector quod pertinet ad diem, quo completo Diaconus egreditur, & collocatus in solito loco, dicit. Dicamus omnes ex tota anima, & ex tota mento nostra, dicamus, & reliqua. Et post exclamationem dicit sacerdos, Pax omnibus: Diaconus, Capita nostra domino inclinamus. Et dicit orationem: Domine Deus noster qui inclinasti celos: & exclamat, sit potentia regni tui benedicta. Et post exclamationem cantantur versus orationis: Quibus decantatis ingrediens Diaconus accepto thuribulo & thure in illud proiecto, benedictione solito more à sacerdote, petita egreditur vna cum sacerdote per Australem portam, clausis ante sanctis ianuis, & præcæntibus facibus. Deinde transeuntes per speciosas portas cum omnibus fratribus, stant in ambone, Et psallentibus fratribus, Diaconus solito more incendit. Deinde post complementum versus stans in consueto loco, dicit: serua, Domine, populum tuum & benedic hereditatem. Et cantatur, Domine miserere, quæ draginta vicibus. Postea rursus dicit Diaconus, Iterum oremus pro pijs suis, & à Deo custoditis regibus: & cantatur. Domine miserere per 30. vices: Et rursus dicit: Iterum oremus pro remissione peccatorum huius serui Dei, sancti monachi, ac pro omni in christo nostra fraternitate, & reliquas postulationes. Deinde hoc pacto dicit sacerdos: Pax omnibus: Diaconus, capita nostra domino inclinamus. Et sacerdos conuersus ad occasum: stante Diacono à dextris ipsius & tribus dextræ manus digitis horarium tenente, dicit oratione hanc alta voce: Domine multum misericors Iesu christe Domine noster, & cantatis de ordine versibus, præcæntibus etiam cereis, Ingrediuntur omnes templum, & manualia ponuntur super vtrumque præparatum tetrapodiũ, in quo iacet cum frumento discus, & quinque panibus, prout mos est offerre in ecclesia. In vtriusque vero partibus disci, vasa duo sunt plena, vnum quidem vino, alterum vero oleo. Ac vinum ponitur ad sinistram, oleum autè ad dextram, sacerdos vero vna cum Diacono stat intra speciosas portas, & completis seric versibus, dicitur illud, Nunc dimittis, & Trisagion, id est, ter sanctus hymnus. Et post Pater noster, exclamat sacerdos, Quoniam tuum est regnum. Et cantatur dimissorium dici. Quod si est Dominicus dies, cantatur illud, Deipara Virgo. si vero magni alicuius

sancti recordatio, troparium sancti secundo iteratur, & Deipara Virgo semel. Quod si festum Dominicale est, aut dei matris, quod ad festum spectat, ter dicitur. At postquam vltimum dimissorium cãtatum est, elata voce & tamen lentè diaconus benedictione à sacerdote super incenso petita in gyrum ac in modum Crucis panem incendit. deinde eum ducit: & rursum panes ante separatim. Verum cum appropinquat sacerdos, stat ad dextrum eius latus, Diaconus tribus dextræ manus digitis horarium tenens. Et postquam absolutum est troparium cum horatio, quinque panes ostendens, dicit, Dominum oremus: & sacerdos orationem incipit: Domine Iesu christe Deus noster qui benedixisti quinque panes: & postquam cantatum est, & dictum à fratribus, benedicam Dominum. Ingreditur Sacerdos vna cum Diacono sanctum suggestum. At fratres Psalmum dicunt, vsque ad, non minuentur omni bono. Verum sacerdos intra sanctum suggestum exclamat, Benedicte Domini super nos sit ipsius gratia & benignitate nunc & semper in secula seculorum: & sic exuunt sacras stolas & exeunt, & absoluta lectione, dicit sacerdos versus, sanctis precibus Patrum nostrorum. Quod si non sunt vigiliæ, post abolitionem ex seric versus, secretè ingreditur sanctum suggestum, Et post trisagion exclamat, Quoniam tuum est regnum & potestas & gloria, & cantatur dimissorium. Verum Diaconus extra stans, post troparium exclamat, Benedic, & sacerdos int, Qui es Benedicte Dominus Deus noster nunc & semper in secula seculorum, & cantant illud, Confirma Domine Reges, & sacerdos dicit voce lenta, sanctissima deipara salua nos, & fratres cantant venerationem: & rursus sacerdos à lentè. Gloria tibi Deus spes nostra, tibi gloria. & dicit fratres, Gloria tibi, Domine Benedic: Et sacerdos aperiens sanctas portas demissum Phelonium gestans, diacono extra ipsas à dextris stante & solito more horarium tenente, hæc dimissionem dicit: Christe verè Deus noster, intercessionibus intiaminat: a tua matris, sanctorum & venerabilium Apostolorum miserere nostri & serua nos tanquam bonus & benignus & misericors Deus. Quod si dominicale festum est, facit dimissionem pariter ac in festo: Quod si magni alicuius sancti sit mentio, exclamat dum dimittit populum nomen ipsius sancti. Quod si est festum simplex, post dimissionem accipiens Diaconus incensum, egreditur vna cum sacerdote præcæntibus cereis, & fit nihil in magno vespertino, si non est Dominica, nihil horum dicitur: sed post dimissionem in media nocte factam incendit sacerdos solito more, diluculo si est vigilia, post finem lectionis statim ad hoc ordinatus Monachus dicit sextum Psalmum. Quod si non est vigilia, verum dominica, cantatur modicus canon & ad finem dicitur illud, verè dignum est. Sciendum quod in Mesonyctico, id est, quod dicitur media nocte extra magnas portas sit magna exire, id est, extrè sit, & sacerdos stans ante sanctas portas facit magnam exire pro custodia ciuitatis huius, & cantatur, Domine miserere, quadragesies, & fit dimissio. sacerdos vero sanctum suggestum ingressus & superhumerali accipiens solo velothyro aperro, exclamat, Benedicte Dominus noster nunc & semper. & cantatur Trisagion cum consuetis Psalmis & rursus Trisagion. At sacerdos dum cantat, incendit totum templum egre diens ab Australi parte & omnes etiam fratres & exclamat inter duo trisagia cum Pater noster, Etiam illud: Quoniam tuum est regnum. Debent autem diligentiam adhibere cantores & qui incendit, vt cum exclamat

facerdos, statim ante Iesu Christi imaginem prosteret. Postquam autem super omnem populum incensum dedit & absoluta sunt, quæ solito more cantantur troparia, in sancto suggestu exclamat sacerdos & dicit: *Gloria sanctæ, & consubstantiæ & uniuscuiusque Trinitati.* Et statim monachus ad hoc ordinatus incipit 6. Psalmum. Cum verò inceperit dicere, *Domine Deus salutaris mea,* discedit sacerdos & stat ante sanctas portas inconspicuus & dicit secretè matutinas preces. Verùm post absolutum 6. Psalmum dicit magnam collectam, & sic cantatur illud, *dominus deus,* & reliqua sequentia, ut moris est. In cõpletionem verò uniuscuiusque sessionis facit sacerdos parvam collectam & exclamat in prima quidem sessione: *Quoniam tuum est robur & tuum est regnum & potestas.* In 2. verò, *quoniam bonus & benignus deus existis. Quoniam benedictum est & glorificatum, venerandum & magnificum nomen tuum.* At postquam cantata sunt ea quæ ceteri solent dum ascendunt fratres. Vbi dicitur Evangelium ingreditur sacerdos unà cum Diacono sanctum suggestum, & postquam benedixit stœcharium, induit illud Diaconus solito more quemadmodum & induit sacerdos superhumeralè & Phelonium. Et postquam absoluta est antiphona, cantatur hymnus diei festi aut dominicalis. Et postea dicit Diaconus, *dominum oremus.* Et exclamat sacerdos, *Quoniam sanctus es Deus noster, & tibi gloriam damus.* Postea cantatur illud, *omnis spiritus.* Deinde Diaconus dicit, *sapientia re- & a audiamus euangelium dei.* sacerdos, *Pax omnibus.* Et statim profert lectionem Evangelij huius diei. Populo post eius absolutionem dicente, *Gloria tibi Domine, gloria tibi Diaconus, Attendamus.* Et legit sacerdos Evangelium: Quo perlecto cantant fratres, *Christi resurrectionem intuit,* &c. Idque si est dominicus dies & quinquagesimam psal. cū cantu. At sacerdos demissè Phelonium gestans & Evangelium ante pectus portans, exit & stat in medio templi, Diacono ad dextram eius existente cum cereo ardente. Et tunc fit saluatio Evangelij à sanctis fratribus consueto more. Aliis autem diebus non saluatur Evangelium, nisi saltem in dominicis, quo absoluto cantantur consueta troparia: & egressus Diaconus statim solito loco & alta voce dicit, *serua deus populum tuum & benedic hereditatem tuam, respice populum tuum in misericordia & miseratione. Exalta cornu Christianorum & mitte super nos benedictiones tuas abundantes, idque intercessionem intaminata Domine nostra deipara semperque virginis Maria, virgine veneranda & unificata Crucis tue, ac intercessionibus sanctarum celestium virtutum incorporearum.* Deinde cantatur illud, *Domine miserere duodecimes.* sicque exclamat sacerdos, *Misericordia & commiseratione atque humanitate.* Postquam verò canones decantati sunt, sacerdos quidem exit & stat in assueto loco versus partem chori dextram. Et Diaconus post benedictionem ab ipso accepta, initio sacrarii omnem incendit. Deinde exit per australem portam & signum Crucis facit ante sanctas portas: deinde incendit, primum quidem omnes imagines quæ stant in dextra parte templi, & vadit ad Signum mansionis, vbi signo Crucis facto conuertit se versus occasum, & in medio templi stans signum Crucis facit. Deinde discedit, incensens primum quidem imaginem quæ est in statione proxima, postea vicinum suum & deinceps fratres qui sunt in dextra parte chori. At postquam incensum omnibus dedit, stat in medio chori, & versus austrum spectans signum Cru-

ofyrov.

532
cis facit, incensum quidem fratribus dans, à quibus subinde saluatur, ipsis & paululum resalutatis. Post verò Crucis signum factum in dextera chori parte, & sanctis imaginibus, quæ illic sunt, incensis, fratribus iterum incensum dat de sursum ab imaginibus veniens & tanquam tendens versus speciosas portas, salutans pariter & etiam paululum fratres resalutans. Cum autem chori partem absoluit, rursus in medio stat versus vrsam spectans & signum Crucis faciens, exit vbi est populus, cui cum incensum dedit, ingreditur per speciosas portas & versus Orientem signo Crucis facto sibi proximum incendit. Rursumque in medio Crucem facit, & sanctas imagines incensens ingreditur & thuribulum deponit. Et ingressu, paulum capite demisso vicinum à longè salutat & stat in loco. Verùm post finem tertij cantici dicit Diaconus, iterum atque iterum dominum oremus: *Auxiliare, salua & miserere nostri intercessionem intaminata & superbenedicta virginis Maria.* Et exclamat sacerdos: *Quoniam tu es Dominus noster & tibi gloriam referimus.* At post sextum canticum facit sacerdos parvam extensionem stans ante sanctas portas inconspicuus. Et exclamat: *Tu es noster Rex pacis, & tibi gloriam referimus.* Ad octauum verò canticum facit sacerdos cum Diacono ad latus dextrum penitentiam proximo sibi, & ambo ingrediuntur sanctum suggestum, sacerdote postquam Psalmus octauus absolutus est, alta voce dicente: *Deiparam matrem luminis in canticis magnificemus,* & cantat initium ordinis octauæ festi diei, & sic egrediens stat in consueto loco. At Diaconus solito more incensum dat, & conuersus sedet in suo loco. Post verò nonum canticum, facit Diaconus parvam collectam: Et exclamat sacerdos. *Quoniam laudant te omnes virtutes celorum. & tibi gloriam referunt.* Postquam autem doxologia inceperit, ingreditur sacerdos sanctum suggestum & Diaconus hac absoluta dicit, *Compleamus matutinas preces posteras Domine, & reliqua, subitòque subiugit sacerdos. Pax omnibus.* Diaconus, *Capita nostra Domino inclinemus.* Et sacerdos orationem secretè dicit: *Domine qui in altis habitas: & exclamat: Tuum enim est misereri & seruare: Diaconus, sapientia, sacerdos Christus Deus qui semper benedictus es.* Et cantatur illud: *Confirma Deus Leges, facet, sanctissima deipara saluifica nos.* Deinde rursus dicit, *Gloria tibi Deus spes nostra, gloria tibi, & sit dimissio.* Quod si sit Dominicus dies, dicitur illud, *Qui resurrexisti à mortuis, intercessionibus intaminata matris sanctorum illustrium & gloriosorum Apostolorum & omnium sanctorum miserere nostri & salua nos Deus propter tuam bonitatem.* Si vero est festum dominicale, aut memoria alicuius magni sancti, datur sanctum oleum sic: omnibus congregatis prope imaginem adorationis, & Pallentibus, diaconus in gyrum incendit à proximo incipiens, Posteaquam tamen sanctæ imagini incensum dedit. Sacerdos verò stans obliquè versus imaginem vnguentarium tenens, aduenientes in frõte vngit & benedicit. Verùm quando omnes vincti sunt, exclamat. *Exaudi nos Deus saluator omnium finium terra & coru qui sunt in mari longè & propitiis sis peccatis nostris & miserere nostri.* Deinde alius profert: *Misericors. n. & benignus existis & tibi gloriam referimus Patri & filio & Spiritu sancto, nunc & semper & in secula seculorum: amen. pax omnibus:* Diaconus, *Capita nostra Domino inclinemus.* Et Diacono horarium tenente, ut moris est, dicit sacerdos, orationem demissum Phelonium gestans, *Domine Iesu Christe deus noster, intercessionibus*

ΕΚΤΩΝ.

ΕΥΩΥΕ. ΤΤΩ.

Gen. 8. 16. 22. 33. Altaria antiquiora tabernaculo & templo fuerit.

intercessionibus superbenedictæ gloriosæ Domine nostræ deiparæ semperque virginis Mariæ. In die festo Evangelij Ramorum & Dominica Paschæ fiunt hæc extra mansionem. fiunt & sanctificationes cereorum vesperi & manè, & prima mēsis Augusti, vbi Diaconus Cru-

cem portans exit, sacerdote consequente & incendit Diaconus & in orationibus solum dicit, *Dominum oremus.* sacerdos verò omnia facit prout consuetudo est, & scriptum inuenitur in libris.

VVALAFRIDI STRABONIS, DE EXORDIIS ET INCREMENTIS RERVM ECCLESIASTICARVM, LIBER VNVS.

PRÆFATIO AVTHORIS AD REGINBERTVM.

IN nomine Dei Patris & Filij & Spiritus sancti. De ministris ecclesiæ & ministerijs ipsorum, necnon & de multiplicibus Sacramentorum, officiorum, & obseruationum rationibus, multi multa dixerunt: ita ut pauca vel penè nulla remanserint, quæ non iam per illuminationem Spiritus sancti, sine demonstrata: nõ solum qualiter debeant fieri, verum etiam quomodo singula mysticè debeant vel possint intelligi, diligenti examinatione excussa. Quorum omnium copiam, cum secundum solertiissimum in rebus ecclesiasticis studium tuum, & libris habeas & memoria comprehensam, & venerande in Christo pater Regimberte, salubri curiositate ardens, quædam non à prioribus penitus omissa, sed breuius quam volueras tacta, à me addi desideras: quasi aliquid illos aufugerit, quod nos possumus inspicere: cum potius vere fieri debemus, omnia quæ illi inuenta, nobis scriptis suis reliquerunt, nec ipsa discendi instantia nos aliquid posse. Sed est quod huiuscemodii in captis sensus sui viuacitate videbantur perspicua. Scribam igitur, in quantum Dominus dederit facultatem, sicut ex authenticorum dictis, quæ adhuc attingimus, addiscere potui, de quarundam Ecclesiasticarum exordiis & causis rerum, & vnde hoc vel illud in consuetudinem venerit, & quomodo processu temporis autem sit, indicabo: habiurus & si non pro scientia laudem, tamè pro obedientia certam mercedem. Et primum de sacris adibus, in quibus ipsa celebrantur sacra, dicendum videretur.

spiritus humilitatis in au- hoc note. Argumē tum libri.

CARMEN AVTHORIS, AD LECTOREM.

HOc opus exiguum Vvalafridus pauper hebesque Collegit, patrurn dogmata lata sequens. Sed non sponc sua tam magnos venit in ausus.

Dura Regimberti iussio adegit eum. Si quid in hoc Lector placet, assignare memento. Id Domino: Quicquid displicet, hocce mihi.

DE EXORDIIS TEMPLORVM ET ALTARIVM. CAPVT I.

ALTARIA quidem, Noc, Abraham, Isaac, & Jacob, Domino (vbi legitur) extruxerunt. Moyses verò primus tabernaculum, iuxta exemplar diuinitus sibi demonstratum, in deserto Sinai, filiis Israël de seruitute Aegyptia liberatis erexit. Salomò quoque longo iam tempore eodem populo in terra reprobationis de gente, & regis dignitatis apice, gētibus circumpositis præminente, templum illud mirificum, in Hierusalem (quod Dauid Pater caput eius regni instituit) magnis ædificauit sumptibus, & diuersis dotauit ornatibus. In quorum vtroque tabernaculo videlicet ac templo, & arca testamenti, & altaria cum utensilibus suis, aliæque species religioni illius temporis congruæ fuisse leguntur: tam multiplices & tam consulta ratione prouisæ, ut quicquid modò spiritalibus Ecclesiæ celebratur in studiis, totum in illis constructionum figuris pleniter & (viri dicam) consignanter delineatum atque constructum videatur. Paganos etiam templa fecisse diis suis, vel potius dæmonibus, seductoribus suis, nõ solum ex ipsorum libris, sed etiam ex diuina scripturæ testimoniis agnoscimus: Quia & templum Dagò in Samue- 1. Reg. 5. le legimus, & Regem Sennacherib in templo Nese- 4. Reg. 19. rach trucidatum: Danielis quoque in templo Bel- Dan. 14. tiochum reliquiarum populi dei persecutorem gra-

uissimum, & templi, quod post reuersionem de captiuitate reedificatum est, violatorem: in templo Naneæ corruisse cognoscimus. Et multa alia, quibus approbatur quod dicimus. Nolumus autem de libris Paganorum eiusdem rei testes adfiscere, ne inter ecclesiasticæ ædificationis eloquia, lectoris animum inutilibus fabulis occupemus.

Qualiter religiones diuersæ, se inuicem imitauit, & quid commune habuerint, quid diuersum. CAPVT II.

ET primis quidem temporibus, tam veros dei cultores, quam etiã dæmonum veneratorum, in locis congruis, suæ religionis cultum, sub diuo celebrasse credendum est. Sed quia dæmones hominibus persuaserunt, in contumeliam creatoris, imaginem incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum commutare, & seruire creaturæ potius, quam creatori: consequenter etiam ædificationem templorum, & sanguinis non solum animalis, sed etiam humani immolationem, ad maiorem persuasi erroris vindictam, sibi fieri exposcebant. Ideoque omnipotens & patiens creator, facturæ suæ volens vndeque consulere (quia verò propter fragilitatē carnalium, omnes consuetudines pariter tolli non posse sciebat) permisit & iussit quædam sibi obediēter à pijs exhiberi, quæ dæmonibus damnabiliter ab impijs soluebantur: sicuti sunt ædium constructio-

2. Mac. 1.

Idolatria per dæmones introdu- eta. Rom. 1.

*Causa in-
firuendi
iepla
sacrificia.*

*Legis na-
turalis
praecepta.
Mat. 7.
Tob. 4.*

*Imitatio
gentilium
in cultu
deorum
suorum.*

*Iosephus
de bello
Iud.
lib. 2. c. 3.
Iulianus
Imp.
Mat. 4.*

nes, & diuersorum genera sacrificiorum. Et factum est, ut quae prioribus propter infirmitatem concessa sunt, ad exclusionem erroris: nobis sequentibus per Christi passionem patefacta, proficerent ad causam perfectionis, dum & in illis materialibus structuris adificium ecclesiae spirituale, & in carnalibus victimis ac solennitatibus, passionem Christi & virtutum documenta sentimus. Sicut autem quaedam praecepta moralia, nobis & veteribus voluit Deus esse communia: ut sunt ea, quae ad morum honestatem, & ad ius inter homines pertinent conseruandum: ita quaedam flagitiosa, quae daemone voluptate instituta, & illis & nobis statuit omnimodis fugienda maleficia videlicet ac mendacia, stupra, & superstitiosos errores, & similia. Haec cum ita sint dicta, sciendum est, quaedam esse omni religioni communia, ut est: Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris: & quicquid ex naturali lege, diuinis congruum inuenitur mandatis. Hoc tamen in illis distat, quod quidam illa propter honestatem, ut philosophi: quidam propter timorem, ut Indaei: alij propter dilectionem, ut Christiani obseruant. Ut autem ad proposita reuertamur, sicut Deus, ut destrueret opera diaboli, quaedam sibi exhiberi voluit ac cultoribus suis, quae daemones prius peruerserunt errantibus: ita cultum à Deo institutum, maxime in sacrificiorum & caeremoniarum multiplicitate, sibi deinceps daemones exproscabant, sicut scriptum est de libris legis Dei: de quibus scrutabantur gentes, similitudinem simulachrorum suorum, ut scilicet, quomodo lex Domino seruire praecipit, eisdem ritibus, deceptores suos daemones, decepta gentes venerantur. Nam & temporibus Tiberij & Caij Caesarum, idola in templo domini legimus collocata. Et Iulianus Apostata totum Ecclesiastici ordinis ritus, ad diabolorum honorem detorquebat conatus est. Et ipse diabolus, à Christo se pro Deo voluit adorari.

De profectu religionis Christianae. CAP. III.

Ioan. 4.

*Loca ora-
di in pri-
mirina ec-
clesia.
Luca 7. 11.*

*Act. 1.
2.*

*Act. 16.
20.*

*Diuersa
olim loca
orandi.*

Postquam itaque venit tempus, quando veri adoratores in spiritu & veritate, non in Hierusalem tantum vel monte Samariae, id est, non localiter, sed spiritualiter coeperunt adorare patrem, & in omnes gentes secundum Domini iussione doctrina salutaris emissa est: coeperunt fideles loca munda quaerere, & à tumultibus ac negociis carnaliter conuersantium semota: in quibus orationes mundas, & sacrosancta mysteria, & mutae adificationis solatia celebrarent. Quamuis enim secundum Euangelistam, erant discipuli cum credentibus semper in templo vel caenaculo laudantes Deum, & orationi ac ieiunio insistentes: tamen post aduentum Spiritus sancti, legimus eos circa domos orationes & fractiones panis celebrasse. Et non solum inter vrbium adificia, verum & extra in locis secretis conuenisse. Nam & Paulus processisse legitur in Philippis extra portam, iuxta flumen, vbi videbatur oratio esse, & ipse cum Ephesijs orauit in littore. Cum autem multiplicaretur numerus credentium, coeperunt domos suas facere Ecclesias, ut in gestis sanctorum creberrime legitur: & priuatas habitationes, ad publicas fidelium contulerunt vtilitates. Saepè etiam persecutorum rabiem declinantes, in cryptis & in caemeterijs, & speluncis, atque desertis montibus & vallibus conuenticula faciebant. Deinde magis magisque proficiente Christiana religionis miraculo, &

per lucra Christi, damno succedente diaboli: non solum nouae ad orandum domus constructae sunt, sed etiam templa deorum, abiectionis & exterminatis idolis cum spurcissimis cultibus suis, in Dei mutabantur ecclesias.

In quas plagas caeli, Orantes vertantur. CAP. IIII.

Et quia diuersas idololatrias, diuersis modis templa construxerat, non magnopere curabant illius temporis iusti, quam in partem orationis loca conuerterent, dum tantum videretur, vbi eliminatae sunt daemone fordes, ibi deum creatorem omnium, quivique est, coli & adorari. Quamquam itaque sapiens dicat, nos ad Orientem lucis adorare Deum, & reuera congruum est, & salubri more institutum, ut Orientem versus, facies orando vertamus: quia sicut ab Oriente lucis aduentum suscipimus corporeae, sic in orationibus illuminari super nos vultum illius deposcimus, de quo scriptum est: Ecce vir, Oriens nomen eius: Et, Visitauit nos Oriens ex alto. Tamen quia & templi & tabernaculi introitus ab Oriente fuit, vbi altare & labrum erat, & omnes victimarum & sacrificiorum ritus fiebant: certum est in vtroque, ab Oriente multos orasse contra Occidentem. Siquidem & Salomon dedicans templum, stetit ante altare & extendit manus in caelum, & effudit orationem tam deuotione, quam prolixitate mirabilem. Priora autem & anteriora templi vel altaris, Orientem respiciebant. Vnde & apud veteres, Orientales templorum, antica: Occidentales, posteriora: aquilonares, sinistra: meridiana, dextra dicebantur. Quod & de templi Domini latere meridiano scribitur: Ostium lateris medij, erat in parte domus dextrae. Quia ergo portae trium atriorum vna contra alteram positae, recta linea ad Orientem patebant, ita & Sol aequinoctialis exoricens, radios suos per illas aequaliter contra medietatem templi dirigeret, eodemque modo per ostia porticus & ipsius templi, in ostia sancti sanctorum altarinsecus posita, pertenderet: sicut traditur à Maioribus, illi qui in exterioribus atrijs positi, ab introitu interioris, quibusdam quasi rationabilibus causis prohibebantur: per portam contra se positam, patulum prospectum, oculos vsque ad introitum templi dirigentes: quod pedibus non audebant, precibus & votis, & salutationibus accedebant. Sed & ipse Salomon, in illa celebri oratione de populo, in peregrinationem propter peccata sua venturo, dixit ad Deum: Si orauerit contra ciuitatem quam elegisti, & templi quod aedificauit nomini tuo, & reliqua. Quod Daniel quoque Propheta, & talis in quo suspicio nulla potuit reperiri, legitur fecisse. Apertis enim fenestris caenaculi sui contra Hierusalem, tribus vicibus orauit per singulos dies. His & alijs exemplis edocti cognoscimus, non errasse illos vel errare, qui templis vel nouiter Deo constructis, vel ab idolorum squalore multis plagas diuersas altaria statuerunt: Quia non est locus, vbi non sit Deus. Verissima enim relatione didicimus, in Ecclesia quam apud Aeliam Constantinus Imperator cum matre Helena, super sepulchrum Domini mirae magnitudinis in rotunditate constituit: Itemque Romae in templo, quod ab antiquis Pantheon dictum, à beato Bonifacio Papa, permittente Foca Imperatore, in honorem omnium Sanctorum consecratum

*Orare ver-
sus Oriem
tem.*

*Zach. 6.
Luc. 1.
Iudaei ora-
uerunt ver-
sus Occi-
dentem.*

*for. par-
tes, An-
tica &
postica re-
pli.*

*Orare
versus te
plum.*

*Altaria
in diuer-
sas plagas
respicien-
tia.*

*Pantheon
Roma.*

*Ecclesia
s. Petri re-
plum.*

*Dem 7-
bique est.
Psal. 144
Psal. 118
144.*

*Psal. 74.
Psal. 138*

*Varia or-
lim signa
conuocati
ad eccle-
siam.*

*Campana
& nola.*

*Num. 10
Esa. 58.*

*Quid si-
gnificans
tuba aere
& argen-
tea.*

*Expositio nominum quorundam, sacris rebus ad-
iacentium. CAP. VI.*

*Ecclesia
varie ac-
cipitur.*

consecratum est. In Ecclesia quoque beati Petri principis Apostolorum, altaria non tantum ad Orientem, sed etiam in alias partes esse distributa. Haec cum secundum voluntatem vel necessitatem fuerint ita disposita, improbare non audemus. Sed tamen vsus frequentior (secundum quod & supra memorauimus) & rationi vicinior habet, in Orientem orantes conuertere, & pluralitatem maximam ecclesiarum eo tenore constitui.

Vnusquisque in sensu suo abundet. Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate, & longe à peccatoribus salus: Appropinquemus domino, & appropinquabit nobis. Alioquin peccator etiam si fugerit, eum qui vbiq; est, euitare non poterit. Quia neque ab Oriente, nec ab Occidente, neque à desertis montibus, subaudi, patet locus fugiendi, quoniam Deus iudex est, hunc humiliat, & hunc exaltat. Cui etiam Propheta dicit: Quò ibo à spiritu tuo: & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in caelum, tui ibi es: si descendero in infernum, ades.

De vasis quae simpliciter signa dicuntur. CAP. V.

De vasis verò fusilibus vel etiam productilibus, quae simpliciter signa vocantur, quia eorum sonoritate quibusdam pulsibus excitata, significantur horae, quibus in domo Dei statuta celebrantur officia: de his, inquam, hic dicendum videtur, quod eorum vsus non adeo apud antiquos habitus proditur: quia nec tam multiplex apud eos conuentuum assiduitas, ut modò est, habebatur. Apud alios enim deuotio sola coegebat ad statutas horas concurrere. Alij praenunciationibus publicis inuitabantur, & in vna solennitate proximè futuras discabant. Apud quosdam tabulis, apud nonnullos cornibus horae prouidebantur. Vasorum autem, de quibus sermo ortus est, vsus primò apud Italos affirmant inuèntum. Vnde & à Campania, quae est Italiae provincia, eade vasa maiora quidem campanae dicuntur: Minora vero, quae & à sono tintinnabula vocantur, nolas appellant, à Nola eiusdem ciuitate Campaniae, vbi eadem vasa primò sunt commèrata. Quia verò tubas aereas & argenteas in lege habemus, & Propheta quasi tuba vocem praedicationis exaltare iubet: congruè his vasis vitimur in conuocatione fidelium, ut praedicatione nostra in Ecclesia, pura in argento, in aere significetur durabilis & sonora, id est, ut nec haeretica sceleretur rubigine, nec negligètia lassetur pigritudine, nec humana supprimatur formidine.

Expositio nominum quorundam, sacris rebus adiacentium. CAP. VI.

Haec à nobis, ut potuimus, dicta sunt: Nunc de nominibus, quae ipsis sacris locis vel adificijs, non fortuitò, sed rationabiliter imposita sunt, pauca dicamus: ut lector dum causas adificiorum & exordia didicerit, cur etiam ita vel ita dicta sint, possit aduertere. Ecclesia quidem Graecum nomen est, & interpretatur conuocatio vel conuentus: cum sit vel generalis sanctorum vnitas, in vna fide & dilectione coniuncta, vnde vna & Catholica dicitur ecclesia: vel singulorum societas sancta locorum, vnde & multae dicuntur Ecclesiae. Tamen etiam ipsa domus, in qua ad diuina vel discenda vel celebranda, conuenit multitudo fidelium, Ecclesia vocatur: à re quae

ibi geritur, illud vocabulum mutuamus. Horum exemplum Apostolus insinuat, dicens: Ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam neque rugam: Et, sicut in omnibus Ecclesijs sanctorum doceo. Et, Mulieres in Ecclesia taceant, & multa his similia. Vnusquisque etiam ecclesiarum, domus & templum Dei dicitur, sicut Apostolus & in suo, & Prophetico confirmat exemplo: Templum, inquit, Dei sanctum est, quod estis vos: sicut dicit dominus, quia inhabitabo & inambulabo in vobis, & reliqua. Et Petrus, Vos tanquam lapides viui, superaedificamini domus spirituales, & reliqua. Sicut ergo Ecclesia in Ecclesia, sic multae domus & templa in domo Dei & templo conueniunt. Domus autem dicta est à domate, quod Graecè rectum vocatur. Dicitur etiam domus, familiae totius sub vno recto commorantis confortium, sicut vrbs totius populi, & orbis totius generis humani est domicilium.

Templum est dictum quasi rectum amplum. Vnde & excellentioribus adificijs, hoc congruit nomen: Sicut Rex Salomon sapientissimus in regia vrbe templum: Moyses verò in itinere dicitur tabernaculum condidisse. Dictum est autem tabernaculum, à tabulis & cortinis, eò quod interstantibus tabulis, cortinae desuper tenderentur. Vnde & militum tentoria, quibus in itinere Solis ardores, & tepostates imbrum, & frigorisque iniurias vitant, tabernacula dicuntur. Aedes & adificia, ab edendo putant dicta, quasi primitus ad edendum facta. Vnde Plautus dicit: Si vocassem vos in aedem ad prandium. Potest enim fieri, ut aedes ad edendum in eis, sicut caenacula ad conuocandum, primò sint facta, & postea longò vsu in aliud vertentur. Sicut tabernae primitus plebei orum domunculae, quòd sex tabulis ligneis fierent, dicebantur: vnde & tabernaculum diriuari quidam volunt. Nunc autem cauponum ecclesiae sic vocantur.

Basilica Graecè, Latine regalis vel regia dicitur, à Basileo, id est, Rege. Nam & carnalium regum palatia ita dicuntur, sicut scriptum est de Hester: Stetit in atrio domus regiae, quod erat interius contra Basilicam Regis: Nostra autem domus orationis, id est, regia dicitur, quia regi regum in ea seruitur, vel quia Reges & sacerdotes, id est, summi regis & sacerdotis membra, qui motibus corporis imperant, & spirituales hostias immolant Deo: ibi regenerantur ex aqua & spiritu, & salutarum doctrina. Absida Graecè, Latine lucida dicitur, quia lumen accèptum per arcum intro mittit. Exedra, est absida quaedam, separata modicum quidem à templo vel palatio. Et dicta inde, quòd extra haereat: Graecè autem cyclò vocatur. Aram quidam vocatà dixerunt, quòd ibi incense victimae arderent: Alij à precationibus, quas Graeci aras vocant. Vnde & imprecationes antea dicuntur. Altare autem, quasi altae arae nominatur. Porticus à porta, vel quòd sit aperta, dicitur. Ad hoc maxime fit, ut per eam intrerit & transeat. Caemeterium recubitorium vel dormitorium est mortuorum, qui & idè ab ecclesia dormientes dicuntur, quia resurrecturi non dubitantur. Cryptae, sunt specus subterranei, dictae à profunditate abrupta, sicut & crepidines dicuntur abruptas summitates quorumlibet corporum. Martyria vocabantur Ecclesiae, quae in honore aliquorum martyrum fiebant. Quorum sepulchris & ecclesijs, honor congruus exhibendus in Canonibus decernitur. Qui & loca, quae sub incertis nominibus & reliquijs, vel tantum mortuorum appellatione con-

*Eph. 5.
1. Cor. 4.
1. Tim. 2.*

*1. Cor. 3.
2. Cor. 6.
1. Pet. 2.*

Domus.

Templum.

Tabernaculum.

Aedes.

Basilica.

Hester.

Absida.

Exedra.

Ara.

Altare.

Porticus.

Caemeterium.

Crypta.

Martyria.

Sacrarium. Analogia.

Pulpitum

Ambo.

Cancelli. *maximè

Ianua.

Falua. Fores. Porta.

Camera.

Laquearia

struuntur, nullo honore colenda constituunt. Quod beatus Martinus & Germanus Parisiensis suis leguntur cõfirmasse exemplis. Sacrarium dicitur, quia ibi sacra reponuntur & seruantur. Analogium, quod in eo verbum Dei legatur & annuncietur. Logos enim Græcè verbum vel ratio dicitur. Pulpitum, quod sit in publico statutum, vt quibus stant, ab omnibus videantur. Ambo, ab ambiendo dicitur, quia intrantem ambit & cingit. Cancelli videntur dici, quia minoribus columnis fiunt. Cancri enim vocantur maiores columnæ, & * maxima quadræ: vel Cancelli dicuntur à cubito, qui Græcè Ancos dicitur. Solent enim plurimi non altiùs construi, quàm vt stantes desuper, inniti cubitis possint. Ianuæ à iano quodã dictæ, cui gentiles omnem introitum & exitum cõsecrãrunt. Ostia ab obstando extra positæ, vel ostendendo aditum vocantur. Valuæ, à voluendo: Fores, quod forinsecus sint positæ. Portæ, quia per eas portantur quæque & feruntur. Sunt autem ianuæ propriè, primi ingressus in domum: ostia, intra ianuam aditus ad loca qualibet. Valuæ, quæ in eò voluuntur, id est, vertuntur & complantur, sicut fores quæ foras vertuntur. Portæ autem propriè sunt murorum & atriurum. Camera dicitur à curuitate, quæ solet in his ædificiis fieri, quæ cõmentitio opere desuper concluduntur. Hæc etiam à concacitate superioris, ad similitudinem cuiusdam animalis, testudo nominatur. Græcè enim * camyron curuum dicitur. Lacunaria vel laquearia, pendentia sunt templorum ornamenta, inde dicta, quod luceant in aère. Quia verò longum est, singulas sacrarum ædium partes exponendo percurrere, multiplex est in eis, æquè vt in cæteris structuris, nominum & specierum diuersitas: sufficiant hæc de eminentioribus earum partibus dicta. Ad cætera quæ restant, per hæc signa ingressuum, facilius studiosis patebit introitus.

Quomodo Theotificè domus Dei dicatur. CAP. VII.

Theotifica. i. Teuonimica.

3. Reg. 10

ysal. 146.

Nomina ab aliis linguis mutata.

Dicam tamen etiam secundum nostram barbariem, quæ est Theotifica, quo nomine eadem domus Dei appellatur: ridiculo futurus Latinis, si qui fortè hæc legerint, qui velint simiarum informes natos, inter augustorum liberos computare. Scimus tamen & Salomonem (qui in multis typum gessit Domini saluatoris) inter pauones, simias fuisse delatas. Et Dominus qui pascit columbas, dat escam pullis coruorum inuocantibus eum. Legant ergo nostri, & sicut religione, sic quoque rationabili locutione, nos in multis veram imitari Græcorum & Romanorum intelligant philosophiam. Multa res sunt apud singulas gentes, quorum nomina, ante cognitionem ipsarum rerum, apud alias incognita sunt. Sicque fit sepius, vt rerum intellectus, alij ab aliis addiscentes, nomina quoque & appellationes earum vel integre, vel corruptè, cum noua intelligentia in suam proprietatem trahant. Vt ab Hebræis Græci, Latini, & Barbari, Amen, Alleluia, & Osanna mutati sunt. A Græcis, Latini & omnes qui libris Latinorum & lingua vtuntur, Ecclesiam, Baptisum, Christum, & omnium penè radices dætorum acceperunt. A Latinis autem Theotifici multa & in communi locutione, vt *schamel, fenster, lehtar*: in rebus autem diuino seruitio adiacentibus penè omnia: Item à Græcis, sequentes Latinos, vt *Kylech* calicem, *Pater* Pater, *mauter* mouer, *genez* à gynæceo, quæ Græcè dicitur *nũ-*

λῆ, πάλιν, κίτηρ γυναικείον. Cum in quibusdã horum non solum Latini, vt genitor & genitrix, sed etiam Theotifici proprias habeant voces, vt *aito, & amato, & ioda.* Ab ipsis autem Græcis *Kyrieh* à Kyrios, & *Papst* à Papa, quod cuiusdã paternitatis nomen est, & Clericorum congruit dignitati: & *herp*, ab eo quod est heros, & *Mom*, & *Monah*, à *μῶν*, & alia multa accepimus. Sicut itaque domus Dei, Basilica, id est, Regia, à Rege: sic etiam * *Kyrica*, id est, Dominica, à Domino nuncupatur: quia domino dominatum, & Regi regum in illa seruitur. Si autè quæritur, qua occasione ad nos, vestigia hæc Græcitas aduenierint, dicendum & Barbaros in Romana Republica militasse, & multos prædicatõrũ Græcæ & Latine locutionis peritos, inter has bestias cũ erroribus pugnaturos venisse: & eis pro causis, multa nostros, quæ prius nõ nouerãt, vitia didicisse, præcipuè que à Gothis, qui & Getæ, cum eo tẽpore, quo ad fidem Christi, licet nõ recto itinere, perducti sunt, in Græcorũ prouinciis cõmorantes, nostrum, id est, Theotificũ sermonem habuerint. Et (vt historia testantur) postmodum studiosi illius gentis, diuinos libros in suæ locutionis proprietate transtulerint, quorum adhuc monumenta apud nonnullos habentur, id est, Theotificũ sermonem habedimus, apud quosdam Scytharum gentes, maximè Tomitanos, eadem locutione, diuina hæctenus celebrari officia. Hæc autem permixtiones & trãslationes verborum, in omnibus linguis tam multiplices sunt, vt propria singularum iam nõ sint penè plura, quàm cum aliis communia, vel ab aliis trãslata.

De Imaginibus & picturis. CAP. VIII. cautelyna. hpc caput

Nunciam de Imaginibus & picturis, quibus decus Ecclesiarum augetur, dicenda sunt aliqua. Quia & earũ varietas nec quodam cultu immoderato colenda est, vt quibusdam stultis videretur: nec iterum speciositas ita est quodã despectu calcanda, vt quidam vanitatis assertores existimãt. Quis enim sanũ sapiens, cõtra id quod scriptũ est: Dominũ deũ tuum adorabis, & illi soli seruis. Et iterum, Non facies tibi omnẽ similitudinem eorũ, quæ in cõlo, vel in terra, vel in aquis sub terra sunt: putabit in tabernaculi vel tẽpli cõstructione, fecisse Moysen & Salomonem? Cũ & ille secundum diuinam iussione, cortinarum varietatem & indumentũ sacerdotale, diuersis ornauerit figuris: & iste secundum sapientiã diuinitus sibi attributam; picturis & sculpturis non tantum animalium, sed etiam arborum & herbarum, penè omne opus tẽpli distinxerit? Vtque insuper Cherubin similitudinẽ super Arcam & Propiciatoriũ statuerit: Cũ cerũ sit & illos ita sensisse, & nos ita sentire debere, qd videlicet non sint Deo debitis cultibus & honoribus colenda, quæ ab illis vel nobis facta sint vel fuerint, aut significandi alicuius mysterij causa: vt tabernaculi & tẽpli structura omnis, aut ob cõmemorationem rerum gestarum, vt picturæ historiarũ: aut ob amorẽ eorum, quorum similitudines sunt, animis videntium arctiùs imprimendæ, vt imagines domini & sanctorũ eius. Neque enim frustra superiori sententiæ subianctũ est, Non adorabis, neque coles ea. Vnde videlicet intelligamus, in his faciendis deuotionem & vtilitatẽ, qua commoneri vel instrui appetimus, non esse culpandũ: sed in his colendis, superstitionẽ & hebetudinẽ, qua spiritalem cultum ad corporalia traducere eronci nititur, esse damnandam

Abusibus culpandos est, nõ res ipsa.

Dissensio de imaginibus.

Greg. 2.

Greg. 3.

Exod. 32

3. Reg. 12

Num. 21.

Deut. 6.

Exod. 20

Exod. 26

3. Reg. 6.

4. Reg. 18

1ac. 1.

Non sunt imagines delendæ.

damnandam. Sanè, si cui videtur ars pictorum vel factorum ob hoc culpanda, quasi ea quæ ab ipsis sũt, propter artis decorẽ & conuenientia, ad cultũ sui illuciat insipientes: poterit cõsequẽter & Dei obtrẽdare facturis, quare ipse vel luminaria cœli tãti splendoris, vel herbas & olera tantæ creauerit venustatis & odoris: cum ipsa sicut & aliæ creaturæ, à quibusdam errantibus diuinis honoribus adorata sint & culta, qui error non authori bonorum ascribendus est, sed dæmonũ persuasioni, & hominũ consensui iniquo, qui bonis in malum abuti didicerunt. Notandum verò, quod sicut quidam castrum imagines, vltra quàm satis est venerãtur: ita alij, dum volunt cautiore cæteris in religione videri, illas vt quasdã idololatricæ speciei respuunt, & præsumptionis fastu, simpliciter corda scandalizant. Huius rei quæstio, apud Græcos sæpè tantas contõriones excitauit, vt sub Gregorio Papa iuniorẽ, Constantinus Imperator apud Constantinopolim omnes imagines deposuerit: & sub Gregorio tertio Romæ Synodus sic facta contra supradictã (vt dixerũt) hæresim: in qua firmatum est, vt sanctorũ imagines, secundum præscũ Catholicæ Ecclesiæ ritum, restituerentur. Ipsa denique querela Græcorum, tẽporibus bonæ memoriæ Ludouici Imperatoris, in Franciã perlata, eiusdem Principis prouidentia scriptis Synodalibus est cõsultata. Quam etiam Claudius quidam, Taurinensis Episcopus, sed in veritatis itinere, nominis sui similitudine nutabundus, inter cæteras vanitatum suarũ ineptias, cupiens renouare, antequàm diuersorum cõtra eum scribentium iaculis perfoderetur, suo iudicio damnatus interit: & fortassis qui Imperatoris, fidelium veluti in nummo contempserit imaginẽ, ante tribunal ipsius, proteruitatis suæ pariter & in quietudinis pœnas exoluit. Non enim leuẽ iniuriã seculi potentes sibi putabant illatam, si imaginẽ suam vel nomẽ in quolibet numismate, à subiectis despici cognouerint & calcari. Non autem (quia populus Israël in deserto, vel Ieroboam Rex vitulorum fabricatione Deũ offenderant) serpens aeneus, quem ex iussu Dñi Moyses fecit, contemnendus erat: quippe cũ percussus à veris serpentibus, imaginarij serpentis cõtemplatione, sanarentur. Quem quia populus, semper ad idololatricam procliuus, postmodum quadam superstitione veneratus est religione, Ezechias Rex Iuda religiosissimus legitur fregisse. Ergo cũ Christianus populus tanta sit in diuinis rebus docilitate, in interiora sapientiæ spiritalis inductus cellaria, vt non dicã picturam & imagines, sed ne ipsos quidem sanctos homines viuos vel mortuos, diuinis credat colendos honoribus, vel adorandos: Rogamus enim sanctos, non vt ipsi præstent per se, quæ salutis nostræ necessaria sunt: sed vt ab authore bonorum, à quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum, vt pote illi proximiores meritis, & idẽ certius audiẽdi, impetrent quæ salutis petentium opportuna nõ neciunt. Deum autem oramus, vt sua bonitate gratuita, meritis & intercessionibus sanctorum, quæ nobis iudicat cõmoda largiatur. Et huc quidem vt Deo, Domino, iudici, creatori, omnipotenti, & saluatori, supplicamus: Illos verò, vt Dei amicos, domini famulos, patronos, verè honoratos, & pleniter saluatos, in adiutorium vocamus. Tales esse preces fidelium, qui publicas ecclesiæ orationes cõsiderare norunt, dubitare non poterunt. Cũ itaque talis sit Christiani perfectio sensus, nõ sunt omnimodis ho-

nesti & moderati imaginum honores abiciendi. Si enim idẽ, quia nouimus non adorandas nec colendas iconas, cõculcandæ sunt & delendæ picturæ, quasi non necessaria vel nociuæ: Ergo & quia credimus, quod creator omnium, qui vbique est, & cœlum & terram implet, non habitat in manufactis, destruenda sunt templa, ne videamur pariteribus & cœcis inclusum credere creatorem: Sicque poterit euenire, vt dũ cauemus, ne vspiam sit aliquid, vbi insipientiũ mēs possit errare, nihil penè habeamus, quo vel deuotionem nostrã exerceamus, vel simplices & ignatos ad amorem inuisibilium trahere valeamus. Quantum autem vtilitatis ex picturæ ratione proueniat, multipliciter patet. Primum quidem, quia pictura est quadam literatura illiterato, ad eò vt quidam priorum, legatur ex picturis didicisse antiquorũ historias. Deinde (vt breuitatis causa prætermittam plurima) in gestis Syluestri Papæ legitur, Constantinũ Imperatorem, per * thoracidas Apostolorũ, quod ipsos in visione viderit, cognouisse. Et videmus aliquando simplices & idiotas, qui verbis vix ad fidem gestorũ possunt perducì, ex pictura passionis dominicæ, vel aliorũ mirabilium ita cõpungi, vt lachrymis testentur exteriores figuras cordi suo quasi * licetis impressas. Ergo sicut omnia munda mundis, coinquinatis autè & infidelibus nihil mundũ, quia inquinata sunt corũ & mens & conscientia: ita malis, omnes viæ offensionis plenæ sunt. Et sicut boni etiã malis benè, sic mali etiã bonis malè vtuntur. Sic itaque imagines & picturæ habendæ sunt & amandæ, vt nec despectu vtilitas adnulletur, & hæc irreuerentia in ipsorum, quorum similitudines sunt, reddet iniuriã: Nec cultu immoderato fidei sanitas vulneretur, & corporalibus rebus honor nimis impensur, arguat nos minus spiritalia contemplari. De templis & altaribus dedicandis. CAP. IX. Quid templa Dei, dedicatione solenni consecrãda sint, exẽplis antiquorum & congrua ratione docemur. Quia & Iacob Patriarcha crexisse lapidem legitur, & oleo desuper fuso vnxisse eum, & vocasse domũ Dei. Idẽmque super altare erectum inuocasse fortissimum Deũ Israël. Tabernaculum autè Moyses & Salomõ templũ, celeberrimis dedicationibus cõsecrãsse leguntur. Vnde in testimoniu diuinæ ostensionis & visitationis, ignis de cœlo descẽdens, oblata consumpsit, & supravtranque domum fumus ac nebula diuinæ protectionis apparuit. Notandũ verò, quod nõ tantum in prima cõstructione tẽpli dedicatio est celebrata, sed etiã secundò vel terciò, post euersionẽ & prophanationem eiusdẽ tẽpli, propter peccata populi perpetrata à Gentibus, cũ reedificatũ sub Zorobabel, siue sub Machabeis fuisset purificatũ, iterata dedicatione subsecuta. Vnde ea, quæ nouissimè facta est hyemis tẽporis, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus, vt quæ ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptũ est in Euangelio Ioãnis: Facta sunt Encænna in hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nã cæteræ duæ alii anni tẽporibus factæ, septimo videlicet & primo mēse, narrãtur. Inuenitur etiã Cõcilio Agatheli statutũ, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidẽ & alia exempla dedicandorũ habitus

Dan. 3. Ratio de- dicandi te- pla. Ioan. 14. Leuit. 26.

nem diis, quibus placere desiderant, arctius insuadet, & ad se inuicendos demonum gratiam hac familiaritate sibi concilient: sicut legitur Nabuchodonosor Rex Babylonis fecisse dedicationem statuæ, quam crexerat in campo Duran. Quare non potius nos, templi & altaria, nostræ religioſitatis indicia, Deo dicandi te saluatori nostro per illibata & vera Sacramenta dedicare curemus, vt & cum nostræ deuotionis officiis diuinæ maiestati placeamus: & ipse nos semper inuifere, & mansionem sibi in nobis facere dignetur, qui per Prophetam dicit: Paucet ad sanctuarium meum, & reliqua.

Quid fieri debeat in locis Deo consecratis. CAP. X.

Q Vid autem fieri debeat in locis Deo consecratis, Dominus per Prophetam & per seipsum manifestat, dicens: Domus mea, domus orationis vocabitur cunctis gentibus. Et Psalmista: Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, & multa his similia. Angelorum etiam presentiam in locis talibus haberi, & Iacob agnouit, quando scala in Bethel erecta, vidit Angelos ascendentes & descendentes. Et David testatur, dicens: In conspectu Angelorum psallam tibi, & adorabo ad templum sanctum tuum.

Vota etiam & sacrificia in his Deo offerri debere, & lex Moysis pleniter docet, & psalmista commemorat: Vota mea (inquiens) Domino reddam in conspectu omnis populi eius, &c. Doctrinæ quoque verbum populo in ecclesia dispensari, & Moyses ostendit, cum ad ostium tabernaculi mandata Domini populo exposuit: & ipse Dominus in templo duodenis inuentus est, in medio doctorum sedens: Et creberimè in Euangelio reperitur, in templo sermonem fecisse, sicut & in passione sua fatetur, se palam in Synagoga docuisse & in templo, quo omnes Iudei conueniunt. Sed & Petrus cum Ioanne in templo orauit, & Paulus vota persoluit, & omnes Apostoli docuerunt. Vnde cum eadem domus Dei, Oratorium dicitur, potest & a deprecationibus in ea faciendis, & a locutione doctrinæ, ita dicta putari, quia oratio, id est, oris ratio, & non tantum humilis postulatio, verum & rationabilis intelligitur hoc nomine locutio. Inde est quod d primi ordinis in ecclesia, vtuntur orationibus, quia ad ipsos pertinet docendi officium. Et publici declamatores, ac sapientes dictionum compositores, Oratores vocantur. Baptismum quoque ibi conuenientissimè celebratur, quia ante tabernaculum labrum, & ante templum mare ac decem luteos positos legitur, in quibus & oblaturi sacerdotes, & victimarum carnes lauarentur. Et dignè profertur, vt in Christi templo Christiani regenerentur.

Quid item fieri non debeat. CAP. XI. Lia verò negotiorum carnalium, in Deo consecratis ædificiis opera, fieri non debere, vt nò dicat, quæ nusquam licent: sed & quædã alia, quæ alibi interdum venialiter exercentur, inde esse mouenda, Dñs ipse ostendit, cum zelo domus Dei ductus, vendentes & emetes cecidit de templo. Et per Prophetam quodã loco queritur, dicens: Dilectus meus in domo mea fecit scelera multa, Apostolus quoque Corinthios in Ecclesia dissensiones habentes, iteque conuenientibus vobis audio scissuras esse, & reliqua, & in consequentibus, Conuenientibus vobis in vnâ iam nò est Dominicæ cenam manducare. Vnusquisque enim

suam cenam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autè ebrius est. Nunquid domos nò habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiæ Dei contemnit, & confunditis eos, qui non habent? Et post multa subiungit: Itaque fratres mei, cum conuenitis ad manducandum, inuicè expectate. Si quis esurit, domi manducet, vt non in iudiciu conueniat. Et superius, de inordinatis orantiu gestibus præmittit: Hoc autè præcipio, non laudans, quòd nò in melius, sed in deterius conuenitis. Vnde B. pater Benedictus in regula Monachorum præcipit, vt Oratorium hoc sit quod dicitur, nec ibi quicquam aliud geratur de oratione. Vbi ostenditur, eos culpabiles esse, qui nulla necessitate coacti, indigna ibi committunt, vel loca sancta in horrea & apothecas conuertunt: Cum in Canonibus quoque sæpius sit interdicitum, ne in Ecclesiis conuiuium vel prandia fiant, nisi quis itineris necessitate cogatur.

De orandi modis ac distantia vocum. CAP. XII. Valiter autem orandum sit, idem pater breuibus verbis, & maximè istis concludit, dicens: debet esse breuis & pura debet esse oratio, & non in multiloquio, sed in puritate cordis, & cõpunctione lacrymarum, nos exaudiri sciamus: & non in clamorosa voce, sed in lacrymis & intètionè cordis. Et item: Consideremus, qualiter in conspectu Diuinitatis & sanctorum Angelorum esse oporteat, & sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostræ. Intelligamus ergo his exemplis, quid Dominus in templis suis fieri velit, vel quid prohibeat. Qui & filios Heli, propter scelera circa tabernaculum commissa, puniuit: & Annã matrem B. Samulis, in secreto cordis, motu tantum labiorum sine strepitu vocis orantem, in filij petitione exaudiuit, ipsamque Samuelè, quia fideliter in domo Dñi ministravit, reprobatò sene, in Prophetã, sacerdotè, & ducè elegit. De cuius matre modestissima, & in oratione discèda est instantia humilis, & post orationè persèuerantia salutaris. Legitur siquidè de illa, quia vultus illius nò sunt amplius in diuersa mutati. Qui em aut in oratione aliud, quàm debet, perit: aut alio modo, quàm magister humilitatis insinuat, deprecatur: vel orare nescit, vel minus quàm potuit, proficit. Qui verò peracta oratione, vel ad malã consuetudinè, vel ad noua facinora, sine respectu mox prosilit, fructu orationis perdit. Nam quidã in oratione pectus pugnis pavimentant, caput contundunt, voces muliebri gracilitate submittunt: & in proximo vel verbis vel factis alios conturbant, & semetipsos non metuunt culpabiles exhibere. Hi nimirum contra iudicè, quem orando honorat, moribus pugnant. De vocum autè differentia dicendum, illam esse diuinis laudibus aptã, quæ qualitercunq; sonerit, ex bono thesauro cordis profecta, internæ intentioni concordat. Nam & in bono legitur vox alta, dicitur in dedicatione templi Salomonis, vox Sacerdotum & Leuitarum in tubis, & hymnis exclamantium, longius sonuisse, & sancti martyres sub ara Dei, voce magna clamasse leguntur. Vbi quãuis intelligi possit, sicut & in aliis multis locis, illa esse magnam vocè, quãuis sit sono humilis, ex bona deuotione procedit, sicut ad Moysen dicit deus, Quid clamas ad me, cum non legatur ibi aliqui clamasse: Tamen bonum est, & omni quierit præferendum, in laudem Dei deceter & simpliciter laborare. Cũque omne genº laudationis diuinæ secundum rationè exhibet, sit laudãdum: illud probabilius est dicendum quod habuerit vanitatis & iactantiæ

546 & iactantiæ minimum. Lege libros confessionum S. Augustini, & inuenies, quantum ille iudicauerit esse periculi in cantilenarum cum melodia dulcedine. Quibus profuit cultus diuinus, & quibus non. CAP. XIII. Sciendum sanè, ita demum templorum & officiorum sacrorum Deo vniuersorum creatori, cultus esse acceptos, si hominũ pectora, quorum ob causam hæc sibi exhiberi permittit vel iubet, ipsius habitatione fuerit digna. In vanum enim ligna & lapides poliunt, qui mores non cõponunt. Frustra domus & pecunias cõponunt, qui interius diuinæ subtilitatis oculum non placent. Nam quia Iudei Dominum interius non audierunt, exteriora coru contempserunt & abiicit, per Prophetam dicens: Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam. Et per seipsum: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Ergo propter peccata hominum, loca sacra a Deo negligi, testis est arca ab Allophylis capta, templum toties euersum vel profanatum, & multæ Christianorum ecclesiæ nunc a barbaris vastatæ vel subuersæ, nunc ignibus vel fulminibus desolatæ, nunc terræmotibus vel turbibus dirutæ. Vnde & Dominus per Hieremiam peccatori populo confidentiam vel maximam auferit, dicens: Nolite confidere in verbis mendacij, dicens: Templum Domini, templum domini, &c. Non solum autem dei protectionem, sed etiã Angelorum custodiam & sanctorum curam a locis quondam sanctis discedere, cum prius habitatores vel cultores locorũ a Deo discesserint: ex eo certum est, quòd omnis militia sanctorum solio Dei assisit: & vbi Deus non fuerit, ibi esse non possunt. Secundum gratiæ ostensionem dico, non secundum diuinæ potestatis inmensitatem: quia neque infernalis deest, qui cœlum implet ac terram. Scribit enim Iosephus, imminente propter peccata vrbis excidio, auditam fuisse custodũ inuisibilem vocem de interioribus templi, Transseamus ex his sedibus. Neque verò sacra loca illis profunt, qui sanctitatem proiciunt: sicut nec loca horrida obstant his, qui Domini gratia proteguntur. Nã & in prædicta Hierusalem subuersione, omnibus malis attriti, suffusos lacrymis oculis retorquentes ad templum, liberari non meruerunt, sicut scriptum est: Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum: nec exaudiuit eos. Subiungitur enim in eodem Psalmo, quo merito: Filij alieni mentiti sunt mihi, & reliqua. Præsumptores enim & negligentes in locis sanctis multatur, vt Nadab & Abiud, offerentes ignem alienum. Item Core cū seditionis, ante tabernaculũ igne Dei deuoratur. Heli sacerdos in loco sancto, fractis ceruicibus expirauit, Bethsãmitæ in conspectu Arcæ dantur. Iuxta arcam permittitur Ioab, iuxta altare trucidatur. Ozias sacerdotium indignè vsurpans, lepra profunditur. Econtra humiles & Deum timetes, in locis infimis & exitialibus, iustitia tuete, saluatur. Ioseph in cisterna nò perit, in carcere non dimittitur. Moyses in fluuio nò necatur, Iob de sterquilinio erigitur, Hieremias de lacu cœnoſo sustollitur. Daniel inter leones, Tres pueri inter ignè illæsi seruantur. Petrus liberatur de carcere, Paulus euadit de mari. Et quid amplius dicam? Iniquitas de cœlo Angelos deciecit, Iustitia de inferno homines liberauit. Iustus oblationes & magis virtutes quam corporalia munera Deum desiderare. CAP. XIII. Tom. 4.

Quid fieri debeat in locis Deo consecratis. CAP. X. Vid autem fieri debeat in locis Deo consecratis, Dominus per Prophetam & per seipsum manifestat, dicens: Domus mea, domus orationis vocabitur cunctis gentibus. Et Psalmista: Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, & multa his similia. Angelorum etiam presentiam in locis talibus haberi, & Iacob agnouit, quando scala in Bethel erecta, vidit Angelos ascendentes & descendentes. Et David testatur, dicens: In conspectu Angelorum psallam tibi, & adorabo ad templum sanctum tuum. Vota etiam & sacrificia in his Deo offerri debere, & lex Moysis pleniter docet, & psalmista commemorat: Vota mea (inquiens) Domino reddam in conspectu omnis populi eius, &c. Doctrinæ quoque verbum populo in ecclesia dispensari, & Moyses ostendit, cum ad ostium tabernaculi mandata Domini populo exposuit: & ipse Dominus in templo duodenis inuentus est, in medio doctorum sedens: Et creberimè in Euangelio reperitur, in templo sermonem fecisse, sicut & in passione sua fatetur, se palam in Synagoga docuisse & in templo, quo omnes Iudei conueniunt. Sed & Petrus cum Ioanne in templo orauit, & Paulus vota persoluit, & omnes Apostoli docuerunt. Vnde cum eadem domus Dei, Oratorium dicitur, potest & a deprecationibus in ea faciendis, & a locutione doctrinæ, ita dicta putari, quia oratio, id est, oris ratio, & non tantum humilis postulatio, verum & rationabilis intelligitur hoc nomine locutio. Inde est quod d primi ordinis in ecclesia, vtuntur orationibus, quia ad ipsos pertinet docendi officium. Et publici declamatores, ac sapientes dictionum compositores, Oratores vocantur. Baptismum quoque ibi conuenientissimè celebratur, quia ante tabernaculum labrum, & ante templum mare ac decem luteos positos legitur, in quibus & oblaturi sacerdotes, & victimarum carnes lauarentur. Et dignè profertur, vt in Christi templo Christiani regenerentur.

De orandi modis ac distantia vocum. CAP. XII. Valiter autem orandum sit, idem pater breuibus verbis, & maximè istis concludit, dicens: debet esse breuis & pura debet esse oratio, & non in multiloquio, sed in puritate cordis, & cõpunctione lacrymarum, nos exaudiri sciamus: & non in clamorosa voce, sed in lacrymis & intètionè cordis. Et item: Consideremus, qualiter in conspectu Diuinitatis & sanctorum Angelorum esse oporteat, & sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostræ. Intelligamus ergo his exemplis, quid Dominus in templis suis fieri velit, vel quid prohibeat. Qui & filios Heli, propter scelera circa tabernaculum commissa, puniuit: & Annã matrem B. Samulis, in secreto cordis, motu tantum labiorum sine strepitu vocis orantem, in filij petitione exaudiuit, ipsamque Samuelè, quia fideliter in domo Dñi ministravit, reprobatò sene, in Prophetã, sacerdotè, & ducè elegit. De cuius matre modestissima, & in oratione discèda est instantia humilis, & post orationè persèuerantia salutaris. Legitur siquidè de illa, quia vultus illius nò sunt amplius in diuersa mutati. Qui em aut in oratione aliud, quàm debet, perit: aut alio modo, quàm magister humilitatis insinuat, deprecatur: vel orare nescit, vel minus quàm potuit, proficit. Qui verò peracta oratione, vel ad malã consuetudinè, vel ad noua facinora, sine respectu mox prosilit, fructu orationis perdit. Nam quidã in oratione pectus pugnis pavimentant, caput contundunt, voces muliebri gracilitate submittunt: & in proximo vel verbis vel factis alios conturbant, & semetipsos non metuunt culpabiles exhibere. Hi nimirum contra iudicè, quem orando honorat, moribus pugnant. De vocum autè differentia dicendum, illam esse diuinis laudibus aptã, quæ qualitercunq; sonerit, ex bono thesauro cordis profecta, internæ intentioni concordat. Nam & in bono legitur vox alta, dicitur in dedicatione templi Salomonis, vox Sacerdotum & Leuitarum in tubis, & hymnis exclamantium, longius sonuisse, & sancti martyres sub ara Dei, voce magna clamasse leguntur. Vbi quãuis intelligi possit, sicut & in aliis multis locis, illa esse magnam vocè, quãuis sit sono humilis, ex bona deuotione procedit, sicut ad Moysen dicit deus, Quid clamas ad me, cum non legatur ibi aliqui clamasse: Tamen bonum est, & omni quierit præferendum, in laudem Dei deceter & simpliciter laborare. Cũque omne genº laudationis diuinæ secundum rationè exhibet, sit laudãdum: illud probabilius est dicendum quod habuerit vanitatis & iactantiæ

546 & iactantiæ minimum. Lege libros confessionum S. Augustini, & inuenies, quantum ille iudicauerit esse periculi in cantilenarum cum melodia dulcedine. Quibus profuit cultus diuinus, & quibus non. CAP. XIII. Sciendum sanè, ita demum templorum & officiorum sacrorum Deo vniuersorum creatori, cultus esse acceptos, si hominũ pectora, quorum ob causam hæc sibi exhiberi permittit vel iubet, ipsius habitatione fuerit digna. In vanum enim ligna & lapides poliunt, qui mores non cõponunt. Frustra domus & pecunias cõponunt, qui interius diuinæ subtilitatis oculum non placent. Nam quia Iudei Dominum interius non audierunt, exteriora coru contempserunt & abiicit, per Prophetam dicens: Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam. Et per seipsum: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Ergo propter peccata hominum, loca sacra a Deo negligi, testis est arca ab Allophylis capta, templum toties euersum vel profanatum, & multæ Christianorum ecclesiæ nunc a barbaris vastatæ vel subuersæ, nunc ignibus vel fulminibus desolatæ, nunc terræmotibus vel turbibus dirutæ. Vnde & Dominus per Hieremiam peccatori populo confidentiam vel maximam auferit, dicens: Nolite confidere in verbis mendacij, dicens: Templum Domini, templum domini, &c. Non solum autem dei protectionem, sed etiã Angelorum custodiam & sanctorum curam a locis quondam sanctis discedere, cum prius habitatores vel cultores locorũ a Deo discesserint: ex eo certum est, quòd omnis militia sanctorum solio Dei assisit: & vbi Deus non fuerit, ibi esse non possunt. Secundum gratiæ ostensionem dico, non secundum diuinæ potestatis inmensitatem: quia neque infernalis deest, qui cœlum implet ac terram. Scribit enim Iosephus, imminente propter peccata vrbis excidio, auditam fuisse custodũ inuisibilem vocem de interioribus templi, Transseamus ex his sedibus. Neque verò sacra loca illis profunt, qui sanctitatem proiciunt: sicut nec loca horrida obstant his, qui Domini gratia proteguntur. Nã & in prædicta Hierusalem subuersione, omnibus malis attriti, suffusos lacrymis oculis retorquentes ad templum, liberari non meruerunt, sicut scriptum est: Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum: nec exaudiuit eos. Subiungitur enim in eodem Psalmo, quo merito: Filij alieni mentiti sunt mihi, & reliqua. Præsumptores enim & negligentes in locis sanctis multatur, vt Nadab & Abiud, offerentes ignem alienum. Item Core cū seditionis, ante tabernaculũ igne Dei deuoratur. Heli sacerdos in loco sancto, fractis ceruicibus expirauit, Bethsãmitæ in conspectu Arcæ dantur. Iuxta arcam permittitur Ioab, iuxta altare trucidatur. Ozias sacerdotium indignè vsurpans, lepra profunditur. Econtra humiles & Deum timetes, in locis infimis & exitialibus, iustitia tuete, saluatur. Ioseph in cisterna nò perit, in carcere non dimittitur. Moyses in fluuio nò necatur, Iob de sterquilinio erigitur, Hieremias de lacu cœnoſo sustollitur. Daniel inter leones, Tres pueri inter ignè illæsi seruantur. Petrus liberatur de carcere, Paulus euadit de mari. Et quid amplius dicam? Iniquitas de cœlo Angelos deciecit, Iustitia de inferno homines liberauit. Iustus oblationes & magis virtutes quam corporalia munera Deum desiderare. CAP. XIII. Tom. 4.

DE REBUS ECCLESIAST. 546 Ostremò admonendi sacrarũ structores ædium vel ornatores, vt suæ deuotionis affectum rebus in se acquisitis ostendant, Quia dominus per prophetã restatur, se odio habere rapinam in holocausto. Et alibi scriptũ est: Qui offert victimã de rapina pauperis, quasi qui mactet filium ante patrem. Et in Proverbiis: Hostia impiorũ abominabiles, quia offeruntur à scelere. Itemque, Honora dominũ de tuis iustis laboribus, & reliqua. Meminerit etiã David Regem noluisse accipere arcã Arcuna Iebusæi, ad ædificandum altare Domino, ipso gratis dare volente, nisi primũ iusti precij rependeret quantitatem. Et reuera non est remedium peccati, si contempto salutis præcepto, ipsius signa contemptus obicias præceptorum. Deinde qui iuste quidem offert, sed maiora & vtiliora legis mandata postponit, audit cū Cain: Nõne si rectè offeras, rectè autè nõ diuidas, peccasti? quiesce. Qualibus Saluator dicit: Vã vobis qui decimatis mentham & rutam, & omne olus: & quæ grauiora sunt legis, præteritis, misericordiam, iudicium, & veritatem. Hæc autè dicimus, non quo ædificantũ & ornatiũ loca sancta deuotionè culpemus, sed quod docemus, eleemosynam in pauperes, huic præferendam. Quia vt beatus Hieronymus ait, supersticiosum est, parietes auro fulgere, Christũque ante ianuas fame & nuditate torqueri. Ipse enim ibi nos iubet thesaurizare, vbi neque ærugo, nec tinea demolitur, vbi fures nõ effodiunt, nec furantur. Et in iudicio veniens, nõ vtrum Ecclesiã ædificassemus, sed vtrum membris eius minimis profuissemus, inquitur est.

Hæc quidem ornamenta, sanctum seculare Apostolus nominat: quia sunt alia quasi sancta cœlestia, sicut sunt ornamenta animarum. Quæ quominus apud homines habet splendoris, tãto plus apud dũm habet meriti & mercedis. Legitur enim de B. Gregorio Papa, q non sicut alij in extruccione Ecclesiarum laborauerit, sed in doctrina & eleemosynarũ largitate: quam non solum apud suos, verum etiam apud longè & in exteris prouincijs positos, exercere curauit. Si ergo in condendis vel ornandis sacris ædificiis, summa sanctitas esset, debuerunt earundem studiosissimi rerum, alijs qui minus his faciendis institerunt, meritorum præminere distantia. Sed quia legimus Moysen tabernaculi structorem, ad aquam contradictionis Dominum offendisse, & idcirco ad terram reprobationis nõ peruenisse: Salomonem quoque post singularem templi mirabilis extruccionem, inuoluerunt seductum amore, Domini incurrisse offensam. Vnde & regni eatenus vniti potentia, à semine eius discissa, in aliam tribum pernicioſa diuisione partim concessit. Intelligimus, & omni postposita dubietate fæmur, ita constructionem sacrarum ædium ex religiosa deuotione laudandam, vt tamè virtutes, quæ sunt spirituales structuræ, & animarum in quibus Deus habitat, ornamenta perennia, his multum prelatas. Quia terrena ornamenta, quantalibet formositate fingantur, sine virtutibus Deo vileſcunt. Virtutes verò, quas & in Angelis suis diligit, etiã sine materiali compositione semper sibi placere demonstrat, dicens per Michæam Prophetam: Indicabo tibi õ homo quid sit bonum, & quid Dominus querat à te: Vtiq; facere iudiciũ, & diligere misericordiã, & sollicitũ ambulare cū Deo tuo. Vnde multos sanctorum & ante vsum templorũ sacrorum placuisse Deo. Alios verò, postquam deo per loca diuersa san-

546 & iactantiæ minimum. Lege libros confessionum S. Augustini, & inuenies, quantum ille iudicauerit esse periculi in cantilenarum cum melodia dulcedine. Quibus profuit cultus diuinus, & quibus non. CAP. XIII. Sciendum sanè, ita demum templorum & officiorum sacrorum Deo vniuersorum creatori, cultus esse acceptos, si hominũ pectora, quorum ob causam hæc sibi exhiberi permittit vel iubet, ipsius habitatione fuerit digna. In vanum enim ligna & lapides poliunt, qui mores non cõponunt. Frustra domus & pecunias cõponunt, qui interius diuinæ subtilitatis oculum non placent. Nam quia Iudei Dominum interius non audierunt, exteriora coru contempserunt & abiicit, per Prophetam dicens: Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam. Et per seipsum: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Ergo propter peccata hominum, loca sacra a Deo negligi, testis est arca ab Allophylis capta, templum toties euersum vel profanatum, & multæ Christianorum ecclesiæ nunc a barbaris vastatæ vel subuersæ, nunc ignibus vel fulminibus desolatæ, nunc terræmotibus vel turbibus dirutæ. Vnde & Dominus per Hieremiam peccatori populo confidentiam vel maximam auferit, dicens: Nolite confidere in verbis mendacij, dicens: Templum Domini, templum domini, &c. Non solum autem dei protectionem, sed etiã Angelorum custodiam & sanctorum curam a locis quondam sanctis discedere, cum prius habitatores vel cultores locorũ a Deo discesserint: ex eo certum est, quòd omnis militia sanctorum solio Dei assisit: & vbi Deus non fuerit, ibi esse non possunt. Secundum gratiæ ostensionem dico, non secundum diuinæ potestatis inmensitatem: quia neque infernalis deest, qui cœlum implet ac terram. Scribit enim Iosephus, imminente propter peccata vrbis excidio, auditam fuisse custodũ inuisibilem vocem de interioribus templi, Transseamus ex his sedibus. Neque verò sacra loca illis profunt, qui sanctitatem proiciunt: sicut nec loca horrida obstant his, qui Domini gratia proteguntur. Nã & in prædicta Hierusalem subuersione, omnibus malis attriti, suffusos lacrymis oculis retorquentes ad templum, liberari non meruerunt, sicut scriptum est: Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum: nec exaudiuit eos. Subiungitur enim in eodem Psalmo, quo merito: Filij alieni mentiti sunt mihi, & reliqua. Præsumptores enim & negligentes in locis sanctis multatur, vt Nadab & Abiud, offerentes ignem alienum. Item Core cū seditionis, ante tabernaculũ igne Dei deuoratur. Heli sacerdos in loco sancto, fractis ceruicibus expirauit, Bethsãmitæ in conspectu Arcæ dantur. Iuxta arcam permittitur Ioab, iuxta altare trucidatur. Ozias sacerdotium indignè vsurpans, lepra profunditur. Econtra humiles & Deum timetes, in locis infimis & exitialibus, iustitia tuete, saluatur. Ioseph in cisterna nò perit, in carcere non dimittitur. Moyses in fluuio nò necatur, Iob de sterquilinio erigitur, Hieremias de lacu cœnoſo sustollitur. Daniel inter leones, Tres pueri inter ignè illæsi seruantur. Petrus liberatur de carcere, Paulus euadit de mari. Et quid amplius dicam? Iniquitas de cœlo Angelos deciecit, Iustitia de inferno homines liberauit. Iustus oblationes & magis virtutes quam corporalia munera Deum desiderare. CAP. XIII. Tom. 4.

DE REBUS ECCLESIAST. 546 Ostremò admonendi sacrarũ structores ædium vel ornatores, vt suæ deuotionis affectum rebus in se acquisitis ostendant, Quia dominus per prophetã restatur, se odio habere rapinam in holocausto. Et alibi scriptũ est: Qui offert victimã de rapina pauperis, quasi qui mactet filium ante patrem. Et in Proverbiis: Hostia impiorũ abominabiles, quia offeruntur à scelere. Itemque, Honora dominũ de tuis iustis laboribus, & reliqua. Meminerit etiã David Regem noluisse accipere arcã Arcuna Iebusæi, ad ædificandum altare Domino, ipso gratis dare volente, nisi primũ iusti precij rependeret quantitatem. Et reuera non est remedium peccati, si contempto salutis præcepto, ipsius signa contemptus obicias præceptorum. Deinde qui iuste quidem offert, sed maiora & vtiliora legis mandata postponit, audit cū Cain: Nõne si rectè offeras, rectè autè nõ diuidas, peccasti? quiesce. Qualibus Saluator dicit: Vã vobis qui decimatis mentham & rutam, & omne olus: & quæ grauiora sunt legis, præteritis, misericordiam, iudicium, & veritatem. Hæc autè dicimus, non quo ædificantũ & ornatiũ loca sancta deuotionè culpemus, sed quod docemus, eleemosynam in pauperes, huic præferendam. Quia vt beatus Hieronymus ait, supersticiosum est, parietes auro fulgere, Christũque ante ianuas fame & nuditate torqueri. Ipse enim ibi nos iubet thesaurizare, vbi neque ærugo, nec tinea demolitur, vbi fures nõ effodiunt, nec furantur. Et in iudicio veniens, nõ vtrum Ecclesiã ædificassemus, sed vtrum membris eius minimis profuissemus, inquitur est.

Hæc quidem ornamenta, sanctum seculare Apostolus nominat: quia sunt alia quasi sancta cœlestia, sicut sunt ornamenta animarum. Quæ quominus apud homines habet splendoris, tãto plus apud dũm habet meriti & mercedis. Legitur enim de B. Gregorio Papa, q non sicut alij in extruccione Ecclesiarum laborauerit, sed in doctrina & eleemosynarũ largitate: quam non solum apud suos, verum etiam apud longè & in exteris prouincijs positos, exercere curauit. Si ergo in condendis vel ornandis sacris ædificiis, summa sanctitas esset, debuerunt earundem studiosissimi rerum, alijs qui minus his faciendis institerunt, meritorum præminere distantia. Sed quia legimus Moysen tabernaculi structorem, ad aquam contradictionis Dominum offendisse, & idcirco ad terram reprobationis nõ peruenisse: Salomonem quoque post singularem templi mirabilis extruccionem, inuoluerunt seductum amore, Domini incurrisse offensam. Vnde & regni eatenus vniti potentia, à semine eius discissa, in aliam tribum pernicioſa diuisione partim concessit. Intelligimus, & omni postposita dubietate fæmur, ita constructionem sacrarum ædium ex religiosa deuotione laudandam, vt tamè virtutes, quæ sunt spirituales structuræ, & animarum in quibus Deus habitat, ornamenta perennia, his multum prelatas. Quia terrena ornamenta, quantalibet formositate fingantur, sine virtutibus Deo vileſcunt. Virtutes verò, quas & in Angelis suis diligit, etiã sine materiali compositione semper sibi placere demonstrat, dicens per Michæam Prophetam: Indicabo tibi õ homo quid sit bonum, & quid Dominus querat à te: Vtiq; facere iudiciũ, & diligere misericordiã, & sollicitũ ambulare cū Deo tuo. Vnde multos sanctorum & ante vsum templorũ sacrorum placuisse Deo. Alios verò, postquam deo per loca diuersa san-

546 & iactantiæ minimum. Lege libros confessionum S. Augustini, & inuenies, quantum ille iudicauerit esse periculi in cantilenarum cum melodia dulcedine. Quibus profuit cultus diuinus, & quibus non. CAP. XIII. Sciendum sanè, ita demum templorum & officiorum sacrorum Deo vniuersorum creatori, cultus esse acceptos, si hominũ pectora, quorum ob causam hæc sibi exhiberi permittit vel iubet, ipsius habitatione fuerit digna. In vanum enim ligna & lapides poliunt, qui mores non cõponunt. Frustra domus & pecunias cõponunt, qui interius diuinæ subtilitatis oculum non placent. Nam quia Iudei Dominum interius non audierunt, exteriora coru contempserunt & abiicit, per Prophetam dicens: Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam. Et per seipsum: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Ergo propter peccata hominum, loca sacra a Deo negligi, testis est arca ab Allophylis capta, templum toties euersum vel profanatum, & multæ Christianorum ecclesiæ nunc a barbaris vastatæ vel subuersæ, nunc ignibus vel fulminibus desolatæ, nunc terræmotibus vel turbibus dirutæ. Vnde & Dominus per Hieremiam peccatori populo confidentiam vel maximam auferit, dicens: Nolite confidere in verbis mendacij, dicens: Templum Domini, templum domini, &c. Non solum autem dei protectionem, sed etiã Angelorum custodiam & sanctorum curam a locis quondam sanctis discedere, cum prius habitatores vel cultores locorũ a Deo discesserint: ex eo certum est, quòd omnis militia sanctorum solio Dei assisit: & vbi Deus non fuerit, ibi esse non possunt. Secundum gratiæ ostensionem dico, non secundum diuinæ potestatis inmensitatem: quia neque infernalis deest, qui cœlum implet ac terram. Scribit enim Iosephus, imminente propter peccata vrbis excidio, auditam fuisse custodũ inuisibilem vocem de interioribus templi, Transseamus ex his sedibus. Neque verò sacra loca illis profunt, qui sanctitatem proiciunt: sicut nec loca horrida obstant his, qui Domini gratia proteguntur. Nã & in prædicta Hierusalem subuersione, omnibus malis attriti, suffusos lacrymis oculis retorquentes ad templum, liberari non meruerunt, sicut scriptum est: Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum: nec exaudiuit eos. Subiungitur enim in eodem Psalmo, quo merito: Filij alieni mentiti sunt mihi, & reliqua. Præsumptores enim & negligentes in locis sanctis multatur, vt Nadab & Abiud, offerentes ignem alienum. Item Core cū seditionis, ante tabernaculũ igne Dei deuoratur. Heli sacerdos in loco sancto, fractis ceruicibus expirauit, Bethsãmitæ in conspectu Arcæ dantur. Iuxta arcam permittitur Ioab, iuxta altare trucidatur. Ozias sacerdotium indignè vsurpans, lepra profunditur. Econtra humiles & Deum timetes, in locis infimis & exitialibus, iustitia tuete, saluatur. Ioseph in cisterna nò perit, in carcere non dimittitur. Moyses in fluuio nò necatur, Iob de sterquilinio erigitur, Hieremias de lacu cœnoſo sustollitur. Daniel inter leones, Tres pueri inter ignè illæsi seruantur. Petrus liberatur de carcere, Paulus euadit de mari. Et quid amplius dicam? Iniquitas de cœlo Angelos deciecit, Iustitia de inferno homines liberauit. Iustus oblationes & magis virtutes quam corporalia munera Deum desiderare. CAP. XIII. Tom. 4.

DE REBUS ECCLESIAST. 546 Ostremò admonendi sacrarũ structores ædium vel ornatores, vt suæ deuotionis affectum rebus in se acquisitis ostendant, Quia dominus per prophetã restatur, se odio habere rapinam in holocausto. Et alibi scriptũ est: Qui offert victimã de rapina pauperis, quasi qui mactet filium ante patrem. Et in Proverbiis: Hostia impiorũ abominabiles, quia offeruntur à scelere. Itemque, Honora dominũ de tuis iustis laboribus, & reliqua. Meminerit etiã David Regem noluisse accipere arcã Arcuna Iebusæi, ad ædificandum altare Domino, ipso gratis dare volente, nisi primũ iusti precij rependeret quantitatem. Et reuera non est remedium peccati, si contempto salutis præcepto, ipsius signa contemptus obicias præceptorum. Deinde qui iuste quidem offert, sed maiora & vtiliora legis mandata postponit, audit cū Cain: Nõne si rectè offeras, rectè autè nõ diuidas, peccasti? quiesce. Qualibus Saluator dicit: Vã vobis qui decimatis mentham & rutam, & omne olus: & quæ grauiora sunt legis, præteritis, misericordiam, iudicium, & veritatem. Hæc autè dicimus, non quo ædificantũ & ornatiũ loca sancta deuotionè culpemus, sed quod docemus, eleemosynam in pauperes, huic præferendam. Quia vt beatus Hieronymus ait, supersticiosum est, parietes auro fulgere, Christũque ante ianuas fame & nuditate torqueri. Ipse enim ibi nos iubet thesaurizare, vbi neque ærugo, nec tinea demolitur, vbi fures nõ effodiunt, nec furantur. Et in iudicio veniens, nõ vtrum Ecclesiã ædificassemus, sed vtrum membris eius minimis profuissemus, inquitur est.

Hæc quidem ornamenta, sanctum seculare Apostolus nominat: quia sunt alia quasi sancta cœlestia, sicut sunt ornamenta animarum. Quæ quominus apud homines habet splendoris, tãto plus apud dũm habet meriti & mercedis. Legitur enim de B. Gregorio Papa, q non sicut alij in extruccione Ecclesiarum laborauerit, sed in doctrina & eleemosynarũ largitate: quam non solum apud suos, verum etiam apud longè & in exteris prouincijs positos, exercere curauit. Si ergo in condendis vel ornandis sacris ædificiis, summa sanctitas esset, debuerunt earundem studiosissimi rerum, alijs qui minus his faciendis institerunt, meritorum præminere distantia. Sed quia legimus Moysen tabernaculi structorem, ad aquam contradictionis Dominum offendisse, & idcirco ad terram reprobationis nõ peruenisse: Salomonem quoque post singularem templi mirabilis extruccionem, inuoluerunt seductum amore, Domini incurrisse offensam. Vnde & regni eatenus vniti potentia, à semine eius discissa, in aliam tribum pernicioſa diuisione partim concessit. Intelligimus, & omni postposita dubietate fæmur, ita constructionem sacrarum ædium ex religiosa deuotione laudandam, vt tamè virtutes, quæ sunt spirituales structuræ, & animarum in quibus Deus habitat, ornamenta perennia, his multum prelatas. Quia terrena ornamenta, quantalibet formositate fingantur, sine virtutibus Deo vileſcunt. Virtutes verò, quas & in Angelis suis diligit, etiã sine materiali compositione semper sibi placere demon-

strat, dicens per Michæam Prophetam: Indicabo tibi õ homo quid sit bonum, & quid Dominus querat à te: Vtiq; facere iudiciũ, & diligere misericordiã, & sollicitũ ambulare cū Deo tuo. Vnde multos sanctorum & ante vsum templorũ sacrorum placuisse Deo. Alios verò, postquam deo per loca diuersa san-

546 & iactantiæ minimum. Lege libros confessionum S. Augustini, & inuenies, quantum ille iudicauerit esse periculi in cantilenarum cum melodia dulcedine. Quibus profuit cultus diuinus, & quibus non. CAP. XIII. Sciendum sanè, ita demum templorum & officiorum sacrorum Deo vniuersorum creatori, cultus esse acceptos, si hominũ pectora, quorum ob causam hæc sibi exhiberi permittit vel iubet, ipsius habitatione fuerit digna. In vanum enim ligna & lapides poliunt, qui mores non cõponunt. Frustra domus & pecunias cõponunt, qui interius diuinæ subtilitatis oculum non placent. Nam quia Iudei Dominum interius non audierunt, exteriora coru contempserunt & abiicit, per Prophetam dicens: Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam. Et per seipsum: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Ergo propter peccata hominum, loca sacra a Deo negligi, testis est arca ab Allophylis capta,

Omnia ho- nestè & secundum ordinem sicut in mo- bu.

1. Cor. 14.

Sup. c. 11

Communi- carum a- lij semel in anno ex humilita- te.

Spiritualis medicina.

Alii om- ni die Do- minica cõ- muni- cant.

credibile est. Et quid tam absurdum, quam tunc spiri- ritalem atque vitalem percipere victum, cum ex ni- mietate ingestorum, nec corporalia alimenta potest crapulatus honestè tractare? Apostolus autem præ- cipit, dicens: Omnia vestra honestè & secundum ordi- nem fiant. Quæ moderationes, quanvis in singulis sanctorum operibus necessaria sint, tamè etiam at- que etiam in sanctissimi sanguinis & corporis Domini veneratione debent seruari, vt videlicet hone- stè, hoc est, humiliter pacem & charitatem in corde tenentes, ieiuni & sobrii, cum munditia corporis & cordis, quantum fieri potest, ipsa sacramenta contin- gamus. Secundum ordinem autem, vt sanctificatio- nem eorum à cibis cæteris, vt pote animæ vitam si- gnificantem, longè distare sciamus. Et primò horù consolatione refecti, deinde corporis sustentacula capiamus. Quòd autem neque ante, neque post cõ- municationem in Ecclesiis sit conuiuandum: & Ca- nones discretè & manifestè loquuntur, & nos superi- us commemorauimus.

Quòd alij rarijs, alij crebris, alij quotidie commu- nicandum dicant. CAP. XX.

Quia verò de ratione Sacramentorum pauca perstrinximus, videtur subnectendum, quali- ter ad quotidianam celebrationem eorundem my- steriorum vsus peruenerit. Et quoniam multiplex est eius rei apud doctores relatio, colligamus sum- matim, quæ possumus, ita vt nomina singulorum authorum propter prolixitatem non ponamus. Nihil verò conemur adstruere, quod non vel ita legimus, vel ex lectione coniectamus, vel veracium verbis percepimus, vel vsu insinuante cognouimus. Alij, vt ex patrum collationibus discimus, semel in anno communicandum censebant, vt videlicet di- urna preparatione corpus & animam purificantes, tandem ad cõmunionem mensæ cælestis dignè per- tingere. Et quidem horù alij ipsam celebrationem annuam, in die cœnæ Dominicæ faciebant, vt ibi solùm Sacramentorum gratia iteraretur illorum, v- bi primitus est ostensa. Vnde & ipsa die soluebant ieiunium, sicut in festis aditare solemus: & ante me- ridiem collectas explebant. Quod in canonibus par- tim ostenditur, & penitus prohibetur. Sed alijs cau- tionibus vsuum est, istos eo indigniores ad annuam suæ obseruationis celebritatem peruenire, quo se pu- tabant longa dilatione defæcatis, quando que ad sa- crorum perceptione satis dignos accedere: meliùs- que credebant, quãuis animus indignus sit, crebrius iterari q̄ sancta sunt: Quia talis est illa spiritalis me- dicina, vt & sanos adiuuet ad perseuerantiã sanitatis, & vulneratis subueniat ad redintegratione virtutis. Et eo dignius percipitur, quo percipiẽtes per humi- litatis custodia substrati, nõquam se ad eius perce- ptionem satis dignos arbitrantur. Qui aut tardiùs secũ- dum iudiciũ spiritualium medicorũ ipsi admittuntur medelæ, idè ad tẽpus abstinere debent, ne præpro- pere incõgrua suis valerudinibus ingerentes medi- camina, grauius ægrotet: & quod alijs est reparatio, illis fiat damnatio. Alij omni dominica vel omni sab- bato apud Orientè & Hispanias Missas facientes, cõmemorationem passionis dominicæ omni septi- mana si faceret, sufficere credebant. Vnde etiã oratio- nem dominicã, quæ ab ipsis (vt credimus) Apostolis, vel Apostolorũ temporibus, ante cõmunicationem

& panis fractione dicebatur: quidã illo tantũ tẽpore recitanda crediderunt, quo sacrificia celebrabãt. Quia panẽ illũ, qui in eadẽ oratione petitur, supersubstã- tialem intelligi, non quotidianũ, voluerunt. Et sic fie- bat, vt qui semel per hebdomadam cõmunicabant, semel etiã orationem dominicã recenseret. Cypria- nus autẽ quotidie dicendam esse ostendit, dicens: Ita- que in oratione dominica panẽ nostram, i. Christi- dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo mane- mus & viuimus, à sanctificatione & corpore eius nõ- recedamus. Item Hilarius: Et quia quotidiana oia- tio est, quotidie quoq; panis vitæ, vt detur, oratur, S. August. dicit. De quotidianis paruisq; peccatis, si- ne quibus vita hæc nõ ducitur, quotidiana oratio fi- deliũ, satis facit errori. Superioribus quidẽ, ita vt præ- dictũ est, complacuit: Alijs verò non solũ in domi- nicis & festis generalibus, vt sunt Natiuitas, Epipha- nia, Pascha, Ascensio dñi, & Pentecoste: verũm etiã in natalitijs sanctorũ, diuinorũ munerũ celebranda esse mysteria. Legitur em̄ Felix 27. Papa cõstituisse, vt super memorias martyrum Missæ celebrarentur. Sed B. Greg. Papa in ordine 66. præcepit, super cor- pus B. Petri Apostoli fieri Missas. His ita obseruatis, cõperunt iuniores tẽpore sequẽti ferias ieiuniorum augere, veraciter intelligentes, panẽ illum quotianũ & quotidie petendũ, & quotidie ab illis, quibus cõ- petit, offerendũ & accipiendũ. Quia verò Melciades 31. o. dñe romę, plularũ agēs, statuit vt nulla ratio- ne dñico aut s. feria ieiuniũ quis fidelis ageret, Pa- gani em̄ his diebus quasi ieiunia frequẽtabant, idè B. Greg. supradictus, in dispositione officiorũ anni, infra quadragesimã, v. feriã, vacante dimisit, vt quia festina erat veluti dñica, etiã officio diei dñicæ cele- bris haberetur. Quæ v. feria, quoniã postmodũ cõ- pit vt cæteræ ieiunijs applicari, Gregorius iunior statuit, cã missis & orationibus esse solennẽ, & vndecũ- que colligēs, eiusdẽ diei augmentauit. Cũ ergo He- braei carnales suas oblationes quotidie ex iussione dñi celebrasse legantur, quare nõ Christiani hostias suas spiritus: les quotidie offerat, & in monumentũ suæ salutis frequentet? Legimus etenim, B. Greg. (cuius su- præ fecimus mentione) testate, Cassiũ Narnien. Episc. post ordinationem suã, omni die sacre oblationis ho- stia dño immolasse, & diuina dignatione, vt solitis instaret operibus, cõmonitũ, ac magna promissionis gratia, ad perseuerantiam confortatum. Gennadius autẽ Massilien. presbyter, in dogmate ec- clesiastico, quasi inter veteres & iuniores medius ex- istens, i. cũ adhuc alij dñicis tantũ, iã quoque non- nulli quotidianis cõmunicarent diebus, huiusmodi libramine sententiã suam tẽperat, vt quotidianam eucharistiã perceptionem nec laudare, nec vitupe- rare se dicat: Omni verò dñica cõmunicare, si capi- talia peccata nõ prohibebant, & mens in delectatio- ne peccadi posita nõ sit, hortatur. Apud gręcos quo- que, illi qui duas dominicas vel tres sine cõmunio- ne transierint, excõmunicari dicuntur. Quia verò ve- nerabilis papa Syluester 34. à B. Petro, ferias Clerum habere docuit, vt sicut apud paganos ferie tantũ dies aliquibus festis insigniti dicebantur: (sic em̄ per moysen dicitur, Hæ sunt ferie dñi) ita Christianis & maximè clericis, oēs dies in ferias deputetur: videt ratione plenissimũ, vt per singulos dies, sacris occu- pemur officiis. Et quãtũ metis vel corporis graui- res maculæ non obfistũt, panem & sanguinẽ domi- nicũ, quibus sine viuere nõ possumus, iugiter ambia- mus.

Missa in sanctorũ Natalitijs

Diuinorũ offic. dis- positio à Gregor. facta.

Quotidie celebrare Missam.

Syluester ferias in- stituit.

Leuit. 23.

quando

Communi- no quoti- diana in primitiua Ecclesiã. Act. 2. Ibidem.

semel in die ce- leberrare Missam.

loquitur de cõmuni- catione dñi. Num. 22. 1. 2. 3. 4.

plures v- no die cele- brare Mis- sas.

exanimia cõmuni- catione gra- uitate.

mus, & desiderio illius tuitionis potius, quam præ- sumptione nostræ puritatis, fumamus, imitantes pri- mitiua Ecclesiã studium salutare, de quo in Acti- bus Apostolorum ita scriptum est, Erant autem per- seuerantes in doctrina Apostolorum, & communi- catione fractionis panis, & orationibus. Et infra: Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in tem- plo, & frangentes circa domos panem: sumebant ci- bum cum exultatione, & simplicitate cordis, lau- dantes Deum. Et iterum, Omni autem die in templo & circa domos non cessabant, docentes & Euange- lizantes Christum Iesum. Nota quod dicit, prius eos fregisse panem, ac deinde sumpsisse cibum.

Primum semel vel sepius in die offerre conueniat, & communicare. CAP. XXI.

Diuersitas autem quedam inter sacerdotes obo- tiri solet, Quia est talis, qui semel tantũ in die Missam celebrare velit, nimirum credẽtes, idem my- sterium passionis Christi, cunctarum necessitatum esse generale subsidium: quia vnus, qui dominator & iudex est viuorum ac mortuorum, semel pro pec- catis nostris mortuus est, ad multorum exhaurienda peccata. Alius verò bis, ter, vel quoties libet, eadẽ my- teria in die iterare congruum putat, credens tanto amplius Deum ad misericordiam flecti, quanto cre- brius passio Christi commemoratur. Et fortassè con- suetudinem suam inde confirmandam existimat, quia Romanorum vsus habet, duas vel tres interdũ vnus solennitatis facere Missas: vt in Natiuitate Do- mini saluatoris, & aliquorum festis sanctorum. Si- quidem Telephorus nonus in ordine Romanæ se- dis Episcopus, in Natali Domini noctũ tres Missas celebrari constituit. Et reuera nõ esse absurdum cre- diderim, si dum plures in vna die faciendæ sunt Mis- sæ, vnus sacerdos duas vel tres necessitate, vel volun- tate persuadente, celebret potius, quàm quasdam dimittat. Ad hoc accedit, quod totius vsus Ecclesiæ habet, sepius Missas agere pro viujs, pro defunctis, pro eleemosynis, & alijs diuersis causis, quod etiam officia his attributa testantur. In diebus itaque pu- blica celebritate conspicuis, aut ille diuersarum rerũ necessitates sunt intermittendæ, aut concurrentibus sibi met, publica obseruatione & priuata necessitate, vtriusque expletio suis est discernenda officijs, vel (quod superius commemorauimus) vna oblatione diuersæ causæ sunt explendæ. Fidelium relatione virosum in nostram vsque perue- nit notitiam, Leonem Papam (sicut ipse fatebatur) vna die vij. vel ix. Missarum solennia sepius celebra- se: Bonifacium verò Archiepiscopum & Martyrem, semel tantum per diem Missas fecisse: Qui & non longè ante nostra fuerunt tempora, & ambo tam scientia quàm gradu præcipui. Itaque vnusquisque in suo sensu abundet, dum fides concordet, vt nec se- pius offerentes, æstiment Deum aliter petitiones nõ posse discernere: nec semel hostias per diem immo- lantes, putent suæ fidei subtilitatem potius quàm superiorum deuotionem diuinis accepta conspe- ctibus.

De ordine Missæ, & offerendi ratione. CAP. XXII.

Quoniam igitur, qualiter ad celebrationem quo- tidianam Missarum solẽtia peruenerint, qua

litercunquẽ monstrauimus, hinc de officio Missæ, quid, quando, & à quibus statutum sit, quantum in- uenire potuimus, exponamus. Quod nunc agimus multiplici orationum, lectionum, cantilenarum & consecrationum officio, totum hoc Apostoli, & post ipsos proximi (vt creditur) orationibus & cõme- moratione passionis Dominicæ, sicut ipse præcepit, agebant simpliciter. Vnde circa domos, secundum superius commemorata testimonia, frangebant panem. Quod etiam alia sententia Lucas declarat, di- cens: Vna autem sabbati, cũ conuicissemus ad frã- gendum panem, & reliqua. Et relatio Maiorum est, ita primis temporibus Missas fieri solitas, sicut mo- dõ in Parasceue Paschæ (in quo die apud Romanos Missæ non aguntur) communicationem facere sole- mus. id est, præmissa oratione Dominica, & sicut ip- se Dominus noster præcepit, cõmemoratione pas- sionis eius adhibita eos corpori Dominico commu- nicasse & sanguini, quos ratio permittebat. Proficere te dehinc religione, amplius aucta sunt à Christi cul- toribus officia Missarum, quod vel pax præstita la- tius terminos propagauit Ecclesiæ, vel sanctorum copia, vsu facta est conualescente frequentior. Quod & in sacrarum ædium constructione vel ornatibus ita prouenisse, iam diximus: non quod aliqui sequen- tium, Apostolis fuerint scientia vel religioitate ma- iores: sed quia illi maximè curabant, ab infidelitate ad fidem, à tenebris homines ad lucem vocare, & in veritate stabiles reddere, ipsa facilitate religionis, me- lius quod volebant, rudibus persuadere potuerunt. Vnde etiam (sicut legitur) credentes primi de genti- bus, legalium pondere mandatorum deprimi volue- runt. Multi itaque apud Græcos & Latinos Missæ ordinem, vt sibi visum est, statuerunt. Et Romani quidem vsum obseruationum à beato Petro Princi- pe Apostolorum accipientes, suis quique tempo- ribus, quæ congrua iudicata sunt, addiderunt. Quo- rum morem idè in sacris rebus tam multæ gentes se- imitantur, quia & tanti magisterij ex apice Aposto- lico primordiis clarent, & nulla per orbem Ecclesia æquẽ vt Romana, ab omni sece hæreticon cunctis re- tro temporibus pura permansit. Ambrosius quoq; Mediolanensis Episcopus, tam Missæ quàm cætero- rum dispositionem officiorum, suæ Ecclesiæ & alijs legi- bus, quæ & vsque hodie in Medio- lanensi tenentur Ecclesia. Igitur ordinem Missæ Ro- manæ, vt possumus, exequamur. Antiphonas ad In- troitum dicere, Cælestinus Papa 45. instituit, sicut legitur in gestis Pontificum Romanorum, cũ ad eius vsque tempora, ante sacrificium lectio vna Apo- stoli tantum, & euangelium legeretur. Litanias autẽ quæ sequuntur, id est, kyrieleyson & Christeleyson, à Græcorum vsu sumptè creduntur, quia & Græca sunt verba, & ea ipsi Græci sepius in suis iterant Mis- sis. Hymnum autem Angelicum, in quo paucis ver- bis, quedam ab Angelis circa Natiuitatem Domini- cam, in laudem Dei sunt prolata, sequentes sancti pa- tres ad communem sanctæ & indiuiduæ Trinitatis laudationem, dulcissimas & congruentissimas di- ctiones addiderunt: vt sicut eius principium à cœ- lestibus est ordinatum ministris, ita etiam tota eius series diuinis esset plena mysterijs. Illum, inquam, hymnum ante sacrificium dici, Telephorus 9. Ro- manorum præsul constituit, vt ad tantæ sanctitatis ce- lebrationem, congregatorum animi Angelicę mo- dulationis dulcedine mulcerentur. Sed in hoc loco AA iij

Quid fuit Missa rem- pore Apo- stolorum.

Act. 20.

Antea cum tem- pore xis- tarum officia.

Act. 15.

Romani à Petro rece- perunt or- dinem Missæ.

alijs legi- bus.

Intritus Missæ à Cælestino

Hymnus Angelic- us Telepho- r.

quæri potest. Si idem hymnus huius Papæ temporibus ante sacrificium cæpit dici: cur longo tempore post sub Cælestino legatur, tantum ante sacrificium lectionem Apostoli & Euangelium præcessisse, ut ille necessario de Psalmis David antiphonas, quæ ante ipsas lectiones cantarentur, præposuisse videatur: Vbi respondendum est, vel constitutum quidem fuisse à Telephoro, ut idem hymnus in capite Missæ diceretur, sed apud posteros ipsam eius cõstitutionem intermissam, donec à sequentibus plenius totus ordo Missæ componeretur: vel ita statutum ab eo, ut ipse hymnus in summis festiuitatibus & à solis Episcopis vsurparetur, quod etiam in capite libri Sacramentorum designatum videtur, & idem scriptum esse, ut que ad tempora Cælestini ante sacrificium lectiones tantum habitas: ut subintelligatur, quamuis ille hymnus interdum ante missas diceretur, ut prædiximus, non fuisse tamè, quod iugiter in omnibus Missis ab omnibus sacerdotibus ante lectiones poneretur, antequam idem Cælestinus antiphonas ad Introitum dicendas instituit: Vel ita potuit euenire, ut idem Cælestinus, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deo, & reliquos ante sacrificium docuerit fudicere, quod nihilominus hymnus Angelicè dici potest, quia principium eius Iaias Propheta Seraphim pronunciaffe commemorat: sed ab imperitis quibuslibet in eodè loco, vbi Telephorus dicitur hymnum Angelicum ante sacrificium posuisse, additum sit, Gloria in excelsis Deo, putantibus nullum alium intelligi hymnum Angelicum, nisi quem Angeli nato Domino cecinerunt. Quæ verba, id est, Gloria in excelsis Deo, si non essent posita in capitulo Telephori, non nasceretur quæstio suprascripta, & intelligeretur hymnus angelicus ille, qui ante actionem cantatur.

Huic assertioni videtur illud suffragari, quod legitur, Symmachum 53. Romanorum præfulem constituisse, ut omni Dominica, vel Natalitiis sanctorum, Gloria in excelsis Deo, diceretur. Aut enim (sicut prædiximus) illum hymnum Telephorus non apposuit, aut si fecit, statutum illius longo tempore imperfectum remansit. Orationes, quas Collectas dicimus, quia necessarias earum petitionis, aliè lectionibus colligimus, id est, concludimus, diuersi auctoribus, ut cunquæ videbatur congruum, confecerunt. Solebant enim non solum inter officia Missæ, verum etiam in aliis orationibus conuenientibus, & colloquutionibus, quo cæteris aderant eminentiores, breui oratione opus concludere. Quod & in sanctorum patrum exemplis agnoscimus, dum alij alios honorificentia causa, oratione colligere postulabant. Et venerabilis Doctor Augustinus, in quibusdam sermonibus suis ad populum, ita terminauit locutionem ut diceret extremò, Conuersi ad Dominum. Vbi intelligitur, oratione subiuncta, communem petitionem ad Dominum direxisset: Sicut etiam nunc solent sacerdotes in conclusionibus nocturnæ vel diurnæ synaxeos, orationes breues, id est, Collectas subiungere. Sunt enim tales, ut non alibi, quam circa sacrificij celebrationem, sint dicendæ. Sunt verò aliæ, quibus & in officio missæ, & non minus in aliis locis possumus vti. Crescente autem (sicut prædiximus) religionis cultu diuinæ, crescebat etiam paulatim orationum & officiorum Ecclesiæ compositio, multis & ex summa scientia, & ex mediocri, & ex minima addentibus, quæ congrua rebus explicandis videbantur. Idèd quæ credimus Concilij, Cartha-

Alius hymnus Angelicus. Es a. 6.

Gloria in excelsis, Symmacho.

Collectas à diuersis

diuersitas Collectarum.

ginensi & Mileuitano statutum, ut preces & orationes à quibuslibet composita, nisi probata fuissent in Concilio, non dicerentur. Nam & Gelasius Papa in ordine 51. ita tam à se, quam ab aliis compositas preces, dicitur ordinasse. Et Galliarum Ecclesiæ suis orationibus utebantur, quæ & adhuc à multis habentur. Et quia tam incertis auctoribus multa videbantur inserta, & sensus integritatem non habentia, curauit beatus Gregorius rationabilia quæque coadunare, & seclusis his, quæ vel nimia vel inconcinna videbantur, composuit librum, qui dicitur Sacramentorum, sicut ex titulo eius manifestissimè declaratur. In quo si aliqua inueniuntur ad hunc sensum claudicantia, non ab illo inserta, sed ab aliis minus diligentibus postea credenda sunt superaddita. Lectiones Apostolicas vel Euangelicas quis ante celebrationem sacrificij primum statuerit, non ad eodè certum est. Creditur tamen à primis successoribus Apostolorum eandem dispensationem factam, ea præcipue causa, quia in Euangelis eadem sacrificia celebrari iubentur: & in Apostolo, qualiter celebrari debeant, docetur: Et ut ante sanctissimæ actionis mysterium, ex Euangelio saluti & fidei suæ recognoscerent fidem tum: & ex Apostolo, eiusdem fidei & morum Deo placentium caperent instrumentum. Antepositur autem in ordine, quod inferius est dignitate, ut ex minoribus animus audientium ad maiora sentienda proficiat, & gradatim ab imis ad summa ascendat. Statuit autem Anastasius 41. Papa, ut quotiescunque sanctum Euangelium recitaretur, sacerdotes non recitarent, sed curui starent, ut videlicet humilitatem, quæ à Domino docetur, etiam corpore demonstrarent. Videtur autem, non alias lectiones ante Euangelium fuisse tunc positas, nisi tantum Apostoli Pauli, quas solum nominauit, qui gesta Pontificum scripsit, cum Antiphonarum mentionem subiunxit.

Quod ante non fiebat, nisi tantum Epistola beati Pauli Apostoli legebatur, & sanctum Euangelium. Quod etiam sanctus Damasus Papa ad Hieronymum scribens, penè eisdem verbis ostendit. Et fortassè imprimis solius Pauli lectiones eo loco legebantur. Postea autem omnibus latius augmentatis, aliè lectiones, non tantum de nouo, verum etiam de veteri (prout festorum ratio postulat) intermixtae sunt testamenti. Nec mirum videri debet, quod paulatim aucta narratur officia, dum adhuc multa in rebus necessariis defuissent: Cum videamus vsque hodie, & lectiones & collectas, & diuersas laudum species, iam penè abundantibus omnibus, superaddi, ut & in hoc illud Propheticum videatur impleri: Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia. Sed videndum est (sicut beatus Augustinus ait) ut ea cantentur: quæ scripta sunt ut cantentur.

Responsoria & alleluia, quæ ante Euangelium cantantur, deinde adiuncta videntur, postquam antiphonæ ad ingressum dici expirant, quæ & videntur prohibita Canonibus Hispanorum, qui longo post tempore sunt constituti. In illis enim iubetur, ne aliquis hymnus, inter lectionem Apostolicam & Euangelium, in ordine Missæ ponatur. Ex quo intelligitur, id aliquos tentasse tunc temporis, sed propter nouitatem rei, studium eorum nondum fuisse à quibusdam receptum. Quod tamen postea vsu Romano commendatum, ad omnes Latinorum peruenit Ecclesias. Symbolum quoque fidei Catholica, rectè in Missarum solenniis post Euangelium recensetur, ut

Epistola & Euangelium cur leguntur.

Id est, Canonis.

Paulatim aucta officia.

Dan. 12.

Graduale & alleluia.

per sanctum Euangelium corde credatur ad iustitiam. Per symbolum autem, ore confessio fiat ad salutem. Et notandum, Græcos illud symbolum, quod nos ad imitationem eorum intra Missas adsumimus, potius quam alia, in cantilenæ dulcedinem idèd transtulisse, quia Constantinopolitani Concilij proprium est, & fortassè apertius videbatur modulis sonorum, quàm Nicenum, quod tempore prius est. Et ut contra hæreticorum venena, in ipsis etiam Sacramentorum celebrationibus, medicamenta apud regie suæ vrbs sedè confecta, fidelium deuotio replicaret. Ab ipsis ergo ad Romanos ille vsus creditur peruenisse. Sed apud Gallos & Germanos, post deiectionem Felicis hæretici, sub gloriosissimo Carolo Francorum Rectore, damnati, idem symbolum latius & crebrius in Missa rum cæpit officij iterari. Concilio quoque Toletano statutum est, omni Dominica idem symbolum, secundum morem Orientalium Ecclesiarum recitari: ut priusquam dominica dicatur oratio, fides vera manifestus testimonium habeat, & ad corpus Christi ac sanguinem prælibandum, peccata populorum purificata accedant. In eiusdem loci Concilio statutum est, ut etiam hymnus Trium puerorum, ad Missam omni Dominica in pulpito cantaretur. Quod Romani, propter multiplicatè officiorum, non faciunt, nisi quatuor per annum diebus, quibus lectio num XII. numerus adimpletur. Offertorium, quod inter offerendum cantatur, quauis à prioris populi consuetudine in vsu Christianorum venisse dicatur: tamen quis specialiter addiderit officij nostris, aperte non legimus, sicut & de antiphona, quæ ad communionem dicitur, possumus fatentem verè credamus, patris temporibus patres sanctos silentio obtulisse vel communicasse, quod etiam hæctenus in sabato sancto paschæ obseruamus. Sed sicut supra dictum est, diuersis modis & partibus per tempora decus processit Ecclesiæ, & vsque in sinem augeri nõ desinet. Traditur denique, beatum Gregorium, sicut ordinationem Missarum & Consecrationum, ita etiam cantilenæ disciplinam, maxima ex parte in eam quæ hæctenus, quasi decentissima obseruatur, dispositionem perduxisse, sicut & in capite antiphonarij commemoratur. Sciendum autem, quosdam inordinate offerre, qui attendentes numerum oblationum potius, quam virtutem Sacramentorum, sæpè in illis transeunt offerunt Missis, ad quas perferre nolunt. Rationabilis siquidem est ibi offerre, vbi velis perferre, ut qui munus Domino obtulisti, offeras pariter pro eodem munere suscipiendo postulationem deuotam. Non enim frustra in actionem dicitur. Qui tibi offerunt: non dicit. Qui obtulerunt, ut intelligamus eos perferre debere in offerendo, donec oblata ad hoc perueniant, ad quod oblata sunt. Sed & in hoc error non modicus videtur, quod quidam se nõ posse aliter plenam commemorationem eorum facere, pro quibus offerunt, nisi singulas oblationes, pro singulis offerant, vel pro viuis & defunctis non simul æstimant immolandum, cum verè sciamus, vnum pro omnibus mortuum, & vnum panem esse & sanguinem, quem vniuersalis Ecclesiæ offert. Quod si tui placet, pro singulis singulatim offerre: pro solius deuotionis amplitudine, & orationum augendarum delectatione id faciat, non autem pro stulta opinione, quæ putet vnum Dei Sacramentum, non esse generale medicamentum. Quodammodo enim in fide imperfectus est, qui putat Dominum

Hymnus triumphatorum.

Offertorium & antiphona Communis.

Cantus Gregorius.

Pro oblatione Missæ pro multis fieri potest.

Offerre singulis pro singulis quomodo licet.

non discernere, quando vna petitione pro multis rogatur, quid cui sit necesse: vel fastidire eum æstimat, cum eadem oblatio nunc pro vno, nunc pro alio exhibetur. Præfationem actionis, qua populi affectus ad gratiarum actiones incitatur, ac deinde humanæ vocis supplicatio, cælestium virtutum laudibus admitti deposcitur, vel ipsam actionem, qua conficitur sacrosanctum corpus & sanguinis Domini mysterium (quam quoque Romani Canonem, ut in Pontificalibus sæpius inuenitur, appellant) quis primus ordinauerit, nobis ignotum est. Auctam tamen fuisse, non semel, sed sæpius, ex partibus additis intelligimus: quia & præfatio in quibusdam festis aliter, quàm diebus quotidianis dicitur: Et interdum nõ ipsa mutatur, sed inferuntur in medio speciales quarundam rerum commemoraciones. Actio verò siue Canon ex eo cognoscitur maximè per partes compositus, quod nomina sanctorum, quorum ibi communitio & societas flagitatur, duobus in locis posita reperitur. Non enim verum est, quod quidam dicunt, Idèd duos ordines nominum ibi factos, quia posterioris positi nondum coronati fuissent, cum priores in illo Canonis ponerentur, cum sciamus Ioannem Baptistam, ipsis Apostolis non tantum parem tempore, verum & priorem: Stephanum verò parem, & vtrunque ante Apostolos coronatum: Cæteros quoque, qui in sequenti ordine numerantur, eisdem fuisse temporibus, quibus fuere, qui prius sunt positi. Vnde constat, sequentes Ecclesiæ Doctores, antiquis Patrum statutis, quæ congrua visa sunt, addidisse: ut sicut religioforum aucta est multitudo, ita & religionis crederent instituta. Primam verò partem Canonis prædicti, ex eo vel maximè antiquam esse cognoscimus, quia in eo ordo Apostolorum non ita est positus, sicut in emendationibus Euangelis inuenitur. Quod idèd fortassè euenit, quia pars illa prius cõposita est, quàm Euangelia ad eam veritatem, quæ nunc habetur apud Latinos, corrigerentur. In prioribus enim editionibus (ut Hieronymus testis est) non solum Euangelistarum mutatus est ordo, sed etiam verborum & sententiarum erat confusa commixtio. Alexander, septimus Papa in numero, miscuit passionem Domini in precatone sacerdotum, quando Missæ celebrantur. Quod cum ita de eo in Pontificalibus scriptum sit, dubium videtur, utrum ille eam tantum partem actionis, qua passio Domini commemoratur, ordinauerit, vel rotam à capite vsque ad ipsum locum. Sed huic secundæ æstimationi videtur contrarium, quod in ea parte sancti nominantur, qui & ante illum, & qui post illius tempora longè fuerunt: nisi dicamus, ab illo eos tantum, qui ante illum fuerunt, commemoratos: Cæterorum verò nomina, suis quæque temporibus, ab aliis superimmissa. Vnde & ipsius nomen Alexandri, in sequenti ordine reperitur. Gregorius verò (de quo superius sapius fecimus mentionem) augmentauit in precatone Canonis, dieque nostros in tua pace disponas: Vbi quidam volunt intelligi, rotam ab eo loco Canonis sequentiam, vsque in sinem, per illum fuisse compositam. Cui sensui repugnare videtur, quod passio Domini, quam Alexander eidem precatoni inseruit, post hos versus habetur. Vnde nonnulli credunt, non amplius Gregorium, quàm illas tres petitiones, id est, pro pace temporum, & creptione ab æternis suppliciis, & consortio sanctorum obtinendo, prioribus superaddidisse statutis. Leo quoque, 47. loco

Actio seu Canon missæ.

Antiquitas sacri Canonis.

Aditio Alexandri pape primi.

Aditio Gregorij.

apud Romanos Pontificatum agens, constituit, ut intra actionem sacrificij diceretur, sanctum sacrificij & reliqua. De hoc etiam queri potest, utrum ab eo loco, quæ sequuntur addiderit, vel ipsa tantum verba, id est, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, eo loco intermiscuerit. Quod quia manifestè non legimus, nolimus diffinire. Ex hoc tamen apparet, Gregorium, qui longè post Leonem fuit, non totum Canonem, ab eo loco quo sua inseruit, vsque in finem composuisse, Gregorius deinde III. eiusdem nominis Papa, faciens Oratorium in Basilica beati Petri, in honorem omnium Sanctorum, & quotidiana ibidem officia, ac Missas in eorum venerationem constituens celebrari, pariter instituit in Canone, à sacerdote dicendum: quorum solennitas hodiè in conspectu tuæ maiestatis celebratur, domine Deus noster, toto in orbe terrarum: quod quia specialiter ad illam pertinet celebritatem, non est Canon, qui generaliter dicitur, adnotatum. Actio dicitur ipse Canon, quia in eo Sacramenta conficiuntur Dominica, Canon verò eadem actio nominatur, quia in ea est legitima & regularis Sacramentorum confessio. Sequitur oratio Dominica, cum appositionibus congruis. Vna enim præcedens, eam fiduciam prædicat, qua Dominum creatorem, patrem dicere præsumamus: altera subsequens explicat, quo modo, & à quibus malis, per Dominum nos liberari petamus. Quæ oratio Dominica, quia priusquam cetera, in consecratione sacrificiorum assumpta est, in expletione eiusdem sacratissimæ actionis dignè ponitur: ut per hanc purificati qui communicaturi sunt, quæ sanctè confecta sunt, dignè ad salutem veram percipiant. Pacem ante communionem dari, Innocentius Papa decretis suis instituit: scilicet, ut quod in oratione sancta sub sponione remissionis præmittimus, pacatos nos iplo opere demonstremus. Agnus Dei in confractione corporis Domini, à Clero & populo decantari Sergius LXXXVI. Romanorum Antistes constituit, ut dum præparatur ad dispensandum corpus Dominicum, rogent accepturi, quatenus ille, qui pro eis oblatus est innocens, faciat eos salubriter pignora salutis æternæ percipere. Porro quod Canones præcipiunt, eum ad pacem non accedere, qui non communicat, quidam sic intelligunt: Quod nõ debeat pacem accipere quis in aliis Missis, nisi in quibus communicat. Alij verò volunt, illum tantum à pace prohiberi, qui iudicio sacerdotali à communione suspensus est. Illum autem, qui quadam ratione illo tempore differt communionem, cum tamen non sit extra communionem, non debere à pacis gratia separari, ne humilitas eius, grauiorum criminum suspitione notetur. Et quia de communicandi varietate quadam præmissimus, hoc addendū videtur: Esse quosdam, qui semel in die communicare, etiam si pluribus interfuerint Missis, pro dignitate Sacramentorum sufficere credant: Esse verò alios, qui sicut in vna, sic in omnib. quib. affuerint Missis, in die comunicare velint. Quorum neutros culpados existimo, quia sicut Augustinus ait de his, qui quotidie comunicant, & illis qui rarius. Istos reuerentia sanctorum retrahit rerum, illos verò amor salubrium De conf. inuitat sacramentorum. Nam & ipse sacerdos, dist. 2. c. quoties in die Missas facit, communicare non omit- Relatum. tit. Quod si non faciat, Canonico est ferendus iudicio. Et hoc non est mirum, ita de sacerdote intelligi, cum Conciliis, Cæsaraugustano & Toletano, com-

Additio Leonis. I.

Additio Greg. III.

Oratio Dominica in Canone.

Agnus Dei.

Temporibus.

munitur sit statutum de omnibus, ut qui acceperit Eucharistiam, & non sumpserit, quasi sacrilegus repellatur. Est autem legitimum tempus comunicandi, ante vltimam orationem, quæ dicitur ad completum: Quia eius petitio maximè pro eis est, qui communicant. Vnde etiam eorum, qui per singulas Missas communicare volunt, accendi videntur voluntas. Quia per totam Missam pro eis quàm maximè, & quasi nominatim oratur, qui tibi offerunt, atque communicant. Possimus autem & debemus (ut eadem sancta Missarum celebratio, non paucis, sed multis prodesse credatur) dicere: ceteros in fide & in deuotione offerentium & communicantium persistentes eiusdem oblationis & communionis dici & esse participes. Quamuis autem, cum soli sacerdotes missas celebrant, intelligi possit, illos eiusdem actionis esse cooperatores, pro quibus tunc ipsa celebrantur officia, & quorum personam in quibusdam Responsionibus sacerdos exequitur: Tamen fatendum est, illa esse legitimam Missam, cui intersunt sacerdos, respondens, offerens, atque communicans, sicut ipsa composio precum, euidenti ratione demonstrat. Statutum est autem Aurelianensi Concilio, ut populus ante benedictionem sacerdotis non egrediatur de Missa. Quæ benedictio intelligitur illa vltima sacerdotis oratio.

De tempore Missæ. CAP. XXIII.

Tempus autem Missæ faciendæ, secundum rationem solennitatum, diuersum est. Interdum enim ante Meridiem, interdum circa nonam: aliquando ad vesperam, interdum noctu celebratur. Nam Telephorus Papa constituit, ut nullo tempore ante horæ tertie cursum, vllus præsumeret Missam celebrare: qua hora Dominus noster, secundum Marcum Euangelium, crucifixus asseruit. Inter hæc norandum, neque ieiunandum in Dominicis & festis maioribus vbi non cogit necessitas, sicut & Canones ostendunt: nec in diebus ieiuniorum, vel vnamquam post meridiem, hymnum Angelicum, id est, Gloria in excelsis Deo, vel Alleluia, dicendum, nisi in duobus sabbatis Paschæ & Pentecostes, quæ specialibus mysteriis adornantur.

De vasis & vestibus sacris. CAPVT XXIII.

Vasa quoque, quibus præcipuè nostra Sacramenta imponuntur & consecrantur. Calices sunt & Patena. Calix dicitur, à Græco nomine κάλιξ. Patena à patendo, quod patula sit. Ampulla, quasi parum ampla. Zepherinus Ro. Pontifex 16. patenis vitreis Missas celebrare constituit. Tum deinde Urbanus 18 Papa, omnia ministeria sacrata, fecit argentea, & patenas. 25. In hoc sicut & in reliquis cultibus, magis & magis per incrementa temporum decus succreuit Ecclesiæ. Bonifacius martyr & Episcopus interrogatus, Si liceret in vasis ligneis sacramenta conficere, respondit: Quondam sacerdotes aurei, ligneis calicibus utebantur: Nunc e contra, lignei sacerdotes auratis vtuntur calicibus. Syluester Papa constituit, Sacramentum altaris non in serico, non in panno tincto celebrari, nisi tantum lineo è terra præcreato: sicut corpus Domini Iesu Christi in sudone munda seculum est. Vestes etiam sacerdotales per incrementa ad eum, qui nunc habetur, auctæ sunt ornatum. Nam primis temporibus communi indumento vestiti,

Missas agebant, sicut & hæcenus quidam Orientalium facere perhibentur. Stephanus autem 24 constituit, sacerdotes & Leuitas vestibus sacratis in vsu quotidiano non vti, nisi in Ecclesiis tantum. Et Syluester ordinauit, ut Diaconi dalmaticis in Ecclesia vterentur, & pallio linoflumo eorum leua tegetur. Et primò quidem sacerdotes Dalmaticis ante Casularum vsum induebantur: postea verò cum Casulis vti cœpissent, Dalmaticas Diaconibus concesserunt. Ipsos tamen Pontifices eis vti debere, ex eo clarum est, quod Gregorius vel alij Romanorum præfules, alijs Episcopis eorum vsum permiserunt, alijs interdixerunt. Vbi intelligitur non omnibus tunc fuisse concessum, quod nunc penè omnes Episcopi, & nonnulli presbyterorum sibi licere existimant, id est, vt sub Casula, Dalmatica vestiantur.

Statutum est autem Concilio Bracarensi. Ne sacerdos sine oratio celebret Missam. Addiderunt in vestibus sacratis alij alia: vel ad imitationem eorum, quibus veteres utebantur sacerdotes, vel ad mysticæ significationis expressionem. Quid enim singula designent, quibus vtimur nunc, à prioribus nostris fatiis expositum est. Numero autem suo antiquis respondent.

Quia sicut ibi tunica, superhumeralis linea, super humerale, rationale, balteus, feminalia, tiara & lamina, sic hic dalmatica, alba, mappula, orarium, cingulum, sandalia, casula & pallium. Vnde sicut illorum extremo soli Pontifices, sic horum vltimo summi tantum pastores vtuntur.

De horis Canonis & genuum flexione. De Hymnis item & Cantilenis, & incrementis eorum.

CAPVT XXV.

Præmissis his, quæ de ordine Missæ videbantur dicenda, de Canonicarum statutis horarum, quæ Dominus dederit, adiungamus. Sciendum est, multa post reuelationem Euangelij, tempora transisse, antequàm ita ordinarentur quarundam per diem & noctem horarum solennia, sicuti nunc habentur. In veteri autem Testamento legimus, quadam certis orationis horas, vt tempus matutini & vespertini sacrificij. Et quod Daniel legitur ter in die genu in oratione flexisse, non absque ratione fecisse credendum est.

Exod. 29

Dan. 6.

Luc. 22.

Act. 7.

Quibus die bus genuum flexione orandum sit, Canones loquuntur, id est, in Dominicis & festis maioribus, & Quinquagesima, iuxta quos Canones, publicè poenitentibus, semper genua flectere debent. Horæ igitur Canonice, quamuis omnes rationali autoritate celebrantur, & nihil in eis obseruetur, quod non exem-

pla vel dicta sanctorum patrum confirmant, tamen quedam manifestioribus sunt dedicatè documentis, vt ipsam Dominum nostrum, in oratione legimus pernoctasse: Paulum quoque & Silam noctis medio orasse in carcere, terræ motus ostendit. Circa tertiam in Apostolos orantes Spiritus sanctus descendit. Hora sexta Petrus ascendit in cœnaculum, vt oraret: itemque cum Ioanne in templum ad horam orationis nonam, in qua etiam oranti Cornelio Angelus apparuit. Testis enim etiam Philo, Primitiuam apud Alexandrinos Ecclesiam inter alia bona, hymnos antè gallicantus lucanos celebrasse. Ex his itaque & similibus intelligimus, apud multos Horas, quæ & nunc celeberrimæ sunt, obseruatas: sed non ea distri- butione Psalmorum vel orationum, qua nunc vtimur. Quam & circa tempora Theodosij senioris inchoatam, ac deinceps expletam multis animaduertimus causis. Ambrosius enim Mediolanensis (vt in libris confessionum suarum, beatus Augustinus testatur) hymnos diuinæ laudationis populo componens, persecutionem Iustinæ Augustæ, rerum nouitate leniuit. Quo in tempore (sicut etiam in vita ipsius Ambrosij scribitur) Antiphonæ, Hymni, & Vigiliæ, in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt. Hilarius quoque Pictauiensis hymnos composuit. Et de Gelasio Papa scribitur, quod tractatus & hymnos, in morem beati Ambrosij composuerit: Damasus verò constituit, vt psalmi die noctuque canerentur per omnes Ecclesias vel Monasteria: & præcepit hoc Episcopis & presbyteris. Deinde Ioannes Constanti nopolitanus, primus auxit in nocturnis hymnis orationes, ob hanc vel maximè causam. Arriani extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato autem atque Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & antiphonas ex Arriano dogmate compositas, decantabant: Et hoc maxima noctis parte facientes diluculo cum ipsis antiphonis, per mediam ciuitatè egressi portam ad suam Ecclesiam concurrebant.

Cumque hoc crebro, quasi ad viruperationem Orthodoxorum, facere non cessarent, (Frequenter enim etiam hoc cantabant: Vbi sunt, qui dicunt tria virtute vnus?) tunc Ioannes, ne simplices huiusmodi cantibus traherentur, instituit suū populum, vt & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, quatenus & illorum obscuraretur opus, & fidelium professio firmaretur. Studium ergo Ioannis nimis vile, cum turba periculisque finitum est. Hæc in decimo libro historiæ Ecclesiasticæ, quæ Tripartita dicitur, ita inseruntur: in quibus & hoc subnectitur paulò inferius: Dicendum tamen est, vnde sumpsit initium, vt in ecclesia Antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochiæ Syriæ, tertius post Apostolum Petrum episcopus, qui etiam cum ipsis degebat Apostolis, vidit Angelorum visionem, quomodo Antiphonas sanctæ Trinitati dicebant & hymnos: Isteque modum visionis Antiochenæ tradidisse probatur ecclesiæ, & ex hoc ad cunctas transiit ecclesias. Notandum autem hymnos dici non tantum, qui metris vel rhythmis decurrunt, quales composuerunt Ambrosius, Hilarius & Beda Anglorum pater, & Prudentius Hispaniarum Scholasticus, & alij multi: verum etiam cæteras laudationes, quæ verbis conuenientibus, & sonis dulcibus proferuntur. Vnde & liber Psalmorum, apud Hebræos liber hymnorum vocatur. Et quamuis in quibusdam ecclesiis hymni metrici non cantentur, tamè in omnibus generales hymni, id est,

Luc. 6. Act. 16. Act. 17. c. 3.

Hymni 8. Ambrosij.

Hilarij. Gelasij. Damasi.

Hymni Arriano rum.

Antiphona ab Ignatio in sume.

laudes dicuntur. cantandos etiam illos, qui legitime componuntur. Toletani auctoritas Concilij ostendit, inter alia sic dicens: Et quia à nonnullis magno studio, in laudem Dei atque Apostolorum, & martyrum triumphos, compositi esse noscuntur, sicut sunt hi, quos beatissimi doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt: Quos tamen quidam specialiter reprobat, eò quod de scripturis sanctorum Canonum, vel Apostolica traditione non existunt. Respuant ergo & illum hymnum ab omnibus compositum, què quotidie publico priuatoque officio, in fine omnium Psalmorum dicimus: Gloria & honor patri & filio & spiritui sancto, in secula seculorum, Amen. Sed & ille hymnus, quem nato in carne Christo, Angeli cecinerunt, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, reliqua quæ ibi sequuntur, Ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo nec ipsi in Ecclesiis canendi sunt, quia in sanctorum scripturarum libris non inueniuntur. Componuntur Missæ siue preces vel orationes, siue commendationes, seu manus impositiones, ex quibus, si nulla decantantur in Ecclesia, vacant omnia officia Ecclesiastica. His verbis ostenditur, multa in Ecclesia nouiter componi, quæ non sunt (si à fide veritatis non abhorreant) abiicienda. Porro hymni metrici ac rhythmi, in Ambrosianis officiis dicuntur, quos etiam aliqui in Missarum solenniis, propter compunctionis gratiam, quæ ex dulcedine concinna augetur, interdum assumere consueverunt. Traditur siquidem, Paulinum Foriulensem Patriarcham, sapiens & maximè in priuatis Missis, circa immolationem Sacramentorum, hymnos, vel ab aliis, vel à se composuit, celebrasse. Ego verò crediderim tantum tantæ que scientiæ virum, hoc nec sine auctoritate, nec sine rationis ponderatione fecisse. In officiis quoque, quæ beatus Benedictus Abbas, omni sanctitate præcipuus, ordinauit, hymni dicuntur per horas Canonicas, quos Ambrosianus ipse nominans, vel illos vult intelligi, quos confecit Ambrosius, vel alios ad imitationem Ambrosianorum compositos. Sciendum tamen, multos putari ab Ambrosio factos, qui nequaquam ab illo sunt editi. Incredibile enim videtur, illum tales aliquos fecisse, quales multi inueniuntur, id est, qui nullam sensus consequentiam habentes, insolitam Ambrosio in ipsis dictionibus rusticitatem demonstrant. Dicendum verò de hymno, qui ob honorem sanctæ & vnicæ Trinitatis officiis omnibus interseritur, eum à sanctis patribus aliter atque aliter ordinatum. Nam Hispani (sicut superius commemorauimus) ita eum dici omnimodis voluerunt. Græci autem, Gloria patri & filio & spiritui sancto, & nunc & semper, & in secula seculorum, Amen. Latini verò, eodem ordine & eisdem verbis hunc hymnum decantant, addentes tantum in medio, Sicut erat in principio. Pro quibus etiam particulis, quidam Græci minus sapientes, Latinos, proximis ante nos temporibus, calumniis impetere conati sunt. Intelligimus tamen nos in hoc non errare, credita consensu pternitate gloriæ patris & filij & spiritus sancti: patetque scientes, quod Romani firmissimi fidei seruatores, remotis cæteris compositionibus, hunc huius hymni tenorem non aliter suscepissent, nisi cum purum ab omni errore cognouerint: Affirmant siquidem multi, hymnum istum Niceni concilij sacratissima sanctione prolatum, vt omnibus officiis & orationibus intermixtus, & fidem cœteræ Trinitatis

Hymnus Gloria patri &c.

Calumnia Græcorum, de sicut erat.

in singulis petitionibus ipsa confectio melius fauorem diuinæ exauditionis obrineat. Hunc itaque hymnum, nonnulli omnibus penè Psalmis, & interdum incisionibus Psalmorum coaptant: Responsoriis verò paucioribus, vt illi qui statuta patris Benedicti in horis sequuntur Canonicis. Romani eum in Psalmis rarius, in Responsoriis crebrius iterant. Sanè verum est, qui in capite omnium (præter Missas) officiorum, quæ horis Canonicis exhibentur dici solet, id est, Deus in adiutorium meum, & reliqua, Patres antiqui suis collationibus inueniuntur statuisse omnibus, non tantum officiis, sed etiam operibus præmittendum, vt inuocatio diuinæ operationis, initio cuiuslibet actionis assumpta, faciliorem faciat & postulandi constantiam, & obtinendi virtutem. In Agendis autem mortuorum, & circa passionis Dominicæ solennitatè, inchoationes & expletiones officiorum, non vt in cæteris sunt: ritibus videlicet significandæ causæ, nisi aliquo grauiori decrero. Quia verò tanta est in ipsis diuinitatis officii, non solum pro varietate gentium ac linguarum, verum etiam in vna gente vel lingua, pro temporum mutatione: vel magistorum studiosa institutione: vt si velle cuncta replicare, quæ de hac multiplicata iam legimus, magis onerosus, quàm profectuosus, videatur audiri: Omittam igitur, quæ infinita sunt, hoc tantum affirmans, quod plenarius officiorum ordo, qui nunc per Romanum orbem feruatur, post antiquitatem multis temporibus euolutam, institutus, & ad omnem eminentiam sanctæ religionis est dilatatus. Crescente enim fidelium numero, & hæresum pestilentia multiplicius pacem maculante Catholicam, necessè erat augeri cultum veræ obseruationis: vt & clarior religio accederent ad fidem animos inuitaret, & auctior cultus veritatis, constantiam Catholicorum aduersus inimicos ostenderet. In tantum denique vel cantilenæ, vel Psalmodiæ memoriter exercendæ usus erat rarus apud priores, vt de nouissimis generis manorum Præsulibus, & qui nec ducentis annis nostra tempora præcesserunt, quasi memorabile quiddam & singulare scribatur, si qui coram in reb' prædictis eminentiores cæteris viderentur. Hormisda enim ordine LIII, Clerum composuit & Palmis erudiuit. Leo hic est LXXXII, & Benedictus post eum proximus, itemq; Leo II, Sergius LXXXVI. Psalmodia & cantilenæ scientia floruisse dicitur. De Gregorio autem III, velut inauditum quiddam & nouum refertur, quod omnes Psalmos memoriter tenuerit. Vbi intelligi datur, paucos priorum ita Psalterium didicisse. Solebant enim Psalmos, quæ vt cæteras scripturas, partim etiam lectitando, suis officiis inserere. Quod si diligenter aduertas, multis scripturarum documentis apparet. Ordine autem cantilenæ, diurnis seu nocturnis horis dicendæ, B. Gregorius plenaria creditur ordinatio ne distribuisse, sicut & supra de Sacramentorum diximus libro: cum multi ante, siue post eum orationes, antiphonas, vel responsoria composuerint. Nã & de antiphonarum inchoatione superius diximus, & responsoria ab Italis primò inuenta traduntur, vel Ambrosio videlicet, vel alij noua diuinatū laudū augmentatione gaudenti. Et quia Gallicana Ecclesia, viris non minus peritissimis instructa, sacrorum officiorum instrumenta habebat non minima, ex eis aliqua Romanorum officiis immixta dicuntur, quæ plerique & verbis & sono se à cæteris cantibus discernere posse fateantur. Sed priuilegio Romanæ sedes obseruato, & congruen-

Ordo canendi à Greg. I.

Ritus Ecclesiæ Gallicanæ.

Ordo officiorum diuini cultus à S. Benedicto datur.

Psalterium Gallicum

Exod. 14 Iosua. 3.

Ioann. 1.

Matth. 3.

Lauacrum regeneracionis. I. Pet. 2.

gruentia rationabili dispositionum apud eam factarum persuadente, factum est, vt in omnibus penè Latinarum ecclesiis, consuetudo & magisterium eiusdem Sedis prævaleret: Quia non est alia traditio atque sequenda, vel in fidei regula, vel in obseruationum doctrina. Est etiam ille ordo officiorum laudabilis, quem beatus pater benedictus monachis constituit obseruandum, scilicet, vt qui proposito à cæteris discernuntur, etiam continuè seruitutis penso, aliquid amplius cæteris persoluere studeant. Quam dispositionem idè à pastoribus Ecclesiarum non interdici putamus, quia & vicina est auctoritati Romanæ: Et quia beatus Gregorius vitæ egregiè patris Benedicti describens, regulam ab eo conscriptam, in qua idè officiorum ordo habetur, collaudans sua auctoritate, statum eius fauere videtur. Sunt tamen, qui nescio qua presumptione, non ea velint constitutione vt, volentes pigritiam vel proteruitatem suam illo exculare permisisse, quo sanctissimus vir per humilitatis suæ magnitudinem videtur concedere, vt si cui displiceret distributio eius, quam fecit, Psalmorum, ordinem, si aliter melius indicauerit, quasi quiddam melius esset, suò que ordini congruentius inueniret, quam ille qui spiritu omnium sanctorum dicitur plenè fuisse. Psalmos autè cum secundum lxx. interpretes Romani adhuc habeant, Galli & Germanorum aliqui, secundum emendationem, quam Hieronymus patet de lxx. editione composuit, Psalterium cantant. Quam Gregorius Turonensis Episcopus à partibus Romanis mutuatum, in Galliarum dicitur Ecclesias transfuisse. Cantilenæ verò perfectiorè scientiam, quam penè iam tota Francia diligit, Stephanus Papa cum ad Pipinum patrem Caroli Magni (imprimis in Franciam) pro iustitia sancti Petri, à Longobardis ex petenda, venisset, per suos clericos, petente eodem Pipino, inuexit, indeque vsus eius longè lateque cõualuit.

De baptismi incremento & versione, & causis baptismi. CAP. XXVI.

DE baptismo etiam dicenda sunt aliqua, quod præfiguratum in transitu maris rubri vel Iordanis manifestè, secretius autem aliis multis figuris præfiguratum cognoscitur. Hoc Ioannes primus initio nouæ gratiæ ad fidem Christi conuersis ostendit, non sua adiuuentione, sed diuina constitutione prouisum, sicut ipse testatur, dicens: Qui misit me baptizare in aqua, & reliqua. Baptizauit autem non in remissionè peccatorum, quod Christi baptismo agi consuevit: sed in penitentiam, dicens in eum, qui venturus erat, vt crederent, hoc est, in Iesum. De quo etiam testimonium perhibuit, dicens: Ego quidem vos baptizo in aqua in penitentiam. Qui autè post me venturus est, fortior me est: cuius non sum dignus calcamenta portare, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igne. Et planè dignum erat, vt in noua generis humani, per aduentum filij Dei in carne, saluatione, nouum paderetur purificationis mysterium: quatenus sicut sacerdotes Leuitici generis, lauari consueverant ante oblationem carnalium hostiarum: ita omnes Christiani nominis hæredes, (qui dicuntur regale sacerdotium) lauacro spiritali à peccatorum labe munda ti, offerant Deo hostias spirituales in odorem suauitatis. Sciendum autem, primò suppliciter in fluminibus vel fontibus baptizatos credentes. Ipse enim Domi-

nus noster Iesus Christus, vt in nobis idem consecraret lauacrum, in Iordane baptizatus est à Ioanne, & sicut alibi legitur: Erat Ioannes baptizans in Bethaniam iuxta Salim, quia aqua multe erant ibi. Et Philippus Euangelista eunuchum baptizauit in fonte, quæ repperit in via. Sicut autem supra ostendimus, crescente processu temporum, religionis honore, institutionum Ecclesiasticarum vsque ad plenitudinem decus creuisse: ita & huius mystici lauacri, gradatim per temporum augmenta, in maius celebratio creuit. Addiderunt alij Crismatis vntionem, quam ex veteri sumptam consuetudine, nemo qui dubitaret: primis temporibus impositione manuum, baptismum confirmari solet, quod in Samaria fecisse Petrum legitur & Ioannem. Quæ confirmatio & tunc ad primos ecclesiæ pastores pertinuit, & nunc pertinere non dubitatur. Vnde in Canonibus sæpè interdictum presbyteris, ne Crisma conficiant, neque baptizatos in fronte consignent: quod solis debetur episcopis. Testantur hoc decreta Innocentij Papæ, & statuta Syluestri, quia & ipse instituit, vt presbyter baptismum Crismate liniat, propter occasionem transitus mortis. Quod si à Diacono vel quolibet alio homine baptizatus, casu ante confirmationem transierit, credendum non est perire propter hoc, quia sub fide qua credidit, poterit esse saluus, si eum post commissis peccata non perimant. Lege concilij Eliberitani decreta. Alij addiderunt in baptismatis Sacramento Exorcismos, alij consecrationem fontis, alij salis vel salinæ infusionem, alij Catechumenorum ordinabilem instructionem, alij scrutinia diligentissimè ad tantum mysterium præparationis statuerunt. Sed & multa alia, quæ & exemplis diuinorum actuum, vel doctorum inuenta sunt, & congruentissimis spiritualium profectuum significationibus plena noscuntur: sicut copiosa priorum de eisdem rebus documenta demonstrant. Celebratur autem ipsum baptismum verum, non nisi in nomine summæ Trinitatis, quod & Dominus ipse ostendit, & Canones Apostolorum docent. Vnde quicumque vel ab hæreticis in Trinitate baptizantibus, vel ab alio quolibet homine, sub appellatione legitima eiusdè sanctæ Trinitatis fuerit baptizatus, rebaptizari non debet, ne inuocatio summæ diuinitatis adnullari videatur: sed Crismate & manus impositione, quod imperfectum erat, perfici debet. Hoc in Canonibus & decretis patrum frequens habetur. Legitur quoque in veteri Ecclesiasticæ historiæ libro, quod Athanasius ad huc puer, inter coeuos baptismatis similitudinem per ludum exercuerit. Alexandrum etiam Alexandriæ præfulem, cognita interrogatione baptiste & responsione baptizatorum, & cæteris, quæ quæuis per ludum, tamen iuxta nostram religionem gesta sunt, non rebaptizandos iudicasse, sed vntatis Ecclesiæ confirmandos mysteriis. Concilio quoque Eliberitano, fidelibus plenum baptismum habentibus, in necessitate baptizare permittitur. Victor etiam XV. Romanorum Pontifex constituit, vt necessitate faciente, liceat vbi inuentum fuisset, siue in flumine, siue in mari, siue in fontibus, Christianæ credulitatis confessio ne clarificata, quicumque ex gentilitate veniens, baptizaretur. In hoc tamen & similibus non tribuitur quibuscumque baptizandi indiscreta licentia. cum Concilio Carthaginensium mulieres prohibeatur baptizari: sed demonstrat per hæc, vbi inuitabilis necessitas poscit, melius baptizari vbi que & à quocumque in

Crismatis vntio

Multa ad baptismi solemnitatem addita.

Licentia baptismi

nomine Trinitatis, quàm periclitatem, sine remedio deperire. Vnde etiam tempora baptizandi legitima in talibus necessitatibus obseruanda non sunt: sed iuxta decreta Leonis, aegritudine, persecutione, obsidio ne & naufragio periclitatibus, sepe est succurrèdum: Et concilio Gerundenſi, vnius diei infans, si in discrimine sit, baptizari iubetur. Eos autem, de quibus incertum est, id est, qui nullo testimonio probare possunt se esse baptizatos, ex concilio Carthagineſi, & decretis Leoſis discimus, baptizari debere: illos verò, qui baptizatos se quidem nouerunt, sed in qua professione ignorant, eiusdem Leonis Papæ decreta, sub manus ipsiſſimo suscipiendos cõstituit. Tèpora autè baptizandi legitima, Pascha & Pentecoste præfiguntur, secundum decreta Siricij, Leonis vel Gelasij episcopi, quãuis Concilio Gerundenſi, Nalis Domini & Pascha ponantur. Alij quoque in Epiphania Domini baptizare voluerunt, quia eo tẽpore Dominum nostrum traditur baptizatum, quod & ipsi ab alijs prohibetur. Quia verò secundum Apostolum in morte saluatoris baptizamur, & ipse Dominus intraturos regnum cœlorum, ex aqua & spiritu renasci debere præmonstrat, cõgrue à præſulis Romanoſi, hæc duo tẽpora sola ad celebrationem præfixa sunt baptizatis, i. Pascha & Pentecoste: quorũ vno, passio Dñi & resurrectionis: altero, aduentus celebratur spiritus sancti. Alij trinam immersionem volunt, in similitudinẽ triduanę sepulture, vt in Canonibus Apostolorũ statutum habetur, & Romanorũ consuetudo obseruat. Alij vnã, propter diuinitatis vnitate contendunt, vt in concilio Toletano plenissimè habetur: vbi etiã cõmemorat, quod B. Gregorius interroganti super hoc Leandro inter cetera ita responderit, quia in vna fide nihil of ficit Ecclesie consuetudo diuersa. Nos autè quod tertio mergimus, triduanę sepulture Sacramenta signamus, vt dũ tertio ab aquis infans educitur, resurrectio triduanũ temporis exprimat. Quod si quis forte etiam pro sumæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neque ob hoc aliquid obſtat, baptizadũ semel in aquis mergere, quia dum in tribus subsistentiis vna substantia est, reprehensibile esse nullatenus poterit, infansem baptismate ter, vel semel mergere, quando & in tribus personibus personarum trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Quæ singularis mersio quãuis, tunc ita Hispanis cõplacuit, dicentibus, Trinam mersionem idèd virandam, quia hæretici quidam dissimiles in Trinitate substantias dogmatizare ausi sunt, ad consubstantialitatem S. Trinitatis negandam, tamen antiquior vſus præualuit, & ratio supradicta. Si enim omnia deſerimus, quæ hæretici in suam peruersitatẽ traxerunt, nihil nobis restabit: cum illi in ipſo Deo errantes, omnia quæ ad eius cultũ pertinere visa sunt, suis erroribus quasi propria applicarint. Notandum autem, nõ solum mergendo, verum etiam desuper fundendo, multos baptizatos fuisse, & adhuc posse ita baptizari, si necessitas sit, sicut in passione B. Laurentij quem dam vrceo allato legitimus baptizatum. Hoc etiam solet euenire, cum profectionũ granditas corporũ, in minoribus vasis hominem tingi non patitur. Notandum deinde, primis temporibus, illis solummodo baptismũ gratiã dari solita, qui & corporis & mentis integritate iam ad hoc peruenerant, vt scire & intelligere possent, quid emolumenti in Baptismo consequendum, quid consistendum atque credendum, quid postmodò renatis in Christo esset seruandum.

Rom. 6.

Ioan. 3.

Trinitatis mersio.

Mergere aut super fundere.

Catechumenorum solum inſtructio.

Referat siquidem Venerabilis pater Augustinus de seipſo in libris confessionum suarum, quod penè vſque ad XXV. annorum ætatem catechumenus perduravit: & ea videlicet intentione, vt per hanc temporis moram, de singulis edoceret, ad eligendum quod libet libero duceretur arbitrio: & deſerueſcētibus lubricæ ætatis incēdijs, melius quod sequendum erat, ser uare potuisset. Sed augete diuinæ religionis diligentia, intelligentes Christiani dogmatis amatores, peccatum Adæ originale non solos eos tenere obnoxios, qui suis operibus præuacuatione auxerunt, sed etiam eos, qui sine suis commissis: quia secundum Psalmistã, in iniquitatibus cõcepti & nati sunt, imunes à peccato esse nõ possunt, dũ de poluta radice procedunt: vt merito de omnibus dicatur per Apostolum, Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiã ipsius. Et de Adã, In quo omnes peccauerunt. Hoc ergo sentientes sanę fidei sectatores, ne peritẽ paruuli, si sine remedio regenerationis gratiã defungerentur, statuerunt eos baptizari in remissionẽ peccatorũ: Non sicut hæretici quidã gratiã dei repugnantes, contendebat, nulla necessitate paruulos baptizari, quia nõdũ peccassent. Quod si verum esset, vel non baptizandi erãt, vel si extra necessitatẽ baptizarentur, imperfectũ & non verũ in eis erat baptismi sacramentũ, quod in simbolo consistetur dari in remissionẽ peccatorũ. Ergo quia omnes, quos gratia Dei non liberat, pereunt in originali delicto, etiã qui sui sceleris non adiecerunt augmenta, necessaria paruuli baptizantur. Quod & S. Augustinus in lib. de baptismo paruulorum ostendit, & Africana constantur Concilia, & aliorũ patrum documenta quam plurima. Ex hac igitur occasione inuentũ est, vt Patri ni vel Matrinę adhibeãtur, susceperunt paruulos de la uacro: & pro eis respondeant omnia, quæ ipsi per ætatis infirmitatẽ confiteri non possunt. Pariterq; debet spiritalis pater vel mater ei, quæ de fonte regenerationis suscipit, cum ad intelligibilem peruenerit ætatem, insinuare confessionem, quam pro eo fecit, vt qui aliena cõfessione, sicut paralyticus fide portatum, meruit à peccatorũ solui languore, studeat saluti præstitæ viuere non indignè, & sua impleat executione, quod illorum confessus est ore, si non vult saluatione carere, quam illorum meruit fide. Non autem pater debet vel mater de fonte, suam suscipere sobolem, vt sit discretio inter spiritualem generationem atque carnalem. Quod si casu eueniret, non habebunt carnalis copulæ deinceps ad inuicem confortium, qui in communi filio, compaternitatis spiritali vinculum susceperunt. Baptizandi sunt itaque, nõ solum per ætatem loquentes, & intelligentes quæ aguntur, sed etiam nondũ per se vel pro se loquentes. Sicut etiam Synodus Carthagineſis, baptizandos statuit ægros, qui iam loqui non possunt, cum voluntatis eorum testimonium, sui dixerint, aut ipsi ali quibus signis comprobare poterint. Mortuis verò baptismũ vel Euchariſtiam dari, supradicti loci prohibentur Concilio, primis quãuis predicationis Euangelicę temporibus, tanti seruatoris quidã in diuina credulitate refertur fuisse, vt pro quibusdam charissimis, ante annunciationem veritatis, vel baptismi perceptionem defunctis, baptizari studeant.

perba aut gust.

Matth. 23.

Cur sacerdotibus debentur decime.

III. partes ex oblationibus.

Litaniam maior.

Litaniam minor. 3. diebus Rogationum.

Non pater aut mater sui baptisum.

Decimas Deo & sacerdotibus Dei dandas, Abraham factis, Iacob promissis insinuat, deinde lex statuit, & omnes doctores sancti commemorant. Et profectò dignum erat, vt Israelitæ decimas pecorũ & frugum, & omnium pecuniarum Domino darent, qui vt eos liberaret, decẽ plagis percussit Ægyptios, & in nouissima plaga primogenita cunctorum dimididit, gratiam que suis præstitit, vt impetratis pecuniis spoliarent Ægyptum. De quibus decimis Augustinus Doctor mirabilis dicit: Decimæ ex debito requiruntur. Quod si diceret Deus: nempè, Meus es, ò homo, mea est terra quã colis, mea sunt semina quæ spargis, mea animalia quæ fatigas, meus est calor solis, & cum omnia mea sint, tu qui minus accommodas, solam decimam merebaris: sed referuo tibi nouem, da mihi decimam. Si non dederis decimam mihi, auferam nouem. Si dederis mihi decimam, multiplicabo nouem. Cum itaque Iudaicus populus, præceptum decimarum tanta diligentia obseruaret, vt de minimis quibusque oluculis, ruta videlicet, mentha & cymino (vt ipse Dominus testatur) decimas daret: cur non maiori studio plebs Euangelica eandem impleat iussione: cui & maior est numerus sacerdotum, & syncerior cultus Sacramento rum? Idèd et go dandæ sunt decimæ, vt hac deuotione Deus placatus, largius præſtet quæ necessaria sunt, sicut superius ostendimus. Ac vt sacerdotes & ministri Ecclesie cura & sollicitudine necessitatum corporalium, quibus sine hac vita transigi non potest, releuari, liberioribus fiant ad meditationem diuinæ legis, & doctrinæ administratione, atque spiritalis seruitij voluntariam expletione: & vt minus populi, in quotidianæ oblatione Domino imoletur, necnon secundum statuta Canonica, in sustentationem pauperũ, & restorationem Ecclesiarum proficiat. Quatuor enim partes iuxta Canones fieri, de fidelium oblationibus debent: vt vna sit Episcoporum, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta restorationi Ecclesiarũ seruerur.

De litanis agendis. CAPVT XXVIII.

Litanias, id est, Rogationes publicas (quas n̄miores vocamus) Romani vna die denominata, id est, 7. Calend. Maij annuatim facere solent: Quas Gregorius Papa initio ordinationis suæ instituit, dũ post aquarum inundationem insolitam, in guinaria & insolita luce, primo Pelagio Papa extincto, populum vastaret Romanum. Quia tunc eo modo septenam ordinauit Litaniam, sicut Paulus in gestis Longobardorum commemorat, vt precaretur Dominũ, in septem turmas distribueret: quo pietatẽ Dñi multiplicius imploraret. In primo choro fuit Clerus, In secundo Abbates omnes cum monachis suis, In tertio omnes Abbatillæ cum congregationibus suis, In quarto omnes pueri, In quinto omnes Laici, In sexto omnes Viduæ, In septimo omnes mulieres coniu gatae. Triduanę autem Litanie, quæ proximis diebus ante ascensionẽ Dñi, annuè per omnes Galliarũ vel Germanie Ecclesias celebrantur, in Galliis sunt constitutæ. Tẽporibus siquidem Clodouei regis Francorũ, qui cũ gente sua primus Christianus effectus est, dũ ciuitas Viennensiu crebro terre motu subrueretur, & bestiarũ desolatorum incurſu: Sanctus Mamer tus eiusdẽ ciuitatis Episcopus, eas legitur pro malis

quæ præmissimus, ordinasse. Quas Aurelianensis Synodus & eo tẽpore iubet fieri, & ab opere seruari, vt plenus celebrentur, omnes vacare. Hispani autem, propter hoc quod scriptũ est, Non possunt filij sponsi lu gere, quãdũ cum illis est sponsus, infra quinquege simã Paschæ recuſantes ieiunare, litanias suas post Pentecosten posuerunt, quinta, sexta & septima festiuitatis eiusdem hebdomadis, eas facientes. Alij eorum Idibus Decembribus triduanum statuerunt ieiuniũ. Alij Calendis Decembribus. Notandum autem, Litanias non tantum dici illam recitationẽ nominum, qua sancti in adiutorium vocantur infirmitatis humanę: sed etiam cuncta quæ supplicationibus fiunt, orationes appellari. Litania autem sanctorum nominum, postea creditur in vſum assumpta, quam Hieronymus Martyrologium, securus Eusebium Carariẽ sem, per anni circulum conscripsit, ea occasione ab episcopis Chromatio & Eliodoro, illud opus rogatus cõponere, Quia Theodosius religiosus Imperator, in Concilio Episcoporum laudauit Gregorium Cordubensem Episcopum, quod omni die Missas explicans, eorum martyrum, quorum natalicia essent, nomina plurima commemoraret.

De aqua sparsionis. CAP. XXIX.

Quam sparsionis cum sale benedici, & in habitaculis fidelium spargi, Alexander Papa constituit. Sicut enim populus prior legalibus institutis deseriens, sanguine lustrabatur, ita nouus Christiano rum populũs, baptismi Sacramento renatus, dignè aqua benedicta adspargitur, vt sicut sanguis agni in postibus ad repellendam percussorem ponebatur, ita mysterium aquæ, corpora & loca muniat renatorum.

De benedictione cerei. CAP. XXX.

Cereum autem benedici, non solum in principalibus Ecclesiis, sed etiam in parochiis, Zosimus Papa constituit. Quod ipsum Concilio Toletano ostenditur, quosdam Hispanorum obseruasse, quosdam neglexisse.

Comparatio Ecclesiasticorum ordinum & secularium. CAP. XXXI.

Circa harum calcem rerum, placet inferere quamdam secularium atque Ecclesiasticarum cõparationem dignitatũ: quãuis non nesciã ordinationes potestatiũ, locorũ & tẽporũ perplexas, vt de eis vix aliquid certi possit exponi. quorũ em̄ quisq; est, qui se scire fateatur, quib; (nõ dico Assyriorũ, Medorũ & Macedonũ, sed vel Romanorũ, quod notius & proximũ nobis est) imperiũ distributũ fuerit & ordinatũ administrationibus & officiis, cũ per longitudinẽ tẽporũ, aliæ potestates aliis mutarẽ sunt, alię subditę, addita, vt ipsa instabilitate rerũ, humanũ esse & temporariũ cõprobetur, quod quadã incõstantia, & in maius extẽditur, & in minus contrahitur: Omnis ergo incertis, q̄ notiora sunt, inuicẽ comparemus, vt ostendamus ordinationes mudanę sapientię, in spiritalẽ Ecclesie vniuersalis republicã sacris distinctionib; cõmutatas, in similitudinem antiquę historię, qua vel pecunia Ægyptiorum, in vſum tabernaculi, vel Cedri de Libano cæsi, in templi ædificationem profectũ, Raab Josue quoque & Ruth & Achior, in numerum populi Dei translati narrantur. Sicut autem gens Romano rum, totius orbis Monachiam tenuisse fertur: ita summus Pontifex in sede Romana, vicem Beati Petri gerens, totius Ecclesie apice subli-

matur. De quo Sardicensi Concilio statuitur, cunctorum statuta ad eum referri debent, idque obseruandum, quod ipse statueret. Sicut verò summus seculi principatus, non tantum apud Romanos, verum etiam apud aliarum partim gentes interdum fuit: ita & alia Ecclesie, dignitati sedis Romanæ cōsociantur, id est, Anthiochenis in Asia, Alexandrina in Africa. In concilio enim Niceno, harum trium privilegium ecclesiarum, cæteris omnibus anteferendum ostenditur: sed potest trium locorum eminentia, ad vnam dignitatem referri: Quia in duobus horum ipse Petrus sedet, Tertium nihilominus, id est, Alexandriam, per Marcum filium suum & euangelium, quod ex ore eius ipse Marcus descripsit, suam effecerat sedem. Similiter intelligendū de principalibus seculi, quod quamuis in diuersis orbis partibus, per tempora sua fulserint, tamen ad ius Romanum, quasi vnum apicem postremo omnes penè relati sunt. Comparatur ergo Papa Romanus Augustis & Cæsaribus. Patriarchæ verò Patriciis, qui primi post Cæsares, in Imperiis fuisse videntur: Ita & isti, qui satis pauci sunt, primi post trium sedium præfules habentur. Deinde Archiepiscopos, qui ipsis Metropolitanis præminēt Regibus conferamus. Metropolitanos autem ducibus comparemus, Quia sicut duces singularum sunt prouinciarum, ita & illi in singulis prouinciis singuli ponuntur. Vnde in Chalcedonenſi Concilio iubetur, Ne vna prouincia in duos Metropolitanos diuidatur. quod Comites vel præfecti in sæculo, hoc Episcopi cæteri in ecclesia explent. Fertur enim in Orientis partibus, per singulas vrbes & præfecturas, singulas esse Episcoporum gubernationes. Sicut Tribuni militibus præerant, ita Abbates Monachis, athleticis spiritualibus præesse noscuntur. Quemadmodum sunt in palatiis præceptores vel comites palatii, qui secularium causas ventilant, ita sunt & illi, quos summos Cappellanos Franci appellant, Clericorum causas prælati. Cappellani minores ita sunt, sicut hi, quos Vassos Dominicos Gallica consuetudine nominamus. Dicitur autem primitus Cappellani, à cappa beati Martini, quam Reges Francorum, ob adiutorium victoriæ, in præliis solebant secum habere: quam ferentes & custodientes, cum cæteris Sanctorum reliquiis. Clerici, cappellani cœperunt vocari. Porro si cur Comites quidam missos suos præponunt popularibus, qui minores causas determinant, ipsis maiora referunt: ita quidam Episcopi cōepiscopos habent, qui in rebus sibi congruentibus, quæ iniunguntur, efficiunt. Centenarij, qui & centenationes, vel vicarij, qui per pagos statuti sunt, Presbyteris plebiū qui Baptismales Ecclesias tenent, & minoribus presbyteris præfunt, conferri queunt. Decuriones vel Decani, si sub ipsis vicariis quædam minora exercēt, minoribus presbyteris titularum possunt comparari. Sub ipsis ministris centenariorum, sunt adhuc mi-

Comparatio inter seculares et Ecclesiasticas potestates.

Cappellani unde dicitur.

Presbyteri titularum

nores, qui Collectarij, quaterniones, vel duumviri possunt appellari: quia colligunt populum, & ipso numero ostendunt se Decanis esse minores. Sunt autem ipsa vocabula, ab antiqua consuetudine mutua Græcæ potestatis nomina. Ta in qua officia prælatorum, dicebantur ex numero subiectorum. Vt sunt Chiliarchi Græcè, Latine millenarij, centenarij vel centuriones. Pentacontarchi, vel quinquagenarij: Decani, vel decuriones. Quaterniones, duumviri. Ad horum similitudinem sunt diaconi & subdiaconi, presbyterorum adiutores in verbo, Baptismo & quotidiano officio. Sunt etiam Archiepresbyteri, in Episcopis Canonorum curam gerentes. Habent & potestates seculi consiliarios in domesticis, & liberorum Pædagogos suorum, habet ipsi propecuratores rei familiaris: Similiter in quibusdam ecclesiis Archidiaconos, quos familia respicit gubernatio. Sunt in secularibus quæstionarij, id est, qui reos examinant: Sunt in ecclesia Exorcistæ, demonum excludores. Habent aulæ potentium ianitores, habet & domus Dei ostiarios: Habet mundus veterarios, cōmentarienses, ludorum exhibitores, carminū pōpaticos retores: habet Ecclesia acolytos, atque lectores, cantores, Psalmistas. Cæterū ex vtriusque ordinis coniunctione & dilectione, vna domus Dei constituitur, vnum corpus Christi efficitur, cunctis membris officiorum suorum fructus mutue utilitati conferentibus, dum oculus est in sapientibus, qui veram lucem & percipiunt & insinuant: os in doctōribus, auris in beneuolis auditoribus, nasus in discretionis amatoribus, manus in operatoribus, pedes in proficientibus, venter in comparientibus, humeri in laborum toleratores, & cuncta in cæteris: vt non sit schisma in corpore, sed si gloriatur vnum membrum, congaudeant omnia membra: si contristatur vnum, cuncta condoleant. Ista conuenientia consilij, tenenda est, dō nec occurramus omnes in vitium persectum, vt sit Deus omnia in omnibus.

CONCLUSIO LIBELLI.

Gravi pondere tandem solutus, & vtinam tam profectuoso quam magno, in fine cōclusionis lecturos obtestor, ne quod obedientia subij, isti tribuāt temerariæ præsumptioni. Fateor enim, me nec reperisse cuncta, quæ dilucidari cupiui, nec cuncta potuisse, quæ repperi: cām & rerum magnitudo sciēdi cupiditatē succenderet, & diuersitatum confusio fastidij nimietatem præberet. Habebit tamen in his lectoris mei curiosa vestigatio, & si non copiam fatietatis quæ, delectetur, qualem cunque tam cāusam inquisitionis, qua melius exerceatur.

Explicit VValafridi Strabonis liber de Ecclesiasticarum rerum exordiis & incrementis.

BERNONIS AVGIENSIS ABBATIS, DE QVIBVSDAM REBVS AD MISSÆ OFFICIVM PERTINENTIBVS LIBELLVS, QVIVS HÆC SVNT CAPITA.

Qualiter prius Apostolorum temporibus missarum celebratio ageretur.

CAPVT PRIMVM.

Igitur

Igitur in exordio nascentis Ecclesie non eo, quo nunc, modo vel ordine sacra celebratur Missarum solennia, teste etiam beatissimo Gregorio Papa, qui inter multa quæ constituit vtilia, cum in celebratioe Missarum, tum etiam in vario ecclesiasticarum rerum vsu, ad conficiendum corpus & sanguinem Christi, orationem Dominicā fecit decantari, sicut de eo scriptum est: Orationem Dominicam mox post Canonē super hostiam censuit recitari. De hoc & de aliis cum quosdā murmurare sentiret, piissimus Pater inter alia non dedignatus est huiusmodi rationem reddere dicens: Orationē Dominicā idecirco mox post præcedimus, quia mos Apostolorum fuit, vt ad ipsam solummodo orationem, oblationis hostiam consecrarent. Et valde mihi inconueniens visum est, vt præcedere, quam scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam traditionem, quam redemptor noster composuit: super eius corpus & sanguinem non diceremus. Sed crescente statu religionis, simul accreuit decus Ecclesiastici honoris. Attamē ipsum canonē non vnus solus totum composuit, sed per tēpora aliud aliud interposuit vel adiecit, sicut de hoc sanctissimo Papa legitur: In Canone apposuit. Dies que nostros in tua pace dispone, atque ab æterna dānatione nos eripi, & in electorū tuorum iubeas grege numerari. De Alexandro quoque Papa, qui à v. Petro septimus erat in ordine, ita legitur: Hic passionē Domini miscuit in precatione sacerdotum, quando Missæ celebrantur. Leo Papa cōstituit, vt intra actio nē sacrificij diceretur, Sanctum sacrificiū, & cætera. Deinde Gregorius tertius eiusdem nominis Papa, faciens oratorium in basilica S. Petri Apost. in honorē oim sanctorū, quotidiana Missarū solennia ibidē celebrare constituit, pariterque in Canone à Sacerdote dicendū ordinauit: Quorū solennitas hodie in conspectu tuæ maiestatis celebratur, Domine Deus noster, toto in orbe terrarum. Quod quia specialiter ad illam pertinet celebratam, non est canonis, qui generaliter dicitur, adnotatum. Hæc de canone, qui & actio dicitur, dicta sunt: nunc de cæteris quæ Dominus dedit, videamus. Cælestias Papa constituit, vt Psalmi David centum quinquaginta ante sacrificium psallerentur in ordine Antiphonarum ex omnibus, quod antea non fiebat, nisi tantum epistola b. Pauli recitabatur, & sanctum Euangeliū. Litanias, id est, kyrie eleison, Christe eleison, quæ sequuntur, à corū vsu sumptæ creduntur. Orationes autem, quas Collectas dicimus, à diuersis authorib⁹ cōpositæ creduntur, à Gelasio præfule Romano, & beato Gregorio Papa. Vnde & in vita ipsius legitur: Sed & Gelasianum vodicem de Missarum solenniis, multa subtrahens, pauca conuertens, nonnulla super adiciēs, in vnus libelli volumine coarctauit. Quod volumē libram Sacramentorum prætitulauit. Et fortasse primis tēporibus solius Pauli epistolæ legebantur, post modū intermixtæ alię lectiones sunt, nō tantū de nouo, verum etiam de veteri, prout solennitatum ordo postebat, testamento. Vbi notandum, vt sicut sanctum Gregorium, quicumque has vel has cantilenas cōposuisset libri Sacramentorū, & Antiphonarū: ita & beatū Hieronymū credimus ordinatōrē lectionarij, vt ipsius testatur prologus apposit⁹ in capite eius de Comitibus: (sic cum appellauit) Postea cū gradalia & Alleluia inter Apostolicā & Euangelicā lectionē

cœperunt frequētari, Hispani quasi nouitate rei perculsi, multū resistunt, dicentes: In quibusdam hispaniarū ecclesiis laudes post apostolum decantantur priusquā Euangeliū prædicetur, dū Canones præcipiant, post Apostolū non laudes, sed Euangelium annunciare. Præsumptio enim est, vt ante ponant ea, quæ sequi debent. Nam laudes ideo Euangelium sequuntur, propter gloriā Christi, quæ per idem Euangelium prædicatur. Veruntamen ex autoritate sanctæ Romanæ Ecclesie, postea est constitutū, vt responsoria & Alleluia canantur ante sanctū Euangeliū, lidem etiam in Tolerano statuerunt cōcilio, vt hymnus trium puerorum omni Dominico die, & in solennitatibus martyriū in pulpito decantentur: quod tamen Romani minimē faciunt, nisi quater in anno, his sabbatorum diebus, qui prætitulantur. In duodecim lectionibus Symbolum quoque sicut catholice post Euangelium recitatur, vt per sanctum Euangeliū corde credatur ad iustitiam, per Symbolū autem ore confessio fiat in salutem. Quod tamen non secundū Nicenum concilium, sed secundum Constantinopolitanum canimus translatum. Concilio quoque Tolitano statutum est, id omni die Dominico secundū morem Orientalium ecclesiarum decantari.

Agnus Dei, in confectione corporis Domini, à clero & à populo Sergius Papa dici constituit. Offerentium, quod inter offerendum cantatur, quamuis à prioris populi cōsuetudine in vsum Christianorum venisse dicatur, tamen quis specialiter addiderit, aperte non legimus, quemadmodum de illo angelico hymno, Sanctus, sanctus, sanctus: vel de illa antiphona, quæ post communionem dicitur, fateri possum⁹, cum veraciter credi possit, priores Sanctos silentio obrulisse vel communicasse, quod etiam hactenus in sabbato S. Patchæ solemus obseruare. Quamquā non desint, qui asserunt Xistum Papam, supradictū hymnum, Sanctus, sanctus, sanctus, ad Missam addidisse. Verum in his omnibus est attendendum, quia sicut sapientissimus Papa Gregorius librum Sacramentorum diligentissimē ad veritatis lineā correxit, ita musicæ quoque modulationis harmoniam satis vtiliter composuit & ordinauit.

De Gloria in excelsis. CAP. II.

Nunc stus ad mouendam quæstionem severtat, Nad quam totus hactenus sermo habitus intēdebat, videlicet, cur non liceat omni die Dñico vel natalitiis sanctorū, presbyteros illum hymnum canere, quem nato in carne Dño Angeli cecinere, dicentes: Gloria in excelsis deo. Quod si concessum est illum cantare in Pascha secundum prætitulationē Missalis, nō multo minus licitum puto in natiuitate Dñi, quā primū cœpit audiri ab hominib⁹ in terris, qualiter ab angelis canebatur in caelis. Proferant contradicentes in mediū, vbi nā sit à sanctis partibus, vel ab ipso sanctissimo Papa Gregorio interdictum, & si ad hæc respondere non valemus, meritō manus damus. Quisquis enim vult ex sacra scripturæ autoritate aliquid cōfirmare, debet ex prophetarū oraculis, Apostolorū dictis, antiquorū Patrū conciliis, necnon & eorū scriptis vel gestis, & quod omnibus his maius est, ex sancti Euangelij veritate locum ostēdere, vnde velit sententiam suam corroborare. Vnde solemus dicere, Scriptum est in illo, & in illo loco: & legitur in decretis pontificum, vel in tali cōcilio, in illo capitulo.

Math. 5.

Tol. con. 2. pa. 730. Mat. 26. 1 ph. 5.

Secd cum sanctum Gregorium nusquam legamus ipsum hymnum interdixisse, liceat nostros quoque testes idoneos introducere, quo eorum testimonio possit probari, utrumnam iure debeat decantari. Nam cum scriptum sit, in ore duorum aut trium testium stat omne verbum, prius proferam duos, deinde multos. Denique Telephorus Papa à beato Petro octauus, constituit, ut ante sacrificium hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo. Qualiter eius debeat credi testimonio, testatur martyriū, quod sustinuit pro Domino. De Symmacho quoque Papa ita legimus: Hic constituit, ut omni die Dominica vel natalitius martyrum, Gloria in excelsis, hymnus diceretur. Cuius sanctitatis vir iste fuerit, de bonis eius operibus, quæ fecit, ex libro Dialogorū legere volentibus, satis liquebit: Vbi beatus Papa Gregorius narrat, quod quidam Paschasius sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus, cum tanti meriti apud Deum esset, ut quidam dæmoniaco tacta eius post mortem Dalmatica, à dæmone sit liberatus, tamen quia tanti Pontificis ordinationi resistit, cuidam religioso viro in purgatorio pennis constitutus, non per somnium, sed visibiliter apparuit, ac pro qua culpa hæc pateretur, innotuit. Ecce de hoc hymno Angelico duo testes inueniuntur idonei, qui à nemine, ut puto, possunt rescelli. Quod si adhuc tertius quaeritur, non iam vnus sed sexaginta Episcoporum in medium profero testimonium, qui in quarto Toletano concilio, in nomine Domini congregati, tam super hoc, quam super aliis huiusmodi hymnis promulgauerunt decretum cap. 12. De hymnis, inquit, etiam canendis & saluatoris & Apostolorum habemus exemplum. Nā & ipse Dominus hymnū dixisse perhibetur, Mattheo Euangelista testante: Et hymno dicto, exierunt in montem oliueti. Et Paulus Apostolus ad Ephesios subseripit, dicens: Implemini spiritu sancto, loquentes vobis in Psalmis & hymnis & canticis spiritualibus. Et quia cernebant nonnullos in Ecclesia eos hymnos spernere, qui humano ingenio videbatur in laudem Apostolorum & martyrum triumphos compositi esse, vehementer arguebat eos huiusmodi verbis, dicentes: Respuant & illū ergo ab hominibus compositū, quæ quotidie publico priuatq; officio in fine oim Psalmorū dicimus: Gloria, honor patri & filio & spiritui sancto in secula seculorū, Amē. Pro quo nos canim⁹, Gloria patri & filio & spiritui sancto vsque in finē. & post hæc inferunt: Nā & ille hymnus quæ nato in carne Christo angeli cecinerunt, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, angelicus est: Reliqua quæ ibi sequuntur Ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo nec ipsi in Ecclesiis canendi sunt, quia in sanctarum scripturarū locis non inueniuntur. Cōponuntur Missæ siue preces, vel orationes siue cōmendationes, seu manus impositiones, ex quibus si nulla decantatur in Ecclesia, vocat officia oīa ecclesiastica. Et paulò post: Sicut igitur orationes, ita & hymnos in laudē Dei cōpositos, null⁹ nostrorū vterius improbet, sed pari modo Gallia Hispaniaq; celebrent, sintque excommunicatione plectendi, qui hymnos reicere fuerint ausi. Vnde sanctus pater Benedictus inbet nos monachos ad omnes regulares cursus celebrare hymnos, quos ille vocat Ambrosiana nos. Ad hæc potest aliquis dicere, tūc temporis Gallos & Hispanos in Missarum suarum celebritate nōdum habuisse vsum sanctæ Rom. Ecclesiæ. Quod & nos non negamus. Testatur hoc Abbas Hilduinus,

vir in diuina lege adprimè eruditus, in ea Epistola quam ad Ludeuicum Imperatorem direxit pro passionē sanctorum martyrum Dionysij & sociorū eius, vbi inter alia, quæ suæ narrationi videbantur congrua, hæc adiecit: Cui ad stipulari videntur antiquissimi & nimia vetustate penè consumpti Missales libri continentes Missæ ordinem more Gallico, qui ab initio receptæ fidei vsus in hac Occidentali plaga est habitus, vsque quo tenorem, quo nūc vtitur, Romanum suscepit. In nostri quoque monasterij archiuo habetur Missalis longè aliter ordinatus, quàm Romanæ Ecclesiæ se habeat vsus. Et quod iis omnibus maius est, cum vna sit fides, cur super Missarum celebratione, Galliarum Ecclesiæ à Romana discordent, Augustino requirenti, Gregorius respondit: Nouit fraternitas tua Romanæ ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit enutritam. Sed mihi placet, vt siue in Romana, siue in qualibet ecclesia aliquid inuenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicitè eligas, & Anglorum ecclesiæ, quæ adhuc noua est, ad fidem institutione præcipua, quæ de multis ecclesiis colligere potuisti, infundas. Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque Ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt, eligas, & hæc quasi vasculo collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem veritas. His satis instrui mur exemplis nil nos delinquere si ea, quæ ex autoritate Pontificum, qui illum sanctum virum tempore præcesserunt, instituta suscepimus, & vel ex Gallicanarum Ecclesiarum, aut Hispanicarū vsu mutauimus, fidei deuotione seruamus, imitantes ipsius beatissimi Papæ prædicandam humilitatem. Qui cum reprehenderetur à quibusdam, quod aliarum Ecclesiarum morem sequeretur, inter alia fatetur, dicens: Si quid boni vel ipsa, videlicet Constantinopolitana, vel altera Ecclesia habet, ego & minores meos, quas ab illicitis prohibebo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim, qui in eo se primum existimat, vt bona, quæ viderit, discere contemnat. Nam si ided, vt sæpè dictum, illum angelicum hymnū prohibebimur in festiuis diebus canere, eò quod Romanorum presbyteri non solent eum canere, possumus simili modo post Euangelium Synbolum recitare, quod Romani vsque ad hæc tempora diuæ memoria Henrici Imperatoris, nullo modo cecinerunt. Sed ab eodem interrogati, cur ita agerent, me coram assistente, audiui eos huiusmodi responsum reddere, videlicet quod Romana Ecclesia non fuisset aliquando vlla hereseos hæc infecta, sed secundum sancti Petri doctrinam, in soliditate Catholicæ fidei permaneret inconcussa: & ided magis his nec necessarium esse illud Symbolum sapius cantando frequentare, qui aliquando vlla hæresi poterunt maculari. At Dominus Imperator non antea desit, quàm omnium consensu id Domino Benedicto Apostolico persuasit, vt ad publicam Missam illud decantaret. Sed vtrū hanc consuetudinē seruet adhuc, affirmare non possumus, quia certū non tenemus. Eo etiam modo possunt abiici multa, quæ post sancti Gregorij tempora causa decoris videntur adiecta, cū econtrariò Psalmista dicat: Adiciam super omnem laudem tuam, et mirum valde videtur, cum certa sit ratio discretū, quid soli liceat episcopo, non aut presbytero, videlicet, vt ad episcopū pertineat ordinationes clericorū, dedicationes ecclesiarū sacri Chrismatis consecratio, ad dandum Spiritum paractum

Psal. 70.

Rom. 8.

1/a. 11.

raclurum sacra impositio manuum, quid aliud esse possit in sacramentis diuinis, quod nō sit presbyteris commune cum episcopis, præcipuè cum id quod excellentissimum est in omnibus sacramentis, sanctum videlicet corpus & sanguinem Christi, quotidie sicut Episcopi, ita & consecrent presbyteri, nec sanctius sit illorum, quàm istorum. Vnde sanctus Hieronymus dicit de iisdem presbyteris: Hi nanque in benedictione cum episcopis consortes sunt mysteriorum, ac nullo in conficiendo corpore Christi ac sanguine inter vos & episcopos credenda distantia est, quia & Eucharistiam pridem per presbyteros benedictam, si necessitas exegerit, accipere debent. Et post pauca: Nam si quis ad iniuriam reuocatur, vt putet non debere se accipere Eucharistiam, quam presbyter benedicit, is profectò peruersus est, credens Deum duo corpora habuisse, vnum maius, aliud minus: quod episcopus conficit maius, quod presbyteri minus: qui Christum ita diuidit, Deo iniuriam facit, super hæc omnia cum in capite libri Missalis, quando presbyteri Romani, Gloria in excelsis Deo, canere & non canere soleant, legimus solummodò prætitulatum: nusquam autem vel à beato Papa Gregorio, vel aliquo sanctorum patrum nobis interdictū puto, quin omni die Dominica vel in sanctorum natalitiis liceat nobis sæpè dictum hymnum canere ad augmentum laudis diuinæ.

De octaua pentecostes. CAP. III.

His ita vtunq; digestis, non absimile videtur, si quid de octauis Pentecostes loquamur. Nam dum adhuc apud Gallos essent constituti, nō modicam super hac re quaestionem cognoui exortam in illis regionibus, aliis adfirmantibus, quod sicut dominica natiuitatis ac resurrectionis, ita oporteret celebrare & octauas Pentecostes, præcipuè cum sapius in nostris officialibus libris scriptum legamus, post octauam pentecostes. Aliis è regione contentibus, in hac solennitate, qua Spiritus sanctus super Apostolos in linguis igneis apparuit, non plus quàm septem dies debere expendi, iuxta dona eiusdem Spiritus sancti. Sed ad hæc licem inter vtrasque partes dirimendam, ipso S. Spiritu adiuuante, ostendamus cui parti meritò fauere debeam⁹. Nā cum S. Augustinus doctor egregius de sermone Dñi in monte habito disputaret, & singulas beatitudines septem donis Spiritus sancti compararet: nam prima beatitudo incepit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum, cum ad octauam perueniret, ita intulit: Octaua tãquàm ad caput redit, quia consummatum perfectumque ostendit & probat. Itaque in prima & octaua nominatum est regnum cælorum. Cum dicitur autem, Quis nos separabit à charitate: tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Septem vtrū ergo quæ perficiunt, nam octaua clarificat, & quod perfectum est demonstrat, vt per hos gradus perficiantur & ceteri, tanquàm à capite rursum exordians: Videtur ergo mihi etiam septiformis operatio Spiritus sancti, de qua Esaias loquitur, his gradibus sententiisque congruere. Et post aliquanta: Hæc octaua sententia quæ ad caput redit, perfectumque hominem declarat, significat fortalsè & circuncisionem octaua die in veteri Testamento, & Domini resurrectionem post Sabbatum, qui est vtiq; o-

ctauus dies, idemque primus dies, & celebrationem octauarum feriarum, quas in regeneratione noui hominis celebramus & numero ipso Pentecostes. Nam septenario numero septies multiplicato, quo fiunt 49, quasi octauus additur, vt 50. compleantur, & tanquàm redeatur ad caput, quo die missus est Spiritus sanctus, quo in regnum cælorum induimur, & hæreditatem accipimus & consolamur, & pacimur, & misericordiam consequimur, & mandamur, & pacificamur. atque ita perfecti omnes extrinsecus illatas molestias pro veritate & iustitia sustinemus. Ex his sancti Augustini verbis liquidò potest intelligi, quid de octauis Pentecostes possit sentiri. Sed interim vel breuiter de Sacramento nostri baptismatis aliquid loquamur, quod in similitudinem mortis, sepulturæ, resurrectionis Christi regitur, Apostolo teste qui ait: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, & cetera. Vnde & Beatus Papa Leo: In baptismatis, inquit, regula & mors interuenit interfectione peccati: sepulturam triduanam imitatur dimersio & ab aquis eleuatio, resurgens instar est de sepulchro. Vnde rectissimè S. patres duo tantum legitima tēpora ab baptizandū, si nulla necessitas interuenit, constituerunt, sabbatum videlicet Paschæ, & sabbatum Pentecostes. Quæ vtraque per octo dies celebrantur. Meritò conspeliuntur Christo baptizati in sabbato, vt cum ipso valeant resurgere die dominico. Sicut enim sabbatum requiem animarum, sic Dominicus dies, qui est primus & octauus, significat resurrectionem corporum. Si enim certi gratia mysterij per octo dies noster baptismus colitur, ita vt octaua die vestimenta mutentur baptizatorum, cur non magis celebratur per octo dies baptismus Apostolorum? Quod enim Apostoli per aduentum Spiritus sancti, qui in igne apparuit, baptizati sunt in die sancto Pentecostes, testatur in Euangelio Iohannes Baptista, qui confluentibus ad se turbis, ait: Ego quidem vos baptizo in aqua in penitentiam. Qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calcamenta portare. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Et ipse Dominus ad Apostolos ait: Iohannes quidem baptizauit aqua, vos autē baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies. De qua quidem octaua Pentecostes solennitate dicit quidam doctor egregiè: Octauus dies est, qui & primus, secundum formam octo beatitudinum. Prima beatitudo dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Octaua ita, Beati qui persecutionē patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Ad regeneratos pertinent hæc sententiæ, vt qui pauperes sunt in hac vita, propter regnum cælorum vsque ad finem vitæ perseverantes sint, vt accipiant regnum, pro quo hæc laborauerunt. Baptismus verò Neophytorum, quannus in sabbato agatur, ad illum baptismum pertinet, quem Apostoli acceperunt in die sancto Pentecostes, cuius octaua est dies Dominica sequens, quam solemus appellare octauas Pentecostes. Et iterum post aliqua: Celebratur per septē dies opus septiformis spiritus, & octaua die consum-

Rom. 6.

M. 3.

1/a. 11.

matio & declaratio & glorificatio eiusdem operis. Quod si ita est, meritò eandem glorificationem in nostris officiis recolit 8. dies, quæ redit ad caput, quæ & 1. dies. Itaque sicut celebrauimus maiestatem Spiritus sancti in Pentecoste, celebremus & in octauis eiusdem festiuitatis, quatenus sæpissimè recolendo eius dona, dignetur charitas eius se profusus infundere cordibus nostris. Ex his omnib⁹ manifesta ratio patet, q̄ hi qui octauā Pentecostes celebrant, rectius agunt, quàm qui hoc agere nolunt. Igitur iustissimè & rectissimè, à sancta matre Catholica ecclesia toto orbe terrarum diffusa, octauā Pentecostes solennitas celebratur, veneratur, & colitur. Si quis verò haic sanæ diffinitioni contradicit, eiusdem matris ecclesiæ vnitatem scindit. Finito tandem eo, quo hæctenus vtebamur, sermone, libet aliam rationem inchoare.

De aduentu Domini. CAP. IIII.

Dominica prima de aduentu Domini, Dominica secunda, Dominica tertia, Dominica quarta, quæ proxima est ante Natiuitatem Domini. Aliter verò in Lectionario, quem librum comitis appellauit, sic: Dominica quinta ante Natiuitatem Domini, quam Amalarius præparationē Dominici aduentus nominauit. Deinde Dominica quarta ante natiuitatem Domini, Dominica 3. ante Natiuitatem Domini, Dominica secunda ante Natiuitatem Domini, Dominica prima ante Natiuitatem Domini, vt conuerso modo quæ apud Hieronymum dicitur prima vel proxima ante natiuitatem Domini, apud Gregorium dicatur Dominica quarta de Aduentu Domini, non inconuenienter, vt reor, propter quinque huius seculi ætates, in quibus hominum genus sub iugo diaboli captiuum tenebatur, quousque per intactæ virginis vterum nascendo in carne apparet, qui carnis peccata per sui corporis hostiam aboleret, & initium sextæ sequentis ætatis sanctificaret: vel quia interior noster homo per quinque sensus corporis corrumpitur, ita vt in nobis mors operetur, sicut Propheta dicit: Introiuit mors per fenestras vestras, quatenus in his quinque hebdomadibus hospitium mentis illi Regi nostro præparatur, quem prophetica lectio in ipsa hebdomada quinta his verbis pronuntiat venturum: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. Quaternarium verò numerum, quem, vt supra notauit sanctus Gregorius, in quatuor Dominicis de Aduentu Domini diebus posuit, tali celebrant sacramento, vt homo qui quatuor consistit elementis, per quatuor hebdomadas eius expectet aduentum, quem per tres ordines librorum, legis scilicet, Prophetarum, Psalmorum, olim promissum, & per quartum, id est principij Euangelij Angelo sanctæ Mariæ semper virgini conceptum, ac natiuitatis eius ordinem narrante, ad salutem humani generis certissimè sciunt huic mundo præsentatum. Et ne tantilla paruitatis meæ attestatio, quam ex aliorum magis, quàm ex propria protuli sententia, videatur parui pendenda, Maiorum dicta ponantur in medio, vt vel ex his liquido comprobetur, quorum vltus rector habeatur. Ait nempe Amalarius diuinorum officiorum scrutator non contemendus: In antiquis libris Missalium & Lectionariorum reperitur scriptum, hebdomada quinta ante natiuitatem

Ierc. 9.

Domini. Totidem enim lectiones habemus in lectionario, & totidem Euangelia à tempore memorato per dies Dominicos vsque ad Natiuitatem Domini. Antiphonarius habet tria officia diurna, & quartum in die Dominico, qui vacat post lectiones duodecim: Nocturna verò quatuor, vt superius dixi, per dies dominicos. Author lectionarij excitat fidem nostram ad recolendum Domini nostri Iesu Christi venturi in mundum præconium per quinque ætates mundi. Author Missalis, qui nominatur egorialis, & Antiphonarij nos tangit, vt recolamus Natiuitatem Domini celebratam per tres ordines librorum, scilicet legis, Prophetarum, & Psalmorum, necnon & per quartum, id est, principium Euangelij, in quo narratur Gabriel Archangelus missus ad Zachariam, videlicet nuncijs præcursoris Natiuitatis Domini, verum etiam & Prophetia Zachariæ de aduentu Domini, & Gabriel missus ad Mariam virginem, narrans ei conceptionem saluatoris nostri, & cætera talia vsque ad ipsam Natiuitatem. Nempe & ipsa quarta hebdomada, hoc est, quæ proxima est ante Natiuitatem Domini, siue in qua celebratur, singularis est. Habet in matutinali officio per vnāquaque feriam antiphonas proprias in Psalmis. Et alio modo author lectionarij docet nos, quàm fortis sit Dominus, qui venturus est ad nos, & intraturus domum nostram, vt in ea habitet, quam nos solemus sordidare quinque sensibus nostris: Illices forme intrant per oculos: Suspicit mala de fratre, per aures: odor libidinosus per nares: per os ingluuies polluit, per tactum crudelitas. In sordibus non vult habitare Rex venturus, nisi ita purgetur hospitium, vt nec saltem puluis talium phantasmatum remaneat, non dignabitur hospes venturus intrare in illud. Idè scribit author lectionarij quinque lectiones quinque hebdomadarum, vt nos hortetur circuncidere quinque sensus nostros ab omni vitio, & parare mansuetam dignam Regi & Domino atque vero prophetæ. De ipso rege dicit prima lectio: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit. At verò de Domino, Et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Et iterum in Euangelio de Propheta: Quia hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum. Author Missalis siue Antiphonarij, eandem præparationem hortatur nos facere per quatuor hebdomadas. Sicut enim homo internus quinque sensibus ad animam bene aut male operatur, ita per quatuor elementa aut ruit ad mala opera, aut surgit ad bona. Quapropter, vt dixi, hortatur nos author memoratus, vt si vsque modò torpuimus negligentia, dehinc surgamus ad mudandam domum nostrā, vt qui non excitatus est in quinta hebdomada, saltem in quarta surgat. Ipsam enim sonat lectio, quæ legitur in quarta hebdomada, Scimus quia hora est iā nos de somno surgere, & reliqua. Non dubito propterea cantorem in memorata hebdomada cū tuba sua exaltare vocem, Ad te leuavi animā meam, vt exciter eos qui in quinta hebdomada sopore negligentie oppressi sunt. Quomodo nostram domum præparare debeamus, in sequentibus memorata lectio monstrat: Non in comestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicijs, non in contentione & æmulatione, sed induimini Dominum Iesum Christum. Eandem præparationem inculcat in * aras cordi nostri sacramentarium: Suscipiamus, inquit, Domine misericordiam

Luc. 1.

Ierc. 34.

Ierc. 6.

Rom. 13.

Psal. 24.

for. * An-

cordiam

Psal. 47.
forte deest hic, quia in antiphonario ordinis diuina officia aut aliquid simile.

Luc. 19.

Psal. 112.

Apo. 4.

Ierc. 3.

ricordiam tuam in medio templi tui, vt reparationis nostræ ventura solennia congruis honoribus præcedamus. Hæc autem causa est, qua patrum sententia fulcitur, * Omnis enim omnipotentis verbi humani dispensatio, sanctæ Trinitatis indiuidua est operatio. Et quanquàm ad solum filium respiciat humanitatis assumptio, tamen ad totam Trinitatem pertinet effectiua nostræ redemptionis consummatio. Quapropter æquum per omnia fore & conducibile censetur, quatenus tres tantum hebdomadæ obseruentur in aduentu Domini. Quod si aliquid supercreuerit, synecdochicòs accipitur, ne tanti mysterij ordo & regula præsumptuosè (quod absit) annuletur. Est autem & alia eiusdem negocij ratio haudquaquam vilipendenda, quo gloriosus ecclesiæ author & doctor eximius Hilarius in libro officiorum vtitur: Sicut, inquit, pater ille familiās in Euangelio trino aduentu infructuosam sculneam vistravit, sic sancta mater ecclesia Saluatoris annuo recursum per trium septimanarum secretum spatium sibi incitauit. Venit enim filius hominis querere & saluum facere quod perierat. Venit ante legem, quia per naturalem intellectum, quid vnicuique sequendum, quidve agendum sit, innouit: Venit sub lege, quia Patriarcharum exemplis & Prophetarum præconijs, semini Abrahamæ legalia confirmauit decreta. Venit rectè post legem per gratiam, ad vocationem gentium, vt à solis ortu vsque ad occasum laudare discerent pueri nomē Domini, quos vsque ad finem mundi ad suę maiestatis cultū exhortari non desinit.

De Missa, Deprecationem nostram, & concordia officiorum Dominicalium. CAP. V.

De Missa, Deprecationem nostram, quæsumus domine, benignus exaudi, quæ in quibusdam sacramentorum libris bis solet poni, primò videlicet peracta Pentecostes hebdomada, post officia ieiunij mensis quarti, quæ prætitulatur in Missali, dominica vacat. Item secundò, post duas dominicas, tertia incipiente. Vbi querendum reor, quo loco rectè dicatur: Nam per singula quatuor tēpora peracta ieiunio, sequens Dominica vacat ab officio, quāuis Missæ non desint inde compositæ. Et quia officia ieiunij primi mensis, in prima quadragesimæ hebdomada Pētecostes inueniuntur cōscripta, licet semper eodem perueniant ordine, tamen sicut peracta prima quadragesimæ hebdomada, ea Dominica quæ ibi posita est, dicitur, & lectiones Apostoli & sancti Euangelij leguntur, ita & hic agendum esse, rectè & præcipuè cum eadem Missa lectio Apocalypsis Ioānis & Euangelium, quæ eodem die leguntur, mito inter se concordant modo. Nam sacerdos & sua & ecclesiæ voce deprecatur sibi præstari supplicandi affectum, & defensionis auxilium: & in lectione scriptum est, & prociderunt viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in sacula sæculorum, Amen. Et in Euangelio princeps Iudeorum Nicodemus venit ad Iesum nocte, rogans & interrogans de animæ suæ salute. Et deinceps finita hac eadem hebdomada vsque ad aduentum Domini, per numerus inuenitur tam officiorum, quàm & Missarum. Nam viginti tres hebdomadæ computantur ita concordēs, vt aliquando omnis cantus videlicet antiphonarum, quæ dicuntur Introitus gradualium, offertoriorum, communionum,

cum lectionibus Apostolicis & euangelicis ita conueniant, vt velut quoddam organum dilatantis inter se vocis concordem Symphoniam reddant. Vt enim exempli gratia pauca ex plurimis proferamus, primam Dominicam post octauam Pentecostes intendamus, vbi Introitus ita incipit: Domine, in tua misericordia speravi, & responforium: Ego dixi, Domine, & verè. Beatus qui intelligit super egenum. Offerenda quoque, Intende voci orationis necesse. Nonne suis vocibus videtur tibi, prophetam in voce pauperis Lazari vel in persona sanctæ ecclesiæ hoc quidem tempore pauperis & afflictæ, ad Deū proclamare, vt in hac conualle lachrymarum dignetur misereri membrorum suorum? Et quid ipso die lectio Ioannis, nisi tota charitatis melle redundat, dū dicit, Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo? Et paulo superius: Deus dilexit nos & nos debemus inuicem diligere. Quid autem sanctum euangelium sonat, nisi vt ad misericordiam opera nos prouocet, quando & pauperis Lazari patientiam in sinu Abrahamæ remuneratam, & diuitis superbi auaritiam ostendit damnatam? Pro huiusmodi re sacerdos illum deprecatur, qui est in se sperantium fortitudo, vt adsit inuocationibus nostris propitius, & quia sine illo nihil potest nostra mortalis infirmitas, sicut nec Lazari sine eius adiutorio potuit, præstet nobis auxilium gratiæ suæ, vt in exequendis mandatis eius illum diligendo ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnibus viribus, & proximum nostrum sicut nosmetipsos, & voluntate illi & actione placeamus, vt quandoque post huius vitæ terminum, in sinu Abrahamæ recepti, vnusquisque nostrum, læto cordis iubilo cantare possit cum Lazaro: Narrabo omnia mirabilia tua, lætabor & exultabo in te, psallam nomini tuo altissime. Et in hunc modum per vigintitres hebdomadas, si illa Missa superius dicta, tertio loco prætermittitur, aut omnia cum omnibus, aut aliqua cum aliquibus, maxime autem, si diligenter inspicitur, Missæ concordant cū euangelicis lectionibus. Et ne multiplex sermo lectori fastidium gignat, prætermittis plurimis, panca adhuc dicamus sub exemplis: Qualiter illa euangelica lectio, qua Dominus Petro prædicit, Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens, & ille subductis ad terram nauibus, cum socijs suis secutus est illum, congruat orationi Missæ, non est laboriosum inuestigare, quæ huiusmodi componitur prece: Deus qui diligentibus te bona inuisibilia præparasti, infunde cordibus nostris tui amoris affectum, vt te in omnibus & super omnia diligentes, promissiones tuas, quæ omne desiderium superant, consequamur. Vt hæc omnia cum Apostolia mereamur consequi, hortatur nos Petrus in lectione, omnes vnanimis in oratione existere. Iterum illi euangelicæ lectioni, vbi Dominus quatuor millia hominum septem panibus & pisciculis paucis pavit, hæc Missa congruit: Deus, cuius prouidentia in sui dispositione non fallitur, te supplices exoramus, vt noxia cuncta submoueas, & omnia nobis profutura concedas. Prouidit enim Deus, quid esurienti populo esset facturus. Meritò populi diuinæ largitatis pabulo relecti, cum Daniele Propheta decantant læti: Sicut in holocausto arictum, rogantes, vt sic fiat sacrificium in conspectu Domini, vt placeat sibi. Et quia hæc verba ad legalia pertinebat sacrificia, & ea nunc in mysterium corporis Christi & sanguinis sunt mutata, testantur

Psal. 12.

Psal. 41.

Psal. 5.

I. Ioan. 4.

Ibid.

Luc. 16.

Psal. 9.

Luc. 5.

verba secreta, quæ ita incipiunt : Deus qui legalium differentia hostiarum vnius sacrificij perfectione sanxisti. Illi Evangelio, in quo Dominus super ciuitate Hierusalem fleuit, hæc oratio congruit: Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maxime & miserando manifestas, multiplica super nos misericordiam tuam. Illud Euangelium, Duo homines: & illa Apostolica lectio, quæ ea die legitur, benè concordant, dum Apostolus dicit: Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quonia persecutus sum Ecclesiam Dei. Et publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Inter hos medius stans Sacerdos, orat & dicit: Omnipotens sempiternus Deus, qui abundantia pietatis tuæ & merita supplicum excedis & vota, effunde super nos misericordiam tuam, vt dimittas quæ conscientia metuit, & adicias quod oratio nõ præsumit. Nunc videamus de duodecima Dominica post octauas Pentecostes, quæ concordia in illo officio esse possit. Nam in Euangelio secundum Marcum eo die legitur, qualiter adducunt domino sardum & murum, & deprecabantur illum, vt imponat illi manus. Et post pauca: Et statim apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè. Quod intuens propheta, ex persona infirmantis in Introitu deprecatur deũ, dicens: Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina. Congruit etiam titulus eiusdem Psalmi, qui ita inscribitur: In sinem Dauid in rememorationem, eo quod saluum me fecit dominus. Cernens sacerdos hanc sanitatum gratiam, non nisi ex diuino munere euenire, orat ad Dominum huiusmodi prece: Omnipotens & misericors deus, de cuius munere venit, vt tibi à fidelibus tuis dignè & laudabiliter seruiatur, tribue quæsumus nobis, vt ad promissiones tuas sine offensione curramus. Vnde & in lectione Apostolus proficitur fiduciam se habere per Christum ad Deum. Et in responso iam quasi soluto linguæ vinculo, propheta laudat se Deo promittit referre, dicendo: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. In Domino laudabitur anima mea. In lectione introducit nomen moyses, & in offerenda, precatus est moyses in conspectu domini pro peccatis populi sui, vt sicut in Euangelio corpore infirmum, ita hinc sanet Dominus populum in anima languidum. Vnde scriptum est: Et placatus factus est Dominus de malignitate, quam dixit facere populo suo. Et in versu, Dixit dominus ad Moysen, Inuenisti gratiam in conspectu meo, & scio te præ omnibus. Sic vterque populus noui ac veteris testamenti curatus, diuina commemorat beneficia: ita canens cum Propheta, De fructu operum tuorum Domine satiabitur terra, vt educas panem de terra, & vinum latificet cor hominis. Terra quæ in primo homine maledicta, spinas & tribulos germinauit, nunc cœlesti imbri perfusa, ac bonorum operu fructu satiata, illum panem producit, qui de cœlo descendit, cuius gustu reficimur, & vini poculo in mysterio sanguinis Christi potamur, vt oleum diuinæ misericordiæ faciem interioris hominis exhilaret, & panis eiusdem cor hominis confirmet. Illi euangelio, vbi Dominus legisperitum de mandato interrogat, & ille respondens, dixit: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, &

ex omni mente tua, & proximum tuum sicut teipsum, & Samaritanus curat illum vulneratum, & stulario dat, & promittit præmium, congruit hæc oratio ad dominum: Omnipotens sempiternus deus, da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum, & vt mereamur assequi quod promittis, fac nos amare quod præcipis. Hæc & alia, quæ vel prætermissa, vel dicta sunt, vel quæ adhuc restant, si diligenti cura obseruentur, concordia sine concluduntur, si tamen illud officium, Exultate Deo, nullo canitur die dominico. Nam cum cetera Dominica, quæ post ieiunia vacant, lectiones & euangelia habeant constituta, & hæc Dominica, quæ hinc vacat, ita non habeat, iure illud officium prætermittitur, vt in ceteris concordia referretur. Si quis verò obiicit, cur officium quartæ feriæ non hinc similiter cantetur, sicut in aduentu Domini, & in Quadragesima: respondemus, quia cum quatuor hebdomadæ in Dominico aduentu ante natale domini sint prænotatæ, & in quadragesima per singulos dies singula sint officia constituta, vt in aduentu Domini quarta, & in Quadragesima, secunda Dominica vacent, meritò ab ecclesiasticis viris est constitutum, qualiter illi duo dies supplerentur per officia quartarum feriarum: At verò finita Pentecostes hebdomada, & sequenti Dominica, quæ vacat, non iam officium quartæ feriæ repetitur, sed spiritus Domini, canitur: ita & finito septimi mensis ieiunio, non repetendum puto quartæ feriæ officium, sed magis, si necesse fuerit, aliquod officium obseruandum, & non occurrit aliqua festiuitas sanctorum, rectius prioris hebdomadæ officium, sicut solet fieri in Galliaru ecclesiis, repetitur, quam concordia euangeliorum & officiorum dissipetur. Nec satis mirari queo, quid causæ obstat, cur non liceat vnum officium, si ita euenierit, cantari per duas, sicut & vnam historiam cum suis responsoriis, per duas vel per tres vel per quatuor hebdomadas. Nam finita hebdomada quæ vacat, in Introitu Missæ Cantor pacem à Domino rogat, vt propheta eius fideles inueniatur. Et responso Propheta Dauid, Lætatus sum (inquit) in his, quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus: & in versu, Fiat pax in virtute tua. In euangelio facit Dominus mentionem Propheta Moyses, dicens: Super cathedram Moyses sederunt Scribæ & Pharisei. Sequens offerenda ita incipit: Sanctificauit Moyses altare Domino. & primus versus, Locutus est dominus ad Moysen: Secūdus versus, Orauit Moyses dominum. Et in communionem hortatur nos Psalmista cum moyse tollere hostias, & introire in atria Domini, adorare Dominum in aula sancta eius. Et quia Deo nec in sacrificio, nec in oblatione hostiarum sine eius adiutorio placere possumus, nec in atria eius introire, nec in aula eius adorare eum, meritò sacerdos ex iua & nostra voce Deum deprecatur, dicens: Dirigat corda nostra Domine quæsumus, tuæ miserationis operatio, quia tibi sine te placere non possumus. In sequenti dominica, in Introitu, consolatur nos ipse, dicens: Salus populi ego sum, & cetera. Vnde & in Euangelio nõ solum sanat paralyticum, quem ei offerebant, iacentem in lecto, verum etiam dimittit peccata, sicut eisdem dicit: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Vnde & meritò nos Dominum in oratione missæ rogamus, vt omnipotens & misericors deus vniuersa nobis aduerfantia propitiatus excludat, & sicut paralyticus ex miseratione Dei libero gressu incedebat,

Luc. 19.

Psal. 121.

Mat. 23.

Psal. 95.

Mat. 9.

Mat. 9.

bat, ita & nos mente & corpore expediti, quæ Dei sunt liberis mentibus exequamur. Et quia Apostolus quosdam de scribis sciebat intra se dixisse, Hic blasphemat: in epistola sua præmonebat, dicens: Propter quod loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, & nolite locum dare diabolo. Deinde occurrit illa Dominica, vbi illud euangelium legitur, in quo quidem ad nuptias filij Regis inuitati, neglexerunt venire, sicut scriptum est: Et abiêrunt, alius in villam suam, alius ad negociationem suam: Reliqui verò tenuerunt seruos eius, & contumelia affectos occiderunt. Quos nos præcauere volens Apostolus, in epistola sua admonet, dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto. Vbi etiam inter discumbentes Rex videns hominem non vestitum veste nuptiali, iussit eum ligatis manibus & pedibus mittere in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Quod intuens populus pœnitens, super flumina, inquit, Babylonis sedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion. Et cantor volens iustum iudicem placare, & beneuolum reddere, huiusmodi verbis confitendo incipit canere: Omnia quæ fecisti nobis Dñe, in vero iudicio fecisti, quia peccauimus tibi, &c. In responso iam aspirans ad conuiuium Dei, ita canit: Oculi omnium in te sperant domine, & tu das illis escam in tempore opportuno. Propter hæc omnia rogat sacerdos pium iudicem, vt fidelibus suis largiatur indulgentiam placatus & pacem, vt pariter ab omnibus mundentur offensis, & secuta tibi mente deseruiant. Et in communionem iam quadam spe ex diuino munere Propheta animatus, ex persona fidelium canit lætus: Memento verbi tui seruo tuo Domine, in quo mihi spem dedisti, hæc me consolata est in humilitate mea. Concordia inter lectionem euangelicam & Apostolicam, offerendam & Missam, in ea, quæ subsequitur hebdomada, in propatulo est. Nam in Euangelio dominus infirmum reguli filium sanat, & offerenda narrat de beato Iob, qualiter Satan à Domino petiit, vt taret eum, & dara ei potestatem in facultatem & in carnem eius, perdidit omnem substantiam ipsius, & filios, carnem quoque eius graui vlcere vulnerauit. Ad resistendum huiusmodi insidiis, hortatur nos Apostolus exemplo B. Iob, confortari in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos (inquit) armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, & cetera, vsque ad finem lectionis. Et in Euangelio legitur, quia postquam cognouit pater, quia illa hora sanatus est puer, in qua dixit ei Iesus, filius tuus viuic, credidit ipse & domus eius tota. Domus eius, intelligitur familia eius. Pro qua familia, id est, Ecclesia de gētilitate collecta, rogat sacerdos his verbis: Familiam tuam, quæsumus Domine, continua pietate custodi, vt à cunctis aduersitatibus te protegente sit libera, & in bonis actibus tuo nomini sit deuota. In responso propheta beneficia iusti iudicis potestatemque commemorat, dicens: Domine refugium factus es nobis, &c. vsque ad finem subsequens versus. Vnde & cantor in Introitu confitetur, quod in voluntate Domini vniuersa sint posita, & non sit qui possit resistere eius voluntati. In communionem quoque propheta ex persona B. Iob vel sanctæ ecclesiæ, multimodis persecutionibus subditæ, orat ad Dominum, dicens: In saluari tuo anima mea, & in verbo tuo super speraui, quando facies depersequentibus me iudicium. Iniqui persecuti sunt

me, adiuua me Domine Deus meus. Nunc superest tantum, vt dicamus de Dominica vigesima secunda post octauas Pentecostes, quam conuenientiam illud officium totum cum euangelio habeat: in quo introducit persona Regis, qui voluit rationem ponere cum seruis suis. Cui cum oblatum esset debitor decem millium talentorum, nec haberet unde redderet, miserus eius, dimisit ei debitum. Sed quia ille noluit misereri conserui sui, iratus Dominus, debitum quod dimisit, repetit, tradiditque eum tortoribus, quoad usque redderet vniuersum debitum. Quod hæc parabola tendat, Dominus manifestè denunciat, dicens: Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Quam sententiam propheta pertrimescens, in Introitu clamat ad Dominum, dicens: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et quoniam sciebat eum iustum iudicem esse, hac voce studebat eum beneuolum reddere. Quia (inquit) apud te propiciatio est Deus Israël. Vnde sacerdos confidenter Dominum rogar, dicens: Deus refugium nostrum & virtus, adesto piis ecclesiæ tuæ precibus, author ipse pietatis, & præsta, vt quod fideliter petimus, efficaciter consequamur. Tunc enim fideliter petimus, si conseruis nostris debita dimiserimus, vt & nos à nostris debitis per Dominum absolui valeamus. Nam & Apostolica lectio de obseruanda fraternæ charitatis vnitate satis nos admonet, dum Apostolus scriptum in exemplum ponens, inter cetera sic dicit: Testis enim mihi est Deus, quomomodo cupiam vos omnes in visceribus Iesu Christi. Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abundet in sciētia & in omni sensu, vt probetis potiora, vt sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum in gloriam & laudem Dei. Quam charitatem commendat responso, dicens: Ecce quam bonum & quam iocundum, habitare fratres in vnum. In offerenda, beata Hester ecclesiæ typum gerens, Dominum rogat recordari sui, & vt det sermonem rectum in os eius. Si enim rectus sermo in ore nostro sonuerit, videlicet peccata nostra confitendo, penitendo, proximis nostris debita remittendo, statim in communionem illa ad nos diuina dirigitur promissio: Dico vobis, gaudiu est angelis Dei super vno peccatore penitentiam agente. De vicesima autem tertia Dominica, quoniam tractauit in quadam epistola, quam ad Aribonem Archiepiscopum de aduentu Domini composui, nunc aliquid dicere super sedeo.

Mat. 23.

Psal. 129.

Psal. 45.

Psal. 132.

Mat. 18.

CAPVT VI.

Inter hæc non ociosè querendum puto, cur autor officiorum tantummodò vigintreres inter octauas Pentecostes & aduentum Domini, Ordinator verò lectionarij viginquinque lectiones posuerit, exceptis his, quæ in octaua Pentecostes & Dominica quinta ante Natiuitatem Domini, & in sancta Trinitate legi solent. Quæ si viginquinque adduntur, xxviii. numerus adimpletur. Qui officia ordinauit, embolismales annos in decemnouenali cyclo attēdit, in quibus Pascha tardius solet occurrere, & breuiora temporum spatia, inter octauas Pentecostes & aduentum Domini conficere: aliter verò communes in quibus eadem Paschalis festiuitas maturius conficuit prouenire. Dicamus sub exemplo, quan-

ephe. 4.

Mat. 22.

Mat. 3.

Psal. 144.

Psal. 118.

Iob. 1.

ephe. 6.

Iob. 5.

Psal. 89.

Psal. 118.

do vltimus terminus Paschalis 14 Kalendis Maij, & ipse Paschalis dies septimo Kalendas eiusdem mensis occurrit, qui diligenter computare voluerit, non plus quam vigintitres hebdomadas ab octaua Pentecostes, vsque ad aduentum dñi inuenire poterit. Et ita accidit vt officium *Domine in tua*, necessarid debeat cantari in ipsa octaua Pentecostes hebdomada. Quando verò terminus primi Paschæ duodecimo Kalendas Aprilis, ipsum verò sanctum Pascha statim in crastinum, hoc est, 11. Kalendas Aprilis euenit, tunc ab octaua Pentecostes vsque ad Aduentum Domini, completur numerus viginti octo hebdomadarum, iuxta computationem lectionarij, dignus profecto numerus, qui inter has solennitates Spiritus sancti & Domini aduentus medius incedat, quia nò solum iuxta huius mundi sapientes, eo q̄ partibus suis consistat, perfectus esse dinoscitur, verum etiam magis propter sacramentum septiformis gratiæ & euangelicæ doctrinæ. Nam septenario quater ducto, in hac perfectionis summam exerecit, vt sicut senarius infra denarium, ita & iste infra centenarium numerum perfectus inuenitur. Quod prudens calculator facile intelligere quibit, si partium eius diuisiones diligenter in vnum colligit. Nulli verò dubium, quin septem ad Spiritum sanctum, quatuor verò pertineant ad euangelium, quia per septiformem gratiam Spiritus sancti prædicatur euangelium per quatuor plagas mundi. Si quis verò contentiosè conatus fuerit reprehendere, quòd in prædictis officiis non æquè omnia omnibus ex toto conueniant, huiusmodi responsum à B. Augustino percipiat: Non sanè omnia quæ gesta narrantur, aliquid etiã significare putanda sunt, sed propter illa quæ aliquid significant, adduntur. Solo enim vomere terra profcinditur: sed vt hoc fieri possit, etiam cetera aratri membra sunt necessaria. Et soli nerui in citharis atque huiusmodi vasis musicis aptantur ad cantum, sed vt aptari possint, insunt & cetera in compagibus organorum, quæ nò percutiuntur à canentibus, sed ea quæ percussa resonant, his connectuntur. Ita in Prophetica historia dicuntur etiam aliqua, quæ nihil significant, sed quibusdam adhaerent, quæ significant, & quodammodo religantur.

De ieiunio quatuor temporum. CAP. VII.

Terminos rectæ fidei sanctæque doctrinæ posuerunt ab initio patres Catholici, quos omninò nefas est transgredi. Sed & multæ consuetudines ecclesiasticæ inueniuntur à sanctis Patribus infra canonicæ regulæ terminos constitutæ, sicut sunt aduentus Domini, septuagesima, sexagesima, quinquagesima, quadragesima, litania maior, dies rogationum ante Ascensionem Domini, vigilia quorundam Sanctorum, necnon & hæc ipsa quatuor temporum ieiunia, quæ præ manibus habentur, aliæque per plura, quæ omnia iure perpetuo absque vlla transgressione nobis sunt obseruanda ac pro lege tenenda, dicente sancto Augustino ad Casulanum presbyterum de ieiunio sabbati: In his enim rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Accedit etiam hoc, quòd nihil sine ratione in ecclesiasticis consuetudinibus à sanctis patribus constitutum reperitur, si causa diligenter inquiratur. Vt ex veterum ac præcipuè S. Augustini sermonibus intelli-

gi potest, necessarium est nostræ religioni, annuatim quatuor ieiunia celebrare. Nam quatuor temporibus voluit annus: Vere, æstate, autumno, hyeme. Hæc quatuor tempora solent nos per delectamenta sua reuocare ab amore creatoris. Quæ de re ieiunandum est in vnoquoque tempore, vt castigetur nostra quatuor elementa, ne surripiantur à delectatione mundi. Ipsa quatuor elementa coniuncta sunt quatuor temporibus anni. Vere est humidum & calidum, & in eo facimus vnum ieiunium, vt elementum humoris in nobis castigetur, ne consentiat falsæ pulchritudini veris. Ex humore enim & calore nascitur pulchritudo terræ. Aestas sicca est & calida, in qua alterum ieiunium facimus, vt castigetur elementum caloris in nobis, ne consentiat incendio carnali. Tertium sit ieiunium in autumno, qui est frigidus & siccus, ne aliquo languore animi arescamus ac desuamur, & inueniamur sine pinguedine olei in æterno tabernaculo: etenim illo tempore congregamus, quo fruamur in futuro. Quartum ieiunium sit in hyeme, quæ est frigida & humida, ne membra nostra staxi atque luxu soluuantur in comestationibus & potationibus, & per hoc negligatur amor Dei. At quia quatuor tempora annorum nos impediunt ad amorem Dei, quatuor ieiunia facimus, per singula quæque tempora suum ieiunium, vnumquodque pro suo tempore. Simili modo diurna curricula quatuor nos impediunt ab amore scilicet cælestium, Matutinum, meridianum, vespertinum, nocturnum. Per hæc etiam quotidie ab amore æternorum retrahimur. In vnoquoque tres dies sunt. Quia vnumquodque tempus tres menses habet, pro vnoquoque mense singuli dies ieiunio cōsecrantur. At verò quia quotidiana peccata adgrauant, nò sufficit vnum ieiunium per vnumquodque tempus, ac per hoc quadragesimale tēpus inducimus quo quotidiana peccata affligantur. Eadem verò quatuor temporum ieiunia his diebus solent celebrari, scilicet quarta feria, sexta, & sabbato. Idèd quarta, quia Iudæi in ea fecerunt consilium, vt occiderent Christum. Sexta, quoniam occiderunt eum: sabbato, ex auctoritate sanctæ Romanæ ecclesiæ, concluditur ieiunium, propter tristitiam Apostolorum, quam de morte nostri redemptoris habuerunt, sicut Innocentius Papa in suis Decretalibus narrat. Sabbato (inquit) ieiunandum esse ratio euidentissima demonstrat. Nā si diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum, ipsius diei imaginem frequentamus, ac si sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, sabbatum prætermittere non debemus, qui inter tristitiam atque lætitiæ temporis illius videtur inclusus. In quo etiam sabbato consecratio ordinum ecclesiasticorum celebratur, causam etiam eiusdem consecrationis, sancto Augustino dicente ad Ianuarium: Sabbatum, inquit, commendatum est priori populo in ocio corporaliter celebrandum, vt figura esset sanctificationis in requie Spiritus sancti. Nāquam enim legimus in Genesi sanctificationem per omnes priores dies, sed de solo sabbato dictum est: Sanctificauit Deus diem septimum. Quia ergo charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, idèd sanctificatio in septimo die commemorata est, vbi requies commendatur. Nunc de lectionibus videamus. In quarta feria

ta feria duæ lectiones leguntur, vt hi qui in sabbato sunt consecrandi, admoncantur, vt notitiam legis & Prophetarum habeant, quæ maximè in quarta arate vigeant. Sexta feria vna tantum legitur, quia lex & prophetia in vno euangelio recapitulatur, quod nunc in sexta mundi arate prædicatur ac legitur. De duodecim lectionibus, quæ prætitulantur in libro Sacramentorum, die sabbati, sic in literis Patrum reperitur scriptum: Sex lectiones ab antiquis Romanis Græcè & Latinè legebantur. Qui mos apud Constantinopolim hodie quoque seruatur propter duas causas: vnam quia aderant Græci, quibus incognita erat Latina lingua: aderatque Latini quibus incognita erat Græca: alteram quoque propter vnanimitatem vtriusque populi. Duodecim lectiones dicuntur propter duodecim lectores, non propter duodecim sententiarum variates. Sex Lectiones sunt tantummodo in sententiis. Neque enim si dixerimus amen, verum: propterea duas veritates intelligere debemus, sed vnam. Sed de his hæcenus: nunc ad propositum redeamus. Quæstio tua, si ritè recordor, talis erat, vt scire optares, vtrum nam statim in primo sabbato Martij sit ieiunandum, etiam si idem mensis quinta, sexta, aut septima feria incipiant, an ad aliud sabbatum propter quartam feriam sit differendum. Ad quod tibi ex consuetudine sanctæ ecclesiæ, quæ pro maxima auctoritate tenenda est, respondeo, quòd absque vlla refractione semper eiusdem mensis quarta feria debeat expectari, quoniam idem ieiunium quòd quarta feria incipitur, sabbato finitur: nequaquam in Februario, sed totum Martio deputatur, ea videlicet ratione, vt in eo mense primum ieiunium nostram Domino consecratur, in quo principium anni ac ipsa creatio mundi cæpit. Vnde iste terminus firmiter est obseruandus, vt nec ante 11. Idus Nonas Martij, nec post 11. Idus eiusdem mensis aliquis statuat ieiunandum, sed in his septem diebus vbicunque primum euenit, ieiunare licitè valebit. Ex quo velut intellectuali quodā filo rectissima regula linea, per quatuordecim hebdomadas vsque in secundum Iunij mensis sabbatum, itèd inde per alias quatuordecim ad tertium Septembris sabbatum: item siue per tredecim, siue per quatuordecim, ad illud proximum ante natiuitatem Domini sabbatum, vt absque errore eorundem sabbatorum termini possint inueniri. Ad hoc demonstrandum constituatur feria septem cum diebus rotidem mensis Martij, id est, à quarta Nonarum, vsque in septimam Idus, per quos primi sabbati termini solent variari, vt his inspectis res ipsa de nobis aperiat. Vt enim ab vltimo incipiamus, Martius aut quinta feria incipit, & sabbatum in quo est ieiunandum, sexto Idus occurrit: aut mensis sexta feria, sabbatum verò septimo Idus, aut ille feria septima, istud verò octauo Idus: aut mensis prima, quæ est Dominica, & sabbatum Nonis: aut si ille feria secunda, istud pridie Nonarum: Si verò tertio, istud tertio Nonas, at si Martius, feria quarta, sabbatum quarto Nonas. Si ex his singulis terminis adhibita computatione ac terminos Septembris per quatuordecim hebdomadas aciem rectè dirigit, liquido peruidebis, in quarto seu septimo mense quartas ferias iuxta sui quantitatem suis sabbatis minus deesse, excepto Septembri, quando ipse incipit feria quinta, Iunius quarta, Martius tertia. Quæ ex re sic eueniat, prudenti calculatori ad indagandum.

gandum nequaquam erit difficile. Ex his omnibus ratio manifesta docet, firmiter ac stabilius esse argumentum, quod ex hebdomadarum numero collectum nunquam nutat, quàm quod ex feriarum cōsideratione compilatum aliquando vacillat. De mense verò decimo nihil aliud dicendum est, nisi vt proximum ante natiuitatem Domini semper obseruetur sabbatum, excepto quando vigilia euenit in sexta feria. Scio me pro certo ita dixisse, & quàm verum sit etiam in hac re, de qua præfens tractatus habetur, qua potero breuitate ex dictis maiorum curabo demonstrare. Igitur Amalarius diuini officiorum indagator solertissimus, cuius dicta Catholicorum virorum sententiis fulgent munita, cum de iisdem disputaret ieiuniis, sic inter alia dicit: Primi Apostolici semper in Decembri mense, in quo Natiuitas Domini nostri Iesu Christi celebratur, consecrationes ministrabant, vsque ad Simplicium, qui fuit à beato Petro quadragesimus nonus. Ipse primus consecrauit in Februario, ni fallor, nullam ob aliam causam, nisi intimando coniungendo propinquius Christi corpori, qui per sacrum mysterium pronchuntur. Quod nullo modo fatius fieri potest, quàm si per eos patriarchas, ex quibus Christus natus est, generetur. Quod impossibile est secundum carnem, secundum spiritum dignum & habile, hoc est, vt per interpretationes nominum Patriarcharum nascatur mente, qui genealogiæ Christi videntur familiaris adscisci. Et quia incōgruum est, sicut vnicuique generationi singularis hebdomada deputatur, ita per vnamquamque hebdomadam consecrationem celebrari, causa cōgruenti per singula tempora, quæ conuenire possunt virtutibus & interpretationibus Patriarcharum, qui in articulis genealogiæ positi sunt, consecratio celebratur spiritalis. Per tres tessradecades annuales, sicut hebdomadæ quadraginta duæ. Tot generationes secundum Matthæum Christi sunt cum ipso, tot enim hebdomadæ inueniuntur, à primo sabbato primi mensis, vsque ad quartum sabbatum decimi mensis. Consecratio prima celebratur primo sabbato primi mensis, quæ quasi in loco Abraham generat Christum. Abraham interpretatur pater multarum gentium, cui dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gētes. Si quis consecratus sit in semine multorum conuertentium per sua exempla ad Deum, est à primo patriarcha Abraham genitus, est ipsum semen Christus, in quo semine promissum est Abraham, benedici omnes gentes. Ipsa consecratio verno tēpore celebratur, quod tempus habile est, procreationibus. Nam & Abraham tertia arate fuit huius mundi, quæ ætas cōparatur adolescentiæ, quæ habilis est generationi filiorum. Secunda consecratio est in quarto mense, secundo sabbato, quod est initium secundi catalogi quatuordecim hebdomadarum. Hæc deputatur in loco filiorum Dauid. Dauid interpretatur manu fortis, ipse prostravit Goliath, id est, humilitas superbiam. Qui consecrantur, propterea consecrantur, vt fortes sint & per humilitatem deiciant superbiam. Ipsa celebratur in Iunio mense, quando feruor magnus solis est super terram. Omnibus notum est, Dauid bellicosum fuisse. Tempus Iunij aptum est bellis. Tertia consecratio celebratur in septembri tertio sabbato, quod est initium tertij catalogi. Hæc deputatur generationi Iechonias. Iechonias interpretatur preparatio dñi. Nullique dubiū si omnes oportet præ-

Amalarius lib. 2. cap. 1.

Gen. 22.

parati in aduentum Domini, quin potissimum eos, qui consecrantur. Neque hoc sine ratione est, si computetur catalogus nouissime tesserae decadis, & semel computetur Iechonias, non amplius inueniuntur cum ipso Christo quam tredecim generationes: si ipse bis computetur, quatuordecim inueniuntur. Sanctus Augustinus causa mysterij perhibet factum esse; quod Iechonias, qui interpretatur preparatio Domini, bis numeretur, in fine prioris, & in capite sequentis catalogi, lapidem angularem, id est, Christum significans: in quo preparauit Deus pater duos populos quasi parietes in vnam iungere domum. Quamquam beatus Hieronymus vitio scriptorum & longitudine temporum inter Græcos & Latinos confusum esse narret, & patrem qui in Hebræo Ioachim nominatus est, non in Chaldaeam ductum, sed defun-ctum in terra sua, & filium Ioachim de captiuitate redeuntem Salathiel genuisse affirmet. Igitur supradictus doctor hoc voluit intelligi, vt tredecim & quatuordecim hebdomadae praefigurarent in mysterio, quod Iechonias semel aut bis poneretur in catalogo. Enimvero omnibus annis tredecim inueniuntur, exceptis his, hoc est, quando Martius feria tertia vel quarta, natiuitas vero Domini nostri Iesu Christi Dominica aut secunda feria acciderint. De hoc ieiunio, quod in ipsa solebant vigilia antiquiores celebrare, supra nominatus dixit Amalarius: Quae consecratio habet finem in ipsa natiuitate Christi, sicut quorundam Italorum, nescio an omnium, adhuc mos est agere, vt ego ipse ibidem positus cognoui: sed vsus in nostris excreuit ecclesiis, vt in anteriori hebdomada anticipetur, quia illa duo officia ieiunij & natalis Domini, non conueniunt simul celebrari. Nam sicut praenunciando istud anticipamus, ita secundum sabbatum Iunij mensis cum vigilia Pentecostes si prouenerit, prolongando in proximum differimus, licet nostri antecessores vtrunque in ipsa vigilia sancta simul celebrarent, sicut praetitulacione librorum euident habemus testimonium. Quid aded opus est, nunc inquiri, quod tam longo tempore cepit dedisciat tamen ne huiusmodi scientia frauderis, talis inscriptio super hac re habetur in libris nostris: Si e-uenerint duodecim lectiones in sabbato sancto Pen-tecostes, tunc in quarta feria cantetur & legatur an-tiphona, Exaudi domine. * Missa, Preces nostras que-sumus Domine. Require in prima hebdomada qua-dragesimae. Lectio, Dixit Salomon. Item oratio, Deuotionem populi. Lectio Esaiæ Prophetæ, Audi Iacob. Alleluia, Domine Deus salutis. Euangel. se-cundum Lucam, Accedentes discipuli. Offer. Viri Galilæi, Communio: Pater, cum essem. Feria sexta antiphona, Exaudi Domine. * Missa: Esto Domine propitius. Lectio, Exultate filij Sion. Alleluia, Domi-ne refugium factus es. Euangelium secundum Lucam: Venit ad Iesum vir nomine Iairus. Offer. Viri Gal-ilæi. Communio, Pater, cum essem. Sabbato omnes parati primitus cantent Litaniam. Deinde Kyrie e-leyson. Gloria in excelsis Deo. Postea oratio, Menti-bus nostris. Alia, Illo nos igne. Tertia, Deus qui ad-animari. Quarta, Praesta quæsumus omnipotens deus, vt salutaribus ieiuniis. Quinta, Praesta quæsumus om-

* oratio.

* oratio.

nipotens deus, sic nos. Subsequitur lectiones cum Gradualibus: Propitius, Protector, Ad Dominum, Diri-gatur & Benedicite. Ad Missam, Praesta quæsumus omnipotens deus, vt claritatis Lectio: Cum Apol-los esset Corinthi. Alleluia, Confitemini. Tractus, Laudate Dominum. Euangelium secundum Ioan-nem, Si diligitis me, Offer. Emitte Spiritum, Com. Vltimo. Vtique secundum consuetudinem antiqua. Gradualia, sicut non solum in nostris libris habetur insertum, sed etiam vt in quodam ordine secundum sancti Gelasij Papae auctoritatem reperi praetitula-tum. Qui mos vsque hodie, vt copertum habemus in sancta Romana seruatur ecclesia. Videtur quoque id huic narrationi assensum praebere, quod in authen-ticis antiphonariis duo tantum alleluia inueniuntur descripta, hoc est, Emitte spiritum. Spiritus domini, caetera vero à modernis sunt composita. Quapro-pter intruendum est, quia si in monasteriis Alleluia cantus abundat, quid simplices villarum presbyteri agunt, qui vix duorum tantum notitiam habent? Vt omniū vulgari prouerbio vtat, Aut cantant quod sciunt, aut tacere compelluntur quod nesciunt. Non tamen haec scribens, sanctissimorum auctoritatem sacerdotum prauidico, quos in sancto Spiritu con-gregatos, iam dudum audiui in synodalibus suis de-creteris statuisse, vt magis debeant Alleluia de-cantari. Sed simpliciter quae sentire potui, ad in-terrogata respondere curavi, consolare volens etiam, si possum, mei simillimis imperitis, qui tot alleluia non non norunt cantare. Sic in quodam libello de hoc ordine legi per singulas orationes, debemus mentis humilitatem per genuum flexionem osten-dere, excepto, infra Pentecosten. In sola oratione de camino ignis, non flectimus genua, quando Nabu-chodonosor cõpellebat populum adorare statuum quam fecerat: vt separata sit nostra oratio, quae est ad vnum Deum, ab errore gentium. Similem ob cau-sam etiam in parasceue genua non flectimus pro per-fidis Iudæis, qui illud genua flectebant coram Deo, ne videamur illos imitari, qui opus bonum stu-debant male operari: quemadmodum tunc ab oscu-lo abstinemus. propter Iudæi traditoris exemplum, qui per simulatae pacis osculum, tradidit Dominum Iesum Christum. Si quis ieiunia quatuor temporum legitimo ordine celebrare desiderat, supra scriptum argumentum ex sententiis sanctorum patrum col-lectum, obseruare non negligat. Primum sabbatum Martij, cum praecedente eiusdem mensis quarta fe-ria, nota diligenter, & ab ipso quatuordecim hebdo-madas vsque in secundum Iunij mensis sabbatum com-puta, iterumque alias quatuordecim hebdomadas abhinc vsque in tertium Septembris sabbatum, quod nullo modo te fallit, connumerata, indeque proximū E sabbatum ante natiuitatem Domini, siue quatuor-decim siue tredecim fuerint, semper obserua, & in his singulis quatuor sabbatorum diebus, absque vl-lo errore occurrer tibi legitime illud ieiunium, quod in sacramentorum libris praetitulatur cum. duode-cim lectionibus celebrandum. Quod si vigilia nati-ualis Domini in sabbato venerit, in hebdomada priori idem ieiunium debet anticipari.

MICRO-

OPVSCVLVM ANTE ANNOS QVINGENTOS CON-SCRIPTVM AB HOMINE ANTIQVITATIS Ecclesiasticae studiosissimo.

De Introitu Missae.

CAP. I.

psal. 83. 84. 85. 115.

RESBYTER, cum se parat ad Missam, iuxta Romanam consuetudinem decantat hos psalmos: Quam dilecta, Benedixisti, Inclina Domine, Credidisti: Deinde, *υἱε εἰλε-σση*, Pater noster, cum preci-bus & oratione pro pecca-tis & videlicet vt intus & ex-terius summo sacerdoti placere valeat: quem cum sa-cratiſſima oblatione sibi, omnibusq; Christianis pla-care desiderat. Paratus autem intrat ad altare, & facit confessionem: quia scriptum est, Sapiens accusator est sui in principio: & antiquae legis sacerdotes pri-mum pro se, deinde pro populo offerre soliti erant. Interim cantatur Antiphona ad Introitum, quae ab Introitu sacerdotis ad altare hoc nomen meruit ha-bere. Hanc ad Introitum dici, Coelestinus Papa in or-dine quadragesimus quintus instituit, cum vsque ad eius tempora ante sacrificium Epistola tantum Pauli & Euangelij legeretur. Litaniae quae sequuntur, pro-pter ipsa Graeca verba, à Graecis assumptae creduntur.

De Gloria in excelsis, & Dominus vobiscum.

CAP. II.

confessio sacerdotis cur missa. pron. 12. Heb. 7. 1m. 16.

IN omni festo quod plenum habet officium, exce-pto intra aduentum Domini, & septuagesimam, & natali Innocentium, tam presbyter quam Episco-pus, Gloria in excelsis, dicunt. Quod etiam nunquam post Meridiem legitur dicendum, nisi in Cena Do-mini, vbi Christina conficitur, & in sabbatis Paschæ & Pentecostes. Deinde versus ad populum, dicit: Dominus vobiscum. Respondetur: Et cum Spiritu tuo. Notandum ex his verbis, Plures esse debere re-spondentes, & vnum salutantem. Sicut enim ineptè respõderetur, Et cum Spiritu vestro, cum vnus esset saluator: sic incongruè salutarer per, Dominus vo-biscum, cum vnus tantum assit vel nullus. Hoc vti-que beatissimi patres Apostolici, Anacletus, qui à beato Petro quintus, & Soter in ordine decimus tertius decretis suis firmauerunt, vt sacerdos semper vel tertius esset, dum Missas celebraret. Zacharias autem vir Apostolicus, in ordine nonagesimus ter-tius, constituit, ne sacerdotes ad celebranda Missa-rum solennia cum baculo intrarent, nec velato ca-pite altari adstarent. Sancti quoque patres in Aure-lianensi Concilio, capitulo tertio, constituerunt, vt ad salutationes sacerdos non solum clericis, & Deo dicati, sed & omnis plebs consona voce respon-deat.

De prima oratione in Missa. CAP. III.

2. Cor. 5.

SEquitur oratio quam Collectam dicunt, eo quod sacerdos, qui legatione fungitur pro populo ad Dominum, omnium petitiones ea oratione colligat atque concludat. Illae tamen orationes specialius Collectae vocari solent, quae apud Romanos sit-

per collectam populi sunt, dum colligitur, vt pro-cedat de vna Ecclesia in aliam, ad stationem facien-dam: vt in capite Ieiunij illa oratio, Concede quæsumus, apud sanctam Anastasiam supra Collectam priè nun-populi dicitur, qui stationem apud sanctam Sabi-cipentur. nam celebraturus est.

De numero orationum in Missa. CAP. IIII.

IXta Romanum Ordinem non nisi vnam orationem ante lectionem dicere debemus, vt Amalarius in Prologo libri sui De officiis, se ab ipsis Romanis didicisse fatetur. Hoc vtiq; & institutio officiorum exigere videret, vt, sicut ad vnam Missam, vnam tantum lectionem & Euangelium legimus, item vnum introitum, immò vnum officium cantamus, nihilominus & vnâ orationem dicamus. Sed hoc iam pau-ci obseruant: immò plures intantum orationes mul-tuplicant, vt auditores suos sibi ingratos efficiant, & populum Dei potius auertant, quam ad sacrificandū illiciant. Hoc autem sapientibus multum displicet, qui etsi aliquando antiquam traditionem, abis mo-rigerado, excedunt: in ipsa tamen sua excessione mo-dum tenere, & aliquam rationem attendere solent. Vnde & in Missa, etsi non semper vna tantum oratio-ne sint cõtenti, septenarium tamen numerum in ora-tionibus raro excedunt: quæ vtiq; numerum nec dominica oratio excedit, quæ cum solis septem pe-titionibus omnia corpori & animæ necessaria com-prehendit. Hoc autem summo opere solent obser-uare, vt in Missa aut vnam, aut tres, aut quinque, aut septem orationes dicant. Vnam, propter Ro-manam traditionem: Tres, quia Dominus ante passionem suam ter orasse legitur: Quinque, pro-pter quinque-partitam eius passionem, in cuius commemoratione hæc eadem celebramus officia: Septem, quia & Apostoli septem petitiones Domi-nicæ orationis ad consecrationem eorundem myste-riorum frequentasse leguntur. In natiuitate tamen Dñi ad Missam in mane, Romani orationem de sancta Anastasia adiciunt: quia stationem in ecclesia eiusdè martyris ad eandem Missam agunt. Et nos quoque illos in illa adiectione imitamur, licet non eandem adiectionis occasionem habere videamur. Rarissi-mè quidam diligentiores officiorum obseruatores, alios in orationibus numeros admittunt, nisi & quos nos supra cõpetenti mysterio insignitos notauimus.

Septena-rium nu-merum ra-rò oratio-nes exce-dunt.

De authenticis orationibus. CAP. V.

ALias quoque orationes, nisi antiquas & Grego-rianas, difficilimè admittunt, vt porè quas in an-tiquioribus & emendatioribus Sacramentariis ma-ximè inueniunt. Nam octauum Africanæ prouin-ciae Concilium (sanctus Augustinus, immò ducenti & quatuordecim sancti patres interfuerunt) capitulo duodecimo ita constituit: Nullae preces, vel o-rationes, vel Missae, vel praefationes, vel cõmendatio-nes, vel manus impositiones dicantur, nisi in Con-cilio fuerint probatae. Item tertium Carthaginense

Tom. 4.

2 CC ij

damus, nec nos Apostolicæ autoritatis reos efficiamus, si, quod soli Apostolicæ autoritati competit, Canonem nostris interpositionibus augmentare præsumamus.

Quid superfluum sit in Canone. CAP. XIII.

Interponere enim solent quidam ibi suas orationes, vbi dicitur: Memento Domine famulorum famularumque, & ante commemorationem defunctorum. Item post nomē Domini Papæ suæ proprii episcopi, adiiciunt: Et omnibus orthodoxis atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus, sed superfluo. Nam ordo statim in sequenti versu, vbi dicitur: Memento Domine famulorum famularumque, nobis cōcedit, vt omnium viuorum commemoremus, quoscunq; voluerimus. Item post pauca addunt: Pro quibus tibi offerimus, cum in antiquioribus & veracioribus sacramentariis, non nisi sub tertia persona offerentes ibi reperiantur. Item ibi: Vnde & memores Domine nos tui serui, Natiuitatem domini commemorant, cum iuxta Apostolum in eiusmodi sacrificio, non Natiuitatem Domini, sed mortem eius annunciare debeamus. Vnde & sanctus Ambrosius, in libris Sacramentorū: Quotiescunq; inquit, offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, ascensio Domini significatur. Quod & sanctus Augustinus sua attestatōne confirmat. Quapropter & nos ibi tantum passionis, resurrectionis & ascensionis commemoramus. Hęc ergo omnia quę nos adiectina notauimus, ille proculdubid superflua & eradenda iudicabit, quicunq; antiquiores & emendatiores sacramentarios diligenter inspexerit. Sciendum est autem, quod Romana autoritas nomina viuorum fidelium internumerare permittit, vbi dicitur: Memento domine famulorum famularumque: similiter & defunctorum, vbi iterum dicitur: Memento etiam & eorum nomina. Aliorum verò sanctorum nomina annumerare nō debemus, nisi quos in Canone inuenimus antiquitus descriptos, excepto post, Pater noster, in illa oratione, vbi iuxta ordinem quantumlibet sanctorum nomina internumerare possumus. Et hoc etiam notandum, quod personę prælatorum & subiectorum in Canone distinguuntur. Vbi enim Domini Apostolici siue Episcopi nostri nomen assumimus, de prælatis agere videmur. De subiectis verò statim in sequenti versu, vbi dicimus: Memento Domine famulorum famularumque tuarum. Item illud, Hanc igitur oblationem seruitutis nostrę, de prælatis sonat. Nam quod sequitur, Sed & cunctę familię tuę, subiectos videtur intinere. Item, Vnde & memores Domine nos serui tui, de prælatis: & illud, Sed & plebs tua sancta, de subiectis agere non dubitatur.

Mors Christi, nō Natiuitas, in hoc sacrificio commemoratur.

Passionē Resurrectionem & Ascensionē.

quorū libet.

quę sunt per oblatū sunt.

De signis super oblationem. CAP. XIII.

De signis autem quę super oblationem à diuersis diuersè sunt, nos ab Apostolica sede potissimum formā sumere decreuimus, vnde totius Christianę religionis ordinem & originem suscepimus. Nam & illi sedi nostro tempore talē Deus gubernatorem, reuerendę, in quā, memorię Gregoriū Papā imposuit, qui sub decē suis antecessoribus, à puero Romę nutritus & eruditus, omnes Apostolicas traditiones diligentissimè inuestigauit & inuestigatas studio-

sisimè in actū referre curauit. Hunc ergo doctorem religione & autoritate præcipuum, immò Apostolicam traditionem per ipsum in cōsecrandis mysteriis potissimum imitari decreuimus. Sicut nos ipsi per ipsum & per Episcopos qui eum imitati sunt, accepimus, imparē numerum semper in dispensatione signorum super oblationem obseruamus, videlicet vnam Crucem, vel tres, vel quinque faciēdo, & hoc vtiq; non sine certi causā mysterij. Nam in vna & tribus, vnum & trinum Deū intimamus. In quinque autem, quinque-partitam Domini passionem significamus. Meritò autem impar numerus in ecclesiasticis officiis frequentatur, quia nunquam in duo æqualia vnitare impediēte diuiditur, sicut vnitatis sanctę ecclesię nullatenus, eam in duo secari patitur. In primis vbi dicitur, Hęc dona, hęc munerā, hęc sancta sacrificia, tres tantum Cruces super panem & vinum communiter facimus, nec vnquam panem à calice separamus in consignatione, nisi vbi separatim nominatur in Canone. Ita autem illa communiter signamus, vt erecta pars Crucis tantum super panē: transuersa autē, super calicē protēdatur. Nā erecta pars Crucis, corpus Dñici sustinuit: transuersa autē, ipsius brachia distendit. Vnde & calix congruē sub brachio eius collocatur, quasi de latere Dominico sanguinem domini suscepturus. Cum dicimus, Hanc igitur oblationem, vsq; ad altare inclinamur: ad exemplar Christi, qui se humiliavit pro nobis vsq; ad mortem Crucis. Erecti autem cum dicimus, Benedictam, ascriptam, ratam, tres cruces super vtrūque simul facimus. Non enim hęc sola oblata signanda est, vt quidam faciunt, sed vtrunq; signatur in oblatione. Nam sequitur: vt nobis fiat corpus & sanguis, subauditur, hęc oblatio. Et hoc cum dicitur, quattuor Cruces super panem, & quinta super calicem separatim imponitur. Congruē autem prius tres tantum Cruces super vtrunq; fecimus, licet quinque voces ad signa faciēda æquipollentes haberemus, id est, Benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem, videlicet vt quinarium numerum non excederemus, & quintam Crucem super calicem quasi quinti vulneris indicem, vnde sanguis profluxit, competenter faceremus.

De acceptione oblationis in manus. CAP. XV.

Deinde panis in manus accipitur, & antequam reponatur in altare, benedicitur. Item & calix eleuatus, ante depositionem benedicitur. Nam & ipse Dominus in Euangelio vtrunq; legitur benedixisse antequam dimitteret ē manibus. Accepta enim in manibus benedixit, postea discipulis dedit. Item, vbi dicitur: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, tres cruces super vtrunq; post simul facimus: quia & vtrunq; simul in eisdem versu intelligimus. Quartam autem Crucem super panem, & quintam super calicem separatim infigimus, iterum sanguinem Dominicum, de latere Dominico profluentem, designantes.

De commemoratione Dominicę passionis. CAP. XVI.

Notandum autem, per totum Canonem Dominicę passionis cōmemorationem potissimum actitari, iuxta Domini præceptum in euangelio: Hęc, inquit, quotiescunq; feceritis, in mei memoriam

moriā facieris, Et illud Apostoli: Quotiescunq; hoc sumpseritis, mortem Domini annuntiabitis. Vnde & ipse sacerdos per totum Canonem in expansione manuum, non tam mentis deuotionem, quā Christi extensionem in cruce designat: iuxta illud: Expandi manus meas tota die. Non ergo digiti sunt contrahendi semper, vt quidam præ nimia cautela faciunt. Malè enim cauti sumus, si Christum imitari summo perē non studemus. Congruum ergo est, vt manus expandamus infra Canonem, hoc tamen obseruato, ne quid digitis tangamus præter Domini corpus. Notandum quoque in ipso Canone quinque, per Christum Dominum nostrum, haberi: & in ipsa quinarā conclusionē non incongruē quinariam Domini vulnerationem intimari. Presbyter autem manus rādē remittere solet, nisi cum necessario propositam oblationem benedicere debet. Presbyter & humilitatem Domini vsq; ad crucem, vt prædiximus, nobis indicat: cum se vsq; ad altare inclinat, dicēdo: Hanc ergo oblationem. Statim enim in sequentibus narrationem de Dominicę passionē orditur, cuius typus vsq; ad, Supplices te rogamus, obseruatur. Ibi videlicet sacerdos se iuxta altare inclinans, Christum in cruce inclinato capite spiritum tradidisse significat.

De commemoratione mortuorum, & reliquis obseruatis, vsq; in finem Canonis. CAP. XVII.

Post mortem Christi in cruce, commemoratio mortuorum subsequitur, quia nec aliorum mortuorum commemoratio agenda est, nisi qui in Christi morte redempti sunt, & in Christo hanc vitam finierunt. Cum autem sacerdos vocem exaltat, dicens: Nobis quoque peccatoribus, Centurionem illum designat, qui vīā morte Christi vocem exaltauit, dicēdo, Verè filius Dei erat iste. Tres verò cruces super corpus & sanguinē communiter facit, cum dicit: Sanctificas, vinificas, benedixis: in honorē sanctę Trinitatis. Postea cum corpore Dominico quantum cruces super calicem facimus, dicēdo: Per ipsum & cum ipso & in ipso, & quintam in latere calicis, videlicet iterum vulnus Dominici lateris significando. Vnde & calicem ex eodem latere cum oblata tangimus iuxta Romanum Ordinem. Multi tamen tres tantum cruces super calicem, & duas in latere eius faciunt: sed videtur incongruum, cum Christus nullum vulnus in latere habuerit nisi vnum. Sed reuerendę memorię Gregorius Papa fecit, vt prædiximus, quod beatus Anselmus Lucensis Episcopus ita ab eo se didicisse testatus est, & hoc ita semper obseruauit, nobisq; iterum obseruandum firmissimè inculcauit. Cum dicimus, Per omnia secula seculorum, Corpus cum Calice leuamus, & statim in altari deposita cooperimus: Quia & Ioseph corpus Dominicum de cruce leuauit, & in sepulchro depositū, lapide cooperuit. Hucusque calix pro cautela cooperitus videbatur, deinceps autem magis pro mysterio cooperitur, quia sicut Christus tres dies in sepulchro fuit cooperitus: ita & nos corpus Domini & calicem cooperimus: vsquē quod tres articulos orationis compleamus, quippe præfationem Dominicę orationis, & ipsam Dominicam orationem, & illam quę sequitur, quę embolis Dominicę orationis nūcupatur, iuxta Romanum Ordinem cum dicitur, Et ab omni perturbatione securi, accipit archidiaconus

defuncto vnum.

Anselmus Lucensis.

Cur calix cooperitur.

à subdiacono patenam nudam, quam acolyt⁹ tenuit inuolutam, & osculatam dar vni ex diaconibus tenendam, ad contractionem in ea faciendam. Vide sacerdos sine ministro sacrificans, ad eundem locum eam de sub corporali absconditam resumat, & osculatam in altari deponit, vt hostiam in ea confringat. Cum autem dicit, Per Dominum nostrum, rumpit hostiam ex dextro latere iuxta Ordinem, ad designandam Dominici lateris percussione. Deinde maiorem partem in duo confringit, vt tres portiones de corpore Dominico efficere possit. Nam vnam in calicem, faciēdo crucem, mittere debet, cum dicit: Pax Domini sit semper vobiscum, ad designandam corporis & animę coniunctionem in resurrectione Christi. Alteram verò ipse presbyter necessario sumit, ante calicis participationem, iuxta Dominicam institutionem. Tertiam autem cōmunicaturis siue infirmis necessariò dimittit, nec hoc vtiq; sine certi causā mysterij. Tripliter enim corpus Domini intelligitur: vnum quod resurrexit à mortuis, quod significat particula in sanguinem missa: Aliud, quod adhuc viuūt in terra, significatum per particulam à sacerdote consumptam: Tertium, quod iā requiescit in Christo, quod & à tertia particula in altari seruata aptè figuratur, quam viaticum morientium appellare solemus.

De panis fractione & communicatione. CAP. XVIII.

Post immissionem autem panis in calicem, iuxta Romanum ordinem, dicit sacerdos sub silentio: Fiat commixtio & consecratio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Beatus Innocentius Papa in ordine quadragesimus quintus constituit, pacem dari post consecrationem sacramentorum. Cum pacem damus, dicere solemus: Pax tecum. R. Et cum spiritu tuo. Congruē autem pax datur ante communionem, quia iudicium sibi manducat & bibit, quicunq; non prius fratri suo repacificatus, communicare præsumperit. Sergius Papa in ordine octogesimo sexto constituit, vt in tempore contractionis Dominici corporis: Agnus Dei, à clero & populo decantentur. Videlicet vt ille nobis propitiatur, cuius corpus ibi confringi videmus & credimus. Facta autem contractione, debent omnes communicare, interim cum & Antiphona cantatur, quę de communionē nomen mutauit, cui & Psalmus subiungendus est cum, Gloria patri, si necessè fuerit. Sciendum autem, eandem Antiphonam semper eundem Psalmum cum introitu habere, si non habet propriū ex quo sumpta videatur. Orationem qua inclinari dicimus, antequam communicemus, non ex ordine, sed ex religiosorum traditione habemus, scilicet (hanc) Domine Iesu Christe, qui ex voluntate Patris. Item & illud, Corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi, quod dicimus, cum aliis Eucharistiam distribuimus. Sunt & alię multę orationes, quas quidam ad pacem & communionem priuatim frequentant: sed diligentiores antiquorum traditionum obseruatores, nos in huiusmodi priuatis orationibus breuitati studere docuerunt, potiusq; publicis precibus in officio Missę occupari voluerūt. Nā beatus Innocentius Papa, scribens sancto Augustino & Aurelio Episcopis, asserit quod nos plus communibus & publicis, quā singularibus & priuatis orationibus proficere poterimus.

Patena vni.

Hostia ab ipso in tres partes.

Sergius Papa Agnus Dei cantari iubet.

Non est autem authenticum, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo distribuunt. Nam ordo Romanus contradicit, quia & in pasceue vinum non consecratum, cum Dominica oratione & Dominici corporis immisione iubet consecrare, ut populus plene possit communicare. Quod utique superfluo præcipere, si intinctum Dominicum à priorie die corpus seruetur, & ita intinctum populo ad communicandum sufficere videretur. Iulius quoque Papa, in ordine trigésimus sextus, Episcopis Ægypti scribens, huiusmodi intinctionem penitus prohibet, & scorsum panem, & scorsum calicem, iuxta Dominicam institutionem, sumenda docet. Vnde & beatus Gelasius Papa in ordine 51. scribens quibusdam episcopis, excommunicari illos præcepit, quicquid sum pro corpore Dominico, à calicis participatione se abstinerent. Nam & ipse in eodem decreto asserit: Huiusmodi sacramentorum diuisio sine grandi sacrilegio provenire non poterit postquam oēs comunicauerint: dicit sacerdos hanc orationem sub silentio (iuxta Romanum Ordinem) Quod ore sumpsimus. Qua finita, sequitur oratio siue orationes post communionem dicendæ, quæ eodem numero & ordine orationibus ante lectionem, siue pro secreta ante præfationem dicitis, debent respondere. Quæ utique orationes, non pro his qui communicaturi sunt, sed qui iã comunicauerunt, iuxta proprietatem sui nominis agunt. Ergo & ante ipsas communicare non negligant, quicunque earundem orationum benedictione foueri desiderant. His ita finitis, subsequitur, Benedicamus Domino: vel, Ite Missa est. si tamen aliquod festum fuerit, quod, Gloria in excelsis, habere debuerit. Respondent omnes, Deo gratias, iuxta Apostolum, pro collatis beneficiis gratias agentes.

Repetitio à superioribus Missæ. CAP. XX.

UT autem à superioribus aliquantulum repetamus, postquam sacerdos resurrectionem Domini per coniunctionem corporis & sanguinis Domini denotauerit, subsequenter etiam pacem populo offerre debet, sicut & Christus post resurrectionem discipulis suis pacem obtulit, dicens: Pax vobis. Fractio oblationis, illam nobis fractionem panis insinuat, quam Dominus post resurrectionem suam coram discipulis fecit. Communicatio populi, typum illius conuiuij gerit, quod non semel Dominus post resurrectionem suam cum discipulis iniisse legitur. Hos etiam post vltimum conuiuium ab eis discessurus in cælum, benedixit, sicut & sacerdos populum cum oratione post communionem benedicit, videlicet iã cito discessurus ab eo: cui tamen prius, ut ipse discedat, per, Ite Missa est, denūciat, in figuram Angelorum qui discipulis, discedente Domino ab eis, dixerunt: Viri Galilee, quid statis aspicientes in cælum? & reliqua. Quo audito, discipuli adorantes Dominum, reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno: sicut & populus, relata Deo gratiarum actione, ad propria cum gaudio.

De benedictione post missam. CAP. XXI.

Prius tamen ab episcopo benedicitur, si adest. Sin autem, à presbytero qui Missam celebravit: quã-

uis beatus Damasus Papa hoc presbyteris non licere dicat, ubi de vana chorepiscoporum superstitione tractat, si tamen nos mendositas exemplaris non fefellit. Sed magnus Leo Papa, & beatus Gelasius Papa, eius successores, in Ecclesiasticis officiis apprime cruditi, in decretis suis, ubi diligentissimè, quid presbyteris liceat, quidve non liceat, describunt: nullatenus illis benedictionem, nisi episcopo præsentem, interdicit. Beatus quoque Hieronymus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis presbyter, quæ sub beato Damaso, & post ipsum vsque ad sextum successorem eius, ecclesiasticis institutis studiosissimè inuigilauit: Ipse, inquam, Rustico Narbonensi episcopo de Ecclesiasticis ordinibus scribens, presbyteros à benedictione super populum non prohibendos esse asserit: Si, inquit, presbyter Christum consecrat, cum in altario Dei sacramenta benedicit: benedicere populum non debet, qui Christum meruit consecrare: Et post pauca: hoc in ecclesiis suis suis presbyteri faciãt, quæ Romæ, siue quod in Oriente, quod in Africa, quod in Hispania, quod in Britannia, quod in Gallia, quod in omnibus locis ubi humilitas perseuerat. Ex his ergo cõiicere possumus, beatum Damasum Papam huiusmodi benedictionem presbyteris illicitam, aut penitus non dixisse, aut si dixit, Ecclesiasticam tamè cõsuetudinè in hoc præualuisse, præcipuè cum ipsi verba ita possint intelligi, ut presbyteros doceret, quod eis quasi ex proprio officio usurpare non liceret, quod eis ab episcopali autoritate concedi posse non ignorarent. Sic enim confirmatio Neophytorum, penitus separata est ab officio presbyterorum: quam tamen sanctus Gregorius Papa primus quibusdam presbyteris concessisse legitur, scribens Innuario Calaritano Episcopo: Item & susceptionem pœnitentium, non ex sua consecratione, sed ex Episcopo rum cõcessione, presbyteri habere meruerunt. Quod illum non latebit, quicunque ordinem consecrationis eorum, siue statuta sanctorum patrum, diligenter inspexerit. Athenis quoque Concilium capitulo quadragesimo quarto benedictionem super populum presbyteris prohibere videtur, sed hanc prohibitionem de episcopali tantum benedictione factam interpretatur, quæ utique benedictio iuxta decimum octauum Toletani Concilij capitulum, & attestationem sancti Augustini ad Paulinum Episcopum, ante communionem populo à solis episcopis debet impendi. Si quis verò hoc de hac ipsa benedictione, de qua agimus, dictum putauerit, sententia tamen Prouincialis Concilij tã generali Ecclesiasticæ consuetudini præiudicare non poterit. Idem autem huiusmodi benedictio fortasse antiquitus presbyteris interdicta est: quia & ad episcopale officium pertinere videbatur, & Ecclesiastico conuentui, nondum aded necessaria reputabatur. Nam soli communicantes, consecrationis sacramentorum antiquitus intererant: quibus & oratio post communionem, quæ pro solis communicantibus instituta est, pro benedictione potuit satisfacere. Apud modernos autem, cum iam populus communicare cessaret, nec tamen à diuinis mysteriis se subtraheret: necessario promissum est, ut à presbytero benediceretur, ne tam benedictione, quam communionem priuatus discedere videretur. Siue autem ea occasione, siue alia hoc presbyteris permitteretur ab Episcopis: aded tamen in vsum iam vsque quaque deuenit, ut nequaquam absque graui scãdalo à presbyteris in populo intermitteri possit, nisi forte Apostolica

stolica sedes generaliter & synodaliter prohibere voluerit.

Quid sacerdos egat post Missam. CAP. XXII.

Finitis omnibus, osculatur sacerdos altare, dicens: Placeat tibi sancta Trinitas. Deinde sacris vestibus se exuens, cantat hymnum trium puerorum, iuxta quod patres in quarto Toletano Concilio decreuerunt capitulo 14. videlicet, ut excommunicationi subiaceret, quicumque sacerdos eundem hymnum post Missam dicere negligeret. Psalmum quoque, Laudate Dominum in sanctis eius, in gratiarum actionem subiungens, cum, Pater noster, & versibus ad hoc competentibus, concludit eam cum oratione illa: Deus qui tribus pueris. Sciendum autem, iuxta decreta Pontificum, quod presbytero non licet coram Episcopo, nisi eo iubente, vel sacrificare, vel populum benedicere, vel salutare, vel exhortari. Vnde cum legit Euangelium coram Episcopo, benedictionem perit ab eo. Item, cum vult sacrificare, inclinatur pro concessione, qui etiam cum populo inclinatur, pro vltima benedictione.

Breuis descriptio celebrandæ Missæ. CAPVT XXIII.

Presbyter cum se parat ad Missam, in primis cantat Psalmos: Quam dilecta, Benedixisti, Inclina, Credidi propter, deinde: Kyrie eleison, Pater noster, Et ne nos inducas, Verus. Ego dixi Domine, Conuertere Domine, Fiat misericordia, Sacerdotes, Protector noster aspice, Domine exaudi, oratio. Anser tibi Domine iniquitates nostras & peccata nostra, ut mereamur puris mentibus introire, Alia: Actiones nostras quesumus Domine & aspirando præueni, & adiuuando proficere, ut cuncta nostra operatio per te semper incipiat, & per te cæpta finiatur, Per Dominum nostrum, &c. Paratus autem, venit ad altare dicens. Anser, Introibo ad altari Dei, Psal. Iudica me deus & discerne, Et facit confessionem. Confiteor deo omnipotenti, istis sanctis & omnibus sanctis & tibi frater quia peccavi in cogitatione, in locutione, in opere, in pollutione mentis & corporis. Idem præcor te, ora pro me. Misereatur tui omnipotens deus, & dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, & confirmet te, in omni opere bono, & perducatur nos pariter Iesus Christus filius dei vini, in vitam æternam. Amen. Indulgentiam & remissionem omnium peccatorum nostrorum tribuat nobis omnipotens & misericors dominus, Amen.

cum sacerdos accipit oblationem, dicit: Acceptabile sit omnipotenti deo sacrificium nostrum: Deinde calice in altari ad dexteram oblato deposito, dicit: Veni sanctificator omnipotens æternæ deus, benedic hoc sacrificium tuo nomini preparatum, Per Christum &c. Et inclinatus ante altare, dicit: Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam passionis, resurrectionis, ascensionis domini nostri Iesu Christi, & in honorem sanctæ dei genitricis Mariæ, sancti Petri, & sancti Pauli, & istorum atque omnium sanctorum tuorum, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem, & illi pro nobis dignentur intercedere, quorum memoriam agimus in terris. Per Christum &c. deinde, Orate. Sequitur secreta.

Canon iuxta Romanam auctoritatem est iste: Te igitur clementissime Pater, per Iesum Christum filium tuum dominam nostrum supplices rogamus & petimus,

ut accepta habeas & benedicas, hic signat sacerdos oblationem & calicem tribus vicibus: sub vna cruce, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata: In primis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris toto orbe terrarum, vna cum famulo tuo Papa nostro N. & antistite nostro.

Memento Domine famulorum, famularumque tuarum. hic nomina viuorum memorantur, si volueris, sed non Dominica, omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis atque incolumitatis suæ tibi reddant vota sua æterno Deo viuo & vero. Communicantes & memoriã venerantes imprimis gloriosæ semper virginis Mariæ genitricis Dei & Domini nostri Iesu Christi, sed & beatorum Apostolorum ac martyrum tuorum, Petri, Pauli, Andreæ, Iacobi, Ioannis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, matthæi, Simonis & Thaddei, Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurentij, Chryzogoni, Ioannis & Pauli, Cosmæ & Damiani, & omnium sanctorum tuorum, quorum meritis precibusque concedas, ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Per Christum Dominum nostrum. hic inclinatur vsque ad altare, dicens: Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cum ceteræ familie tuæ, qualesumus Domine, ut placatus accipias, diesque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos eripias, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Per Christum Dominum nostrum. Erectus autem, cum tribus crucibus benedicit: Quam oblationem tu Deus in omnibus quesumus, benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris. hic separatim signat oblatam & calicem. Ut nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi. Qui pridem quàm pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, eleuatis oculis in cælum ad te Deum patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes: Hoc est enim corpus meum. Simili modo postquam conatum est, accipiens & hanc præclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes: Hic est enim Calix sanguinis mei noui & æterni testamenti, mysterium fidei, Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. Vnde & memores nos Domine serui tui, sed & plebs tu sancta, Christi filij tui Domini Dei nostri tam beatæ Passionis, nec non & ab inferis resurrectionis, sed & in cælum gloriose ascensionis, offerimus præclaræ Maiestati tuæ de tuis donis ac datis: Hic tres cruces super vtrumque simul facit, & quartam super oblationem, & quintam super calicem. Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Super quæ propicio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, veluti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahamæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, sanctum

causalege.

Intinctio prohibita a Iulio Pontifice.

causalege. 49.

Orationes post communionem.

Preparationes ad missam.

Confessio ante missam.

Offertorium.

Canon Missæ.

Commemoratio viuorum.

Inclinatio ad altare.

Consecratio.

sacrificium, immaculatam hostiam, hic inclinat se iuxta altare, dicens: Supplices te rogamus, omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublimi altare tuum, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ, *hic erigit se, dicens*: Vt quoque ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumperimus, omni benedictione cælesti & gratia repleamur. Per Christum Dominum nostrum. *hic duæ orationes dicuntur*. Memento etiam Domine & eorum nomina, qui præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis: & recitantur nomina. Ipsi Domine, & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerij, lucis & pacis vt indulgeas, deprecamur, Per Christum Dominum nostrum Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aliquam & societatem donare digneris, cū tuis sanctis Apostolis & martyribus, cum Ioanne, Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cæcilia, Anastasia, & cum omnibus sanctis tuis, inter quorum nos consortium, non æstimator meriti, sed veniæ, quæsumus, largitor admittite. Per quem hæc omnia Domine semper bona creas. Hic tres cruces super vtrunque simul facit, Sanctificas, viuificas, benedicis, & præstas nobis. Hic cum oblata quatuor cruces facit super calicem, & quintam in latere ipsius. Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti in vnitatem Spiritus sancti omnis honor & gloria. Hic eleuat oblatam cum calice, dicens: Per omnia secula seculorum. responso: Amen: *Et deponit oblatam, dicens*: Oremus. Præceptis salutariis moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere: Pater noster, qui es in cælis *vsque*, libera nos Domine ab omnibus malis, præteritis, & presentibus, & futuris Et intercedentibus beata & gloriosa semper virgine Maria, & beatis Apostolis tuis Petro & Paulo atque Andrea. Hic nominat quotquot sanctos voluerit, cum omnibus sanctis, da propicius pacem in diebus nostris, vt ope misericordiæ tuæ adiuti, & à peccato simus semper liberi, Hic patenam accipiat, & osculatam deponat, & ab omni perturbatione seculi. *hic corpus in patena super tria diuidat, dicens*: Per Dominum nostrum Iesum Christum: *vsque*, per omnia secula seculorum. Respon. Amen. Hic etiam tertiam partem in calicem mittat, dicens: Pax Domini sit semper vobiscum. Respon. & cum spiritu tuo. Et subiungit orationem istam: Fiat commixtio & consecratio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi accipientibus nobis in vitam æternam. Amen, & osculato altari, dat pacem adstanti, ita dicens: Pax tecum. Respon. Et cū spiritu tuo: Inclinat autem dicit, ante quam communicet: Domine Iesu Christe, qui voluntate patris cooperante Spiritu sancto, per mortem propriam mundū viuificasti, libera me per hoc sacrosanctū corpus & sanguinem tuum ab omnibus iniquitatibus meis, & à malis meis, & fac me tuis inhærere mandatis, & à te nunquam in perpetuum separari. Qui cū patre. Cum distribuit eucharistiam, dicit: Corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi proficiat tibi in vitam æternam. Amen. Postquam omnes communi cauerunt, dicit: Quod ore sumpsimus, mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum. Finita Missa, dicit: Placeat tibi sancta Trinitas obsequium seruitutis meæ, & præstata, vt hoc

Comme-
moratio
defunctorum.

Oratio Do-
minica.
Embolis
Orationis
Dominicæ

confra-
ctio corpo-
ris Domi-
nici.

Orationes
ante com-
munionem.

Pura men-
te oratio-
nes post
communio-
nem
ac ad mi-
sa finem.

sacrificium quod oculis tuæ maiestatis ego indignè obruli, mihi & omnibus, pro quibus illud obruli, te miserante sit propiciabile. Per Christum, &c. Exuens se vestibus sacris, dicit Psal. Benedicite omnia, Laudate Dominum in sanctis, kyrie eleison, Pater noster. Confrantur tibi Domine omnia opera tua. Exultabunt sancti in gloria. Exultent iusti in conspectu. Non nobis Domine, non nobis. Domine exaudi orationem. Deus qui tribus pueris. Actiones nostras.

De ieiunio vernali. CAP. XXIII:

Gregorius Papa septimus cū Apostolicæ sedis præfideret, constituit, vt ieiunium quod dicitur Martij, in prima hebdomada quadragesimæ omni anno celebraretur, sicut & sancti patres illud instituisse leguntur. Nam sanctus Gregorius Papa primus, tam in Sacramentario quàm in graduali libro, siue Antiphonario officia eiusdem ieiunij primæ quadagesimali hebdomadæ ascripsit, Item sanctus Hieronymus in libro Comitris, lectiones & Euangelia de eodem ieiunio eidem hebdomadæ iniunxit. Ipsa etiam vacans Dominica, quam sanctus Gregorius in quadragesima secundam esse voluit, euidentissimè insinuat, quod ieiunium Martij nihilominus omni anno ipsam in prima hebdomada præcedere debeat. Non enim eadem Dominica propriè vacans diceretur, si non sabbatum 12. lectionum cuestigio subsecqueretur, quod proprium est omnium Dominicarū vacantium, quæ cū proprio careant officio, ex præcedenti hebdomada in officiantur, si tamen necessè fuerit vt assumantur. Vnde & hæc Dominica, de qua agimus, ex quarta feria præcedentis ieiunij officium mutuauit. Necessarium est ergo, vt illud illam præcedat, cū non aliunde, nisi ex eius præcessione eadè Dominica nomen & officium obtineat. Sed & Iunior Gregorius Papa, scribens de ordinatione sancti Bonifacij Archiepiscopi ad Magontiacenses, præcepit, vt ordinatio quæ ieiunio Martij ascribitur, in ingressu quadragesimæ cum eodem ieiunio semper celebraretur. Beatissimus quoque Leo Papa primus, in sermone De ieiunio septimi mensis, vernum ieiunium in quadragesima, æstiuum in Pentecoste, aut vna-
nale in septimo mense celebrandum esse denuncia-
uit. Item B. Gelasius Papa in Decretalibus suis, capi-
tulo 11. constituit, vt ordinationes presbyterorum
& diaconorum, non nisi certis temporibus fiant, quip-
pe in ieiunio quarti & septimi & decimi mensis, id
est, Iunij, Septembris, atque Decembris, nec non in
quadragesimali initij ieiunio, quod proculdubio
Martij intelligitur. Videsne ergo, quàm aperte idem
ieiunium cum ordinatione sua primæ quadragesi-
mali hebdomadæ ascribatur, cū tam signanter
quadragesimali initij ieiunium cognominetur: hoc
autem initium Quadragesimæ, non à capite ieiunij,
sed à subsequenti dominica est computandum.

Nam quamuis à capite ieiunij pro quodam complemento quadragesimali abstinentiæ incipiamus: à subsequenti tamen dominica iuxta assertionem sancti Ambrosij & sancti Gregorij & aliorum sanctorum patrum, Quadragesimam propriè exordimur. Nullum autem commoueat, quod tempore Henrici secundi Imperatoris, duodecim Episcopi Moguntia congregati, aliter de hoc ieiunio statuisse leguntur. Cū enim apud ipsos non modica varietas de huiusmodi ieiuniis accideret, eo quod anti-

quam

Apostoli-
ca auctori-
tate con-
uictum pro-
uinciale
non potest
præiudica-
re.

Cum iei-
unij hoc
Martij in
sabbato.

Extat. 13. epist.
ad episc.
per Lucam.
Tom. Co. 2

quam sanctorum patrum traditione in hac remi-
nus attendent, pro huiusmodi confusione corri-
genda hanc sibi regulam proposuerunt, vt deinceps
in prima quarta feria Martij, & in secunda Iunij, &
in tertia Septembris, omni anno ieiunarent. Sed hæc
regula Apostolicæ authoritati præiudicare, nec de-
bet nec potest: præsertim cū euidentissimè statutis
sanctorum Patrum videatur repugnare. Si enim præ-
dictam regulam annuatim obseruamus, multoties
non solum in Quadragesima, sed etiam ante Qua-
dragesimam ieiunabimus. Cū & statuta Apostoli-
corum virorum, & institutio officiorum, vt præliba-
tum est, illud infra quadragesimam, immò in prima
Quadragesimæ septimana, semper celebrare decer-
nant. Indubitanter ergo refutare debemus, quicquid
evidenter Apostolicæ authoritati contraire vi-
demus, vnde totius Christianæ religionis & ordinis
exordium & formam accepimus. Nec mireris hoc ieiunium potius Martij, quam Fe-
bruarii, ascribi, quamuis in Februario, cū ipsa qua-
dragesima nonnunquā occurrat: Semper enim idè ie-
iunium, aut Kalendaria aliquando, aut Lunationem
Martij, aut vtrunque simul incurrit. Februarij autem
Kalendaria aliquando, Lunationem verò nunquam
attingit. Ergo multo congruentius Martio ascribi-
tur, quem nunquam relinquit, quàm Februario, què
multoties penitus nō attingit. Obseruatur sanè hoc
ieiunium cum ipsa quadragesima secundum Luna-
tionem, sicut & Pascha. Vnde non incongruè ipsum
Martio propter Lunationem ascribitur, quamuis in
Februario occurrat. Sicut & Pascha Aprilij semper
ascribitur, quamuis sepè in Martio contingat. Nec
hoc vti que probabili exemplo carebit, si sacrorum
ordinum dispensatio nonnunquam fiat in Februario
in ordine quadragesimali initij præmatura-
tio. (Nam reuerendissimi patres nostri, sanctitate &
Apostolica authoritate præcipui, videlicet, Simplicius,
Gelasius, Symmachus, Felix, in Februario ordi-
nationes fecisse leguntur) cū iam sancta Romana
Ecclesia ieiunia quatuor temporum in ordinatione
obseruare decreuerit, hocque aliis quoque Ecclesiis
ita obseruandum promulgauerit. Ergo absque omni
dubio obseruare debemus, vnde tam certa præ-
cepta & exempla sanctorum patrum Apostolica au-
thoritate prædictorum sufficienter habemus, præser-
tim cū & facilius obseruetur, quod pronia anti-
quitas & authoritas instituit, quam quod inconside-
rata nouitas & infirmitas adinuenit. Nulli enim du-
bium est, quin facilius sit omni anno idem ieiunium
Martij in eadem hebdomada cū eisdè officiis incon-
sule celebrare, quàm de hebdomada in hebdomada
non sine confusione officiorum, vt multi solènt,
illud annuatim mutare.

ascribitur, quamuis sepè in Martio contingat. Nec hoc vti que probabili exemplo carebit, si sacrorum ordinum dispensatio nonnunquam fiat in Februario in ordine quadragesimali initij præmatura- tio. (Nam reuerendissimi patres nostri, sanctitate & Apostolica authoritate præcipui, videlicet, Simplicius, Gelasius, Symmachus, Felix, in Februario ordinationes fecisse leguntur) cū iam sancta Romana Ecclesia ieiunia quatuor temporum in ordinatione obseruare decreuerit, hocque aliis quoque Ecclesiis ita obseruandum promulgauerit. Ergo absque omni dubio obseruare debemus, vnde tam certa præcepta & exempla sanctorum patrum Apostolica authoritate prædictorum sufficienter habemus, præsertim cū & facilius obseruetur, quod pronia antiquitas & authoritas instituit, quam quod inconsiderata nouitas & infirmitas adinuenit. Nulli enim dubium est, quin facilius sit omni anno idem ieiunium Martij in eadem hebdomada cū eisdè officiis inconsule celebrare, quàm de hebdomada in hebdomada non sine confusione officiorum, vt multi solènt, illud annuatim mutare.

De ieiunio æstiuo. CAP. XXV.

ieiunium
æstiuo.

Gregorius Papa septimus Apostolicæ sedis præsi-
dens constituit, vt æstiuale ieiunium infra octa-
uam Pentecostes annuatim celebraretur. Quod qui-
dem sapientioribus reuerentia sedis Apostolicæ fa-
cile persuasit: simplicioribus autem nonnulla dubi-
tatio super huius statuti promulgatione remansit.
Nam non parum à consuetudine eorum discrepat,
quam à quibusdam scriptis non adè authenticis
mutauerant, id est, à Moguntia censi concilio, tem-
pore Henrici secundi Imperatoris facto, hoc enim

hanc regulam ieiunij quatuor temporum præfixit,
vt in prima quarta feria Martij, in secunda Iunij, in
tertia Septembris, omni anno ieiunetur.

Præterea & hoc attendunt, quod in quibusdam sa-
cramentariis inueniunt, quod & in primo sabbato
Martij, in secundo Iunij, in tertio Septembris, iei-
unare debeamus. Illo etiam non minus obseruato, vt
de vno sabbato 12. lectionum vsque in aliud, iuxta
Amalarium quatuordecim hebdomadè computen-
tur. Si igitur, inquit, iuxta statutum Domini Apo-
lici infra Pentecostè annuatim ieiunaueris, non seni-
per secundam quartam feriam, vel secundum sabbatum
Iunij obseruare poteris. Sed cur more Pharisæo-
rum liquamus culicem, glutientes camelum? Cur, in
quam, huiusmodi scripta præuaricari plus vereamur,
quàm sedis Apostolicæ decretum, præsertim cū ob
eorum adinuicem repugnantiam, se obseruare non
permittant? Si enim iuxta Moguntiacense concilium,
in prima quarta feria Martij, in secunda Iunij, in
tertia Septembris, omni anno ieiunatur: primum
sabbatum Martij, secundum Iunij, tertium Septembris
annuatim obseruare nequibus, nec iuxta Amalarium
quatuordecim hebdomadas eisdem ieiuniis internu-
merare valebis: quod illum non laebeat, quicumque
diligenter interiacentes hebdomadas singulis
annis dinumerabit. Nunquam sanè huiusmodi
regulæ simul obseruari poterunt, nisi eo anno, cū
Kalendæ Septembris in tertia vel in quarta feria
occurrunt. Sed in hac causâ Amalarium non adè
notandus est, qui non tam aliquam consuetudinem
instituerit, quàm de instituta competentem aliquam
figuram elicere conuenit. Cur autem ista replicam,
cū etiam si prædictæ regulæ sibi annuatim conuenirent,
authoritati tamen sedes Apostolicæ nullatenus
præiudicare possent, cui omnes per omnia ab-
sque omni hæsitacione debemus obedire, cui nunquam
debitam exhibemus obedientiam, si eius statuta
potius iudicare, quàm implere curamus? Hoc
est enim priuilegium obedientiæ, de sententiâ sui præ-
ceptoris non iudicare, in iis duntaxat rebus, quas
Canonici scripturis contraire non videmus, immò
statim exequi, quod iubetur.

Nam quicumque facere noluerit, nisi quod prius
sua ratione probauerit esse faciendum: non tam præ-
ceptoris suo, quàm propriæ voluntatis arbitrio satis-
fecisse iudicabitur. Hanc ergo puram obedientiam
cū omnibus spiritualibus nostris præceptoribus
certissimè debeamus, maximè tamen Apostolicæ se-
di ex intimo corde debemus, quæ totius Christianæ
religionis caput est & origo. Sed quia hæc ratio sim-
plicioribus fortalè non sufficit, opere precium vide-
tur de superiori statuto latius tractare, & quàm
rationale, quam canonicum, quippe sanctis patribus
quàm consonum reperitur, elucidare. Beatissimus
Leo Papa primus, in ordine quadragesimæ septi-
mæ, cuius authoritate congregatum & confirmatum
est sanctum Chalcedonense concilium, in libro ser-
monum, quarti mensis ieiunium non nisi hebdomada
Pentecostes celebrandum esse denunciat. Nec hoc
tantum in vno sermone, sed in pluribus, quos de
Pentecoste in diuersis annis fecisse legitur: quod il-
lum subterfugere non poterit, quicumque eundem
librum diligenter perlegerit. Ibi enim euidentissimè
doccebitur, ex Apostolica traditione huius ieiunij
obseruantiam descendere, nec diuersam, sed continuam
post diem Pentecostes celebrari debere. Sed ne ali-

quod prius sua ratione probauerit esse faciendum: non tam præceptoris suo, quàm propriæ voluntatis arbitrio satisfecisse iudicabitur. Hanc ergo puram obedientiam cū omnibus spiritualibus nostris præceptoribus certissimè debeamus, maximè tamen Apostolicæ sedi ex intimo corde debemus, quæ totius Christianæ religionis caput est & origo. Sed quia hæc ratio simplicioribus fortalè non sufficit, opere precium videtur de superiori statuto latius tractare, & quàm rationale, quam canonicum, quippe sanctis patribus quàm consonum reperitur, elucidare. Beatissimus Leo Papa primus, in ordine quadragesimæ septimæ, cuius authoritate congregatum & confirmatum est sanctum Chalcedonense concilium, in libro sermonum, quarti mensis ieiunium non nisi hebdomada Pentecostes celebrandum esse denunciat. Nec hoc tantum in vno sermone, sed in pluribus, quos de Pentecoste in diuersis annis fecisse legitur: quod illum subterfugere non poterit, quicumque eundem librum diligenter perlegerit. Ibi enim euidentissimè doccebitur, ex Apostolica traditione huius ieiunij obseruantiam descendere, nec diuersam, sed continuam post diem Pentecostes celebrari debere. Sed ne ali-

Authori-
tas sedis
Apostolicæ.

diuisione
sed conti-
nua.

Quadragesima post Pentecosten.

quis cum hoc de quadragesimali ieiunio, quod post Pentecosten agitur, non de ieiunio quarti mensis, præcepisse putaret: sublequenter decernendo admo-
 ner, vt infra eandem hebdomadam quarta & sexta feria ieiunetur, & in sabbato apud sanctum Petrum vigiliæ celebrentur, quem denunciationis modum penè in omnibus suis sermonibus obtinuit, cum ieiunia quatuor temporum denūciaret. Nam illa quadragesima post Pentecosten, non omnibus vt hoc ieiunium, sed solis pœnitentibus obseruanda imponitur: Nec in hoc tantum triduo infra Pentecosten, sed in omnibus triduis, vel etiam diebus sex hebdomadarum custodiri iubetur. Præterea idem vir Apostolicus in sermone, De ieiunio septimi mensis: ieiunium, inquit, vernum in quadragesima, æstiuum in Pentecoste, autumnale in septimo mense celebretur. Vbi euidentissimè indicauit, ieiunium quarti mensis non nisi in hebdomada Pentecostes esse celebrandum. Si enim istud in Iunio mense, sicut autum-
 nale in Septembri, semper ieiunandum decerneretur, non minus Iunium quàm Septembrem nomina-
 re posset. Ergo iuxta sententiam huius Apostolici, sicut autumnale semper in Septembri, ita æstiuum in Pentecoste semper debemus celebrare. Sanctus quoque Gregorius Papa primus, à quo omnia Ecclesiastica officia penè habemus, beato Leoni optimè concordat, qui & in sacramentario & in diurnali Antiphonario, eidem ieiunio nullas orationes vel cantus ascribit, nisi infra Pentecosten dicendos. Liber etiã Comitis siue Lectionarius, quem sanctus Hieronymus compaginauit, eidem ieiunio lectiones ad festiuitatē Spiritus sancti pertinētes attribuit. Sicut igitur ieiunium Decembris de aduentu Domini, & ieiunium Marti de quadragesima, sua mutuauerunt officia: sic etiam illorum mensium ieiunia nunquam alio tempore celebrantur, nisi eo ipso, vnde & officium habere videntur. Denique ieiunium Martij, & ante statutum nostri Papæ Gregorij, cum aliquando ante quadragesimam iuxta Moguntiacense conciliū eueniret, propter quadragesimale tamen officium vsque ad quadragesimam differebatur. Incongruū enim esset, vt eiusdem ieiunij lectiones specialiter quadragesimam intimantes, & orationes super populum, extra quadragesimam dicerentur: Eadem igitur ratione & æstiuum ieiunium infra Pentecosten obseruamus competenter, propter officia de eadem solennitate mutuata. Quia enim illud extra Pentecosten obseruatur, magnam officiorum confusionem faciunt: cum quadragesimales cantus & orationes lectionibus de Pentecoste associant. Concordiam quippe officiorum Pentecostes dissipant, quam sancti patres maximè in huiusmodi officiis obtinere studebant: & cum extra Pentecosten de hoc ieiunio nullum inueniant officium, ipsi sibi officia componere, immodò confunderet temerario ausu præsumunt. Non miretis autem quod hoc ieiunium Iunio potius quàm Maio adscriptum reperiri malunt, quamuis iuxta superiore tractatum, & in Maio sæpius celebraretur: Ipsa enim Pentecoste cum qua hoc ieiunium semper obseruatur, in Maio sæpius quàm in Iunio celebratur, quæ tamen iuxta computationem, Luna Iunio semper ascribitur. Nam hoc festum, sicut & Pascha, non iuxta rationem mensium, sed Lunationum annuatim obseruatur. Et illud quidem Aprilij, hoc autem Iunio propter obseruationem Lunationum eorundem mensium, semper adscribitur, quamuis eos-

dem menses multoties anticipent, sicut & ipsæ Lunationes. Eadem igitur ratione & hoc ieiunium Iunio ascribimus, quod & cum Pentecoste sub eadem Lunatione annuatim obseruare debemus. Hoc sanè ieiunium semper Lunationem Iunij, sæpè etiam & Kalendaria eius obseruat, nunquam autem Lunationem Maij, nec semper Kalendaria eius attingit. Semper vtrique aut Kalendaria, aut Lunationem Iunij possidet. Maij autem septennero nec Kalendaria, nec Lunationem obtinet. Quare & Iunio competentius attulatur, quem nunquam dimittit, quàm maio, quem multoties omnino prætermittit. Has igitur rationes quicunque, deposito contentionis studio, fideliter considerauerint, proculdubio Dominum Apostolicum de ieiunio verno siue æstiuo, non tam suum, quàm sanctorum patrum statum instituisse iudicabit, & idem ipsum authenticis rationibus confirmatum, generaliter obseruandum esse non dubitabit.

De autumnali ieiunio. CAP. XXVI.

Ieiunium autumnale iuxta statuta sanctorum patrum Leonis, Gelasij & reliquorum, in 7. mense debemus celebrare: quod tamen nec institutio officiorum, nec suppositio vacantis Dominicæ, nec statuta sanctorum patrum, alicui septimanæ tam specialiter vt reliqua ieiunia, videtur assignasse. Est autem Ecclesiastica consuetudo, vt in tertio sabbato Septembris ieiunetur: quæ vtrique consuetudo & nobis debet sufficere, præsertim cum Apostolicis institutis nusquam videatur contraire.

De hyemali ieiunio. CAP. XXVII.

Ieiunium hyemale, iuxta traditionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, semper in tertia hebdomada de aduentu Domini debet celebrari: sicut & sancti patres instituerunt, qui eiusdem ieiunij officia eadem hebdomada indiderunt, & sequentem Dominicam vacantem vocauerunt, nec ad hoc vllò speciali statuto indigemus, in quo sanctorum patrum vestigia non excedimus.

De officiis eorundem ieiuniorum. CAP. XXVIII.

De annua transmutatione officiorum in vernali ieiunio, vnde hæcenus multum frustra laborauimus, non necesse est vt deinceps laboremus: cum iuxta antiquam institutionem, omnia huius ieiunij officia suo loco & ordine, sicut instituta sunt, obseruare debeamus. In æstiuo autem ieiunio illum ordinem officiorum competenter annuatim obseruamus, quem & maiores nostri in eodem ieiunio tenuerunt, cum illud infra Pentecosten aliquando obseruaret: Videlicet vt in quarta & sexta feria cantetur & legatur, quod in eadem hebdomada eisdem feriis ascriptum reperitur. In sabbato autem cum officio quod ibi habetur, hæc lectiones legantur: Lectio, Diligite iustitiam, Audi Iacob, Exultate, Effundam: Ad missã, Iustificati: quæ vtrique omnes festiuitati Spiritus sancti optimè conueniunt. Euangelium, Egressus Iesus, sicut etiam in antiquis Breuiariis ordinatum reperimus. Et hoc vtrique obseruandum est, ne in quarta feria vel sabbato quadragesimalia offertoria, id est, meditar, Domine Deus salutis, dicamus, sed in honorem

honorem spiritus sancti, Alleluarum offertorium, Emitte spiritum, pro vtroque cantemus. Nec gradualia: sed, Alleluia prædictis lectionibus subiungere debemus: Spiritus Domini, Paraclitus, Emitte, Veni sancte spiritus. In autumnali autem ieiunio omnia, vt instituta sunt, obseruamus. In quarta feria Antiphona, Exultate: Graduale, Quis sicut: Graduale, Tribulationes: Offertorium, Meditabar: Communio, Comedite: Cum lectionibus, Ecce dies veniunt, Congregatus est, Euangelium, Respondens vnus. In sexta feria Antiphona, Latetur cor: Graduale, Conuertere: offertorium, Benedic: Communio, Aufer à me. Lectio, Conuertere: Euangelium, Rogabat Iesum. Quæ omnia adinuicem magnam habent concordiam. In sabbato Antiphona, Venite adoremus: offertorium, Domine Deus salutis: Communio, Mense septimo. Lectiones, Decimo die, Quinto decimo, Domine Deus noster, Factum est. Euangelium, Arborem fici: Gradualia verò eadem, quæ & in ieiunio vernali. Quæ & si apud diuersos diuersè assumuntur, in quampulrimis tamen libris ita reperiuntur: Protector, Propicius, Dirigatur, Saluum fac populum: Quæ & in autumnali ieiunio, vt in vernali ordinantur, nisi quod in autumnali gradualia, Protector: post Graduale, Propicius canitur. Et hoc vtrique concordia officiorum exigere videtur. Nam in vernali prima lectio, Respic Domine de sanctuario, & benedic populo tuo, optimè congruit Graduali, Protector noster, à quo & subsequens oratio initiat, Protector. Secundæ autem lectioni Graduale, Propicius non incongruè adaptatur. Nam quod in lectione de corporali liberatione populo Israel promittitur, hoc sancta Ecclesia in gradualia spiritualiter nobis adimpleri supplicat: ne gentes demonum nobis præualeant, sicut nec gentes paganorum illis præualeant. In autumnali autem Graduale, Propicius, præponitur, quia & hoc magis primæ lectioni conuenit, quæ nobis diem propiciationis, & vt Deus nobis propicietur, præscribit. Secundæ verò lectioni Graduale. Protector, magis competit, quia filios Israel septem diebus sub protectione vmbraclorum annuatim solennizare præcepit. Tertium autem Graduale, Dirigatur, tertiæ lectioni in vtroque ieiunio optimè congruit: quia & in vernali Iorhathas, & in Septembri Michæas orationes suas ad Dominum pro populo Dei dirigunt. Similiter quartum Graduale quartæ lectioni competit vtrique. Nam in vernali, pro salute populi postulatur, quæ in autumnali promittitur populo, si tamen à veritate non discesserit. Satis ergo congruum videtur, vt & nos eorum librorum traditionem sequamur, qui eadem Gradualia vernali & autumnali ieiunio pariter ascribunt. Nam cum lectionibus vtriusque ieiunij, magnam habent concordiam, vt prælibauimus: quam potissimum in dispositione officiorum nos attendere sancti patres docuerunt. In hyemali ieiunio, quod in proximo sabbato ante vigiliam Natiuitatis Dominicæ semper est obseruandum, nihil in officiis variatur. Et notandū, omnes Apostolicos à beato Petro vique ad simpliciū Papā, ordinationes tantum in ieiunio Decembris celebrasse, vt in Romano Pontificali legitur. Vnde & istud ieiunium non immeritò plenius quàm reliqua, suum habet officium. Nam reliqua, aliunde nunc ex toto, nunc ex magna parte per suas ferias inofficiantur. In omni ieiunio quatuor temporū, nisi infra Pentecosten, genua flectimus. In quarta

quidem feria, ad priorē tantum orationem sine salutatione prolatā. Nā secunda sine genuflexione cum salutatione profertur. Oratio autē in sexta feria cū salutatione & genuflexione recitatur. In sabbato autem omnes orationes genuflexio sine salutatione præcedit, præter illam de camino, quæ salutationē sine genuflexione exigit. Ad illam nempe genua flectere prætermittimus, more trium pueroꝝ, qui statuam adorare noluerunt cum gentilibus. Ordo etiam præcipit, vt infra hymnum eorundem pueroꝝ non sedeamus: ne, illis in camino laborantibus, nos inertia sessionis dediti esse videamur. Hoc autē sabbatum, quamuis sex lectiones tantum habeat, dicitur tamen 12. lectionum, eo quod antiquitus eadem lectiones, bis legebantur, Græcè videlicet & Latine. Sciendum autem, sanctum Calixtum Papam & martyrem, huiusmodi ieiunia quater in anno celebrari constituisse, quæ prius ter tantum in anno celebrata sunt. Sicut idem Apostolicus ad Benedictum Episcopum scribens, testatur.

De vacantijs Dominicis. CAP. XXIX.

Quatuor Dominicæ, quæ huiusmodi ieiunia proximè subsequuntur, in libro sacramentorum vacantes prætitulantur, eo quod propriis careant officiis. Vnde & ex præcedentibus quartis feriis ieiuniorum, Romano more inofficiantur, vt illæ duæ quæ vernale ieiunium subsequuntur, & hyemale. Illa autem post æstiuale ieiunium, non cum quarta feria, sed multo conuenientius cum officio Pentecostes suppletur, eo quod sit octaua eius. Post ieiuniū etiam autumnale, quidam ex quarta feria, Dominicā sequentem inofficiant, vt paucitati Dominicalium officiorum in æstate hoc supplemento subueniant. Sed Romani huiusmodi penuriam repetitione Dominicalium officiorum suppleunt. Vnde & prædictā compilationem ex quarta feria, quasi non necessariam, ibi prætermittere solent. Hæc autem Dominicæ antiquitus ab officio vacabant, quia celebratio ordinationum iuxta decreta sanctorum patrum, tam serò fiebat in sabbato, vt potius Dominicæ, quàm sabbato, ascriberetur. Nam beatissim⁹ Leo Papa primus, vsque in manē Dominicæ diei ordinationes ritè celebrari posse testatus est, continuato tamen sabbati ieiunio, immodò ipsas Leuiticas ordinationes & sacerdotales nunquam, nisi in Dominica, iussit celebrari, Dioscoro scribens Episcopo: Consecrandis, inquit, nunquam benedictio datur, nisi in Dominica, quæ à sabbati vespera initiat. Item beatus Gelasius Papa successor eius, omnibus Episcopis scribens, decreuit, vt in sabbatis quatuor temporum, ordinationes circa vesperam celebrarentur: Vnde & Romanus ordo in quadragesima in sabbato ordinationū orationem super populum interdicit, ad quam Antiqui non solum capita, sed & genua flectebant, quod Niceni canones in Dominica fieri penitus vetant. Sanctus quoque Gregorius dies ordinationum suis hominibus insigniuit vt Dominicas. Videlicet hæc duo Euangelia. Anno quinto decimo, & Arborem fici, exponens ad populum. Item sanctus Leo Papa illud Euangelium, Assumpsit Iesus, de ieiunio Vernali exposuit: quasi Dominicæ diei satisfaciens, infra quam ipse semper ordinationes fieri constituit.

De Aduentu Domini. CAP. XXX. 1 DD

Epistola Decretali. li. i.

Censilexiones in Dominica prohibita

Ad aduentu Domini vsque ad Natiuitatem eius, Te Deum laudamus, Gloria in excelsis Deo, Ite Missa est, dimittimus: quia maior gloria noui Testamenti, quam veteris, cuius typum infra aduentum Domini obseruamus. Aliquando etiam festiuus natus Domini suscipimus, si huiusmodi glorificationes aliquandiu suppressas quasi de nouo illa die incipimus. Quidam infra aduentum Domini casulis pro Dalmaticis vruntur. Quidam solito more vestiuntur; eo quod Missam ad tertiam & Alleluia, sicut & tota estate dicunt. In natiuitate tamen Apostolorum, siue dedicatione Ecclesie, predictas glorificationes non omittimus. Hinc vsque post octauam Pentecosten, solitam mentionem sancte Crucis ad vesperam siue ad matutinas, & in feria sexta, & de sancta Trinitate Dominicis diebus, reticere solemus. Nam quod quidam illo breuissimo spatio, quod Purificationem sancte marie & septuagesimam aliquando desungi mentionem sancte crucis reseruant, non adeo congruum videtur, cum illo tempore, de infantia Christi potius, quam passione, cantetur atque legatur.

De Euangelio, Cum ap propinquaret. CAP. XXXI.

In Dominica prima de aduentu Domini, quidam legunt Euangelium, Erunt signa, eo quod sanctus Gregorius in libro homiliarum illud imprimis posuerit. Sed parum attendunt, quia idem Apostolicus in eodem libro huiusmodi ordinem non attendit: in quo plura Euangelia penitus non tetigit, insuper & que exposuit, multoties posteriora prioribus antepone re conseruit. Alij initium Marci Euangeliste legunt, sed quia inuisitatum est, pauci assentiuntur. Nos autem ex antiqua traditione, Cum appropinquaret, legimus, non vtrique sedi Apostolice, si aliter inuenerit, preiudicantes, sed interim auctoritatem sanctorum Patrum sectantes. Nam & sanctus Hieronymus in libro Comitis ita ordinavit, cuius libri ordinem & sanctus Gregorius diligentissime obseruauit, siue dum lectionibus & Euangelis Missales orationes in sacramentario adaptaret, siue dum Antiphonas ex eisdem Euangelis quam plurimis diebus in Antiphonario articulare. Ipsum quoque Euangelium, Cum appropinquaret, & si de itinere Domini ad passionem agere historialiter videatur, non tamen istius aduentus omnino obliuiscitur, cum pueri Hebraeorum in laudem eius illud Psalmista in altum proclamant: Benedictus qui venit in nomine Domini. Quod auctor Antiphonarij de hoc aduentu proculdubio intellexit, cum inde Responsorium in historiam Dominice natiuitatis* composuerit.

Psal. 117.

*coposuit

De historia, Clama. CAP. XXXII.

Quidam historiam, Clama, a quarta feria hycmalis ieiunij omni anno incipiunt, etiam si adhuc 12. dies vsque ad natiuitatem Domini remaneant. Astimant enim hanc historiam pro eodem ieiunio esse institutam, sed falluntur. Si enim Romana auctoritas illam ad hoc institueret, ante Dominicam vacantem, id est, Canite tuba, hanc quoque sicut diurnalia eiusdem ieiunij officia collocaret. Nam hoc in omnibus huiusmodi ieiuniis obseruatur, vt officia eorum semper Dominicam vacantem precedant, que etiam post ista semper obseruatur, iuxta statuta sanctorum patrum, aut penitus pretermittitur.

Nec vtrique aliqua Dominica vacans, proprie dicitur: nisi que huiusmodi ieiunij officia indiuisi sequitur, a quibus & ipsa inofficiatur, si necesse fuerit, vt obseruetur. Prater ea si eadem historiapro ieiunio instituta esset, superfluo secundam, tertiam, quartam, quintam feriam eodem modo, vt sextam, inofficiatitas haberet, cum tamen nihil ad illas predictum ieiunium pertineat. Prater ergo hanc historiam non pro ieiunio, sed potius ad hoc esse institutam, vt proxima hebdomada ante Natiuitatem Domini, sicut & ante Pascha, tanto plus in officiis habeat, quanto vicinior Dominice solennitati existat. Nam & Antiphonarius hoc innuere videtur, qui historiam, Canite tuba, proximam Dominicam ante natiuitatem vocat, & hanc, id est, Clama, infra hebdomadam eiusdem Dominice canendam subsequenter innuit, singulis feriis singulas matutinales laudes attribuens. Sunt autem ita descripte, vt eo anno obseruentur, cum natiuitas Domini in dominicam, & vigilia in sabbatum occurrit, quod & Antiphona, Nolite time re, in quarta feria precedenti descripta, & Antiphona, Expectetur, de Cantico sabbati vigilia ascripta, demonstrant. Vnde & ipsum sabbatum speciali matutinali laude insigniri non necesse habuit. Nam omni anno, aut eiusdem vigilia officium obtinebit, aut alterius ferie, quam eadem vigilia eo anno occupauerit. Illo non negligenter obseruato, vt sabbatum semper de vigilia feriale psalmum & canticum cum Antiphona obtineat, & vigilia illius ferie, quam sibi vendicauit, feriale psalmum & antiphona possideat.

De septem diebus ante Natale Domini. CAP. XXXIII.

Sciendum itaque est, quod predicta officia non sunt ieiunij, sed Dominice, & quinque feriarum ac vigilia, vnde & annuatim eadem officia ab octaua die, que Natiuitatem Domini precedit, congrue incipimus, vt totam illam septimanam statuti officii celebrem habeamus, nec tamen aliquem diem prater sanctorum institutionem huic celebritati ex nostra parte applicemus. Et hoc quoque non ociose notandum, quia huius septimanæ officia, & si specialiter pro ieiunio, vt probatum est, non sunt instituta, nunquam tamen illud omnino relinquunt, nisi eo anno, dum Natiuitas Domini in Dominica occurrit. Tunc enim vigilia in sabbato euenit, & hoc ieiunium extra hanc septimanam in precedenti sabbato celebrari compellit. Nam officium vigiliae & ieiunij simul vna die competenter nequeunt obseruari. In omnibus autem aliis annis, idem ieiunium aut ex integro, aut ex aliqua parte predictæ septimanæ includitur, & per legitimas eius ferias celebratur. Vnde & antiphonæ, de Euangelis huius ieiunij, quamuis cum ipso multoties anticipentur, merito tamen in quarta & sexta feria & sabbato eiusdem septimanæ describuntur, quia easdem ferias idem ieiunium adeo frequentat, vt vix vno anno illas ex integro derelinquat. Hoc quoque prouidendum, quod vigilia cum in Dominica euenit, sex sibi Responsoria de Dominicali historia cum Dominicalibus Psalmis assumat: tria verò vltima & matutinales laudes cum ferialibus Psalmis sabbato concedat. Ad Missam omnia de vigilia, sed festiuè cum Alleluia, Veni Domine.

De Natali Domini. CAP. XXXIII.

In

Cur in missa prima non, Ite missa est: sed benedicamus Domino, de unctetur.

IN Natali Domini finito nono responsorio, Euangelium, Liber generationis, legitur. Deinde, Te Deum laudamus, cum pulsatione signorum dicitur: sicque finitis nocturnalibus vigiliis, Missa, Dominus dixit, ante matutinales laudes, cum, Benedicamus Domino, non cum, Ite Missa est, completur: ne populo quasi licentiam abeundi infra matutinales dedisse videamur, quas statim post Missam, iterum con crepantibus signis, incipere solemus.

De secunda vespera sancti Stephani. CAP. XXXV.

Omnes authentici antiphonarij secundam vesperam sancto Stephano concedunt ex integro, vnde & reliquis festiuitatibus per annum hoc exemplo secundam vesperam ex toto concedimus, etiam si maior festiuitas subsequatur. Nō enim congruum est, vt psalmos vespertinales tantummodo precedenti festo, reliqua verò subsequenti tribuamus. Nam sancti Patres nullum nobis inde exemplum reliquerunt, qui potissimum nos concordia officiorū singulari diligentia seruare docuerunt. Summa tamen festiuitas si quando minorem subsequitur, secundam vesperam prioris festi ex toto sibi non incongruè, vè dicabit, vt octaua Domini secundam vesperam sancti Syluestri. Vesperam quidem de quolibet festo vni formiter perficimus, deinde alterius festi, si necesse fuerit, post Benedicamus Domino, memoriam facimus, vt de sancto Stephano, & de sancto Ioanne obseruamus.

De Innocentibus. CAP. XXXVI.

IN natiuitate Innocentium, Gloria in excelsis, & Alleluia secundum ordinem reticemus. Item, Te Deum laudamus, & Ite Missa est, que cum Gloria in excelsis, Romano more solent admitti vel pretermitti. Hæc, inquam, omnia omittuntur, nisi Dominica fuerit. Gloria patri, verò nunquam dimittimus, nisi de passione Domini. Merito autem passio sanctorum Innocentium minus festiuè quam aliorum sanctorum celebratur, quia licet martyrio coronati, nondum tamen ad gloriam, sed ad infernalem pœnam discesserunt. Nam ante descensum Christi ad inferos, nullus sanctorum ad illam gloriam peruenit, ad quam Christus antiquos sanctos perduxit, & deinceps suos sequaces perducere non desinit. Sed quia ipsi in resurrectione Dominica, cum reliquis sanctis liberati & conglorificari meruerunt, conuenientissime & ipsi iuxta ordinem, solitam gloriam in officiis cum reliquis sanctis obtinebunt, si natalis eorum vsque ad diem resurrectionis, id est, Dominicam peruenit. Octauam quoque eorum eodem modo, vt aliorum sanctorum, celebramus, quia iam transacta die resurrectionis, nō dubitamus eos gloriarī cum aliis sanctis.

De officio, dum medium silentium. CAP. XXXVII.

Si Natiuitas Domini, vel aliqua subsequenti solennitatum, in Dominica euenit: officium, Dum medium silentium, post natalem, Innocentium ad priuatos dies congruè seruatur: sicut & in aliis Dominicis agimus, si aliquando celebrius in iis festum habuerimus. Vnde etiam idem officium Romano more repetitur, si quando ab octaua Domini vsque ad Epiphaniam, Dominica euenit, Omnis enim dominica a natiuitate Domini, vsque ad Epiphaniam,

Tom. 4.

ex antiqua traditione illud obtinebit: que tamen celebriori festo occupata non fuerit, nam cum hoc officium de Natiuitate Domini agat, conuenientissime illis Dominicis adaptatur, que & reliqua officia de eadem solennitate solent obtinere. Nō enim illi sunt audiendi, qui hoc officium, eo quod de Natiuitate agat, nunquam post octauam Domini dicendum existimant: cum tamen ipsi vigiliam Epiphaniæ de Natiuitate Domini ex integro inofficiare soleant & debeant. Ipsi quoque si Dominica in octaua sancti Stephani vel aliorum euenit, Dominicam de octaua inofficiant, dum tamen Ecclesiastica solennitas, non pro octaua sancti Stephani, sed pro octaua Domini agatur. Hoc autem sancti patres in dispositione officiorum summo perè procurauerunt, vt officium semper instanti celebritati concordaret: ne clerus aliud quam populus, in ecclesiasticis celebritatibus obseruaret. Prater ea omnes Dominice solennitates sibi inuicem affines, hoc habent priuilegium, vt obseruatio eorum adiuuicem continuetur: vt resurrectionis vsque ad ascensionem, & ascensionis vsque ad Pentecosten commemoramus, & omnes dominicas iis solennitatibus interpositas de eisdem inofficiamus. Sic quoque & natiuitatis dominice vsque ad Epiphaniam memoriam agimus, nisi in quantum festis sanctorum vel octauis eorum satisfacere cogimur. Eodem quoque modo infra hunc terminum occurrentes Dominice, officium de Natiuitate possidebunt.

De eodem officio in alia dominica repetendo.

CAP. XXXVIII.

Quamuis autem due dominice multoties eueniant eo tempore, nunquam tamen ambas dominicali officio occupari festa sanctorum permittunt: nisi eo tantum anno, dum vigilia Epiphaniæ in Dominica euenit. Vnde & sanctus Gregorius satis competenter vnam Dominicale officium eo tempore ordinavit, eo quod & sibi vna tantum Dominica omni penè anno occurrat, que huiusmodi officio indigeat. Nec hoc vtrique sanctus Gregorius, vel post Epiphaniam, vel post Pentecosten seruare curauit, vt tot officia semper haberemus, quot dominice possent euenire. Nam optimè prouidit, huiusmodi inaequalitatem, repetitione officiorum facile emendari posse. Vnde & nos, cum vigilia Epiphaniæ in dominica occurrit, prioris Dominice officium pleniter repetimus. Sic & in dominicis post Epiphaniam & post Pentecosten, quoties necesse fuerit, iuxta Romanam consuetudinem facere debemus. Sicut enim historias dominicarum, in quantum tempori sufficit, repetimus, nihilominus & officia eorum repetere possumus. Nam & dominicale officium alij dominice que eiusdem obseruantie est, non competentius adhibebitur, quā singulis priuatis diebus, qui dominicarum officia dum recipiant, ex festinis ferialia efficiunt: hoc tamen non tam ex Ecclesiastici conuentus necessitate, quam ex propria deuotione vsque quaue vsitamus. Non ergo magis incongruum videatur, si idem officium in alia dominica, vt ecclesiastico conuentui satisfiat repetatur.

De octaua Domini. CAP. XXXVIII.

Vide euil. Durandi

In octaua domini, iuxta Romanam auctoritatem, rationale nō officium, Puer natus est: sed, vultum tuum, vt in diuinorū.

2 DD ij

graduali libro habetur, cum Alleluia, Post partum virgo cantamus: & orationem Gregorianam, Deus qui salutis aeternae: non illam, Deus, qui nos Natiuit, dicimus. Et notandum, huius octauae officium euidentiſſimè de ſancta Maria agere. Vnde & Romani ea die ad ſanctam Mariam ſtationem faciunt, nec immeritò: nuper enim cum natiuitatem Domini celebrarem, nullam tam ſpeciale officium matri eius attribuerem potuiſſemus. Vnde non incongruè illam ſpecialius in octaua Domini veneramus, ne ſolemnitate Filij ſui experte eſſe videatur, quam tamen in eadem ſolemnitate poſt Dominum maximè honorandam eſſe non dubitamus. Matutinales quoque laudes huius octauae, de ſancta Maria agunt expreſſiſſimè. Vnde & illa reſponſoria de Natiuitate Domini, quae de ſancta Maria commemorant, huic diei congruè attribulantur, ne à Gregoriano eiufdem diei officio diſcrepemus in aliquo. Aptè autem omnia in hunc modum ordinari poſſunt. Ad vesperam Antiphona. Tecum principiam, cum reliquis. Reſponſorium, Congratulamini. Hymnus, A ſolis. In Euangelio Antiphona, Magnum hereditatis. Inuitatorium, Chriſtus natus eſt. Antiphona, Dominus dixit. Antiphona, In ſole. Antiphona, Eleuamini. Reſponſorium, Descendit. Reſponſorium, O magnum. Reſponſorium, Sancta & immaculata. Antiphona, Specioſus. Antiphona, Rex omnis. Antiphona, Suſceptimus. Reſponſorium, Beata & veneranda. Reſponſorium, Congratulamini. Reſponſorium, Cōtinet in gremio. Antiphona, Homo natus. Antiphona, Exultabunt. Antiphona, Notum fecit. Reſponſorium, Confirmatum eſt. Reſponſorium, Neſciens mater Reſponſorium, Verbum caro. Matutinales laudes, O admirabile, per ordinem. Eadem Antiphonae, in ſecunda vespere ſuper Pſalmos de Natiuitate Domini leguntur. In Euangelio Antiphona, Qui de terra eſt. In Dominica autem poſt Natiuitatem Domini, ita ordinabitur. Inuitatorium, Chriſtus natus eſt. Pſalmi Dominicales, cum tribus Antiphonis de Natiuitate Domini. Reſponſorium, Descendit. Reſponſorium, Quem vidisti. Reſpon. O magnum. In 2. noctur. Reſpon. Continet in gremio. Reſpon. Cōfirmatum eſt. Reſpon. Hic quia aduenit. In tertio nocturno Reſponſorium, Ecce Agnus Dei. Reſpon. Benedictus. Reſpon. O regem. Matutinales Laudes, Quem vidisti. In Euangelio: Dum mediū, Notandum autem, in octaua Domini nocturnalem cantum de ſancta maria multum agere, quia & diurnale officium in honorem eius videtur inſtitutum. In Dominicali autem nocte, non tam de ſancta maria, quam de Natiuitate Domini agimus: quia & in diurnali officio ſpecialiter de Natiuitate Domini commemoramus: Eſt autem traditio ſanctorum Patrum, in huiusmodi feſtiuitatibus officio Miſſae reliqua cōcordent officia.

De epiphania. CAP. XL.

SI vigilia Epiphaniae in Dominicam euenit, in nocte, vt praedictum eſt, canimus. In die quoque officium, Dum mediū, vt in priori dominica, pleniter obſeruamus. Si autem in alia die occurrit, idem quidem officium, ſed cum lectione, ſcimus: & Euangelio, de ſancto Herode, vnde & communio, Tolle puerum, ſumpta eſt, cantamus: quia hoc officium ante vltimum huius vigiliae ibi cantabatur, vt pote Domini ca eiufdem hebdomadae, ſicut &, Vocem iocundi-

tatis, canitur in vigilia aſcenſionis, & aſſumitur communio de eiufdem diei Euangelio. In Epiphania ad nocturnas, iuxta Romanum Ordinem, Inuitatorium reuocemus, vt à doſoſa inuitatione Herodis diſcrepemus: ab Antiph. Afferte, ea nocte incipitur. Antiphona, Fluminis, cum Pſalmo in tertiam nocturnam diſcretur: quia maior laudatio, quam Alleluia ſonat, ſub gratia eſt, cuius typum tertia nocturna gerit, quam ante legem vel ſub lege, quod praecedentes nocturnae ſignificant, vnde & omnes hiſtoriae, quae ſibi Alleluia vendicant, plus Alleluia in tertia nocturna frequentant. Si Epiphania in dominicam euenit, nihil in ea die de officio dominicae tangimus. Quod tamen infra Octauam eius ideo obſeruare ſolemus, vt lectiones & Euangelia ſerialia, quae de baptiſmo Domini ſonant, eo tempore recitentur, cum & feſtum de baptiſmo Domini agitur.

De Dominicis poſt Epiphaniam. CAP. XLI.

Si autem per interiacentes dies ab Epiphania vſque in octauam eius, dominica euenit, neceſſario eo die Eccleſiaſtico conuentui, cum dominicali officio ſatisfacimus, quem non pro Epiphania, ſed pro dominica conueniſſe ſcimus. dominicales quoque Pſalmi, cum cantu de Epiphania, ſunt recitandi. Si enim omnem dominicam, dominicis ſolemnitatibus interpoſitam, nec tamen celebriori officio occupatam, de eiſdem inofficiare ſolemus. Priuatos quoque dies ſolemnitatibus interuenientes, ita obſeruamus, vt inuitatorium & vnam Antiphonam ſuper feriale Nocturnam: item verſ. Reſponſorium, & Matutinales laudes, & cetera, de feſto dicamus. Iuxta Romanum enim ordinem, feriale nocturnam nunquam dimittimus, cum tria tantum reſponſoria dicimus, niſi in hebdomada Paſchae & Pentecoſtes. Prima ergo dominica officium infra hanc octauam omni anno ritè obſeruatur, etiamſi propter pluralitatem hebdomadarum vſque ad ſeptuageſimam, repetendum videatur: ſicut & alia duo officia. Omnis terra, Adorate, cum multoties ſex occurrant hebdomadae, hiſ officiis inofficiandae. Cum autem vna tantum dominica inter Epiphaniam & ſeptuageſimam accidit, duo officia, nullo Eccleſiaſtico conuentu fieri hoc exigente, in vnam hebdomadam coniungere debent, quicumque nullum eo anno ſtatutis officiis praetermittere voluerit. Non ergo minus competenter idem officium aliquando in alia Dominica repetimus, cum nullum celebrius officium habuerimus, vnde Eccleſiaſtico conuentui ritè ſatisfacere valeamus. Ipsi quoque priuati dies, Romano more, officium prioris Dominicae recipiunt, ſi non aliunde competententer inofficiari poſſunt. Tamen & aqua benedictae adſperſionem, iuxta decretum ſancti Alexandri Papae, & Credo in vnum, non dimittimus.

De duobus feſtis in vnum diem concurrentibus.

CAPVT XLII.

CUM duae feſtiuitates nouem lectionum in vnum diem concurrunt, quarum vtraque plenum per ſe exigat officium, celebriorem ex integro obſeruamus, alterius vero poſtea tantum memoria agimus. Si autem vtraque pleniter obſeruanda videtur, aut in ipſa die ambabus ſingula officia perſoluantur, iuxta quod & ſanctus Gregorius in Sacramentario, & in Graduali libro aliquoties vni diei bina aſcripſit officia:

Pſtum cōmemoratio- nis Pauli d. Greg. in ſumum. officia: aut vna earum in ſequente diem differatur, ſicut ſanctus Gregorius Papa feſtum ſancti Pauli, poſt feſtum ſancti Petri voluit obſeruare. Nam illa viurpationem, quae ex duobus officiis in vna die obſeruandis, vnum in compositum compingit, ſanctorum patrum authoritas non admittit, (quae ſemper nos in officiis concordiam cuſtodire praemonuit) videlicet vt vnam nocturnam de vno feſto, reliquas de alio obſeruemus. Eo enim pacto ſi vtrique feſto ſatis facere niteremur, neutrum debita officiorum reuerentia celebrare conuinceremur. Vt autem duorum feſtorum officia in vno die ſeparatim compleantur, vel vnum eorum in alium diem differatur, non tam generali totius Eccleſiae obſeruatiōe, quam priuatae religioſorum vacationi adiacere videtur, qui nullum de ſtatutis officiis praetermittere volunt.

De Martyribus Romanis Pontificibus. CAP. XLIII.

Gregorius huius nominis Papa ſeptimus, Apoſtolicae ſedi praefidens, conſtituit, vt ſanctorum omnium Romanorum Pontificum & Martyrum feſtiuitates, ſolemniter vbiq; cum pleno officio celebrarentur. Nam cum quaelibet Eccleſia ſui patroni, etiamſi confessor fuerit, feſtum ſolemniter obſeruet, quanto magis eorum, qui totius Eccleſiae non tam patroni, quam patres extiterunt, quam etiam vſque ad martyrium verbis & exemplis inſtituere non deſtiterunt? Nota autem ſanctum Gregorium Papam primum in gradu libere de his martyribus, ſicut de confessoribus, Pontificalia inſtituiſſe officia, vt de S. Marcello, Antiph. Statuit: & de S. Felice, Antiph. Sacerdotes, & hoc vtrique ſatis congruè, propter excellentiam dignitatis Apoſtolicae. Hoc etiam attendendo, maiores noſtri de eiſdem ſanctis confessorum officia ad curſu diei & noctis leguntur obſeruaffe, quae & Pontificij dignitatem eodem modo inſinuauit, nec tamen in aliquo eorum martyrio praedudicant. Idem & de ſancto Apollinare obſeruandum eſſe gradualis liber demonſtrat. Et de iis quidem ſanctis Hymnus, Inuitatorium, Verſus: Gloria & honore, Poſuiſti Domine, Magna eſt gloria eius, cantantur vt de Martyribus: reliqua vero per ordinem, & de confessoribus. Quidam autem moderni, minus concordia officiorum attendentes, de illis omnè cantum, vt de martyribus obſeruant, praeter ad miſſam: afferentes congruum eſſe, vt nocte de Martyrio eorum: ad miſſam autem, de ſacerdotali eorum dignitate agatur. Sed conuenientior videtur ſuperiorum obſeruatio. Nam miſſa in quolibet feſto, reliqua ſolet informare officia.

De octauis ſanctorum. CAP. XLIII.

Iuxta Romanam authoritatem, nullorum ſanctorum octauas obſeruare debemus, niſi vnde certam aliquam traditionem à ſanctis Patribus habemus. eorum quoque, quorum octauas celebramus, nullam quotidianam mentionem per interiacentes dies agimus, quia nullam authoritatem inde habemus: exceptis de ſancta Maria, & de ſancto Petro, quorum memoriam & alio tempore non ceſſamus frequentare. In feſto cuiuslibet ſancti trium Reſponſiorum nocturnam non dimittimus: ſancto tamen Inuitatorium, Reſponſorium, & matutinales laudes, & alia vſque ad ſinem Miſſae, conuicimus: Reliqua de ferialibus. Nam iuxta Romanam conſuetudinem, nul-

lius ſanctium reſponſiorum, mentione facimus poſt Miſſam, ſue illa canatur ad tertiam, ſue ad tertiam. Immo cum ipſa Miſſa mentionem ſancti ſubimus. In feſto autem nouem lectionum, omnia vſque ad ſecundam vesperam de feſto agimus.

De priori vespere Dominicali. CAP. XLV.

Poſt octauam Epiphaniae, ſue priuata dies ſit, ſue ue Dominica, leguntur Epistolae Pauli vſque ad ſeptuageſimam. Prior vespere cuiuslibet Dominicae, craſtinam exigit orationem: quia capitulum ante Magnificat, ſequenti aſcribitur Dominicae: ſicut in Dominica de aduentu Domini, & Quadrageſimae ſue paſſionis Dominicae comprobatur, quod & in aliis ſolemnitatibus penè vſque quaque frequenter. Hoc vtrique & reſponſoria & Antiphonae indicant, quae de craſtina hiſtoria ad priorem vesperam ſolent anticipari. Aliquando tamen vltima Antiphona de Euangelio prioris Dominicae, ad vesperam praedicta referatur, vt in Dominicis poſt Epiphaniam & Paſcha, quae tamen ad eod concordant, vt Antiphona praecedentis Dominicae, orationi ſubſequentis optimè conueniat.

De aqua Aſperſionis, Gloria in excelsis, Ite Miſſa, & Credo. CAP. XLVI.

Alexander Papa quintus à beato Petro, conſtituit, vt ſal & aqua benediceretur ad conſpergendum populum, & habitacula eorum: quod & nos in omni Dominica iuxta Canones ſequimur. Symmachus Papa in ordine 50. conſtituit, vt in Dominicis diebus & natalitiis martyrum, hymnus, Gloria in excelsis, dicatur, quod & nos obſeruamus in omni Dominica, & in feſtis noue lectionum, excepto infra aduentum Domini, & à ſeptuageſima vſque in Paſcha, in iis tamen diebus natalitia Apoſtolorum & feſta ſanctae Mariae iuxta Romanam conſuetudinem, Gloria in excelsis, recipiunt. Semper autem cum Gloria in excelsis, etiam, Ite Deum, & Ite Miſſa eſt, recitamus: niſi de Natiuitate Domini in nocte, & in Cena Domini, & in vigilia Paſchae & Pentecoſtes. Congruè autem & in feſtiuis diebus, Ite Miſſa eſt, dicitur, quia tunc generalis conuentus celebrari ſolet, qui per huiusmodi denunciationem licentiam diſcedendi accipere ſolet. Ad quotidiana autem miſſarum ſolemnia, non generaliter ab omnibus, ſed à religioſis conuenitur, qui plus ſpiritualibus negotiis quam ſecularibus inuigilant, qui & reliqua, dum licet, officia quotidie frequentant. Ergo conuenienter illis poſt miſſam, vt non ſtatim diſcedant, ſed vt Dominum benedicant, denunciatur. Huic aſſertioni & Eccleſiaſtica conſuetudo videtur aſtipulari, quia cum, Ite Miſſa eſt, dicimus, ad populum vertimur, quem diſcedere iubemus: cum autem, Benedicamus Domino, dicimus, non ad populum, ſed ad altare, id eſt, ad Dominum vertimur, noſque ipſos non ad diſcedendum, ſed ad benedicendum Domino adhortamur. Sciendum tamen, quod, Ite Miſſa eſt, infra aduentum Domini & ſeptuageſimam, non recitatur: non quaſi eo tempore nullus fiat conuentus, qui ſit dimittendus, ſed potius pro triftitia teporis inſinuanda. Sic &, Gloria in excelsis, dimittitur. Credo in vnum, iuxta Canones, in omni Dominica, & in oib; dominicis ſolemnitatibus, item in feſtis ſanctae Mariae

& Apostolorum, & sanctæ Crucis, & omnium Sanctorum, & dedicationis, debet cantari, nec immerito: nam & de iis singulis in eodem symbolo aliqua reperitur commemoratio. Hoc quoque notandum, quod cum Gloria in excelsis, semper Dalmaticæ & sub diaconalia resumuntur.

De septuagesima. CAP. XLVII.

IN septuagesima Heptateuchum incipiunt. Vnde & Alexander Papa secundus constituit, vt responsoria de eadem historia in eadem Dominica incipiantur, quæ & in sequenti Dominica repetantur, Alleluia etiam in sabbaro ad vesperam iussit dimitti ante septuagesimam. Ab hinc vsque in cœnam Domini, Te Deum, Gloria in excelsis, Ite missa est, Ite Dalmaticæ, & subdiaconalia antiquo more dimittuntur. In bissextili anno Natiuitatem sancti Marthæ Apostoli colimus in illa die, quæ vigiliam eius proximè sequitur, non in alia, quæ propter bisextum eo anno in eodem calendario iteratur.

De festis infra 70. vel Loccurrentibus. CAP. XLVIII.

SIPurificatio sanctæ Mariæ infra septuagesimam seuerit, nihil in ea iuxta Romanam consuetudinem præter Alleluia, de solita glorificatione mutamus. Sergius Papa à beato Petro 86. constituit, vt in diebus annuntiationis Domini, & Dormitionis, & Natiuitatis sanctæ Mariæ, & sancti Simeonis, quod Græci πέντη vocant, Litania exeat à sancto Adriano, & ad sanctam Mariam populus occurrat. ὀπέντη autem nuncupatur obuiatio, quia venerabiles personæ Simeon & Anna eo die obuiauerunt Domino, dum præsentaretur in templo. Item cathedram sancti Petri etiam infra septuagesimam, & Annunciationem sanctæ Mariæ infra quadragesimam solennissimè cum Dalmaticis & Gloria in excelsis, Romano more celebramus. Sciendum autem, quòd Laodiceense Concilium capitulo 51. constituit, vt natalicia martyrum in Quadragesima non celebrentur, sed eorum commemoratio fiat in diebus sabbatorum, vel Dominicorum. Quod hic soli martyres nominantur, hoc ideo, quia nondum apud antiquos memoria Confessorum adeò celebris fuit. Sancti quoque Patres in Toletano Concilio, de Annunciatione sanctæ Mariæ constituerunt, vt de Quadragesima in 15. Kalendas Ianuarij transferretur, vbi annuatim solenniter & conuenienter ante Natale Domini posset celebrari: vt puta cum omnia illius temporis officia de eadem resonent annunciatione, vt in Ambrosiana observatur Ecclesia. Sed nos magis sanctæ Romanæ Ecclesiæ morem gerentes, infra Quadragesimam, illam celebramus, sicut & aliorum quorundam sanctorum. Synodaliter autem legitur statutum, vt eadem annunciatio, si in triduo ante Pascha occurrat, in sabbaro ante Palmas anticipetur, qui dies & proprio officio caret, & per totum annum venerationi sanctæ Mariæ solet obsecundare: quæ anticipatio & omni necessaria videretur anno, dum eadem festiuitas idem sabbatum subsequitur, eo quod duæ subsequentes septimanæ propriis officiis intantum sunt occupatæ, vt tantæ solennitati dignè nequeant deseruire. Sed nos nihil in hac editione temerè canonizarum deprehendimus. Cùm autem festiuitates nouem lectionum in quadragesima agimus, omnia de festo,

Annus bissextilis

Vide Beadam Re-tract. in Act. post. c. 16.

die ac nocte, & Missam de ipso ad tertiam festiue dicimus. De quadragesima verò, post Benedicamus, Antiphonam feriale cum precibus & oratione, & hoc ad matutinum & vesperum tantum: Missam quoque de Quadragema, ad Nonam eum genu flexione.

De capite Ieiunij. CAP. XLIX.

In capite Ieiunij, Missam dicimus ad nonam, & omnia facimus vt in quadragesima. Cùm enim illi quatuor dies pro complemento quadragesimalis ieiunij recipiantur, necessario quadragesimalè obseruantiam obtinebunt, videlicet vt tandem post vesperam ieiunium soluantur, sicut in Canonibus præcipitur, quod tamen alio tempore statim post nonam soluitur, cùm & missa ad sextam celebratur. In hoc em quadragesimale ieiunium ab aliis differt diebus, quod in aliis post nonam, in hoc autem post vesperam reficere debemus. Nec iuxta Canones quadragesimaliter ieiunare censetur, si ante vesperam reficimur. Ergo & in his quatuor diebus, similiter ieiunare debemus, si cum iis quadragesimale ieiunium adimple re volumus: Vnde & missa in iis diebus, non ad sextam, si ad nonam merito celebratur. Est enim Ecclesiastica cõsuetudo, vt ad nonam reficiamur, cùm ad sextam missam celebramus ad vesperam autè eum ad nonam sacrificamus: vt ergo & in iis diebus vsque ad vesperam ieiunemus, Canonicum est, vt & missam ad Nonam differamus. Sciendum autem, nõ solum modernos, vt quidam putant, sed & antiquos à capite Ieiunij incepisse, cùm & sanctus Gregorius ibi Quadragesimalia officia videatur initialle. Sic enim in Gregorianis sacramentariis siue Gradualibus libris euidentissimè declaratur. Subsequens tamen Dominica propriè initium Quadragesimæ dicitur: vnde & 42. dies vsque in Pascha computantur, quibus cùm sex Dominicas subtrahimus, non nisi triginta sex in abstinentia obseruamus. Ergo à capite ieiunij necessario incipimus, si cum Domino ieiunium quadraginta dierum complere volumus. Exinde etiam orationem super populum iuxta Gregorij institutionem exordimur, quam nunquam dicimus, nisi cùm & quadragesimaliter ieiunare debemus.

De Quadragesima. CAP. L.

In Quadragesima dicitur præfatio, Qui corporali ieiunio, iuxta statutum pelagij Papæ, non minus in Dominicis, quàm in earum feriis. A Dominica tamè Palmatum, eo quod ibi passionem legere incipimus, præfationem de Cruce dicimus vsque in cœnam Domini, videlicet per illos quinque dies quinque partitam Domini passionem intimantes: Ipsam que hebdomadam, quam sancti patres maiorem vocant, eadem præfatione adornantes: nam & conuenientissimè eo tempore dicitur, cùm de passione Domini tam specialiter agitur. In prima hebdomada Quadragesimæ celebrandum est ieiunium vernale, sicut & sancti patres, Leo magnus, Gelasius, Gregorius Papa primus, & secundus & septimus, constituisse leguntur. Tractum, Domine non secundum, quem in Quadragesima frequentamus, non tam ex Romano Ordine, quàm ex nostra consuetudine vsurpamus. Melciades Papa à beato Petro 33. constituit, vt nullus in Dominica nec in quinta feria ieiunaret. Vnde sanctus Gregorius in dispositione officiorum quintam feriam

Greg. Junior, vt reliquas statuit.

feriam infra Quadragesimam, vacantem dimisit, vt quia festiua erat, sicut Dominica, etiam officio Dominicali honoraretur. Sed quia eadem feria ieiuniis postmodum applicata est, vt reliquæ, Gregorius Iunior statuit esse solennem, officiis vnde eunquè collectis, & maxime ex astinalibus Dominicis, vnde & Antiphonæ ex Dominicalibus Euangelis quintis feriis adhuc ascriptæ reperiuntur, vt ex Euangelio, Homo quidam erat diues: & Ibat Iesus: & in hebdomada quoque Pentecostes, quinta feria officio Dominicæ inofficiatur. Sabbata ante Quadragesimam & ante Palmas Dominicarum suarum officia recipiunt: nec immeritò, cùm quilibet dies priuati, de suis Dominicis soleant inofficiari. Ad omnes horas Quadragesimales genua flectimus. Item ad Missam, etiam si saluatio præcedat orationem, nisi alia oratio sine salutatione præcesserit: tunc enim ad priorem tantum genua flectimus: excepto, in quarta feria post Palmas, vbi ad vtraque iuxta Romanum Ordinem genua flectimus.

De oratione super Populum. CAP. LI.

ORationem super populum in Quadragesima, ideo frequentamus: quia cùm maiorem conflictum in ieiuniis & orationibus contra spirituales nequitias sumimus, necessariò nos instantius Deo commendare debemus. Nam oratio post communionem, pro solis communicantibus solet orare. Populus autem etsi quotidie in Quadragesima conueniat, non tamen quotidie, vt deberet, communicat. Ne ergo populus ita oratione, vt communionem careret, adiecta est oratio super populum. In qua non de communicatione, sed pro populi protectione specialiter oratur. In Dominicis tamè diebus non dicitur, quia genu flexio vitatur, quæ huic orationi à populo antiquitus persoluebatur: vel potius ideo, quia omnes iuxta attestationem sancti Ambrosij, in Dominicis diebus communicare deberent, quibus & oratio post communionem pro benedictione sufficere posset. Sciendum autè, iuxta antiquos patres, quòd soli communicantes diuinis mysteriis interesse consueverunt, vnde & ante oblationem iuxta Canones iubebantur exire Catechumeni & penitentes, * videlicet qui nondum se parauerunt ad communicandum. Hoc quoque ipsa sacramentorum innuit consecratio. In qua sacerdos non pro sola sua oblatione & communicatione, sed & aliorum rogat, & maxime in oratione post communionem, pro solis communicantibus orare videtur. Nec propriè communicatio dici potest, nisi plures de eodem sacrificio participent. Apud Græcos etiam, vt legitur, excommunicandus est, qui vsque ad tertiam Dominicam non communicauerit. Beatissimi quoque patres nostri Ambrosius & Augustinus, ad quotidianam nos hortantur communionem. Sed quia hoc modò, nec ab omnibus presbyteris in xl. nedum à laicis obseruatur, congruè adiecta est oratio super populum, vt vel eo tempore vltima benedictione populus nõ careret, dum tamen communicare non solum. Hinc quoque & illa consuetudo apud modernos, quæ nõ fuit apud antiquos, inoleuisse videtur, vt & in aliis temporibus, etiam presbyteri post finem Missæ benedicant, ne populum ita benedictione, vt communionem, priuatum discedere permittant.

De diebus Dominicæ passionis. CAP. LII.

A Dominica de passione Domini, non dicitur vsque in Pascha, Gloria patri, ad Responsorialia vel ad Introitus, vel ad psalmum, Venite, ad quem etiam repetitio Inuitatorij solet mutari, id est, vt ad primū vsque à medio, ad secundum autem à principio repetatur, & sic vsque in finem alternetur. In psalmis ad tertiam nocturnam, legitur homilia de Euangelio, Cùm appropinquaret. Iuxta ordinem non dimittitur saluatio ad passionem, nisi in pasce. * vbi & sacerdotale officium reticetur, sed, Gloria tibi domine, non subiungimus. Sciendum autem, si quando infra passionem Domini de aliquo sancto agimus, Gloria patri, non omittimus. In feria secunda & tertia post palmas, duæ lectiones leguntur continuatim ad Missam, vt in Natiuitate Domini. Item in sabbaro post mediam Quadragesimam, & in quarta feria, post Palmas, duæ lectiones leguntur, & singulæ accipiunt genua flexiones, nec immeritò: Nam & Apostolus in eadem die in Antiphona ad introitum, Omnia cœlestia & terrestria & infernalisa ad genu flexionem pro passione Domini hortatur, quæ in hac die consilio Iudæorum facta legitur: quod enim in hac die Iudæi cõsiliati sunt, hoc in Pasce peractum est. Sicut ergo Pasce plus quàm aliæ ferie sextæ in genu flexionibus celebris habetur: sic & in hac quarta feria plus quàm in aliis, genua flectere meritiò debemus. Cùm enim omnes quartas ferias pro passione Domini seruemus, quis negat illam nobis maxime obseruandam, quæ nobis eandem specialius passionem annuatim repræsentat: Iuxta Romanum quoque ordinem, easdem orationes cū genu flexionibus in quarta feria dicere debemus, quas & in Pasce ante salutationem Cræcis sanctæ Ecclesiæ solet obseruare. Præterea hæc hebdomada iuxta * Romanissimo Dominicæ passionis sacramento insignior ceteris habetur. Iure ergo eandem & lectionibus & genu flexionibus siue in aliis obseruationibus celebriorem, quàm alias habemus. Iuxta Romanum Ordinem in Cœna Domini, in Pasce & sabbaro sancto, ad matutinales laudes post Benedictus, sub silentio dicendum est, Kyrie eleison, preces & orationes. In Cœna Domini, Gloria Patri, & Gloria in excelsis reticetur, nisi vbi Chrisma consecratur: Diaco-ni tamen Dalmaticis, & subdiaconi subdiaconalibus vruntur. In qua die sub anathemate interdicitur, ne quis soluat Quadragesimale ieiunium, vt prescillianistæ faciunt. Sic enim patres nostri in Laodicensi & in Toletano concilio constituisse leguntur. Hinc beatus Leo in sermone de quadragesima: Qui, inquit, in quadragesima vnum diem prætermittit, totam Quadragesimam violauit, præcipuè * illam diem, quæ cùm finis sit quadragesimæ, magis est obseruanda, quàm alij, quia omnis laus in fine canitur quàm maxime. In pasce officium à lectione, nõ ab oratione, iuxta ordinem incipitur. Nam oratio finis esse solet potius officiorum, quàm principium, vt in ipsa Missa patet, & in singularibus cursibus. In eadem die ante singulas orationes, præter illam de Iudæis, Flectamus genua, dicimus: statimque, Leuate: Postèa orationem subiungimus, Romano more, sicut & in aliis diebus continuamus.

De sabbaro sancto. CAP. LIII.

IN sabbaro sancto Zozimus papa ceruicem magni benedici constituit, qui & ante benedictionem illam DD iij

* sacerdotale officium.

* singulæ accipiunt.

* Romani auctoritatem.

* illa præcipuè die.

luminandus est, & in octauis Paschae populo distribuendus ad suffumigandum rebus eorum, quem Diaconus accepta benedictione ab aliquo sacerdote debet benedicere. Duodecim lectiones iuxta Romanum Ordinem legendae sunt absque titulis, ante baptismum. Post baptismum presbyteri demum post sunt Missam, si necesse fuerit, priuatim celebrare, quia iam renati sunt, de quibus specialiter in Missa agere debemus: nec postea a lectionibus, quas iam audiuius, sed a Litania, incipere solemus.

Missae priuatae

De Paschali obseruatione. CAP. LIIII.

Iuxta Romanam auctoritatem, Agnus in Pascha benedicetur, non ad altare, sed ad communem mensam. Credo in vnum, & alia huiusmodi, quotidie, vsque in octauam dicimus, vt in die sancto. Versum Gradualis, Benedictus qui venit, in quinta feria: Lapidem, in sexta feria congrue dicimus, in qua Dominus a Iudaeis reprobatus est. In sabbato infra octauas Paschae, Antiphona: Cum esset sero, ad vesperam cantatur, eo quod idem Euangelium apud antiquos vsque ad, Thomas autem, in eodem sabbato legebatur, sicut adhuc breuiaria Euangeliorum testantur. Ad hanc vesperam feriales psalmi dicuntur cum Alleluia, & in nocte Dominica nocturna & nouem lectiones iuxta Romanum ordinem. Et sic deinceps feriales psalmos ad vesperam & ad nocturnam cum Alleluia dicimus, nisi festum occurrat nouem lectionum. Semper tamen ad matutinas, Dominus regnauit, recitamus. Sed quia quaeplures, omnes dies hinc vsque in Octauam Pentecostes cum tribus psalmis & lectionibus obseruare volunt, operae precium videtur, vt ad auctoritatem sedis Apostolicae recurramus, & inde, quid nobis faciendum sit, exploremus, vnde totius Christianae religionis formam accepimus. Gregorius Papa in Apostolica sede constitutus, in hac causa tale statutum promulgauit: A die, inquit, resurrectionis, vsque in sabbatum eiusdem hebdomadae, tres psalmos tantum ad nocturnas, tresque lectiones antiquo more cantamus & legimus. Omnibus aliis diebus per totum annum, si festiuitas est, nouem psalmos & nouem lectiones & Resp. dicimus: aliis autem diebus duodecim psalmos & tres lectiones recitamus. In diebus dominicis octodecim psalmos, excepto die Paschae & die Pentecostes, & nouem lectiones dicimus. Hoc etiam vsque quaque iuxta Romanum Ordinem ita fieri statuimus, vt supra notauimus. In octaua Paschae historia, Dignus es Domine, & Apocalypsin, iuxta ordinem incipimus.

de hoc

De festis infra Paschale tempus. CAP. LV.

Ab octaua Paschae vsque in Pentecosten, in festo trium Responsoriorum, vnum Alleluia tantum: Nouem vero lectionum, duo Alleluia ad Missam cantamus, siue de resurrectione, siue de alio festo. Et cum duo Alleluia dicimus, non primum, sed secundum repetimus. Praefationem quoque vsque in Ascensionem Domini, non omitimus, quia die & nocte Paschale officium celebramus. Incongruum enim esset, vt sola praefatio ferialiter, & omnia alia Paschaliter obseruarentur. In natiuitate tamen Apostolorum Philippi & Iacobi, praefationem de Apostolis dicimus: sicut & de Cruce in Inuentione ipsius. Hoc tempore nullius festi vigiliam ieiunare vel

obseruare iubemur, nisi Ascensionis & Pentecostes. Hoc quoque congrue in omnibus vigiliis obseruatur, vt Nona de futuro festo peragatur, si tamen post Missam differtur, videlicet, vt postquam de festo post Missam incipimus, nullam deinceps cum nona dissonantiam officiorum faciamus: quam maximè sancti patres in dispositione eorumdem deuitare studuerunt. Sciendum autem quod antiqui de sanctis communiter in Paschalibus cantare solebant, vnde & adhuc de vno quae ad plures pertinent, cantantur, vt Alleluia, Gaudete: & offertorium, Confitebuntur: & Responsorium, In seruis suis. Et hoc ideo, quia vniuersali resurrectione, cuius typus eo tempore agit, communis est laetitia & festiuitas iustorum. Ideo etiam inuenitur in Martyrologiis, siue in sacramentariis, festiuitas sanctorum Iacobi & Philippi, & omnium Apostolorum: Eusebius Papa a beato Petro 32. constituit, vt omnes Christiani inuentionem sanctae Crucis 5. Nonas maij sollempniter celebrarent. Vnde & nos illam cum pleno officio obseruare debemus, quod non incongrue ita ordinare possumus. Antiphona, Helena. Inuitorium, Alleluia, Regem crucifixum. In 1. nocturn. Antiphona, Adoremus. Antiphona, Adoramus. Antiphona, Tuam Crucem. Psal. Domine Deus noster. Conserua me. Domine in virtute. Vers. Omnis terra. Responsorium, Hoc signum Crucis Responsorium, Agnus Dei Christus. Responsorium, Ecce vicit leo. In secundo nocturno, Antiphona, Crucem sanctam. Per signum Crucis, Nos autem psalmi, Domini est terra, Magnus Dominus, Iubilate. Versus, Dicite in nationibus. Dominus regnauit ad ligno. Responsorium, Dignus es Domine. Responsorium, Audiui. Responsor. Dulce lignum. In tertio nocturno, Antiphona, Saluator mundi. Antiphon. Salua nos, Antiphon. O magnum. Psalmi, Cantate, prim. Dominus regnauit, exulter, Cantate, secund. Vers. Mihi autem absit gloriari. Responso. Bonum est confiteri Domino. Responso. Bonum est confiteri Domino. Responsorium. Dicat nunc. respon. O Crux benedicta. Ad laudes matutinales, Antiphona: Helena Constantini. Antiphona, Tunc praecipit. Antiphon. Helena sancta. Antiphon. Cumque ascend. Antiphona, Orabat Iudas. In Euangelio, Antiphona: Cum orasset Iudas. De sancto autem Alexandro & sociis eius, post Benedicamus, commemorare solemus. Exaltatio autem sanctae Crucis non adeo generaliter & sollempniter celebratur, & hoc fortasse ideo, quia nullum inde tam speciale statutum, vt de inuentione, reperitur.

De Pascha annoimo. CAP. LVI.

Romani annotinum pascha quasi anniuersarium pascha dicunt, quia antiquitus apud illos, qui in priori pascha baptizati erant, in sequenti anno eadem die ad Ecclesiam conuenere, suaeque regenerationis anniuersarium, diem cum oblationibus sollempniter celebrauerunt. Cuius diei hoc erat officium, Resurrexi, per totum. Lectio, Vidi Ostium. Euang. Erat homo ex pharisaeis, cum orationibus ad hoc competentibus: quae omnia apertissime de gratia regenerationum agere videntur. Sed quauis huiusmodi anniuersarius a paucis vsquam obseruetur, authentici tamen libri ipsum obseruari debere inuunt, quibus lectionem & Euangelium sub titulo paschae antonini, annuatim praescribunt. Si enim quilibet suam natalem

natalem, quo ad aeternam mortem natus est, obseruat: quanto magis illum obseruare deberet, quo ad aeternam vitam regeneratus est:

De Litaniis. CAP. LVII.

Maior Litaniam a beato Gregorio Papa primo, pro pestilentia ipsius temporis instituta est, quia & Ioanni Episcopo Rauennati scribens, diem Litaniam, tempus cineris & cilicij appellat. Triduanam autem Litaniam ante Ascensionem Domini, non Romanam, sed Gallicanam sunt: quia illas sanctus Mamertus Viennensis Episcopus instituisse legitur: quas sancti patres non equitendo, non vestibus preciosis vtendo, sed in cinere & cilicio, sicut & maiorem Litaniam, obseruari statuerunt. In quarum vltima die, id est, in vigilia Ascensionis Domini, canitur officium, Vocem locunditatis. Offertor. Viri Galilaei. Communio, Pater cum essem.

quas

De hebdomada Pentecostes. CAP. LVIII.

Ieiunium aeternale semper infra Pentecosten est celebrandum. Nam orationes & lectiones de eodem ieiunio, agunt de Spiritu sancto. Sicut ergo ieiunium vernale semper infra quadagesimam est celebrandum, eo quod quadagesimalia habeat officia: ita & istud infra festum Spiritus sancti, vnde habet officia, apte celebratur. Sic enim sancti patres de vtroque ieiunio constituisse leguntur. In ieiunio Pentecostes, genua non flectimus, iuxta Romanum Ordinem. Quidam etiam ad Missam ieiunij, nec Gloria in excelsis, praetermittunt, sed incongrue, cum eadem Missa de tertia mutetur ad sextam. Sunt enim tres horae in die, ex Dominica passione ad celebranda mysteria consecratae, videlicet, Tertia, in qua linguis Iudaeorum: Sexta, in qua manibus gentilium crucifixus est. Nona, in qua emisit spiritum. Inter quas hora tertia in festiuis diebus maximè obseruatur, ea fortasse ratione, quia inter reliquas passionis horas, temporis Dominicae resurrectionis siue Natiuitatis propinquior esse videatur. Sexta vero vel nona, ieiuniorum officijs deputantur. Excepto autem in Coena Domini, In sabbato sancto Paschae & Pentecostes, nunquam alicui Missae, Gloria in excelsis, ascribitur, nisi illi, quam & festiue ad tertiam celebrare debemus. Ergo non incongrue & Missis huius ieiunij, Gloria in excelsis, subtrahimus, quas non festiue ad Tertiam, sed ad Sextam obseruare solemus. Quidam autem satis apte in hoc ieiunio duas Missas cantant, vnam ad Tertiam sollempniter, cum Gloria in excelsis, vt festo Spiritus sancti satisfaciunt: Alteram post Sextam pro ieiunio, sicut festo S. Thomae satisfaciunt in ieiunio hyemali, & festum sancti Matthaei in ieiunio autumnali. Item sancto Marco in Litaniam maiorem, & annunciationi sanctae mariae in quadagesima, videlicet vt prior missa festo, secunda vero satisfaciat ieiunio. Ad quam etiam non gradualia, vt antiquitus, sed alleluia cantamus.

sesto & Spiritu

hora tertia, sexta, & nona.

quod

De octauis Pentecostes. CAP. LIX.

Sequitur Dominica vacans, cui attribuitur lectio, Vidi ostium: orationem vero, i. Deprecationem, ex quadagesima, & Euangelium de Pascha annotino mutauit: officium autem de ipso die Pentecostes,

co quod octaua eius sit, competenter accipit. Ad nocturnam, nouem lectiones iuxta Romanum ordinem dicimus, licet totidem responsoria de Spiritu sancto, in antiquis Antiphonariis non inueniamus. Et hoc fortasse ideo, quia romani non singulis lectionibus singula semper subiungunt responsoria, nam Tertium siue nonum multoties praetermittunt. Nos tamen praedictis nouem lectionibus totidem Responsoria Alleluata vndeunque collecta, Gregoriano more subnectimus, i. communionem pro Responsoris accipientes, vt in aliquibus libris reperitur. In crastinum aeternae de libris Regum ad nocturnam legimus & canimus, & officium ad Missam: Domine in tua, nisi aliquid celebre festum habeamus. Ipsum etiam officium in sequenti Dominica romano more possumus repetere, si tamen eo anno vsque in aduentum Domini plures hebdomadae fuerint. Sin autem, officio: Domine in tua, sola feriae sufficiant, sicut cuilibet Dominicali officio feriae sufficiunt, cuius Dominicam aliquod celebre officium occupauerit.

De officio sanctae Trinitatis. CAP. LX.

Quidam autem officium de sancta Trinitate, in octaua Pentecostes instituunt, licet non sit Alleluatum, quod & per totam subsequentem hebdomadam obseruandum putant, sed non est authenticum. Nam quidam Leodiensis Stephanus idem officium, sicut & historiam de inuentione sancti Stephani, composuisse asseritur, quae vtraque ab Apostolica sede respuuntur. Vnde pia memoriae Alexandri Papa de hac re inquisitus, respondit, iuxta Romanum Ordinem nullum diem specialiter ascribi debere sollempnitati sanctae Trinitatis, sicut nec sanctae vnitatis praecipue cum in omni Dominica, in modo quotidie, vtriusque memoria celebretur. Sciendum autem quendam Alboinum magistrum Karoli Imperatoris sancti Bonifacii Archiepiscopi, vt aiunt: missa les orationes de sancta Trinitate composuisse, & in secunda feria de sapientia, in tertia de Spiritu sancto, in quarta de charitate, in quinta de Angelis, in sexta de Cruce, in sabbato de sancta maria. Et hoc ideo, vt presbyteri illius temporis nuper ad fidem conuersi, nondum etiam librorum copia praediti, vel aliquid haberent, cum quo officium suum qualibet die possent explere. Vnde & adhuc quidam eandem orationes quotidie, etiam cum proprio abundent officio, nolunt praetermittere. In singulis quoque hebdomadibus, sexta feria de Cruce, & sabbato de sancta maria penè vsque quaque seruat, non tam ex auctoritate quam ex deuotione. Sicut igitur huiusmodi obseruationes nulli magis hebdomadae, quam alij, ascribuntur. Ita nihilominus & illa de sancta Trinitate. Incongruum ergo videtur, vnam Diminiam cum orationibus Albini, & cantu Stephani, de sancta Trinitate celebrari: cum omnes Dominicae authenticis abundant officiis, quae non minus nobis intendant honorem sanctae Trinitatis. Praefationem autem de sancta Trinitate, quam in diebus Dominicis frequentamus, non ex Albino, sed ex romana auctoritate suscepimus. Nam haec est vna ex illis nouem, quas solas Pelagius Papa antecessor Gregorij constituit obseruari. Fecit tamen idem Albini in sancta Ecclesia non contemnendum opus: nam Gregorianas orationes in libris sacramentorum

festum celebrare debemus

sufficiunt

hoc inquisitus

Albini

propria officia

Albini

collegisse asseritur, paucis aliis adiectis, quas tamen sub obelo notandas esse indicavit. Deinde alias orationes siue preces, etsi non Gregorianas, ecclesiasticas tamen celebratas idoneas collegit, sicut prologus testatur, quem post Gregorianas orationes, in medio eiusdem libri, collocavit.

De concordia & ordine officiorum. CAP. LXI.

Sciendum autem, quod sanctus Gregorius ita Ecclesiastica ordinavit officia, ut prima oratio in Missa, officio, lectioni & Evangelio semper concordet: sicut in omnibus solemnitatibus deprehendi potest. Sed hanc concordiam in festiualibus Dominicis illi maxime confundunt, qui vacantium Dominicarum orationes incongrue assumunt. Verbi gratia, ut illam orationem, Deprecationem, quae etsi in octava Pentecostes post ieiunium quatuor temporum legitime ponatur, multoties tamen & inter Dominicas in tertio loco reperitur: & hoc ideo, quia & praedictum ieiunium in secunda hebdomada post Pentecosten aliquando, licet incongrue, celebretur. Qui ergo praedictam orationem tertio Dominicali officio applicaverit, concordiam officiorum usque in aduentum Domini secundum ordinem disturbabit. Eodem modo & ille peccabit, si quis post ieiunium autumale orationi vacantis Dominicae, siue illi orationi, Absolve, quae ieiunium praecedat, aliquid ex Dominicalibus officiis adaptaverit. His ergo praemissis, ita Missales orationes singulis officiis feriatim copulentur, ut illa oratio, Omnipotens sempiternus Deus, qui abundantia pietatis, illi Evangelio, Duo homines, societur, quae adiuicem adeo con-

cordant, ut devotio Publicani in ipsa oratione exprimi videatur. Item illa secreta, Deus qui legalium differentia sacrificiorum, semper iungenda est illi offeritorio, Sicut in holocausto. Nam quantum & alia huiusmodi orationes suis officiis indubitanter concordent, in praedictis tamen evidentior concordia notatur: quam qui diligenter observaverit, nec antea, nec postea concordiam officiorum disturbabit, si per ordinem officiis orationes viritum sociare voluerit.

De Dominicali officio non facile praetermittendo. CAP. LXII.

Iuxta Romanam consuetudinem, in omni Dominica ecclesiastico convenit cum officio Dominicae satisfacimus, nisi aliqua multum celebris festivitas in ipsa die occurrat, ut festum Ioannis Baptistae vel sancti Petri Apostoli: pro quibus non minus quam pro dominica populus solet congregari, quas & in aliis diebus solemnissime celebraremus. Item cum plures sint Dominicae quam officia, non ut quidam differimus, sed quoties necesse fuit, aliqua repetimus: illo duntaxat observato, ut ultimum officium in proxima tantum hebdomada ante aduentum Domini caneretur. Est enim praeparatio Domini aduentus, qui semper in quinta Dominica ante Natale Domini debet initiari, videlicet ut sicut antiqui patres per quinque statum curricula, siue per quinque libros Moysis, de aduentu Christi edocti sunt, nihilominus & nos per quinque Dominicas de aduentu eius instruemur, ut iuxta Evangelium eiusdem diei, de quinque panibus, cum quinque milibus hominum saturari mereamur.

HILDEBERTI CENOMANENSIS EPISCOPI, VERSVS DE MYSTERIO MISSAE.

SCRIBERE proposui, quid mystica sacra priorum Missa representet, quidve minister agat. Pro multis vna, pro quotidie repetitis Est oblata semel hostia vera Deus. Involacrum legis Christus patefecit, ouemque significatam vera remouit ouis. Presbyter hanc offert, & in hac cessare figurat, Remque figurarum testificatur agi. Sic etenim templi, sic & Crucis exprimit aram, Ut sacra commemoret illius, huius agat. Ergo quid in Missa vel agatur, vel memoretur, Quae quibus assimilata, sub breuitate canam. Verba Prophetarum venturi nuncia Christi, Mysterium fertur praeciuisse Crucis. Hunc desideris, hunc laudibus, hunc prece multa Praespiravit, extulit, expetiit. Haec tria commemorat, similique sub ordine ponit Introitus Missae, quem chorus ante canit. Ante recensentur suspiria, postea laudes, Inde preces, in quo quaeque notentur, habes. Exprimit officium suspiria: gloria, laudes: Kyrie eleison triplicata preces. Interea veniens in sacra veste sacerdos, Altaris dextram, dona daturus, adit. Illius aduentus, quibus & Iudaea reuistit

Te tuus Emanuel tempora plena notat. Secreta siquidem procedit ab aede minister, Ortu secreto venit ad ima Deus. Vestibus ille sacris regitur, textit caro verbum, Tota carens macula, tota sacra Deo. Ille stat a dextris, quia quaesit author inanes, Execrata Deos gens, quasi dextra fuit. Angelicum post haec sacrificium pater incipit hymnum, Incipiens memorat, quae Saluatoris in ortu Gaudia pastores Angelus edocuit. Cantica quae post hunc Superi cecinere, recenset Gloria, quam compler vociferando chorus. Hinc oraturus, alios hortatur ut orent, Discipulis Christus iussit, & egit idem: Nam turbas in monte docens, orauit, & ipsis Orandi formam fratribus instituit. Lectio quae sequitur, doctrinam signat eorum, Qui sunt praemissi septuaginta duo. Illorum monitis, dum responsoria cantat, Edocet assensum se tribuisse chorus. Alleluia sequens, memorat, quae gloria mentis, Quam pia laus oris sit comitata fidem. Inde sinistrorsum Domini sacra verba leguntur: Plebs baculos ponit, stat, retexitque caput. Neve superueniens zizania seminet hostis, Frontibus imprimitur mystica forma Crucis. Reiciente

* aliquod

* figurata

Reiciente fidem Iudaea, gratia Christi Transiit ad gentes: Israel etrat adhuc. Transitus is, quoties Euangelium recitatur, Mentibus occurrit, exprimiturque loco. Ad laeam legitur, quia quo transiit aberrans, Et velut a laeva gens idololatra fuit. Ut sis attentus, patiens, erectus in hostem, Et caput, & baculus, & status ipse docet. Quippe caput reticens, attentè audire moneris: Parcere, cum baculum reiciis, instrueris. Stans discis, quoniam stantes pugnare solemus. Quod te pugna granis sub vigili hoste manet. Succinit ecce choros fidei compendia nostra, Assensum verbo se tribuisse docens. Hinc etenim monstrat, quantum profecerit, in quem Crediderit, quae sit, quidue datura fides. Ordo bonus, quoniam quod Rex vocat atque magister, Respondet miles, discipulusque sequor. Quamque notam pastor nouit, propriamque fatetur, Hac se signatam testificatur ouis. Quaeque probant opifex, & signifer, & caput idem, His opus, his proceres, his tua membra fouent. Sic confessa fidem pia plebs, orare monerit, Ut sit in hac stabilis, insuper apter opus. Effectum spondet chorus, offeritoria cantans: Tanquam si dicat, credo, fatebor, agam. Hinc est quod post haec offert sacra minister Dona, dehinc populus, quod sibi lege licet. Ordo decens: Euangelium praecedere cernis, Pone fidem pandi, dona deinde dari. Audis, ut credas: & credis, ut hostia fias. Taliter incipimus esse, sumusque Dei. Praeterea donis, quae plebs deuotior offert, Dona domus Iudae commemorare licet. Cum Salomon templum, Salomon altare sacra ret, Oblata a populo victima multa fuit. Exemplo, Iudaea, tuo plebs vna fidelis, Altari dat se, dat sua, tu neutrum. Non sine mysterio, sine re, vel panis ad aram, Vel vinum fertur, cui superaddis aquam. Vtraque danda Deo praesignaue figurat, Traditio docuit, sanctior vter habet. Vtraque sub typico ritu formaque futuri Melchisedech Domino sacrificasse ferunt. Vtraque discipulis conuantiis ipse redemptor Tradidit, in corpus vtraque versa suum. Vfus & ipse placet, quo sic mactetur in imis, Ut sit in excelsis inuoluta caro. Admixtum vino laticem miraris, at ipsum Grande sacramentum est, nec ratione vacat. Vnda fluens, homo praeteriens: ea mixta Lyao, Est Christo Christi sanguine iunctus homo. Diuidit vnitas, vel aquam, vel vina ministrans, Et caput a membris separat ipse suis. Praeterea nil fons sine sanguine, nil sine fonte Sanguis, vtrumque simul saluat, vtrumque sacrat. Cum rimaretur pendens viscera Christi Lancea, manavit sanguis & vnda simul: Sicut vtrumque simul fluxit, simul offer vtrumque: Vnum deme, Crucis non imitaris opus. His ita praemissis, secretè presbyter orat, Secretas memorans, assimilantque preces, Quas egit Christus, cum te iam Iuda remoto, Abicecit modicam, terque precatus ait:

(In exemplari manuscripto erant hic inserta verba haec minime descripta:) PATER, SI FIERI POTEST, TRANSEAT A ME CALIX ISTE. (Ea ipsa metro sic reddi poterant: Velle tuo saluo, poterit si risu precari, Alme parens, a me transca iste calix.)

His precibus veluti labiorum victima quadam Est oblata, typum legis & ipsa gerens. Pro se, pro populo, pro principibusque, Sacerdos Supremus Domino mystica dona dedit. Nam sua, nam populi, nam pontificum malefacta Portarunt aries & caper & vitulus. Pontificum vitulus, populi mala pertulit hircus, Ipsi excessum dux gregis ipse luit. Haec tria Saluator triphci prece commemoratur, Iam tunc pro nobis omnibus vnus agens, Nam ter humili strato contritio cordis, & ille Sanguineus sudor, Crux fuit ante Crucem. Iam tunc anxietas finem spondentibus vmbribus Et veteri ritu gratior vnda fuit. His actis, populum sublimi voce salutat Presbyter, & sursum corda leuare monet. Inde patris grates per Christum semper agendas Asserit, & post haec, dona sacra danda sacrat. Si bene cuncta notes, hoc totum filius egit, A prece discipulos, inde, petendo Crucem, Primum iussit eos vigilare, statimque precari, Post dormire, dehinc agnus & ara tulit. Nimirum dum dicit eis, vigilate, salutate: Quippe salus anima, si vigilemus, adest. Dum iubet orari, sursum cor suadet habere, Orari siquidem sola superna iubet. Dum tandem vocat ad requiem, monet edere grates. Mentis enim requie gratificamur ei. Nam grates agere est Domino, nos reddere gratos, Quod facit, a vitis mens, manus, osque vacans. Ut talis fiat, quisquis sub iudice Christo Sacrificat, sub quo iustus & ipse tremat. Cum Superum cantu, quos ara constat adesse, Admitti proprias postulat ille preces.

CVM QUIBUS ET NOSTRAS VOCES VT ADMITTI

Postulat ut sua vox laudi concordet eorum, Quos ad stare sacris pagina multa docet. Si verbis hominis, quem nectat vbi que supernum Eructasse liquet, vis adhibere fidem, Tempore quo supplex assistit presbyter aris, Mactatur que patri filius ipse manens. Aethra patet, caelestis adest chorus, ima supernis Iunguntur: sunt author & actus idem. Coribus his dum mens, dum vox, dum vita ministri Concordant, grates indubitanter agit. Hinc bene cum populo, ter sanctus, quaeque sequuntur Antea quam sacret mystica dona, canit. Credimus has laudes assumptas ex Iudaea, In quibus innuitur trinus & vnus apex. Ter positum sanctus, trinum notat esse: sed vnum Declamat Dominus, atque Deus Sabaoth. His tribus, huic vni sacrificat litat, angelus offert, Asscribit clerus, plebs veneratur idem.

† vna

† S. Gregorius is est.

* unct.

Et quia percipiunt in sacro munere quidam,
Pro sacro Dominum munere glorificant.
Laudibus his venerantur eū, quibus artha resultat,
Quas duo de Seraphin, nocte dieque canunt.
Has pro perceptis quasi grates ritē rependunt,
Ne quando frustra percipienda petant.

Hactenus explicui, quid repræsentent in ipso
Officio Missæ, quidve minister agat.
Ex quibus hoc totum, quod in æde priore iubetur
Offerri, coram commemorare licet.

Quicquid enim sit in Ecclesia, tantummodò proficit
Moribus aut fidei, victima grata Deo est.
Offerimus vitulos linguæ, maculam, & hircos,
Solumus in cineres thus, oviūque virum.

Dū canimus, vel dum legimus quod praua refrenet,
Quod populum, quod nos ad meliora vocet:

Tunc etiam vitulus, tunc sacrificatur & hircus,
Cum factum calcas, luxuriamque premis:

Agnus ab innocuis, à simplicibusque columba,
Turtur ab his qui sent, gaudia summa procul.

In clibano coctos panes altaribus offers,
Si robur mentis nulla flagella mouent:

Conspersos oleo, si ius pietas moderetur,
Inque reos infra, quam liceat, libeat.

Non fermentatos, si mens tibi purior assit,
Excoquat & carnis fluxa superius amor.

Offers & similes, si quos diuiserat error,
Colligis, inque fidem iungis, idēque facis.

Hos catechizans, molis in baptismate mergens,
Vnis informans aspera ferre, coquis.

Sic eadem morēsque docent, Christumque figurat,
Sic geminos vsus cætera legis habent.

Quod verò Missæ superest, ita sacra recenset
Legis, vt exhibeat sub Cruce sacra Crucis.

Quippe recensetur, quicquid lex præco futuri
Intra sanctorum sancta iubeat agi.

Hæc aperire labor, quia metro, nominibusque
Ignaris metri, materiæque premor.

Da veniam Lector: rem tantum pandere & vsū,
Non speciem, nostris verbis esse sat est.

Non tamen expectes, vt singula verba vel actus
Quoslibet aggrediar clarificare tibi.

Ad summam rerum curret stylus, & quibus vmbra
Legis, opusque Crucis exprimat ara, canam.

Et semel & soli sanctorum sancta patebant
Pontifici, precibus plebe vacante foris.

Angulus is * velo distabat ab æde priori,
Aduentu Superum, colloquioque sacer.

Idem thuribulo, simul & thymiamatis ara,
Et testamenti fœdere clarus erat.

Clarus & insigni tabula quæ præminet arcæ,
Quam superobnubit pronus vterque Cherab.

Summus eò præful semel accedebat in anno,
Pro se, pro populo mystica dona ferens.

Scilicet illius hirci vitulique cruorem,
Quos proles Aaron immolat ante fores,

Carbonesque simul, quos desuper exteriorem
Sumendos aram pagina sacra docet,

Hos in thuribulo ponit, tantumque sacerdos
Thus cremat, vt fumus vber obumbret eum.

Adspersit tabulam, post hæc adspersit & aram
Exterius sacram sanguine pacifico.

Hinc redit ad populum, vestem lauat, attamen idem
Non nisi sub sero vespere mundus erat.

Hic locus, hic sacrificæ, ea munera signa fuerunt:

Signa recesserunt, significata manent.
A Exprimit Ecclesiam prior ædes, altera cælum,
Antistes Christum: sanguis, amara Crucis:
Carbones, summam virtutum Christe tuarum:
Thuribulum, carnem: thura cremata, preces,
Summa tabella patrem, cælestes ara cohortes,
Veste notatur homo, vespere mors hominis.
Hæc perstricta tibi rerum velamina pandunt,
His ea, sed veluti semiretecta, vides.
Ex his non aliter fit res tibi peruia, quam si
E foribus spectes interiora domus.
Interiora sacri, te Christe docente, patebunt,
Cuius morte patent interiora poli,
Quas igitur partes perstringere nitor, easdem
Sicut habet series Canonis, exposui.
B Sic leuius discas quod opus, quæ verba ministri
Quid reminiscantur legis, agantve Crucis.

TE IGITUR CLEMENTISSIME PA-
TER. *vsque*, ILLIBATA.

Intrabat præful vitulorum sanguine sacrum,
Intrauit proprio Christus & ipse polum.
Intrat agens sacrificæ in sanguine semper ad aram,
Effusi semper sanguinis ipse memor.
Nam quoties fufum, verbo, Cruce, mente retractat,
Hunc specie toties in sacrosancta gerit.

C Quippe velut quidam cruor est, meminisse cruoris,
Huius nos memores Crux iterata facit.
Mentio mortis adest, vbiunque perennibus escis
Imprimunt vncta manus mystica signa Crucis:

Sic Aaron, Christumque sequens altare frequentat,
Presbyter, hunc haustum sanguinis ipse gerit.

In primo siquidem versu vexilla salutis
Ter super appostas prærogat ille dapes.

In quo iam mortis, mirisque recordans,
Appellat triplici nomine munus idem.

Dona vocat primum, mox munera nuncupat escas,
Post sacrificij nomine cenfet eas.

Dona vocat, quoniam Deus has donauit, vt inde
Sustentaretur lege modòque caro.

D Munera sunt, quoniam Deus his donatur, & inde
Munerat authorem, cui dedit author eas.

Nam quòd sacrificij censetur nomine, monstrat,
Qua ratione prius munera dicat eas.

Scilicet idcirco, quia sacrificantur, & aptè
Munerat authorem, qui data reddit ei.

Sic eadem quæ dona vocat, cum sacrificantur,
Munera sunt, quoniam munerat inde Deum.

His quoque nominibus pulchrè satis hostia triplex
Innuitur, scripto iam recitata meo.

Hoc etenim totum quod spondebatur in illis,
Complectum memorant, sub specieque gerunt.

E Nam quod sperauit prius in veruice sacerdos,
In capro populus, in vitulòque duces:

Crux dedit, esca sapit, totum canit esse tributum.
Nominibus trinis hæc tria sacra notans.

IMPRIMIS QUÆ TIBI OFFERIMVS.
vsque, ANTISTITE NOSTRO.

MEMENTO DOMINE FAMVLORVM.
vsque, DEO VIVO ET VERO.

Ingrediens sacra sanctorum Leuiticus, orat
Pro se, pro suo principe, gente, domo.
Ante crucem Christus rogat & se clarificari,

Et

Et custodiri, quos dedit ipse Deus:
In cælis etiam semper pro plebe Sacerdos,
Pro seruo Dominus, pro grege pastor agit.
Noster in hoc sacrificæ Aaron Christumque secutus,
Pro tota primum supplicat Ecclesia.
Hinc etiam pro pontificis, regisque salute,
Pro reliquis infra sicut oportet agens.

COMMUNICANTES ET MEMORIAM
vsque MVNIAMVR AVXILIO.

Lege iubebatur sumptos altaris ab igne
Carbones viuos in sacrosancta geri.

Lege iubebatur Aaron festinus eisdem
Thuribulo positi thus adolere Deo.

Thuribulum carnis tanquam carbone refertum
Virtutum cumulo Christus ad astra tulit.

Hos ex igne Deo quo mentis fluxa cremantur,
Quo laxæ carnis lubrica sumpsit homo.

Tanquam carbones inter sacrosancta Sacerdos,
Nomina sanctorum commemorando gerit.

Hos etenim viuis carbonibus assimilamus,
Qui splendent actu, iuris amore calent.

Denique qui sequitur, quod lex iubet, vmbra figurat
Dum litat, hunc ignem mente minister habet.

Ingrediens etenim sanctorum sancta sacerdos,
Pectore gestabat nomina scripta patrum.

Scilicet insinuans exempla, fidemque priorum
His imitanda, quibus mystica mensa patet.

Nec satis esse Deo, verbis meminisse bonorum,
Si non exhibeas moribus ipse bonos.

Sic sacrificæ, intusque calens, extraque coruscans,
Carbones carbo factus & ipse gerit.

Sic bene contexit multorum nomina patrum,
Sic meritis multos exprimit ipse patres.

HANC IGITUR OBLATIONEM. *vsque* NVME-
RARI. PER CHRISTVM, QVI PRIDIE QVAM
PATERETVR. *vsque*, HOC EST ENIM COR-
PVS MEVM. SIMILI MODO POSTEA QVAM
CORNAVIM. *vsque*, MEMORIAM FACIE-
D TIS. VNDE ET MEMORES DOMINE. *vsque*
IMMACVLATAM HOSTIAM.

Hac nebula sumi tegitur Leuiticus orans,
Vt pateat nulli, dum thymiamata cremat.

Hac prece pro nobis, hac sedulitate precatur
Christus, vt angelicum transeat intuitum.

Nescitur quantum sumptæ præsentia carnis
Possit apud patrem, quid sine voce preces.

His precibus cedit, quicquid Leuiticus offert,
Et quocunque modo, tempore, * siue gradu.

Hoc patrem precibus dedidit iudicis iras,
Et flecti constat, & meminisse patris.

Tanquam sub nebula sacra dona frequerat & offert,
Quisquis agit Christi, Christus & ipse, vices.

Hæc etenim virtus, hæc efficientia verbi
Et Crucis est, vt mens, linguæque cedat eis.

Nescit homo, laret & superos, quo prouehat escas
Gratia verborum, mysteriumque Crucis.

Incipit his verbis simplex instare sacerdos,
Quæ salua specie munus vtrunque nouant.

Incipit, & toto contritus corde, cremantque
Thuribulo mentis lucida thura precum.

QVÆ SVMVVS VT PLACATVS.
Tom. 4.

O Rat vt accipiat placatus dona, suaque
Ordinet in pace tempora nostra Deus.

A Orat vt accipiat de massa perditionis,
Inter & electos nos numerare velit.

Orat vt hic idem benedicat, quas dedit, escas:
Orat vt ascripfas, atque ratas faciat.

O Rat vt hoc altaris opus ratione geratur
Sicque quod acceptet, quod pber ipse deus:

Dū rogat vt Dominus, quæ condidit, hæc benedicat,
Vt nouet in melius, pro mouerque rogat.

Dum rogat ascribi, quod eam sibi præroget escam,
Atque dicet propriam sanctificando rogat.

Dum rogat esse ratam, ne frustra speret in illa,
Sed sit quæ proficit, sint rata vota, rogat.

B Dum rogat hanc ratione geri, quæ munera rectè
Offert, vt rectè diuidat, ipse rogat.

Istius ergo dapis benedictio, gratia maior,
Vberior fructus, perpetuūque vigor.

Hoc sane totum verbis confertur in illis,
Quæ subdit sacrificæ, non sua, sed Domini.

Quippe recensurus, quæ protulit ille vel egit,
Cum cœnans idem, cœna beata fuit.

QVI PRIDIE QVAM PATERETVR, AC
CEPIT PANEM.

Panis in hoc verbo, sed adhuc communis, ab ara
Sumitur, & sumptum tollit vtraque manu,

Presbyter hinc idem, cum peruenit ad Benedixit,
Imprimunt elato mystica signa Crucis.

Nec prius in mensam demittit, quam tua Christe
Verba repræsentans explicet ista super:

ACCIPITE ET MANDVCATE EX
HOC OMNES.

Hinc leuat & calicē, signatque, nec ante reponit,
Quam super authoris verba retractet ita:

ACCIPITE ET BIBITE EX EO OMNES. *vsque*
IN REMISSIONEM PECCATORVM.

Si qua fides patribus, quos vita beata perennat,
Esca sit hæc animæ, quæ modò carnis erat.

His verbis vtrunque nouas acquirere vices,
Maiorēque suis scripta probata docent.

Sub Cruce, sub verbo natura nouatur, & aram
Panis honorificat carne, cruore calix.

Presbyter idcirco, cum verba venitur ad illa,
In quibus altari gratia tanta datur:

Tollit vtrunque, notans, quod sit communibus escis
Alcior, & quiddam maius vtrunque gerat.

Quæ que parens animæ, carnis fomenta parauit,
E Omnia sacrat inferiora cibis.

Et quoniam quoties libauerit ista Sacerdos,
Christus cum memorem præcipit esse sui,

Hoc sacramento nos commemorare fatemur,
Quod mortem tulerit omni creator homo.

Quod surgens cælos ascenderit, hæc tria sanè,
Qualem sacrificem vult cibus ille, notant:

Scilicet vt carne moriatur, mente resurgat,
Ter quinque gradibus templa superna petat.

Sic memores passis, surgentis, ad altra * volantis,
Et nos & pariter plebs tua, magne Deus.

De donis propriisque datis tibi munera pura,
Munera sancta, sed & immaculata damus.

2 EE

* vero

* sine

* manit

Dona quidē nobis Domino data : nam quod in ecclā
Donat, nos ipsi sacrificando damus.
Pura damus, quoniam non his * est mixta vetustas,
Aut ad saluandum non ope legis egent.
Sancta damus, quia qui sacras diiudicat escas,
Proficit, & libans sanctificatur eis.
Immaculata damus, quia quod fuit immaculata
Hostia, quoddamque dedit, nostra † sit, & dat idem.
† *fit* Presbyter insistens implorat, ut illa serenus
Respiciat clemens, † ac beet illa Deus.
† *probat* Nec minus hæc placeant, quā quod puer obtulit Abel,
Quam quod Abraā, quam quod rex sacrificæque
Salem:
His tribus innuitur variorum forma factorum,
Quæ ratio, quæ lex tradita, lex breuiata,
Lex naturalis, lex tradita, lex breuiata,
Placauere Deum munere quæquæ suo.
Et tamen impariter, quia spēque, fidēque supremē
Dicitur in reliquis plena fuisse salus.
Hæc sibi sufficiens, nec eget perfecta futuris,
Nec de præteritis, vnde inuictur, habet.

SUPPLICES TE ROGAMVS. MEMENTO ETIAM DOMINE. NOBIS QUOQUE PECCATORIBVS. *usque, Omnis honor & gloria.*

Adspergit tabulam lex, vmbra iubebat & aram,
Exteriūque sacrum sanguine pacifico.
Filius asseritur toties adspargere partem,
Adperso quoties sanguine placat eum.
Adspergit semper superos, quia semper eorum
Adperso reparat, restituitque gregem.
Adspergit semper homines, quia semper & ipsos
Adpersos renouat, conciliatque patri.
Hos adstans aris adspergit & ipse sacerdos,
Cum memor adpersi sanguinis vnit eos.
Vnit eos placando Deum, suppleto ruinam
Spirituū, vitam restituendo reis.
Vita Deus moriens, hoc totum præstitit orbi,
Hoc per eum mortis mentio præstat adhuc.
Tunc igitur sacrificæ adspergit sanguine partem,
Cum semel adpersi mentio placat eum.
Tunc idem cætus adspergit cælicolarum,
Cum semel adpersi mentio supplet eos.
Tunc adspergit & hos, quos abluit vnda salutis,
Cum semel adpersi mentio purgat eos.
Presbyter hæc satagens, sumpta sibi supplicæ forma,
In sublime gerit mystica dona rogat.
Addit & erectus, ut participatio mensæ,
Quotquot eam sument, proficit, & intus alar.
Néve sepulcorum pia mentio prætereatur,
Et bene defunctis, & sibi poscit idem.
Poscit idem sibi, dum sanctis rogat associari,
Quos & nominibus † nominat ipse suis.
† *expro-* Angelus is, cuius manibus sacer ille minister
mit. In sublime gerit munus vtrunque rogat,
Angelus est eius, vel quos reuerenda vetustas
De sursum missos dicit adesse sacris.
Ara superna, Dei conspectus, eo sacra ferri,
Est etiam metuis sacra placet Deo.
Angelica ea ferre manus, est plaudere nostro
Affectū superos, mysteriūque sacris.
Quæ tam secreto plausu perlata, feruntur
In sublime placant, pacificantque Deum.
Ergo pius sacrificæ aspergit sanguine partem,
Cum sic adpersi mentio placat eum,

Cum viniu veniam, refrigeriūque sepultis,
Impetrat & partem, quam petit ipse sibi,
Er superos & mortales aspergere fertur:
Nam quæ nos purgat mentio, supplet eos.
Porro cum sacrificæ sublimem nominat aram,
Quo supplex orat dona sacrata geri.
Commemorat liquido velaminis interiora,
Quo semel intrabat pontificalis apex.
Cum sacra perferri sursum rogat, innuit hircum,
Quem lex deserti vasta subire iubet.
Quippe duos fortibus templi lex applicat hircos,
Vni desertum destinat, alter obr.
Christus diuersis respectibus hircus vterque:
Nam tulit in ligno, viuit in arce poli.
B Viuit & hic humilis, deserto regnat in illo,
Quo propriis humeris, ipse † reduxit ouem.
† *reuerit* Sic meminit legis, meminit Crucis ipse Sacerdos,
In sublime vehi munus vtrunque petens.
Idem dum memorat sanctos, humerale recenser,
Quod bis sena patrum nomina scripta gerit.
Pectus enim logion, scapulas humerale tegebat
Præfulis, intrantis interiora sacri.
Hic in vtroque gerens gemmis insculpta priorum
Nomina, venturi præco typusque fuit.
Nos etenim gerimus logion, cum nomina patrum
Circa principium Canonis exprimimus.
C Nos humeralis onus gerimus, cum nomina patrum
Hac in parte sacri Canonis inserimus.
Tunc etiam logion, tunc ferr humerale minister,
Cum mores patrum, cum labor ipse placet.
Ecce subinfertur, quod tu bone conditor orbis,
Per Christum semper hæc bona cuncta creas.
Sanctificas, & viuificas, idem benedixit,
Glorificans primæ conditionis opus.
Nam quia sic homini verbum Deus hæret, ut vna
Sint persona, creans atque creatus homo,
Quidquid per verbum Deus ordinar aut operatur,
Per Christum fieri dicitur illud idem.
Ergo per Christum rerum natura nouatur,
Communiūque cibus fit speciale bonum.
D Per Christum quoque sanctificat Deus vnus vtrunque
Viuit pariter & benedicit idem.
Sanctificat, quoniam datur hæc quoque gratia rebus,
Ut bene percipiens, sanctificetur eis.
Viuit pariter, quoniam datur hæc vegetatio rebus,
Ut moriens intus viuificetur eis.
Hic idem benedicit eas, quia prouenit inde,
Ut benedicatur qui bene sumit eas.
Est honor, est etiam per Christum gloria patri,
Per quem cuncta pater glorificanda facit.
Est & cum Christo, quia glorificatur & ipse,
Cum quo cuncta pater glorificanda facit.
E Est simul in Christo, quoniam Deus vnus vterque,
Et quod in hoc vno est, est in vtroque simul.

OREMVS. PRÆCEPT. PATER NOSTER. LIBERANOS QUÆSUMVS, & C.

Ad populum regredi, vestis que lauare supremum
Pontificem, legis mystica iussa volunt.
Ipse tamen mundus, eadem sic iussa canebant,
Non nisi, cum iam Sol occubuisse, erat.
Ecclesiæ Christus, † quia non abeundo reliquit,
Subueniens, ad eam compariendo redit.
† *quam*

Has

Has eius vestes, has viniu abluir vndis
Fons, qui perpetuo * vulnera nostra sanat.
† *mensura* Fons tamen illa lauans, donec famulabitur orbi
† *mensura* Sol, velut immundus, atque lauandus erit.
Eius enim membris, dum Sol ager iste labores,
Hærebunt maculæ, quodque lauetur, erit.
Dicitur ad populum tanquam remeare Sacerdos
Pro populo rursum multiplicando preces.
Iamque velut foris est, cum vocem mutat, & orans
Admonet, ut pariter oret & ipse chorus.
Admonet, ut pariter oret & ipse chorus,
Quam statuit Christus, edocuitque suos.
Talibus officiis, interuentūque sacrorum,
Et simul intinctū sanctificantis aquæ
Ipse lauans populum, sua vestimenta lauare
Fertur, & apta Deo reddere fonte precum.
Est tamen immundus, donec Sol occidat, idem,
Nam dum viuit, habet, quod lauet, omnis homo.
Si sacrificæ remeans, ut dignus percipiendis
Fiat, & ad vitam sumat vtrunque simul:
Iam quasi cum populo septem sibi dona precatur,
Quæ voluit Christus, instituitque peti.
Illorum tria prima quidem sine fine manebunt,
Sed reliquis finem sponder amara dies.
Semper enim sanctum nomen patris, idque beato
Quod metuatur, quod amet, quod vereatur, erit.
Semper & ipse bonus, regnum patris, vnde profectū
Scandala cuncta procul, quodque resistat, erit.
Semper ut in cælo, sic in tellure voluntas
Fiet, & in neutro, quod reproberetur, erit.
Fit verò pariter in vtroque paterna voluntas,
Cui quod amat, quod vult Angelus, hoc & homo.
Præterea sicut quidam sensere priorum,
Terra, caro, cælum, spiritus accipitur.
Consummatur in his pariter diuina voluntas,
Cum caro subiicitur, spirituūque fauet.
Hæc tria nunc iusto variis euentibus adfunt,
Post mundi finem nescia finis erunt.
Quatuor esse sinent, nam paci nullus egebit,
Cuiue remittantur debita, nullus erit.
Tentari nemo poterit: mala nulla deinceps,
A quibus electos liberet author, erit.
Nam verbum vitæ, panem puto quotidianum,
Siue sacramentum, quo viget intus homo.
Tunc neque doctrina, nec ea dape iustus egebit,
Qui sciet omne bonum, cui Deus ipse cibus.
Et quia præteriti meminit, præsentē grauat,
Ut prece sanctorum Deus illum liberet, utque
Pax data tranquillet tempora nostra, rogat.
Officit Ecclesiæ, cum perturbatio feruet:
Pax in spe fructus semina iacta fouet.
Hinc sequitur panis infractio tradita nobis
A Domino, quiddam legis & ipsa gerens.
Legis præcepto minui similago iubetur,
Non nisi frustatim sacrificanda Deo.
Sic sacrum panem cœnans fregisse Redemptor
Dicitur, & fractum distribuisse suis.
Nos quoque nō frustra legē Christum que sequentes,
Aprè partimur dona dicata Deo.
Nam tres ecclesiæ sunt partes, vna laborat
In terris, partem iam fouet alta quies.

Tom. 4.

Partem quæ restat: clementior excoquit ignis,
Excoctæque patet transitus ad requiem.
Diuersas meritis, diuersas forte locorum,
Tres istas partes hostia fracta notat.
Pars intincta mero, viniu apratur, opusque
Sanguinis & carnis expiat ipsa caro.
Pro bene defunctis, quorum purgator vnus
Hoc interuentu non eget, alter eget.
Offerri reliquas ratio * iubet, obtinet vsus,
Nec tamen hinc idem fructus vtrique datur.
Nam dum pro iusto sacris assistitur aris,
Pro iusto grates ipse minister agit.
Cum pro saluandis nunc pœnam temperat vltor,
Nunc & plena quies acceleratur eis.
B His epulis epulas illius sumimus agni,
Quem lex præcinit, Crux tulit, ara sapit,
Presbyter hunc in mysterio sumpturus, ab ipso
Tam sibi quam populo munera trina petit.
Inter eos siquidem primū rogat enumerari,
Quos in carne pudet turbine carnis agi.
Hinc in eo regno petit idem glorificari,
Quo sua membra caput glorificanda trahit.
Postremū quia spiritui caro lenta resistit,
Cedit & infelix spiritus, ipse caro.
Implorat pacem, qua fiat vterque quod alter.
Concordesque velint, atque sequantur idem.
Nam nisi re bene composita, nec iustificatur
Nunc, nec in æternum, glorificatur homo,
Hoc intellectu distinguit præca vetustas,
Quod clerus triplici voce precatur ita.
Ad Christi reditura fidem iudæa notatur,
Cum * pater ad dextram cedit, & explet opus.
Tollimur è medio fati vrgentibus omnes,
Et trahimur, quo nos vita peracta vocat:
Hi nunquam, hi semper, alij plectuntur ad horam
Purgatisque datur transitus ad requiem.
Hanc illis altare sacrum vel criminis expers
Vita, vel obsequiis emptus amicus emit.
Perfectos, valdeque malos nil vota suorum,
Nil impensa precum, nil holocausta iuuant.
D Nam nec iustus eget, nec pessimus ista meretur:
In medio est, veniam cui sacra mensa parat.
Ipsa tamen viuos à vitæ calle vagantes,
Ut redeant, saltem serò iuuare solet.
Vnde fit ut sacris quoties assistitur aris,
Particulis cedat hostia fracta tribus.
Pars intincta mero pro viniu orat, opusque
Sanguinis & carnis expiat ipsa caro.
Pro bene defunctis, quorum purgator vnus
Hoc interuentu non eget, alter eget.
Offerimus tibi summe duas, sed propter eosdem
Oblatæ pariter non operantur idem.
Nam pars pro sanctis, pars est pro sanctificandis,
Mentio pro reliquis: causam agit alterius.
Fit cibus hic ex pane caro, Deus ex elemento,
Mysterio simplex, vtilitate triplex,
Fit cibus hic ouis in ligno, leo fortis in vna,
Ales ad astra volans, Rex super astra sedens.
Néve putes illi tumulumve crucemve deesse,
Ipse calix tumulum denotat, ara Crucem.
Vtque fides adit, terròrque recedat & horror,
Fit cibus ipse caro, panis imago manet.

* *docet.*

* *Agnus Dei, ter.*

* *partem.*

* *Ara, Crux, cibus, tumulus, calix, lapis, dissimulatio, sena, simon, donis, officium, candida, byssus habes.*

2 EE ij

FLORI MAGISTRI QUI FLORUIT TEM-
PORE CAROLI CALVI EXEGESIS, SIVE
EXPOSITIO MISSÆ.

PRIMO igitur conuenientibus in vnu & adstantibus in domo Dei fidelibus, præcedente modulatione diuinarum laudum, præcedente lectione Apostolorum & Euangeliorum, præcedente etiam nonnūquam sermone & allocutione magistrorum, subiūcta quoque symboli confessione & oblatione populorum, & initiata consecratione sacramentorum, in quibus omnibus mens astantium ad diuina & cœlestia cogitanda ac desideranda præparatur, assisit sacerdos altari, & celebraturus diuina mysteria, Ecclesiā salutando, orat, & orando salutatur, dicens.

Dominus vobiscum.

Qui salutationis sermo non humano arbitrio compositus, sed ex diuina scripturæ autoritate desumptus probatur, vbi frequenter & singulariter & pluraliter positus legitur. Singulariter, sicut ait Angelus ad beatam Mariam, Aue gratia plena, dominus tecum: Et sicut ad Gedeonē similiter salutando dixit, Dominus tecum victorum fortissime. Pluraliter autem sicut in libro Ruth legitur Booz salutando dixisse messtoribus suis, Dominus vobiscum, cui & ipsi resalutantes dixerunt, Benedicat tibi Dominus. Et sicut in historia libri Paralipomenon Propheta missus à Deo inuenitur salutasse Asa Regem Iuda cum exercitu suo inuocato Dei auxilio victores de prælio reuertentes. Ait enim, Dominus vobiscū qui suis cum eo. Et addidit, Si quæsieritis eum, inuenietis: si autē dereliqueritis illū, derelinquet vos. Recte ergo Ecclesia tā salubri sacerdotis voce accepta, & ipsa resalutādo orat, & orando resalutat sacerdotē, dicens.

Et cum spiritu tuo.

Nihil enim melius inuenit Ecclesia quod optaret sacerdoti, nisi quod sacerdos optat Ecclesiæ. i. Vt idē dominus qui dignatur esse cum Ecclesiā, dignetur etiam esse cum spiritu sacerdotis: Et bene dominus cū spiritu hominis esse optatur, quia in spiritu & mente rationali creatus est homo ad imaginem & similitudinem dei. Summopere autem necesse est, vt quādo stamus vbi veneranda mysteria geruntur, toto corde ad precandum inuigilemus: cogitatio omnis carnalis abscedat, nec quicquam animus, nisi quod precatur cogitet. Ideo & sacerdos præfatione præmissa, mentes fratrum præparat dicendo.

Suscipite corda.

Admonet ipsos nihil aliud quā dominum cogitare debere, claudatur cōtra aduersarium pectus, vt soli Deo pateat: Frequenter enim fit, vt aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quasi sit aliud quod magis cogitare debeamus, quā quod cum Deo loquimur. Quomodo à Deo audiri postulamus, cum nos ipsi nō audiamus: volumus esse dominū memorem nostrī, & memores nostrī esse nolumus.

Habemus ad Dominum.

Ostendit Christianum semper esse debere paratū, & sursum mentē leuare, vt cum dormit oculis, etiā corde vigilet, dicente Apostolo, Instate orationi vigilātes in ea, docēs eos impetrare quod postulant de deo posse, quos ipse videt in oratione vigilare. Quid est ergo sursum habere corda, nisi ea quæ sursum sunt querere, quæ sursum sunt sapere. Querere amā-

do, sapere itelligendo sicut apostolus monet, Quæ sursum sunt sapere, non quæ super terrā. Antiqui sacerdotes propter idiotas & rusticanos non sursum, sed vulgari sermone sursum corda dicere solebāt, vt res tanta planius commendaretur. Monet autem se adhuc sacerdos & dicit.

Gratias agamus domino Deo nostro.

Gratiarum actio patri luminū semper à nobis debetur: Et ideo sequitur, vt de hoc tāto bono sursum leuati cordis non nobis gloriā quasi nostrarum virtū tribuamus, sed domino deo nostro gratias agere amonemur, vt agnoscat homo siquid bene viuit, Dei gratia se habere. Consideremus ergo hæc, & de omnibus beneficiis dei semper illi gratias referamus. Ideo ergo præcipuē in ipso sacrificio corporis Christi à gratiarū actione incipimus, vt Christū non dādum, sed datum nobis in veritate monstremus. Nec adhuc occidendū pro nostris iniquitatibus, sed occisum, nec redimēdos nos illo sanguine, sed redēptos, Bene vtrique ammonēti sacerdoti & dicenti Gratias agamus domino Deo nostro.

Dignum & iustum est.

Quid enim magis potest esse deo dignū, aut quid potest iustius à nobis rependi, quā vt tantæ misericordiae dei cui vicē referre nō possumus, debitas gratias reddamus. Qui proprio filio nō pepercit, sed pro nobis tradidit eum, & dedit vt efficiamur genus electum, Regale sacerdotium, qui etiam nos vocauit in ammirabile lumen suum. Hanc ergo Ecclesiæ responsionem confirmat sacerdos proclamando & dicit.

Vere dignum & iustum est, æquum & salutare, Nos tibi semper & vbiq; gratias agere.

Quod est iustū, hoc est & æquum, sed repetitio sermonis, confirmatio est veritatis: Nam & iustitia & æquitas vna res est. Iudicabit orbem terrarū in iustitia & populos in æquitate. Salutare autem dicitur, quod est salubre, eo quod salutē conferat: verē ergo vt incessanter gratias agamus dignū est pro tantis beneficiis, iustum nostris obsequiis, æquū, ipso pondere rationis, Salutare, manifeste fructu salutis. Gratias autem agere debemus semper & vbiq; .i. in omni tēpore, & in omni loco, vt impleatur in nobis quod cātamus in Psalmo: Benedicam dominū in omni tēpore, semper laus eius in ore meo. Subiungit itaque ad quem dirigit orationem dicendo.

Domine sancte, Pater omnipotens, Aeternæ Deus per Christum Dominum nostrum.

Quod ergo dicit Dñe, refertur ad creaturæ subiectionē, de qua in psalmo canitur, Quoniā omnia seruiunt ei, Ideo verus est dominus qui seruo nō indiget, & quo seruus indiget: Quod vero adiūgit sancte Pater, refertur vel specialiter ad vnigeniti filij generationē in qua cōæternus & cōæqualis est Patri, vel generaliter ad omniū filiorum dei adoptionē, cuius tanta est gratia, vt cū haberet vnicum, noluerit illū esse vnū, sed vt fratres haberet, adoptauit illi qui cū illo possiderent vitā æternā. Qui vero omnipotēs & æternus est deus, omnipotēs videlicet, qui ita omnia cōdidit, vt nūquā suæ rationis instituta cōuellat: Ipsius etiā est vera æternitas, cui quod est, esse perpetuū est, q̄ initio caret, & nullo sine cōcluditur. Tota autē oratio & gratiarū actio quā semper & vbiq; debem⁹, dirigitur

dirigitur & offertur Deo patri per Christum Dominum nostrum, tanquam per mediatorem Dei & hominum, de quo Apostolus ait, vnus est Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus qui dedit semetipsum redemptionē pro omnibus. Orat itaque sacerdos pro ecclesia, orat ecclesia pro sacerdote: Et quia omnia pro inuicem membra orāt, caput pro omnibus interpellat. Interpellat igitur pro nobis Dominus, non voce sed miseratione, quoniam hoc quod moriendo in sepulchro posuit, resurgendo super Angelos eleuauit. Recte sacerdos adiungit & dicit.

Per quem maiestatem suam laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates.

Per eundem enim mediatorem laudat, adorat & contremiscit maiestatem Dei Patris, non solum ecclesia hominum in terris, sed etiā ecclesia Angelorum in cœlis. Ipse est enim totius caput ciuitatis Hierusalem omnibus innumeratis fidelibus ab initio vsque in finem, adiūctis etiam legionibus & exercitibus Angelorum, vt hæc illa vna ciuitas sub vno Rege, & vna pronuncia sub vno Imperatore, scilicet in perpetua pace ac salute, laudans Deum sine beato fine. Istorum verē trium ordinum supernorum Spirituum .i. Angelorum, dominationū, potestātū qui diuinam maiestatem laudare, adorare & tremere dicuntur, talis est differentia. *ἄγγελοι* græcè latinè nuntij dicuntur, quia videlicet à Deo missi, voluntatem eius hominibus nuntiant. Sicut legimus in veteri Testamento missos Angelos ad Abraham, ad Loth, ad Iacob, ad Moysen, ad Iosue, ad Daniel & Tobīā: & in nouo frequenter iuxta Psalmistam, Qui facit Angelos suos spiritus, ac si aperte dicat, Qui eos quos semper habet spiritus, etiam cum voluerit, Angelos, i. nuntios facit. Dominationes, vocantur ea Angelotum agmina, quibus cætera ad obediendum subiecta sunt: Potestates etiam vocantur hi, quorum potestate refranantur aduersæ virtutes, ne corda hominum tantum tentare præualeant, quantum volūt. Hi ergo tam beati spiritus, per Christum dominum nostrum maiestatem Dei laudant, sicut ad eos dicitur in Psalmo, Laudate eum omnes Angeli eius, Laudate eum omnes virtutes eius. Adorant quoque sicut in hymno Etdæ ad ipsum dicitur, Et exercitus cœli te adorant: Tremunt etiam sicut in libro Iob dicitur, columnæ cœli contremiscunt & pauent ad nutum eius: Sed istidem tremor necis pœnalis sit nō timoris sed administrationis est. Sequitur sacerdos in Dei laudibus & dicit.

Celi caelorumque virtutes ac beata Seraphim, sociâ exultatione concelebrant.

Subauditur, maiestatem tuam. Concelebrant .i. In commune celebrant, & concordī deuotione laudat: Nam celebritas est conuentus populi in laudem, & bene maiestatem Dei sociâ .i. iuncta exultatione cōcelebrant. Et quia longum fuit in ista gratiarum actione, totos Angelorum ordines qui in scripturis nouem inueniuntur, singillatim ponere, post cælos ponuntur virtutes, quo nomine omnes cælestes spiritus appellati solent, vt est illud in Psalmo, Dominus virtutum ipse est Rex gloria: Tamen proprie in ordinibus Angelorū virtutes illi spiritus vocantur per quos signa & miracula frequentius fiunt. Ad vltimum ponuntur Seraphim qui ardentes siue incendētes interpretantur, quoniam quanto subtilius claritatem diuinitatis aspiciunt, eo validius in eius amo-

re flammeſcunt. Sequitur sacerdos & dicit.

Cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur, supplicij confessione dicentes.

Voces ergo nostras in conspectu Dei Angelicis laudibus deprecamur admitti. i. assumi vel intromitti, vt possimus dicere, Intret oratio mea in conspectu tuo: Et quia superna illa ciuitas, ex Ang. lis & hominibus constat, ad quam tantum credimus hominum genus ascendere, quantos illic contigit electos Angelos remansisse. Meritō sancta Ecclesia quæ illis socianda est in cælo, iam nunc ipsis vocibus Deum laudat in terris, quibuscum sancti Angeli laudant in cœlis, & hoc non superba præsumptione, sed supplicij confessione, Sic desiderans maiestatem dei credere & confiteri in mundo, sicut ab Angelis videret & laudatur in cœlis: Sociâ igitur exultatione, .i. vna laude & gratiarum actione iam nunc homines cum Angelis sociantur dicentes.

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth, pleni sunt cæli & terra gloria tua.

Hunc hymnum gloriæ Dei Elias Propheta se audisse testatur, quando gloriam domini vidit, & Seraphim istis vocibus eum collaudantia audiuit: Et clamabat, inquit, alter ad alterum & dicebat, Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus sabaoth, Plena est omnis terra gloria eius. In Apocalypsi verē Ioannis de quatuor animalibus sic legitur, sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus omnipotens qui est, & qui erat & qui venturus est: Nam in Esaiâ dominus sabaoth tātum legitur. In Apocalypsi dominus deus omnipotens: Et ideo nō humano arbitrio, sed vtriusque scripturæ autoritate coniuncta dicimus, Dominus Deus Sabaoth. Sabaoth autem vnus est de decem nominibus Dei apud Hebræos, & latinè interpretatur exercituum siue virtutum, sicut in Prophetis sæpè positum est. Hæc dicit dominus exercituum: Et in Psalmo, Dominus virtutum ipse est rex gloria: Qui ideo Dominus exercituum & dominus virtutum verē dicitur, quia omnis militia cælestis exercitus, omnes supernæ virtutes atque Angelicæ potestates, eius imperio subiacent, eius seruiunt voluntati. Angelicos enim spiritus, rectè militiam dicimus, quia decertare eos contra potestates aëreas nō labore sed imperio nouimus vt igitur ostenderet vnam esse deitatem, cum tertio dixisset sanctus, sanctus, sanctus, addidit singulariter dominus Deus sabaoth. Adiunguntur autem huic hymno sumpta ex Euangelio verba laudantiū dominum Hierosolymis atque dicentium.

Osanna in excelsis, benedictus qui venit in nomine Domini, osanna in excelsis.

Osanna quod latinè interpretatur salus: siue salifica in excelsis: Apertè docet aduentum domini in carne, non solum humani generis in terra, sed & Angelorum in cœlis esse salutem. Post has laudes & gratiarum actiones, incipit sacerdos orationem fundere, qua ipsum mysterium dominici corporis & sanguinis consecratur, & dicit.

Te igitur clementissimè Pater, &c.

Dirigitur ergo hæc oratio sicut reliquæ orationes iuxta regulā fidei & morem Ecclesiæ ad clementissimū patrem: cuius erga nos peccatores tāta extat clementia & misericordia quantum Apostolus commendat, dicens, deus autē qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos,

& cum essemus mortui peccatis, conuincit nos Christo, per hanc gratiam spiritum adoptionis accepimus. Secundum hæc ergo dicitur, supplices oramus & petimus, & hoc per Iesum Christum filium tuum dominum nostrum, per quem omnis supplicatio & petitio nostra ad deum dirigi debet, tanquam per verum mediatorē & æternū sacerdotē. Ideo autē deo patri dicit sacerdos, rogamus & petimus, ut ea quæ ipsi offeruntur dona, munera, sancta sacrificia, accepta. i. bene placita habeat & benedicat. Sacerdotum est enim offerre, & maiestatem Dei inuocare: Dei autem dignanter suscipere, & ea quæ offeruntur benedicere. Vti accepta habeas & benedicas, ac si suppliciter dicatur, Petimus ut hæc spiritu tuo sanctifices atque ore benedicas, ut quod nostræ humilitatis geritur ministerio, tuæ virtutis impleatur effectu. Quod autem subiungitur, Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, non aliud atque aliud dicitur, sed res vna pro sui magnitudine, diuersa appellatione commendatur: Quæ enim diuinis offeruntur altaribus, & munera appellantur, sicut in Evangelio, Si offers munus tuum ad altare: & dona vel sacrificia dicuntur, ut Apostolus, Omnis namque sacerdos ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hæc sunt quippe sancta & illibata. i. Inuiolata & incontaminata sacrificia, quæ in ministerio dominici corporis offeruntur: Sequitur sacerdos & dicit.

In primis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica, &c.

Sic omnino dignum fuit ut inciperet sancta oblatio, videlicet pro Ecclesia Dei sancta Catholica toto orbe terrarum diffusa. Ipsa est enim vniuersitas, sanguine domini redempta, Ipsa est hæreditas à patre ei data, sicut ipse pater loquitur, Dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ: Hoc tēplum Dei, ubi rogatur & exaudit, hic ecclesia græcè dicitur quod in latinum vertitur, cōuocans, eo quod omnes ad se conuocet. Et Catholica appellatur. i. vniuersalis, pro hac namque præmium in illa oblatione postulat, ut eam dominus toto orbe terrarum pacificare dignetur, videlicet ne per hæreses & scismata, eius vnitas dilanietur, aut aduersitate perfectionum, eius tranquillitas perturbetur. Postulat etiam omnipotens deus, ut eam custodire, adunare & regere dignetur. Id ipsum autem videtur adunare quod pacificare, id ipsum custodire quod & regere, quia Ecclesiam suam deus, & pacificando adunat, & adunando pacificat, & custodiendo regit, & regendo custodit. Pacificando namque adunat, cum omnium fidelium mētes, per vnitatem fidei & spei & charitatis, vnus efficit voluntatis. Custodiendo eam regit, cum inter omnia pericula, clementer gubernat & dirigit. Postea verò adiungitur vnā cum famulo tuo Papa nostro, Quia diuinæ religionis cultum, ut beatus Leo scribit in beatissimo Petro Apostolorum summo principaliter Christi gratia collocavit, ut exortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere: vnde constat sicut beatus Papa Pelagius docet, ab vniuersi orbis communionem separatos esse, qui qualibet dissensione inter sacra mysteria Apostolici Pontificis memoriam, secundum consuetudinem non frequentant. Sequitur in mysterio.

Sicut enim vniuersalis ecclesiæ commemoratio

propter vnitatem societatis & pacis coniungitur commemorationi Apostolici Pontificis, ita dignum & religiosum est, ut singulæ Ecclesiæ commemoratioem subiungant suorum antistitum, Probatantes se per illam orationem Dominicæ oblationis, seruari cum eis vnitatem spiritus in vinculo pacis. *ἱερασια* autem græcè latinè rectè gloria dicitur, eo quod nullo hæretico deprauati, rectæ fidei confessione Deum glorificent. Idem ipsi ergo sunt Catholica & Apostolicæ fidei cultores: Catholica, i. vniuersalis quam vniuersa vbiq; seruat Ecclesia, eiusdemque & Apostolicæ quam in toto mundo Apostolorum doctrina fundauit. Completa hac oratione adiungitur in conclusione more solito, per Christum dominum nostrum: Per ipsum nostra ad Deum vota ascendunt, per ipsum diuina ad nos dona descendunt. Sequitur in mysterio.

Memento Domine famulorum, &c.

In quibus verbis cum primam dicitur, memento Domine famulorum famularumque tuarum, & sic deinde subiungitur, & omnium circumstantium, manifestū est quod quasi quidam locus sit ubi aliquibus specialiter nominatis, etiam ceterorum qui assistunt in Ecclesia commemoratio adiungatur: In quo itaque loco aut liberum est sacerdoti quos desiderauerit peculiariter nominare, & nominatum Deo commendare, Aut certe illud ab antiquis obseruatum est, ut ibi offerentium nomina recitentur. Fit ergo hæc oratio ad Deum patrem, ut memor esse dignetur famulorum famularumque suarum, vtriusque videlicet sexus sibi seruientium, non solum eorum qui nominantur, sed & omnium circumstantium. Ac de omnibus & pro omnibus simul dicitur Deo, Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. i. quam rectè credat, quam deuotè te diligant, tu solus vides in conscientiis singulorum: Tu es enim scrutans corda & renes deus. Sequitur in mysterio.

Qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, &c.

In quibus verbis fideliter considerandū est, quod tota ecclesia offerat Deo illud sacrificium laudis: Et quia de omni multitudine circumstantium fidelium dicitur quæ tibi offerunt, Quod enim adimpletur propriè ministerio sacerdotum, hoc generaliter agitur fide & deuotione cunctorum. Offerunt ergo sacerdotes ecclesiæ, offert per ipsos & in ipsis tota ecclesia Deo sacrificium laudis, quod à cultoribus suis sibi offerri ipse præcipit, dicens, Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Hoc sacrificiū offert deuotio fidelium pro se suisque omnibus. i. ad se vel genere vel familiaritate, vel qualibet alia conditione, sub eiusdem fidei professione pertinentibus, tam viuentibus videlicet quam mortuis: Et hoc qua spe fideles faciunt subiungitur, quæ nõ pro aliquo temporali lucro, sed solummodo pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ, pro spe videlicet æternæ salutis: Spe enim salui facti sumus. Nec solum pro salute æterna, sed etiam pro temporali incolumitate. i. corporali sanitate: Incolumitas enim dicitur sanitatis integritas: vtraque enim salus & anima scilicet & corporis, ab illo est, de quo in Psalmo canitur, Domini est salus. Tibi inquit reddunt vota sua æterno Deo viuo & vero, iuxta quod in Psalmo dicitur, Et redde altissimo vota tua, vota videlicet fidei, & piæ deuotionis,

tionis, per quam nosmetipsos Deo vouimus & reddimus: Quisquis enim bene cogitat quod Deo voueat, & quæ vota persoluat, hoc exigitur, hoc debetur, ut seipsum voueat & reddat. Sed sicut videndum est quid offerat, ita etiam considerandum est ubi offerat, Quia veri sacrificij extra catholicam Ecclesiam locus non est. Vnde multum consequenter adiungitur in mysterio.

Communicantes & memoriam venerantes in primis, &c.

Quos dicit communicantes & memoriam venerantes beatæ genitricis Dei & apostolorum ac martyrum & omnium sanctorum, nisi & seipsum sacerdos qui offert, & omnes circumstantes qui simul offerunt vnum sacrificium laudis. Quod ut Deo possit esse acceptum & beneplacitum, non alibi hoc offerunt & sacerdotes & Ecclesia cum sacerdotibus, nisi communionem & societatem sanctorum, quod vult idem omnipotens deus Ecclesiæ suæ constare fundamentum, sicut apostolus dicit, Estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum & Prophetarum: *Ἀποστόλοι* namque Græcè Latinè missi dicuntur, dicente domino ad ipsos, Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos: *Μαρτυρες* verò testes appellantur, dicente ipso, Eritis mihi testes in Hierusalem. Quid est enim communicantes, nisi communionem & societatem tenentes: Et quid est eorum memoriam venerari, nisi cum pietate & humilitate eorum vestigia sequi: In eorum ergo communionem & memoriam venerationem, tanquam in vero templo Dei, offert deuotio fidelium Deo vota & munera sua. In hac denique venerabili communionem sanctorum, beata virgo maria prima ponitur, per quam & illi & nos meruimus auctorem vitæ suscipere: Et ei coniungitur communicatio beatorum Apostolorum & martyrum, non solum qui hic nominati exprimuntur, sed & omnium quorum nec numerum nec nomina scire possumus. Et tamen si istis paucis nominatis piè adhaeremus etiā illis quos nosse non possumus, in horum cōmunionem copulati sumus, sequitur in mysterio.

Quorum meritis, &c.

Propter meritamque & intercessionem sublimium iustorum, quos intercessores & Patronos quærimus nostræ infirmitati, Dominus miseretur & propiciatur, ut in omnibus sine aduersis sine prosperis, ne vel in illis deficiamus, vel in istis decipiamur, protectio nis eius muniamur auxilio. Nec dubitandum est fidelium petitiones à spiritibus iustorum sciri, quia qui intus omnipotenti dei claritatem vident, nullomodo credendum est, quia sit foris aliquid quod ignorent. Postulat ergo ecclesia suffragia sanctorum martyrum, nec tamen erigit altaria in quibus sacrificet

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.

Hæc est seruitus quæ nulli alij debetur, nec sanctis Angelis, nec sanctis animabus, nisi vni Deo viuo & vero, de quo nobis præcipitur, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, Et in his verbis vnitas Ecclesiæ offerentis ostenditur, quando in illa sacro sancta oblatione, communis seruitus exhibetur Deo tam à sacerdotibus quam à sancta familia do-

mus Dei. Oratur itaque deus, ut hanc oblationem, quam illi soli debita seruitute defert Ecclesia, placatus accipiat. Hæc est vera oblatio in qua filius offertur, pater reconciliatur. Et vitali oblatione placatus, dies nostros in sua pace disponat, ut & si in vniuersa do pressuram habemus, in illo pacem habeamus. finito autem huius mortalitatis cursu, ab æterna damnatione ereptos, in electorum suorum grege, nos ad numerare dignetur. Sequitur in mysterio.

Quam oblationem tu Deus in omnibus, &c.

Oratur omnipotens deus ut oblationem suis sacris altaribus impositam & tantis precibus commendatam, ipse per virtutem spiritus descendens, ita legitimum & perfectam Eucharistiam efficiat, ut in omnibus sit ascripta. Id est, numerum placitorum sibi numeretur recepta, sit etiam rata. i. immobili firmitate perpetua: Hoc namque dicitur ratum, quod est immobili ratione firmum & inconuulsum: Sic quoque eiusdem spiritus sancti operante virtute rationabilis & per hæc omnia singulariter Deo grata & acceptabilis, ut quibus de simplicibus terræ frugibus sum pra diuinæ benedictionis ineffabili potentia efficiatur fidelibus corpus & sanguis vniuersi filij Dei, sicut ipse testatur, Caro meo verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Hæc est rationalis hostia, plena videlicet rationis, plena mysterij. Hoc corpus & hic sanguis non in speciebus & in farramentis colligitur, sed certa consecratione mysticus sit: nobis nõ nascitur, cum panis & vini creatura in sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili spiritus sanctificatione transfertur, manducatur Christus: Per partes enim manducatur in sacramento, & manet integer totus in celo, manet integer totus in corde tuo. Sequitur in mysterio.

Qui pridie quam pateretur, &c.

In his verbis sine quibus nulla lingua, nulla regio, nulla ciuitas, i. nulla pars Ecclesiæ catholice, conlicere, id est, consecrare sacramentum corporis & sanguinis Domini ipse Dominus tradidit apostolis, vnde vniuersalis Ecclesia in gem memoriam sui redemptionis celebret & Apostoli generaliter omni Ecclesiæ, Christi ergo virtute & verbis, iste panis & calix ab initio consecratus est. Christi virtute & verbis semper consecratur, & consecrabitur: Illius sermo est, qui cœlestia sacramenta sanctificat. Ille in suis sacerdotibus quotidie loquitur.

Quod autem de pane ait, Accipite & manducate ex hoc omnes, similiter autem & de calice, Accipite & bibite ex eo omnes, commendatio est vnitatis & pacis, ut per hoc mysterium Christo participantibus vnum omnes simus in illo: Vnde ecclesia ex traditioe his verbis consecrans mysterium sacri corporis & sanguinis Domini, designanter dicit dominum dixisse Apostolis, Accipite & manducate ex hoc omnes: hoc est enim corpus meum, simili modo postea quam cœnatum est accipiens & hunc calicem præclarum, Attendat fidelis quisque, quid est quid dicat hunc, videlicet quod calix quem sacerdos catholicus sacrificat, non est alius nisi ipse quem Dominus Apostolis tradidit: Sicut ergo de sanguine, sic quoque de corpore sentiendum & tenendum est: Quod autem præclarum calicem dicit, manifestè de Psalmo sumptum est. Et calix tuus inebrians quàm præclarus est, & verè præclarus, quo sanguis offertur

immaculatus, nulla peccati nebula tectus. Et ideo sanguis ille verè noui & æterni est testamenti, quia quos à vtilitate innovat, ad æternam hereditatem perducit. Totum ergo quod in hac oblatione dominici corporis & sanguinis agitur, mysterium est: Aliud enim videtur, aliud intelligitur, quod videtur speciem habet corporalem, quod intelligitur fructum habet spirituale. Sciendum verò quod eundem calicem Dominici sanguinis iuxta obseruantiam ecclesie catholice ab Apostolis traditam, nisi mixtam aqua offerri non licet, quia vinum fuit redemptionis nostræ mysterium, cum ait. Non bibam à modo de hoc genimine vitis, & de latere eius quod lancea transfixum est, aquaque cum sanguine egressa, vinum de vera carnis eius vite cum aqua expressum ostendit, hæc sunt enim sacramenta Ecclesie sine quibus ad vitam, quæ verè vita est non intratur: Ille sanguis in remissionem sufficit peccatorum, aqua illa salutare temperat poculum: Hæc & lauacrum præstat & potum: hoc totum dominicæ oblationis mysterium quanta pietate & amore agendum & accipiendum sit, commendat nobis ipse Dominus dicendo, Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis, quod exponens apostolus ait. Quoties enim manducatis panem hunc, & calicem bibetis, mort dominis annuntiabitis donec veniat. Illius ergo panis & calicis oblatio, mortis Christi est commemoratio & annuntiatio: mortis enim Christi commemoratio, est charitatis eius commendatio, quia tantum dilexit nos vt moreretur propter nos. Sequitur in mysterio.

Vnde & memores sumus domine nos tui serui, &c.

Et quia in participatione corporis & sanguis sui viuificam suam mortem nos annuciare voluit dominus & saluator noster donec ipse veniat, dignum & salubre est, vt hæc veneranda mysteria frequentando memores sint sacerdotes & populus, vniuersa videlicet ecclesia beatæ passionis eius. Et verè beatæ quæ sine peccato suscepta, rotius mundi peccata deleuit, & quia non solum vt apostolus ait, mortuus est propter delicta nostra, sed etiam resurrexit propter iustificationem nostram, memores sumus resurrectionis quoque eius ab inferis, & quoniam resurgens à mortuis & assumptus in cælum, sedet à dextris Dei, sumus memores etiam gloriose ascensionis eius: Hæc est enim tota salus nostra & vita, si incessanter memores sumus: memores igitur dominicæ passionis, resurrectionis & ascensionis tam sacerdotes quam plebs fidelis offerunt præclaræ, i. præcellenti & gloriose maiestati Dei non de suo sed de eius donis ac datis, iuxta quod scriptum est, Et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi, in mysterio dominici corporis & sanguinis, verè hostiam puram, hostiam sanctam & hostiam immaculatam, quæ trina repetitio tanti mysterij est laudatio, hæc namque hostia, quam hostiam puram, sanctam & immaculatam, i. panem sanctum vite æternæ & calicem salutis perpetuæ sumentibus, vita æterna est, dicente Domino. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Sequitur in mysterio.

Supra quæ propitio ac sereno vultu respice digneris, &c.

Oratur Itaque omnipotens Deus vt placabilis & propitius factus, sereno vultu, i. declarata bonitatis & pietatis suæ præsentia, respiciat dignanter eccle-

sie suæ munera: Et accepta ac beneplacita habeat, sicut munera pueri sui iusti Abel, cuius fides & iustitia, & oblationis acceptio & in lege veteri commendatur, vbi scriptum est, Et respexit Deus ad Abel & ad munera eius: Et in Euangelio, A sanguine Abel iusti: Et in Apostolovbi scribit, fide plurimam hostiam Abel quam Caim obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse iustus. Qui non ætate sed simplicitate & puritate pueri Dei appellatur: Sicut etiam de Dauid qui mortuus est senex, in Euangelio dicitur, In domo Dauid pueri sui. Et sicut sacrificium, inquit, patriarchæ non Abraham. Vtique quod sacrificauit in oblationem vnigeniti filij sui Isaac, offeres eum Deo holocaustum, quod ita acceptum fuit, vt mereretur audire. Per memet ipsum iuravi dicit Dominus. Quia fecisti rem hanc & non pepercisti vnigenito tuo propter me, benedicam tibi & cætera. Qui quidem patriarcha non tantum est Isaacitica plebis secundum carnem, sed etiam nostræ secundum fidem. Adiungitur adhuc. Et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, de quo manifestè scriptum dicit, Et Melchisedech rex salem protulit panes & vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, & benedixit Abraham, cuius sacerdotium & sacrificium tantum magnificatur, vt dicat de eo Apostolus, primum qui dem Melchisedech qui interpretatur Rex iustitiæ, deinde Rex salem quod est Rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum neque finem habens, assimilatus per omnia filio Dei qui manet sacerdos in æternum. Quod verò post hæc omnia subiungitur, Sanctum sacrificium immaculatam hostiam, ad superiora referendum esse videtur, vbi dictum est. Super quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, vt ad complendam petitionem subiunctum sit, sequitur in mysterio.

Supplices te rogamus omnipotens iube hæc ferri, &c.

Hæc verba mysterij tam profunda tam mira & stupenda sunt, vt magis veneranda sint & pauenda quam discutienda: Quis enim, inquit beatus Gregorius, fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, In illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse: Beatus quoque Augustinus dicit. Est enim quoddam altare Dei inuisibile ad quod non accedit iniustus. Ille solus accedit qui ad istud securus accedit: Illic inueniet vitam suam, qui iusto discernit causam suam: Quale ibi sacrificium est? Ipse qui intra assumitur in holocaustum. Item alibi. Si enim, inquit in domo illa æternum sacrificium laudis, & sacerdos sempiternus est, altare sempiternum pacta mens ipsa iustorum. Hæc de sublimi altari Dei in conspectu diuinæ maiestatis eius necessario posita, ne quis carnaliter cogitans, æstimet in cælis esse altare corporeum, sed potius intelligamus sublime altare Dei rationale ac intelligibile esse in electa & rationali creatura, angelica videlicet et humana: Non enim dubitamus, secundum Ambrosium existere angelum, quædo Christus assistit, Christus immolatur. Sequitur, Vt omnes quoque ex hac altaris participatione sacrosancti filij tui corpus & sanguinem sumpturimus, omni benedictione cælesti & gratia repleamur. Ita enim munera, ista sunt dona super omnem gloriam constituta. Per hæc omnipotens Deus corda fidelium omni benedictione cælesti replet & gratia viuificat, Christus

stus Ecclesie est cibus, Christus est potus, caro Dei cibus, & Dei sanguis est potus, Christus nobis quotidie ministratur. Cibus iste non corpus impinguit, sed confirmat cor hominis: Hic est panis vite, qui ergo vitam manducat, mori non potest: Accedite ad eum & faciamini, quia panis est. Accedite ad eum & potate, quia fons est, Accedite ad eum & absolui mini, quia remissio peccatorum est. Cum hospitium tuum viderit aduersarius occupatum cælestis fulgore penitentia, intelliget locum tempore testamentis suis interclusum esse per Christum. Sequitur in mysterio.

Memento etiam domine famulorum, &c.

Orat pia mater Ecclesia etiam pro defunctis suis, & eos sacræ oblationis intercessionem commendat, certissime credes quia, sanguis ille preciosus qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem viuentium, sed etiam ad absolutionem valeat defunctorum, qui præcedunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis: Cum signo fidei, quia ex aqua & spiritu sancto renati, quia Christi cruce & passione signati: Dormiunt autem tantquam verè in resurrectione suscitandi: Dormiunt ergo in somno pacis, quia ab vnitatem & societate Christi & Ecclesie, nec per hæreses, nec per schismata, nec per mortalia crimina separati sunt. In quibus & si ali quando fuerunt, tamen per penitentiam sanati, & per orationem ecclesie reconciliati, & remissionis mysterio sociati, vti que in pace obierunt. Nam luce clarius constat quia perfectorum iustorum animarum, mox vt huius claustra carnis exeunt, in cælestibus sedibus recipiuntur. Verum hoc de Apostolis, martyribus, confessoribus, cæterisque perfectioris vitæ viris fieri notandum est. Nam sunt quorundam iustorum animarum quæ cælesti regno, licet in beata requie, quibusdam adhuc mansionibus differuntur. In quo dilationis damno ostenditur, quod de perfecta iustitia aliquid minus habuerunt: At verò nonnulli propter bona fidei opera ad electorum sortem præordinati, sed propter mala aliqua quibus de corpore exierunt post mortem sereno caligandi recipiuntur flammis ignis purgatorij. Et vel vsque ad diem iudicij lingua examinatione, à vitiorum sordibus mundantur, vel certè prius amicorum fidelium precibus, elemosynis, ieiuniis, stertibus & hostiæ salutis oblationibus, pœnis absoluti, & ipsi ad beatorum perueniunt requiem: Illis ergo eorum sacræ victimæ mortis profunt, qui hic viuendo obtinuerunt, vt eos etiam post mortem bona adiuuet quæ hic pro ipsis ab aliis fiunt. Inter hæc autem pensandum est, quod tutior via sit, vt bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat dum viuunt ipse pro se. Beatus quippe est liberum exitum, quæ post vincula libertatem quaerere. Propter illa ergo verba quibus dicitur, qui nos præcesserunt cum signo fidei & dormiunt in somno pacis, vsus fuit antiquorum, sicut etiam Romano agit ecclesia, vt statim recitarentur ex dip-tetiis, i. tabulis nomina defunctorum, atque ita post lectionem nominum, subiungerentur verba sequentia. Ipsis & omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerij, lucis & pacis vt indulgeas deprecamur. Ipsis videlicet quorum nomina memorantur, & cæteris omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerij, vbi non sentiunt ardores pœnarum. Et lucis, de qua Psalmista, vt placeam coram Deo in lumine vi-

uentium. Et pacis, de qua iustus Simeon. Nunc dimittis feruum tuum domine, secundum verbum tuum in pace. Sequitur in mysterio.

Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine, &c.

Commendatio pro spiritibus defunctorum per oblationem pietatis, vt in beatis electorum sedibus mereantur obtinere locum refrigerij, lucis & pacis, consequenter oratur omnipotens Deus, vt etiam ceteros fideles qui superstites sunt & viuunt. i. sacerdotes & populum, per virtutem & gratiam eius, Deus venerabilis sacramenti auxilio, ad eandem beatitudinem perducatur: Totius namque ecclesie vox est. i. sacerdotum & plebium, cum humilitate & contritione cordis dicentium Deo, Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, quia sicut scriptum est. Et si peccauerimus, tui sumus, scientes magnitudinem tuam: Non de vllis nostris meritis, sed de multitudine miserationum tuarum sperantibus corde in Psalmo cæramus. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Oratur itaque omnipotens Deus, vt non solum defunctis quorum supra commemoratio facta est, sed etiam nobis peccatoribus de multitudine miserationum suarum sperantibus, partem aliquam & societatem donare dignetur cum suis sanctis Apostolis & martyribus & omnibus sanctis, vt pro modulo nostro quibus nunc sociamur per communionem fidei, cum ipsis etiam societatem vitæ & beatitudinis æternæ in futuro accipiamus. Intra quorum consortium vt nos Dei pietas introducat petimus, vt nobis non nostri meriti æstimator, sed venia sit largitor, vt quia sanctorum societati per meritum iungi non possumus, per indulgentiam coniungamur: Si enim æstimetur & diuino iudicio pöderentur, nullus ad apostolorum & martyrum societatem asurgeret. In fine autem huius orationis, sicut & in cæteris præcedentibus subiungitur, per Christum Dominum nostrum, & statim conclusio totius consecrationis sequitur, dicendo.

Per quem hæc omnia Domine semper bona creas, &c.

Per ipsum enim omnipotens Deus hæc bona omnia quæ sacræ altaribus consecrantur, non solum in exordio mundi creauit condendo quod nõ erat per eundem vnigenitum verbum suum dixit & factum est. Germinet terra herbam virentem & afferentem semen, lignumque pomiferum faciens fructum. In qua creatione vti que & herba frumenti & lignum vini exortum est, sed etiam semper eadè bona creat propagando & reparando vt per annos singulos & nouæ segetes & noua vina nascantur.

Per ipsum ergo, vt dictum est, Deo pater hæc omnia bona sanctificando & viuificando ineffabiliter benedicit, quia ea omni benedictione cælesti & gratia accumulat & præparat nobis. Per ipsum & cum ipso & in ipso est Deo patri omnipotenti in vnitatem spiritus sancti omnis honor et gloria, per ipsum scilicet, tanquam per verum mediatorem Dei & hominum, cum ipso tanquam coequali. In ipso tanquam verè consubstantiali. Omnis verò honor & gloria est deo patri per filium, & cum filio, & in filio in vnitatem spiritus sancti, qui ex parte filioque procedens, vnitatem deitatis possidet. In sinuatur itaque in patre auctoritas, in filio natiuitas, in spiritu sancto patris fi-

liique communitas. In tribus æqualitas per omnia secula seculorum. Hoc est quod beatus Iudas Apostolus in fine epistolæ suæ velut distincte designanter exponit dicens. Soli Deo saluatori nostro per dominum nostrum Iesum Christum gloria, magnificentia, Imperium & potestas ante omne seculum & nunc & in omnia secula seculorum. Accipienda sunt autem secula seculorum, vel ut consequentia præcedentium vel continuata sibi commixtione copulentur, quæ appellatur secula seculorum, donec totum potens seculum quod ex diuersorum temporum seculis contexerunt, perueniat ad finem & succedat futurum seculum quod non habet finem, ubi Deus videbitur & laudabitur sine fine. Amen autem quod ab omni ecclesia responderetur, interpretatur verum, non ubi cunque & quomodo cunque, sed mystica religio ne. Hoc ergo ad tanti mysterij consecrationem sicut & in omni legitima oratione respondent fideles, & respondendo subscribunt. Adiungit autem adhuc sacerdos, & dicit. Oremus.

Præceptis salutaribus moniti, &c.

Dignum profectò fuit, ut tota hæc tam sacrosancta actio, Dominica oratione concluderetur, & petitiones fidelium quas vel propter futuram vel propter præsentem vitam nos Dominus docuit, per eandem passionis eius commemorationem efficacius commendarentur. Ammonetur ergo tota Ecclesia, & dicitur à sacerdote, Oremus, & orat ecclesia cum sacerdote, non voce sed corde: Labia clausa sunt, sed pater conscientia, silentium est & clamar peccus, sed in auribus ille audit qui miseretur: Nam & Susanna cum damnaretur ab iniustis iudicibus tacebat & orabat: os eius non audiebatur ab hominibus, cor eius clamabat ad Deum: Nunquid quia vox eius ore corporis non processit propterea exaudiri non meruit. Exaudita est illa, sed quædo orauit nemo hominum sciuit, Orat ergo sacerdos simul cum Ecclesia conuersus ad dominum & dicit.

Præceptis salutaribus moniti, &c.

Hoc itaque nobis super omnia salutare est, quod nobis tantam gratiam per vnigenitum suum contulit Deus pater, ut tantam bonitatem cogitantes & amantes, sic agamus ut iam non filij seculi, sed filij Dei simus. Præceptis ergo salutaribus iussi diuina institutione formati, non præsumptionis temeritate, sed obedientiæ pietate præsumimus dicere Deo patri.

Pater noster qui es in cælis, &c.

Orationem dicimus dominicam ad nostram proficientem salutem, qua nos vnigenitus filius per laucium regenerationis, & spiritum adoptionis, Dei filios esse dicere monuit, dicere iussit, & non humana, sed diuina institutione ipse nobis orandi formam tribuit. Et ut Deo audeamus dicere. Pater noster, ipse nos sua iussione monuit, dicens. Sic ergo vos orabitis, Pater noster, &c. Et ante omnia pacis doctor atque vnitaris magister noluit precem fieri, ut quis cum precatur, non pro se tantum precetur. Non enim dicimus, Pater meus qui in cælis es, sed communis est nobis oratio: Et quando oramus, non pro nobis solis, sed pro populo toto oramus, quia totus populus vnum sumus. In qua oratione septem petitiones continentur, quarum in tribus

æterna in sequentibus, quatuor temporalia poscuntur, tres videlicet primæ ad contemplatiuam, quatuor ad actiuam pertinent vitam. Nos ergo non naturaliter filij sumus sed per adoptionem, qua nos verus filius adoptare voluit in fratres carnem assumens, & perducens gratia sua & supernæ hereditatis secum societatem, ut filij patris esse valeamus. Sanctificetur nomen tuum. Non quod optemus deo ut sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus à Deo ut nomē eius sanctificetur in nobis. Cæterum à quo Deus sanctificatur qui ipse sanctificat, sed quia ipse dicit, Sancti estote quia ego sanctus sum, hoc petimus & rogamus ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus. Ammonemur etiam desiderare, ut nomen eius quod semper sanctum est, etiam apud homines sanctum habeatur, hoc est non contemnatur, quod non deo sed hominibus prodest.

Adueniat regnum tuum. Hac petitione desiderium nostrum ad futurum regnum excitamus, ut nobis veniat atque in eo regnare mereamur. i. ut veniat & nobis quod esse venturum non dubitamus omnibus sanctis. i. ut regnum eius mereamur agnoscere. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Non ut Deus faciat quod non vult, sed ut nos facere possimus quod Deus vult, ut sicut angeli sancti, ita & nos faciamus voluntatem eius. Possimus etiam per cœlum & terram intelligere spiritum & carnem, quoniam spiritus è cælo, caro è terra esse cognoscitur: Sed spiritus cœlestis quærit, caro terrena concupiscit, & ideo petimus ut voluntatem dei his duobus concordantibus faciamus. Porcē & sic intelligi, ut pro infidelibus qui sunt adhuc terra orare intelligatur fideles, qui fidei dono cæli nuncupantur, ut circa illos voluntas Dei fiat, ad ipsum conuertendo, ut terra imitetur cœlum, & homo angelum. Infidelis fidelem. Ac per hoc oramus & petimus ut precem pro omnium salute faciamus.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quæ petitione nostra, sufficientiam quotidiani victus petimus, nomine panis totum significantes, quoniam panis Græcè, Latinè dicitur totum id sacramentum fidelium quod in hoc quoque tempore, necessariū est, non tamen ad huius temporis, sed ad illam æternam felicitatem assequendam: Nam panis vitæ Christus est, quem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & eucharistiam quotidie sumimus, intercedente aliquo grauiori delicto, à Christi corpore separemur ipso dicente. Ego sum panis viuus qui de cælo descendi, si quis ex hoc pane ederit, viuet in æternum: Sicut ergo manifestum est eos viuere qui corpus eius verè ac dignè accipiunt, ita contrà timendum est ne dum qui separantur à Christi corpore, perpetua pereant morte, criminante Christo, Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et ideo panem nostrum. i. Christum quotidie nobis dari petimus, ut qui in eo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus, si ne quo viuere in æternum non valeamus.

Et dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hic ammonemur & quid petamus, & quid faciamus ut accipere mereamur: Post subsidium cibi petitur & venia delicti, ut qui à Deo pascitur in deo uiuat: Ammonemur enim quod peccatores sumus, quia pro peccatis nostris rogare

com-

compellimur, ne quis sibi quasi innocens placeat. In struitur & docetur peccare se quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Addidit planè Deus legem, certa nos conditione & sponsione constringens, ut sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod ipsi debitoribus nostris dimittimus, scientes impetrare non posse veniam quam pro peccatis nostris perimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus, dicente Euangelio. In qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Et alio loco, cum statis ad orationem, remittite si quid habetis aduersus aliquem, ut & pater vester qui in cælis est, remittat vobis peccata vestra: Excusatio denique tibi in die iudicii nulla superest, cum secundum tuam sententiam iudicaris: Et quod feceris aliis, hoc et ipse patieris. Similiter quod facimus ceteris, faciet nobis, dicens in Euangelio. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, & pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra, si non remiseritis, nec deus dimittet vobis delicta vestra.

Et ne nos inducas in tentationem, &c.

Petimus ne deserti eius adiutorio, alicui prauæ tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti, qua in parte ostenditur nihil contra nos aduersarium posse, nisi Deus ante permiserit & idcirco postulam, ut eius adiutorio fulti, ita maneamus victi, ut ab hoste maligno non subiiciamur tentanti.

Sed libera nos à malo, &c.

Hic Ammonemur cogitare, nondum nos esse in eo bono in quo nullum petiamus malum, Quæ petitio ita latè patet, ut homo Christianus in qualibet tentatione & tribulatione constitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat: Et quando dicimus, Libera nos à malo, nihil remanet quod ultra ad huc debeamus postulare, quando semel protectionē Dei aduersus mala perimus Amen. Signaculum dominicæ orationis, quod interpretatur verè, siue fideliter, attestatio est veritatis, quod ex Apostoli traditione etiam ad cæteras orationes consuetè responderet Ecclesia, sicut Apostolus ad Corinthios scribit, dicens. Si benedixeris spiritu, quis supplet locum idiotæ, Quando dicit Amen super tuam benedictionem, quoniam quidem nescit quid dicas: En quo ostenditur non posse ideo tam respondere verum esse quod dicitur, nisi ante intellexerit. Post orationem Dominicam quam ad completionem perfecti mysterij tota ad deum fundit ecclesia, sequitur in conclusione eius demorationis sacerdos & dicit.

Libera nos quæsumus domine ab omnibus malis, &c.

In quibus verbis mala præterita à quibus petimus liberari, peccata nostra transacta intelligenda sunt, quorum & si actio iam cessauit in nobis, tamen reatus manet, nisi diuina indulgentia deleatur. Vnde ammonet scriptura, dicens, filii peccasti, ne adicias iterum, sed & de præteritis deprecare ut tibi dimittantur: Mala verò præsentia quia quotidie peccamus, quotidie necesse habemus dicere. Dimitte nobis debita nostra, possunt & quotidiana peccata nostra in animo & accidentes sæpè diuersis langores, & afflictiones in corpore extrinsecus irruentes, innumere

calamitates, ut fames, pestilentia, gladius & cætera huiusmodi pericula. Quæ omnia quotiescunque partimur, eius debemus implorare auxilium; qui solus sua pietate & animas curat & corpora. Et nouit quando filiis suis quos ad æternam hereditatem præparat & flagellum correptionis, & dulcedinem consolationis adhibeat: futura etiam mala quid aliud intelligenda, nisi quæcunque nobis accidere possunt, saluti & paci contraria: siue per tentationes diaboli, siue per aduersitates & miseras sæculi. Et maxime illa pro quibus effugiendis præcipue orare debemus; ut liberemur à ventura damnatione æterna, quæ sine dubio malis constat esse futura. Orat ergo hæc sacerdos, immo tota ecclesia cum sacerdote, ut quod in fine orationis dominicæ dictum est, sed libera nos à malo, ita nobis per Dei misericordiam præstetur, ut liberemur ab omnibus malis. i. quæ nobis vel in præterito acciderunt, vel in præsentia accidunt, vel in futuro accidere posse formidantur: Vnde & Dominus sciens fragilitatē nostrā in tantis periculis constitutam, misericorditer admonet, dicens, Vigilate & orate ne intretis in tentationem: Et iterum, Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis. Sequitur sacerdos & dicit.

Et intercedente pro nobis beata & gloriosa, &c.

Præcepit Dominus populo Israelitico, cum detineretur in Babylonica seruitute captiuus, dicens inter alia per Hieremiam prophetam. Et orate pro pace ciuitatis ad quam transmigrare vos feci, quia in pace ipsius erit pax vobis. Similiter & Apostolus populum Ecclesiæ exhortatur dicens. Volo igitur primis omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & his qui in sublimitate sunt, ut quietā & tranquillam vitam agamus in omni pietate, iuxta hanc ergo formam & prophetam & Apostolum diuinitus constitutam, populus fidelium in huius seculi peregrinatione, tanquam in Babylone captiuus & supernæ patriæ suspirans, orat etiam pro pace temporalis, ne impediatur à pace spirituali & æterna, ut remotis per Dei pietatem persecutionibus, seditionibus, hostilitatibus, quietam & tranquillam vitam agat Ecclesia in omni pietate: Et hoc orat generali obseruantia sine intermissione in omni dominica obsecratione. In qua iuxta præceptum apostolicum obsecrationes suas & orationes & postulationes & gratiarum actiones offert deo: Hoc autem paucissimis sed eminentissimis sanctis nominatis à Deo, exorat videlicet, ut intercedente in primis Dei genitrice, per quam humano generi salus exorta est, & beatis Apostolis petro & paulo atque Andrea impetrare mereatur. In qua postulatione non ceterorum sanctorum intercessio prætermittitur, sed in istorum commemoratione omnium suffragia expetuntur: Quia omnes ita sibi in Deo sociati, in Deo & vniti existunt, ita omnes vnum desiderant & rogant pro salute hominum, ut & in vno omnes pariter habeantur. Et in vno omnes pariter negligantur: Non enim amant sancti suos electores, si suorum sociorum eos inuenerint desertores, magisque offensurus est quisquis ita agendum putat eos ad quos se contulerit, quam eos à quibus abstulerit. Vnitatem enim gaudent, & in Christo vnum sunt. Quod ergo dicit Ecclesiæ.

Da propitius pacem in diebus nostris, manifestè iuxta exemplum quod in Esaia legitur hoc facit: Cum enim prædixisset idem propheta Ezechie regi iusto venturæ captiuitatis mala, compunctus respondit. Bonum verbum Domini quod locutus est, fiat tantum pax & veritas in diebus meis, videlicet futura humiliter Dei iudicio referens, de præfenti verò quod ad suam & populi sui salutem pertinebat deprecans, fiat inquit, pax & veritas in diebus meis: pax ne regni tranquillitas ab hostibus turbaretur, veritas verò vt in ipsa pace, Dei cultus & religionis veritas seruetur. Vnde & Apostolus vbi hæc orari præcepit, vtrumque simul posuit. Vt qui etiam inquit, & tranquillam vitam agamus in omni pietate: Nam & quies & tranquillitas pertinet ad pacem, pietas ad diuini cultus religionem. Ita ergo & Ecclesia deprecatur pacem fieri in diebus nostris, quod & post nos alij, & post ipsos alij vsque ad consummationem sæculi vti que humiliter orabunt. Cur autem ipsam pacem postulet subiungit, videlicet vt ope, i. auxilio & protectione misericordie Dei adniti, quātū ad interiorē religionis deuotionem pertinet, simus semper à peccato liberi, quantum verò ad interiorem pacem, simus etiam ab omni perturbatione securi: Nam pax in qua non diuinæ religioni, sed mundanæ cupiditati seruitur, non est iustorum sed iniquorum, de quibus Psalmista ait. Quia zelauit in peccatoribus pacem peccatorum videns. Sequitur quod & in ista & in omnibus ferè orationibus Ecclesiasticis in conclusione subiungi solet.

Per Dominum nostrum Iesum Christum filium, &c.

Quod vti que certa ratione vt sæpè dictum est catholica concelebrat Ecclesia, propter illud vti que sacramentum, quod mediator Dei & hominum factus est homo Christus Iesus sacerdos in æternū secundū ordinem Melchisedech, qui per proprium sanguinē semel introiuit in sancta, non vti que manu facta, sed in ipsam cælum vbi est in dextra Dei, & interpellat pro nobis. Per ipsam ergo hostiam laudis atque orationis offerimus, qui per eius mortem reconciliati sumus, cum inimici essemus: Christus namque in forma permanentis, vnigenitus Deus cui cum patre hostias offerimus, formam serui accipiens, sacerdos factus est, per quam hostiam viuam, sanctam, Deo placentem offerre possimus: nec tamen hostia à nobis offerri potuisset, si Christus pro nobis factus hostia non fuisset. Cum verò dicimus filium tuum, & adiuuimus qui tecum viuat & regnat Deus in vnitatem spiritus sancti. Illam vti que vnitatem commemoram⁹ quam naturaliter habet pater et filius & spiritus sanctus. Vbi ostenditur quod idem ipse Christus pro nobis sacerdotali est functus officio, cui naturalis est vnitatis cum patre & spiritu sancto: Cum verò in vnitatem spiritus sancti dicimus, vnam naturam spiritus sancti cum patre filioque monstramus. Vnitatis autem naturæ, quid aliud quam trinitatem vnum deū? & ex hoc vnum ostendit & regnum, vbi autem regni naturalis est vnitatis, vna regnandi permanet & potestas. Viuit ergo & regnat Christus Dominus noster cum patre in vnitatem spiritus sancti per omnia secula seculorum, sicut ipse in Apocalypsi loquitur, dicens. Ego sum primus & nouissimus, & viuus & fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorum: Ipsi nā que dicitur in Psalmo, Thronus tuus Deus in seculū

seculi. Et iterum. Regnum tuum regnum omnium seculorum. De quo & in Euangelio ad beatam Mariam angelus dicit. Et regni eius non erit finis. Hac oratione expleta commiscens sacerdos dominicam oblationem, vt calix Domini totam plenitudinem contineat sacramenti, tanquam per eiusdem mysterij copulationem, imprecatur Ecclesie pacem dicens.

Pax Domini sit semper vobiscum.

Cui tantum bonum etiam ecclesia imprecatur respondens. Et cum spiritu tuo. Quid est autem pax Domini, nisi pax Christi? pax autem Christi finem temporis non habet. Et ipsa est omnis pietatis actionis intentionisque perfectio. Propter hanc pacem in eum credimus & speramus, & amore ipsius quantum donat, accedimus, propter hanc denique omnem tribulationem fortiter toleramus, vt in ea scilicet sine tribulatione regnemus. Vera enim pax vnitatem facit, quoniam qui adhæret Domino, vnus spiritus est. Imprecata igitur pace, incipiens à sacerdote dat sibi mutuo omnis ecclesia osculum pacis, vt omnibus vera pace vnitis, fiat in eis locus Dei, sicut dicitur in Psalmo. Et factus est in pace locus eius, & impletur in ecclesia quod alibi Psalmista dicit. Deus in loco sancto suo, deus inhabitare facit vnanimes in domo: Et hoc vti que ex traditione apostolorum seruat ecclesia, cui frequenter ab eiusdem apostolis dicitur, Salutate inuicem in osculo sancto. i. osculo vero, osculo pacifico, osculo columbino non ficto & subdolo, qualis vti que est Ioab ad occidendum Amasam, quali Iudas ad tradendum saluatorem, quali vtuntur hi qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Illi ergo osculo sancto salutant inuicem qui non diligunt verbis nec lingua, sed opere & veritate. Inter hæc omnia cantatur ab omnibus, & cantando oratur dicentibus.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi, &c.

Nullus enim tollit peccata, nisi ille de quo dictum est. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, cui nullum bonum hominis impossibile, nullum malum est insanabile. Quomodo autem apostolus petrus ostendit qui ait, Non corruptibilibus argento vel auro redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi. Et in Apocalypsi Iohannes apostolus. Qui dilexit nos inquit, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinem suum dedit pro nobis in cruce vel quando quisque nostrum in mysterio sacrosanctæ passionis illius baptismi aquis ablutus est, verum etiam tollit peccata mundi, lauatque nos à peccatis nostris quotidianis in sanguine suo, cum eiusdem beatæ passionis ad altare memoria replicatur. Post hæc ergo sumpta eucharistia. i. bona gratia: Gratia enim Dei pro omnibus gustauit mortem, & celebrata gratiarum actione, respondetur ab omnibus, Amen. Hæc est enim clara vox sanguinis Christi, quam sanguis ipse exprimit ex ore fidelium eodem sanguine redemptorum. Finitis verò omnibus, ad stanti & obseruanti populo absolutio datur in clamante Diacono.

Ite Missa est.

Missa ergo nihil aliud intelligitur, quam dimissio. i. absolutio,

absolutio, quam celebratis omnibus tunc adiacens esse pronunciat, cum populus à solenni obseruatione dimittitur. Vnde & illam cathecumenorum, canones dicunt, quando post Euangelij lectionem incipiunt celebrari sacra mysteria, quibus nullum, nisi

baptismi fonte regenerati interesse licet. Tunc enim clamata, diacono, iude cathecumeni mittuntur, i. dimittuntur foras. Missa ergo cathecumenorum scilicet ante actionem sacramentorum, missa fidelium fit post consecrationem & participationem.

... & hanc deestera manavit. & hanc deestera...

... & hanc deestera manavit. & hanc deestera...

... & hanc deestera manavit. & hanc deestera...

... & hanc deestera manavit. & hanc deestera...

SANCTI PATRIS NOSTRI GERMANI ARCHIEPISCOPI CON- STANTINOPOLITANI, RERVM ECCLESIASTICARVM confideratio, & mystica contemplatio.

Ecclesia est templum Dei, delabrum sanctum, domus orationis, congregatio populi, corpus Christi, nomen eius, sponsa Christi, euocans ad poenitentiam, & ad preces populos, aqua sancti baptismatis eius purgata, & sanguine eius precioso abluta, & sponsae ornata decorata, & sancti spiritus unguento obsignata, iuxta propheticum sermonem, Unguentum euacuatum tibi nomen est, & ad odorem unguenti tui curram, quia veluti unguentum super capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in ora vestimenti eius. Aliter. Ecclesia est terrenum caelum, in qua supercaelestis Deus inhabitat, & inambulat, typum referens ad fixationem in cruce, & sepultura, & resurrectionem Christi, glorificata supra tabernaculum testimonij Moysi, in patriarchis praefigurata, in apostolis fundata, in qua propitiatorium est & sancta sanctorum, in prophetis praenunciata, in hierarchis exornata, & in martyribus consummata, & in throno sanctorum eorum reliquiarum fundata. Aliter. Ecclesia est domus diuina, ubi mysticum vitae sacrificium celebratur, & interiora sacrarij, & sancta spelunca: ubi sepulchrum & mensa nutrix animarum & viuificae: quae in ea margaritae, diuina dogmata sunt doctrinae Domini ad suos discipulos. Semanter est veluti typus clauorum, quibus perfoderunt manus & pedes Domini: & vinum suum exierit in fines orbis terrarum. Aliter Semanterium obscure significat angelorum turbas, & excitat pugiles ad bellum aduersus inuisibiles hostes. Baptisma est sicut Deus praecipit Moysi inquitens. Cum descenderis, testificare populo huic, & sanctifica eos, & abluant vestimenta sua,

& adfent parati ad ascendendum in montem ad me. Et rursus per Esaiam prophetam ait Dominus Deus, Lauamini, mundi estote, auferite malitias ab animis vestris: & si fuerint peccata vestra vt coccinum, tanquam niuem dealbabo. Et rursus idem Dominus ait. Nisi quis natus fuerit per aquam & spiritum, non potest ingredi in regnum Dei. Et suis Apostolis annuntiabat dicens, profecti in mundum vniuersum, docete omnes gentes baptismate res eos in nomine patris & filij & sancti spiritus. Baptizati autem sumus per mortem ipsius Christi, & resurrectionem eius. Nam per immersionem in aqua & emersionem, triplicemque inundationem, triduanam sepulcrum & resurrectionem ipsius Christi, re praesentamus & confitemur: praeterea etiam ipsam fuisse baptismate in Iordane ab Ioanne. Vngui oleo baptismate est instar olei, quo reges & sacerdotes & prophetae ungebantur, vt etiam Christus vnctus est, tanquam rex & sacerdos, vnctione incarnationis. Est quoque ad id ne possit diabolus nos superare peccati mortis potentia, quae est mors ex transgressione Adam in nos delapsa. Aqua mystice nobis declarat mysticum lauacrum aquae & ignis sancti spiritus, ad purgationem sordium peccati nostri & inuestigationem regenerationis, & vitae aeternae restitutionem: per quod baptismate adoptionem filiorum consecrati, liberati sumus a seruitute & potestate Diaboli, & accepimus libertatem gratiae filij Dei: in quo nos sanctificatos & purgatos aqua & spiritu, Deo admouit & patri inquitens, Pater iuste, ecce ego & paruuli quos mihi dedisti, sanctifica eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint

tribuit.

& ipsi sanctificati, & noscunt te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, ut sint ipsi heredes regni mei. De quibus ait Pater. Inhabitabo in eis, & inambulabo, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum sanctificatum, in regale sacerdotium. Sanctus autem spiritus confirmat promissiones, tanquam testis fidelis & irreprehensibilis plenam in nobis fiduciam procreans. Vide sanctam inscriptionem: Etenim sanctam remissionem in modum libelli prescribit spiritus sanctus, veluti lingua Dei & patris, & talamus scribæ velociter scribentis, scilicet in significatione Christi, non per artementum & chartam, sed per vnguenti litam, & veluti libro novo, tabulis cordium fidelium crucem Christi insculpens, quem admodum ait propheta. Et scripsi te in meam, ait Deus, in cordibus domini, & in iustitiam in fronte eorum, ut signati sit in ipsis lumen vultus mei, & sint ipsi celebres, in vniuersa terra: ostendens nos & heredes regni sui, & filios legitimos & cohæredes suos, si modo & deus operam conferret sanctum baptismum in columbe, & signaculum saluum.

Concha est, iuxta illam in Bethleem speluncam, vbi natus est Christus, & iuxta speluncam vbi sepultus est quem admodum ait euangelista Marcus. Erat spelunca incisa ex petra, & illic posuerunt Iesum. Ecclesia vero est, vbi mysticum illud ac vultu sacrificium fit, & interiora speluncæ, vbi sepultura collocata est pro eo intra sacrarium. Concha autem altaris, translatio est crucis: turres, signa: idcirco vtraque rationabiliter ponuntur in facie sacrificantium. Sancta mensa est vice loci sepultura, in quo positus est Christus, in qua proponitur verus & cælestis panis, quod est mysticum & incruentum sacrificium, qui mactatus, carnem suam & sanguinem in cibum & potum vitæ æternæ proposuit fidelibus. Est quoque ipsa Dei sedes in qua supercælestis Deus, qui super Cherubim vehitur, corporis formam requirit in qua mensa etiam in mystica illa sua cæna, in medio Apostolorum suorum sedens, & accipiens panem & vinum, dixit suis discipulis & Apostolis. Accipite, manducate & bibite ex eo, hoc enim est corpus meum, & sanguis meus. Præfigurata autem est in legali mensa vbi manna erat, quod est Christus qui de cælo descendit. Sancta mensa est vice mensæ Christi cum discipulis: & qui in ea sunt margaritæ, diuina sunt dogmata doctrina Christi ad discipulos. Ciborium est, vbi est crucifixio, vice loci vbi crucifixus est Christus, vicinus enim erat locus & fossa vbi sepultus est. Verum quia compendio inducitur crucifixio, sepultura & resurrectio Christi, in Ecclesia ita collocatur. Est item: & secundum archam illam testamenti Domini, in qua dicuntur sancta sanctorum & eius sanctificatio: in qua præcepit Deus fieri duo Cherubim vtrinque, ornata. Nam Cib est archa, orium illuminatio Domini, aut lumen Dei. Altare est propiciatorium, in quo offerebatur pro peccato, iuxta sanctum monumentum Christi in quo altari victimam se Christus obtulit Deo & patri, per oblationem corporis sui, ut agnus immolatus & ut pontifex & filius hominis, offerens & oblatum in mysticum & incruentum sacrificium, & rationalem hostiam fidelibus immolatus, per quam participes efficiuntur æternæ vitæ & immortalis: quem agnum præfiguravit in Ægypto Moses ad vesperam, & sanguine eius exterminatorem angelum auertit, ne neci traderet populum. Ad vespe-

ram enim significat, quod & ad vesperam mactatus est verus agnus mundi, qui tollit peccatum cruce sua Christus. Etenim pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus. Altare est & dicitur præsepe & sepulchrum Domini altare est, & dicitur ad exemplum supercælestis & spiritualis altaris, in quo typo referuntur spirituales & ministratorias hierarchias in materia lium & supernarum potestatum & terreni & materia les sacerdotes assistentes & ministrantes Domino in æternum: quare & tales sunt oportet ut ignis flagrans.

Nam serie supercælestium & terrenorum ordine filius Dei & iudex vniuersorum leges tulit. Gradus subleij locus est & sedes, in quo vniuersorum rex Christus præsidet cum suis Apostolis, vnde ait. Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israël, sedes enim dicuntur prædicationis fidei, in qua prædicationem confidentes, & conuersi, & per eam accipiunt remunerationem prædicationis, supercælestis regnum, quia cathedra illæ non est, subindicat verò & secundum eius aduentum, quo venturus est in gloria ad iudicandum viuos & mortuos, reddens singulis secundum opus eorum, & ad omnem mundum iudicandum, ut ait propheta. Illic sederunt sedes in iudicium sedes super duodecim. Dantur comites ad exemplum legalis & sancti Constantii, indicans crucifixi Christi signaculum, per crucem ornatum.

Columnellæ sunt thoraes separantes gradum à reliquo templo, monstrant: exterior quidem pars, templum quoulsque ingreditur, & vbi insit populus adorandum, proficiscens: pars autem interior, siue gradus significat sancta sanctorum, in qua soli sacerdotes & comites eorum intrent.

Cancelli locum orationis designant, quousque ex trinfecus populus accedit: intrinsecus autem sunt sancta sanctorum, solis sacerdotibus peruia. Sunt autem reuera ad piâ memoriam cancelli anei, ne quis simpliciter & temerè ingrediatur.

Ambo figurâ lapidis sancti monumenti designat, quæ angelus cum euoluisset ex ostio monumenti, proclamabat resurrectionem Domini vnguentiferis mulieribus. Est autem iuxta prophetam dicentem. In monte campestri tollite signum: ascende qui euangelizaris, & exalta vocem: mons enim in loco campestri & æquabili positus.

Orientem versus precati traditum est, ut & reliqua ab apostolis sanctis: & ita res habet, propterea quod spiritualis Sol iustitiæ Christus Deus noster in terra apparuit in orientis solis sensibilis partibus, ut propheta inquit, Oriens nomen ei est: & rursum, Adorate dominum qui ascendit in cælum cæli secundum orientem, & Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius, & iterum, Stabant pedes domini super montem Domini oliuarum ad orientem, hæc aiunt propheta.

Propterea etiam quod nos denuo Paradisum illum in Edem expetimus & speculamur, ab oriente recuperatum iri expectantes, & etiam recipientes ortum illum lucis apparituræ in domini secundo aduentu & regeneratione.

Genu non flectere sancto die Dominico resurrectionis, significat lapsum nostrorum erectionem factam per triduanam Christi resurrectionem. Non flectere genu ad Pentecosten, vsque, est septem dies post sanctum Pascha in septem multiplicatos, contineri

contineri die Pentecosten. Nam septies septem quadraginta nouem, & dominico addito, quinquaginta. Tonitura capitis sacerdotis, & rotunda eius pilorum media sectio, vice coronæ est spineæ, quam Christus gestauit. Duplex corona circumposita capiti sacerdotis, ex capillorum significatione, imaginem refert venerandi capitis apostoli Petri, quæ cum missus esset ad prædicationem Domini & magistri, ei tonsa est ab iis, qui eius sermone non credebant, ut illuderetur ab ipsis, eique magister Christus benedixit, & infamiam in honorem, illusionem in gloriam conuertit, & posuit super caput eius coronam, non ex lapidibus preciosis, sed lapide & petra fidei eius fulgentem super aurum, topazium, & lapides preciosos. Vertex enim, ornatus & corona duodecim lapillorum apostoli sunt: Petra verò sanctissimus apostolus est primus hierarcharum Christi.

Stola sacerdotis est ad exemplum talaris Aaron, id est vestimentum, quod sacerdotale est indumentum, ad pedes vsque, honorabilissimum. Est autem ignea specie, iuxta prophetam dicentem: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem ardentem, & rursus. Quis iste adueniens est Edom. Edom enim sonat terrenum aut electum, aut rubrum. Dein de subdit: Rubedo vestimentorum eius, ex vinea Bosor, ad quid tua rubra sunt vestimenta, & indumenta tua tanquam corcularis calcari quod indicat tintam Christi stolam carnis in sanguine, in eius immaculata cruce. Item quæ quia etiam coccineâ chlamydem gestauit in passione Christus, demonstrant pontifices, cuius pontificis sint satellites. Exutos autem zonis Sacerdotes deambulare in casulis, id significat Christum in crucem abeuntem ita gestasse crucem suam.

In supremis illis splendoribus intelligentium cælestium ministrorum, Prophetarum & hierarcharum sunt presbyteri xxiiii. & Diaconi vii. presbyteri ad imitationem sunt seraphicarum potestatum, stolis vice alarum contexti, duabus autem alis labiorum, hymnum illum voce cantantes, & tenentes diuinum & spirituale carbonem Christum prehensione manus manifestè gestantes. Diaconi verò ad typum angelicarum potestatum, tenuibus tenuium horariorum alis, ut ministratorij spiritus in ministerium missi, præcurrunt. Ac primum tunica, quæ alba est, diuinitatis splendorem indicat, & sacerdotis splendorem conuersionem. Lora tunicæ quæ sunt ad manum, significant vinculum Christi, vincitum enim cum abduxerunt ad Caipham Pontificem & Pilatum. Lora quæ sunt tranuersa, sanguinem significat, qui fluxit ex latere Christi in cruce. Peritrachelion est fasciola, qua producebatur à Pontifice vincitum, & tractus in anteriorem partem per collum Christus, ad patiendum ipse proficiscens. Epitrachelij dextra pars denotat arundinem quam dederunt illudentes, dextra Christi.

Læua pars, crucis est gestatio super humeris eius. Zona, qua præcingitur, declarat maiestatem, qua Christus regnans, magnifica dignitate diuinitatis præcinctus est, & vndique ornatus. Casula denotat coccineam purpuram, quam Iesu illudentes gestandam impij dederunt. Est etiam stola baptismi.

Humerale est Pontificis, ad exemplum stolæ Aaron, quam gestabant legales pontifices, sudatiis longis læuo humero circumponentes, ad significandam iugum mandatorum Christi. Humerale autem quo-

Episcopus circumdatur, significat onis pellem, quam errantem cum Dominus inuenisset, super suis humeris assumpsit, & cum iis quæ non errauerant recessit. Habet autem & cruce, quia Christus super humero ipse quoque gestauit crucem suam. Præterea etiam qui volunt secundum Christum viuere, super humeris tollunt crucem suam, id est, afflictionem, symbolum enim afflictionis crux est. Monachalis habitus est ad imitationem cultoris, & quasi cuius deserti ac baptiste Ioannis: quia indumentum eius erat ex pilis Cameli, & zona pellicea circum lumbos eius. Radi verò toto capite, ad imitationem sit sancti apostoli Iacobi Dei fratris, & Pauli Apostoli, & reliquorum.

Anabolæ autem eam referunt anabolæ, quæ gerebant vestimenta. Cuculla, prout ait apostolus, Crucifixus est mihi mundus, & ego mundo. Mantile declarat tenui sua simplicitate alatum & volentem conuersionem imitatione angelica, prout Angelicus habitus dicitur.

Orthone cum qua ministrant diaconi, designat Christi humilitatem, quam demonstrauit cum pedes suorum ablueret. Enchirium quod est in zona, linteam est quo manus extertit suas, & enchirium habere in zona, typum refert extergentis manus, & acclamantis: Innocens ego sum.

Oblatio quæ fit in armario, denotat Caluarie locum in quo crucifixus est Christus: in quo aiunt sitam esse caluarium primi parentis Adam, ostendit autem fuisse monumentum prope locum vbi crucifixus est. Præfiguratus est autem Caluarie hic locus in Abraham, quando super vno montium, Dei iussu, altare ex lapidibus confluxit, & ligna strauit, imposuitque filium suum, & attulit arietem pro eo in holocaustum: ita Deus & pater, principio carens & antiquus ille diebus, filium principio carentem suum postremis temporibus, incarnatum ex virgine Deipara, ex lumbis Abraham, iuxta promissionem iuraturandi, quod fecit cum eo: ita ut pro genere humano non pepercerit filio suo charissimo & vniogenito, sed pro nobis omnibus tradiderit eum: apollus est quidem homo in carne, sed impatibilis permansit in diuinitate. Etenim Christus proficiscens crucem, suam gestauit crucem, & pro ariete immolatum est corpus eius immaculatum, ut agnus mactatus lancea per latus eius transfixa, & pontifex factus ut filius hominis, & offerens seipsum, & oblatum ad subuehendum peccatores multos, & mortuus quidem est, ut homo: resurrexit verò ut Deus, ex quo supramundanam gloriam habuit apud Deum & genitorem. Oblatio autem panis representat corpus Domini, affixum propter salutem nostram qui sumus fideles.

Panis propositionis sanctificatus indicat purgationem mundi, & eximias diuitias bonitatis & clementiæ Dei: in eo quod filius Dei homo factus est, & seipsum proposuit hostiam & oblationem, & corpus suum, & redemptiuam propitiationem pro mundi vita & salute, assumens totam massam humanæ naturæ absque peccato: oblatum autem, ut primitiæ, & holocaustum selectum Deo & patri pro genere humano, quem admodum ait: Ego sum panis qui de cælo descendi, & qui manducet hunc panem, viuet in æternum. De quo etiam ait propheta Hieremias: Venite, & inmittamus lignum in panem eius, ostendens lignum crucis, in quo corpus eius infixum.

Lancea, vice est eius, quæ latus domini punxit. Lancea

cea expurgari, significat illud. Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & c. discus, lectica est, in qua corpus domini à sacerdote, & Diacono componitur, qui sunt Ioseph & Nicodemus. Vinum autem declarat sanguinem ex latere Christi fluxum. Est autem & mysticum vinum, quod dedit discipulis in cœna. Aqua verò demonstrat eam quæ fluxit ex latere Christi: & per calorem significat feruorem sancti spiritus: per albedinem verò, sinceram fidem.

Vinum simul & aqua, sunt egressi ex latere eius sanguis & aqua, quemadmodum ait Propheta: Panis ei dabitur ad cibum, & aqua ei ad potum potabilem, nam vice lanceæ quæ punxit Christum in cruce à Logino, est hæc lancea. Panis & poculum propriè & verè, ad imitationem mysticæ illius cœnæ, in qua Christus accepit panem & vinum, & dixit: Accipite, manducate, & bibite ex eo omnes: Hoc enim est corpus meum & sanguis: ostendens se nos participasse fecisse, & resurrectionis, & gloriæ suæ.

Oblatio autem, quæ & panis & benedictio, & primitiæ dicuntur, ex qua Dominicum corpus disseccatur, ad typum semper virginis & Deiparæ sumitur, quæ secundum beneplacitum Patris & voluntatem Filij sui & Verbi, & aduentum diuini spiritus, vnum sanctæ Trinitatis, filium Dei & verbum respiciens in se perfectum Deum & perfectum hominem peperit: vt autem rursum supersubstantialis Deus, carne ex ea assumpta in vna hypostasi, perfectus erat Deus & homo, similis nobis absque peccato: ita & dominicum corpus, tanquam ex quodam vtero & carne corporis virginalis toto pane, inquam, benedictionis & oblationis à Diacono, vt magna Ecclesia à maioribus accepit, disseccatur ferro quodam, quod si & lanceam appellant, tamen si nondum tempus eius est: & ita peculiari quadam hypostasi ex medio eius auferitur.

Diaconus tamen quid efficit, præparato cum eo qui consociendus est dominicus sanguis, in conuenienti passionis tempore, per viuifici spiritus aduentum, dimittit ea in prothesi orationem adiungente sacerdote. Ipse verò qui diuinum corpus diuidit, Diaconus, à benedictione angelum imitatur, qui virgini aue annunciauit. Nec mirandum, etiam si sacerdotes id fecerit: nam ad consuetudinem magnæ ecclesiæ respiciendum. ita igitur dimittitur diuinum corpus in prothesi, tanquam in Bethleem, vbi natus est Christus, cuius egressus ab initio à diebus sæculi: simulque etiam tanquam in Nazareth. Insuper quoque conuersationis in Capernaum locum prothesis ipsa explet.

Ideo enim in præcæmiis prædiximus, vnum eorum, quæ nunc figurantur, duobus aut tribus eorum, quæ tum fiebant, absolui & referri: & vt summatim dicam, annorum triginta tempus ante baptismum & conuersationes prothesis explet. Calix autem est loco vasis quod recepit effusum sanguinem puncti immaculati lateris, & manuum & pedum Christi vnguētū defluxum. Cratera salutem poculum est, quod dedit discipulis suis in cœna.

Poculum rursum est ad exemplum crateræ, quam describit propriè siue sapientia, siue filius Dei, miscuit suum sanguinem loco vini illius, & apposuit in sancta sua mensa, dicens omnibus, Bibite ex eo omnes, pro vino illo mixto, in remissionem peccatorum & in vitam æternam.

Crateras etiam interpreteris licet mammas deipara,

ra, salutem lætitiæ poculum, & tutelare ac cōseruatorium totius generis mortalium. Armarium, vbi presentatio perficitur, pro Caluarie loco est. Corporale significat sindonem, in qua inuolutum est Christi corpus, cum è cruce descensum est, & in monumento collocatum. Et superius disci velamen, indicat sindonem qua inuoluerunt corpus Domini. Disci velamentum est pro sudario quod erat super facie, circumtegens illam in sepulchro.

Velum siue aër est & dicitur esse vice lapidis quomuniuit monumentum Ioseph, quod ob signauit: tabella custodiæ. Ecce cruce Christus est fixus, sepulta vita est, munitum est sepulchrum: Et statim thuribulum subindicat humanitatè christi: ignis, diuinitatè: & fragrans fumus indicat illi boni odorè sancti spiritus præcedentem: nam thymiater est, si interpretari velis, fragrantissima lætitiæ incensum autem repræsentat aromata illa quæ offerebant sepeliendo Domino: & myrrha, & thus magorum, pura est precatio bonorum operum, ex quibus fragrantia procedit, vt ait Apostolus, Christi bonus odor fumus.

Agnosce igitur omnes sacerdotes, qui sacro altari affiditis, & in euentam victimam sacrificatis, quod viuas passiones Christi annuntietis. Conceditur itaque tempus à pontifice sacerdoti inchoaturo diuinam mystagogiam, id autè tempus repræsentat prædictum tempus voce Prophete Isaiæ, quando nasciturus esset præcursor Ioannes, & ad nos Christus peregrinaturus. Sacerdos autem initium diuinæ Liturgiæ faciens: imaginem refert præcursoris Ioannis & baptistæ prædicationem inchoantis & inquietis: Pœnitentiam agite, prope enim est regnum cælorum: & baptizantur omnes accedentes.

Diaconi sunt pastores. Sacerdotes angeli.

Diaconus. Benedic Domine. Sacerdos. Benedic tu regnum patris & filij & spiritus sancti. Ita primum ordinem habet orationem ad Deum, quæ Doxologia dicitur. Itaque ante omnem orationem & sacram commemorationem sacerdos gloriam Dei celebrat.

Quid igitur ter Dei nomen nuncupat, non semel dū taxat? non enim, Benedictus Deus, aut Benedictum Dei regnum: sed personis distinctis. Benedictum regnum inquit, patris & filij & sancti spiritus. Quia per incarnationem Domini primum didicerunt homines tres esse personas. Huius autem incarnationis domini mystagogia est, quæ hic peraguntur, vnde in præcæmiis eorum oportebat præluere & prædicari trinitatem. Et à superioribus illis potestatibus glorificatur deus tribus sanctificationibus, & ab hominibus regnum Christi benedicatur, qui vi & potentia diuinitatis suæ inferos spoliavit, & nos liberavit. Amen. (verè, aut fiat. His autem verbis. In sæcula sæculorū) sumū ciuitatis Babylonis ascendere significatur, quod sanguinè seruorū suorū de manu Babylonis requisit, & eius habitatores puniendo beneficiis affecit, excisione peccati peracta. Diaconus. In pace Dominum precemur post doxologiam autè, petitione memorat, nam quid oremus vt oportet, nescimus, & ne multiloqui simus, docet nos quæ de oratione sentienda sunt, in pace scilicet orandum esse, neque prius professis, neque gratias Deo actis, quia cum dixit pacem, illa quoque complexus est, si quis accuratè considerare velit.

Nunc docet primum petendam cœlitus pacem, & animarum salutem. Ita enim nos Christus petere iussit: tranquilla mente preces nostras exhibeamus.

Sanctissimi

Sanctissimæ immaculatæ, & c.) Actorem omnium sanctorum memores, alter alterum, & vitam nostram omnem, cum bonis nostris operibus Deo commendemus.

Antiphona, sunt Prophetarum prædictiones, prænunciantes aduentum filij Dei ex virgine super terram, & clamantes deus noster super terram visus est, & decorem induit: id est, incarnationem eius manifestantes, quam nos suscepisse & didicisse per ministros & oculos testes verbi, apostolos profiteamur. Sciendum autè est, initio omnis officij matutini & vesperini, primū veteris Testamenti cantari Psalmos, deinde nouæ gratiæ cantica, veteri nimirum præcedente, cuius legislator hic natus extremis diebus oracula fudit, vt omnes intelligant vnum & eundem Deum & Christum.

Antiphonum primum. Bonum est confiteri Domino Opera nostri cordis enarrare Domino, bonū est. Et psallere nomini tuo altissime. Cantando dicere, quos tibi hymnos offerimus, oportet. Ad annuntiandum mane misericordiam nostram & veritatem tuam per noctem. Vt manifesto narremus quomodo misericordiam cōsecuti sumus, & contra omne peccatum opponamus veritatem tuorum factorum. Quia rector Dominus Deus noster. Quoniam verax est Dominus Deus noster. Et non est iniquitas in eo & nullum mendacium aut falsitas apud Deum.

Etiā atque etiam in pace Dominum deprecemur iterum que atque iterum intèra & quietam mentem Dominum deprecemur. Cum voce pronuncians, Quia tua est potentia, & tuum regnum, & potestas, & gloria, Patris & Filij & Spiritus sancti nunc & semper & in sæcula sæculorum, amen. Quia tua est dominatio & regnum omnium visibilium & invisibilium: & propterea nos qui super terram sumus, gratiarum actionem omnes & gloriam indefinenter tibi referimus, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen. Verè, aut fiat.

Antiphonam secundam. Dominus regnavit, de eorum indutus est. Dominus regnavit, in cælis, & fidelè populū sibi vindicauit proprio sanguine suo, & egressus est ad debellandum diabolū. Etenim firmavit orbem terrarum, qui non commouebitur. Firmavit orbem terrarum, ecclesiam in fide sua, & portæ inferorum non præualebunt ei. Testimonia tua confirmata sunt vehementer: domum tuam decet sanctitudo domine. Ea quæ tu passus es credita sunt in mundo: populū tuum decet gratia tua in æterna sæcula.

Coniunctum autem est extremo primi antiphonæ hoc, Intercessionibus deiparæ serua nos, cuius rei gratia, nisi ad confirmanda omnino quæ prius dicta sunt, de typo semper virginis, quod eius ipsa dux est ministerij, & veræ dispensationis?

Secundi verò ephymnium, Intercessionibus sanctorum tuorum. Quoniam enim pro salute animarum, & venia lapsuum diuinam celebramus mystagogiam, merito tanquam superiore Dei matrem omnibus sanctis, aur etiam ipsis supercælestibus potestatibus, in supplicatione primam appellamus: deinde eos qui complacuerunt eius filio.

Troparium autem quod ad finem antiphoni secundi dicitur, quod est, Vnigenitus filius & verbum Dei, & c.) opus est Ioseph & Nicodemi. Tollentis e-

nim dominum vt sepelirent eum, eo sunt initiati à venerando & viuifico corpore domini, & diuinitate in eo inseparabili.

Nonnulli autem idem troparium enunciatū fuisse à diuina sorte Rege Iustiniano, quod valde etiā symbolis Christi natiuitatis quadrat. Is enim, inquit, natus vnigenitus filius & sermo patris initio carentis cum sit, recepta propter nostram salutem incarnatione ex sacra deipara, immutabili manente diuinitate & inconsufa, vnus est de sancta Trinitate, homo factus & lubens crucifixus qui & in sancto illo hymno conglorificatur à spiritualibus & cælestibus potestatibus. nam nulla facta egressione aut separatione à paternis finibus, descendens incarnatus est: ipse est qui seruat nos.

Diaconus. Etiam atque etiam in pace. Sacerdos elata voce, Quia bonus & hominum amans deus es, & tibi gloriam referimus, Patri & Filio & Spiritui sancto, nunc. Bonus & hominum amans es, dicimus, qua filium tuum in mundum propitiationem misisti, propterea gloriam & gratiarum actionem tibi referimus, id est, offerimus, nunc & semper & in sæcula.

Antiphonum III. Venite exultemus Domino. Agite dum impleamur omni gaudio in domino. Iubilemus Deo saluari nostro. Deprecemur cum lachrymis Deum nostrum Iesum.

Præoccupemus faciem eius in confessione, & in Psalmis inbilemus ei. Et ante aduentum eius cum deprecemur, & psallentes supplicemus ei. Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnem terram. Magnus Deus est Iesus Christus, quem admodum Apostolus inquit, cum ait, Magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis: & in omnes gentes regnavit, & regnabit per fidem suam. Quia non repellit Dominus plebem suam. Quia in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montium eius. Fidelis populus scilicet, & reliqui Prophetæ.

Quoniam ipse est mare, & ipse fecit illud. Quoniam ipse est omnis multitudo hominum, & ipse prius fabricauit eos, & rursum in baptismo suo renouauit eos.

Et aridam manus eius formarunt. Et cor omnium hominum creauit Spiritus sanctus eius, in laudibus incorruptibilitatis.

Introitus euangelij, aduentum indicat filij Dei, & ingressum eius in hunc mundum, vt ait Apostolus, Cum induxerit, nimirum Deus & pater, primogenitum & vnigenitum suum in orbem terrarum, aur, Et adorent eum omnes angeli eius.

Deinde ostendente etiam pontifice per stolam suam, carnis Christi stolam rubram & sanguineam, quam gestauit immaterialis ille & Deus, vt purpuram tinctam ex immaculato sanguine deiparæ, & assumptis errandam ouè super humeros suos, & pellè Adamiæ massæ, pastor ille bonus, pascens Israël in virga Crucis suæ, in falciis inuolutus, & positus non in præsepis brutorum, sed in mensa rationali hominum, quem in natiuitate sua celebrarunt hymnis Angelorum exercitus dicentes, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas. Et vniuersa terra adorent te, & psallent tibi, ac omnibus subadiuentibus ait: Venite adoremus & procidamus ei) serua nos fili Dei. Primum ei flectamus genu vt obnoxij, & tunc veniam ab eo petamus, eorum quæ ip-

FF iiij

si debemus, & prædicemus eius aduentum patefactū nobis in gratia domini nostri Iesu Christi.

Aliter de introitu. Censeo enim ostensionem in Iordane & patefactionem Christi & Dei nostri, ingressu pontificis obscure designari. nam catenus, etiam si aderat pontifex, at nondum manifestus & notus: neque in medio stabat, & supernaturalia & eximia mysteria celebrabat: sed tempus opportunum nactus sacerdos, quasi præcursor pœnitentiæ baptisma conficiebat: qui cernens pontificem ingre dientem, loco migrat, tantum non illud ipsum tacitus secum ratiocinans quod & Ioannes dixit, Hunc oportet crescere, me autem diminui: ac statim cedit pontifici, vt maiora mysteria perficiat: qui & ait: Quoniam sanctus es Deus noster.

Ter ille sanctus hymnus, ita quidem est, quemadmodum illic quidem Angeli dixerunt, Quam magnificata sunt opera tua domine, & Gloria in excelsis Deo, hic verò vt Magi dona Christo offerentes, fidem, spem, & charitatem, quasi aurū, thus, & myrrham, incorpororum canticum vociferantes fideliter & dicentes. Sanctus Deus) deus inquam pater. Sanctus fortis (filius & sermo: quod fortem illum nostrum aduersarium diabolum vicit, & iritiam eius fecit potentiam: per Crucem, qui potestatem habet mortis: ac vitam & robur & potestatem nobis dedit calcandi super eum. Sanctus immortalis) Spiritus sanctus, viuificus, per quē omnis creatura viuificatur, & in statu permanet, ac clamat inquitens, Miserere nostri. Consolator ille Spiritus sanctus & veritatis, qui sacrificium consummat, & semper adiutat filios ecclesiæ, & miseretur, & per baptismum immortalitate donat. Aliter. Sanctus Deus) id est pater, qui est, & fuit, & erit, qui olim Mosi oraculum fudit, inquitens, Ego sum ille qui sum, qui volo vitulum mactare propter vos. Sanctus fortis) filius & sermo Dei, qui erat in principio apud Deum, per quem omnia facta sunt, & vitulus ille qui semper volens ipse mactatur, & semper viuunt: per ista autem, Erat in principio apud Deum, per quem omnia facta sunt, simulque, Vitulus qui semper mactatur volens, & semper viuunt & permanet, immortalitatem significat eius qui in se complectitur omnium eorumque sunt & initium, & media, & postrema.

Aliter, Sanctus fortis) filius & sermo Dei: fortis quidem, quasi fortitudo Dei: sapientia & potestas, prout ait Apostolus, filius & sermo Dei, fortis & potens, & viuens, efficaxque & magis secans quam gladius anceps, &c. Sanctus immortalis) significat eius qui in se complectitur initium omnium quæ sunt & finem. Dicitur autem ter sanctus à ternario: quia congruunt etiam singulis trium personarum vnus deitatis, hæc tria sancta, vnaqueque enim & sanctus est, & fortis, & immortalis. Natura enim & essentia tribus vna est: nomen commune vnum, diuinitatis, etiam si vnaqueque personarum trium Deus nominatur perfectus. In his autem breuibus verbis præclare licet intelligere illud quoque quod à magno Theologo ita dictum est: Diuiditur enim indiuiduè, vt ita dicam, & connectitur diuiduè: & alibi idem, Simul atque vnum intelligere incipio, trium splendore vndique collustror vixdum inchoans tria diuidere, ad vnum referor. Verum ne quis testimonia hæc ter sancti audiens, arbitretur ter sanctū inchoasse à Christi & Dei nostri humanitatis assumptione. Iam pridem enim à diuiniloquis prophetis, mysticè

spiritus prædictus erat. Huius enim typum & eloquia videns ac declarans Dauid, paucis verbis eum repræsentat, Sitiuit, inquitens, anima mea ad Deum, fontem viuum: & alibi, Verbo dominicali firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, & alias, in lumine tuo videbimus lumen. Ille autem ab Esaiâ enunciatus seraphicus hymnus, & ter sanctus in vna dominationem colligens & deitatem, quid discriminis habet ab hoc nostro ter sancto quæ canimus?

Quod autem ascendat in consessum pontifex, & obsignet populum, id est, filium Dei implendum in carne nostra ministerium suum, sublatis manibus suis benedixisse sanctis suis discipulis, dicens eis, Pacem relinquo vobis: ostendentem eandem pacem & benedictionem mundo Christū per Apostolos suos dedisse. Aliter. Signaculum quod pontifex facere solet sine ter sancti in complementum & tanquam obsignationem Prophetarum qui de Christo vaticinati sunt, designatur. nam eius aduentus per carnem, sigillum fuit rata faciens & confirmans quæ ab illis prædicta fuerant, vt vera: ipsum enim & in initio diuinorum operum, & humani generis in reformatione ordinem tenet. ordo enim, ait Theologus Gregorius, optimus est, à Deo inchoare, & in Deo finire. Pontifex, Dominus est, Thronus virgo. Sedere autē est, filium suam carnem quam gestauit, & ouē quam super humeros assumpsit, quod designatur superhumerali, quæ est Adama massa, sustulisse supra omne imperium, & potestatem, & dominationem superiorum virtutum, & obtulisse Deo & patri. quoniam enim ille deificabatur, hic deificabatur, hæc est assumptio, quam propter dignitatem offerentis, & puritatem oblati, admittit ipse Deus & pater, quasi hostiam & oblationem acceptabilem pro humano genere, ad quem ait Dauid, Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis: id est pater filio, qui sedet in dextra parte throni maiestatis eius in excelsis. Hic est Iesus Nazarenus, pontifex futurorum bonorum.

Post ter sanctum hymnum legitur liber apostolicus, & ait Diaconus, Attendamus, auscultemus, auribus percipiamus omnes cum tranquilla mente. Sapientia. Psalmus Dauid. Sermo Dei sanctus & dilectus annūciat quæ sunt patris, quæ sunt abscondita.

Quod proponitur rursum, indicat Prophetarum sacram manifestationem & prædictionem aduentus regni Christi, quasi satellites præcurrentes & clamantes, Qui sedes super Cherubim, appareto & veni ad seruandos nos. ac Deus sedet super throno sancto suo. Et testis oculatus & minister sermonis Paulus, clamat prædicans Dei regnum, & inquitens, Christus adistens potifex futurorum bonorum per amplius, &c. Cum quo clamatur quoque Ioannes Baptista, Qui post me venit, est agnus Dei tollens peccatum mundi: ipse nos sanctificabit in spiritu & igne, & medius inter vos stetit. Post id autem & Apostolorum vocatio, & eorum designatio declaratur Actuum ipsorum & epistolaram lectione.

Alleluia clamat Dauid, & ait. Deus noster manifestè venit, & ignis coram ipso præcedet. Apparuerunt fulgura Euangelistarum eius orbi terrarum. hebraica enim lingua est Al, venit, apparuit, El deus: Via laudate & celebrate viuentium Deum. Aliter. Al, pater: El, filius. Via, Spiritus sanctus. Alleluia, Deus fortis, potēs, laus Dei, laudate Deum qui est. Alleluia, laus Deo qui est. Aliter. Alleluia, diuinam laudem significat trifariā propter tribus personis distinctam

sanctam Patris, Filij, & sancti Spiritus singularem deitatem.

Aliter. Alleluia, prece Euangelij vociferans, dominus venit. Aliter. Laudate, celebrate. Dicunt autē Angelos hac voce celebrare Deū, veluti Cherubim, dicendo, Sanctus: idque sancti patres tradiderunt, qui id audierūt quemadmodum Esaias è Cherubim. Etenim statim thuribulum subindicat humanitatem Christi, ignis, deitatem: odoratus fumus indicat bonum odorem sancti Spiritus præcedentem, incensum enim est fragrantissima lætitia.

Sapientia, sermo dei) Recti audiamus sanctum Euangelium, id est, erigamus mentes nostras cum operibus, à terrenis, & intelligamus bonorum declarationem. Euangelium est aduentus filij Dei, quo apparuit nobis, non iam per nebulas & ænigmata loquens nobis, vt aliquando Mosi per voces & fulgura & tubas, sonitu & caligine & igne in monte: aut olim Prophetis per somnia: sed manifestè vt homo verè apparuit, & visus est nobis, vt mitis & quietus Rex: qui prius descendit vt pruna in vellus sine strepitu: & vidimus gloriam eius, gloriam tanquam vniuenti à Patre: plenus gratiæ & veritatis: per quem locutus est nobis Deus & Pater, ore ad os, & nō per ænigmata, de quo pater cœlitus testatur & ait, Hic est filius meus ille dilectus, Sapientia) Sermo & potestas, in prophetis dictus, & prædicatus nobis: in Euangelij manifestatus, vt quotquot receperint eum & crediderint in nomen eius, accipiant potestatem qua filij Dei fiant, quem audiimus & vidimus oculis nostris, sapientiā & sermonem Dei hunc esse omnes credentes, clamamus, Gloria tibi Domine. Deinde rursus spiritus, in lucida nube obumbrans nunc per hominem clamat, Attendamus. Attendite) hoc est ipsum audite. Matthæus il vis interpretari, mel est. Marcus, vinum. Lucas, Lac. Ioannes, oleum.

Quatuor euangelia sunt ad exemplum quatuor ventorum vniuersalium, subfolani, fanonij, aultri, aquilonis: hi enim existunt ad mundi cōstitutionem: vniuersales verò dicuntur, propter alios octo ex aduerso spirantes. Et aliter. Quatuor Euangelia sunt & quatuor vniuersales venti, iuxta quadriformia animalia, dico sanè Cherubim illa in quibus sedet vniuersorum Deus: ex quibus constat, sedentem super Cherubim Deum, & continentem hoc vniuersum, patefactum, dedisse nobis quadriforme Euangelij, idque vno Spiritu contentum: quatuor enim facies habent: ac facies eorum imaginem referunt administrationis filij Dei. Primum enim animal, auium, leoni simile est, denotans efficaciam eius & principatum & regnum. Secundum, simile vitulo, sacrificium & sacerdotalem ordinem indicans. Tertium, habens faciem hominis, aduētum eius secundum hominem manifestè describens. Quartum, simile aquilæ volanti, sancti Spiritus aduolantem largitionem declarans. Igitur & euangelia his conformia sunt in quibus insidet Christus. Nam aquila, quæ est secundum Ioannem Euangelium, quem habet à patre principatum eius, & gloriosam generationem enarrat, inquitens: In principio erat verbum: & omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. Taurus, quod est secundum Lucam Euangelium, cum sacerdotalem speciem præ se ferat, à Zacharia sacerdote incensum offerente incipit, inquitens. Postquam multi conati sunt retexere narrationem, & car. Iam enim saginatus vitulus pro in-

uentione iunioris pueri mactandus erat.

Bos appetibile iecur significat. Varius verò equus, Lucas, vt qui magis eloquenter & variè gesta domini tractarit. Matthæus verò humanam eius ingenerationem concionatur, inquitens, Liber generationis Iesu Christi, &c. Iesu Christi autem natiuitas sic habet. hominis ergo conformationem refert hoc Euangelium. Homo quod rationis est participes. Homo, quod eius capite continetur, Latini dicunt rationabile, Græci phronesin & logiorera, prudentiā & orationis vltim: Arabes siue Saraceni Elaphacar, elacil, elczinum. Fuluus igitur equus Matthæus, vt qui humanitatis assumptionem domini disertè exposuerit. Leonis specie Marcus, à prophetico spiritu, ex alto adueniente hominis initium fecit, inquitens. Initium Euangelij Iesu Christi, vt scriptum est in Prophetis, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, volatilem imaginem Euangelij his verbis ostendens. Leothimicum est i. ad iram pronum: Latini dicunt irascibile Et aliter, Thymicum fortitudinem & timiditatem significat, Latini irascibile, Saracenis, Elgadab, enigde, velgiben. Et aliter. Variatus equus, Marcus, vt qui floribus distinctus Euangelium scripserit: Ioannes, aquila, vt qui spirituale. Et aliter. Aquila anima est. Et aliter albidus equus, Ioannes, aquila, vt qui candidius vniuersam laudationem peruulgavit. Cæterum ipse sermo dei Patriarchis ante Mosem diuinè & gloriose colloquebatur. Qui erant in lege, iis sacerdotalem ordinē tribuit. Postea autem homo factus donū sancti Spiritus in vniuersam emisit terram, regens nos suis alis. Qualis igitur operatio filij Dei, talis & animalium forma, talis & Euangeliorum filius, quatuor enim formas animalia habent, habet totidem & Euangelium: & operatio Domini: & ob id quatuor generalia testamenta humanæ nature data sunt: vnum quidem in diluio de arcu: secundum Abrahamo, de signo Circumcisionis: tertium est, legislatio per Mosem: quartum est, Euangelij Iesu Christi Domini nostri. His verò sic habentibus, vani sunt omnes & imperiti, in super etiam temerarij qui abrogant ideam Euangelij, & siue plures, siue pauciores quam quæ dictæ sunt, circumscribit Euangeliorū facies: partim vt qui plura quam veritas habet extulisse videantur, partim vt qui dispensationes faciant irritas.

Post diuinorum Euangeliorum lectionem preces & petitiones habitæ ad Cherubicum vsque hymnū, Christi & Dei nostri doctrinā tribus annis, indicant, & eorum qui ad baptismum se applicarunt, institutionem: ad quod hos sermonum potentia & miraculorum efficacia pertrahebat: quando etiam catechumeni, & nondum admissi ad Christi mysteria, foras migrant.

Quæ verò interea sunt preces, pro ipsis sunt catechumenis, fidelibus, & ipso pontifice. Intelligentes enim sancti Patres, qualem esse necesse sit animā & manum eius qui contrectaturus est immaculatissimū corpus Christi Dei nostri, quodque puriorens solaribus radiis hanc esse oporteat, preces pro eorum venia per humanitatem futura, exposuerunt. Miserere nostri Deus pro tua magna misericordia) magna misericordia, filius Dei & sermo, quem in mundum misit propiciationem pater.

Quod pontifex obsignet populum, id subindicat futurum aduentum Christi, anno sexies millesimo quingentesimo fore, ex supputatione digitorum si-

gnificante sexies millesimum quingentesimum. Id & Hippolytus à Roma, & sanctus Cyrillus dicunt in libris suis de Antichristo, anno sexies millesimo quingentesimo futurum aduentum fore, itémque Chrysothomus.

Quia misericors & hominum amans Deus existis. Quotquot estis catechumeni procedite. Catechumeni exeunt, ut diuino baptisate, & Christi mysteriis non initiati, de quibus ait dominus, Alias oves habeo quæ non sunt ex hoc ouili & cætera. Orate catechumeni dominum. Non initiati, non baptisati, qui que confessione vestra notati estis. Non initiati, imperiti, qui nondum participes estis diuinorum mysteriorum, non baptisati, qui nondum per baptisatibus lauachrum illuminati estis: qui cõfessi estis & adhuc obnoxij multæ estis. Acclamat, ut omnes orent remissionem consequi, & viuificam hostiam per baptisatum. Fideles oremus pro catechumenis. Illuminati & malorum immemores, qui que sustinetis & iniuriam cõdonare, & iniuriis benefacere, orate pro catechumenis, id est pro nondum initiatis, ut ait Apostolus: Vos potentes impotentium onera portate. Instituat eos verbo veritatis. Doceat eos de seruatore qui propter nos humanitatem assumpsit. Reuelet eis Euangelium iustitiæ. Patefaciat manifestationem bonarum rerum. Vniat eos cum sancta sua Catholica & Apostolica Ecclesia. Impetiat eis viuificum sacrificium. Catechumeni, capita vestra domino inclinate. Nondum initiati, sensus & corda pura domino tribuite. Ut & ipsi nobiscum glorificent venerabile, &c. Ut illuminati, & remissionem, & mysticum ac viuum sacrificium adepti, glorificent nobiscum, te Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, nunc & semper & in secula seculorum. Corporale significat sindonem, in qua inuolutum est corpus Christi de Cruce descendum, & in monumento positum. Quotquot estis catechumeni, accedite. Omnis non illuminatus & non initiatus, quasi que etiam nunc est in reatu, festinate, venite, illuminemini, & ad animarum nutriticem mensam propius accedite: & cum qui sacrificatur, puris cordibus & animis aspiciate: ut que fideles sitis, & non amplius catechumeni, etiam atque etiam intentem, & cum tranquilla mente oremus. Cherubicus hymnus demõstrat per diaconorum prægressionem, & flabellorum, sive seraphicarum adumbrationum inspectionem, ingressum sanctorum & iustorum omnium vnã ingredientium coram cherubicis potestatibus & Angelicis exercitibus, & choris incorporeis & immaterialibus ordinibus inuisibiliter præcurrentibus, & hymnos dicentibus, & comitantibus quasi satellitibus ante magnum Regem Christum, qui proficiscitur ad mysticum sacrificium, & manibus materialibus gestatur: cum quibus & Spiritus sanctus vnã procedit à fronte, ad incrementum sacrificium & rationale mysterium, quæ spiritaliter contemplatur in igne & incenso, & vapore fumii fragrantis: igne quidem, deitatem: vapore fumii fragrantis, significante aduentum eius, accedente inuisibiliter & odore bono nos exhilarante, per mysticam & animalis sacrificij ac incrementum latriam & holocaustum, quinetiam intelligentis potestates, & cæterus Angelorum videntes per Crucem & mortem Christi, consummatam eius dispensationem, tãdemque & de morte victoriã habitam, & ad inferos descensionem, & triduanam Resurrectionem, & eius

Ascensionem, nobiscum clamant inuisibiliter. Alleluia. Intuitu intelligentes potestates cherubicum veniens cum preciosis muneribus, id est, corpus domini Iesu à caluaria ad sepulchrum vsque, nobiscum inuisibiliter acclamat hymnum, Alleluia. Iezechiel enim ait, Et Cherubim stabant à dextris domus dum ingrederetur vir indutus stola: & nubes repleuit aulam interiorem, & discessit gloria domini à Cherubim in subdalem partem domus, & impleuit domum nubes, & aula repleta est splendore gloriæ domini.

Est autem sancta mensa ad imitationem sepulture Christi, qua Ioseph sublato corpore de Cruce inuoluit sindone munda, & aromatibus ac vnguentis ipsum vinctum exportauit cum Nicodemo, & sepeliuit ipsum in monumento nouo exciso ex petra: quod est exemplum sancti monumenti illius, altare & cathedra, in quo positum est sanctum & omnino immaculatum corpus, quæ est sancta mensa, Aliter. Sacrorum traslatio in prothesi, corpus, in qua, dominici, & sanguinis, & eorum ingressus ad altare, & Cherubicam, à Bethania in Hierusalem domini introitus significat. Tunc enim plurima turba, & Hebræorum pueri, tanquam Regi & victori mortis, hymnum referebant sensibilibus: spiritaliter autem Angeli cum Cherubim, ter sanctum reddiderunt hymnum, ac sceptrum ac rhomphæas, ut insignia Regis, proferunt Diaconi. Flabella verò typpum referunt Cherubim. Cherubicus verò hymnus qui canitur, admonet omnes hinc & ad finem vsque sacri officij attentiolem mentem habere, ommissa inferius omni de rebus ad vitam tuendam pertinentibus solitudine, quasi Regem magnum per communionem excepturos.

Sacrorum ad sanctam mensam depositio, imitationem habet, tum temporis, cœnaculi crucifixi: paulo post autem eadem & Crucis elationem: & ad finem, sepulturam designat & Resurrectionem, & illinc Assumptionem, ut enim ne singularem rerum gestarum eo tempore, tempus, occasionem, & locum distinguentes sancti patres, adhuc etiam translationum altarum & altarum plurimum indigerent, inde que culpabile Ecclesiæ mysterium existeret, quidnam considerant aut faciunt? profecto quod valde magnificum & præclarum, ac in eis inhabitante spiritu digni: officij diuini modum imitari sunt, quatenus homini licet imitari conficeretur diuina: atque ut cœlum, quod supra sacram mensam eminet, laquearium conficiunt: ut totam terram præfinit, quod à quatuor columnis eius quod ciborium appellatur, conclusum aut circumscriptum sacrum solum: in quo completeret & propheticus sermo, iniquiens: Operatus est salutem in medio terræ Deus. nisi enim ita fuisset actum, quomodo qui in India perficiunt magnum hoc mysterium, & credunt illud corpus Christi & dei esse nostri crucifixum & sepulchrum, & resurgens, hanc salutem in medio terræ dicerent Dominum operari? quomodo item fideles Veneticas insulas inhabitantes, idem sensu conseruato recipere, omnibus confitentibus, in Hierosolymis circumscriptum esse ipsissimum medium terræ? Aut omnino, quia consilium cœli & terræ cum sancta mensa sit, & item in medio cœlestis orbis subsistat, & medium columnarum, quæ sunt in circuitu flabella, statione teneat locum, vbi ea cun que fuerit, in medio terræ salutem fieri demonstrat: vbi sunt & omnia quæ passionis sunt, Christus subit, prodictionem

tionem, iudicationem, quæ ante Crucem, quæ que post Crucem acta sunt. Meritò igitur sancti patres ita perfici hæc & offerri censuerunt.

Discus est vice manuum Ioseph & Nicodemi, qui funus Christo celebrarunt.

Discus est autem, vbi Christus infertur, si velis interpretari, cœli orbis, indicans in parua circumscriptione spiritali solem, Christum in pane visum. Poculum est vice vasis illius, quod accepit sanguinem emissum ab immaculato latere puncto, & preciosos à manibus & pedibus defluxus. Poculum rursus est ad exemplum crateræ illius, quam describit proprie sapientia, sive filius Dei. Miscuit enim sanguinem suum, vice vini illius, & proposuit in sancta mensa, in quibus omnibus: Bibite sanguinem meum, pro vino mixto vobis, in remissionem peccatorum, & in vitam æternam. Christus Dei sapientia & virtus, suam carnem ædificauit, ex virum non expectata matre & virgine, præpurata anima & corpore: & verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & subsistit columnas septem. Sancti Spiritus septenarium donum, quemadmodum ait Esaias, Requiescent enim super eum septem Spiritus, id est, septem operationes Spiritus: in quibus sunt aduersa vitiiis totidem. Mactauit suas victimas, prophetas suo tempore interfectos ab infidelibus pro veritate: & clamantes. Propter te morti addicimur tota die: reputati sumus quasi oues occisionis: & miscuit in cratera suum vinum, in super sancta virgine suam deitatem vnens carni, ut vinum merum. Seruator enim genitus est ex ea inconfuse & absque coniuge, Deus & homo. & parauit suam mensam, agnitionem sanctæ Trinitatis quæ annunciat: militique suos seruos in vniuersum mundum, qui inuitarent omnes gentes ad agnitionem Dei: & mentis indigis ait, nondum adeptis sancti Spiritus gratiam, Venite, comedite meum panem, & bibite vinum quod miscui vobis, diuinam suam carnem, & sanctum suum sanguinem dedit nobis Christus edendum & bibendum in remissionem peccatorum. Disci velamentum est, pro sudario quod super eius facie erat, circumregens ipsam in sepulchro. Velum, id est, ær & dicitur vice lapidis quo minutum est à Ioseph monumentum, quem obsequant Pilati custodia. Ecce crucifixus est Christus: sepulta est vita: munitum est sepulchrum, obsequatus est lapis.

Ablutio manuum est vice eius qui se lauit, & Innocens sum, vociferatus est. Nobis autem sacerdotibus innuit, ut puri conscientia, mente & cogitatione, quæ sunt manus animarum nostrarum, cum timore & mansuetudine & clementia omni accedamus ad sanctam mensam.

Lauabo inter innocentes manus meas. Addam puris sacerdotibus duas naturas meas. Animæ manus dico, lauabo in castitate. Et circumdabo altare tuum Domine quia semper Deo assidere debemus, nusquam ad libidinosum peccatum irruentes. Et aliter. Seruiam tibi, & communicabo cum fidei populo. Ut audiam ego vocem laudis tuæ. Acclamationem innuit horum verborum, Tua de tuis tibi offerentes. Et aliter. Lætionem, inquit, hanc, Audiam & docebo eum populum, scilicet fidelem. Et audietes custodietis simul mandata tua, & narrabo omnia mirabilia tua. mysticas, inquam, orationes humanitatis.

Dominic, dilexi decorem domus tuæ. Ecclesia ait.

decor autem Ecclesiæ, fidelis populus est. Et locum tabernaculi gloriæ tuæ. Castum vterum virginis dicit, in qua habitauit. Et aliter. Locum vbi tu inhabitas.

Supplicatione expleta pro illatis preciosis donis, ait, Sanctissima, immaculata, super benedicta Domina nostra Deipara, præcursorisque, & Apostolorum & omnium sanctorum vitam & facta recordati: ita & nos alter cum altero contententes, vitam nostram vniuersam cum sanctis commedemus Deo cum operibus bonis. Per miserationes vnigeniti tui filij, cum quo benedictus es in secula seculorum) per compassionem filij tui quam habet in nos, benedicimus te cum sancto Spiritu, nunc & semper, & in secula.

Pax omnibus) concordia, & dilectionem, & eundem sensum, inter nos inuicem coalescentes, Domini imitationem ipsi arripiamus, pacem suam relinquents, & dantis, & exclamantis, Quietam mentem omnes habeamus.

Et spiritui tuo) id est, tecum vnionem indiuiduam da nobis, ut spiritu pacem agitates, inseparabiles simus.

Diligamus inuicem) Animus alij aliorum coniunctione copulantes, & ita poterimus audacter & liberè frui proposita mensa.

Hoc, Diligamus alij alios, significat & charitatem in omnes, & in seipso inuicem, & Dei futuram concordiam, & sensum transitum, & spiritalium patefactionem, & sancti symboli fidei, & nouam diuini mysterij successionelem.

Ianuas, ianuas: in sapientia) cogitationes metrum nostrarum tollamus à terrenis operibus & cogitationibus.

Attendamus in sapientia) id est, in filio & verbo Dei, & ad intelligentiam diuini symboli à sanctis & diuinis patribus expositi, in Dei Ecclesia attendamus, id est, Credo in vnum deum, patrem omnipotentem: ac volentes & intelligentes cum quietam mente accedamus ad mysticum & viuificum sacrificium.

Diuinum orthodoxæ fidei symbolum dici constitutum est, ut ex hoc notum sit omnibus, vnum è sancta Trinitate, vnigenitum filium & sermonem patris initio careris, ipsum propter nostram salutem hominem factum fuisse, carne sumpta ex sancta virgine, crucifixum, & sepultum & resurgentem. non diuino iussu his ritibus vtitur: ut non verbis duntaxat, sed & operibus in perpetuum salutem nostram operantes, ita appareamus viuentes simul & conuersantes. Ac passiones quidem carne hunc sustinuisse constemur: impatientem verò huius conseruatum fuisse deitatem. Simulque ut pronuntiatione diuini huius symboli, & ignorantem & imperiti audientes hoc dum canitur, perpetuò recognoscant pronuntiata mysterij fidei, & multorum auribus non abdita.

Ianuarum autem clausio, & supra has veli explicatio, ut in monasteriis assolent, & per eum qui ær appellatur, diuinorum velatio, noctem ut arbitror indicat illam, in qua discipuli proditio processit, & ad Caipham abductio, & ad Annam præsentatio, & falsa testimonia, & proculdubio illusiones, & colaphorum incussiones, & alia quæ tum temporis contigerunt, quam ob rem enim aliam hoc velamen ær nominatus est, quam omnino quia occultatus ab eo tenebro sus ær dicitur noctis designatur: quando &

Petrus ille magnus pro foribus stans, intercessione agniti pontifici discipuli introductus est in aulam: ubi & ancilla ei occurrens, & qui ad pyram adstabat intuentes, carpebant, & reliqua consecuta sunt ei, quæ ad præcipitium abnegationis perpulerunt: quod qui lapsus admiserit, minor euadat, quàm vt aut efferatur, aut gloriatur.

Sublato autem aère, & velo contracto, ianisque apertis, tempus matutinum, illud innuitur, quando abduxerunt ipsum, & tradiderunt Pontio Pilato præfidi.

Accedit Sacerdos, conuersatur cum angelicis potestatis, non iam quasi in terreno loco stans, sed in cœlesti altari, coram formidabili altari, throno Dei assistens, contemplatur magnum & inenarrabile & inuestigabile Christi mysterium. Gratiarum agit, concionatur de Resurrectione, ob signat fide sanctæ Trinitatis: accedit albis vestitus Angelus, lapidem è monumento manu reuoluens, speciem suam præ se id ferens, clamans voce tremula, & per Diaconum prædicans triduanam resurrectionem: & extollens velum, clamat Diaconus, inquit: Stemus honestè, stemus cum timore) Ecce primus dies. Attendamus sanctæ oblationi) Ecce dies secundus. In pace offerentis) Ecce tertius dies.

Et aliter. Stemus honestè) Mentis nostras firmas habentes, audiamus mysticum & viuificum sacrificium. Populus conclamat resurrectionis Christi gratiam: Oleum pacis sacrificium laudis. Sacerdos verò docet populum quam per gratiam Christi didicit trinam Dei cognitionem: Gratia sanctæ & consubstantialis Trinitatis sit cum omnibus vobis.

Alij sacerdotes proferunt ita, Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei patris, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Populus vnà confitetur & orat, inquit: Er cum Spiritu tuo, vt superius diximus, ita agamus. Vel ita, Si egerimus vt superius diximus, gratia & charitas Domini cum omnibus nobis. ipse enim propter charitatem suam quam in nobis demonstrauit, filium suum in mundum misit, & corpus eius propitiationem in viuum sacrificium dedit, & sanguinem eius in salutare poculum lætitiæ. Deinde omnes sacerdos attollens in supernam illam Hierusalem supercœlestem, in qua stantes erant pedes nostri ante lapsum, in atrijs suis Hierusalem, in montem sanctum eius clamat, Aspice, Sursum habemus corda. Omnes testificantur, inquit, Habemus ad Dominum. Sacerdos. Gratiarum agamus Domino. Videte, Sursum habeamus corda: à terrenis tollamus sensus ad supernum Regem, & eius placita faciamus.

Gratiarum agamus domino) nimirum qui dedit semetipsum precium redemptionis pro nobis, & mutuum Gratiarum agendis hymnum domino reddamus) & vice salutis, qua seruati sumus gratiarum actione & gloriam reddamus Domino. Dignum & iustum est, ait populus.

Velum dicitur propter Apostolum inquitentem, Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Iesu Christi, quam renouauit nobis viam salutis nouam & viuentem per velamen, id est carnem suam, magnus sacerdos in domo Dei.

Deinde progreditur sacerdos cum fiducia ad thronum gratiarum Dei cum veraci corde, in plenitudine fidei, conferens sermones cum Deo, & solus cum eo colloquens, non iam per nubem, vt aliquando Moses

in tabernaculo testimonij, sed reuclata facie, gloriam domini oculis cernens: ac sanctæ Trinitatis diuina cognitione & fide initiatur, & solus cum solo Deo mysteria loquitur, mysteria annuncians in mysterijs, occulta ante sæcula, & à generationibus: nunc autem manifestata nobis per apparitionem filij Dei, qua nobis enarrauit vnigenitus filius qui erat in sinu Patris. Vt enim locutus est Deus Mosi inuisibiliter, & Moses deo: ita & sacerdos in medio duorum Cherubim stans in propitiatorio, & se concutiens propter intolerabile & inspectabile Deitatis gloria & splendorem, cœlestem cultum mente cernit, & initiatur vitæ principis & singularis principatus super substantialis Trinitatis, diuina illuminatione & doctrina de Deo & patre, quod principio carens & ingenuus sit: de filio & sermone, quod vnà principio carens & cõ substantialis & genitus sit: de Spiritu sancto, quod cõternus sit & connaturalis & procedens: quæ est Trinitas sancta, secundum hypostaseon, id est, personarum inconfusam æternitatem, secundum naturam vnitatem: indiuiduam & inseparabilem vnam deitatem, & regnum, & gloriam. Atque mente cernit, & elata voce canit seraphicarum potestatum ter sanctam gloriæ celebrationem, ipsorum Cherubim obubratium, & Seraphim vociferantium: cum quibus clamat: Victoriæ hymnum canentia. Deinde populus vice cherubicarum virtutum & quadriformium animalium clamat: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth, id est, ter sanctus & vnus Deus virtutum. Ofanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini. Ofanna est, Serua obsecro, vt ait, qui venit in nomine Domini. Victoriæ hymnum canentia) Canentia ad aquilam: vociferantia ad bouem: clamantia ad leonem: & dicentia ad hominem pertinet. Rationalis homo pro cherubicis virtutibus, & quadriformia animalia vociferatur, Sanctus, Sanctus, Sanctus hoc est, ter sanctus & vnus Deus virtutum. Sanctus, Sanctus dominus Sabaoth. Sanctus quidem Pater, vt præcipue sanctus & beatus: illa enim & sola beata natura Dei. Sanctus filius, vt sermo dei & character hypostaseos eius. & effigies exemplaris, & sigillum immobile, & incommutabilis natura: filius quidem, vt ex ipso, scilicet ex patre natus impatibiler, vt verbum ex matre: & quod per ipsum facta sunt omnia visibiliaque & inuisibilia iuxta apostolum. Sermone enim Domini cœli firmati sunt, vt ait Dauid, Sanctus verò & Spiritus sanctus, qui à patre procedit & in filio requiescit, & sanctificat omnia, & opera perficit, non perficit: sanctificat non sanctificatur.

Quemadmodum enim fons ex causa radij & illuminationis est, ac per radium nobis illuminatio comunicatur, & ipsa est quæ nobis præluet, & à nobis participatur, ita sanè & deus & pater, fons est & causa filij & S. Spiritus: Spiritus à patre procedens per filium comunicatur & manifestatur. verbum autem Dominus vnit patrem, & filium, & Spiritum sanctum, & vnus esse tria demonstrat. Ter sanctus Seraphim dicunt, complètes gloriæ celebrationem his verbis, Dominus Sabaoth, singularem naturam ponentia sanctam Trinitatem, vt & ab ipsis nobis testificatum sit sanctus Seraphim: nos verò fideles patrem & filium & S. Spiritum, in quo perfectione accepimus, cum Angelis sentientes tacite theologamur, id enim est personis Trinitas, vnus verò Deus, cui psallimus. Benedictus qui venit in nomine domini, Ofanna in excelsis. Hebraicum ita habet, Ofanna adonai. Afdina, Baruch,

Baruch, pater, Abbath, Semna, Denia, Sabaoth. Deus virtutum qui voluit maclari vitulum aginatum; & vitulus qui semper maclari volens, & semper viuens: qui perficit opus mystici sacrificij, & semper aduenans per baptismum, sanctus es Rex sæculorũ, & omnis sanctimonie dator. Tu es omnium potens, qui sancta obsequia dona: sanctus verò & vnigenitus tuus filius, Dominus noster Iesus Christus, ante sæcula ex te ineffabiliter genitus: sanctus autem & Spiritus tuus, totus sanctus, scrutans omnia, etiam profunda tua qui deus es, per quem vniuersa quæ in cœlo & super terram sunt, sanctificantur.

Flabella verò & Diaconi indicant Seraphim sex alis prædita, & multicolorum Cherubim effigiem. Etenim supermundanorum & super cœlestium super mundanam & spiritalem ordinationem pariter & terrena imitatur. Etenim quadriformia animalia, mutuis cantibus alia ab alijs vicissim excipientia clamant: primum quidem animal similitudine referens leonem, clamat, Sanctus: secundum, similitudinem vituli referens, clamat, Sanctus: tertium simile aquilæ, clamat, Sanctus: quartum ad similitudinem hominis, clamat, Dominus Sabaoth, tribus sanctificationibus, in vnam deitatem cõuentibus, dominationem & potestatem: quemadmodum Propheta contemplatus est, Vidi dominum super throno sedentem excelso & elato, & seraphicas potestates in circuitu adstantes: & de voce impleta est domus fumo. Illud autem, Missum est vnus è seraphim, & habebat carbonem in manu, quem forcipe ab altari accepit, significat sacerdotem tenentem spiritalem carbonem, Christum forcipe manus suæ in sancto altari, & sanctificantem & purgantem accipientes & participantem. Etenim in cœlestia & non manu facta & sancta ingressus est Christus, & apparuit in gloria, coram Dei & Patris facie, pro nobis factus pontifex magnus, penetrans cœlos: & habemus ipsum aduocatum apud Patrem, & propitiationem pro peccatis nostris, vt pote cuius sanctum & cõternum corpus nobis coagmentatum sit, & preciosus sanguis, redemptionis precium pro nobis omnibus, quemadmodum ipse ait, Pater sanctifica eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint & ipsi sanctificati in veritate: ac volo vt vbi ego sum, & hi sint, & contemplentur gloriam meam quod dilexerim eos, vt dilexisti me ante constitutionem mundi.

Ipse dixit, Hoc est corpus meum, hic sanguis meus. Ipse & Apostolis iussit, & per illos vniuersam ecclesiam, hoc facere: Hoc enim, ait, facite in meam commemorationem. Non sanè id facere iussit, nisi vim induturus fuisset, vt id facere liceret, & quæ est deprecatio? Spiritus sanctus, virtus ex alto, quæ Apostolos armavit, vt eis à domino dictum fuerat, Sedete in vrbe Hierusalem donec induati sitis virtute ex alto. Hoc opus est eius ingressus, non enim semel egressus, in posterum dereliquit nos, sed est nobiscum, & erit in perpetuum in æuum hoc per manum sacerdotum & linguam mysteria cõficat: ac non sanctum Spiritum duntaxat misit dominus noster, vt maneat nobiscum, sed & ipse pollicitus est se mansurum nobiscum, vique ad consummationem sæculi. At paracletus incõspicuis adest, quia ipse corpus non gestauit: Dominus verò conspicitur, & tãgi se patitur per tremenda & sacra mysteria, vt qui nostram naturam accepit, eamque gestet in secula. Hæc sacerdotij virtus, hic sacerdos, non enim semel cum se obtule-

rit & sacrificat, sacerdotio defunctus est, sed hoc perpetuo, nostrum ministerij munus obit, quo & aduocatus est pro nobis apud deum per æuum. Propterea nulla fidelibus de sanctificatione donorum dubitatio superest, neque de alijs sacramentis, an secundum propositum & preces sacerdotum compleatur.

Quid verò, quispiam dicat, de diuinis flabellis quæ tenent manus Diaconorum, & ab ipsis versantur de repente, quasi in animi cõsternatione, vsque ad precationem dominicam? Ac temerarium quidem est adhuc de his pronunciaré. verum quia semel ad præceptum mādari obsecrauimus, age de his quoque dicamus, quæ Deus dedit: siquidem & alijs probetur, Deo gratia habeatur, non enim omnino vituperabilia, certò scio, neque extra dogmata fidei orthodoxæ Christianorum. Dicimus igitur, semper & inseparabiliter adfuisse virtutes cœlestes vnà cum domino Christo: præcipue verò in illa nocte qua traditus est. Eæ igitur cernentes abductionem ad Caiphã, præsentationem coram eo, falsa testimonia, alapa inuersiones, in eum excreationes, colaphorum iniectiones, ludibrium illud ludæorum, militum cocconeum indumentum, spineam coronam, cum risu coniunctas geniculationes, aliaque omnia, tum quæ diuinorum Euangeliorum historia enarrat, tum quæ propter multitudinem fortasse prætermissa sunt, in singulis quæ fiebant admirantes & stupentes longanimitatis & patientiæ magnitudinem, velantes suas facies se auertebant, & iterum domini maiestatem reuerentes, ad se redibant, id autem faciebant vsque ad eius exaltationem in Cruce. Extremum enim corporis passionum, & dedecoris quod inde prouenit, Crux fuit, quæ gloria potius est, ac non dedecus, hæc enim est initium operationum & virtutum diuinorum. hinc enim ille mundanus terramotus, triu horarum spacio tenebræ super vniuersam terram, atque veli & petrarum distractio, & monumentorum patefactio: præterea etiam mortuorum resurrectio, & quæcunque in inferos descendens seruat or egit. & propterea in ipso crucifixionis loco cum esset Christus, stuporis & admirationis species diuinæ ille potestates deposuerunt: hincque omnia conuitia quæ Crucem antecesserunt, & illusorij honores quos exhibuerunt, & irrisiones, patiente magis tetigisse, vt etiam spirituales illas diuinas potestates, perspicuum sit.

Deinde rursus sacerdos recitat Deo & Patri, assumptionis humanitatis mysteria, ex sancta virgine & deipara ineffabilem generationem, conuersionem & habitationem in mundo, Crucem, mortem, eius ad inferos descensionem, victorum illic liberationem, triduanam & sanctam à mortuis resurrectionem, assumptionem in cœlos, à dextris Dei & patris sessionem, secundum & futurum eius gloriosum reditum ad nos. Et rursus institutione sacrorum eruditus appellat Deum ingenitum, hoc est Deum & Patrem, & vterum ante luciferum, & ante sæcula filium gignentem, vt ait, Ex vtero ante luciferum genui te. Et rursus obsecrat vt conficiatur mysterium filij eius, & fiat siue transmutetur ipse panis & vinum in corpus & sanguinem Christi & Dei, & impleatur hoc, Ego hodie genui te. Vnde & sanctus Spiritus, beneplacito patris, & voluntate filij inuisibiliter præsens, submonstrat diuinam confectionem, & manu sacerdotis ob signat, & transmutat, & cõficat proposita sancta dona in corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi, qui dixit, Pro ipsis ego sanctifico

meipsum, vt sint & ipsi sanctificati. Quo pacto? Qui edit meā carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Vnde nos qui diuinorum mysteriorum sumus inspectores, & participes immortalis vitæ, & diuinæ naturæ communione donati, glorificabimus magnum & incomprehensibile & inuestigabile mysterium dispensationis filij Dei: glorificantesque clamamus, Tua de tuis tibi offerentes) De tuo corpore & sanguine, qui dixisti, Hoc facite in meam commemorationem: quod est, quæ nobis per sanctos tuos Apostolos tradidisti, ea tibi offerimus propter nostram salutem. Populus. Te hymnis celebramus Deum & patrem, tibi benedicimus filio, & verbo: tibi gratias agimus sancto Spiritui, Domine deus noster, Trinitas in vnitatem, & vnitas in Trinitate, consubstantiali & indiuiduæ admirabiliter habens & distinctionem personarum, & vnionem vnus naturæ deitatis. Etenim quod pronus sacerdos diuinam myltagogiam faciat, id declarat cum inuisibiliter cū solo deo colloqui. Vnde & diuinam lucis apparitionem cernit, & splendorem gloriæ conspectus filij Dei, exhilarare fecit, & se subtrahit timore & verecundia, quemadmodum Moyses, cum deum vidit in modo ignis specie, perterrefactus recessit & occultauit faciem suam, reuecrebatur enim percipere à gloria Dei faciem.

Præcipue sanctissimæ, immaculatæ) Oportet vt nos dominam huius vniuersi laudemus, & illam Angeli salutationem enunciemus.

Tua ex tuis) Deus secundum imaginem suam formauit nos, quod est secundum sanctitatem, iustitiā, & potestatem: nos verò transgressi, serui facti sumus Pharaō, asperi heri. veniens itaque Dominus noster Iesus Christus, redemit nos proprio sanguine, & induit nos nouo homine, ac preciosum suum corpus & sanguinem nobis dedit, inquit, Hoc facite in mei recordationem. nos enim memores eius mandati, antitypa, id est configuralia offerimus, in quiescentes. Tua ex tuis tibi, &c.) Spirituiter, quæ est primigenia nostra dignitas, nimirum quod ex imagine dei habemus, iustitiā, sanctitatem, potestatem, iustitiā, vt neque patiamur, neque faciamus iniuriam: sanctitatem, vt iniuriam inferentes perpetiamur, & iniuriis cedamus, vel potius iis bene faciamus. omnibus autem in rebus is hymnis celebrandus est, vt Deus & Dominus huius vniuersitatis.

Signare autem diuina dona, vt aduentu & gloria sancti Spiritus præsentia, transmutet & faciat, ex pane quidem, ipsum preciosum corpus domini nostri Iesu Christi: ex eo autem quod est in calice, ipsum preciosum sanguinem magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi vita & salute: & vt participantibus ex eo fiat in remissionem peccatorum & vitam æternam.

Hoc autem præcipue) id est, O mater casta, lumine carentes typos & præteritas umbras verbi contemplant, quæque in eis sunt, oclusis foribus, lumen veritatis refulgens glorificamus: tuo verò vtero dignè benedicimus. Et pro vniuersorum cogitationibus. Populus, Et omnium vniuersorum.

Fit autem & memoria apud deum pro defunctis, & spiritibus & omni carni, vt qui mortuorum & viuentium potestatem habeat, & dominetur super cælestibus & terrenis & subterraneis, & vt Rege Christo præsentem, & vt sancto Spiritu omnes adhortante, viuentes atque vita functos, ad illic moram

trahendam, & requiescendum in domini & Dei nostri Iesu Christi occursum, vt congregentur & præoccupent faciem eius: & audiant voces laudis eius: vt omnium qui erant in inferis animarum solutis vinculis per mortem & resurrectionem Christi. Ipse enim excitatus est à mortuis, & primogenitus factus dormientium, & omnibus viam omnibus apertens resurrectionis à mortuis, & ad immortalitatem & beatam vitam refocillans eos, qui in spe resurrectionis eius dormierunt. Conuocatur autem omnes eorum animæ cum Prophetis & Apostolis & Martyribus, vt vnâ ingrediantur & recumbant cum Abraham & Isaac & Iacob in mystica mensa regni Christi.

Et da nobis) ore vno & corde vno glorificare & laudare honorificentissimum) Supplicamus tibi ore vno vnoque corde, vt te verbis glorificemus, ita sanè & vnum spiritum, & vnum animum da nobis, vt cōiuncti charitatis vinculo, possimus cum fiducia frui proposita mensa, & siamus diuinis mysteris digni, glorificantes & hymnis celebrantes preciosissimum & magnificentissimum nomen tuum o Pater & Fili & Spiritus sancte.

Et sint misericordiae magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi cum omnibus nobis) Sic faciamus vt superius diximus, miserationes Dei erunt cū omnibus nobis. Misericordia Dei Christus est, qui propter nos, & quia nostri miseretur, à magno Deo missus est, qui & tradidit semetipsum propter nos & miseris est, qui enim in vnitatem fidei, & communicationem sancti Spiritus coiunxit, per dispensationem eius qui pro nobis mortuus est & excitatus, & sedet in dextera Patris, non amplius super terram sumus, sed in throno Dei Regi adistimus in cælis, vbi Christus est, quemadmodum ait ipse, Pater iuste sanctifica eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt vbi ego sum & illi sint mecum, & contemplantur gloriam quam dedisti mihi, quod delegerim eos, quemadmodum me dilexisti, omnes verò qui adoptionem in filium accepimus, & cohæredes Christi per gratiam eius, ac non ex operibus nostris facti sumus, habemus spiritum filij dei in cordibus nostris: cuius gratiæ & efficaciam cōtemplans sacerdos clamat & ait, Abba pater cælestis, dignare nos cum fiducia indemnabiliter audere inuocare te & dicere. Pater noster qui es in cælis) Verè pater omnium noster est, & omnes) vt vocis etymon indicat) seruat: ac si quidem voluntatem eius facimus, pater est noster: sin minus, cuius opus facimus, is est pater. Et aliter: Patrem cum vocas, vt filius vitam tuam institue, vt gratus sis & placeas ipsi tuo patri, qui in cælis est, quis enim sub mundi principe rerumque inferorum potente militans, & in filium ei adoptatus

malis operibus, audeat auctorem omnium bonorum ac dominum dicere patrem: certum est quod hic nō dominū sabaoth vocat patrem, sed aduersum, cuius etiam opera facit. Aliter. Patrem dicis, o homo Deū, præclare dicis, est enim pater & auctor omnium nostri: sed festina ea obire munia quæ tuo placeant patri: si verò mala opera facis, perspicuum est te diabolum inuocare Patrem. ipse enim est præses malorum. quocirca festina hunc effugere, & bono patri tuo & procreatori tuo placere. Sanctificetur nomen tuum) Nomen est filij Dei, quod inuocatum est super nos. Christus enim est, & nos Christiani, & nōmē eius nobis inuocatur. Profectò verè sanctus est Deus: at nos supplicamus,

supplicamus, vt nomen suum in nobis sanctificet, quod est opus nostrum, rationi consentaneum, sanctum & omnino purum faciat corpus nostrum, vt irreprehensum inueniatur in die defensionis: ecquid enim? non est sanctus Deus? profecto sanctus est: sed hoc ais. In me sanctificetur nomen tuum, vt videant homines bona opera mea, & te glorificent patrem & factorem meum. Adueniat regnum tuum) Regnū Dei, Spiritus est sanctus, quemadmodum ait, Regnū cælorum intra vos est. Spiritus enim sancto cum Patre & Filio regnare conuenit, qui sanctificat, & illuminat spirituales & angelicas potestates, & cælestes exercitus, & omnem hominem venientem in mundum, & credentem in nomine Patris & Filij & sancti Spiritus. Verè Rex terræ, visibilium & inuisibilium: sed quemadmodum cū ciuitas circumdata est ab hostibus, requirit à Rege auxilium: ita & nos circumdatis ab aduersariis potestatibus & peccatis, quærimus ab eo auxilium, vt nos liberet. Regem appellas, fias vt spiritualis miles, vt placeas Regi, qui te in suū exercitum allegit. Et quidnam? non est Rex Deus? quod aduenturum est regnum eius? certè rex omnium est: at quemadmodum ciuitas circumdata, vt supra dictum. Et alio modo. Cū Propheta dicat, Regnavit Deus super gentes, præterito tempore vt futuro vsus, huius rei gratia vociferamur, Adueniat regnum tuum super nos qui gentes sumus, domine. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra) Voluntas Dei & patris, dispensatio filij eius est. Angeli in cælo in concordia & consensu sunt: ita quærimus & nos in charitate non ficta viuere. quodcumque vis ac requiris, in cælo sit: in terra vt id fiat, facias oportet.

Sensus est eiusmodi, Domine quemadmodum sit in cælo voluntas tua, & sunt omnes Angeli in pace, nec est in eis qui pellat & qui pellatur: neque qui affligat & affligatur, neque qui bellum aggrediatur & qui sustineat, sed omnes in profunda tranquillitate glorificant te: ita & in nobis hominibus qui sumus in terra, fiat voluntas tua, vt omnes gentes vno ore & vno corde glorificemus te factorem & nostrum patrem omnium.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie) Panis quotidianus est Christus, qui est, & ante fuit: manet in sæcula, qui se voluntariò præbet edendum, & sine consumptione permanet semper, & dat vitam mundo: quem per baptismum acceptum vt semper accipiamus, habeamus, & comedamus, petimus, naturæ nostræ convenientem, vt nos eo sumus contenti: vt ne pauperes facti & fame tabescentes ad blasphemias conuertamur: aut supra modum abundantes efferamur, & à te propitiamur. Panem si quæras, aurum ne cumules: sin tibi deest & priuaris, id admoneat te vt quæras. Quotidianum panem accipere postulamus: quia homines omnes ex duabus naturis coalescunt, animo, inquam, & corpore: & propterea vtrique congruum panem petimus. nam panis quidem corporis, hic panis est quo vescimur: panis verò animi, sermo Dei est. Aperi, fili os tuum, & frequentius Dei sis memor, quàm respices. Et dimitte nobis debita nostra) Condona nobis peccata nostra dicentium, quemadmodum nos delinquentibus in nos: ac si ita facimus ipse quoque nobis sic faciet. Remiserisne cuiquam quare, an fratrem ab inimicitis solueris, apud te considera, quod si adhuc mali accepti recordaris, quam remissionem quæris? Eorū quæ dicimus hic sensus est, Domine dimitte

nobis debita nostra, id est peccata nostra & lapsus, sicut & nos dimittimus omnibus delinquentibus in nos, fratribus nostris, tam liberis quàm seruis, & omnibus subditis nobis. Hæc dicens, o homo, an ita facias tecum reputa: quia terribile est incidere in manus viuentis: ac te corrigens & emendans, conuertere ad Deum & Patrem & factorem tuum.

Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo) Nos domine omni supplicio sumus digni, & supplicamus tibi ne tradas nos in manus inimicissimorum hominum, & malorum dæmonum, ad puniendos nos: sed tu Domine nos erudiendo castiga: quia perinde est tua clementia, atque castigatio tua. Quid enim inducatne hominem in tentationem? absit, non enim Deus est auctor malorum, sed obsecramus eum, vt per multas suas miserationes, ne sinat nos in tentationem incidisse, Domine si quærat nos Satanus, vt cribrer, quemadmodum frumentum, vt etiam sanctos tuos Apostolos quæsiuit, sed non obtinuit: aut vt veterem illum Iob: ne des ei potestatem in nos. quinetiam si malignus homo velit nos tentare, ne tradas nos eius voluntati, sed tege nos regimento alarum tuarum.

Quoniam tuum est regnum & virtus & gloria, Patris & Filij & sancti Spiritus) in tua est enim potestate & dominio misratio & salus, mors & vita, o Pater & Fili & Spiritus sancte, nunc & semper & in sæcula. Domine quoniam tuum est regnum, ne sinas nos formidare aliud regnum, neque potestatem, neque dominationem. Et tamen supplicis digni sumus propter peccata nostra, tu nos quomodo vis punito, & ne tradas nos in manus hominū, incidemus autem in manus tuas: quia talis est magnitudo tua, qualis & misericordia tua Pater omnipotens.

Pax omnibus) Quietam & sedatam mentē habeamus omnes. Capita nostra) Cogitationes nostras cū operibus deo acceptas feramus, deprecantes vt proposita munera in bonum complanet, in vsum & cōmodum cuiusque.

Gratias autem agimus) Dei gratia & miserationibus & benignitate filij tui in homines. Deinde clamat sacerdos omnibus inquit: Quia ego homo sum affectionibus vestri similis non cognoscentes cuiusque vestrum opera, videte igitur vt sanctificatis, quia Christus cuius participes estis futuri, sanctus Deus est, & in sanctis recumbit.

Sancta sanctis) Immemoribus malorum, & mundis corde dignatur Deus largiri sancta. Sanctos ait eos, qui à praua conscientia mundati sunt, & in sancta fide sincerè credunt. Populus fatetur & ait: Vnus sanctus, vnus dominus Iesus Christus in gloriā Dei Patris. Amen.

Vnus sanctus & Deus, immunis ab omni peccato, dñs noster Iesus Christus, cū Deo Patre & S. Spiritu, ipsi gloria in sæcula. Deū ait, q. in Trinitate celebrat.

Contegi autem alis talem ac talem thesin, ad exemplum est illius visionis quæ Dei speculatoribus apparuit. Aut potius quod per ternariam illam sanctificationem obscure numerus personarum innuitur, & item vnitas potestatis & naturæ & deitatis, per vnitatem dominationis. glorificatur etiam his tribus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, trium personarum sanctitas, rursum cernitur, & dominatio vnus naturæ celebratur, nimirum Deus in Trinitate, tribus seraphicis sanctificationibus glorificatur, in vnâ cōeuntibus & conuenientibus dominationem naturæ

& deitatis. Sanctificationum autem ternio tres personas innuit, & dominatio vnitas est vnus potestatis & naturæ. Itaque contregi alarum compage, deitatis id quod ignotum est & occultum subindicat. Cum enim ait, Sancta sanctis, hoc ait de mundis & sanctis. Sanctorum, non peccatorum, sed bonorum operum copia est ac abundantia.

Elatio autem in altum venerandi corporis, representat Crucis elationem, & mortem in ea, & ipsam resurrectionem. Quod autem subleuet sacerdos diuinum panem, & signum Crucis ter faciat in aere cū venerabili & viuifico pane, id innuit: vnā quidem Crux quæ sursum designatur, sanctificationem supernū ætherem monstrat: media, aërem: infima quæ sit supra & prope discum, terram, in qua viuificum illud Christi corpus sepultū est. Quod autem in calice faciat Crucis signum idque tertium, sanctificationem indicat quatuor finibus terminatum vniuersum mundum à diuina per carnem assumptam dispensatione, & ab ipsa viuifica passione Christi Dei. Et Christus Iesus Cruci affixus ad occidentem erat intuens, eius verò venerandarum manuum, altera in meridiem, altera in Septentrionem erat extensa. Hoc autem, Ad Orientem, prout ait quidam, Deus à Thaman veniet: quia ipse est spiritalis Sol iustitiae, & Oriens nomen eius: & propterea quod illinc expectamus æternam requiem & Resurrectionem. Quod autem tres fiant Cruces, id sanctæ Trinitatis mysterium significat. passus est filius & sermo Dei, beneplacito coeterni Dei & Patris, cooperatione sancti Spiritus: ob id & populus clamat, Vnus sanctus, vnus Dominus Iesus Christus: sanctum & Dominum inquiring eum, qui in Trinitate celebratur & glorificatur deus. Nam sanctificationum trina repetitio tres personas significat & innuit. Quod autem subleuet diuinum panem solum, id est, quia ipse est Rex Dominus, & ipse est caput, vt Apostolus ait: alia autem veneranda dona, membra sunt Christi, & corpus Christi, id est, venerandi corporis Christi Dei. Ille enim est solus in quo figuratur & monstratur diuina & viuifica passio eius, qui est immolatus pro mundi vita: quando quidē ipse solus diuinus panis maceratur, & vt agnus immolatur: alia verò diuina dona, lancea non dissecantur in modum Crucis lancea adhibita, sed vt membra & partes corporis particulatim diuiduntur & macerantur. Igitur panis ille diuinus sanctificatione participans, communicat & aliis preciosis donis: similiter & calici communicat sanctificationem & gratiam.

Post elevationem, statim partitio diuini corporis fit: verum enim uero tametsi in partes diuiditur, indiuiduus & infectus, in singulis partibus sectorum totus agnoscitur & inuenitur. Tametsi enim corruptionem subiit morte, at eius caro in inferis nō sensit corruptionem.

Tunc & adfertur aqua calidissima in exiguo lebeate, ac ex ea temperant quæ diuinæ mensæ proposita sunt, siue crateræ, siue pocula sint, vt veluti ex viuente procedant diuino latere vtraque calore referta: ita sanè & aqua calidissima tempore communionis iniecta, absolutum typum mysterij explet percipientium, māmā poculi, quasi ipso vitam porrigente, latere contrahato. hæc etiam ianua quædā est ad trinitatis fidem & cognitionē percipiendam, idque magis ille Ioānes ac theologus representat, tribus his testibus salutaris fidei & virtutis sermonē cōfirmās.

Tres, inquit, sunt testificantes, spiritus, aqua, sanguis, & tres in vnum cōeunt.

Communio autem significat etiam illam ante passionem in mystica cœna communicationem panis & noui poculi, de quo ait Saluator noster, Non amplius ex eo bibo, donec bibero illud nouum in regno patris mei: quod & bibit post Resurrectionē, extraneo quodam simul & nouo modo, non enim quasi tum temporis corpus opus haberet alimentum: sed pertinet ad plenē docendo Apostolos de Resurrectione.

Quod autem Sacerdos solum diuinum panem percipiat: absque sanguine, deinde postea diuinum sanguinem sumat, nihil aliud indicat quàm sanguinolentum adhuc esse diuinum agnum à diuina & vitali maceratione, & spiritali sacrificio, quam Sacerdos fecerat mysticē in prothesi.

Oratio post communionem Sacerdotis, Præparasti in conspectu meo mensam ex aduerso omnium tribulantium me) (super cœlestem mensam inquit, mysterium immortale. Mensam, immaculatum corpus. Vniusti oleo caput meum) Oleum dicit gratiæ sancti Spiritus. Et calix tuus inebriās me, quàm præclarus) immortalem potum dicit diuini sanguinis. Et aliter. Calicem preciosum sanguinem. Et illud, vt inhabitem ego in domo Domini in longitudinem dierum, in supernam Hierusalem) Domus, cœlum, & Ecclesia & Sion.

Cum timore Dei & fide & charitate, accedite ad Christum Deum & Regem nostrum) igitur habemus oportet timorem & charitatem tempore mysteriorum, & cum fide accedamus: quia etsi innumeras scilicet iustificationes habemus, & iniuriarum memores simus, nihil ex eis salutis, inquit, percipere poterimus: propterea & timorem habemus oportet, & charitatem tempore sacrificiorum. nihil enim iustitiæ aliud memorauit, quàm charitatem. ipse enim vniugenitus filius & sermo Dei, pacis conciliator omni credenti est, ac preciosum suum corpus & sanguinem cum timore & fide largitus est.

Recti qui accepimus partem intaminatorum, immortaliū) id est, recta cogitatione cum operibus stemus qui percipimus, & ei meritas gratias agamus, quod dignatus sit vt nos gustauerimus diuina mysteria, & in regeneratione cum eo habitemus. Amen. Aliter. Nos qui communionē viuifici sacrificij, aut substantiæ lætamur, à terrenis ad cœlestia mentem dirigamus, & dignē ei placeamus, quia dignatus est nos participes facere preciosi corporis & sanguinis sui, quorum vtiā omnes nos compotes sumus, & in regeneratione visione dei, per eius gratiam: quid verò est regeneratio? secundo generari & renouari. Sublatio autem reliquiarum sanctarum reliquiarum, assumptionem nomini ac Dei nostri subiit.

Suffitus autem postremus gratiam etiam sancti Spiritus per inspirationem datam Apostolis post resurrectionem.

Quæ autem habetur à pulpiti tergo oratio, quasi sigillum est omnium petitionum, ac summa ordine repetita, congruens primis & preciosioribus epilogis. Quom enim vniuersa diuina res sacra primario pro offerentibus, & propter quos accesserunt, perficiatur: deinde & pro omnibus percipientibus, idcirco sub finem, seriem adiungit cuiusque congruam orationis quæ pronūciata sit. quoniam enim nonnulli

nonnulli eorum qui foris adstant, in dubitationem sæpe veniunt, ambigentes & inquietes: Quisnam est scopus & sensus ac vis orationum quas minutatim sacris præfectus sacerdos recitauit? & desiderat notitiam quandam etiā earum assequi, ideo diuini patres, quasi omnium summam per preces postulatorum indicem in hac incluserunt, docentes qui requirunt quasi ex simbria vestimentum.

Virginalis autem corporis typus, participatio benedictionis & oblationis fragitur quidem vt panis, distribuitur autem vt ineffabilis benedictionis communicatio communicantibus cum fide: vt oblatio autem offerentibus, plena sanctimoniam & sanctis vicissim offertur, & ita à communicatione immaculati corporis, qui ex ea natus est Christus Deus noster, & preciosi sanguinis sanctificatio & adoptio filiorum fidelibus representatur. Spiritus autē bene-

dictio, & alia bonorum suppeditatio, Christianorum ex distributione panis corporis Deiparæ fit & creditur. Ac ille Dei spectator Moses olim sanguinibus hircorum ac vitulorum aspergebat populum, inquiring: Hic sanguis Testamenti Domini est. Christus verò & Deus proprium corpus & proprium sanguinem effudit, & miscuit noui testamenti calicem, inquiring: Hoc est corpus meum & sanguis meus, quod frangitur, & qui effunditur in remissionem peccatorum: ita quotiescunque editis panem, & calicem hūc bibitis, mortem & resurrectionem meam confitemini: & ita in posterum cum tali cogitatione, vescimur pane, & poculum bibimus, vt carnem & sanguinem filij Dei, mortem & resurrectionem confitemini Domini nostri Iesu Christi, cui gloria in sæcula.

RADVLPHI DE RIVO, DECANI TVNGREN- SIS, DE CANONVM OBSERVANTIA LIBER.

PROPOSITIO I.

Vt Canoniam vitam professi, in Canonicis officiis canones seruent & canonicos bonos mores.

RELIGIOSUS patribus Dominis, Priori de Vvindeshen, & suis Comprioribus, Fratribusque ordinis S. Augustini, diocesis Traiecten. aptum modum viuendi ad ambulandum in via Dei, in qua alius sic, alius sic ibat.

Apostolus veritatis, primæ ad Corinthios decimo quarto, in fine scribit: Omnia honestè & secundum ordinem fiant à vobis. Honestum propter se est eligibile, vt dicitur primo Rhetorica. Et secundū B. Augustinum, Honestum sua dignitate nos allicit, & vtilitate trahit. Et vt dicit B. Augustinus libro de natura boni, cap. 3. Omnia quanto magis moderata & ordinata sunt, tanto magis vtiq; bona sunt: Quanto autem minus moderata, minus speciosa, minus ordinata sunt, tanto minus bona sunt. Et libro de vera religione, capite vicessimo quinto: Nichil est ordinatum, quod non sit pulchrum. Et sic ait Apostolus, Omnis ordo à Deo est. Et beatus Bernardus in quibusdam dictis: Diferetio omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorum & perpetuitatem. In præmissis igitur verbis admonemur, in agendis reprobata fugere, digna & vtilia quærere, & quæ sita secundum suum ordinem custodire. Nam qui ordinem agendorum in Dei obedientia non custodit, agenda perturbat, & in periculum peccati se ponit. Si igitur in omnibus actibus nostris custodire tenemur honestatem & ordinem, incomparabiliter magis honestè & secundum debitum ordinem ea, in quibus Deo obligamur, faciendæ sunt: vt in illis honesta, digna & approbata, non apocrypha, dubia vel reprobata admittamus, & ordo in omnibus approbatus teneatur, vtque nec plus, nec minus, quàm oportet, obseruetur. Charissimi, si sacri Canones ecclesiastici, prout à sanctis Patribus sunt instituti, & illis cessantibus, Tom. 4.

tam locorum ordinis vestri, quàm cæterarum religionum canonici boni mores, omnis secularibus vrbibus, in locis partium vestrarum, in quibus nunc Religio reuilescere incipit, acceptarentur, omnia honestè & secundum ordinem fierent à vobis, & apud vos nulla diuersitas, nulla varietas seu discrepantia in diuinis Officiis & cæteris obseruantis regularibus ad loca alia appareret.

Omnia enim legenda, cantanda, & in diuino Officio seruanda, ex Canonicis Scripturis, Maiorumque statutis, ac vestræ & cæterarum Religionum vrbibus generalibus, diu ante sunt præscripta: ita vt Deo militantes, opus non habeant secularibus negociis implicari. Sed quia non id quod traditum est, sed quod ex secularibus quibusdam Ecclesiis visum fuerit, tenendum æstimatis, antiquæ Traditiones humana præsumptione corrumpuntur, ordo rei perturbatur, regula vestra offenditur, & inter confratres qui sunt in Brabantia, & inter vos & diuersa & varia. sine causa in ecclesiis celebrantur. Hanc igitur diuini & Canonici Officij diuersitatem, in vnam concordiam honestè & secundum ordinem, & secundum præceptum regulæ vestre infra ponendum assuetans deduci, & dudum in partibus, & deinde Romæ plura ex diuersis ecclesiis & libris scripturatiui, proponens omnia in vnum fasciculum, postquam Romæ scripturata, quæ adhuc sunt in via, recepero, colligare. Ex paucis tamen, quæ mecum detuli, & aliis scripturis, modo charitati vestræ aliqua offero, antequam regiones ad messem albe fiant, super imperfectis veniam humiliter postulans & deuotè.

PROPOSITIO II.

In rebus Ecclesiasticis auctoritas præ omnibus est sequenda.

Catholica enim Auctoritas * valet ad fidem * fidem facit ecclesiæ. Vnde beatus Augustinus in libro cit.

Aug. li. II. cap. 2. cōtra Fau- sum Ma nichæum. Et hac auctori- tas eccle- siæ potest esse ex tri- bus, vt tradit idē August. * traditio vniuer- salis. * institutio. * instrumēto.

Dist. 119. cap. 19.

contra Manichæos, & ponitur vndecima distinc- tione, Palam est, quod in re dubia, ad fidem & certitu- dinem valet Catholica Ecclesiæ autoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibi Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur. Regitur enim ecclesia autoritate, Traditione gene- rali, & speciali. Vnde Augustinus libro de fide Chri- stiana, & ponitur eadem distincione, Catholica ec- clesia per orbem diffusa tribus modis probatur exi- stere. Quicquid enim in ea tenetur, aut authori- tas est scripturarum, aut * traditio Maiorum vni- uersalis, aut certè propria & particularis * constitu- tio: Sed autoritate tota constringitur: vniuersali traditione Maiorum nihilominus tota: Priuatis ve- rò constitutionibus & propriis informationibus v- naquæque pro locorum varietate, prout cuique vi- sum est, subsistit & regitur. Et idem Augustinus alio loco dicit: Euangelio non crederem, nisi me com- moueret Catholica ecclesiæ autoritas. Extra hæc autem introducta, rescari debent. Vnde idem do- ctor, cuius doctrina tota Catholica fulget ecclesia, ad inquisitiones Ianuarij de diuersis moribus eccle- siæ, lib. 1. scribit, & ponitur 12. distincione: Omnia talia, quæ neque sanctarum scripturarum authorita- tibus continetur, nec in Concilijs episcoporum sta- tuta inueniuntur, nec consuetudine vniuersalis ec- clesiæ roborata sunt, sed diuersorum locorum di- uersis moribus innumerabiliter variantur, ita vt vix aut nunquam omninò inueniri possint causæ, quas in eis constituendis homines secuti sint, vbi facultas tribuitur, sine vlla dubitatione rescanda existimo. Quauis enim neque hæc inueniri possint, quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem, quæ misericordia Dei paucissimis & manifestissimis cele- brationum sacramentis voluit esse liberam, seruilibus oneribus adedè premunt, vt tolerabilior sit con- ditio Iudæorum, qui etiam si tempus libertatis non cognouerunt, legalibus tamen Sacramentis, non præsumptionibus humanis, subiiciuntur. Ex qua au- thoritate notandum, quod in officio Ecclesiastico, cæteris partibus, sunt seruanda faciliora & breuiora, præsertim in congregationibus pauciorum.

PROPOSITIO III.

Sanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ, & sanctorum Pa- trum antiquæ Traditiones, doctrina, & statuta seruentur, quia illorum transgressores grauiter puniuntur.

Dist. 19. ca. Enim- uero.

Enimvero quia in speculum & exemplum, san- cta & Romana ecclesia, cui Christus sanctum Petrum & eius successores præesse voluit, posita est: idè ab omnibus, quicquid statuit, quicquid ordina- uit, perpetuè & irrefragabiliter obseruandum est, decimanona distincione, Enimvero. Vnde S. Calix- tus Papa scribit omnibus episcopis, & ponitur duo- duodecima distincione. Nò decet à capite membra dif- cedere, sed iuxta scripturæ testimoniū omnia mem- bra caput sequantur. Nulli verò dubium est, quod Apostolica ecclesia mater sit omniū ecclesiarum, à cuius vos regulis nullatenus conuenit deuiare: Et si- cut filius venit facere voluntatem Patris, sic & vos implete voluntatem matris vestræ, quæ est ecclesia, cuius caput, vt prædictum est, Romana ecclesia ex- istit. Et capite sequenti ad idem beatus Gregorius:

Præceptis Apostolicis non dura superbia resistatur, sed per obedientiam quæ à sancta Romana ecclesia & Apostolica autoritate iussa sunt, salutiferè im- plantur, si eiusdem sanctæ Ecclesiæ Dei, quæ est caput vestrum, communionem habere desideratis. Et beatus Leo Papa, Hoc vestræ indicimus cha- ritati, vt ab Apostolicis institutis, nullo vterius re- cedatis excessu: quia inultum esse non poterit, si quisquam Apostolicas Regulas in aliquo crediderit negligendas, 1. 1. distincione, Hoc vestræ. Et beatus Gelasius ait, Decreta venerabilium sanctorum, nos quoque magnopere custodire nitimur. Et infra, Cùm sedes Apostolica superior his omnibus fauen- te Domino, quæ paternis canonibus sunt præfixa, pio deuotòque studeat tenere proposito, satis indi- gnum est, quenquam vel Pontificum, vel Ordini- num subsequendum, hanc obseruationem resuta- re, quam beati Petri sedem & sequi videat, & do- cere. Satisque conueniens sit, vt totum corpus ec- clesiæ in hac sibi met obseruatione concordet, quam illic vigere conspiciat, vbi Dominus ecclesiæ do- ctus posuit principatum: de consecrat. dist. 1. Basili- cas. Idem habetur vndecima distincione, Nolite. Et beatus Gregorius dicit, Ecclesiastica moderati- oni omninò est conueniens, vt quæ ordinata fue- rint, vel decisa: nulla in posterum debeant refraga- tione turbari, 25. dist. quæst. 2. Ecclesiastica. Et Iu- lius Papa dicit, Ea quæ sunt ab Apostolis, corum- que successoribus instituta, nulla desidia negligan- tur, nulla * discessione violentur, nulla concertatio- ne turbentur. eadem quæstione, c. Amputato. Et Leo papa, Ius traditæ nobis antiquitatis dignitatis, inte- rueratum haberi debet, ira vt à regulis præstitutis, nulla aut negligentia, aut præsumptione discedere liceat. 25. quæst. Igitur. Et Leo III. dicit, Idèdè permittete Domino, Pastores sumus effecti, vt quod Patres nostri sine in sanctis Canonibus, sine in mun- danis affixere legibus, excedere minimè debeamus. Contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si quod ipsi diuino statuerunt consilio, intactum non seruamus, 25. quæstione 1. Idèdè. Et Leo Papa dicit, Quod sanctorum patrum canones spiritu Dei conditi sunt, & totius mundi reuerentia conse- crati, 25. quæstione. 2. Igitur. Quia vt dicit sanctus Agarho Papa, Omnes Apostolicæ sedis sanctio- nes ira accipiendæ sunt, tanquam diuina voce beati Petri firmata. 19. dist. Sic omnes. Et sicut dicit beatus Augustinus lib. 3. Confessionum, propè si- nem, & ponitur 8. distincione, Quæ contra mores. Quando Deus aliquid contra morem aut pactum quorumlibet iubet, quauis nunquam ibi factum sit, tamen faciendum est. Et si omisum sit, instau- randum est. Et si statutum non erat, institucendum est. Quia si hoc licet Regi in sua ciuitate, quanto magis Deo regnatori vniuersæ creaturæ suæ ad ea, quæ iusserit, sine dubitatione seruendum est: Et beatus Bernardus in libro de præcepto & dispensa- tione: Ait siquidem Papa Gelasius: Vbi necessitas non est, immutabilia mancant sanctorum Pa- trum decreta. Leo quoque Papa, Vbi necessitas non est, nullo modo violentur sanctorum Patrum constituta. Et infra: Vbi ergo necessitas fuerit ad vtilitatem Ecclesiæ, qui potestatem habet, ea dis- penset. Ex necessitate enim fit dispensatio legis. Transgressores autem sanctorum Canonum val- dè puniuntur: quia dignum est, vt seueritatem ecclesiasticæ

* dissen- sione.

ecclesiasticæ disciplinæ sentiat, qui salubriter à san- ctis patribus instituta contemnit, 55. distincione. Nul- lus, in fine. Nec alicui fas sit, sine sui status periculo, vel diuinis constitutiones, vel apostolicæ sedis decre- ta temerare, 25. q. 1. Nulli. Et si quis in illa commise- rit, veniam sibi honoris deinceps nouerit denegari, eadem, q. c. Omnia. Et qui sacris obedire Canonib⁹ nec communionem accipere sit dignus. e. q. c. Hac consona. Et ab Adriano Papa constitutum est, vt exe- crandum anathema fiat, & velut præuaricator fidei Catholicæ semper apud Deum reus existat, quicun- que deinceps Romano Pontificum decreta in quoquam crediderit violanda.

Nam vt beatus Gregorius scribit Bonifacio de- fensori, Nimis est asperum, & præcipuè bonis sacer- dorum moribus inimicum, nisi quempiam quantan- cunque rationis excusatione, quæ bene sunt ordina- ta, rescindere, & exemplo docere suo cæteros sua quandoque posse constituta dissoluere, 25. q. ij. Insti- tutionis. Et Stephanus Papa scribit, Reum quippe ante conspectum diuini iudicis se nouerit esse, qui ni- ritur vtiliter desinita rescindere, aut ausu quolibet violare. 35. q. 9. c. Loci. Et iterum B. Gregorius dicit, Sit ergo ruinæ suæ dolore prostratus, quisquis Apo- stolicis voluerit contraire decretis, nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed extorris à sancto fiat ministerio, nec de eius iudicio quisquam postea curâ habeat. Quoniam iam damnatus à sancta & Aposto- lica ecclesia pro inobedientia atque præsumptione, à quoquam esse non dubitatur. 19. dist. Nulli. Et sanctus Damasus Papa ait, & proponitur 25. q. 1. Viola- tores Canonum voluntarij grauitè à sanctis Patri- bus iudicantur, & à sancto spiritu, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur. Quoniam blasphema re spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sacros Canones non necessitate com- pulsè, sed libenter, vt premissum est, aliquid aut pro- teruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volen- tibus spontè consentiunt. Talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphematum spiritum sanctum, quoniam vt iam prælibatum est, contra eū agitur, cuius nisu & gratia sancti Canones editi sunt. Et beatus Bernardus vbi supra: In quo inobedienciæ crimen absque dubio sit, apud Samuelem aduertite. Quasi (inquit) peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Non ait, Non acquiescere: sed. Nolle acquiescere: Vt non mæ dati simplex ipsa transgressio, sed voluntatis super- ba contentio, scelus idololatriæ reputetur. Non em̄ idem est, Nolle obedire: & Non obedire. Hoc quip- pe interdum erroris est, Nonnunquam & infirmitatis: illud verò aut odiosæ pertinaciæ, aut contumaciæ non ferendæ: Quod & ipsam repugnare, est resistere spiritui sancto. Et si ad mortem vsque perduraue- rit, blasphemia est, non remittenda siue in hoc sæcu- lo, siue in futuro. Non ergo qualiscunque mandati præteritio criminalem facit inobedientiam: sed re- pugnare, & nolle obedire, secundum beatum Ber- nardum. Ita maximè hinc collegi propter sanctum Canonem. In die, infra propositione 10. prædicand- um, cuius contemptus & contrariis vsus, mortale periculum non euadunt.

PROPOSITIO IIII. Cessante auctoritate, Mores & instituta Maiorum sunt seruanda.

Mos enim antiquus perdurare debet, 65. distin- ctio. Mos antiquus & vetusta traditio semper obtinuit, vt in casu. Vnde Augustinus ad Casulanum episcopum, & ponitur in dicta epistola, & vndecima distincione. In iis rebus, de quibus nihil certi statuit diu- na scriptura, mos populi & instituta Maiorum præ lege sunt seruanda. Et sicut Præuaricatores legum Diuinarum, ita & contemptores cõsuetudinum eccle- siasticarum coercendi sunt. Ad idem B. Gregorius 12. distincione. Scit S. Romana ec- clesia, quod nihil obsunt salutari credentium, diuersæ pro loco & tempore consuetudines, si illis Canonica non obstat autoritas, pro qua eis obuiare debeamus. Vnde nihil iudicamus eis debere vel posse resistere. Et idem sanctus papa, B. Augustino Anglo- rum Episcopo scribit, & ponitur 12. distincione. Nouit fraternitas tua Romanæ ecclesiæ consuetudinem, in qua meminit se esse nutritam. Sed mihi placet, vt si- ue in Romana Ecclesia, siue Galliarum, siue in quali- bet Ecclesia inuenisti, quod plus Omnipotenti Deo possit placere, sollicitè eligas, & in Anglorum Eccle- sia, quæ adhuc in fide nouella est, in cõstitutione præ- cipua, quæ de multis ecclesijs colligere potueris, in- fundas. Non enim pro locis res, sed pro rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibuscunque eccle- sijs, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt, elige. Et hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem deponere. Hæc ille. Non videtur ergo beati Gregorij fuisse consilium, vt vo- luntariè per priuilegium ad vnam arctaremur Eccle- siam secularem in horis Canonicis obseruandis.

PROPOSITIO V.

Auctoritate & vsu discrepantibus, vsus cedat Veritati. Vnde beatus Isidorus in synonymis, & ponitur 1. 1. distincione, cap. 1. Vfus auctoritati cedat: prauum vsus lex & ratio vincat. Et Nicolaus Papa Michaëli Imperatori eadem distincione, cap. 2. Consequens est, vt quod ab huius sedis Rectoribus plena autoritate sancitur, nullius cõsuetudinis im- pediente occasione, proprias tantummodo sequen- do voluntates, remoueat, sed firmiter atque incon- cussè teneatur.

Et Cod. quæ sit long. consue. lib. 2. Canonizata eadem distincione, Consuetudinis vsusque longani non vilis autoritas est, verum non vsque est sui va- litura momento, vt aut rationem vincat, aut legem scriptam. Et beatus Augustinus lib. 2. de vnico bap- tismo, & ponitur octaua distincione. Veritate manifesta, cedat consuetudo Veritati. Item, Nemo consuetudi- nem rationi & veritati præponat: quia consuetudi- nem ratio & veritas semper excludit. Et beatus Au- gustinus in libro de baptismo paruulorum, & ponitur ead. distincione. c. Qui contempro, Dominus in Euā- gelio inquit: Ego sum veritas. Non dixit: Ego sum cõ- suetudo. Itaque veritate manifesta, cedat consuetu- do veritati. Reuelatione igitur facta veritatis, cedat consuetudo veritati.

Quia & Petrus qui circuncidebar, cessit Paulo Ve- ritatem prædicanti. Igitur, cum Christus veritas sit, magis veritatem, quam consuetudinem, sequi debe- mus, quia consuetudinem ratio & veritas semper ex- cludit. Et beatus Cyprianus ead. distincione. Si solus Christus audiendus est, nò debemus attendere, quid alius ante nos faciendum putauerit, sed quid, qui a- te nos est, Christi⁹ prior fecerit, neque enim hominis GG iij

consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, cū per Esaiam Prophetam loquatur Deus, & dicat: Si ne causa colunt me, mandata & doctrinas hominū docentes, Esa. 29. Item Marci 7. In vanum colūt me, docentes praecepta & doctrinas hominum. Relinquentes enim mandata Dei, tenetis Traditiones hominū. Et sequitur, Vnde irritum fecistis praeceptum Dei, vt traditiones hominum seruetis.

*PROPOSITIO VI.
In diuino officio est à nouitatibus omnimodo abstinendum.*

Depositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, prima adrimotheum cap. vlt. in fine. Deposita est, quod custodiendum alicui datum est, dictum ex eo quo ponitur. Praepositio enim de, auget depositum: vt ostēdar, totum fidei eius cōmissū, quod ad custodiā rei pertinet. ff. de positi. l. i. in prin. Cū ergo sacri Canones sint custodiendi; extra de const. c. i. apud vos tamen qui ab illis Graecē Canoniorum & Latine Regularium nomen vendicatis, à sancta Romana ecclesia specialiter depositi sunt, non tradentis, sed recipientium gratia. Igitur custodie sacri Canonis depositum, quod vos ad exactissimam custodiā obligat, & cuius ratione tenemini de leui culpa. Prophanæ verò vocum nouitates hic accipiuntur noui cantus, nouæ historiæ, nouæ lectiones, vel orationes, & cetera huiusmodi noua, quæ patres nostri non coluerunt, de quibus infra latius proponetur. Hæc prophanæ vocum nouitates secundum Apostolum sunt deuitandæ: quia in rebus nouis constituendis, euident debet esse utilitas, vt recedatur ab eo, quod diu æquum visum est, ff. de constitutione princ. l. in rebus. Nouitates enim sine causa inducendæ non sunt, quia mutationes sunt periculo sæ, & reprehenduntur qui nouitates inducunt, 11. dist. Quis nesciat.

Et contra ecclesiæ ritum præsumpta nouitas, mater est temeritatis, foror superstitionis, & filia leuitatis, secundum B. Bernardum in epist. ad Canonicos Lugdunens. Vnde Augustinus, & ponitur in epistola superius allegata. Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ vilitate adiuuat, nouitate perturbat. Et Nicolaus Papa inter cætera sic scribit Hymario Rhe mensi Archiepiscopo, & ponitur 12. dist. Ridiculum est & satis abominabile dedecus, vt Traditiones, quas antiquitas à patribus suscepimus, infringi patiamur. Et beatus Maximus in quodam sermone de martyribus: Magni itaque periculi res est, si post Prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post Martyrum vulnera, veterem fidem tanquam nouellā, discutere præsumas, & post Martyrū sudores, ocio sa disputatione de veritate Religionis contendas. Et Zosimus Papa, Narbonensibus: & ponitur vicesima quinta, quæstione prima: Contra statuta Patrum cōdere aliquid vel mutare, nec huius quidem sedis potest authoritas. Apud nos enim inconuulsis radicibus viuit antiquitas, cui decreta, Patrum sanxerunt reuerentiam. et B. Gregorius Maurentio Magistro pro causa Theodori: Graue nimis est, inquit, contra veterum vsum sacerdotes sibi quicquam arripere. Idem, Omnia quæ vltus antiquitatis statuit, in temerata seruentur. et Leo III. scribit Iudici Sardinæ: Nec mos, nec nouiter introducta consuetudo nostræ ecclesiæ, nolitis Prædecessoribus fuit, contra statuta canonum noua vel inuitata præsumere. et bea-

tus Gregorius Felici episcopo, & ponitur vicesima quinta, quæstione secunda: Si ea destruerem, quæ antecessores nostri statuerunt, non constructor: sed reuolator esse iuste probaret, testante Veritate voce, quæ ait: Omne regnum in se diuisum, non stabit: & omnis scientia & lex aduersum se diuisa, destruetur. et idem sanctus Papa ait: Absit hoc à me, vt statuta maiorum cum sacerdotibus meis in qualibet ecclesia infringam. Mihi iniuriam facio, si fratrum meorum iura perturbabo, ead. quæst. Quod verò infideles etiam & pagani in mutationes antiqui cultus similiter non admittēbant, qui legata ad modos illicitos & infuctos conuertit staterunt in modos licitos & honestos, vt in lege ciuili ff. de usufr. lega. l. Legatū quæ dicit, Legatum ciuitati relictum est, vt ex redditibus singulis annis in ea ciuitate memoria conseruandæ defuncti gratia spectaculum celebraretur, quod illis celebrare non licet.

Quæro quid de legato existimes? Modestinus respondit, Cū testator spectaculum coli voluerit in ciuitate: sed tale quid ibi celebrare non liceat, iniquū esse hanc quantitatem, quam in spectaculum defunctus ordinauit, in lucro hæredum cedere. ergo adhibitis hæredibus & primoribus ciuitatis, dispiciendū est, in quam rem conuertit debeat fideicommissum vt memoria Testatorum alio & licito genere celebraretur. Hæc secularis lex confundit nostrates, qui noua festa componunt, quæ in præiudicium temporalis officij non est licitum obseruare.

*PROPOSITIO VII.
Officium ergo diuinum Maiorum auctoritate, non diuersorum arbitrio, regi debet.*

Hæc propositio concluditur ex præmissis, & in speciali traditur in regula Canoniorum, vbi sic dicitur: et nolite cantare, nisi quod legitis esse cantandum. Quod autem non ita scriptum est, vt cantetur, non cantetur. Vbi venerabilis Hugo de sancto Victore in expositione regulæ sic dicit: Non enim decet, vt cantus & vltus ecclesiasticus fieri debeat secundum arbitrium diuersorum, sed firmiter seruandus est secundum scripta & instituta Maiorū. Similiter cætera consuetudines monasterij cum auctoritate & discretione ordinandæ sunt. Si quid autem mutari oportet aut constitui, non debet hoc cito aut leuiter fieri, nec arbitrio tantum duorum aut trium, sed conuocatis fratribus, sicut sanior pars canonica congregationis decreuerit, ordinandum est. et notandum, quod in omnibus authoritas ecclesiastica magis imitanda est, quàm ratio: Quoniam authoritas semper obedientiæ & humilitatis, ratio nō nunquam præsumptionis.

Hoc autem seruandum est in ordine, vt semper maturitas & grauitas teneatur. Nunquid leuitate vltus, sum, inquit Apostolus secunda ad Corinthios primo capite propè finem, vt apud me sit, est, & nō honestum quippe & religiosum, non facile quicquā aut leuiter variare. et II. distinctione dicit Iulius Papa: Nolite errare fratres mei, doctrinis variis & extraneis nolite abduci, & instituta Apostolorum & Apostolicorum virorum, Canonisque habeatis: & contra Apostoli voluntatem nolite circumferri omni vento doctrinæ, duodecima distinct. cap. de his. Gelasius Papa secundus in quadam epistola ad fratres Regulares Canonicos, præcipit vt officiorum cele-

celebrationes apud eos iuxta omnem catholicæ ecclesiæ consuetudinem celebrentur. Cum Norbertus nouam quandam religionem Canoniorum sub regula B. Augustini instituisset, G. Magalonensis ecclesiæ, quæ ordinis vestri existit, episcopus in quadā epistola ad fratres regulares Calmosiacenses scripta, sic dicit: Sit Dominus Norbertus religiosus & sanctus, sit multis & diuersis virtutibus pollens, sit in diuinis scripturis exercitatus, sit in prædicatione præcipuus: plus illis sanctis Patribus, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ, credere, quàm sibi debuerit, quorum memoria miraculis coruscet, quorum exemplis quotidie fouetur & dilatur ecclesia, per quorum etiam studium Canonicus ordo hodiè floret & fructificat.

Ipsè enim licet inter homines pro ostentatione bonus appareat, verum tamen ante Deum electus sit ignoramus. Porro Canonici officij mutationem, quā nescio per quas Antiphonarum & Psalmorum varietates, trifaria temporum permutatione prædicat esse sequendam, sacris Canonibus & ipsi B. Augustino obuiare testamur. Si enim Canonici vocamur, & Canonicam vitam professi sumus, Canones à Romana ecclesia matre nostra nobis datos, à quibus etiam vocabulum sumpsimus, amplecti præ omnibus, & præcipue in ecclesiæ officio imitari debemus, ita vt & hæreticus comprobetur, qui contra eam falsas aut nouas opiniones aut gignit, aut sequitur. Vt ergo nos eum nimia præsumptione in alternatione officij errare monstremus, sanctos Patres nostros in medium deducimus, quibus ab hac superstitione tam vos, quàm nos defendimus. Et deinde capit e, Si instituta, c. Quis nesciat, vnde decima distinctione, supra allegatis, ca. In die. De consecratione, distinctione quinta, Inferius solemnizando. Ca. Obseruetur. C. illa autem. Duodecima distinctione, C. In his rebus. Vnde decima distinctione, & C. Illud te breuiter, duodecima distinctione postis & inferis concludit. Ecce quibus auctoritatibus & consuetudinibus religionem vestram, immo totam ecclesiam ab illis vanis institutionibus excusamus: et in fine concludit: Vultus, cum rogamus & consulimus, vt ab huiusmodi contentio nibus discedatis: per quas & schisma suscitari: & scandalum in populo Dei potest exoriri. Reuertamur ad verba regulæ: et nolite. Imperatiuus sermo est, cadens sub præcepto, vt in simili in Cle. xlii. 5. Vt autem hoc de verborum significatione, de officio fratrum Minorum declaratur, vbi Dominus Papa verba regulæ. B. Francisci, vt clerici faciant officium secundum ordinem sanctæ Romanæ ecclesiæ, dicit esse præcepti, & tanquam obligatoria à fratribus obseruanda. Vnde præuaricantibus in crimina sunt. Quod igitur præcipitur, imperatur, quod imperatur: necesse est fieri. Sinon fiat, pœnam habet. Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est. Vbi præceptum, necessitas seruientis, secundum beatum Gregorium, & ponitur decima quarta, q. i. Quod præcipitur. Sequitur in regula, Cantate. Generaliter videtur intelligendum de omnibus siue Psallendis & legendis, siue cantandis, quæ in diuinis officiis dici debent, propter rationis identitatem, quia communi sermone omnia Cantica dici possent. Sequitur: nisi quod legitis in scripturis approbatis.

De reprobis enim non loquitur sanctus doctor. Sequitur: Quod autem non ita scriptum est: Istud videtur superfluum, cum prius quæ scripta non sunt, nec

per consequens legi possint, prohibuit decantanda. Sed prius de ipsis canendis, hic verò de modo canendi præcipit. Vt ea quæ cantanda sunt, non aliter, nec alio modo, quàm secundum quod scripta sunt, decantentur. Deuteronomij duodecimo in fine: quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quicquam, nec minuas. Tria ergo præcipit Regula, vt quæ scripta sunt, obseruentur: non scripta abiciantur, nec scripta aliter quàm scripta sunt, decantentur. et supponit, prout verum est, quod omnia sufficienter habentur in scripturis.

Non dicit regula, quod à secularibus consuetum est, quod à Iurisperitis consultum est, quod à Papa imperatum est, sed quod scriptum est, quod præceptum est, quod institutum est, hoc legatur, hoc cantetur, hoc in officio obseruetur. Non scripta verò, nec vniuersaliter consuetæ, refutentur, vt supra propositione 2. Si obiciatur, Immo videretur, quod relictis sacris Canonibus, episcoporum statutis, & Generalibus consuetudinibus, modus psallendi ecclesiæ Metropolitanæ sit sequendus, quia scriptum est 12. distinct. c. de iis. De consecratione dist. 1. Altaria. et dist. 2. c. Institutio, Respondetur, quod dicta cap. loquuntur in iis, quæ nec canonibus, nec statutis, nec generali consuetudine determinata sunt, vt quæ per ventum doctrinæ hinc inde exagitantur, vt dicitur in prædicto c. de iis, sed in aliis certis, certa & determinata sunt sequenda.

*PROPOSITIO VIII.
Multorum exemplis & auctoritatibus probatur, sanctis Patribus Psalmos in vsu continuo fuisse, & in diuino debere officio frequentari.*

Impleamini spiritu sancto, loquentes vobismet ipsis in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus cantantes & psallentes Deo in cordibus vestris, ad eph. 5. cap. et concordat ad Colossenses cap. 3. vt in fra propositione duodecima. Tria principaliter in officio diuino frequentamus, videlicet Psalmos, Lectiones, & cantus.

Et hæc tria in dictis verbis Apostoli intelligi possunt, vt ex quibusdam dictis B. Hieronymi tradit Amalarius de Officiis ecclesiasticis libro suo quarto. In lectionibus enim tam maioribus, quæ in Vigiliis nocturnis leguntur, quam paruulis, quæ dicuntur ad alias Horas, & Capitula appellantur, laudem Dei, agimus & pronunciamus. Omnis autem laus Dei, largo nomine Hymnus dicitur: Antiphonæ autem, Responsaria, & metrici Hymni, manifestè Cantica sunt: quia altiori voce per notulas diuersificantur. Si igitur in dictis verbis Apostoli, per Hymnos, lectiones & capitula atque orationes, & per cantica, antiphonas, & responsoria, & laudes Dei metricas, quas vulgariter Hymnos appellamus, intelligere volumus, omnia diuinarum laudum officia habebimus. Sequendo igitur præceptum Apostoli, primo de psallendis, secundo de legendis, & tertio de cantandis videamus. De psalmis autem, quia principales sunt, aliqua quæ in Psalterij expositionibus reperiuntur, præmittamus, ad exhortandum deuotos, vt sic continue in Psalmis se exercent. et primo de illorum frequentatione probatur propositio antedicta. Cassianus lib. secundo de institutis cœnobiiorum per plura capitula tradit, quod antiqui Patres Orientales per Psalmos principaliter officium diuinum celebrabant: quia in

Videatur sigiberr.

congregatione viuentes, quotidie bina vice conueniebant, scilicet de nocte & hora vespertina, & certum numerum Psalmorum persoluebant. Aliqua monasteria plures, & aliqua monasteria pauciores, donec calius angeli magisterio numerus declararetur vt infra propositione 10. dicitur. Ad tertiam autem, sextam, & nonam, in eorum cellis certum numerum psalmorum similiter persoluebant. Et cuilibet psalmorum orationem iungentes, in vigiliis noctis & vespertina synaxi, lectiones de veteri & Nouo Testamento adiungebant. Damascus Papa, secundum Sigibertum & omnes scriptores Chronicarum, instituit Psalmos in ecclesia nocte dicere cantari, & rogatu B. Hieronymi in fine Psalmi dici, *Gloria patri*. Vt autem chori in duas partes diuisi, ipsos Psalmos alternatim decantarent: iam tempore Constantij Imperatoris ecclesia Antiochena instituerunt primi Flavianus & Diodorus viri probatae vitae & doctrinae. Quod inde ad terminos totius orbis vsque peruenit. Hec Sigibertus. Beata recordationis Ambrosius in officio suo, quod Mediolanen. seruant primam partem Psalterij quindenarium, secundam vero partem, septimanarium persolui instituit. Sancti vero patres, Hieronymus ad mandatum S. Damasi Papae praedicti, & B. Benedictus Psalterium taliter diuiserunt, vt qualibet septimana ex integro in officio diuino Psallatur. B. vero Augustinus in lib. Admonitionum, qui regula secunda dicitur, capitulo 6. Psalmos secundum tempus anni sub certo numero tradit decantandos, quamuis ille modus nunc non sit in vsu. Leo Papa, Hormisda, & plures alij sancti viri in studio & frequentatione psalmorum leguntur floruisse. B. Hieronymus plures sacras virgines, & alias personas, ad Psalmorum lectiones in suis epistolis exhortatur. Vnde scribit ad Rusticum Monachum, & est epistola 75. & ponitur de consecratione distinct. 5. Nunquam de manu tua aut oculis tuis liber Psalterij discedat. Discatur ad verbum. Oratio sine intermissione. Vigilet sensus, nec vagis cogitationibus patens sit. Corpus & animus tendat ad Dominum. Iram vince patientia. Amascentiam scripturarum, & carnis vitia non amabis. B. Augustinus Psalmos a vobis frequentari voluit, cum dicit in regula, Psalmis, hymnis, oratis Deum, id versetur in corde, quod profertur in voce. Et inter caetera opera sua.

Volumen quod super Psalterium scripsit, quantitate & dulcedine praecellit. Vnde de eo cantatur in Hymno. Et propinas potum vitae de psalmorum necitare. Et in Antiphona, Flebat igitur vberim in psalmis & hymnis, & Canticis. Et in fine libri de vita Christiana, quem videret scripsisse sorori suae, inquit: Ante omnia ineffabiliter Domini tui meditare mandata, orationibus & Psalmis instanter incumbere, vt si possibile est, nemo te aliquando non legentem inueniat aut orantem. Et cum fueris talis, nostri memento, qui te tantum diligimus, vt quod tibi praesentes praestare non possumus, conferamus absentes. Et in vita sua legitur, quod in lecto suae aegritudinis, sepe Psalmos poenitentiales in pariete scribi fecit, quos iugiter legebat, & vbertim flebat. Graeci autem ex institutione B. basilij Magni, in diuino officio multum continuant Psalmodyam, vt Romae audiui. In Praegensi ecclesia Metropolitana bohemiae, agitur iugis, & continua laus Dei die nocteque per Psalmodyam horis videlicet & temporibus, quibus alia diuina officia non celebrantur. Et felicitis memoriae Carolus

III. Ecclesiasticus Imperator, ad huiusmodi continuam laudem agendam, aliam quam psalterium congruentius non inuenit. Psalterium enim, vt scribunt expositores, in ecclesia Dei plus frequentari debet ex eo, quia est consummatio totius theologiae. In eo enim describuntur praemia bonorum, & supplicia malorum, rudimenta incipientium, progressus proficientium, profectus peruenientium, vita actiuorum, & speculatio contemplatorum, vt dicit Cassiodorus in proemio. Item, frequentius legitur propter spem veniae, vt nullus quantumcunque peccator desperet cum audit peccatorem tantum, scilicet Dauid, tanta gratia sublimatum: Sicut ex Sauli conuersione & promotione, de Dei misericordia plene certificamur. Vnde & epistola eius frequentius in ecclesia leguntur. Item, quia Dauid apertius & perfectius loquitur de Christo, quam alij prophetae, ita, quod magis videtur Euangelizare, quam Prophetare. Item, quia nulla scriptura alia habet tot orationes immixtas, & tot salutare affectus, pro quibus assequendis sunt orationes. Propter rationes igitur praedictas, in se orationibus Psalmi inueniuntur, & in frequentiori vsu ecclesiae habentur. Hinc est quod omnes viri ecclesiastici, & praecipue religiosi, ad hunc librum per diligens studium merito debent se transferre, vt ea quae tenentur quotidie orare & psallere, discant intelligere, & sic intelligendo gustent interiori gustu dulcedinem ipsius Sapientiae salutaris, scilicet libri diuinae laudis. Nam secundum beatum Augustinum. Si sacerdos Psalterium ignorat, nomen sacerdotis vix in eo constabit. 28. dist. Quae ipsi sacerdotibus. Et praeter utilitates supra positas, etiam ex hoc distractiones per varias cogitationes plurius phantasmatum diaboli instigati & suggestiones incidentes, ac ipsos orantes & psallentes periculosè impediunt, facilius euitantur, tedium psallendi & orandi melius tollitur. Interesse diuino officio quilibet eo amplius delectatur, fruatur orationum suarum non priuatur, meritum suum augetur, tota caeli curia legitur & iocundatur. Notandum vero, quod Ambrosiani vtuntur speciali translatione Psalterij: Romani autem habent translationem B. Hieronymi, quae Romana appellatur, ex qua officium ecclesiae est sumptum. Alii Nationes vtuntur Translatione Hieronymi, quae dicitur Gallicana, quam nos habemus. Et hanc apud paucos bene correctam & distinctam inueniunt, nisi in antiquis Psalteriis & apud Carthusienses.

PROPOSITIO XI.

Psalmi ultra alias sacras scripturas affluenter laudationes diuinas & omnem affectum continent salutarem.

Sicut olim manna habuit omne delectamentum & omnem saporem suauitatis: ita nunc psalmi habent effectum omnium orationum, & sensum cuiuslibet intentionis.

In choro canentium, sunt verba Deum laudantium: in ore iusti, verba gratias agentis: in ore peccatoris, verba veniam deprecantis. Pro defunctis, verba animae de supplicio ad Deum clamantis, & quocumque se intentio canentis conuerterit, illud se sentus Psalmorum, affectui canentis conformabit. Cum *Psalm. 118.* maledicente, maledicit membra diaboli: vt ibi, Maledicti qui declinant a mandatis tuis. Cum benedicente, benedicat membra Christi: vt ibi, benedicite vos a Domino, qui fecit caelum & terram. Dum cogitas *Psalmos,*

Psalmos, Christus in mente tua est: Dum ore psalmos decantas, Christus in ore tuo est: Dum meditaris Psalmos, hunc ex meditatione fructum capies, vt in ipsis tibi vtrunque occurat Testamentum. Psalmorum deuotio praesentiam Christi conciliat, Angelorum congratulationem generat, ignis mentis affectus suscitatur, mala purgat, demones fugat gladio spiritus, quod est verbum Dei, quia deuotionem psallentium retinere non possunt. Psalmorum radices non in terra, sed in caelo fixae sunt: quia ibi est Christus, qui omnium Psalmorum materia est & intentio. Ibi est conuersatio ecclesiae, quae est corpus Christi, quae etiam permaxime Psalmorum partem continet. Deuotionem psallendi docet Apostolus, cum dicit ad Corint. 14. cap. Orabo spiritu, orabo & mente: Psallam spiritu, Psallam & mente. Deuotioni psallentium, congratulationem angelicam adesse docet Psalmista, qui ait: In conspectu angelorum psallam tibi. Quod psallentibus admiseri soleant sancti angeli, idem Psalmista manifestat, vbi ait: Praenauerunt principes, id est, angeli, coniuncti psallentibus. *Psalm. 139.* Vnde cauendum est, ne propter nostram desideriam angeli recedant. Si enim boni spiritus se a nobis elongauerint, impetum malorum quis sustinebit: Cauendum est etiam, ne maledictionem incurramus. *Psalm. 67.* Prophetarum, dicentis: Maledictus omnis qui opus dei facit negligenter. Dignum quippe est, vt mens nostra concordet cum voce, quando ad diuinum opus assistimus, & cum diligentia praesentibus vniuersis quibusque se retrahat, & diuinis inhareat, vt caelestia ei dona reuelentur. Nihil enim est in hac vita mortali, in quo possimus familiariter Deo inhareere, quam in laude diuina. Psalmorum deuotio, spiritui sancto mentem preparat, & omnium gratiarum dona meretur. Vnde ait Augustinus de laude & cantu psalmorum, & secundum alios Gregorius: Prophetia spiritus non semper per Prophetarum mentibus praesto est: quatenus cum hanc non habet, tunc se cognoscant ex dono habuisse, cum haberent. Vnde propheta reuerae cum de futuris requisitis, Prophetiae spiritum de se cognouit, Psalterium fecit tibi applicari, vt Prophetiae spiritus, fruatur laudem psalmodiae descenderet, atque eius animum de futuris replet. Cum enim intentè agitur vox psalmodiae, per hanc omnipotentem Deo ad cor iter paratur: vt intentè menti, vel prophetiae mysteria, vel compunctionis gratiam infundat. Vnde scriptum est. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, dum ostendam illi salutare dei. In sacrificio igitur diuinae laudis, ostenditur iter ad Iesum: quia dum per Psalmodiam compunctio infunditur, via nobis in corde fit, per quam ad Iesum in fine peruenitur. Nullus itaque mortalium potest mente aut verbis virtutes Psalmorum explicare. Si intentè consideres, in Psalmis inuenies Dominici *Psalm. 118.* verbi incarnationem, Passionem, Resurrectionem, Ascensionem, integram confessionem peccatorum, integram deprecationem Misericordiae diuinae, omniumque rerum, quae tibi accidunt, dignam gratiarum actionem. Imprimis confiteris miseriam atque infirmitatem tuam, & per id ipsum inuitas Dei misericordiam.

Si a Deo merueris, vt tibi reuelent secreta psalmorum, omnes in eis inuenies virtutes. Si vis poenitentiam agere, & peccatorum confessio nem non celeritate verborum, sed intenta mente: decanta septenos Dauid poenitentiae Psalmos, & celeritiam experieris

ris Dei clementiam tuam mentem spirituali gaudio illuminare, & magnam tibi spei indulgentiam promittere. Si vis orare, laxa mentem tuam in virtute Psalmorum, quorum initium est, Ad te leuauit, in te Domine speraui. Inclina Domine, Deus in adiutorium, Deus in nomine tuo. Deus miseretur nostri. Exaudi Domine iustitiam. Et nullatenus humanus sensus potest tam perfecte miseriam ac tribulationem tuam, angustiasque tentationum explicare, & Dei misericordiam implorare. Si vis Maiestatem Dei laudare, omniumque beneficiorum gratias agere, decanta Psalmos, quorum titulus est, alleluia, aut etiam, Benedic anima mea Dominum: & sacrificium dulce super mel & fauam offers omnipotenti. Si humanis vel spiritualibus tentationibus affligeris, vt a Deo videris derelictus (plerunque enim sanctos suos, vt probentur, ad tempus derelinquit) intima mente decanta Psalmos, Deus Deus meus respice in me. Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt: clemens Deus statim pondus tentationis tibi alleuiabit. Si praesens vita est tibi fastidiosa, & ardenti desiderio ad videndum Deum omnipotentem & supernam patriam attendis, hos psalmos decanta: quemadmodum.

Quam dilecta, Deus Deus meus ad te, & caeteros, & complebit desiderium tuum. Si in tribulationibus derelictum a Deo te intelligas, compunctus corde, hos psalmos decanta, Vique quo Domine: Deus auribus nostris: Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit. Exaudi Deus orationem meam, & ne despereris: In te Domine speraui: & statim Deus visitabit angustias tuas proprius. Accepta autem quiete & prosperitatis tempore, hos psalmos decanta in laudem Dei, Benedicam Dominum: Benedic anima mea, primū: Exaltabo te Dñe Deus meus Rex. Et semper siue prosperitatis siue aduersitatis tempore, huiusmodi trium puerorum psalle. Nullus mortalium huius hymni virtutem explicare potest, in quo omnis creatura, ad laudandum Creatorem inuitatur. Si in diuinis laudibus, & mandatis caelestibus

exerceri cupis, psalimum, Beati immaculati, frequenter: Et licet vsque in finem vitae, huiusmodi virtutem scrutaris, illum intelligere perfecte non poteris: In quo nullus est versus, in quo non legitur vel via, vel Lex, vel mandatum, seu Verba, vel iustificationes, vel sermones, aut iudicia Domini descripta. Et ideo non est opus, vt per diuersos libros animo diffundaris. In psalterio enim solo vsque ad obitum, habes materiam legendi, docendi, scrutandi. In quo inuenies prophetas, Euangelia, Apostolos omnesque diuinos libros spiritualiter atque intelligibiliter ex parte tractatos atque descriptos. Item de laudibus psalmorum & eorum salutaribus dicit B. Augustinus, prout in pluribus psalterij expositionibus annotatur: canticum psalmorum, animam decorat, inuitat angelos in adiutorium, effugit demones, expellit tenebras, efficit sanitatem, omni peccatori reuocatio mentis est, delet peccata, simile est elemosynis, sanctorum auget fidem, sicut sol illuminat, sicut aqua sanctificat, sicut ignis peccatum exurit, sicut oleum desuit, oleum est misericordiae, sol iustitiae, pars angelorum electa, neum ostendit, diabolus ostendit, voluntatem illicitam extinguit, asperitatem ciuitatis, omnem furorem deprimat, iracundiam frangit, laus dei est assidua, simile est melli. Canticum psalmorum, carmen est electum apud deum, omne peccatum expellit, vincu-

Psalm. 24. 30. 55. Psalm. 69. 58. 66. Psalm. 116.

Psalm. 27. Psalm. 63. Psalm. 68.

Psalm. 33. Psalm. 102. Psalm. 144. Dam. 3.

Psalm. 118

lum charitatis necesse, omnia penetrat, omnia suffert, omnia implet, omnia docet. Cor lætificat, sensus aperit, animam impingnat, & totum hominem clarificat, omne malum occidit, perfectionem instruit, excelsa demonstrat, desiderium regni cœlestis donat: pacem inter corpus & animam facit, ignem spiritua-lem in corde accendit, contra omnia vitia sollicitudo est: certamen bonum quotidie est, radices omnium malorum extirpat. Sicut lorica induit, sicut galea defendit, spes est salutis, consolatio doloris, protectio laboris, noticia veri luminis, fons sanctitatis, omnem iuuenem castigat, regnum cœlorum super terram dat, radium animæ tollit, tuba est mirabilis. Qui diligit Canticum Psalmorum assidue, non potest amare peccatum. Qui habet laudem Dei in corde suo, postremo apud Deum gaudebit, & animam suam in cœlo uiuificabit in secula seculorum, Amen. Nedum propositiones duas iam præmissas, sed & omnes alias præcedentes ponere delectabar principaliter propter propositionem iam sequentem.

PROPOSITIO X.

Omni Dominica octodecim festiuitatibus nouem psalmi, & quoties tres lectiones & tria responsoria dicuntur, salua hebdomada pasche & pentecostes, duodecim psalmi ad noctis uigilias psalluntur: ceteris horis secunda pars psalterij deputatur.

Symite Psalmum, & date tympanum, Psalterium quocumque cum cithara, & laudate Dominum, quoniam bonus est Psalmus. Et ut Deo nostro iocunda decoraque in psalmis sit laudatio, dictam propositionem pro qua principaliter alie præcedentes sunt præmissæ, efficaciter comprobemus. Pro qua sciendum, quod psalterium duas habet partes: primam usque, *Dixit Dominus*, pro officio nocturnali: secundum, abinde pro officio diei. Primam partem Ambrosius diuisit in decem nocturnos, nullo Psalmo prætermisso, quos vulgus sui loci, digurias appellat. In prima diguria sūt sedeci psalmi, in secunda quatuordecim, in septem sequentibus, decem & decem: in vltima, octo psalmi consistunt. Istæ decem digurie in officio Ambrosiano frequentantur per totum annum quindena ad quindenam: scilicet vna hebdomada, Feria secunda, tertia, quarta, quinta, sexta, quinque primæ: & altera hebdomada, eisdem feriis alie quinque. Sabbato autem & dominica Ambrosianum habet certa cantica. Et dictæ Digurie dicuntur etiam in festis quibuscunque, exceptis tribus vel quatuor festis domini, & ante Pascha, & post pascha. Secundam uero partem Psalterij pro horis diurnis prima, tertia, sexta, nona, uesperis, & completorio Ambrosianum habet diuisam, sicut habetur in officio Romano. Vnde credendum est, quod Hieronymus in illa parte Ambrosium sit secutus. Venerabiles uero patres, Hieronymus & Benedictus, ex sanctorum patrum obseruatione considerantes totum psalterium ex integro, qualibet hebdomada persolui debere, aliter psalterium distinxerunt. Nam pro aliquibus horis diurnis, certis psalmis reseruat, residuos omnes in septem nocturnos distribuerunt, uidelicet Hieronymus pro dominica octo decim, & Benedictus duodecim: Ambo uero pro qualibet feriarum similiter duodecim psalmos de-

Psalm. 80.
Psalm. 146.
Ibid.

Psalterij
duas par-
tes.

Aputantes. Festiuitates autem B. Benedictus in numero psalmorum dominicis adæquauit, ut cap. 33. Hieronymus uero illas respectu dominicæ mediauerit: quia illis tantum nouem psalmos dedit, & si tres psalmi addantur, qui more Romano in festiuitatum uigiliis de sero persoluantur, ut dicam infra positione uicem simaprime. Similiter in festiuitatibus ad noctem psalmi duodecim habebuntur. In secunda autem parte psalterij distribuenda, Benedictus discrepat ab Ambrosiano & Hieronymo. Eius autem diuisio ex sua Regula sciri potest. Vtriusque autem diuisione licet alia & alia, totum psalterium qualibet septimana, nisi festiuitas occurrat, est compleendum. Vnde beatus benedictus tandem cap. 33. sic cõcludit: **B** Hoc præcipue cõmonetes, ut si cui forte hæc distributio psalmorum, displicuerit, ordinet, si melius aliter iudicauerit, dū omnimodis attendatur, ut omni hebdomada psalterium ex integro numero centū quinquaginta psalmorum, psallatur, & dominico die semper à capite repetatur. Ad uigilias, quia nimis iners deuotionis suæ seruitium ostendunt Monachi, qui minus psalterio cum canticis consuetudinariis per septimanam circulū psallunt, sicut legimus sanctos patres nostros vno die strenuè impleuisse, quod nos tepidi utinam septimana integra persoluamus. Hæc ille. Quare autem beatus benedictus omni nocte duodecim psalmos tam de tempore, quam de sanctis, **C** B. uero Hieronymus primo nocturno dominicali & ceteris ferialibus noctibus similiter duodecim psalmos deputauerunt, non humana, sed diuina existerat adinuentio. Vnde Cassianus libro. 2. de institutis cœnobiolorum cap. 4. Igitur per uniuersam Ægyptum & Thebaidem, duodenarius psalmorum numerus, tam in uespertinis, quam in nocturnis solennitatibus custoditur, ita ut post hinc duæ lectiones, veteris scilicet ac Noui testamenti, singula subsequantur. Quis modus antiquitus constitutus, idcirco per tot secula penes cuncta illarum prouinciarum monasteria intemeratus nunc usque perdurat.

Quia non humana adinuentione statutus à senio **D**ribus affirmatur, sed cœlitus angeli ministerio patribus fuisse delatus. Et cap. 5. sic ait: Cumque pro suo vnusquisque feruore, infirmitatis immemor alienæ, id statui debere censeret, quod contemplatione fidei ac roboris sui facillimum iudicabat, parum discutiens, qui generaliter plenitudini fratrum possibile esset, in qua necesse est infirmorum quoque partem maximam reperiri, diuersoque modo enormempsal morum numerum instituere pro animi sui uirtute certarent. At alij quinquagenos psalmos, alij sexagenos, nonnulli uero, ne hoc quidem numero contenti, excedi eum debere censeret, essetque inter eos pro religionis regula, piæ contentionis sancta diuersitas, ita ut tempus solennitatis uespertinæ, sacratissimæ succederet quæstioni, quotidianos orationum ritus uolentibus celebrare, vnus in medium psalmos domino cantaturus exurgit.

Cumque sedentibus cunctis, ut est moris nunc usque in Ægypti partibus, & in psallentis uerba omni cordis intentione defixis, uidecim psalmos, orationum interiectione distinctos, contiguos uersibus parili pronuntiatione cantasset, duodecim sub alleluia responsione consummans, ab uniuersorum oculis repente subtractus, quæstioni pariter & cære montis finem imposuit. Ex hinc uenerabilis patrum Senatus, intelligens Angeli magisterio, congrega-

tionibus fratrum, generalem Canonem non sine dispensatione diuina constitutum, decreuit hunc numerum tam in uespertinis, quam in nocturnis conuentualibus custodiri. Hæc ille. Sed in dicto Psal morū numero, & in Psalmis ad uigilias noctis decantandis in communibus sacris quoridianis hodiè multi, maxime seculares regulam sanctæ romanæ ecclesiæ & sanctorum Patrum Constitutiones seruare contemnant. Et ne super hoc, ignorantia à quoquam ualeat allegari, in decretis Iuristarum de consecratione distinctione 5. cap. In die, hucusque positus est & scriptus sacratissimus Canon magni uiri Gregorij Papæ VII. editus in sacra Synodo generali. Qui etiam Canon ne in Ordine uostro contemnatur, positus est de uerbo ad uerbum in epistola Magalonenis episcopi superius allegata. Et illum omnes super Officio diuino scribentes, in eorum operibus conseruerunt ponere, & ut dictus numerus seruetur, sæpius allegare. Est autem talis tenoris. In die resurrectionis usque ad sabbatum in albis, & in die Pentecostes usque ad sabbatum eiusdem hebdomadæ, tres Psalmi tantum ad noctem tresque lectiones antiquo more & cantamus & legimus. Omnibus aliis diebus per totum annum si festiuitas est, nouem Psalmos & nouem lectiones dicimus. Aliis autem diebus, duo decim Psalmos & tres lectiones recitamus. In diebus Dominicis, octodecim Psalmos, & excepto die Paschæ & Pentecostes, & nouem lectiones celebramus. Illi autem qui quoridianis diebus, tres Psalmos & tres lectiones tantum uidentur legere, non ex Regula sanctorum patrum, sed ex fastidio & negligentia comprobantur facere. Romani autem diuerso modo agere cœperunt, maxime à tempore quo Teutonicis concessum est regnum Romanæ ecclesiæ. Nos autem & ordinem Romanū inuestigantes, & antiquum morem nostræ ecclesiæ statuimus fieri, sicut supra notauimus, antiquos patres imitantes. Hæc ibi. Ponite hæc uerba in cordibus & in animis uestris, & suspen- dit ea pro signo in manibus, & intra uestris oculos collocatæ, & docete filios uestris, ut illa meditentur. Quia hic est aptus modus uiuendi ad abuladū in uia Dei, in qua alius sic, alius sic ire cõdit, & pauci redit, maxime seculares, & religiosi plures. Omni igitur Dñica per totū annū, qñ non teneat festiuitas, dicendi sunt 18. psalmi, etiā in tēpore paschali, præter diē Paschæ & Pentecostes, & similiter etiā in Dñicis infra Octauas maiores, ut natiuitatis Dñi, Epiphaniæ, ascensionis, assumptionis & natiuitatis Mariæ, Petri & Pauli. Itē in oibus diebus triū lectionū, siue de tēpore siue de sanctis agatur. & per Octauas maiores, & etiā tēpore paschali præter dictas duas hebdomadas, ad uigilias noctis soluendus est nocturnus 12. psalmorū ferialis. Et hoc seruant Monasteria ordinis uestri in Italia & in partibus superioribus Occidentis, & ubique, prout notauit Guilielmus in suo rationali diuinorū, ubi loquitur de septē diebus Paschalibus. Item & idem seruant seculares Ecclesiæ Italiæ, & paucis diebus subtrahit, ecclesiæ per Alemanniā, Religio si plures, ut Domini de domo Teutonicorum, Carmelitæ satis probè seruant. Et præterea secundum distributionem B. Benedicti, idem seruant Carthusienses, Cistercienses, & ceteræ religiones Monachales. Immo obediendo dicto sacro Canonī, & seruando beati Benedicti regulam in psalterio hebdomadam persoluendo, inter Canonicos & Monachos differentia aliqua non existit. Nam ubi monachus dicit

Tom. 4.

nocturnum secundum suam diuisionem, Canonicus in simili die nocturnum dicere tenetur, secundum Romanam diuisionem. Et cum Monachi à sua regula adhuc nõ declinauerint, tamen Canonici quā plures in diuersis nationibus à dicto Canone diuersimodè declinauerunt. Primum autem plures nationes per totū tēpus paschale, tres tantū psalmos, & tres lectiones dicere cõtendunt, & diuim, allegantes quod ad cuius Magister Caroli & Ludouici filij eius, rogatu Bonifacij Archiepiscopi Moguntini, approbante Concilio Moguntino, illud instituit. Sed hoc reprobat Guilielmus in loco supradicto, & dicit oppositum concludi in ascensione Dñi, ubi sunt nouem responsoria, & nouem Psalmi, cum eorū antiphonis. Sed hæc institutio, Apostolica authoritati præiudicare nec debet, nec potest, præsertim cum euidenter statuti sanctorū parum uideatur repugnare. Nam constitutiones contra canones & decreta præfulum Romanorū, uel bonos mores, nullius sunt momenti, to dist. Constitutiones. Indubitanter ergo resutare debemus, quicquid tam euidenter Apostolicæ authoritati uidemus contraire, uide totius Christianæ religionis & ordinis exordium & formam recepimus: cum & securius obseruetur, quod prouida antiquitas & authoritas instituit, quā quod in considerata nouitas & infirmitas adinuenit. Sunt & alij seculares, qui extra tempus Paschale, de sanctis triū lectionū, nunquam nocturnū persoluit, sed nouē Psalmos de ipsi sanctis dicere uolunt, & dicunt. Sed quod hi psalmi illo casu dici possint, nec authoritate, nec ratione probatur. Et quod nõ est sanctorū Patrum decreto sancitū, superstitiosus nõ est adinuentio. Immo se cūdū præmissa, omnino est reprobandū. nec loca uelstra de priuilegio nuper obtento se defendere debet. nā sicut iuramentū non est uinculū iniquitatis, nec debet nutrire peccatū: ita nec priuilegiū. De priuilegio, cap. ex tuarū. et si Canonici seculares, quibus datus est hic sermo, abierunt retro, & cū dicto Canone amplius nolunt ambulare: nūquid & uos uultis abire? Certissimè uos qui inter Religiosos & ecclesiasticos uiros in canonica degitis uita, debetis cum monachis, qui non declinauerunt, remanere. nam dicit nicolaus Papa, quod religiosi Canonici à sanctorum monachorū consortio non sunt seiuicti, 20. quæst. 3. ca. Præfens clericus, prope finem. Licet irregulares Canonici regulæ inseruiant laxiori. De sta. 1. quod Dei. Suscipite igitur suauē iugū Domini, quod à sancta sede Romana uobis imponitur, licet importabile uideatur. uide scribitur 19. dist. In memoriam B. Petri Apostoli, honoremus sanctam Romanam ecclesiam & Apostolicam sedē, ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat ecclesiasticæ magistrationis. Quare seruanda est cū omni mansuetudine humilitas et licet uix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum, illud tamen feramus, & pia deuotione toleremus. Immo ut dicit Bernardus libro de præcepto & dispensatione. Perfecta obedientia legem nescit, termino non arctatur, neque contenta angustiis professionis, largiori uoluntate fertur in latitudine charitatis: & ad omne quod iniungitur, spontanea, uigore liberalis alacritate animi nõ dū non cõsiderans, in infinitā libertatē extendit. Et cū propter dicti canonis obligationē, in Dñicis paschalibus supra dictis, & infra octauas maiores occurrentibus, Psalmi Dominicales sint persoluedi, tñ ad

2 HH

primam propter temporis iocunditatem dominicales quinque recitetur. Et similiter cum tempore paschali in feriis, & in diebus sanctorum 5. lectionum, dicitur nocturnus ferialis, ad laudes tamē psalmi cōfueri leguntur. In numero autē psalmorū ad primā, tertiam, sextā, nonā, vespere, & cōpletā, concordāt satis nationes: Saluo, quod aliqui in prima Dominicali extra tempus Paschale, ex quadā desidia omitunt dictos quinque psalmos, post ipsos, octodecim subsequentes. Psalmus autem *Confitemini*, more Ambrosiano, omni dominica, etiam si festiuitas agatur, & in hebdomada paschali, est addendus. Psalmi quoque vespertini quotidie ad psalterij complementum continuari debent: Saluo, quod de natiuitate dñi, de Apostolis, de sancto Stephano in Antiphonario Romano psalmi cum antiphonis propriis habentur. Et quando dominicales in hebdomada Paschæ & Pentecostes, & in die ascensionis persoluuntur. In festiuitatibus quoque ad secundas vespere, fratrum Minorum vsus ponit Psalmos dominicales, ultimo secundum festiuitatem mutato. Gallicivero in maioribus festiuitatibus per psalmos *Laudate* solennizant: sed Alemanni, vbi possunt, se tenēt ad feriales. Nunc de psalmorū antiphonis aliquid in genere addatur. Sciendum quod tres Horæ principales, scilicet Vigilia noctis, & laudes, & vespere, magis solenniter sunt decantandæ: quinque verò paræ horæ, humiliter sunt faciendæ. Indē est quod secundum Ordinem Romanum, in Psal. in dictis horis quoties laus sanctæ Trinitatis, *Gloria patri* cantatur, semper sequi debet antiphona. Antiphonæ enim pertinent ad psalmos cantandos. Et ita B. Gregorius ad singulos psalmos dictarum horarum antiphonas ordinauit. Sed aliqui aliquando in laudibus, aliquando in vespere hunc decorem peruertunt, de quo posterius dicetur. Dicitur verò quinque horæ minores seruari debent sub vna psalmorum Antiphona. Immo in Ambrosiana officio non habent antiphonas. Et Benedictus in minoribus congregationibus concedit in illis psalmos dici directaneē sine Antiphona. Et debent Antiphonæ imponi ante inchoationem psalmorum. Et hoc obseruetur, etiam si quis priuatim dicat horas, vt seruant Romani & Ambrosiani. Cantantur autem psalmi Ambrosiano & Romano more in sine versu per tonos. In medio verò Ambrosianum psalmos in omni tono psallit planè. Romanum autem officium habet diuersas mediaciones. In quibus sunt diuersi mores secundum diuersas Ecclesias & nationes: tamē Romæ in antiquis libris vidi mediaciones satis nostro vsui Alemannico concordantes.

PROPOSITIO XI.

Nec ad vigilias noctis, nec alias in officio Diuino legatur nisi sacra scriptura, & alia scriptura ab vniuersali ecclesia approbata.

De autoritate sanctę scripturę dicit Augustinus de vnico Baptismo, libro secundo, & ponitur nona distinctio: Quis nesciat sanctam scripturā Canonicam tam veteris, quam noui Testamenti certis terminis contineri, eamque posterioribus omnium Episcoporum literis ita præponi, vt de illa omnino dubitari ac disceptari non possit, vtrum verum, vel vtrum rectum sit, quicquid in ea constiterit? Qualiter autem sacra scriptura per anni circulum sit legenda, tradit beatus Gelasius Papa 15. dist. cap. Sancta

romana, dicens: Quod Pentateuchus ponendus est in septuagesima vsque ad decimum quintum diem ante Pascha, à quo vsque in Cœnam Domini ponitur Hieremias. In triduo ante pascha, tres primæ lectiones de Lamentationibus Hieremias: tres media de tractatu sancti Augustini in psalmum 57. Exaudi Deus deprecationem. Tres vltimæ de Apostolo Paulō, vide eas ibi annotatas. In pascha & infra hebdomadam, Homiliæ pertinentes: In octaua Paschæ, Apocalipsis, Actus Apostolorum, & Epistolæ Canonice, vsque ad octauam Pentecostes. Et abindē vsque ad Calendas Augusti, ponuntur libri Regum & Paralipomenon. In mense Augusto, Salomō: In Septembri, Iob, Tobias, Hester, Esdras: In Octobri, libri Machabæorum: In Nouembri, Ezechiel, Daniel, & minores Prophetæ: In aduentu, Esaias, vsque in Natiuitatem Domini. In natali & Epiphania Domini, tres primæ lectiones de Esaias: deindē sermones vel Homiliæ ad ipsam diem pertinentes. In Natali sanctorum Stephani, Ioannis, Innocentium, & Siluestri, Homiliæ de ipsorum. In Dominica post natiuitatem Domini, vsque in Septuagesimam, ponuntur Epistolæ Pauli, et beatus benedictus cap. 28. dicit: Coedices legantur in vigiliis tam veteris quam noui testamenti diuinæ autoritatis, sed & expositiones earum, quæ à nominatissimis doctoribus Orthodoxis Catholicis Patribus factæ sunt. ex vsu B. Bernardi cap. 41. Quando renouatur Historia, Liber ille, qui tunc inchoatur, cum sua prefatione incipiendus est in ecclesia, & legendus in refectorio. Item eodem cap. Cum libri Machabæorum perfecti fuerint, legimus quatuor libros euangeliorum in refectorio tantum vsque ad Pascha. & dimissis passionibus, quod reliquum est, finiatur. Hæc ibi. Sic itaque in primis Deo offerendis tota scriptura partim ad Vigiliis nocturnas, partim ad refectorium persoluatur. Præterea in dicto capitulo. Sancta romana, beatus Gelasius tradit hæc opuscula, in ecclesia Catholica recipienda, ex quibus in diuino officio legi potest, scilicet beati Cypriani Martyris Cathaginen. episcopi, beati Ioannis Chrysostomi, beati Hilarij, beati Ambrosij, beati Augustini, beati Hieronymi, beati Isidori, beati Leonis Papæ. Item opuscula atque Tractatus omnium Patrum Orthodoxorum, qui in nullo à sanctæ romanę ecclesiæ deuiauerunt consortio, nec ab eius fidei prædicatione, sed vsque ad finem, in illius communionem, Dei gratia persisterunt. Item Origenis nonnulla opuscula, quæ vir B. Hieronymus non repudiat. Præterea vitas Patrum, Antonij, Hilarijonis, Pauli, & omnium eremitarum, quos tamen B. Hieronymus scribit. et actus B. Siluestri, & scripta de inuentione sanctæ crucis Dominicæ. Apocrypha autem quæ in diuino officio, omnino repudiari debent, tradit in dicto cap. videlicet itinerarium B. Petri Apostoli, quod appellatur sancti Clementis. Actus, nomine Andree, Philippi, Petri, & Thomæ apostolorum, & liber de infantia Saluatoris, de Natiuitate v. Mariæ, & de transitu B. Mariæ. Istæ enim scripturæ legi non debent. et v. Augustinus liber. 2. contra Faustum, capite 2. legendam v. Thomæ Apostoli apocrypham dicit. Vide de hoc in Summa Lombardica de sancto Thoma. Venerabilem autem Bedam Anglorum Doctorem, nec romani, nec Carthusiensem, legunt. Sed Gallici & Teutonici cum Anglicis, ex eius homiliis quinquaginta cum commētis suis super Marcum & Lucam sæpius habent lectiones. Vi-

nes. Vitam B. Agnetis scripsit Ambrosius, & vitam B. Benedicti scripsit Gregorius: idē illas duas Vitas duntaxat legunt Carthusiensem, Passiones & vitæ Sanctorū Andree Apostoli, Laurentij, & Sebastiani, Clementis, Ioannis & Pauli, Mauritiij, Martini, & Nicolai, Cæciliæ, Agathæ, & Lucie, æqualem autoritatē cum cantu ipsorum habere videntur, cū eorū cantus quos Romani continent Antiphonarij, ex illorum vita & passionibus sint recepti. Vita etiam eorūdem Nicolai, & Martini, Augustini, Ambrosij approbata, auctorē videntur habuisse. Passio verò B. Georgij, tam à B. Gelasio quam in Martyrologio, apocrypha reputatur. Et passionem B. Margaretæ vidi Romæ apud Lateranum in dicto Canone v. Gelasij, Apocryphis annumeratam. Passionem v. Vincentij, dicitur Millicoquium à v. Augustino descriptam. Passio marthæ Apostoli, hæresim habet contra declarationem benedicti XII. de visione faciali. Passio v. barbaræ, qua vtuntur nostrates, omnino videtur apocrypha & contemenda, quia multa habet incredibilia, vt quod fontem fecerit, & seipsam baptizauerit, & de ouibus in locustas, (& secundum alios) in lapides conuersis, & de oratione sua in extremis. Non enim credi debet, quod Sancti in extremis, tales præsumpserint orationes, sicut quidam fabulantur de v. Catharina. Et de decem milibus martyrum, quæ fabulose (dicam donec aliud videro) finguntur omni genere passionis Christi perpassi fuisse in monte Ararat prope Alexandriam, nec eorum passio in aliquo martyrologio authentico annouatur, nec ipsorum diem Romæ in aliquo Calendario antiquo potui reperire. Vnde dicit v. Cyprianus de lapsis, & ponitur quinquagesima distinct. Si quis prepostera: Quod si sancti Martyres mandent aliqua fieri, quæ non sunt scripta in lege Domini, antē sciendum est, illos à Deo impetrasse, quæ postulant, & tunc facere quæ mandant. Neque enim statim videri potest, diuina Maiestate concessum, quod fuerit humana pollicitatione promissum. Nam Moyses Exod. 32. cap. pro peccatis populi petiit, nec tamen veniam, quam petiit, accepit. Similiter passiones sanctorum archolomai, Simonis & Iudæ, Petri & Pauli, vitæque & passiones aliorum sanctorum multorum, quas hinc inde sub quadam deuotione indiscreta colligunt sacerdotes, periculose in officio diuino leguntur. Et apud vos, & in ordine vestro simpliciter etiam in vna lectiuncula legi non debet, nisi id, de quo constiterit euidenter, quod ab ecclesia fuerit approbatum. Nam vt dicit v. Augustinus ad Hieronymum, & ponitur non 9. dist. Si ad scripturas sanctas admissa fuerint vel officiosa mendacia, quid in eis remanebit autoritatis? Quæ tandem de scripturis illis sententia proferetur? Cuius pondere cōtentiosę falsitatis obteretur improbitas? quasi dicat, Nullius. Officiosa autē secundū Glossam dicuntur, quæ continent pietatem, quæ nulli obsunt, & alicui pro sunt. Sicut in officiosum dicitur testamentum, quod est contra officium pietatis. Et idē sæpius miratus sum, quomodo adeo reprobas seu incertas scripturas affectent: ex quo ecclesia Catholica sufficientes habet pro salute nostra in officio per legendas. Vt autem legenda fiant honestè & secundum ordinē, sequuntur verba memorati v. Gelasij Papæ, quæ ponit in dicto Canone, Sancta romana, vbi sic dicit: Gestæ sanctorū Martyrū, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confessionū triūphis irradiant, quis ita esse Catholici-

corū dubitet, maiora eos in agone fuisse perpassos, nec suis viribus, sed Dei gratia & adiutorio vniuersa tolerasse? Sed idē secundum antiquam autoritatē vel consuetudinem, singulari cautela, in sancta romana ecclesia non leguntur: quia & eorum qui scripserunt, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus aut dictis superbia, aut minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur. Sicut cuiusdam Cyrici & Iulite, sicut Georgij, aliorumque passiones huiusmodi, quæ ab hæreticis perhibentur contempnæ: propter quæ (vt dictum est) ne vel lenius subsannandi oriretur occasio, in sancta romana ecclesia non leguntur. nos tamē cum prædicta ecclesia omnes martyres, eorumque gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, cum omni deuotione veneremur. Hæc ibi. et videtur notandum, quod idem v. Papa quamuis in vno loco dicti sacri Canonis vitæ v. Siluestri, Canonicis scripturis annumerauerit, sub his verbis: Item actus v. Siluestri Apostolicæ sedis presulis, licet eius, qui scripsit, nomen ignorem? à multis tamen in vrbe roma catholicis legi cognoscimus, & pro antiquo vsu, multæ hoc imitantur ecclesiæ: tamen in sequenti parte dicit. In die ipsius v. Siluestri, Sermones vel homilias in officio Diuino legendas esse: Per hoc innuens, vt legenda & cantanda in ecclesia Dei vltra omnia debeant esse pura, clara, & facilia, absque haesitatione quacunque. Et addendum est præmissis, quod decorem lectionū, quæ idem v. Papa statuit in natali Domini & in epiphania, vt potè, quod in primo nocturno legatur de veteri testamento, in secundo sermones, in tertio euangelij expositio. romani extendunt ad Dominicas magis præcipuas, scilicet in Aduentu, & à septuagesima vsq; ad Pascha. In octaua Paschæ, in die ascensionis, in quinque festis Petri & Pauli, in natiuitate Mariæ, in tribus diebus post natiuitatem Domini: vt in iis diebus in primo nocturno legatur de veteri testamento vel nouo. In secundo, sermones. In tertio, Homilia euangelij. Similem decorem faciunt de sancto Laurentio Martyre magno romano, vt in primo nocturno de eius passione legatur. In secundo, Sermo. In tertio, Homilia. et ad reuerentiam dominicalis festiuitatis obseruant, vt in ipsa dominica Lectiones responsoriis concordent, vbi cadere possunt. Quamuis per hebdomadā, biblia in alia parte cōtinuetur: vt sic festiuitas Domini, sicut festiuitas sanctorū, continuationē bibliæ interrumpat. Sciendum etiam quod romani more fratrum Minorum non legunt de sanctis romanis Lectiones chronicales, sumptas ex pontificali Chronico Damasi & ceterorum, sed eorum ecclesiæ habent libros, sermonibus & homiliis multis, & sanctorū passionibus plenos, prout videmus apud alias nationes, libros ecclesiasticos constitutos, nec dictorum fratrum sensus est ordinatus ad romanæ ecclesiæ antiquas consuetudines, vt infra dicitur propositione vicesima secunda.

PROPOSITIO XII.

Similiter in eodem officio Cantus debet esse authenticus & approbatus.

Verbum Christi abundet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes & commones vobis metipfos in psalmis, & hymnis & canticis spiritualibus in gratia, cantantes in cordibus vestris Domino. Ad Colloffenles 3. cap. Quamuis prius hæc tria, Psalmi,

hymni, & cantica differenter intellecta sunt: tamen hic hymnos & Cantica intelligamus ea, quæ voce sonora in laudibus sunt diuinis. Et nunc specialiter de iis cantandis in ecclesia Dei fiet sermo. Pro quo sciendum, quod ab initio diuinum officium omnimodè constitutum erat in ipsis Psalmis, absque hoc, quod aliqua cantarentur, sed cuiuslibet psalmorum alleluia cum oratione adiungebatur. Et huiusmodi orationes in antiquis psalteriis reperiuntur elegantes. Bina autem vice sancti patres conueniebant ad psallendum: vide licet in nocte ad vigiliis, & hora lucernarum ad vespas. Per solutis autem suo numero psalmis, lectiones ex veteri & nouo testamento addebantur, sed in Sabato & dominica tantum de nouo. Ad tertiam autem, sextam & nonam, in eorum Cellis similiter psalmos sed pauciores, persoluebant. Missæ autem in ecclesia Dei primitus fiebant cum lectionibus vtriusque Testamenti & Euangelio, absque cantu. Ad quas Celestinus Papa psalmos, sicut ad alia officia, decantari instituit. Legitur autem in historia Tirpartita libro 3, capitulo octauo, beatum virum Ignatium vidisse angelos in celo antiphonam cantantes, & antiphonarum usum in ecclesia antiochena instituisse, & exinde usum Antiphonarum ad ecclesias ceteras transiisse. Vnde Isidorus lib. 3. Etymologiarum, Antiphona ex Græco interpretatur vox reciproca, duobus scilicet Choris alternatim psallentibus, ordine commutato, sine de vno ad vnum. Quod genus psallendi, Græci inuenisse traduntur. Tamen ex hoc vniuersaliter in ecclesiam Dei cantus non fuit introductus: sed postmodum tempore Theodosij iunioris, sicut in vita B. Ambrosij legitur, in ecclesia Mediolanensi, Cantus & hymni cæperunt frequentari. Et tempore successiuo à beato Ambrosio apud Latinos, & ad Missam, & ad alias horas diuinas, cantus publicus cum hymnis metricis est introductus. Vnde in Chronicis legitur, quod Ambrosius ritum Antiphonarum in ecclesia canendarum, primus à Græcis transtulit ad Latinos. Hic etiam post Hilarium, hymnos canendos, primus composuit. Officium enim Ambrosianum ad nocturnos, & Matutinas, atque vespas, Laudes, necnon ad missam, habet solènem & fortem cantum, omnino alium à Romano, quem hodie in die, sonora & forti voce seruant clerici ciuitatis & diocesis Mediolanensis. Et exinde apud Romanos beatus Gregorius & Vitalianus Papæ cantum Romanum receperunt, qui per eos seu per alios sub tenore & tono, qui hodie cantatur, vbi que extitit magis planè dulcoratus & ordinatus. Romanus iste antiphonarius deinde in Franciam tempore Pipini per Stephanum Papam delatus fuit, vt dicit Vualerius. Et tempore Caroli Magni in Alemania publicatus. Vnde Sigibertus in Chronicis, Anno septingentesimo septuagesimo quarto, Carolus rex offensus dissonantia ecclesiastici cantus inter Romanos & Gallos, & iudicans iustus esse, de puro fonte, quam de turbato riuo, bibere: duos clericos Romanam misit, vt authenticum cantum à Romanis discerent, & Gallos docerent. et per hos primum Meten. ecclesia, & per illam, omnis Gallia ad auctoritatem Romani catus reuocata est. Item anno septingentesimo nonagesimo Carolus, honestati ecclesiasticæ omnino intentus, legendi & psallendi disciplinam diligenter correxit. Perpendens enim iterum Gallos à Romanis in cantando discrepare, Metensis verò, sola naturæ leuitate paululum quid dissonare, per Can-

tores rursum sibi ab Adriano Papa, à Roma directos dissonantiam cantus correxit. hæc ibi. Omnis autem Cantus ecclesiasticus consistit in antiphonis, super quas psalmi psalluntur, quæ à B. Ignatio initium habuerunt: aut in responsoriis ad lectiones ordinatis, quæ Itali scribuntur reperisse. Vnde Isidorus libro sexto Etymologiarum: responsoria Itali tradiderunt. Qui inde responsorios cantus vocant, quod alio desinente, alter respondeat. Inter responsoria & antiphonas hoc differt, quod in responsoriis vnus versus dicitur, in antiphonis autem Chori alternant versus. Antiphonæ enim generaliter dicuntur, siue sint illi cantus, quos vulgariter antiphonas appellamus: siue in uitatoria, quæ benedictus appellat antiphonas: siue secundum officium Romanum, Introitus, offertorium & postcommunio: siue secundum officium Ambrosianum, Psallenda, Ingressa, Antiphonæ, post euangelium, Offerenda, Confractio, & Transitorium. Responsoria verò ad lectiones adiunguntur in vtroque officio, & in Ambrosiano ad vespas, & in vtroque ad lectiones in Missa. Sed in Romano, in Missa, nominantur Gradualia: & in Ambrosiano, Psalmi. Et quia Cantus Missalis modicum consuevit alterari: videamus de cantu Vigiliarum, Laudum, & vespas. Pro quo prænotetur quod antiphonæ & responsoria ad vnum diem, vel obseruationem pertinent, vocantur historia. Omnes autem nationes satis vniuersim habent historias temporales, siue de tempore, Antiphonario Romano concordantes. Sed de sanctis, siue de diebus sanctorum Italianæ ecclesiæ, Romano magis se conformant: quia proprias historias sanctorum minus admittunt. Deinde Ecclesiæ Gallicanæ, deinde Anglicanæ, & postremò Alemanniæ ecclesiæ ad historias sanctorum proprias magis se dilatauerunt. Sed quo ad antiphonarium Romanum, hoc sustinendum est, quod in ordine responsoriorum, & in versibus eorundem, occurrunt sæpè apud diuersas nationes & ecclesias, varietates. Nam nec similes versus communiter habentur, nec idem ordo responsoriorum & antiphonarum vbi que seruatur. Immo in libris romanis sæpius eandem notati varietatem. Ideo notandi videntur, qui in ordine responsoriorum, aut in versibus scrupulum ponunt, & in propositione 10. supra dicta largam conscientiam admittunt.

His præmissis, per historias temporales, & sanctorum breuiter transcurramus, donec de Vrbe veniat id quod erit magis perfectum. Sancti ergo Dominici dies excellentius in Romano, quam Ambrosiano officio historiis solènis sunt decorati. Singulæ namque Dominicæ in aduentu, & à Septuagesima vsque ad pascha, propriis historiis decorantur. Tempus paschale per quindenas, & tempus post epiphaniam & Trinitatè secundum quantitatem temporis, & deinde ab Augusto per menses, propriæ historiæ imponuntur. Præterea festa Dñi nota, & tria festa virginis gloriosæ, angelorum, vtraque; festa S. Crucis, & Baptistæ, Petri & Pauli, Andree, & Ioannis euangelistæ, Stephani, Laurentij, Clementis, Sebastiani, Innocentium, Ioannis & Pauli, Mauritij martyrum, Martini & Nicolai, Confessorum, Agnetis & Cæciliæ, Agathæ & Lucie virginum. De sanctis Paschalibus, & in cõmuni de apostolis, de Martyribus, de vno Confessore, & de vna virgine, propriis gaudet historiis in antiphonario antiquo Romano, quæ uis aliquæ sunt inexplētæ. et nostra res ab ecclesiâ gallicana, historias de S. Remigio, & de

S. Dio-

S. Dionisio, & laudes de S. Bricio proprias habent commodatas. Stephanns Tongrorum Episcopus de inuentione S. Stephani, & de S. Lamberto, & de S. Trinitate proprias ordinauit historias, vt dicit Sigibertus in libro de illustribus viris, quæ communiter in istis partibus obseruantur. Monachi de S. Benedicto historiam habent sumptam ex dialogo B. Gregorij, & secundum tomum Romanum, & in Antiphonario Romano decantata: Religiosi Antiphonas nouem Lectionum cõmuniter seruant historiam B. Augustini sumptam ex libro suarum confessionum, sed de istis duabus historiis nihil ad seculares. De præmissis historiis alique sumptæ sunt hinc inde ex sacra scriptura secundum verba congruentia, & duæ, ex Psalterio, scilicet, Domine in ira: &, Si oblitus es alia, ex Lectionibus seu Passionibus, quæ tunc leguntur: alia ex sanctorum sermonibus siue dictis, prout plura responsoria & antiphonæ reperiuntur de Natiuitate Domini, & de B. Virgine. Omnes autem prædictæ historiæ, auctoritatem habere videntur ex libris antiquis Romanis, quorum Exemplaria mecum etiam detuli, saluis iis, de quibus præmissi. Carthusien. autem nec responsoria, nec antiphonas admittunt, nisi sumptas de sacra scriptura. Nec moueat, quod fratres Minores sæpius non habent antiphonas seu responsoria antiqua secularium à Romanis recepta: quia plura in libris Romanis reperta, ab eorum usu rescauerunt. Item antiphonæ nocturnales trium dierum post natalem Dñi, & de sanctis Petro & Andree, quibus seculares vtuntur, non sunt de antiphonario Romano, in quo alia breuiores & faciliores continentur, sed à Gallicis compositæ afferuntur. De B. autem Virgine Antiphonæ. Ecce tu pulchra, & ceteræ pro nocturnis & longiores ad Benedictus & Magnificat de Canticis sumptas seculares plures obseruant. Cui autem etiam si rescauerent omnes antiphonæ & Responsoria, de quibus certa auctoritas non habetur: adhuc remanerent sufficientes pro congregatio ne pauciore. Idem ordo vester multum curiose inquirere debet, quæ responsoria & quas Antiphonas in officio admittatis, quod in iis omni spiritui non est credendum. Historiæ temporales frequentius abundant in responsoriis, vt etiam pro diebus festalibus plura supererescant. Sed aliqui Religiosi, vt prædicatores & eos sequentes festalibus rescauerunt, & Dominicalia secundum ordinem reperunt feriarum. In Romano tamen usu primò diuiciale nunquã reperitur in feriis, sed oibus expletis, si sit feria, incipitur à secundo. Et quibus hoc placet, videant fratrum Minorum notas. Itè, Gloria patri responsoriorum, Roma in libris antiquis reperitur integrè cantatam ad notam Toni, sicut facimus post introitum. Et quia posterior non placuit toti cantari, ideo decise cantatur in quolibet octo tonorum. vsque, si uis erat. Et ita cantant Carthusien, Colonien, Leodiens, & plures, solènes ecclesiæ. Post Gloria patri repetitio debet esse breuior, quã post versum, vt etiam seruant Romani & Carthusien. Sunt etiam in officio diuino, breuia responsoria, quæ in officio Romano ad paruas Horas, vt ad Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & completorium dicuntur, & de psalmis sumuntur, excepta Prima. Versiculi vero parui, qui in Ambrosiano, & in libris antiquis Capitula nominantur, similiter de Psalterio sumi debent. Benedictinum verò officium in paruis horis versiculos habet, & ad Laudes, & Vespas, & ad vnicam lectionem æstiualem, responsorium breue. Au-

Tom. 4.

thoritate verò Romana, & B. Patris benedicti responsoria, nec breuia, nec magna dici debent cum alleluia, nisi tempore Paschali. Vnde idem benedictus in regula, cap. 34. Responsoria verò nunquam dicantur cum alleluia, nisi à Pascha vsque ad Pentecostè. Et in hoc puncto in paruis responsoriis plures abutuntur contra Romanum usum sanctum, & decorem cœlestem alleluia facientes, quod sancti Patres duntaxat dicto tempore sine intermissione dici voluerunt, id alteri tempori non concedentes.

PROPOSITIO XIII.

Hymni ecclesiastici, Capitula, orationes, in officio obseruanda, authentica esse debent.

DE hymnis canendis, & Saluatoris & apostolorum habemus exemplum, de consecratione distinctione prima, cap. de Hymnis. Nam & ipse Dominus Hymnum dixisse perhibetur, testante Mattheo Apostolo. Et hymno dicto, exierunt in montem Olineti. Et Paulus tã apostolus ad Ephesios, quã ad Colossenses, de hymnis cantandis scripsit, vt supra à propositione octaua & duodecima. Est autem Hymnus, laus Dei cum cantico: vt est hymnus, Gloria Patri, qui in sine psalmorum dicitur: & hymnus, Gloria in excelsis quem Angeli Christo nato cecinerunt: & hymnus, Te deum laudamus, ab Ambrosio & Augustino compositus, vt probatur in Procemio Milleloquij, & ceteri hymni metrici, quos beatissimi doctores Hilarius & Ambrosius ediderunt, vt in dicto capite de hymnis. Sãctus autem Telesphorus Papa influit, vt in nocte Natiuitatis Domini, fieret tres Missæ, & in illis hymnus angelicus, Gloria in excelsis, diceretur, de Consecrat. dist. prima, cap. Noctè sancta. Deinde Synmachus Papa natione Sardinus, & Stephanus tertius natione Siculus constituerunt, vt omni die Dominico, & in festiuitatibus sanctorum apostolorum & Martyrum, dictus hymnus angelicus, Gloria in excelsis, ad Missam cantaretur. Sic itaque idem hymnus sanctorum patrum auctoritate ad festiuitates duntaxat est constitutus: & tempore tristitia, vt in Aduentu & in Septuagesima intermittere debet. nec Leo Papa nonus in huiusmodi intermissione aliquas excipit festiuitates, de consecratione, distinctione prima, cap. Hi duo hymni. Et quoniam hymnus, Te Deum laudamus, pariliter resonat laudem sanctæ Trinitatis, sicut hymnus, Gloria in excelsis: ideo Romana obseruatione introducta est regula, vt hi duo hymni pariliter vnus in Laudibus, & alius in Missa debeant cantari, & pariter intermittere, vt ponit beatus Innocentius Papa tertius, extra de celebratione Missæ, capite concilij, in fine, vbi idem Papa alia dat nobis auctoritatem: vt sicut ad festiuitates Dominicales & sanctorum, hi duo hymni suis temporibus decantantur: ita eisdem temporibus, in diebus profestis, hoc est, procul à festiuitate, scilicet in diebus priuatis, quando tres sũt lectiones, dicti duo hymni cantari non debent: vt in ter commemorationem & solennitatem differentia ostendatur. Et hoc debent obseruare, qui diligunt decorem domus Dei.

Nam sicut decor est, illos in festiuitatibus seruare: ita decor est, illos dimittere in diebus priuatis. Quando enim has glorificationes diebus priuatis magis sapimus, tãto illas iucundius in festiuitatibus suscipimus. Et istud videtur decere ordinem vestrum. nã idẽ sequuntur plures religiones. Et si ita scriptum est,

2 HH ij

vt cantari non debeant extra Dominicas & festiuitates, secundum præceptum Regulæ non cantentur. De hymnis autem metricis valde curandum est, ne carentur aliqui, nisi approbati & editi, vt supra dictum est. Reprobi aut vt plurimum nosci possunt, vel quia non sunt generales, vel quia metrum habent corruptum. Ad primam autem, Tertiam, Sextam, & nonam Hymni consueti more Romano non mutantur: & in minori congregatione sub facili Tono seruari debent. Nam hoc generaliter custodiendum est, vt quæ parua Horæ sub humilitate seruentur, & tres maiores festiuius celebrentur. Ad quod accedit auctoritas beati benedicti, qui in minori congregatione Psalms in paruis Horis directaneè dici permittit. Aliquorum autem congregatio paucis temporibus illos Horarum hymnos cantat sub tono festiuitatis, vltimo versu variato. Et aliquorum vsus ad primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, tempore natalis Domini, habet hymnum, *Agnoscat*, qui in Hymnariis Romanis reperitur. Sed qui quotidie in festiuitatibus Hymnos consuetos omittunt, & ad eandem Horas diuidunt hymnam festiuitatis, nec auctoritatem habent, nec exemplum, sed nimium abutuntur. Ideo illos sequi non debetis: sed in humili congregatione vestra, humillima decantare. Qui in cõpletorio hymnũ post Capitulũ dicunt, agunt contra auctoritatem Romanam, & Ordinem B. benedicti, in quorum officii statim post Psalms locatur, sicut in aliis quatuor paruis Horis hymnus dicitur ante psalmos. Et in Ambrosiano, tam in cõpletorio, quàm in eisdem paruis horis dicitur similiter ante psalmos. Præterea in Ambrosiano officio ad matutinas semper dicuntur duo hymni, in principio & in fine. Et similiter in Romano & benedictino officio, ad nocturnos dicitur vnus hymnus, & ad laudes alter: & hoc seruant omnes Religiosi & Italici, Gallici, & Anglici. Alemanni autem in hoc degenerant. Nam ad Nocturnos, nullum dicunt, & ad laudes raro. Ex quibus videtis, quos sequi debeatis, Hymni autem subsequentes, videntur obseruandi. In aduentu ad Vesperas, *Conditor*: ad Nocturnos, *Verbum*, ad Laudes, *Vox clara*: ad cõpletorium, secundum aliquos, *Veni redemptor*, qui est Ambrosianus de Natiuitate Domini. Item de Natiuitate ad vespervas, *A solis*: ad cõpletorium, *Fis porta*: ad nocturnas, *Corde natus*: ad Laudes: *Christe redemptor*: ad paruas horas, *Agnoscat*, vt supra. In Epiphania, ad vespervas ac Laudes, *Hofis Herodes*: ad nocturnos, *A patre unigenitus*: vel Ambrosianus: *Illuminans altissimus*. Dominicus quotidianis in Sabbato, *Deus creator*, qui est Ambrosianus vespertinus quotidianus, cuius meminit Augustinus libro 7. Confessionum, quando per somnũ à lectu anxio in dolore mortis Matris recepto fuit curatus. Et hunc hymnum fratres Minores, & alios plures male omittunt, quia authenticus est, & multum pulcher. Ad Nocturnos in hyeme, Primo dierum: & ad laudes, *Aeterno verum conditor*, qui in Ambrosiano, omni die dicitur in principio ad matutinas. Item ad Nocturnos in æstate, *Nocte surgentes*: & ad laudes, *Ece iam noctis*. In secundis vespervis Dominica, *Luceo creator*. Feria secunda, in Nocturno: *Somno*: in laudibus, *splendor paterna*, qui est Ambrosianus temporalis in fine matutinorum: In vespervis, *Immenso*. Feria tertia, in nocturno, *Confors*: In laudibus, *Alis diei*: In vespervis, *Teluris*. Feria quarta, in Nocturno, *Rerum creator*: In laudibus, *Nox & tenebra*: In vespervis, *Cæli Deus*: Feria

quinta, in Nocturno, *Nox autem*. In laudibus, *Lux ecce*. In vespervis, *Magne De*. Feria sexta, in Nocturno, *Tu Trinitas*: In laudibus, *Aeterna oculi*: In vespervis, *Plasmator*. Sabbato, in nocturno, *Summe Deus*: In laudibus, *Auroriam spargit*. Omnes isti hymni feriales Romano vsu, vnica & facilem habent notam. De nostris autem Alemannis, aliqui omittunt Nocturnales, vt Colonienfes: aliqui, omittunt laudum hymnis, nocturnales ponunt ad Laudes, vt Leodienfes: alii, omnes feriales omittunt, & Dominicales æstiuales, in feriis repetunt, vt prædicatores. Securus est, sequi morem Romanum. De Quadragesima sũt hymni, *Audi benigne*: ad nocturnos, *Ex mare*. In laudibus, *O Nazarene*: Secunda quindena, ad vespervas, *Nunc tempus*. In Nocturno, *Clarum decus*: In laudibus, *Iam Christe*: ad cõpletorium, per mensem, *Christe qui lux*: qui est Ambrosianus. Aliorum vsu sunt alij hymni quadragesimales, cum in his raro vsus se concordent. De passione ad vespervas, *Vexilla*: ad cõpletorium, *Cultor Dei*: ad nocturnos & laudes, *Pange lingua*, quia fit diuisio. De resurrectione sũt hymni, *Ad cenam agni*. ad cõpletorium, *Iesu nostra*: & *Aurora lucis* cum versibus, qui diuidi possunt ad Nocturnos & ad laudes, vt faciunt Prædicatores. Romani habent in Nocturno]] & in laudibus dicunt hymnum, *Aurora*, integrè. Est & Ambrosianus, *Hic est dies verus*. De ascensione, *Festum nunc celebre*, *Aeterna cæli gloria*, & *Hymnum canamus*: & Ambrosianus, optatus vocis. De sancto spiritu, *Veni creator*: In nocturno, *Iam Christus astra*: qui est Ambrosianus. In laudibus, *Beata nobis*. De sancta Trinitate ad vespervas, *O lux beata*. In Nocturno, *Tu Trinitas*: in laudibus, *Om. Deus*. de Natiuitate Ioannis, *Vt queant laxari*: qui est prolixus, & diuidi potest per Nocturnum & laudes. In Ambrosiano est, *Almi propheta*. de apostolis Petro, *Aurea luce*: & hymnus, *Festum per omnes*. Ex quibus Minores aliquot versus habent, reliquis refecatis. Est Ambrosianus, *Apostolorum passio*. De sancto Laurentio sunt plures. *En martyris: martyris Christi*, qui Sapphicus, & Ambrosianus, *Apostolorum*. De ascensione, *O quam gloriosa*: & *Gaude visceribus*. Et pro quolibet festo ad vespervas, *Aue maris stella*: ad Nocturnum, *Quem terra*: & ad laudes eius portio, *O gloriosa*: & Ambrosianus, *Mysterium ecclesie*. De sancto Michael ad vespervas & Laudes, *Christe sanctorum*: in Nocturno, *Tibi Christe*: & Ambrosianus, *Mysterium*. De sancto Martino, locales plures habetis. Ambrosianus habet, *Bellator armis*. In dedicatione ecclesie communiter habetur, *Vrbs beata*: qui diuidi potest. Ambrosianus habet, *Christe cuncto rum*. De apostolis ad vespervas, *Exultet*: in nocturno, *Aeterna Christi munera*: qui est Ambrosianus prolixus, Romano more partim capitur in nocturno apostolorum, partim in Nocturno Martyrum. De apostolis ad laudes, *Ortu phœbi*. De vno Martyre ad vespervas & Laudes, *Martyr Dei*: in Nocturno, *Deus tuorum*: qui est Ambrosianus. Sed ibi prolixior aliis placet, hos duos econtra dici. De Martyribus ad vespervas: *Sanctorum meritis*: In Nocturno, vt supra: In laudibus, *Rex gloriose*. De vno Confessore, *Iste confessor*. Sunt alij duo, *Iesu redemptor omnium*, *Iesu corona celsior*: qui est Ambrosianus. De vna Virgine ad vespervas & laudes, *Iesu corona virginum*: qui est Ambrosianus, in Nocturno, *Virginis proles*. Omnes autẽ prædicti hymni, & adhuc plures alij reperiuntur Romæ in hymnariis antiquis, & aliqui

in

in Officio Ambrosiano: Necessarij autem hymni & authentici admitti debent. Et securius de communi cantabuntur, quàm locales & apocryphi admittantur. Quo autem loco ad Laudes & Vesperas hymni dici debeant, infra dicitur Propositione 14.

De Capitulu.

Nunc de capitulis videatur. Sciendum quòd sicut ad Vigilijs noctis leguntur lectiones magnæ, ita ad Laudes & Vesperas, & ad quinque paruas horas dicuntur parua lectiones, siue lectionculæ, quas sanctus Benedictus in Regula sua vocat lectiones. Et ita sæpè appellantur in multis scripturis. Communi autem vsu seculari, appellantur Capitula. In Ambrosiano autem & sapius in quibusdam antiquis libris, Versiculi parui, qui de Psalmis recipiuntur, appellantur capitula. Et ita ponitur de consecratione, dist. 5. cap. Conuenit. Recipiendum autem priorem significationem, notandum, quòd regulariter Romano more in officio Dominicas & festa, habentur tria propria duntaxat Capitula, ad Tertiam, Sextam, & Nonam, quorum primum repetitur ad vtrasque Vesperas, & ad Laudes. Et hoc sumptum est ab Ambrosio, qui duntaxat ad Tertiam, Sextam, & Nonam ponit huiusmodi propria capitula, licet pauca. Et iste modus dicendi seu repetendi capitula, est multum generalis in orbe religiosi Italici, Gallici, & Anglici. Et sicut lectiones nocturnales non sunt vbique eadem, ita in huiusmodi capitulis raro est concordia. Nam vnus vsus habet ista, & alius alia. Omnia tamen vbique sumuntur, & sumi debent de sacra scriptura, & secundum beatum Benedictum ex corde recitari. Alemanni autem plures alium modum habent capitulandi. Nam ipsorum multæ ecclesie in officio habet sex propria Capitula & orationes, scilicet ad vtrasque Vesperas, Laudes, Tertiam, Sextam, & Nonam. Inter quæ præcipuum existit Capitularium Stephani Tongrorum Episcopi. Idem enim Episcopus, vt dicit Sigibertus in lib. de Viris illustribus ad Robertum Metensis Ecclesie Episcopũ, in qua nutritus fuit, scripsit librum capitularium, in quo per totum anni circulum singulis Dominicis & festiuitatibus maioribus Capitula & orationes recolligit. Huiusmodi autem Capitulis & Orationibus vtuntur multæ Ecclesie harum partium aliquæ integrè, aliæ in multis particulis variauerunt, vt Tractenses. Aliæ, vnica oratione contentæ, solum Capitula receperunt, & hoc sequuntur fratres vestri de Viridi Valle. Et quoniam generali vsu Mundi, in huiusmodi capitulis licet sequi libros Ecclesiarum, nec in illis tenetur identitas, sicut nec in lectionibus Matutinis: videtur, quòd fratres vestri de Amstein retinere licet potuissent absque scrupulo Capitularium Viridis Vallis, quod authorem prædictum habere noscitur. Indisceretur enim scrupulus esse videtur, formare conscientiam de hoc vel illo capitulo, Responsorio, Versu, & huiusmodi recitando, dum ramen sint authentici & Romani per præmissa, & non habere conscientiam de vno integro Psalterio aliquandò omittendo, vt supra propositione 10. Vidi etiam sæpè in libris monachorum, & aliquando secularium, pro vno officio Dominica vel festiuitate, plura Capitula notata generaliter, nec assignatũ specialiter, vt ad hanc vel illam horam recitentur. Multum quoque Alemanni ad omnes horas vnica ponunt Capitulum, sicut & in Romano, vnica dicitur Oratione. Hic tamẽ modus capitulandi, nec auctoritatem habet, nec exemplum. Sequitur videre de orationibus,

in quibus vsus generalior existit, vt vnica pro omnibus horis habeatur. Ambrosianum quoque officium plures dicit Orationes, & in officio proprias plures habet. Similiter monachi illas multiplicat, & deiu magis Alemanni. De orationum verò auctoritate faciendi dicitur in quodam paruo Rationali, quòd dicitur Micrologus, cap. 5. in hæc verba: Alias quoque Orationes nisi antiquas & Gregorianas, difficilimè admittunt, vtpotè quas in antiquioribus & emendatioribus Sacramentariis maximè inueniunt. Nam octauum Africanae prouincie Concilium, cui sanctus Augustinus, immò ducenti quatuordecim Patres interfuerunt, capitulo duodecimo ita constituit: Nullæ preces, vel orationes, vel Missæ, vel Præfationes, vel commendationes vel manus impositiones dicantur, nisi in Concilio fuerint probatæ. Item tertium Carthaginense Concilium, cui item sanctus Augustinus interfuit, capitulo viciesimotertio: Nullus ad altare Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet, sed semper Orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratione vtatur, nisi probata. Oratione quidem ad Patrem dirigenda est, iuxta Domini præceptum, qui discipulos suos ita instruxit, cum interrogarent eum qualiter orare debuissent: Cùm stabilitis (inquit) ad orandum, dicite, Pater noster. hæc vbi supra. Stephanus Tongrensis in Capitulario supra dicto ad Capitula singula, singulas adiungit orationes & valde multas sumpsit ab Ambrosiano, & ex officio Monachorum. Romæ etiam in libris vidi orationes, Veteranda nobis: & Supplicationem feruorum tuorum, ad Collectam apud S. Adrianum, & alias plures à fratribus Minoribus omittas. Hæc dico nec credatur, quòd omnia officij Romani ab eisdem fratribus obseruentur. De hoc latius propositione 22. Omnes autem Orationes quorumcumque vsus, de quibus certitudo non habetur, iuxta præmissa Concilia, tanquàm Apocryphæ respiciantur. Nam sufficiunt pauciores, vt dicam propositione 23. in fine Missæ.

PROPOSITIO. XIII.
De nocte in vigilijs, & septies in die laudes Domino sunt cauenda.

Sancti Patres, vt supra dictum fuit propositione 12. per Psalmodias obseruabant quinque horas. scilicet Vigilijs noctis, Vesperam, Tertiam, Sextam, & Nonam. Deinde quia scriptura sæpius iungit Manè & Vesperæ, addita est laus Marucina. Multorum quoque Episcoporum statutum erat, vt clerus & populus manè & sero preces & orationes Deo fundere cum *Pater noster* & Symbolo. Idè ad hoc introductæ sunt duæ alia horæ, Prima & Completa, vtraque cum precibus, Oratione Dominica, & Symbolo. Itaque octo sunt Canonice horæ, scilicet Vigiliæ nocturnæ, & septem diurnæ, ex scripturis auctoritatè habentes. Vnde B. Benedictus capitulo 25. vt ait Propheta: Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius numerus sacratu, à nobis sic implebitur: si Matutinæ, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, & Cõpletorij tempore, nostræ seruitutis officia persoluamus. Quia de his Horis dicit Propheta, Septies in die laudem dixi tibi. Nam de nocturnis Vigilijs idem ipse Propheta ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Ergo his temporibus referamus laudes creatori nostro super iudicia iustitiæ suæ, id est, Matutinæ, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperis, Comple-

psal. 118

HH iij

torio, & nocte surgamus ad confitendam. Hæc ibi. Ad idem concordat Cassianus lib. 2. de institutis cœnobiorum, & extra de celebratione Missæ, cap. 1. Et quantum seculares iungant Vigiliis Matutinis laudibus, & abusuē vtrunque appellent Matutinas: tamē sunt distinctæ horæ; & diuisum à Monachis per Orationes terminantur. Igitur Vigiliæ noctis, fiunt per tres nocturnos & nouem lectiones, vt Dominicis & festiuitatibus, seu per duo decim Psalms, & tres Lectiones duntaxat, vt diebus priuatis, Ambrosiano autem officio omnes Matutinae fiunt cum tribus Lectionibus per totum annum, nisi in Natiuitate Domini & Epiphania, vbi nouem sūt Lectiones. Quia illos duos dies Domini, extra tempus Paschale duntaxat festiuitates reputat. In Parasceue autem habet sex Lectiones. Vigiliæ autem sunt Canonicae horæ per se, non habentes cum aliis parilitatem: sed Laudes & Vesperæ inter se. Item, Prima & Completorium inter se: & Tertia, Sexta, & Nona inter se habet parilitatem, & similem officianti Ordinem atque modum. De parilitate Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, satis euidens est: de aliarum parilitate videamus. Quod autem Laudes & Vesperæ, simili modo debent officiari, habemus duo iura posita in Decretis, 12. dist. cap. vltimo. Et de Consecratione, distinct. quinta, capite, *Conuenit*. Primum est Concilij Bracaren. quod sic dicit: Placuit omnibus communi consensu, vt vnus atque idem psallendi ordo in matutinis vel Vespertinis Officiis teneatur, & non diuersæ ac priuati, neque Monasteriorum consuetudines cum Ecclesiastica Regula sint permixtæ. Matutini officium appellat, quod vocamus Laudes. Vtrobique ergo debet esse idem Ordo psallendi, quia ambo similiter inchoantur. Vtrobique sunt quinque Antiphonas. Vtrobique dicuntur Capitulum, Hymnus, Versus, Canticum cum Antiphonis, Oratio cum memoriis similibus. De monachorum consuetudine ideo dicit, quia in Benedictione officio ad Laudes sunt quinque Psalms, & ad Vesperas tantum quatuor. Et laudes in principio habent psalmum directum, aliis in illo officio pariliter inofficiantur. Secundum est Concilij Agathensis, quod sic dicit: Conuenit, Ordinem Ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri. Vnde statuendum est, vt sicut vbiq; post Antiphonas collationes ab episcopis vel presbyteris dicantur, & Hymni Matutini vel vespertini diebus omnibus decantentur, & in conclusione Matutarum, missarumque post hymnos, Capitula dicantur: & plebs completa oratione ad Vesperam ab Episcopo dimittatur cum benedictione. Hæc ibi. Et expone post antiphonas, id est, post Psalms antiphonatum dictos in laudibus & Vesperis, Collationes, id est, Lectiones quas capitula nominamus, vt in propositione præcedenti. Et Hymni matutini. Nota, quod vtrubique debet hymnus dici, Missarumque, hoc est, complementorum in Vesperis, Capitula, hoc est, Versiculi parui, vt in propositione præcedenti. Et sic nota ordinem, vt ad Vesperas & ad Laudes post quinque Psalms antiphonatum dictos, sequatur Lectio, hoc est, Capitulum, deinde Hymnus cum versu dicantur, & ita generalis seruetur. Debent igitur Laudes & Vesperæ eodem ordine inofficiari. Sed à multis iste ordo tripliciter immutatur, addendo, subtrahendo, & transponendo. Addendo, vt qui Laudibus versiculum sacerdotalem præponunt, & ad Vesperas in certis cantibus

for. com.

Responsorium cantant, quorum vtrunque Romanum nunquam faciunt. Sed vtriusque generalis consuetudo contraria præualuit, cuius rationem ponunt Rationalia diuinorum Subtrahendo, vt qui in Laudibus aliquando nullum habent hymnum, seu aliquando decurrant. Et isti manifestè offendunt dictum Concilium, Romanum, Benedictinum, & Ambrosianum Officium, quorum quodlibet semper habet hymnum. Transponendo, vt qui alio Ordine dicunt Hymnum in vno, quàm in altero. Additio tolerari potest, subtractio autem & transpositio videntur vitiosæ. Completorium verò & Prima, ferè similem habent Officiationem: quia vtrubique est Hymnus in vno ante, & in altero statim post Psalms, Vtrobique fit Confessio & absolutio: & vtrubique sub quatuor Gloria, sunt quatuor Psalms. Et vtrubique capitulum, Responsorium paruum in Romano, versus, Preces, & cætera sub collecta, sed completorium præcellit in cantico. Et quia sicut cæteræ horæ parue, solam debent habere antiphonam: ideo excellentiori vsu, Psalms Completorij directi sunt cum alleluia, & ad Canticum antiphona collocatur. Et præterea hanc parilem Officiationem quando prima habet, *Miserere mei Deus*, vsu approbatiore Completorium præcedēs semper illud idem habet. Cum enim festiuitas præcedit, illa in secunda vespera terminatur (vt infra dicitur propositione 19.) & completorium ad diem pertinet subsequenter. Et sciendum, quod Ambrosiano, Benedictino, & Romano more completorium per totum annum est vniforme, nec aliqua mutatur, nisi propter tempus aliqua subtrahantur. Prima verò Ambrosiana est vniformis. In prima versus responsoij in Natiuitate Domini, in apparitione, resurrectione, & Ascensione generali vsu sic mutari solet. Eisdem temporibus, & in Aduentu, & in Quadragesima atque Pentecoste, secundum vsus celebriores, & multorum scripturas, Antiphonæ duntaxat transmutantur. Cætera semper vniformia remanent, nisi in triduo ante Pascha & hebdomada sequenti. Antiphona etiam S. Trinitatis in prima, vniformis esse debet, nisi in Aduentu, & Quadragesima, in Natiuitate, Apparitione, Resurrectione, Ascensione, & Pentecoste, & de Virgine gloriosa. Sed propter parilitatem completorij & primæ supra dictam, ad mutationem Antiphonæ Primæ, multi ab vniformitate completorij declinantes, mutant in illo hymnum & antiphonam ad *Nunc dimittis*. Aliis temporibus quibus versiculus responsoij in prima mutatur, mutant etiam in completorio capitulum cum versu. Alij verò quoties libet, in festiuitatibus completorium mutare volunt. Nimia mutatio, vitiosa videtur, nec stabilibus religiosis congruere, qui facilia & breuia sequi debent. Comuniore autem vsu seruetur ad Primam capitulum, *Domine miserere*: Oratio, *Deus, qui ad principium*: cum oratione, *Aktiones nostras*, quæ sunt Ambrosiana. Ad complet. Capitulum: *Tu autem*: & Oratio, *illumina quæsumus Domine*. Et conuenit, vt vtrubique intercessio Virginis gloriosæ, & omnium sanctorum inuocetur in oratione, sicut fit in Ambrosiano. In officio autem capituli, quod fit post Primam, fiunt tria: primò, memoria sanctorum in recitatione Martyrologij, cum versu, *Præiosa*: & capitulo, *sancta Maria*. Secundò memoria defunctorum in anniuersariis recitandis, cum *Miserere mei Deus* & Collectis. Tertiò, quia tunc ad labores diurnos præparari debemus. Ad duntaxat pre-

ccs

ces congruentes, dicendo ter, *Deus in adiutorium*. Et contra B. Benedictum cap. 55. agunt, qui huic versus triplicato quicquid addunt. Deinde ter *kyrie eleyson, Pater noster*, cum Versu, & *Respicere, & Oratio, Dirigere, Ambrosiana*. Item Romanum Officium ad Primam & Completorium habet preces ex causa dicta supra in principio: Ad cæteras verò horas nequaquam, nisi de tempore agatur. Ambrosianum autem quotidie in paruis horis duntaxat, post lectiunculam, quam capitulum dicimus, habet Responsorium breue, Versiculum, Kyrie eleyson ter, Pater noster, cum precibus & Collecta. Benedictinum autem similiter habet ad omnes horas: sed ad paruas, nullum dicit Responsorium. Dictæ quoque quinque parue horæ debent obseruari sub humilitate: & Vigiliæ, Laudes, Missa & Vesperæ, magis eleganter. Vnde magis solenne est, vt hymni paruarum horarum in eorum nota facili non mutentur. Et in Ambrosiano officio quasi omnes hymni faciliem habent notam.

PROPOSITIO XV.
Dominici dies festiui, feriales verò humiliter debent inofficiari.

Constituere diem solennem in frequentationibus vsque ad cornu altaris: quia sanctus dies Domini est, nolite contristari. Diem enim Dominicum leges seculares iubent omnimodè venerari. C. de feriis, l. Dies festos. Omnes enim dies festiui, qui ex facto domini nomen habent, vt Dominicus dies, Natiuitatis, Circumcisionis, & cæteri, ultra alios dies Sanctorum sunt honorandi. Vnde in Concilio apud Compendium, & ponitur de feriis, capitulo primo, Omnes dies Dominicos à vespera in vesperam cum omni veneratione decreuimus obseruari. Constituit ergo diem solennem, scilicet Dominicum, in frequentationibus. Ira habet Romana & Ambrosiana translatio, vt est, vt frequenter Dominicis diebus seruetur officium Dominicale, nisi magna festiuitas occurrat. Vsq; ad cornu altaris, hoc est, etiam Officium Missæ Dominicale obseruando. Et hoc excellentius obseruatur in officio Ambrosiano: in quo die Dominico nullius sancti, etiam Virginis gloriosæ festiuitas agitur, sed occurrens in illo, transferatur. Romanus autem vsus cæteris vsibus post Ambrosianum melius se habet: in quo omnia festa nouem lectionum cedunt Dominicis, nisi sint B. Mariæ, S. Crucis, Ioanis Baptistæ, Apostolorum, & proprium cantum habentium. Quando autem propria historia in alia Dominica locum habere non potest, omnis festiuitas differtur. Vnde festum Matthæi Evangelistæ, in dominica non tenetur Romano vsu. Et in Aduentu, & à Septuagesima vsque in Octauam Paschæ inclusiue nullum festum agitur in Dominica: quia Dominica interim occurreret propriis historiis decorantur. Propter quod præcipiunt Statuta Colonensium & Leodiensium, vt in Aduentu Domini, & in Quadragesima nullum festum in Dominica obseruetur. Urbanus tamen v. i. Purificationem faciebat in Dominica septuagesimæ obseruari. Romana igitur consuetudine secundum Micrologij cap. vltimo, In omni Dominica, Ecclesiastico Conuentui cum Officio Dominicali satisfacimus, nisi aliqua multum celebris festiuitas in ipsa die occurrat. In quibus non minus quàm pro Dominica populus solet congregari, quas & in aliis diebus solennissimè

celebramus, & nisi propter historiam, vt est dictum. Abusus est ergo nimius, vt festum S. Andree in Dominica teneatur: cum Romana consuetudo Metropolitanum Statutum, & omnes de officio scribentes obuicent huic modo. Quorum autem sanctorum officia in feriis seruanda sunt, posterius dicitur. Nunc de officiis Dominicalibus pauca perstringamus seruanda, nisi aliud assignetur. Generaliter autem quæ Antiphonæ in Vigiliis, laudibus, & vespers super Psalms ex Psalms dici debent, in his seruetur vsus loci, & librorum continentia. Quia in Antiphonario Romano aliquando ad eundem Psalmum sunt plures Antiphonæ vt supra *Dixit Dimin*, Antiphona *Sede à dextris*, & antiphona *Dicit Dominus*, de quibus vnus vsus habet vnâ, alter aliam. De capitulis, & hymnis & orationibus dictum est supra. Generali consuetudine secularium & Monachorum, quando noua historia est inchoanda, ad vespers Sabbatinas ex iocunditate responsorium cantatur. Et regulariter seruetur secundum, nisi aliud habeatur speciale, vt sabbato primo Aduentus responsorium: *Ecce dies veniunt*. Versiculus Sabbatinus, vespertina oratio: cæteris diebus versiculus, *Dirigatur*. Ad vtrunque, *Magnificat* & ad *Benedictum*, sequamur libros, & in suffragiis loci vsus. Ad vigiliis noctis in hyeme, aliqua sunt longiora, & plura, vt Inuitatoria & hymni, in æstate secus. Vnde in hyeme sunt plura inuitatoria Dominicalia de Psalterio, in æstate solum, *Venite exultemus*. Vtique autem seruetur Hymnus, vt supra dixi. Ad tres verò nocturnos Dominicales in libris Romanis, & in omnibus vsibus mundi sunt nouem antiphonæ communes de Psalms sumptæ semper obseruandæ, nec in aliquo tempore alterandæ, nec in toto antiphonario Romano reperi alios Nocturnales, saluo quod dicitur ante Pascha. Prædicatores, & quidam alij habent aliquas antiphonas metricas, *Pro fidei meritis*, cum aliis, quæ tanquàm apocryphæ, omnino respiciendæ: & quia captiue sunt tam in metro, quàm in verbis: similiter respiciantur quædam alie, quæ incipiunt [*] In versiculis tã Dominicanarum, quàm feriarum, securius Romanum sequimur vsum Romani post *Pater noster*, non dicunt versus, sed habent absolutectiones ante lectiones, quæ secundum ferias repetuntur, quæ piæ & religiose videntur. De lectionibus & responsorij fiat, prout supra positum est. Romani in vltimis responsorij similem modum seruant, vt quoties *Te Deum* dicitur, vltimum omittatur, & *Gloria patri* ad penultimum obseruetur. Sed dictum modum non sequuntur alie nationes. Ad laudes Dominicales super *Benedicite* in antiphonario Romano, multæ habentur antiphonæ, quæ in hyeme secundum ordinem dicuntur: In æstate autem, sola scilicet, *Tres pueri in sinu Regi*. Super reliquos autem quatuor psalms aliqui seruant antiphonas per alleluia, vt Fratres Minores. Alij verò cuiuslibet Psalms suam tribuunt Antiphonam iuxta considerationem datam Propositione decima. Et hæc in dicto antiphonario ponuntur, scilicet *Regnauit Dominus*, cum aliis. Romano enim ordine, qui mente tenendus est, in vigiliis noctis, in laudibus, & in vespers, quælibet laus sanctæ Trinitatis post psalms decantatos, suam antiphonam habere debet subsequenter. Et hic decor officij diuini, vt in dictis horis fiat, & in aliis paruis, vnica antiphona decantetur. De Psalms primæ Dominicalibus dictum est propositione decima. Et re-

mutato

de phois no-

nta

De anti-

phois no-

ante Pascha.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

Et vniuersi

bus.

spuatur ille abusus apocryphus, ut sicut *Te Deum* sequitur ad *Gloria in excelsis*, quod ita *Confitemini* in prima, sequi debeat ad *Credo in unum Deum*. De responsoriis & versibus ad Tertiam, Sextam, & Nonam, omnes vsus concordant. Sed in antiphonis Dominicalibus ad Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, ubi in Romano laus Dei agitur per tria alleluya, aliae nationes illam agunt per antiphonam *Sanctae Trinitatis*. Quando festiuitas in Sabbato vel feria secunda occurrat, primo casu festiuitas habet secundas vespertas, nisi sit Dominica praecipua. Secundo casu Dominica habet illas, nisi fuerit duplex. Missae vero Dominicales, quando sit seruitium de illa in Dominica, non debent omitti, etiam tempore Paschali, & infra Octauas maiores, & in Sanctorum vigiliis, sed festiue decantati, prout beatus Gregorius illam eo die instituit decantandam, de hoc, Propositione vltima. In seruitio autem feriali ad singulas horas, ad Officium mortuorum ad horas beatæ Mariæ, & ad septem Psalmos in principio, & ad preces & orationes, & in aliis punctis debitis, obseruandæ sunt prostrationes, quarum vsus loca vestra congrue recipere possunt à Carthusiensibus & Cisterciensibus, quos non multum perpendi à secularibus distare. Ex Romano vsu autem quaedam preces habentur ad Vesperas, Laudes, Tertiam, Sextam, & Nonam seruandæ, quibus iungitur *Miserere mei Deus*. Et similiter ad preces Completorii, atque Primæ. Ad Vigiliis vero noctis, singulae feriae habent Inuitatorium sub simili Tono, Versiculum proprium post Nocturnum, & Laudes proprias: Versiculum ante Laudes, *Fiat misericordia*, & ante *Benedictus*, versiculum, *Repleti sumus*, & quando opus est, Antiphonæ ad *Benedictus* & *Magnificat*. Lectiones vero & responsoria sumuntur ex historia Dominicali. Quando superexcrecentia Responsoria dicta sunt, tunc iterum incipitur à secundo Responsorio Dominicali, vsu Romano. In Responsoriis & versiculis ad Tertiam, Sextam & Nonam, omnes concordant. Officium autem mortuorum in Vesperis, Vigiliis, & Laudibus obseruatur, ut Vigiliæ dicantur secundum ferias, secundum vsum communem, & Missa fiat pro eisdem. Et modo obseruandi Officiū mortuorum, instruantur à Carthusiensibus & Cisterciensibus ante dictis. Nam in hoc officio cum secularibus se conformant. Septem Psalmi penitentiales cum precibus & altero Psalmo & collectis, seruandi sunt in illis locis, quæ illorum vsum habent. Et idem de quindecim Psalmis Gradualibus cum eorum sequelis. Ad maiorem Missam aliquando repetendum est Officium Dominicale cum Epistolis & Euangelis de Feria quarta & sexta. Aliquando seruandæ sunt Missæ peculiare de beata Virgine, de sancta Cruce, suo tempore, de sancto Spiritu, & similes, secundum exigentiam Ordinis & loci. Et præmissa, de vtroque seruitio Dominicali & Feriali intelligenda sunt, ubi aliae proprietates non habentur, nec etiam assignantur.

PROPOSITIO. XVI.
In officio temporali obseruando Aduentus Domini, Quadragesimalis, paschalis, & Quotidianum tempus specialiter denotentur.

VT autem seruitium temporale honestè & secundum ordinem fiat, tam Ambrosiano, quam Romano ordine, considerantur quatuor tempora supra

dicta, in quibus in quibusdam ex tempore ipso singularia obseruantur. Aduentus Domini apud Romanos incipit prima Dominica post crastinum Catharinae. Ambrosianus Aduentus habet sex septimanas, & incipit Dominica post Martini. Apud Romanos etiam in Aduentu Domini, ieiunium agitur. Aduentus partim est lætitiæ, quia Alleluya dicitur, & Cantus in iucunditate cantatur: Partim tristitiæ, quia *Te Deum, Gloria in excelsis, & Ite Missa est*, reticentur. Nec in festiuitatibus sine auctoritate dici debent, ut Propositione decimatertia, & in nigris vestimentis sit seruitium. In quatuor Vesperis Dominicalibus, & in tribus sabbatinis dicuntur super Psalmos Antiphonæ de Dominica præcedenti. Responsorium in omni vespera Sabbatina dicitur. Nulla festiuitas in Dominica sequatur, sed transfertur, ut supra in præcedenti Propositione dicebatur. Ad Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, secundum vsum antiphonæ seruentur. In responsoriis & versibus concordant omnes nationes. De capitulis & Orationibus ut supra. In Euangelis Dominicalibus à romano discrepant cæteræ nationes. In tribus prioribus Dominicis dicendæ sunt ad Nocturnos, Antiphonæ de Psalterio: & omittendæ illæ tres *Hora est*, cum aliis, quia non sunt Romanae, nec in hoc tempore speciales. Et maximè ex eo, quia isti sancti dies Dominicales debent habere nouem Antiphonas, ad eam & magis, quam sancti, Martinus, Laurentius, & quicumque cæterorum. Inuitatorium feriale in Tono feriali, *Regem venturum*, Versiculi & cætera de dominica, Lectiones ex Esaia. In prima & secunda hebdomada, Responsoria incipiuntur à secundo dominicali, expletis ferialibus, & Laudes ex Psalmista. In tertia hebdomada semper eueniunt quatuor tempora, quæ habent proprias Homilias cum Responsoriis. Vigiliæ obseruentur cum nouem lectionibus. Vna hebdomada in qualibet feria habet proprias Laudes, quæ in antiquis Antiphonariis repositæ sunt incompetenter in quarta hebdomada. Immo debito situ collocari debent cum suis Antiphonis ad *Benedictus* & *Magnificat* in tertia hebdomada, in qua sunt quatuor tempora, & continuari in suis feriis vsque ad Vigiliam Natiuitatis. Antiphonæ vero ad *Benedictus* & *Magnificat* tertia hebdomadæ dicendæ sunt ad tres Nocturnos Dominicales Dominicæ quartæ. Si festum Lucie cadit in Dominica, in Sabbato præferatur, ut Laudes feriae secundæ habeant locum. Antiphonæ *Nolite timere*, ad *Benedictus* dicenda est Dominica, quando festum Thomæ à dominica in diem lunæ differtur. Et quando idem festum Thomæ cadit in feriam quintam, sextam, vel sabbatam, Laudes, & Responsoria illius anticipanda sunt in simili feria, in hebdomada præcedenti. Dies vero hebdomadæ quartæ, quantum opus est, recipiunt Antiphonas super *Benedictus* & *Magnificat* superexcrecentes. Et per istas breues considerationes euitantur longæ tabulæ, quas aliqui posuerunt hinc per septem Aduentus. Quando Vigilia Natiuitatis cadit in Dominica, in hebdomada præcedenti à feria tertia, eius officium superexcrecens, quod in Dominica locum non habet, debet præueniri, & in ipsa Dominica cæterum officium persolui. Secundum Rationalia diuinorum bene authentica, de Octauis Stephani, Ioannis, & Innocentium, infra Octauas nulla memoria seruatur. Vide infra Propositione 19. Dominica post Natiuitatem Domini, ex Responsoriis eiusdem superexcrecentibus, nouem habet Responsoria,

Responsoria, quæ communiter huic Dominicæ solent asseribi. Item habet propriam homiliam, & proprium officium Missæ, à cuius Introitu intitulatur. Hæc historia ita est imponenda. Si aliquot dierum post Natiuitatem in Dominica euenit, in illius octaua imponetur cum memoria de octaua. Si vero aliqua trium dierum post diem Innocentium in Dominica cadat, in illa plenè imponatur. Et eidem tribus diebus eius officium suppleri oportet, quando Natiuitas Domini venit in Dominica. Ad Vigiliis autem noctis, Psalmi Dominicales cum Antiphonis de Natiuitate cantentur. Et secundum beatum Gelasium legetur de epistolis Pauli, ut Propositione decima dictum est. Cætera suppleantur de die Natiuitatis. Et huius obseruantie auctoritas nedum ex vsu Carthusiensium habetur: sed ex tricesimo septimo capitulo Micrologi, quod sic dicit: Si Natiuitas Domini, vel aliqua subsequentium solennitatum in dominica euenit, Officium *Dum mediuum silemum*, post Natale Innocentium, ad priuatas dies congruè seruatur, sicut & in aliis dominicis agimus, si aliquando celebrius in iis festum habuimus. Idem etiam Officium Romanum more recipitur: si quando ab Octaua Domini vsque ad Epiphaniam dominica euenit. Omnis etenim dominica à Natiuitate Domini vsque ad Epiphaniam, ex antiqua Traditione illud obrinebit, quæ tamen celebriori festo occupata non fuerit. Nam cum hoc Officium de Natiuitate Domini agatur, conuenientissimè illis dominicis adaptatur: quæ & reliqua officia de eadem solennitate solent obrinere. Non enim illi sunt audiendi, qui hoc officium, eo quod de Natiuitate agatur, nunquam post Octauam Domini dicendum existimant: cum tamen ipsi Vigiliam Epiphaniæ de Natiuitate Domini ex integro inofficiare solent & debent. Ipsi quoque si Dominica in octaua sancti Stephani vel aliorum venerit, Dominicam de octaua inofficiant: dum tamen Ecclesiastica solennitas non pro oct. sed pro Dominica agatur. Hoc autem sancti Patres in dispositione officiorum summopere procurauerunt, ut officium semper instanti celebritati concordaret, nec clerus aliud, quam Populus in ecclesiasticis celebritatibus obseruaret. Præterea omnes Dominicæ solennitates sibi inuicem affines, hoc habent priuilegium, ut obseruatio earum adiuicem continuetur, ut Resurrectionis vsque ad Ascensionem, & Ascensionis vsque ad Pentecosten commemoramus, & omnes Dominicas his solennitatibus interpositis, de eisdem inofficiamus. Sic igitur & Natiuitatis Dominicæ vsque ad Epiphaniam memoriæ agimus, nisi in quantum festis sanctorum, vel Octauis eorum satisfacere cogimur. Eodem quoque modo infra hunc terminum occurrentes Dominicæ, officium de Natiuitate possidebunt. Et capitulo sequenti, quantum autè duæ Dominicæ multoties eueniunt eodem tempore, nunquam tamen ambas Dominicali officio occupari festa Sanctorum permittant, nisi eo tantum anno, dum Vigilia Epiphaniæ in Dominica euenit. Vnde & sanctus Gregorius satis competenter vnum Dominicale officium eo tempore ordinauit, eo quod & ibi vna tantum Dominica omni penè anno occurrat, quæ huiusmodi officio indigeat. Nec hoc vtrique sanctus Gregorius, vel post Epiphaniam, vel post Pentecosten seruare curauit, ut tot officia semper haberemus, quorū Dominicæ possent euenire. Nam optime præuidit, huiusmodi in-

æqualitatem repetitione officiorum facile emendari posse. Vnde & nos, cum Vigilia Epiphaniæ in Dominica occurrit, prioris Dominicæ officium plenè repetimus, sicut & in Dominicis post Epiphaniam, & post Pentecosten, quoties necesse fuerit iuxta Romanam consuetudinem facere debemus. Sicut enim historias Dominicarum, in quantum tempore sufficit, repetimus: nihilominus & eorū officia Missæ repetere possumus. Nam & Missæ officium Dominicale, alteri Dominicæ, quæ eiusdem obseruantie est, non incompetenter, immo competenter adhibebitur, quàm singulis priuatis diebus: qui dum Dominicarum officia recipiunt, ex festiuis ferialia efficiunt. Hoc tamen non ex Ecclesiastici Conuentus necessitate, sed ex propria deuotione vltimus. Non ergo minus congruum videtur, si idem officium in alia Dominica, ut ecclesiastico conuentui satisfiat, repetatur. Hæc ibi. Ex præmissis ita latè scriptis, sciât illi se errare, apud quos officium huius Dominicæ, nullo casu, in Dominica locum habet. Octauæ autè prædictæ tres minores, & vigilia Epiphaniæ, trium sunt Lectionum cum nocturno secundum Carthusienses. Si sit Dominica, prædicta historia imponetur, secundum eosdem. Infra octauam Epiphaniæ seruatur Psalmodia, sine *Te Deum*, ut supra Propositione decima & decimatertia. Epistola Pauli legantur secundum beatum Gelasium, & maximè quia propter angustiam temporis sæpe non possunt plenè legi. Dominica infra octauam, tam ex Romana consuetudine, quam ex reuerentia Dominicæ, seruatur Homilia & officium Missæ Dominicæ prius. Etiam si propter pluralitatem hebdomadarum vsque ad septuagesimam, repetendum videatur: sicut & alia duo officia, *Omnis terra*, & *Aloare*, cum multoties sex occurrant hebdomadè his Officiis inofficiandæ. Et prouideatur, ut Historia, *Domine ne ira*, in aliqua Dominica imponatur, anticipando vel differendo festa, vel Octauam Epiphaniæ præueniendo, quando erit opus. Et quando alia Dominica non superest, imponendo eam plenè Dominica infra Octauam. Et religiosum valde existit, ut omne officium proprietatis temporale imponeretur, prout possibilis fieri potest. In Septuagesima autem Pentateuchus incipitur, ut supra propositione vndecima. Vnde & Alexander Papa secundus constituit, ut omnia historia de alleluya, quam habent plures libri, Responsoria de eadè historia in eadem Dominica imponantur, quæ etiam in sequenti dominica Sexagesimæ repetentur, ut dicit Micrologus capitulo quadragesimo septimo: & ita seruant communiter libri nostri. Gregorius autè septimus, ut legi Romæ apud Lateranum, instituit, ut dicta dominica Sexagesimæ, sua historia propria de nocte decoraretur, & dominica Quinquagesimæ historia de Abraham occuparet. Et hoc suppleuerit plures Religiosi, qui Responsoria de Noë & Abraham in libris nostris coniuncta, iis duabus dominicis posuerunt, & Laudes dominicales deficientes addiderunt. Idem sequitur Antiphonarius, quem de Roma apportauit, & videtur conueniens supplementum. Alleluya autem idem Alexander Papa in Sabbato Septuagesimæ ad Vesperas iussit dimitti. Et Leo papa nonus, de Consecratione, distinct. prima, *Hi duo hymni*, dicit, quod isti duo hymni, *Alleluya* atque *Gloria in excelsis Deo*, solummodò in nouo Testamento inueniuntur ab Angelis decantati, quos pariter in Septuagesima intermittimus. Et in eodem Decreto vide

causam huius intermissionis. Benedictini autem & Ambrosiani seruant alleluja vsque ad Dominicam Quadragesimam. Vide in Regula, capitulo tricessimo-quarto. Secundum tempus notandum, est ipsa sancta Quadragesima. Sciendum quod Laodicense concilium, capitulo quinquagesimo primo constituit, vt natalitia Martyrum in Quadragesima non celebrentur, sed eorum commemoratio fiat in diebus Sabbatorum vel Dominicarum. Et ex Concilio Martini Papae, & ponitur ibidem in capitulo sequenti, Non licet in Quadragesima Natales Martyrum celebrare: sed tantum in Sabbatis & Dominica pro commemoratione eorum oblationes offerre. Quod hic soli Martyres nominantur, hoc idem, quia nondum apud antiquos memoria Confessorum adeo celebris fuit. Sancti quoque Patres, vt dicit Micrologus cap. 48. in Toletano Concilio constituerunt, vt Annunciatio sanctae Mariae, de Quadragesima in 15. calendis Ianuarij transferretur, vbi annuatim solenniter & conuenienter ante natale Domini posset celebrari. Vtputa cum omnia illius temporis officia de eadem resonent Annunciatione, vt in Ambrosiana seruantur ecclesia, in qua, eadem Annunciatio sollemnissime agitur in Dominica ante Natiuitatem Domini. Et praeterea in Ambrosiano officio nullum festum in Quadragesima seruat, prout dicta Concilia statuerunt. Et propterea antiquitus festa Gregorij & Ambrosij ad dies Ordinationis eorum transferre batur. Gregorius scilicet ad diem tertium Septembris, & Ambrosius ad octauam Andreae, & Benedictus ad diem Translationis suae in Iulio. Sed postea annunciatione in Romana ecclesia ad locum suum redeunte, similiter alij apud nos redierunt. Et exinde retenta est Translatio Benedicti, Ambrosius tamen apud Romanos & Mediolanenses remanet in octaua. Sic igitur in istis quatuor festis, memoratis Conciliis est generaliter derogatum: ergo & in reliquis obseruari deberet nec admitti in Quadragesima quodcumque aliud festum nouem lectionum. Beatus Petrus ieiunium Quadragesimale primus dicitur instituisse, vt supra: sed beatus Telephorus ab eodem septimus constituit, vt clerici septem hebdomadis ante pascha ieiunarent. Vide 4. dist. cap. Statuimus, & capitulo sequenti. Et beatus Gregorius dicit in capitulo sequenti, quod a Quinquagesima propositum ieiunandi suscipiant, & in Quadragesimali tempore nec vxorem ducere, nec conuiuia facere, conueniens est, de poenitentia, dist. 7. Nec vxorem. Diebus autem priuatis Quadragesimae, pensum seruitutis nostrae augmentare debemus in orationibus & operibus bonis, vt omnino tunc efficiamur religiosiores. Et hoc augmentum fit, quia ad *Miserere mei Domine*. in septem horis superadduntur septem Psalmi poenitentiales, & *Inclina*, vel altero in Sexta adiuncto. Vigilia mortuorum cum nouem lectionibus celebrantur. Post Primam, decem Psalmi de Psalterio recitentur, quolibet die decem, bini & bini sub vno Gloria, cum Litanis, septem psalmis iterum & orationibus consuetis. Huiusmodi seu alia particularia officia in ipso facto ieiunio addi debent. Antiphona, Responsorium magna, & Versiculi ad primam, Tertiam, Sextam, & Nonam vbique concordant, & continentur in Antiphonario Lateranensi. Sed haec responsorium fratres Minores male omiserunt. In die Palmarum sunt Antiphonae decem nocturnales vndiquaque collectae. Caeterum Dominicis dicantur ex Psalmista ex causa supra dicta. Caetera sa-

tis patere videntur ex libris & vsu generali. Tertium tempus est Paschale, quod a numero dierum, Quinquagesima Latine, & Graece Pentecoste in scripturis dicitur. Prima hebdomada, quasi pro vna die computatur. Vnde Psalmi Dominicales ad vigiliis per totam hebdomadam, terni & terni distribuuntur. Et hoc seruat totus mundus, & testatur Antiphonarius Lateranensis antiquus, idem in hoc errauerunt Fratres minores. Ad Laudes per totam hebdomadam quandoque Antiphonae dicuntur, vt supra propositione decima. Vesperae a *kyrie eleison* inchoantur, cum Psalmis dominicalibus per tria interstitia, cum cantu Missali & Magnificat & tribus orationibus. Et ita beatus Gregorius Vesperas huius hebdomadae ordinauit, vt vidi Romae in pluribus libris antiquis, & eas cum tali initio seruat totus mundus. Quas Vesperas, idem fratres male alterauerunt. *Consiemini* vero, ex Ambrosio per totam dicitur hebdomadam, cuius officium terminatur in nona sabbati subsequenti. Dominica in octauis Paschae, sabbato praecedenti, more Romano dicuntur Psalmi sabbatini. Capitulum, Responsorium, hymnus, & caetera, de historia. Ad vigiliis Psalmi dominicales sub tribus antiphonis, aut sub nouem, si habeantur. In primo nocturno legitur de Actibus Apostolorum: In secundo, Sermo: In Tertio, Homilia, vt dixi in Propositione vndecima. Responsorium de die paschae, & sequentibus. Ad Laudes super tres primos Psalmos, tres Antiphonas secundum notam trium primarum Antiphonarum de laudibus Paschae, super *Benedictus* Antiphona, *Alleluia*, *Surrexit*: super *Laudate*, Antiphona per *Alleluia*. Ita habetur in antiphonario Lateranensi. Caetera prout in libris. Per hebdomadam, Inuitatorium Paschale, dicto hymno legetur nocturnus cum sola Antiphona, ad notam primam. Lectiones de Actibus, responsorium de historia. *Dignus es*: & historia, si obliuio. Et Dominicis ipsi paschalibus ordine Romano cantatur Officium Gregorianum ad Missam, & hoc videtur sequendum. S. Marcus Euangelista, Philippus, & Iacobus, & Inuentio, seruantur in Dominica, si in illa eueniant. non autem aliud festum nouem lectionum. Ascensio Domini & eius octaua seruantur cum nouem lectionibus sub simili officio. Et Dominica infra, cum totidem, etiam cum psalmis dominicalibus sub tribus, vel nouem antiphonis, prout haberi possunt. Nocturnus autem cum Antiphona nocturnali, de die magis congruenti dicatur. Omnes antiphonae per octauam, dicuntur in Laudibus & ad vespertas. Nec tempore praecedenti, nec per has octauas dicitur, *Te Deum*, nisi seruentur nouem lectiones. In hebdomada pentecostes, officium videtur satis generale, & ad Laudes & Vesperas dicatur omnes psalmi Quartum tempus est quotidianum, quod incipit a Vesperis sabbati post pentecosten. Super octaua vero pentecostes, magna est adhuc diuersitas. Cum enim Romani in hac Dominica imponerent historiam Regum, nec seruaerent festum Trinitatis: aliqua rationes, vt Alemanni, eadem die seruat Octauas pentecostes, in hebdomada & Dominica sequenti seruantes officium Trinitatis. Alij, vt Gallici, plures illo die plenum faciunt festum Trinitatis, cum Octauis maioriibus. Hodiernis vero temporibus Romae & in Curia Romana, solennis habetur festiuitas sanctae Trinitatis in octaua supra dicta, quod etiam plures Alemanni coeperunt sequi postea. Per octauam autem san-

ctae Trinitatis & Sacramenti, seruetur Nocturnus ferialis cum sola Antiphona competentiori. Responsorium dicantur secundum ordinem, nec *Te Deum*, nec *Gloria in excelsis* seruetur, sed, *Te Missa est*. Omnes Antiphonae in Laudibus dicantur, & ad Vesperas Antiphonae & Psalmi feriales. De historiis vsque ad Aduentum, & officiis Missarum notus est duplex ordo. Vnus, Antiphonae Sabbatarum cum Lectionibus & Responsoris: Alter, Homiliarum, Antiphonarum ad *Benedictus* & *Magnificat*, & ipsius Missae. In repetendis Responsoris per ferias, expletis ferialibus, incipiendum est a secundo. Octauae Petri & Pauli, Assumptionis, & Natiuitatis Mariae per suos dies, etiam in Dominica non recipiunt historiam, sed Homilia, Missam de Dominica cum memoria. In Septembri sunt Responsorium quatuor historiarum, quarum tres per beatum Gregorium non sunt completae, tamen vsus Romanus ex illis facit quatuor historias Dominicales. Aliae autem Ecclesiae quam plures, duas faciunt coniungendo inexpletas. Quicquid sit, religiosum est, in quatuor temporibus illius mensis, a nouem Lectionibus vacuis, cantari de tempore, & in Dominicis & aliis diebus taliter aptari, vt omnia percantentur. Nam Romanus vsus, Octaua natiuitatis Mariae integre seruata, reliquas omnes festiuitates transfert, etiam festum Matthaei, vt Historiae imponantur. Et licet prius dictum sit, adhuc repetit, quod nulla vis est facienda in ordine Responsoriorum seu in versibus eorumdem, quia in his raro libri concordant, etiam eiusdem loci, dum tamen caetera omnia honeste & secundum ordinem Canonicum a vobis fiant.

PROPOSITIO XVII.

Quilibet vsu sancti Dei sub diuerso gradu veneratur: partim ex Euangelio, partim ex Vrbe, partim ex generali consuetudine, partim ex patria atque loco.

Congregate illi sanctos eius, qui ordinauerunt Testamentum eius super sacrificia. Sancti autem Dei omnes, congregati sunt cum Deo Abraham, & eorum nomina scripta sunt in libro vitae. Eorum autem nomina, quorum notitia habetur, & Passiones colliguntur in Martyrologio Ecclesiae: non tamen singulos in sacrificiis laudis diuinae venerari valemus. Sed ex omnibus aliqui congregari debent, & in aliqua Matricula publica annotari, vt ipsos, cum eorum dies occurrerit, debite veneremur. Et hanc Matriculam Calendarium appellamus. Congregate ergo Deo nostro Sanctos suos in Ecclesia Calendario, qui ordinauerunt Testamentum Christi super sacrificia laudis suae, ad quam illi exhibendam omnimode obligamur. In congregando autem deos Sanctos, imponendi sunt in huiusmodi Calendario Sancti Dei, quos ex sancto Euangelio, seu ex Officio beati Gregorij Romano venerari tenemur: necnon & illi, quos Ecclesiae generalis consuetudo veneratur & colit. Et isti omnium vsu sunt inscribendi, edisque in Calendario in principio praescripto annotauimus. Et si sancti Bartholomaeus, Ambrosius, Chrysogonus, Martinus Papa, Eustachius, Linus, Chrysanthus & Daria, Septem Dormientes, & si qui sunt alij, apud Romanos aliis diebus inscribuntur, quam apud nos, sedes Apostolica super hoc praecipit, vt in hoc consuetudo regionis obseruetur, Ex-

tra de obseruatione ieiuniorum, Consilium. Et de verborum significatione, Quasiuit. Et praeterea quilibet vsuum in Calendario proprio ascribere debet eos Sanctos, qui in illa terra vel loco specialiter venerantur. Et ne in his & aliis erretur super Calendario ecclesiae emendato, recurri consuevit ad ecclesiam Cathedralem. Et ita praecipitur in Statutis Coloniensium & Leodiensium. Nec in huiusmodi Calendario inscribendi sunt sancti, quos in officio non veneramur. Alias Calendaria sunt intricata, & simplicibus sacerdotibus datur occasio omittendi Officium feriale. Nec praeterea cuiquam liceat instituerre, allcribendo aliquos Sanctos, vt ipsis fiat singulare officium contra auctoritates supra dictas. Sanctis igitur Dei, quos venerari tenemur, sic congregatis & inscriptis, videmus de eorum officiatione. Pro quo notum est, quod aequaliter omnes venerari non debemus, nec possumus, nec generaliter est consuetum. Ideo aliqui transeunt sub simplici commemoratione, alij sub tribus lectionibus, alij sub nouem. Qui autem ex eis nouem debent habere lectiones, ita sciri potest. Primum namque dies Sanctorum, qui a Clero & populo celebrantur, siue auctoritate Romana siue Diocesana, necnon duplex festum habentes, cum nouem lectionibus debent obseruari. Et praeterea hi dies Sanctorum, quos Statuta episcopalia cum tot lectionibus praecipunt obseruandos, similiter cum nouem lectionibus teneantur. Notum est autem, quod festa Domini, & suae Matris, Inventionis sanctae Crucis, duodecim Apostolorum, Natiuitatis Baptistae, Laurentij, Michaelis, & Dedicacionis ecclesiae, auctoritate Apostolica a Clero & Populo celebrantur. Et similiter generali consuetudine, Patronus ecclesiae, Conuersio Pauli, Cathedra, & ad Vincula Petri, Festa Martini & Nicolai, Magdalenae & Catharinae. In Statutis autem Coloniensium, Agnes, Georgius, Pantaleon, Decollatio Ioannis, Exaltatio Crucis, Gereon, duodecim millia Virginiu, Seuerinus, Cunibertus, & Caecilia. Et secundum Statuta Leodiensium, Seruarius, Lambertus, Dionysius, & Hubertus, a Clero & Populo celebrari praecipuntur. Et ita quilibet adiugat Festa celebria sui loci. Itē ex Constitutione Bonifacij Papae v 111. Festa principalia duodecim Apostolorum, quatuor Euangelistarum, & quatuor Doctorum, sub duplici festo in ecclesia celebrantur. Generali etiam consuetudine, Barnabas Apostolus, Clemens Papa, Benedictus, Dionysius, Agatha, Agnes, & Caecilia, Diuisio Apostolorum, habent festiuitatem nouem lectionum. Et secundum Statuta Coloniensium, Fabianus & Sebastianus, Aegidius, Lambertus, Dionysius, Mauritius, & Remigius. Et secundum Statuta Leodiensium, Dominicus, Franciscus, Leonardus, & vndecim millia Virginum, nouem obtinent lectiones in suis locis, & Diocesibus. Et similiter in aliis Diocesibus, Episcopi suo Clero determinare debent, quae festa illi teneantur sub nouem lectionibus obseruare. Nam sicut episcopi eorum populo determinant eorum festa celebranda, (vt de consecratione, dist. 3. cap. *Pronunciandum*, Extra de feriis, capitulo *Capellanum*) ita ipsorum Clero, eorum festiuitates debent determinare. Et si in aliqua Diocesi determinata non habentur, tunc super hoc discretio magna est adhibenda, vt in hoc attendatur generalis & rationalis obseruantia totius Diocesis: Adhibito hoc moderamine, vt non facilliter multa sub nouem lectionibus acceptentur.

tur. Nam videmus ex Statutis ante dictis, quantum in locis eorundem multa sint corpora Sanctorum, & plures Sancti locales, vt in Colonia sancti Mauritij, sancti Eualdi, Eliphij, Heriberti, & alij plures. Et in Leodio Theodardus, Remaclus, Mono, Oda, & ceteri multi (habuit enim illa ecclesia triginta Episcopos canonizatos) tamen dicti episcopi moderati fuerunt in nouem lectionibus instituendis. Et secundum beatum Bernardum ad Canonicos Lugdunenses, festiuitates non sunt multiplicanda: quia haec frequentia gaudiorum, Patriae est, non exilij: & numerositas festiuitatum, ciues decet, non exules. Et videmus in vltimo Carthusiensiu, Cisterciensiu, Praedicatorum, & ceterorum, quod paucas habent festiuitates singulares seu speciales. Festiuitates enim Carthusiensium speciales sunt, Antonius, Vincentius, Barnabas, Bernardus, Mauritius, Dionysius, vnde decem millia virginum, Catharina, Thomas Cantuariensis, & ratione ordinis, duo Hugones cum festo reliquiarum. Et si obiciatur de vltimo statutu minorum, omnia sub nouem lectionibus seruante, Respondetur, quod quantum Romanis ultra alias Nationes, plures habent festiuitates, propter pluralitatem localium Sanctorum: tamen dicti fratres extra vltimum antiquum Romanum, in nouem lectionibus valde abutuntur, & eorum abusus non est sequendus, sed omnino detestandus, vt per Dei gratiam ex scripturis de Vrbe venturis latius suo tempore declarabo, & infra dicta Propositione vicefima secunda. Hoc igitur sit vnum precipuum & magnum principale, quod honeste & secundum ordinem debet fieri a vobis, videlicet, vt discreti recipiantur, & secundum auctoritatem possibiliorum in locis vestris admittantur locales festiuitates nouem lectionum. Nam vbi de Domino nostro Iesu Christo seruatur vna festiuitas, scilicet Dominicalis, ibi de eodem sex feriae subsequuntur. Et quod in hac proportione vnus ad sex, dies seruatorum suorum festiui & priuati esse debeant, mysterium habemus ex Euangelio. Nam vbi dominus noster in superiori gradu posuit vnum Apostolum, ibi in inferiori posuit sex discipulos: Et vbi elegit duodecim Apostolos, ibi designauit sexies totidem discipulos. Sexies enim duodecim, faciunt septuaginta duo, qui est numerus discipulorum Christi. Ipsa enim facta Domini, Praecepta sunt: Quia dum aliqua tacitus facit, quid agere debeamus, innotescit, secundum B. Gregorium in Homilia. Sicut ergo pauci sunt dies Domini, & multae feriae, ac pauci Apostoli, & multi discipuli: ita paucae debent esse festiuitates, & multae feriae, seu dies sanctorum trium lectionum. Sit etiam ad hoc summa ratio, vt Plalterium continetur, in quo principaliter officium existit, vt superioris est probatum. Et si bene computes & ordines, non erunt tot festiuitates in anno, sicut sunt Domini dies. Quia serui non debent esse supra eorum dominum, nec discipuli supra Magistrum. Et credendum est, huiusmodi obseruationem magis gratam esse ipsi Sanctis Dei ad finem, vt Plalterium, sacra scriptura, officium mortuorum, septem psalmi poenitentiales, quindecim psalmi Graduales, & huiusmodi seruentur iusto ordine, & paucae fiant festiuitates. Non enim sancti dei appetunt indebitas laudes, sed vt rationale fiat obsequium nostrum. Viso ergo, qui sancti venerandi sint sub nouem lectionibus: videamus, qui sub tribus, seu sub memoria venerentur. Et imprimis notetur, quod omnes illi sancti Dei, quibus

in Calendario praemisso Missam ascriptimus, in eorundem officio & vbiq; propria Missam habent, & omnium vsu sub tribus venerantur lectionibus, nisi concurrant cum maiori festiuitate, quo casu commemoracionem habent, & Missam ad partem habere debent. Hi ergo imprimis ad minus cum tribus lectionibus, diebus suis sunt sic venerandi. Ideo in Calendario supra dicto, illis annotantur tres lectiones cum Missa, & eorum pauca, propriam habent historiam. Praeter istos, diuersi hincinde diuersorum vsu cum tribus lectionibus seruantur: vt apud Carthusienses, Polycarpus, Blasius, Petrus martyr, Cyriacus & Iulita, Leo, Margareta, Christina, Nazarius cum aliis, Germanus, Eusebius, Lucia & Euphemia, Tecla, Fides, Crispinus & Crispinianus: Eustathius cum sociis, Briectius, Columbanus, Linus: Vitalis & Agricola, Silas Apostolus, Saturninus & Eulalia. Et praeterea Fabianum & Sebastianum, Inuentione Crucis, Inuentione Stephani, Dominicum, Remigium & Franciscum seruant cum tribus lectionibus, quos alij seruant cum nouem. Aliquos vero seruant sub commemoracione, vel quia concurrunt cum maiori, vel infra Octauas maiores, vt Siluestrum, Paulum primum Eremitam, Hilarium, Alexandrum cum aliis, & ceteros cum memoria subnotatos. Diebus autem a festiuitate, seu octauis maioribus vacuis, vel seruant cum tribus lectionibus sanctos occurrentes, vel officium feriale. Aliquorum tamen vsus, vt Praedicatorum & sequacium, in huiusmodi diebus habent aliquos sanctos inferioris gradus, quos etiam sub commemoracione duntaxat seruant in officio temporali. Et iste & tertius modus commemoracionis propter sancti humilitatem. Ecce pono exempla in vsu Teutonicorum de Prussia, qui ultra sanctos propriae Missae supra in Calendario inscriptos, seruatur cum tribus lectionibus Antonium, Timotheum, * Chryso- stomum, * Chryso gonum, Blasium, Vitum & Modestum, Paulinum Nolanum, Pantaleonem cum aliis, Germanum, octauam Laurentij, Bernardum, Egidium, Lambertum, Remigium. Et cum nouem lectionibus Mauritium cum sociis, Cosmam & Damianum, & sub memoria in officio feriali, maurum, Emerentianam, Polycarpum, Vedastum, & Amandum, Scholasticam, Albinum, Perpetuum & Felicitatem, Potentianam & retronillam, Nicomedem, Medardum, Quiricum & Iulitam, Christinam, Donatum, Romanum, Eusebium, Rufum, Euphemiam, Leodegarium, Fidem, Martham, Crispinum & Crispinianum, Narcissum, Quintinum, Leonardum, martinum Papam, Briectium, Agricolam & Vitalem, Saturninum Episcopum, Eligium, Barbaram, Sabam, octauam Andreae, Damasum, Lazarum. De episcopis vero Hierosolymitanis, quia eorum titulus est, Hospitales beatae Mariae hierosolymitani, sub tribus lectionibus seruant dies Simeonis & Alexandri, & sub memoria, dies Matthiae, Zachariae & Marci episcoporum. Collige ergo causas veneracionis Sanctorum. Nam sub nouem lectionibus, sancti venerantur, vel quia a Clero & populo celebrantur, vel quia habent duplicia festa, vel ex statuto episcopali, vel aequipollenti. Et sub tribus lectionibus sunt, vel quia in officio Romano habent proprium officium missae, vel quia ad hunc honorem in illo vsu sunt assumpti, & sub memoria transcunt. Vel quia cum maiori concurrunt festiuitate, vel occurrunt infra octauas maiores. Et hi duo modi sunt generales, vel propter eorum humilitatem, quorum

rundam vsu. Et hunc modum seruant plures, vt Leodienses tempore paschali de sanctis illis, qui propria non habent Missam. Considerate Domini & Fratres mei, quam rationabiliter, & quomodo quasi pariter Fratres Carthusienses ad eorum positi, & Domini Teutonici ad pugnam ordinati, in eorum Religionibus obsequium faciunt salutare, de sanctis videlicet propter Officium temporale Dei summi, paucos eorum sub festiuitate & tribus lectionibus obseruantes: quantum in omnibus tribus lectionibus vtrique eorum Nocturnum seruent iuxta decimam Propositionem. Seculares quoque Ecclesiae communiter diebus quotidianis, Sancto occurrente Officium repudiant temporale. In contrarium autem seruant Cistercienses, qui similiter aliis vsibus raras habent duodecim lectionum festiuitates. Alios vero Sanctos quoslibet seruant sub sola memoria. Et in hoc praecedunt Carthusienses.

PROPOSITIO XVIIII.
Dies sanctorum nouem lectionum, in morem Dominicalium: trium vero lectionum, more feriali sunt inofficiandi.

Non est discipulus super magistrum, neque fortius super dominum suum. Sufficit enim discipulo, vt sit sicut magister eius, & seruo, sicut dominus eius. Mat. 10. cap. Seruus gaudeat se esse in domini familia, nec illum decet vt ultra dominum decoretur, Sanctis ergo Dei, qui sunt serui Domini, iucundum esse debet, si dies eorum officientur proportionabiliter officio, quod de Christo eorum Domino obseruatur. Vnde dies sanctorum nouem lectionum, qui festiuitates appellantur, sicut Dominica de Vespera in Vesperam officari debet. Et hoc ponit beatus Benedictus capitulo tricesimo tertio, sic dicens: In Sanctorum vero festiuitatibus, vel omnibus solennitatibus, sicut diximus Dominico die agendum, ita agatur: Excepto, quod psalmi, vel Antiphonae, vel lectiones ad ipsum diem pertinentes, dicantur. Modus autem supra dictus teneatur. Hec ibi. Similiter obseruationes Sanctorum trium lectionum sequi debent modum priuatum officij ferialis, vt infra declarabitur. Et iste est decor diuini officij in vtrisque, vt Dominicalia in festiuitatibus, & ferialia seu priuata in diebus sanctorum trium lectionum, seruatur. Et si praerogatiuae Dominicales & priuilegia nouem lectionum ad dies priuatos applicarentur, ex hoc officium deturbabitur, & deordinabitur ipse ordo. Sancti enim patres valde studuerunt: vt in obseruationibus Ecclesiasticis concordia seruaretur, & omnis dissonantia vitaretur. Festiuitates igitur agitur Dominicali more cum vtrisque Vesperis: in quibus & ad Laudes quandoque Antiphonae super psalmos sunt cantandae semper & vbiq; vbi haberi possint, vt supra Propositione decima. Ad priores Vesperas, psalmi feriales cum Antiphonis ferialibus, nisi propriae habeantur. In Responsorio Vespertino vsus multorum existit, vt in officio duplici, Responsoriu ad Vesperas vtraque cantetur. Et si festiuitas a populo celebretur, ad Vesperam primam seruetur. Suffragia, vt in Dominica dicantur, & in solennitatibus abbrevientur. Inuitatorium autem sit solenne, & Hymnus vtrique ad nocturnos cantetur: in quibus super nouem psalmos, noue antiphonae omitti non debent. Lectiones & Responsoria sint authentica: Responsoria nouem cantentur. Te Deum, Gloria in excelsis, & Ite Missa est dicantur.

centur, quando in Dominica dici possint. Sin autem seruus super Dominum non existat, nisi ex dispensatione Domini speciali. Missa communiter de ipsa festiuitate celebrari consuevit. Ad secundas Vesperas, omnes Antiphonae de Laudibus super psalmos feriales, repetuntur: nisi festiuitas habeat speciales, sicut de Apostolis, & secundum multorum vsum de aliquibus aliis quidam seruatur. Quod si duae festiuitates nouem lectionum seu festiuitas cum Dominica aut vna ipsarum cum die trium lectionum, in vnum diem concurrant, quarum vtraque plenum per se exigit officium, celebrior ex integro obseruetur, & alterius memoria tantum agatur. Si autem vtraque plene obseruanda videtur, altera differatur in diem sequentem: sicut S. Gregorius Papa festum sancti Pauli, post festum sancti Petri voluit obseruari. Nam illam vsurpationem, quae ex duobus officiis in vno die obseruandis vnum incompositum compingit, videlicet vt vnum Nocturnum de vno festo, & reliquos de alio obseruemus: Sanctorum Patrum auctoritas non admittit, quae semper in officiis concordiam custodire praemonuit, vt supra: Quia si vtrique eodem die satisfacere nitentur, debita officiorum reuerentia neutrum celebrasse conuinceremur. Sic itaque festiuitates conuenienter inofficiantur, si proportionabiliter quantum officium permittit, Dominicis adaequantur. In duabus vero festiuitatibus continuè occurrentibus, communis Vespera officari non debet ex integro, vt abusuè quotidie faciunt Minores. Sed obseruandum est, quod dicit Micrologus capitulo tricesimo quinto in haec verba: Omnes authentici Antiphonarum, secundam vesperam S. Stephano concedunt ex integro: vnde & reliquis festiuitatibus per annum, hoc exemplo secundam vesperam ex toto concedimus, etiam si maior festiuitas subsequatur. Non enim congruum est, vt psalmos vespertinales tantummodo praecedenti festo, reliqua vero subsequenti tribuamus. Nam sancti Patres nullum nobis inde exemplum reliquerunt, qui potissimum nos concordiam officiorum singulari diligentia seruare docuerunt. Summa tamen festiuitas si quando minorem subsequatur, secundam vesperam prioris festi, sibi ex toto non incongrue vendicabit, vt Octaua Domini, secundam vesperam S. Syluestri. Vesperam quidem de quolibet festo vniformiter perficimus: deinde alterius festi, si necesse fuerit, post Benedicamus Domino, memoriam facimus, vt de S. Stephano, & de S. Ioanne obseruamus. Parilis consideratio omnino suo modo habenda est in diebus trium lectionum. Nam sicut nouem lectiones ad formam Dominicarum obseruantur, ita tres lectiones obseruentur ad modum feriarum. Et hoc bene custodiunt monachi Carthusienses, & domini Teutonici supra dicti. In officio igitur Sanctorum trium lectionum in omnibus partibus sunt prostrationes, prout eodem tempore in officio fierent feriali. Ad primam vesperam, quando locum habet, Antiphonae & psalmi feriales dicuntur: Capitulum, hymnus, Versus, Antiphonae ad Magnificam cum Collecta de ipso Sancto, Suffragia vt in feriali officio. Completorium & Prima, per totum & cum psalmo Miserere, sicut in officio feriali. Inuitatorium autem canitur in tono feriali. Et carato hymno de Sancto, psallitur nocturnum feriale, vt probatur propositione decima. Lectiones de sacra scriptura legantur secundum oes nocturnos, & Responsoria, Versiculi, & Versus, Antiphonae & laudes &c. seruatur de ipso Sancto. Vigiliæ & Vesperae

739
 ræ mortuorum, Psalmi Graduales & pœnitentiales cum eorum sequelis, sicut in feriali officio obseruatur. *Te Deum* & *Gloriam excelsis*, nusquam dicantur prout nec fit in officio feriali, & ita scriptum est, vt supra probatum fuit Propositione decimatertia. Ergo tenendum & cantandum. Ad Tertiam, Sextam & Nonam, multorum vsu Antiphonæ dicantur de sancta Trinitate. Missa verò seruatur de ipso Sancto, si propriam habet, sine *Gloria in excelsis*, & cum *Benedicamus Domino*. Et sicut in diebus sanctorum triu lectionum ad preces Completorii Primæ addimus *Miserere mei Deus*: ita Carthusienses ad horas singulas, quia in illis preces habent, in eisdem diebus similem addunt Psalmum. Et in ea parte eisdem diebus, dicti monachi discrepant ab vsu nostro. Volenti igitur respicere ad Officiu feriale, facile erit obseruare dies sanctorum trium lectionum. Sed verum est quod tam Monachorum quam nostro vsu in eisdem diebus, tam tempore Paschali, quam octauis maioribus occurrentibus omittuntur preces non solitæ, & cætera prout in Paschali tempore hæc solent omitti. Officiu verò Sanctorum trium lectionum, in ipsa Missa terminandum est. Nam vt dicit Micrologus capitulo quadragesimo quarto, iuxta Romanam consuetudinem, nullius Sancti triu Responsorioru mentionem facimus post Missam, siue illa cantatur ad Tertiam, siue ad Sextam. Immo cum ipsa Missa mentionem Sancti finimus, & reliqua de ferialibus dicimus. In festo autem nouem lectionum, omnia vsque ad secundum Vesperam de festo agimus. Hæc ibi. Et hunc terminum seruant Carthusienses. Hæc igitur est simplex obseruantia in tribus lectionibus, vt totum fiat proportionatè modo feriali secundum supra dicta. Sed eam multi multipliciter alterant & corrumpant. Aliqui enim dies sanctorum trium lectionum distinguunt incitulando per Titulum trium Responsoriorum & aliunde. Alij verò per Titulum, Si feria inclusa dominicæ, vel excepta. Alij per Collectam, & sine Collecta & per Missam, & per tres lectiones, cum *Te Deum* & si Dominica, nouem. Alij cum *Te Deum*, & sine illo, & diuersis alijs modis. In quibus aliquorum abusus ab omnibus priuatis & particularibus officiis dies Sanctorum trium lectionum absoluit in certis diebus, sicuti in nouem lectionibus obseruatur. Sed omnium vsibus reiectis, pia & religiosior obseruantia esse videtur, sequendo modum simplicem supra dictum: quem Fratres Carthusienses, Domini Teutonici, & solenniores Religiosi approbat & sequuntur. Et credendum est, quod sanctus Pater Benedictus, qui omnium Sanctorum spiritu plenus erat, ab officio Romano noluit omnimodè discrepare, sed cum eodem (salutis paucis) se concordare, vnum ad aliud adæquant, modica distantia apparebit.

Camera
 cens.
 Traiectes
 Leodiens.
 In Virid
 valle.

PROPOSITIO XIX.
Solemnitates maiores aliquando officio Vigiliæ præueniuntur, aliquando per octauas extenduntur.

740
 Vt dicit Alexander Papa tertius, qui cœpit anno dñi 1159. Extrà de ferijs, capitulo secundo, Licet scriptum sit, de Vespera ad Vesperam celebrabitis Sabbata vestra: Festorum tamen principium & finis, iuxta eorum qualitatem & diuersarum regionum consuetudinem debet attendi. Et sicut magnitudo diei exigit, prius incipere, & tardius terminare: Re-

740
 gulares termini festiuitatum, auctoritate sanctæ scripturæ ponuntur de Vespera in Vesperam. Sed ex earum magnitudine in officio Vigiliæ præueniuntur citius, & in officio Octauarum latius extenduntur. Ideo de istis duobus cōsequenter videamus. Officiu Vigiliæ obtinet Festa Dñi, duo Festa suæ matris, scilicet Assumptionis, & ex Constitutione Gregorij x i. quado româ venit, Natiuitatis marie, & dies Ioannis Baptistæ, Laurentij. Et vt dicit Innocentius x i i. de obseruatione ieiunij, cap. 2. Omnium apostoloru Vigiliæ sunt in obseruatione ieiunij celebrandæ: præter Vigilias Apostolorum Philippi & Iacobi, & Ioannis Euangelistæ. Quoniam eorū festiuitates infra solennitatē paschale, istius autē intra natalem Dñi celebrantur. Vt dicit Alexander tertius de Verborum significatione, capitulo, *Quæstus*: In vigilia beati Matthiæ, nisi in Dominica euenerit, Ieiuniu celebratur. Hæc autē Vigiliæ, quæ ieiunium habent, cōsequenter obtinet & Missam. In Antiphonario verò, quæ de Roma dicitur, in Assumptione Mariæ à Matutinis incipit officiu vigiliæ, sicut in natiuitate Dñi videmus. Officiu autē quocumque Ambrosianu de maioribus solennitatibus loci, vt Geruasij & Protasij, Nazarij & Celsi, Naboris & Felicis, Simpliciani & Dionysij, & cæterorum localium, etiã in Vigilijs seruat propriu missæ officium. Quod etiã aliæ nationes de eorū Patronis & similibus præcipuis seruare consueverunt, vt Leodienses de S. Lamberto, Traiectenses de S. Martino. Pia autem & religiosa consuetudo solennium Ecclesiaru existit, vt sicut ieiuniu seruatur in Vigilia, ita & seruitium seruatur in horis temporale, cū memoria sanctorum, si qui tunc occurrant, prout tempore ieiunij facimus in Aduerū & in quadragesima. Et hoc idē in alijs sanctoru Vigilijs, pro quibus missa dicitur, piè dicunt obseruandū: quauis non habeat ieiunium sub præcepto. Missa de Vigilia seruanda est propter ieiunium modo feriali. Et vt dicitur in Micrologo, capitulo quinquagesimo quinto. Hoc quoque in omnibus Vigilijs congruè obseruatur, vt Nona de futuro festo peragatur, si tamen post Missam differatur, videlicet vt postquam de festo per Missam incipimus, nullam deinceps cū Nona dissonantiã officiorum faciamus, quam maximè sancti Patres in dispositione eorumdem deuitare studuerunt. Quod si Vigilia in Dominica cadat, officium Dominicale, quod est maius, propter eam nō immutatur. Et missa de Vigilia, vel de Dominica, de manè, vel Sabbato vel alijs loco congruo imponatur. Dicto de Vigilijs, quibus festiuitates prius incipiuntur, dicendum est de Octauis, quibus tardius terminantur. Et primo notandum, quod secundum vsus approbatiore, vt Carthusiensem & cæteroru, & prout in pluribus Rationalibus legitur, huiusmodi octauæ sunt duplices, scilicet, maiores & minores, In Maioribus octauis prima & octaua dies & Dominica infra, nouem habent lectiones: cæteri autem dies habent tres. Prima autem octaua dies simili officio celebrantur, vt in festiuitatibus. Dominica autem infra, Officio ab ipso die principali mutato, seruatur Dominicaliter: quia ad vtrasque Vesperas dicuntur Psalmi de die, & ad Vigilijs noctis Inuitatorium, Hymnus, nouem Responsoria, * Laudes, & cætera de ipso die. Et ad tres nocturnos dicuntur Psalmi Dominicales sub tribus vel nouem antiphonis, prout in festiuitate recipi possunt. Lectiones autem sex de historia, quæ tunc legitur cum homilia Dominicali,

Roma an
 tiphona
 ulii.

for. * le
 tiones.

741
 minicali, & *Te Deum*. Ad vtrasque Vesperas & Matutinas, memoria de Dominica. Ad Primam Psalmi, *Deus in nomine, Confitemini*, & cæteri. Missa de Dominica cum memoria festiuitatis celebreretur. Priuatis autem diebus, Inuitatorium erit paruum, & sub Tono feriali. Hymnus autē de festo. Nocturnus verò ferialis sub vna Antiphona de Nocturnis festi, quæ magis cōgruit recitanda. Lectiones de historia currenti, Responsoria secundum ordinem de ipso die: Primo, secundum vsum Romanum omisso. Et ipsis expletis, iterum à secundo incipiatur. Nec *Te Deum*, nec *Gloria in excelsis* dici debent, vt probatum est propositione decimatertia. Quinque Antiphonæ ad Laudes super Psalmos cōmunes teneantur. Ad Vesperas super psalmos feriales, Antiphonæ quinque de Laudibus, si nō dicantur feriales. Cætera officientur de ipso die. In octauis autem minoribus, diebus singulis intra octauas nulla faciendū est mentio de ipsa solennitate: sed ipsa octaua dies tenenda est sub tribus lectionibus, prout tenetur vnum aliquod simplex festum trium lectionum. Vnde scribitur in Micrologo, capitulo quadragesimo quarto, iuxta Romanam auctoritatem, nullorum sanctorum Octauas obseruare debemus: nisi vnde aliquam certam Traditionem à sanctis Patribus habemus. Eorum quoque quorū Octauas celebramus, nullam quotidianam mentionem per interiacentes dies agimus: quia nullam auctoritatem inde habemus, exceptis de sancta Maria & de sancto Petro, quorum memoriã & alio tempore non cessamus frequentare. Et idem scribitur in Rationali, quod dicitur Gemma ecclesiæ. Festiuitates autem sanctorum nouem lectionum, infra Octauas maiores seruandæ sunt cum memoria octauarum. De cæteris autem Sanctis fiat tantum memoria: si tamen propriã Missam habeant, illa cum *Te Missa est*, cātetur. Huiusmodi autem octauas maiores habent, Natiuitas Domini, Epiphania, Assensio, Trinitas, & Sacramenti, Assumptio, Natiuitas Mariæ, Petrus & Paulus, Minores verò habent Andreas, Laurentius & Martinus, & secundum Carthusiensem. Ioannes Baptistæ. Et addendum est, quod dies priuati infra Octauas maiores reputantur, quasi forent tēporis Paschalis. Vnde in eis non seruantur prostrationes, preces cum *Miserere*, & cætera huiusmodi, quæ Paschali tempore omittuntur, vt etiam faciunt Carthusienses. Quæ cōsideratione plures Alemanni eisdem diebus ad Vigilijs noctis seruant tantum tres psalmos cum tribus Antiphonis, vt tēpore paschali facere consueverunt. Sed hoc reprobatur est supra, Propositione decima.

PROPOSITIO XX.
Officia mortuorum & Virginis gloriose, obligatoria sunt, & ab omnibus obseruanda.

742
 Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur, secundo machabæorum, duodecimo capitulo, in fine. Et nulli dubium, quin totum ad laudē dei pertineat, quicquid suæ Genitrici dignè fuerit impensum, vt dicit beatus Hieronymus in vers. *cogitatio*. Inde est, quod nedum Apostolicis constitutionibus, sed generali omnium nationum consuetudine, officia de vtriusque secundum temporum congruentiam persolui debent. De officio autem mortuorum præcipitur ext. de celeb. Missæ. Cū cantatur. De officio verò B. Virginis legitur in Chronicis, quod Urbanus i i. qui nouem Tom. 4.

742
 præstationibus prioribus decimam de B. Maria virgine addidit, vt infra dicitur, in Gallias veniens, concilium apud Claremontem urbem celebravit, anno Domini M, XC VI. de mense Nouembri. In quo statutum est, quod horæ B. Mariæ virginis quotidie dicantur, officiumque eius diebus sabbatorum solenniter fiat. Ideo primo aliqua de officio mortuoru differantur: de quo aduertendū, quod idem officiu omnium more habet Vesperas & Vigilijs atque laudes absque cæteris horis, nec non officium Missæ. In Vesperis verò, tã in antiphonis quam in psalmis, vbi que est cōcordantia. Et in antiphonis ad *Magnificat* seruatur vsus. In Vigilijs sunt nouem antiphonæ, nouem psalmi, & nouem lectiones. In psalmis tertij nocturni, aliquis vsu est discrepantia. In lectionibus romani, Ambrosiani, Benedictini, & quasi omnes vsus cōcordant, salua variatione ix. lectionis: In Responsorijs similiter vsus aliquoties discrepant. Idē quilibet teneat sum vsuum. In Laudibus modica differentia existit. Generalis plurius vsus est, vt Vesperæ & Vigiliæ dicantur die præcedenti, & Laudes die sequenti post matutinas. Et quodlibet dictarū trium horarum cum suis precibus, psalmis & orationibus terminatur. Aliqui tamen Vesperas & Vigilijs simul iunctas, vno sine concludunt. Et in dictis tribus officiis seruatur prostrationes, quando illæ sunt in officio principali. Singulares autem esse videntur quidam Alemanni, qui lectionibus generalibus cū suis a cōspō forijs nō contenti, alias etiam lectiones cū Responsorijs confictis nituntur obseruare. Nec tales singulares nouitates Religiosi sequi debent, quos cōmunia & facilia decet obseruare. Et sicut dicunt tres horæ suis diebus seruari debent, ita etiã eiusdem officij Missa eisdem diebus debet conuentualiter celebrari. Hoc autem officium intermittitur aliquando propter dierum incongruentiam, vt in hebdomada paschali, & triduo præcedenti: aliquando propter ipsius diei festiuitatem: vt in omnibus nouem lectionibus & maioribus * & aliquorum vsu tempore paschali, & per octauas maiores. Sed in hoc conueniens discretio habeatur. Et vt facilius obseruetur, aliquorum vsus habet, vt psalmodia cū antiphonis, minoribus diebus planè dicantur, lectiones autē & Responsoria decantentur. In quadragesima verò & Aduentu seruantur nouem lectiones cum Responsorijs. Cæteris temporibus secundum ferias tres lectiones cum suis nocturnis dicantur. In diebus depositionum & anniuersariis defunctorum, nouem lectiones sunt seruandæ. Quæ præmissis subtrahere vult, hoc faciat suo iure.

for. * festi
 uitatibus.

De officio
 Virginis
 gloriose.

742
 Officiu autem Virginis gloriose, omnium more habet septem horas sicut principale. Et conuenienter potest sic seruari, Vt ad vigilijs noctis illud dulce dicatur Inuitatorium. *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum*. Hymnus, *Quem terra*. Romano vsu tres nocturni cum nouem suis antiphonis dicuntur secundum ferias: vt pote Dominica, feria secunda, & quinta de primo nocturno, feria tertia & sexta, de secundo: feria quarta & sabbato, de tertio. Et hoc vtrique congruit, vt sufficienter iterari, nocturnum non impediant sabbatinu. In lectionibus tribus matutinalibus sunt multæ diuersitates. Aliqui dicunt de Ecclesiastico, *In omnibus requiem*, &c. Aliqui tres paruulas, de sermonibus Augustini. Aliqui tres paruulas sine aucthore, quarum initiu est, *sancta Maria piarum piissima*. Quibus reiectis, religiosum videtur, in hac parte 2 II iij

sequi Carthusienses, vt de euangelio Luc. i. c. tres legantur lectiones. Prima, *In mense autem sexto missus est Angelus Gabriel*, vsque ibi, *dixit autem*. Secunda, ab inde vsque, *Exurgens autem Maria*. Tertia, ab inde finitur, *Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo*. Et addatur, *Manst autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam*. Responsoria tria satis sunt consueta. *Te Deum* dici non debet, vt probatum fuit propositione 13. Ad Laudes Romano more quin que antiphonæ, *Assumpta est Maria* cum aliis. In capitulis, orationibus & hymnis seruetur vsus. Laudabili more in hoc officio fiunt quædam suppletiones, vt quia in Ambrosiano & Benedictino ad horas dicitur Litaniam, Kyrie eleyson, quam quotidie tantum in completorio & prima dicimus: Idem in hoc officio supplicatur, Vt ad paruas horas more Benedictino post capitulum absque responforio dicatur versiculus, Et ad singulas horas ante orationem dicatur Romano more *Kyrie eleyson, Christe eleyson, Kyrie eleyson. Dominus vobiscum, vel Domine exaudi. Oremus* Suffragia verb ad Laudes & vespas fiunt secundum deuotionem. Romani dicunt de eorum patronis Petro & Paulo, & de omnibus sanctis. Aliorum deuotio ad paruas horas iungit tres orationes de beata Virgine, de Spiritu sancto, & de omnibus sanctis. Vnde ad primam, tertiam, sextam, & nonam, in Hymno cõuenienter præmittitur versus, *Veni creator*. Ad quinque autem paruas horas congruè distribuuntur quindecim Psalmi graduales, maxime eorũ vsu, qui illos non dicunt ante vigiliis noctis. Et Benedictini, qui eosdem Psalmos ad principales certis diebus seruant horas, ordine transmutato in officio beate Virginis ad primam, tertiam, sextam & nonam dicunt illos Psalmos, quos in eisdem horis in eodem officio dicimus principali. Ad Vespas super Psalmos notos dicuntur quinque antiphonæ, *Dum esset Rex*, cum aliis, vt dictum fuit propositione 10. & seruant Romani. Et si aliqua memoriæ in officio principali, ex causa omittuntur, & illæ in hoc officio suppleri possunt. Præterea hoc officium in vsu Romano ad Laudes, Vespas & paruas horas in Aduentu & post Natiuitatem Domini, habet Antiphonas singulares & alias proprietates, quæ ex vsu Fratrum Minorum scripsi possunt. Et tempore Paschali in tribus euangelis Antiph. *Regina celi*. Hoc officium intermittitur aliquando propter temporis incongruentiam, vt in hebdomada paschali & triduo præcedenti: aliquando ne bis dici videatur, vt quando seruitium principale fit de Virgine gloriosa: & aliquando in paucis solemnitatibus maioribus: super quo recurrdum est ad vsum Carthusiensium & similibus religionum, & non ad notas Fratrum Minorum, quæ contra ea quæ Romæ vidi scripta, in hac parte nimis se laxant. Item secundum vsum plutium, singulæ horæ huius officij siue in choro, siue extra priuatim dicantur, ante horam principale dicuntur, excepto completorio, quod dicitur post horam principale. Sed secundum vsum Fratrum Minorum, qui Romanus dicitur, Matutinum & Vespera dicuntur ante, & parua horæ dicuntur post horas principales. Omnium vsu generali diebus sabbatinis, quando propria missa non occurrit, cantatur Missa de Virgine gloriosa, cuius officium in omnium missilibus secundum tempus anni cõtinetur, de qua scriptum est, quod in illa nec *Gloriam excelsis*, nec *Credo* dici debeat, vt allegatum fuit supra propositione 13. Vt autem diebus sabbatinis serui-

tium principale fiat de beata Virgine, festo maiore non occurrente, sunt diuersitates. Nam solenniores ecclesiæ & religiosi illud non seruant, ne nocturnus sabbatinus cõtinuè omittatur: Innitentes rationi Alexandri papæ tertij, ext. de for. c. 2. in fin. Cùm singulis diebus in officio priuato laus persoluitur Virginis gloriosæ. Et isti in eodem priuato officio secundum ferias dicunt psalmum & antiphonam trium nocturnorum, vt supra præmissi. Alij verò sunt, qui omissionem dicti nocturni non ponderantes, dictis diebus faciunt seruitium principale de eadem cum nouem antiphonis atque psalmis: & isti vniformiter dicunt, per totum annum, officium priuatum. Quamquam sit etiam, si ex deuotione sic fieri conueniat, seruitium principale, tamen in illo dictus nocturnus non videtur omittendus, iuxta ea quæ dicta sunt supra propositione 10. Et tunc huiusmodi seruitium fieri possit sine prostrationibus, septè psalmis, & cæteris, sicut fit tempore paschali, & infra octauas maiores. Quauis autem in septimanis vacatibus seruari possit Missa de patrono, tamen huiusmodi laudario extendi non debet ad horas principales, ne officio feriali præiudicium nimium generetur: nec scripturam, nec exemplum habemus, hoc licitè fieri posse.

PROPOSITIO. XXI.

Laudabili multorum vsu seruantur etiam certis temporibus alia particularia officia, vt Psalmorum pœnitentialiũ, & gradualium, & in quadragesima totius psalterij, & si qua sunt plura.

De laude septè pœnitentialium psalmorum dictum est supra propositione nona, officium autem eorũ congruenter fit hoc modo. Iidem psalmi absolute incipiuntur, & singulati eũ *Gloria patri* dicitur. In fine vltimi *Alleluja*, vel *Laus tibi*, versus *Intra oratio*. Deinde prostrado *Kyrie eleyson*, preces maiores, cū psalmo *Inclina*, & prælibatis orationibus ad hoc recolletis, de omnibus sanctis, pro papa, pro pace, pro episcopo, pro Imperatore, cõtra hæreses, pro familiaribus, pro iter agentibus, pro populo, pro peccatis, pro serenitate, pro viuis & defunctis, & huiusmodi necessitatibus. In vsu Leodiensium sunt 13. hoc autem officium dici debet post primam in diebus trium lectionum extra tempus paschale, & octauas maiores. Et ita communiter seruat, vt vidi notatum in quodam ordinario Romano. Sed Innocentius 111. mādauit suis capellaribus, vt solum in Quadragesima diceretur, & hoc sequuntur Fratres Minores.

Quindecim autem psalmi graduales, tripartitè dicuntur: primi quinque pro defunctis, sub vno *Requie æternam*, cū *Pater noster*, versiculo & collecta. Alij quinque pro nobismetipsis & amicis nostris sub vno, *Gloria*, cum *Kyrie eleyson*, versiculo, & collecta. Reliqui quinque pro omnibus fidelibus similiter dicitur sicut medijs, & hoc officium seruat a prælibatis religionis, in tribus lectionibus ante matutinas. Pauci tamẽ illud seruantes, curant etiã seruare dictos septem psalmos. Sed alij religiosi & seculares, meliori ratione mouentur, qui vtrique officio in hoc satisfaciunt, quia quindecim psalmos graduales ad quique paruas horas in quotidiano officio sancte Virginis cõtinuant, & septem psalmos pœnitentiales suis diebus seruat, & in hoc seruitium dici alleuiatur, & septem psalmi non omittuntur. Orationes aut, quas ad quindecim graduales adiungunt in prima & post septè psalmos, satis sunt suppletæ. Diebus tamen quibus de beata

Virgine

Virgine fit seruitium, principale officium huiusmodi quindecim graduum, congruè locum habet. Et quia in sancta Quadragesima sancti Patres voluerunt officium ecclesie cum aliis bonis operibus omnimodè augmentari, vt supra propositione 16. Idem in augmentum diuini cultus eiusdem temporis, diebus ferialibus Quadragesimæ, & nouem lectionibus vacatibus, dicta prima legitur. Psalterium hoc modo recepta cum prostratione venia, incipit sacerdos: *Deus in adiutorium. Gloria, Laus tibi.*

Deinde quoridie leguntur decem Psalmi de Psalterio, bini & bini sub vno *Gloria*, post vltimũ *Laus tibi*, vers. *Intra*. Deinde litania tota: qua dicta, omnibus prostratis, dicitur preces maiores, cum septem psalmis & orationibus supra dictis. Et ad per Dominũ, surgant omnes. Alij autem seruant alia officia particularia, tam in Quadragesima, quam in diebus priuaris. Sed officia iam prædicta, iugiter congrua videtur & deuota.

Præterea Romani in festiuitatibus in quibus volunt solemnizare in vigilia, de sero faciunt quoddam officium, quod vocat vigiliã, sub hoc modo: Pulsatis signis, absoluitur incipitur antiphona, & dicuntur tres psalmi cum tribus antiphonis, versibus, Pater noster, cum tribus lectionibus & responforis, sicut fit in vno nocturno matutinali, et cantato, *Te Deum* vel, *Te decet*, officium concluditur cum oratione & Benedictamus Domino. In vigilia sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, hoc officium fit in sancto Petro cum nouem lectionibus & suis responforis. Et antiqua antiphonaria Romana in dicta Vigilia & in Vigilia Natiuitatis Domini, continent nouem antiphonas cum suis psalmis & nouem responforis ad hoc officium ordinata. Huiusmodi autem vigiliarum officium est bene multiplicatum in festiuitatibus more Ambrosiano, cum cantu processionali ad hoc ordinato. Indè est quod in multis ecclesiis collegiatis plebanis in festiuitatibus in vigiliis de sero cantant matutinas. Officia autem alia particularia, vt sunt processiones, tam festiua, quam rogationum, benedictiones diuersarum rerum, ad vsum ecclesiasticum pertinentium, & cætera huiusmodi, sunt satis communia atque nota.

PROPOSITIO. XXII.

Ordo sancte Romanae ecclesie non ex vsu Fratrum Minorum, sed ex sacris Canonibus, scripturis authenticis, libris nostris antiquis, generalique locorum proportionali consuetudine colligatur.

Celebris olim & gloriosa erat Romana ecclesia, vt de sub eius pede effluerent aque viua, & velut ex fonte cui tam rerum omnium faciendarum, quam ecclesiasticæ regulæ emanarent. Indè est quod omnes scripture nobis iniungunt, vt illius sequamur authoritatem, & ordinem teneamus. Vnde ait beatissimus Papa Innocentius de centio Episcopo, & ponitur in epistola Magalonenſi supra propositione se prima allegata & vndecima distinctione.

Quis enim nesciat, aut non aduertat id, quod à principe Apostolorum Petro Romana ecclesia traditum est, ac nunc vsque custoditur, ab omnibus debere seruari, nec supraduci aut introduci aliquid, quod aut authoritatem non habeat, aut aliunde videatur accipere exemplum: Præsertim cùm sit manifestum, per omnẽ Italiam, Gallias, Hispanias, Aphri-

cam, atque Siciliam, insulasque interiacentes, nullam instituisse ecclesias, nisi eos quos venerabilis Apostolus Petrus, aut eius successores sacerdotes constituerunt. Legant autem, si in his prouincijs alius Apostolus inuenitur aut legitur instituisse. Quod si nõ legerunt quia nusquam inueniunt, oportet eos hoc sequi quod ecclesia Romana custodit, à qua eos principium accepisse non est dubium: ne dum peregrinis assertionibus student, capitis instructionem videantur omittere. Et adde quæ allegata sunt supra propositione tertia. Sed quo ad diuinum officium, hodie omnium credulitas & opinio diuulgatur, quod nullæ ecclesiæ seruent in illo ordinem sancte Romanæ ecclesiæ, nisi fratres Minores, nec in aliquorum nisi in ipsorum breuiariis & libris contineatur, ex eo quia B. Franciscus in regula præcipit, vt clerici faciãt diuinum officium secundum dictum ordinem, vbi Breuiaria habere possunt. Huius autem rei Romæ contrariam didici veritatem. Nam olim quando Romani Pontifices apud Lateranum residebant, in eorum capella seruabatur Romanum officium, non ita completè sicut in aliis vrbis ecclesiis collegiatis. Immodò clerici Capellares, siue de mandato Papæ, siue ex se officium Romanum semper breuiabant, & sæpè alterabant, prout Domino Papæ & Cardinalibus congruebat obseruandum. Et huius officij ordinariũ vidi Romæ à tempore Innocentij 111. recolletũ. Et istud officium breuiatum secuti sũt fratres Minores. Indè est, quod breuiaria eorum & libros officij intulerunt, secundum consuetudinẽ Romanam Curia, nõ autem curauerunt mores aliarum ecclesiarum vrbis Romæ recipere & obseruare. Et si dictum officium capellare, debet dici ordo sancte Romanæ ecclesiæ, fecerunt quod regula iubet: Sin autem. Aliæ autem nationes orbis Romani libros & officia sua habent è directo ab ipsis ecclesiis Romanis, & non à capella Papæ, sicut ex libris & tractatibus Amalarij, Vualfredi, Micrologi, Gemmæ, & cæterorum de officio diuino scribentium colligitur euidenter. His ergo præmissis, videamus an dicti fratres, qui singularem vsum cum regula seruant singulari, an cæteræ nationes & religiosi magis appropinquent in diuino officio, ad ordinem sancte Romanæ ecclesiæ. Et siue in errore, siue veritate, dico quod vsus fratrum Minorum magis distat à vero ordine Romano, sequendo dictum officium capellare, quod sic deducitur: Secundum beatum August. lib. de Ciuit. Dei cap. 2. Ordo est parium dispariumque rerum cuique loco distribuens dispositio.

Et lib. 2. de ordine rerũ, dicit, quod ordo est per quẽ aguntur omnia, quæ Deus constituit. Et lib. eiusdem secundo, Ordo est quo Deus agit omnia quæ sunt. Et super epistolã ad Galatas, Conturbatio est ordini contraria. Quando igitur in diuino officio omnia aguntur secundum quod constituta sunt à Romana ecclesia, & secundum rectam discretionem quodlibet in suo loco distribuitur, tunc est ordo quem præcipit Romana ecclesia. Et vbi contrarium fit, ibi est conturbatio. Sed hæc propinquius sunt in aliis regionibus & per alias nationes. Igitur, &c. Minorem declaro in his, quæ nunc occurrunt, & latius Deo dante declarabitur in scripturis ex vrbis venturis. Primo in legendis & cantandis Lateranensibus & aliæ Romanæ ecclesiæ habent sermones & homilias integras, passionisque sanctorum, & huiusmodi in copiosa multitudine. Item in antiphonariis antiquis Romanis

habetur cantus de sanctis, Nicolao, Sebastiano, Maurilio. Et responsoria magna ad tertiam, sextam, & nonam in Quadragesima, & Psalmi dominicales ad vigiliam in hebdomada paschali diuisi, & vesperæ paschales per *Kyrie eleison* ordinatæ, & Antiphonæ in dominicis super *Benedicite* multiplicatæ, & in diuersis aliis locis diuersæ antiphonæ & responsoria. Item in propriis sanctorum Missis, eorum officia in diebus eorum ascripta habentur, & cætera multa, quæ ubique per orbem seruantur & habentur, sequendo ecclesias Romanas. Sed fratres causa breuitatis capellam sequendo, hoc vel omiserunt, vel alterauerunt. Et eorum modo abbreviato sepius legunt de sanctis Chronicas Damasi, vel ex Pontificali. Item sedes Apostolica nobis assignat festa nouem lectionum generalia, & de localibus commisit diocesano mutanda, vt supra propositione decimasextima. Vnde apud omnes religiones & nationes vltra nouem lectiones generales pauca constituta sunt locales, & multæ trium lectionum. Sed fratres hodie omnes eorum sanctos & octauas maiores seruant sub nouem lectionibus, & nullos sub tribus. Ex qua obseruantia euenit in vsu eorum continua perturbatio, & magna confusio propter transpositiones, quas tam de Dominicis, quam de octauis faciunt. Nam de sex locis vel personis eorum vsum seruantibus, vix duo in eundem sanctum nouem lectionum eodem die concordabunt. Vnde raro propter hoc nocturnum dicunt. Et septem Psalmos & cætera ferialia raro seruant, & sacram scripturam omnimodè in officio negligunt, & defunctis similiter in officio eorū cōtinuū præiudicium faciunt. Item sedes Apostolica vult hanc proportionem, vt sicut in vrbe seruant sancti Romani pontifices, & alij sancti vrbis locales, ita in aliorū vsu alij seruant sanctos suos locales. Et sicut Romani non tenentur ad nostros locales, ita nec nos ad ipsorum locales. Sed fratres contra generalem consuetudinem huiusmodi, à dicta sede tacitè approbatam, in eorum vsu adducunt locales Romanos, vt Higinium, Anicetum, Soterem, Pium, Cleum, Marcellum, Eleutherium, Ioannem, Felicem, Siluerium, Anacleum, Victorem, Innocentium, Euaristum, Pontianum, & Melchadem Romanos pontifices. Et præterea Anastasium Martyrem in die Vincentij, cuius monasterium situatur vltra sanctū Paulum, Glibertum confessorum de Anglia, & sanctos quadraginta martyres de Armenia, qui habent ecclesiam prope Colosseum. Apparitionē sancti Machælis de Apulia, Erasum martyrem de Caieto, Rufinam & Secundam virgines & martyres de Laterano, Naborem & Felicem de Mediolano, Symphorosam cum septem filiis, martyres de Tiburto, pastorem presbyterum & confessorum, qui erat de societate Praxedis & Potentianæ virginum Romanarum. Suffannam virginem & martyrem, quæ habet ecclesiam prope thermas, duodecim fratres martyres in die Aggidij, vbi Urbanus III. mandauit Aggidium teneri sub ix. lectionibus. Carbonium episcopum de Populonia, Gryphonem & respicium martyres, quorum ecclesiam habent Augustinenses. Festum de niue. Vtraque dedicationes trium maiorum basilicarum, & Sabam abbatem, cuius abbatia stat vltra sanctum Alexium, & non sine mysterio de omnibus predictis localibus Romanorum nihil proprietatis habetur in officio Gregoriano, quasi generaliter non sint tenendi. Et præter illos in aliis diuersis ecclesiarum vrbis

Kalendaris, vidi alios Romanos Pontifices atque sanctos quàm plures locales annotatos, tam sub nouem, quàm sub tribus lectionibus, quos fratres omiserunt. Et quamuis in Kalendaris vrbis antiquis multi locales sancti sub nouem lectionibus annotentur, tamen in eisdem in numero copioso vidi sanctos ad tres lectiones annotatos. Et in hoc ab initio defecerunt notæ fratrum Minorum, quod non notauerunt sanctos nouem lectionū, vt sic omnes alios habuissent sub tribus lectionibus: sed indiseretè quædam nota eorum, quam tamen hodiè non seruant, duntaxat quatuor vel sex sanctos ad tres ponit lectiones, quasi regula eorum existeret, vt omnes alij sub nouem lectionibus teneantur. Et in hac parte contrariantur omnibus aliis regionibus & nationibus, & contra huiusmodi confusionem ix. lectionum satis scripti supra propositione 17. Item sedes Apostolica præcipit, vt super diebus sanctorum seruetur consuetudo regionis: sed fratres de prælibatis sanctis seruant cōtrariū, vt notatū fuit propositione 17. Itē sicut fratres seruāt festiuitates sanctorū sui ordinis, vt Francisci cū maioribus octauis, Antonij Paduani, & sanctæ Claræ, qui non sunt de officio Romano, quare nō similiter romani habent sanctos suos locales, ad quos fratres non tenentur? Item beatus Gregorius in libro Graduali & Missali sanctis Dei proprias Missas habentibus suos cantus & epistolas cum Euangelis in eorum diebus ascriptis, remissiones faciendū quando iteratō dicerentur, prout communiter habent libri seculares: Sed fratres in eorum libris de toto scripterunt vnum commune sanctorum confusum, aggregando introitus per se, deinde cætera per se. Et præterea omiserunt epistolas & euangelia temporalia & ferialia, quæ in libris romanis continentur. Item de genuflexionibus & cæremoniis antiquis plura similiter emisserunt, fortè quia in capella Papæ nō seruantur.

PROPOSITIO XXIII.
Sanctarum Missarum Officia Romane ecclesie suis Dominicis & sanctorum diebus fideliter obseruentur, vt in illis veterum traditiones humiliter custodiantur.

Iesus Christus primus & summus pontifex & sacerdos in æternum secundū ordinem Melchisedech, non quidem Leuiticus, sed euangelicus, non veteris, sed nouæ legis in nocte cenæ pridie quam patere-tur in cruce, in memoriam suæ mortis instituit, &

tradidit Apostolis formam, & verba consecrationis sui corporis & sanguinis in Eucharistiæ sacramento, sicut ex sanctis Euangelis docetur & colligitur euidenter: Nam quoties hunc panem manducamus, & calicem bibimus, mortem Domini annuntiamus, 1. ad Cor. 11. circa finem. Vnde cum dixit Iesus, Hoc facite in meam commemorationem, expressè instituit hoc sacramentum, & tacitè destituit agni Paschalis typicum sacrificium, vt ait Isidorus super Matth. & ponitur de consec. dist. 2. Accipite. De hoc vide quartum sententiarum di. 8. De forma consecrationis sanguinis Christi, à sanctis doctoribus verius creditur & tenetur, quod ea sit forma quæ in canone habetur, qua ex primitiua traditione Apostolorum & sanctorum Patrum ecclesia vtitur generalis. Sūt enim multa adiecta, quæ nullus euangelistarum legitur expressisse, lege super hoc pulchra dicta Innocentij Papæ tertij, ext. de celeb. Miss. c. cum Matth. Apostoli em de forma & materia huius sacramenti, sicut de Domino Iesu Christo acceperunt, ita & seruaerunt, & sanctæ ecclesiæ tradiderunt, quo ad actum celebrandi. Quo ad modum seu ritum, tempus, locum atque ornatum sacrarum vestium & vasorum, nonnulla, prout decuit, ordinarunt. Et eorum exemplo atque doctrina similiter fecerunt successores, vnde in gestis sextæ synodi dicitur, quod Iacobus frater dñi secundum carnem, cui primum tradita est Hierosolymitana ecclesia, & Basilius Cæsariensis episcopus, tradiderunt nobis Missæ celebrationem, de consec. dist. 2. Iacobus. Ab initio siquidem cum adhuc esset nouella ecclesia, Apostoli cum sanctificatione crucis & oratione Dominica, prout in quibusdam scripturis veteribus reperitur, & in quotidianis vestibus & lignis calicibus celebrabant. Sed B. Clemens, vt dicit Gemma, tradente beato Petro, vsum sacrarum vestium ex lege superposuit. Sanctus Soter natione Campanus, qui cœpit anno Domini C. XXV. interdixit mulieribus sanctas vestes altaris contingere, & incensa circa altaria deferre, dist. XXIII. sacrosanctas. Vnde nō nisi à sanctis hominibus vestimenta sacra contingantur, nec aliis vsibus commodentur, de consec. dist. 1. c. Infirmam. &c. Vestimenta, nec nuptiarum prætenditur ornatus, c. d. Ad nuptiarum. Sanctus Zephyrinus XVI. Papa, vitreis vasis: Sanctus verò vrbanus Papa primus, argenteis constituit celebrari, de consec. d. 1. vasa. De quibus sanctus Bonifacius episcopus & martyr interrogatus, an in vasis ligneis liceret conficere, Respondit, quondam sacerdotes aurei erant, & calicibus ligneis utebantur: & nunc econtra. In his autem sicut & in reliquis cultibus, magis & magis per incrementa temporum decus succreuit ecclesiarum, c. vasa. Vnde & si non ex argendo, saltem ex stanno, non ex aere vel aurichalco fiat calix. c. d. Et calix. Sanctus Stephanus natione Romanus, qui cœpit anno C. LVIII. præcepit, vt vestimenta ecclesiæ quibus Domino ministratur, & sancta sint & honesta, in c. vestimenta, suprascripto. Sixtus II, qui cœpit anno 261. constituit, vt Missa super altare celebraretur, quod antea non fiebat. Felix I. natione Romanus, qui cœpit anno Domini 166. constituit super memorias martyrum Missas celebrari. S. Siluester I. natione Romanus, qui cœpit anno Domini 315. constituit, vt diaconi dalmatica vterentur in ecclesia, & pallio lino stino eorum læua tegetetur. Primo siquidem sacerdotes ante casularum vsum, dalmaticis induebantur. Postea verò cum casulis vti cœpissent,

dalmaticæ diaconibus sunt concessæ. Item constituit vt sacrificium altaris non in serico panno aut in tincto, sed in puro lino ab episcopo consecrato celebraretur, sicut corpus Domini in lindone linca munda sepultum fuit, de consec. d. 1. Consulto. De dicto Urbano legitur, quod aquam admisceri censuit, sicut & apostolica traditio docuit de hoc, de consec. dist. 2. c. 1. & tribus c. seq. nec vna coniungantur, vt in c. didicimus c. dist. B. Bonifacius I. natione Romanus, qui cœpit anno Domini 425. interdixit ne moniales seu quæcunque mulieres sacra vasa seu pallas altaris cōtingerent. Et quælibet sacræ vestes lauari debeant, dicitur in c. Nemo per ignorantiam. de consec. d. 1. De hora Missæ celebrandæ S. Telephorus martyr natione Græcus, qui successit Sixto anno Domini 139. constituit in nocte natiuitatis Missas celebrari & hymnum angelicum sollemniter decantari. Reliquis verò temporibus ante horam tertiam illas minimè celebrandas: quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super apostolos spiritus sanctus legitur descendisse, de consec. dist. 1. nocte. In quadragesima autem hora vespertina c. d. solent. Similiter eadem hora seu in noctis initio in sabbatis quatuor temporum, & in sabbato sancto, 65. dist. Secunda patribus, & c. Ordinationes. Celebrationes enim ordinum iuxta decreta sanctorum Patrum, tam serò fiebant in sabbato, vt potius Dominicæ, quàm sabbato adscriberentur. Vide Micrologū c. 29. Ex hac antiquitate hodiè seruatur, vt diebus ieiuniorum Missa in Nona dicatur, & aliis diebus ad tertiam. Et si ambo concurrant, missa de festo ad tertiam festiue dicitur, & de ieiunio ad Nonam. Et ita sit Romæ, & in Colonia. In Collegiis seruatur vt maior Missa dicatur ante vltimam horam ante prandium, & si occurrant duæ, prima ante penultimam horam imponitur. De presentibus autem necessariis, infra tangetur. Presbyter cum se parat ad Missam, iuxta Romanam consuetudinem decantat, Psalmos. Quam dilecta, Benedixisti, Inclina, Credi-di, Kyrie eleison, Pater noster. Etnè. vers. Ego dixi. vers. Conuertere, vers. Fiat misericordia, vers. Sacerdotes, vers. Protector noster, vers. Domine exaudi. Oratio, Aufer a lia. Actiones, secundum Micrologum, c. & 23. eo introeunte ad altare, cantatur antiphona ad Introitum, quæ abinde in Romano, hoc nomen, & in Ambrosiano, nomen *Ingressu* meruit habere. Cælestinus primus natione Romanus, qui cœpit anno Domini 418. in ordine XLI. constituit vt psalmi David c. & l. ante sacrificium canerentur antiphonatum ex omnibus, quod ante non fiebat, nisi tantū epistola beati Pauli, & sanctum euangelium recitabatur. Ex hoc instituto excerpti de Psalmis Introitus, Gradualia, Offertoria ante sacrificium, communionis inter comunicandum cum modulatione ad Missam in ecclesia romana cantari cœperunt, secundū Sigibertum & alios in Chronicis. Non autem intelligendum, quod Cælestinus primus introduxit Psalmos dici particulatim ante sacrificium, immò ab initio diu ante eum à patribus sunt seruati. Vnde Cassianus libro tertio de institutis monachorum c. decimo. Verum ne hoc quidem ignorandum, die Dominica vnam tantum modò Missam ante prædium celebrari. In qua psalmodiarum atque orationum seu lectionum pro ipsius collectæ vel communionis Dominicæ reuerentia sollemnus aliquid impendentes, in ipsa tertiam sextamque pariter con-

summatam reputant. Quoties igitur idem à diuersis constitutum reperitur, intelligi debet, quod posterior constitutum vel obseruatum à prioribus, vel in nouauit & authorizauit, vel emendauit, declarauit, publicauit, aut quid simile fecit. Ecce de epistolis & euangeliis legitur, quod successores Apostolorum, epistolas & euangelia legi statuerunt. Vnde præcipitur in canonibus Apostolorum & ponitur de conf. dist. 1. Omnes ut fideles ad sacramenta solenniter conuenientes, scripturas Apostolorum & euangelium audiant, & in oratione usque in finem Missæ perseuerent. Alibi scribitur, quod epistolam & euangelium Alexander Papa ad Missam legi constituit. Item beatus Hieronymus presbyter Cardinalis epistolas & euangelia, ut hodie habet ecclesia, collegit & ordinauit, ut in libro qui Comes dicitur, habetur, & ipse ait scribens ad Constantium episcopum. Et Damasus Papa, ut nunc moris est, legi censuit. In Ambrosiano autem officio copiosè habentur per totum annum Epistolæ & euangelia, sæpè cum Romano officio concordantes, & sæpè differentes. Idem etiam officium in festiuitatibus & Dominicis pulchrum seruat ordinem: Nam ad Missam post gloria in excelsis, & Kyrie eleison ter: Deinde legitur prima lectio de veteri testamento cum responsorio, quod Psalmum vocat, & nos Graduale. Secunda de nouo Testamento cum Alleluia & versu, ut romani. Tertia de sancto Euangelio, ante quod & post quod cantatur antiphonæ, quæ dicuntur ante Euangelium & post euangelium, quibus carent Romani. Officium autem Ambrosianum longè præcessit Romanum, ut supra Propositione 12. Et qui videt Ambrosianum, apertè cognoscit quod cantus Missæ, epistolæ & euangelia, & plures orationes, responsoria & antiphonæ, & cetera officia, recepta sunt ab illo. Et huius signum est, quia cantus concurreret utrobique sunt eiusdem toni, ut introitus, Gaudeamus, utrobique est primi toni. Sed nota Ambrosiana est fortior, durior & magis extensa. Reuertamur igitur ad initium Missæ. Sanctus Damasus Papa natione Hispanus, qui cæpit anno Domini CCLXX. præcepit ut presbyter confessionem faceret antequàm accedat ad altare. Romano ordine dicit antiphonam, Introibo, cū Psalmo, Iudica, & facit confessionem, quam Micrologus c. xiiij. breuiter sic ponit: Confiteor Deo omnipotenti, istis sanctis, & omnibus sanctis, & tibi frater, quia peccauit cogitatione, locutione, in opere, in pollutione mentis & corporis. Ideo precor te, ora pro me. Misereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata, liberet te ab omni malo, & conferuet te in omni opere bono, & perducat nos Iesus Christus filius Dei viuus in vitam æternam, Amen. Indulgentiam & remissionem omnium peccatorum nostrorum, tribuat nobis omnipotens & misericors Dominus. Amē. Huic confessioni concordant prædicatores, & dicunt: Absolutionem & remissionem & c. quæ verba ex euangelio sumuntur.

Quodcumque solueris &c. Quorum remisieris &c. In Romano officio introitus cantatur cum versu de Psalmo, Gloria patri, & repetitione, quod non sit de ingressu Ambrosiana. In Graduali B. Gregorij ad Introitus annotantur semper duo versus de Psalmo, sicut hodie obseruamus de Requiem. Aliqui scripserunt, quod ex statuto Cælestini, totus psalmus olim cantabatur. Sed quod beato Gregorio ascribi-

tur, quod introitus modulando composuit, intelligendum est, quod multos introitus ex psalmis addiderit: quia valde multi ab Ambrosio sunt recepti. Gloria patri, Nicæna synodus composuit de cōsecrat. dist. 1. de hymnis. Sed Damasus Papa ad psalmos cantari censuit kyrie eleison. Syluester Papa de Græcis sumpsisse scribitur. Quod Gregorius Papa ad Missam instituisse dicitur. Sciendum quod Græci & Ambrosiani multum ad Horas frequentant kyrie eleison. Et in missa Ambrosiana dicitur ter kyrie eleison in tribus locis post gloria in excelsis, & post euangelium, & in fine Missæ. In Romano dicitur nouies in vno loco, cum Christo eleison, quod Græci & Ambrosiani non dicunt. Item Ambrosiani ad eorum kyrie eleison, ad gloria in excelsis, ad Credo, ad sanctus, vnicā seruant notam. Et de gloria in excelsis, & sanctus, in graduali beati Gregorij Romæ pauca sunt notæ. Et credendum quod plures notæ secularium super illis sine autoritate existant. Ideo humilitati locorum vestrorum congruere videtur, ut super illis sequeremini Carthusienses.

De laude angelica dictum est supra propositione 13. Microlo c. ij. & c. xlv. dicit, quod capitur in omni festo, quod plenum habet officium, hoc est, nouis lectiones, nisi in Aduentu, die Innocentium, & LXX. In his tamen diebus secundum Microlo. c. xlv. natalitia Apostolorum & festa sanctæ Mariæ, Gloria in excelsis, recipiunt iuxta Romanam consuetudinem. Sed in hoc secundum prudentiores, statuerunt consuetudini regionis, nec post meridiem legitur dicendum, nisi in cœna Domini, vbi christina conficitur, & in fabatis Paschæ & Pentecostes. Sacerdos deinde ad populum versus, dicit, Dominus vobiscum, quod est sumptum de veteri testamento, scilicet de libro Ruth. Et pax vobis, de nouo testamento & de euangelio accepta Responsio. Et cum spiritu tuo, de epistolis Paulis. Amen verò, de Apocalypsi, quæ Apostolicus ordo, tradente Domino, dicitur docuit, & Clemens Papa seu Anacletus dicit constituit. Ambrosiani in Missa sæpius dicunt, Dominus vobiscum, & cum spiritu tuo, absque versione, & Oremus. Notandum secundum Micrologum c. ij, quod hæc verba plures exigunt respondentes, & vnum salutantem. Sicut enim pluribus salutantibus ineptè respondetur. Et cum spiritu tuo, ita incongruè salutatur per Dominum vobiscum nullo vel vno tantum adstante.

Vtique beatissimi Patres Apostolici, Anacletus quidem à beato Petro quintus, & Soter, de quo supra, in ordine decimustertius, eorum decretis firmaverunt, ut sacerdos semper vel tertius esset, dum missas celebraret, de consecrat. dist. 1. c. Hoc quoque statutum est.

Non enim solus presbyter missarum solennia, vel alia diuina officia potest sine ministris suffragio celebrare, de fil. presb. in. fin. Zacharias vir apostolicus, in ordine nonagesimus tertius, constituit ne sacerdotes ad celebranda missarum solennia cum baculo intrarent, nec velato capite altari adstarent, de consecrat. d. 1. nullus episcopus, Sancti quoque Patres in Aurelianensi concilio, c. iij. constituerunt, ut ad salutationes sacerdotis non solum clerici & Deo dicati, sed & omnis plebs consona voce respondeat, secundum microlog. c. ij. Flectamus genua in ieiuniis quatuor temporum, præter Pentecostes, in feria quarta ad priorem orationem: in feria sexta ad principalem, & in sabbato ad quatuor priores orationes dicitur. In illa de cami-

de camino, genuflexio more trium pueros præmittitur, qui statuum gentilium adorare noluerunt. Et iuxta Romanum Ordinem, in Missis quadragesimalibus post salutationem genua flectimus. Idem sit in vtraque oratione feria quarta post palmas. Sed hæc genuflexiones fratres omittunt, quia in capella Papæ non fiunt. Sequitur oratio, quæ specialiter, collecta vocari videtur. Illa namque apud Romanos fit super populi collectionem dum colligitur, ut procedat de vna ecclesia in aliam ad stationem faciendum, ut in die Cinerum apud sanctam Anastasiam. Oratio, Concede, quando statio est ad sanctam Sabinam, Et apud sanctum Adrianum in die Assumptionis, Oratio, Veneranda. Et in die Natiuitatis Mariæ, Oratio, Supplicationem seruorum, quando iuxta constitutionem Gregorij Papæ, litania exit à sancto Adriano ad S. Mariam maiorem. Et hæc duas collectas, quia non capellares Fratres sine causa omittunt, iuxta Romanum autem Ordinem, ut dicit Microlo. c. iij. non nisi vnam orationem ante lectionem dicere debemus, ut Amalarus à multis in prologo libri sui de officis se ab ipsius Romanis didicisse fatetur. Hoc vtiq; & institutio officiorum exigere videtur, ut sicut ad vnam Missam, vnam tantum lectionem & vnum Euangelium legimus, & vnum introitum immò vnum officium cantamus, ita & vnam orationem dicamus. Sed plures illas aded multiplicant, ut auditores ingratos efficiant. Sed sapientiores obseruant, ut in Missa aut tres, aut quinq; aut septem dicant: vnam, propter Romanam traditionem: tres, quia Dominus ante passionem ter orauit: quinque, propter quinque partiam eius passionem: septem, quia sancti Apostoli septenarium Dominicæ orationis, ad consecrationem eorundem mysteriorum, frequentassè leguntur. Vtu Leodeg. ultra quinque non dicuntur.

In Natiuitate Domini, Romani ad Missam secundam orationem de sancta Anastasia adiciunt: quia tunc stationem in ecclesia eiusdem martyris agunt: Et in hoc illos imitamur, licet non eandem adiectionis occasionem habere videamur. Sed Rabanus Moguntinus Archiepiscopus in libro sacramentorum à ministris ecclesiæ sancti Petri in Roma sciscitatum se refert, quando in Missa plures orationes occurrunt, ut in dicta Missa secunda, & in dominicis quibus festa recoluntur, quot orationes soliti essent celebrare ante epistolam.

Et responsum sibi dicit vnam tantum, vnde dicit, à scripto sancti Ambrosij & S. Augustini se didicisse de ordine orationum in Missa: In dicta scilicet Missa, in loco vbi corpus sancti martyris requiescit, dicitur oratio de sancta Anastasia iuxta Romanum morem. Et vbi hoc non reperitur, dicantur de incarnatione. Eodem modo in ceteris festiuitatibus, & in omnibus aliis diebus, quibus celebramus Missas per annum secundum eum. Inde est quod in antiquioribus libris eodem die missæ sunt duplicatæ. Ut in inuentione sanctæ Crucis, in die sancti Augustini, Decollationis Ioannis, Omnium Sanctorum, & cæterorum.

Ex vnitatem ergo missæ quotquot sint orationes, prima semper per se est dicenda, etiam si sint tatum due secundum Romanum ordinem & vsus approbatorum. Scimus etiam quod Ambrosianum officium in missa dicit quatuor orationes: Primam, super populum post ingressam: Secundam, post euangelium su-

per sindonem: tertiam, ante præfationem, sicut nos: sed illam alitè dicit: quartam, post communionem: & hunc numerum seruamus in quadragesima, licet non hoc ordine. Et post primam orationem dicit, Gloria in excelsis, deinde Kyrie eleison: sed nos ordinem conuersum seruamus, post introitum, Kyrie eleison & Gloria, deinde orationes dicentes. Orationes autè missæ copiosè beatus Ambrosius ordinauit, & sanctus Gelasius post eum auxit.

De ipsarum autoritate dixi supra propositione decimatertia. In Euangelio præcipitur, ut patrem in nomine filij petam, & accipiemus. Ideo penè omnes orationes, Per Dominum concludimus. Paucissimè pro competentia sensus, alia conclusione finiuntur. In qualibet conclusione memoriam sanctæ Trinitatis obseruare solemus. Romanus ordo & antiquissima exemplaria nomen Dei sic interponunt, vbi dicitur: Qui tecum viuit & regnat Deus in vnitatem spiritus sancti. Et Ambrosiani adhuc seruant.

Sed moderni postea subiungunt, & hæc subiunctio apud Romanos & nationes alias hodie tantum inualuit, ut antiqua traditio sine scandalo locum habere non possit. Secundum Romanam autoritatem, nulla oratio, per eum qui venturus est, concluditur, nisi per quam diabolus adiuratur. Quando oratio dicitur, omnes adstantes secundum antiquam sanctorum Patrum traditionem, in signum confirmationis, Amen, subiungere debet, ut communem orationem quam sacerdos pro omnibus domino obtulit, confirmet.

Vnde & in ipsa secreta, per omnia secula seculorum, altius dicit, ut præmissa oratio, per Amen, à populo confirmari possit. De lectione & euangelio supra dictum fuit. Romani ex ordine Ambrosiano solam lectionem admittunt, nunc de veteri, nunc de nouo Testamento cum responsorio & Alleluia. Et hodie, ut dicunt, ecclesiæ plures ciuitatis Mediolanensis ex more Romano sola lectione cum Alleluia contenti sunt. In ecclesia tamen maiore semper seruatur antedictus decor, quem in Romano officio in quatuor Missis Natiuitatis domini duntaxat receptum videmus. Vnde aliqua ecclesiæ Italianæ in tribus Missis ipsius diei Graduale post primam interponunt lectionem, morem beati Ambrosij imitantes.

Et in vigilia Graduale diuidunt, primam partem post primam lectionem, & versum post lectionem secundam decantando. Fratres tamen nostri hæc primas lectiones à Romano officio amouerunt in sex feriis quartis ante Sabbata ordinationum. In Romano duæ sunt lectiones cum duobus responsoriis. Et Micrologus .c. quinquagesimo secundo dicit, quod feria secunda & quarta post palmas, duæ lectiones continuantur, ut in natiuitate domini, leguntur. Gradualia & Alleluia Ambrosius in suo officio multa ordinauit. Et Gregorius ad Missam tam illa, quàm alia in Romano officio imposuit. Abbas Nokerus sequentias aliquas pronouit de Alleluia composuisse dicitur, quas nicolaus Papa ad Missam cantari concessit. In antiquis libris romanis aliquas vidi sequentias, multi autem multas introduxerunt. Quilibet gaudet de suis nouitatibus. Securius videtur, in illis sequi Carthusienses & Cistercienses. Iubili autem seu neumatata gradualium & de Alleluia, refecandi non sunt, nisi cum illorum loco sequentia decantentur. Solis subdiaconibus Romana autoritas concedit, ut sacris vestibus induti, epistolam legant, ut dicit Mi-

crologus cap. octauo. trigesima quarta dist. Si subdiaconos. Nam beatus Hormisdas à B. Petro Papa quinquagesimus tertius, ca. tertio, illum deponit, quicumque non ordinatus, officium ordinari usurpauerit: quod utique nec ex consecratione, nec ex ecclesiastica consuetudine unquam promeruit. Canones etiā alios, nisi ad hoc ordinatos, in ecclesia legere, vel in publico psallere, vel Alleluia dicere, vel aliquē exorcizare in diuersis conciliis prohibuerit. Sed de epistola [con. De vj. & ho.] dicti cap. ut clerici dicunt, ut ibi. Nihil autem obstat, quin sacerdos in Missa inferorum ordinum officia, si necesse fuerit, expleat: quem & omnes inferiores obtinere constat, qui & in missa facris vestibus est indutus, sine quibus altari, iuxta Romanum Ordinem, ministrare non debemus. Unde congruentius ipse epistolam & euangelium legat, quam hoc per inordinatum expleri permittat. Anastasius primus natione Romanus, qui cepit anno domini trecentesimo quarto, mandauit, ut cum sancta euangelia in ecclesia leguntur, nullus sedeat: sed omnes Dominica uerba intente audiant, & fideliter adrent. de consecratione distinct. i. Apostolica. Quare uerentia, ut aiunt, & Apostolica lectioni apud Grecos exhibetur, ut dicit Microlog. c. ix. Diaconus autē cum Euangelium legit, iuxta Romanum Ordinem, in ambone uertitur ad meridiem, ubi & masculi conueniunt. Sacerdos uero in altari ad sinistram cornu legit, ut in dextra parte expeditior sit ad oblationes suscipiendas & sacrificium perficiendum. Sed ut diaconus similiter ad Aquilonem se uertat, usurpatio iā hodie inoleuit, ut quasi pro ordine teneatur. De hoc Microlog. latius d. ca. ix. Ordo quoque precipit, ut euangelium lecturus, in fronte & in pectore sibi crucem faciat. Item precipit Romanus Ordo, ut incensum cum luminaribus precedat euangelium, cum ad altare seu ad Ambonem portatur. In euangeliis Dominicalibus & plurium festorum, sapius adiuuicem discordant Ambrosiani, Romani, & alie nationes. In quibus libros nostros antiquos imitatur, nō utique sedī Apostolicæ, si aliter iusserit, præiudicantes. Symbolum Nicenum, id est, Credo in unum deū, S. Marcus natione Romanus, successor Siluestri, qui cepit anno Domini CCCXXXIX. vel XL. statuit, ut post euangelium in ecclesia alta uoce dicitur. Deinde eiusdem symboli forma, quam Græcorum & Latinorum confessio prædicat, & quam post Nicenum concilium sancti patres tradiderunt in sancta & uniuersali synodo secunda apud Constantinopolim celebrata tempore beati Damasi Papæ circa annum Dñi 387. idē sanctus Papa in solennibus diebus ad Missā cātari instituit & iuxta canonē cantari debet in omnibus Dominicis per totū annū in omnib⁹ festiuitatibus Domini, & sanctæ crucis, sanctæ Mariæ, sanctorum Apostolorum, omnium sanctorum, dedicationis ecclesiæ, nec immeritō, quia de his singulis in eodē symbolo aliqua reperitur commemoratio. Item per octauas Paschæ & Pentecostes, quæ cum die principali, pro una festiuitate computantur. Et ut dicit felicis memoriæ Innocentius tertius de celebrat. Miss. c. consilium.

In profectis diebus cum Missarum solennia in honore beatæ uirginis celebrantur, hoc symbolum in Romana ecclesia non cantatur, ut intra solennitatem & commemorationem differentia ostendatur. Ex quo sequitur, quod per alias octauas maiores cantari nō debet. An autem in die octauarum in diebus sancti

Michaelis, Natiuitatis Ioannis Baptistæ, Mariæ Magdalene, Marci, Lucæ & Martini, sit cantandum, opinioniones sunt & argumenta. ut quidem angelus & uirgo, Martyr, præful sine Credo. In prima autem & secunda Missa noctis Domini, non cantatur, etiam si doctum sit, ut festiuius in Missa maiori suscipiatur. Genufflexio, quam quidam ad uerba, Descendit de cælis, inchoant: & in uerbis, et resurrexit, terminant, nullo exemplo probatur.

Concilium enim nicenum genus flexionem Dominico die interdicit, de cons. dist. 3. Quoniam, et aliis præcipuis festiuitatibus fieri nō debet, de fer. c. ij. In hoc symbolo decantando religioni uestree non congruit modus secularium per notas fractas. Sequimini ergo monachos Carthusienses, à quorum consortio non estis sciundi, ut supra allegabatur. Offertorium autem quod inter offerendum cantatur, quamuis à prioribus populi consuetudine in usum Christianorum uenisse dicatur, cum quis specialiter addiderit officiis nostris, ut quedam Chronica dicunt, aperte non legimus, sicut & de antiphona quæ ad complendum dicitur, possumus fateri, cum uerè edamus præcis temporibus patres sanctos obtulisse in silentio uel communicasse.

Quod etiam hæcenus in sabbato sancto Paschæ obseruauimus, sed diuersis modis & partibus per tempora decus ecclesiæ processit, & usque in finem augeri non desinet. Alibi uero offertoria beato Gregorio adscribunt. Verum est autem, quod multa recepta sunt ab officio Ambrosiano & beato Gregorio, qui plura alia ordinauit, & omnibus uersus quæ plures annotauit, qui tã Rome, quam in libris nostris antiquis continentur.

Quibus hodie refectis, offertorium eo morosius percantatur. Finito autē euangelio, statim est offerendum de cons. dist. i. Omnis, dum & offerenda cantatur, quæ nomen de oblatione mutuauit. Nam ordine præpostero deinceps offertur, postquam proposita oblatione in altari sacerdos populum hortatur ad orandum. Sanctus Alexander natione Romanus, Papa quintus à beato Petro, qui cepit anno Domini CXXXI. præcepit ut panis tantum & uinum aqua mixtum, in sacrificio Domini offeratur, quia de latere Domini sanguis & aqua simul perfluxerunt de cõf. dist. ij. In sacramentorum. Unde S. Cyprianus: In calice inquam, Dominico, aqua uino decesse nō debet, ne populus qui per aquam iuxta Apocalypsin significatur, à Christo separatus esse uideatur, ead. dist. i. ij. iij. & iiii. Præcepit etiam idem Alexander Papa, ut hæc oblatio ex azymo fieret in modica quantitate, dicens: Quanto paucior, tanto potior. Rursusque præcepit populum adspersi aqua cum sale exorcizata & benedicta, de cons. dist. iij. Aquam. In componenda oblata in altari, est duplex modus: vnus Romanus, quem seruant Itali & Alemanni cum duobus corporalibus, quorū utrunque purè lineum debet esse. de consec. distinct. i. Consules. Gallici uero cum vno tantum. Iuxta Romanum ordinem, secundum Microlog. ca. x. Oblata in corporali posita, calix ad dextrum collocatur, quasi sanguinem Domini suscipiturus, quem de Dominico latere credimus profluxisse.

Gallicani uerè, calice de plica vnus corporalis cooperito, oblatam ponunt ante, quod etiam multi faciunt cum duobus ministrantes. In quibusdam chronicis legitur quod Leo primus, de infra, constituit ut

tuit, ut finito offertorio, super oblatam incensum in memoriam mortis Christi ponatur. Idem alibi scribitur, statutum in concilio Rothomageni Micro. c. 9. dicit, Romanum ordinem non concedere, ut oblatio in altari thurificetur, quod Amalarius à multis in prologo libri sui de officiis, Romanos deuotare fatetur, quamuis modò à prælibatis, immò penè ab omnibus, usurpetur. Romanus ordo, ut dicit Microlog. c. xj. nullam orationem instituit ante Secretam. Iuxta Gallicanum autem ordinem, composita oblatione dicit sacerdos: Veni sanctificator omnipotens æternæ Deus, benedic hoc sacrificium tuo nomini præparatum, per Christum Dominum. Et inclinatus ante altare, non ex aliquo ordine, sed ex ecclesiastica consuetudine dicit: Suscipe sancta Trinitas hæc oblationem, quam tibi offerimus in memoriã passionis, resurrectionis, ascensionis Domini nostri Iesu Christi, & in honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ, sancti Petri, & sancti Pauli, & istorum atque omnium sanctorum tuorum, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem: Et illi pro nobis digentur intercedere in cælis, quorum memoriam agimus in terris. Per Christum. Erectus autem presbyter, populum hortatur ad orandum, dicens: Orate pro me. Quod Leoni Papæ adscribitur. In dicta oratione, Suscipe, Natiuitas Christi commemorari non debet, cum secundum Apostolum, in eiusmodi sacrificio non natiuitatem Domini, sed mortem eius annunciare debeamus. Et si diligentiores ordinis obseruatores in huiusmodi orationibus multorum consuetudini cedant, superflua tamen summo operè deuantur.

Unde Prædicatores, aliis omissis, tres tantum articulos ponunt. Nam præmissis uersiculis, Quid retribuam, & Calicem: in accipiendo utrunque quãdo utrunque tenetur eleuatum, breuiorem dicunt orationem: Suscipe sancta Trinitas hæc oblationem, quam tibi offero in memoriam passionis Domini nostri Iesu Christi, & præsta, ut in conspectu tuo tibi placita ascendat, & meam & omnium fidelium salutem operetur æternam: Per Christum. Item de profundis inclinati. In spiritu humilitatis &c. Et tertio uersiculo, Orate fratres, ut meum pariter & uestrum in conspectu domini sit acceptum sacrificium. Ambrosiani hoc loco habent prolixas & plures orationes. Secretæ orationes dicuntur eo ordine, quo & primæ. In Ambrosiano dicuntur alitè. Post secretam orditur sacerdos præfationem in Canonem, in qua superni ciues meritis commemorantur, quia ibi adesse creduntur. Unde & angelicus hymnus subsequitur. Sursum corda, de Ieremia: Gratias agamus, de Apostolo est sumptum. Idem autem sacerdos, ut dicit beatus Cyprianus, ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes, dicendo, Sursum corda: ut dum respondet plebs, Habemus ad Dominum: admoneamur, nihil aliud se, quam Dominum, cogitare debere, claudatur contra aduersarium peccatus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei, tempore orationis venire patiamur, de cons. dist. i.

Quando autem statimus, Præfationes, ut dicit Gemma, Dionysius Areopagita putatur composuisse. Ambrosius librum præfationum ordinauit, ex quo in Lombardica multæ præfationes allegantur. In qualibet autem Missa Ambrosiani officij, propria decantatur præfatio. Beatus autem Gelasius l. de quo supra propositione xj. tractatus & hymnos in mo-

rem B. Ambrosij composuit, & inter cætera præfationes & orationes cauto & limato sermone fecit. In antiquissimis etiam nostris Missalibus multæ cõtinentur, Pelagius autem primus natione Romanus, qui cepit anno d. i. viii. nouem præfationes in sacro catalogo decreuit tantum: modò recipiendas, de cons. d. i. Inuenimus. Sed Sigibertus hoc ascribit Pelagio 2. Vibanus ii. qui cepit anno Domini 1088. antiquis nouem præfationibus decimam de B. Virgine addidit in concilio Placentiæ celebrato Anno 1095. quæ habetur 70. dist. Sanctorum, De altero eius concilio in Francia, dixi supra propositione 20. Generale est præfationum, ut eorum temporibus & diebus in omni Missa continentur, ubi propria nō habetur. Ar. de celeb. Missæ. Consilium, ut præfatio de natiuitate usque ad Epiphaniam, nisi in die Ioannis, & Octauis de Epiphania per octo dies, de ieiunio à die cinerum usque ad Palmas tam in Dominicis, quam in eorum feriis, ut dicit Microlog. c. 50. In die Palmarum & quatuor diebus sequentibus de S. Cruce: de resurrectione, à Vigilia Paschæ usque ad ascensionem. Et de ascensione, abinde usque ad Vigiliam Pentecostes. Et de sancto spiritu, abinde usque ad Trinitatem, & quoties de sancto spiritu recolitur. De sancta Trinitate, quoties de ea cantatur, & per suas octauas. Et dominicis diebus intra Trinitatem & aduentum, tam in Missa dominicali, quam in festo nouem lectionum cantantur. Et hoc seruant Anglici, Alemanni, & multæ nationes. Et Microlog. c. lx. dicit hæc præfationem ex autoritate Romana in diebus Dominicis frequentandam. Sed Fratres sequuntur breuitatem capillarem: de sacramento, & per octauas iterantur præfatio de Natiuitate Domini, de sancta Cruce, de beata Virgine, & de Apostolis, quoties de illis celebratur, & per eorum octauas continuantur, & de Euangelistis repetitur. Sixtus primus natione Romanus, successor Alexandri, qui cepit anno Domini cxxix. constituit, ut hymnus, Sanctus, sanctus, sanctus, ante sacrificiū diceretur, dimidium de Esaiâ, dimidium de euangelio sumens. Item constituit, ne sacra uasa tangerentur nisi à ministris Domini consecratis, de consec. distinct. i. In sancta Apostolica.

De hoc supra latius dictum est. hunc hymnum & ipse sacerdos dicere debet, ne sua prece se priuet, qui & suas & aliorum uoces angelicis laudibus admitti in præfatione deprecabatur.

Orationem, quam Canonem siue Actionem, propter regularem sacramentorum consecrationem Romano more appellamus, quis composuit, aperte non legitur, nisi quod beatus Gregorius quendam Scholasticum illum composuisse testatur. Hic Scholasticus creditur fuisse beatus Gelasius. Multa tamen eisdem canoni à sanctis prælibatis successiue inserta legitur, prout in sequentibus colligitur, tam ex decretis, quã ex gestis Pontificum Romanorum. Sanctus Clemens primus natione Romanus, ante consecrationem orationem instituisse dicitur. Unde, Te igitur clementissime pater, à quibusdã ei attribuitur. Sanctus Alexander, de quo supra, ipsius Dominicæ passionis commemorationem inseri iussit. Unde orationem, Unde & memores, quidam ipsi attribunt. De signis autem, quæ super oblationem à diuersis diuersa sunt secundum Micrologum c. 14. nos ab Apostolica sede potissimum formam sumere decreuimus.

Unde totius Christianæ religionis ordinem &

originem suscepimus. Nam & illi sedi nostro tempo-
re Deus gubernatorem, reuerenda inquam, memo-
ria Gregorium papam imposuit, qui sub decem suis
antecessoribus à paruo Romæ nutritus & eruditus,
omnes apostolicas traditiones diligentissimè inue-
stigauit, & inuestigatas studiosissimè in actum refer-
re curauit. Hunc ergo doctorem religione & autho-
ritate præcipuè, immò Apostolicâ traditione per ip-
sum in considerandis mysteriis potissimum imitari
decreuimus, sicut nos ipsi per ipsam & episcopos, qui
eum imitari sunt, accepimus imparem numerum sem-
per in dispensatione signorum super oblationem ob-
seruamus, videlicet vnam crucem vel tres, vel quin-
que faciendo. Et hoc vtique non sine certi causa my-
sterij: nam in vno & tribus, trinum & vnum Deum
intimam. In quinque autem, quinque partitam do-
mini passionem significamus. Merito autem impar-
numerus in ecclesiasticis officiis frequentatur, quia
nunquã in duo æqualia, vnitatem impediens, diuidit-
ur, sicut vnitas sanctæ ecclesiæ nullatenus eã in duo
secari patitur. In primis vbi dicitur, Hæc dona, hæc
munera, hæc sancta sacrificia, tres tantum cruces su-
per panem & vinum communiter facimus, nec vn-
quã panem à calice separamus in consignatione, nisi
vbi separatim nominantur in canone. Ita autem illa
communiter signamus, vt erecta pars crucis tantum
super panem, transuersa autem super calicem pro-
tendatur. Nam & erecta pars crucis, corpus domini-
cum sustinuit: transuersa autem, ipsius brachia disten-
dit. Vnde & calix congruè sub brachia eius colloca-
tur, quasi de latere Dominico sanguinem Domini
suscepturus. Romana autoritas nomina viuorum
fidelium internumerare permittit. In primo Memò-
to, & in secundo, nomina defunctorum, vt infra di-
cam. Recitatio autem publica nominum ante præ-
ces, inhibetur ead. dist. c. si. Microl. c. 13. dicit, quod
secundum antiquiores & emendatioris sacramen-
tarios, in canone superfluè sequètia verba: Primo ibi,
& rege nostro, & oibus orthodoxis atq; catholicis & a-
postolicis fidei cultoribus: Nū in sequenti oratione, oim
viuorum commemoratio est concessa. Itē illa. Pro
quibus tibi offerimus, quia offerentes non nisi in ter-
tia persona scripti reperiuntur. Item pro circumstanti-
um, habet circumstantium. Item in oratione, Vn-
de & memores, superfluit eiusdem. Item in secundo
Memento, sic habet: Memento etiam Domine & eo-
rum nomina, qui nos præcesserunt cum signo &c.
Sed hoc antiquæ Romanæ traditionis exercitio, iam
non sine scandalo locum habere videtur, quod iuxta
Apostolum & Euangelium, deuitare debemus. Ni-
mis autem temerarium videtur, vt nos antiquo cano-
ni ad libitum nostrum adiciamus, nisi quæ à san-
ctis patribus adiecta vel adicienda esse cognouimus,
præcipuè cum inter sanctos patres nulli aliquid adie-
cisse legantur, nisi qui & Apostolica autoritate præ-
diti, hoc facere potuerunt. Optimū ergo videtur, vt
in hac causa terminos patrum nostrorū non exceda-
mus, nec nos Apostolicæ autoritatis reos efficiam⁹,
si quod soli Apostolicæ competit potestati, canonē
nostris interpositionibus præsumimus augmentare.

Siricius Papa natione Romanus, qui cœpit anno
Domini 388. secundum quædam Chronica instituit
in canone Missæ, Communicantes & memoriam ve-
nerantes &c. Aliorum autem sanctorum nomina
annumerare non debemus, nisi quos antiquitus de-
scriptos in canone reperimus. Excepto, secundum

Microl. c. 13. in oratione post Pater noster, vbi iuxta
ordinem quantumlibet sanctorum nomina internu-
merare possumus. In summis quoque festiuitatibus
quædam canoni in illo loco, vbi dicitur, Communican-
tes, vel hanc igitur oblationem, interponimus,
quæ tamen ex antiquioribus & emendatioribus sa-
cramentariis interponenda esse didicimus, videlicet
in natali Dñi, in Epiphania, in Cœna Domini, in pas-
cha, in Ascensione & Pentecoste. Et hæc in suis tan-
tum diebus principalibus interponi debent. Et sex
diebus, per quos festiuitates Paschæ & Pentecostes
sunt extensæ. Gregorius III. natione Romanus, qui
cœpit anno 731. in Basilica B. Petri oratorium faciēs
in honore omnium sanctorum, adiecit in canone,
*Quorum solemnitas hodie in conspectu tug maiestatis celebra-
tur. Domine Deus noster, in toto orbe terrarum:* quod quia
specialiter ad illam pertinet celebritatem, non est ca-
noni, qui generaliter dicitur, annotatum. Principiū
orationis, Hanc igitur, quod ascribitur S. Leoni Ma-
gno, de quo infra B. autem Gregorius I. adiecit, Dies
que nostros in tua pace, vsque, Per Christum, vt om-
nes scribunt, & dicitur. De verbis autem consecratio-
nis institutis dictum est supra, vbi ad Decret. Inno-
centij III. fuit remissum. Sacerdos autem humiliatio-
nē Christi vsque ad mortem crucis nobis indicat, qñ
sevsque ad altare inclinatur, dicendo: Hanc igitur obla-
tionem.

Et statim in sequentibus narrationem de do-
minica passione orditur: quousque iuxta altare se in-
clinans, Christum in cruce inclinato capite spiritum
tradidisse signat. Et ibi. Vt nobis fiat corpus & san-
guis: subauditur, hæc oblatio. Et hic congruè super
vtranque tres cruces facimus, licet quinque dictio-
nes ad hoc aptas habemus, ne quinarium, de quo su-
prà, excederemus, & quintam crucem super calicem
quasi quinti vulneris indicem, vnde sanguis cum a-
qua profluxit, competenter faceremus. In canone igitur
Passio Domini potissimè commemoratur, iux-
ta Euangelium.

Hoc quotiescunque &c. Apostolum. Quotiescunque
igitur, &c. Vnde sacerdos secundum Microl. c. 16. per
totum canonem in manu expansione, tam men-
tis deuotionem, quam Christi in cruce extensionem
præsignat, iuxta illud: Expandi manus meas tota die.
Digni ergo pro superflua cautela non semper con-
trahantur: malè enim cauti sumus, si Christum imi-
tati summopere nō studemus. Congruit ergo vt ma-
nus infra canonem expandamus, obseruato, ne quid
digiti præter corpus Domini tangamus, nec manus
remittere debemus, nisi sanctæ crucis fuerint faciē-
dæ. In oratione, Supra quæ, Leo I. natione Tuscus,
qui cœpit anno Domini 443. in ordine 47. & in ho-
millis declarandis multum valuit, vt omnia chroni-
ca dicunt, addidit, Sanctum sacrificium, immaculatā
hostiam, Ad orationem, Supplices te rogamus, pro
fundè est inclinandum. Et hic supplenda sunt san-
ctorum dicta, quibus adstruitur, totam curiam cœ-
lestem, scilicet virginem gloriosam, choros angelo-
rum, omnesque sanctos tempore consecrationis ad-
esse. In Memento secundo post mortem Christi, se-
quitur memoria mortuorum: quia nec alij defuncti
cōmemorādi sūt, nisi qui in Christi morte redēpti, in
Christo hęc vitā snerunt. Vnde in cōcilio Cabilo-
nensē scribitur, & ponitur de cons. d. 1. visum: quod
memoria faciēda est pro spiritibus in omnib⁹ Missarū
solenniū loco competenti. Et hunc morem antiqui-
tus eccle-

tus ecclesia tenuit, vt hoc ipsum ex dictis B. Augusti-
ni confirmatur. Sacerdos in verbis, *Nobis quoque vo-*
cem exaltans, centurionem designat, qui visā morte
Christi, voce exaltata dixit: Verè filius Dei erat iste.
Sancti martyres hic & superius, non ordine quo pas-
si sunt, inscribuntur. Vnde notari potest, quod canō
ab eodem, vel tempore eodem, nō fuerit ordinatus:
Quatuor hęc cruces super calicem fiunt, & quinta in
eius latere iterum vt prius, ad laterale vulnus domi-
nicū signandum. Vnde calix iuxta Romanum ordi-
nem ex eodem latere tangitur. Incongruè autem, se-
cundum Microl. c. 17. duæ cruces in latere fiunt, quia
in latere Christus nisi vnum vulnus habuit. Sed reue-
rendæ memoriæ Gregorius Papa fecit, vt prædixim⁹,
quod B. Anselmus Lucen⁹ episcopus ita ab eo se didi-
xisse testatus est. Et hoc ita semper obseruauit, nobis-
que itidem seruandum firmissimè in calcauit, secun-
dum Microl. Hic in Ambrosiano fit contractio, &
cantatur Antiphona, quæ ex eo contractio appella-
tur. Ad, per omnia secula seculorum, corpus cum ca-
lice leuatur, & statim depositum cooperitur: quia &
Ioseph Domini corpus in cruce leuauit, & in sepul-
chro depositum lapide operuit. Hucusque calix pro-
cautelo operus videbatur. Deinde magis pro myste-
rio operitur: quia sicut Christus tres dies cooperus
iacuit in sepulchro, & ita & nos corpus dominicū &
calicē cooperim⁹ quousq; tres articulos orationis
expleamus, vt pote Dominicæ orationis præfationē,
dominicā orationē, & illā quæ sequitur, quæ embolis
dominicæ orationis nncupatur. Gregorius I. natione
Romanus, Doctor egregius, in ordine 61. qui
cœpit anno Domini 592. inter multa vtilia quæ ec-
clesiæ fecit & instituit, antiphonarium regulariter
centonizauit, & vtiliter compilauit. Kyrie eleyson à
clero ad Missā cantari præcepit: Alleluia ex Hierosoly-
morū ecclesia, in vsū Romanæ ecclesiæ extra Septua-
gesimam cantari fecit, & à Septuagesima vsque ad
Pascha, Tractus. In canone, dies que nostros in pace tua dis-
ponas, vsque ad, per Christum Dominū nostrum: Et post
canonem consecrationis, Præceptis salutaribus moniti,
superaddidit, & Dominicā orationem se adiecit in
registro suo asserit, vbi quibusdam inde murmurantibus,
humili responsione satis fecit. Inconueniens ef-
se asserens, vt oratio quam Scholasticus composuit,
super oblationem diceretur, & illa prætermitteretur
quam ipsi apostoli ex institutione dominica in con-
secratione eorundem sacramentorum vtitasse credū-
tur. Præceptis salutaribus &c. Pater noster &c. Libe-
ra nos &c. Domine ab omni malo, presentibus,
præteritis & futuris, & interuenientibus beata &
gloriosa semper virgine Dei genitricis, & beatis A-
postolis Petro, & Paulo, atque Andrea. Hic nomi-
net, secundum Microl. c. 23. quotquot sanctos volue-
rit, cū omni * (l.) Da propitius pacem in diebus no-
stris, vt ope misericordiæ tuæ adiuti, & à peccato si-
mus semper liberi. Hic patenam accipiat, & oscula-
tam deponat, secundum Microlog. & ab omni per-
turbatione securi. hic & ad, per Dominum, super pa-
tenam fit contractio, primò à latere dextro, ad desi-
gnandū dominici corporis percussione: Deinde
maior pars in duo frangitur, secundum Microl. c. 17.
Vna pars in calicem mittitur, vna à sacerdote ante
calicis participationē sumitur, & tertia communica-
turis seu infirmis dimittitur.

Quid istæ partes significant, dicit Sergius Papa de
consec. dist. 2. Triplex, & lib. 4. Sentent. dist. 12. Gal-
Tom. 4.

licano autem more super calicem fit contractio. Par-
ticula missa in calicem, Romano ordine sub silentio
dicit sacerdos: Fiat commixtio & consecratio cor-
poris & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, acci-
pientibus nobis in vitam æternam, Amen. beatus In-
nocentius Papa I. natione Albanensē, in ordine 43. qui
cœpit anno Domini 407. constituit pacem dari post
contractionem sacramentorum, de cons. d. ij. pacem.
Et congruè pax datur ante communionem, quia iu-
diciū sibi manducat & bibit, quicumque non prius
fratri suo repacificatus, communicare præsumpserit.
Cū adstanti pacem damus, dicere solemus. Pax te
cum, Responso. Et cum spiritu tuo. Sergius I. natione
Syrus, in ordine 87. qui cœpit anno Domini de.
LXXVII. constituit, vt in tempore fractionis Domini-
ci corporis, Agnus Dei à clero & populo decante-
tur: videlicet vt ille nobis propitietur, qui pro nobis
innocens oblatus est. Inclinator autem dicit, ante-
quàm communicet, Domine Iesu Christe, qui vo-
luntate patris cooperante spiritu sancto per mortem
propriam mundum viuificasti, libera me per hoc sa-
cro sanctum corpus & sanguinem tuum, ab omnibus
iniquitatibus & malis meis, & fac me tuis inhæere
mandatis, & à te nūquam in perpetuum separari, qui
cum patre. Cū distribuit eucharistiam, dicit: *Corpus*
& sanguis Domini nostri Iesu Christi proficiat tibi in vitam
æternam. Amen.

Omnes debent communicare, & interim canta-
tur Antiph. quæ de communionem nomen mutauit,
cui & psalmus subiungendus, secundum Microlog.
c. 18. cum Gloria patri, si necesse fuerit. Et hęc anti-
phona semper habet eundem psalmum cum introi-
tu, si non habet proprium, ex quo sumpta videatur.
Romæ in antiquis libris huiusmodi versus annotan-
tur. In Ambrosiano appellatur transitorium.

Orationem, quam inclinati dicimus, antequam
communicemus, non ex ordine, sed ex religiosorum
traditione habemus, scilicet: Domine Iesu Christe,
qui nobis. Item & illud, Corpus & sanguis domini
nostri Iesu Christi, quod dicimus, cū aliis eucharis-
tiam distribuimus. Sunt & aliæ multæ orationes,
quas quidem ad pacem & communionem priuatim
frequentant: Sed secundum Microlog. c. 18. diligentio-
res antiquarum traditionum obseruatores, nos in
huiusmodi priuatis orationibus breuitati studere do-
cuerunt, potiusque publicis precibus in officio Mis-
sæ occupare voluerunt.

Nam B. Innocentius Papa scribens B. Augustino
& Aurelio episcopis, asserit, quod nos plus commu-
nibus & publicis, quàm singularibus & priuatis ora-
tionibus proficere poterimus. Non est authenticum
autem, quod quidam corpus Domini intingunt, & inti-
ctū pro cōplemēto cōmunionis populo distribuunt.
Nam ordo Romanus contradicit, & Iulius quo-
que Papa in ordine xxxvi. episcopo Ægypti scribens,
huiusmodi intinctionem penitus prohibet, & seorsum
panem & seorsum calicem iuxta dominicam in-
stitutionem sumenda docet. Vnde & B. Gelasius Pa-
pa in ordine II. scribens quibusdam episcopis, excom-
municari illos præcepit, quicquid sumpto corpore
dominico, à calicis participatione se abstinerūt, nā
& ipse in eodem Decreto asserit, huiusmodi sacra-
mentorū diuisio sine grandi sacrilegio provenire nō
poterit. Postq̄ omnes cōmunicauerunt, dicit sacer-
dos sub silentio hanc orationem iuxta Romanum or-
dinem: Quod ore sumpsimus, mente capiamus, & de
2 Kk ij

munere temporali fiat nobis remedium sempiternū. Qua finita, sequitur oratio, siue orationes post communionem dicendæ, quæ eodem numero & ordine orationibus ante lectionē, siue secretis ante prefationem dictis, debent respondere. Quæ utique orationes non pro his qui communicarunt sunt, sed qui iam communicauerunt, iuxta proprietatem sui nominis agunt: ergo & ante ipsas communicare non negligunt, quicunque earundem orationum benedictione foueri desiderant. His ita finitis, sublequitur, *Benedicamus Domino*: siue, *Te missa est*. Si tamen ad festum sunt, quod Gloria in excelsis habere debuit: respondent omnes, *Deo gratias*, iuxta Apostolum, pro collatis beneficiis agētes. *Te missa est*, à quo Missa nomē accepit, de veteri testamēto sumitur, ubi scilicet Pharaonem ire iussit, siue ubi Cyrus populum à Babylone ire præcepit. Benedicamus Domino, sumptum est de psalterio: *Deo gratias*, de Apostolo, Et hæc dicit Leo Papa constituit. Benedictionem episcopalem Martialis episcopus apostolorum discipulus, ex magisterio Apostolorum tradidit, quas probabile studium seruentium auxit, Ambrosius dicere cœpit. Ille mos ex eo vsque quaque conualuit. Apostolicus autem hanc tantum, quæ finita Missa dicitur, dicit. Finitis omnibus osculatur altare, dicens: Placeat tibi sancta Trinitas obsequiū seruitij mei, & præsta, vt hoc sacrificium quod oculis tuæ maiestatis ego indignus obtuli, mihi & omnibus pro quibus illud obtuli, te miserante, sit propitiabile. Per Christum Dominum nostrum. Exuens se vestibus sacris, cantat hymnum trium puerorum. Vnde sancti patres in 4. Toletano, ca. 14. decreuerunt, vt sacerdos excommunicationi subiaceret, qui eundem hymnum post Missam dicere neglexerit. Psalmum quoque, Laudate Dominum in sanctis eius, in gratiarum actione subiungens, Ky-

rie eleison, Pater noster, vers. Confiteantur tibi Domine omnes, vers. exultabunt, vers. exultant iusti, vers. Non nobis, vers. Domine exaudi orationem meam, Deus qui tribus pueris. Oratio, Actiones nostras. Videmus ex præmissis, quæ curiose omnia in sancto missæ officio seruanda sunt constituta & authenticè introducta, quæ omnia nos mouere debent, ne officia Romana à suis locis sine causâ mutemus, aut aliter scripta sunt, obseruemus. Nam B. Alexander, cuius supra mentionē fecimus, ait: Sicut hæc oblatio omnes alias præcellit, & potior est cæteris, ita potius excelsi debet & venerari, de cōf. d. 1. nihil. Excolumus igitur & veneremur sanctas Missas Gregoriani officij, & ante omnia Missas Dominicales cum earum glorificationibus omnino diebus dominicis, nisi maior festiuitas impediatur, honoremus: nec eas ponamus sub tristitia feriali. Missæ igitur Dominicales inter Pascha & Pentecosten, inter Octauas maiores, & quando vigiliæ sanctorum in Dominica occurrunt, & si quæ sint aliæ in eorū dominicis cū debitis glorificationibus imponantur: nec putandū sufficere, vt in feria dominicalis lætitia obsecretur. Epistolæ & euangelia, quas à Romana habemus ecclesia, nō omittantur, missæ alię proprię & speciales cū dominica & aliis festis occurrentes, primo mane vel alias hora congrua suppleantur. Missa pro primo mane in diebus Ioannis euangelistæ, Ioannis Baptistæ, & Laurentij, & si quæ aliæ sint, non negligantur. Quæ autē eodē die beatus Gregorius duplices ordinauit, vt in vtroque festo S. Crucis, in die Augustini, in die decollationis, in die omnium sanctorum, & si quæ alię sint, illæ omnino in aliquo loco suppleantur ipso die. Et hoc obseruetur, quoties propter maiorem festiuitatem occurrentem, Missa Gregoriana locum summum nequit habere.

EXPOSITIO MISSÆ TRANSCRIPTA EX VENERANDÆ VETVSTATIS CODICIBVS.

Missa pro multis causis celebratur. Prima, vt sæpè rogemus Deum. Secunda, vt suscipiat Deus preces & oblationes. Tertia pro offerentibus & defunctis. Quarta, pro osculo pacis. Quinta, vt sanctificata sit oblatio. Sexta, vt confirmetur per Spiritum sanctum oblatio corporis & sanguinis Christi. Septima, vt cantetur *Pater noster*: In qua oratione continentur Septem petitiones, id est, Tres spirituales, & Quatuor temporales. Hanc orationem primitus docuit dominus discipulos & Apostolos suos. de qua dicit Propheta: Quicumque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Septem sunt igitur numero petitiones: pro septem donis Spiritus sancti, vel pro septem gradibus ecclesiæ. Cur quotidie iteratur ista [oratio vel] oblatio, cum Christus saluaret mundum per vnam passionem suam, & mors illi ultra non dominetur? Responso: Pro multis causis.

Prima, eo quod peccamus quotidie. Secunda, eo quod corpus Christi penitentibus post peccata offerri iubeatur, vt salutem per corpus Christi Domini inueniant, atque exeant post penitentiā. Tertia, vt magnum beneficium passionis Domini obliuioni non tradatur. Quarta, vt similes in ecclesia diem iudicij, in quo iusti ab iniustis separabuntur. Introitus Missæ cui conuenit Responso. Patriarcharum Prophetarumque præconiis. Vnde exortus est: Responso. A choro Prophetarum, qui orantes annunciauerunt Christum venturum in mundum, & per quorum orationes Prophetiasque intrauit in eum. Exiens enim de secreto cæli, velut episcopus aut Presbyter de secretario [templi] venit ad altare: orante & Prophetante interim Choro Clericorum. Versus, qui catur ad recipiendum Introitum, priorem Christi aduentum significat prophetatum. Postquam enim episcopus cum suis Diaconis seu presbyteris de secretario veniens, ingreditur ad altare, post osculum sibi inuicem datum: inuēte episcopo siue Diacono, Gloria, à cuncto Clero decantatur, Patri & filio & spiritui sancto.

Quia

Quia pax à Christo in cælo & in terra iam facta est, quam Chorus prophetarum, id est, clericorum, ante prophetabat. Quod autē dicente clero, Sicut erat in principio & nunc & semper, diaconi procedunt ad altare, & illud osculantur ante episcopum, significat sanctos ante aduentū Christi, pro eius amore multas tribulationes perpeffos: Quia corpus Christi vnum est, à sanctis viris connexū, qui ante fuerūt in veteri testamento, & qui nunc sunt in nouo. Septē diaconi procedunt, propter eos, qui ante natiuitatē Christi mortificationē in corpore suo portauerunt. Quinque procedunt, si septē non habentur, propter quinque libros Moisis. Si quinque non allunt, Tres procedunt, propter fidem, spem & charitatem. Vnus pro cedit, propter vnitatē ecclesiæ. Postea, osculato altari, reuertuntur ad episcopum, stantes erecti: Propter quod dicitur in euangelio: Scio vnde veni, & quō uado. Diaconi retrō adstant, quia choro Martyrum apertantur. Ipsi enim diaconi ad altare præcesserūt, quia in veteri Testamento Martyres ante Christi aduentū extiterunt. Et modò retrō stant, quia post Domini natiuitatē, multo plures martyrio coronantur. Ex ipsis autem Diaconis stant quidā ad dexteram, sed plures alij quidam ad sinistram, veruntamē pauciores: quia per contemplatiuā vitā, quæ in dextera intelligitur, plures in æterno coronantur regno, quàm per actiuam, quæ accipitur in sinistra. Et contemplatiuā vitam ducentes, maiore virtute vigēt, quā in actiua adhuc vita manentes. Sufficit enim tibi exemplum duarum fororum, Marthæ scilicet & Mariæ: Quarū vna circa plurima ministrans, turbata agnoscebat: Et altera, verbis domini solummodo intendens, & in spe cælesti requiescens legitur. Tunc ergo kyrie eleison celebratur, & de Acolytorum manibus candelæ dimittuntur, quia Christus Episcopus, super omnem fulgens lucem & illuminans, aduenit. Quod ad eos Prophetas respicit, qui circa Domini aduentum fuerunt. Ex quibus est Zacharias, eiusque filius Ioannes. Pertinet autem Kyrie eleison ad diuinam patris excellētiā: Ad humanitatis verò formam Iesu Christi, pertinet Christe eleison. Et est sensus Kyrie eleison, Commodo mihi Pater misericordissimam aurem tuam, & miserere mei: Interpretatur enim, Domine miserere. Est autem intellectus Christe eleison: Christe, ne permittas humanum genus terrena desiderare, sed ad cælestia anhelare. Vel pertinet ad eos Kyrie eleison, qui ante natiuitatem fuerunt Christi: Christe eleison verò ad eos, qui post passionem Domini successerunt.

Postea episcopus solus, Gloria in excelsis Deo, inchoat: quia solus angelus posterioribus annuntiauit Domini natiuitatem, per quam gloria Domini declarata est. Deinde verò totus Chorus respondet: Quo modò cum angelo incipiente facta est subitò cælestis multitudo militiæ angelorum, laudantiū Deum & dicentium, Gloria in excelsis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Prima collecta respicit ad hoc, quod Dominus agebat circa duodecimum humanitatis suæ annum, quādo ascendit Hierosoly mam, & sedit in medio doctorum, audiens & interrogans illos. Hæc eadem, nunc oratio, nunc collecta dicitur. Oratio autem idē dicitur, quia bona orantur cælesti venire populo, Collecta verò idcirco nūcupatur, quia incipit se populus in vnum colligere. Missæ autem officium totum in Quatuor diuiditur species, id est, in Precationes, Orationes, Postulationes,

Tom. 4.

nes & gratiarū actiones. Quicquid enim agitur in officio Missæ, antequam oblatae ponantur super altare, Præcones nominantur: quia precantur bona populo. Et quicquid ab hora fit, quæ Sanctus canitur, vt que ad Agnus Dei, Oratio vocatur. Quæ post Agnus Dei dicitur, Postulatio appellatur. Quod autem in fine Missæ à populo respondetur, Deo gratias, gratiarum actio nuncupatur. Inter deprecationem autem & precationem hoc interest, quod precatio fit, quādo optatur cælestia animarum præmia populo: Deprecatio autem est, quando Pontifex orat, vt declinet in hac vita populus à malo, & faciat bonum.

Epistola autem ad prædicationem Ioannis Baptistæ pertinet: Quia sicut Ioannes fuit præcursor Christi, ita nunc Epistola præconatur Euangelium, quod est Christus. Epistola quippe Latine supermissa dicitur, eo quod sit missa ab Apostolis super legem Moisis, Psalmos & prophetas. Significat autem Ioannis prophetiam, qui Christum post se nunciabat ad se. Post primam autem datam orationem, Pontifex sedet tribus horis, versus ad populū: Et presbyteri cū eo, ad nutū eius. Et diaconi stant ante Pontificem: Subdiaconi autem ascendunt ad altare, stantes se ad dexteram siue sinistram. Sedit autem tribus horis quia Christus, cum esset annorum xij, sedit in templo in medio doctorum tribus diebus. Sedes autem, vertit faciem ad populū, vt ostendatur potestas ei data à Deo, vt possit superintendere & super speculari, quis humiliter, quisve superbe stet in ecclesia, quia episcopo commissæ sunt animæ, pro quibus rationē Deo reddirurus est. Subdiaconus verò, qui lecturus est, mox vt viderit post Pontificem presbyteros relictos, ascendit in ambonem vt legat. Non tamen in superiori gradum, quem solus solet ascendere qui euangelium lecturus est. Postquam legerit, cantor in cantorio sine aliqua necessitate ascendit, non superius, sed stat in eodem loco ubi & Lector, & solus inchoat responsum. Et cuncti in choro respondent. Et idem solus versus Responsorij cantat. Si fuerit tempus, vt dicatur Alleluia, bene: Sin autem, Tractus: Sin minus, tantummodo responsum.

Cantor verò, qui inchoat Alleluia, ipse solus cantat versus de Alleluia. Ipse iterum Alleluia dicit, stans in eodem gradu, id est, inferiori. Sequitur Inbilitio, quam sequentiam vocant, responsum igitur ad Christi vocationem, quæ Apostolus vocauit, pertinet. Et idē solus in pulpito incipit Cantor, quia solus Christus Apostolos vocauit, et cuncti in Choro respondent, quia responderunt Apostoli, & obediērunt Christo clamanti. Ipse solus post inchoationē Responsorij versus decantat: quia solus Christus pernoctans, postquam vocauit discipulos, orabat. Alleluia quidē (quod est laus Dei) cantamus, vt Christum imitemur, qui lxxij. discipulis per ciuitates missis, ad quas venturus erat, vt laudem Christi annuntiarent, & ipsis reuerfis, Alleluia, id est, laudem, Deo patri decantauit, dicens: Confitebor tibi pater Domine cæli & terræ, qui abscondisti hæc mysteria ab his, qui sapientes sunt & prudentes in terrenis actibus & desiderijs carnalibus, & reuelasti ea paruulis. Confiteor enim, nihil aliud est hoc loco, nisi gratias & laudes ago tibi pater, vni autem versus cantamus, ipsam æmulantes, qui solus dicebat, Nemo scit qui sit filius nisi pater: & qui pater, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Alleluia post versus iterum canimus, ipsum sequentes: qui rursus Alleluia dicit, dum ait.

KK iij

Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Et paulo post: Et inuenietis requiem animabus vestris. Vbi autem euangelium legitur, ibi epistola legi non debet, sed in inferiori gradu: Quia Ioannis predicatio, ad euangelij Christi altitudinem ascendere non potuit: Qui autem epistolam legere vult, vbi pronuntiat euangelium, Ioannis predicacionem coequare tentat euangelio Christi. Nec in eodem gradu responsum vel Alleluia cantari debet, quo recitatur euangelium Christi. ne assimiliari Apostolorum uocatio vel discipulorum lxxij. misero aut latior videatur euangelio Christi.

*uocatio
nis
*missioni

Math. 5.

Euangelium autem legitur, in quo Christus ore suo loquitur populo, ut Matthæus ait, Et aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu, & reliqua. Ut sicut Christus post legem, psalmos & Prophetas, os suum aperiens locutus est populo: ita post Epistolam, responsum & Alleluia, quæ nunc celebrantur in Missa pro his tribus, euangelium in ecclesia legatur, ac si populo Christus ipse loquatur. Hoc autem diaconus lecturus, ab episcopo aut presbytero benedictionem petit, ut ille inquit, ait Diacono: Dominus sit in corde tuo & in labiis tuis, [Euangelium namque bonum nuntium dicitur, quod annunciat nobis in futuro vitam post mortem, requiem post laborem, regnum post seruitium.] Tunc demum pergens diaconus ad altare, accipit Euangelium. Et non indifferenter, sed eius partem ponens in dextero humero, vadit ad ambonem. *Itaque ad ambonem duas* Et duo Acolyti eum præcedentes, portant duo cerceos, id est, duas candelas accensas, qui venientes ante ambonem, diuiduntur à se, & transeunt Subdiaconus & diaconus cum euangelio per medium eorum. Præcedunt autem Euangelium due candelæ, propter geminam dilectionem, dei videlicet & proximi, siue propter duo Testamenta, quibus illuminatur genus humanum: seu propter duos resurrectionis testes, Moysen videlicet & Heliam, palam illuminantes. Candelæ autem, Diacono Euangelium predicante, id est in pauimento, de manibus acolytorum iuxta ambonem deponuntur: Ne quis conetur predicare super id, quod in Prophetis, euangelicis & Apostolicis reperit doctrinis. Præterea thuribulum seu thymiamaterium ascendendo & descendendo semper præcedit euangelium per medium pulpitem, non tamen permanens diu in ambone. Quia passio Christi per thuribulum signata est, quod significat corpus Christi passum. Fumus incensæ, orationes sanctorum. Carbores autem eius, sancti spiritus illuminationem designant, siue feruorem charitatis. Dum autem legitur euangelium, baculi deponuntur de manibus, ut à Iudeis dissentiamus, qui caput Christi aridine percutiebant. Non enim est baculus necessarius, id est, humanum auxilium, dum ipsum Christum præsto habentes, eius vocem audimus: Cui autem humano viturur auxilio, ante vel post euangelium baculos in manibus tenemus. Accedente igitur ipso Christo, id est,

euangelio, baculos dimittimus, quia humano auxilio non egemus. Capita insuper nostra, dum euangelium audimus, ab omni velamine à Iudeis dissentientes detegimus: quia Christus proprium caput suum pro nobis spinea corona velatum habuit. Diaconus autem euangelium legens, ad meridiem versus, significat ecclesiam feruentem animo in amore Dei, eleuatam esse in magno culmine virtutum. Vnde dicitur in Canticò canticorum: Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pasceas, vbi cubes in meridie. Postea verò descendente Diacono de ambone, affertur Euangelium primum episcopo aut presbytero, ad osculandum: Deinde vniuerso Choro, necnon & populo: Deinde conditur in loco suo. [Post lectum verò euangelium, candelæ in loco suo extinguuntur, & ab episcopo, Credo in vnum Deum, cantatur. Thuribula per altaria portantur, & postea ad naves hominum feruntur, & per manus sumus ad eos trahitur.] Cantatur autem symbolum, ut quia populus audiuit Christum in Analogio predicantem, ostendat, quæ credulitate eius susceperit doctrinam. Quod autem Offertorium celebratur officium, nulli aptius conuenit quam his, qui obuiam Christo Hierosolymam properanti, stententes vestimenta sua in via, ramosque de arboribus frangentes exierunt. Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur clamabant: Osanna filio dauid &c. illi enim vestimenta ramosque offerebant: nos verò panem & vinum, Tunc nuncque cantu celebrato. Ideoque illi hæc agebant tunc, nosque modo. Ut ostendamus, ita nos paratos esse pro fratribus morti succumbere, sicut Christus passus est pro nobis. Quod primum quidem masculi offerunt, significat, Primitiuam ecclesiam imperatoribus nondum Christianis, multas iniurias passam. ex hinc verò offerunt mulieres, ecclesiam designantes nunc tranquillioris vitæ ducentes. Nouissimè verò sacerdotes & diaconi offerunt, sed solum panem, significantes, nouissimè plurima ecclesia passuram sub Antichristo tormenta. Ad vltimum verò archidiaconus, aut quicumque vicis suæ ordine legerit euangelium, complens orationem cunctorum, in fundensque aquam in calice ex amula Pontificis, offert: Quod ad roborationem in sacerdotibus & Leuitas pertinet, quia quomagus hic patimur, eo amplius in futuro coronabimur. Tunc demum his ita gestis ac ritè ordinatis, diaconi retrò post episcopum stat: et subdiaconi ante episcopum, sed post altare: vbi significant iidem diaconi, quod apostoli tempore passionis fugientes ad horam, retrò steterunt, postmodum secuturi dominum post passionem. Subdiaconi autem ante episcopum stantes, designant eos, qui licet clam, discipuli tamen cum Christo perstiterunt in passione, ex quibus erat Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, necnon & Centurio confitens, & omnis turba eorum, qui percutientes pectora sua, Christum plangendo, reuertebantur. Altare namque crux Christi accipitur. Quaritur quoque, cur euangelio lecto veniens subdiaconus, ferat in brachio sinistro, & non in dextero, calicem & desuper corporale. Quod facile patet, si Christi mysterium animaduertimus. Ipse namque subdiaconus in sinistro brachio calicem fert, significans præsens breuicem tempus esse trium dierum, quo tulit calicem Christus in passione: quia in sinistra præsens intelligitur vita. Linum autem per multas exercitationes ad suum peruenit candorem. Sic namque Christus ipse Subdiaconus factus, portat Corporale super suum calicem.

Quid cor
porale si
gnificet
cali.

calicem: quia suorum passionem sanctorum, lineas habentium mentes, id est, per multos labores candidas, super propriam gestat passionem. Patena namque, crux siue sepulchrum accipitur in dextera enim æterna intelligitur vita. Patena ergo geritur in dextera, quia per crucem, eam significantem, Christus ad æternam rediit vitam. Amulæ autem cum quibus offerimus, nostram deuotionem significantes puram, in calice suscipiuntur à diacono: quia idem Christus, factus diaconus, ait: Non veni ministrari à quoquam sed ministrare. Cum quisque in suo calice, hoc est, passione, eandem deuotionis nostræ suscipit puritatem. Oblata denique corpus Christi, designans, non nudis manibus, sed fanonibus, multo labore studiorum candidis offertur: quia Christus non nisi à mente carnem cum vitis & concupiscentiis crucifixam habente, suscipitur. Offerentibus autem hominibus, Cantus celebratur, ut ostendatur, debere homines gratias & laudes Deo referre, dum manibus ceterisque membris agere satagunt opera, quibus ei placere valeant. Prima autem oratio super corpus Christi futurum, Secreta dicitur, & secretè cantatur: Quia de gentilibus, qui erant venturi in corpus Christi, antequam idem consecraretur in cruce, secretè & mysticè prophetabatur. Si ergo Christus solitudinem quasi in oratione, quanto magis nos oportet querere & tacite orare, qui vniuersum circumdamur tumultibus vitiorum & immasuetudine seculi: Vitale est enim, omnem orationem specialem sacerdotum secretam esse, ut non cogitent, quomodo placeat compositio oris populo, sed solummodo pensent, qualiter mens possit placere soli Deo, quem orant. Præfatio autem prælocutio dicitur. Hæc namque oratio, prælocutio est totius secuturæ orationis, quæ fit super corpus consecratum, à Te igitur, vsque ad Agnus Dei. In hac enim prælocutio sacerdos gratias laudatque Deo, ut melius ad consecrandum corpus Christi Iesu possit peruenire: finita autem laude sacerdotis, totus simul canit Chorus angelicum hymnum, Sanctus Sanctus Sanctus: ut vna æqualisque gloria, laus & honor, decantetur patri & filio & spiritui sancto. Cur, Te igitur, secretè canitur: Ut Christo obediatur, dicenti: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, oram patrem tuum. Moris namque fuit sanctorum patrū, ut cum vellent specialiter orare, primū Deo laudem agerent, & postmodum orationem secretam perficerent. Ipse enim Christus, venturus ad consecrationem corporis sui, solus secretè orabat. Et ob id nos quoque in consecratione corpus eius, secretam facimus orationem. Quod autem diaconus calicem cum sacerdote eleuans, partem eius fanone tangit, partemque detectam relinquit: significat sudarium, quod erat super Iesum, non totum corpus eius tegens. Sex autem sunt ordines Crucium in Te igitur. Quorum primus est, vbi dicitur, Et benedicas hæc dona &c. Propter legem videlicet naturalem, id est, quod tibi non vis, alij ne facias. Quæ fuit ab Adam vsque ad Moysen: Quia & si illius temporis sancti patres non viderunt crucem Christi, cruciatū tamen carnis pro eius amore tulerunt. Secundus ordo crucium est, vbi dicitur: Quia oblationem tu Deus &c. Ob legem per Moysen datā. Sub ipsa enim sancti patres ob Christi desiderij, eius cruciatū tolerauerunt. Tertius ordo est, vbi narratur: Et accipiens panem in sanctas & ventera-

Math. 6.

biles manus suas, &c. propter prophetarum præconia, qui fuerunt à Samuele propheta vsque ad Zachariam, eiusque filij Ioannem baptistam, qui etiā viuis manibus eum accipiebat. Deinceps verò sequitur quartus ordo, vbi subinfertur, Hostiam puram &c. propter euangelium, quod Christus tempore suo vitam euangelizauit: quia ipse diebus cruciatū Christi ferentes sancti eius corpus aduauerunt. Quintus post sequitur ordo, vbi dicitur: Per quæ hæc Dñe omnia semper bona creas. Gentiliū ecclesiam tengens, quia Christi corpus amulantes, eius cruciatū perpeffi sunt. Sextus denique ordo sequitur, quando profertur. Per ipsum & cum ipso & in ipso: Propter plenitudinem in seculi sine gentium, & omnis Israel salutem, Qui cōplentes simul Christi corpus, maxime Christi cruce, hoc est, cruciatum, patientur. Senarius enim numerus, partibus suis computatus, primus perfectus est sine altero. Quinque ordines cruci, qui sunt ante sextum, quando cum oblata calix tangitur, quinque sunt seculi ætates, vsque ad Christi aduentum. Sextus verò ordo, sexta est ætas, à Christi aduentu vsque in seculi finem. Quod autem diaconus calicem tenens exaltatum, coram pontifice ponit in altare, significat Ioseph, Christi corpus de cruce deponentem, & in monumento suo recondentem. Ceterum, quod corpus Christi in altari permanet, donec tres compleantur orationes, i. Præceptis moniti, & ipsa oratio Dominica, Pater noster, & Libera nos quæsumus Domine: significat corpus tribus diebus in sepulchro quiescente. Post tres autem orationes, corpus Christi auferitur de altari, quod pro sepulchro in hac significatione accipitur, quia post tres dies corpus Christi de sepulchro surrexit. Quod autem acolytus tenet patenam in fundo ne paratam, Nicodemo conuenit, qui ferens mixturam myrrhæ & aloës, quasi libras centum, accepit eum Ioseph corpus Christi, & vnxit illud. Ideo autem paratam tenet acolytus patenam, ut quacunque hora, iuxta ordinem voluerit diaconus de altari Domini corpus offerre, parata habeat vas. Quid est autem, quod subdiaconus corpus suscipiens Christi, à diacono, & ab angelo qui verba Christi annunciat, discipulis primum, i. presbyteris, defert ad frangendum, postea vero populo ad communicandum, nisi quod mulieres in subdiacono significat, ab angelis suscipientes resurrectionem Christi, discipulis detulerunt? Quod autem subdiaconus quiescit, dum oratio dominica canitur, significat mulieres, quæ sabbato siluerunt. Sabbatum autem septima dies est, sic & septem petitiones in oratione Dominica complentur. Quarum prima est, Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum: In qua petimus sapientiam cœlestem. Secunda est, Adueniat regnum tuum: Vbi petimus intellectum credulitatis: quia per credulitatem venimus ad intellectum, qui in regno plenius dabitur futuro, quando non iam per speculum in enigmate, sed facie ad faciem videbimus & intelligemus. Tertia petitio est, fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra: Tertium quippe donum petimus, i. consilium: ut velut Dei prouidentia in cœlestibus omnia per consilium reguntur, ita nostræ mentes ab eius consilio in terra corporis degentes, mereantur dirigi. Quarta petitio est, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. In hac verò fortitudinem petimus, cui panis conuenit. Vnde canitur, Panis vitæ qui de cælo descendit, cor hominis confirmat. Quinta est, et dimitte nobis debita. no Ioann. 6. Ista, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. In hac verò psal. 103

Ioann. 19

Isai. 7.
1. Cor. 13

Ioann. 6.

post fortitudinem petimus scientiam. Merito huic petitioni scientia obuiat: Quia quisquis scientia perfruitur, scit quod iustitia puniatur, & misericordia dimittatur. Sexta est, Et ne nos inducas in tentationem. Sextum namque petimus donum, i. Pietatem: ut quando trahimur à nostra fragilitate vsque ad immundam cogitationem, ne nos dimittat diuina pietas induci vsque ad peiorem voluntatem & pessimam operationem, siue à suggestionem vsque ad delectationem & consensum. Septima demum petitio est, Sed libera nos à malo: Quæ verò Dei timori cõgruit. Timeamus ergo, fratres dilectissimi, Dñm velut serui, & diligamus eum filij patris: non presumentes eius voluntatem præterire, Et ipse liberabit nos à timore nocturno & ab omni malo, scilicet carnis delicto, vel diabolico incurfu, seu ab homine prauo. Panis autem cù cruce in vinum mittitur, dicente sacerdote, Pax Domini sit sempervobiscum, Vt ostendatur, Christi animam ad eius corpus redeuntem, & pacificata esse non solum quæ in cælo sunt, sed etiam quæ in terra. Quare homines sibi inuicem osculũ dant, quod est pacis signum ut ostendatur, se coniunctos in corpore Christi, per quem pax facta est in cælo & in terra. Quare autem panis frangitur in patena: ut rememoretur panis viuus esse fractus nobis, qui de cælo descendit per unitatem personæ. Agnus Dei quare cantatur? Vt oremus Christum nunquam desistere misereri nostri, qui nos miseratus est in passione. Denique orantes cantant post communionem cantores, ut ostendant Christum in populo eius corpore & sanguine corroborato, manere. Ex hinc à sacerdote postulat populo æterna benedictio, quia Christus coram discipulis manducans & bibens, cum resurrexisset à mortuis, reliquias eis dedit, eleuatissimè manibus, ipsis benedixit. His enim discipulis data benedictio intelligitur perennis. Episcopus autem his ita gestis, ad propria redit: Quia Christus omnibus ex ordine cõpletis, ad cælos ascendit. Tunc demum à diacono dicitur: Ite missa est, id est, Ite cum pace in domos vestras, quia transmissa est pro vobis oratio ad Dominum. Et per angelos, qui nuncios dicuntur, allata est in diuinam conspectum maiestatis. Respondens autem populus, Deo gratias, dicit: Quia Apostoli post ascensionem adorantes Iesum, regressi sunt in Hierusalem cum magno gaudio, & erant semper in templo, laudantes Deum & benedicentes Dominum.

In nostris exemplaribus, eorum loco quæ superius hoc signo *** notata sunt, legebantur sequentia.

Post cantatum autem angelicam hymnum, Subdiaconi post altare ante Episcopum vultu stant inclinato, donec corpus & sanguis Domini consecratur, & audiant, Nobis quoque Peccatoribus. Tunc eleuantes capita, pergunt parare vasa, à quibus corpus suscipientes sacramentum, teneant post Diaconos stantes, donec ex eo populus vite sumat confortationem æternam, quia, ut dictum est, Subdiaconi Iesu notos significant, qui conspicientes à longe, sed perseverantes in passione, tam diu steterunt, quamdiu Christi corpus sacramentum & passum sentirent. Inde quidam parare aromata perrexerunt, ut venientes ungerent Iesum. Diaconi autem, ut certum est, Apostolos significant, qui quaque ad tempus recessissent, unde post Episcopum stant, tamen supplices orant, quia in septem Dominicis orationibus impleantur, quia post resurrectionem promissum patri expectauerunt, donec septem hebdomadae, à pascha scilicet

vsque ad Pentecosten, completerentur. Consecrato autem corpore & sanguine Domini, post diaconos, Subdiaconi stant, quia Apostolorum doctrinam & exempla notis eius, qui in consecratione corporis in cruce perfructerunt, post conversionem secuti sunt. Cur Angelicus hymnus cantatur ante canticum speciale? Quia amoris scripturarum & sanctorum patrum est, primum gloriam laudesque Deo referre, deinde orationibus insistere. Sex autem sunt cruce &c.

Pro iis quæ superius notantur signo hoc, in exemplaribus nostris erant ea quæ subiecta sunt hic.

His ergo septem petitionibus septem diaconi conueniunt. Quare pares Diaconi altari non ministrant? Quia impar numerus diuini non potest.

Deus enim diuisionem ecclesie non vult, sed unitatem indiuiduum. Præterea enim Diaconus altari ministrat, quia discipulus vnus adulescens quidam, id est, Iohannes amicus sine macula super nudo, ceteris fugientibus, sequebatur Christum. Tres autem ministrant: Quia Christus ascendens in montem ad transfigurandum, tres secum duxit, Petrum scilicet, Iacobum & Iohannem. Quinque suscipiunt, propter quinque quos sine macula Dominus duxit, quando resuscitauit puellam, tres presbiteros & patrem & matrem puellæ. Septem demum obsequuntur, ob illos septem quibus Dominus post resurrectionem piscanti bus se manifestauit.

Quot autem sunt Diaconi, tot debent esse subdiaconi, ne in obsequio sacerdotis vice Christi fungentis, ministrorum numerus varietur. Acolyti ministri sunt luminis. Quod panis in vinum mittitur dicendo, Pax Domini sit semper vobiscum, ostendit animam Christi, pacificatis cunctis in cælo & in terra, ad eius corpus rediisse. Quæ verò postea celebratur, i. osculatio significans pacem cum saluationibus, & laudes cleri populi lique dicentis. Qui resurrexisti agnus Dei consecratus & unificatus, qui tollis peccata mundi, moriens & resurgens in corpore tuo, miserere nobis, significant illa saluationis & pacis verba, quæ Christus fecit discipulis suis postquam resurrexit. Et fractio oblatarum, fractionem significat illam, quam Dominus in Emaus duobus fecit. Denique orantes, &c.

HIC INCIPIT, QUALITER QUÆDAM ORATIONES ET CRUCES in, te igitur, agendæ sint.

igitur clementissime pater, vsque, habes & benedicas: hic signat oblationem & calicem tribus vicibus, non tamen sub vna cruce, sed separatim singulis singulas faciens cruces.

Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, vsque, Memento Domine. Hic nomina viuorum memorentur, si volueris. Sed non Dominico die, nisi cæteris diebus.

Et omnium circumstantium, vsque, Cosma & Damiani: Si fuerit natalis sanctorum, hic dicat: Sed & natalitij illorum beatorum, aut beati illius: Et omnium sanctorum, vsque, per Christum dominum nostrum, Hic inclinatur se vsque ad altare, dicens: Hanc igitur oblationem, vsque, iubeas grege numerari per Christum dominum nostrum. Hic erigit se sursum. Oblatam solum hic benedicat: Quam oblationem tu deus in omnibus, quæsumus, benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem que facere digneris. Hic ambo signat, id est, oblatam & calicem, vsque, omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: vsque, ite tibi gratias agens, benedixit. Hic

Hic quatuor vicibus solum oblatam signat, in quinta vice super calicem solum Crucem faciens, hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vite æternæ, & calicem salutis perpetuæ, vsque, immaculatam hostiam: Hic inclinatur se iterum iuxta altare, ita dicens: Supplices te rogamus, omnipotens Deus. Hic orat apud se quod voluerit. Deinde dicat: Tunc hæc perferri per manus vsque in conspectum. Hic se erigit, hæc verba dicens: Vt quotquot ex hac altaris participatione, vsque, per Christum. Hæc orationes duæ dicuntur, vna super dypticos, altera post lectionem nominum, & hoc quotidianis vel in agendis tantummodo diebus: Memento etiam Domine eorum nomina, qui nos precesse sunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Et recitantur nomina: Deinde postquam recitata fuerint, dicat, ipsis Domine, & omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerij, lucis & pacis ut indulgeas, deprecamur, per Christum. Nobis quoque peccatoribus, vsque, sed venia, quæsumus largitor admiste, per Christum. Hic Archidiaconus erigens se veniet, & inuolens calicem mappa, leuat illum * ante dominum Papam. Per quem hæc omnia semper bona. Hic ambo signat, id est, oblatam & calicem tribus vicibus, singulis singulas faciens Cruces, sanctificas, viuificas, benedicas, & præstas nobis. Hic leuat dominus Papa oblatas duas vsque ad orationem, & tangens eum de oblationibus, tenente illum Archidiacono, Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti in unitate Spiritus sancti honor

& gloria. Tunc dicit in altum, Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Tunc reponit oblatas in altare, & dicit in altum, Oremus: deinde dicit, Præceptis salutaribus moniti, vsque, Sed libera nos à malo. Tunc dicit dominus Papa, interueniente nullo sono, hanc orationem: Libera nos quæsumus Domine, vsque, Petro & Paulo atque Andrea. Hic nominatim quos voluerit sanctos vel quantos, commemorat, deinde infert, cum omnibus sanctis da propitiis pacem, vsque, per omnia secula seculorum, Resp. Amen. Deinde dicit, Pax Domini sit semper vobiscum. Resp. & cum spiritu tuo. Deinde dat pacem altari vel patenæ, & sic populus dat sibi pacem. Dum verò dominus Papa dicit, Pax Domini sit semper vobiscum, non mittit partem de sancta in calicem, sicut cæteris sacerdotibus mos est, dum confringunt. Iniret verò dicitur, Agnus Dei, & expleta contrafractio, quando communicat dominus Apostolicus, partem sibi morder, & reliquam in calicem mittit, faciens Crucem de ea tribus vicibus, nihil dicens: Et sic confirmatur de calice, tenente eum Archidiacono. Quando verò dominus Apostolicus descendit ab altari, & incipit communicare populos, dicitur Antiphona ad communionem: & expleta Communionem & Antiphona, surgit dominus Papa: & veniens ad altare, salutat, altius dicens, Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Deinde dicit orationem: Quod ore sumpsimus Domine, mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum, per Dominum.

SANCTI PATRIS NOSTRI, IOANNIS DAMASCENI OCTAECHVS, SIVE OCTO CANONES ANASTASIMI, HOC EST DE RESURRECTIONE DOMINI NOSTRI Iesu Christi.

DE CANONE ANASTASIMO PRIMO, Iambicum Epigramma.

Et Musica tuis stupefacta sonis, Primū tibi defert locū, quo dignus es, Tu, quem Sonum primum vocarunt Musici, Ergo bene Primo precemur, o Sono. O prime Sone, pulchrior, pulchris sonis, Victoriz semper triumphum personas.

CANONVM ANASTASIMO PRIMO sancti Patris nostri, Ioannis Damasceni, Sonus primus. CANTICVM I. Tractus.

Vixit tua dextera, Deus, Diuinitus ob virtutem celebratur, Quæ validissima, o Rex æternæ, Aduersarios profligat Dum Israëlitis Nouam per mare sternit viam. Versiculus primus. Is qui puris arte diuina me Manibus è luto primum efformauit, In Cruce manus expandit, vt meum E tellure reuocaret Corruptum corpus hoc, Quod ex virgine assumpserat. Versiculus II. Mortalitem pro me tulit, Et animam suam morti exposuit

Qui cœlitus animam mihi dedit, Atque vinculis æternis Solutam, resurgens Immortalitate donauit. Dei Genitricis salutatio. Ave gratiæ fons, o Scala, Atque cœlicæ ianua Basilicæ, Ave Candelabrum, Vna aurea, Et Mons intracti lapidis. Tu vitæ datorem Christum mortalibus tulisti. SONI I. CANTICVM III. Tractus.

Vi solus nosti mortalium Naturæ debilitatem, Et misericors eam assumpsisti, Tu me ex alto præcinge virtute, Vt clamem tibi, Sanctū Animatum templum est Synceræ gloriæ tuæ, o clemens. Versiculus I. Cùm mens, o bone, sis Deus, Me lapsum miseratus es, Et ad me descendere voluisti, Exaltastique me tuam per Crucem, Vt clamem tibi, Sanctus Dominus es gloriæ, Cuius bonitas exprimi non potest. Versiculus II. Cùm sis vita per se stans, Christe,

Ideo tu me corruptum, Vt compatiens Deus, induisti, Atque descendens in puluerem mortis, Mortale abruptisti, Iriduanusque morte Refurgens incorruptus permansisti.

Dei Genitricis saluatio. Virgo, quae Deum in utero Ex Spiritu concepisti Sancto, tu permansisti incombusta. Nam rubus, quem legifer Moses vidit Incombustè ardentem, Te palam prae monstrauit, Quae ignem ineffabilem tulisti.

SONI I. CANTICVM IIII. Tractus.

Mentem te diuinis obumbratum charismatis Per spicacibus Abbaeuc Longè praeuidens oculis, Ex te venturum esse Sanctum vaticinatus est Israelitam, Qui saluos nos faciet, & reformabit.

Verficusulus I. Quis hic est Sernator, qui ex Edom progreditur, Spineam coronam ferens, Atque purpurâ indutus, In ligno que suspensus? Hic esse sanctus Israelita dicitur, Qui saluos nos faciet, & reformabit.

Verficusulus II. Vide, populus infidelis, & confundere, Nam quem tu, vt maleficum, Infanus Cruce suspendi A Pilato petisti, Is ipse, profligata mortis potentia, Diuinitus è tumulo resurrexit.

Dei Genitricis saluatio. Lignum te vitæ certè nouimus esse, Virgo, Nam non scientiæ arbor Hominibus lethifera Ex te suppullulauit, Sed potiùs æternæ vitæ fructio, Qua nos salui fiamus, te celebrantes.

SONI I. CANTICVM V. Tractus.

Christe, qui tui lumine Aduentus illustrasti Et tua exhilarasti Cruce terminos mundi. Luce tuæ diuinitatis Tu nobis illucesce, Qui te orthodoxe colimus.

Verficusulus I. Quium magnâ pastorem, Cunctorumque dñm, Iudæi Crucis in ligno Dura morte multarunt, At ille mortuos, vt oues In inferno sepultos Mortis à iugo liberauit.

Verficusulus II. Cùm tu pacem Cruce tuâ Euangelizauisti, Et nunciasti captiuis, Christe, remissionem: Mundi principè spoliatū Nudumque demōstrasti, Diuina resurrectione.

Dei Genitricis saluatio. Tu fidelium supplicum Orationes, Virgo, Ne contemne, sed admitte, Et eas offer tuo Filio Deo, Virgo intacta, Qui solus benignus est, Nostra enim es aduocata.

Alia saluatio ex codice sancti andreaano, qui Cyri prochoprodromi interpretis fuisse videtur.

Caelorum exhilarantur Te videndo virtutes, Cum quibus nunc mortalium Cuncti exultant ordines. Tuo enim, Dei genitricis Virgo, iunguntur partu, Quem condignè glorificamus.

SONI I. CANTICVM VI. Tractus.

A Byssus, heu, nos circumdedit vltima, Nec est, qui nos inde soluar, Habiti sumus, vt oues mastrandæ, Serua populum tuum, Deus noster, Nam debiliū tu virtus es, Et resurrectione.

Verficusulus I. Nos, ô Domine, protoplasti peccato Valde læsi fueramus, At liuore tuo sanati sumus, Quo pro nobis vulneratus es, Christe, Nam debiliū tu virtus es, Et resurrectione.

Verficusulus II. Eduxisti nos ex inferno, Domine, Cæcum retibus implicans Cunctiuorum, viribus omnipotens Tuis vires illius annihilans. Siquidem vita tu es, & lux, Et resurrectione.

Dei genitricis saluatio. Exhilarantur in te, Virgo intacta, Hominum primi parentes, Edem tuis auspiciis recepta, Quam à transgressione amiserant, Tu enim ante partum virgo Manes, & post partū.

SONI I. CANTICVM VII. Tractus.

Te, Deipara, intellectuâ Fornacè fideles scimus, Summus enim Deus, qui tres Pueros conseruauit, Totum mundum in tuo Sacrosancto vtero renouauit, Laudabilis patrum Deus, atque Supergloriosus.

Verficusulus I. Terra contremuit, sol auersus est, Versaque lux in tenebras, Diuinumque tēpli velū Duas in partes fissum, Atque ad eodē petra scissæ sunt, Eo quod penderet in Cruce iustus, Laudabilis patrum Deus, atque Supergloriosus.

Verficusulus II. Tu similis effectus derelicto, Et læso inter mortuos, Dum tua sponte naturam Nostram superexaltas, Omnes liberauisti, Manūque forti tecum suscitasti. Laudabilis Patrum Deus, atque Supergloriosus.

Dei genitricis saluatio. Aue fons perennis fluētī. Aue Paradisè voluptatis, Aue turris fidelium, Aue intemperata. Aue Mundi gaudium. Aue tu, per quam nobis exortus est Laudabilis Patrum Deus, atque Supergloriosus.

SONI I. CANTICVM VIII. Tractus.

In Fornace Israelitæ Iuuenes, vt in igne, Præ decore pietatis Clarius rutilabant Futuro, vociferantes. Benedicite, ô opera, Et laudate Dominum. Superexaltandū in sæcula.

Verficusulus I. O qui numine tuo facis Atque disponis cuncta, Quique mortis vmbra mutat In vitam sempiternam, Per passionem tuam Te semper omnia opera Vt Dominum collaudat, Et superexaltant in sæcula.

Verficusulus II. Tu delecti peccatum, Christe, Et maledictionem, Ipsis in inferni portis: Atque tertio die Tumulo surrexisti Te semper omnia opera Vt Dominum collaudant.

Et

Et superexaltant in sæcula. Dei genitricis saluatio. Virginem, quæ sine semine Ex fulgore diuino Peperit Christum, vt gemam Omnium pulcherrimâ, Collaudemus dicentes, Benedicite, ô opera, Et Dominū laudate Superexaltandū in sæcula.

Alia Dei genitricis saluatio, ex codice sancti andreaano.

Aue inclyte Dei throne, Aue piorum turris, Qua lux Christus iis fulsit, Qui erant in tenebris. Qui te beatam dicunt, Clamantes, omnia opera Dominum collaudate, Superexaltandū in sæcula.

SONI I. CANT. IX. Tractus. Typum Pudici partus tui Præfigurauit Rubus ardens incombustè. Nunc verò sæuam Tentationum exposcimus, Quæ nos agit, extingui fornacem, Vt te, Dei genitricis, Indelinetur magnificemus.

Verficusulus I. Vah, quàm populus iniquus est, Incredulus, & Malus consiliarius! Quippe prædonem Qui iustificavit impium, Mortè que Crucis iustum condemnarit, Quem gloriæ dominum Nos pro merito magnificamus.

Verficusulus II. O Seruator, agnus innocens, Tu qui peccatum Huius mundi sustulisti, Te laudamus, qui Tertio die surrexisti. Cum Patre, sancto que Spiritu tuo, Quem gloriæ dominum Nos pro merito magnificamus.

Dei genitricis saluatio. Saluum fac populum, Domine, Què sacrosancto Sanguine tuo parasti, Dans Regi nostro Vires aduersus hostes suos, Quin ecclesiis, ô benigne, tuis Da cum triumpho pacem, Virginis Deiparae precibus.

Alia Dei genitricis saluatio, ex codice sancti andreaano. Omni laudum lege, ô casta, Gloriæ tuæ Maior est excellentia, Sed ab indignis Famulis tuis, ô Domina, Quod grato tibi offertur animo Excipe lato vultu, Dei genitricis, hoc ephymium.

Anastasi morum sancti Ioannis Damasceni Canonum Soni primi, Finis.

DE CANONE ANASTASIMO SECUNDO, Iambicum Epigramma.

Quamuis tibi sedes secunda cesserit, Tamen voluptas maior obrigit tibi, Nam mellifluis dulcibusque canticis Et corda læta sunt, & ossa pingua, Sirenes haud dubiè secundi carmina Cecinere soni, queis merum mel effluit.

Autore Incerto.

ANONYM ANASTASIMO rum sancti Patris nostri, Ioannis Damasceni, Sonus secundus.

SONI II. CANT. I. Tractus.

N Mari profligauit olim Vniuersas Pharaonis copias Vicitrix vniuersi virtus. At Christus homo factus Molestissimum peccatum aboleuit, Vt glorificatus Dominus, Cuius honor inclytus est.

Verficusulus I. Princeps huius mundi, ô bone, Cui nos dedidimus, dum mandatis Tuis minus obsequimur, Cruce tua victus est. Nam tibi, velut mortali, congressus ruit, Præpotenti tua dextera, Debilisque succubuit.

Verficusulus II. Humani redemptor generis, Immortalisque vitæ dux & auctor, In huncce venisti mundum, Nam surgens à mortuis Ipsa mortis incunabula dissipauisti. Hinc omnes te glorificamus, Cuius honor est inclytus.

Dei genitricis saluatio. Sublimior apparuisti Omni creatura, ô semper virgo, Tam visibili, quàm minus, Nam creatorè, prout In te incarnari voluit, peperisti. Quem tu liberè deprecare, Cuius honor est inclytus.

SONI II. CANT. III. Tractus.

Terra deserta floruit, Vt lilium, Domine, Illa gentium sterilis Ecclesia, tuo ab aduētū, In quo anima mea Confirmata est.

Verficusulus I. Machina, cùm patereris, Immutata est, videns Eum in vili habitu Ab improbis viris subannari, Qui diuino numine Cuncta fundauit.

Verficusulus II. E limo tuam me manu Adiconem formasti Atque mortis in pulueres Deinceps peccato relapsū, Christe, Ab inferis tecum Resuscitauisti.

Dei genitricis saluatio. Obstuperunt ordines Angelorum, ô casta, Et humana horruerunt Corda inaudito partu tuo. Te ergo Deiparam Fide colimus.

SONI II. CANT. IIII. Tractus.

Tu de Virgine natus es, Non præco, non Angelus, Verùm ipse Dominus Incarnatus, atque seruasti Me hominem integrum, Hinc clamo tibi, Sit laus tuæ virtuti.

Verficusulus I. Productus es, tanquam reus, Deus ante tribunal, Non exclamans, Domine, Iudicium gentibus ferens, Quod passione tua Orbi terrarum Certam dedit salutem.

Verficusulus II. Tua passione tela Cessarunt hostilia, Quin aduersariorum, Cùm ad inferos descendisti, Diruta sunt oppida, Atque tyranni Corruit imperium.

Dei genitricis saluatio. Te portum esse salutis, Inconculsamque turrim, Deipara Domina, Cuncti fideles perspeximus.

Precibus enim tuis Nostras animas
A periculis liberas.

SONI II. CANTICVM V.
Tractus.

Mediator tu, Christe, Dei
Atque hominum factus es,
Quia per te, Domine,
Ad Patrem tuum luminis autorem
A nocte cæcitatibus Aditum nos habuimus.

Versiculus I.
Ut cedros, ô Christe, hostium
Tu fremitem contriuisisti, Sponte tua, Domine,
In cupressu, tibi ut complacuit,
Et picea cedroque Simul cum carne assumptus.

Versiculus II.
In lacu, Seruator, infimo Posuerunt te mortuum,
At proprio vibice
Tu vulneratus delituisisti, Christe,
Mortuosque tumulis Tecum resuscitauisti.

Dei genitricis saluatio.
Tuum precare filium, Et dominum, casta virgo,
Ut captiuos aduersis
Quicumque detenti discrimibus
In te verè confidunt, Bona cum pace liberet.

SONI II. CANT. VI.
Tractus.

Abyssus peccatorum adobrutus
Inferutabilis tuæ
Misericordiam Abyssum supplex imploro.
Tu me, Deus ô, à morte libera.

Versiculus I.
Iustus ut maleficus damnatus est,
Atque cum impiis Est ligno crucifixus.
Ut reis remissionem Proprio largiretur sanguine.

Versiculus II.
Per vnum hominem, primum Adamum,
Iam olim mors in hunc Mundum ingressa est.
Et per vnum Dei natum
Resurrectio tandem apparuit.

Dei genitricis saluatio.
Sine semine, virgo, concepisti,
Atque semper manes
Virgo, ita demonstrans Germanæ diuinitatis
Filij Deique tui symbola.

SONI II. CANT. VII.
Tractus.

Impio imperio Iniquissimi tyranni
Sublimior auras Flamma iam circum lambebat.
At Christus complanauit Pius iuuenibus
Spiritus sancti rorem.
Nam benedictus es, & Supergloriosus.

Versiculus primus.
Non passa est, Domine, Misericordia tua
Hominem à tyranno Per vim oppressum videre.
At veniens seruasti Proprio sanguine,
Humana carne sumpta,
Nam benedictus es, & Supergloriosus.

Versiculus II.
Stupuerunt te viso, Cum vltionis
Induisisti stolam, Ianitores inferni, Christe,
Cum crudelem tyrannum Domesticum, Deus,
Venisti subacturus,
Nam benedictus es, & Supergloriosus.

Dei genitricis saluatio.

Sanctorum nos te sanctam
Esse nouimus, Quæ sola concepisti
Deum incommutabilem, Inuiolata virgo,
Genitrix innupta, Nam cunctis scaturit
Pius immortalitas Sacro tuo partu.

SONI II. CANT. VIII.
Tractus.

Fornax ignea In Babylone quondam
Actiones ex æquo diuisit, Numinis imperiis,
Dum flamma Chaldaeos exussit,
Atque pios irrorauit Pfallentes, ô Dominum
Vniuersa benedicite.

Versiculus I.
Sanguine tuo,
Christe, dum purpuratam
Conspicerent carnis tuæ stolam,
Trememes stupuerunt
Multam tuam humanitatem
Anglorum exercitus Clamantes, ô Dominum
Vniuersa benedicite.

Versiculus II.
Mortale meum Tu pius induisti.
Immortali resurrectione. Hinc gaudio exultans
Gratosè tibi acciuit, Electus populus, Christe,
Clamanteque absorpta est
Re vera mors in victoriam.

Dei genitricis saluatio.
C Natam à Patre Nunquam separabilem
Qui Deus & homo fuit, sine Semine concepisti.
Miròque peperisti modo, Intacta Dei genitrix,
Hinc te nostram omnium
Salutem esse certò scimus.

SONI II. CANT. IX.
Tractus.

Parentis æterni filius, Deus & Dominus,
Sumpta carne virginis Nobis apparuit,
Ut tenebras illuminaret,
Atque dissipata congregaret,
Hinc vbique celebrem Deiparam magnificamus.

Versiculus I.
D Ut in Paradiso, plantatum
In caluaria foelix Intemeratæ tuæ
Crucis lignum, Seruator,
Sanguine aquaque diuina
Sacri lateris tui, ut fontis,
O Christe, irrigatum Vitam flore nobis edidit.

Versiculus II.
Tu potentes deposuisti
Crucifixus præpotens,
Quæque infra iacebat
In inferni carcere
Humanam extollens naturam
Parris tui dignatus es throno,

E Cum qua nos te venturum
Adorantes magnificamus.

Theologia.
Vnitatem triplicem
Æqualémque trinitatem
Orthodoxè laudantes
Pij celebremus,
Individuamque naturam,
Trilucem sine occasu lucem,
Solam intemeratam,
Ex qua nobis lumen affulget.

Versiculus I.

Versiculus II.

Versiculus III.

Versiculus IV.

EI V S D E M C A N O . O D . I X . E P H Y - A
minium quod est de s. Trinitate.

Principio carentis Patris, Filius & Dominus in-
carnatus ex virgine nobis apparuit, ut tenebrosa
illuminaret, dispersaque congregaret. quocirca lau-
datissimam deiparam magnificamus.

Canonis I II I. Od. I. Trop. Ephymn.
Te veram Dei genitricem gentes omnes glorifi-
cant, quæ sine semine peperisti. Subiens enim san-
ctificatum vterum tuum Deus hic noster, essentiam
nostram assumpsit, atque Deus & homo ex te natus
est.

Eiusd. Cano. Od. I II I.
Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas animata Regis B
æterni, quia per te factum est, Domina, ut Deus cum
mortalibus versatus sit.

Canon. eiusd. od. I II I.
Memento, Christe, oculis, quod passione tua ac-
quisuisti, gloriosaque matris tuæ misericordes in-
tercessionibus admittens, nosque malè affectos visitas,
tua virtute libera.

Eiusd. can. od. v.
O quam sanctum, cælisque parentius taber-
naculum esse demonstrata es! ô sancta virgo, cum
sola Dei verbum, cuius nulla creatura capax est, ex-
cepisti.

Eiusd. can. od. v I.
Sanctissima, quæ sola inter creatorem & homi-
nes intercessisti, ora filium tuum, ut lapsis seruis tuis
propitius sit & protector.

Eiusd. can. od. v I I.
Ut eam, quæ sola inter mulieres sponsa Dei appa-
ruisti, te fideles omnes glorificamus, ad filium tuum
clamantes. Benedictus es, Domine, Deus patrum no-
strorum.

Eiusd. cano. od. v I I I.
Templum Dei apparuisti animatus locus, & ar-
ca. Creatorem enim mortalibus, ô Deipara, inteme-
rata conciliaisti, & meritò te omnia opera laudant,
& superexaltant per omnia sæcula seculorum.

Eiusd. can. od. I X Trop. I.
Nouum & diuinum miraculum, Dominus noster,
clausam virginis portam penetrans, nudus ingres-
sus & carne manifestè vestitus, i. egressa apparuit,
mansitque porta clausa, quam ineffabiliter ut Dei-
param magnificamus.

O vas luminis verè lucantis, Deus qui ex te car-
nem ineffabiliter sine conuersione assumpsit, & in
Cruce substantiam Adami exaltauit, factus primo-
genitus ex mortuis, & manens Deus in excelsis Pa-
tri & Spiritui sancto conglorificatur.

Can. I I I I. od. I.
Sine semine, voluntate Patris, ex Spiritu sancto E
filium dei concepisti, eumque in carne peperisti, qui
ratione patris, sine matre: propterque nos ex te sine
patre prodiit.

Eiusd. can. od. I I I.
Tu sola mortalibus supernaturalium bonorum
procuratrix, Dei mater facta es. Vnde nos, Aue tibi
offerimus.

Eiusd. can. od. I I I I.
Sine nuptiali congressu concepisti, ô virgo, & post
partum iterum virgo apparuisti, vnde vocibus clatis,
Aue tibi, ô Domina, fide sincera conclamamus.

Eiusd. can. od. v.

Eiusd. can. od. v I.

Eiusd. can. od. v I I.

Te armaturam infractam hostibus obtendimus,
te anchoram & spem nostræ salutis, ô sponsa dei ha-
bemus.

Eiusd. can. od. v I.
O miraculum, quod nouitate miracula omnia su-
perat, quia virgo in vtero eum sine semine concipi-
ens, qui omnia continet, non est angustior in-
uenta.

Eiusd. can. od. v I I.
Aue diuinum altissimi sanctificatumque taber-
naculum, quia per te, Deipara, gaudium datum est
clamantibus, Benedicta tu in mulieribus, ô inui-
olata.

Eiusd. can. od. v I I I.
Tu sola in omnibus generationibus, intemerata
virgo, Dei mater ostenta es, tu diuinitatis habitatio
facta es, ô inculpabilissima, quam luminis inaccessi
flamma non exussit, vnde tibi benedicimus omnes,
ô Maria Dei sponsa.

Eiusd. can. od. I X Trop. I.
Lapis angularis Christus sine manibus ex te, Vir-
go, excisus est (quæ mons es ex quo lapides non ex-
cunduntur) atque distinctas coniunxit naturas.
Itaque lætitia exultantes te, Virgo, magnificamus.

Eiusd. od. Ephymnum.
Admitte preces populi tui ad filium tuum susas;
ô Dei genitrix, propitium nobis illum benignè red-
dens, ut à periculis & duris casibus liberet nos, qui
te laudamus Tu enim es aduocata & spes nostra.

Canonis ex obliquo I. od. I.
Soluta est maledictio tristitia cessauit, quia gau-
dium fidelibus ex benedicta & gratia plena ortum
est. ex qua benedictio, qui Christus est, omnibus in
mundi partibus effloruit.

Eiusd. can. od. I I I.
Tu mater Dei sine virili congressu facta es, qui
ex immortalis patris refulit absque maternis in par-
tu doloribus. Itaque te Dei genitricem, quæ incar-
natum Dei verbum peperisti orthodoxè prædica-
mus.

Eiusd. can. od. I I I I.
Absque virili congressu & corruptione in vtero
concepisti. & citra vilius in partu doloris, sensum pe-
peristi. atque post partum virgo, ut incarnati verbi
mater, permansisti.

Eiusd. can. od. v.
Cum iustitiam nobis & redemptionem Christi
sine semine peperisti, à maledictione naturam primi
parentis liberaisti, ô Dei genitrix.

Eiusd. can. od. v I.
Virgo peperit, & post partum casta permansit, ma-
nibùtque, tanquam vera virgo mater, cum gestauit,
qui gestat omnia.

Eiusd. can. od. v I I.
Vnam duabus in naturis hypostasin, ô inculpabilis-
sima, Deum incarnatum peperisti, cui omnes mo-
dulamur, Deus benedictus es.

Eiusd. can. od. v I I I.
Te, qui supra mentis humanæ captum verbo
Theandricum Dominum, id est Deum & hominem
concepisti, virgoque permansisti, omnia opera, ô
Virgo, benedicimus & superexaltamus in omnia sæ-
cula.

Eiusd. can. od. I X Trop. I.
Esaia choros exerce virgo in vtero habuit, & pe-
perit filium Emmanuel, Deum & hominem O-

Eiusd. can. od. I X Trop. I.

Eiusd. can. od. I X Trop. I.

riens nomen ei, quem magnificamus, cum te, o virgo, beatam dicimus.

Eiusd. od. Ephymium.

Non Deum incorporeum, neque rursus hominē nudum casta & veneranda virgo protulit, sed hominē perfectum & deum verē perfectum, quem magnificamus cum Patre Spiritūque sancto.

Canonis ex obliquo 11. od. 1.

Tu postquam tuum ipsius creatorem, vt voluit ipse, tuo ex vtero sine semine incarnatum supra mētis humanæ captum concepisti, virgo, creaturarum verē apparuisti Domina.

Eiusd. can. od. 111.

Diuini partus tui miraculum, o casta, omnem naturā superat ordinem. Deum enim supernaturaliter in vtero concepisti, & post partum semper virgo permansisti.

Eiusd. can. od. 1111.

Quam verē ineffabilia & incomprehensibilia, diuini tui & in cœlo & in terra, partus, o Dei genitrix, fuerit myteria?

Eiusd. can. od. v.

Eos qui ex animo te Dei genitricem confitentur, o bona mundi Domina, conserua. Te enim aduocata in expugnabilem habemus, quæ vere Dei genitrix es.

Eiusd. can. od. v1.

Castissima Domina, quæ mortalibus gubernatorem Dominum peperisti, tu instabilem & grauem affectuum meorum turbinem sedit, cordique meo serenitatem adfer.

Eiusd. can. od. v11.

Per te, Virgo mater, clarum lumen vniuerso terrarum orbi exortum est. tu enim creatorem omnium peperisti Deum, quem precare, o castissima, vt ad nos fideles magnam demittat misericordiam.

Eiusd. can. od. v111.

Dolores in partu nullos experta es, o intemerata, postque partū virgo denuō permansisti, omnia enim facit Iesus Deus noster, quem superexaltamus in omnia sæcula,

Eiusd. can. od. 1x. Trop. 1.

Deum videre impossibile hominibus est, in quem fixis intendere oculis ordines Angelorum non audent, per te autem, o castissima, verbum caro factum mortalibus apparuit, quod vnā cum cœlestibus exercitibus magnificantes, te beatam dicimus.

Eiusd. od. Ephymium de s. Trinitate.

Canonis siue Soni grauis od. 1.

Soluti sunt dolores in partu primæ parentis Euzæ, tu enim sine doloribus peperisti, tanquam thalami nuptialis experta, vnde manifestè sciētes te Dei genitricem esse, o castissima, te glorificamus.

Eiusd. can. od. 111.

Marris tuæ virum non cognoscentis orationibus triumphalem mundo pacem largire Seruator, victoriam que aduersus infestos hostes Regi dona, & nos qui te glorificamus, tua ineffabili gloria dignos effice.

Eiusd. can. od. 1111.

Tanquam vera Dei mater, creatori & filio tuo supplica, vt me ad salutarem gloriose voluntatis suæ portum deducat, o inculpatisima,

Eiusd. can. od. v.

Deum genuisti, o casta mater, ex te diuinitus incarnatum, o inculpatisima: quia virilem thalamum

non cognoscis, sed ex Spiritu sancto concipis.

Eiusd. can. od. v1.

Ineffabilis partus tui propter nos suscepti modum, o inculpatisima virgo Dei sponsa, quis hominū explicare queat? quia verbum, Deus qui circumscripti non potest, tibi cōiunctum, ex te caro factum est.

Eiusd. can. od. v11.

Aue Adæ corrupti filia. Aue sola Dei sponsa. Aue per quam exlauit corruptio, successitque Dei conceptio, Eum tu precare, o casta, vt nos omnes seruet.

Eiusd. can. od. v111.

Tua puritas & morum integritas, o virgo, sordes & maculas orbis vniuersi expurgauit, factaque es causa nostræ cum Deo reconciliationis, o castissima, Ideo omnia opera Domini te, o Dei genitrix, laudamus per omnia sæcula.

Eiusd. can. od. 1x. Trop. 1.

O mater virum nesciens, virgo Dei genitrix, quæ corruptionis experta concepisti, carnemque verborum omnium opifici mutasti, te creatoris incomprehensibilis receptaculum, immensique loculum magnificamus.

Eiusd. od. ephym. in laudem D. Trinit.

Canonis ex obl. 4. od. 1.

Gloriosa dicta sunt de te, in generationum generationibus quæ Deum verbum in vtero concepisti, castaque permansisti Dei para virgo. Ideo te omnes post Deum aduocata veneramur vt nostram.

Eiusd. can. od. 111.

Sublimior quàm Cherubim & Seraphim ostensa o Dei para. Tu enim sola Deum incomprehensibile tuo & suscepisti vtero, o inuolata. Ideo te fideles omnes o casta canticis extollimus.

Eiusd. can. od. 1111.

Tu fidelium gloriatio es o innupta, tu aduocata, tu Christianorum refugium, propugnaculum & portus. Tu enim intercedens apud filium tuum, o inculpatisima & omnes qui te castam Dei genitricem in fide desiderioque cognoscunt à periculis liberat.

Eiusd. can. od. v. ad Christum incarnatum

Eiusd. can. od. v1:

Fac precibus tuis, o casta Dei genitrix, vt grauibus ab offensis liberemur, diuinumque filij tui qui ex te incarnatus est, illuminationem consequamur.

Eiusd. can. od. 7. & 8. de D. Trinitate ephym.

Eiusd. od. 9. trop. 1.

Ideo admiratum est cœlum, terræque fines obstupuerunt, quia Deus hominibus corporaliter apparuit, vterusque tuus cœlis capacior effectus est, quocirca te, o Dei genitrix, Angelorum & hominū ordines magnificamus.

Eiusd. od. ephymium.

Mater Dei apparuisti o virgo, quæ supernaturaliter in corpore verbum bonum concepisti, quod ex suo ipsius corde Pater verē ante omnia sæcula creauit, quod nunc supra corpora, quanuis corpore indurum contemplamur.

EIVSDEM SANCTI PATRIS

D. Ioannis Damasceni Canonum Stauroanastasi-

morum, hoc est, de Cruce & Resurrex-

ctione Domini principium.

Canonis 1. Son. 1. od. 1. Hymnus.

ἁγιωτάτης Θεοῦ μητρὸς ὁμοιωμένης

Christus

Christus homo Deum me facit, Christus me humiliatus exaltat, Christus impatiens me reddit, Vitæ dator, patiens Carne sola.

Hinc ei cano Gratiarum canticum, Nam gloriosus est, Christus me suspensus erigit, Christus mortuus me secum suscitauit, Christus mihi vitam largitur, Hinc ego præ lætitiâ Palmis plaudens Cano seruatori

Victoriæ canticum, Nam gloriosus est, Deum tu virgo concepisti, Christum que virgo mater peperisti, Ex te, intacta, incarnatum Vnum vnigenitum Hypostasi,

In bina natura Natum tuum cognitum, Nam gloriosus est.

od. 3. 4. & c. numero 62.

CANONVM IN LAUDEM SANCTISSIMÆ DEI GENITRICIS.

Son. 1. od. 1. Hymnus

Ἡολίον ἐπιπέδιον ὁδῶν

Quod tibi condignum canticum Hæc nostra imbecillitas? Nūi gaudij primam? Quod nos facerem edocuit Gabriel, Aue Dei genitrix virgo, Et Mater innupta.

Semper virgini atque matri, Imperatoris cœlestium virtutum Ex purissimo corde, O pij, spiritualiter canamus, Aue Dei genitrix virgo, Et mater innupta.

Immensa est abyssi tuæ Incomprehensæ conceptionis, virgo, Quare constanti fide Sincerè tibi proferimus dicentes, Aue Dei genitrix virgo, Et mater innupta.

od. 3.

Nebulam te leuem meritò, Casta virgo, nominamus, Iuxta prophetarum vaticinia, Quādoquidem Dominus in te venit, Vt ruat Aegyptia

Erroris simulacra, Et luceat ea venerantibus Te signatum haud dubiè Chorus propheticus fontem, Atque clausam portam appellauit, Virginitatis tuæ, virgo casta, Percipue symbola

Sic nobis describendo, Quam tu seruasti etiam post partum. Mentem eximiam videre,

Quoad eius licet, rogans Gabriel, o inuolata virgo, Gratiōsam tibi vocem protulit, Qua verbum concepturam Te clarè designabat, Ineffabilem partum annuntians.

Audi mirabilia, o cœlum, audi terra Quia filia terreni Adā, mandatum transgressi, Filia Dei fuit, Et creatorem suum in vtero tulit, Vt saluos nos faceret & reformaret.

Laudamus magnū miramque tuum mysterium; Nam, cœlestibus incensis Exercitibus, is qui est Hunc in mundum descendit, Sicut pluuia in vellus, o casta virgo, Vt saluos nos faceret & reformaret.

O sanctorum sancta, Dei genitrix intacta, Expectatio gentium, Atque salus credentium, Ex te nobis ortus est, Redemptor, vitæ largitor, atque Dominus, Quem exora, vt seruet famulos tuos.

od. 5. & c. numero 61.

Eiusdem argumenti, in laudem D. Virginis.

Metrophanis Episcopi Smyrnai.

Canonis Triadici, hoc est, in laudem s. Trinitatis in Græ-

corum ecclesiis mediā nocte cani soliti.

Acrostichus.

Μίαν σε μέλοιο τῶν τρισήλιον φύσιν.

Vnam, triselia natura, collaudo te.

son. 1. od. 1. Hymnus.

Vnum triperfone Seraphi

Principium clara voce glorificant,

At principio carens, Perenne, cunctifex, incomprehensibile,

Quod & omnis lingua Canticis piè concelebrat.

D Næ, vt hominibus vnica

Trilucem tuam monstrares deitatem,

Hominem creauisti, Et ad imaginem formauisti tuam.

Ei mentem, verbum, Spiritumque, dans, vt benignus.

Aperiens vnū cœlitus

In tribus thearchicis hypostasibus,

Principium, dixisti

Conforti nato, & spiritui, pater,

Descendamus, o, & Eorum linguas confundamus.

Mens quidem pater ingentus

E A Theologis figuratè vocatur,

Verbūque coæternum,

Connaturalis natus, & Spiritus sanctus,

Is, qui in virgine Sacram verbo carnem condidit,

& c. od. 63.

Canica in 15. Psalmos Dauidicos qui graduum

inscribuntur.

Antiphonum 1. Sonus 1.

D Vm tribulor exaudi me, & libera me à dolori-

bus, Domine, tibi clamo.

Solitariis indefinens rerum cœlestium desiderium

inesc, quippe qui separati sint à mundi vanitate,

Sanctum Spiritum honor & gloria, ut patrem cum filio deceat. propterea canamus Trinitati unius imperij.

Antiphona 2.

In montes tuarum qui me subleuasti legum virtutibus, illucesce Deus, ut te laudem.

Dextera tua manu me suscipe, custodi & conserva me, ne me peccati flamma comburat.

Sancto Spiritu tota mundi machina renouatur, & subinde suum ad principium redit. Patri enim & filio æquipollet.

Antiphona 3.

In iis quæ dicta sunt mihi, camus in atria Domini, lætatus est spiritus meus, congaudetque cor. In domo Dauid timor ingens. ibi enim sedibus positus iudicabuntur omnes tribus & nationes terræ.

Sancto Spiritui honorem, adorationem, gloriam, & imperium, ut patri dignum est, utque filio, deferre oportet. Vnitas enim natura Trinitas est, non autem personis.

Soni 2. Antiphonam 1.

In cælum oculos cordis mei ad te, seruator, emitto, serua me tua illuminatione.

Miserere nostri, qui te in horas multum offendimus, ô Christe mi, & antequam moriar modos mihi suggere, quibus ad te conuertar.

Sancti Spiritus est regnare, sanctificare, mundique machinam mouere. Deus enim est, eiusdem cum Patre Filioque substantiæ.

Et c. cuiusque sono tria sunt graduum antiphonæ, tot autem sunt soni quot & anastasiarum. s. octo.